UJEDINJENE NACIJE	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine	Predmet br.	IT-09-92-T
		Datum:	22. novembar 2017.
		Original:	engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I

U sastavu:	**sudija Alphons Orie, predsjedavajući** **sudija Bakone Justice Moloto** **sudija Christoph Flügge**
Sekretar:	**g. John Hocking**
Presuda od:	**22. novembra 2017.**

TUŽILAC

protiv

RATKA MLADIĆA

JAVNO S POVJERLJIVIM DODATKOM

PRESUDA

TOM IV OD IV

Tužilaštvo	**Odbrana Ratka Mladića**
g. Peter McCloskey	g. Branko Lukić
g. Alan Tieger	g. Dragan Ivetić
g. Milbert Shin	g. Miodrag Stojanović

Sadržaj

Opšte skraćenice 13

1. Uvod 17

2. Upravljanje republikom bosanskih Srba 22

2.1 Republičke političke strukture 22

2.1.1 Predsjedništvo i predsjednik bosanskih Srba 22

2.1.2 Skupština bosanskih Srba 29

2.1.3 Vlada bosanskih Srba 32

2.2 Regionalne i opštinske političke strukture 38

2.2.1 Regionalne političke strukture 38

2.2.2 Opštinske političke strukture 45

3. Vojne i policijske strukture bosanskih Srba 56

3.1 VRS 56

3.1.1 Osnivanje i struktura 56

3.1.2 Korpusi u sastavu VRS-a 65

3.1.3 Glavni štab 129

3.1.4 Položaj Ratka Mladića 140

3.2 JNA/VJ 144

3.3 Teritorijalna odbrana 152

3.4 Ministarstvo unutrašnjih poslova 160

3.5 Paravojne formacije 175

4. Preuzimanje vlasti i zločini počinjeni u opštinama 176

4.1 Opština Banjaluka 176

4.1.1 Ubistvo 176

4.1.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 194

4.1.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 242

4.1.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 244

4.1.5 Prisilni rad i živi štitovi 245

4.1.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 249

4.1.7 Prisilno premještanje i deportacija 251

4.2 Opština Bijeljina 263

4.2.1 Ubistvo 263

4.2.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 271

4.2.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 296

4.2.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 299

4.2.5 Prisilni rad i živi štitovi 301

4.2.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 305

4.2.7 Prisilno premještanje i deportacija 305

4.3 Opština Foča 312

4.3.1 Ubistvo 312

4.3.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 327

4.3.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 357

4.3.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 362

4.3.5 Prisilni rad i živi štitovi 362

4.3.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 364

4.3.7 Prisilno premještanje i deportacija 365

4.4 Opština Ilidža 373

4.4.1 Ubistvo 373

4.4.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 373

4.4.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 378

4.4.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 378

4.4.5 Prisilni rad i živi štitovi 378

4.4.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 381

4.4.7 Prisilno premještanje i deportacija 381

4.5 Opština Kalinovik 385

4.5.1 Ubistvo 385

4.5.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 389

4.5.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 400

4.5.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 402

4.5.5 Prisilni rad i živi štitovi 403

4.5.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 405

4.5.7 Prisilno premještanje i deportacija 405

4.6 Opština Ključ 407
4.6.1 Ubistvo 407
4.6.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 427
4.6.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 430
4.6.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 439
4.6.5 Prisilni rad i živi štitovi 442
4.6.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 442
4.6.7 Prisilno premještanje i deportacija 446
4.7 Opština Kotor Varoš 457
4.7.1 Ubistvo 457
4.7.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 463
4.7.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 470
4.7.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 475
4.7.5 Prisilni rad i živi štitovi 477
4.7.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 477
4.7.7 Prisilno premještanje i deportacija 480
4.8 Opština Novi Grad 489
4.8.1 Ubistvo 489
4.8.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 497
4.8.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 498
4.8.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 501
4.8.5 Prisilni rad i živi štitovi 501
4.8.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 501
4.8.7 Prisilno premještanje i deportacija 501
4.9 Opština Pale 505
4.9.1 Ubistvo 505
4.9.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 505
4.9.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 505
4.9.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 507
4.9.5 Prisilni rad i živi štitovi 509

4.9.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 509
4.9.7 Prisilno premještanje i deportacija 510
4.10 Opština Prijedor 530
4.10.1 Ubistvo 530
4.10.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 618
4.10.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 704
4.10.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 730
4.10.5 Prisilni rad i živi štitovi 740
4.10.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 743
4.10.7 Prisilno premještanje i deportacija 748
4.11 Opština Rogatica 760
4.11.1 Ubistvo 760
4.11.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 772
4.11.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 793
4.11.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 798
4.11.5 Prisilni rad i živi štitovi 800
4.11.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 805
4.11.7 Prisilno premještanje i deportacija 806
4.12 Opština Sanski Most 823
4.12.1 Ubistvo 823
4.12.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 848
4.12.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 848
4.12.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 867
4.12.5 Prisilni rad i živi štitovi 869
4.12.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 870
4.12.7 Prisilno premještanje i deportacija 874
4.13 Opština Sokolac 897
4.13.1 Ubistvo 897
4.13.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 899
4.13.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 899

4.13.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 901
4.13.5 Prisilni rad i živi štitovi 901
4.13.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 901
4.13.7 Prisilno premještanje i deportacija 902
4.14 Opština Vlasenica 906
4.14.1 Ubistvo 906
4.14.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima 916
4.14.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 934
4.14.4 Oduzimanje ili pljačka imovine 935
4.14.5 Prisilni rad i živi štitovi 937
4.14.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije 939
4.14.7 Prisilno premještanje i deportacija 942
5. Sarajevo 955
5.1 Uvod 955
5.1.1 Uslovi u Sarajevu 955
5.1.2 Modifikovane avio-bombe 979
5.2 Snajperski incidenti 992
5.2.1 Incident 1 iz Priloga F Optužnici 992
5.2.2 Incident 3 iz Priloga F Optužnici 996
5.2.3 Incident 4 iz Priloga F Optužnici 998
5.2.4 Incident 5 iz Priloga F Optužnici 1001
5.2.5 Incident 9 iz Priloga F Optužnici 1005
5.2.6 Incident 11 iz Priloga F Optužnici 1007
5.2.7 Incident 12 iz Priloga F Optužnici 1012
5.2.8 Incident 13 iz Priloga F Optužnici 1015
5.2.9 Incident 15 iz Priloga F Optužnici 1019
5.2.10 Incident 16 iz Priloga F Optužnici 1021
5.2.11 Drugi snajperski incidenti 1024
5.3 Incidenti granatiranja 1042
5.3.1 Incident 1 iz Priloga G Optužnici 1042
5.3.2 Incident 2 iz Priloga G Optužnici 1048
5.3.3 Incident 4 iz Priloga G Optužnici 1054
5.3.4 Incident 6 iz Priloga G Optužnici 1059
5.3.5 Incident 7 iz Priloga G Optužnici 1065

5.3.6 Incident 8 iz Priloga G Optužnici 1069
5.3.7 Incident 10 iz Priloga G Optužnici 1093
5.3.8 Incident 13 iz Priloga G Optužnici 1098
5.3.9 Incident 15 iz Priloga G Optužnici 1101
5.3.10 Incident 18 iz Priloga G Optužnici 1104
5.3.11 Drugi incidenti granatiranja 1121
6. Uzimanje talaca 1157
6.1 Uvod 1157
6.2 Zatočenje vojnih posmatrača UN-a stacioniranih na Palama i na području Sarajeva 1164
6.3 Zatočenje ukrajinskih vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Banjaluci 1185
6.4 Zatočenje vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Sarajevu 1188
6.5 Zatočenje vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Goraždu 1201
6.6 Puštanje na slobodu pripadnika UN-a koji su bili uzeti za taoce 1206
6.7 Zaključci Pretresnog vijeća 1217
7. Srebrenica 1220
7.1 Zauzimanje srebreničke enklave 1220
7.1.1 Period od 1992. do jula 1995. 1220
7.1.2 Direktive br. 7 i br. 7/1 1244
7.1.3 Pad Srebrenice i okupljanje ljudi u Potočarima 1253
7.1.4 Sastanci održani u hotelu "Fontana" 1288
7.1.5 Odvoženje iz Potočara 1299
7.1.6 Kolona 1345
7.2 Rijeka Jadar (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici) 1394
7.3 Cerska dolina (incident 2.1 iz Priloga E Optužnici) 1403
7.4 Skladište u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici) 1408
7.5 Livada u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici) 1426
7.6 Škola u Lukama kod Tišće (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici) 1436
7.7 Škola u Orahovcu i obližnje polje (incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga E Optužnici) 1441
7.8 Petkovci (incident 7 iz Priloga E Optužnici) 1471
7.8.1 Škola u Petkovcima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici) 1471
7.8.2 Brana kod Petkovaca (incident 7.2 iz Priloga E Optužnici) 1476
7.9 Škola u Roćeviću i Kozluk (incidenti 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici) 1488
7.10 Škola u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), vojna ekonomija Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici) i Dom kulture u Pilici (incident 10.1 iz Priloga E Optužnici) 1512

7.11 Bišina (incident 12.1 iz Priloga E Optužnici) 1535
7.12 Trnovo (incident 13.1 iz Priloga E Optužnici) 1543
7.13 Potočari (incident 14 iz Priloga E Optužnici) 1547
7.13.1 U blizini baze UN-a (incident 14.1 iz Priloga E Optužnici) 1547
7.13.2 U blizini 'bijele kuće' (incident 14.2 iz Priloga E Optužnici) 1549
7.14 Grad Bratunac (incident 15 iz Priloga E Optužnici) 1553
7.14.1 U osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko te škole (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici) 1553
7.14.2 Ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" (incident 15.3 iz Priloga E Optužnici) 1566
7.15 Drugi incidenti ubijanja 1568
7.16 Incidenti zlostavljanja 1575
7.17 Prisilno premještanje i deportacija 1584
7.18 Operacije pokopavanja 1591
8. Pravni zaključci o krivičnim djelima 1602
8.1 Kršenje zakona i običaja ratovanja: opšta obilježja i uslovi za nadležnost 1602
8.1.1 Mjerodavno pravo 1602
8.1.2 Zaključci o oružanom sukobu 1606
8.2 Zločini protiv čovječnosti: opšta obilježja i uslov za nadležnost 1607
8.2.1 Mjerodavno pravo 1607
8.2.2 Pravni zaključci 1609
8.3 Ubistvo 1619
8.3.1 Mjerodavno pravo 1619
8.3.2 Pravni zaključci 1619
8.4 Istrebljivanje 1636
8.4.1 Mjerodavno pravo 1636
8.4.2 Pravni zaključci 1637
8.5 Deportacija i prisilno premještanje 1652
8.5.1 Mjerodavno pravo 1652
8.5.2 Pravni zaključci 1653
8.6 Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom 1683
8.6.1 Mjerodavno pravo 1683
8.6.2 Pravni zaključci 1684
8.7 Protivpravni napadi na civile 1694
8.7.1 Mjerodavno pravo 1694
8.7.2 Pravni zaključci 1694

8.8 Uzimanje talaca 1696
8.8.1 Mjerodavno pravo 1696
8.8.2 Pravni zaključci 1697
8.9 Progon 1700
8.9.1 Mjerodavno pravo 1700
8.9.2 Pravni zaključci 1711
8.10 Genocid 1779
8.10.1 Mjerodavno pravo 1779
8.10.2 Pravni zaključci 1781
9. Odgovornost optuženog 1846
9.1 Mjerodavno pravo 1846
9.1.1 Udruženi zločinački poduhvat 1846
9.1.2 Planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje 1850
9.1.3 Odgovornost nadređenog 1853
9.2 Prvi (sveobuhvatni) udruženi zločinački poduhvat 1856
9.2.1 Pregled optužbi 1856
9.2.2 Politička dešavanja i uloga SDS-a u periodu uoči sukoba, tokom 1991. i 1992. godine 1858
9.2.3 Uputstvo s varijantama A i B 1894
9.2.4 Šest strateških ciljeva 1901
9.2.5 Govori, izjave i riječi članova političkog rukovodstva bosanskih Srba 1908
9.2.6 Uloga VJ-a 1918
9.2.7 Uloga MUP-a 1938
9.2.8 Uloga paravojnih formacija 1957
9.2.9 Uloga regionalnih i opštinskih rukovodstava 1992
9.2.10 Nastojanja da se prikriju zločini 2014
9.2.11 Tomašica 2049
9.2.12 Istrage i krivično gonjenje u vezi sa zločinima 2061
9.2.13 Osveta i s njom povezani argumenti 2096
9.2.14 Zaključak 2105
9.3 Navodni doprinos Ratka Mladića prvom (sveobuhvatnom) udruženom zločinačkom poduhvatu 2112
9.3.1 Uvod 2112
9.3.2 Učešće u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a 2113
9.3.3 Rukovođenje i komandovanje VRS-om 2128

9.3.4 Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u 2159

9.3.5 Upravljanje, nadzor i/ili odobravanje saradnje i sadejstva VRS-a s drugim elementima srpskih snaga i s političkim i državnim organima bosanskih Srba 2164

9.3.6 Učešće u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a 2169

9.3.7 Učešće u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba 2182

9.3.8 Širenje, podsticanje i/ili omogućavanje širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata 2194

9.3.9 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja 2203

9.3.10 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina usprkos tome što je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini 2207

9.3.11 Nalaganje da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba, kao i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike tih enklava, i/ili provođenje i odobravanje takvog ograničavanja 2222

9.3.12 Pravni zaključci 2249

9.3.13 *Mens rea* 2251

9.4 Drugi udruženi zločinački poduhvat (Sarajevo) 2278

9.4.1 Pregled optužbi 2278

9.4.2 Postojanje udruženog zločinačkog poduhvata i učešće u njemu 2279

9.4.3 Zaključci Pretresnog vijeća 2298

9.5 Navodni doprinos Ratka Mladića drugom udruženom zločinačkom poduhvatu (Sarajevo) 2302

9.5.1 Uvod 2302

9.5.2 Učešće u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a 2302

9.5.3 Rukovođenje i komandovanje VRS-om 2303

9.5.4 Učešće u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a 2324

9.5.5 Učešće u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba 2330

9.5.6 Širenje, podsticanje i/ili omogućavanje širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata 2334

9.5.7 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima , kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja 2335

9.5.8 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina usprkos tome što je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini 2338

9.5.9 Nalaganje da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba, kao i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike tih enklava, i/ili provođenje i odobravanje takvog ograničavanja 2341

9.5.10 Pravni zaključci 2367

9.5.11 *Mens rea* 2368

9.6 Treći udruženi zločinački poduhvat (Srebrenica) 2381

9.6.1 Pregled optužbi 2381

9.6.2 Izjave i sastanci iz vremena predmetnih događaja 2382

9.6.3 Nastojanja da se prikriju zločini i nepokretanje istraga o zločinima 2396

9.6.4 Zaključak 2401

9.7 Navodni doprinos Ratka Mladića trećem udruženom zločinačkom poduhvatu (Srebrenica) 2408

9.7.1 Uvod 2408

9.7.2 Rukovođenje i komandovanje VRS-om 2408

9.7.3 Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u 2434

9.7.4 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja 2441

9.7.5 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem

odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina iako je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini 2447
9.7.6 Pravni zaključci 2450
9.7.7 *Mens rea* 2452
9.8 Četvrti udruženi zločinački poduhvat (taoci) 2464
9.8.1 Pregled optužbi 2464
9.8.2 Zajednički cilj 2466
9.8.3 Zaključak 2468
9.9 Navodni doprinos Ratka Mladića četvrtom udruženom zločinačkom poduhvatu (taoci) 2470
9.9.1 Pregled optužbi 2470
9.9.2 Navodni doprinos optuženog 2471
9.9.3 *Mens rea* 2473
9.10 Drugi vidovi odgovornosti 2475
10. Kumulativne osuđujuće presude 2477
11. Odmjeravanje kazne 2482
11.1 Pravne odredbe o odmjeravanju kazne 2482
11.2 Svrha kažnjavanja 2483
11.3 Faktori kod odmjeravanja kazne 2484
11.3.1 Težina krivičnih djela i ukupnost kažnjivog ponašanja 2484
11.3.2 Lične prilike Ratka Mladića 2487
11.3.3 Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije 2491
11.3.4 Poređenje s drugim predmetima 2493
11.3.5 Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru 2493
11.4 Određivanje kazne 2494
12. Dispozitiv 2495
13. Djelimično suprotno mišljenje sudije Alphonsa Oriea 2497

Dodaci

A. Istorijat postupka 2499
B. Izvori i korištenje dokaza 2512
C. Tabela predmeta sa skraćenim nazivima 2543
D. Povjerljivi dodatak 2549

9. Odgovornost optuženog

9.1 Mjerodavno pravo

9.1.1 Udruženi zločinački poduhvat

3556. Optuženi se u Optužnici tereti kao učesnik u UZP-u, na osnovu člana 7(1) Statuta, za sve zločine za koje je optužen. Prema Optužnici, optuženi je svaki od zločina za koje se tereti počinio u dogovoru s drugima putem svog učešća u nekoliko povezanih UZP-ova. Prvo, optuženi je bio ključni učesnik sveobuhvatnog UZP-a, koji je trajao od najkasnije oktobra 1991. do 30. novembra 9.1.2 Planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje 1995. godine i čiji cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina za koje se tereti.[13418] Drugo, optuženi je učestvovao u UZP-u širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995.[13419] Treće, učestvovao je u UZP-u eliminacije bosanskih Muslimana u Srebrenici u periodu od "dana koji su neposredno prethodili" 11. julu 1995. do 1. novembra 1995.[13420] Četvrto, optuženi je učestvovao u UZP-u uzimanja osoblja UN-a za taoce tokom maja i juna 1995.[13421] Daljnji detalji o optužbama biće izneseni u poglavljima 9.2, 9.4, 9.6 i 9.8 dolje.

3557. Odbrana je tvrdila da je treći oblik odgovornosti na osnovu UZP-a bez pravne osnove i da ga ne treba smatrati dijelom običajnog međunarodnog prava, budući da je odbačen u više nacionalnih jurisdikcija i od strane drugih međunarodnih sudova i tribunala.[13422] Odbrana je dalje tvrdila da je sveobuhvatni UZP, kako ga je prikazalo tužilaštvo, preširok i da je jurisprudencija u predmetu *Tadić* i u kasnijim predmetima ograničena na predmete manjeg obima.[13423] Pretresno vijeće ima u vidu da ga ne obavezuju odluke drugih sudova, nacionalnih ili međunarodnih,[13424] i potvrđuje (kao što se navodi dolje) da je treći oblik odgovornosti na osnovu UZP-a čvrsto ukorijenjen u sudskoj praksi Žalbenog vijeća. Pored toga, Pretresno vijeće ima u vidu da je Žalbeno

[13418] Optužnica, par. 5.
[13419] Optužnica, par. 7, 14.
[13420] Optužnica, par. 7, 19.
[13421] Optužnica, par. 7, 24.
[13422] Završni podnesak odbrane, par. 196-203, 217-227.
[13423] Završni podnesak odbrane, par. 190, 214-215.

vijeće prihvatilo da primjena odgovornosti na osnovu UZP-a nije ograničena na scenarije s manjim obimom činjenica ili na manja geografska područja i stoga odbacuje argumente odbrane u vezi s obimom sveobuhvatnog UZP-a.[13425]

3558. U kontekstu sudske prakse Međunarodnog suda, doktrina UZP-a prvi je put detaljno obrađena u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*.[13426] Žalbeno vijeće je u predmetu *Tadić* općenito utvrdilo da se osoba koja u sklopu ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja doprinosi krivičnim djelima koja je počinila grupa osoba može, pod izvjesnim uslovima, smatrati krivično odgovornom.[13427] Analizom međunarodnog običajnog prava koju je tom prilikom provelo Žalbeno vijeće, utvrđena su i definisana tri oblika odgovornosti na osnovu UZP-a. U prvom obliku UZP-a,

> svi saoptuženi, djelujući u skladu sa zajedničkim planom, posjeduju istu zločinačku namjeru; na primjer, formulisanje plana među saizvršiocima da se ubije, kada, sprovodeći u život taj zajednički plan (čak i ako svaki od saizvršilaca izvršava različitu ulogu u okviru plana), oni svi […] imaju namjeru da ubiju.
>
> Objektivni i subjektivni preduslovi za pripisivanje krivične odgovornosti učesniku koji nije, ili se ne može dokazati da je, izvršio ubistvo su sljedeći:
>
> (i) optuženi mora dobrovoljno učestvovati u jednom aspektu zajedničkog plana (na primjer, izvršiti nefatalni nasilni čin nad žrtvom, ili pružiti presudnu pomoć saizvršiocima ili pomagati njihove aktivnosti); i
>
> (ii) optuženi, čak i ako osobno ne izvrši ubistvo, mora ipak namjeravati taj rezultat.[13428]

3559. Za drugi oblik UZP-a, koji se opisuje kao podvrsta prvog oblika, konstatovano je da je primjenjiv u predmetima u kojima se tereti za krivična djela za koja se navodi da su ih počinili pripadnici vojnih ili upravnih jedinica, poput onih kakve upravljaju koncentracionim logorima i sličnim "sistemima".[13429]

3560. Treći oblik UZP-a karakteriše zajednički zločinački plan da se djeluje na takav način da jedan počinilac ili više sapočinilaca počine djelo koje, iako spada izvan okvira

---

[13424] V. Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 50, 52.
[13425] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 204; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 422, 425.
[13426] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 172-185.
[13427] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 190.
[13428] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196.
[13429] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 202-203. Za pojam "sistem", v. Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 89; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 105.

zajedničkog plana, jeste prirodna i predvidiva posljedica provođenja tog plana.[13430] Za taj oblik UZP-a postoje dva dopunska uslova, od kojih je jedan objektivan, a drugi subjektivan.[13431] Objektivni element ne zavisi od stanja svijesti optuženog. Riječ je o uslovu da je krivično djelo koje je počinjeno bilo prirodna i predvidiva posljedica izvršenja UZP-a. Taj element valja razlikovati od subjektivnog stanja svijesti, odnosno uslova da je optužena osoba bila svjesna da je krivično djelo koje je počinjeno bilo moguća posljedica izvršenja UZP-a i da je u njemu učestvovala sa sviješću o tome.[13432]

3561. Ukratko, obilježja prvog i trećeg oblika UZP-a su sljedeća:

(i) Pluralitet osoba. UZP postoji u slučajevima kada više osoba učestvuje u ostvarenju nekog zajedničkog zločinačkog cilja.[13433] Nije potrebno da su osobe koje učestvuju u zločinačkom poduhvatu organizovane u neku vojnu, političku ili administrativnu strukturu.[13434] One se moraju konkretno identifikovati, na primjer po imenu ili po kategoriji odnosno grupi kojoj pripadaju.[13435]

(ii) Zajednički cilj koji predstavlja ili uključuje počinjenje nekog krivičnog djela predviđenog Statutom. Prvi oblik UZP-a postoji onda kada zajednički cilj predstavlja ili uključuje počinjenje nekog krivičnog djela predviđenog Statutom. Tražena *mens rea* za prvi oblik je ta da su učesnici u UZP-u, uključujući optuženog, imali isto stanje svijesti, to jest stanje svijesti koje obuhvata namjeru u odnosu na jedno ili više krivičnih djela predviđenih Statutom putem kojih treba da bude ostvaren zajednički cilj.[13436]

Treći oblik UZP-a zavisi od toga da li je prirodno i predvidivo da će izvršenje UZP-a u prvom obliku dovesti do počinjenja jednog ili više drugih krivičnih djela predviđenih Statutom. Osim namjere tražene za prvi oblik, za treći oblik mora se dokazati da je optužena osoba pristala na rizik da će biti počinjeno neko drugo krivično djelo

[13430] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 204; *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR72.4, Odluka po podnesku tužilaštva kojim se ulaže žalba na odluku Pretresnog vijeća o UZP-u III - Predvidljivost, 25. juni 2009., par. 18.
[13431] *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene Optužnice i zahtjevu tužilaštva za izmjenu Optužnice, 26. juni 2001., par. 28-30; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 137.
[13432] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 33; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 137.
[13433] Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 307; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 138.
[13434] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.
[13435] Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 156-157.
[13436] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227-228; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 200, 707.

predviđeno Statutom, koje nije dio zajedničkog zločinačkog cilja, ali ipak jeste prirodna i predvidiva posljedica UZP-a.[13437]

Prema stavu Žalbenog vijeća, nije potrebno da zajednički cilj bude unaprijed dogovoren ili formulisan.[13438] To znači da drugo obilježje UZP-a ne podrazumijeva pripremno planiranje ni eksplicitni dogovor među učesnicima UZP-a ili između učesnika UZP-a i trećih osoba.[13439]

Osim toga, UZP može postojati i onda kada niko od glavnih počinilaca krivičnih djela nije učesnik UZP-a ili su to samo neki od njih. Na primjer, UZP može postojati i onda kada niko od glavnih počinilaca nije svjestan postojanja UZP-a ili njegovog cilja, nego su se jedan ili više učesnika UZP-a njima poslužili da počine krivična djela koja doprinose realizaciji cilja UZP-a. Dakle, "kako bi se učesniku nekog UZP-a mogla pripisati odgovornost za zločine koje su počinile osobe koje nisu učesnici tog poduhvata, mora da se dokaže da se dotični zločin može pripisati jednom učesniku udruženog zločinačkog poduhvata i da je taj učesnik – kada se poslužio glavnim počiniocem – postupao u skladu sa zajedničkim planom".[13440]

(iii) Učešće optuženog u ostvarenju cilja. To obilježje ostvareno je kad je optužena osoba počinila neko krivično djelo koje čini dio zajedničkog cilja (i predviđeno je Statutom). Alternativno, postupci optuženog mogu ostvariti to obilježje i bez počinjenja namjeravanog krivičnog djela u svojstvu glavnog počinioca, ako uključuju pribavljanje ili pružanje pomoći u izvršenju nekog krivičnog djela koje čini dio zajedničkog cilja.[13441] Doprinos optuženog UZP-u ne mora, u pravnom smislu, biti nužan odnosno znatan, ali mora biti barem značajan doprinos krivičnim djelima za koja je optuženi proglašen odgovornim.[13442]

[13437] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227-228; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 33; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 83; *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, pedmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene Optužnice i zahtjevu tužilaštva za izmjenu Optužnice, 26. juni 2001., par. 31; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 613; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 138. Iz toga i iz gore navedenog slijedi da se za prvi oblik UZP-a traži namjera u smislu *dolus directus* i da bezobzirnost odnosno *dolus eventualis* nije dovoljan.
[13438] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.
[13439] Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 115-119; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 418-98; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 138.
[13440] Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 225-226, 235.
[13441] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-PT, Odluka o formi Druge izmijenjene optužnice, 11. maj 2000., par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 218, 695.
[13442] Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97-98; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 662, 675, 695-696.

Što se tiče prva dva obilježja odgovornosti na osnovu UZP-a, zajednički cilj je ono što pluralitet osoba počinje da transformiše u grupu odnosno poduhvat, zbog toga što je upravo taj konkretni cilj ono što je zajedničko tom pluralitetu osoba. Očigledno je, međutim, da sam zajednički cilj nije uvijek dovoljan za definisanje grupe, zbog toga što se može dogoditi da različite i međusobno nezavisne grupe imaju identične ciljeve. Stoga je interakcija ili saradnja među osobama – njihovo zajedničko djelovanje – ono što, uz njihov zajednički cilj, od pukog pluraliteta osoba stvara grupu.[13443] Drugim riječima, da bi osobe bile zajedno odgovorne za krivična djela počinjena u sklopu UZP-a, mora se dokazati da su te osobe u zločinačkom poduhvatu djelovale zajedno na provođenju zajedničkog cilja ili da su bile u međusobnom dogovoru.[13444]

9.1.2 Planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje

3562. Osim za učešće u UZP-ovima, optuženom se u svakoj tački Optužnice stavlja na teret individualna krivična odgovornost, u skladu s članom 7 (1) Statuta, na osnovu vidova odgovornosti planiranja, podsticanja, naređivanja i/ili pomaganja i podržavanja krivičnih djela za koje se tereti.

3563. Član 7(1) predstavlja i odraz načela da se krivična odgovornost za krivična djela iz članova 2–5 Statuta ne pripisuje samo osobama koje počine zločine, nego se može protezati i na osobe koje planiraju, podstiču, narede i/ili pomažu i podržavaju zločine. Da bi se optužena osoba mogla proglasiti odgovornom za neki zločin po nekom od navedenih vidova, dotični zločin je stvarno morao biti počinjen.[13445] Pored toga, postupci optužene osobe morali su u znatnoj mjeri doprinijeti činjenju tog zločina.[13446]

[13443] Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 884; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 139.
[13444] Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410, 430; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 139.
[13445] Za planiranje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26. Za podsticanje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27. Za naređivanje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 75. Za pomaganje i podržavanje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 85.
[13446] Za planiranje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 479; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268. Za podsticanje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 480, 660. Za naređivanje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 186; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 75. Za pomaganje i podržavanje, v. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 352; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45-46, 48; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 89; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482; Drugostepena presuda u

Odgovornost se može pripisati i za nečinjenje – onda kada postoji dužnost djelovanja.[13447]

3564. *Planiranje*. Odgovornost može proizaći iz planiranja zločina koji potom počini glavni počinilac.[13448] Onaj koji planira mora imati namjeru da zločin bude počinjen ili namjeru da plan bude izvršen, uz svijest o znatnoj vjerovatnoći da će plan dovesti do počinjenja zločina.[13449]

3565. *Podsticanje*. Odgovornost može proizaći iz podsticanja glavnog počinioca na počinjenje nekog zločina.[13450] Onaj koji podstiče mora imati namjeru da zločin bude počinjen ili mora biti svjestan znatne vjerovatnoće da će posljedica njegovih postupaka biti počinjenje zločina.[13451]

3566. *Naređivanje*. Odgovornost može proizaći iz naređivanja glavnom počiniocu da počini zločin ili da se upusti u ponašanje koje ima za posljedicu počinjenje nekog zločina.[13452] Naredbodavac mora, u trenutku izdavanja naredbe, biti na položaju formalne ili neformalne vlasti nad osobom koja počini dotični zločin.[13453] Naredbodavac mora imati namjeru da zločin bude počinjen ili mora biti svjestan znatne vjerovatnoće da će posljedica izvršenja naredbe biti počinjenje tog zločina.[13454]

3567. *Pomaganje i podržavanje*. Odgovornost može proizaći iz pomaganja, ohrabrivanja ili davanja moralne podrške počinjenju nekog zločina, kada ta podrška ima

---

predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 81, 156; Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 74, 86.

[13447] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 663; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 41, 43; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 134, 156, 200.

[13448] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 479; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268.

[13449] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29, 31; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 479; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268.

[13450] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27: Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 480.

[13451] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29, 32; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 480; Drugostepena presuda u predmetu *Nchamihigo*, par. 61.

[13452] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 481.

[13453] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 361; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 481; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 290; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 160, 164; Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 213.

[13454] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 42; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29-30; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 481.

znatan učinak na počinjenje tog zločina.[13455] Za pomaganje i podržavanje nečinjenjem potrebno je dokazati da je optužena osoba imala mogućnost da ispuni svoju dužnost da djeluje.[13456] Pomaganje i podržavanje može prethoditi počinjenju glavnog zločina, biti istovremeno s tim zločinom ili uslijediti poslije njega.[13457] Procjena da li neko činjenje ili nečinjenje ima znatan uticaj na počinjenje nekog zločina zahtijeva ispitivanje zasnovano na činjenicama.[13458] Prilikom donošenja ove procjene, Pretresno vijeće ne mora da konstatuje da su djela pomagača i podržavaoca konkretno usmjerena na pomaganje, ohrabrivanje ili davanje moralne podrške počinjenju tog zločina.[13459] Što se tiče obilježja *mens rea*, pomagač i podržavalac mora biti svjestan toga da njegove radnje ili propusti pomažu glavnom počiniocu u počinjenju tog zločina.[13460] Pomagač i podržavalac takođe mora znati za kriminalne radnje glavnog počinioca, ali ne i za njihovu pravnu karakterizaciju ili kriminalno stanje svijesti počinioca.[13461] To uključuje i posebnu namjeru glavnog počinioca ako se za predmetni zločin traži takva namjera.[13462] Međutim, pomagač i podržavalac ne mora znati za tačan zločin koji je bio

[13455] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 352; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45-46, 48; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 89; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 81, 146, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 74, 86.
[13456] Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 82, 154.
[13457] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 81.
[13458] Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 200; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 438; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1741.
[13459] Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649-1650; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1758; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 104-106. Nakon Drugostepene presude u predmetu *Perišić*, a prije Drugostepene presude u predmetu *Šainović i drugi*, mjerodavno pravo obavezujuće za pretresna vijeća bilo je da je "konkretna usmjerenost" dodatni zahtjev za pomaganje i podržavanje (v. Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 36-40, 72-73).
[13460] Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45-46; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484, 488; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 146, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 57-58; Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 86.
[13461] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484, 487-488; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 146, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 57-58; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1772.
[13462] Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 52; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 140; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 86.

namjeravan ili koji je na kraju počinjen; dovoljno je da bude svjestan da će neki od više zločina vjerovatno biti počinjen, ako jedan od tih zločina stvarno bude počinjen.[13463]

9.1.3 Odgovornost nadređenog

3568. Optuženi se u svim tačkama Optužnice tereti odgovornošću nadređenog po članu 7(3) Statuta. Da bi se neka nadređena osoba mogla smatrati krivično odgovornom na osnovu člana 7(3) za krivično djelo u nadležnosti Međunarodnog suda koje je počinila njoj podređena osoba, moraju se utvrditi sljedeća obilježja:

(a) postojanje odnosa nadređeni – podređeni;

(b) nadređena osoba je znala ili je bilo razloga da zna da se njoj podređena osoba sprema počiniti krivično djelo ili ga je već počinila;

(c) nadređena osoba nije preduzela nužne i razumne mjere da spriječi kriminalno ponašanje svoje podređene osobe ili da tu podređenu osobu kazni za to ponašanje. [13464]

3569. *Odnos nadređeni-podređeni*. Nadređena osoba može se smatrati odgovornom samo ako je imala stvarnu mogućnost da spriječi i kazni za djela koja je počinila podređena osoba ("efektivna kontrola").[13465] Odnos subordinacije može biti neposredan ili posredan,[13466] unutar formalne ili neformalne,[13467] *de jure* ili *de facto*,[13468] te civilne ili vojne hijerarhije.[13469]

[13463] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 50; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 57-58; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1772.
[13464] Statut, čl. 7 (3); Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 72; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 827, 839; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 230.
[13465] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 191-192, 196-198, 256, 266, 303; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 294; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 50, 52, 55, 61; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 375, 484; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 86-87; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59, 85, 210; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 484, 605, 625; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 20-21; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20, 91-92.
[13466] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 252, 303; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20.
[13467] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 197; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 294; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59, 210.
[1346813468] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 192-193, 195; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 294; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 50, 56, 61; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*,

3570. *Znanje nadređene osobe.* Nadređena osoba može se smatrati odgovornom samo ako su joj bila dostupna opšta ili konkretna saznanja koja su bila dovoljno alarmantna da je upozore da su njoj podređene osobe počinile ili se spremaju počiniti krivična djela i da opravdaju daljnju istragu od strane nadređenog.[13470] Svjesni propust da se pokrene ili provede istraga, usprkos tome što za to postoji mogućnost, zadovoljava ovaj standard.[13471] Podređena osoba može biti odgovorna na osnovu bilo kojeg od vidova odgovornosti iz člana 7(1) Statuta.[13472] Nije potrebno da nadređenoj osobi bude poznat identitet podređenih osoba koje počine krivična djela.[13473]

3571. *Propust da se preduzmu nužne i razumne mjere sprečavanja odnosno kažnjavanja.* Nužne mjere su one mjere za koje je primjereno da ih nadređeni preduzme kako bi ispunio svoju obavezu stvarnog nastojanja da spriječi ili kazni, a razumne mjere su one koje objektivno spadaju u okvir stvarnih ovlaštenja nadređene osobe.[13474] Dužnost sprečavanja i dužnost kažnjavanja su dvije različite pravne obveze, a nadređena osoba može se smatrati odgovornom za kršenje bilo koje od tih dužnosti.[13475] Dužnost nadređene osobe da spriječi nastupa od trenutka kada ona zna ili ima razloga da zna da se sprema počinjenje krivičnog djela, dok dužnost kažnjavanja nastupa tek poslije počinjenja djela.[13476] Dužnost kažnjavanja uključuje, u najmanju ruku, obavezu

---

par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 484, 605; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 20.

[13469] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 195-196; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 50-51; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 85-86; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 605.

[13470] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238-239, 241; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 28, 42; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 59, 155; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 62, 64; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 791; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 27-31; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 297-301, 304; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora and Nsengiyumva*, par. 384.

[13471] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 226, 232; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 406; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 298.

[13472] Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 280-282; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 485-486; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 21.

[13473] Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 287.

[13474] Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 177.

[13475] Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 259.

[13476] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 260.

nadređenog da istraži eventualno počinjena krivična djela ili da provede istragu, te da, ako nema ovlaštenja za kažnjavanje, podnese prijave nadležnim organima.[13477]

3572. Pretresno vijeće je također razmotrilo korpus dokaza u vezi s krivičnim djelima počinjenim tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Prikaz tih dokaza daje se gore u poglavljima 4 do 7 Presude, a Pretresno vijeće ovdje razmatra koji se eventualni zaključci mogu na osnovu tih dokaza izvesti u vezi s navodnim ciljem UZP-a.

[13477] Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 182; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 154; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 230-234; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora and Nsengiyumva*, par. 510.

9.2 Prvi (sveobuhvatni) udruženi zločinački poduhvat

9.2.1 Pregled optužbi

3573. Prema Optužnici, optuženi je, od 12. maja 1992., bio ključni učesnik sveobuhvatnog UZP-a, koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995.[13478] Cilj tog UZP-a bio je trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem činjenja sljedećih zločina za koje se tereti u Optužnici: genocid (tačka 1), progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje).[13479] Optuženi je namjeru da se počini svaki od tih zločina dijelio s drugim članovima sveobuhvatnog UZP-a.[13480]

3574. Alternativno, zajednički cilj je uključivao barem zločine deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje). Moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata ili osobe koje je bilo koji učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koristio da izvrše *actus reus* krivičnih djela obuhvaćenih zajedničkim ciljem, mogli počiniti zločine genocida, progona, istrebljivanja i ubistva. Znajući da su takvi zločini moguća posljedica realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, optuženi je svjesno preuzeo taj rizik.[13481]

3575. Prema Optužnici, među učesnicima UZP-a su, osim optuženog, bili Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Slobodan Milošević, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Mićo Stanišić, Momčilo Mandić, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Željko Ražnatović (zvani Arkan) i Vojislav Šešelj.[13482] Među ostalim učesnicima bili su: članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi SDS-a i organa vlasti bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva; komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica MUP-a Republike Srbije, JNA, VJ-a, VRS-a, MUP-a bosanskih Srba i TO-a bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne.[13483] Alternativno, neke ili sve te neimenovane osobe nisu bile učesnici

[13478] Optužnica, par. 5, 8.
[13479] Optužnica, par. 5.
[13480] Optužnica, par. 8.
[13481] Optužnica, par. 9.
[13482] Optužnica, par. 10.
[13483] Optužnica, par. 11.

pomenutog UZP-a, ali su ih učesnici UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja.[13484]

3576. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine počinili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.[13485] Osobe korištene za izvršenje tih zločina bile su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba (kako su definisani u Optužnici) i pripadnici MUP-a bosanskih Srba, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Republike Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalni bosanski Srbi.[13486]

3577. U poglavljima 9.2.2-9.2.5, Pretresno vijeće će se baviti političkim dešavanjima i stvaranjem republike bosanskih Srba 1991. i 1992. godine, pri čemu će se naročito usredsrediti na Uputstvo s varijantama A i B i šest strateških ciljeva, kao i na izjave i govore političkih vođa bosanskih Srba tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. Pretresno vijeće će se zatim, u poglavljima 9.2.6-9.2.9, baviti ulogom regionalnih i opštinskih organa bosanskih Srba, ulogom MUP-a i VJ-a, kao i paravojnih formacija koje su djelovale na teritoriji republike bosanskih Srba tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. U poglavljima 9.2.10-9.2.12, Pretresno vijeće će razmotriti navode tužilaštva u vezi sa sistematskim prikrivanjem zločina (uključujući i prikrivanje ubistva ljudi pokopanih u Tomašici) i propustom da se zločini istraže i da se u vezi s njima provede krivično gonjenje. U poglavlju 9.2.13, Pretresno vijeće će se baviti argumentacijom odbrane u vezi s osvetom i s njom povezanim argumentima. U svom zaključku u poglavlju 9.2.14, Pretresno vijeće će utvrditi da li je postojao UZP kako navodi tužilaštvo i, ako jeste, koje je zločine obuhvatao i ko su bili učesnici u njemu. U tom smislu, Pretresno vijeće će dalje razmotriti korpus dokaza u vezi sa zločinima počinjenim tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Ti dokazi su razmotreni u poglavljima 4-7, gore.

[13484] Optužnica, par. 11.
[13485] Optužnica, par. 12.
[13486] Optužnica, par. 11-12.

9.2.2 Politička dešavanja i uloga SDS-a u periodu uoči sukoba, tokom 1991. i 1992. godine

3578. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s političkim dešavanjima u periodu koji je prethodio sukobu, i to konkretno u vezi s ulogom SDS-a i političkom platformom koju je prihvatilo njegovo rukovodstvo. Tužilaštvo je tvrdilo da su tokom mjeseci koji su prethodili 12. maju 1992., učesnici u navodnom UZP-u već odredili politiku prisilnog razdvajanja na nacionalnoj osnovi i da su bili odlučni da osnuju nacionalno odvojen i homogen entitet bosanskih Srba na teritoriji Bosne i Hercegovine, uključujući i područja na kojima je živio ogroman broj bosanskih Muslimana.[13487] Tokom 1991. i 1992. godine, rukovodstvo bosanskih Srba je, posredstvom SDS-a, osnovalo paralelne strukture odvojene na nacionalnoj osnovi i preduzelo nekoliko koraka u pripremi za razdvajanje na nacionalnoj osnovi, uključujući organizovanje vojne obuke, mobilizaciju srpskog TO-a i paravojnih jedinica i podjelu oružja zajedno s JNA.[13488] Budući da je SDS bio hijerarhijski ustrojena organizacija, njegovi organi na republičkom nivou određivali su politiku i davali uputstva lokalnim organima SDS-a, koji su tu politiku provodili i izvještavali o događanjima u svojim opštinama.[13489]

3579. Odbrana je tvrdila da su se bosanski Srbi početkom 1991. osjećali sve više ugroženi u politici i društvu.[13490] Iako je SDS nastojao, miroljubivim putem i u duhu saradnje, da ostane dio SRJ, SDA i HDZ su ga neprestano preglasavali i ignorisali.[13491] U međuvremenu, SDA je krenula putem političke dominacije i, usprkos poznatim prigovorima bosanskih Srba, nastavila da radi na ostvarenju nezavisnosti Bosne i Hercegovine.[13492] S obzirom na istorijski kontekst i nezakonitu prirodu memoranduma o suverenosti koji su predložili SDA i HDZ, osnivanje skupštine bosanskih Srba 21. oktobra 1991. bio je jedini mogući način da se zaštite prava srpske manjine i direktna reakcija na aktivnosti bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[13493] Kako tvrdi odbrana, bosanski Srbi nisu predviđali rat kao mogući ishod i nisu se pripremali za rat, što pokazuje činjenica da je SDS morao da donosi odluke koje su bile reakcija na

[13487] Završni podnesak tužilaštva, par. 155, 157-158.
[13488] Završni podnesak tužilaštva, par. 559.
[13489] Završni podnesak tužilaštva, par. 561.
[13490] Završni podnesak odbrane, par. 329.
[13491] Završni podnesak odbrane, par. 292-295, 298.
[13492] Završni podnesak odbrane, par. 291, 293-294, 296.
[13493] Završni podnesak odbrane, par. 326.

agresivne političke aktivnosti bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su se počeli pripremati za rat.[13494]

3580. Što se tiče uloge SDS-a i političkih dešavanja koja su se odvijala u periodu uoči sukoba, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.[13495] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Patrick Treanor,** obavještajni analitičar;[13496] **Dorothea Hanson**, istražni analitičar Tima tužilaštva za istragu rukovodstva;[13497] **svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine;[13498] **svjedok RM-015**, bosanski Srbin iz Sanskog Mosta;[13499] **svjedok RM-066**, Srbin iz Vlasenice;[13500] i **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac,[13501] kao i dokumentarni dokazi, i ono smatra da su ti dokazi u skladu sa činjenicama o kojima je presuđeno.[13502] Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Milan Babić**, bivši predsjednik RSK;[13503] **Milenko Stanić**, koji je od početka 1991. do početka 1993. bio predsjednik Skupštine opštine Vlasenica i predsjednik Izvršnog odbora SAO Birač;[13504] **Tarik Kupusović,** koji je od 1990. do 1994. bio poslanik u gradskoj skupštini Sarajeva, a od 1994. do 1996. gradonačelnik Sarajeva;[13505] **Zijo Hadžić**, bosanski Musliman, koji je od 1987. do 20. aprila 1992. bio

[13494] Završni podnesak odbrane, par. 308, 312.
[13495] Te činjenice su navedene dolje u tekstu, ali obuhvataju i Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 56-57, koje su razmotrene u poglavlju 2.2.1.
[13496] P3001 (Biografija Patricka Treanora), str. 3.
[13497] P378 (Biografija Dorotheae Hanson), str. 1; Dorothea Hanson, T. 4141. Dokazi koje je iznijela Dorothea Hanson takođe su razmotreni u poglavljima 2.2.2, 3.1.1 i 3.3.
[13498] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6.
[13499] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 2, 6, 9, 111.
[13500] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), str. 1.
[13501] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.
[13502] **Patrick Treanor**: P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 56, 83, 87-90, 94-95, 98, 137, 170-172, 174, 176-178, 181. **Dorothea Hanson**: P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 16-17, 19. **Miroslav Deronjić**: P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 43. **Svjedok RM-513**: P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 13. **Svjedok RM-015**: P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 75. **Svjedok RM-066**: P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 18. **Dokumentarni dokazi**: P3006 (Deklaracija o proglašenju republike bosanskih Srba, 9. januar 1992.); P3037 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta skupštine bosanskih Srba, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992.), str. 1, 3; P3049 (Zaključci i preporuke skupštine bosanskih Srba, 21. novembar 1991. i 11. decembar 1991.); P6901 (Odluka o teritorijama koje se smatraju teritorijom savezne države Jugoslavije. 21. novembar 1991.); P7040 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a, upućen opštinskim i regionalnim odborima SDS-a BiH, 19. februar 1992.), str. 1-2; P7077 (Izvodi iz stenograma s 2. sjednice skupštine bosanskih Srba, 21. novembar 1991.), str. 5-7; P7722 (Zapisnik sa sjednice Ministarskog savjeta skupštine bosanskih Srba, 22. januar 1992.), str. 4-5.
[13503] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3325-3326.
[13504] D884 (Milenko Stanić, izjava svjedoka, 16. februar 2013.), par. 1-2; Milenko Stanić, T. 30837, 30850, 30874, 30884.
[13505] P2468 (Tarik Kupusović, transkript iz predmeta *Galić*, 3.-4. decembar 2001.), str. 607, 609, 612.

policajac u policiji u Kalinoviku;[13506] **Sulejman Crnčalo**, bosanski Musliman iz Radačića u opštini Pale;[13507] **svjedok RM-081**, bosanski Musliman iz opštine Rogatica;[13508] **Alija Isaković**, bosanski Musliman iz Rogatice;[13509] **Ahmet Zulić**, bosanski Musliman iz sela Pobriježje kod Sanskog Mosta;[13510] i **Herbert Okun**, specijalni savjetnik i zamjenik specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN-a od 1991. do 1997. i kopredsjedavajući Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji.[13511]

3581. Od 1945. do 1990., Jugoslavija se sastojala od šest republika: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije.[13512] U nekim republikama živjela je pretežno jedna etnička grupa: na primjer, Srbi u Srbiji i Hrvati u Hrvatskoj.[13513] Drugi svjetski rat bio je period posebno ogorčenog sukoba, pri čemu su optužbe o počinjenim zvjerstvima poticale sa svih strana. Poslijeratna vlada maršala Tita suzbijala je etničke podjele i nacionalizam, usredotočivši se na jedinstvo komunističke države. Tako su relativni mir i mirni međunacionalni odnosi obilježili razdoblje od 1945. do 1990., iako su različite grupe ostale svjesne svojih posebnih identiteta.[13514] Krajem osamdesetih godina, ekonomske nedaće i kraj komunističke vladavine pripremili su teren za rastući nacionalizam i etnička trvenja.[13515] Dana 25. juna 1991., Hrvatska i Slovenija proglasile su nezavisnost od SFRJ.[13516] Pokušaje JNA da preuzme kontrolu nad strateškim objektima u Sloveniji osujetio je lokalni TO, pa je sukob u Sloveniji praktično okončan 18. jula.[13517] Makedonija se uspješno otcijepila u septembru 1991.[13518] Bosna i Hercegovina, više nego ijedna druga republika bivše Jugoslavije, vijekovima je bila višenacionalna, a najbrojnije nacionalne grupe bili su Srbi, Muslimani i Hrvati.[13519]

[13506] P2800 (Zijo Hadžić, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. januara 1999., str. 1-2, 5, izjava svjedoka od 19. februara 2003., str. 1.
[13507] P260 (Sulejman Crnčalo, izjava svjedoka, 1. novembar 2009.), str. 1, par. 3; Sulejman Crnčalo, T. 3229.
[13508] P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-081, T. 3686-3687; P308 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-081).
[13509] P1637 (Alija Isaković, izjava svjedoka, 22. januar 1999.), str. 1; P1638 (Alija Isaković, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine), str. 1.
[13510] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), str. 1; par. 1-3.
[13511] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4137.
[13512] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1.
[13513] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1.
[13514] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 2.
[13515] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 3.
[13516] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 48.
[13517] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 49.
[13518] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 5.
[13519] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 6.

3582. Prvi slobodni višestranački izbori u Bosni i Hercegovini, za opštinske skupštine i republičku skupštinu, održani su u novembru 1990.[13520] Najznačajnije novoosnovane političke stranke u Bosni i Hercegovini bile su SDA, SDS i HDZ.[13521] Na izborima za republičku skupštinu, SDA je pobijedila SDS s malom većinom glasova.[13522] Rezultati izbora bili su, zapravo, odraz etničkog sastava stanovništva, jer je svaka etnička grupa glasala za svoju nacionalističku stranku.[13523] Prema popisu stanovništva iz aprila 1991. godine, 43,7 posto stanovništva Bosne i Hercegovine činili su pripadnici muslimanske nacionalnosti, 32,4 posto Srbi, a 17,3 posto Hrvati.[13524]

3583. Nakon izbora u novembru 1990., SDA, SDS i HDZ postigli su sporazum o formuli za podjelu vlasti.[13525] Tako je formirana koaliciona vlada na čelu sa sedmočlanim državnim Predsjedništvom, a Alija Izetbegović, vođa SDA, bio je njen prvi predsjednik.[13526] SDA, SDS i HDZ postigli su sporazum za najviše položaje, tako da se na položaj predsjednika vlade imenuje predstavnik HDZ-a, na položaj predsjednika Skupštine predstavnik SDS-a, a na položaj predsjednika Predsjedništva predstavnik SDA (na te položaje imenovani su bili, redom, Jure Pelivan, Momčilo Krajišnik i Alija Izetbegović).[13527] Funkcije u svim organima državne vlasti i javnim ustanovama čije rukovodioce imenuje vlada raspoređene su u skladu sa stranačkim kvotama.[13528] Tim sporazumom potpuno je uklonjena opozicija manjih stranaka i postavljeni su temelji osnivanju paralelnih nacionalnih struktura.[13529] Na primjer, SDS je dobio pravo da imenuje potpredsjednika, dva ministra bez portfelja i pet od trinaest resora u vladi, kao i osam od trideset predsjednika skupštinskih odbora i komisija.[13530] Na lokalnom nivou provedena je slična raspodjela položaja, prema procentu glasova koje je pojedina stranka dobila na izborima.[13531] Procenti su odgovarali nacionalnom sastavu pojedine opštine.[13532] Nakon što su im dodijeljene kvote, tri stranke su imale nadzor nad svim imenovanjima na svim nivoima uprave.[13533]

[13520] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 8, 17.
[13521] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 9.
[13522] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 10.
[13523] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 11.
[13524] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 12.
[13525] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 17.
[13526] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 18.
[13527] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 19.
[13528] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 20.
[13529] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 21.
[13530] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 21.
[13531] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 26.
[13532] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 26.
[13533] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 27.

3584. U republičkoj skupštini Bosne i Hercegovine, saradnja između muslimanskih i srpskih političkih stranaka vremenom je bivala sve teža.[13534] Početna koalicija republičke vlade raspala se u oktobru 1991. i potpuno propala u januaru 1992.[13535] Nakon raspada višenacionalne federativne Jugoslavije ubrzo je uslijedio raspad višenacionalne Bosne i Hercegovine, a time se povećala mogućnost za rat u Bosni i Hercegovini.[13536]

3585. Tokom 1990. i 1991., SDS se finansirao iz dobrovoljnih priloga i uživao je podršku ogromne većine bosanskih Srba.[13537] Glavni stranački organi bili su Skupština stranke, zvanično najviše tijelo; Glavni odbor SDS-a, najviši stranački organ u vrijeme kada Skupština ne zasjeda; izvršni odbor SDS-a kao izvršno tijelo Glavnog odbora; predsjednik stranke, koji je istovremeno bio i predsjednik Glavnog odbora; i nekoliko savjetodavnih tijela, kao što su političko-ekonomski savjeti SDS-a i Komisija za kadrovska i organizaciona pitanja.[13538] Stranka je bila strukturirana hijerarhijski, organizovana u opštinske skupštine i odbore po uzoru na republičke organe.[13539]

3586. **Patrick Treanor** je u svom svjedočenju izjavio da je SDS od svog osnivanja, a naročito najviše rukovodstvo bosanskih Srba, sebe smatrao legitimnim predstavnikom "srpskog naroda" u Bosni i Hercegovini.[13540] U novembru 1990., kandidati SDS-a Biljana Plavšić i Nikola Koljević izabrani su za članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine.[13541] U tom svojstvu, Biljana Plavšić je primala redovne izvještaje od službi bezbjednosti Bosne i Hercegovine i mogla je rukovodstvu SDS-a davati detaljne informacije o političkoj i bezbjednosnoj situaciji u zemlji.[13542] Prema Treanorovim riječima, Biljana Plavšić bila je jedan od najviših rukovodilaca SDS-a zahvaljujući svojoj funkciji i ovlaštenjima, kao i odnosima s Radovanom Karadžićem, od kojeg je primala savjete, uputstva i naredbe i često je, zajedno s drugim visokim rukovodiocima, nastupala kao predstavnik SDS-a.[13543]

[13534] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 34.
[13535] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 34.
[13536] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 35.
[13537] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 14.
[13538] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 15.
[13539] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 16.
[13540] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 12.
[13541] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 16.
[13542] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 16.
[13543] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 17.

3587. Predsjednik SDS-a – to jest Karadžić – bio je najvažnija i najmoćnija institucija u stranci.[13544] Iako su Glavni i Izvršni odbor bili važne operativne institucije, grupe povezane s SDS-om, uključujući poslanike u skupštini, nosioci funkcija u centralnoj vladi i upravi Bosne i Hercegovine, kao i opštinski rukovodioci SDS-a i druga rukovodeća tijela, uključujući Klub poslanika, igrali su važnu ulogu u donošenju odluka i definisanju politike.[13545] Prema Treanorovim navodima, mnogi telefonski razgovori ukazuju na to da su uske, neformalne grupe promjenjivog sastava, u kojima su bili moćni pojedinci iz SDS-a, predstavljale operativni centar odlučivanja unutar SDS-a.[13546]

3588. Treanor je u svom svjedočenju izjavio da je rukovodstvo bosanskih Srba, pored sjednica Glavnog odbora, Izvršnog odbora i Kluba poslanika, takođe koristilo sastanke u proširenom sastavu sa stranačkim funkcionerima srednjeg i nižeg nivoa, kako bi proslijedilo uputstva i informacije direktno ka bazi.[13547] Prema Treanorovim navodima, rukovodstvo bosanskih Srba je sredinom oktobra 1991., reagujući na glasanje za nezavisnost u Skupštini Bosne i Hercegovine 14. i 15. oktobra 1991., iniciralo osnivanje paralelnih organa vlasti.[13548] Dana 15. oktobra 1991., tokom sastanka kolektivnog Predsjedništva Bosne i Hercegovine i JNA, Koljević i Biljana Plavšić iskoristili su svoja formalna ovlaštenja u korist politike SDS-a.[13549]

3589. Od samog nastanka SDS-a, jedna od stavki naglašenih u njegovom političkom programu bila je zaštita srpskog naroda, koji je, kako se tvrdilo, u lošijem položaju od ostalih zbog navodno nižeg nataliteta Srba i zbog načina na koji je Bosna i Hercegovina bila podjeljena na opštine, čime su Srbi praktično postali nacionalna manjina na područjima na kojima bi inače mogli biti u većini.[13550] **Milan Babić** je izjavio da je SDS osnovan s ciljem pokrivanja cijelog područja SFRJ.[13551] Nakon jeseni 1990., SDS se rascjepkao na samostalne, autonomne stranke u Krajini, Bosni i Hercegovini, Srbiji i

[13544] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 41.
[13545] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 40, 43.
[13546] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 73.
[13547] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 49.
[13548] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 56.
[13549] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 56.
[13550] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 13.
[13551] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 12896.

Crnoj Gori.[13552] SDS Bosne i Hercegovine osnovan je u julu 1990., a Karadžić je postao njegov predsjednik.[13553]

3590. Prema Babićevim riječima, Karadžić, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić bili su glavni čelnici SDS-a i struktura vlasti republike bosanskih Srba.[13554] Slobodan Milošević i Karadžić veoma su blisko sarađivali.[13555] Babić je izjavio da je 1990. godine diskusija o budućnosti Jugoslavije bila prilično intenzivna i da su postojala dva pristupa. Prvi pristup, politički pristup Srbije, bio je da Jugoslavija bude formirana kao čvrsta federacija, a drugi, koji su usvojile Hrvatska i Slovenija, bio je da se osnuju nezavisne države u konfederativnom ustroju. Prema Babićevim riječima, Srbi su se opredijelili za pristup za koji se odlučio Beograd, naime za "Jugoslaviju kao čvrstu federaciju".[13556] Izjavio je da se Milošević, još u januaru 1991., počeo zalagati, između ostalog u javnim govorima, za to da u slučaju potpunog raspada Jugoslavije Srbi imaju pravo da žive i ostanu u jednoj državi.[13557] Milošević je smatrao da Srbi ne bi mogli živjeti u konfederaciji četiri nezavisne države.[13558] Rukovodstvo bosanskih Srba dijelilo je Miloševićev stav u vezi s idejom o "svim Srbima u jednoj državi".[13559] Rukovodstvo bosanskih Srba smatralo je da "srpski narod" ima istorijsko pravo na teritoriju na kojoj su Srbi većinsko stanovništvo, kao i na teritoriju u Bosni i Hercegovini na kojoj su Srbi bili većina prije Drugog svjetskog rata.[13560] Mnogi čelnici bosanskih Srba nazivali su Muslimane "Turcima", što nije samo pogrdni izraz, nego izražava i istorijsko neprijateljstvo.[13561]

3591. U jednom povjerljivom dokumentu SDS-a od 23. februara 1991. razmatraju se konkretni koraci koje treba preduzeti u slučaju da Bosna i Hercegovina krene ka

[13552] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 12896-12898.
[13553] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 12896.
[13554] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3396-3397.
[13555] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3396-3397.
[13556] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13011.
[13557] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13011-13018.
[13558] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13011-13012.
[13559] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3397-3399; P4178 (Pismo Momčila Krajišnika, 19. decembar 1991.).
[13560] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3399-3400; P4178 (Pismo Momčila Krajišnika, 19. decembar 1991.).
[13561] P4164 (Milan Babić, izjava svjedoka, 29. mart 2004.), par. 11.

nezavisnosti.[13562] U tom slučaju, opštinske vlasti morale su obezbijediti da se isključivo primjenjuju jugoslovenski (savezni) zakoni, da se obustavi provođenje republičkih propisa i na taj način stvori "pravni osnov za neposrednu komunikaciju (pomoć, saradnja i sl.) ovih opština sa Federacijom i njenim organima (Skupština SFRJ, Predsjedništvo, Savezno izvršno vijeće itd.), a preko njih naročito u pogledu potrebe za angažovanjem Jugoslovenske narodne armije, Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu".[13563] Ovu politiku usvojio je Klub poslanika SDS-a u parlamentu i objavio je u jednom dokumentu od 10. juna 1991.[13564]

3592. U aprilu 1991., poslanici SDS-a u Skupštini opštine Pale, koja je bila sarajevska opština s najvećim udjelom bosanskih Srba u stanovništvu i poslanika SDS-a u skupštini opštine, najavili su da namjeravaju da se otcijepe od "grada Sarajeva".[13565] Krajem 1991. i početkom 1992., nacionalisti iz redova bosanskih Srba osnovali su na gradskom i opštinskom nivou na području Sarajeva zasebne, paralelne institucije bosanskih Srba.[13566] Dana 24. decembra 1991., SDS je osnovao Krizni štab za Sarajevo.[13567]

3593. **Miroslav Deronjić** je izjavio da je na sastanku sa članovima SDS-a i stranačkim funkcionerima, poslanicima i predsjednicima opštinskih odbora SDS-a, održanom u Sarajevu u aprilu 1991., Karadžić rekao da je, "ukoliko nema više federativne Jugoslavije […], a sve su prilike da ona više ne postoji, jedina opcija za Srbe u Bosni i za Srbe uopšte [...] Velika Srbija".[13568] Karadžić je takođe pomenuo da će Bosna, ako se otcijepi od Jugoslavije, biti podijeljena.[13569] Nakon tog sastanka, Deronjić je bio s manjom grupom ljudi, uključujući Karadžića, Gorana Zekića, Velibora Ostojića i Slobodanku Hrvaćanin u jednom restoranu, gdje je Karadžić rekao da je "dogovoreno da će se Bosna podijeliti".[13570]

3594. **Babić** je izjavio da je u maju 1991. bio na sastanku u Karadžićevom stanu s Jovicom Stanišićem, Frankom Simatovićem, Milanom Martićem i Veliborom

[13562] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 44.
[13563] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 45.
[13564] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 46.
[13565] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1682.
[13566] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1687.
[13567] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1688.
[13568] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 38-39.
[13569] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 40.
[13570] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 41.

Ostojićem.[13571] U to vrijeme, Ostojić je bio ministar informisanja u vladi Bosne i Hercegovine, član Izvršnog odbora SDS-a za Bosnu i Hercegovinu i Karadžićev bliski saradnik.[13572] Ostojić, Stanišić i Karadžić vodili su sastanak na kojem su diskutovali o mapama s područjima gdje Srbi imaju kontrolu i područjima koja SDS treba staviti pod kontrolu.[13573] U ugovoru od 24. juna 1991. o saradnji SAO Krajine u Hrvatskoj i Zajednice opština Bosanska Krajina, gdje su Srbi bili većinsko stanovništvo, navedeni su koncept i način integracije tih dviju regija.[13574]

3595. Na sastanku s Babićem i Miloševićem u julu 1991., Karadžić je rekao da će satjerati Muslimane u Bosni i Hercegovini u doline rijeka, kako bi povezao sve srpske teritorije.[13575] Na tom sastanku, Karadžić je rekao da drži Izetbegovića u malom džepu i da se s njim može u razračunati u svakom trenutku, ali da će biti bolje čekati da Izetbegović napravi prvi pogrešan politički potez i da će to biti trenutak kada će Muslimani biti protjerani.[13576] Karadžić je govorio o planu rukovodstva da Srbi preuzmu kontrolu nad teritorijama u Bosni i Hercegovini, uključujući i one na kojima su Srbi u to vrijeme bili većina, kao i one na kojima nisu.[13577] Tokom sastanka, Milošević je pitao Karadžića gdje treba da se razmjesti JNA.[13578] Karadžić je odgovorio da JNA treba da se razmjesti na granicu s Hrvatskom, a svjedok je rekao "[u] Krajinu, da štiti Krajinu", na što je Milošević rekao "dobro".[13579] Nakon tog sastanka, Milošević se složio s tim da Karadžić i Babić odu u Čelinac, gdje je Karadžić sazvao sastanak aktivista SDS-a iz autonomne regije Bosanske Krajine da im kaže da još ne treba preduzimati korake za ujedinjenje dviju krajina.[13580] Karadžić je također rekao da ne zna da li treba da uzme

[13571] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3406-3408; P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13082.
[13572] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3406-3408; P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13082.
[13573] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3407-3408; P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13082.
[13574] P4168 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Martić*, 15.-20. februar 2006), str. 1480-1481; P4174 (Ugovor o saradnji, 24. juni 1991.).
[13575] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3401-3402, 3404; P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13054-13055.
[13576] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3402, 3404; P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13055.
[13577] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3401-3402.
[13578] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13056, 13058.
[13579] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13056, 13058.
[13580] P4167 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 18. novembar - 9. decembar 2002.), str. 13058-13059, 13062.

Zenicu od Muslimana.[13581] Milošević je zatim rekao svjedoku da ne smeta Karadžiću i da mu ne staje na put.[13582]

3596. Kasnije tog dana, Karadžić i svjedok prisustvovali su sastanku u Čelincu koji je organizovao Radoslav Brđanin, predsjednik Regionalnog odbora SDS-a ARK-a i kojem je prisustvovalo 10 do 15 rukovodilaca iz regije Banjaluke.[13583] Na tom sastanku, Karadžić je ponovio ono što je rekao na ranijem sastanku s Miloševićem, da će protjerivanjem Muslimana stvoriti objedinjenu srpsku teritoriju u Bosni i Hercegovini, kojoj će Krajina biti pripojena.[13584]

3597. Zbog sukoba između Srbije i Hrvatske, nakon što je Hrvatska proglasila nezavisnost u junu 1991., pojačale su se napetosti između tri etničke grupe u Bosni i Hercegovini.[13585] U vezi sa sukobom u Hrvatskoj, sporadični okršaji izbili su i u Bosni i Hercegovini kada su savezne vlasti pokušale da mobilišu dio nesrpskog stanovništva.[13586] Oružani sukobi u Sloveniji i Hrvatskoj povećali su animozitet između SDS-a, s jedne strane, i SDA i HDZ-a, s druge.[13587] U septembru 1991., kao dio šire operacije JNA u Hrvatskoj, mobilisan je 5. korpus JNA, koji je u mirnodopsko vrijeme bio stacioniran u Bosni i Hercegovini, i razmješten u Hrvatskoj.[13588]

3598. Početkom 1991., SDS je pokrenuo program regionalizacije.[13589] Već u junu 1991., rukovodstvo SDS-a naredilo je organima SDS-a u opštinama da pripreme karte opština koje prikazuju u boji, što je tačnije moguće, nacionalni sastav svakog područja.[13590] Krajem avgusta 1991., rukovodstvo SDS-a počelo je da razmatra mogućnost stvaranja zasebne srpske teritorije u Bosni i Hercegovini kako bi Srbi imali mogućnost da ostanu u Jugoslaviji ako druge nacionalne zajednice pristupe stvaranju nezavisne republike.[13591] Taj plan je predviđao najprije osnivanje zasebnih srpskih političkih, policijskih i vojnih struktura, a kasnije stvaranje zasebnih državnih funkcija koje će biti zajedničke svim Srbima u Bosni i Hercegovini.[13592]

[13581] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3404.
[13582] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3404.
[13583] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3404-3405.
[13584] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3405-3406, 3613-3614.
[13585] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 36.
[13586] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 51.
[13587] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 52.
[13588] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 50.
[13589] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 37-38.
[13590] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 47.
[13591] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 53.
[13592] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 53.

3599. U septembru 1991., SDS je proveo politiku "regionalizacije", koja se sastojala od stvaranja "regija" u kojima su Srbi bili relativna većina.[13593] SDS je osnovao područja pod kontrolom bosanskih Srba tako što je opštine u kojima su živjeli bosanski Srbi povezao u zajednicu i osnovao paralelne organe vlasti, s ciljem da se ta teritorija izdvoji iz efektivne kontrole organa vlasti Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.[13594] Vođe SDS-a pravdale su to udruživanje opština ekonomskom nužnošću.[13595] Međutim, jedna od funkcija koju je SDS dodijelio Zajednici opština Bosanske Krajine bila je organizacija odbrane za vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti.[13596] Rukovodstvo SDS-a, u dogovoru s vladajućim političkim krugovima u Srbiji, počelo je da razmatra mogućnost cijepanja Bosne i Hercegovine po nacionalnoj liniji i spajanja nekih njenih dijelova sa susjednim državama.[13597] U septembru 1991., proglašeno je nekoliko SAO-a u Bosni i Hercegovini, uključujući Krajinu, Romaniju i Staru Hercegovinu.[13598] Dana 16. septembra, Izvršni odbor SDS-a odobrio je imenovanje štaba za regionalizaciju.[13599]

3600. Dana 7. septembra 1991., na Savjetovanju opštinskih, regionalnih i republičkih organa SDS-a na Palama donijeta je odluka u vezi s imenovanjem štaba za regionalizaciju.[13600] Ti organi su dobili zadatak da prate provođenje (i) Odluke o proglašenju autonomnih regija kao nesumnjivih dijelova savezne države, federativne Jugoslavije, i sastavnih dijelova federalne jedinice Bosne i Hercegovine i (ii) izdvajanja naseljenih mjesta iz jedne opštine i uključivanje u sastav druge opštine".[13601] Prema **Treanorovim** navodima, na ovom savjetovanju funkcionera SDS-a započeta je sljedeća faza regionalizacije.[13602]

3601. Dana 13. septembra 1991., Rajko Dukić, predsjednik Izvršnog odbora SDS-a Bosne i Hercegovine, zatražio je od svih opština i gradskih odbora SDS-a da aktivnosti povezane s regionalizacijom, poput praćenja provođenja odluke o proglašenju srpskih

[13593] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 54-55.
[13594] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 37.
[13595] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 39.
[13596] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 40.
[13597] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 41.
[13598] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 42.
[13599] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 56.
[13600] P6995 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba za regionalizaciju, 25. septembar 1991.).
[13601] P6995 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba za regionalizaciju, 25. septembar 1991.).
[13602] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 135. V. takođe P6995 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba za regionalizaciju, 25. septembar 1991.).

autonomnih oblasti, preduzimaju preko štaba za regionalizaciju koji je imenovan na osnovu odluke predsjednika SDS-a Karadžića 9. septembra 1991.[13603]

3602. **Herbert Okun** je izjavio da je, od oktobra 1991. pa nadalje, rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Krajišnika i Koljevića, dosljedno i stalno tvrdilo da bosanski Srbi imaju istorijsko pravo na 65 posto zemlje, iako su činili samo 35 posto stanovništva Bosne i Hercegovine.[13604]

3603. Prema jednom presretnutom razgovoru s izvjesnim Gojkom Đogom iz Beograda, 12. oktobra 1991., Karadžić je izjavio da oko Sarajeva ima 20.000 "naoružanih Srba" i da će bosanski Muslimani, ako se "dig[nu] protiv Srba da se bore" i pokušaju da se otcijepe, "nestati"; da će Sarajevo biti "karakazan u kome će izginuti 300.000 Muslimana" i da će "sa lica zemlje nestati [taj] narod".[13605] Takođe je rekao da je jasno da bosanski Muslimani nemaju načina da izvedu otcjepljenje bez krvoprolića.[13606]

3604. **Treanor** je u svom svjedočenju izjavio da je cilj rukovodstva bosanskih Srba sredinom oktobra 1991. bio nametanje *de facto* vlasti na teritorijama koje su smatrane srpskim i podjela teritorija na nacionalnoj osnovi, bez obzira na to hoće li Bosna i Hercegovina ostati u okviru SRJ.[13607] Treanor je u svom svjedočenju izjavio da se, na osnovu razgovora s Miloševićem u oktobru 1991., Karadžić činio još radikalnijim; naglasio je da je, s obzirom da nema više umjerenih Muslimana na koje bi se apelovalo, na redu akcija i da je gotovo s ustupcima.[13608] Ta akcija je značila etničko zauzimanje većine (60 do 65 posto) teritorije Bosne i Hercegovine, srpske Bosne i Hercegovine, i uspostavljanje konfederativnog principa u odnosima s Muslimanima i Hrvatima.[13609] Uz napomenu da Srbi predstavljaju 35 posto stanovništva u Bosni i Hercegovini i da kontrolišu veliki dio njene teritorije, Karadžić je rekao da će Muslimani pretrpjeti ogromne gubitke i više puta naglašavao njihov fizički "nestanak" ili "istrebljenje" u

[13603] P7078 (Dostavljanje odluke predsjednika SDS-a o imenovanju štaba za regionalizaciju opštinskom i gradskom odboru SDS-a, 13. septembar 1991.).
[13604] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4165-4169, 4207-4208; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22., 23. i 28. april 2010.), str. 1526-1527; P3113 (Video-snimak konferencije za štampu koju je Karadžić održao u Ženevi, 18. septembar 1992.), str. 6; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika ambasadora Herberta Okuna, bilješke od 13. oktobra 1991., 4. marta 1992. i 23. novembra 1992.), str. 1, 3; P3116 (Herbert Okun, Tabela podudarnosti), str. 1.
[13605] P4109 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.), str. 7-8, 18, 21-22.
[13606] P4109 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.), str. 9, 16, 23.
[13607] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 83. V. takođe P2005 (Govor Radovana Karadžića na Plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.); P4109 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.).
[13608] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 85.

slučaju sukoba, te da nemaju šanse da opstanu.[13610] Prema Treanorovim navodima, na osnovu teleksa koji je Brđanin poslao predsjednicima skupština opština u oktobru 1991. u vezi s Karadžićevom "Naredbom SDS-a Sarajevo", kanali komunikacije SDS-a funkcionisali su besprijekorno.[13611] Rukovodstvo bosanskih Srba dosljedno je dostavljalo naređenja nižim nivoima, a njegove poruke bile su glasne i jasne.[13612]

3605. Treanor je u svom svjedočenju izjavio da je sveukupna strategija bosanskih Srba uključivala naoružavanje Srba, vojnu podršku JNA i namjeru ostanka u Jugoslaviji.[13613] **Tarik Kupusović** je izjavio da je, kada se JNA povukla iz Hrvatske i Slovenije, velika količina oružja došla u Bosnu i Hercegovinu, naročito u Sarajevo.[13614] **Svjedok RM-015** je u svom svjedočenju izjavio da je naoružavanje srpskog stanovništva počelo odmah nakon višestranačkih izbora 1990.[13615] Predstavnici SDS-a bili su odgovorni za naoružavanje Srba na svojim područjima, što je uključivalo podjelu oružja JNA.[13616] **Zijo Hadžić** je izjavio da se podjela oružja odvijala 1991. i da se nastavila 1992.[13617] Sve oružje koje su dobili lokalni Srbi u Kalinoviku dolazilo je od JNA i on je lično vidio kamione koji su noću dostavljali oružje srpskim domaćinstvima.[13618] Prema **Aliji Isakoviću** i **svjedoku RM-081**, oružje koje je dostavljala JNA noću se tajno dijelilo isključivo Srbima u Rogatici i okolnim selima.[13619] **Isaković** je izjavio da su, prije nego što je rat počeo, svi Srbi već bili naoružani.[13620] Svjedok je lično vidio Srbe kako nose automatsko oružje.[13621]

3606. **Deronjić** je izjavio da su se on i Goran Zekić 1991. odvezli za Beograd, na sastanak s Mihaljem Kertesom u zgradi Predsjedništva Srbije.[13622] Kertes im je rekao da

---

[13609] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 85. V. takođe P7720 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 5.
[13610] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 84. V. takođe P4109 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.) i P2654 Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miodraga Davidovića, 15. oktobar 1991.).
[13611] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 86.
[13612] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 92.
[13613] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 83, 92.
[13614] P2468 (Tarik Kupusović, transkript iz predmeta *Galić*, 3.-4. decembar 2001.), str. 617, 619.
[13615] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 75.
[13616] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 75.
[13617] P2800 (Zijo Hadžić, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. januara 1999., str. 3.
[13618] P2800 (Zijo Hadžić, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. januara 1999., str. 3.
[13619] P1637 (Alija Isaković, izjava svjedoka, 22. januar 1999.), str. 2; P1638 (Alija Isaković, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine), str. 2; P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), par. 12, 18-22.
[13620] P1637 (Alija Isaković, izjava svjedoka, 22. januar 1999.), str. 2; P1638 (Alija Isaković, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine), str. 2.
[13621] P1637 (Alija Isaković, izjava svjedoka, 22. januar 1999.), str. 2; P1638 (Alija Isaković, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine), str. 2.
[13622] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 5-6, 11-13.

je on zadužen za cjelokupnu operaciju naoružavanja, na političkom nivou, i da je glavni cilj "da će na području 50 kilometara od rijeke Drine sve biti srpsko, čisto srpsko".[13623] **Svjedok RM-066** je u svom svjedočenju izjavio da su se u jesen 1991. i Srbi i Muslimani naoružavali.[13624] Operativci SDS-a, uključujući Gorana Viškovića, dijelili su oružje od vrata do vrata među srpskim stanovništvom u Vlasenici.[13625]

3607. U jesen 1991., u Skupštini Bosne i Hercegovine bile su otvoreno suprostavljene dvije političke opcije za rješenje "bosanskog pitanja".[13626] Jedna opcija, za koju su se zalagali SDA i HDZ, kao i većina opozicionih stranaka, predviđala je suverenu i međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu.[13627] Prema drugoj opciji, koju su preferirali SDS i neke manje stranke, trebalo je da Bosna i Hercegovina ostane u sastavu Jugoslavije.[13628] Svaka strana se suprotstavljala opciji druge strane.[13629] U oktobru 1991. godine, tripartitna koalicija bila je u raspadu.[13630] SDA i HDZ su vršili pritisak na Skupštinu Bosne i Hercegovine da raspravlja o proglašenju suvereniteta Bosne i Hercegovine, kao prvi korak prema proglašenju nezavisnosti te republike od Jugoslavije.[13631] SDS je prigovorio da bi takva deklaracija bila neustavna jer se time krše prava jednog naroda priznatog Ustavom Bosne i Hercegovine, u ovom slučaju Srba, te da je nije odobrio Savjet za nacionalnu jednakost.[13632]

3608. Tokom rasprave o tome da li će se pristupiti glasanju za proglašenje suvereniteta u noći sa 14. na 15. oktobra 1991., kada su SDA i HDZ odlučile da će se ipak glasati, Momčilo Krajišnik, u svojstvu predsjednika Skupštine, odgodio je daljnje zasjedanje za sljedeće jutro.[13633] Poslanici SDS-a, kao i većina drugih srpskih poslanika koji nisu bili članovi SDS-a, izašli su iz dvorane.[13634] Međutim, potpredsjednik Skupštine je nastavio sjednicu i deklaracija je usvojena.[13635] U Bosni i Hercegovini, Skupština je proglasila suverenost Republike 15. oktobra 1991.[13636]

[13623] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 14-15, 17.
[13624] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 18.
[13625] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 18.
[13626] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 64.
[13627] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 65.
[13628] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 66.
[13629] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 67.
[13630] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 68.
[13631] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 68.
[13632] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 69.
[13633] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 70.
[13634] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 71.
[13635] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 71.
[13636] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 72.

3609. Na 8. zajedničkoj sjednici Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, održanoj 14. i 15. oktobra 1991., Karadžić je govorio o tome da li Bosna i Hercegovina treba da ostane dio Jugoslavije, naglašavajući da je to želja Srba.[13637] Obraćajući se SDA, rekao je sljedeće: "Mi ćemo vas onemogućiti pred domaćom i svjetskom javnošću da izvršite nasilje nad srpskim narodom, ustavno nasilje, a nakon ustavnog nasilja slijede sva druga nasilja."[13638] Dodao je sljedeće:

> Ne pitamo se sa situacijom ako dospijemo u stanje u koje su dospjele Slovenija i Hrvatska. Naročito Hrvatska, s tim što bi u Bosni i Hercegovini taj pakao bio hiljadu puta teži i ne bi bilo načina da se zaustavi, i moram da uputim poruku svim poslanicima gospodo, ja vas uvjeravam prvo, kada biste i donijeli nešto večeras a nemate način da to donesete jer mi imamo ustavni način da vas spriječimo da glasate, kada biste nešto i donijeli, to bi bila bruka za gospodina Izetbegovića u Hagu jer mi imamo način da u Hagu to onemogućimo i to bi bila bruka za ovaj parlament u Evropi i za ove narode Jugoslavije, a posebno bi bila vaša bruka, Hrvati i Muslimani, koji ste odani ovoj ideji, vaša bruka i vaš dokaz kako vi poštujete suverenost i ravnopravnost srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.
>
> Ja vas još jednom molim, ne prijetim, nego molim, da ozbiljno shvatite tumačenje političke volje srpskog naroda koji ovdje zastupa Srpska Demokratska stranka i Srpski pokret obnove, a po meni Srbi iz drugih stranaka, molim vas da ozbiljno shvatite ovo nije dobro što vi radite, ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu, ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošli Slovenija i Hrvatska, nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje.[13639]

3610. Dana 15. oktobra 1991., Karadžić je rekao svom bratu Luki Karadžiću da bi pokušaj Muslimana da stvore nezavisnu Bosnu i Hercegovinu "bio rat do istrebljenja njihovog", budući da im Srbi "ne bi [...] nikad oprostili" i da bi "[...] ih [to] uništilo potpuno".[13640] Takođe je rekao da bi svi rukovodioci bosanskih Muslimana bili pobijeni za tri - četiri sata i da nemaju uopšte nikakve šanse da opstanu.[13641]

[13637] P108 (Izvod iz transkripta 8. zajedničke sjednice Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, 14.-15. oktobar 1991.), str. 4-5.
[13638] P108 (Izvod iz transkripta 8. zajedničke sjednice Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, 14.-15. oktobar 1991.), str. 5.
[13639] P108 (Izvod iz transkripta 8. zajedničke sjednice Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, 14.-15. oktobar 1991.), str. 5-6. V. takođe P2004 (Govor Radovana Karadžića u Skupštini Bosne i Hercegovine, 15. oktobar 1991.) str. 2-4. V. takođe P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), par. 96.
[13640] P2654 (Presretnuti razgovor Karadžića, Davidovića i Luke Karadžića, 15. oktobar 1991. str. 6.
[13641] P2654 (Presretnuti razgovor Karadžića, Davidovića i Luke Karadžića, 15. oktobar 1991. str. 6.

3611. Dana 15. oktobra 1991., Politički savjet SDS-a sastao se da procijeni situaciju.[13642] Na tom i drugim sastancima pojavila se ideja da bi SDS trebalo da formira svoje institucije, koje će funkcionisati paralelno s institucijama Bosne i Hercegovine.[13643] U "Proglasu srpskom narodu", koji je SDS objavio 16. oktobra 1991., kaže se da su SDA i HDZ narušili ustavni poredak.[13644] Ponavlja se da SDS podržava savezne institucije, uključujući i JNA.[13645] **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju navela da je Karadžić 18. oktobra 1991. proglasio vanredno stanje u SDS-u.[13646]

3612. Na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 24. oktobra 1991., poslanici bosanskih Srba usvojili su rezoluciju da "srpski narod u Bosni i Hercegovini ostaje u zajedničkoj državi Jugoslaviji, sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajinom, SAO Slavonijom, Baranjom i Zapadnim Sremom, te drugima koji se za taj ostanak izjasne", ukoliko se to potvrdi plebiscitom.[13647] Delegati Skupštine Bosne i Hercegovine, bosanski Srbi, tog su dana proglasili zasebnu skupštinu srpskog naroda.[13648] U periodu od oktobra 1991. do decembra 1992. održane su 23 sjednice skupštine bosanskih Srba.[13649] U tom pogledu, Pretresno vijeće upućuje na svoj prikaz osnivanja i strukture skupštine bosanskih Srba, koji je dalo u poglavlju 2.1.2.

3613. Na konstituirajućoj sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 24. oktobra 1991., Karadžić je rekao sljedeće: "Srpski narod tako sakuplja svoje duhovne, političke i državne parčiće i ponovo ih sastavlja kako bi preživio. […] Ovo je istorijski korak, ovo je korak kojim srpski narod razbija i posljednje zablude, prepoznaje prijatelje i neprijatelje i zaokružuje svoje biće na taj način na koji nikad neće biti ugrožen iznutra".[13650]

3614. Dana 26. oktobra 1991., svi predsjednici SDS-a iz opština ARK-a, kao i predstavnici vlade ARK-a, sastali su se s Radovanom Karadžićem.[13651] Na tom sastanku predočen je nalog koji su svi prisutni "u cijelosti prihvatili".[13652] Nalog se sastojao od 14

[13642] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 73.
[13643] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 74.
[13644] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 75.
[13645] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 75.
[13646] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 17.
[13647] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 76.
[13648] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 77.
[13649] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 78.
[13650] P3005 (Zapisnik sa 1. sjednice skupštine bosanskih Srba, 24. oktobar 1992.), str. 1, 24-25;
[13651] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 58.
[13652] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 58.

tačaka i predviđao je, između ostalog, uspostavljanje "komande mjesta" koja je, zapravo, predstavljala vojnu upravu; pojačanu mobilizaciju TO-a; osnivanje vojnih jedinica; potčinjavanje TO-a JNA; raspuštanje paravojnih jedinica i njihovu raspoređivanje u TO; preuzimanje javnih preduzeća, pošte, banaka, pravosuđa, medija, i SDK (Službe društvenog knjigovodstva); koordinaciju s lokalnim direktorima i SDS-om u Sarajevu kako bi se obezbijedilo snabdijevanje stanovništva; i uvođenje ratnih poreza.[13653] Nalog je predsjednicima svih opština u ARK-u 29. oktobra 1991. teleksom poslao Radoslav Brđanin.[13654] ARK se naročito, od samog nastanka, isticao samostalnim postupcima, kad su njegove vlasti počele zauzimati televizijske i radio predajnike i emitovati "srpske" programe koji su kod ljudi drugih nacionalnosti izazivali strah.[13655]

3615. **Sulejman Crnčalo** je u svom svjedočenju izjavio da je u novembru 1991. od svojih radnih kolega iz fabrike "Famos" čuo da "srpske vojne vlasti" dijele oružje srpskom stanovništvu opštine Pale.[13656] Svjedoku je rečeno da je rođak načelnika policije bio zadužen za podjelu oružja lokalnim zajednicama.[13657]

3616. **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju navela da je proces regionalizacije, konkretno formiranje novih srpskih regionalnih entiteta u drugoj polovini 1991., obavljen po istom obrascu na opštinskom nivou.[13658]

3617. Na 5. sjednici Izvršnog odbora SDS-a, održanoj 7. novembra 1991., razmotren je izvještaj u vezi s regionalizacijom. Zaključeno je da bivša Komisija treba da pripremi okvir za organizaciju regija i da ga dostavi Izvršnom odboru, Savjetu i drugim organima SDS-a kako bi se cjelovitije sagledala organizacija regija i način funkcionisanja njihovih lokalnih vlasti. Rečeno je da se u regiji trebaju stvoriti uslovi koji će omogućiti da se poštuje princip da svaka regija obuhvati i zaokruži nacionalno i teritorijalno bogatstvo.[13659] Cilj je bio stvaranje "srpske Bosne i Hercegovine" u Jugoslaviji i uspostavljanje odnosa s Muslimanima i Hrvatima na osnovu konfederativnog principa.[13660]

[13653] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 60.
[13654] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 61.
[13655] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 62.
[13656] P260 (Sulejman Crnčalo, izjava svjedoka, 1. novembar 2009.), par. 19-20.
[13657] P260 (Sulejman Crnčalo, izjava svjedoka, 1. novembar 2009.), par. 19.
[13658] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 19.
[13659] P7720 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 5.
[13660] P7720 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 5.

3618. Dana 9. i 10. novembra 1991., SDS je održao plebiscit na kojem su se glasači izjašnjavali po pitanju da li žele da ostanu u SFRJ.[13661] SDS je rezultate plebiscita koristio kao opravdanje za uspostavljanje zasebne srpske države unutar Bosne i Hercegovine.[13662] Tokom plebiscita koji je organizovao SDS, na koji su izašli skoro isključivo Srbi, Srbima i nesrbima su dati različiti glasački listići.[13663] Prema **Treanorovim** riječima, "plebiscit srpskog naroda" omogućio bi bosanskim Srbima "ratifikaciju" SDS-ove politike ostanka u Jugoslaviji zajedno s "ostalim srpskim političkim zajednicama", što je u to vrijeme ostvareno putem procesa uspostavljanja zasebnih institucija, koji je orkestrirao SDS.[13664] On je izjavio da nije bilo iznenađujuće što je rezultat plebiscita bosanskih Srba bio za ostanak te republike u Jugoslaviji.[13665]

3619. Prema **Treanorovim** navodima, SDS nije skupštinu bosanskih Srba "samo stvorio, nego je njom i upravljao"; to se vidi po načinu na koji je ideja o plebiscitu Srba u Bosni i Hercegovini predstavljena i provedena.[13666] Treanor je u svom svjedočenju izjavio da je tim plebiscitom SDS namjeravao da stekne legitimitet za svoju tvrdnju da "srpski narod u BiH" ne želi da se Bosna i Hercegovina izdvoji iz Jugoslavije i da istovremeno pruži kredibilitet svojim tvrdnjama da su SDS i skupština bosanskih Srba jedini legitimni predstavnici srpskog naroda u BiH i da će u svim pregovorima uvijek zastupati interese svih Srba.[13667] Nakon plebiscita, skupština bosanskih Srba započela je pregovore s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Bosni i Hercegovini.[13668]

3620. Karadžić je u novembru 1991., u govoru kojim se obratio predsjednicima opština na plebiscitu srpskog naroda održanom u Sarajevu, za Muslimane rekao da su "nemilosrdni", napomenuo da su Srbi u opštini Stari Grad "potpuno obespravljeni" od strane Muslimana i izjavio sljedeće: "Biće sve na nivou reciprociteta. Kako će se oni ponašati prema Srbima, tako ćemo se mi ponašati prema njima. Nećemo se mi seliti […] a oni u našim krajevima ostajati, naseljavati se i praviti svoje kolonije tamo. Nema

[13661] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1683.
[13662] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1685.
[13663] P6661 (Plavi glasački listić za "plebiscit srpskog naroda" – za Srbe); P6662 (Žuti glasački listić za "plebiscit srpskog naroda" – za nesrbe). V. također Trifko Komad, T. 28125-28126; Robert Donia, T. 15630, 15639; Nenad Kecmanović, T. 23980-23981, 23984-23985.
[13664] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 87, 171.
[13665] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 87.
[13666] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 170-171. Pretresno vijeće smatra da to što je Treanor rekao da je "SDS [...] upravljao" skupštinom bosanskih Srba znači da se rukovodstvo SDS-a poslužilo ovom konkretnom institucijom kao sredstvom za provođenje politike stranke.
[13667] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 171.

nikakve šanse da se mi ponašamo gospodski, u bijelim rukavicama. Kad te bace u tor s jagnjadima, možeš da izigravaš jagnje i da ti ne bude ništa. Ako te bace u tor sa vukovima, nema razgovora tu. Ne možeš biti jagnje. Tu se mora biti na nivou zadatka i na nivou protivnika."[13669] Takođe je rekao da bosanski Srbi moraju "da kao pas popiša[ju] svoju teritoriju".[13670] Potom je izjavio:

> Postoji šansa da se pobijemo, pa kome opanci, kome obojci. Znaju oni da mi ne bježimo od toga. Mada bi trebali bježati, trebalo bi da Srbi rešavaju, postižu svoje ciljeve bez ijedne žrtve, bez žrtve! Dok se može i kako se može da se postignu ciljevi, ja mislim da su i Muslimani u dobrom dijelu raspoloženi za to, oni znaju da smo bolje naoružani. Ima Srba. U samoj BiH bi se moglo sastaviti skoro pola miliona vojnika sa lakim i teškim naoružanjem. To ne bi mogao niko da zaustavi, ja i strancima kažem da bi taj rat bio krvav i žestok, da li bi bio dug, to ne znam, ali krvav i žestok bi bio sigurno i mnoge stvari bi se njime odlučile i riješile.
>
> […] Ja vam kažem, kakva god Bosna bude, u srpskim krajevima i srpskom selu, nijedan muslimanski temelj se neće zakopati. Uvezli vi Turke, ne uvezli, jer ćemo mi dati uputstvo Srbima da ne smiju prodati Muslimanima zemlju (pljesak i ovacije). Prvi temelji, koji se zakopaju letjeće u vazduh, i svaki temelji koji se zakopaju, letjeće u vazduh.
>
> Pravo imamo u svojim rukama, a imamo i faktičko stanje. A to faktičko stanje će biti da Izetbegović ne može da uvede vlast na 70% teritorije. Da ni u jedno srpsko selo ne može da uvede vlast. Ni u jednoj srpskoj opštini on nema vlasti, da će milicija morati da vas sluša u trenutku odsudnom, da vas sluša i da uspostavi red na osnovu Ustava SFRJ, a ne ustava Bosne i Hercegovine, kojeg oni ubrzano rade […].[13671]

3621. Dana 21. novembra 1991., skupština bosanskih Srba proglasila je dijelom teritorije federativne Jugoslavije sve opštine, mjesne zajednice i naselja u kojima je većina registrovanih građana srpske nacionalnosti glasala za ostanak u Jugoslaviji.[13672] Ako je većina stanovništva u jednoj opštini glasala za ostanak u sastavu Jugoslavije, ostala je cijela opština.[13673] U slučaju opština u kojima većina stanovništva nije

---

[13668] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 173.
[13669] P2005 (Govor Radovana Karadžića na Plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 1, 7.
[13670] P2005 (Govor Radovana Karadžića na Plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 9.
[13671] P2005 (Govor Radovana Karadžića na Plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 2, 6, 10-11. Što se tiče dijelova teksta koji su u prijevodu dokaznog predmeta P2005 na engleski jezik u kurzivu, Pretresno vijeće napominje da u originalu nema takvog naglašavanja. Pretresno vijeće stoga nije koristilo kurziv u ovdje citiranom tekstu.
[13672] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 79.
[13673] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 80.

učestvovala u plebiscitu, SDS-ov prijedlog bio je da se gledaju rezultati u pojedinim mjesnim zajednicama ili naseljima: ako je neka mjesna zajednica glasala za ostanak, tada se samo ta mjesna zajednica smatra dijelom Jugoslavije, a ostala područja opštine mogu da se priključe nezavisnoj Bosni i Hercegovini.[13674] Takođe 21. novembra 1991., skupština bosanskih Srba usvojila je rezoluciju kojom je dala punu podršku JNA u odbrani zajedničke države Jugoslavije i u provođenju mobilizacije srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za popunu vojnih jedinica.[13675] U toj rezoluciji dalje stoji: "Poziva se srpski narod i ostali narodi koji žele da očuvaju Jugoslaviju da se obavezno odazivaju na vojne pozive."[13676] Trećom odlukom Skupštine od 21. novembra 1991. potvrđeno je proglašenje srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini.[13677]

3622. **Okun** je izjavio da je na sastanku u Beogradu održanom 2. decembra 1991., kojem su prisustvovali Cyrus Vance, Karadžić i on, a koji je organizovan na Miloševićev zahtjev, Karadžić tvrdio da je neophodno očuvati Jugoslaviju kao federativnu državu.[13678] Na tom sastanku i u kasnijim prilikama, Karadžić je rekao da Muslimani u Bosni i Hercegovini žele kontrolu nad cijelom Bosnom i Hercegovinom i da namjeravaju da to postignu svojim "visokim natalitetom".[13679] U aprilu 1992., Karadžić je takođe rekao Okunu da će doći do rata ako opštine bosanskih Srba ne budu pravno povezane s Jugoslavijom i ako zahtjevi bosanskih Srba ne budu ispunjeni mirnim putem.[13680]

3623. Na trećoj sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj 11. decembra 1991., usvojena je preporuka da se osnuju zasebne (srpske) skupštine opština na područjima gdje su Srbi bili u manjini.[13681] Skupština bosanskih Srba naglasila je da, usprkos tome, poslanici treba da nastave da rade u svojim (bosanskohercegovačkim) opštinskim skupštinama i organima "osim ako je takav rad u suprotnosti sa zahtjevima očuvanja ravnopravnosti i interesa srpskog naroda".[13682] Prema **Treanorovim** navodima, ovaj korak predstavljao je stvaranje paralelnih srpskih struktura na opštinskom nivou, koje su

[13674] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 80.
[13675] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 81.
[13676] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 82.
[13677] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 83.
[13678] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4151, 4162-4163, 4171; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješka od 2. decembra 1991.), str. 3.
[13679] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4163-4164, 4168-4169; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22., 23. i 28. april 2010.), str. 1487-1488.
[13680] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4172-4173, 4177-4178; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješka od 2. decembra 1991.), str. 3.
[13681] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 85.
[13682] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 85.

u potpunosti odgovarale onome što je dotad već bilo ostvareno na nacionalnom nivou konstituisanjem skupštine bosanskih Srba.[13683] Istog dana, Skupština je donijela rezoluciju kojom se od JNA traži da "svim mogućim sredstvima" brani teritorije Bosne i Hercegovine navedene u gore pomenutoj odluci.[13684]

3624. O Uputstvu s varijantom A i B, koje je Karadžić izdao 19. decembra 1991., za koje se navodi da je predstavljalo važan dio politike rukovodstva bosanskih Srba, biće riječi zasebno u poglavlju 9.2.3.

3625. Približno 20. decembra 1991., članovi SDS-a Nikola Koljević i Biljana Plavšić izrazili su svoje protivljenje odluci Predsjedništva Bosne i Hercegovine da se obrati Badinterovoj komisiji – koju je Evropska zajednica osnovala kao savjetodavnu komisiju koja će davati mišljenja o pravnim pitanjima u vezi s jugoslovenskom krizom – i zatraži da Bosna i Hercegovina bude priznata kao nezavisna država.[13685] Dana 21. decembra 1991., skupština bosanskih Srba usvojila je izjavu u kojoj je istaknuto da su odluke Predsjedništva Bosne i Hercegovine koje podržavaju nezavisnost donesene neustavno i u suprotnosti s principom ravnopravnosti sva tri naroda.[13686] Skupština bosanskih Srba takođe je odlučila "da se pristupa pripremama za formiranje Republike Srpske Bosne i Hercegovine u sastavu savezne države Jugoslavije".[13687]

3626. Dana 31. decembra 1991., dnevne novine *Oslobođenje* objavile su intervju s Alijom Izetbegovićem, u kojem on poziva na osnivanje suverene i nezavisne Bosne i Hercegovine.[13688] U razgovoru koji su sljedećeg dana vodili, Karadžić i Krajišnik reagovali su na takav razvoj događaja. Karadžić je rekao: "Mi ćemo pustiti ove naše tigrove, pa nek rade svoj posao… Ne treba da ih zajebavamo." Krajišnik je odgovorio: "Moramo im pustiti, nema govora, da ti kažem, radiće oni to sami, htio ne htio." Obojica su se složila da nakon Izetbegovićeve izjave više neće moći da smire srpski narod, što im je do tog trenutka uspijevalo. Karadžić je rekao: "On [Izetbegović] hoće rat. On čačka mečku, on misli Srbi neće..."; Krajišnik je ubacio: "Mi moramo u prvom kontaktu reći njemu, molim te, ti se igraš vatre."[13689] S jedne strane, rukovodstvo SDS-a učestvovalo je u pregovorima s drugim stranama u cilju pronalaženja prihvatljivih

[13683] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 174.
[13684] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 173.
[13685] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 97.
[13686] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 98.
[13687] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 99.
[13688] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 105.
[13689] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 106.

rješenja za pripadnike tri naroda u Bosni i Hercegovini.[13690] S druge strane, ono se aktivno pripremalo za jednostrano izdvajanje iz Bosne i Hercegovine onih dijelova teritorije koje je smatralo srpskim u slučaju da pregovori ne budu uspješni.[13691] Karadžić je upozoravao da međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine bez potrebnih izmjena vodi u oružani sukob.[13692]

3627. Prema **Treanorovim** navodima, od kraja 1991. do barem kraja 1992., Karadžić, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević su činili "najužu jezgru" rukovodstva bosanskih Srba na osnovu toga što su bili izabrani na najviše funkcije izvršne i zakonodavne vlasti, i na stranačke funkcije u SDS-u, kao i na osnovu svojih *de facto* ovlaštenja proizašlih iz tih funkcija.[13693] Oni su međusobno blisko i stalno sarađivali.[13694] Karadžić, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević predstavljali su *de facto* rukovodeće tijelo u jezgri šireg rukovodstva SDS-a u periodu u kojem su se institucije države bosanskih Srba postepeno formalizovale, ali još nisu počele da funkcionišu u potpunosti; oni su bili konstanta u rukovodstvu SDS-a koje je inače bilo neformalno i kolektivno, fleksibilnog i fluktuirajućeg sastava.[13695] Oni su predstavljali *de facto* "predsjedništvo SDS-a" odnosno "vrhovni krizni štab SDS-a".[13696] Prema Treanorovim navodima, Karadžić i njegovi najbliži saradnici bili su jedini koji su mogli usmjeravati, planirati i izvršavati stranačku politiku, dok su aktivnosti SDS-a i tijela SDS-a sa njihovim formalnim, statutarnim ovlaštenjima, mehanizmima i procesima, iako važne, bile od sekundarnog značaja.[13697] U tom smislu, i u tijesnoj saradnji s Krajišnikom, Biljanom Plavšić i Koljevićem, kao i s drugim odabranim vođama SDS-a, Karadžić je imao skoro neograničene ovlasti putem neformalnijih sastanaka "užeg sastava".[13698]

3628. U telefonskom razgovoru s Krajišnikom 1. januara 1992., Karadžić je rekao da Izetbegović "otvoreno govori suverena i nezavisna Bosna" i dodao: "Nek' on ide u pičku materinu, mi ćemo pustiti ove naše tigrove pa nek rade svoj pos'o".[13699]

[13690] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 108.
[13691] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 108.
[13692] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 109.
[13693] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 18, 51, 66, 68, 70-71, 74-75.
[13694] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 70-71. V. takođe P3005 (Transkript 1. sjednice skupštine bosanskih Srba, 24. oktobar 1991.).
[13695] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 74-75.
[13696] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 75.
[13697] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 75.
[13698] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 41.
[13699] P2676 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 4-5.

3629. Na sastanku s Tuđmanom i Franjom Borasom 8. januara 1992., Nikola Koljević je predložio formiranje triju suverenih bosanskih država – jedne srpske, jedne muslimanske i jedne hrvatske – i rekao da ima informacije iz UN-a da bi geografska pomiješanost naroda u Bosni, "u nekom obliku preseljenja koje bi bilo civilizovano i organizovano i koje se sada spontano dešava, da bi taj problem [...] bio riješen".[13700] Koljević je rekao da bi cilj te "reorganizacije" bila "homogenizacija određenih područja" i da "treba vidjeti šta se može sa transferom, šta se može sa dogovornom […] fer zamjenom napraviti, pa napraviti jednu agenciju za civilizovanu razmjenu imovine i stanovništva, što će biti u interesu tih ljudi".[13701] Primijetio je da je izraz "homogenizacija" bio satanizovan u SFRJ i postavio sljedeće pitanje: "[Z]ašto bi to bilo nešto strašno da ljudi žive sa ljudima koji su im najbliži?"[13702]

3630. Dana 9. januara 1992., skupština bosanskih Srba jednoglasno je proglasila Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu.[13703] Srpska Republika Bosna i Hercegovina preimenovana je u *Republiku Srpsku* 12. avgusta 1992.[13704] Deklaracija se trebala provesti u slučaju da nezavisnost Bosne i Hercegovine prizna međunarodna zajednica.[13705] Bez obzira na to, naoružavanje srpskog stanovništva vršeno je u istom periodu uz podršku SDS-a.[13706] **Treanor** je u svom svjedočenju naveo da je skupština bosanskih Srba takođe pozvala na teritorijalno razgraničenje s političkim zajednicama ostalih naroda u Bosni i Hercegovini.[13707] Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine bila je konačni korak u postepenom obrazovanju samostalnog državnog entiteta unutar Bosne i Hercegovine.[13708]

3631. **Ahmet Zulić** je izjavio da je 1992. godine, neposredno prije Bajrama, od jednog kolege čuo da je srpska vojska počela dijeliti oružje lokalnim Srbima.[13709]

[13700] P6727 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 1, 8-9;
[13701] P6727 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 13, 31-32;
[13702] P6727 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 32.
[13703] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 110.
[13704] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 110.
[13705] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 102.
[13706] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 103.
[13707] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 94, 177. V. takođe P3006 (Deklaracija o proglašenju republike bosanskih Srba, 9. januar 1992.).
[13708] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 177.
[13709] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 7.

3632. Dana 11. januara 1992., Karadžić i Krajišnik su prisustvovali prvom sastanku Ministarskog savjeta bosanskih Srba i učestvovali u diskusiji o "realizaciji zadataka koji proizlaze iz Deklaracije … Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine" koja je bila usvojena dva dana ranije.[13710] Među ostalim učesnicima bili su Branko Đerić, Mićo Stanišić, Miloš Savić i Rajko Dukić.[13711] Savjet je proglašen izvršnim organom Skupštine.[13712] Među prioritetnim zadacima utvrđenim na tom sastanku bilo je definisanje etničke teritorije bosanskih Srba i osnivanje organa državne vlasti na toj teritoriji.[13713] Još jedan prioritet bio je ekonomsko razvlašćivanje "postojeće vlasti" u Bosni i Hercegovini.[13714] Na tom sastanku, predsjednici srpskih autonomnih oblasti postali su članovi Ministarskog savjeta po službenoj dužnosti.[13715]

3633. Poslije sastanka održanog 11. januara 1992., vlasti bosanskih Srba počele su da organizuju zasebni srpski MUP.[13716] Dana 17. januara 1992., na sjednici Ministarskog savjeta predočen je nacrt programa rada Savjeta.[13717] U njemu se poziva na usvajanje Ustava i teritorijalnu organizaciju radi "povećanja teritorije regija i obuhvatanja većeg broja stanovnika gdje god je to moguće, kako bi se regije zaokružile i etnički i ekonomski".[13718] Posebno je "ukazano na potrebu za političko-teritorijalnom organizacijom regija formiranjem novih opština na graničnim područjima tih regija."[13719] Na toj sjednici je odlučeno da se Ustavna komisija i Ministarski savjet zaduže da do 15. februara 1992. pripreme prijedloge zakona kako bi republika bosanskih Srba mogla početi da funkcioniše.[13720]

3634. Prema **Treanorovim** navodima, imenovanje Ministarskog savjeta bilo je još jedan korak na putu ka osnivanju samostalne države.[13721] Početkom 1992., SDS je počeo da prepušta daljnje pripreme za "preuzimanje vlasti na nacionalnoj osnovi"

[13710] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 111.
[13711] P3037 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta skupštine bosanskih Srba, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992.), str. 1.
[13712] P3037 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta skupštine bosanskih Srba, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992.), str. 3.
[13713] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 112.
[13714] P3037 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta skupštine bosanskih Srba, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992.), str. 2.
[13715] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 114.
[13716] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 113. Pretresno vijeće smatra da se ovo odnosi na MUP bosanskih Srba i upućuje na svoj pregled dokaza u vezi s tim u poglavlju 3.4.
[13717] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 115.
[13718] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 116.
[13719] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 117.
[13720] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 118.
[13721] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 176.

organima "države" koja je bila u nastanku, prvenstveno skupštini bosanskih Srba.[13722] U februaru i martu 1992. narasle su napetosti na nižim nivoima i u raznim dijelovima zemlje počeli su izbijati prvi sukobi; najvažniji prioritet rukovodstva bosanskih Srba i dalje je bio preuzimanje stvarne kontrole na terenu.[13723]

3635. U telefonskom razgovoru vođenom 22. januara 1992., Karadžić je obavijestio Jovicu Stanišića da je jednom čovjeku koji je blizak s Tuđmanom rekao da, ako Hrvati i Srbi ne riješe svoja "sporna pitanja" za mjesec ili dva, Hrvatima predstoji "trideset godina mučenja" sa "ovim sa onim".[13724] Stanišić je pitao Karadžića da li, kada kaže "sa ovim sa onim", misli na ubijanje i Karadžić je odgovorio potvrdno.[13725] Stanišić je odgovorio: "Mi ćemo onda njih morati poterat' u Beograd, da znate! Pa nema nam druge. Ili ćemo ih istrebiti do kraja, pa da vidimo gde ćemo."[13726] Karadžić je odgovorio potvrdno.[13727]

3636. Prema zapisniku sa sastanka SDS-a održanog 5. februara 1992., cilj Srbije bio je da očuva kontinuitet Jugoslavije, kao i da obezbijedi da Srbi žive u jednoj državi, bez obzira na to da li će se država zvati Jugoslavija, Savez Srpskih Država ili nešto treće.[13728]

3637. Nakon formiranja skupštine bosanskih Srba i Ministarskog savjeta, prestala je postojati potreba za štabom za regionalizaciju.[13729] Dana 6. februara 1992., Izvršni odbor SDS-a Bosne i Hercegovine predložio je Glavnom odboru SDS-a da nekoliko ljudi bude zaduženo za realizaciju regionalizacije na terenu: Rajko Dukić za SAO Birač i Semberiju; Jovo Šarac i Milovan Žugić za SAO Romaniju; Slobodan Babić i Simo Mihić za područje Doboja; Vojo Krunić i Radomir Nešković za SAO Bosansku Krajinu; i Jovo Jovanović i Milivoje Prijić za Sarajevo.[13730] **Milenko Stanić** je u svom svjedočenju rekao da je Rajko Dukić shodno tome postavljen za koordinatora za SAO Birač i Semberiju 24. februara 1992.[13731]

[13722] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 91. V. takođe P3861 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1992.) razmotren u poglavlju 2.2.1.
[13723] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 95.
[13724] P4114 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 6.
[13725] P4114 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 1, 6.
[13726] P4114 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 7.
[13727] P4114 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 7.
[13728] P7038 (Bilješke sa sastanaka SDS-a, uključujući u vezi s događajima na području Ključa, februar-juli 1992.), str. 3.
[13729] P7081 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora SDS-a Bosne i Hercegovine, 6. februar 1992.), str. 3.
[13730] P7081 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora SDS-a Bosne i Hercegovine, 6. februar 1992.), str. 3.
[13731] Milenko Stanić, T. 30868-30869; P7082 (Odluka o imenovanju Rajka Dukića za člana-koordinatora za SAO Birač i Semberiju, koju je potpisao predsjednik Izvršnog odbora SDS-a Bosne i Hercegovine, 24.

3638. Dana 12. februara 1992. ili približno tog datuma, u Doboju je održan sastanak predstavnika tri srpske autonomne oblasti kojem su prisustvovali Karadžić, Krajišnik i Maksimović.[13732] Na tom sastanku se razgovaralo o razmjeni stanovništva kojom bi se postigao teritorijalni kontinuitet između hrvatske i bosanske krajine, s jedne strane, i Semberije i uže Srbije, s druge.[13733]

3639. Dana 14. februara 1992., na sjednici Izvršnog i Glavnog odbora SDS-a, kojoj su prisustvovali i predsjednici opštinskih odbora SDS-a, predsjednici i članovi regionalnih odbora, predsjednici skupština, izvršnih odbora opština i drugi funkcioneri u vlasti i organima stranke, Karadžić je rekao sljedeće: "[M]i moramo tako mudro, složno, predano, požrtvovano uzeti posljednju kap vlasti u svoje ruke."[13734] Karadžić je rekao da to treba da se uradi na ljudski i "pravedan" način i prema Hrvatima i prema Muslimanima i naglasio da ne treba da bude bježanja iz "naših" krajeva.[13735] Karadžić je takođe govorio o preuređenju Bosne i Hercegovine, koja je zamišljena ne kao konfederacija nego kao država s tri suverena i samostalna naroda – Srbima, Hrvatima i Muslimanima i njihoviim kantonima.[13736] Rekao je da Srbi imaju pravo da reorganizuju Bosnu i Hercegovinu na demokratskim principima.[13737] Najzad, Karadžić je govorio o tome kako Muslimani i Srbi ne mogu živjeti u istom političko-pravnom sistemu i zalagao se za izmirenje s Hrvatima, naglašavajući da Hrvati i Srbi, "da 'trenje' bude što manje", treba da žive jedni pored drugih, ali ne zajedno.[13738]

3640. Dana 15. februara 1992., na skupštini bosanskih Srba raspravljalo se o nacrtu Ustava, prema kojem bi republika bosanskih Srba ušla u sastav savezne Jugoslavije.[13739] Na skupštini se, pored toga, razgovaralo o usvajanju Ustavnog zakona za provođenje Ustava.[13740] Nekoliko dana nakon sastanka od 14. februara 1992., na kojem je Slobodan Milošević izvijestio Radovana Karadžića, Biljanu Plavšić i Momčila Krajišnika o

---

februar 1992.). V. takođe P4030 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a o imenovanju Rajka Dukića za koordinatora za SAO Birač i Semberija, 24. februar 1992.).

[13732] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 119.

[13733] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 120.

[13734] P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 1, 5.

[13735] P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5.

[13736] P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 3-4, 21.

[13737] P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 13.

[13738] P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 19-20.

[13739] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 122.

[13740] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 123.

stavovima svakog od predsjednika jugoslovenskih republika u vezi s očuvanjem federativne Jugoslavije, Karadžić je dao intervju u kojem je izjavio da će preostala "uža Jugoslavija", u slučaju otcjepljenja Hrvatske i Slovenije, morati prekrojiti svoje granice prema "etničkom principu"; u mjeri u kojoj to bude moguće, srpska sela će ostati u Jugoslaviji, a hrvatska sela će ući u sastav nove hrvatske države.[13741]

3641. Prema dopis koji je Rajko Dukić, predsjednik Izvršnog odbora SDS-a, 19. februara 1992. uputio opštinskim i regionalnim odborima SDS-a, regionalni i opštinski odbori SDS-a bili su obavezni da izrade "plan aktivnosti, kako bi se onemogućile bilo kakve aktivnosti organizovanja referenduma".[13742]

3642. Do 23. februara 1992., predstavnici SDS-a (među njima Karadžić i Krajišnik) i drugih dviju nacionalnih grupa usaglasili su se u vezi s izjavom o načelnom stavu o novom ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine.[13743] Prema toj izjavi, teritorija Bosne i Hercegovine bi zadržala svoje vanjske granice.[13744] Bosna i Hercegovina bi postala nezavisna država u čijem bi sastavu bile tri konstitutivne jedince koje bi okupljale opštine prema nacionalnom principu, na osnovu tri posljednja popisa stanovništva (1971., 1981. i 1991.).[13745] Sloboda kretanja bila bi moguća samo u sklopu pojedine jedinice, a preseljenje iz jedne u drugu jedinicu zavisilo bi od dobijanja "posebne dozvole".[13746]

3643. Dana 28. februara 1992., skupština bosanskih Srba jednoglasno je usvojila Ustav republike bosanskih Srba, kao i Zakon o vladi, Zakon o odbrani i Zakon o unutrašnjim poslovima.[13747] Tim Ustavom, republika bosanskih Srba je definisana kao dio savezne Jugoslavije, a ne Bosne i Hercegovine.[13748] U njemu stoji: "Građani Republike su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.[13749]

[13741] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 43.
[13742] P7040 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a, upućen opštinskim i regionalnim odborima SDS-a BiH, 19. februar 1992.), str. 1-2.
[13743] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 124.
[13744] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 125.
[13745] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 126.
[13746] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 127.
[13747] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 128.
[13748] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 131.
[13749] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 132.

3644. Na sastanku Kluba poslanika SDS-a, održanom 28. februara 1992. u Sarajevu, Karadžić je rekao: "Muslimani ne mogu da žive s drugima. To treba da nam je jasno. […] Nema tu razgovora. I, oni tamo naprave Bosansku Krajinu i da za dvije godine opet imaš problem da odvajaš tamo svako selo jer će te ovaj marifetlucima i natalitetom nadvladati. Mi ne možemo da dopustimo te stvari".[13750] Na tom istom sastanku, Karadžić je rekao: "[A] i svakom Srbinu je jasno da Hrvati i Srbi ne mogu u zajedničkoj državi."[13751]

3645. **Treanor** je u svom svjedočenju naveo da se rukovodstvo bosanskih Srba zalagalo za politiku regionalizacije i da je naložilo Srbima da bojkotuju referendum o nezavisnosti u cijeloj Bosni i Hercegovini, koji je trebao biti održan 29. februara i 1. marta 1992.[13752] Rezultat referenduma u prilog nezavisnosti doveo je do toga da se SDS usredsredio na stvaranje srpske Bosne i Hercegovine, sa sopstvenim suverenim pravima i vojskom.[13753] Karadžić je kasnije naglasio da se SDS u međunarodnim pregovorima zalaže za trojnu podjelu Bosne i Hercegovine na nacionalnoj osnovi.[13754]

3646. Početkom 1992., SDA je vršila pritisak kako bi osigurala proglašenje nezavisnosti Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.[13755] Na referendumu o pitanju nezavisnosti, održanom 29. februara i 1. marta 1992., koji su bosanski Srbi u velikom broju bojkotovali, velikom većinom je izglasana nezavisnost.[13756] U martu i aprilu 1992., Savjet za zaštitu ustavnog poretka, tijelo sastavljeno od predstavnika tri konstitutivna naroda u Vladi i Skupštini Bosne i Hercegovine, izdao je preporuke strankama i organima javne uprave, ali oni te preporuke nisu slijedili.[13757] U istom periodu, širom Bosne i Hercegovine izbijali su oružani sukobi među nacionalnim grupama: ljudi povezani s tri nacionalne stranke podigli su u Sarajevu i oko njega kontrolne punktove i barikade.[13758] Nakon republičkog referenduma i zahvaljujući činjenici da je jugoslovensko rukovodstvo tada već jasno saopštilo rukovodstvu SDS-a

[13750] P3900 (Bilješke govora sa sastanka Kluba poslanika SDS-a u Sarajevu, 28. februar 1992.), str. 1, 33, 36.
[13751] P2001 (Izvještaj Dr Roberta Donie pod naslovom "Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, relevantni za optužnicu protiv Ratka Mladića, 1991.-1996."), str. 26.
[13752] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 89-90. V. takođe P3049 (Zaključci i preporuke skupštine bosanskih Srba, 21. novembar 1991. i 11. decembar 1991.); P7040 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a, upućen opštinskim i regionalnim odborima SDS-a BiH, 19. februar 1992.), str. 1-2.
[13753] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 95.
[13754] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 97.
[13755] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 134.
[13756] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 134.
[13757] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 135.
[13758] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 136.

svoj stav da entitet bosanskih Srba u bližoj budućnosti neće moći da bude u sastavu nove Jugoslavije, pregovori su nastavljeni, ali su se sada uglavnom bavili pitanjem kakva će biti nezavisna Bosna i Hercegovina (unitarna ili savezna država) i kako će se izvršiti podjela vlasti među entitetima.[13759]

3647. Na proširenoj sjedinici Predsjedništva SFRJ održanoj 2. marta 1992., Karadžić je rekao: "Mi, dakle, tražimo da ostvarimo svoje pravo, suvereno pravo da organizujemo svoj život kako mi hoćemo, ukazujući na teškoće, gotovo na nemogućnost zajedničkog življenja, življenja u istom političko-pravnom sistemu sa druge dvije religije i nacije i ukazujući na slične primjere u svijetu, koji su završili i završavaju uglavnom potpunim razlazom i razdvajanjem kao ulje i voda."[13760]

3648. Dana 11. marta 1992., skupština bosanskih Srba odlučila je da nastavi međunarodne pregovore o konfederalnoj organizaciji za tri nacionalne grupe.[13761] Reagujući na poziv Joséa Cutileira, međunarodnog posrednika, da se višestranački pregovori nastave, skupština bosanskih Srba jednoglasno je odbacila nacrt ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini.[13762] Dana 18. marta 1992., pregovarači su se obratili skupštini bosanskih Srba.[13763] Cilj novog nacrta prijedloga, objasnili su poslanicima, jeste podjela Bosne i Hercegovine na tri konstitutivne jedinice zasnovane ne samo na nacionalnim, već i na ekonomskim i geografskim parametrima.[13764] Svakom konstitutivnom narodu bilo bi nadalje omogućeno da uspostavi posebne veze s drugim državama.[13765] Prijedlog je ocijenjen kao "baza za dalje pregovore".[13766]

3649. U intervjuu za novine *Naša Borba*, objavljenom 16. marta 1992., Karadžić je "neprijatelje" bosanskih Srba opisao kao "onaj dio militantnog i fundamentalističkog jezgra koje bi željelo Bosnu za sebe i koje bi željelo da potčini Srbe i Hrvate".[13767]

3650. Dana 24. marta 1992., skupština bosanskih Srba naložila je novoj Vladi da do 27. marta pripremi "operativni plan preuzimanja vlasti, odnosno uspostavljanja vlasti u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini u oblastima unutrašnjih poslova, narodne odbrane, platnog prometa … u svim opštinama u kojima imamo srpsku vlast i u onim u

[13759] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 137.
[13760] P4931 (Stenografske bilješke s proširene sjednice Predsjedništva SFRJ, 2. mart 1992.), str. 1, 12, 14.
[13761] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 138.
[13762] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 139.
[13763] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 140.
[13764] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 141.
[13765] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 142.
[13766] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 142.
[13767] P3776 (Intervju koji je Radovan Karadžić dao za list *Naša borba*, 16. mart 1992.), str. 1-2.

kojima smo tek formirali srpske opštine".[13768] Tog dana je skupština bosanskih Srba takođe donijela odluku kojom je potvrdila proglašenje nekoliko srpskih opština.[13769]

3651. **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju navela da je Karadžić, 24. marta 1992., rekao skupštinskim poslanicima, kao članovima vrhovnog organa vlasti, to jest Skupštine, da prilikom preuzimanja vlasti trebaju postupati kao spona između politike centra i opštinske vlasti.[13770] Rekao je da će uskoro moći formirati šta god budu htjeli i naložio im da ostanu bliski predsjednicima opština.[13771] Dana 27. marta 1992., Karadžić je dao uputstvo skupštinskim poslanicima da formiraju krizne štabove čim dođu u svoje opštine; krizni štabovi su trebali isključivo služiti za odbranu i sarađivati s JNA gdje je to moguće.[13772] Skupštinski poslanici su trebali izvijestiti Karadžića o tome da li predsjednici opština, koji imaju vlast na terenu, postupaju u skladu s ovim uputstvom.[13773] Međutim, ako bi prijedlog poslanika bio odbijen, predsjednike opština je trebalo primorati da provedu planove rukovodstva bosanskih Srba.[13774] Prema navodima Dorothee Hanson, ta uputstva su signalizirala pomjeranje uloge kriznog štaba od tajnog organa ka javnom stranačkom organu vlasti.[13775]

3652. U martu 1992,. skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini proglasila je Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine i svoju republiku.[13776] **Treanor** je u svom svjedočenju naveo da od aprila 1992. više nisu postojali organi vlasti bosanskih Srba koji su radili paralelno s organima višenacionalne Bosne i Hercegovine, već su to bile odvojene i zasebne vlasti koje je osnovao SDS i koje su bile odgovorne rukovodstvu i institucijama bosanskih Srba; te vlasti su funkcionisale kao autonomni dijelovi "države" bosanskih Srba u nastanku.[13777] Tokom perioda neposredno prije izbijanja sukoba u aprilu 1992., rukovodstvo SDS-a je u više navrata pokazalo sposobnost rukovođenja i

[13768] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 144.
[13769] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 145.
[13770] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 33.
[13771] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 33.
[13772] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 34.
[13773] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 35.
[13774] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 35.
[13775] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 36.
[13776] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 130. Pretresno vijeće smatra da se to odnosi na skupštinu bosanskih Srba odnosno na republiku bosanskih Srba.
[13777] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 99.

komandovanja, a stranačka tijela SDS-a djelovala su usaglašeno s tek osnovanim srpskim institucijama.[13778]

3653. Dana 27. marta 1992., na 14. sjednici skupštine bosanskih Srba, Karadžić je rekao da je očigledno da bosanski Srbi i njihovi protivnici "ne mo[gu] da živ[e] zajednički, a da jedni drugim razvoj ne ometa[ju]".[13779] Potom je izjavio: "Ima u biljnom svijetu biljaka koje ne mogu da rastu zajedno. Moraju da se odmaknu da bi napredovale."[13780]

3654. **Svjedok RM-513** je izjavio da su seoski krizni štabovi, kada je u aprilu 1992. počeo rat u Bijeljini, dijelili oružje Srbima koji su bili pristaše SDS-a.[13781] Opštinski krizni štab je formirao interventnu jedinicu od seljaka koje je naoružao.[13782] Prema riječima tog svjedoka, i SDS i SDA su ilegalno naoružavali ljude.[13783]

3655. Dana 4. aprila 1992., SNB je, reagujući na uputstva dobijena od "krnjeg Predsjedništva Bosne i Hercegovine", izdao saopštenje za javnost, koje je potpisao Karadžić, u vezi s podizanjem TO-a, samoorganizovanjem naroda, civilnom zaštitom i rezervnim sastavom policije.[13784] SNB je pozvao narod da zanemari pomenuta uputstva i da učini sve kako bi se izbjegao građanski rat i stradanje naroda.[13785] Ukoliko se pak TO, civilna zaštita ili rezervne jedinice policije bilo gdje odazovu na ta uputstva, u tom saopštenju se nalaže da se aktiviraju krizni štabovi na tim područjima i da se podignu srpski TO, civilna zaštita i rezervna policija, prvenstveno u cilju očuvanja reda, mira i sigurnosti građana svih nacionalnosti.[13786] SNB je takođe rekao da je srpski narod ugrožen do istrebljivanja u dolini Neretve, Bosanskom Brodu i Kupresu.[13787]

3656. Dana 7. aprila 1992., skupština bosanskih Srba, pod predsjedanjem Milovana Milanovića, proglasila je nezavisnost republike bosanskih Srba, a Biljana Plavšić i Koljević podnijeli su ostavke na svoje funkcije u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine.[13788] U aprilu 1992., EZ i SAD priznali su nezavisnost Republike Bosne i

[13778] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 86.
[13779] P6922 (Izvodi iz stenograma 14. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27. mart 1992.), str. 1, 10, 12.
[13780] P6922 (Izvodi iz stenograma 14. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27. mart 1992.), str. 12.
[13781] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 13.
[13782] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 13-14, 17.
[13783] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 43.
[13784] P3899 (Saopštenje Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 4. april 1992.), str. 1.
[13785] P3899 (Saopštenje Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 4. april 1992.), str. 2.
[13786] P3899 (Saopštenje Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 4. april 1992.), str. 2.
[13787] P3899 (Saopštenje Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 4. april 1992.), str. 1.
[13788] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 146.

Hercegovine.[13789] Međutim, stvar nije bila riješena međunarodnim priznanjem Bosne i Hercegovine u aprilu 1992., tako da je došlo do žestokih borbi za teritorije između tri glavne etničke grupe u Bosni: Muslimana, Srba i Hrvata.[13790]

3657. Dana 15. aprila 1992., SNB i vlada bosanskih Srba su, nakon razmatranja bezbjednosne situacije, odlučili da predlože Predsjedništvu bosanskih Srba da proglasi "neposredn[u] ratn[u] opasnost".[13791] Ministar odbrane dobio je zadatak da organzuje i rukovodi TO-om do imenovanja vršioca dužnosti komandanta.[13792]

3658. Takođe 15. aprila 1992., Predsjedništvo bosanskih Srba proglasilo je neposrednu ratnu opasnost i naredilo mobilizaciju TO-a na cjelokupnoj teritoriji "Srpske Bosne i Hercegovine". Svi vojno sposobni muškarci na tom području trebali su da se stave na raspolaganje opštinskim štabovima TO-a. Dana 12. maja 1992., skupština bosanskih Srba potvrdila je tu odluku.[13793]

3659. Prema odluci SDS-a od 17. aprila 1992., svi kadrovi srpske nacionalnosti, koji su bili imenovani i postavljeni u organima i organizacijama Bosne i Hercegovine i Grada Sarajeva na prijedlog SDS-a, povučeni su sa tih svojih položaja i postavljeni u organe i organizacije republike bosanskih Srba.[13794]

3660. Dana 22. aprila 1992., SNB i vlada bosanskih Srba usaglasili su se da republiku bosanskih Srba treba braniti, a posebno položaje zauzete u Sarajevu. Odlučili su da se posebno angažuju na predočavanju stanja EZ-u tako što će pozvati posmatrače EZ-a na srpske položaje, kako bi oni mogli utvrditi da su Srbi bili ti koji su napadnuti. SNB i vlada su odlučili da insistiraju na "mirnodopskoj opciji i intenzivnoj političkoj ofanzivi" kako bi se razriješila kriza u Bosni i Hercegovini.[13795] Karadžić je takođe pokrenuo platformu za hitno razrješenje krize u Bosni i Hercegovini pod pokroviteljstvom EZ-a.[13796] Pored toga, SNB i vlada bosanskih Srba odlučili su da će SNB koordinirati komandovanje snagama TO-a i da će Štab TO-a imenovati komandante štabova u

[13789] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 147.
[13790] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1270.
[13791] P3035 (Zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade bosanskih Srba, 15. april 1992.), str. 1.
[13792] P3035 (Zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade bosanskih Srba, 15. april 1992.), str. 2.
[13793] D446 (Odluka Predsjedništva bosanskih Srba, 15. april 1992.).
[13794] P3778 (Odluka SDS-a, 17. april 1992), par. 1-2.
[13795] P3036 (Zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade bosanskih Srba, 22. april 1992.), str. 1.
[13796] P3036 (Zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade bosanskih Srba, 22. april 1992.), str. 2.

regijama, opštinama i gradovima.[13797] Dana 27. aprila 1992., SNB i vlada bosanskih Srba odlučili su da se provede puna mobilizacija.[13798]

3661. Takođe 27. aprila 1992., SFRJ je preuređena, tako da su je sačinjavale samo republike Srbija i Crna Gora, zajedno s Kosovom i Vojvodinom, a usvojen je i novi Ustav.[13799] Dana 22. maja 1992., Bosna i Hercegovina je primljena u Ujedinjene nacije kao država članica, nakon odluka koje su usvojili Savjet bezbjednosti UN-a i Generalna skupština.[13800] Nakon raspada bivše Jugoslavije, glavna tema u sredstvima javnog informisanja pod kontrolom Srba bila je da bi, "ako iz bilo kojeg razloga Srbi budu postali manjinsko stanovništvo… njihova cjelokupna egzistencija mogla […] biti pogibeljna i ugrožena … [te stoga] nemaju izbora do sveobuhvatnog rata protiv svih drugih ili da budu podvrgnuti starom tipu koncentracionog logora, čiji je simbol Jasenovac".[13801]

3662. Dana 6. maja 1992., Mladić je zabilježio da je vodio razgovore s Karadžićem, Krajišnikom, Adžićem i grupom generala iz Bosne i Hercegovine.[13802] Karadžić je potvrdio da bosanski Srbi kontrolišu i šire "srpska" naselja na Palama, te da su na pragu ostvarenja svog vjekovnog sna da stvore državu "bez mnogo unutrašnjih neprijatelja" i da razmišljaju o formiranju svojih oružanih snaga "[d]a se razbija zelena transverzala".[13803]

3663. **Deronjić** je izjavio da je 10. ili 11. maja 1992. na Palama održan sastanak tokom kojeg je morao da izvijesti o događajima u opštini Bratunac. Prisutni su bili Mladić, Karadžić, Ostojić i predsjednici kriznih štabova. Na zidu u konferencijskoj sobi bila je mapa koja je prikazivala nacionalni sastav Bosne i Hercegovine; mapa je bila podijeljena u dva dijela u različitim bojama, a srpska područja bila su označena plavom bojom. Kada je svjedok izvijestio o događajima u Glogovi, da je ona bila djelimično uništena i većim dijelom u plamenu, te da su bosanski Muslimani prisilno evakuisani, svi prisutni u toj prostoriji su dočekali njegov izvještaj s aplauzom, a Ostojić je rekao: "Sada možemo obojiti i Bratunac u plavo".[13804]

[13797] P3036 (Zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade bosanskih Srba, 22. april 1992.), str. 1-2.
[13798] P7088 (Zapisnik sa sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i vlade bosanskih Srba, koji je potpisao Radovan Karadžić, 27. april 1992.), str. 1.
[13799] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1708.
[13800] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 148.
[13801] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 150.
[13802] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 255-256.
[13803] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 257-259.
[13804] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 106.

3664. **Treanor** je u svom svjedočenju naveo da su stvoreni moćniji organi kojima su dodijeljena određena ovlaštenja i koji su postepeno preuzimali važne funkcije, a skupština bosanskih Srba je sve više gubila na značaju.[13805]

3665. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 2.1.1-2.1.3 i 3.4 u vezi s osnivanjem i strukturom institucija bosanskih Srba na republičkom nivou, uključujući Predsjedništvo bosanskih Srba i predsjednika, skupštinu bosanskih Srba, vladu bosanskih Srba i MUP. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u vezi sa strukturom i osnivanjem regionalnih i opštinskih političkih struktura u poglavljima 2.2.1 i 2.2.2, uključujući, između ostalog, formiranje srpskih autonomnih oblasti u republici bosanskih Srba, kao i regionalnih i opštinskih kriznih štabova.

Zaključci Pretresnog vijeća

3666. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je temeljno neslaganje u vezi s rješavanjem pitanja da li Bosna i Hercegovina treba da proglasi nezavisnost od Jugoslavije ili da ostane njen dio bilo odlučujuće za razvoj političkih događaja u periodu koji je prethodio sukobu. Dok su SDA, HDZ i većina drugih, opozicionih stranaka željeli suverenu i međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu, SDS i neke od manjih stranaka htjeli su ostati dio Jugoslavije. Pretresno vijeće konstatuje da je politička platforma SDS-a, od trenutka osnivanja stranke u julu 1990., naglašavala zaštitu "srpskog naroda", koji je u nepovoljnijem položaju, između ostalog, zbog načina na koji je Bosna i Hercegovina podijeljena na opštine, čime su bosanski Srbi postali nacionalna manjina na područjima na kojima su inače mogli biti u većini.

3667. Što se tiče argumenata odbrane da je SDS, miroljubivim putem i u duhu saradnje, nastojao da ostane dio SRJ i da su bosanski Srbi bili voljni da pregovorima dođu do rješenja, Pretresno vijeće konstatuje da je uslov za tu dobru volju bio da bosanski Srbi dobiju kontrolu nad teritorijama u Bosni i Hercegovini, uključujući one na kojima su bosanski Srbi bili manjina, a za koje su tvrdili da na njih imaju "istorijsko pravo".

3668. Još od januara 1991., Slobodan Milošević je počeo da javno zagovara pravo svih Srba da žive u jednoj državi. Početkom 1991., SDS je započeo program regionalizacije, stvaranjem teritorija na kojima su bosanski Srbi bili relativna većina. SDS je nastojao da

[13805] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 184, 186.

uspostavi područja pod kontrolom bosanskih Srba tako što je opštine u kojima su živjeli bosanski Srbi povezao u zajednicu i osnovao paralelne organe vlasti, s ciljem da se ta teritorija izdvoji iz efektivne kontrole organa vlasti Bosne i Hercegovine. S obzirom na to, Pretresno vijeće konstatuje da se SDS zalagao za podjelu teritorija na nacionalnoj osnovi i za uspostavljanje zasebnih, paralelnih političkih, policijskih i vojnih institucija bosanskih Srba. Već od početka maja 1991. do najranije 10. ili 11. maja 1992., članovi rukovodstva SDS-a otvoreno su raspravljali o nacionalnom sastavu opština, a u junu 1991., od opštinskih organa SDS-a je zatraženo da pripreme mape svojih opština koje prikazuju u boji, što je preciznije moguće, nacionalni sastav svakog područja.

3669. U aprilu 1991., Karadžić je izložio plan rukovodstva bosanskih Srba da se Bosna i Hercegovina podijeli i da Srbi preuzmu kontrolu nad teritorijom unutar Bosne i Hercegovine. Pretresno vijeće konstatuje da su članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, a posebno Radovan Karadžić, u kasnijim razgovorima, na sastancima i u govorima, u periodu od barem jula 1991. do maja 1992., prijetili nasiljem i nestankom ukoliko bosanski Muslimani pokušaju da stvore nezavisnu državu, govorili za Muslimane i Hrvate da su neprijatelji s kojima bosanski Srbi ne mogu zajedno živjeti i prijetili tim grupama nasiljem, te se zalagali za premještanje stanovništva. Karadžić je pritom u više navrata pomenuo, između ostalog, "protjerivanje", "nestanak" i "istrebljenje" bosanskih Muslimana sa te teritorije.

3670. Konkretno, u vezi s pokušajima bosanskih Muslimana da stvore suverenu državu, Karadžić je 12. oktobra 1991., u jednom telefonskom razgovoru, rekao da će takav pokušaj završiti krvoprolićem. Takođe je rekao da će bosanski Muslimani, ako se "di[gnu] protiv Srba", "nesta[ti]" i "[biti] istreblje[ni]". Dana 15. oktobra 1991., rekao je da je nastojanje bosanskih Muslimana da ostvare nezavisnu državu "autostrada pakla i nasilja" i još dodao da će ih Srbi "uništ[iti] potpuno" u "rat[u] do istrebljenja njihovog". Dana 1. januara 1992., reagujući na to što se govorilo o suverenoj Bosni i Hercegovini, rekao je da će bosanski Srbi pustiti svoje "tigrove" pa "nek' rade svoj pos'o".

3671. Karadžić je dao više izjava u vezi s tim da bosanski Srbi ne mogu živjeti zajedno s Muslimanima i Hrvatima. Dana 24. oktobra 1991. i 6. maja 1992., govorio je o stvaranju države bosanskih Srba bez unutrašnjih neprijatelja. U govoru koji je održao tokom plebiscita u novembru 1991., Karadžić je, obraćajući se predsjednicima opština, rekao da se "kakva god Bosna bude, u srpskim krajevima i srpskom selu nijedan muslimanski temelj [...] neće zakopati". Takođe je Muslimane opisao kao "nemilosrdne"

i rekao da se bosanski Srbi neće "ponaša[ti] gospodski, u bijelim rukavicama" jer "ako te bace u tor sa vukovima […], [n]e možeš biti jagnje" i da se mora "biti na nivou zadatka i na nivou protivnika". Dana 22. januara 1992., rekao je da Hrvatima, ako se ne riješe sporna pitanja sa Srbima, predstoji "trideset godina mučenja". Dana 14. februara 1992., rekao je da bosanski Srbi i Muslimani "[ne mogu] zajedn[ički] živ[jeti] u istom političko-pravnom sistemu". Dana 28. februara 1992., ponovio je da "Muslimani ne mogu da žive s drugima" i dodao da je "svakom Srbinu jasno da Hrvati i Srbi ne mogu u zajedničkoj državi". Dana 2. marta 1992., spomenuo je "nemogućnost zajedničkog življenja, življenja u istom političko-pravnom sistemu sa druge dvije religije i nacije". Dana 16. marta 1992., okarakterisao je neprijatelje bosanskih Srba kao "militantn[e] fundamentalist[e]" koji žele "da potčin[e] Srbe i Hrvate".

3672. Što se tiče premještanja stanovništva, na sastanku s Babićem i Miloševićem u julu 1991., Karadžić je rekao da će satjerati Muslimane u Bosni i Hercegovini u doline rijeka, kako bi sve srpske teritorije spojio u jednu cjelinu. Dana 8. januara 1992., Koljević je rekao da će Bosna i Hercegovina biti podijeljena na tri suverene države na osnovu "homogenizacije", koja bi se djelimično postigla premještanjem stanovništva.

3673. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je u periodu koji je prethodio sukobu, SDS u velikoj mjeri učestvovao u naoružavanju stanovništva, bosanskih Srba.

3674. Pretresno vijeće konstatuje da je rukovodstvo SDS-a koristilo skupštinu bosanskih Srba, nakon njenog osnivanja, kao sredstvo za ostvarivanje svog političkog programa i provođenje politike stranke. Dana 9. januara 1992., skupština bosanskih Srba proglasila je republiku bosanskih Srba. Dana 7. aprila 1992., skupština bosanskih Srba proglasila je nezavisnost republike bosanskih Srba. Pretresno vijeće konstatuje da u periodu od aprila 1992. pa nadalje, ranije osnovane institucije bosanskih Srba više nisu funkcionisale paralelno s institucijama višenacionalne Bosne i Hercegovine, nego da su predstavljale odvojene i zasebne organe vlasti koje je osnovao SDS. One su, kao takve, predstavljale *de facto* državne institucije, funkcionisale su autonomno i bile potčinjene rukovodstvu i institucijama bosanskih Srba.

3675. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su u periodu koji je prethodio sukobu, Karadžić i drugi ključni članovi SDS-a koji su bili u sastavu kolektivnog rukovodstva bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, Biljanu Plavšić i Koljevića, odigrali suštinsku ulogu u usmjeravanju, planiranju i izvršenju političkog programa stranke. U periodu od barem jula 1991. do februara 1992., Karadžić se u brojnim prilikama sastao i razgovarao

sa Slobodanom Miloševićem. Na tim sastancima se razgovaralo o ujedinjavanju srpskih teritorija i podjeli teritorija na nacionalnoj osnovi. Kao predsjednik SDS-a, Karadžić se također redovno sastajao sa članovima SDS-a na republičkom, regionalnom i opštinskom nivou kako bi razgovarao o planovima regionalizacije, još od aprila 1991. i sve do maja 1992. Na nekoliko od tih sastanaka bio je prisutan i Milan Babić.

3676. Pretresno vijeće će dalje razmotriti te zaključke u poglavlju 9.2.14.

9.2.3 Uputstvo s varijantama A i B

3677. Tužilaštvo je tvrdilo da je Karadžić, krajem decembra 1991., izdao konkretna uputstva, poznata kao Uputstvo s Varijantom A i B, da se izvrše pripreme za uspostavljanje srpske kontrole na opštinskom nivou vojnim sredstvima, ako to bude neophodno.[13806] Ta uputstva, koja su trebala biti provedena u dva stepena, predstavljala su "planirano, centralizovano sredstvo za osnivanje i pripremanje srpskih opštinskih organa koji će biti iskorišteni za provođenje zajedničkog zločinačkog cilja" navodnog sveobuhvatnog UZP-a.[13807] Tužilaštvo je iznijelo i argument da je Karadžić nadzirao provođenje Uputstva s Varijantom A i B i da je kasnije, "tajnim" naređenjem, aktivirao drugi stepen uputstva.[13808] Odbrana je iznijela argument da Uputstvo s Varijantom A i B nije moglo biti osnova za planirane aktivnosti kriznih štabova ni navodnih učesnika u UZP-u, budući da ono nije provođeno jednoobrazno i da nema dokaza da je iko na nivou republike bosanskih Srba provodio to Uputstvo.[13809] Odbrana je dalje tvrdila da je "dokument u kojem se govori o 'opštinama Varijante A i B'" bio rezervni plan, o kojem se raspravljalo samo na jednoj sjednici skupštine, održanoj prije osnivanja VRS-a i Mladićevog premještaja u Bosnu i Hercegovinu u sastavu JNA.[13810] Odbrana je također tvrdila da je Uputstvo s Varijantom A i B vrijedilo samo za opštine, a ne za vojsku, budući da je bilo razmatrano neovisno o Mladiću i da nije bilo preneseno VRS-u.[13811] Tužilaštvo je odgovorilo da je Karadžić, odmah nakon izdavanja Uputstva s Varijantom

[13806] Završni podnesak tužilaštva, par. 181; T. 44340-44341.
[13807] Završni podnesak tužilaštva, par. 181; T. 44345-44346.
[13808] Završni podnesak tužilaštva, par. 181; T. 44345-44346.
[13809] Završni podnesak odbrane, par. 461-462.
[13810] Završni podnesak odbrane, par. 357, 440.
[13811] Završni podnesak odbrane, par. 358-359.

A i B, zadužio Čizmovića da "obiđe[...] sve naše opštine" kako bi se izdana uputstva provela u djelo.[13812]

3678. U vezi s Uputstvom s varijantom A i B, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Patrick Treanor,** obavještajni analitičar;[13813] i **Dorothea Hanson**, istražni analitičar Tima tužilaštva za istrage o rukovodstvima,[13814] kao i dokumentarni dokazi,[13815] i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.[13816] Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac.[13817]

3679. Dana 19. ili 20. decembra 1991., dokument pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, Sarajevo, 19. decembar 1991." predočen je učesnicima na sastanku visoko pozicioniranih predstavnika SDS-a.[13818] Glavni odbor SDS-a izdao je upustvo opštinskim odborima SDS-a na cijelom području Bosne i Hercegovine da osnuju institucije bosanskih Srba, uključujući "krizne štabove srpskog naroda" i "skupštinu srpskog naroda" ili "srpske opštine".[13819] Obraćajući se učesnicima sastanka, Karadžić je rekao da će opštinski odbori SDS-a, u skladu s tim Uputstvom, biti odgovorni za stvaranje mreže koja će obuhvatiti sve Srbe u opštinama.[13820]

3680. U "strogo povjerljivom" dokumentu navedene su mjere i zadaci koji treba da se preduzmu s ciljem ostvarivanja kontrole u opštinama u kojima su bosanski Srbi činili većinu (Varijanta A) i u opštinama u kojima bosanski Srbi nisu bili u većini (Varijanta

[13812] T. 44345-44346; Pretresno vijeće smatra da "Čizmović" koji se pominje u završnoj riječi tužilaštva jeste Jovan Čizmović.
[13813] P3001 (Biografija Patricka Treanora), str. 3.
[13814] P378 (Biografija Dorothee Hanson), str. 1; Dorothea Hanson, T. 4141.
[13815] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 323.
[13816] **Patrick Treanor**: P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 1-2, 6, 10; P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 61. **Dorothea Hanson**: P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 20-21.
[13817] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.
[13818] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 86. Pretresno vijeće smatra da ta uputstva jesu Uputstvo s Varijantom A i B. Pretresno vijeće napominje da se u činjenicama o kojima je presuđeno govori o dokumentu pod naslovom *"Instructions for the Organisation and Activity of the Organs of the Serbian People in Bosnia-Herzegovina in Extraordinary Circumstances"*, ali da dokumenti u spisu imaju nešto drugačije naslove, kao na primjer *"Instructions for the Organization and Operation of Organs of the Serbian People in Emergency Conditions"*. Pretresno vijeće je utvrdilo da ti dokumenti takođe predstavljaju Uputstvo s Varijantom A i B.
[13819] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1686.
[13820] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 87.

B).[13821] Za svaku varijantu opisana su dva stepena djelovanja, koja je trebalo da budu provedena isključivo po Karadžićevom nalogu i u skladu s "posebno utvrđen[im] tajn[im] postupk[om]".[13822] Svrha zadataka, mjera i drugih aktivnosti navedenih u tom dokumentu bila je povećanje mobilnosti i spremnosti za zaštitu interesa "srpskog naroda".[13823] To Uputstvo je trebalo da bude provedeno na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, u opštinama Varijante A u cijelosti, a u opštinama Varijante B djelimično.[13824] Da bi se ti zadaci izvršili, od opštinskih kriznih štabova je traženo da izvrše sveobuhvatnu procjenu situacije u opštinama i da "zajamč[e] i pošt[uju] izraze lojalnosti (po mogućnosti pismene) ustavno-pravnom poretku savezne države Jugoslavije od strane građana iz reda drugih nacionalnosti".[13825]

3681. U obje varijante, "prvi stepen" je obuhvatao svakodnevno zasjedanje opštinskog odbora SDS-a radi neprekidnog praćenja stanja.[13826] Opštinski odbori SDS-a dobili su zadatak da odmah formiraju "Krizni štab srpskog naroda" u svakoj opštini, u čijem sastavu su trebali biti svi članovi sekretarijata opštinskog odbora SDS-a, kandidati SDS-a u opštinskim organima, kao što su načelnik ili komandir stanice policije, te poslanici skupštine bosanskih Srba i članovi glavnog odbora SDS-a Bosne i Hercegovine s područja opštine.[13827] Taj plan je uključivao proglašenje "skupštine srpskog naroda" u svakoj opštini, pripreme za formiranje opštinskih državnih organa, odnosno organa

[13821] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 1-2, 6, 10. V. takođe D78 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.); D985 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.); D986 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.); P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 61; P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 20; P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 45.
[13822] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 2, 5-6, 9-10. V. takođe P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 61; P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 20.
[13823] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 2.
[13824] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 2.
[13825] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 3, 6, 10. V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 23.
[13826] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 3, 6-7;
[13827] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 3, 6-7; V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 88, 90.

vlasti, uključujući, između ostalog, izvršni odbor, organe uprave i SJB.[13828] Plan je obuhvatao i pripreme za preuzimanje kadrova i neke opreme od "centara službi bezbjednosti", intenziviranje propagandnih aktivnosti i procjenu potrebnog broja pripadnika aktivnog i rezervnog sastava policije, jedinica TO-a i jedinica civilne zaštite, koji su trebali biti aktivirani po naredbi kriznog štaba.[13829] "Drugi stepen" je obuhvatao planove za sazivanje sjednice srpske skupštine opštine, obrazovanje izvršnog odbora opštine i opštinskih državnih organa, odnosno organa vlasti, mobilisanje svih snaga srpske policije i "u saradnji sa komandama i štabovima JNA [...] njihovo postepeno prepotčinjavanje" i obezbjeđenje provođenja naređenja za mobilizaciju rezervnih sastava JNA i jedinica TO-a.[13830]

3682. U opštinama Varijante A, "skupština srpskog naroda" trebala se sastojati od predstavnika srpskog naroda u skupštini opštine.[13831] Trebalo je uspostaviti kontrolu nad postojećim robnim rezervama i zaštiti materijalne resurse.[13832] U "drugom stepenu" Varijante A, kadrovi, objekti i oprema preuzeti od "centra službi bezbjednosti" trebali su biti stavljeni na raspolaganje "novoformirano[m] organ[u] unutrašnjih poslova" u sjedištu centra.[13833] U provođenju ovih mjera trebalo je obezbijediti da se poštuju prava pripadnika svih naroda i da oni kasnije budu angažovani u organima vlasti koje osnuje "skupština srpskog naroda" u opštini.[13834]

3683. U opštinama Varijante B trebalo je obezbijediti da "kadrov[i] iz reda drugih naroda i narodnosti" koji su izrazili lojalnost saveznoj državi Jugoslaviji budu

[13828] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 3-4, 6-7. Pretresno vijeće ima u vidu da se izraz "državni organi " koristi na str. 3, 5, a izraz "organi vlasti" na str. 6-7, 9. Pretresno vijeće smatra da se oba izraza odnose na formiranje i funkcionisanje istih opštinskih organa.
[13829] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 4, 7-8; V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 88, 90.
[13830] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 5, 9. V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 88, 90.
[13831] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 3.
[13832] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 4.
[13833] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 6.
[13834] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 6. V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 23.

proporcionalno zastupljeni u organima vlasti.[13835] Kadrovi i oprema preuzeti od centara službi bezbjednosti trebali su biti priključeni SJB-u u opštini ili u mjestu u kojem je formiran SJB.[13836] U naseljima s većinskim srpskim stanovništvom, trebalo je da se organizuje sistem dojave za izvještavanje o svim prijetnjama po srpsko stanovništvo.[13837] Krizni štabovi bili su odgovorni za "posebne vidove odbrambenog organizovanja".[13838]

3684. Ovaj dokument je odražavao politiku SDS-a i dospio je do lokalnih vođa SDS-a u periodu od 20. decembra 1991. do početka 1992. godine.[13839] Uputstvo je primljeno i provedeno, u potpunosti ili djelomično, u nekoliko opština u Bosni i Hercegovini.[13840] U nekoliko opština, SDS se u svojim aktivnostima oslanjao na Uputstvo, naročito u postupku proglašenja neke opštine srpskom opštinom.[13841]

3685. **Patrick Treanor** je u svom svjedočenju naveo da uputstvo koje je Krizni štab SDS-a izdao na povjerljivoj osnovi povezuje rukovodstvo bosanskih Srba s pažljivo planiranim i realiziranim, od vrha prema dolje, političkim programom komadanja Bosne i Hercegovine na nacionalnoj osnovi, po kojem bi postojeće srpske opštine ili opštine u kojima je premoć imao SDS jednostavno prestale da se pridržavaju zakona Bosne i Hercegovine i time bi ignorisale predstavnike legitimnih stranaka, te slijedile naloge paralelnih srpskih vlasti.[13842] Alternativno, na područjima gdje su Srbi bili manjina, na dijelu teritorije bi se formirale isključivo srpske opštinske institucije, čime bi se neminovno pripremio teren za sukob.[13843] U jednom intervjuu iz sredine februara 1992.,

[13835] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 7.
[13836] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 7.
[13837] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 9.
[13838] P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.), str. 9.
[13839] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 95. Pretresno vijeće smatra da je riječ o uputstvu s Varijantom A i B sadržanom u dokumentu pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima" ili o kopijama tog dokumenta.
[13840] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 96.
[13841] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 96.
[13842] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 61-63. V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 20-21.
[13843] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 63. V. takođe P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 21.

Karadžić je rekao da su Srbi razradili sveobuhvatni program za kontrolu teritorije na kojoj su većinsko stanovništvo.[13844]

3686. **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju navela da je svrha uputstva s Varijantom A i B koje je izdao Glavni odbor SDS-a bila "sprovođenj[e] plebiscitarne odluke" i "povećanj[e] mobilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda".[13845] Prema navodima Dorothee Hanson, posljednja stranica, na kojoj je na mjestu za potpis odštampano "Krizni štab SDS-a BiH", predstavlja jednu od prvih indikacija o postojanju kriznog štaba na republičkom nivou.[13846] Uputstvo s Varijantom A i B vezivalo je krizne štabove i srpske opštine za stranački centar SDS-a preko skupštine bosanskih Srba i Glavnog odbora SDS-a.[13847] Da bi stvorili vladu u sjenci, krizni štabovi su dobili uputstvo da uključe članove SDS-a koji su se već nalazili na rukovodećim položajima u postojećim opštinskim vlastima; takođe im je rečeno da sarađuju s komandama i štabovima JNA.[13848] Jovan Čizmović, koordinator između ARK-a i vlada SAO-a, dobio je zadatak da pospješi provođenje Uputstva s varijantom A i B u opštinama.[13849] Čizmović je na 6. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 26. januara 1992., tokom diskusije o osnivaju srpske države u Bosni i Hercegovini, predložio hitno provođenje zadataka iz uputstva.[13850]

3687. Dana 14. februara 1992., Karadžić je, na sastanku kojem su prisustvovali rukovodioci SDS-a, kao i regionalni i opštinski funkcioneri, naredio aktiviranje "drugog stepena" uputstva, konkretno podjelu Bosne i Hercegovine na nacionalnoj osnovi.[13851] Karadžić je prisutnima rekao da drugi stepen treba provoditi polako, da apsolutno

[13844] P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 66.
[13845] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 20-21.
[13846] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 20.
[13847] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 24.
[13848] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 25.
[13849] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 28. V. takođe P3770 (Imenovanje koordinatora između ARK-a i srpskih autonomnih oblasti, 21. decembar 1991.); P4115 (Presretnuti razgovor Jovana Čizmovića i Radovana Karadžića, 16. januar 1992.); P2672 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 21. decembar 1991.).
[13850] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 28.
[13851] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 29. V. takođe P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 64. V. takođe P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 6.

kontrolišu ko im prolazi drumovima.[13852] Ovo je služilo kao signal za stvaranje srpskih opštinskih vlasti, čija je svrha bila "da se pojača funkcionisanje vlasti pod svaku cijenu i na svakom milimetru naše teritorije".[13853] U aprilu 1995., na 50. sjednici skupštine bosanskih Srba, Karadžić je rekao sljedeće: "U trenutku kada je počeo rat, mi smo imali u opštinama gdje je većina vlast opštinsku, čvrsto je držali, sve kontrolisali. U opštinama gdje smo bili manjina [imali smo] formiranu tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora."[13854] Prema navodima Dorothee Hanson, opštinski organi su igrali ključnu ulogu u nastojanjima skupštine bosanskih Srba da se republika bosanskih Srba ostvari na terenu.[13855]

3688. Dana 17. februara 1992., na sastanku opštinskog odbora SDS-a Prijedor zabilježeno je da je "nužno aktivirati drugi stepen stava Glavnog odbora SDS-a BiH. Obavezno aktivistima i povjerenicima pokriti prostor i stanovništvo (Srbe). Bezbjedonosno zaštićivanje svako svoga područja."[13856] **Miroslav Deronjić** je izjavio da je Bratunac bio opština "Varijante B" za koju je uputstvo predviđalo formiranje kriznog štaba i srpske skupštine.[13857] On i njegov opštinski odbor su po povratku u opštinu Bratunac implementirali ovo uputstvo.[13858]

3689. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je glavni odbor SDS-a, na sastanku visokih predstavnika SDS-a održanom 19. decembra 1991., kojim je predsjedavao Karadžić, izdao strogo povjerljivo uputstvo, koje se takođe naziva Uputstvo s Varijantom A i B, u kojem se detaljno navode mjere koje treba da budu preduzete u opštinama na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, s ciljem pojačanja mobilnosti i spremnosti za "[zaštitu]" stanovništva, bosanskih Srba. To Uputstvo je obuhvatalo uputstvo za opštine Varijante A, u kojima su Srbi bili većina, i opštine Varijante B, u kojima su Srbi bili manjina. Lokalne vođe SDS-a dobile su Uputstvo s Varijantom A i B u periodu od 20. decembra 1991. do početka 1992. godine.

[13852] P3774 (Govor Radovana Karadžića na sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 6. V. takođe P3038 (Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, 19. decembar 1991.).
[13853] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 29. V. takođe P3003 (Patrick Treanor, Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.), par. 64.
[13854] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 27. V. takođe P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 323.
[13855] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 32.
[13856] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 121.
[13857] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 46.
[13858] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 46.

3690. U Uputstvu s Varijantom A i B, koje je trebalo da se provede u dva stepena, navedene su praktične pripreme za preuzimanje *de facto* vlasti u opštinama i podjelu Bosne i Hercegovina na nacionalnoj osnovi. U prvom stepenu uputstva pozivalo se na preduzimanje pripremnih koraka u opštinama. Ti koraci su uključivali, između ostalog, formiranje srpskih opštinskih kriznih štabova (v. zaključke Pretresnog vijeća u vezi sa strukturom kriznih štabova u poglavlju 2.2.2) i srpskih skupština opština, kao i pripreme za formiranje opštinskih državnih organa vlasti, uključujući stanice javne bezbjednosti, izvršne odbore i organe uprave. Prema uputstvu, nesrbi su trebali biti angažovani i zastupljeni u organima vlasti u kasnijoj fazi. U opštinama Varijante B, ta zastupljenost je zavisila od izražavanja lojalnosti saveznoj državi Jugoslaviji. Uputstvo s Varijantom A i B takođe je uključivalo procjenu broja potrebnih aktivnih i rezervnih policajaca, jedinica TO-a i jedinica civilne zaštite, koje je trebalo aktivirati po naređenju kriznog štaba, kao i pripreme za preuzimanje kadrova i neke opreme centara službi bezbjednosti i intenziviranje propagandne aktivnosti. Drugi stepen Uputstva s Varijantom A i B, koji je Karadžić aktivirao 14. februara 1992. na sastanku kojem su prisustvovali rukovodioci SDS-a, kao i regionalni i opštinski funkcioneri bosanskih Srba, pozivao je na formiranje opštinskih državnih organa odnosno organa vlasti i sazivanje sjednica skupština srpskih opština, te mobilizaciju rezervnog sastava JNA, jedinica TO-a i svih snaga srpske policije koje će postepeno biti prepotčinjene u saradnji s komandama JNA. Implementacija Uputstva s Varijantom A i B značila je da će se u opštinama Varijante A, u kojima su Srbi bili većina, prvenstveno slijediti nalozi novoformiranih opštinskih vlasti bosanskih Srba, da će se ignorisati predstavnici drugih legitimnih stranaka i da zakoni Bosne i Hercegovine više neće biti poštovani. U opštinama Varijante B, u kojima su Srbi bili manjina, na dijelovima teritorije formiraće se isključivo srpske opštinske institucije.

3691. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove zaključke u poglavlju 9.2.14, kada bude utvrđivalo da li je postojao sveobuhvatni UZP. Pretresno vijeće će u poglavlju 9.2.14 takođe razmotriti do koje mjere implementacija Uputstva s Varijantom A i B dalje pojašnjava politiku političkog rukovodstva bosanskih Srba.

9.2.4 Šest strateških ciljeva

3692. Tužilaštvo je iznijelo argument da šest strateških ciljeva nisu bili na prvi pogled zločinački, ali da je jasno da su predstavljali izraz namjere da se silom ostvari srpska

kontrola na teritorijama na kojima su živjeli pripadnici drugih nacionalnosti.[13859] Odbrana je tvrdila da se ciljevi odnose na razdvajanje teritorije, a ne ljudi.[13860] Tužilaštvo je odgovorilo da je Karadžić, kada je na 16. sjednici skupštine izložio te ciljeve i nakon što je pomenuo razdvajanje država, odmah pojasnio da se razdvajanje odnosilo na ljude.[13861] Tužilaštvo je takođe istaklo da su se razni komentari na toj sjednici, poput izraza "preseljenje" ili "kretanje", jasno odnosili na ljude.[13862] Nadalje, tužilaštvo je tvrdilo da Mladićeve komentare treba sagledati u kontekstu i da je on htio prenijeti poruku da stvarni plan treba držati u tajnosti.[13863] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **Herbert Okun**, specijalni savjetnik i zamjenik specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN-a od 1991. do 1997. i kopredsjedavajući Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji,[13864] kao i dokumentarni dokazi u vezi sa šest strateških ciljeva, navedeni dolje u tekstu.[13865]

3693. Dana 7. maja 1992., Mladić je zabilježio da je imao sastanak s Krajišnikom, Vučurevićem i Karadžićem.[13866] Krajišnik je pomenuo sljedeće "strateške ciljeve":

(1) da se zauvijek razdvoje od Hrvata i Muslimana;

(2) da se napravi koridor Krajina - Srbija;

(3) da se uspostavi veza sa Srbijom na Drini, a preseći vezu za Muslimane (Sandžak);

(4) Neretva - prirodna granica sa Hrvatima;

(5) "deo Sarajeva da bude naš. - Neka Muslimani imaju svoj deo grada i vezu sa svojom teritorijom";

(6) da imaju izlaz na more.[13867]

Bilješka završava riječima "* Nismo tu da živimo sami" i zatim: "* U najskorije vreme moramo uspostaviti vezu sa Republikom Srpskom Krajinom".[13868]

3694. Dana 12. maja 1992., na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba Karadžić je rekao da su političke prilike u Bosni i Hercegovini vrlo složene od osnivanja HDZ-a s

[13859] Završni podnesak tužilaštva, par. 215.
[13860] Završni podnesak odbrane, par. 408-415, 44722.
[13861] T. 44377.
[13862] T. 44377-44378;
[13863] T. 44375-44376;
[13864] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta Krajišnik, 22.-25. juni 2004.), str. 4137.
[13865] P6723 je izložen u poglavlju 9.2.5.
[13866] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 262-263.
[13867] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 262.
[13868] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 262-263.

njegovim "militantnim i opasnim skupovima sa insignijama ustaškog režima pod kojim smo doživjeli genocid, te od osnivanja SDA […] sa militantnim islamskim fundamentalizmom".[13869] Prema Karadžićevim riječima, Srbi su formirali svoj nacionalni pokret, SDS, kao reakciju na aktivnosti HDZ-a i muslimanske nacionalne zajednice. Iako su Srbi pokušavali da se suzdrže od bilo kakvih koraka koji bi mogli ugroziti mir u Bosni i Hercegovini, aktivnosti koje su ih dovele do toga da osnuju sopstvenu državu bile su isprovocirane. Prema Karadžićevim riječima, nakon što su poslanici muslimanske i hrvatske nacionalne zajednice "svaki smisao Skupštine BiH poništili" i odlučili da zatvore Srbe u državi čiji su im znakovi i simboli dobro poznati iz vremena hrvatske i turske okupacije, Srbi su bili primorani da iskoriste svoje pravo na samoopredjeljenje i da osnuju svoju državu.[13870]

3695. Prema Karadžiću, EZ je prepoznala da "srpski narod" neće prihvatiti "unitarnu Bosnu Alije Izetbegovića".[13871] Na konferenciji o Bosni i Hercegovini, koja je vođena pod evropskim pokroviteljstvom, EZ je dala saglasnost za tripartitnu Bosnu i Hercegovinu, koja bi se sastojala od tri nacionalne države.[13872] Karadžić je ovu saglasnost EZ-a vidio kao priznanje legitimiteta želje Srba da imaju sopstvenu državnu jedinicu u Bosni i Hercegovini. Srbi su se "usmjerili ka političkom, miroljubivom rješenju i prihvatili [su] arbitražu političke [EZ], koja srpskom narodu u ovom trenutku nije naklonjena, ali [su] prihvatili da ponešto izgub[e] da ne bi bilo rata". Dana 4. aprila 1992., kada je MUP Bosne i Hercegovine već bio podijeljen, Alija Izetbegović je mobilisao hrvatsku i muslimansku nacionalnu zajednicu, kako bi preuzeo kontrolu nad sudbinom naroda u Bosni i Hercegovini i ubrzao proces priznavanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Još prije nego što je EZ priznao Bosnu i Hercegovinu, skupština bosanskih Srba proglasila je nezavisnost republike bosanskih Srba. To se dogodilo negdje 6. ili 7. aprila 1992. EZ je, prema tome, priznao Bosnu i Hercegovinu koja nije postojala i u okviru čije teritorije je već bila druga država, republika bosanskih Srba. Muslimanski predstavnici su, odmah nakon međunarodnog priznanja, počeli da sabotiraju Konferenciju. Događaji koji su uslijedili doveli su do rata, "zavođenjem terora u Sarajevu nad srpskim narodom" i otvorenim napadima na Srbe na drugim područjima, uključujući Zvornik i Bijeljinu.[13873]

[13869] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 3-4;
[13870] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 4.
[13871] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 4-5.
[13872] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 4-5.
[13873] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 5.

3696. Karadžić je objavio da su Predsjedništvo bosanskih Srba, vlada bosanskih Srba i SNB formulisali strateške ciljeve "srpskog naroda".[13874] Prema Karadžićevim riječima, postizanje šest strateških ciljeva će "konačno i definitivno završiti posao za borbu, za slobodu srpskog naroda".[13875] Pored toga, Karadžić je upozorio da mora prestati "srpska megalomanija" koja se ogledala u pokušajima da se uključi "u [njihove] prostore što više [njihovih] neprijatelja, pogotovo što više teritorije"; to je trebalo da se svede na "razumnu mjeru" da bi Srbi bili "solidni i kompaktni".[13876] Prema Karadžićevim riječima, Srbi bi, ako učine drugačije, mogli biti dovedeni u opasnost da u svoju državu uključe "previše [svojih] neprijatelja koji će ponovo raditi protiv te države".[13877]

3697. Prvi strateški cilj bio je "razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice, državno razdvajanje".[13878] Karadžić je druge dvije nacionalne zajednice okarakterisao kao neprijatelje Srba, koji su koristili svaku priliku da ih napadnu i koji će i dalje to činiti ako ostanu u istoj državi.[13879] Krajišnik je dodao da je prvi cilj najvažniji, a da su ostali ciljevi podtačke prvog cilja.[13880] Prema Karadžićevim riječima, prvi strateški cilj bio je "da se ratosiljamo neprijatelja iz kuće, a to je Hrvata i Muslimana da ne budemo više zajedno u državi".[13881]

3698. Drugi strateški cilj bio je uspostavljanje koridora od Semberije do Krajine, kako bi se povezale RSK, republika bosanskih Srba i Srbija.[13882] Prema Karadžićevim riječima, to je bio veoma važan cilj jer bez uspostavljanja tog koridora "nema Krajine, nema Bosanske Krajine, nema Srpske Krajine, nema Saveza srpskih zemalja".[13883] U vezi s tim, jedan drugi govornik, "dr Beli", primijetio je da je uspostavljanje koridora od Semberije do Bosanske Krajine donekle već bilo dovršeno.[13884] Međutim, Brčko je još uvijek bilo "jako uporište […] muslimanskih snaga" i za odrađivanje jednog tako prioritetnog zadatka bilo je potrebno da se djeluje zajedno, a ne da teret padne samo na jedno područje.[13885] Za definitivno "čišćenje [područja]" tamo je bilo potrebno više

[13874] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13875] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 10.
[13876] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 10-11.
[13877] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 11.
[13878] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13879] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13880] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 45.
[13881] P4582 (Karadžićev govor), str. 1.
[13882] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13883] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13884] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 12.
[13885] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 12.

snaga, naročito kvalifikovanih policijskih kadrova.[13886] Beli je takođe primijetio da je neophodno da se provede opšta mobilizacija "srpskog naroda" i sugerisao je da se izdaju direktive kako se ne bi od opštine do opštine definisalo šta znači opšta mobilizacija.[13887]

3699. Treći strateški cilj bio je uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno "eliminisanje Drine kao granice između dva svijeta". Karadžić je rekao da pojas uz Drinu treba pripasti republici bosanskih Srba, iako je postojala mogućnost da se uz rijeku osnuju neke muslimanske enklave. Uspostavljanje ovog koridora bilo bi strateški korisno za Srbe – budući da su živjeli s obje strane rijeke Drine – i naštetilo bi interesima njihovih neprijatelja tako što bi ih spriječilo da uspostave koridor koji bi ih povezivao s "islamskom internacionalom", što bi to područje činilo "uvijek nestabilnim".[13888]

3700. Četvrti strateški cilj bio je uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi.[13889] U vezi s tim, jedan drugi govornik, Miroslav Vještica, rekao je da više nema Muslimana u enklavama koje su postojale na desnoj obali rijeke Une, u "srpskoj" opštini Bosanska Krupa.[13890] Prema riječima Miroslava Vještice, Muslimani koji su evakuisani iz tih enklava "neće" se imati gdje vratiti, nakon što ih je predsjednik "obradovao" vijestima da je granica desna obala Une.[13891]

3701. Peti strateški cilj bio je podjela Sarajeva na "srpski" i muslimanski dio i uspostavljanje efektivne državne vlasti u svakom od tih dijelova.[13892] Karadžić je naglasio da je bitka za Sarajevo od presudne važnosti jer, sve dok Srbi drže dio Sarajeva, Alija neće moći stvoriti "privid kako postoji država".[13893] Prema Karadžićevim riječima, Aliji je najvažnije bilo da stvori privid da bosanska država postoji i da su Srbi teroristi. Pored toga, borbe u Sarajevu su držale borbena dejstva podalje od drugih područja, na primjer Krajine i Drine, gdje su se takođe Srbi mogli sukobiti s Muslimanima. Prema tome, prema Karadžićevim riječima, borbe u Sarajevu

[13886] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 12-13.
[13887] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 13.
[13888] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13889] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.
[13890] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 20.
[13891] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 20.
[13892] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9-10.
[13893] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 10. Pretresno vijeće smatra da se ime "Alija" u ovom dokaznom predmetu odnosi na Aliju Izetbegovića.

će odlučiti o sudbini Bosne i Hercegovine i ako bude rata, "on će početi u Sarajevu i završiti u Sarajevu".[13894]

3702. Šesti strateški cilj bio je izlaz republike bosanskih Srba na more, tako što će se dio teritorije uz more učiniti spornim i što se neće priznati kao dio hrvatske države.[13895]

3703. Na toj istoj sjednici skupštine bosanskih Srba, Dragan Kalinić je rekao da najvažnije pitanje o kojem skupština bosanskih Srba treba da donese odluku jeste to da li će izabrati ratnu ili pregovaračku opciju.[13896] U tom smislu, on je rekao da se, "poznavajući ko [im] je neprijatelj, u kojoj mjeri je on perfidan i u kojoj mjeri mu se ne može vjerovati sve dotle dok se on fizički, vojnički ne uništi i ne slomije, što podrazumijeva, naravno i eliminisanje i likvidaciju njegovih ključnih ljudi", sudbina Srba u Bosni i Hercegovini može riješiti samo ratom.[13897] Vojo Kuprešanin je rekao da Muslimane "mora[ju] natjerati da kapituliraju" i skršiti njihove pokušaje da pretvore Srbe u manjinski narod.[13898] Velibor Ostojić je rekao da se "sa Alijom mir može uspostaviti samo ratom".[13899] Prema Kozićevim riječima, "neprijatelja – *ustaše* i *mudžahedine* – svim sredstvima moramo pobijediti i tek onda razgovarati". Kapetan Garić je rekao da Srbi ne žele da idu u rat. Rekao je sljedeće: "Onaj Srbin koji neće pod srpsku zastavu i pod šajkaču, pokazaćemo mu put za Istanbul, Teheran, isto kao i mudžahedinima".[13900] Krajišnik je naglasio da se Srbi svi bore za "kompaktne teritorije, jedinstvene sa koridorom, da bud[u] svi na jednom i povezani sa Srbijom i Crnom Gorom".[13901]

3704. **Herbert Okun** je izjavio da se šest strateških ciljeva od 12. maja 1992. prvenstveno bave pitanjem teritorije.[13902] Pretresno vijeće je takođe razmotrilo Mladićev govor na 16. sjednici Skupštine, o čemu se govori u poglavljima 9.3.7 i 9.5.5. Mladić je, između ostalog, rekao da to "šta [...] rad[e]" "treba da bude [njihova] najveća tajna".[13903] Srpski predstavnici u medijima i na političkim razgovorima i pregovorima trebali bi

[13894] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 10.
[13895] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 10.
[13896] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 17.
[13897] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 17.
[13898] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 24.
[13899] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 27.
[13900] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 28.
[13901] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 46.
[13902] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4194.
[13903] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 34.

predstavljati ciljeve tako da oni zvuče privlačno onima čiju naklonost žele pridobiti i "srpski narod" bi trebao znati čitati između redova.[13904] Rekao je sljedeće:

> Bolje taj Hasotić što je bio tu pored nas, nego mjesto da je Vehbije Karića ili u rovu protiv nas. Da je bio Hasotić tamo, da je on mjesto Vehbije, bilo bi meni sada teže. On ipak je bio sa mnom i zna bolje kako me treba i koliko me treba neutralisati i čime. A ovaj ne zna. Prema tome, mi ne možemo očistiti niti možemo imati rešeto da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi, a ostali da odu. Pa to je, to neće, ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti svijetu. To je, ljudi, genocid. Mi moramo da pozovemo svakog čoveka koji je čelom poljubio ove prostore i teritoriju države koju hoćemo da napravimo. I njemu je mjesto sa nama i pored nas.[13905]

3705. Mladić je nastavio: "Strah, sila boga ne moli, a bog silu ne voli. Ali to ne znači sada da Muslimane treba proterati ili podaviti […] I Srbi i Muslimani jedni druge moraju čuvati […] [a]li ima načina da mi njih možemo neutralisati".[13906]

3706. Šest strateških ciljeva usvojeno je jednoglasno na 16. sjednici Skupštine.[13907] Oni su objavljeni u Službenom glasniku republike bosanskih Srba 26. novembra 1993. kako slijedi :

1. Državno razgraničenje od druge dve nacionalne zajednice.
2. Koridor između Semberije i Krajine.
3. Uspostavljanje koridora u dolini reke Drine odnosno eliminisanje Drine kao granice između srpskih država.
4. Uspostavljanje granice na rekama Uni i Neretvi.
5. Podela grada Sarajeva na srpski i muslimanski deo i uspostavljanje u svakom od delova efektivne državne vlasti.
6. Izlaz Republike Srpske na more.[13908]

3707. Na sastanku održanom 8. novembra 1992. sa, između ostalih, Karadžićem, Krajišnikom i komandantima korpusa, Mladić je zabilježio da je Krajišnik rekao sljedeće: "[I]mamo nesrazmerno angažovanje vojske prema strateškim ciljevima. Nismo ostvarili: Neretva, more i Podrinje. Ostvarili smo: koridor, razdvajanje sa Muslimanima".[13909]

3708. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je 12. maja 1992., nakon što je Karadžić predstavio šest strateških ciljeva skupštini bosanskih Srba,

[13904] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 34.
[13905] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 35.
[13906] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 35.
[13907] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 47. V. takođe P3050 (Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, 12. maj 1992.).
[13908] P2003 (Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 12. maja 1992., objavljena 26. novembra 1993. u *Službenom glasniku* republike bosanskih Srba), str. 1.
[13909] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 141, 146-147.

Skupština usvojila te ciljeve, među kojima je najistaknutije mjesto imalo razgraničenje srpske države, teritorijalno odvojene od svake hrvatske i muslimanske države. To razgraničenje uključivalo je razdvajanje naroda na nacionalnoj osnovi. Pored toga, na sjednici Skupštine su Mladić i ostali pojasnili kako oni shvataju te ciljeve. Naglašeno je da se ciljevi trebaju postići "svim sredstvima", da ih treba prikazati tako da zvuče privlačno kada se o njima bude javno govorilo, da pristup bosanskih Srba treba čuvati kao najveću tajnu i da bosanski Srbi trebaju da znaju čitati između redova. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su prije te sjednice, 7. maja 1992., Mladić i Krajišnik imali sastanak u vezi sa strateškim ciljevima. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove zaključke u poglavlju 9.2.14 kada bude utvrđivalo da li je postojao sveobuhvatni UZP.

9.2.5 Govori, izjave i riječi članova političkog rukovodstva bosanskih Srba

3709. Tužilaštvo je tvrdilo da izjave članova navodnog sveobuhvatnog UZP-a pokazuju da su oni dijelili zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a.[13910] One obuhvataju govore, izjave i riječi kojima se prijetilo masovnim nasiljem nad nesrbima; pripremalo za nametanje nasilnog rješenja; očekivalo da će biti primijenjeno ekstremno nasilje i da će biti potrebni nasilni zločini da bi se uspostavile nacionalno homogene teritorije; i polagalo pravo bosanskih Srba na dijelove Bosne i Hercegovine.[13911] Tužilaštvo je dalje tvrdilo da su učesnici navodnog sveobuhvatnog UZP-a logistički i psihološki pripremali svoje sljedbenike za upotrebu sile.[13912]

3710. Pretresno vijeće je u vezi s govorima i izjavama političkog rukovodstva bosanskih Srba koji se odnose na zajednički cilj navodnog sveobuhvatnog UZP-a formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno broj 728. Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Herbert Okun**, specijalni savjetnik i zamjenik specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN-a od 1991. do 1997. i kopredsjedavajući Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji;[13913] **Sulejman Crnčalo**, bosanski Musliman iz Radačića u opštini Pale;[13914] **svjedok RM-066**, Srbin iz Vlasenice;[13915] **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio

[13910] Završni podnesak tužilaštva, par. 158, 162, 164. 167-174.
[13911] Završni podnesak tužilaštva, par. 158, 162, 164, 167.
[13912] Završni podnesak tužilaštva, par. 167.
[13913] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4137.
[13914] P260 (Sulejman Crnčalo, izjava svjedoka, 1. novembar 2009.), str. 1, par. 3; Sulejman Crnčalo, T. 3229.
[13915] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), str. 1.

raspoređen u Sarajevu;[13916] **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovni;[13917] i **Husein Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[13918] kao i dokumentarni dokazi.[13919] Pretresno vijeće takođe upućuje na svoj pregled izjava slične prirode, datih u periodu koji je prethodio sukobu, u poglavlju 9.2.2. Pretresno vijeće će, hronološkim redom, dolje u tekstu, razmotriti te izjave i govore, prvenstveno izjave i govore Radovana Karadžića, iz perioda od maja 1992. do 1995. godine.

3711. Prema jednom *Tanjugovom* članku od 17. maja 1992., Mladić, Karadžić, i Krajišnik prisustvovali su sastanku s predstavnicima lokalnih vlasti na Sokocu 17. maja 1992., na kojem je Krajišnik pozvao na razgraničenje na nacionalnoj osnovi.[13920] U tom članku se navodi da je Karadžić rekao sljedeće: "Mi hoćemo svoju državu u Bosni i Hercegovini, pa ako oni žele da izvedu Bosnu i Hercegovinu iz Jugoslavije, mi onda želimo da izvedemo svoju državu iz Bosne i Hercegovine".[13921]

3712. **Sulejman Crnčalo** je u svom svjedočenju izjavio da je u junu 1992. vidio Karadžića kako drži govor na nekom javnom skupu na Palama.[13922] Crnčalo je čuo Karadžića kako govori da najbolji način da Srbi odbrane svoje kuće jeste da napadnu muslimanske kuće.[13923]

3713. Dana 13. juna 1992., Karadžić je izdao naredbu u kojoj se navodi da VRS i MUP u oružanom sukobu moraju primjenjivati i poštovati pravila međunarodnog ratnog prava i da se u VRS-u mora redovno organizovati obuka u vezi s tim pravilima.[13924] Za primjenu pravila međunarodnog ratnog prava bili su odgovorni komandanti svih

[13916] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.
[13917] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.
[13918] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Abdel-Razek, T. 3578.
[13919] O relevantnim dokazima iz dokaznih predmeta P2004 i P3774 govori se u poglavlju 9.2.2.
[13920] P3176 (Članak koji je objavio *Tanjug*, 17. maj 1992.), par. 1, 5. V. takođe P3170 (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15397-15398.
[13921] P3176 (Članak koji je objavio *Tanjug*, 17. maj 1992.), par. 3.
[13922] P260 (Sulejman Crnčalo, izjava svjedoka, 1. novembar 2009.), par. 78; Sulejman Crnčalo, T. 3236-3237.
[13923] P260 (Sulejman Crnčalo, izjava svjedoka, 1. novembar 2009.), par. 78; Sulejman Crnčalo, T. 3236-3237.
[13924] D2045 (Karadžićevo naređenje o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).

jedinica, kao i svi pripadnici VRS-a i drugih oružanih formacija koje su učestvovale u borbenim dejstvima.[13925]

3714. U saopštenju od 11. jula 1992., Predsjedništvo bosanskih Srba potvrdilo je volju srpskog naroda "za mirno razgraničenje sa muslimanskim i hrvatskim narodom u Bosni i Hercegovini i za mirno i demokratsko rješavanje bosansko-hercegovačke krize".[13926] Primijetivši da Ženevske konvencije nalažu da iseljavanje mora biti dobrovoljno, Predsjedništvo je navelo da se svim "izbjeglicama" iz republike bosanskih Srba treba dozvoliti povratak i da vlasti bosanskih Srba ne tjeraju građane da se isele niti ih prisilno zadržavaju u ratnim zonama.[13927]

3715. Dana 11. jula 1992., Karadžić je povodom Petrovdana poslao čestitku članovima i funkcionerima SDS-a. U toj čestitki, Karadžić je naveo da posebnu pažnju treba posvetiti "pravednom odnosu prema civilnom stanovništvu naše Republike koje je druge nacionalnosti". Takođe je rekao da pobijeđenim neprijateljskim vojnicima treba pružiti zaštitu Ženevskih konvencija.[13928]

3716. Na 17. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 24. i 26. jula 1992., Karadžić je rekao sljedeće: "Mi dobro znamo gdje dođe fundamentalizam da se tu više živjeti ne može, nema tolerancije, oni se natalitetom učetvorostručuju, a mi Srbi nismo tome dorasli."[13929]

3717. **Herbert Okun** je izjavio da su on i Cyrus Vance, koji su obojica bili predstavnici generalnog sekretara UN-a, u septembru 1992. više puta s rukovodstvom bosanskih Srba razgovarali o pitanju rasprostranjenog "etničkog čišćenja" u Bosni i Hercegovini.[13930] Kada je postavljeno pitanje "etničkog čišćenja", rukovodioci bosanskih Srba, kao što su Karadžić, Koljević, Krajišnik i Ćosić, nisu negirali da se ono događa.[13931] Zapravo, rekli su da su Muslimani i Hrvati takođe počinili zločine nad Srbima u Drugom svjetskom ratu.[13932] Rukovodstvo bosanskih Srba je svjedoku i

[13925] D2045 (Karadžićevo naređenje o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).
[13926] D870 (Saopštenje Predsjedništva bosanskih Srba, 11. juli 1992.).
[13927] D870 (Saopštenje Predsjedništva bosanskih Srba, 11. juli 1992.).
[13928] D2022 (Karadžićeva poruka povodom Petrovdana, 11. juli 1992.).
[13929] P4581 (Stenogram 17. sjednice skupštine bosanskih Srba, 24. i 26. juli 1992.), str. 85-86.
[13930] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4139, 4190-4191; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješke od 10. i 24. septembra 1992.), str. 5-6.
[13931] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4191-4192, 4203; 4369; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22., 23. i 28. april 2010.), str. 1505-1507.
[13932] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4191-4192, 4369; P3113 (Video-snimak konferencije za štampu koju je Karadžić održao u Ženevi, 18. septembar 1992.), str. 6.

Cyrusu Vanceu tokom pregovora ukazalo na to da će upotreba sile prestati čim bosanski Srbi dobiju ono što žele.[13933]

3718. U periodu od septembra 1992. do maja 1993., rukovodstvo bosanskih Srba zagovaralo je šest političkih ciljeva: (i) uspostavljanje države bosanskih Srba kao zasebnog pravnog entiteta; (ii) uspostavljanje kontinuirane srpske teritorije koja se dotiče sa Srbijom; (iii) uspostavljanje države bosanskih Srba koja bi bila etnički čista ili imala ogromnu srpsku većinu; (iv) održavanje posebnih odnosa sa SRJ; (v) podjelu Sarajeva na muslimanski i srpski dio; i (vi) sticanje prava veta na sva preostala ovlaštenja koja eventualno ima centralna vlast Bosne i Hercegovine.[13934] Okun je rekao da se ovi politički ciljevi ne smiju pomiješati sa šest strateških ciljeva od 12. maja 1992.[13935]

3719. Dana 8. septembra 1992., Karadžić je poslao telegram predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba u kojem ih je podsjetio da su dužni da poštuju Ženevske konvencije.[13936]

3720. **Okun** je izjavio da je Koljević, tokom sastanka koji je Okun 18. septembra 1992. održao s rukovodstvom bosanskih Srba, rekao da Srbi neće prihvatiti unutrašnje granice u Bosni i Hercegovini "bez nekog oblika kantonizacije".[13937] Međutim, Koljević je objasnio da su Srbi spremni da pristanu na te unutrašnje granice "prihvatajući realnu etničku sliku", a Okun je to protumačio kao Koljevićevo mišljenje "da se [republika bosanskih Srba] učini čistom ili onoliko čistom koliko je srpska vojska može takvom učiniti", koje je bilo zasnovano na mapi koja prikazuje stanje nakon izvršenog etničkog čišćenja.[13938] Na sastanku u Ženevi, održanom 24. septembra 1992., Okun je izjavio da su Cyrus Vance, lord Owen i on lično razgovarali o situaciji u vezi s "etničkim čišćenjem" u Banjaluci s ambasadorom SRJ Pavićevićem, koji je priznao da se u

[13933] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4192.
[13934] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4157-4158, 4169, 4173-4174, 4204, 4214-4216, 4218-4220, 4243-4244, 4249-4253, 4265-4266, 4275, 4302-4307, 4349-4360; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22., 23. i 28. april 2010.), str. 1474-1475, 1528-1529; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješka od 27. januara 1993.), str. 10; P5283 (Video-snimak izjave Momčila Krajišnika, 1992.).
[13935] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4194.
[13936] D2081 (Telegram Radovana Karadžića, upućen predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba, 8. septembar 1992.).
[13937] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4215.
[13938] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4215-4216; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješka od 24. septembra 1992.), str. 6.

Banjaluci zaista dešava etničko čišćenje.[13939] Pavićević je rekao da se etničko čišćenje "mora zaustaviti" i ponudio da nazove Dobricu Ćosića, predsjednika SRJ, i Slobodana Miloševića u Beograd da se to zaustavi.[13940] Kasnije tog dana, Okun se sastao s Nikolom Koljevićem, koji je priznao da se "etničko čišćenje" zaista dešava i u Banjaluci i u Prijedoru.[13941] Koljević je zatim nazvao regionalnog komandira policije u Banjaluci; Okun je izvijestio da je nakon tog telefonskog razgovora Koljević prisutnima na sastanku ispričao "bajku" da su zločine u Banjaluci počinili Muslimani koji su ukrali uniforme VRS-a i pretvarali se da su Srbi kad su činili zločine.[13942]

3721. **Svjedok RM-066** je u svom svjedočenju izjavio da je 30. septembra 1992. održana sahrana 28 ili 29 srpskih vojnika koje su snage ABiH nekoliko dana ranije ubile i unakazile njihova tijela, na linijama fronta kod Rogošije.[13943] Na sahrani je bilo više od hiljadu ljudi, uključujući Karadžića, Ostojića, Koljevića i Andrića.[13944] Prisutan je bio i Manojlo Milovanović, kao i članovi SDS-a i Kriznog štaba (Savo Čeliković), te pripadnici policije (Goran Višković).[13945] Svjedok je izjavio da je atmosfera tokom sahrane bila tako napeta da se bojao odmazde nekih Srba koji bi mogli da dođu u logor da likvidiraju zatočenike.[13946] Karadžić je u svom govoru rekao sljedeće:

> […] [Ž]rtve, koje neće biti uzaludne, koje mi nećemo i ne smijemo nikad zaboraviti. Niti smijemo zaboraviti njihovim dželatima i napadačima. Ne znam da li ja smijem da kažem da ne smijemo ni oprostiti. Po ko zna koji put u ovome vijeku, naša braća-nebraća jurišaju na naša grla. Jurišaju na naše dobre domaćine. Ali Svevišnji vidi i dao nam je snagu da odbranimo. [13947]

3722. Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je u jednom razgovoru izražena zabrinutost za bezbjednost preostalih zatočenika u logoru Sušica i da je Đurić obećao da će pomoći u premještanju tih zatočenika (v. Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s ubijanjem zatočenika u logoru Sušica u poglavlju 4.14.1, *Incident 16.2 iz Priloga B*

[13939] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4221-4222; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješka od 24. septembra 1992.), str. 6.
[13940] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4221-4222.
[13941] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4221-4222.
[13942] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4222-4224.
[13943] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 121; svjedok RM-066, T. 25282531.
[13944] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 121, 125; svjedok RM-066, T. 2424; P184 (Video-snimak i transkript sahrane u Vlasenici).
[13945] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 125; P184 (Video-snimak i transkript sahrane u Vlasenici).
[13946] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 122; svjedok RM-066, T. 2428-2429.
[13947] P184 (Video-snimak i transkript sahrane u Vlasenici).

Optužnici).[13948] Ostojić je čuo taj razgovor.[13949] U blizini su bili i Vojislav Nikolić, Milanko Šargić, Mićo Kraljević, Milenko Stanić, Veljko Bašić, Radovan Karadžić, Nikola Koljević i Risto Vidović.[13950] Prema riječima svjedoka, Ostojić je obišao logor Sušica ranije, u avgustu ili početkom septembra 1992.[13951]

3723. Na 21. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 30. oktobra i 1. novembra 1992., Karadžić je rekao da su Srbi, zajedno s onima s kojima su "vijekovima antagonizirani", prisilno držani u "vještačkoj tvorevini" Bosni i Hercegovini.[13952] Zatim je govorio o toj državi kao o eksperimentu u kojem psa i mačku drže zajedno u kutiji protiv njihove volje i rekao da oni mogu da budu u kutiji samo ako izgube svoja "prirodna svojstva" i da oni "nis[u] mogli da budu Srbi i da živ[e] u takvoj kutiji".[13953]

3724. Prema zapisniku 22. sjednice skupštine bosanskih Srba, održane 23. i 24. novembra 1992., Aleksa Milojević je rekao da je, prema članu 1 Ustava, republika bosanskih Srba "država srpskog naroda", ali da će nesrbi uživati građanska prava.[13954] Miljanović je predložio da u jednom članu piše sljedeće: "Državljani [republike bosanskih Srba] su svi Srbi rođeni na području bivše Bosne i Hercegovine; o prijemu u srpsko državljanstvo ostalih naroda, nacija i ostalih nacionalnih manjina odlučuje Narodna skupština [republike bosanskih Srba]."[13955] Skupština je odredila Milojevića i Radovića da MUP-u pruže pomoć da što prije revidira zakon o državljanstvu, tako da on odražava cilj da republika bosanskih Srba, "država srpskog naroda", prirodno garantuje građanska prava svim svojim građanima.[13956]

3725. Na proslavi Božića na Palama 7. januara 1993., kojoj je prisustvovao **Husein Aly Abdel-Razek**, Karadžić je rekao da će Muslimani biti premješteni izvan srpskih teritorija jer Srbi i Muslimani više ne mogu da žive zajedno. Mladić, general Gvero,

[13948] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 126.
[13949] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 126.
[13950] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 126.
[13951] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 126, 154, 156.
[13952] P6923 (Izvod iz video-snimka Karadžićevog govora na 21. sjednici skupštine bosanskih Srba, 30. oktobar i 1. novembar 1992.).
[13953] P6923 (Izvod iz video-snimka Karadžićevog govora na 21. sjednici skupštine bosanskih Srba, 30. oktobar i 1. novembar 1992.).
[13954] Miloš Šolaja, T. 32793-32795; P7196 (Izvodi iz stenograma 22. sjednice republike bosanskih Srba, 23.-24. novembar 1992.), str. 8-10.
[13955] P7196 (Izvodi iz stenograma 22. sjednice republike bosanskih Srba, 23-24. novembar 1992.), str. 9-10.
[13956] P7196 (Izvodi iz stenograma 22. sjednice republike bosanskih Srba, 23-24. novembar 1992.), str. 11.

Krajišnik i Biljana Plavšić su se svi složili s tim. Prema riječima svjedoka, Krajišnik je rekao da je etničko čišćenje potrebno.[13957]

3726. Dana 21. januara 1993., na proširenoj sjednici Savjeta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, kojoj su prisustvovali, između ostalih, Karadžić i Krajišnik, ministar spoljnih poslova Srbije Vladislav Jovanović je upozorio da "etničko čišćenje koje se provodi silom i nasiljem" na međunarodnom nivou negativno utiče na ciljeve za koje se zalažu bosanski Srbi.[13958] Jovanović je sugerisao da uklanjanje nesrpskog stanovništva s područja na koja bosanski Srbi polažu pravo treba izvesti na takav način da se život za nesrpsko stanovništvo učini nepodnošljivim, tako da oni "bježe prema svojim matičnim pokrajinama"[13959] Karadžić je odgovorio da je "etnički čista" teritorija već ostvarena na nekim područjima i naveo primjer Zvornika, gdje je prije rata 50 posto stanovništva bilo muslimansko i gdje je, u januaru1993., stanovništvo 100 posto srpsko.[13960]

3727. Dana 11. marta 1993., Karadžić je Glavnom štabu VRS-a izdao direktivu u kojoj je dao nekoliko uputstava, uključujući to da se VRS pridržava Ženevskih konvencija i oba dopunska protokola, kao i Haške konvencije iz 1907., te ostalih odredbi međunarodnog ratnog prava.[13961]

3728. Na sastanku održanom 24. aprila 1993., kojem su prisustvovali Karadžić, Mladić i Krajišnik, Karadžić je, u kontekstu razgovora o Vance-Owenovom planu, rekao da bosanski Srbi neće živjeti s Muslimanima i da će imati problem na svakom području gdje su Muslimani brojni.[13962] Karadžić je zatim tražio da se pronađe zemlja za bosanske Srbe ili da će se oni "boriti do kraja".[13963]

3729. **David Harland** je izjavio da su, tokom njegovih pregovora s rukovodstvom bosanskih Srba, predstavnici tog rukovodstva sasvim otvoreno govorili da je svrha sukoba i svrha pritiska koji vrše da od bosanske Vlade iznude pristanak na preraspodjelu stanovništva.[13964] Kada mu je postavljeno pitanje o tome šta se zapravo

[13957] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 33.
[13958] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4279-4280, 4283-4285.
[13959] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4283-4286; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22., 23. i 28. april 2010.), str. 1824-1825.
[13960] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4285-4286; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22., 23. i 28. april 2010.), str. 1823-1824.
[13961] D2039 (Karadžićevo naređenje u vezi s dejstvima VRS-a za vrijeme primirja, 11. mart 1993.).
[13962] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4266-4268; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika Herberta Okuna, bilješka od 24. aprila 1993.), str. 12.
[13963] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4266-4268.
[13964] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 270; David Harland, T. 679-680.

događa na terenu, Karadžić je rekao da će "neki stari ljudi [...] željeti da ostanu", predviđajući da će većina stanovništva koje će ostati na srpskoj teritoriji biti Srbi, a da će teritorija koju drže Muslimani biti muslimanska.[13965]

3730. Na 34. sjednici skupštine bosanskih Srba, koja je održana tokom više dana u periodu od 27. avgusta do 1. oktobra 1993., Karadžić je ukazao na to da je, u kontekstu Ženevske konferencije o SFRJ i prema prijedlozima međunarodne zajednice, nacrtana mapa Bosne i Hercegovine, koja pokazuje sljedeće: (i) muslimanska teritorija treba pokrivati 30 posto Bosne i Hercegovine, (ii) hrvatska teritorija 16 do 17 posto, (iii) a srpska teritorija 52 do 53 posto.[13966] Naglasio je da je šest strateških ciljeva koje je usvojila Skupština (v. poglavlje 9.2.4) postignuto ili će biti postignuto.[13967] Na istoj sjednici, Krajišnik je rekao da za Srbe opština Banjaluka "mora biti čista".[13968]

3731. Na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 10. januara 1994., Krajišnik je rekao da bi "najveća tragedija bila kada bi Muslimani prihvatili sada da žive sa nama skupa", i dodao da bi bio voljan da prihvati manji procenat zemlje pod uslovom da bude odvojen od Muslimana.[13969]

3732. Na konferenciji za štampu, održanoj nakon sastanka od 8. septembra 1994., Karadžić je rekao da protjerivanja iz Bijeljine nisu politika republike bosanskih Srba i da su, zapravo, protiv njenih interesa.[13970] Ipak, izviješteno je da se Krajišnik susreo sa srpskim "izbjeglicama" 6. septembra 1994. i da je rekao da u Bijeljini i drugdje u tom trenutku ima dovoljno napuštenih imanja prikladnih za njihov smještaj.[13971]

3733. U jesen 1994., Momčilo Krajišnik se obratio jednom skupu u gradu Foči i zahvalio im se što su stvorili "pravi srpski grad" i spriječili da on postane "druga Meka".[13972]

[13965] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 272.
[13966] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 11.
[13967] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 14-15.
[13968] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 48.
[13969] P3076 (Zapisnik sa sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 33; P2001 (Izvještaj Dr Roberta Donie pod naslovom "Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, relevantni za optužnicu protiv Ratka Mladića, 1991.-1996."), str. 21. V. takođe P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4293-4298.
[13970] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 62; P885 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 4. do 10. septembra 1994., 11. septembar 1994.), par. 6.
[13971] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 62-63; P885 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 4. do 10. septembra 1994., 11. septembar 1994.), par. 7.
[13972] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 728.

3734. Prema transkriptu vijesti Srpske radio-televizije od 8. januara 1995., Karadžić je na sastanku s Krajišnikom, Ostojićem i Prstojevićem u opštini Ilidža rekao sljedeće:

> Ukoliko kod naših komšija ne bude dovoljno razumijevanja, mi ćemo onda sami odlučiti koliko će biti Srpsko Sarajevo i šta će biti u Srpskom Sarajevu i onda mi /nerazumljivo/ Sarajevo bude i grad, i to grad u [republici bosanskih Srba] jer sva zemlja na kojoj je smješteno Sarajevo je srpska, sva okolina je srpska i ukoliko oni ne žele da dođemo do brzog rješenja, na kraju će Sarajevo biti srpsko u cjelini. Mi mislimo da je za nas povoljnija varijanta da se oni ne dogovore, a da je za njih povoljnija varijanta da se dogovore jer na duže staze njihov dio grada koji nema nikakvo zaleđe nema nikakvu perspektivu. Njima će se vjerovatno razvijati Zenica i Tuzla jer imaju prirodno zaleđe, međutim, svo zaleđe u Sarajevu, sva okolina Sarajeva je srpska i mnogo je realnije da Sarajevo postane srpsko nego da se transformiše u dva grada, a ne dolazi nikako u opciju da postane cijelo muslimansko.[13973]

3735. Na 14. sjednici Vrhovne komande VRS-a, održanoj 31. marta 1995. na Palama, Karadžić je rekao sljedeće: "Stav je naše politike, došlo je do razdvajanja naroda, kultura, svjetova."[13974] Takođe je rekao: "Nama je katastrofalan svaki ostanak Muslimana tamo."[13975]

3736. Dana 28. avgusta 1995., na 53. sjednici skupštine bosanskih Srba, Karadžić je rekao sljedeće:

> To je naša namjera, da mi kažemo, u redu, svako ima pravo poslije rata da se vrati svojoj kući ako je to sveobuhvatni proces. […] [T]o znači da se Muslimani iz Kozluka mogu vratiti u Kozluk, ako se Srbi iz Kozluka vrate u Zenicu, ako ovi neće da se vrate, onda nam treba, i ako ne mogu da se vrate, onda nam treba novi rat da bismo to razmijenili, i zato sam ja za to da mi uvijek insistiramo na ovom. Znači, sveobuhvatni proces, ili je sveobuhvatan ili ga nema. […] Mi možemo ovako pod srpski ćirilicom im sve reći u lice, a možemo i malo lukavo, ipak moramo ići malo lukavo.[13976]

3737. Nakon što je Karadžić prisustvovao konferenciji u Londonu u septembru 1995., **Abdel-Razek** se sastao s njim, Biljanom Plavšić i Krajišnikom na Palama, gdje je Karadžić govorio o svom planu za granice koji je predviđao uklanjanje Muslimana sa

[13973] P6947 (Insert iz video-snimka u kojem Neđeljko Prstojević govori o trenutnom stanju na Ilidži; govorili su i Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Velibor Ostojić)., str. 5. V. takođe Slavko Mijanović, T. 28844.
[13974] P6723 (Izvod iz Zapisnika sa 14. sjednice Vrhovne komande, 5. april 1995.), str. 64-65.
[13975] P6723 (Izvod iz Zapisnika sa 14. sjednice Vrhovne komande, 5. april 1995.), str. 64-65.
[13976] P4584 (Izvod iz stenograma 53. sjednice skupštine bosanskih Srba, 28. avgust 1995.), str. 1, 23, 29.

srpskih teritorija i Srba s muslimanskih teritorija.[13977] Na tom sastanku, svjedok je tražio od Karadžića da stavi teško naoružanje pod kontrolu UN-a, ali Karadžić je to odbio i rekao da to ne može učiniti jer su Muslimani posvuda i da će Srbima trebati njihovo teško naoružanje ako ih Muslimani napadnu.[13978]

3738. Na osnovu gore navedenog i dokaza čiji prikaz je dat u poglavlju 9.2.4, Pretresno vijeće konstatuje da su od najkasnije 12. maja 1992., članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, posebno Radovan Karadžić, držali govore i davali izjave u kojima su (i) za Muslimane i Hrvate govorili da su neprijatelji s kojima bosanski Srbi ne mogu zajedno živjeti i prijetili tim grupama nasiljem i (ii) zalagali se za premještanje stanovništva.

3739. U vezi s tim da bosanski Srbi ne mogu živjeti zajedno s Muslimanima i Hrvatima, Karadžić je dao više izjava, uključujući prijetnje nasiljem nad tim grupama. U junu 1992.. rekao je da najbolji način da Srbi odbrane svoje kuće jeste napad na muslimanske kuće. Dana 24. ili 26. jula 1992., rekao je da je "sukob podjaren da bi nestali Muslimani". Isto tako, 24. ili 26. jula 1992., rekao je da bosanski Srbi ne mogu živjeti s "fundamentalizmom". Dana 24. septembra 1992., ambasador SRJ Pavićević i, nešto kasnije tog dana Koljević, priznali su da se u Banjaluci odvija "etničko čišćenje", za koje je Koljević rekao da su ga počinili Muslimani koji su se pretvarali da su Srbi. Dana 30. oktobra ili 1. novembra 1992., Karadžić je rekao da su bosanski Srbi držani protiv svoje volje s onima s kojima su "vijekovima antagonizirani". Dana 24. aprila 1993., takođe je rekao da bosanski Srbi neće da žive s Muslimanima. Dana 31. marta 1995., objavio je da je politika republike bosanskih Srba "razdvajanje naroda" i da bi ostanak Muslimana na područjima pod kontrolom Srba bio "katastrofalan".

3740. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je i Krajišnik dao više izjava u vezi s nemogućnošću zajedničkog života s Muslimanima i Hrvatima, uključujući prijetnje tim grupama nasiljem. Dana 17. maja 1992., na sastanku kojem su prisustvovali Mladić i Karadžić, pozvao je na razgraničenje na nacionalnoj osnovi. Dana 7. januara 1993., na sastanku s Karadžićem, Mladićem, Gverom i Biljanom Plavšić, Krajišnik je rekao da je "etničko čišćenje" neophodno. Na 34. sjednici skupštine bosanskih Srba, koja je održana od 27. avgusta do 1. oktobra 1993, rekao je da za Srbe opština Banjaluka "mora biti

[13977] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 27; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3600-3601, 3655-3657.
[13978] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 27; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3600.

čista". Dana 10. januara 1994., rekao je sa bi bila tragedija ako bi Muslimani živjeli sa bosanskim Srbima. U jesen 1994., Krajišnik se zahvalio narodu u gradu Foči što su stvorili "pravi srpski grad" i spriječili da on postane "druga Meka".

3741. Što se tiče premještanja stanovništva, dana 7. januara 1993., Karadžić je rekao da će Muslimani biti premješteni sa srpske teritorije jer te dvije grupe više ne mogu da žive zajedno. Dana 21. januara 1993., Jovanović je sugerisao da uklanjanje nesrba treba provesti na takav način da im se život učini nepodnošljivim, tako da oni "bježe prema svojim matičnim pokrajinama".

3742. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je političko rukovodstvo bosanskih Srba davalo izjave kojima se potvrđuje poštovanje međunarodnog prava. Konkretno, dana 13. juna 1992., Karadžić je naredio VRS-u i MUP-u da poštuju međunarodno pravo. Dana 11. jula 1992., 8. septembra 1992. i 11. marta 1993., naglasio je važnost poštovanja Ženevskih konvencija. Dana 8. septembra 1994., rekao je da protjerivanja nisu politika republike bosanskih Srba.

3743. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove zaključke u poglavlju 9.2.14 kada bude utvrđivalo da li je postojao navodni sveobuhvatni UZP.

9.2.6 Uloga VJ-a

3744. Prema riječima tužilaštva, Mladić, Slobodan Milošević i drugi učesnici u UZP-u, koristili su JNA i kasnije VJ da olakšaju provođenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.[13979] Konkretno, tužilaštvo je tvrdilo da je VJ pružao VRS-u logističku podršku, pomoć u pogledu kadrova (uključujući plate, beneficije i druge finansijske naknade), oružje, municiju i druga materijalno-tehnička sredstva neophodna za djelovanje VRS-a u Bosni i Hercegovini.[13980] Odbrana je tvrdila da je jedini oblik saradnje VJ-a i VRS-a postojao iz pragmatičnih razloga i da je ta saradnja postala još više ograničena kada je vlada SRJ nametnula sankcije republici bosanskih Srba.[13981] Odbrana je dalje tvrdila da postoje primjeri materijalne pomoći i saradnje VRS-a i VJ-a, ali da ta pomoć nije

[13979] Optužnica, par. 8-12; Završni podnesak tužilaštva, par. 542, 554. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 15, 26-28, 86-89, 241, 401, 404, 517-520, 523, 543-547, 548-554, 574, 655, 656, 754, 757, 758, 956.
[13980] Završni podnesak tužilaštva, par. 542, 554. V. takođe Završni podnesak tužilaštva par. 15, 26-28, 86-89, 241, 401, 404, 517-520, 523, 543-547, 548-554, 574, 655, 656, 754, 757, 758, 956.
[13981] Završni podnesak odbrane, par. 739-740.

podrazumijevala zajednički lanac komandovanja niti učešće VJ-a u tom UZP-u.[13982] Na kraju, odbrana je tvrdila da je pomoć VJ-a VRS-u bila namijenjena samo za neborbene aktivnosti i da je bila legitiman oblik podrške.[13983]

3745. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Ewan Brown**, vojni analitičar;[13984] **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;[13985] **Slavko Gengo**, koji je od kraja januara 1994. do maja 1995. bio komandant 7. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade VRS-a;[13986] **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[13987] **Đorđe Đukić**, pomoćnik komandanta za pozadinu u Glavnom štabu VRS-a,[13988] **Ekrem Suljević**, mašinski inžinjer, koji je od novembra 1993. radio za bosanski MUP;[13989] i **Boško Kelečević**, koji je od 12. maja 1992. do kraja rata bio načelnik štaba 1. KK-a,[13990] kao i dokumentarni dokazi.[13991]

[13982] Završni podnesak odbrane, par. 737, 739, 741. V. takođe Završni podnesak odbrane par. 629-632.
[13983] Završni podnesak odbrane, par. 741.
[13984] P2863 (Ewan Brown, izjava svjedoka, 27. i 28. juli 2009.), str. 2; P2858 (Biografija Ewana Browna), str. 1.
[13985] Reynaud Theunens, T. 20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4. Dokazi koje je iznio Reynaud Theunens takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.4.
[13986] D473 (Slavko Gengo, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 3, 30; Slavko Gengo, T. 21613. Dokazi koje je iznio Slavko Gengo takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.4.
[13987] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), 22. april 2010., str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.). Dokazi koje je iznio Manojlo Milovanović takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.4.
[13988] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7. Dokazi koje je iznio Đorđe Đukić takođe su razmotreni u poglavljima 9.3.6 i 9.5.4.
[13989] P889 (Ekrem Suljević, izjava svjedoka, 9. februar 2010.), str. 1, par. 2-3, 11; Ekrem Suljević, T. 8407-8408, 8410.
[13990] D1110 (Boško Kelečević, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), str. 1, par. 1, 9; Boško Kelečević, T. 37131.
[13991] Sljedeći dokazni predmeti koje je Vijeće razmotrilo prikazani su u poglavljima 9.3.6, 9.5.3 i 9.5.4: P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.); P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.); P355 (Mladićeva bilježnica, 10.-30. septembar 1992.); P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.); (Naređenje komandanta SRK-a, 29. juli 1995.); P893 (Zahtjev SRK-a, upućen Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.); P1781 (Mladićevo naređenje u vezi s dobijanjem materijalne pomoći od SRJ, 19. juli 1995.); P2221 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za upućivanje stručne ekipe, upućen Generalštabu VJ-a, 31. maj 1995.); P3073 (Korespondencija u vezi s MTS VJ-a, MTS VRS-a i MTS iz fabrike "Pretis", 23. januar 1994. i 19. februar 1994.); P4282 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. avgust 1995.); P4397 (Mladićevo naređenje u vezi sa zahtjevima za materijalna sredstva iz VJ-a, 24. oktobar 1993.); P4550 (Mladićev zahtjev za dodjelu raketa, upućen Generalštabu Vojske Jugoslavije, 2. septembar 1993.); P4552 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju, upućen Generalštabu VJ-a, 14. juni 1995.); P4557 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju, upućen Generalštabu VJ-a, 27. mart 1995.); P4562 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za oružje, upućen Generalštabu VJ-a, 3. septembar 1995.); P4563 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za avio-bombe, upućen Generalštabu VJ-a, 2. septembar 1995.); P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.); P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.); P5086 (Naređenje o materijalnoj podršci iz SRJ, koje je potpisao Ratko Mladić, 6. mart 1993.); i P5096 (Pitanje za koordinaciju sa Generalštabom VJ-a, potpisao Ratko Mladić, 17. maj 1994.); P4567 (Naređenje Generalštaba VJ-a za dostavu raketnih motora, koje je potpisao Siniša Borović, 28. juni 1995.). Nadalje, dokazni predmet P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993) razmotren je u poglavlju 9.5.3. Na kraju, dokazni predmeti P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar

Formiranje VJ-a i VRS-a

3746. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2 da je Savjet bezbjednosti UN-a 15. maja 1992. zatražio da sve intervencije od strane jedinica JNA izvan Bosne i Hercegovine odmah prestanu, te da se te jedinice povuku ili stave pod kontrolu vlade Republike Bosne i Hercegovine, ili da se rasformiraju i razoružaju. Formalno povlačenje JNA iz Bosne i Hercegovine izvršeno je 19. maja 1992. i SRJ je formirala VJ kao nasljednika JNA. Slobodan Milošević bio je vrhovni komandant VJ-a i predsjednik Vrhovnog savjeta odbrane. U tom svojstvu, predsjednik SRJ Slobodan Milošević komandovao je snagama VJ-a, u skladu s odlukama Vrhovnog savjeta odbrane – tijela kojim je i predsjedavao. Komandant generalštaba VJ-a, Života Panić – koji je na tom položaju bio od maja 1992. do avgusta 1993., kada ga je zamijenio Momčilo Perišić – određivao je osnovnu organizaciju i upotrebu VJ-a i provodio odluke koje je donio predsjednik SRJ.

3747. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 3.1.1 i 3.2 da je do formiranja VRS-a u Bosni i Hercegovini u maju 1992. došlo uslijed raspada JNA. U tom smislu, Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 3.2 u vezi s pripremama Predsjedništva SRJ u aprilu i maju 1992. koje su omogućile formiranje VRS-a. Konkretno, dana 6. maja 1992., dva dana nakon što je objavilo da se JNA povlači iz Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo SRJ je naredilo da svi pripadnici JNA koji su državljani Bosne i Hercegovine treba da ostanu na svojim dužnostima u jedinicama i ustanovama u Bosni i Hercegovini. Ti pripadnici JNA – grupa od oko 90.000 vojnika uglavnom srpske nacionalnosti – obaviješteni su da će zadržati sva svoja prava vezana za vojni status pripadnika JNA dok su na službi u Bosni i Hercegovini. Kada je formiran VRS, mnoge komande i jedinice JNA naprosto su se preimenovale u jedinice VRS-a i zadržale su istu organizaciju kakvu su imale i dok su bile u sastavu JNA (u vezi s osnivanjem i strukturom VRS-a, v. poglavlje 3.1.1). Konačno, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 3.1.1 i 3.2 da je JNA, prilikom povlačenja iz Bosne i Hercegovine 19. maja 1992., ostavila VRS-u znatne količine

---

1994.) i P362 (Mladićeva bilježnica, 4. septembar 1994. - 28. januar 1995.) razmotreni su u poglavlju 5.1.2. Više dokaznih predmeta na koje se upućuje u ovom poglavlju takođe je razmotreno u poglavlju 9.5.4: P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.); P4347 (Zahtjev preduzeća "Pretis", upućen Mladiću, 10. maj 1994.); i P4551 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za motore, upućen Generalštabu VJ-a, 27. juni 1995.).

materijalno-tehničkih sredstava,[13992] uključujući tenkove, oklopne transportere, tešku artiljeriju i velike količine municije.

Uloga VJ-a u nabavci materijalno-tehničkih sredstava za VRS

3748. Pretresno vijeće ima u vidu da je znatna količina dokaza u vezi s Mladićevom ulogom u nabavljanju materijalno-tehničkih sredstava od VJ-a tokom rata (razmotreni u poglavljima 3.2, 9.3.6 i 9.5.4) relevantna za zaključak Pretresnog vijeća u vezi s ulogom VJ-a u omogućavanju provođenja zajedničkog cilja navodnog sveobuhvatnog UZP-a. Zbog toga se dolje u tekstu u više navrata upućuje na dokaze razmotrene u tim poglavljima.

3749. **Ewan Brown** je u svom svjedočenju izjavio da su se krajem ljeta 1992., Glavni štab VRS-a i Generalštab VJ-a saglasili s planom snabdijevanja koji je dobio tajni naziv "Izvor", u cilju prebacivanja VRS-u velikih količina goriva i municije iz SRJ, usprkos embargu na oružje koji je nametnuo Savjet bezbjednosti UN-a u septembru 1991. Prema Brownovom izvještaju, Glavni štab VRS-a je 12. septembra 1992. poslao pismo 1. KK-u, u kojem se navodi da je na osnovu sporazuma između Generalštaba VJ-a i VRS-a, 14. pozadinska baza primila 225 tona municije, a da će uslijediti isporuka još 220 tona. Međutim, prvu isporuku je izvršila Operativna grupa "Doboj"; u periodu od 5. avugusta 1992. do 14. septembra 1992., SRJ je toj Operativnoj grupi dostavila velike količine materijalno-tehničkih sredstava, uključujući lično naoružanje, artiljerijsku, tenkovsku i raketnu municiju.[13993] Bilo je poteškoća u pribavljanju borbenih i neborbenih materijalno-tehničkih sredstava kada je koridor između Beograda i Banjaluke bio pod blokadom u periodu od maja do avgusta 1992., ali su "odmah" po otvaranju tog koridora materijalno-tehnička sredstva prevožena iz jednog od tih gradova u drugi.[13994] Dana 1. januara 1993., pukovnik Vaso Tepšić, pomoćnik komandanta za pozadinu 1. KK-a, izvijestio je Glavni štab VRS-a da je u okviru plana "Izvor 3", iz SRJ upućeno 29 šlepera za prevoz materijalno-tehničkih sredstava.[13995]

[13992] Pretresno vijeće u ovom poglavlju koristi izraz "materijalno-tehnička sredstva" u vojnom smislu , tj. on se odnosi na vojna materijalna sredstva i opremu.
[13993] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.255.
[13994] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.256.
[13995] P5084 (Dnevni pozadinski izvještaj 1. KK-a, upućen Glavnom štabu VRS-a, koji je potpisao Vaso Tepšić, 1. januar 1993.), str. 1-3.

3750. Dana 8. aprila 1993., organi za pozadinu VRS-a zaključili su na sastanku u Bijeljini da u narednom periodu moraju računati na materijalnu i humanitarnu podršku od SRJ, VJ-a i drugih izvora izvan VJ-a.[13996] Međutim, takođe je zaključeno da, osim goriva, konkretnih vrsta municije i minsko-eksplozivnih sredstava, izvori snabdijevanja moraju biti uglavnom na teritoriji republike bosanskih Srba.[13997] Zahtjevi Glavnog štaba VRS-a za pomoć upućeni Generalštabu VJ-a trebali su da budu selektivni i realni, a izuzimanje se moglo vršiti uz odobrenje Glavnog štaba VRS-a.[13998] Glavnu ulogu u doturu pomoći trebalo je da odigra pozadinska baza koja je trebala da obezbijedi tijesnu saradnju sa organima jedinica, Sektorom za pozadinu Glavnog štaba VRS-a, kao i s vojnim i civilnim institucijama u SRJ.[13999] Učesnici tog sastanka su zaključili da, generalno, svu nabavu, upućivanje i distribuciju treba da planira, organizuje i izvršava Sektor za pozadinu Glavnog štaba VRS-a.[14000] Nakon što Sektor za pozadinu prikupi zahtjeve za materijalno-tehnička sredstva od potčinjenih jedinica, jedinstveni zahtjev bi se upućivao načelniku za administrativno-pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, koji bi ga zatim dostavio Generalštabu VJ-a na odobrenje.[14001]

3751. Pretresno vijeće upućuje na dokaze, čiji prikaz je dat u poglavlju 9.5.4, da je Mladić u martu 1993., oktobru 1993. i julu 1995. izdao uputstva organima VRS-a prema kojima su svi zahtjevi za materijalna sredstva od VJ-a trebali biti prvo podneseni njemu na odobrenje, kao i da su trebali da budu koordinirani putem Sektora za pozadinu Glavnog štaba VRS-a. U tom pogledu, Pretresno vijeće takođe upućuje na dokaze čiji prikaz je dat u poglavljima 9.3.6 i 9.5.4 u vezi s načinom na koji je VJ dostavljao materijalno-tehnička sredstva VRS-u i kakva materijalno-tehnička sredstva je dostavljao.

3752. Dana 10. decembra 1993., Đorđe Đukić je naredio da svu nabavku materijalnih sredstava od VJ-a reguliše Glavni štab VRS-a, a odobrava Ministarstvo odbrane.[14002]

[13996] P5085 (Zaključci sa sastanka organa za pozadinu VRS-a, koje je potpisao Đorđe Đukić, 11. april 1993.), str. 1.
[13997] P5085 (Zaključci sa sastanka organa za pozadinu VRS-a, koje je potpisao Đorđe Đukić, 11. april 1993.), str. 1.
[13998] P5085 (Zaključci sa sastanka organa za pozadinu VRS-a, koje je potpisao Đorđe Đukić, 11. april 1993.), str. 1-2.
[13999] P5085 (Zaključci sa sastanka organa za pozadinu VRS-a, koje je potpisao Đorđe Đukić, 11. april 1993.), str. 2.
[14000] P5085 (Zaključci sa sastanka organa za pozadinu VRS-a, koje je potpisao Đorđe Đukić, 11. april 1993.), str. 3.
[14001] P5085 (Zaključci sa sastanka organa za pozadinu VRS-a, koje je potpisao Đorđe Đukić, 11. april 1993.), str. 3.
[14002] P4392 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 10. decembar 1993.)., str. 2.

Dana 27. decembra 1993., Momčilo Perišić je izdao naređenje Upravi za operativne poslove Generalštaba VJ-a da se svi zahtjevi VRS-a i SVK-a upućeni VJ-u šalju preko Generalštaba VJ-a, koji će zatim te zahtjeve upućivati stručnim organima i predstavnicima VJ-a.[14003] Perišić će lično odobriti samo zahtjeve koje su potpisali komandant Glavnog štaba SVK-a odnosno Glavnog štaba VRS-a i koje su Perišiću predložili njegovi pomoćnici; ostali zahtjevi neće se uzimati u obzir.[14004] Ovo naređenje je izdato kako bi se unaprijedila saradnja i koordinacija u realizaciji zajedničkih zadataka pružanja blagovremene pomoći SVK-u i VRS-u i upućeno je 27. decembra 1993. svim nadležnim vojnim komandama VJ-a i upravama Generalštaba VJ-a, uključujući Sektor pozadine Generalštaba VJ-a.[14005] Perišić je takođe naredio da svakog mjeseca treba "planom rada GŠ VJ regulisati pitanja i vreme koordinacije sa GŠ VSK i VRS".[14006] Dana 28. decembra 1993., Perišić je donio rješenje u kojem stoji da će VJ ustupiti određenu količinu municije, oružja i vojne opreme VRS-u.[14007]

3753. **Reynaud Theunens** je u svom svjedočenju izjavio da je, u periodu od avgusta 1993. do decembra 1995., logistička podrška VJ-a VRS-u uključivala dostavljanje sistema naoružanja, uključujući raketne motore "Grad".[14008] Tokom 1994. i 1995. godine, VRS je koristio te motore za pogon modifikovanih avio-bombi, kojima se služio SRK na širem području Sarajeva.[14009]

3754. U periodu od 1993. do 1995., snabdijevanje VRS-a naoružanjem i municijom iz VJ-a organizovano je od strane i posredstvom nekoliko preduzeća, uključujući "Krušik" Valjevo (Srbija) i "Pretis" Vogošća (Bosna), i uključivalo je modifikovane avio-bombe, prigušivače i metke za snajperske puške (za SRK), minobacačka punjenja i mine,

[14003] P4578 (Naređenje Generalštaba VJ-a o realizaciji zahtjeva i koordinaciji Generalštaba VJ-a s glavnim štabovima VRS-a i SVK-a, 27. decembar 1993.), str. 1-2.
[14004] P4578 (Naređenje Generalštaba VJ-a o realizaciji zahtjeva i koordinaciji Generalštaba VJ-a s glavnim štabovima VRS-a i SVK-a, 27. decembar 1993.), str. 1-2.
[14005] P4578 (Naređenje Generalštaba VJ-a o realizaciji zahtjeva i koordinaciji Generalštaba VJ-a s glavnim štabovima VRS-a i VSK-a, 27. decembar 1993.), str. 1, 3-4; V. takođe P4572 (Saglasnost VRS-a i VJ-a za ustupanje naoružanja i vojne opreme, 15. maj 1995.), str. 1; P4575 (Telegram Generalštaba VJ-a, 7. oktobar 1995.), str. 1.
[14006] P4578 (Naređenje Generalštaba VJ-a o realizaciji zahtjeva i koordinaciji Generalštaba VJ-a s glavnim štabovima VRS-a i VSK-a, 27. decembar 1993.), str. 1.
[14007] P4576 (Naređenje Momčila Perišića, 28. decembar 1993.), str. 1-2.
[14008] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 222. V. takođe P4347 (Zahtjev preduzeća "Pretis", upućen Mladiću, 10. maj 1994.); P4551 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za motore, upućen Generalštabu VJ-a, 27. juni 1995.); P4567 (Naređenje Generalštaba VJ-a za dostavu raketnih motora, koje je potpisao Siniša Borović, 28. juni 1995.).
[14009] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 222.

rakete, upaljače i ručne bacače raketa.[14010] Kada bi dobio odobrenje od VJ-a, Glavni štab VRS-a bi obavijestio Ministarstvo odbrane da se može obaviti kupovina putem tih preduzeća.[14011] Cijene oružja i municije koje su bile predmet kupoprodajnog ugovora između "Pretisa" iz Vogošće i "Krušika" iz Valjeva određivala je nadležna uprava Ministarstva odbrane SRJ koja se bavila VJ-om.[14012] Potvrda o kontroli kvaliteta bi se davala na osnovu važeće dokumentacije "Krušika" i SSNO-a.[14013]

3755. **Ekrem Suljević** je u svom svjedočenju izjavio da su granate, prikupljene na licu mjesta tokom incidenata granatiranja 1995. godine, koje su na sebi imale oznaku "KB", što je "KV" na ćirilici, proizvedene u Srbiji, u fabrici "Krušik" Valjevo u periodu od 1993. do 1995.[14014] Prema priručniku JNA iz 1971., granate proizvedene u "Krušiku" Valjevo, trebale su imati oznaku "KB" i godinu proizvodnje.[14015]

3756. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o izvještavanju organa VRS-a 1994. godine u vezi s opremom dobijenom od VJ-a. U junu i decembru 1994., Glavni štab VRS-a tražio je od SRK-a i više jedinica VRS-a da podnesu izvještaje o prijemu materijalno-tehničkih sredstava od kopnene vojske VJ-a, u skladu sa zahtjevima Glavnog štaba VRS-a.[14016]

3757. Konkretno u vezi s SRK-om, Čedo Sladoje, zamjenik komandanta korpusa, zatražio je 15. januara 1995. od Glavnog štaba VRS-a da se obrati VJ-u i da traži da VJ izvrši popunu municijom za jedinice na južnom dijelu sarajevskog ratišta.[14017] **Slavko Gengo** je u svom svjedočenju izjavio da je u periodu od marta 1995. do kraja rata, kao komandant 7. pješadijskog bataljona SRK-a, često učestvovao u prikupljanju oružja od

[14010] P 4486 (Izvještaj Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba u vezi s informacijom o mogućnosti obezbjeđenja municije, 10. februar 1994.), str. 1-3; P4489 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Glavnom štabu VRS-a, u vezi s ugovorima za nabavku municije, 12. avgust 1993.), str. 1-2; P4490 (Pregled nabavke raznih tipova oružja i municije u periodu od 1992. do 1995., 1995.), str. 2-14; P4491 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba Komandi SRK-a, 29. april 1992.); P4492 (Ugovor o kompenzaciji između Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba i Holding korporacije Krušik, 2. maj 1993.), str. 1-2; P4493 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Sektoru za pozadinu Glavnog štaba VRS-a, 7. septembar 1993); P4494 (Ugovor između preduzeća "Krušik" Valjevo i "Pretis" Vogošća, 8. avgust 1994.) str. 1-2, 4.
[14011] P4493 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Sektoru za pozadinu Glavnog štaba VRS-a, 7. septembar 1993.).
[14012] P4494 (Ugovor između preduzeća "Krušik" Valjevo i "Pretis" Vogošća, 8. avgust 1994.), str. 3.
[14013] P4494 (Ugovor između preduzeća "Krušik" Valjevo i "Pretis" Vogošća, 8. avgust 1994.), str. 4-5.
[14014] Ekrem Suljević, T.8401-8402.
[14015] P935 (Uputstvo JNA o označavanju municije i minsko-eksplozivnih sredstava, 1971.), str. 4-6, 10.
[14016] P4399 (Krsmanovićev zahtjev za dostavu izvještaja o stanju TMS-a, upućen SRK-u, 26. juni 1994.), str. 1; P4400 (Marjanovićev zahtjev za dostavu izvještaja o stanju TMS-a, 9. decembar 1994.), str. 1.
[14017] P4407 (Dopis upućen Glavnom štabu VRS-a u kojem se traži da se VJ-u uputi zahtjev za municiju), str. 1.

VJ-a za VRS.[14018] Zahtjevi SRK-a za oružje i municiju dostavili bi se komandantu SRK-a Dragomiru Miloševiću na odobrenje i potpis; odobreni zahtjevi zatim bi se slali u Glavni štab VRS-a.[14019] Svi takvi zahtjevi za municiju slali bi se Mladiću ili nekom od njegovih podređenih u Sektoru za pozadinu Glavnog štaba na hitno odobrenje.[14020] Kada bi Glavni štab VRS-a odobrio zahtjev SRK-a, Gengo bi dobio zadatak da lično dostavi odobreni zahtjev pozadinskoj bazi VJ-a u Beogradu.[14021] Dana 18. aprila 1995., Dragomir Milošević je Glavnom štabu VRS-a uputio zahtjev za dostavljanje oružja i municije raznih kalibara od Generalštaba VJ-a.[14022] Dana 15. jula 1995., on je, u dogovoru s Glavnim štabom VRS-a, tražio od Pozadinske baze Generalštaba VJ-a da odobri slanje 200 avio-bombi iz rezervi VJ-a, navevši pozadinske detalje i način finansijskog regulisanja.[14023] SRK bi obezbijedio povrat odobrenih sredstava putem preduzeća "Krušik" Valjevo.[14024] Ovo preduzeće imalo je mogućnost da isporuči avio-bombe SRK-u.[14025]

3758. Dana 7. oktobra 1995., Siniša Borović, načelnik kabineta komandanta Generalštaba VJ-a, odobrio je prebacivanje 12 raketa "Dvina" u Komandu vazduhoplovstva VRS-a.[14026]

3759. Pretresno vijeće dalje upućuje na svoj prikaz dokaza u poglavljima 5.1.2, 9.3.2, 9.3.6 i 9.5.4 u vezi sa saradnjom, tokom cijelog rata, fabrika "Pretis" Vogošća (Bosna i Hercegovina) i "Krušik" Valjevo (Srbija) u proizvodnji oružja i municije za VRS, kao i u sklapanju modifikovanih avio-bombi u periodu od 1993. do 1995., koje je koristio SRK u Sarajevu. Pretresno vijeće takođe upućuje na dokaze, čiji prikaz je dat u poglavlju 9.3.6, da je VJ snabdijevao "Pretis" materijalom potrebnim za proizvodnju raznih vrsta oružja i municije. Pretresno vijeće takođe upućuje na dokaze koji su prikazani u poglavljima 5.1.2 i 9.5.4 u vezi s ulogom VJ-a u razvoju modifikovanih avio-bombi za VRS. Na kraju, Pretresno vijeće upućuje na svoj prikaz dokaza u poglavlju 9.5.4 o razgovorima između članova rukovodstva SRJ, Generalštaba VJ-a i

[14018] Slavko Gengo, T. 21678-21679.
[14019] Slavko Gengo, T. 21679-21680.
[14020] Slavko Gengo, T. 21680-21681.
[14021] Slavko Gengo, T. 21680-21681.
[14022] P896 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 18. april 1995.); str. 1-2.
[14023] P900 (Zahtjev upućen Generalštabu VJ-a za odobrenje za slanje avio-bombi jedinicama SRK-a, 15. juli 1995.).
[14024] P900 (Zahtjev upućen Generalštabu VJ-a za odobrenje za slanje avio-bombi jedinicama SRK-a, 15. juli 1995.).
[14025] P900 (Zahtjev upućen Generalštabu VJ-a za odobrenje za slanje avio-bombi jedinicama SRK-a, 15. juli 1995.).
[14026] P4575 (Telegram Generalštaba VJ-a, 7. oktobar 1995.), str. 1.

članova Glavnog štaba VRS-a u vezi s tajnim transportom materijalno-tehničkih sredstava VJ-a u VRS i pozadinskom organizacijom koja je stajala iza dopremanja materijalno-tehničkih sredstava iz SRJ u "Pretis" u Bosni i Hercegovini tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.

Uloga VJ-a u obezbjeđenju ljudstva za VRS

3760. **Ewan Brown** je u svom svjedočenju izjavio da su se 1992. godine, neki pripadnici JNA dobrovoljno javili na služenje u VRS-u kako bi se pokrio manjak ljudstva, naročito u nekim starješinskim kadrovima.[14027] Međutim, njihov broj ni u jednom trenutku nije bio dovoljan da pokrije taj manjak.[14028] Pretresno vijeće upućuje na dokaze čiji prikaz je dat u poglavlju 9.3.6, o sastanku Mladića i komandanta Generalštaba JNA Adžića 30. aprila 1992. u vezi s plaćanjem oficira vojske koja će postati VRS iz budžeta SRJ. Prema **Brownovom** izvještaju, u dokumentu 1. KK-a iz februara 1993. stoji da VJ ne treba da u VRS šalje ljude koji, iz raznih razloga, napuste VRS nakon dva ili tri mjeseca obuke.[14029] SRJ je i dalje finansirala profesionalne oficire JNA, podoficire, vojnike po ugovoru i radnike VRS-a koji su ranije bili pripadnici JNA, ali su od približno aprila 1992. imali problema s pristupom računima.[14030]

3761. Dana 10. februara 1993., Vrhovni savjet odbrane SRJ održao je svoju 7. sjednicu, na kojoj se diskutovalo o problemima u vezi s finansiranjem pomoći koja se davala RSK-u i republici bosanskih Srba.[14031] Života Panić je rekao da su "ogromna materijalna sredstva" poslata republici bosanskih Srba i RSK-u.[14032] VJ je poslao 2.500 starješina u VRS i 700 starješina u SVK, te je pripremio i naoružao 3.000 dobrovoljaca koji su upućeni u RSK.[14033] Panić je obavijestio Savjet da svakodnevno dobija zahtjeve

[14027] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.261.
[14028] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.261.
[14029] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.262.
[14030] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.260.
[14031] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 1-9.
[14032] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 3.
[14033] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 3.

za municiju i oružje.[14034] VJ je do 10. februara 1993., poslao 68.000 suhih dnevnih obroka u SVK i dao im opremu za formiranje jednog kompletnog korpusa.[14035] Budući da VJ nije imao finansijska sredstva za pomoć republici bosanskih Srba, ta pomoć bi morala da se pruži putem fonda za posebne namjene.[14036] Slobodan Milošević je primijetio da "oni" ne traže pare, već samo municiju, sredstva, hranu i odjeću.[14037] Dragojević je primijetio da su izdaci VJ-a daleko najveći izdaci u budžetu SRJ.[14038]

3762. Dana 11. oktobra 1993., Vrhovni savjet odbrane SRJ održao je svoju 14. sjednicu na kojoj je jedna tačka dnevnog reda bila "kadrovska pitanja" koja su se odnosila na regulisanje statusa oficira u VRS-u i SVK-u čiji status još nije bio regulisan novim zakonom SRJ.[14039] Perišić je objasnio da je pripremljen put da predsjednik bosanskih Srba, u svojstvu vrhovnog komandanta, izda naređenje kojim bi se regulisao status tih oficira.[14040] Kako bi se izbjegle kritike, osnovana je privremena formacija u VJ-u u Srbiji gdje bi ti oficiri bili postavljeni, a u stvarnosti su ti oficiri izvršavali svoje dužnosti drugdje.[14041] Perišić je izrazio zabrinutost zbog toga što VRS i SVK traže konkretne oficire i što će, ako ti oficiri odbiju da idu, VJ morati da ih smatra dezerterima.[14042] Objasnio je da VJ neće imati osnovu za to i da se izlaže riziku da bi ti oficiri VJ-a mogli razotkriti vojnu pomoć SRJ republici bosanskih Srba i reći da "pričaju da ne pomažu, a u stvari pomažu".[14043] Bulatović je takođe izrazio zabrinutost u vezi s prisiljavanjem grupe od 7.000 vojnika VJ-a iz Srbije i Crne Gore koji su rođeni u Bosni i Hercegovini da se tamo bore, od kojih je polovina to odbila; Bulatović je naglasio rizike do kojih bi došlo ako bi informacija o tome da se oni prisiljavaju da se bore u Bosni i Hercegovini postala javna.[14044] Perišić je rekao da je o svom prijedlogu obavijestio samo Miloševića kao vrhovnog komandanta VJ-a i Vrhovni savjet odbrane, na što je Milošević odgovorio da "samo jed[an] primer[ak]" tog prijedloga treba da

[14034] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 4.
[14035] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 4.
[14036] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 6.
[14037] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 8.
[14038] P5088 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. februar 1993.), str. 5.
[14039] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 1, 24.
[14040] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 24.
[14041] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 24.
[14042] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 24-25.
[14043] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 25.
[14044] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 25-27.

ostane kod Perišića.[14045] Bulatović je također smatrao da treba da se zadrži tajnost prijedloga.[14046] Članovi Savjeta su zaključili da se Perišićevi prijedlozi u vezi s tim pitanjima trebaju razmotriti na sljedećoj sjednici Vrhovnog savjeta odbrane.[14047] Perišić je zatim govorio o prijedlogu – koji su mu uputili VRS i vlada bosanskih Srba – da Savjet "verifikuj[e]" unapređenja oficira VJ-a na službi u VRS-u u čin general-potpukovnika i general-majora.[14048] Perišić je rekao da su ti oficiri, koji su na službi u Bosni i Hercegovini, unaprijeđeni u taj čin i da postupak verifikovanja njihovih činova znači da bi oni – i njihove porodice koje su ostale u SRJ – uživali sva prava povezana s tim činom u SRJ.[14049] Milošević je predložio da se Perišić prvo konsultuje s Mladićem u vezi s razlogom za unapređenje i da zatim iznese svoje mišljenje o tim predloženim unapređenjima na sljedećoj sjednici Vrhovnog savjeta odbrane.[14050] Pretresno vijeće također upućuje na svoj prikaz dokaza u poglavlju 9.3.6 u vezi s razgovorom između Mladića, Perišića i oficira Glavnog štaba VRS-a, vođenim 19. oktobra 1993., u kojem je Perišić rekao da će VJ poslati sve oficire i vojne obveznike rođene u Bosni i Hercegovini u republiku bosanskih Srba i da će svako ko to odbije biti otpušten iz VJ-a.

3763. Dana 10. novembra 1993., Vrhovni savjet odbrane SRJ održao je 15. sjednicu i jedna od tačaka dnevnog reda na tom sastanku bila je regulisanje statusnih pitanja pripadnika VRS-a i SVK-a iz VJ-a i bivše JNA.[14051] Momčilo Perišić je objasnio da mu jedan dio ranije naredbe koju je izdao Vrhovni savjet odbrane stvara poteškoće u unapređivanju oficira; u njoj stoji da se oni oficiri koji odbiju naređenje pretpostavljenih oficira VJ-a da budu raspoređeni u inostranstvo kažnjavaju tako što više ne mogu napredovati. Slobodan Milošević se složio i rekao da mogućnost unapređenja spada u okvir Perišićevih opštih nadležnosti; da za to nije potrebno specijalno ovlaštenje Vrhovnog savjeta odbrane; članovi Savjeta su se složili i izbrisali dotičnu odredbu. Što se tiče odluka Savjeta u vezi s raspoređivanjem oficira VJ-a u VRS i SRK, Momir Bulatović je primijetio da treba da se "apsolutno zadrži tajnost, jer je ovo stvarno osetljivo pitanje", na što je Milošević odgovorio da "[t]o postoji samo u jednom

[14045] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 24.
[14046] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 27.
[14047] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 27-28, 30.
[14048] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 28.
[14049] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 28-29. V. takođe P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.) str. 10-11.
[14050] P5090 (Transkript 14. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 11. oktobar 1993.), str. 29-30.
[14051] P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 3.

primerku i nalazi se kod generala [Perišića]".[14052] Perišić je uvjeravao Bulatovića da će oficiri VJ-a dobijati samo naredbu u kojoj piše da su raspoređeni u 40. kadrovski centar i da se neće pominjati ni republika bosanskih Srba ni RSK.[14053] Perišić je zatim rekao da Savjet treba da donese ukaz kojim se "verifiku[je]" unapređivanje oficira VJ-a na službi u VRS-u i SVK-u koji su, dok su bili na službi u tim vojskama, unaprijeđeni u čin general-potpukovnika i general-majora. Milošević je pitao Perišića da li mu je Mladić referisao u vezi s tim pitanjem, a Perišić je potvrdio da jeste. U tom trenutku, Zoran Lilić je pitao "[d]a li mora da stoji klauzula da 'se nalaze u Vojsci republike Srpske i Republike Srpske Krajine'? Oni su, inače, na našem platnom spisku", na što je Momčilo Perišić odgovorio: "U ukazu neće postojati ta klauzula; to se nigde ne piše. To ide u obrazloženje, ali obrazloženje ne ide njemu."[14054] Milošević, koji je bio zabrinut da će oficiri da se "hvale" po novinama da je Savjet ratifikovao odluku o njihovom unapređenju, pitao je da li će ukazi kojima se verifikuju unapređenja u VRS-u i SVK-u biti poslana dotičnim oficirima, na što je Perišić odgovorio da neće.[14055] Milošević je predložio da Vrhovni savjet odbrane prihvati Perišićev prijedlog za unapređenje tih oficira.[14056] **Boško Kelečević** je u svom svjedočenju izjavio da su unapređenja u VRS-u i kasnija unapređenja u VJ-u zaista davana u skladu s procedurom o kojoj se raspravljalo na Vrhovnom Savjetu odbrane.[14057] Nakon što je taj svjedok bio unaprijeđen u VRS-u, Vrhovni savjet odbrane je verifikovao njegovo unapređenje, nakon čega je dobio novi čin u VJ-u.[14058]

3764. Takođe 10. novembra 1993., predsjednik SRJ Zoran Lilić je naredio Generalštabu VJ-a da organizuje i vodi posebnu evidenciju o ljudstvu bivše JNA koje je ostalo na teritoriji republike bosanskih Srba i RSK.[14059] Dana 15. novembra 1993., na osnovu naređenja predsjednika od 10. novembra 1993., komandant Generalštaba VJ-a Perišić naredio je formiranje 30. i 40. kadrovskog centra; tim naređenjem je zadužio načelnika Uprave za organizaciju, mobilizaciju i popunu Generalštaba VJ-a da odredi

[14052] P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 9.
[14053] P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 9-10.
[14054] P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 10.
[14055] P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 11.
[14056] P7462 (Izvodi iz zapisnika sa 15. sednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 11.
[14057] Boško Kelečević, T.37163, 37167-37168.
[14058] Boško Kelečević, T.37163, 37167-37168. V. takođe P7458 (Izvodi iz personalnog dosjea VJ-a za Boška Kelečevića, bez datuma).
[14059] P5094 (Naređenje predsjednika SRJ o formaciji kadrovskih centara, koje je potpisao Zoran Lilić, 10. novembar. 1993.), str. 1.

organizacijsko-formacijski sastav tih centara, a načelnika Personalne uprave da odredi ostale elemente mobilizacijskog razvoja.[14060]

3765. Pretresno vijeće upućuje na svoj prikaz dokaza u poglavlju 9.5.4, da je Perišić 27. decembra 1993. obavijestio Mladića da je Vrhovni savjet odbrane SRJ donio odluku da se "svi" vrate u republiku bosanskih Srba i RSK i da ofanziva na Sarajevo bude "opštih razmera". Približno 19.000 vojnih obveznika i 3.500 regruta trebalo je biti prebačeno u Han-Pijesak, a odatle ih je trebalo rasporediti u ratne jedinice. Mladić je 27. decembra 1993. zabilježio da je u Beogradu održan sastanak s komandantom Generalštaba VJ-a Momčilom Perišićem, na kojem je Perišić rekao Mladiću da je Vrhovni savjet odbrane donio odluku da se "svi" vrate u republiku bosanskih Srba i RSK i da ofanziva na Sarajevo treba da bude "opštih razmera".[14061] Približno 19.000 vojnih obveznika i 3.500 regruta trebalo je biti prebačeno u Han-Pijesak, a odatle ih je trebalo rasporediti u ratne jedinice.[14062] Perišiću je rečeno da on i Mladić procijene situaciju u Sarajevu, budući da će političari donijeti odluku o tome.[14063] Pretresno vijeće takođe upućuje na svoj prikaz dokaza u poglavlju 9.3.6 o koordinacionim sastancima Generalštaba VJ-a i Mladića, održanim u periodu od 1993. do 1995., u vezi s unapređenjem ljudstva i ovlaštenjima VJ-a – koja je i koristio – da odbije, odobri, produži ili verifikuje unapređenja u VRS-u.

3766. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze iz dokaznog predmeta P5093, koji je uvršten u povjerljivi prilog u Dodatku D. Na 21. sjednici Vrhovnog savjeta odbrane SRJ, održanoj 7. juna 1994., Perišić je postavio pitanje vojne službe nacionalnih manjina i rekao da VJ godišnje ima oko 19.000 regruta "šiptara"[14064] koji treba da služe obavezni vojni rok.[14065] Perišić je rekao da bi bilo "štetno" po bezbjednosnu situaciju u SRJ ako ih VJ pozove, ali da bi takođe bilo štetno za VJ da se oni ne odazovu na poziv za služenje vojnog roka; Perišić je predložio da ti Albanci na neki način nadoknade to što ne služe vojsku u VJ-u.[14066] Članovi Savjeta su se složili u vezi s tim da se u VJ može pozvati tri do pet posto Albanaca i primijenili su isti princip na Muslimane i

[14060] P5095 (Naređenje o organizacijsko-formacijskim promjenama u VJ-u, koje je potpisao Momčilo Perišić, 15. novembar 1993.), str. 1-2.
[14061] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108.
[14062] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108.
[14063] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108.
[14064] Pretresno vijeće smatra da je riječ "Šiptari" pogrdan izraz za Albance, v. bilješka prevodioca u P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 39.
[14065] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 39.

Mađare, pod uslovom da postoje interna pravila prema kojima ti vojnici ne mogu da nose oružje ni municiju i ni da budu raspoređeni na stražarsku dužnost.[14067] Perišić je objasnio da tako niko ne može da kaže da u VJ-u nema pripadnika tih manjina.[14068] Perišić je rekao da se Muslimani koji su završili vojnu obuku u SRJ ne mogu poslati u republiku bosanskih Srba: "[…] posebno je bitno, ako ove Muslimane pošaljemo tamo, oni će ih ubiti".[14069] Takođe je rekao da RSK i republika bosanskih Srba više ne mogu voditi rat bez pomoći VJ-a.[14070] Perišić je dalje rekao da su republika bosanskih Srba i RSK održavali nadmoć jer su se mogli osloniti na tehničku i materijalnu prednost koju im je pružio VJ; ako VJ prestane da pomaže tim republikama na području školovanja, finansiranja školovanog kadra i materijalne pomoći za borbene operacije, oni će početi da gube teritorije. Perišić je predložio sljedeće:

> Možda je najbolji sledeći izlaz: da se njihova politička rukovodstva i vlade prisile da oforme budžet i kažu koliko odvajaju za vojsku, a kolika treba pomoć. Oni do sada, verovali ili ne, nisu za vojsku odvajali skoro ništa, sem nešto površno; oni uopšte nemaju nikakvu zakonsku regulativu, nikakav zaokružen budžet za vojsku itd; nego su se oslonili na nas. Pred nama se pojavljuju isključivo sa zahtevima, a kada treba nešto kreirati, pa čak i presudno uticati, često odlučuju kontraproduktivno.[14071]

Perišić je zatim govorio o problemima koje stvaraju republika bosanskih Srba i RSK o kojima on ne može odlučivati bez odobrenja Vrhovnog savjeta odbrane.[14072] Objasnio je da jedan od problema tih republika jeste ustupanje rezervnih dijelova za naoružanje i vojnu opremu, na što je Milošević odgovorio da "[k]od njih važi pravilo: šta je naše, to je i naše i njihovo; a šta je njihovo - to je njihovo. Možeš da se 'obesiš', neće dati ništa. Sada tamo imaju rezervnih delova koje uopšte ne mogu da upotrebe."[14073] Perišić je pomenuo problem da su VRS i SVK unaprijedili stotine oficira i podoficira, a da VJ

[14066] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 40.
[14067] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 41-42.
[14068] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 41.
[14069] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 46.
[14070] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 42-43, 47.
[14071] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 42-43.
[14072] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 43.
[14073] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 42, 44.

nema sredstava da nadoknadi razliku u plati.[14074] Nešto kasnije tokom sastanka, Perišić je Savjet izvijestio o sljedećem: "Treba samo da znate da u Republici Srpskoj izdržavamo i plaćamo - taj podatak nemate u materijalu - 4.173 lica, ili 7,42 odsto iz Vojske Jugoslavije; a u Republici Srpskoj Krajini 1.474 lica ili 2,62 odsto od Vojske Jugoslavije, ukupno 5.647 ljudi. Godišnje za njih izdvajamo oko 14 miliona, a za narednu godinu treba isto toliko; to je samo za njihove plate. To im je ogromna pomoć."[14075]

3767. Prema transkriptu 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, održane 15. i 16. aprila 1995., načelnik Glavnog štaba VRS-a Milovanović rekao je da je upozorio predsjednika i predsjednika Vlade da će posljedice ekonomskih sankcija koje je Srbija nametnula republici bosanskih Srba biti katastrofalne za porodice oficira i predočio im kako će to izgledati kada šest mjeseci budu bez plata.[14076] Milovanović je naglasio da su te plate rezultat dogovora Predsjedništva bosanskih Srba i Predsjedništva Jugoslavije i da 3.000 porodica koje žive u Srbiji zavise od njih.[14077]

3768. Dana 13. juna 1995., Vrhovni savjet odbrane verifikovao je unapređenja više profesionalnih vojnika iz 30. kadrovskog centra, i to general-majora Đorđa Đukića i general-majora Milana Gveru u čin general-potpukovnika; i pukovnika Radivoja Miletića, pukovnika Zdravka Tolimira, pukovnika Jovana Marića i pukovnika Božu Novaka u čin general-majora.[14078] Savjet je takođe donio odluku o prestanku profesionalne vojne službe za general-majora Dušana Kovačevića i general-majora Bogdana Subotića, koji su obojica bili na službi u Ministarstvu odbrane bosanskih Srba.[14079]

Uloga VJ-a u borbenim dejstvima VRS-a

3769. **Brown** je u svom svjedočenju izjavio da je VJ pružao pomoć VRS-u u pogledu veza i radio-tehničkog izviđanja, tako što je obezbijedio VRS-u tranzitiranje određenog broja radio-relejnih kanala veze preko svojih puteva i kanala veze na stacioniranim

[14074] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 45-46.
[14075] P5091 (Stenografske bilješke s 21. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, održane u junu 1994.), str. 51-52.
[14076] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 1, 184, 191.
[14077] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 191-192.
[14078] P5092 (Zapisnik sa 37. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 30. juni 1995.), str. 1, 5.
[14079] P5092 (Zapisnik sa 37. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 30. juni 1995.), str. 5.

čvorištima veze SRJ.[14080] Prema Brownovom svjedočenju, Talić je predložio da se formira pozadinska baza VRS-a na teritoriji SRJ s "ciljem koordinacije nabavke i izvršavanja zadataka [pozadinskog obezbjeđenja] na teritoriji SRJ za potrebe VRS-a".[14081] Krajem 1992., započelo je povezivanje sistema presretanja i praćenja elektroničkih odašiljača, odnosno RTI, na teritoriji republike bosanskih Srba, kako bi se omogućilo prikupljanje podataka o neprijateljskim radarskim stanicama, sistemima osmatranja, navigacije i navođenja.[14082] VRS je takođe primao pomoć od SRJ u vidu snabdijevanja hranom, medicinskom pomoći i zalihama, liječenja vojnika u bolnicama u SRJ i prenosa vojne i civilne pošte između VJ-a, Glavnog štaba VRS-a i podređenih jedinica.[14083]

3770. Dana 6. februara 1993., general-potpukovnik Zoran Stojković, pomoćnik komandanta Generalštaba VJ-a, zatražio je da VRS i SVK dostavljaju pravovremene i potpunije podatke u svrhu procjene i praćenja situacije na teritoriji republike bosanskih Srba i RSK-a.[14084] VJ je tražio podatke o neprijateljskim i sopstvenim snagama, i to o njihovom sastavu, rasporedu u jačini, zadacima sopstvenih jedinica, kao i o vjerovatnim namjerama, načinu i pravcima dejstva neprijatelja.[14085]

3771. Prema izvještaju Generalštaba VJ-a od 26. oktobra 1993., Momčilo Perišić je dodijelio određene zadatke na sastanku Štaba Vrhovne komande održanom 27. septembra 1993.[14086] Među tim zadacima bilo je uputstvo Sektoru za operativne poslove Generalštaba VJ-a da poboljša koordinaciju i saradnju s SVK-om i VRS-om.[14087] Perišić je takođe naredio Upravi za obavještajne poslove da obezbijedi dotok što većeg broja provjerenih obavještajnih podataka o situaciji u RSK-u i republici bosanskih Srba, u saradnji s obavještajnim organima Glavnog štaba SVK-a i Glavnog štaba VRS-a.[14088]

[14080] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.263.
[14081] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.258.
[14082] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.263.
[14083] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.257.
[14084] P5089 (Zahtjev Generalštaba VJ za dostavu podataka od VRS-a i SVK-a, koji je potpisao Zoran Stojković, 6. februar 1993.), str. 1.
[14085] P5089 (Zahtjev Generalštaba VJ za dostavu podataka od VRS-a i SVK-a, koji je potpisao Zoran Stojković, 6. februar 1993.), str. 1.
[14086] P4568 (Izvještaj Generalštaba VJ-a, 26. oktobar 1993.), str. 1.
[14087] P4568 (Izvještaj Generalštaba VJ-a, 26. oktobar 1993.), str. 3.
[14088] P4568 (Izvještaj Generalštaba VJ-a, 26. oktobar 1993.), str. 4.

3772. Dana 11. aprila 1994., Mladić je izvijestio načelnika Generalštaba VJ-a o borbenim dejstvima koja su vođena tog dana u periodu od 09:45 sati do 14:45 sati: o pokretanju dva napada ABiH i o uništenju jednog helikoptera bez oznaka od strane snaga VRS-a na području Nišićke visoravni, te o ofanzivi NATO-a na snage VRS-a u rejonu Goražda.[14089]

3773. Pretresno vijeće upućuje na svoje zaključke u poglavlju 9.5.4 u vezi s angažovanjem Gardijske motorizovane brigade VJ-a u dejstvima VRS-a u Sarajevu u novembru i decembru 1993., kao i u vezi s Mladićevim angažovanjem u tim dejstvima. Dokazi u vezi s tim dejstvima koji nisu direktno povezani s djelima i ponašanjem optuženog prikazani su dolje u tekstu.

3774. Dana 13. januara 1994., potpukovnik Ljubiša Stojimirović, komandant Gardijske motorizovane brigade VJ-a, referisao je da su dijelovi jedinica njegove brigade pojačali 72. specijalnu brigadu i time ušli u sastav SRK-a 17. decembra 1993.[14090] Dana 31. decembra 1993., po dolasku Gardijske motorizovane brigade VJ-a u Vogošću, jedinice pojačanja izašle su iz sastava 72. brigade i ponovno ušle u sastav Gardijske motorizovane brigade VJ-a. Stojimirović je izvijestio da je tadašnje brojno stanje brigade bilo 210 ljudi. Na osnovu naređenja komandanta SRK-a, gardijska motorizovana brigada VJ-a ušla je u sastav rezerve SRK-a 2. januara 1994. Od toga datuma, sve jedinice brigade, osim voda Vojne policije, bile su angažovane u zonama odgovornosti Vogošćanske, Mrkonjićke i Koševske brigade. Odjeljenje Vojne policije za specijalne namjene takođe je bilo angažovano u zoni dejstava Rajlovačke brigade. Gardijska motorizovana brigada imala je na raspolaganju tri bestrzajna topa kalibra 82 milimetra i četiri minobacača kalibra 120 milimetara.[14091]

3775. Dana 30. decembra 1993., u ratnom dnevniku Gardijske motorizovane brigade VJ-a zabilježeno je da nekoliko jedinica iz sastava te brigade kreće na marš iz Beograda, preko Zvornika, za Han-Pijesak.[14092] Dana 31. decembra 1993., brigada je stigla na svoje odredište, u Vogošću.[14093] Dana 5. januara. 1994. godine, 72. specijalna brigada trebalo je da, na osnovu odobrenja komandanta Generalštaba VJ-a, ode iz zone odgovornosti SRK-a 6. januara 1994., a Gardijska motorizovana brigada trebala je

[14089] P781 (Mladićev izvještaj, upućen načelniku Generalštaba VJ-a, 11. april 1994.).
[14090] P5209 (Referisanje Komande Gardijske motorizovane brigade, 13. januar 1994.), str. 1-2.
[14091] P5209 (Referisanje Komande Gardijske motorizovane brigade, 13. januar 1994.), str. 1.
[14092] P5210 (Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade, od 30. decembra 1993. do 30. januara 1994.), str. 1.

preuzeti dio zone odgovornosti koju je držala ta brigada.[14094] Dana 28. januara 1994., kolona od devet vozila, s dvije prage i jednim samohodnim trocijevnim protivavionskim topom kalibra 20 milimetara krenula je za Beograd.[14095] Dana 30. januara 1994., za Beograd su krenuli Komanda korpusa specijalnih jedinica, Komanda Gardijske motorizovane brigade, bataljon Vojne policije i inžinjerijska četa.[14096]

Zaključci Pretresnog vijeća

3776. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da je Predsjedništvo SRJ, kada je bilo suočeno s rezolucijama Savjeta bezbjednosti UN-a da obustavi svoj vojni angažman u Bosni i Hercegovini 1991. i 1992., naredilo svim vojnicima JNA koji su tamo bili stacionirani da se povuku iz Bosne i Hercegovine u maju 1992. U isto vrijeme, JNA je transformisana u VJ, novu vojsku SRJ; shodno tome, vojnici bivše JNA su postali vojnici VJ-a.

3777. Pretresno vijeće konstatuje da SRJ nije obustavila svoj vojni angažman u Bosni i Hercegovini u maju 1992. Izvršavajući uputstva Vrhovnog savjeta odbrane SRJ, Generalštab VJ-a je formirao tajni kadrovski centar koji se zvao "30. kadrovski centar", posredstvom kojeg su vojnici VJ-a primali plate da bi se borili u Bosni i Hercegovini, u sastavu VRS-a. Ti vojnici su bili zaposleni i primali su platu od 30. kadrovskog centra VJ-a (i sve beneficije, kao što je penzija) i formalno su bili zavedeni kao da rade u SRJ. Međutim, oni su svoje vojne dužnosti vršili u sastavu VRS-a. Do barem oktobra 1993., VJ je naredio svim vojnicima JNA, bosanskim Srbima, rođenim u Bosni i Hercegovini, da idu tamo; a onima koji su tamo već bili stacionirani naređeno je da ostanu u Bosni i Hercegovini. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.2 da je, nakon zvaničnog povlačenja JNA u maju 1992., oko 90.000 vojnika bivše JNA, bosanskih Srba, dobilo naređenje da ostanu u Bosni i Hercegovini, tako da rukovodstvo bosanskih Srba može preuzeti komandu nad njima. Pretresno vijeće konstatuje da je većina tih vojnika, uz pomoć VJ-a, bila uvedena u sastav VRS-a i SVK-a. U tom kontekstu, Pretresno vijeće upućuje na svoj prikaz dokaza u poglavlju 9.5.4, da je komandant

[14093] P5210 (Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade, od 30. decembra 1993. do 30. januara 1994.), str. 2.
[14094] P5210 (Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade, od 30. decembra 1993. do 30. januara 1994.), str. 1, 5-7.
[14095] P5210 (Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade, od 30. decembra 1993. do 30. januara 1994.), str. 21.

Generalštaba VJ-a Perišić u decembru 1993. obavijestio optuženog o odluci Vrhovnog savjeta odbrane SRJ da se "svi" koji su u SRJ moraju vratiti u republiku bosanskih Srba i u RSK; oko 19.000 vojnih obveznika VJ-a i 3.500 regruta VJ-a biće prebačeno u Han-Pijesak (mjesto gdje se nalazila komanda Glavnog štaba VRS-a), odakle će biti raspoređeni u relevantne jedinice VRS-a. Pretresno vijeće u tom pogledu zaključuje da su vojnici VJ-a rođeni u Bosni i Hercegovini, koji su odbili službu u VRS-u kada je to od njih tražio bilo VJ bilo VRS, rizikovali da odmah budu izbačeni iz VJ-a i da, u svakom slučaju, više nisu mogli biti uzeti u obzir ni za kakva daljnja unapređenja. Ako je neki vojnik VJ-a bio unaprijeđen u VRS-u, bilo je potrebno da VJ odobri to unapređenje, kako bi ta osoba po povratku u SRJ mogla da uživa prava i beneficije povezane s tim novim činom. Za unapređenja u najviše činove u VRS-u, bilo je potrebno odobrenje ("verifikacija") Vrhovnog savjeta odbrane SRJ.

3778. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su fabrike oružja i municije u Srbiji, uključujući fabriku "Krušik" Valjevo, proizvodile materijalno-tehnička sredstva za VJ, koja su zatim dostavljana jedinicama VRS-a. Između ostalog, "Krušik" Valjevo je proizvodio avio-bombe i minobacačke granate kalibra 120 milimetara koje su posredstvom organa VJ-a dostavljane SRK-u. Za dostavljanje materijalno-tehničkih sredstava iz "Krušika" Valjevo VRS-u bilo je potrebno odobrenje Generalštaba VJ-a. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je fabrika "Pretis" Vogošća u republici bosanskih Srba proizvodila oružje i municiju za VRS i SRK, te da je sklapala modifikovane avio-bombe za SRK. VJ je snabdijevao "Pretis" materijalom potrebnim za njihovu proizvodnju.

3779. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.5.4 da su od marta 1993. i VRS i VJ izdavali naređenja da se vrši stroga kontrola nad materijalno-tehničkim sredstvima koja je VJ dostavljao VRS-u. Kako bi se obezbijedila potpuna kontrola nad materijalno-tehničkim sredstvima koja su iz VJ-a dolazila u VRS, Mladić je u martu 1993. naredio da sve zahtjeve za materijalno-tehnička sredstva odobrava on, a da Sektor za pozadinu Glavnog štaba VRS-a vrši koordinaciju tih zahtjeva. U decembru 1993., Perišić je izdao slično naređenje svim relevantnim organima VJ-a, u

[14096] P5210 (Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade, od 30. decembra 1993. do 30. januara 1994.), str. 21.

kojem je dodao da organ za pozadinu Generalštaba VJ-a razmatra samo zahtjeve VRS-a koje je odobrio Mladić.[14097]

3780. Pretresno vijeće ima u vidu da republika bosanskih Srba, barem do juna 1994., nije imala vojni budžet i konstatuje da su svi članovi Vrhovnog savjeta odbrane SRJ – uključujući Slobodana Miloševića i Momčila Perišića – bili saglasni da se VRS za pokrivanje potreba vojske oslanja isključivo na VJ. U tom pogledu, Pretresno vijeće upućuje na svoje zaključke u poglavlju 9.3.6 da je Mladić prihvatio da je skoro 90 posto municije koju je VRS koristio od maja 1992. do aprila 1995. bilo dostavljeno od strane VJ-a i njegovog prethodnika, JNA.

3781. Pretresno vijeće podsjeća na svoj činjenični zaključak u poglavlju 9.5.4 da je, u cilju sprečavanja deblokade Sarajeva, najmanje jedna jedinica VJ-a, Gardijska motorizovana brigada, bila prepotčinjena SRK-u na području Vogošće.

3782. Najzad, Pretresno vijeće konstatuje da je VJ snabdijevao VRS oružjem i municijom, i da je slao VRS-u hiljade vojnika tokom cijelog rata; ti vojnici su primali plate i beneficije od VJ-a iako su bili u sastavu VRS-a. U tom pogledu, Pretresno vijeće ima u vidu da mu nisu predočeni nikakvi dokazi koji bi sugerisali da je VJ izdavao uputstva (ili da je mogao da izdaje uputstva) tim vojnicima nakon što su oni ušli u sastav VRS-a.

3783. Pretresno vijeće će dalje razmotriti gore navedene zaključke u poglavlju 9.2.14, dolje.

[14097] Pretresno vijeće smatra da su mjere pojačanja kontrole nad resursima VJ-a koje je preduzeo Generalštab VJ-a provedene u kontekstu ogromnog tereta koji je VJ predstavljao za sveukupni budžet SRJ i upornog odbijanja VRS-a da plati materijalno-tehnička sredstva i nadoknadi druge troškove koje je pokrivao VJ.

9.2.7 Uloga MUP-a

3784. Prema Optužnici, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995., pripadnici MUP-a na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou bili su učesnici sveobuhvatnog UZP-a, zajedno s optuženim i više drugih osoba uključujući Radovana Karadžića, s ciljem da se činjenjem zločina za koje se tereti u Optužnici bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja Bosne i Hercegovine na koja su bosanski Srbi polagali pravo.[14098] Tužilaštvo je tvrdilo da su se učesnici u UZP-u naročito usredotočili na potrebu za MUP-om koji će biti zaseban na nacionalnoj osnovi, kako se taktika zadržavanja svih Srba u jednoj državi pomjerila u pravcu formiranja nacionalno zasebnog srpskog entiteta u Bosni i Hercegovini.[14099] MUP je odigrao ključnu ulogu u provođenju zajedničkog zločinačkog cilja i, odmah nakon što je formiran, učestvovao je u talasu preuzimanja vlasti i operacijama konsolidovanja ili proširenja teritorije bosanskih Srba.[14100] Prema riječima tužilaštva, tokom borbenih dejstava u kojima su učestvovale i jedinice VRS-a i jedinice MUP-a, snage MUP-a često su bile prepotčinjene VRS-u kako bi se obezbijedilo jednostarješinstvo i jedinstvo komandovanja.[14101] Tužilaštvo je dalje tvrdilo da je MUP takođe učestvovao u provođenju zajedničkog zločinačkog cilja time što je počinio zločine nezavisno od VRS-a, tokom više "operacija čišćenja".[14102] Odbrana je, osim što je iznijela argument da je MUP formiran iz nužde, tvrdila da je lanac komandovanja MUP-om bio isključivo u MUP-u i da je postojalo samo veoma ograničeno *de facto* prepotčinjavanje MUP-a VRS-u.[14103] Ako je postojala koordinacija, radilo se o *ad hoc* koordinaciji i svaka organizacija je zadržavala sopstveni lanac komandovanja.[14104]

3785. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ulogom MUP-a. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje je iznio **Vinko Nikolić**, koji je od novembra 1991. do sredine maja 1992. bio pripadnik SOS-a i član Kriznog štaba Sanski Most od njegovog osnivanja 14. aprila 1992., gdje je bio na

[14098] Optužnica, par. 8-11. Prema Optužnici, sve ili neke od tih osoba, alternativno, nisu bile učesnici UZP-a, ali su ih učesnici UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja. V. Optužnica, par. 11.
[14099] Završni podnesak tužilaštva, par. 531.
[14100] Završni podnesak tužilaštva, par. 534-539.
[14101] Završni podnesak tužilaštva, par. 122.
[14102] Završni podnesak tužilaštva, par. 536, fusnota 2286.
[14103] Završni podnesak odbrane, par. 528-536.
[14104] Završni podnesak odbrane, par. 536-543.

dužnosti povjerenika za saobraćaj od 19. juna 1992.;[14105] kao i dokumentarni dokazi, i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.[14106] Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Ratko Adžić**, koji je bio predsjednik Kriznog štaba opštine Ilijaš, a od 20. januara do 12. jula 1993. ministar unutrašnjih poslova u vladi bosanskih Srba;[14107] **Milenko Karišik**, koji je bio funkcioner MUP-a bosanskih Srba tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica [14108] **Tomislav Puhalac**, koji je od 1977. do 2005. bio radnik SDB-a Bosne i Hercegovine;[14109] **svjedok RM-065**, bosanski Musliman iz Prijedora;[14110] **Velimir Kevac**, bosanski Srbin, koji je od kraja maja 1992. do 7. oktobra 1993. bio pomoćnik načelnika štaba u Komandi 30. divizije VRS-a u Mrkonjić Gradu;[14111] **Đorđe Đukić**, pomoćnik komandanta za pozadinu u Glavnom štabu VRS-a;[14112] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade;[14113] **Petar Škrbić**, koji je u julu 1995. bio pomoćnik komandanta za organizaciju, mobilizaciju i personalne poslove Glavnog štaba VRS-a;[14114] **Mane Đurić**, koji je od 20. maja 1992. bio načelnik SJB-a Vlasenica;[14115] **Mirzet Karabeg**, bosanski Musliman, član SDA, koji je od 1. januara 1991. do 17. aprila 1992. bio predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most, a od 30. marta 1993. do 15. marta 1996. predsjednik Ratnog predsjedništva Sanski Most, koje se prvo nalazilo u Zenici, a potom u Travniku;[14116] **Milosav Gagović**, koji je od 1988. do maja 1992. bio pomoćnik za pozadinu u 4. korpusu JNA u Sarajevu;[14117] **svjedok RM-**

[14105] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 5, 28; Vinko Nikolić, T. 31248-31249; P7111 (Rješenje Kriznog štaba kojim se Vinko Nikolić imenuje za povjerenika za saobraćaj, 19. juni 1992.)
[14106] **Vinko Nikolić**: D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9. **Dokumentarni dokazi:** P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 1, 4.
[14107] D597 (Ratko Adžić, izjava svjedoka, 27. maj 2014.), str.1, par. 25; Ratko Adžić, T. 24771, 24787, 24804-24806; P6700 (Odluka u vezi s ostavkom Ratka Adžića, koju je potpisao Karadžić, 17. septembar 1993.), str. 1.
[14108] D935 (Milenko Karišnik, izjava svjedoka, 23. juni 2013.), par. 1, 20, 23, 33; Milenko Karišik, T. 33121, 33152, 33158, 33184, 33188, 33223; D933 (Imenovanje Karišika za pomoćnika ministra/rukovodioca Resora javne bezbjednosti, 9. ili 11. novembar 1994.).
[14109] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 2-3.
[14110] P3271 (Svjedok RM-065, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 22. marta, str. 1-2, izjava svjedoka od 28. avgusta 2000., str. 2; P3274 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-065). V. takođe P3279 (Tabela podudarnosti).
[14111] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), str. 1, par. 1, 4, 21.
[14112] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7.
[14113] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401.
[14114] Petar Škrbić, T. 13981.
[14115] Mane Đurić, T. 27630.
[14116] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 1-2; P3249 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 23. maj 2002.), str. 1-2.
[14117] D622 (Milosav Gagović, izjava svjedoka, 7. mart 2014.), par. 2; Milosav Gagović, T. 25326, 25340.

015, bosanski Srbin iz Sanskog Mosta;[14118] **svjedok RM-076**, bosanski Musliman iz Sanskog Mosta.[14119]

Formiranje zasebnog MUP-a na nacionalnoj osnovi

3786. **Tomislav Puhalac** je u svom svjedočenju izjavio da je novoformirana koalicija SDA i HDZ-a na čelu MUP-a činila sve da se srpski kadrovi postave na niže položaje, kako bi se spriječio njihov uticaj na donošenje odluka.[14120] Tokom 1991. godine, po naređenju Alije Delimustafića, mobilisan je rezervni sastav policije. Prema riječima ovog svjedoka, nisu mobilisali stari sastav rezervne policije koji je prošao provjeru i obuku, nego novi sastav, koji je bio lojalan SDA. Svjedok je dobio informacije od kolega iz Službe javne bezbjednosti da Srbi iz policije napuštaju posao ili prelaze na druga radna mjesta, te da stoga stanice policije imaju samo jednu nacionalnu grupu, tj. bosanske Muslimane.[14121] Prema riječima ovog svjedoka, ekstremisti SDA i kriminalci su dobili oružje pod maskom mobilizacije rezervnog sastava policije.[14122] Jedina stanica policije na teritoriji Sarajeva koja je ostala mješovita, tj. u kojoj su bili i bosanski Srbi i bosanski Muslimani, bila je stanica policije Ilidža.[14123] Po mišljenju svjedoka, razlog tome je bio to što je većinsko stanovništvo tog dijela Ilidže bilo srpsko.[14124] Oko 20. aprila 1992., Zelene beretke, Patriotska liga i rezervna policija izvršile su jak napad na dio Ilidže gdje su Srbi bili većina.[14125] Nakon toga, policajci muslimanske nacionalnosti su otišli iz stanice policije Ilidža.[14126] Zbog toga je ljudstvo te policijske stanice takođe bilo jedne nacionalnosti, i to srpske.[14127]

3787. U jednom govoru, Tomislav Kovač, koji je tokom rata bio ministar i vršilac dužnosti ministra unutrašnjih poslova (v. poglavlje 3.4), rekao je da su na sastanku održanom u hotelu "Holiday Inn" in Sarajevu pripadnici MUP-a, zajedno s političkim strukturama iz redova srpskog naroda, dobili instrukcije za stvaranje srpske države na tertioriji bivše Bosne i Hercegovine. Prema Kovačevim riječima, MUP je bio prvi

[14118] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 2, 6, 9, 111. Dokazi koje je iznio svjedok RM-015 takođe su razmotreni u poglavlju 4.12.3.
[14119] P3603 (Svjedok RM-076, izjava svjedoka, 20. juli 2000.), str.1-2.
[14120] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 4.
[14121] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 8.
[14122] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 11.
[14123] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 14.
[14124] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 14.
[14125] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 14.
[14126] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 14.
[14127] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 14.

državni organ republike bosanskih Srba, a činilo ga je ljudstvo bivšeg MUP-a Bosne i Hercegovine srpske nacionalnosti. Kovač je dalje rekao da su borbene jedinice MUP-a, zajedno s jedinicama TO-a koje je formirao SDS na cijeloj teritoriji republike bosanskih Srba, "egzistiral[e] kao okosnica srpskog pokreta u borbi za zaštitu naroda i stvaranje srpske države".[14128] **Milenko Karišik** je u svom svjedočenju izjavio da se Kovačev govor odnosio na period od 5. aprila do sredine maja 1992., prije formiranja VRS-a.[14129]

3788. Dana 17. aprila 1992., načelnik CSB-a Banja Luka Stojan Župljanin naredio je podjelu policije na nacionalnoj osnovi. Policajcima je naređeno da pokažu svoju lojalnost srpskoj opštini tako što će nositi oznake republike bosanskih Srba i potpisati izjavu o poštovanju njenih zakona i propisa. Tu izjavu su potpisale samo osobe srpske nacionalnosti.[14130] Dio priprema za razdvajanje uključivao je naoružavanje srpskih policajaca i srpskih policijskih stanica.[14131] Centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti preraspodijelili su uskladišteno oružje rezervnog sastava policije novom srpskom MUP-u.[14132] Radnicima MUP-a Bosne i Hercegovine i ukinutih centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti trebalo je dati mogućnost da ih preuzme MUP bosanskih Srba, ukoliko budu voljni da prije zasnivanja radnog odnosa daju izjavu o lojalnosti.[14133] U proljeće 1992., od svih zaposlenih u lokalnim stanicama javne bezbjednosti i u drugim javnim službama zatraženo je da potpišu izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su odbili potpisati izjavu o lojalnosti otpušteni su. Oni koji su tu izjavu potpisali, mogli su zadržati radna mjesta.[14134]

3789. Što se tiče opštine Sanski Most, **Mirzet Karabeg** je izjavio da su Srbi negdje sredinom aprila 1992. promijenili oznake policije u oznake republike bosanskih Srba i istakli srpsku zastavu na zgradu policije.[14135] Već 11. aprila 1992., Vlado Vrkeš, predsjednik SDS-a opštine Sanski Most, izdao je 48-satni ultimatum nesrbima među pripadnicima policije da potpišu izjavu o lojalnosti i da nose srpske oznake.[14136] Nakon

[14128] P7213 (Video-snimak govora Tomislava Kovača).
[14129] Milenko Karišik, T. 33171-33174.
[14130] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1153.
[14131] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 284.
[14132] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 285.
[14133] P3009 (Depeša zamjenika ministra za unutrašnje poslove Bosne i Hercegovine, 31. mart 1992.), str. 1-2.
[14134] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 353.
[14135] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 3.
[14136] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 2-4.

isteka tog ultimatuma, Srbi su preuzeli MUP.[14137] **Vinko Nikolić** je iznio daljnje detalje, izjavivši u svom svjedočenju da je srpsko političko rukovodstvo i rukovodstvo SJB-a Sanski Most ponudilo svim policajcima muslimanske i hrvatske nacionalnosti da ostanu u sastavu novoformirane policije bosanskih Srba.[14138] Ostao je samo jedan policajac hrvatske nacionalnosti.[14139] Ostali policajci su otišli u zgradu Skupštine opštine Sanski Most, naoružani oružjem iz policijske stanice Sanski Most i pokušali su da osnuju čisto muslimansku stanicu policije.[14140] Političko rukovodstvo bosanskih Srba izdalo je tim policajcima ultimatum da predaju oružje i da izađu iz zgrade Skupštine opštine.[14141] Kako to nije učinjeno, TO-u Sanski Most i srpskoj policiji je naređeno da razoružaju policajce Muslimane i da oslobode Skupštinu opštine.[14142] Policajci Muslimani su izašli iz zgrade na sporedni izlaz i otišli u sela Šehovci i Trova, u kojima je većina stanovništva bila muslimanska.[14143] Prema riječima svjedoka, zgrada opštine nije bila opkoljena, a muslimanskim snagama je ostavljen prostor da se izvuku kako bi se izbjegao sukob.[14144]

3790. Što se tiče opštine Prijedor, **svjedok RM-065** je izjavio da je SDS, negdje prije 30. aprila 1992., razgovarao o podjeli opštine Prijedor i tamošnje policije na srpski i muslimanski dio.[14145] Početkom aprila 1992., u zgradi Skupštine opštine u Prijedoru održan je sastanak kojem su prisustvovali, između ostalih, Stojan Župljanin, načelnik CSB-a Banjaluka, Župljaninov zamjenik i Milomir Stakić. Župljanin je rekao da je svrha njegove posjete razgovor o podjeli policije na srpski i muslimanski dio. Svjedok je vidio kako učesnici sastanka ulaze u salu za sastanke; i Župljanin i njegov tjelohranitelj nosili su maskirne uniforme, a potonji je bio naoružan škorpionom.[14146] Iako svjedok nije bio siguran da li Župljanin ima ovlaštenje da riješi pitanje razdvajanja

[14137] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 4, 8.
[14138] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9. Na osnovu konteksta, Pretresno vijeće smatra da, kada Nikolić govori o "srpskom" političkom rukovodstvu, to znači "političko rukovodstvo bosanskih Srba".
[14139] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9.
[14140] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9.
[14141] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9, 29.
[14142] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9.
[14143] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 9, 29.
[14144] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 29; D893 (Tabela podudarnosti činjenica o kojima je presuđeno).
[14145] P3271 (Svjedok RM-065, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 22. marta 1995., str. 11.
[14146] P3271 (Svjedok RM-065, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 22. marta 1995., str. 11-12; P3272 (Svjedok RM-065, transkript iz predmeta *Tadić*, 23. maj 1996.), str. 1243.

policije, pretpostavio je da ga ima, na osnovu toga kako su se svi prema njemu ponašali.[14147]

Učešće MUP-a u razoružavanju nesrba

3791. Pretresno vijeće će sada razmotriti učešće pripadnika MUP-a u razoružavanju nesrba u opštinama. Dana 18. maja 1992., Krizni štab ARK-a zahtijevao je, putem javnih proglasa, naređenja i odluka, da se nesrbi u ARK-u razoružaju.[14148] Pozive na razoružavanje obično je pratilo izdavanje ultimatuma za predaju nezakonito posjedovanog oružja.[14149] Odluke ARK-a o razoružavanju provodili su civilni organi vlasti u opštinama, CSB i stanice javne bezbjednosti, kao i vojska.[14150] Za provođenje odluke o razoružavanju bile su zadužene vojna i civilna policija. U skladu s ovom odlukom, Župljanin je naredio da sve stanice javne bezbjednosti moraju izvještavati CSB o tome kako teče razoružavanje. Ta naredba je sadržavala detaljna uputstva o tome šta ti izvještaji treba da obuhvataju.[14151] Opštinske stanice javne bezbjednosti su, shodno tom naređenju, podnosile izvještaje CSB-u o operacijama koje su provedene u njihovim zonama odgovornosti.[14152] Premda su zahtjevi za razoružanje upućivani svim "paravojnim jedinicama i pojedincima koji nezakonito posjeduju oružje", oni su selektivno provođeni protiv nesrba.[14153] Razoružavanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata širom ARK-a stvorilo je neravnotežu u naoružanju u korist bosanskih Srba u Bosanskoj Krajini, a tu situaciju je još pogoršala činjenica da su se istovremeno bosanski Srbi masovno naoružavali[14154] Razoružavanje nesrba osiguralo je bosanskim Srbima kontrolu nad stanovništvom sela, naselja i gradova širom ARK-a.[14155]

3792. Što se tiče opštine Sanski Most, **Karabeg** je izjavio da su nesrbi u opštini Sanski Most bili razoružavani krajem aprila 1992.[14156] **Svjedok RM-076** je izjavio da je, u periodu od 20. aprila do 22. maja 1992., prisustvovao sastancima s Mirkom Vrućinićem u vezi s predajom oružja.[14157] Dana 22. maja 1992., sastao se i s Basarom u SJB-u

[14147] P3272 (Svjedok RM-065, transkript iz predmeta *Tadić*, 23. maj 1996.), str. 1243-1244.
[14148] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 427, 429.
[14149] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 427.
[14150] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 428.
[14151] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 429.
[14152] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 429.
[14153] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 430.
[14154] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 431.
[14155] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 432.
[14156] P3250 (Mirzet Karabeg, transkript iz predmeta *Brđanin*, 27.-28. maj 2002.), str. 6134.
[14157] P3603 (Svjedok RM-076, izjava svjedoka, 20. juli 2000.), str. 10.

Sanski Most kako bi razgovarali o pitanju razoružanja.[14158] Kasnije, dok je bio zatočen u stanici policije Sanski Most, svjedok je od policajaca Srba saznao da je u maju 1992. bilo predano oko 2.000 komada oružja.[14159] Sastanak od 22. maja 1992. označio je kraj svih pregovora i sastanaka Srba i nesrba u Sanskom Mostu.[14160]

Umiješanost MUP-a tokom preuzimanja vlasti u opštinama i koordinacija s VRS-om

3793. MUP je tijesno sarađivao sa VRS-om.[14161] Dana 15. maja 1992., Mićo Stanišić je naredio da se svi zaposleni u MUP-u organizuju u "ratne jedinice".[14162] Te jedinice su bile odjeljenja, vodovi, čete i bataljoni, a svrha te organizacije bila je odbrana teritorije republike bosanskih Srba.[14163] Stanišić je takođe ovlastio načelnike CSB-ova i komandanta odreda policije CSB-a Sarajevo da na komandne dužnosti u formiranim ratnim jedinicama postave pripadnike policije s adekvatnim kvalifikacijama i da obezbijede poštivanje principa subordinacije i nadređenosti u sistemu komandovanja.[14164] Ministar unutrašnjih poslova, komandant odreda policije CSB-a Sarajevo i načelnici CSB-ova mogli su narediti upotrebu jedinica MUP-a u sadejstvu s VRS-om.[14165] Komandant odreda policije i načelnici CSB-ova bili su dužni da izvijeste štab Ministarstva o upotrebi jedinica.[14166] Dok su učestvovale u borbenim dejstvima, jedinice MUP-a trebale su biti potčinjene komandi oružanih snaga, ali su i dalje bile pod direktnom komandom određenih službenika Ministarstva.[14167] Stanišić je naredio da se za rukovođenje i komandovanje snagama MUP-a obrazuje štab, koji će sačinjavati komandant, a to bi bio ministar unutrašnjih poslova, i brojni članovi uključujući, između

[14158] P3604 (Svjedok RM-076, transkript iz predmeta *Brđanin*, 27. juni, 1.-3. juli 2002.), str. 7716, 7718.
[14159] P3603 (Svjedok RM-076, izjava svjedoka, 20. juli 2000.), str. 10.
[14160] P3603 (Svjedok RM-076, izjava svjedoka, 20. juli 2000.), str. 10.
[14161] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 363.
[14162] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 363.
[14163] P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 1, 4.
[14164] P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 1-2.
[14165] P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 2-3.
[14166] P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 2-3.
[14167] P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 3.

ostalih, komandanta i zamjenika komandanta odreda policije i načelnike CSB-ova.[14168] Tom naredbom ozvaničena je pomenuta saradnja jer je u njoj objašnjeno kako jedinice MUP-a treba da sarađuju s VRS-om.[14169] Stanišić je ovlastio načelnike CSB-ova da provedu taj plan.[14170] U prvom godišnjem izvještaju MUP-a, kojim je obuhvaćen period od aprila do decembra 1992., navodi se da je u borbenim dejstvima učestvovao "1.451 milicioner, prosječno, svaki dan."[14171] Ministarstvo je VRS-u stavilo na raspolaganje 6.167 policajaca, pri čemu je najveći broj njih bio iz rezervnog sastava.[14172]

3794. U skladu sa zakonom koji je tada bio na snazi u republici bosanskih Srba, jedinice MUP-a su se mogle prepotčiniti VRS-u za različite svrhe, između ostalog i kao pojačanje snagama VRS-a tokom borbenih dejstava.[14173] Kada su bile prepotčinjene, jedinice MUP-a izvršavale su naređenja VRS-a.[14174] Komandant jedinice VRS-a kojoj je jedinica MUP-a bila prepotčinjena i komandant jedinice MUP-a koordinisali su svoj rad u izvršavanju zadataka koje im je dodijelio VRS.[14175] Snage MUP-a bile su angažovane u borbenim operacijama na određeno vrijeme kako bi izvršile neki tačno definisani zadatak.[14176] U periodu u kojem su bile prepotčinjene, snage MUP-a zadržavale su svoju formaciju i nisu se mogle rasformirati niti razdvajati.[14177]

3795. U jednom razgovoru koji je sniman video-kamerom, Mićo Stanišić je rekao da su pripadnici MUP-a, uključujući one koji su učestvovali u odbrani republike bosanskih Srba i one koji su bili na redovnim policijskim zadacima, i VRS bili "jedan organizam, odnosno jedne ćelije, više ćelija, ali u jednom organizmu, sa svojim ulogama u tom organizmu".[14178] Takođe je rekao da su oni bili jedna nedjeljiva snaga koja je zajedno činila oružane snage republike bosanskih Srba.[14179] Prema **Karišikovim** riječima, ti Stanišićevi komentari odnosili su se samo na borbena dejstva.[14180] Dodao je da su od početka maja 1992. pa nadalje, VRS i jedinice MUP-a zajedno činili oružane snage

[14168] P3855 (Naređenje Miće Stanišića o organizovanju policijskih jedinica u vrijeme rata, 15. maj 1992.), str. 3-4.
[14169] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 364.
[14170] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 364.
[14171] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 365.
[14172] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 366.
[14173] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1354.
[14174] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1355.
[14175] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1355.
[14176] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1356.
[14177] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1356.
[14178] P7214 (Video-snimak razgovora s Mićom Stanišićem), str. 1-2.
[14179] P7214 (Video-snimak razgovora s Mićom Stanišićem), str. 2.
[14180] Milenko Karišik, T. 33176-33177.

republike bosanskih Srba u ustavnom i pravnom smislu.[14181] **Milosav Gagović** je u svom svjedočenju izjavio da su snage MUP-a, oko 16. maja 1992., u periodu kada je formiran SRK, bile potčinjene oružanim snagama, ali ne 4. korpusu JNA.[14182]

3796. **Velimir Kevac** je u svom svjedočenju izjavio da su jedinice policije bile u sadejstvu s jedinicama VRS-a na nekim područjima.[14183] "Sadejstvo" je obuhvatalo koordinaciju jedinica policije i VRS-a, ne prepotčinjavanje; koordinacija znači da jedinice imaju različite zadatke, ali pomažu jedna drugoj u izvršenju tih zadataka, a prepotčinjavanje znači da je jedna trajno stavljena pod komandu druge.[14184] Predstavnici policije komandovali su policijom, a vojni oficiri su komandovali vojskom.[14185] Naređenje za zajedničko djelovanje VRS-a i policije dolazilo je iz korpusa i Glavnog štaba VRS-a, koji je definisao ko izvodi svaki od zadataka.[14186] Na taktičkom nivou nije bilo moguće da komandant, koji bi bio oficir na položaju komandanta divizije ili nižem, prepotčini jedinice policije komandi VRS-a.[14187] Na operativnom nivou, Ministarstvo odbrane ili MUP odlučivali su koje će aktivnosti jedinice vojske i policije izvoditi.[14188] Prema riječima ovog svjedoka, ministar unutrašnjih poslova imao je ovlasti da prepotčini policiju VRS-u.[14189]

3797. Dana 22. juna 1992., komandant 30. krajiške divizije Stanislav Galić, izdao je komandi Operativne grupe-30, 1. pješadijske brigade i 19. partizanske brigade 30. krajiške divizije naređenje o upotrebi policije u oružanoj borbi. To naređenje je izdao zato što je policija u zoni odgovornosti 30. krajiške divizije bila upotrebljavana na različite načine u oružanoj borbi, te u cilju prevazilaženja s tim povezanih problema. Policija se mogla koristiti samo u izuzetnim slučajevima, kada je postojala prijeka potreba za njenim učešćem u direktnim borbenim dejstvima. U ostalim slučajevima, za upotrebu policije bila je potrebna dozvola načelnika CSB-a.[14190]

3798. **Đorđe Đukić** je izjavio da su u bataljonima postojale specijalne brigade MUP-a. Kad god je Glavni štab VRS-a planirao operaciju na terenu, tražio bi od Karadžića,

[14181] Milenko Karišik, T. 33176-33177.
[14182] Milosav Gagović, T. 25380-25381
[14183] Velimir Kevac, T. 30496.
[14184] Velimir Kevac, T. 30496-30497, 30510, 30544-30545.
[14185] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 12; Velimir Kevac, T. 30496.
[14186] Velimir Kevac, T. 30497-30498.
[14187] Velimir Kevac, T. 30498.
[14188] Velimir Kevac, T. 30499.
[14189] Velimir Kevac, T. 30497-30499.
[14190] P7051 (Naređenje Komande 30. krajiške divizije o upotrebi milicije, s odštampanim potpisom Galića, 22. juni 1992.)

vrhovnog komandanta VRS-a, da upotrijebi jedinice policije ili, ako se operacija planirala na nivou korpusa, komandant korpusa bi se obratio organu MUP-a na datom području i tražio angažman njihovih jedinica. Tokom cijelog rata, civilna policija je učestvovala u bitkama i bila je uglavnom autonomna u dejstvima i pod sopstvenom komandom, mada je djelovala kao dio neke jedinice. Prema riječima ovog svjedoka, civilna policija je bila prepotčinjena komandama vojske u jednom kratkom periodu 1992. godine.[14191]

3799. Dana 11. jula 1992., ministar unutrašnjih poslova sazvao je sastanak kojem je prisustvovalo, između ostalih, više načelnika stanica javne bezbjednosti, SNB-ova i centara službi bezbjednosti.[14192] Ministar je podsjetio da je MUP, još sredinom maja, izdao specijalno naređenje u vezi s organizovanjem policijskih i drugih snaga MUP-a u ratne jedinice za odbranu teritorije "Srpske Republike".[14193] Prema tome, odmah je ostvarena saradnja s drugim srpskim odbrambenim snagama, tj. vojskom.[14194] Ministar je u svom uvodnom govoru rekao da je veliki broj pripadnika MUP-a, skoro svaki od njih, uključen u ratne operacije. Načelnici centara su primijetili da to što je policija još uvijek na prvim borbenim linijama, što je u početku bilo opravdano, u velikoj mjeri otežava obavljanje redovnih poslova i zadataka pripadnika MUP-a. VRS je zadržavao civilnu policiju u svojim redovima i nakon njenog dogovorenog angažmana u borbenim dejstvima u sastavu jedinica vojne policije, što se u velikoj mjeri odražavalo na obavljanje redovnih poslova i zadataka pripadnika MUP-a.[14195] Ministar je istakao da su Srbi samo trećina stanovništva bivše Bosne i Hercegovini i da su u ratu s muslimansko-hrvatskom koalicijom koja čini preostale dvije trećine, što znači da je odnos snaga bio u korist neprijatelja.[14196] Stoga je bilo potrebno da MUP popunjava jedinice na liniji fronta gdje su bile jedinice VRS-a, što bi se moglo događati i u budućnosti.[14197] Na sastanku se takođe razgovaralo o zahtjevu VRS-a, kriznih štabova i ratnih predsjedništava da vojska prikupi, odnosno zarobi što više muslimanskog stanovništva i da "nedefinisane logore" ostavi organima unutrašnjih poslova.[14198] Pored toga, rečeno je da su uslovi u nekim od tih logora loši, da nema hrane i da neki pojedinci ponekad ne

[14191] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 10.
[14192] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 1-2.
[14193] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 4.
[14194] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 4.
[14195] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 2.
[14196] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 3.
[14197] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 4.
[14198] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 2.

poštuju međunarodne norme.[14199] Na sastanku je odlučeno da se mora organizovati zajednički sastanak MUP-a i VRS-a kako bi se obezbijedila efikasnija saradnja i sadejstvo, s posebnim naglaskom na problem angažovanja policije u borbenim dejstvima kada to nije potrebno.[14200] Takođe se razgovaralo o tome da do pljačke najčešće dolazi u operacijama "čišćenja" i da pljačkanje vrše paravojne formacije, vojne formacije i policija.[14201] Kad bi ovlaštena lica na kontrolnom punktu zaustavila konvoj koji je prevozio opljačkanu robu, ponekad se potezalo oružje da bi se organi unutrašnjih poslova spriječili u onemogućavanju pljačke.[14202]

3800. Dana 27. jula 1992., Mladić je zabilježio da je imao sastanak s potpredsjednikom vlade republike bosanskih Srba Trbojevićem i ministrom unutrašnjih poslova Mićom Stanišićem.[14203] Mladić je zabilježio da je Trbojević rekao da treba napraviti raspored onoga šta se stavlja na raspolaganje SJB-u, a šta vojnoj policiji.[14204] Mladić je zapisao da je Stanišić rekao da su sada u poziciji da biraju policajce i da je, prema strukturi, 80 posto sada u vojsci.[14205] Prema tome, bilo je potrebno da se pojasne nadležnosti MUP-a i VRS-a.[14206] Stanišić je primijetio da je saradnja nedovoljna i predložio da budu uvezani i da više sarađuju.[14207] Stanišić je takođe rekao da je tog jutra poslao naredbu da se čitav jedan dio snaga MUP-a stavi u nadležnost VRS-a.[14208]

3801. **Ratko Adžić**, koji je bio ministar unutrašnjih poslova od 20. januara do 12. jula 1993. (v. poglavlje 3.4), izjavio je da su CSB i lokalne stanice policije obavljali glavninu operativnih poslova iz nadležnosti MUP-a.[14209] Policijske snage u svakoj stanici policije bile su spremne za sadejstvo s VRS-om, ukoliko je to nalagala vojna situacija.[14210] Prema Zakonu o MUP-u i njegovoj organizaciji, ministar unutrašnjih poslova je određivao upotrebu snaga MUP-a i Specijalne brigade policije. Zbog loših komunikacija između MUP-a i CSB-a, kao i zbog razuđenosti teritorije republike bosanskih Srba, ovaj svjedok je nadležnost za upotrebu jedinica policije u sadejstvu s vojskom prenio na načelnike centara službi bezbjednosti. Adžić je u svom svjedočenju

[14199] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 1-2.
[14200] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 6.
[14201] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 3.
[14202] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 3.
[14203] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 373.
[14204] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 373.
[14205] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 373-374.
[14206] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 374.
[14207] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 374.
[14208] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 373-374.
[14209] D597 (Ratko Adžić, izjava svjedoka, 27. maj 2014.), par. 26.
[14210] D597 (Ratko Adžić, izjava svjedoka, 27. maj 2014.), par. 26.

izjavio da su na terenu, komandanti korpusa VRS-a i načelnici CSB-a zajednički donosili odluku o upotrebi tih jedinica policije u borbenim dejstvima. Međutim, tokom izvršavanja borbenih zadataka u sadejstvu, svaki komandant je zadržavao komandu nad svojim jedinicama.[14211]

3802. Dana 5. juna 1993., Mladić je od predsjednika vlade i ministra unutrašnjih poslova zatražio da obezbijede snage MUP-a u vidu jedne jedinice veličine bataljona (500 do 600 ljudi) za samostalno izvođenje zadataka u operaciji "Mač" u sadejstvu s jedinicama VRS-a.[14212] Ta jedinica trebala je biti prepotčinjena komandantu 1. romanijske pješadijske brigade, pukovniku Lizdeku.[14213] Jedan predstavnik MUP-a trebao je 7. juna 1993. otići na IKM 1. romanijske pješadijske brigade za vrijeme izvođenja borbenih dejstava i prenijeti pukovniku Lizdeku neophodne informacije o toj angažovanoj jedinici.[14214] Mladić je tražio da najkasnije do 6. juna 1993. bude obaviješten o mogućnosti angažovanja tražene jedinice MUP-a.[14215]

3803. Dana 17. januara 1994., Karadžić je odobrio Mladićev zahtjev za angažovanje pripadnika CSB-a u borbenim dejstvima u zoni odgovornosti OG-a "Doboj" i IBK-a.[14216] Ministar unutrašnjih poslova Stanišić takođe je dobio jedan primjerak Karadžićeve odluke.[14217]

3804. Prema borbenom izvještaju SRK-a od 20. januara 1994., Karadžić je naredio MUP-u na Ilidži da rasporedi određeni broj pripadnika MUP-a s područja Ilidže za držanje položaja VRS-a u Nedžarićima.[14218]

3805. Dana 8. februara 1995., Mladić je zabilježio sastanak koji je imao s Karadžićem i predstavnicima MUP-a, uključujući Milenka Karišika, komandanta Specijalne brigade policije Gorana Sarića, kao i Kapetinu.[14219] Na tom sastanku, Karišik je objasnio brojno stanje MUP-a, uključujući ljude koji su bili na linijama fronta na području Bihaća; objasnio je da je oko 5.700 pripadnika MUP-a angažovano u borbenim dejstvima, od

[14211] D597 (Ratko Adžić, izjava svjedoka, 27. maj 2014.), par. 27.
[14212] P5122 (Zahtjev VRS-a za angažovanje jedinica MUP-a u operaciji "Mač", 5. juni 1993.), str. 1-2.
[14213] P5122 (Zahtjev VRS-a za angažovanje jedinica MUP-a u operaciji "Mač", 5. juni 1993.), str. 1.
[14214] P5122 (Zahtjev VRS-a za angažovanje jedinica MUP-a u operaciji "Mač", 5. juni 1993.), str. 2.
[14215] P5122 (Zahtjev VRS-a za angažovanje jedinica MUP-a u operaciji "Mač", 5. juni 1993.), str. 2.
[14216] P5125 (Karadžićevo odobrenje da se pripadnici CSB-a angažuju u borbenim dejstvima, 27. avgust 1993.).
[14217] P5125 (Karadžićevo odobrenje da se pripadnici CSB-a angažuju u borbenim dejstvima, 27. avgust 1993.).
[14218] P873 (Borbeni izvještaj SRK-a , 20. januar 1994.), str. 1-2.
[14219] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 27.

kojih se 1.620 bori na "ratištu".[14220] Karišik je iznio nekoliko problema na koje je nailazio MUP, kao što je prepotčinjavanje u zonama zbog podjele na vodove.[14221] Takođe se žalio da MUP dobija neprecizna borbena uputstva od VRS-a.[14222] Mladić je zabilježio da je Karišik rekao da MUP čini 3 posto VRS-a.[14223] Karišik je tražio da se jedinicama MUP-a daju precizna uputstva, da se poboljša logistička podrška jedinicama MUP-a i da se riješi medicinski status ranjenih pripadnika MUP-a.[14224] Prema onome što je zabilježeno u njegovoj bilježnici, Mladić je na tom sastanku govorio o "sistematsko[m] rješenj[u] problema logistike, kako pripadnika MUP-a, tako isto i VRS-a". Takođe je rekao da su "[u] ratu i školovali 4.500 policajaca". Kapetina je rekao da su od ukupno 219.268 vojnih obveznika, njih 209.409 bili pripadnici VRS-a, a njih 9.859 pripadnici MUP-a. Zaključio je rekavši da pripadnici MUP-a čine 4,7 posto od ukupnog broja vojnih obveznika. Kapetina je izvijestio da Ministarstvo odbrane nema neraspoređenih vojnih obveznika i da su neki pripadnici fiktivno evidentirani i u MUP- i u VRS-u.[14225] Mladić je sažeto zabilježio da je Karadžić izjavio: "Nigdje registrovani [vojni obveznici] – to je velika rezerva –".[14226]

3806. Dana 10. marta 1995., Mladić je poslao naređenje komandama 1. KK-a i 2. KK-a, IBK-a i IKM-u 1 i 2 Glavnog štaba VRS-a, u vezi s nizom zamjena borbenih jedinica.[14227] Mladić je naredio Komandi 2. KK-a da do 12. marta 1995. izvuče snage MUP-a iz borbenih dejstava i da ih zamijeni svojim snagama u zoni odgovornosti Korpusa.[14228] Nakon dva dana, snage MUP-a trebale su biti upućene u zonu odgovornosti Operativne grupe "Pauk", na osnovu naređenja Karadžića i MUP-a.[14229] Komandanti korpusa bili su lično odgovorni Mladiću za izvršenje tih zadataka.[14230]

3807. Dana 7. aprila 1995., Karadžić je naredio Glavnom štabu VRS-a i Ministarstvu odbrane da se 56 vojnih obveznika iz jedinica VRS-a preraspodijeli u MUP radi

[14220] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 27-28.
[14221] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 28.
[14222] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 28-29.
[14223] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 29.
[14224] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 29.
[14225] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 30.
[14226] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 31.
[14227] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.
[14228] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.
[14229] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.
[14230] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.

formiranja odreda specijalne policije u Srbinju.[14231] Pedeset vojnih obveznika bili su pripadnici 11. hercegovačkog lakog pješadijskog bataljona Srbinje, a šestorica su bili pripadnici DK-a.[14232] U jednom razgovoru iz novembra 1994., Malko Koroman, načelnik Uprave policije u opštini Pale, izjavio je da je policija učestvovala u svim oružanim akcijama na Palama i organizovala ih, dok nije formiran VRS.[14233] Nadalje, prema Koromanovim riječima, jedini način da se popune redovi MUP-a bio je da se postigne dogovor s vrhovnim komandantom, Glavnim štabom VRS-a i Ministarstvom odbrane da MUP dobije barem pet posto od regrutnog sastava VRS-a.[14234] Rekao je da će se založiti za usku saradnju s Glavnim štabom VRS-a u vezi sa svim vojnim pitanjima i borbenim dejstvima.[14235]

3808. Dana 6. juna 1995., Mladić je kontaktirao predsjednika, predsjednika vlade i ministra odbrane republike bosanskih Srba, kao i komande SRK-a, HK-a, IBK-a i DK-a, radi zaustavljanja prodora muslimanskih snaga u zone odgovornosti SRK-a i HK-a.[14236] Zatražio je da se provede potpuna mobilizacija svih vojno sposobnih muškaraca u zoni odgovornosti SRK-a i HK-a i da se oni stave na raspolaganje tim korpusima.[14237] Takođe je predložio da se civilima zabrani iseljavanje iz sarajevskih opština, opština Kalinovik, Trnovo, Rudo i Čajniče, te drugih pograničnih opština bez odobrenja i da se angažuju MUP i pripadnici Vojne policije da privedu vojne obveznike koji se ne odazovu na poziv.[14238] Pored toga, jedinice MUP-a u zoni odgovornosti SRK-a, HK-a i IBK-a trebale su se staviti na raspolaganje SRK-u i HK-u radi zaustavljanja neprijateljske ofanzive i obezbjeđenja komunikacije Sarajevo-Trnovo-Dobro Polje-Miljevina.[14239]

3809. Dana 1. jula 1995., Mladić je poslao telegram SRK-u, 1. IKM-u HK-a, 3. IKM-u Glavnog štaba VRS-a i MUP-u na Palama u kojem je naveo da Glavni štab VRS-a mora biti obaviješten putem adekvatnih kanala ako bilo ko bude teže ranjen u rejonu

[14231] P6843 (Karadžićevo naređenje u vezi s preraspodjelom 56 vojnika iz VRS-a u MUP, 7. april 1995.).
[14232] P6843 (Karadžićevo naređenje u vezi s preraspodjelom 56 vojnika iz VRS-a u MUP, 7. april 1995.), str. 3.
[14233] P3794 (Razgovor MUP-a s Malkom Koromanom, novembar 1994.), str. 2.
[14234] P3794 (Razgovor MUP-a s Malkom Koromanom, novembar 1994.), str. 3.
[14235] P3794 (Razgovor MUP-a s Malkom Koromanom, novembar 1994.), str. 4.
[14236] P5131 (Mladićev zahtjev za mobilizaciju snaga u zoni odgovornosti SRK-a i HK-a, 6. juni 1995.), str. 1-2.
[14237] P5131 (Mladićev zahtjev za mobilizaciju snaga u zoni odgovornosti SRK-a i HK-a, 6. juni 1995.), str. 2.
[14238] P5131 (Mladićev zahtjev za mobilizaciju snaga u zoni odgovornosti SRK-a i HK-a, 6. juni 1995.), str. 2.
[14239] P5131 (Mladićev zahtjev za mobilizaciju snaga u zoni odgovornosti SRK-a i HK-a, 6. juni 1995.), str. 2.

Trnova.[14240] Helikopteri koji su bili stacionirani na Palama i u Kalinoviku trebali su biti korišteni za evakuacije, ali samo s odobrenjem Glavnog štaba VRS-a.[14241] MUP na Palama trebao je obavještavati MUP Republike Srbije i pukovnika Golića.[14242]

3810. Dana 26. septembra 1995., Tomislav Kovač, zamjenik ministra unutrašnjih poslova, predložio je Glavnom štabu VRS-a, konkretno Mladiću, i IKM-u Banjaluka da zakažu sastanak Dragana Filipovića, koordinatora snaga MUP-a, Mladića i samog Kovača kako bi se razriješili problemi u vezi s komandovanjem snagama koje su u tom trenutku bile u sastavu MUP-a.[14243]

3811. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o konkretnoj situaciji u više opština. Što se tiče opštine Vlasenica, **Mane Đurić** je u svom svjedočenju rekao da je u proljeće 1992., SJB Vlasenica izvodio neka od svojih dejstava u sadejstvu s JNA, a kasnije s VRS-om.[14244] Prema riječima ovog svjedoka, VRS je, nakon 19. maja 1992., kada je već bio formiran, tražio policijske snage iz stanica javne bezbjednosti. Đurić je objasnio da je on, kao načelnik SJB-a, bio dužan da zatim traži odobrenje od načelnika CSB-a. Svjedok bi potom poslao policajce u VRS, gdje bi bili stavljeni pod komandu nadležne jedinice VRS-a. Đurić je potvrdio da to znači da su policijske snage bile prepotčinjene VRS-u.[14245]

3812. Što se tiče opštine Kotor-Varoš, Komanda 1. KK-a je 6. jula 1992. izvijestila Glavni štab VRS-a da MUP Banjaluka, zajedno s 22. brigadom i Lakom brigadom Čelinac, učestvuje u čišćenju terena na prostoru Kotor-Varoš, Šiprage i Maslovare u opštini Kotor-Varoš.[14246]

3813. Što se tiče Sarajeva, Radomir Bjelanović, načelnik SJB-a Milići, izvijestio je 3. avgusta 1992. Zorana Cvijetića, načelnika SJB-a Sarajevo, da je SJB Milići bio angažovan u borbenim dejstvima ili operacijama u različitim periodima tokom maja i juna 1992., i da su policajci bili "na položaju" u periodu od 26. jula 1992. do 3. avgusta 1992.[14247] Bjelanović je takođe izvijestio da "[p]roblema oko sadejstva i komandovanja

[14240] P7589 (Mladićev telegram u vezi s ranjenima u rejonu Trnovo, 1. juli 1995.), str. 1-2.
[14241] P7589 (Mladićev telegram u vezi s ranjenima u rejonu Trnovo, 1. juli 1995.), str. 1.
[14242] P7589 (Mladićev telegram u vezi s ranjenima u rejonu Trnovo, 1. juli 1995.), str. 2.
[14243] P5133 (Prijedlog o komandovanju snagama MUP-a, koji je Kovač uputio Mladiću i IKM-u Banja Luka, 26. septembar 1995.).
[14244] Mane Đurić, T. 27667-27668; P6878 (Izvještaj načelnika SJB-a Vlasenica, upućen CSB-u Sarajevo i MUP-u republike Bosanskih Srba, 6. avgust 1992.), str. 1-2.
[14245] Mane Đurić, T. 27698.
[14246] P3695 (Borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, 6. juli 1992.), str. 1.
[14247] P6792 (Pismo Radomira Bjelanovića upućeno Zoranu Cvijetiću, 3. avgust 1992.),str. 1, 3-4.

nije bilo".[14248] Dana 19. aprila 1995., komandant SRK-a Dragomir Milošević naredio je svim jedinicama SRK-a da se stave u punu borbenu gotovost kako bi se osujetile namjere neprijatelja u vezi s eventualnim aktivnostima prema snagama Korpusa.[14249] Takođe je naredio da se sve snage MUP-a, pogranične policije i carine stave u pripravnost.[14250]

3814. U vezi s opštinom Rogatica, u izvještaju SJB-a Rogatica CSB-u Romanija-Birač od 14. avgusta 1992., navodi se da su pripadnici SJB-a Rogatica učestvovali svim borbenim dejstvima koja su se odvijala u opštinama Višegrad i Rogatica od aprila do jula 1992.[14251]

3815. Što se tiče opština Prijedor i Sanski Most, u izvještaju Momira Talića stoji da su 14. juna 1992. dobrovoljci i policija, zajedno s Operativno-taktičkom grupom Prijedor, obezbijedili komunikaciju Bosanski Novi–Prijedor–Banjaluka, komunikaciju Prijedor–Sanski Most–Sanica i komunikaciju Sanski Most–Bosanska Krupa, te da raščišćavaju ostatke neprijatelja u rejonima selo Kozarac, opština Prijedor, Prijedor i Sanski Most.[14252] U izvještaju takođe piše da su dobrovoljci i policija raspoređeni zajedno s 1. i 2. pješadijskom brigadom, koje bile su u sastavu Operativne grupe "Doboj", južno od Donjeg Vakufa na pravcu sjeverno od sela Koščani – sjeverno od sela Kopčić– selo Brezičani i u dolini rijeke Vrbas, južno od Jajca.[14253]

3816. Dana 5. avgusta 1992., načelnik SJB-a Sanski Most Mirko Vrućinić izvijestio je SJB Banjaluka da pripadnici SJB-a Sanski Most nisu bili angažovani niti su učestvovali u borbenim dejstvima koje su izvodile oružane snage.[14254] Vrućinić je takođe izvijestio da je u borbenim dejstvima ili "takozvanim akcijama čišćenja", vojska kupila stanovništvo, u posljednje vrijeme samo ono koje je bilo vojno sposobno, i jednostavno ga predavala civilnim organima i vlastima. Nakon toga, policija je morala da vrši obezbjeđenje tih logora i bila je odgovorna za, između ostalog, hranu, zdravstvenu zaštitu i higijenu. Pored toga, istražni organi SJB-a i službe nacionalne bezbjednosti morali su preuzeti kompletan posao operativne obrade zarobljenika, uključujući saslušanje i trijažu. Do 5. avgusta 1992., obrađeno je oko 1.600 zarobljenika. Vrućinić

[14248] P6792 (Pismo Radomira Bjelanovića upućeno Zoranu Cvijetiću, 3. avgust 1992.),str. 3.
[14249] P923 (Naređenje Komande SRK-a, 19. april 1995.), str. 1.
[14250] P923 (Naređenje Komande SRK-a, 19. april 1995.), str. 1-2.
[14251] P3020 (Izvještaj SJB-a Rogatica, upućen CSB-u Romanija-Birač, u vezi s događajima u opštini Rogatica, koji je potpisao Mladen Vasiljević, načelnik SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1.
[14252] P3697 (Borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, koji je potpisao Momir Talić, 14. juni 1992.), str. 2-3.
[14253] P3697 (Borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, koji je potpisao Momir Talić, 14. juni 1992.), str. 2-3.
[14254] D1965 (Izvještaj načelnika SJB-a Sanski Most, upućen CSB-u Banjaluka, 5. avgust 1992.), str. 1.

je postavio brojna pitanja u vezi sa statusom tih logora i ljudi koji su za njih nadležni, kao i u vezi sa statusom osoba držanih u logorima. Osim toga, Vrućinić je izvijestio da razmjena informacija između oružanih snaga i SJB-a nije na potrebnom nivou, prvenstveno zbog toga što između njih nije uspostavljena stalna saradnja.[14255]

3817. **Branko Basara** je u svom svjedočenju izjavio da 6. krajiška brigada nije sarađivala s opštinskim vlastima i s MUP-om, osim na razmjeni informacija i "popuni jedinica".[14256] Prema riječima ovog svjedoka, brigada nije sarađivala sa SJB-om i TO-om u smislu izvođenja akcija razoružavanja u Sanskom Mostu.[14257] Prema jednom izvještaju sa savjetovanja s, između ostalih, komandantima brigada, jednim višim oficirom 1. KK-a, predsjednicima skupština opština i načelnicima MUP-a, održanog 13. septembra 1992., Mladić je zadužio komandante brigada da pruže maksimalnu pomoć civilnim vlastima i MUP-u.[14258] Basara je naglasio da je pomoć pružana samo ako su je te vlasti tražile.[14259]

3818. Dana 15. septembra 1992., načelnik SJB-a Prijedor Simo Drljača obavijestio je CSB Banjaluka da nije u mogućnosti udovoljiti zahtjevu 1. krajiškog korpusa da 100 policajaca SJB-a Prijedor stavi na raspolaganje VRS-u do 16. septembra 1992.[14260] Drljača je podsjetio da su nešto ranije tog mjeseca "ustupili" VRS-u 417 policajaca radi odlaska na područje Han-Pijeska i da se u tom trenutku pet policajaca nalazilo u Kotor-Varošu, a jedan policajac u Jajcu kao vozač borbenog vozila.[14261] U intervjuu od 9. aprila 1993., Simo Drljača je iznio komentar sa je saradnja između prijedorske policije i VRS-a i njegovih oficira "izuzetna".[14262] Drljača je rekao da se saradnja odvija "u zajedničkom čišćenju terena od otpadnika", zajedničkom radu na kontrolnim punktovima, zajedničkoj grupi za suzbijanje narušavanja javnog reda i mira kao i u borbi protiv terorističkih grupa.[14263]

[14255] D1965 (Izvještaj načelnika SJB-a Sanski Most, upućen CSB-u Banjaluka, 5. avgust 1992.), str. 2.
[14256] Branko Basara, T. 34389-34390, 34399-34400, 34466-34470. Pretresno vijeće smatra da riječ "popuna" u ovom slučaju znači regrutovanje ljudi u jedinice VRS-a.
[14257] Branko Basara, T. 34469-34473.
[14258] P7324 (Izvještaj Branka Basare sa savjetovanja o stanju u VRS-u pod Mladićevim rukovodstvom, 16. septembar 1992.), str. 1-2.
[14259] Branko Basara, T. 34537-34538.
[14260] P2444 (Dopis načelnika SJB-a Prijedor, Sime Drljače, upućen CSB-u Banjaluka, od 15. septembra 1992.).
[14261] P2444 (Dopis načelnika SJB-a Prijedor, Sime Drljače, upućen CSB-u Banjaluka, od 15. septembra 1992.).
[14262] P7211 (Intervju sa Simom Drljačom od 9. aprila 1993.), str. 3.
[14263] P7211 (Intervju sa Simom Drljačom od 9. aprila 1993.), str. 3.

Zločini koje je počinio MUP

3819. U poglavljima 4.1-4.7, 4.9-4.12 i 4.14, Pretresno vijeće je konstatovalo da su pripadnici MUP-a bili umiješani u veliki broj zločina, uključujući ubistvo, protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje, počinjenih u sljedećim opštinama: Banjaluka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most i Vlasenica. U većini tih opština pripadnici MUP-a su počinili zločine u saradnji ili sadejstvu s pripadnicima VRS-a.

Zaključci Pretresnog vijeća

3820. Pretresno vijeće konstatuje da argument odbrane da je MUP formiran iz nužde nije relevantan za utvrđivanje uloge MUP-a u pogledu provođenja zajedničkog cilja navodnog sveobuhvatnog UZP-a. Pretresno vijeće stoga odbacuje taj argument.

3821. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 3.4 u vezi sa strukturom MUP-a. Pretresno vijeće je u tom poglavlju konstatovalo sljedeće: MUP je formiran 28. marta 1992.; najkasnije od 18. aprila 1992. pa nadalje, u MUP-u je postojao sistem izvještavanja koji je funkcionisao i podaci koje bi prikupio SNB MUP-a dostavljani su i Službi javne bezbjednosti; od aprila 1992. pa nadalje, MUP je počeo da formira posebne jedinice policije. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.2 da se SDS još početkom 1991. godine zalagao za podjelu teritorije na nacionalnoj osnovi i uspostavljanje zasebnih, paralelnih političkih, policijskih i vojnih institucija bosanskih Srba. Od aprila 1992., ranije osnovane institucije bosanskih Srba više nisu funkcionisale paralelno s institucijama višenacionalne Bosne i Hercegovine, nego su predstavljale zasebne i odvojene vlasti koje je uspostavio SDS i, kao takve, predstavljale su *de facto* državne institucije, funkcionisale autonomno i bile odgovorne institucijama i rukovodstvu bosanskih Srba.

3822. Na osnovu dokaza prikazanih gore u tekstu, Pretresno vijeće konstatuje da su u proljeće 1992., svi zaposleni u lokalnim stanicama javne bezbjednosti i drugim javnim službama morali da potpišu izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba; bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su to odbili bili su otpušteni. U pripremi za uspostavljanje zasebnog MUP-a bosanskih Srba, srpski policajci i stanice policije su naoružani.

3823. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su organi MUP-a, uključujući centre službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti, u aprilu i maju 1992. proveli naređenje Kriznog štaba ARK-a da se nesrbi razoružaju i oduzeli veliku količinu oružja od nesrba u opštinama ARK-a, uključujući opštine Banjaluka, Ključ, Sanski Most i Prijedor.

3824. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je MUP tijesno sarađivao s VRS-om. Dana 15. maja 1992., ta saradnja je formalizovana kada je ministar unutrašnjih poslova Stanišić naredio organizovanje svih zaposlenih u MUP-u u ratne jedinice u svrhu odbrane teritorije republike bosanskih Srba. Stanišić je ovlastio načelnike CSB-ova i komandanta odreda policije CSB-a Sarajevo da imenuju starješine policije na komandne dužnosti u formiranim ratnim jedinicama. Tim načelnicima CSB-ova i komandantu takođe je naređeno da osiguraju da se poštuje načelo subordinacije i nadređenosti u sistemu komandovanja MUP-a. U skladu s tada važećim zakonom u republici bosanskih Srba, jedinice MUP-a su se mogle prepotčiniti VRS-u za razne svrhe, između ostalog i kao pojačanje snagama VRS-a tokom borbenih dejstava.

3825. Zakonom o unutrašnjim poslovima bilo je propisano da ministar unutrašnjih poslova određuje upotrebu snaga MUP-a i Specijalne brigade policije. Međutim, ministar unutrašnjih poslova je u praksi ovlaštenje za donošenje takve odluke prenosio na načelnike centara službi bezbjednosti. Ako je Glavni štab VRS-a planirao neku borbenu operaciju za koju je bio potreban angažman MUP-a, tražio bi od Karadžića da odobri upotrebu jedinica policije, a Karadžić bi zatim obavijestio ministra unutrašnjih poslova. Komandant Glavnog štaba VRS-a je ponekad takođe tražio pomoć snaga MUP-a od predsjednika vlade bosanskih Srba i od ministra unutrašnjih poslova. Ako se neka operacija planirala na nivou korpusa, komandant korpusa bi se obratio načelniku CSB-a na datom području kako bi zatražio angažman njihovih jedinica. Komandanti korpusa VRS-a i načelnici CSB-a su zatim zajednički donosili odluku o upotrebi jedinica MUP-a u borbenim dejstvima. O problemima koji su se pojavljivali u vezi s angažovanjem pripadnika MUP-a u borbenim dejstvima razgovaralo se sa članovima Glavnog štaba VRS-a i pripadnicima MUP-a.

3826. Pretresno vijeće konstatuje da su jedinice MUP-a bile angažovane u borbenim dejstvima na određeno vrijeme, kako bi izvršile neki tačno definisani zadatak. Kada su jedinice MUP-a učestvovale u borbenim dejstvima, bile su prepotčinjene komandi VRS-a, ali su i dalje bile pod direktnom komandom službenika MUP-a. To je značilo da je VRS davao zadatke i da su jedinice MUP-a izvršavale naređenja VRS-a u tom pogledu.

U periodu od barem 12. maja 1992. do barem 26. septembra 1995., jedinice MUP-a su učestvovale u borbenim dejstvima zajedno s VRS-om. Od aprila do barem decembra 1992., MUP je na raspolaganje VRS-u stavio 6.167 policajaca. U februaru 1995., u borbenim dejstvima je učestvovalo približno 5.700 pripadnika MUP-a. Stanice javne bezbjednosti u više opština, uključujući opštine Ilidža, Kotor-Varoš, Prijedor, Rogatica i Vlasenica, izvodile su borbena dejstva u saradnji s VRS-om ili su odgovarale na zahtjeve da se policajci stave na raspolaganje za učešće u dejstvima. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da je postojalo samo ograničeno *de facto* prepotčinjavanje MUP-a VRS-u i da je lanac komandovanja MUP-a bio isključivo u okviru MUP-a.

3827. Pretresno vijeće će takođe razmotriti umiješanost i učešće MUP-a u preuzimanju vlasti u opštinama i činjenju zločina, kako je navedeno gore u tekstu, u kontekstu postojanja navodnog sveobuhvatnog UZP-a u poglavlju 9.2.14, dolje.

3828. Pretresno vijeće će razmotriti dokaze u vezi s ulogom optuženog u vezi s MUP-om u poglavlju 9.3.3 i 9.3.4.

9.2.8 Uloga paravojnih formacija

3829. Pretresno vijeće će najprije razmotriti dokaze o opštoj ulozi paravojnih jedinica u vezi s navodnim sveobuhvatnim UZP-om. Pretresno vijeće će se zatim baviti dokazima koji se konkretno odnose samo na one pojedinačne paravojne jedinice za koje je konstatovalo da su počinile zločine u vremenskom i geografskom okviru Optužnice. Dokazi koji se tiču povezanosti optuženog sa svakom takvom paravojnom jedinicom biće razmotreni u poglavlju 9.3.4.

Pregled

3830. Prema Optužnici, među učesnicima navodnog sveobuhvatnog UZP-a bile su vođe paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne i Hercegovine ili su, alternativno, učesnici navodnog UZP-a koristili te vođe da izvrše zločine u realizaciji ciljeva udruženog zločinačkog poduhvata.[14264] Pretresno vijeće će razmotriti argumente odbrane u vezi s paravojnim formacijama za svaku konkretnu jedinicu o

[14264] Optužnica, par. 8-12.

kojoj će biti riječi, dolje u tekstu. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno o opštoj ulozi paravojnih jedinica u vezi s navodnim sveobuhvatnim UZP-om. Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-802**, oficir VRS-a;[14265] **Božidar Krnojelac**, Srbin, pripadnik 'seoske straže' u Foči, koji je od sredine aprila do sredine maja 1992. bio svaki dan u KP Domu;[14266] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade;[14267] **Duško Čorokalo**, rezervni potporučnik u Komandi 6. krajiške brigade;[14268] **Trivko Pljevaljčić,** bosanski Srbin iz opštine Foča, koji je bio komandir 3. čete 5. bataljona Taktičke grupe Foča i koji je 1995. radio u KP Domu Foča;[14269] **Radoslav Daničić**, vozač Branka Basare, koji je bio stacioniran u Sanskom Mostu;[14270] **Vinko Nikolić**, koji je od novembra 1991. do sredine maja 1992. bio pripadnik SOS-a i član Kriznog štaba Sanski Most od njegovog osnivanja 14. aprila 1992., gdje je bio na dužnosti povjerenika za saobraćaj od 19. juna 1992.;[14271] **Dragomir Andan**, bosanski Srbin, koji je od 1. juna 1992. bio viši inspektor MUP-a u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom, a potom od septembra 1992. obavještajni oficir u Glavnom štabu VRS-a.;[14272] **Ratomir Maksimović**, koji je od 1. aprila 1993. do 1. septembra 1994. i od 30. aprila 1995. do 31. marta 1996. služio u Komandi SRK-a;[14273] i **Savo Sokanović**, koji je od decembra 1992. bio načelnik Sektora za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a;[14274], kao i dokumentarni dokazi.

3831. **Duško Čorokalo** je u svom svjedočenju rekao da je stav VRS-a od početka rata bio da paravojne jedinice moraju biti integrisane u njegov sastav ili razoružane.[14275] **Ratomir Maksimović** je u svom svjedočenju izjavio da je VRS bio energičan u pogledu eliminisanja paravojnih formacija i da su, kada je VRS formiran, sve

[14265] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), str. 1-2, 33; P438 (List s pseudonimom za svjedoka RM-802).
[14266] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), str. 1, par. 1, 9; Božidar Krnojelac, T. 25972.
[14267] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401.
[14268] D785 (Duško Čorokalo, izjava svjedoka, 6. februar 2014.), par. 3.
[14269] D706 (Trivko Pljevaljčić, izjava svjedoka, 10. juli 2014.), str. 1, par. 1, 4; Trivko Pljevaljčić, T. 27200, 27205, 27215-27216.
[14270] D1321 (Radoslav Daničić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 1, 5.
[14271] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 5, 28; Vinko Nikolić, T. 31248-31249; P7111 (Rješenje Kriznog štaba kojim se Vinko Nikolić imenuje za povjerenika za saobraćaj, 19. juni 1992.)
[14272] D512 (Dragomir Andan, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5-7; Dragomir Andan, T. 22386-22388, 22396, 22437.
[14273] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 4-5; Ratomir Maksimović, T. 26800.
[14274] Savo Sokanović, T.35678-35681.
[14275] Duško Čorokalo, T. 28489.

dobrovoljačke formacije "manje više [...] neutralisane ili uključene u sastav VRS-a".[14276] **Savo Sokanović** je u svom svjedočenju izjavio da je stav Glavnog štaba VRS-a bio da paravojne jedinice trebaju formalno i praktično biti potčinjene jedinicama VRS-a.[14277] Međutim, usprkos prijedlozima i zahtjevima i političkog i vojnog rukovodstva, neke paravojne formacije su i dalje djelovale samostalno i bilo je teško rukovoditi i komandovati tim jedinicama.[14278]

3832. Odlukom Predsjedništva bosanskih Srba od 13. juna 1992. zabranjeno je formiranje i djelovanje svih samoorganizovanih naoružanih grupa na teritoriji republike bosanskih Srba.[14279] Ovom odlukom je postojećim samoorganizovanim naoružanim grupama i pojedincima takođe naređeno da se stave pod komandu VRS-a ili MUP-a.[14280] Predsjedništvo bosanskih Srba će se odreći svih naoružanih grupa koje nastave da djeluju samostalno i strogo ih kazniti.[14281] Takođe 13. juna 1992., Karadžić je obavijestio generalnog sekretara UN-a o odluci da ne priznaje nijednu paravojnu grupu kako bi pokazao da pokušava zaustaviti tragediju etničkog sukoba u Bosni i Hercegovini na različitim nivoima.[14282]

3833. Nakon te odluke, uslijedili su brojni vojni izvještaji i izvještaji MUP-a o aktivnostima paravojnih formacija u cijeloj republici bosanskih Srba. Dana 22. juna 1992., Dragan Masal, komandant artiljerijske brigade, izvijestio je Komandu IBK-a da neki pojedinci iz organa vlasti pokazuju "navijačke strasti" prema paravojnim formacijama.[14283] Takođe je izvijestio da su sve vojne formacije stavljene pod jedinstvenu kontrolu organa republike bosanskih Srba, na osnovu naredbe Predsjedništva Bijeljine od 11. juna 1992., ali da nekoliko paravojnih organizacija nije poštovalo više naredbi koje je izdala jedinstvena komanda.[14284]

3834. Kako se navodi u izvještaju Komande 1. KK-a Glavnom štabu VRS-a od 10. jula 1992., u cijeloj zoni odgovornosti Korpusa vođena je borba za vlast zbog samozvanih

[14276] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 56-57.
[14277] Savo Sokanović, T. 35714.
[14278] Savo Sokanović, T. 35714.
[14279] P2930 (Odluka o zabrani formiranja i djelovanja naoružanih grupa i pojedinaca, 13. juni 1992.). V. takođe P3693 (Zapisnik sa 27. sjednice Predsjedništva bosanskih Srba, 13. juni 1992.).
[14280] P2930 (Odluka o zabrani formiranja i djelovanja naoružanih grupa i pojedinaca, 13. juni 1992.).
[14281] P2930 (Odluka o zabrani formiranja i djelovanja naoružanih grupa i pojedinaca, 13. juni 1992.).
[14282] D2006 (Karadžićeva naređenja, odluke i drugi dokumenti, 1992.-1993.), str. 13.
[14283] D2002 (Izvještaj o postupcima Srpske nacionalne garde, 22. juni 1992.), str. 1, 3.
[14284] D2002 (Izvještaj o postupcima Srpske nacionalne garde, 22. juni 1992.), str. 1.

grupa i organizacija koje su, između ostalog, pljačkale na tom području, posebno u Banjaluci.[14285]

3835. Na sastanku MUP-a održanom 11. jula 1992., kojem su prisustvovali, između ostalih, ministar unutrašnjih poslova i više načelnika stanica javne bezbjednosti, SNB-ova i centara službi bezbjednosti, rečeno je da su mnoge paravojne formacije bez jedinstvene komande i da pljačkaju.[14286]

3836. Dana 24. jula 1992., Komanda SRK-a izdala je direktivu u kojoj se navodi da su paravojne formacije razobličene i eliminisane.[14287] U toj direktivi takođe stoji da komande i jedinice imaju posebnu obavezu da razbiju, protjeraju i unište razne paravojne formacije.[14288]

3837. Prema izvještaju CSB-a Trebinje iz sastava MUP-a o aktivnostima paravojnih formacija na teritoriji SAO Hercegovine od 30. jula 1992., na početku rata, razne naoružane vojne formacije su u većim i manjim grupama izvršavale zadatke u zoni ratnih dejstava, uglavnom u saradnji s VRS-om.[14289] Međutim, kasnije, posebno tokom jula 1992., djelovanje nekih naoružanih grupa ili dijelova većih formacija u značajnoj mjeri je usložilo bezbjednosnu situaciju, naročito u opštinama Nevesinje i Stolac.[14290] SJB je spriječio njihove pokušaje uspostavljanja kontrolnih punktova i održavanja reda i mira na području Bileće i Trebinja.[14291] Kako bi se spriječile nezakonite aktivnosti tih naoružanih grupa, stanice javne bezbjednosti dogovorile su s nadležnim komandama VRS-a da se pripadnici nekih grupa pošalju na ratište pod komandom jedinica VRS-a. Prema tom izvještaju, nedostajalo je aktivnog i dosljednog angažovanja nadležnih vojnih organa, naročito Vojne policije, koji su tvrdili da taj problem treba da rješava MUP, zato što te naoružane grupe ne pripadaju VRS-u. U izvještaju je preporučeno odstranjivanje vođa tih grupa i upućivanje domaćih lica koja su im se pridružila u VRS kako bi se te naoružane grupe raspale.[14292]

3838. **Dragomir Andan** je u svom svjedočenju rekao da su u julu 1992., on i njegov kolega Mićo Davidović zatražili pomoć Glavnog štaba VRS-a jer im je nedostajalo resursa da se suprotstave Žutim osama, koje su u to vrijeme bile dobro naoružana

[14285] P3815 (Redovni borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, upućen Glavnom štabu, 10. juli 1992.), str. 1-3.
[14286] P3801 (Izvještaj MUP-a, 17. juli 1992.), str. 2.
[14287] P5203 (Direktiva Komande SRK-a, 24. juli 1992.), str. 1.
[14288] P5203 (Direktiva Komande SRK-a, 24. juli 1992.), str. 4.
[14289] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 1, 3.
[14290] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 3.
[14291] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 7.

paravojna jedinica u čijem sastavu je bilo 120 ljudi.[14293] Na sastanku Glavnog štaba u Han-Pijesku, kojem su prisustvovali Salapura i Tolimir, a neko vrijeme i Mladić, svjedok i Davidović su iznijeli prijedlog za razoružanje, hapšenje i odstranjivanje pripadnika paravojne formacije.[14294] Operacija je počela 29. jula 1992., uz saradnju Glavnog štaba VRS-a.[14295] Privedeno je 65 ljudi, od kojih su 47 bili pripadnici Žutih osa.[14296] Konfiskovana je velika količina ukradenih automobila, oružja i municije, zlata i druge robe, a policiji u Zvorniku je naređeno da se oduzeta imovina vrati vlasnicima Muslimanima.[14297] Nije bilo moguće pribaviti dokaze protiv 54 od 65 uhapšenih pripadnika te paravojne formacije.[14298] Oni koji su bili državljani Srbije deportovani su u SRJ, a bosanski Srbi su predani VRS-u jer su bili "vojni obveznici".[14299] Međutim, jedanaest pripadnika Žutih osa identifikovani su kao organizatori kriminalnih aktivnosti i svjedok je protiv njih podnio krivične prijave tužilaštvu u Bijeljini 28. avgusta 1992.[14300] Prijave su podnijete civilnom a ne vojnom tužilaštvu, zato što pripadnici paravojne formacije nisu bili pripadnici VRS-a i smatrani su civilima.[14301] Optuženi su za razbojničku krađu, za što su mogli dobiti do 20 godina zatvora.[14302] Tužiteljka koja je preuzela predmet zvala se Biljana i svjedok je od svog kolege Davidovića čuo da ih je sve oslobodila bez suđenja.[14303] Nakon što su Žute ose puštene na slobodu, Vojin Vučković je otišao na Pale i sastao se s Biljanom Plavšić i Malkom Koromanom, načelnikom stanice policije na Palama.[14304] Međutim, njegov brat Dušan Vučković predat je Vojnoj policiji u avgustu 1992. kako bi se provjerilo da li je počinio zločine

---

[14292] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 9.
[14293] Dragomir Andan, T. 22374-22375.
[14294] Dragomir Andan, T. 22372-22375.
[14295] D512 (Dragomir Andan, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6; Dragomir Andan, T. 22421; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 1.
[14296] Dragomir Andan, T. 22421; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 1.
[14297] Dragomir Andan, T. 22404; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 2.
[14298] Dragomir Andan, T. 22424; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 1-2.
[14299] Dragomir Andan, T. 22424; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 2.
[14300] Dragomir Andan, T. 22422, 22424-22425, 22428; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 2; P6583 (Krivična prijava protiv Vojina Vučkovića, 8. avgust 1992.), str. 3.
[14301] 22459; P6583 (Krivična prijava protiv Vojina Vučkovića, 8. avgust 1992.), str. 1.
[14302] Dragomir Andan, T.22459; P6583 (Krivična prijava protiv Vojina Vučkovića, 8. avgust 1992.), str. 1, 3.
[14303] Dragomir Andan, T. 22426-22427, 22430.
[14304] Dragomir Andan, T. 22435.

nad civilima Muslimanima.[14305] Suđeno mu je u Srbiji i izrečena mu je kazna zatvora 8. jula 1996.[14306]

3839. Dana 28. jula 1992., Tolimir, načelnik Uprave za obavještajno-bezbjednosne poslove, izvijestio je, između ostalih, komandanta Glavnog štaba VRS-a, predsjednika i predsjednika vlade republike bosanskih Srba, te odjeljenja za obavještajno-bezbjednosne poslove svih komandi korpusa, da su paravojne formacije i grupe jedna od značajnih karakteristika rata u bivšoj Jugoslaviji. Među tim grupama bili su arkanovci, šešeljevci, komandosi kapetana Dragana, komandosi kapetana Olivera, čarlijevci, jovićevci, Beli orlovi, Vukovi i Suva rebra. Te grupe su se služile ikonografijom u rasponu od pravoslavnih ornamenata i simbola do četničkih simbola i simbola Vijetnamskog rata.[14307] Prema tom izvještaju, preduslov za postojanje i djelovanje paravojnih formacija je nefunkcionisanje civilne i vojne vlasti.[14308] Paravojne jedinice bile su sastavljene uglavnom od lica niskih moralnih kvaliteta, uključujući one koji su ranije bili osuđivani za ubistvo, pljačku, razbojništvo i slično. U tim jedinicama su se često nalazili patološki kriminalci koje je ratno stanje i stanje opšteg bezvlašća izbacilo u prvi plan. U izvještaju se takođe detaljno navodi da je kod mnogih paravojnih formacija izražena mržnja prema nesrbima i da se "slobodno [...] može ocijeniti da su [one] nosioci genocidnosti u srpskom narodu". Većina takvih grupa motivisana je ratnim profiterstvom i pljačkom i nijedna od njih nije izražavala političku pripadnost vladajućoj stranci, SDS-u, već su bile povezane s opozicionim strankama iz Srbije, uključujući Srpski pokret obnove, Srpsku narodnu obnovu i SRS.[14309] Paravojne formacije nisu učestvovale u direktnim borbama s neprijateljem, nego su djelovale iza linija redovnih jedinica VRS-a i pljačkale i palile imovinu, te ubijale nedužno stanovništvo.[14310] U republici bosanskih Srba bilo je oko 60 paravojnih grupa, ukupne jačine četiri do pet hiljada ljudi.[14311] Tolimir je naveo da svaki naoružani Srbin u VRS-u mora biti pod isključivom komandom VRS-a, ili ga treba razoružati i protiv njega preduzeti zakonske mjere.[14312]

[14305] Dragomir Andan, T. 22425; P6582 (Izvještaj Uprave MUP-a za suzbijanje kriminaliteta, 4. avgust 1992.), str. 3.
[14306] Dragomir Andan, T. 22425, 22434, 22460-22462.
[14307] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 1.
[14308] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 1-2, 6.
[14309] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 1.
[14310] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 2.
[14311] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 3.
[14312] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 6.

3840. Istog dana, Mladić je naredio da se do 15. avgusta 1992. izvrši razoružavanje svih paravojnih formacija, grupa i pojedinaca na teritoriji republike bosanskih Srba, kako bi se sve naoružane formacije i pojedinci stavili pod jedinstvenu komandu VRS-a.[14313] Sve paravojne formacije upućene su da se uključe u redovne jedinice VRS-a. U tom naređenju stoji da oni koji su počinili zlodjela i zločine, uključujući pljačku, treba da budu razoružani, uhapšeni i krivično gonjeni pred sudovima VRS-a, bez obzira na njihovo državljanstvo. Paravojne formacije, grupe i pojedince iz njihovog sastava koji odbiju da se stave pod jedinstvenu komandu VRS-a trebalo je, u saradnji s MUP-om, razoružati, pohapsiti i optužiti za krivična djela.[14314] Mladić je izdao ovo naređenje nakon što je saznao da su paravojne formacije prisutne u zonama odgovornosti svih korpusa VRS-a.[14315] Te jedinice su se predstavljale kao jedinice za specijalna dejstva, "četnici" ili gardijske jedinice i djelovale su pod simbolima opozicionih stranaka, na primjer Srpskog pokreta obnove, SNO-a i SRS-a.[14316] Za realizaciju i provođenje ovog naređenja bili su odgovorni komandanti korpusa i načelnik Uprave za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba.[14317]

3841. Iako je svrha tog obavještajnog izvještaja Glavnog štaba VRS-a od 28. Jula 1992. bila da se ponovo uspostavi vladavina zakona na područjima koja su sad bila pod kontrolom bosanskih Srba, on isto tako pokazuje da je VRS bio više zabrinut zbog pljačke i poremećaja u funkcionisanju pravnog poretka nego zbog rasprostranjenih zločina koje su vršili pripadnici paravojnih formacija.[14318] U tom izvještaju se takođe ne objašnjava činjenica da je uključivanje pripadnika paravojnih formacija bilo pravilo i prije jula 1992. i da su pripadnici paravojnih jedinica zločine već bili izvršili, kao i da su ih i dalje vršili, pod pokroviteljstvom oružanih snaga bosanskih Srba.[14319] Na primjer, paravojne jedinice iz Prijedora koje se navode u izvještaju učestvovale su u napadima na Kozarac, Hambarine i druga mjesta na području Prijedora u maju 1992. kao dio VRS-a.[14320]

3842. **Svjedok RM-802** je uputio na odluku o potčinjavanju paravojnih jedinica od sredine jula do sredine avgusta 1992. i, prema njegovim riječima, utapanje paravojski u

[14313] P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992), str. 2-4.
[14314] P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992), str. 3.
[14315] P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992), str. 2.
[14316] P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992), str. 2.
[14317] P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992), str. 3.
[14318] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 316.
[14319] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 317.
[14320] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 318.

VRS ozakonilo je njihovu kriminalnu aktivnost i omogućilo da se njom i dalje bave.[14321] One su bile umiješane u pljačku i profiterstvo i ni brigade ni korpus nisu uradili ništa da ih rasformiraju.[14322] General Talić isprva nije ništa učinio da ukloni takve ekstremiste iz redova svojih jedinica jer je klima bila takva da je esktremistima dozvoljavala da djeluju, a oficire je sprečavala da kazne Srbe koji su bili "na frontu i koji su uradili nešto protiv Muslimana i Hrvata."[14323] Prema riječima svjedoka RM-802, ova klima i stav bili su rezultat enormnog političkog pritiska koji je na vojne komandante vršilo rukovodstvo SDS-a, uključujući predsjednike opština, predsjednike opštinskih odbora i rođake ekstremnih članova SDS-a.[14324] Ta klima je postojala na svim nivoima u VRS-u.[14325] Kasnije, otprilike sredinom avgusta 1992., Talić je na sastanku kojem je prisustvovalo više oficira VRS-a rekao da želi da paravojne formacije budu pod kontrolom VRS-a i potčinjene VRS-u, i to tako da se integrišu u vojsku ili policiju ili da se rasformiraju.[14326] Kada su te paravojne formacije konačno bile potčinjene, mnoge od njih su postale jedinice MUP-a.[14327]

3843. Dana 30. jula 1992., Komanda HK-a proslijedila je Mladićevo naređenje svim potčinjenim komandama i uputila ih da to naređenje izvrše do 14. avgusta 1992.[14328] Istog dana, komandant 1. KK-a Momir Talić izdao je slično naređenje Komandi 1. KK-a i kao rok za razoružavanje odredio 15. avgust 1992.[14329] Za izvršenje ovog naređenja bili su odgovorni komandanti samostalnih bataljona, pukova, brigada i divizija u svojim zonama odgovornosti, te načelnik Odjeljenja za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. KK-a.[14330]

3844. Dana 3. avgusta 1992., Uprava MUP-a za poslove i zadatke milicije Sarajevo izvijestila je ministra unutrašnjih poslova u vezi s problemom prisustva paravojnih formacija i pojedinaca koji na nekim područjima "vode rat po sopstvenom nahođenju". Te grupe su se odazivale i pružale pomoć jedinicama VRS-a i policiji, ali su izgleda imale posebne motive za rat i nisu djelovale pod komandom VRS-a. Na nekim područjima, uključujući Ilidžu i Pale, bile su smještene u posebne objekte i kretale su se

[14321] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 38, 40.
[14322] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 19.
[14323] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 16-18.
[14324] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 16-18.
[14325] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 18.
[14326] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 36.
[14327] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 36.
[14328] P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992), str. 1.
[14329] P5113 (Naređenje 1. KK-a, 30. juli 1992.), str. 1-2.
[14330] P5113 (Naređenje 1. KK-a, 30. juli 1992.), str. 2.

po raznim područjima. Ignorisale su područne stanice javne bezbjednosti ili su prijetile napadom na policajce na kontrolnim punktovima.[14331]

3845. Dana 5. avgusta 1992., na sastanku s Predsjedništvom bosanskih Srba, predsjednik vlade je rekao da pojedine vojne jedinice koje se nalaze na teritoriji Banjaluke, a nisu pod vojnom komandom, trebaju biti stavljene pod centralnu vojnu komandu i povučene iz Banjaluke.[14332] Prema saopštenju Predsjedništva bosanskih Srba od 6. avgusta 1992., njegova naredba da se sve grupe i pojedinci stave pod jedinstvenu komandu VRS-a ili MUP-a "uglavnom" je provedena, osim u slučaju nekoliko grupa u Podrinju i Ključu.[14333] Nadalje, MUP je uhapsio grupe i pojedince koji su se odali pljački i paljevini.[14334] Nije se radilo o hapšenju "politički organizovanih ili jedinica sa drugim nazivima, koje su se podčinile jedinstvenoj komandi i hrabro se bore za slobodu svoje srpske Bosne i Hercegovine".[14335]

3846. Prema izvještaju Glavnog štaba VRS-a od 9. avgusta 1992., ciljeve srpskog naroda u sukobu u Bosni i Hercegovini značajno su otežavale snage izvana, uključujući paravojne grupe i kriminalce.[14336] Narod i vojska su počeli da izražavaju sumnju u to da zvanične institucije i odgovorni pojedinci mogu da riješe ovo pitanje.[14337] Prema tom izvještaju, za rješavanje tog pitanja bilo je potrebno preduzeti organizovane mjere, a vojna tužilaštva i sudovi, organi bezbjednosti i vojna policija, kao i drugi vojni organi i starješine pojedinačno, trebalo je da ispolje punu inicijativu i angažovanje.[14338]

3847. Dana 17. avgusta 1992., Mladić je naredio komandama 1. KK-a, SRK-a, IBK-a i HK-a da Glavnom štabu VRS-a podnesu izvještaje u vezi s razoružavanjem paravojnih formacija u svojim zonama odgovornosti do 20. avgusta 1992., pošto to nisu učinile do roka, 15. avgusta 1992.[14339] Dana 18. avgusta 1992., komandant SRK-a Tomislav Šipčić poslao je izvještaj Komandi SRK-a u kojem stoji da paravojne formacije koje još nisu razoružane stvaraju velike probleme i da njihovo razoružavanje neće biti moguće bez

[14331] P5114 (Izvještaj Uprave MUP-a za poslove i zadatke milicije, 3. avgust 1992.), str. 2.
[14332] D444 (Zapisnik sa 23. sjednice Predsjedništva bosanskih Srba, 5. avgust 1992.), str. 1.
[14333] P2931 (Saopštenje Predsjedništva bosanskih Srba, 6. avgust 1992.).
[14334] P2931 (Saopštenje Predsjedništva bosanskih Srba, 6. avgust 1992.).
[14335] P2931 (Saopštenje Predsjedništva bosanskih Srba, 6. avgust 1992.).
[14336] D1998 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 9. avgust 1992.), str. 1.
[14337] D1998 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 9. avgust 1992.), str. 1-2.
[14338] D1998 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 9. avgust 1992.), str. 1-2.
[14339] P5116 (Mladićevo naređenje da se dostavi izvještaj o razoružavanju paravojnih formacija, 17. avgust 1992.), str. 1.

oružanih sukoba, posebno zato što ih podržavaju i formiraju organi lokalnih vlasti i policije.[14340]

3848. Dana 16. oktobra 1992., ministar odbrane republike bosanskih Srba naveo je u dopisu Izvršnom odboru opštine Zvornik da, u ratnom stanju, VRS može regrutovati dobrovoljce, čak izvan republike bosanskih Srba.[14341] Pojedinačni dobrovoljci ili dobrovoljačke jedinice imali su ista prava i obaveze kao i pripadnici VRS-a.[14342] Te obaveze obuhvatale su nošenje uniforme i oznaka VRS-a i uključivanje u organizacijsko-formacijsku strukturu vojske i sistem komandovanja jedinicama.[14343] Trebalo je spriječiti angažovanje svih dobrovoljaca koji nisu prihvatili ove uslove .[14344]

3849. Dana 1. januara 1993., Manojlo Milovanović poslao je izvještaj Karadžiću, predsjedniku vlade republike bosanskih Srba i DK-u, u kojem je naveo da pokušaj da se stvaraju privatne i partijske vojske i seoske "vojvode" u Zvorničkoj brigadi razbija jedinstvo jedinica.[14345] U ovom izvještaju takođe stoji da je Komanda DK-a pisala skupštini opštine, MUP-u i svim preduzećima u Zvorniku i uputila im nekoliko zahtjeva uključujući zahtjev da se stane na put samozvanim vojvodama (komandantima) i da se podnesu krivične prijave protiv onih koji su već ispoljili svoj negativan uticaj, kao i protiv ratnih profitera.[14346]

3850. Dana 19. februara 1993., Zdravko Tolimir je naredio odjeljenjima za obavještajne poslove 1. KK-a i 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a da, do 28. februara, Upravi za obavještajno-bezbjednosne poslove dostave podatke o paravojnim jedinicama u svojim zonama odgovornosti.[14347] Ti podaci su trebali da obuhvate vrstu jedinica, njihov sastav, naoružanje koje imaju na raspolaganju, zadatke, učešće u borbenim dejstvima i navode o učešću u zločinima.[14348]

[14340] D1743 (Izvještaj Tomislava Šipčića, 18. avgust 1992.), str. 1-2.
[14341] P5117 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Izvršnom odboru opštine Zvornik u vezi s angažovanjem dobrovoljaca od strane VRS-a, 16. oktobar 1992.), str. 1.
[14342] P5117 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Izvršnom odboru opštine Zvornik u vezi s angažovanjem dobrovoljaca od strane VRS-a, 16. oktobar 1992.), str. 1.
[14343] P5117 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Izvršnom odboru opštine Zvornik u vezi s angažovanjem dobrovoljaca od strane VRS-a, 16. oktobar 1992.), str. 2.
[14344] P5117 (Dopis Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba, upućen Izvršnom odboru opštine Zvornik u vezi s angažovanjem dobrovoljaca od strane VRS-a, 16. oktobar 1992.), str. 2.
[14345] D1973 (Izvještaj Glavnog štaba, 1. januar 1993.), str. 1-4.
[14346] D1973 (Izvještaj Glavnog štaba, 1. januar 1993.), str. 3.
[14347] P5119 (Naređenje Zdravka Tolimira, Glavni štab VRS-a, upućeno odjeljenjima za obavještajne poslove raznih korpusa VRS-a, 19. februar 1993.), str. 1.
[14348] P5119 (Naređenje Zdravka Tolimira, Glavni štab VRS-a, upućeno odjeljenjima za obavještajne poslove raznih korpusa VRS-a, 19. februar 1993.), str. 1-2.

3851. Dana 5. marta 1993., Stanislav Galić je izdao zadatak Komandi SRK-a da do 20. marta 1993. preduzme hitne i energične mjere u cilju neutralisanja počinilaca zločina i nasilničkog ponašanja koji su pripadnici paravojnih formacija i da obezbijedi pravnu zaštitu narodu i vojnicima.[14349]

3852. U jednom naređenju od 22. maja 1993., Mladić je strogo zabranio organizovanje ili aktivnost po sistemu "paravojske", "paramilicije" ili "parapolitike", te upozorio da će sve takve grupe biti uhapšene i eliminisane, a u slučaju otpora fizički likvidirane.[14350]

3853. Dana 20. oktobra 1995., Mladić je dostavio Karadžiću izvještaj o ponašanju pripadnika Srpske dobrovoljačke garde Tigrovi, zvane i Arkanovi tigrovi, i njenog komandanta Željka Ražnatovića zvanog Arkan**,** u septembru i oktobru 1995. u Banjaluci, Sanskom Mostu i u blizini Novog Grada.[14351] Mladić je očekivao da predsjednik zabrani daljnje prisustvo takvih pripadnika i takođe ga obavijestio o naređenjima koja je izdao komandama VRS-a, da udalje sve paravojne formacije, grupe i pojedince koji odbijaju jednostarješinstvo.[14352] Mladić je u izvještaju rekao da Srpska dobrovoljačka garda Tigrovi, koja djeluje bez ovlaštenja Glavnog štaba VRS-a, hapsi i zlostavlja starješine i vojnike, oduzima vojnu opremu, konfiskuje lične isprave i medicinsku dokumentaciju od privedenih lica, nezakonito oduzima automobile, pljačka napuštenu imovinu, nepotrebno uništava imovinu, da su njeni pripadnici ubili jednog pripadnika VRS-a u blizini Novog Grada i 11 nesrba u Sanskom Mostu.[14353] Mladić je takođe rekao da očekuje da Karadžić napiše dokument kojim će zabraniti daljnje prisustvo ove grupe.[14354] **Savo Sokanović** je u svom svjedočenju rekao da je Arkanova jedinica na kraju uklonjena sa te teritorije.[14355]

3854. U intervjuu za njemački list *Der Spiegel* iz 1995., Karadžić se distancirao od paravojnih formacija koje su bile aktivne u Bosni i Hercegovini, nazvao ih

[14349] P7410 (Zadaci Komande SRK-a, general-major Stanislav Galić, 5. mart 1993.), str. 7.
[14350] D1499 (Mladićevo naređenje, upućeno komandama korpusa VRS-a, u vezi s disciplinom, 22. maj 1993.), str. 1-3.
[14351] D1503 (Informacija Glavnog štaba VRS-a koju je Mladić uputio predsjedniku bosanskih Srba, 20. oktobar 1995.), str. 1-2. V. takođe Savo Sokanović, T. 35714-35715; Draško Vujić, T. 34971.
[14352] D1503 (Informacija Glavnog štaba VRS-a koju je Mladić uputio predsjedniku bosanskih Srba, 20. oktobar 1995.). V. takođe Savo Sokanović, T. 35714-35715.
[14353] D1503 (Informacija Glavnog štaba VRS-a koju je Mladić uputio predsjedniku bosanskih Srba, 20. oktobar 1995.)
[14354] D1503 (Informacija Glavnog štaba VRS-a koju je Mladić uputio predsjedniku bosanskih Srba, 20. oktobar 1995.), str. 2.
[14355] Savo Sokanović, T. 35714-35715.

ekstremistima i strogo osudio njihova djela osvete.[14356] Međutim, rekao je da mu je nemoguće držati sve ogorčene srpske "izbjeglice" pod kontrolom.[14357]

3855. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je u julu 1992. na teritoriji republike bosanskih Srba bilo oko 60 paravojnih grupa, ukupne jačine četiri do pet hiljada ljudi. Rukovodstvo VRS-a je znalo da u sastavu tih grupa ima kriminalnih elemenata koji su ispoljavali mržnju prema nesrbima i bili "nosioci genocidnosti u srpskom narodu". U vezi s većinom tih grupa izvještavano je da su one bile motivisane profiterstvom i pljačkom, te da su održavale veze s opozicionim strankama iz Srbije. Rukovodstvo VRS-a je znalo da su paravojne snage bile jedna od značajnih karakteristika rata. Dana 13. juna 1992., Karadžić je naredio svim samoorganizovanim naoružanim grupama da se stave pod komandu VRS-a ili MUP-a. Dana 28. jula 1992., Mladić je naredio da se do 15. avgusta 1992. izvrši razoružavanje svih paravojnih formacija, grupa i pojedinca na teritoriji republike bosanskih Srba kako bi se sve naoružane formacije i pojedinci stavili pod jedinstvenu komandu VRS-a. Usprkos naporima političkog rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a u tom pogledu, neke paravojne formacije su tokom cijelog sukoba i dalje postojale i djelovale van komande VRS-a. Prava priroda odnosa između tih paravojnih formacija s jedne, i VRS-a i MUP-a s druge strane, razlikovala se od formacije do formacije. Pretresno vijeće će dolje u tekstu, konkretno u poglavljima 4 i 8, dati prikaz tog odnosa za one paravojne formacije za koje je konstatovalo da su počinile zločine iz okvira Optužnice.

Beli orlovi

3856. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.4.7 i 8.5.2 da je, 24. maja 1992., jedan pripadnik grupe zvane Beli orlovi u opštini Ilidža istjerao jednu muslimansku porodicu i prijetio joj smrću ako ne ode iz opštine ili ne uzme oružje i postane lojalna srpskim vlastima. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.6 i 8.9.2 da je, od marta do kraja maja 1992., grupa zvana Beli orlovi u opštini Sanski Most nametnula i održavala mjere ograničavanja i diskriminacije podizanjem i držanjem kontrolnih punktova, ograničavajući kretanje bosanskih Muslimana u toj opštini.

[14356] P3991 (Intervju s Radovanom Karadžićem za njemački časopis *Der Spiegel*, 1995.), str. 1-2.
[14357] P3991 (Intervju s Radovanom Karadžićem za njemački časopis *Der Spiegel*, 1995.), str. 2.

3857. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **svjedok RM-081**, bosanski Musliman iz opštine Rogatica.[14358] On je izjavio da je 300 pripadnika Belih orlova bilo stacionirano na Borikama.[14359] Rajko Kušić, komandant Rogatičke brigade (v. poglavlje 3.1.2), rekao mu je da su Beli orlovi na Borikama u suštini pod njegovom komandom.[14360] Pripadnici te paravojne jedinice govorili su ekavskim dijalektom srpskohrvatskog jezika, i sarađivali su s redovnom srpskom policijom i vojnicima.[14361]

3858. Kao što je navedeno u poglavljima 4.3.2, *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.6.1, *Incident 3.3 iz Priloga A Optužnici*, 4.6.3, 4.6.7, 4.8.7, 4.11.3, 4.13.7 i 4.15.2, Pretresnom vijeću su predočeni daljnji dokazi o tome da su grupe zvane Beli orlovi bile prisutne u opštinama Foča, Ključ, Novi Grad, Rogatica, Sokolac i Vlasenica. Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi – kao što su podaci u vezi sa strukturom jedinica, vođstvom ili pripadnošću – koji bi mu omogućili da utvrdi da li su razne grupe koje su nazivane Belim orlovima bile jedna te ista grupa. Vijeće stoga nije u mogućnosti da zaključi da je postojala samo jedna grupa zvana Beli orlovi u cijeloj Bosni i Hercegovini i razmotrilo je dokaze o grupama koje se, kao takve, nazivaju Belim orlovima.

3859. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je jedna grupa zvana Beli orlovi bila prisutna u opštini Ilidža barem 24. maja 1992. i da je jedna grupa zvana Beli orlovi bila prisutna u opštini Sanski Most barem od marta do kraja maja 1992. Što se tiče Belih orlova u opštini Sanski Most, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.6 da je ta grupa djelovala u saradnji s vojnicima 6. krajiške brigade, srpskim policajcima, lokalnim Srbima iz Lukavice, Martićevom paravojnom jedinicom i Šešeljevom paravojnom jedinicom.

Škorpioni

3860. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 7.12, *Incident 13.1 iz Priloga E Optužnici*, i 8.3.2, da su pripadnici Škorpiona ubili šest muškaraca, Muslimana, u blizini Trnova, negdje između sredine jula i sredine avgusta 1995.

[14358] P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-081, T. 3686-3687; P308 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-081).
[14359] P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), par. 44-45.
[14360] P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), par. 7, 45, 54, 56.
[14361] P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), par. 56. Pretresno vijeće smatra da se ekavskim dijalektom govori prvenstveno u Srbiji. V. npr. Mirsada Malagić, T. 11237.

3861. Vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **svjedok RM-280**, Srbin iz Hrvatske,[14362] kao i dokumentarni dokazi.

3862. **Svjedok RM-280** je u svom svjedočenju izjavio da je, nakon što je JNA zauzela područje Tovarnika, čuo da je major JNA koji se prezivao Antonić dozvolio Slobodanu Mediću zvanom Boca da formira jedinicu pod nazivom Škorpioni da čuva naftna polja u Đeletovcima.[14363] Prema riječima tog svjedoka, Škorpioni su najprije bili pod komandom JNA, ali je SDB Srbije krajem 1992. ili početkom 1993. preuzeo kontrolu nad Škorpionima.[14364] Milan Milanović zvani Mrgud bio je posrednik između Medića i rukovodstva SDB-a Srbije u Beogradu.[14365] Osim sastanaka s Mrgudom i Ulemekom, Medić se hvalisao sastancima s Arkanom, Radovanom Stojičićem zvanim Badža, Frankom Simatovićem i Jovicom Stanišićem.[14366] Ta jedinica je bila organizovana u dvije čete i šest vodova, jedan izviđački vod i jedan radni vod.[14367] Imali su džipove, kamione i jedan kamion hladnjaču s civilnim, policijskim i vojnim registarskim tablicama.[14368] Nosili su crvene beretke i zelene maskirne uniforme, kao i oznaku s mačem i natpisom "Škorpioni" ispod mača.[14369] Prema riječima tog svjedoka, mač je bio oznaka SDB-a Republike Srbije.[14370] Prije svake operacije, Mrgud bi rekao Mediću gdje da ode po oružje i ostalu potrebnu opremu.[14371] Nakon što su Škorpioni raspušteni, neki pripadnici koje je preporučio Medić dobili su dokument u kojem je pisalo da su pripadnici rezervnih snaga Specijalne jedinice SDB-a Republike Srbije, poznatih kao "JSO".[14372] Jedan bivši pripadnik Škorpiona pokazao je svjedoku taj dokument.[14373] Pretresnom vijeću je takođe predočena službena vojna i policijska dokumentacija u kojoj se Škorpioni navode kao jedinica MUP-a Republike Srbije.[14374]

[14362] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 1-2, 6; svjedok RM-280, T. 18687; P2576 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-280).
[14363] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 3-7; svjedok RM-280, T. 18708, 18711.
[14364] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 6-7; svjedok RM-280, T. 18708, 18718.
[14365] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7; svjedok RM-280, T. 18718.
[14366] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 6-7; svjedok RM-280, T.18710-18711.
[14367] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 8.
[14368] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15672-15673.
[14369] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7.
[14370] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7.
[14371] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7; svjedok RM-280, T. 18711.
[14372] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7.
[14373] P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7.
[14374] P2102 (Pismo Specijalne brigade policije iz Trnova MUP-u, zamjeniku ministra u Bijeljini, Štabu policije Pale, Štabu policijskih snaga Vogošća i Specijalnoj brigadi policije Janja, koje je potpisao Ljubiša

3863. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Slobodan Medić zvani Boca formirao Škorpione s dozvolom majora JNA Antonića. Škorpioni su najprije bili pod komandom JNA, ali je SDB Republike Srbije krajem 1992. ili početkom 1993. preuzeo kontrolu nad Škorpionima. Škorpioni su u svom sastavu imali oko 150 pripadnika, uključujući Slobodana Davidovića, Aleksandra Medića, Branislava Medića, Bracu Meleusića, Đuru Meleusića, Milorada Momića, Peru Petraševića, Slobodana Stojkovića zvanog Bugar, jednog čovjeka po imenu Saša zvanog Vuk i jednog čovjeka kojeg su zvali Šiptar. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.12, *Incident 13.1 iz Priloga E Optužnici*, da je Škorpionima komandovao Slobodan Medić i da su, u vrijeme gore navedenog ubistva šest muškaraca, Muslimana, tj. u nekom trenutku između sredine jula i sredine avgusta 1995., Škorpioni djelovali u sadejstvu s jedinicama VRS-a u zoni odgovornosti SRK-a.

Suva rebra

3864. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.10.3 i 8.9.2 da su, 30. maja 1992., Suva rebra uništila staru džamiju u Starom Gradu, džamiju u Zagradu, arhivu i biblioteku Medžlisa islamske zajednice i domove Muslimana, sve u opštini Prijedor.

3865. Vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **Draško Vujić**, koji je bio komandant jednog bataljona VRS-a iz Prijedora.[14375] On je u svom svjedočenju izjavio da su se po opštini Prijedor kretale razne "srpske" paravojne grupe i da su stvarale probleme i muslimanskom i srpskom stanovništvu.[14376] Jedan primjer bila je jedinica Suva rebra,[14377] koja se pojavila u Vujićevoj zoni popune nakon borbenih operacija u Prijedoru 30. maja 1992.[14378] Ta grupa je rekla da je došla da pomogne, ali Vujić im je rekao da njihova pomoć nije potrebna, nakon čega su otišli.[14379]

3866. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je jedinica Suva rebra bili srpska paravojna jedinica koja je učestvovala u napadu na grad Prijedor 30. maja

---

Borovčanin, 1. juli 1995.); P2603 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta Trnovo, 24. juli 1995.); P3096 (Miloševićev borbeni izvještaj SRK-a, 23. juli 1995.), str. 1; P7588 (Dopis Isturenog komandnog mjesta Trnovo, 22. juli 1995.).

[14375] D1041 (Draško Vujić, izjava svjedoka, 24. januar 2014.), par. 1, 7.

[14376] D1041 (Draško Vujić, izjava svjedoka, 24. januar 2014.), par. 14.

[14377] Pretresno vijeće smatra da se izrazi *Smoked Ribs* i *Spare Ribs* odnose na istu grupu, to jest na Suva rebra.

[14378] D1041 (Draško Vujić, izjava svjedoka, 24. januar 2014.), par. 14.

[14379] D1041 (Draško Vujić, izjava svjedoka, 24. januar 2014.), par. 14.

1992., a zatim otišla s tog područja. Što se tiče te borbene operacije, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.10.3 da su Suva rebra dejstvovala u saradnji s 5. kozaračkom brigadom, 43. motorizovanom brigadom, nekim pripadnicima 6. krajiške brigade, prijedorskom policijom i pripadnicima paravojne jedinice Milana Andžića.

Šešeljeva jedinica

3867. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.6 i 8.9.2 da su, od marta do kraja maja 1992., ljudi zvani "Šešeljevi četnici" u opštini Sanski Most nametnuli i održavali mjere ograničavanja i diskriminacije podizanjem i držanjem kontrolnih punktova, ograničavajući kretanje bosanskih Muslimana u toj opštini.

3868. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ljudima zvanim "Šešeljevi četnici".[14380] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Mile Ujić**, koji je od 1990. do marta 1992. bio predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Rogatica, a od početka maja 1992. do kraja 1992. načelnik i vršilac dužnosti načelnika štaba Rogatičke brigade;[14381] i **svjedok RM-145**, bosanski Musliman iz Ahatovića,[14382] kao i dokumentarni dokazi.

3869. Prema jednom radijskom intervjuu koji je Vojislav Šešelj dao u septembru 1992., dobrovoljci iz Srbije i Crne Gore, iz Srpske radikalne stranke ili iz Srpskog četničkog pokreta, došli su u Bosnu i Hercegovinu da se bore za slobodu "srpskog naroda".[14383] Oni nisu djelovali samostalno, pošto je republika bosanskih Srba brzo formirala VRS i cijelo ljudstvo Srpske radikalne stranke odmah je stavljeno pod njegovu isključivu komandu.[14384] Šešelj je hvalio moral "srpskih boraca" koji su bili "puni poleta, puni snage i spremni da dovrše ovu bitku za slobodu Sarajeva".[14385] Po njegovom mišljenju,

[14380] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 833 razmotrena je u poglavlju 4.7.7. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 1184-1186 razmotrene su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici.*
[14381] D691 (Mile Ujić, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 4; Mile Ujić, T. 26856-26857, 26863, 26925-26926, 27027-27029; P6824 (Policijski zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem od 6. juna 2004.), str. 2, 4; P6833 (Naređenje komandanta Rogatičke brigade Rajka Kušića, 15. decembar 1992.), str. 1.
[14382] P255 (Svjedok RM-145, izjava svjedoka, 14. februar 2011.), p 1, par. 4, 19-21, 31, 49-50; svjedok RM-145, T. 3049-3050. Dokazi koje je iznio svjedok RM-145 razmotreni su u poglavlju 4.8.7.
[14383] P4013 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 4, 22.
[14384] P4013 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 5-6. Pretresno vijeće smatra da Šešelj, kada govori o "srpsk[oj] vojs[ci]" misli na VRS.
[14385] P4013 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 8-9.

rat je pomogao Srbima da dobiju teritorije i da Muslimani "neće imati ništa"; nikakve teritorije neće im biti predane.[14386]

3870. Dana 13. maja 1993., Šešelj je odao priznanje šesnaestorici srpskih "četničkih" komandanata za njihovo učešće u vojnim naporima time što im je dodijelio zvanje vojvode.[14387] Odao im je priznanje za izuzetnu hrabrost i vještinu na područjima među kojima su bili Sarajevo, Bijeljina i Srebrenica.[14388] Dana 20. marta 1994., Šešelj je ponovo raznim članovima Srpskog četničkog pokreta dodijelio zvanje vojvode kako bi ih nagradio za službu u ratnim operacijama na ratištima, između ostalog, na sarajevsko-ilijaškom ratištu i na hercegovačkom ratištu, 1991. i 1992. godine.[14389] Dana 20. aprila 1994., on je četvorici ljudi oduzeo ovo zvanje zbog, između ostalog, nepoštovanja kodeksa četničkih vojvoda, izdaje ili rušenja ugleda SRS-a, Srpskog četničkog pokreta i srpskog naroda, ili pak vrbovanja od strane MUP-a Srbije.[14390] Dana 28. aprila 1994., Šešelj je objavio da Srpski četnički pokret više neće biti posebna sekcija SRS-a, već da će te dvije organizacije biti integrisane; svi vojnici koji se bore za slobodu srpskog naroda nazivaju se srpskim četnicima, bez obzira na to da li su članovi SRS-a ili ne.[14391] Pored toga, naglasio je da četnički dobrovoljci djeluju isključivo pod komandom srpske vojske, usprkos pokušajima neprijatelja da "[f]ormalno organizovanje Srpskog četničkog pokreta nastoje zloupotrebiti" kao dokaz o aktivnosti paravojnih organizacija u srpskim državama.[14392]

3871. Prema izvještaju CSB-a Trebinje iz sastava MUP-a o aktivnostima paravojnih formacija na teritoriji SAO Hercegovine od 30. jula 1992., grupa koja se naziva "šešeljevcima" (Šešeljevim ljudima) i druge samozvane grupe pod različitim nazivima učinile su bezbjednosnu situaciju znatno složenijom.[14393] Prema ovom izvještaju, te grupe nisu pripadale nijednoj redovnoj jedinici VRS-a i svoje akcije su preduzimale proizvoljno i samoinicijativno van zone ratnih dejstava.[14394] Pokušaj da se grupa od oko

[14386] P4013 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 14-17.
[14387] P5121 (Izvod iz knjige Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str.1-6.
[14388] P5121 (Izvod iz knjige Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str.1-6.
[14389] P5127 (Šešeljeva naređenja i saopštenje za javnost u vezi sa Srpskim četničkim pokretom, od marta do aprila 1994.), str. 1-4.
[14390] P5127 (Šešeljeva naređenja i saopštenje za javnost u vezi sa Srpskim četničkim pokretom, od marta do aprila 1994.), str. 4-5.
[14391] P5127 (Šešeljeva naređenja i saopštenje za javnost u vezi sa Srpskim četničkim pokretom, od marta do aprila 1994.), str. 5-7.
[14392] P5127 (Šešeljeva naređenja i saopštenje za javnost u vezi sa Srpskim četničkim pokretom, od marta do aprila 1994.), str. 6.
[14393] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 3.
[14394] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 3.

20 pripadnika "šešeljevaca" integriše u aktivnosti stanice policije u Berkovićima i da upravlja stanicom policije pod svojom komandom, spriječen je u dogovoru s nadležnom komandom VRS-a.[14395] **Mile Ujić** je u svom svjedočenju izjavio da je Rogatička brigada od 22. maja 1992. primala naređenja od Komande SRK-a koja je, krajem 1992., također komandovala aktivnostima te brigade.[14396] Prema njegovim riječima, u sastavu brigade takođe su bili srpski dobrovoljci, arkanovci, jovićevci i šešeljevci.[14397]

3872. Što se tiče radijskog intervjua Vojislava Šešelja iz septembra 1992., koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P4013 i u kojem je on tvrdio da su svi dobrovoljci SRS-a i Srpskog četničkog pokreta koji su došli u Bosnu i Hercegovinu stavljeni pod isključivu komandu VRS-a, Pretresno vijeće primjećuje da, s obzirom na prirodu tih dokaza i nemogućnost da se svjedok u sudnici unakrsno ispita u vezi s njihovom istinitošću, nije u mogućnosti da utvrdi da li su tvrdnje koje su iznesene u tom intervjuu zasnovane na mišljenju na osnovu činjenica. Pored toga, Vijeće ima u vidu da su tvrdnje o subordinaciji opšte prirode i da nisu povezane ni s jednom konkretnom osobom, mjestom ili datumom. U svjetlu ovih faktora, Pretresno vijeće konstatuje da se, u nedostatku daljnje potkrepe, ne može osloniti samo na dokazni predmet P4013 kako bi ustanovilo da su sve dobrovoljačke jedinice iz Srbije i Crne gore koje su došle u Bosnu i Hercegovinu bile stavljene pod isključivu komandu VRS-a. Shodno tome, Pretresno vijeće se neće osloniti na dokazni predmet P4013 u tom pogledu.

3873. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je paravojna jedinica zvana "šešeljevci" bila u opštini Sanski Most od barem marta do kraja maja 1992. i u opštini Kotor-Varoš u julu i avgustu 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.6 da je, u vezi s postavljanjem i držanjem kontrolnih punktova u i oko grada Sanskog Mosta i oko nesrpskih sela u periodu od marta do kraja maja 1992., ta jedinica djelovala u saradnji s vojnicima 6. krajiške brigade, srpskim policajcima, lokalnim Srbima iz Lukavice, Martićevom paravojnom jedinicom i Belim orlovima.

Savićeva jedinica zvana "Mauzerovi ljudi" i Panteri

[14395] D2005 (Izvještaj MUP-a o paravojnim formacijama, 30. juli 1992.), str. 5.
[14396] Mile Ujić, T. 2694726980; P6827 (Naređenje Komande SRK-a, 22. maj 1992.), str. 1-2; P6829 (Dopis komandanta SRK-a Stanislava Galića, upućen Rogatičkoj brigadi, 26. decembar 1992.).
[14397] Mile Ujić, T. 26980; P6824 (Policijski zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem od 6. juna 2004.), str. 5.

3874. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.2.4 i 8.9.2 da su od 1992. godine pa nadalje, Mauzerovi ljudi (grupa pod vođstvom Ljubiše Savića zvanog Mauzer) pomagali Vojkanu Đurkoviću iz SDS-a Bijeljina u pljački imovine i dragocjenosti bosanskih Muslimana, prije nego što su oni protjerani iz opštine Bijeljina. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.2.7 da su u ljeto 1992., Mauzerovi ljudi pomagali Đurkoviću u prisilnom premještanju mnogih Muslimana iz opštine Bijeljina.

3875. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi sa Savićevom jedinicom.[14398] Pored toga, vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine;[14399] **Dragomir Andan**, bosanski Srbin, koji je od 1. juna 1992. bio viši inspektor MUP-a u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom, a potom od septembra 1992. obavještajni oficir u Glavnom štabu VRS-a,[14400] kao i dokumentarni dokazi.

3876. Godine 1992., Ljubiša (Mauzer) Savić bio je vodeća ličnost SDS-a u Bijeljini i komandant paravojne jedinice Srpska (narodna) garda.[14401] Dana 15. juna 1992., Mauzer je rekao da je Predsjedništvo SAO Semberije-Majevice odlučilo da smijeni Muslimane na rukovodećim položajima u Bijeljini i da će, ukoliko se nastavi "genocid nad srpskim narodom" u Bosni i Hercegovini, svi Muslimani biti otpušteni s posla i istjerani s teritorije.[14402] Mauzer je takođe rekao da će 2.500 Muslimana u dobi od 18 do 35 godina, koji su pobjegli iz Bijeljine nakon što su Srbi preuzeli vlast, izgubiti posao, da će im stanovi biti oduzeti i zapečaćeni, te da im on savjetuje da se ne vraćaju.[14403]

3877. Na sastanku rukovodstva bosanskih Srba održanom 31. maja 1992., kojem je prisustvovao Mladić, Karadžić je rekao da, zbog nefunkcionisanja vlasti, u mnogim opštinama ima lopova, vojvoda i "raznih vojski".[14404] Konkretno, rekao je da se "Mauzer (u Bijeljini) [...] osilio i [da] on ne može da radi onako kako on hoće".[14405] Na sastanku održanom 11. juna 1992., kojem je prisustvovao Mladić, pukovnik Zarić je

[14398] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 314-315, razmotrene su u poglavlju 3.5. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 501-503 razmotrene su u poglavlju 9.2.9.
[14399] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6. Daljnji relevantni dokazi koje je iznio svjedok RM-513 razmotreni su u poglavljima 3.1.2 i 9.2.8.
[14400] D512 (Dragomir Andan, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5-7; Dragomir Andan, T. 22386-22388, 22396, 22437.
[14401] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 501.
[14402] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 502.
[14403] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 503.
[14404] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 36, 38-39;
[14405] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 41.

govorio o Ljubiši Saviću, zvanom Mauzer, "samozvanom majoru" koji je "[n]eka Arkanova odlikovanja dobio", koji kontroliše više od pola predsjedništva opštine u Bijeljini i kojeg je opština izabrala da bude "organ bezbednosti".[14406] Rekao je da se Savić okružio sa 100 kriminalaca koji "vrše pretrese", i opisao je Predraga Ješarića kao "[m]ozak cele ekipe".[14407] Dalje je rekao da je Mauzerova jedinica u kasarni u Bijeljini i da je Mauzer "primorao [...] Denčića da ga postavi na dužnost komandanta za kontraobavještajne poslove" (v. Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s ulogom Nikole Denčića kao komandanta IBK-a u poglavlju 3.1.2).[14408]

3878. **Dragomir Andan** je u svom svjedočenju rekao da je u ljeto 1992. priveo Ljubišu Savića zvanog Mauzer, vođu Pantera, zbog stalnih napada, negiranja autoriteta MUP-a i zbog neprovođenja zakonskih propisa u Bijeljini.[14409] Kratko nakon toga, Mauzer je po drugi put uhapšen u julu 1992., zbog donošenja opljačkane robe s fronta i pritvaranja Muslimana u hladnjači, koju su pripadnici paravojne formacije koristili kao skladište.[14410] Nakon tog drugog hapšenja, Panteri su opkolili stanicu policije i zahtijevali da se svjedok i njegov kolega Davidović uklone s njihovih položaja u službi bezbjednosti Bijeljine.[14411] Mauzer je pušten na slobodu i nikad mu nije suđeno, ali svjedok je poslao krivičnu prijavu tužiocu.[14412] Ukradena imovina koja je pronađena u hladnjači predata je vojnoj policiji.[14413] Pred kraj 1992., "možda" u septembru ili oktobru, Mauzerova jedinica je potčinjena IBK-u i od tada je VRS imao kontrolu nad njim.[14414] Bila je to jedna od bolje organizovanih i bolje opremljenih jedinica u VRS-u i nema nikakve evidencije o tome da je učestvovala u bilo kakvim zločinima kada je bila angažovana kao jedinica VRS-a.[14415]

3879. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Ljubiša Savić zvani Mauzer bio vodeća ličnost SDS-a u Bijeljini i da je 1992. komandovao paravojnom jedinicom zvanom Panteri. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je Mauzerova jedinica ušla u sastav IBK-a 3. juna 1992. i da je stavljena pod jedinstvenu komandu VRS-a. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u

[14406] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 146, 150-151;
[14407] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 146, 150-151;
[14408] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 151.
[14409] Dragomir Andan, T. 22407, 22413.
[14410] Dragomir Andan, T. 22407-22408.
[14411] Dragomir Andan, T. 22407-22408.
[14412] Dragomir Andan, T. 22409.
[14413] Dragomir Andan, T. 22409.
[14414] Dragomir Andan, T. 22410.
[14415] Dragomir Andan, T. 22463.

poglavljima 4.2.4 i 4.2.7 da je, u vezi s pljačkom u opštini Bijeljina u periodu od 1992. godine pa nadalje, te u vezi s prisilnim premještanjem u opštini Bijeljina u ljeto 1992., Mauzerova jedinica sarađivala s Vojkanom Đurkovićem iz SDS-a Bijeljina.

Praštalova jedinica

3880. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.3 i 8.9.2 da je paravojna jedinica kojom je komandovao Mićo Praštalo zvani Kudra 27. maja 1992. uništila katoličku crkvu u Kljevcima, u opštini Sanski Most. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.1, *Incidenti 7.2 i 7.4 iz Priloga A Optužnici*, i 8.3.2, da su 31. maja 1992., vojnici 6. krajiške brigade VRS-a ili neka paravojna formacija, svi pod komandom pukovnika Basare, komandanta 6. krajiške brigade VRS-a, izvršili ubistvo približno 31 osobe u Jelečevićima, muslimanskom zaseoku na području Hrustova. Nadalje, dana 1. avgusta 1992., grupa od približno 200 srpskih vojnika koju je predvodio Praštalo ubila je 14 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Budimu, u opštini Sanski Most.

3881. Pretresnom vijeću su u vezi s Praštalovom jedinicom predočeni dokazi koje je iznio **svjedok RM-015**, bosanski Srbin iz Sanskog Mosta,[14416] koji je u svom svjedočenju izjavio da je Praštalova paravojna jedinica u saradnji s bataljonima 6. krajiške brigade 27. maja 1992. napala Kljevce, kao i da je pukovnik Aničić u maju ili početkom juna 1992. naredio Praštalu da postavi zasjedu i ubije muslimanske pobunjenike koji su se vozili autobusima.[14417]

3882. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Mićo Praštalo zvani Kudra predvodio paravojnu jedinicu od barem 200 srpskih vojnika iz Lušci Palanke, u opštini Sanski Most. Ta jedinica bila je u opštini Sanski Most barem od kraja maja do početka avgusta 1992., a njeni pripadnici su nosili maslinaste uniforme s crvenom trakom na naramenicama. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici*, da je ta jedinica 31. maja 1992. bila pod komandom pukovnika Basare iz 6. krajiške brigade VRS-a. Vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.3 da je ta jedinica, u vezi s napadom na Kljevce 27. maja 1992., djelovala u saradnji s bataljonima 6. krajiške brigade.

[14416] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 2, 6, 9, 111.
[14417] Relevantni dokazi koje je iznio svjedok RM-015 razmotreni su u poglavlju 4.12.3.

Martićeva jedinica

3883. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.6 i 8.9.2 da je, od marta do kraja maja 1992., grupa zvana "martićevci" u opštini Sanski Most nametnula i održavala mjere ograničavanja i diskriminacije tako što je podigla i držala kontrolne punktove, ograničavajući kretanje bosanskih Muslimana u opštini.

3884. Pretresnom vijeću su u vezi s Martićevom jedinicom predočeni dokazi koje je iznio **Mevludin Sejmenović,** koji je od 1990. do 1992. bio potpredsjednik SDA u Prijedoru[14418] i koji je izjavio da su ljudi koji su nosili uniforme "Martić[eve] milicij[e]" bili među onima koji su nakon granatiranja sela odveli muškarce i dječake u logor Trnopolje.[14419]

3885. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je paravojna jedinica zvana martićevci bila prisutna u opštini Prijedor i da je učestvovala u zarobljavanju i transportu muškaraca i dječaka u logor Trnopolje nakon granatiranja sela Trnopolje. Ta jedinica bila je prisutna i u opštini Sanski Most barem od kraja marta do kraja maja 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.6 da su, u vezi s postavljanjem i držanjem kontrolnih punktova u i oko grada Sanskog Mosta u tom periodu, martićevci djelovali u saradnji s vojnicima 6. krajiške brigade, srpskim policajcima, lokalnim Srbima iz Lukavice, Belim orlovima i Šešeljevim četnicima.

Kunarčeva jedinica

3886. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.3.2, *Incident 6.4 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2 da su u julu i avgustu 1992., Dragoljub Kunarac, zvani Žaga, i crnogorski vojnici pod njegovom komandom silovali žene i djevojčice, Muslimanke, koje su bile zatočene u sportskoj dvorani "Partizan". Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.5.4 i 8.9.2 da su Kunarčevi ljudi u julu ili avgustu 1992. pljačkali dragocjenosti od bosanskih Muslimana zatočenih u osnovnoj školi u Kalinoviku.

[14418] (Mevludin Sejmenović, izjava svjedoka, 13. avgust 2012.), par. 4.
[14419] Relevantni dokazi koje je iznio Sejmenović razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici*.

3887. Pretresnom vijeću su u vezi s Kunarčevom jedinicom predočeni dokazi koje su iznijeli **Božidar Krnojelac**, Srbin, pripadnik 'seoske straže' u Foči, koji je od sredine aprila do sredine maja 1992. bio svaki dan u KP Domu ;[14420] **Veselinko Simović**, koji je od 15. aprila 1992. bio strijelac u 5. bataljonu, a kasnije pripadnik interventnog voda Dragan Nikolić, pri čemu su obje ove jedinice bile formacije TO-a u Foči koje su kasnije ušle u sastav VRS-a;[14421] **svjedokinja RM-070**, Muslimanka iz opštine Foča;[14422] **svjedokinja RM-048**, Muslimanka iz Bosne i Hercegovine;[14423] **Zoran Nikolić**, Srbin iz Foče;[14424] i **svjedokinja RM-032**, bosanska Muslimanka,[14425] kao i dokumentarni dokazi.

3888. **Božidar Krnojelac** je u svom svjedočenju izjavio da do 22. juna 1992., u opštini Foča nije bilo ni VRS-a niti bilo kakvih bataljona.[14426] Jedinice "srpskih snaga", uključujući one u kojima je svjedok bio angažovan, tj. Vujičićeva jedinica i Nikolićev odred, djelovale su samostalno i bez jedinstvene komande.[14427] U gradu Foči je bilo nekoliko grupa samozvanih interventnih vodova pod komandom Žage, Gojka, Pere i Ćose, kao i policije, koje su postojale nezavisno od VRS-a.[14428] Tek nakon 22. juna 1992., formirana je brigada i taktička grupa i praktično je preuzela operativnu kontrolu nad Fočom.[14429] Dana 7. jula 1992., pukovnik Marko Kovač, komandant Taktičke grupe Foča, naredio je "Samostalnom odredu Žaga" da učestvuje u "čišćenju" područja u vezi s napadom 5. bataljona VRS-a na Goražde.[14430]

3889. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Dragoljub Kunarac zvani Žaga komandovao paravojnom jedinicom crnogorskih vojnika, od kojih su neki nosili maskirne uniforme s oznakom orla i slovom "S". Ta jedinica bila je prisutna u

[14420] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), str. 1, par. 1, 9; Božidar Krnojelac, T. 25972.
[14421] D583 (Veselinko Simović, izjava svjedoka, 8. juni 2014.), str. 1, par. 1, 7; Veselinko Simović, T. 24372. Relevantni dokazi koje je iznio Veselinko Simović takođe su razmotreni u poglavlju 3.1.2.
[14422] P2422 (Svjedokinja RM-070, izjava svjedoka, 18. novembar 1995.), str. 1, par. 1; P2421 (List sa pseudonimom za svjedokinju RM-070).
[14423] P979 (Svjedokinja RM-048, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1, par. 1; svjedokinja RM-048, T. 8815. Relevantni dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-048 razmotreni su u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.4 iz Priloga C Optužnici*.
[14424] D581 (Zoran Nikolić, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), par. 1. Relevantni dokazi koje je iznio Zoran Nikolić razmotreni su u poglavlju 3.1.2.
[14425] P180 (Svjedokinja RM-032, izjava svjedoka, 20. oktobar 1998.), str. 1, par. 1. Relevantni dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-032 razmotreni su u poglavlju 4.5.2, *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici*.
[14426] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), par. 12; Božidar Krnojelac, T. 25981, 25994-25996, 26001.
[14427] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), par. 10-11.
[14428] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), par. 16.
[14429] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), par. 12.
[14430] P2823 (Naređenje puk. Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, 7. juli 1992.), str. 1, 3, 5.

opštini Kalinovik u julu ili avgustu 1992. Ta paravojna jedinica bila je uključena u sastav VRS-a najkasnije u julu 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je Samostalni odred Žaga, pod komandom Dragomira ili "Dragoljuba" Kunarca, bio potčinjen Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.3.2, *Incidenti 6.2 i 6.4 iz Priloga C Optužnici*, i 4.3.3, da je Kunarčeva jedinica bila prisutna u opštini Foča u julu i avgustu 1992. i da je ta jedinica, u pogledu tadašnjeg zlostavljanja zatočenika u sportskoj dvorani "Partizan", djelovala u saradnji s Draganom Gagovićem zvanim Gaga, načelnikom fočanske policije, i Jankom Janjićem zvanim Tuta. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 4.5.4 da je ta jedinica, u pogledu pljačke imovine zatočenika u osnovnoj školi u Kalinoviku u julu ili avgustu 1992, djelovala u saradnji s Ćosinom jedinicom i jedinicom Pere Eleza.

Jedinica Pere Eleza

3890. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.5.1, *Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici*, 8.3.2 i 8.9.2, da su 5. avgusta 1992., srpski vojnici pod komandom Pere Eleza ubili 23 zatočena bosanska Muslimana izvedena iz skladišta municije u Jelašačkom Polju u opštini Kalinovik. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.5.4 i 8.9.2 da su Elezovi ljudi, u julu ili avgustu 1992., opljačkali dragocjenosti od bosanskih Muslimana zatočenih u osnovnoj školi u Kalinoviku. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavljima 4.3.2, *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, da je Radovan Stanković, koji je bio povezan s Elezom, od početka avgusta 1992. protivpravno zatočio nekoliko grupa žena i djevojčica, bosanskih Muslimanki, u Karamanovoj kući u opštini Foča i da su Elez i njegovi ljudi tamo silovali te žene i djevojčice. Najzad, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.3.1, *Incident 5.1 iz Priloga B Optužnici*, 8.3.2 i 8.9.2, da su u drugoj polovini 1992., Elez i Predrag Trivun zvani Pedolino ili Pedo, izvršili ubistvo nekih od stotina zatočenika, uglavnom bosanskih Muslimana, koji su bili ubijeni u KP Domu Foča.

3891. Odbrana je tvrdila da je Pero Elez komandovao paravojnom jedinicom koja nije bila pod efektivnom kontrolom VRS-a.[14431] Pretresno vijeće je formalno primilo na

[14431] Završni podnesak odbrane, par. 1588, 1593.

znanje činjenice o kojima je presuđeno 706 i 745.[14432] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Svetozar Petković**, Srbin iz Crne Gore i član SDS-a, koji je tokom rata živio u Foči;[14433] **svjedok RM-019**, koji je od maja 1992. bio pripadnik 11. hercegovačke lake pješadijske brigade;[14434] **Fejzija Hadžić**, bosanski Musliman iz Kalinovika;[14435] **svjedokinja RM-048**, Muslimanka iz Bosne i Hercegovine;[14436] **svjedokinja RM-032**, bosanska Muslimanka;[14437] **Božidar Krnojelac**, Srbin, pripadnik "seoske straže" u Foči, koji je od sredine aprila do sredine maja 1992. bio svaki dan u KP Domu;[14438] **Veselinko Simović**, koji je od 15. aprila 1992. bio strijelac u 5. bataljonu, a kasnije pripadnik interventnog voda Dragan Nikolić, pri čemu su obje ove jedinice bile formacije TO-a u Foči koje su kasnije ušle u sastav VRS-a,[14439] kao i dokumentarni dokazi.[14440]

3892. Prema novinama *VINS*, koje je izdavala Komanda Garnizona VRS-a Srbinje, "srpski" vojnici su preuzeli sve institucije u Bistrici 6. aprila 1992. u dobro organizovanoj i profesionalno vođenoj operaciji. Nakon tog preuzimanja vlasti, Peri Elezu i grupi njegovih saboraca, zvanoj "Srpska dobrovoljačka garda", pridružili su se mnogi muškarci, "Srbi", i oni su postali 7. bataljon. Eleza je "srpska narodna vojska" jednoglasno izabrala za komandanta tog bataljona i oni su trebali "slavu srpske vojske pronijeti od Olova do Trnova".[14441] Elez i Dragan Nikolić, između ostalih vojnika, borili su se u bici za Foču s "višestruko nadmoćnijim neprijateljem" i na kraju "Foča je oslobođena".[14442] Prema tom članku, nakon što je Foča "oslobođena", Muslimani u

[14432] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 706 razmotrena je u poglavlju 4.3.1, *Incident 5.1 iz Priloga B Optužnici*. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 745 razmotrena je u poglavlju 4.5.1, *Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici*.
[14433] D681 (Svetozar Petković, izjava svjedoka, 8. juni 2014.), str. 1, par. 1; Svetozar Petković, T. 26576.
[14434] P572 (Svjedok RM-019, izjava svjedoka, 3. septembar 2003.), str. 1, par. 4, 6-8; svjedok RM-019, T. 5701-5706. Dokazi koje je iznio svjedok RM-019 razmotreni su u poglavljima 4.3.1, *Incident 5.1. iz Priloga B Optužnici,* i 9.3.4.
[14435] P138 (Fejzija Hadžić, izjava svjedoka, 31. januar 1999.), str. 1; P139 (Izjava Fejzije Hadžića, 20. oktobar 1992.), str. 1; Fejzija Hadžić, T. 1830. Dokazi koje je iznio Hadžić razmotreni su u poglavlju 4.5.1, *Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici*.
[14436] P979 (Svjedokinja RM-048, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1, par. 1; svjedokinja RM-048, T. 8815. Relevantni dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-048 razmotreni su u poglavlju 4.5.2, *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici*.
[14437] P180 (Svjedokinja RM-032, izjava svjedoka, 20. oktobar 1998.), str. 1, par. 1. Relevantni dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-032 razmotreni su u poglavlju 4.5.2, *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici*.
[14438] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), str. 1, par. 1, 9; Božidar Krnojelac, T. 25972. Dokazi koje je iznio Krnojelac razmotreni su u poglavlju 9.2.8.
[14439] D583 (Veselinko Simović, izjava svjedoka, 8. juni 2014.), str. 1, par. 1, 7; Veselinko Simović, T. 24372. Relevantni dokazi koje je iznio Simović razmotreni su u poglavlju 9.2.8.
[14440] Relevantni dio P2857 (Izvod iz novinskog izvještaja *VINS*-a), razmotren je u poglavlju 4.3.7. P2823 je također razmotren u poglavlju 3.1.2.
[14441] P2857 (Izvod iz novinskog izvještaja *VINS*-a), str. 6.
[14442] P2857 (Izvod iz novinskog izvještaja *VINS*-a), str. 6-7.

Kratinama, Kozjoj Luci i Poljicama spalili su "srpske" kuće i ubijali "srpsku" djecu.[14443] Nakon toga, 7. bataljon je krenuo da oslobodi područje oko Miljevine i Foče.[14444]

3893. **Svetozar Petković** je u svom svjedočenju izjavio da je Pero Elez ušao u sastav VRS-a kada je formirana brigada na Preljući, oko 28. juna 1992.[14445] Prema uvjerenju o službi u VRS-u, Elez je u VRS-u bio od 6. aprila do 10. decembra 1992.[14446] Prema riječima ovog svjedoka, u vojnoj evidenciji su često netačno navođeni datumi od početka rata radi "[jednostavnosti]".[14447] Dana 24. jula 1992., Mladić je zabilježio sastanak s Elezom, koji je rekao da je prije rata radio "sa oružjem na makro planu" i da je bio "zadužen između vojske i Srba", te da mu je tada pukovnik Gaković rekao da će raditi s čovjekom koji se zove Lugonja.[14448] Dana 31. jula 1992., Mladić je zabilježio sastanak koji je imao s Komandom Operativne grupe Podrinje i dijelovima HK-a, uključujući kapetana Antelja i Peru Eleza, koji je tada bio komandant Samostalnog bataljona Miljevina.[14449] Elez je tražio, između ostalog, municiju, oružje i vozila.[14450]

3894. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Pero Elez komandovao 7. bataljonom, poznatim kao bataljon Miljevina, čiji pripadnici su bili i Radovan Stanković i Predrag Trivun zvani Pedolino ili Pedo. To je bila paravojna jedinica koja je uključena u sastav VRS-a najkasnije krajem juna 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je bataljon Miljevina, kojim je komandovao Pero Elez, bio potčinjen Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 4.5.4 da je ta jedinica, u pogledu pljačke imovine bosanskih Muslimana zatočenih u osnovnoj školi u Kalinoviku, djelovala u saradnji s Ćosinom jedinicom i jedinicom Dragana Kunarca.

Ćosina jedinica

[14443] P2857 (Izvod iz novinskog izvještaja *VINS*-a), str. 7.
[14444] P2857 (Izvod iz novinskog izvještaja *VINS*-a), str. 7. Pretresno vijeće smatra da se, kada se pominje bataljon Miljevina, misli na 7. bataljon.
[14445] D681 (Svetozar Petković, izjava svjedoka, 8. juni 2014.), par. 7; Svetozar Petković, T. 26567, 26574-26575.
[14446] P6812 (Uvjerenje o službi u VRS-u za Peru Eleza, 6. novembar 2008.), str. 1.
[14447] Svetozar Petković, T. 26575-26576.
[14448] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 364-365.
[14449] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 389, 394-396;
[14450] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 394.

3895. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.5.4 i 8.9.2 da su Ćosini ljudi u julu ili avgustu 1992. pljačkali dragocjenosti od bosanskih Muslimana zatočenih u osnovnoj školi u Kalinoviku.

3896. Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **svjedokinja RM-032**, bosanska Muslimanka;[14451] **Veselinko Simović**, koji je od 15. aprila 1992. bio strijelac u 5. bataljonu, a kasnije pripadnik interventnog voda Dragan Nikolić, pri čemu su obje ove jedinice bile formacije TO-a u Foči koje su kasnije ušle u sastav VRS-a;[14452] **Trivko Pljevaljčić**, bosanski Srbin iz opštine Foča, koji je bio komandir 3. čete 5. bataljona Taktičke grupe Foča i koji je 1995. radio u KP Domu Foča;[14453] **Božidar Krnojelac**, Srbin, pripadnik " seoske straže" u Foči, koji je bio prisutan u objektu KP Doma svaki dan od sredine aprila do sredine maja 1992.,[14454] kao i dokumentarni dokazi.[14455]

3897. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je interventni vod Dragan Nikolić, kojim je komandovao Brane Ćosović, bio potčinjen Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je ta jedinica bila uključena u sastav VRS-a najkasnije u julu 1992. godine. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je Brane Ćosović bio na čelu drugih nižih jedinica, uključujući jedinicu kojom je komandovao Janko Janjić zvani Tuta. Pretresno vijeće konstatuje da su Ćosini ljudi bili u opštini Kalinovik u julu ili avgustu 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.5.4 da je ta jedinica, u pogledu pljačke imovine bosanskih Muslimana zatočenih u osnovnoj školi u Kalinoviku, djelovala u saradnji s jedinicom Pere Eleza, Zoranom i Neđom Samardžićem i jedinicom Dragana Kunarca.

Jedinice pod Basarinom komandom

3898. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.3 i 8.9.2 da su, u pogledu razaranja kuća i četiri muslimanska sakralna objekta u muslimanskim selima

[14451] P180 (Svjedokinja RM-032, izjava svjedoka, 20. oktobar 1998.), str. 1, par. 1. Relevantni dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-032 razmotreni su u poglavlju 4.5.4.
[14452] D583 (Veselinko Simović, izjava svjedoka, 8. juni 2014.), str. 1, par. 1, 7; Veselinko Simović, T. 24372. Relevantni dokazi koje je iznio Veselinko Simović razmotreni su u poglavlju 3.1.2.
[14453] D706 (Trivko Pljevaljčić, izjava svjedoka, 10. juli 2014.), str. 1, par. 1, 4; Trivko Pljevaljčić, T. 27200, 27205, 27215-27216. Relevantni dokazi koje je iznio Trivko Pljevaljčić razmotreni su u poglavlju 3.1.2.
[14454] D650 (Božidar Krnojelac, izjava svjedoka, 8. mart 2014.), str. 1, par. 1, 9; Božidar Krnojelac, T. 25972. Relevantni dokazi koje je iznio Krnojelac razmotreni su u poglavlju 9.2.8.
[14455] P2823 takođe je razmotren u poglavlju 3.1.2.

Hrustovo i Vrhpolje krajem maja1992., paravojne jedinice potčinjene pukovniku Branku Basari, komandantu 6. krajiške brigade VRS-a, djelovale u saradnji sa 6. krajiškom brigadom i SOS-om u opštini Sanski Most. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.1, *Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici*, 8.3.2 i 8.9.2, da su 31. maja 1992., snage pod Basarinom komandom – bilo paravojne formacije bilo 6. krajiška brigada VRS-a – ubile približno 31 bosanskog Muslimana u opštini Sanski Most.

3899. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **svjedok RM-015**, bosanski Srbin iz opštine Sanski Most.[14456] On je izjavio da je pukovnik Basara 1. juna 1992. izdao naređenje kojim je zabranio "svim samozvanim borcima iz drugih jedinica ili neregularnih formacija" ulazak u zone borbenih dejstava "jer isti u najvećem broju slučajeva ulaze […] radi genocida i pljačke" i formirao vojni sud koji će "osuđivati ratne zločince i profitere rata iz sopstvenih redova".[14457] S obzirom na vrijeme kada je izdato ovo naređenje, svjedok RM-015 ga je shvatio kao reakciju na ubijanja u Hrustovu i Vrhpolju i smatrao je da je pukovnik Basara to naređenje izdao da bi zaštitio sebe.[14458] Prema riječima ovog svjedoka, vojni sud o kojem se govori u naređenju nikada nije formiran i niko nikada nije kažnjen za ta krivična djela.[14459]

3900. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su paravojne jedinice u opštini Sanski Most bile potčinjene 6. krajiškoj brigadi VRS-a, barem krajem maja 1992. Među njima su bile paravojne formacije stacionirane u Lušci Palanci, Dabru, Kljevcima, Tomini, Kozici, Podlugu i Tramošinji. Te jedinice su učestvovale u napadima na sela Hrustovo i Vrhpolje 30. i 31. maja 1992.

Andžićeva jedinica

3901. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.10.1, *Incident 6.1 iz Priloga A Optužnici*, 8.3.2 i 8.9.2, da su pripadnici paravojne formacije Milana Andžića, u periodu od 24. do 26. maja 1992., zajedno s drugim jedinicama, u artiljerijskom

[14456] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 2, 6, 9, 111. Daljnji relevantni dokazi koje je iznio svjedok RM-015 razmotreni su u poglavljima 3.1.2 i 4.12.1, *Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici*.
[14457] Svjedok RM-015, T. 17287-17288; P2366 (Naređenje komandanta 6. krajiške brigade, 1. juni 1992.).
[14458] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2011.), par. 133, 139; svjedok RM-015, T. 17287-17288, 3064; P2366 (Naređenje komandanta 6. krajiške brigade, 1. juni 1992.).
[14459] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 133; svjedok RM-015, T. 17288-17289.

napadu ubili više od 800 ljudi u Kozarcu, u opštini Prijedor, te da su ubili još najmanje 80 civila, bosanskih Muslimana, i 10 do 14 policajaca, bosanskih Muslimana, koji su se predali u tom gradu. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.10.3 i 8.9.2 da su pripadnici Andžićeve paravojne jedinice 30 maja 1992. uništili Čaršijsku džamiju u opštini Prijedor.

3902. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Milan Andžić komandovao paravojnom jedinicom koja je bila prisutna u opštini Prijedor krajem maja 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.1 iz Priloga A Optužnici*, da je Andžićeva jedinica u maju 1992. bila potčinjena VRS-u u svrhu napada na Kozarac 24. do 26. maja 1992. U tom napadu, Andžićeva jedinica je djelovala u saradnji s jedinicama Banjalučkog korpusa VRS-a, Duškom Tadićem, 5. kozaračkom brigadom, 6. krajiškom brigadom, kojom je komandovao Basara, i srpskom policijom iz Prijedora. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.10.3 da je, u pogledu napada na grad Prijedor 30. maja 1992., ta jedinica djelovala u saradnji s 5. kozaračkom brigadom, 43. motorizovanom brigadom, nekim pripadnicima 6. krajiške brigade, prijedorskom policijom i Suvim rebrima.

SOS

3903. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.3 i 8.9.2 da su pripadnici SOS-a (i) uništili kuće i četiri muslimanska sakralna objekta u muslimanskim selima Vrhpolje i Hrustovo krajem maja 1992., (ii) uništili jedan muslimanski sakralni objekat u muslimanskom naselju Mahala, u saradnji s TO-om i (iii) uništili tri muslimanska sakralna objekta i jedan muslimanski spomenik kulture u muslimanskim selima Lukavice, Okreč i Čirkići. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.3 i 8.9.2 da su pripadnici SOS-a uništavali imovinu i poslovne prostore u vlasništvu nesrba, uključujući imovinu i poslovne prostore bosanskih Muslimana, u gradu Sanskom Mostu u periodu od proljeća 1992. do kraja maja 1992. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.4 i 8.9.2 da je SOS Sanski Most u maju i junu 1992. pljačkao imovinu stanovnika naselja Mahala, bosanskih Muslimana.

3904. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi sa SOS-om.[14460] Vijeću su takođe predočeni dokazi koje je iznio **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke,[14461] kao i dokumentarni dokazi, i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.[14462] Nadalje, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedoci RM-015**, bosanski Srbin iz Sanskog Mosta;[14463] **svjedok RM-802**, oficir VRS-a;[14464] i **Ahmet Zulić**, bosanski Musliman iz sela Pobriježje kod Sanskog Mosta;[14465] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade;[14466] **Mirzet Karabeg**, bosanski Musliman, član SDA, koji je od 1. januara 1991. do 17. aprila 1992. bio predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most, a od 30. marta 1993. do 15. marta 1996. predsjednik Ratnog predsjedništva Sanski Most;[14467] **Vinko Nikolić**, koji je od novembra 1991. do sredine maja 1992. bio pripadnik SOS-a i član Kriznog štaba Sanski Most od njegovog osnivanja 14. aprila 1992., gdje je bio na dužnosti povjerenika za saobraćaj od 19. juna 1992.;[14468] **Branko Davidović**, koji je od juna 1992. bio pomoćnik komandanta za moral, pravne poslove i informisanje 6. krajiške brigade;[14469] **Radoslav Daničić**, vozač Branka Basare, koji je bio stacioniran u Sanskom Mostu;[14470] **Nenad Davidović**, koji je od juna 1992. do kraja rata bio načelnik

[14460] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 420 razmotrena je u poglavlju 2.2.1. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 453-455 razmotrene su u poglavlju 4.1.6. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1151 razmotrena je u poglavlju 4.12.6. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1151 razmotrena je u poglavlju 4.12.6.
[14461] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398. Dokazi koje je iznio svjedok RM-016 razmotreni su u poglavlju 4.12.3.
[14462] **Svjedok** RM-016: Svjedok RM-016, T. 17413; **Dokumentarni dokazi**: P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 4-5.
[14463] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 2, 6, 9, 111. Daljnji relevantni dokazi koje je iznio svjedok RM-015 razmotreni su u poglavlju 4.12.6.
[14464] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), str. 1-2, 33; P438 (List s pseudonimom za svjedoka RM-802).
[14465] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), str. 1, par. 1-3. Relevantni dokazi koje je iznio Zulić razmotreni su u poglavlju 4.12.3.
[14466] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401.
[14467] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 1-2; P3249 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 23. maj 2002.), str. 1-2.
[14468] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 5, 28; Vinko Nikolić, T. 31248-31249; P7111 (Rješenje Kriznog štaba kojim se Vinko Nikolić imenuje za povjerenika za saobraćaj, 19. juni 1992.)
[14469] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 14-16; Branko Davidović, T. 26504.
[14470] D1321 (Radoslav Daničić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 1, 5.

saniteta 6. krajiške brigade;[14471] i **Bekir Delić**, bosanski Musliman iz Sanskog Mosta;[14472] kao i dokumentarni dokazi.

SOS u Sanskom Mostu

3905. **Mirzet Karabeg** je izjavio da je SDS koristio SOS, grupu domaćih ljudi koju je finansirao SDS, "da bi prikrio činjenicu da SDS čini ružna djela".[14473] Pripadnici SOS-a nosili su maskirne uniforme s amblemom "SOS" na rukavima.[14474] Vođe SOS-a bili su Duško Šaović zvani Njunja, jedan čovjek kojem je prezime bilo Mudrinić, a nadimak Medeni, i Daniluško Kajtez zvani Dane Kajtez.[14475] **Vinko Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da je SOS osnovan u oktobru ili novembru 1991. i naoružan u aprilu 1992., te da su sredinom maja 1992. svi pripadnici SOS-a stavljeni pod komandu 6. krajiške brigade kao diverzantski ili interventni vod.[14476] SOS je bio prisutan u opštini Sanski Most, konkretno u septembru 1992.[14477] U sastavu SOS-a bili su članovi SDS-a koji su provodili uputstva SDS-a i na republičkom nivou i na nivou ARK-a i pri tome su blisko sarađivali s Kriznim štabom.[14478] U aprilu i maju 1992., SOS i srpska policija su, po naređenju Kriznog štaba, hapsili "ekstremiste", naoružane Muslimane i vođe SDA i HDZ-a.[14479]

3906. **Svjedok RM-015** je u svom svjedočenju izjavio da je skladište oružja TO-a Sanski Most takođe bilo pozadinska baza SOS-a, koja je formirana krajem 1991. To skladište oružja izdavalo je neka materijalna sredstva SOS-u, na primjer ćebad, suhe dnevne obroke i vojnu pomoćnu opremu, ali ne oružje, a pripadnici SOS-a bili su

[14471] D897 (Nenad Davidović, izjava svjedoka, 4. mart 2014.), par. 3. Relevatni dokazi koje je iznio Davidović razmotreni su u poglavlju 2.2.2.
[14472] P3432 (Bekir Delić, izjava svjedoka, 13. septembar 2001.), str. 1-2. Relevantni dokazi koje je iznio Delić razmotreni su u poglavlju 4.12.3.
[14473] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 8.
[14474] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 9.
[14475] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 8-9. Pretresno vijeće smatra da je ta osoba s prezimenom Kajtez bila Daniluško Kajtez.
[14476] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 28; P7112 (Izvještaj o aktivnostima SOS-a i učešću u borbenim dejstvima po planu 6. krajiške brigade, 4. septembar 1992.), str. 1; P7114 (Izvještaj o radu i aktivnostima SOS-a od 1. maja 1991. do 16. septembra 1992., 16. septembar 1992.), str. 1.
[14477] D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 28; Vinko Nikolić, T. 31253; P7112 (Izvještaj o aktivnostima SOS-a i učešću u borbenim dejstvima po planu 6. krajiške brigade, 4. septembar 1992.), str. 1; P7113 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 18. juni 1992.), par. 3.
[14478] Vinko Nikolić, T. 31255-31256; P7114 (Izvještaj o radu i aktivnostima SOS-a od 1. maja 1991. do 16. septembra 1992., 16. septembar 1992.), str. 3.
[14479] Vinko Nikolić, T. 31257-31259; P7114 (Izvještaj o radu i aktivnostima SOS-a od 1. maja 1991. do 16. septembra 1992., 16. septembar 1992.), str. 2, 4.

upućivani u Dabarsku Pećinu i Kruhare gdje su ih obučavali lokalni srpski vojni instruktori. Uniforme koje je dobio SOS bile su maskirne uniforme, različite od maskirnih uniformi JNA, i pripadnici SOS-a su imali različite kape, crvene beretke, šubare i crne marame oko glave. Neki su nosili kokarde, a neki zvijezdu trobojnicu.[14480] Prema riječima ovog svjedoka, SOS je bila grupa nedisciplinovanih kriminalaca čiji je cilj bila pljačka i jedina vlast koju su poštovali bila je vlast njihovog komandira, Duška Šaovića zvanog Njunja.[14481] Šaovićev zamjenik bio je Duško Mudrinić zvani Medeni.[14482] SOS je imao približno 33 pripadnika, od kojih su neki ranije bili u 6. krajiškoj brigadi, ali su dezertirali kada se brigada vratila iz Korenice.[14483] Ti bivši pripadnici brigade nisu bili disciplinski kažnjeni za dezerterstvo kao njihove kolege Muslimani; ti su se vojnici samo priključili SOS-u.[14484]

3907. Tokom prva tri mjeseca 1992., SOS je bio odgovoran za redovne noćne eksplozije u Sanskom Mostu, u kojima su često bile uništavani poslovni objekti nesrba.[14485] Ponekad su čak i poslovni objekti Srba bili cilj napada SOS-a, što je bio jedan oblik propagande; SOS je htio da srpsko stanovništvo misli da Muslimani napadaju poslovne prostore Srba.[14486] Nakon rata, svjedok RM-015 je saznao da je Mirko Delić, 1992. godine, u tu svrhu bacio malu eksplozivnu napravu u poslovni prostor Srbina Dragana Lazića.[14487] Približno u oktobru 1992., Šaović je izvijestio Vladu Vrkeša da je u Jajcu napravio ono što mu je bilo naređeno i da je Jajce palo.[14488] To je uvjerilo svjedoka RM-015 da je SOS bio direktno pod konačnom vlašću SDS-a.[14489]

3908. **Branko Basara** je u svom svjedočenju izjavio da je na teritoriji Sanskog Mosta bilo ekstremističkih i paravojnih organizacija koje su bile pod komandom srpskog dijela opštinskog rukovodstva i koje su se zalagale za osvetu Muslimanima za ono što se

[14480] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 89.
[14481] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 89-91.
[14482] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 89. V. takođe D892 (Vinko Nikolić, izjava svjedoka, 13. januar 2014.), par. 28; Vinko Nikolić, T. 31253; P7112 (Izvještaj o aktivnostima SOS-a i učešću u borbenim dejstvima po planu 6. krajiške brigade, 4. septembar 1992.), str. 1; P7113 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 18. juni 1992.), par. 3.
[14483] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 97; P2417 (Spisak 33 pripadnika SOS-a Sanski Most, 16. decembar 1995).
[14484] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 97.
[14485] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 100.
[14486] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 100.
[14487] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 100.
[14488] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 91.
[14489] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 91.

desilo 1941. godine.[14490] Prema riječima ovog svjedoka, bilo je teško pronaći počinioce "incidenata" jer bi pripadnici paravojnih formacija dolazili noću i stavljali kape koje su im prekrivale lica.[14491] Jedna paravojna grupa bio je SOS, koji je smatran nelegalnom formacijom.[14492] Prema riječima svjedoka, ta jedinica nije bila pod komandom VRS-a iako ju je svjedok neuspješno pokušao staviti pod svoju komandu kako bi kontrolisao "njihove" aktivnosti.[14493] Svjedok je priznao da je SOS ponekad prihvatao komandu brigade, međutim, ponekad bi se njegovi pripadnici povukli, a Njunja nikada nije izvještavao svjedoka.[14494]

3909. **Branko Davidović** je u svom svjedočenju izjavio da je SDS formirao SOS, paravojnu jedinicu u sastavu TO-a.[14495] Ovaj svjedok je smatrao da je jedinica SOS-a bila u sastavu TO-a Sanski Most, čiji je komandant bio pukovnik Aničić.[14496] Aničić je dobijao naređenja od Kriznog štaba Sanski Most.[14497] U sastavu 6. krajiške brigade nije bilo paravojnih formacija i paravojne formacije nisu bile bliske komandi brigade.[14498] SOS i 6. krajiška brigada funkcionisali su nezavisno jedno od drugog, s odvojenim lancima komandovanja i pravilima subordinacije.[14499] Kada je SOS rasformiran 1992. godine, jedan dio njegovog ljudstva prešao je u sastav 6. krajiške brigade.[14500] **Radoslav Daničić** je izjavio da je Basara razriješio sukob između VRS-a i SOS-a u Sanskom Mostu tako što je pripadnike SOS-a uključio u 6. krajišku brigadu.[14501]

3910. Dana 30. maja 1992., SOS Sanski Most izdao je proglas Kriznom štabu Sanski Most, u kojem stoji da su sve njihove akcije bile preduzete za zaštitu građana i u saglasnosti s "legalnom vlasti", "zvaničnim organima" i Komandom 6. krajiške brigade.[14502] Rekli su da će, zbog neprijateljske propagande u vezi s ponašanjem SOS-a Sanski Most, koja se širi od "pojedinaca iz sadašnje zvanične vlasti", SOS Sanski Most napustiti Sanski Most i nastaviti borbu "za ideje srpstva" drugdje.[14503]

[14490] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 8.
[14491] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 25.
[14492] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 11, 26; Branko Basara, T. 34566.
[14493] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 26; Branko Basara, T. 34566.
[14494] Branko Basara, T. 34566.
[14495] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 28, 34.
[14496] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 28, 34-35.
[14497] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 35.
[14498] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 38.
[14499] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 35.
[14500] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 28.
[14501] D1321 (Radoslav Daničić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 12-13.
[14502] P3845 (SOS Sanski Most, Proglas, 30. maj 1992).
[14503] P3845 (SOS Sanski Most, Proglas, 30. maj 1992).

3911. **Ahmet Zulić** je izjavio da je ratno predsjedništvo u toj opštini osnovano u aprilu 1992.[14504] Članovi Ratnog predsjedništva bili su Rašula, Milorad Krunić, komandir lokalne policije, ili njegov brat Milan Krunić zvani Buco, i Boro Tadić.[14505] Tadić je bio zadužen za SOS u Ratnom predsjedništvu.[14506] **Mirzet Karabeg** je izjavio da je u aprilu 1992., Basara je održao niz sastanaka u okolnim selima i u gradu i predstavljao se kao neutralni mirotvorac koji želi da se riješi ekstremista SDS-a i SOS-a.[14507]

SOS u Banjaluci

3912. Paravojna grupa SOS pod komandom Nenada Stevandića, člana Kriznog štaba ARK-a, djelovala je u Banjaluci u proljeće i ljeto 1992. U njenom sastavu su bili osuđivani kriminalci i ona je bila povezana s rukovodiocima SJB-a i CSB-a. Pripadnici SOS-a čak su služili kao pratnja visokim funkcionerima SDS-a, kao što je bio Radoslav Brđanin.[14508] **Svjedok RM-802** je u svom svjedočenju izjavio da je Nenad Stevandić vodio Sokolsko društvo u Banjaluci, koje je formiralo naoružane paravojne formacije, te da je bio politički povezan s najvišim nivoima SDS-a uključujući Karadžića i Brđanina.[14509] SOS je bio dio "stranačke vojske" SDS-a.[14510] Prema Tolimirovom izvještaju od 28. jula 1992., upućenom Karadžiću, Mladiću, Đeriću, i odjeljenjima za obavještajno-bezbjednosne poslove komandi korpusa VRS-a, u SOS-u iz Banjaluke bilo je mnogo poznatih banjalučkih kriminalaca, a CSB Banjaluka je vršio znatan uticaj na tu grupu.[14511] Jedan dio formacija SOS-a ušao je u sastav specijalnog odreda policije CSB-a Banjaluka, ali nije bio pod stvarnom kontrolom komande odreda ni CSB-a.[14512]

Zaključci Pretresnog vijeća u vezi sa SOS-om

3913. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je SOS bio paravojna jedinica formirana krajem 1991. Među pripadnicima SOS-a bili su lokalni članovi SDS-a, od kojih su neki dezertirali iz 6. krajiške brigade, a neki od tih su bili osuđivani

[14504] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 16.
[14505] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 17.
[14506] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 17.
[14507] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 9.
[14508] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 308.
[14509] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 34.
[14510] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 35.
[14511] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 1, 4-6;
[14512] P3802 (Izvještaj o paravojnim formacijama, koji je sastavio Tolimir, 28. juli 1992.), str. 4-5.

kriminalci. Bili su do zuba naoružani automatskim oružjem i nosili su maskirne uniforme koje su se razlikovale od uniformi JNA. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.3 da je Dušan Šaović zvani Njunja komandovao SOS-om u opštini Sanski Most. Nenad Stevandić, član Kriznog štaba ARK-a, komandovao je SOS-om u Banjaluci. Šaovićev zamjenik bio je Duško Mudrinić zvani Medeni, a jedan od vođa bio je i Daniluško Kajtez.[14513]

3914. SOS je u opštinu Sanski Most došao početkom 1992. i bio je u toj opštini barem od aprila do septembra 1992. SOS je imao podršku SDS-a, bio je povezan s vođama SDS-a i rukovodiocima SJB-a i CSB-a, dobijao je materijalnu podršku od TO-a i Kriznog štaba Sanski Most i provodio uputstva SDS-a i Kriznog štaba. SOS je bio prisutan u opštini Banjaluka najkasnije od 29. februara 1992. i djelovao je u toj opštini tokom ljeta 1992. CSB Banjaluka je čak i u julu 1992. vršio znatan uticaj na SOS i jedinice SOS-a ušle su u sastav specijalnog odreda policije CSB-a Banjaluka. Sredinom maja 1992., SOS je stavljen pod komandu 6. krajiške brigade kao diverzantski ili interventni vod, ali pripadnici SOS-a nisu uvijek prihvatali komandu brigade. SOS je prekinuo veze s brigadom približno u junu 1992.

3915. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.12.3 i 4.12.6 da je u opštini Sanski Most, u periodu od proljeća 1992. do juna 1992., SOS djelovao u saradnji sa 6. krajiškom brigadom, paravojnim jedinicama potčinjenim Branku Basari, TO-om i lokalnom policijom; te da je bio politički povezan s Karadžićem i Brđaninom.

Neimenovane paravojne jedinice

3916. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.3.3, 4.3.7, 4.10.3, 4.11.2, *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.13.7, 7.12, *Incident 15.1 iz Priloga E Optužnici*, 8.3.2 i 8.9.2, da su neimenovane paravojne jedinice počinile zločine na koje se odnosi Optužnica. U nedostatku konkretnih podataka u vezi s identitetom tih paravojnih jedinica, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na neimenovane paravojne jedinice.

[14513] Pretresno vijeće ima u vidu da je konstatovalo da je Kajtez izvršio ubijanja u opštini Sanski Most 2. novembra 1995. (v. poglavlje 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*). Pretresno vijeće je

9.2.9 Uloga regionalnih i opštinskih rukovodstava

3917. Prema Optužnici, članovi organa vlasti bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva, i ratna povjereništva, bili su učesnici sveobuhvatnog UZP-a, koji je trajao od barem oktobra 1991. do 30. novembra 1995., s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina za koje se tereti u Optužnici.[14514] U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti navode o umiješanosti kriznih štabova, ratnih predsjedništava i ratnih povjereništava, koji su činili regionalno i opštinsko rukovodstvo.

3918. Odbrana je tvrdila da su krizni štabovi reagovali na događaje na lokalnom nivou i na lokalne interese; oni nisu bili koordinirani u skladu s nekim zajedničkim planom.[14515] Krizni štabovi su imali "izuzetno visoku autonomiju", njima su upravljale osobe koje su bile mještani i koje su imale uticaj na lokalnom terenu, a provodili su svoje planove prkoseći državnim vlastima.[14516] Što se tiče eventualnog odnosa između kriznih štabova i VRS-a, odbrana je tvrdila da je formalni lanac komandovanja kriznih štabova bio odvojen od lanca komandovanja VRS-a i da su krizni štabovi komandovali samo TO-om.[14517] Pripadnici VRS-a nisu bili članovi nijednog kriznog štaba i uopšte nisu učestvovali u donošenju odluka kriznih štabova.[14518] Prisustvo bilo kojeg pripadnika VRS-a na sastancima kriznih štabova bilo je ograničeno na pitanja poput najnovijih informacija o borbenoj situaciji i dostavljanja zaliha za VRS.[14519] Konačno, odbrana je ukazala na temeljna neslaganja VRS-a s kriznim štabovima, uključujući kritiku od strane VRS-a u vezi s tim kako se opštinski rukovodioci bore za vlast u vojnim pitanjima i tolerišu međunacionalne zločine.[14520]

3919. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s navodnom umiješanošću regionalnog i opštinskog rukovodstva u

---

konstatovalo da je Kajtez u to vrijeme bio vojnik u 6. krajiškoj brigadi VRS-a.

[14514] Optužnica, par. 8, 11. Prema Optužnici, neke od tih osoba, alternativno, nisu bile učesnici UZP-a, već su ih učesnici UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja. V. Optužnica, par. 11.

[14515] Završni podnesak odbrane, par. 464, 467-475.

[14516] Završni podnesak odbrane, par. 464-465.

[14517] Završni podnesak odbrane, par. 478-491.

[14518] Završni podnesak odbrane, par. 493-495, 497-498.

[14519] Završni podnesak odbrane, par. 495-501.

[14520] Završni podnesak odbrane, par. 502-508.

navodni sveobuhvatni UZP.[14521] Vijeću su također predočeni dokumentarni dokazi i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.[14522] Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Dorothea Hanson**, istražni analitičar Tima tužilaštva za istrage o rukovodstvima;[14523] **Nikola Erceg,** predsjednik Izvršnog vijeća ARK-od marta 1992., član Kriznog štaba ARK-a od maja 1992. i član Ratnog predsjedništva Banjaluke od jula 1995.;[14524] **Predrag Radić**, predsjednik Skupštine opštine Banjaluka od januara 1991., član Glavnog odbora SDS-a od jula 1991., član Kriznog štaba ARK-a od 1992. i član Kriznog štaba Banjaluka;[14525] **Milorad Sokolović**, koji je od aprila 1992. do 25. juna 1992. bio predsjednik Kriznog štaba Rogatica, a od maja 1992. do oktobra 1993. predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Rogatica;[14526] **Sveto Veselinović**, član SDS-a i Kriznog štaba Rogatica;[14527] **Milan Tupajić**, koji je od 1991. bio predsjednik Skupštine opštine Sokolac, a od aprila 1992. do 1996. predsjednik Kriznog štaba Sokolac;[14528] **Slavko Mijanović**, koji je tokom rata bio predsjednik Komisije za raspodjelu stanova na privremeno korištenje na Ilidži;[14529] **Mevludin Sejmenović**, koji je od 1990. do 1992. bio potpredsjednik SDA u Prijedoru;[14530] **Mirzet Karabeg**, bosanski Musliman, član SDA, koji je od 1. januara 1991. do 17. aprila 1992. bio predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most, a od 30. marta 1993. do 15. marta 1996. predsjednik Ratnog predsjedništva Sanski Most;[14531] **Mane Đurić**, koji je od 20. maja 1992. bio načelnik SJB-a Vlasenica;[14532] **Vladimir Radojčić**, koji je od januara 1993. do kraja rata bio komandant Ilidžanske brigade VRS-a;[14533] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6.

[14521] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 419 i br. 420 razmotrene su u poglavlju 2.2.1.
[14522] P7087 (Uvjerenje kojim je Karadžić imenovao Dragana Đokanovića za republičkog povjerenika, 10. juni 1992.).
[14523] P378 (Biografija Dorothee Hanson), str. 1; Dorothea Hanson, T. 4141.
[14524] D982 (Nikola Erceg, izjava svjedoka, 21. novembar 2013.), par. 1-2.
[14525] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 26.-28. oktobar 2004.), str. 7364, 7378-7379; P4337 (*Službeni glasnik*, Odluka o osnivanju Kriznog štaba ARK-a, 5. maj 1992.), str. 1.
[14526] D652 (Milorad Sokolović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 7, 15-16; Milorad Sokolović, T. 26014, 26029, 26054, 26057; P6776 (Službena zabilješka MUP-a bosanskih Srba, 17. juni 2004.), str. 1.
[14527] D770 (Sveto Veselinović, izjava svjedoka, 15. februar 2013.), par. 1, 3, 13, 15, 22; Sveto Veselinović, T. 28226, 28248-28250, 28258; P6906 (Članak iz *Politike*, 5. juli 1991.), str. 1; P6908 (Odluka o imenovanju Svete Veselinovića za člana Kriznog štaba Srpske opštine Rogatica, 24. maj 1992.); D774 (Odluka Izvršnog komiteta opštine Rogatica o imenovanju Svete Veselinovića na dužnost sekretara Sekretarijata u Opštinskoj upravi društvenih prihoda, 18. februar 1991.).
[14528] P3170 (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15321, 15469, 15471; P3182 (Pismo ostavke Milana Tupajića, 9. oktobar 1992.).
[14529] D799 (Slavko Mijanović, izjava svjedoka, 19. januar 2013.), par. 1, 6; Slavko Mijanović, T. 28816.
[14530] (Mevludin Sejmenović, izjava svjedoka, 13. avgust 2012.), par. 4.
[14531] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 1-2; P3249 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 23. maj 2002.), str. 1-2.
[14532] Mane Đurić, T. 27630.
[14533] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 1.

krajiške brigade;[14534] **Nenad Davidović**, koji je od juna 1992. do kraja rata bio načelnik saniteta 6. krajiške brigade;[14535] **Branko Davidović**, koji je od juna 1992. bio pomoćnik komandanta za moral, pravne poslove i informisanje 6. krajiške brigade brigade;[14536] **Miloš Šolaja**, koji je od 18. jula 1992. do kraja rata bio glavni urednik u Pres centru 1. KK-a;[14537] **Rade Javorić**, komandant štaba TO-a Prijedor od 16. septembra 1991.;[14538] **Grujo Borić**, koji je od jula 1992. do decembra 1994. bio komandant 2. KK-a;[14539] **svjedok RM-709**, bosanski Musliman, koji je u februaru 1992. dezertirao iz JNA i priključio se muslimanskom TO-u u selu Trnopolje;[14540] **Muhamed Filipović**, bosanski Musliman, stanovnik Ključa;[14541] **Ahmet Zulić**, bosanski Musliman iz sela Pobriježje kod Sanskog Mosta;[14542] **Bekir Delić**, bosanski Musliman iz Sanskog Mosta;[14543] sudija **Adil Draganović**, Musliman, predsjednik Opštinskog suda u Sanskom Mostu, koji je od 17. juna 1992. do 14. decembra 1992. bio zatočen u logoru Manjača;[14544] **svjedok GRM-014**, Srbin iz opštine Ključ;[14545] **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke;[14546] i **svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine.[14547]

3920. Ti dokazi su dodatak dokazima čiji prikaz je dat u poglavljima 2.2.1 i 2.2.2 u vezi s osnivanjem i strukturom regionalnih i opštinskih kriznih štabova, ratnih predsjedništava i ratnih povjereništava, kao i zaključcima donijetim na osnovu tih dokaza. Ti dokazi su takođe dodatak dokazima u vezi sa zločinima počinjenim u opštinama, čiji prikaz je dat u poglavlju 4.

[14534] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401. Dokazi koje je iznio Branko Basara takođe su razmotreni u poglavlju 9.2.7.
[14535] D897 (Nenad Davidović, izjava svjedoka, 4. mart 2014.), par. 3.
[14536] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 14-16; Branko Davidović, T. 26504.
[14537] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4. Dokazi koje je iznio Miloš Šolaja razmotreni su u poglavlju 3.1.1.
[14538] D895 (Rade Javorić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 2, 6; Rade Javorić, T. 31424.
[14539] Grujo Borić, T. 34580-34581, 34586, 34599-34600, 34608.
[14540] P3437 (Svjedok RM-709, izjava svjedoka, 6. juni 2000.), str. 1-4; P3438 (Svjedok RM-709, izjava svjedoka, 16. februar 2002.), str. 1-2; P3439 (Svjedok RM-709, izjava svjedoka, 26. oktobar 2002.), str. 1-2.
[14541] P3133 (Muhamed Filipović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 24.maja 1997., str. 1-2, izjava svjedoka od 13. marta 2001., str. 1.
[14542] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), str. 1, par. 1-3.
[14543] P3432 (Bekir Delić, izjava svjedoka, 13. septembar 2001.), str. 1-2. Dokazi koje je iznio Bekir Delić razmotreni su u poglavlju 9.2.8.
[14544] P3293 (Adil Draganović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. oktobra 1999., str. 1-2, 7, 10, 12, izjava svjedoka od 6. oktobra 2000., str. 1, izjava svjedoka od 7. jula 2000., str. 1, 3.
[14545] D869 (Svjedok GRM-014, izjava svjedoka, 17. juni 2014.), str. 1, par. 1-2; svjedok GRM-014, T. 30331; D868 (List sa pseudonimom za svjedoka GRM-014).
[14546] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398.
[14547] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6.

Uloga pripadnika VRS-a u kriznim štabovima

3921. Pretresno vijeće će se sada usredsrediti na navodno članstvo pripadnika VRS-a u regionalnim i opštinskim kriznim štabovima, ratnim predsjedništvima i ratnim povjereništvima. Najveći dio dokaza koji su predočeni Pretresnom vijeću odnosio se na krizni štab ARK-a i opštinske političke strukture u opštini Sanski Most.

3922. **Rade Javorić** je u svom svjedočenju izjavio da ni on ni iko drugi iz vojske nije bio član kriznog štaba.[14548] **Svjedok GRM-014** je u svom svjedočenju izjavio da je, od 21. maja 1992., oficir VRS-a, pukovnik Milenko Milojević, prisustvovao sastancima Kriznog štaba Ključ, ali da nije glasao i da nije bio jedan od njegovih članova.[14549] **Vladimir Radojčić** je u svom svjedočenju izjavio da je u jednom trenutku bio član Ratnog predsjedništva opštine Ilidža, kako bi mogao pružiti podatke o logističkim potrebama vojske.[14550] **Milorad Sokolović** je u svom svjedočenju izjavio da je uloga Kriznog štaba Rogatica bila sprečavanje sukoba, snabdijevanje vojske, pokrivanje potreba izbjeglica i raseljenih lica i uspostavljanje vlasti.[14551] Krizni štab se nije bavio operativnim vojnim i policijskim zadacima i nije bio obavještavan o njima.[14552]

3923. **Nikola Erceg** je u svom svjedočenju izjavio da su sastancima Kriznog štaba ARK-a u proširenom sastavu prisustvovali članovi Kriznog štaba ARK-a, članovi opštinskih kriznih štabova i predstavnici opštinskih resora, na primjer zdravstva ili obrazovanja, te da bi ponekad bilo prisutno 40-50 ljudi.[14553]

3924. Činjenice o kojima je presuđeno broj 419 i 420, koje su predstavljale osnovu za zaključke Pretresnog vijeća o članovima Kriznog štaba ARK-a koji nisu bili pripadnici VRS-a, takođe su razmotrene u poglavlju 2.2.1. Međutim, među ključnim članovima Kriznog štaba ARK-a, poput načelnika CSB-a Banjaluka Stojana Župljanina, te Nenada Stevandića, koji je bio na čelu SOS-a i Slobodana Dubočanina, koji je bio povezan sa SOS-om i specijalnim interventnim vodom, bili su i pripadnici VRS-a: komandant 1.

[14548] Rade Javorić, T. 31488.
[14549] Svjedok GRM-014, T. 30364, 30405; P7038 (Bilješke sa sastanaka SDS-a, uključujući u vezi s događajima na području Ključa, februar-juli 1992.), str. 18-19.
[14550] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 66.
[14551] D652 (Milorad Sokolović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 8; P6773 (Informacija Izvršnog odbora Rogatica o aktuelnom stanju na području opštine Rogatica, 26. juni 1992.), str. 3; P6776 (Službena zabilješka MUP-a bosanskih Srba, 17. juni 2004.), str. 1.
[14552] Milorad Sokolović, T. 26064-26065, 26068; P6776 (Službena zabilješka MUP-a, 17. juni 2004.), str. 1.
[14553] D982 (Nikola Erceg, izjava svjedoka, 21. novembar 2013.), par. 74-75; Nikola Erceg, T. 34000.

krajiškog korpusa VRS-a, general Momir Talić, i oficir ratnog vazduhoplovstva VRS-a, major Zoran Jokić.[14554]

3925. Prema izvodima iz razgovora **Gruje Borića** s tužilaštvom, Borić je izjavio da su u kriznim štabovima bili, između ostalih, načelnik lokalnog MUP-a i jedan predstavnik vojske, obično komandant ili njegov zamjenik.[14555]

3926. Što se tiče konkretno opštine Sanski Most, **svjedok RM-016** je u svom svjedočenju izjavio da je Krizni štab Sanski Most, kasnije preimenovan u ratno predsjedništvo, bio najviši organ vlasti u opštini 1992. i da je njegova vlast bila apsolutna.[14556] U tom kriznom štabu su bili Neđeljko Rašula, predsjednik kriznog štaba, Vlado Vrkeš, predsjednik SDS-a, Mirko Vručinić, načelnik policije, pukovnik Aničić, veza između vojnih i civilnih vlasti u Sanskom Mostu, i Branko Basara, komandant 6. krajiške brigade.[14557] **Ahmet Zulić** je izjavio da su članovi Ratnog predsjedništva Sanski Most bili Rašula, Milorad Krunić, lokalni komandir policije ili njegov brat Milan Krunić zvani Buco, i Boro Tadić. Boro Tadić je bio zadužen za SOS u Ratnom predsjedništvu Sanski Most.[14558] **Mirzet Karabeg** je izjavio da su u Kriznom štabu Sanski Most bili Branko Basara; predstavnici SDS-a; načelnik policije srpske nacionalnosti Drago Majkić; i komandanti TO-a.[14559] **Adil Draganović** je izjavio da je srpski Krizni štab, kojim je predsjedavao Neđeljko Rašula, formiran 14. aprila 1992.[14560] Dana 16. aprila 1992., srpska skupština Sanskog Mosta usvojila je svoj statut i postavila Milana Ivanića za vršioca dužnosti načelnika SJB-a, a Neđeljka Aničića za vršioca dužnosti komandanta srpskog TO-a.[14561]

3927. **Karabeg** je izjavio da je Basara, komandant 6. krajiške brigade, počeo da prisustvuje sastancima Skupštine opštine u martu 1992. i da je objašnjavao da je njegova uloga, kao vojnog predstavnika, bila da zaštiti nesrbe od onih koje je nazvao "ekstremnim krilom SDS-a", odnosno od Vrkeša, Rašule i Savanovića.[14562] Dana 20.

[14554] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 419-420.
[14555] P7331(Izvodi iz transkripta razgovora tužilaštva s Grujom Borićem, 21.-23. april 2004.), str. 11-12, 17-18.
[14556] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 53, 56.
[14557] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 53, 60; P2376 (Pojašnjenje izjave svjedoka RM-016).
[14558] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 3, 17.
[14559] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 3.
[14560] P3293 (Adil Draganović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. oktobra 1999., str. 4, izjava svjedoka od 6. oktobra 2000., str. 4; P3294 (Dnevnik Nedeljka Rašule, bilješke od 28. decembra 1991. do 14. aprila 1992.), str. 20.
[14561] P3294 (Dnevnik Neđeljka Rašule, bilješke od 28. decembra 1991. do 14. aprila 1992.), str. 21-22.
[14562] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 3.

aprila 1992. ili približno tog datuma, svjedok je dobio poruku od Rašule da će mu "vrata zgrade opštine ostati zatvorena". Nakon toga, Mladen Lukić je postavljen na dužnost predsjednika Izvršnog odbora "srpskog Sanskog Mosta", preuzimajući tu dužnost od svjedoka. Srbin Neđeljko Aničić je preuzeo komandu nad TO-om od Muslimana Nijaza Hadžića, a Mirko Vručinić je postao načelnik policije. Nakon aprila 1992., Basara je održao niz sastanaka u okolnim selima i u gradu i predstavljao se kao neutralni mirotvorac koji želi da se riješi ekstremista SDS-a i SOS-a.[14563]

3928. Prema zaključcima Kriznog štaba Sanski Most donijetim 30. maja 1992., Krizni štab Sanski Most su 30. maja 1992. činili, između ostalih, Branko Basara, komandant 6. krajiške brigade, Mirko Vručinić, načelnik SJB-a, i Neđo Aničić, komandant TO-a.[14564]

3929. Dana 18. juna 1992., Krizni štab Sanski Most donio je zaključke prema kojima su sedam stalnih članova Kriznog štaba bili Mladen Lukić, Neđeljko Rašula, Vlado Vrkeš, Mirko Vručinić, Neđo Aničić, Boro Savanović i Branko Basara. Pet osoba je postavljeno na dužnost povjerenika: Nenad Davidović kao povjerenik za zdravstvo i načelnik saniteta 6. krajiške brigade; Nemanja Tripković kao povjerenik za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje; Vinko Nikolić kao povjerenik za saobraćaj; Milenko Stojinović kao povjerenik za poslove civilne zaštite; i Boro Tadić kao povjerenik za narodnu odbranu.[14565]

3930. **Branko Basara** je u svom svjedočenju izjavio da je prisustvovao nekim sastancima Kriznog štaba i da je pokušavao da utiče na proces donošenja odluka, ali da nije bio član tog tijela i da nije učestvovao u samom donošenju odluka.[14566]

3931. **Branko Davidović** je u svom svjedočenju izjavio da su oficiri 6. krajiške brigade, uključujući i njega, bili predstavnici vojske koji su ponekad prisustvovali sastancima Kriznog štaba Sanski Most. Oni nisu imali pravo glasa, nisu učestvovali u procesu donošenja odluka i nisu bili članovi Kriznog štaba Sanski Most.[14567] Prema riječima tog svjedoka, komandant brigade Basara prisustvovao je nekim sastancima iako nije bio član Kriznog štaba Sanski Most ni član SDS-a.[14568]

[14563] P3248 (Mirzet Karabeg, izjava svjedoka, 25. juli 1999.), str. 9.
[14564] P404 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1.
[14565] P4161 (Zaključci o sastavu Kriznog štaba Sanski Most, 19. juni 1992.), str. 1.
[14566] Branko Basara, T. 34464, 34559.
[14567] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 40.
[14568] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 40; Branko Davidović, T. 26550-26551.

Odnos između regionalnog i opštinskog rukovodstva i vojnih i policijskih struktura

3932. Pretresnom vijeću su predočeni sljedeći dokazi u vezi s navodima o prirodi odnosa regionalnog i opštinskog rukovodstva s vojnim strukturama. **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju izjavila da se koordinacija i saradnja kriznih štabova i VRS-a razlikovala od opštine do opštine.[14569] Neke opštine ni na koji način nisu ograničavale vojnu nadležnost kriznih štabova, a druge su se eksplicitno distancirale od svakog neposrednog vojnog komandovanja.[14570] Na primjer, dana 26. juna 1992., Krizni štab Kotor-Varoš objavio je da traži da policija i vojska osiguraju bezbjednost u opštini, ali da nema pravo da se miješa u njihov profesionalni rad, niti to želi.[14571] Neki krizni štabovi tumačili su vladina i stranačka uputstva kao da im ona daju komandna ovlaštenja, određivali su zadatke vojsci, izdavali naređenja i tvrdili da imaju vlast nad vojnim jedinicama u svojoj opštini.[14572] U nekim slučajevima, ljudi koji su bili na čelu kriznih štabova prozvali su se komandantima i preuzeli kontrolu nad lokalnim snagama do te mjere da su preuzeli direktno komandovanje lokalnim jedinicama.[14573] Usprkos lokalnim razlikama, saradnja i koordinacija koje su pružali krizni štabovi bile su od suštinske važnosti za VRS i njegove operacije; oni su obezbjeđivali regrute, zalihe, materijalnu i moralnu podršku, bez čega vojne jedinice ne bi mogle da djeluju.[14574]

3933. Dana 26. aprila 1992., Branko Đerić, predsjednik vlade bosanskih Srba, izdao je uputstvo za rad kriznih štabova.[14575] Jedno od uputstava bilo je da krizne štabove sačinjavaju članovi od kojih svaki ima pojedinačno zaduženje. Među tim članovima bili su komandant TO-a, načelnik MUP-a, kao i članovi zaduženi za ratne zločine i štetu. U tom uputstvu dalje stoji da je komandovanje TO-om i snagama policije isključivo u nadležnosti profesionalnog kadra i da treba spriječiti svako miješanje.[14576]

[14569] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 76, 78-79, 81, 84.
[14570] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 78-79.
[14571] P3698 (Bilten Kriznog štaba Kotor-Varoš, 26. juni 1992.), str. 1-3.
[14572] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 81. V. takođe P3779 (Zapisnik Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 23. april 1992.); P3982 (Odluka Kriznog štaba SAO Birča o proglašenju ratnog stanja, 29. april 1992.).
[14573] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 69, 81.
[14574] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 85.
[14575] P408 (Uputstvo vlade bosanskih Srba za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama, 26. april 1992.).
[14576] P408 (Uputstvo vlade bosanskih Srba za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama, 26. april 1992.), str. 1.

3934. U uvodu jednog naređenja koje je izdao 4. juna 1992., Mladić je naveo da lokalno rukovodstvo voli vlast i samodokazivanje, što je dovelo do žrtava, masakara i pljačke i što ozbiljno šteti borbi.[14577] Dana 9. juna 1992., general Talić je izvijestio Glavni štab VRS-a da nespremnost vlasti u Prijedoru, Sanskom Mostu i Ključu da razriješe problem izbjeglica, sporo razoružavanje i ekonomska inertnost negativno utiču na moral Prvog krajiškog korpusa.[14578]

3935. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznijela **Dorothea Hanson** u vezi s raspuštanjem kriznih štabova u julu 1992. Ona je u svom svjedočenju izjavila da su do jula 1992. strukture VRS-a postale dovoljno jake, pa je ministar odbrane također tražio ukidanje kriznih štabova; naveo je da za njihovo stvaranje ne postoji pravna osnova i da odsustvo propisa o odnosu s vojskom ometa vojne operacije.[14579] **Miloš Šolaja** je iznio slične dokaze, čiji prikaz je dat u poglavlju 3.1.1. U istraživačkom članku o ukidanju kriznih štabova koji je objavljen 7. jula 1992., on je naveo da nadležnosti kriznih štabova i vojnih organa nisu uvijek bile precizno definisane, pa je dolazilo do manjih nesuglasica.[14580]

3936. Prema izvještaju Komande 1. KK-a, dana 3. februara 1993. konstatovani su problemi prouzrokovani nedovoljnom koordinacijom i saradnjom vlasti i komande vojske s jedne, i Vojne policije i civilne policije s druge strane.[14581]

3937. Pretresnom vijeću su takođe predočeni dokazi o situaciji u konkretnim opštinama.

3938. **Milan Tupajić** je izjavio da je, izvršavajući naređenje Kriznog štaba Sokolac od 21. aprila 1992., Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu opštine Sokolac preduzeo zakonske mjere protiv Srba koji se nisu odazvali na poziv za mobilizaciju, kao što su podnošenje prijava i privođenje ljudi od strane Vojne policije.[14582]

[14577] P4381 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 4. juni 1992.), str. 2.
[14578] P3902 (Borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, 9. juni 1992.), str. 2.
[14579] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 84. V. takođe D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 27-28; D925 (Članak iz lista *Glas*, 7. juli 1992.), str. 1.
[14580] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 28; D925 (Članak iz lista *Glas*, 7. juli 1992.), str. 1.
[14581] P3769 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove, upućen Komandi 1. krajiškog korpusa, 16. februar 1993.), str. 1.
[14582] P3170 (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), P3173 (Naređenje Kriznog štaba opštine Sokolac u vezi s dezerterima jedinica TO i JNA, 21. april 1992.)

3939. Dana 29. aprila 1992., Krizni štab Opštinskog odbora SDS-a Trnovo održao je sastanak kojem su prisustvovali Radivoje Drašković, Danilo Golijanin, Gliša Simanić, Rade Ivanović, Neđo Vlaški, Anđelko Milić, Savo Vlačić, Dragan Klepić i Radmilo Golijanin.[14583] Radivoje Drašković je rekao da su se dogovorili s predstavnicima JNA, koji su se trebali uključiti u "čišćenje" opštine, i da oni trebaju pripremiti teren za oklopne transportere i tenkove, jer su oklopni transporteri i tenkovi dobri zbog "psihološkog momenta". Takođe je rekao da trebaju raditi na psihološkim i propagandnim dejstvima.[14584]

3940. **Mevludin Sejmenović** je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je formiran VRS, odnos Kriznog štaba Prijedor i vojske postao direktniji nego što je bio s JNA. Krizni štab Prijedor mogao je odlučiti da izvrši vojnu intervenciju u nekom konkretnom selu, kao što je učinio u Hambarinama.[14585]

3941. Dana 8. maja 1992., general Talić je obavijestio predsjednika Skupštine ARK-a da nije zadovoljan saradnjom opštinskih organa u opštini Ključ s jedinicama JNA na tom području. Bio je zabrinut zbog ekstremizma u opštini, zbog samozvanih "vojvoda" i "četničkih" jedinica, zbog ubijanja dva Muslimana iz nepoznatih razloga i zbog pokušaja predsjednika Skupštine opštine Ključ da komanduje jedinicama JNA na tom području.[14586]

3942. Prema zapisniku sa sastanka Kriznog štaba Ključ od 16. juna 1992., u skladu sa zaključcima Kriznog štaba ARK-a, Krizni štab Ključ će i dalje biti najviša vlast i u potpunosti će sarađivati s vojnom komandom i SJB-om Ključ.[14587]

3943. Dana 11. maja 1992., Krizni štab SDS-a Vogošća je, nakon proglašenja mobilizacije srpskog TO-a Vogošća, pozvao sve vojne obveznike sa teritorije Vogošće starosti od 16 do 60 godina da se odmah jave Komandi TO-a radi mobilizacije i rasporeda na vojne zadatke.[14588]

[14583] P4943 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Opštinskog odbora SDS-a Trnovo, 29. april 1992.), str. 1.
[14584] P4943 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Opštinskog odbora SDS-a Trnovo, 29. april 1992.), str. 2.
[14585] (Mevludin Sejmenović, izjava svjedoka, 13. avgust 2012.), par. 23.
[14586] D1138 (Bilješka generala Talića iz Komande 5. banjalučkog korpusa, upućena predsjedniku Skupštine ARK-a, 8. maj 1992.).
[14587] P3758 (Zbirka zapisnika sa sjednica Kriznog štaba Skupštine opštine Ključ, 27.-30. maj, 1.-6. juni, 9. juni, 16.-18. juni, 24. juni, 30. juni, 10. juli), str. 16, 18.
[14588] P4948 (Poziv na mobilizaciju, koji je izdao Jovan Tintor, predsjednik Kriznog štaba SDS-a Vogošća, 11. maj 1992.), str. 1.

3944. **Nenad Davidović** je u svom svjedočenju izjavio da je Neđeljko Rašula komandovao jedinicama SOS-a i TO-a, kao i policijom.[14589] Krizni štab Sanski Most bio je pretpostavljen TO-u i njegovim jedinicama.[14590] Prema zapisniku sa sastanka Izvršnog odbora Skupštine opštine od 27. jula 1992., Vlado Vrkeš je rekao da "borci" i narod opštine Sanski Most "traže" od Kriznog štaba da Sanski Most učini srpskim gradom.[14591]

3945. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **Branko Davidović**, čiji prikaz je dat u poglavlju 3.1.2, da je komandovanje brigadom vršio jedino i isključivo komandant korpusa iz Banjaluke.[14592] Prema riječima tog svjedoka, bilo je pokušaja od strane čelnika SDS-a da ostvare uticaj na vojsku, ali do toga nikada nije došlo i Krizni štab Sanski Most nije mogao da izdaje naređenja oficiru koji je bio u sastavu Prvog krajiškog korpusa.[14593]

3946. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Basara, čiji je prikaz dat u poglavlju 9.2.7, u vezi s ograničenim učešćem 6. krajiške brigade u radu opštinskih vlasti i pokušajima opštinskih vlasti da se miješaju u rad brigade.

3947. Prema izvještaju rezervnog komandnog mjesta 2. vojne oblasti od 6. aprila 1992., jedinica je "neprekidno ostvarivala[a] kontakt i koordinaciju aktivnosti" sa Kriznim štabom Pale.[14594] Prema dopisu Izvršnog odbora opštine Rogatica od 30. novembra 1992., Prva laka podrinjska brigada bila je pozvana da s civilnim vlastima razgovara o svim postojećim problemima u vezi sa, između ostalog, mobilizacijom i nabavom robe za vojsku od strane tih vlasti.[14595] Međutim, prema riječima **Milorada Sokolovića,** Izvršni odbor nikada nije dobio nijedan stručni zadatak od MUP- ni od vojske, osim u smislu zahtjeva za logističku podršku.[14596]

3948. **Svjedok RM-513** je izjavio da je Krizni štab Bijeljina, kada je postao Ratno predsjedništvo Bijeljina, preuzeo komandu nad snagama odbrane i vojnim snagama u saradnji s JNA.[14597]

[14589] D897 (Nenad Davidović, izjava svjedoka, 4. mart 2014.), par. 15-16.
[14590] D897 (Nenad Davidović, izjava svjedoka, 4. mart 2014.), par. 15.
[14591] P7116 (Zapisnik Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most, 27. juli 1992.), str. 3-4.
[14592] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 34.
[14593] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 34-16; Branko Davidović, T. 26516.
[14594] P3795 (Izvještaj Rezervnog komandnog mjesta 2. vojne oblasti, koji je potpisao Branko Filipović, 6. april 1992.).
[14595] P6775 (Dopis Izvršnog odbora Rogatica, 30. novembar 1992.), str. 1-2.
[14596] Milorad Sokolović, T. 26067.
[14597] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 14-16.

3949. **Radojčić** je u svom svjedočenju izjavio da se od civilnih vlasti nije očekivalo da se miješaju u komandovanje i vojna pitanja i da predsjednik opštine Ilidža nije vršio rukovođenje i komandovanje niti je imao ikakve ingerencije nad Ilidžanskom brigadom.[14598]

3950. **Slavko Mijanović** je u svom svjedočenju izjavio da je Ratno povjereništvo Ilidža 5. jula 1992. usvojilo pravilnik o davanju stanova na privremeno korištenje i da je, na osnovu tog pravilnika, osnovana Komisija za raspodjelu stanova na privremeno korištenje, a svjedok je bio njen predsjednik.[14599] Isto tako u skladu s pravilnikom, stanovi su dodjeljivani nezbrinutim porodicama vojnika VRS-a i pripadnika MUP-a iz opštine Ilidža koji su poginuli ili bili ranjeni; porodicama vojnika VRS-a i pripadnika MUP-a iz opštine Ilidža iz mjesta koja su bila pod kontrolom Muslimana; porodicama vojnika VRS-a i pripadnika MUP-a iz opštine Ilidža čije su kuće bile porušene i neuslovne za stanovanje.[14600]

3951. U vezi s prirodom navodnog odnosa između regionalnog i opštinskog rukovodstva i policijskih struktura, **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju navela da su spone između policije i kriznih štabova bile tješnje i jasnije od onih između vojske i kriznih štabova.[14601] U tom pogledu, Dorothea Hanson je u svom svjedočenju izjavila da je u julu 1992., više rukovodstvo MUP-a počelo ukazivati na potrebu za jasnijim razgraničenjem ovlaštenja lokalnih političkih vođa i policije, negodujući zbog "uplitanja [u] lokaln[u] politik[u]" i "intervencija i uticaja" od strane lokalnih vlasti.[14602] Prema riječima Dorothee Hanson, policija je takođe bila od ključne važnosti za uspostavljanje i održavanje srpske vlasti na terenu.[14603] Pošto je policija bila stacionirana u opštinama i od opština dobijala materijalnu podršku, spone kriznog štaba s policijom bile su tješnje i jasnije od spona s vojskom.[14604] Prema zakonima bosanskih Srba, opštinske stanice

[14598] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 66.
[14599] D799 (Slavko Mijanović, izjava svjedoka, 19. januar 2013.), par. 6; Slavko Mijanović, T. 28817; P6942 (Ratno povjereništvo Srpske opštine Ilidža, Pravilnik o davanju stanova na privremeno korištenje, 5. juli 1992.).
[14600] D799 (Slavko Mijanović, izjava svjedoka, 19. januar 2013.), par. 7; Slavko Mijanović, T. 28821-28822; P6942 (Ratno povjereništvo Srpske opštine Ilidža, Pravilnik o davanju stanova na privremeno korištenje, 5. juli 1992.), čl. 6-7.
[14601] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 87-89, 91-92.
[14602] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 93.
[14603] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 87.
[14604] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 87.

policije su trebale dobijati zadatke od MUP-a i od skupštine opštine i njima podnositi izvještaje.[14605] Policija je bila pod kontrolom civilnih vlasti.[14606] Pored toga, krizni štabovi su imali instrukcije da vrše regrutovanje pripadnika aktivnog i rezervnog sastava policije, da narede njihovo aktiviranje i da odrede nove kadrove koji će rukovoditi srpskim stanicama policije.[14607] Krizni štabovi su omogućili stvaranje srpskih policijskih snaga u opštinama, uključujući otpuštanje nesrba.[14608] Centri službi bezbjednosti redovno su podnosili izvještaje opštinskim i regionalnim organima vlasti.[14609] Međutim, u julu 1992., više rukovodstvo MUP-a počelo je ukazivati na potrebu za jasnijim razgraničenjem ovlaštenja lokalnih političkih vođa i policije, negodujući zbog "uplitanja [u] lokaln[u] politik[u]" i "intervencija i uticaja" od strane lokalnih vlasti.[14610] Zadatak policije bio je da osigura funkcionisanje kriznih štabova, a zadatak kriznih štabova je bio da osiguraju bezbjednost na lokalnom području.[14611] Krizni štabovi su mogli izdavati naređenja policiji, a komandir policije bio je član kriznog štaba.[14612] Kao što su se preklapali na opštinskom nivou, krizni štab i policija su i na republičkom nivou bili odgovorni istim organima, vladi i Predsjedništvu.[14613] Prema riječima Dorothee Hanson, zajednički cilj svima bio je uspostavljanje i održavanje srpske vlasti u opštinama.[14614]

3952. **Mane Đurić** je u svom svjedočenju izjavio da je među članovima Kriznog štaba Vlasenica, koji je formiran početkom aprila 1992., bio i načelnik SJB-a.[14615] Prema navodima **Dorothee Hanson**, čim bi bile stvorene "čisto srpske" policijske snage, krizni štabovi bi svojim policijskim snagama izdavali naređenja i od njih primali izvještaje,

[14605] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 89.
[14606] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 89, 92.
[14607] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 88.
[14608] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 91.
[14609] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 92.
[14610] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 93.
[14611] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 94.
[14612] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 94.
[14613] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 94.
[14614] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 94.
[14615] D732 (Mane Đurić, izjava svjedoka, 30. juli 2014.), par. 8-9.

između ostalog, o razoružavanju nesrpskog stanovništva.[14616] Dana 20. aprila 1992., Krizni štab Sokolac naredio je SJB-u Sokolac da, zajedno s organima bezbjednosti JNA, identifikuje sve koji su učestvovali u krađi vojne opreme iz Faletića.[14617]

Odnos između regionalnog i opštinskog rukovodstva i rukovodstva bosanskih Srba

3953. **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju izjavila da je SDS koristio krizne štabove kao stranačke organe, a krizni štabovi su sebi dali ovlaštenja kolektivnog opštinskog predsjedništva.[14618] SDS je ovlastio krizne štabove da djeluju po svom nahođenju, u skladu s politikom SDS-a, sve dok se ne bi obezbijedilo puno funkcionisanje opštinskih organa nove države bosanskih Srba.[14619] Krizni štabovi su se pozivali na naredbe i odluke regionalnih kriznih štabova, skupštine bosanskih Srba, Predsjedništva bosanskih Srba i vlade kako bi opravdali svoje postupke, uključujući iseljavanje nesrba iz opština.[14620]

3954. Dana 10. juna 1992., sačinjen je spisak povjerenika među kojima su bili Dragan Đokanović, Nikola Poplašen, Milimir Mučibabić, Miroslav Radovanović, Jovan Tintor i Danilo Veselinović. Nedugo potom, Dragan Đokanović je imenovan za republičkog povjerenika za Zvornik, Vlasenicu, Skelane, Bratunac, Šekoviće i Novo Sarajevo.[14621] Karadžić je postavio državnog povjerenika za opštinu Ilidža 21. avgusta 1992.[14622] Imenovana opštinska ratna povjereništva trebala su djelovati u skladu s odlukom od 10. juna 1992. o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili rata.[14623]

[14616] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 91.
[14617] P3174 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.).
[14618] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 13.
[14619] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 15.
[14620] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 62.
[14621] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 400.
[14622] P3084 (Potvrda o imenovanju republičkog povjerenika za opštinu Ildiža, koju je potpisao Radovan Karadžić, 21. avgust 1992.).
[14623] P3041 (Odluka o imenovanju članova Ratnog povjereništva Pale, 25. juni 1992.); P3045 (Odluka o imenovanju opštinskog ratnog povjereništva, 17. septembar 1992.); P3046 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Vlasenica, 17. juni 1992.); P3047 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Rogatica, 20. juli 1992.); P7087 (Uvjerenje kojim je Karadžić imenovao Dragana Đokanovića za republičkog povjerenika, 10. juni 1992.).

3955. Dana 17. juna 1992., Karadžić je potvrdio članove Ratnog povjereništva Vlasenica i Ratnog povjereništva Bratunac.[14624] Dana 23. i 25. juna 1992., Karadžić je potvrdio članove Ratnog povjereništva Sokolac i Ratnog povjereništva Pale, među kojima je bila Biljana Plavšić.[14625] Dana 20. jula 1992., Karadžić je potvrdio članove Ratnog povjereništva Rogatica, uključujući i postavljenog republičkog povjerenika.[14626] Dana 1. septembra 1992., Karadžić je donio odluku da organi civilne i vojne vlasti u republici bosanskih Srba moraju sarađivati s Mirkom Mijatovićem, povjerenikom Predsjedništva bosanskih Srba za opštine Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, u pogledu obavljanja zadataka povjerenika, kao i da mu moraju obezbijediti smještaj, hranu, gorivo i lično obezbjeđenje u svojim opštinama.[14627] Dana 17. septembra 1992, Karadžić je potvrdio članove Ratnog povjereništva Višegrad, kao i još jedno opštinsko ratno povjereništvo.[14628]

3956. **Predrag Radić** je u svom svjedočenju izjavio da je tražio od JNA da mu pomogne u uspostavljanju veze s Palama oko pet puta tokom blokade koja je trajala oko dva mjeseca, od aprila do 26. juna 1992.[14629]

3957. **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju izjavio da je Krizni štab ARK-a u Banjaluci imao apsolutnu kontrolu nad odlukama i događajima na području ARK-a i da je Neđeljko Rašula, predsjednik Kriznog štaba Sanski Most, komunicirao direktno s Kriznim štabom ARK-a.[14630] U periodu od maja do avgusta 1992., Krizni štab ARK-a bio je organ vlasti u Banjaluci.[14631] SDS je kontrolisao moćne položaje u organima vlasti, policiji, vojsci i civilnim strukturama.[14632] **Nenad Davidović** je u svom svjedočenju izjavio da je Rašula takođe bio glavna veza između Kriznog štaba Sanski Most i Kriznog štaba ARK-a.[14633]

[14624] P3046 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Vlasenica, 17. juni 1992.); P3935 (Imenovanje Ratnog povjereništva Bratunac, 17. juni 1992).
[14625] P3859 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Sokolac, 23. juni 1992.); P3041 (Odluka o imenovanju članova Ratnog povjereništva Pale, 25. juni 1992.).
[14626] P3047 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Rogatica, 20. juli 1992.).
[14627] P3039 (Odluka Predsjedništva bosanskih Srba o imenovanju Mirka Mijatovića za povjerenika Predsjedništva za opštine Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, 1. septembar 1992.)
[14628] P3045 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Vlasenica, 17. septembar 1992.); P3717 (Odluka o imenovanju Ratnog povjereništva Višegrad, 17. septembar 1992.).
[14629] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 26.-28. oktobar 2004.), str. 7533-7534; Predrag Radić, T. 7532-7534.
[14630] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 53, 56.
[14631] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 25, 32.
[14632] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 30.
[14633] Nenad Davidović, T. 31547.

3958. Pretresnom vijeću su također predočeni sljedeći dokazi u vezi s navodima o konkretnim vezama između opštinskih rukovodilaca i rukovodstva bosanskih Srba.

3959. U vezi s opštinom Foča, prema dopisu Opštinskog odbora SDS-a Foča Kriznom štabu SDS-a od 2. marta 1992., Opštinski odbor SDS-a Foča je naveo da je u stanju da osigura bezbjednost srpskog naroda i njegove imovine na tom području i da je spreman izvršiti svaku naredbu koja bude izdata. Opštinski odbor SDS-a Foča također je izrazio bezrezervnu podršku Kriznom štabu SDS-a u Bosni i Hercegovini.[14634]

3960. U vezi s opštinom Rogatica, **Sveto Veselinović** je u svom svjedočenju izjavio da su glavni zadaci Kriznog štaba Rogatica bili pregovori o razgraničenju teritorije opštine i podjele vlasti s Muslimanima. Sastav Kriznog štaba Rogatica kasnije je proširen sa tri na oko 15 ljudi, i to bez ikakvog uticaja Glavnog odbora SDS-a i najviših stranačkih organa.[14635]

3961. U vezi s opštinom Sokolac, **Tupajić** je izjavio da je SDS Sokolac, 1991. i početkom 1992. godine, dobijao naređenja, direktive i smjernice od Glavnog odbora SDS-a.[14636] Važne odluke primane su u pismenom obliku, a ponekad usmeno.[14637] U junu 1992., na Sokocu je formirano ratno povjereništvo, u čijem sastavu su bili svjedok, Marko Simić i još dvije osobe, i ti su ratni povjerenici, koji su također bili poslanici u skupštini bosanskih Srba, informisali predsjednika Skupštine o situaciji na terenu.[14638] Marko Simić bio je poslanik iz Sokoca u skupštini bosanskih Srba, a Milovan Bjelica je bio predsjednik Opštinskog odbora SDS-a; prema riječima ovog svjedoka, oni su najviše bili u kontaktu s SDS-om i rukovodstvom republike bosanskih Srba.[14639] Dana 15. maja 1992., Krizni štab Sokolac je, postupajući po naređenjima Branka Đerića, obezbijedio tri kamiona s ceradama za prevoz 500 do 600 Muslimana, koji su prvobitno bili zatočeni u Bratuncu, sa Pala za Visoko preko Ilijaša.[14640]

3962. Što se tiče opštine Zvornik, prema izvještaju o radu Ratnog predsjedništva Zvornik, ratno predsjedništvo je 18. oktobra 1995. uputilo telegram podrške Karadžiću

[14634] P3957 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Foča, upućen Kriznom štabu SDS-a, 2. mart 1992.).
[14635] D770 (Sveto Veselinović, izjava svjedoka, 15. februar 2013.), par. 1, 14.
[14636] (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15348, 15490-15491;
[14637] (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15349.
[14638] (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15402-15403, 15494-15495.
[14639] (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15345, 15349-15350, 15361-15362, 15402, 15472-15477, 15482-15483, 15488.
[14640] (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.), str. 15389, 15393, 15395-15396; P3177 (Naređenje Branka Đerića u vezi s logističkom podrškom za transport zarobljenika, 15. maj 1992.).

u vezi s mjerama preduzetim za prevazilaženje i poboljšanje postojećeg stanja i bolje funkcionisanje vlasti.[14641] Ratno predsjedništvo je takođe navelo da će i dalje redovno obavještavati Ministarstvo odbrane o svojim aktivnostima, mjerama i zadacima koje bude preduzimalo u skladu sa smjernicama o zadacima opštinskih ratnih predsjedništava za vrijeme ratnog stanja, te o primjeni ratnih zakona i drugih ratnih propisa.[14642]

Zločini koje je počinilo regionalno i opštinsko političko rukovodstvo

3963. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4 i 8 da su članovi političkih struktura, to jest kriznih štabova, ratnih predsjedništava, ratnih povjereništava i opštinskih skupština, počinili djela u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti.

3964. Na početku, u vezi s regionalnim političkom strukturama, kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.10.4 i 8.9.2, kada su mještani, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati otišli iz opštine Prijedor, Krizni štab je opljačkao njihovu imovinu. U opštinama Banjaluka i Sanski Most, Krizni štab ARK-a je od 12. maja 1992. pa sve do kraja te godine, nametnuo i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije usmjerene protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata donošenjem odluka koje su provodili drugi počinioci, o kojima je bilo riječi u poglavljima 4.1.6, 4.12.6 i 8.9.2. U opštinama Banjaluka i Ključ, Krizni štab ARK-a je takođe, u periodu od maja 1992. do maja 1993., odnosno od 27. maja 1992. do maja 1993., raseljavao bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, o čemu je bilo riječi u poglavljima 4.1.7, 4.6.7 i 8.5.2.

3965. Što se tiče opštinskih političkih struktura, kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.2.4 i 8.9.2, u periodu od 1992. godine pa nadalje, Vojkan Đurković iz SDS-a Bijeljina je, uz pomoć Mauzerovih ljudi, pljačkao imovinu bosanskih Muslimana iz opštine Bijeljina, i nakon što su bosanski Muslimani bili protjerani iz te opštine. Oni su raseljavali bosanske Muslimane iz opštine Bijeljina i u periodu od ljeta 1992. do 1995. godine, kako je opisano u poglavljima 4.2.7 i 8.5.2.

3966. Kako se opširnije navodi u poglavljima 4.3.2, *Incident 6.5 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, policajci su podvrgavali bosanske Muslimane protivpravnom zatočenju i okrutnom i/ili nečovječnom postupanju u srednjoj školi u Foči u junu i julu 1992. Mitar Šipčić, član srpskog Kriznog štaba u Foči, bio je na čelu tih policajaca u junu 1992. Kako se navodi u poglavljima 4.3.7 i 8.5.2, Ratno povjereništvo Foča raseljavalo je Muslimane iz opštine Foča u periodu od jula do 13. avgusta 1992.

[14641] P3950 (Izvještaj o radu Ratnog predsjedništva opštine Zvornik, 21. oktobar 1995.), str. 8.

3967. Krizni štab SDS-a u opštini Kalinovik nametnuo je i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije usmjerene protiv bosanskih Muslimana od 12. maja ili kasnije u maju 1992., kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.5.6 i 8.9.2.

3968. Kako je utvrđeno u poglavljima 4.6.7 i 8.5.2, Krizni štab Ključ i pripadnici Civilne zaštite Skupštine opštine Ključ raseljavali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz opštine Ključ u periodu od 27. maja 1992. do maja 1993. Neka raseljenja počinjena su s pripadnicima policije i pripadnicima VRS-a. U periodu od 12. maja ili kasnije u maju 1992., Krizni štab Ključ je zajedno s pripadnicima SJB-a Ključ nametnuo i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije, kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.6.6 i 8.9.2.

3969. Kako se navodi u poglavljima 4.7.6 i 8.9.2, Krizni štab Kotor-Varoš je, zajedno s pripadnicima MUP-a Kotor-Varoš i pripadnicima VRS-a, nametnuo i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije usmjerene protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u periodu od 12. maja 1992. nadalje. Pored toga, Krizni štab Kotor-Varoš raseljavao je bosanske Muslimane i bosanske Hrvate u periodu od juna do novembra 1992., kako je utvrđeno u poglavljima 4.7.7 i 8.5.2.

3970. Kako se navodi u poglavljima 4.10.6 i 8.9.2, Krizni štab Prijedor je, u periodu od 12. maja 1992. nadalje, nametnuo i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije usmjerene protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini Prijedor. Krizni štab je, zajedno s pripadnicima VRS-a, uključujući Vojnu policiju Banjalučkog korpusa/1. KK-a, TO-om Omarska, i SJB-om Prijedor, između ostalog, podvrgavao bosanske Muslimane i bosanske Hrvate protivpravnom zatočenju i okrutnom i/ili nečovječnom postupanju u logoru Omarska u periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992. i u logoru Keraterm u periodu od 25. maja do barem 5. avgusta 1992., kako je utvrđeno u poglavljima 4.10.2,, *Incidenti 15.2 i 15.3 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2. Jedan član Kriznog štaba Prijedor takođe je uništavao kuće bosanskih Muslimana, kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.10.3 i 8.5.2.

3971. Članovi opštinskog kriznog štaba u opštini Sanski Most uništili su jedan muslimanski sakralni objekat sredinom 1992. godine, kako je opisano u poglavljima 4.12.3 i 8.9.2. Krizni štab Sanski Most je 15. maja 1992., na osnovu odluka Kriznog

[14642] P3950 (Izvještaj o radu Ratnog predsjedništva opštine Zvornik, 21. oktobar 1995.), str. 9.

štaba ARK-a, nametnuo i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije protiv Muslimana, kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.12.6 i 8.9.2. U periodu od 27. maja 1992. do 13. oktobra 1995., Krizni štab Sanski Most i članovi SDS-a su, zajedno s pripadnicima jedinica VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnim grupama, raseljavali bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, kao što se navodi u poglavljima 4.12.7 i 8.5.2.

3972. Kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.13.7 i 8.5.2, u periodu od 12. maja 1992. nadalje, članovi kriznog štaba su raseljavali Muslimane iz opštine Sokolac.

3973. Krizni štab Vlasenica je, zajedno s pripadnicima VRS-a i pripadnicima MUP-a, kao i Draganom Nikolićem i logorskim stražarima, uključujući Gorana Tešića zvanog Goce, pripadnika MUP-a, i s drugim policajcima, te Goranom zvanim Vjetar i Đurom, podvrgavao bosanske Muslimane protivpravnom zatočenju i okrutnom i/ili nečovječnom postupanju u logoru Sušica, u periodu od 31. maja 1992. do septembra 1992., kako je utvrđeno u poglavljima 4.14.2, *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2. U periodu od 19. maja 1992. nadalje, Krizni štab Vlasenica je nametnuo i održavao mjere ograničavanja i diskriminacije protiv bosanskih Muslimana, kao što se navodi u poglavljima 4.14.6 i 8.9.2. Pored toga, Krizni štab Vlasenica raseljavao je bosanske Muslimane tokom cijelog mjeseca maja i juna 1992., kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 4.14.7 i 8.5.2. Kraljević, koji je vodio svoju jedinicu pod komandom Kriznog štaba Vlasenica i s podrškom jedne jedinice VRS-a, takođe je tokom tog perioda raseljavao bosanske Muslimane.

Znanje o zločinima i reakcija na zločine

3974. Na konferenciji za štampu održanoj 11. novembra 1991., Radoslav Brđanin je predložio da svi direktori i rukovodioci koji nisu izašli na plebiscit budu hitno smijenjeni sa svojih položaja u ARK-u i u Bosni i Hercegovini. Brđanin je rekao da oni koji nisu izašli na plebiscit trebaju odmah podnijeti ostavke, jer će se njihov identitet uskoro otkriti iz biračkih spiskova.[14643] Dana 22. juna 1992., Krizni štab ARK-a donio je odluku, koju je potpisao predsjednik Kriznog štaba ARK-a Radoslav Brđanin, kojom je određeno da na položajima koji su od značaja za funkcionisanje privrednih subjekata, uključujući položaje u društvenim preduzećima, državnim institucijama, javnim

[14643] P4335 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Nakon plebiscita: Bolje da se prijavite sami", 12. novembar 1991.)

preduzećima, dioničarskim društvima, VRS-u i MUP-u, mogu biti samo kadrovi srpske nacionalnosti.[14644] U toj odluci se dalje kaže da na tim položajima ne mogu biti kadrovi srpske nacionalnosti koji "to nisu potvrdili plebiscitom" ili koji ne prihvataju da je SDS jedini predstavnik srpskog naroda. Odluka je trebala odmah biti dostavljena predsjednicima opštinskih kriznih štabova i provedena do 26. juna 1992., a predsjednici opštinskih kriznih štabova trebalo je da Kriznom štabu ARK-a podnesu izvještaj u vezi s njenim provođenjem.[14645]

3975. Dana 25. juna 1992., Krizni štab Skupštine opštine Petrovac izvijestio je Krizni štab ARK-a o mjerama preduzetim za provođenje odluke Kriznog štaba ARK-a od 22. juna 1992.[14646] Mjere iz prvog stava prve tačke odluke provedene su u svim javnim preduzećima, ustanovama od javnog interesa i drugim radnim kolektivima, kao i na javnim mjestima. Pored toga, svi pripadnici policije muslimanske "nacionalnosti", bilo aktivnog bilo rezervnog sastava u SJB-u, otpušteni su.[14647] Muslimani zaposleni u organima uprave Skupštine opštine su otpušteni, izuzev jednog zaposlenog koji je trebalo da bude otpušten nakon što dovrši započete poslove.[14648] Zaposleni srpske "nacionalnosti" koji su smatrani nelojalnim, već su bili otpušteni s rukovodećih mjesta u javnim preduzećima i ustanovama.[14649]

3976. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Bekir Delić, čiji je prikaz dat u poglavlju 9.2.10, da su politički rukovodioci ARK-a iz Banjaluke, uključujući Voju Kuprešanina, obišli logor Manjača zajedno s Popovićem. **Zulić** je izjavio da su Anđelko Grahovac i Kuprešanin 13. avgusta 1992. posjetili Manjaču i zatočenicima obećali više hrane.[14650] **Muhamed Filipović** je izjavio da je Kuprešanin rekao zatočenicima da je

[14644] P4339 (Odluka Kriznog štaba ARK-a da se na rukovodnim mjestima mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti, 22. juni 1992.), str. 1-2.
[14645] P4339 (Odluka Kriznog štaba ARK-a da se na rukovodnim mjestima mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti, 22. juni 1992.), str. 1.
[14646] P4340 (Krizni štab Skupštine opštine Petrovac, realizacija odluke Kriznog štaba ARK-a, 25. juni 1995.), str. 1; v. takođe P4339 (Odluka Kriznog štaba ARK-a da se na rukovodnim mjestima mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti, 22. juni 1992.), str. 1-2.
[14647] P4340 (Krizni štab Skupštine opštine Petrovac, realizacija odluke Kriznog štaba ARK-a, 25. juni 1995.), str. 1.
[14648] P4340 (Krizni štab Skupštine opštine Petrovac, realizacija odluke Kriznog štaba ARK-a, 25. juni 1995.), str. 1. V. takođe P4339 (Odluka Kriznog štaba ARK-a da se na rukovodnim mjestima mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti, 22. juni 1992.), str. 1-2.
[14649] P4340 (Krizni štab Skupštine opštine Petrovac, realizacija odluke Kriznog štaba ARK-a, 25. juni 1995.), str. 1. V. takođe P4339 (Odluka Kriznog štaba ARK-a da se na rukovodnim mjestima mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti, 22. juni 1992.), str. 1-2.
[14650] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 128; P3613 (Dnevnik Ahmeta Zulića, treća sveska), str. 4. V. takođe P3403 (Asim Egrlić, transkript iz predmeta *Brđanin*, 10. oktobar 2002.), str. 10610-10611.

čuo pritužbe zbog zlostavljanja. S njim su bili Popović i srpski novinari.[14651] Prema navodima **svjedoka RM-709**, Kuprešanin je takođe rekao zatočenicima da je ta situacija nametnuta ARK-u i da je samo privremena, te da će komandant korpusa popraviti uslove u logoru.[14652]

3977. **Radić** je u svom svjedočenju rekao da su 1992. godine po cijeloj Krajini uništavane džamije kako bi se izbrisao svaki trag Muslimana.[14653] Ljudi na najvišim nivoima vlasti žalili su mu se zbog toga što su džamije u Banjaluci još uvijek stajale.[14654] Velibor Ostojić, ministar informisanja u vladi Bosne i Hercegovine, žalio se Radiću, često u ime nekog višeg funkcionera.[14655] Prema Radićevim riječima, džamije u Banjaluci, koje su konačno uništene 1993. godine, bile su posljednje džamije koje su uništene u republici bosanskih Srba.[14656] Odmah nakon uništenja dviju džamija u Banjaluci 1993., Radić je održao konferenciju za štampu.[14657]

3978. Prema izvještaju o provođenju zaključaka Kriznog štaba Skupštine opštine Prijedor od 13. jula 1992., SJB je bio zadužen za provođenje više zaključaka, kao što su zabrana puštanja zatočenika, koja se u cijelosti poštovala, i izdavanje propusnica za osobe koje se iseljavaju iz opštine.[14658] U tom izvještaju takođe stoji da je SJB Prijedor formirao jedinstveni interventni vod koji aktivno radi s pripadnicima Vojne policije na sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta, te da su vidljivi prvi rezultati na "suzbijanju" pljačke, razbojništva i oduzimanju nelegalno stečene imovine.[14659] Provođena je odluka o legalizaciji propusnica kojima se građanima omogućavala sloboda kretanja, a, prema ovoj odluci, propusnice nisu izdavane na kriznim područjima, kao ni osobama traženim zbog krivičnih djela.[14660] Dana 22. juna 1992., u SJB-u je provedena odluka Kriznog štaba ARK-a u vezi s popunom upražnjenih radnih mjesta i funkcionisanjem privrede.[14661]

[14651] P3133 (Muhamed Filipović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 13. marta 2001., str. 3.
[14652] P3437 (Svjedok RM-709, izjava svjedoka, 6. juni 2000.), str. 10.
[14653] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 26.-28. oktobar 2004.), str. 7468-7470.
[14654] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 26.-28. oktobar 2004.), str. 7470-7474; P4334 (Video-snimak mitinga da se svi Srbi na plebiscitu izjasne da žele da žive u jednoj državi, koji je održan u Banjaluci), str. 1.
[14655] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 26.-28. oktobar 2004.), str. 7474-7475. Za Ostojićev položaj, v. P4334 (Video-snimak mitinga da se svi Srbi na plebiscitu izjasne da žele da žive u jednoj državi, koji je održan u Banjaluci), str. 1.
[14656] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 26.-28. oktobar 2004.), str. 7470.
[14657] P4333 (Predrag Radić, transkript iz predmeta *Krajišnik,* 26.-28. oktobar 2004.), str. 7470.
[14658] P4341 (Informacija o realizaciji zaključaka Kriznog štaba opštine Prijedor, 13. juli 1992.), str. 1.
[14659] P4341 (Informacija o realizaciji zaključaka Kriznog štaba opštine Prijedor, 13. juli 1992.), str. 1-2.
[14660] P4341 (Informacija o realizaciji zaključaka Kriznog štaba opštine Prijedor, 13. juli 1992.), str. 1.
[14661] P4341 (Informacija o realizaciji zaključaka Kriznog štaba opštine Prijedor, 13. juli 1992.), str. 2.

Zaključci Pretresnog vijeća

3979. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u vezi sa strukturom i osnivanjem regionalnih i opštinskih političkih struktura u republici bosanskih Srba, uključujući i zaključke da su krizni štabovi i ratna predsjedništva javno djelovali u opštinama 1992. godine, o čemu se više govori u poglavljima 2.2.1 i 2.2.2.

3980. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, u zavisnosti od opštine, pripadnici VRS-a, obično komandant ili njegov zamjenik, bili članovi kriznih štabova i ratnih predsjedništava 1992. godine. U nekim okolnostima, kao što je bio slučaj u opštini Prijedor, pripadnici VRS-a nisu bili članovi kriznog štaba, ratnog predsjedništva ili ratnog povjereništva. S druge strane, članovi Kriznog štaba ARK-a bili su komandant Prvog krajiškog korpusa VRS-a, general Momir Talić, i oficir Ratnog vazduhoplovstva VRS-a, major Zoran Jokić. Komandant Ilidžanske brigade VRS-a Vladimir Radojčić bio je član Ratnog predsjedništva Ilidža. Među članovima Kriznog štaba Sanski Most bili su Branko Basara, komandant 6. krajiške brigade, i pukovnik Neđeljko Aničić, koji je bio veza između vojnih i civilnih vlasti u opštini Sanski Most i vršilac dužnosti komandanta srpskog TO-a. Prema tome, u svjetlu dokaza koji su mu predočeni, Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da pripadnici VRS-a nisu bili članovi nijednog kriznog štaba.

3981. Budući da su pripadnici VRS-a bili članovi kriznih štabova i ratnih predsjedništava ili su prisustvovali njihovim sastancima a da nisu bili članovi, njihova uloga uključivala je barem koordinisanje logistike, kao što je priprema regruta i zaliha, te pružanje ažuriranih informacija o borbenoj situaciji regionalnim i opštinskim rukovodiocima. U zavisnosti od opštine, dolazilo je do napetosti između VRS-a i regionalnog i opštinskog političkog rukovodstva, tako da je Talić u junu 1992. izvijestio Glavni štab VRS-a da nespremnost vlasti u opštinama Prijedor, Sanski Most i Ključ da razriješe problem izbjeglica, sporo razoružavanje i ekonomska inertnost negativno utiču na moral Prvog krajiškog korpusa. Ipak, Krizni štab Ključ je tog istog mjeseca pristao da u potpunosti sarađuje s vojnom komandom. Neki krizni štabovi su smatrali da imaju vlast nad vojnim jedinicama u svojoj opštini i određivali su im zadatke. Ti pokušaji su bili bezuspješni u opštini Sanski Most, ali ne i u opštini Bijeljina. Iako Basara nije donosio odluke u Kriznom štabu Sanski Most, on je pokušavao da utiče na proces

donošenja odluka. U julu 1992., VRS je bio dovoljno jak, pa je ministar odbrane pozvao na ukidanje kriznih štabova.

3982. Suprotno argumentu odbrane da je angažman VRS-a bio ograničen na logističku podršku i usprkos gore pomenutim napetostima, Pretresno vijeće ponavlja svoje zaključke u vezi sa zločinima u opštinama, na koje je podsjetilo gore u tekstu: Krizni štab Ključ, Krizni štab Kotor-Varoš, Krizni štab Prijedor, Krizni štab Sanski Most i Krizni štab Vlasenica sarađivali su s pripadnicima VRS-a, uključujući Prvi krajiški korpus, u počinjenju djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti. Nadalje, Pretresno vijeće konstatuje da su politički rukovodioci ARK-a, uključujući Voju Kuprešanina, posjetili logor i da su znali za loše uslove i maltretiranje zatočenika. U tom pogledu, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.1.2 , *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, da su pripadnici VRS-a, uključujući Prvi krajiški korpus VRS-a, zatočenike u logoru Manjača podvrgavali protivpravnom zatočenju i okrutnom i/ili nečovječnom postupanju.

3983. Što se tiče odnosa između MUP-a i regionalnog i opštinskog političkog rukovodstva, načelnik SJB-a Sanski Most Drago Majkić i načelnik SJB-a Mirko Vručinić bili su članovi Kriznog štaba Sanski Most. Načelnik SJB-a Vlasenica bio je i član Kriznog štaba Vlasenica. Načelnik CSB-a Banjaluka Stojan Župljanin bio je član Kriznog štaba ARK-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.4 da su centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti trebali provesti određene propise skupština opština. Pored toga, krizni štabovi i ratna predsjedništva izdavali su naređenja i primali izvještaje od MUP-a. Iako je od jula 1992. više rukovodstvo MUP-a tražilo jasnije razgraničenje ovlaštenja policije i kriznih štabova, to ne umanjuje vrijednost zaključaka Pretresnog vijeća, o kojima je bilo riječi gore u tekstu, da je Mitar Šipčić, član Kriznog štaba Foča, sarađivao s policajcima u opštini Foča u junu 1992., da je Krizni štab Ključ sarađivao sa srpskom policijom, da je Krizni štab Kotor-Varoš sarađivao s MUP-om Kotor-Varoš, da je Krizni štab Prijedor sarađivao sa SJB-om Prijedor, da je Krizni štab Sanski Most sarađivao s MUP-om i da je Krizni štab Vlasenica sarađivao s MUP-om, uključujući specijalni vod policije SJB-a Vlasenica, sve u cilju činjenja djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

3984. Što se tiče rukovodstva bosanskih Srba, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke izložene u poglavljima 2.1.1, 2.2.1 i 2.2.2. Pored toga, Pretresno vijeće konstatuje da je u periodu od aprila do juna 1992., regionalno i opštinsko rukovodstvo u

opštini Banjaluka trebalo da komunicira s rukovodstvom bosanskih Srba na Palama i da je ta potreba bila tolika da je Predrag Radić, član Kriznog štaba Banjaluka i Kriznog štaba ARK-a, oko pet puta tražio od JNA da mu pomogne u uspostavljanju veze. U maju 1992., Krizni štab Sokolac izvršavao je naređenja republike bosanskih Srba. U junu 1992, republički povjerenici u opštini Sokolac informisali su predsjednika skupštine bosanskih Srba o situaciji na terenu. Dana 1. septembra 1992., Karadžić je naložio civilnim vlastima da sarađuju s republičkim povjerenicima.

3985. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove zaključke u odnosu na navodni sveobuhvatni UZP-u u poglavlju 9.2.14.

9.2.10 Nastojanja da se prikriju zločini

3986. Tužilaštvo je tvrdilo da su učesnici UZP-a, uključujući pripadnike VRS-a, pokušali da prikriju uslove u logorima u kojima su hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bile zatočene u nehumanim uslovima i da su prikrivali mnoge od zločina počinjenih tokom navodne kampanje etničkog čišćenja.[14662] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi u vezi s nastojanjima da se prikrije činjenje nekih od zločina za koje se tereti u Optužnici, počinjenih u opštinama Banjaluka, Bijeljina, Foča, Kotor-Varoš, Prijedor i Vlasenica, i ono će razmotriti te dokaze u ovom poglavlju. Prikaz velikog broja dokaza dat je u poglavlju 4. Pretresno vijeće će se baviti konkretnim argumentima odbrane dolje u tekstu.

Opština Banjaluka – ubistvo zatočenika u logoru Manjača

3987. Što se tiče navodnog prikrivanja ubistva šest zatočenika iz logora Manjača negdje u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., o čemu je bilo riječi u poglavljima 4.1.1, *Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno broj 488.[14663] Pored toga, Vijeću su predočeni

[14662] V. npr. Završni podnesak tužilaštva, par. 333-335, 340, 492-493, 495-497; Dodatak A, Rezime o Banjaluci (par. 25, 27, 29), Rezime o Bijeljini (par. 16, 20, 23), Rezime o Foči (par. 24), Rezime o Kotor-Varošu (par 18-19, 38-40, 43), Rezime o Prijedoru (par. 33, 43), Rezime o Vlasenici (par. 31-32).
[14663] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 488 razmotrena je u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici*.

dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-051,** oficir za bezbjednosne poslove VRS-a;[14664] i **Charles McLeod**, koji je od jula 1992. bio pripadnik PMEZ-a u sjeverozapadnoj Bosni.[14665]

3988. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Božidar Popović, komandant logora Manjača, naredio da se izdaju potvrde o smrti s lažnim uzrokom smrti zatočenika koji su ubijeni tako što su bili premlaćeni u logoru Manjača. Pored toga, dana 30. avgusta 1992., Popović je lagao kada je izvijestio PMEZ da je u logoru do tog datuma umrlo šest osoba, ali da su svi ti ljudi umrli prirodnom smrću. Pretresno vijeće, stoga, konstatuje da je Popović nastojao da pred članovima međunarodne organizacije prikrije ubistvo zatočenika u logoru Manjača. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je dana 8. jula 1992., operativni tim logora Manjača sakrio od Komande 1. KK-a ubistvo jednog zatočenika u logoru Manjača, ubijenog iz vatrenog oružja, tako što je lažno izvijestio Komandu da je zatočenik umro prirodnom smrću.

Opština Banjaluka – uslovi u logoru Manjača

3989. Što se tiče navodnog prikrivanja protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja, vršenog prvenstveno nad bosanskim Muslimanima i nekim bosanskim Hrvatima u logoru Manjača u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., o čemu se govori u poglavljima 4.10.2, *Incident 1.2. iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno. Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Ewan Brown**, vojni analitičar;[14666] **Radomir Radinković**, koji je od maja 1992. bio referent za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. KK-a VRS-a u logoru Manjača;[14667] **Boško Amidžić**, načelnik intendantske službe u 1. KK-u od maja 1992. i pomoćnik komandanta za pozadinu u 1. KK-u od 14. februara 1993.;[14668] **Adil Medić**, bosanski Musliman iz Ključa, koji je bio na čelu komisije "muslimanskog korpusa" zadužene za

[14664] P214 (Svjedok RM-051, transkript iz predmeta *Stanišić i Župljanin*, 21.-22. januar 2010.), str. 5255; svjedok RM-051, T. 2883-2884. Dokazi koje je iznio svjedok RM-051 razmotreni su u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4 iz Priloga C Optužnici*.
[14665] P3258 (Charles McLeod, transkript iz predmeta *Brđanin*, 21.-24. juni 2002.), str. 7281. Dokazi koje je iznio Charles McLeod razmotreni su u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici*.
[14666] P2863 (Ewan Brown, izjava svjedoka, 27. i 28. juli 2009.), str. 2; P2858 (Biografija Ewana Browna), str. 1. Dokazi koje je iznio Ewan Brown takođe su razmotreni u poglavljima 4.1.2, *Incident 1.2. iz Priloga C Optužnici*, i 4.1.7.
[14667] D900 (Radomir Radinković, izjava svjedoka, 8. decembar 2013.), str. 1, 6.
[14668] D847 (Boško Amidžić, izjava svjedoka, 25. juni 2014.), par. 2; Boško Amidžić, T. 29502.

probleme vezane za logore i zarobljenike;[14669] **Sakib Muhić**, bosanski Musliman iz naselja Mahala u Sanskom Mostu;[14670] **Miloš Šolaja**, koji je od 18. jula 1992. do kraja rata bio glavni urednik u Pres centru 1. KK-a;[14671] **Bekir Delić**, bosanski Musliman iz Sanskog Mosta;[14672] **Enis Šabanović**, bosanski Musliman iz Trnove u opštini Sanski Most, koji je od približno 6. juna do 24. novembra 1992. bio zatočen u logoru Manjača;[14673] **Atif Džafić**, bosanski Musliman, koji je od 1991. do 21. ili 22. maja 1992. bio komandir SJB-a Ključ;[14674] **Muhamed Filipović**, bosanski Musliman iz opštine Ključ;[14675] **Charles McLeod**, koji je od jula 1992. bio pripadnik PMEZ-a u sjeverozapadnoj Bosni;[14676] **Ahmet Zulić,** bosanski Musliman iz sela Pobriježje kod Sanskog Mosta;[14677] **svjedok RM-051**, oficir za bezbjednosne poslove VRS-a;[14678] **Herbert Okun**, specijalni savjetnik i zamjenik specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN-a od 1991. do 1997. i kopredsjedavajući Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji;[14679] **Svjedok RM-093**, pripadnik okružnog TO-a Banjaluka,[14680] kao i dokumentarni dokazi. Ti dokazi se prvenstveno odnose na broj posjeta logoru od strane MKCK-a i drugih tokom više mjeseci 1992. godine.

3990. **Ewan Brown** je u svom svjedočenju izjavio da je "operativni tim" u logoru Manjača sačinjavao dnevne izvještaje, koji su upućivani Odjeljenju za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. KK-a i redovno prosljeđivani Glavnom štabu VRS-a.[14681] Odjeljenje za moral, pravne i vjerske poslove 1. KK-a bilo je očigledno povezano s

[14669] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), str. 1, par. 4; Adil Medić, T. 2033.
[14670] P3426 (Sakib Muhić, izjava svjedoka, 11. april 2000.), str. 1-2.
[14671] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4.
[14672] P3432 (Bekir Delić, izjava svjedoka, 13. septembar 2001.), str. 1-2.
[14673] P3124 (Enis Šabanović, izjava svjedoka, 19. februar 2001.), str. 1-2. Dokazi koje je iznio Enis Šabanović razmotreni su u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14674] P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), str. 1, par. 1, 4, 6; P3395 (Atif Džafić, transkript iz predmeta *Karadžić*, 30. septembar 2011.), str. 19657. Dokazi koje je iznio Atif Džafić razmotreni su u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14675] P3133 (Muhamed Filipović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 24.maja 1997., str. 1-2, izjava svjedoka od 13. marta 2001., str. 1. Dokazi koje je iznio Muhamed Filipović razmotreni su u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14676] P3258 (Charles McLeod, transkript iz predmeta *Brđanin*, 21.-24. juni 2002.), str. 7281. Dokazi koje je iznio Charles McLeod razmotreni su u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14677] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), str. 1, par. 1-3. Dokazi koje je iznio Ahmet Zulić takođe su razmotreni u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14678] P214 (Svjedok RM-051, transkript iz predmeta *Stanišić i Župljanin*, 21.-22. januar 2010.), str. 5255; svjedok RM-051, T. 2883-2884. Dokazi koje je iznio svjedok RM-051 takođe su razmotreni u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14679] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4137. Dokazi koje je iznio Herbert Okun razmotreni su drugdje u poglavlju 9.2.10.
[14680] P3144 (Svjedok RM-093, izjava svjedoka, 12. oktobar 2002.), str. 1-2; P3145 (Svjedok RM-093, transkript iz predmeta *Brđanin,* 6-7., 10.-13. mart 2003.), str. 15273.
[14681] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.), par. 2.56-2.57, 2.60.

aktivnostima u logoru, posebno u vezi s posjetama osoba izvana, uključujući MKCK.[14682]

3991. **Radomir Radinković** je u svom svjedočenju izjavio da je MKCK redovno dobijao odobrenje za posjetu logoru Manjača, a da su novinari iz raznih sredstava javnog saopštavanja i iz raznih zemalja takvo odobrenje dobijali povremeno; ta odobrenja obično je davao Karadžić.[14683] Prema riječima **Boška Amidžića**, stanje u logoru redovno su pratili MKCK, Merhamet i Caritas na sopstveni zahtjev.[14684] MKCK je prikupljao spiskove zatočenika, a humanitarne organizacije su dovozile zalihe, uključujući pribor za jelo, posuđe, deterdžent za pranje suđa, hranu, higijenske artikle i lijekove.[14685] U nekoliko navrata, svjedok je lično išao s humanitarnim radnicima tokom njihovih obilazaka logora.[14686]

3992. Advokat muslimanske nacionalnosti Amir Džonlić obišao je logor Manjača sa članovima jedne lokalne organizacije za ljudska prava krajem maja ili početkom juna 1992. Predrag Radić, general Momir Talić, komandant 1. KK-a VRS-a, i potpukovnik Božidar Popović, komandant logora Manjača, objasnili su Džonliću da je taj logor pod kontrolom 1. KK-a VRS-a i da su skoro svi zatočenici ratni zarobljenici. Popović je priznao da u logoru nema dovoljno hrane.[14687]

3993. **Atif Džafić** je izjavio da je krajem juna 1992., jedna delegacija iz Banjaluke obišla logor i da je nekim zatočenicima postavljala pitanja o okolnostima njihovog zatočenja. Među predstavnicima te delegacije bili su članovi SDS-a Banjaluka, srpske vojske i policije, "srpskog" Crvenog krsta i "muslimanskog Crvenog krsta zvanog Merhamet"; u ovom potonjem bio je Adil Medić. Od zatočenika koji su odabrani da govore pred delegacijom, govorio je Omer Filipović, koji je delegaciji opisao uslove života u logoru. Nakon onoga što je on ispričao, izvještavanje je završilo i nikom više nije bilo dozvoljeno da govori.[14688] **Adil Medić** je potvrdio da je 18. juna 1992. po prvi put obišao logor Manjača na poziv generala Talića.[14689] Tokom te posjete, sa svjedokom

[14682] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.), par. 2.59.
[14683] D900 (Radomir Radinković, izjava svjedoka, 8. decembar 2013.), str. 8.
[14684] D847 (Boško Amidžić, izjava svjedoka, 25. juni 2014.), par. 34-35; Boško Amidžić, T. 29475.
[14685] D847 (Boško Amidžić, izjava svjedoka, 25. juni 2014.), par. 37; Boško Amidžić, T. 29475-29476.
[14686] D847 (Boško Amidžić, izjava svjedoka, 25. juni 2014.), par. 38.
[14687] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 480.
[14688] P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 112.
[14689] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 5-6.

su bili pukovnik Tepšić, pukovnik Dikić, pomoćnik generala Talića, i Popović.[14690] Na osnovu razgovora sa zatočenicima u logoru, svjedok je procijenio da je u tri štale držano 1.200 zatočenika.[14691] Svjedok se sastao s dva ranjena zatočenika – Muhamedom Filipovićem i Asimom Egrlićem, obojica iz Ključa – koji su, prema njegovim opažanjima, zadobili povrede premlaćivanjem i mecima.[14692] Filipović se žalio na stalna premlaćivanja, nedostatak hrane i odjeće, te na neadekvatne zalihe lijekova u logoru.[14693] **Amidžić** je u svom svjedočenju izjavio da su on, Tepšić, potpukovnik Andrić i kapetan Lukajić bili prisutni kada su predstavnici Merhameta obišli logor Manjača 18. juna 1992.[14694] Prema izvještaju operativnog tima logora Manjača Komandi 1. KK-a za taj dan, zatočenici su predstavnicima Merhameta rekli da je kvalitet hrane slab, da objekti za smještaj prokišnjavaju i da ne mogu uspostaviti kontakt sa svojim porodicama.[14695] Međutim, u izvještaju se navodi da su, po procjeni Operativnog tima logora Manjača, predstavnici Merhameta i predstavnici zatočenika bili su "u suštini zadovoljni" uslovima u logoru.[14696]

3994. **Medić** je u svom svjedočenju izjavio da je kasnije čuo da su Omer Filipović i još jedan zatočenik koji se zvao Esad Bender nasmrt premlaćeni 28. ili 29. jula 1992. ili približno tih datuma.[14697] Svjedok je tvrdio da zna za to na osnovu potvrda o smrti i izvještaja patologa koje je pribavio, kao i na osnovu kasnijih razgovora s drugim zatočenicima.[14698] Dana 1. avgusta 1992., pukovnik Vukelić ga je obavijestio da od 2.000 zatočenika u logoru, njih manje od 200 ima neke veze s oružanim sukobom.[14699] Svjedok nije nikada u logoru vidio zatočenika u uniformi.[14700] Dok je bio u logoru,

[14690] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 6.
[14691] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 8.
[14692] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 9; Adil Medić, T. 2056.
[14693] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 10; Adil Medić, T. 2048.
[14694] Boško Amidžić T. 29532-29535; P6993 (Dnevni izvještaj logora Manjača, upućen 1. KK-u, 18. juni 1992.), str. 1-2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.143.
[14695] P6993 (Dnevni izvještaj logora Manjača, upućen 1. KK-a, 18. juni 1992.), str. 2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.143.
[14696] Boško Amidžić, T. 29552-29553; P6993 (Dnevni izvještaj logora Manjača, upućen 1. KK-u, 18. juni 1992.), str. 2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.143.
[14697] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 10; P155 (Adil Medić, dodatna izjava svjedoka, 9. novembar 2001.), str. 2; Adil Medić, T. 2036, 2059.
[14698] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 30-31. januar 1996.), par. 11; Adil Medić, T. 2059-2064.
[14699] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 21.
[14700] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 21; Adil Medić, T. 2042-2043.

takođe je obaviješten da je među zatočenicima u logoru Manjača bilo 85 posto Muslimana i 15 posto Hrvata.[14701]

3995. **Ewan Brown** je u svom svjedočenju izjavio da su 24. juna 1992. dva predstavnika Merhameta posjetila logor i donijela hranu, nešto lijekova, odjeće, obuće i nešto artikala za ličnu higijenu.[14702] Tražili su spisak zatočenika, koji nisu dobili, i rečeno im je da se za takve detalje trebaju obratiti komandi korpusa. Isto tako, nije im bio dozvoljen kontakt sa zatočenicima.[14703]

3996. Od 14. do 16. jula 1992., MKCK je obišao logor Manjača i razgovarao sa zatočenicima bez svjedoka.[14704] Vlasti su odbile da daju MKCK-u podatke o identitetu zatočenika u logoru.[14705] **Bekir Delić** je potvrdio da je MKCK obišao logor u periodu od 7. do 14. jula 1992.[14706] **Džafić** je izjavio da su za posjetu MKCK-a 14. jula 1992. ili približno tog datuma, zatočenicima – čija je odjeća bila u dronjcima i raspadala se – dali stare uniforme JNA.[14707] Svjedok je smatrao da je to učinjeno kako bi oni izgledali kao ratni zarobljenici.[14708] Nakon posjete MKCK-a oko 14. jula 1992., politički rukovodioci ARK-a u Banjaluci, uključujući Voju Kuprešanina, obišli su logor Manjača zajedno s Popovićem, ali po **Delićevom** mišljenju ta posjeta nije dovela do poboljšanja uslova u logoru Manjača.[14709]

3997. Dana 25. jula 1992., MKCK je poslao izvještaj o stanju u logoru Manjača Karadžiću, Biljani Plavšić i Draganu Kaliniću, ministru zdravstva republike bosanskih Srba.[14710] U tom izvještaju, delegati MKCK-a su naveli da su opšti životni uslovi,

[14701] Adil Medić, T. 2043.
[14702] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.144.
[14703] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.144.
[14704] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 4-5.
[14705] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 5.
[14706] P3432 (Bekir Delić, izjava svjedoka, 13. septembar 2001.), str. 8.
[14707] P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 113.
[14708] P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 112.
[14709] P3432 (Bekir Delić, izjava svjedoka, 13. septembar 2001.), str. 9.
[14710] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 4. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.160-2.161.

uključujući higijenu i odjeću, "u potpunosti nezadovoljavajući".[14711] U štalama nisu bili obezbjeđeni odgovarajući sanitarni uslovi i one nisu pružale odgovarajuću zaštitu od klimatskih prilika. Snabdijevanje vodom bilo je neredovno i nije bilo dovoljno česmi; zatočenici su mogli da se tuširaju samo dva puta mjesečno, a mogućnosti za pranje odjeće nije bilo.[14712] Delegati su kod zatočenika uočili znakove anemije.[14713] Isto tako, posjeta je završila prije nego što je bilo predviđeno, kada su delegati MKCK-a vidjeli maltretiranje dva zatočenika.[14714] Delegati su zaključili da bi logor trebao da se zatvori, s tim da se zatočeni civili puste na slobodu, a vojni zarobljenici premjeste u odgovarajuće objekte.[14715] Delegati su dostavili spisak od 19 zatočenika koji su bili fizički ili mentalno hendikepirani, ranjeni ili su imali teške hronične ili akutne bolesti, poput tuberkuloze; delegati su preporučili da se ti zatočenici odmah puste na slobodu i naglasili da ih ima mnogo više i da je taj spisak tek početak.[14716]

3998. Dana 7. avgusta 1992., Karadžić je poslao kopije izvještaja MKCK-a o stanju u Manjači i Bileći predsjedniku vlade Branku Đeriću i rekao da očekuje da vlada odmah preduzme mjere za poboljšanje uslova života u "zatvorima koje na [njihovoj] teritoriji drže civilne vlasti".[14717] Karadžić je rekao da je, u vezi s tim izvještajem, takođe uputio pismo Mladiću.[14718] Karadžić je takođe poslao pismo predsjedniku MKCK-a, u kojem je

[14711] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 5. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.160-2.161.
[14712] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 6. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.160-2.161.
[14713] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 6.
[14714] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 5.
[14715] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 6.
[14716] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 7.
[14717] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 1-2.
[14718] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 1.

osudio lokalne incidente koje izazivaju "lica i grupe izvan [njegove] kontrole".[14719] Prihvatio je preporuke MKCK-a u vezi s Manjačom i Bilećom – konkretno sugestiju da se iz svih zatvora puste na slobodu sve osobe starije od 60 godina – i naveo da je "od komandanta Štaba naše vojske i naše vlade" tražio da preduzmu mjere u skladu s prijedlozima MKCK-a i da ga o tome što prije obavijeste.[14720] Karadžić je također naveo da su srpske vlasti spremne da ubrzaju razmjenu zarobljenika preko sistema decentralizovanih komisija za razmjenu. Predložio je da MKCK pruži podršku u hrani i sredstvima za higijenu u zatvorima, pošto je to bilo u interesu svih zatočenih osoba bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.[14721]

3999. Dana 29. jula 1992., list *The Guardian* je u svom članku izvijestio da je oko 106 dječaka i muškaraca starijih od 60 godina pušteno iz logora za muškarce na Manjači, za koji je Crveni krst dobio dozvolu za pristup.[14722]

4000. **Sakib Muhić** je izjavio da je zatočenicima, nakon što je MKCK dobio dozvolu za pristup u logor Manjača, bilo dozvoljeno da na kratko izlaze iz logora. Negdje u to vrijeme, mnogo novinara je posjećivalo logor i, kada bi oni došli, stražari su dozvoljavali zatočenicima da na neko vrijeme izađu napolje kako bi novinarima pokazali da imaju slobodu kretanja u logoru.[14723]

4001. Dana 3. avgusta 1992., Mladić je, u skladu sa sporazumom između političkih rukovodstava tri bosanskohercegovačka naroda i u vezi s pripremanjem logora za ratne zarobljenike za posjete stranih novinara i članova MKCK-a, naredio da se posredstvom MUP-a i "lokalnih vlasti" odmah preduzmu mjere kako bi se u logorima za ratne zarobljenike, u više zona odgovornosti, izvršile pripremne radnje za te posjete. Planiran je obilazak logora Omarska, Trnopolje i Manjača u zoni 1. KK-a i zatvora Lukavica u zoni SRK-a.[14724] Mladić je naredio da se pripreme i svi drugi logori u zonama

[14719] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 2.
[14720] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 2-3.
[14721] P2880 (Karadžićeva pisma, upućena predsjedniku vlade bosanskih Srba Đeriću i predsjedniku MKCK-a, 7. avgust 1992.; pismo šefa misije MKCK-a, upućeno Karadžiću, 25. juli 1992.; i izvještaj MKCK-a o logoru Manjača, 22. juli 1992.), str. 3.
[14722] P4320 (Članak iz lista *The Guardian*, 29. juli 1992.), str. 4.
[14723] P3426 (Sakib Muhić, izjava svjedoka, 11. april 2000.), str. 9.
[14724] P2879 (Mladićevo naređenje, 3. avgust 1992.), str. 1. V. također P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.169.

odgovornosti.[14725] Primalac tog naređenja je, zajedno s MUP-om, trebao obezbijediti smještaj za novinare, pratiti ih tokom puta u zoni odgovornosti i brinuti se za njihovu bezbjednost.[14726] Mladić je također naredio da se pripreme dokazi o zločinima "neprijatelja", uključujući video-trake, fotografije i druge predmete, i da se pokažu tim ekipama novinara.[14727]

4002. Također 3. avgusta 1992., komandant Krajiškog korpusa Momir Talić pisao je Komandi 43. motorizovane brigade, Komandi logora Manjača, CSB-u Prijedor i organu bezbjednosti Pozadinskog komandnog mjesta 1. KK-a.[14728] Talić je obavijestio te komande da je komandant Glavnog štaba VRS-a dao usmeno odobrenje da u toku naredna dva dana ekipa MKCK-a i reporteri posjete zatočeničke logore na Manjači, u Trnopolju, Omarskoj i Prijedoru. Talić je naredio da se preduzmu sve mjere da uslovi u tim logorima budu zadovoljavajući, što je podrazumijevalo, pored ostalog, da se osigura funkcionisanje zdravstvene zaštite za zatočenike i vođenje evidencije smrtnih slučajeva s nalazom o uzroku smrti.[14729] Takođe je naredio da se izaberu "predstavnici zarobljenika koji kontaktiraju sa upravom logora".[14730]

4003. Dana 13. avgusta 1992., Dane Lukajić je izvijestio Komandu 1. KK-a da je ekipa MKCK-a posjetila logor Manjača tog istog dana i da je kontaktirala zatočenike po svom izboru, bez prisustva vojnih organa.[14731] Ta ekipa je svojim radom vjerovatno došla do informacije da su dvojica zatvorenika, Omer i Bender Filipović, bila fizički maltretirana, nakon čega su umrla.[14732] MKCK je takođe donio poruke za zatočenike i iz jedne od tih poruka se vidjelo da je u Omarskoj postojala mogućnost "kupovanja" zatočenika za devize.[14733]

[14725] P2879 (Mladićevo naređenje, 3. avgust 1992.), str. 1.
[14726] P2879 (Mladićevo naređenje, 3. avgust 1992.), str. 2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.169.
[14727] P2879 (Mladićevo naređenje, 3. avgust 1992.), str. 2.
[14728] P201 (Dopis u vezi s posjetama zatočeničkim logorima, general major Momir Talić, 3. avgust 1992.). V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.169.
[14729] P201 (Dopis u vezi s posjetama zatočeničkim logorima, general major Momir Talić, 3. avgust 1992.). V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.169.
[14730] P201 (Dopis u vezi s posjetama zatočeničkim logorima, general major Momir Talić, 3. avgust 1992.).
[14731] P3879 (Izvještaj upućen Komandi 1. KK-a, 13. avgust 1992.), str. 1-2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.140, 2.171.
[14732] P3879 (Izvještaj upućen Komandi 1. KK-a, 13. avgust 1992.), str. 2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.140, 2.171.
[14733] P3879 (Izvještaj upućen Komandi 1. KK-a, 13. avgust 1992.), str. 2.

4004. Prema jednom izvještaju Komande 1. KK-a Glavnom štabu VRS-a od 13. avgusta 1992., MKCK je tog dana obišao logor.[14734] **Brown** je u svom svjedočenju rekao da se MKCK vratio u logor Manjača 14. avgusta 1992., s delegacijom francuskog Ministarstva zdravstva, kojoj je na čelu bio ministar Kouchner, i nekoliko stranih novinara.[14735] MKCK je također posjetio logor Manjača 18., 24. i 26. avgusta 1992. i isporučio humanitarnu pomoć, uključujući hranu, vodu i sanitetski materijal za logor.[14736]

4005. Specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava UN-a Tadeusz Mazowiecki je, zajedno s drugim predstavnicima UN-a, bio u posjeti Bosni i Hercegovini od 21. do 26. avgusta 1992.[14737] On je u tom periodu pokušao da posjeti logor Manjača, za koji je rečeno da je najveći zatočenički logor na bosanskoj teritoriji pod kontrolom Srba.[14738] Po dolasku u taj logor, Mazowiecki je od nadležnog oficira tražio dozvolu da posjeti zatočenike. Zahtjev je odbijen jer su, prema riječima nadležnog oficira, zatočenici "umorni od posjeta međunarodnih misija" i da je prekasno za posjete, iako je do zalaska sunca bilo više od sat vremena. Nadležni oficir je na kraju rekao da članovima misije nije dozvoljeno da posjete zatočenike jer misija nije tražila dozvolu centralnih vlasti da uđe u republiku bosanskih Srba. Mazowiecki je izvijestio da mu je način na koji se nadležni oficir odnosio prema njemu dao jasnu predstavu o stanju užasa u kojem su vjerovatno živjeli zatočenici. Nadležni oficir je obavijestio članove misije da se u tom trenutku u logoru nalazilo 3.000 ratnih zarobljenika.[14739] Prema riječima Mazowieckog, dobro obaviješteni izvori su procijenili da je broj zatočenika vjerovatno mnogo veći nego što su to pokazivale zvanične brojke. Iako nije uspjela da posjeti logor, ta misija je dobila informacije, uključujući fotografije, od osoba koje su posjetile logor nekoliko sedmica ranije i prema kojima su zatočenici bili slabog zdravstvenog stanja, sa znacima

[14734] P3818 (Redovni borbeni izvještaj 1. KK-a, upućen Glavnom štabu, 13. avgust 1992.), str. 1-2. V. također P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.172.
[14735] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.173.
[14736] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.), par. 2.174-2.175. V. također P2899 (Dnevni izvještaj operativnog tima logora Manjača, upućen Komandi 1. KK-a, 18.-20. avgust 1992.), str. 2; P2909 (Dnevni izvještaj operativnog tima logora Manjača, upućen Komandi 1. KK-a, 23.-24. avgust 1992.).
[14737] P299 (Izvještaj Komisije UN-a za ljudska prava o situaciji u vezi s ljudskim pravima na području bivše Jugoslavije, 28. avgust 1992.), str. 1, par. 2-3.
[14738] P299 (Izvještaj Komisije UN-a za ljudska prava o situaciji u vezi s ljudskim pravima na području bivše Jugoslavije, 28. avgust 1992.), par. 2, 35.
[14739] P299 (Izvještaj Komisije UN-a za ljudska prava o situaciji u vezi s ljudskim pravima na području bivše Jugoslavije, 28. avgust 1992.), par. 35.

neuhranjenosti i, u nekim slučajevima, mučenja. Mazowiecki je također izvijestio da je informisan da je jedan zatočenik kratko prije toga odveden u bolnicu i da je imao samo 34 kilograma.[14740]

4006. Dana 23. avgusta 1992., pukovnik Milutin Vukelić, pomoćnik komandanta 1. KK-a, izvijestio je vladu bosanskih Srba, Glavni štab VRS-a i IKM Komande 1. KK-a da je, u skladu s povjerljivim naređenjem, predstavnik UN-a Tadeusz Mazowiecki spriječen od strane Komande 1. KK-a da posjeti logor Manjača, pod izgovorom da nema odobrenje vlade bosanskih Srba.[14741]

4007. **Svjedok RM-093** je izjavio da je politika vlade i vojske, koju su promovisali, između ostalih, general Talić i Stojan Župljanin, bila da se novinarima ne dozovoljava pristup zonama borbenih dejstava bez odobrenja vlade.[14742] Svjedok je potvrdio da izvještaj pukovnika Vukelića iz 1. KK-a od 23. avgusta 1992., u vezi s posjetom predstavnika UN-a logoru Manjača, predstavlja odraz te politike u vezi s novinarima; u tom izvještaju piše sljedeće: "[P]a smo postupali u skladu s vašim naređenjem str. pov. br. 02/5/-115 od 23. [avgusta] 1992.[14743] Sprečili smo njihov dolazak u logor pod izgovorom da nemaju odobrenje vlade Srpske Republike".[14744] Svjedok je dalje izjavio da razgovori s oficirima vojske nisu vođeni bez prisusutva predstavnika vlade.[14745]

4008. Na referisanju organa Glavnog štaba VRS-a od 24. avgusta 1992., kojem je prisustvovao Mladić, organ za materijalne rezerve je rekao da je Mazowieckom "trebalo da se [...] omogući posjeta".[14746]

4009. Prema **Brownovim** riječima, u izvještaju 1. KK-a od 25. avgusta 1992. stoji sljedeće:

> [N]a teritoriji i zoni borbenih dejstava sve su češće posete stranih novinara i delegacija koje usmerava Pres centar u Banjaluci. O problemima nastalim u vezi posjete Tadeusza Mazowieckog, predstavnika OUN, sačinjen je izvještaj, str. pov. br. 600, od 23. [avgusta] 1992., a primedbe generala Mladića su prenete organima Komande korpusa.

[14740] P299 (Izvještaj Komisije UN-a za ljudska prava o situaciji u vezi s ljudskim pravima na području bivše Jugoslavije, 28. avgust 1992.), par. 36.
[14741] P3805 (Izvještaj 1. KK-a o posjeti predstavnika UN-a, 23. avgust 1992.), str. 2. V. također P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.156.
[14742] P3145 (Svjedok RM-093, transkript iz predmeta *Brđanin*, 6., 7., 10.-13. mart 2003.), str. 15519-15520, 15530, 15532.
[14743] P3145 (Svjedok RM-093, transkript iz predmeta *Brđanin*, 6., 7., 10.-13. mart 2003.), str. 15530.
[14744] P3145 (Svjedok RM-093, transkript iz predmeta *Brđanin*, 6., 7., 10.-13. mart 2003.), str. 15530.
[14745] P3145 (Svjedok RM-093, transkript iz predmeta *Brđanin*, 6., 7., 10.-13. mart 2003.), str. 15532.
[14746] P354 (Mladićeva bilježnica, 16. juli - 9. septembar 1992.), str. 87. V. također P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.157.

Komandant logora zarobljenika potpukovnik Popović je upoznat sa ovim stavovima i tvrdi da u toku poslednje posete delegacije Crvenog krsta nije bilo problema oko prijema pomoći, ali i nije mogao omogućiti angažovanje svojih organa - ljekara i intendanta, jer su bili službeno u Banjaluci.[14747]

4010. **Ahmet Zulić** je izjavio da je francuski ministar Bernard Kouchner posjetio logor Manjača 26. avgusta 1992. On je s Božidarom Popovićem ušao u štalu u kojoj je bio svjedok i htio je da razgovara sa zatočenicima na njemačkom, francuskom ili italijanskom, ali niko od zatočenika se nije usudio da razgovara s njim tokom posjete koja je trajala oko deset minuta. Popović je pokazao grupu muškaraca iz Ključa koji su došli u logor nekoliko dana prije toga, i rekao kako dobro izgledaju i da nisu neuhranjeni. Prije Kouchnerove posjete, zatočenici su morali da "očist[e] i isprav[e] sve".[14748]

4011. Dana 1. novembra 1992., operativni tim logora Manjača izvijestio je Komandu 1. KK-a da je MKCK tog dana posjetio logor i donio 1.800 kilograma hljeba i poruke za zatočenike. Operativni tim bio je angažovan na provjeri poruka dostavljenih preko MKCK-a.[14749] Stražar, policajac Radenko Kaurin, ošamario je dva zatočenika u prisustvu MKCK-a jer su uzeli hljeb da jedu dok su nosili korpe s hljebom.[14750]

4012. Dana 9. novembra 1992., vođa operativnog tima za obavještajne poslove Dane Lukajić izvijestio je Komandu Prvog krajiškog korpusa da je oko 12-15 zatočenika, prije dolaska u logor Manjača, bilo fizički maltretirano u zatvoru u Banjaluci i imalo vidne povrede.[14751] Rekao je da to predstavlja problem jer MKCK ima uvid u takve slučajeve i tražio je da se preduzmu mjere da se spriječi maltretiranje zatvorenika u Banjaluci, u slučajevima kada bi maltretiranje dovelo do vidnih povreda, kao što su lomovi kostiju, modrice ili ožiljci.[14752]

[14747] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.158.
[14748] P3611 (Ahmet Zulić, izjava svjedoka, 22. februar 2010.), par. 131.
[14749] P3885 (Dnevni izvještaj operativnog tima logora Manjača, upućen Komandi 1. KK-a, 1. novembar 1992.), str. 1. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.176-2.177.
[14750] P3885 (Dnevni izvještaj operativnog tima logora Manjača, upućen Komandi 1. KK-a, 1. novembar 1992.). V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.177.
[14751] P3696 (Izvještaj upućen Komandi 1. KK-a, 9. novembar 1992.), str. 1.
[14752] P3696 (Izvještaj upućen Komandi 1. KK-a, 9. novembar 1992.), str. 1.

4013. U vezi s posjetama novinara logoru, **Miloš Šolaja** je u svom svjedočenju izjavio da je Pres centar primao sve strane novinare u zoni odgovornosti 1. KK-a.[14753] Roy Gutman i Peter Maass iz *Washington Posta*, te Chuck Sudetić iz *New York Timesa* takođe su posjetili zatočenike u logoru Manjača.[14754] Novinari turske agencije Anadolija takođe su dobili dozvolu za pristup logoru Manjača i posjetili ga.[14755] **Brown** je u svom svjedočenju izjavio da su Roy Gutman, američki novinar koji je radio za *Newsday*, i jedan fotograf takođe dobili pristup logoru Manjača 16. jula 1992.[14756] Gutman je intervjuisao više bivših zatočenika iz logora Omarska, Trnopolje i Manjača i objavio nekoliko članaka u julu i početkom avgusta 1992., u kojima je javnosti otkrio uslove u ta tri logora.[14757]

4014. Dana 8. avgusta 1992., operativni tim logora Manjača uputio je izvještaj Komandi 1. KK-a da su logor Manjača tog dana posjetile dvije ekipe novinara, kojima je bilo dozvoljeno da uđu u jedan od paviljona kako bi vidjeli kakav je smještaj i da razgovaraju s nekim zatočenicima, uključujući jednog pripadnika Hrvatske vojske i jednog muslimanskog vjerskog službenika.[14758] Tu posjetu je "režirao, odnosno vodio scenario" šef Pres centra 1. KK-a major Milutinović, a komandant logora potpukovnik Popović i organ za bezbjednost 1. KK-a bili su s grupom novinara sve vrijeme tokom njihove posjete.[14759]

4015. Dana 8. avgusta 1992., 1. KK je izvijestio Glavni štab VRS-a da su tog dana dvije grupe stranih dopisnika posjetile logor Manjača.[14760] U izvještaju se dalje kaže da su se dopisnici uvjerili da Manjača nije koncentracioni logor i da nisu imali ozbiljnijih primjedbi na uslove u logoru.[14761]

[14753] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4, 7-8.
[14754] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 8.
[14755] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 10.
[14756] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.168.
[14757] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.168. V. takođe P2891 (Članak iz lista *Newsday*, koji je napisao Roy Gutman, pod naslovom "Zarobljenici srbijanskog rata", 19. juli 1992.).
[14758] P2908 (Dnevni izvještaj operativnog tima logora Manjača, upućen Komandi 1. KK-a, 8. avgust 1992.), str. 1-2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.150.
[14759] P2908 (Dnevni izvještaj operativnog tima logora Manjača, upućen Komandi 1. KK-a, 8. avgust 1992.), str. 1-2. V. takođe P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.150.
[14760] P3877 (Redovni borbeni izvještaj upućen Glavnom štabu VRS-a, na ime Komande 1. KK-a 8. avgust 1992.), str. 1, par. 5.
[14761] P3877 (Redovni borbeni izvještaj upućen Glavnom štabu VRS-a, na ime Komande 1. KK-a 8. avgust 1992.), par. 5.

4016. Dana 10. avgusta 1992., 1. KK je izvijestio da je grupa novinara iz SAD-a, Velike Britanije i Francuske posjetila logor Manjača na sat vremena. Dana 12. avgusta 1992., logor je posjetila grupa od sedam novinara i u dnevnom izvještaju logora je navedeno da su "nastojali, kao i dosadašnje posete, da snime i vide samo ružnu stranu logora i slabije uhranjene zarobljenike".[14762]

4017. Dana 12. decembra 1992., tri novinara su posjetila logor Manjača i interesovala se za smještaj, postupanje prema zatočenicima i razloge za hapšenje zatočenika s kojima su razgovarali.[14763]

4018. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u nekom trenutku početkom juna 1992., Predrag Radić, general Momir Talić, komandant 1. KK- a VRS-a, i Božidar Popović, komandant logora Manjača, rekli jednom advokatu, Muslimanu, koji je posjetio logor Manjača zajedno s članovima jedne lokalne humanitarne organizacije, da su skoro svi zatočenici u logoru Manjača ratni zarobljenici. Pretresno vijeće podsjeća da su zatočenici u logoru Manjača bili uglavnom civili i da je 1. KK VRS-a bio odgovoran za držanje zatočenika u logoru (v. poglavlje 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*). Pretresno vijeće, stoga, smatra da su Talić i komandant logora Popović znali da većina zatočenika nisu ratni zarobljenici i da su svjesno pružili obmanjujuće informacije. Isto tako, dana 24. juna 1992., operativni tim logora Manjača nije dozvolio članovima Merhameta kontakt sa zatočenicima i nije im dao spisak zatočenika koji su tražili. Pripadnici operativnog tima su rekli Merhametu da takve informacije trebaju tražiti od Komande 1. KK-a. Pored toga, tokom posjete MKCK-a, oko sredine jula, operativni tim logora Manjača dao je zatočenicima stare uniforme JNA i odbio da pruži MKCK-u podatke o identitetu zatočenika u logoru. Isto tako, dana 8. avgusta 1992., operativni tim logora Manjača nije dozvolio novinarima koji su došli u posjetu da vide grupu zatočenika koja je kratko prije toga prebačena iz logora Omarska, a u periodu od 18. do 26. avgusta 1992, nije dozvolio MKCK-u pristup u logor.[14764] Dana 23. avgusta 1992., Komanda 1. KK-a je, postupajući po uputstvima vlade bosanskih Srba i Glavnog štaba VRS-a, spriječila specijalnog izvjestioca Komisije za ljudska prava UN-a Tadeusza Mazowieckog da posjeti logor Manjača. Međutim, Pretresno vijeće dalje

[14762] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.155.
[14763] P2862 (Ewan Brown, VRS i zatočenički logor Manjača 1991.-1993.: Temeljna studija, mart 2013.) par. 2.159.
[14764] Pretresno vijeće ima u vidu da se u dokaznom predmetu P2909 ukazuje na to da je MKCK isporučio humanitarnu pomoć u logor Manjača 24. avgusta 1992., ali da se u njemu ne navodi da su članovi MKCK-a tog dana i posjetili logor.

konstatuje da je 1. KK dozvolio MKCK-u i članovima drugih lokalnih i međunarodnih organizacija, uključujući Merhamet i PMEZ, da posjete logor Manjača nekoliko puta u periodu od juna do decembra 1992. i da je, više puta prilikom tih posjeta, MKCK registrovao zatočenike i razgovarao s njima u vezi s načinom na koji se postupalo prema njima i uslovima njihovog zatočenja. Strani novinari takođe su više puta posjetili logor Manjača u periodu od jula do decembra 1992. i intervjuisali su zatočenike u logoru. Do posjeta je obično dolazilo s Karadžićevim odobrenjem i članovi MKCK-a i drugih organizacija, kao i novinari, su ponekad tokom posjeta bili pod pratnjom pripadnika 1. KK-a. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, u nekim slučajevima, 1. KK, Glavni štab VRS-a i vlada bosanskih Srba nastojali prikriti protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje u logoru Manjača od novinara i predstavnika međunarodnih i lokalnih organizacija za ljudska prava. Vijeće dalje konstatuje da su oni takođe ponekad dozvoljavali tim osobama da posjete logor Manjača i da razgovaraju sa zatočenicima u logoru.

4019. O Mladićevoj navodnoj umiješanosti u prikrivanje protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u logoru Manjača biće više riječi u poglavlju 9.3.10.

Opština Bijeljina – logor Batković

4020. U vezi s navodnim prikrivanjem protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja, vršenog prvenstveno nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima zatočenim u logoru Batković u periodu od 27. juna 1992. do kraja novembra 1995., o čemu se govori u poglavljima 4.2.2, *Incident 2.1. iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.[14765] U vezi s tim navodnim prikrivanjem i ubistvom jednog zatočenika, bosanskog Hrvata, i dva zatočenika, bosanska Muslimana, u logoru Batković tokom ovog perioda, o čemu se govori u poglavljima 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, Vijeću su takođe predočeni dokazi koje su iznijeli **Milenko Todorović**, koji je od 16. novembra 1993. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove IBK-a;[14766] **Đorđo Krstić**, Srbin, zamjenik upravnika logora

[14765] Činjenice o kojima je presuđeno 513-514 su razmotrene u poglavlju 4.2.2, *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*.
[14766] Milenko Todorović, T. 19835, 19837.

Batković od 11. januara 1993. do 6. juna 1994.;[14767] **Tahir Ferhatbegović**, bosanski Musliman iz opštine Šekovići;[14768] **Mirsad Kuralić**, bosanski Musliman, koji je bio pripadnik ABiH;[14769] **svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine;[14770] **Elvir Pašić,** bosanski Musliman iz opštine Rogatica;[14771] **svjedok RM-088**, bosanski Musliman iz opštine Šekovići,[14772] kao i dokumentarni dokazi.[14773]

4021. Specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava posjetio je logor Batković u oktobru 1992. i izvijestio da je približno 1.000 zatočenih Muslimana, čini se, generalno dobrog zdravlja i da se ne žale na maltretiranje, iako su se žalili zbog toga što nisu znali zbog čega su bili zatočeni i što su spavali na slamaricama na podu nezagrijane štale, gdje su na hladnoći životni uslovi bili nepodnošljivi.[14774]

4022. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, u oktobru 1992., specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava posjetio logor Batković. MKCK je takođe, u više navrata, posjetio logor Batković u periodu od kraja avgusta ili septembra 1992. pa nadalje, i u nekim slučajevima je mogao da razgovara sa zatočenicima bez prisustva logorskih stražara. Međutim, MKCK nije registrovao sve zatočenike u logoru Batković.[14775] Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 4.2.2, *Incident 2.1. iz Priloga C Optužnici*, da je jedan srpski ljekar, s kojim su bile dvije medicinske sestre, dolazio u logor samo u dane kada je MKCK posjećivao logor. Pored toga, kada su predstavnici MKCK-a posjećivali logor, logorski stražari su privremeno iz logora

[14767] D664 (Đorđo Krstić, izjava svjedoka, 29. septembar 2014.), par. 3; Đorđo Krstić, T. 26345.
[14768] P2526 (Tahir Ferhatbegović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 13. oktobra 1994, str. 1-2.
[14769] P2521 (Mirsad Kuralić, izjava svjedoka, 28. juni 1996.), str. 1-3; P2524 (Medicinska dokumentacija za Mirsada Kuralića, 21. juni 1993.), str. 6.
[14770] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6.
[14771] P434 (Elvir Pašić, izjava svjedoka, 21. oktobar 1994.), str. 1, par. 1
[14772] P524 (Svjedok RM-088, izjava svjedoka, 17. oktobar 1994.), str. 1, par. 1.
[14773] Dokazi koje su iznijeli Milenko Todorović, Tahir Ferhatbegović, Mirsad Kuralić, svjedok RM-513, Elvir Pašić i Đorđe Krstić, kao i P527, P2132, P4163 i P6795 razmotreni su u poglavlju 4.2.2, *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*. Dokazi koje je iznio svjedok RM-088 razmotreni su u poglavljima 4.10.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*, i 4.2.2, *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*.
[14774] P2813 (Izvještaj Specijalnog izvjestioca Komisije za ljudska prava o situaciji u vezi s ljudskim pravima na teritoriji bivše Jugoslavije, 27. oktobar 1992.), par. 2, 15.
[14775] Iako su Pretresnom vijeću predočeni dokazi koje je iznio Milenko Todorović, da su svi zatočenici po dolasku u logor Batković bili registrovani i da bi predsjednik komisije za ratne zarobljnike, Ljubomir Mitrović, zatim o tome odmah obavijestio MKCK u Bijeljini, Pretresno vijeće ima u vidu da je Todorović bio načelnik obavještajno-bezbjednosnog organa IBK-a tek od 16. novembra 1993. Dokazi koje je on iznio, stoga, nisu u protivrječnosti s dokazima koje je iznio svjedok RM-088, da je, u septembru 1992., grupa starijih ljudi, žena, djece i bivših vojnika JNA, Muslimana, čije prisustvo nije bilo prijavljeno MKCK-u kada je u avgustu došao u logor, puštena na slobodu i da on nije otkucao izvještaj o jednom bivšem vojniku JNA koji je u avgustu 1992. umro od posljedica premlaćivanja, budući da MKCK nikada nije registrovao tog bivšeg vojnika JNA. U tim okolnostima, Pretresno vijeće takođe odbacuje argument odbrane da je MKCK registrovao sve zatočenike po dolasku u logor Batković (v. Završni podnesak odbrane, par. 1630).

uklanjali zatočenike mlađe od 18 i starije od 60 godina, kao i zatočenike koji su bili najsurovije premlaćeni.[14776] Logorski stražari i srpski policajci, te Vlado Stević, vojni policajac iz kasarne u Bijeljini, prerušili su se u zatočenike kako bi zamijenili zatočenike koji su bili privremeno uklonjeni ili ubijeni. Zatočenici su bili sakrivani i kada su novinari posjećivali logor Batković.[14777] S obzirom na to da je 4. avgusta 1992. pukovnik Dragutin Ilić, komandant IBK-a, naredio da se logor Batković pripremi za posjetu stranih novinara i MKCK-a,[14778] Pretresno vijeće konstatuje da su te mjere bile preduzete na osnovu Ilićevog naređenja.

4023. Logorski stražari su takođe naređivali zatočenicima da kažu MKCK-u da su uslovi u logoru dobri i tukli su zatočenike koji to nisu poslušali, a jednom prilikom kada je u septembru 1992. u logor Batković došla jedna američka TV ekipa, Velibor Stojanović i zamjenik komandanta Mladen Tukodi rekli su zatočenicima da reporterima ne smiju govoriti o mrtvim zatočenicima ili o onima koji su bili premlaćeni.

4024. Pored toga, komanda logora Batković, uključujući Tukodija, naredila je zatočenicima da u izvještaje koji su se slali MKCK-u unose lažne informacije. Za zatočenike koji su umrli zato što im je uskraćena medicinska njega navedeno je da su umrli prirodnom smrću, a ako je neki zatočenik bio ubijen, u izvještaju bi se navelo da je razmijenjen. Konkretno, kada je MKCK pitao gdje se nalazi jedan ubijeni zatočenik, bosanski Hrvat, kako je konstatovano u poglavljima 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, Tukodi je naredio jednom drugom zatočeniku da ime ubijenog zatočenika doda na spisak ljudi koji su već bili pušteni na slobodu. Pored toga, nakon ubistva dva zatočenika, bosanska Muslimana, u logoru Batković, kako je konstatovano u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1. iz Priloga B Optužnici*, komanda logora je naredila jednom zatočeniku da otkuca izvještaj za MKCK u kojem je pisalo da su ta dva

[14776] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio Đorđe Krstić, da nisu vršene posebne pripreme prije nego što su MKCK ili strani novinari posjećivali logor Batković. Međutim, Pretresno vijeće napominje da je Krstić bio zamjenik upravnika logora Batković od 11. januara 1993. do 6. juna 1994., dakle, ne tokom cijelog perioda postojanja tog logora. Njegovo svjedočenje, stoga, nije u protivrječnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 513.

[14777] Što se tiče argumenta odbrane da navodno sakrivanje zatočenika nije potkrijepljeno dokazima, zbog "gotovo stalnog prisustva" MKCK-a (v. Završni podnesak odbrane, par. 1637), Pretresno vijeće odbacuje taj argument kao neutemeljen. Zaključci Pretresnog vijeća da su zatočenici bili sakrivani i kada je MKCK posjećivao logor i kada su logor posjećivali novinari, zasnivaju se na nepobijenoj činjenici o kojoj je presuđeno 513 i na dokazima koje su iznijeli Tahir Ferhatbegović, svjedok RM-088 i Mirsad Kuralić, koji pružaju više pojedinosti u tom pogledu.

[14778] U svjetlu naređenja Glavnog štaba VRS-a Komandi IBK-a od 12. juna 1992. da se osnuje logor za ratne zarobljenike u selu Batković, koje je uvršteno u spis kao dokazni predmet P189, Pretresno vijeće smatra da je naređenje pukovnika Dragutina Ilića, komandanta IBK-a, od 4. avgusta 1992., komandantu neimenovanog logora za ratne zarobljenike, koje je uvršteno u spis kao P6795, bilo upućeno komandantu logora Batković.

zatočenika razmijenjena; komanda logora je potvrdila da su ta dva zatočenika ubijena tek kada je MKCK saznao detalje o tom incidentu.

4025. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su Dragutin Ilić, stražari u logoru Batković i komanda logora, uključujući zamjenika komandanta Tukodija, nastojali da prikriju od MKCK-a i stranih novinara protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje u logoru Batković i ubistvo jednog zatočenika, bosanskog Hrvata, u logoru Batković. Komanda logora je takođe pokušala da od MKCK-a prikrije ubistvo dva bosanska Muslimana zatočena u logoru Batković.

Opština Foča – KP Dom Foča

4026. U vezi s navodnim prikrivanjem protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema muškarcima nesrpske nacionalnosti koji su bili civili, uglavnom bosanski Muslimani, u KP Domu Foča u periodu od 12. maja 1992. do oktobra 1994., o čemu se govori u poglavljima 4.3.2, *Incident 6.1. iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.[14779] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-046**, **svjedok RM-086** i **svjedok RM-013**, koji su svi bosanski Muslimani iz Foče.[14780]

4027. **Svjedok RM-046** je u svom svjedočenju izjavio da je MKCK došao u KP Dom 23. juna 1993. da registruje zatočenike, ali da je grupa od 12 zatočenika, uglavnom stručnjaka i intelektualaca, bila sakrivena u podrumu pekare van kruga KP Doma, zato što su ljudi iz te grupe, prema riječima stražara, trebali biti iskorišteni za "odmazdu".[14781]

4028. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je MKCK posjetio KP Dom Foča nekoliko puta 1992. i 1993. godine. Tokom tih posjeta, MKCK je mogao da razgovara s nekim zatočenicima u prisustvu logorskih stražara, uključujući komandira straže i njegovog zamjenika. Međutim, logorski stražari su tokom tih posjeta sakrivali

[14779] Činjenice o kojima je presuđeno 628 i 652 razmotrene su u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.1. iz Priloga C Optužnici*.
[14780] **Svjedok** RM-046: P738 (Svjedok RM-046, izjava svjedoka, 20. april 1996.), str. 9. **Svjedok RM-086**: P2933 (Svjedok RM-086, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 22. oktobra 1995., str. 1-2. **Svjedok RM-013**: P982 (Svjedok RM-013, izjava svjedoka, 22. oktobar 1995.), str. 1, par. 1; P983 (Svjedok RM-013, izjava svjedoka, 20. maj 1996.), str. 1. Dokazi koje su iznijeli svjedok RM-086 i svjedok RM-013 razmotreni su u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*.
[14781] P738 (Svjedok RM-046, izjava svjedoka, 20. april 1996.), str. 9.

grupu od 25 zatočenika, koji su držani sakriveni do 1993. godine, kada ih je konačno registrovao MKCK. Tokom posjete MKCK-a od 23. juna 1993., logorski stražari su sakrili grupu od 12 zatočenika. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su logorski stražari rekli zatočenicima da očiste sobe, ošišali ih i dozvolili im da se obriju i operu tek kad su britanski novinari najavili da će posjetiti KP Dom. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su vlasti koje su bile nadležne za KP Dom Foča, radnici Ministarstva pravde i drugi logorski stražari, uložili napore da od MKCK-a i stranih novinara prikriju protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje prema nekim od zatočenika u KP Domu Foča.

Opština Foča – srednja škola u Foči

4029. U vezi s navodnim prikrivanjem okrutnog i nečovječnog postupanja prema civilima, bosanskim Muslimanima, zatočenim u srednjoj školi u Foči u junu i julu 1992., o čemu se govori u poglavljima 4.3.2, *Incident 6.5 iz Priloga C Optužnici***,** i 8.9.2, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznijela **svjedokinja RM-070**, Muslimanka iz opštine Foča.[14782]

4030. Na osnovu dokaza koje je iznijela svjedokinja RM-070, Pretresno vijeće konstatuje da je Mitar Šipčić iz srpskog kriznog štaba u Foči, koji je bio zadužen za policajce koji su obezbjeđivali tu školu u junu 1992., prije dolaska srpskih TV reportera u srednju školu u Foči da intervjuišu zatočenike o životnim uslovima u kojima se nalaze, rekao zatočenicima da kažu novinarima da se prema njima dobro postupa. Uslijed toga, niko se nije usudio da novinarima govori o silovanjima koja su vršena u školi. Pretresno vijeće, stoga, konstatuje da je Šipčić nastojao da prikrije od novinara okrutno i nečovječno postupanje u školi.

Opština Kotor-Varoš – ubistvo u školi u Grabovici

4031. U vezi s navodnim prikrivanjem ubistva oko 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, u fiskulturnoj sali škole u Grabovici, na jednoj poljani u Dubokoj i u Maljavi 4. novembra 1992., o čemu se govori u poglavljima 4.7.1, *Incident 4.4. iz*

Priloga A Optužnici, i 8.3.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno. Vijeću su također predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-009**, bosanski Srbin iz Kotor-Varoša;[14783] i **svjedok RM-802**, oficir VRS-a,[14784] kao i dokumentarni dokazi.

4032. **Svjedok RM-009** je u svom svjedočenju rekao da je u nekom trenutku nakon oktobra 1992., Duško Kerezović izdao srpskim pripadnicima jedinice za asanaciju usmeno naređenje da odvezu nekoliko vozila u Grabovicu jer je ubijen veliki broj ljudi i da kažu Slavku Kuprešaku da tamo odveze vatrogasni kamion da opere put.[14785] Kerezović je također naredio Veliboru Tepiću da prefarba zidove školske fiskulturne sale.[14786] U svim drugim slučajevima, jedinica za asanaciju je dobijala pismena naređenja od Kerezovića, ali tom prilikom Kerezovićevo naređenje je bilo usmeno i odnosilo se konkretno na radnu grupu čiji su svi članovi bili Srbi, čime se podrazumijevalo da je Kerezović htio da prikrije tu operaciju od međunarodne zajednice.[14787] Prema riječima dotičnog svjedoka, u Grabovici se desio strašan zločin u kojem je ubijeno 160 do 163 nenaoružanih civila.[14788] Pripadnici jedinice za asanaciju, među kojima su bili Želimir Brkić, Mile Brborović, Velibor Katana i Boško Filipović, došli su u Grabovicu tog jutra oko 9:00 sati.[14789] Tijela su ležala duž puta, čak i na 100 metara od škole.[14790] Pripadnici jedinice za asanaciju javili su se Milivoju Kljajiću, komandiru Grabovičkog voda, ispred škole.[14791] Kljajić im je rekao da se tijela nalaze u školi, kao i u Dubokoj i u Maljavi, ali da neće dobiti spisak mrtvih.[14792] Nedeljko Đekanović je otišao u školu u Grabovici 5. novembra 1992. da nadgleda "asanaciju terena i čišćenje škole".[14793] Prema zapisniku sa 118. sjednice Ratnog predsjedništva

---

[14782] P2422 (Svjedokinja RM-070, izjava svjedoka, 18. novembar 1995.), str. 1, par. 1; P2421 (List sa pseudonimom za svjedokinju RM-070). Dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-070 također su razmotreni u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.5 iz Priloga C Optužnici*.
[14783] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 39-40; svjedok RM-009, T. 7957-7958; P846 (Potvrda od 5. februara 1993., koju je potpisao Duško Kerezović).
[14784] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), str. 1-2, 33; P438 (List s pseudonimom za svjedoka RM-802). Dokazi koje je iznio svjedok RM-802 razmotreni su u poglavlju 4.7.1, *Incident 4.4 iz Priloga A Optužnici*.
[14785] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 154, 158.
[14786] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 158.
[14787] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 158; svjeodk RM-009, T. 7961-7962, 7981, 7988-7989, 8029.
[14788] Svjedok RM-009, T. 7972-7973.
[14789] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 159.
[14790] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 160.
[14791] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 160; P851 (Spisak pripadnika 46. kotorvaroške brigade), str. 9.
[14792] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 160.
[14793] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 808. P3705 je u skladu sa činjenicom o kojoj je presuđeno 808.

Kotor-Varoša od 6. novembra 1992., kojoj su takođe prisustvovali Slobodan Župljanin, Zdravko Pejić i Čedo Đukić, Ratno predsjedništvo Kotor-Varoš bilo je informisano da je Đekanović, predsjednik Ratnog predsjedništva, nadgledao asanaciju terena i čišćenje škole u Grabovici.[14794]

4033. **Svjedok RM-009** je u svom svjedočenju izjavio da su Kljajić i Kerezović odlučili da tijela budu pokopana barem deset kilometara dalje, zbog toga što stanovnici sela Grabovica, Srbi, nisu htjeli da Muslimani budu pokopani u njihovom selu.[14795] Kratko nakon toga, u Duboku su došla dva vojna kamiona i jedan rovokopač kojim je upravljao Filipović, i tijela su uz pomoć vojnika utovarena na kamione.[14796]

4034. Kod škole u Grabovici, vojnici su u jednu prikolicu utovarili oko 25 tijela koja su se nalazila unutar škole.[14797] U tom trenutku su sva tijela uklonjena iz školske fiskulturne sale.

4035. Nakon što su sakupili leševe iz Duboke, pripadnici jedinice za asanaciju su se vratili do škole, gdje su čuli kako jedna žrtva, Musliman iz Večića, za kojeg se mislilo da je mrtav, zapomaže ispod tijela i traži vode.[14798] Došao je Pero Zarić i, kada je jedan pripadnik jedinice za asanaciju naredio da se taj ranjeni čovjek odveze u bolnicu, Zarić je rekao: "Evo mu bolnica i evo mu vode." Potom je ubio tog Muslimana ustrijelivši ga iz neposredne blizine.[14799]

4036. Kada su vozila, među kojima su bila tri vojna kamiona i dva traktora s prikolicama, bila potpuno natovarena tijelima, kojih je bilo približno 165, formiran je konvoj u kojem je bio i rovokopač i koji je otišao iz Grabovice u pravcu Vrbanjaca, prošavši pored žena koje su pljuvale po vozilima i govorile da su veoma zadovoljne tim ubijanjem.[14800] Kerezović je naredio ljudima koji su bili u konvoju da pokopaju tijela na jednom mjestu na lokalitetu Plitska i pripadnici jedinice za asanaciju su, uz pomoć 20 vojnika iz jedinica Grabovica i Vrbanjci, koji su sve vrijeme pili alkoholna pića,

[14794] P3705 (Izvod iz zapisnika sa 118. sjednice Ratnog predsjedništva opštine Kotor-Varoš, 6. novembar 1992.).
[14795] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 163.
[14796] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 164.
[14797] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 165.
[14798] Svjedok RM-009, T. 7973
[14799] Svjedok RM-009, T. 7973
[14800] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 171-172; P844 (Tabela s pojašnjenjima izjave svjedoka RM-009), str. 1.

pokopali u tijela u jednu masovnu grobnicu.[14801] Pokopavanje je obavljeno u žurbi i noću, kako međunarodna zajednica i MKCK ne bi saznali za to.[14802]

4037. Sljedećeg dana, pripadnici jedinice za asanaciju su, po Kerezovićevom usmenom naređenju, u tu masovnu grobnicu pokopali još neka tijela i dodali još zemlje na grobnicu jer su psi počeli iskopavati neka tijela.[14803] Nekoliko dana kasnije, Kerezović je naredio pripadnicima jedinice za asanaciju da pokupe preostala tijela u Maljavi.[14804] Pripadnici jedinice za asanaciju odnijeli su tijela u Plitsku, gdje su ona, u prisustvu pet ili šest vojnika iz jedinica Grabovica i Vrbanjci, pokopana u masovnu grobnicu. Jedinica za asanaciju je zatim obavijestila Kerezovića da je posao završen.[14805]

4038. Prema jednom izvještaju Komande 1. KK-a od 4. novembra, "[n]ad zarobljenim pripadnicima zelenih beretki otpočeo je žestok masakr zbog ranjavanja 4 i pogibije 1 borca iz lbr Kotor-Varoša, kao i zbog spaljivanja ranjenih boraca na Goloj Planini (Jajce)."[14806] U izvještaju 1. KK-a Glavnom štabu VRS-a od 4. novembra 1992. konkretno se navodi da su ubijeni ljudi bili dio grupe od 200 pripadnika Zelenih beretki, koji su zarobljeni tog dana nakon sukoba s muslimanskim snagama na području Kotor-Varoša, do kojeg je došlo zbog odbijanja pregovora u vezi s iseljavanjem s područja Večića, i u kojem je poginulo 40 pripadnika Zelenih beretki.[14807] U izvještaju dalje stoji da su "[p]reduzete [...] mere da se spreči dalji maskar preko 22. lpbr".[14808] U izvještaju se dalje kaže da je stanje na ostalim područjima mirno i pod kontrolom 1. KK-a, "[i]zuzev Kotor-Varoša, gdje čin[e] ozbiljne namere za sprečavanje genocida nad muslimanima Sa ovog područja propuštene su žene i deca prema Travniku."[14809] **Svjedok RM-802** je u svom svjedočenju rekao da taj izvještaj ne odražava tačno šta se desilo u Grabovici i da dio o preduzimanju mjera da se spriječe daljnji masakri vjerovatno ne znači ništa i da je napisan samo kao formalnost.[14810] Prema drugom izvještaju Komande 1. KK-a od 4. novembra 1992., koji je Glavnom štabu VRS-a

[14801] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 173-175; svjedok RM-009, T. 7974, 8022-8023; P844 (Tabela s pojašnjenjima izjave svjedoka RM-009), str. 1; P853 (Fotografije ekshumacije u Gornjoj Plitskoj), str. 2.
[14802] Svjedok RM-009, T. 7974-7975, 7981.
[14803] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 176.
[14804] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 178; svjedok RM-009, T. 8023.
[14805] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 180.
[14806] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 807. Pretresno vijeće ima u vidu da je P441 u skladu sa činjenicom o kojoj je presuđeno br. 807.
[14807] P441 (Izvještaj Komande 1. KK-a upućen VRS-u, 4. novembar 1992.), str. 1.
[14808] P441 (Izvještaj Komande 1. KK-a upućen VRS-u, 4. novembar 1992.), str. 1.
[14809] P441 (Izvještaj Komande 1. KK-a upućen VRS-u, 4. novembar 1992.), str. 1.
[14810] Svjedok RM-802, T. 4639-4640.

poslao pukovnik Milan Vukelić, Zelene beretke koje su se izvlačile iz Večića upale su u zasjedu 1. KK-a. U sukobu ih je četrdeset poginulo, 150 pripadnika, uglavnom žena i djece, se predalo, a još 20 pripadnika ABiH je zarobljeno.[14811] Dana 5. novembra 1992., 1. KK je podnio još jedan izvještaj Glavnom štabu VRS-a, u kojem stoji da je "nakon pogibije jednog borca i ranjavanja nekolicine, u borbi [...] stradalo više od 150 ekstremista".[14812] **Svjedok RM-802** je izjavio da je ovaj izvještaj netačan u dijelu u kojem govori o borbi u kojoj je poginulo 150 "ekstremista", te da u to vrijeme nije bilo nikakvih borbi niti je toliko boraca poginulo.[14813]

4039. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dodatne dokaze koje je iznio svjedok RM-009, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

4040. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, oko 5. novembra 1992., na osnovu usmenog naređenja Duška Kerezovića, pripadnici jedinice za asanaciju, uz pomoć 20 vojnika iz jedinica Grabovica i Vrbanjci, pokopali tijela nekih od približno 150 nenaoružanih bosanskih Muslimana u dvije masovne grobnice u Plitskoj. Ti ljudi su bili ubijeni dan ranije u školi i oko škole u Grabovici. Pokopavanje je obavljeno u žurbi i noću. Na osnovu Kerezovićevog naređenja, među pripadnicima jedinice za asanaciju, u toj operaciji trebali su da učestvuju samo Srbi. Na osnovu okolnosti u kojima je naređenje izdato i načina na koji je ono izvršeno, Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da naređenje za čišćenje terena u Grabovici nije bio pokušaj da se prikrije ono što se desilo.[14814] Komandir voda Grabovica Milivoje Kljajić i pripadnik vojne policije Zoran Kovačević bili su prisutni u školi u Grabovici kada su pripadnici jedinice za asanaciju došli da sakupe tijela. Kljajić je rekao da nema spiska mrtvih. Operaciju je nadzirao Nedeljko Đekanović, predsjednik Ratnog predsjedništva Kotor-Varoš. Pretresno vijeće konstatuje da je Kerezović takođe naredio Slavku Kuprešaku da vatrogasnim kamionom opere put u Grabovici i Veliboru Tepiću da prefarba zidove fiskulturne sale škole u Grabovici. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su Kerezović, pripadnici jedinice za asanaciju, 20 vojnika iz jedinica Grabovica i Vrbanjci i Đekanović uložili napore da od međunarodne zajednice prikriju ubistvo u školi u Grabovici. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je, 4. novembra 1992., 1. KK uložio napore da prikrije to ubistvo od Glavnog štaba VRS-a tako što je

[14811] P3745 (Redovni borbeni izvještaj 1. KK-a, 4. novembar 1992.), str. 1.
[14812] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 73; P442 (Izvještaj Komande 1. KK-a VRS-u, 5. novembar 1992.), str. 1.
[14813] Svjedok RM-802, T. 4639-4642.
[14814] V. Završni podnesak odbrane, par. 1140.

lažno izvijestio da su zarobljeni pripadnici Zelenih beretki ubijeni toga dana nakon ranjavanja četiri i pogibije jednog vojnika Kotorvaroške lake pješadijske brigade, te spaljivanja ranjenih vojnika na Goloj Planini, dok je sljedećeg dana 1. KK lažno izvijestio Glavni štab VRS-a da su te iste žrtve izgubile život u borbenim dejstvima.

Opština Kotor-Varoš – ubistvo u Vrbanjcima

4041. U vezi s navodnim prikrivanjem ubistva najmanje 30 bosanskih Muslimana, uključujući 15 bosanskih Muslimana koji su bili zatočeni u Alagićevom kafiću, 2. jula 1992., tokom napada na Vrbanjce, a u znak odmazde za zasjedu koju su naoružani bosanski Muslimani postavili snagama VRS-a, o čemu se govori u poglavlju 4.7.1, *Incidenti ubistva koji nisu navedeni u prilozima Optužnici*, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **svjedok RM-009**, bosanski Srbin iz Kotor-Varoša.[14815]

4042. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, 3. jula 1992., pripadnici jedinice za asanaciju pokopali tijela nekih od bosanskih Muslimana koji su ubijeni dan ranije, tokom napada na Vrbanjce. Pokopavanje je obavljeno na osnovu naređenja Duška Kerezovića, koji je u vezi s tim dobio konkretna naređenja od Sretka Majstorovića, ministra rata za Kotor-Varoš. S obzirom na činjenicu da je u tom naređenju konkretno rečeno da u operaciji treba da učestvuju samo srpski pripadnici jedinice za asanaciju, Pretresno vijeće konstatuje da su Kerezović, postupajući po Majstorovićevom naređenju, i pripadnici jedinice za asanaciju uložili napore da prikriju to ubistvo od javnosti.

Opština Prijedor – ubistvo zatočenika u logoru Keraterm

4043. U vezi s navodnim prikrivanjem ubistva 190 do 220 zatočenika u logoru Keraterm 25. jula 1992. ili oko tog datuma, o čemu se govori u poglavljima 4.10.1, *Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Safet Tači**, bosanski Musliman, civil iz Kozarca u opštini Prijedor;[14816] i

[14815] P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 39-40; svjedok RM-009, T. 7957-7958; P846 (Potvrda od 5. februara 1993., koju je potpisao Duško Kerezović). Dokazi koje je iznio svjedok RM-009 razmotreni su u poglavlju 4.7.1., *Incidenti ubistva koji nisu navedeni u prilozima Optužnici*.
[14816] P158 (Safet Tači, bilješka istražitelja o svjedočenju, 4. maj 1998.), par. 1; P159 (Safet Tači, izjava svjedoka, 20. septembar 2000.), str. 1; Safet Tači, T. 2092.

svjedok RM-008, bosanski Musliman iz opštine Prijedor,[14817] kao i dokumentarni dokazi.[14818]

4044. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je 1. KK uložio napore da prikrije ubistvo 190 do 220 zatočenika u logoru Keraterm od Glavnog štaba VRS-a tako što je lažno izvijestio da je 50 zatočenika ubijeno u pokušaju masovnog bijega iz logora.

Opština Prijedor – logor Omarska

4045. U vezi s navodnim prikrivanjem protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema približno 3.300 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u logoru Omarska u periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992., o čemu se govori u poglavljima 4.10.2, *Incident 15.2. iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.[14819] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Edward Vulliamy**, novinar lista *The Guardian*, koji je od 1992. do 1995. izvještavao o događajima u Bosni i Hercegovini;[14820] **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[14821] **svjedok RM-065 i svjedok RM-026**, obojica bosanski Muslimani iz opštine Prijedor;[14822] **Miloš Šolaja**, koji je od 18. jula 1992. do kraja rata bio glavni urednik u Pres centru 1. KK-a,[14823] kao i dokumentarni dokazi.[14824]

[14817] P3224 (Svjedok RM-008, izjava svjedoka, 16. maj 2013.), str. 1, par. 3.
[14818] Dokazi koje su iznijeli svjedok RM-008 i Safet Tači, te dokazni predmeti P161 i P248, razmotreni su u poglavlju 4.10.1, *Incident 13.1. iz Priloga B Optužnici*.
[14819] Činjenice o kojima je presuđeno 967 i 1005 razmotrene su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14820] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7899-7904, 7989-7990, 8035.
[14821] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.
[14822] **Svjedok RM-065**: P3271 (Svjedok RM-065, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 22. marta, str. 1-2, izjava svjedoka od 28. avgusta 2000., str. 2; P3274 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-065). V. takođe P3279 (Tabela podudarnosti). **Svjedok RM-026**: P2585 (Svjedok RM-026, izjave svjedoka), izjava od 23. septembra 1994., str. 1-2.). Dokazi koje su iznijeli svjedoci RM-065 i RM-026 razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14823] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4. Dokazi koje je iznio Miloš Šolaja razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2. iz Priloga C Optužnici*.
[14824] Dokazni predmeti P3878 i P3928 razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*. Dokazni predmeti P201 i P2879 razmotreni su drugdje u poglavlju 9.2.10.

4046. Prema jednom članku iz lista *Newsday* od 19. jula 1992., vojne vlasti i lokalni Crveni krst potvrdili su da kod Omarske postoji logor, ali su odbijali zahtjeve za posjetu tom logoru. Kako se navodi u tom članku, jedan službenik SDA rekao je da je vojska odbila sve zahtjeve za posjete pod izgovorom da je Omarska u "zoni visokog rizika".[14825]

4047. **Edward Vulliamy** je, zajedno s dva novinara ITN-a, došao u Beograd 28. ili 29. jula 1992.[14826] Povod za tu posjetu bili su izvještaji objavljeni u listu *The Guardian* u vezi s uslovima u logoru Omarska, Karadžićevo negiranje činjenice da su u tom logoru držani civili i njegov javni poziv novinarima da se sami uvjere da su ti izvještaji bili izmišljotine.[14827] Po dolasku u Beograd, novinari su dobili akreditaciju od pres agencije bosanskih Srba i od saveznih vlasti kako bi mogli posjetiti logor Omarska.[14828] Zatim su se sreli s funkcionerima iz organa vlasti Republike Srbije i bosanskih Srba, uključujući Nikolu Koljevića, potpredsjednika bosanskih Srba.[14829]

4048. Koljević i vlasti republike bosanskih Srba su, prije posjete Omarskoj, najprije novinarima organizovali posjetu drugim logorima.[14830] Dana 3. avgusta 1992., svjedok i drugi novinari prevezeni su vojnim helikopterom na Pale, pod pratnjom ljudi u vojnim maskirnim uniformama.[14831] Na Palama je svjedoka, dva reportera ITN-a i dvije televizijske ekipe – ekipu ITN-a i ekipu televizije bosanskih Srba, od kojih su neki ili svi nosili vojne maskirne unforme – dočekao Karadžić.[14832] Karadžić im je obećao da će dobiti pristup u Omarsku i Trnopolje, ali htio je da najprije vide neke druge objekte u kojima su držani Muslimani na području Pala.[14833] Na Palama je, kada su došli novinari, bio i Koljević.[14834] Vulliamy je u svom svjedočenju takođe izjavio da se sjeća kako je Mladić prošao pored njih na Palama, dok su bili na ručku.[14835] U vezi s izvještajima i televizijskim reportažama o navodima vezanim za logor Omarska, Edward Vulliamy je

[14825] P2890 (članak iz lista *Newsday*, 19. juli 1992.), str. 2.
[14826] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7905.
[14827] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7904-7905, 8080, 8095-8096; Edward Vulliamy, T. 2584; P204 (Članak koji je napisao Edward Vulliamy, objavljen u listu *The Guardian* 7. avgusta 1992.), str. 2.
[14828] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 8080-8081.
[14829] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7905.
[14830] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7907.
[14831] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7908; Edward Vulliamy, T. 2584, 2600.
[14832] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7908-7909; Edward Vulliamy, T. 2586, 2600, 2633.
[14833] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7909; Edward Vulliamy, T. 2586-2587.
[14834] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7910.
[14835] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 8113.

rekao da se sjeća da je Mladić za fotografije iz logora rekao da su falsifikati i montaže, ili pak da su to fotografije koje prikazuju "srpske" zatočenike držane u muslimanskim logorima.[14836]

4049. Dana 4. avgusta 1992., svjedok i dva novinara ITN-a odvezeni su, pod vojnom pratnjom, maskirnim vojnim kamionom sa Pala u Banjaluku.[14837] Kada su se zaustavili u Bijeljini da ručaju, pridružio im se Koljević.[14838] Svjedok je Koljevića također vidio u Banjaluci te večeri.[14839] Ujutro 5. avgusta 1992., svjedok i dva novinara ITN-a sreli su se s predstavnikom VRS-a u Banjaluci, za kojeg je svjedok rekao da se zvao major Milutinović, i koji im je od tog trenutka dodijeljen kao vojna pratnja.[14840] Iz Banjaluke su se s majorom Milutinovićem odvezli za Prijedor.[14841]

4050. Po dolasku u grad Prijedor, svjedok, koji je do tada stekao utisak da se njihova posjeta Omarskoj namjerno odgađa, rekao je majoru Milutinoviću da se želi sastati s ljudima koji će im dati ovlaštenje da posjete Omarsku.[14842] Milutinović je odveo svjedoka i druge novinare u zgradu opštine u Prijedoru i upoznao ih s načelnikom policije Simom Drljačom, koji ih je zatim predstavio grupi ljudi koji su, kako im je prema riječima svjedoka saopšteno, činili "krizni odbor" ili "krizni štab".[14843] Osim Drljače, članovi tog odbora bili su gradonačelnik Milomir Stakić, njegov zamjenik Milan Kovačević, pukovnik Vladimir Arsić i Nada Balaban.[14844] Pukovnik Arsić je predložio da novinari prvo posjete Manjaču, koja je bila pod njegovom vojnom vlašću.[14845] Svjedok je znao da je Manjaču već posjetio MKCK i nije bio zainteresovan da posjeti Manjaču.[14846] Arsić je rekao svjedoku da će, ako želi da mu se odobri pristup u Omarsku, morati da traži dozvolu od civilnih vlasti koje su držale logor pod svojom kontrolom i pokazao prema Stakiću, Kovačeviću i Drljači, implicirajući da mu treba

[14836] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 8114-8115.
[14837] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7910-7911; Edward Vulliamy, T. 2587.
[14838] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7910.
[14839] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7910-7911.
[14840] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7910; Edward Vulliamy, T. 2588, 2602, 2638-2639.
[14841] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7911.
[14842] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7912.
[14843] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7912-7913, 8081-8083, 8111-8112, 8146; Edward Vulliamy, T. 2589, 2602. Pretresno vijeće smatra da se dokazi koje je ovaj svjedok iznio odnose na krizni štab.
[14844] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7913, 8111.
[14845] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7916-7917, 8084-8085; Edward Vulliamy, T. 2692-2693.
[14846] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7917, 8150; Edward Vulliamy, T. 2693.

njihova dozvola.[14847] Na tom sastanku je istaknuto da logorima Omarska i Trnopolje upravljaju civilne vlasti.[14848] Svjedok je insistirao da ih odvedu da vide Omarsku; jedan od dva novinara ITN-a je također rekao da želi posjetiti Trnopolje.[14849] Stakić mu je rekao da se na Manjači drže pripadnici muslimanskih paravojnih snaga koji su uhapšeni ili zarobljeni, a da se u Omarskoj i Trnopolju drže civili koji žele da odu s tog područja.[14850] Na tom istom sastanku, Kovačević je rekao novinarima da su logori koje će posjetiti tranzitni logori.[14851]

4051. Nakon što su učesnici tog sastanka vodili, prema riječima svjedoka, žučnu raspravu u vezi s insistiranjem novinara da posjete logor Omarska, Drljača im je rekao da će ići u Omarsku, nakon čega su Drljača, major Milutinović i neki uniformisani ljudi otpratili svjedoka i dvojicu novinara ITN-a u taj logor.[14852] Jedan plavi policijski oklopni transporter na kojem je bio mitraljez predvodio je pratnju za Omarsku.[14853]

4052. Na neasfaltiranom putu koji je vodio ka logoru Omarska, iznad glava im je, iz pravca šume, ispaljen rafal i neki od uniformisanih ljudi, koji su, kako je svjedok rekao, nosili plave uniforme paravojnih jedinica, izašli su iz plavog oklopnog transportera i uzvratili vatru iz jarka.[14854] Novinarima je rečeno da ih napadaju "muslimanski ekstremisti", ali je svjedok, koji je bio izložen vatri u drugim sukobima, na osnovu činjenice da je vatra otvarana samo iz jednog pravca i da im je pucano pravo iznad glave, a da je uzvratna vatra bila prilično visoka, zaključio da je taj incident bio insceniran kako bi se novinari zastrašili.[14855]

4053. Prema saopštenju za štampu republike bosanskih Srba od 7. avgusta 1992., nadležni organi su imali dokaze da su se ljudi koji su bili zatvoreni u logoru Omarska borili protiv VRS-a.[14856] Iako prostorije u logoru Omarska nisu bile opremljene za

[14847] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 8084-8086, 8156-8157.
[14848] Edward Vulliamy, T. 2664-2665, 2678; P204 (Članak koji je napisao Edward Vulliamy, objavljen u listu *The Guardian* 7. avgusta 1992.), str. 3.
[14849] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7917, 7923, 7936, 8085.
[14850] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7923.
[14851] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7931.
[14852] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7935-7937, 8094; Edward Vulliamy, T. 2589, 2602, 2637-2638.
[14853] Edward Vulliamy, T. 2623-2624.
[14854] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7937-7938, 8028-8029.
[14855] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7938-7939; Edward Vulliamy, T. 2624-2626, 2631, 2736-2737.
[14856] P7194 (Saopštenje za javnost Branka Đerića, 7. avgust 1992.), str. 4.

smještaj velikog broja ljudi i iako nije bilo dovoljno sanitarne i druge opreme, bili su prinuđeni da ih koriste; jedan od razloga za to bio je što "drug[a] stran[a]" nije bila zainteresovana za razmjenu zatočenika.[14857] Nadalje, prema tom saopštenju za štampu, MUP je izdao naredbu da se iz logora Omarska odmah puste na slobodu ljudi stariji od 60 godina, teški ranjenici i bolesnici, osim ako se protiv njih ne vodi krivični postupak. Snimateljima nije bilo dozvoljeno da snimaju sve u logoru. MKCK je pozvan da pruži pomoć ljudima u logoru Omarska.[14858]

4054. **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju rekao da se oko 9. avgusta 1992. susreo s grupom novinara u Banjaluci.[14859] Oni su insistirali na tome da posjete Omarsku i Trnopolje u opštini Prijedor, ali on je odbio da ih tamo odvede jer ti centri nisu bili u nadležnosti VRS-a, već u nadležnosti države i civilnih opštinskih vlasti. Međutim, nakon razgovora s Karadžićem, generali Talić i Kelečević naredili su svjedoku da odvede novinare tamo.[14860] U Omarskoj ih je dočekao Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, s kojim su obišli objekte i razgovarali sa zatočenicima.[14861]

4055. Dana 5. avgusta, više novinara je posjetilo logore Omarska i Trnopolje. U logoru Omarska, reporterima je pokazano samo par stotina od 2.500 zatočenika, koji su svi bili muškarci, Muslimani. Logorske vlasti su reporterima rekle da se zatočenici ispituju i da se oni za koje se ustanovi da su krivi jer su se borili protiv Srba šalju u logore za ratne zarobljenike, a da se oni za koje se ustanovi da su nevini šalju u izbjegličke logore.[14862] Jedna neidentifikovana žena je rekla da su Omarska i Trnopolje tranzitni centri, a ne logori.[14863] Zatočenici iz Omarske i drugih zatočeničkih logora su, nakon više dana ili mjeseci ispitivanja, prebacivani u Trnopolje.[14864] Prema riječima jednog reportera, nakon posjete novinara, Srbi su brzo zatvorili Omarsku i većina preživjelih zatočenika potajno je preseljena u logor Manjača.

4056. Prema dva izvještaja televizijskog kanala ITN, logor Omarska se nalazio u starom rudarskom kompleksu kod Banjaluke i obezbjeđivali su ga Srbi. Reporterima ITN-a je pokazano nekoliko stotina od 2.500 zatočenika, koji su svi bili muškarci, Muslimani. Reporterima je rečeno da se ti zatočenici ispituju kao mogući muslimanski

[14857] Miloš Šolaja, T. 32765; P7194 (Saopštenje za javnost Branka Đerića, 7. avgust 1992.), str. 4.
[14858] P7194 (Saopštenje za javnost Branka Đerića, 7. avgust 1992.), str. 4.
[14859] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 37, 39.
[14860] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 38.
[14861] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 39, 46.
[14862] P4136 (Video-insert iz serije *Dispatches*), str. 10.
[14863] P4136 (Video-insert iz serije *Dispatches*), str. 11.
[14864] P4136 (Video-insert iz serije *Dispatches*), str. 11.

borci; oni za koje se ustanovi da su krivi jer su se borili protiv Srba šalju se u logore za ratne zarobljenike, a oni za koje se ustanovi da su nevini šalju se u izbjegličke logore. Vojnici su reporterima takođe rekli da vojska ne kontroliše Omarsku; zapravo, za zatočenike su bili zadužene civilne vlasti i lokalna milicija. Komandant logora i portparolka lokalnih srpskih vlasti rekli su da su Omarska i Trnopolje tranzitni centri, a ne logori.[14865] Zatočenike iz Omarske i drugih zatočeničkih centara su, nakon više dana ili mjeseci ispitivanja, prebacivani u Trnopolje.[14866] Zatočenici u logoru Omarska dobijali su jedan obrok dnevno.[14867] Pristup logoru je bio uskraćen za UN i MKCK.[14868] Usprkos Karadžićevom obećanju o otvorenosti prema štampi, reporterima je bilo dozvoljeno da vide samo menzu u logoru.[14869]

4057. Dana 22. avgusta 1992., Komanda 1. KK-a izvijestila je sa svog IKM-a Komandu Operativne grupe Prijedor da je pomanjkanje discipline dovelo opštinu Prijedor na rub anarhije i da u četi Vojne policije vlada nejedinstvo.[14870] Nakon što su strani novinari posjetili logore Omarska i Trnopolje, pripadnici čete su pokušali da se distanciraju od incidenata u logorima i prihvatnim centrima i prebacivali su odgovornost za izdavanje naređenja za masovna pogubljenja na nekog drugog.[14871] U tom izvještaju se navodi da su se u vezi s ovim incidentima pojavili falsifikovani, antedatirani dokumenti i zaključuje se da se zbog tih ubijanja, Muslimani koji su istjerani ili koji su pobjegli iz opštine Prijedor, prihvataju oružja protiv republike bosanskih Srba.[14872]

4058. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, do početka avgusta 1992., Karadžić i vlasti nadležne za logor Omarska uskraćivali pristup u logor Omarska MKCK-u i stranim novinarima.[14873] Negdje početkom avgusta 1992., jedna grupa stranih novinara dobila je pristup u logor Omarska.[14874] Njihovu posjetu je odobrio Karadžić i, na osnovu naređenja generala Talića i generala Kelečevića, došli su u logor Omarska pod pratnjom, između ostalih, Sime Drljače, koji je bio načelnik SJB-a

[14865] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 1, 4.
[14866] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 2, 4.
[14867] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 4.
[14868] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 1, 4.
[14869] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 1-2, 4.
[14870] P3820 (Izvještaj o opštini Prijedor, 22. avgust 1992.), str. 1-2.
[14871] P3820 (Izvještaj o opštini Prijedor, 22. avgust 1992.), str. 2.
[14872] P3820 (Izvještaj o opštini Prijedor, 22. avgust 1992.), str. 2.
[14873] Pretresno vijeće ima u vidu da su mu predočeni dokazi da je do početka avgusta 1992. MKCK-u bio uskraćivan pristup u logor Omarska, ali da mu nisu predočeni nikakvi dokazi u vezi s tim da li MKCK jeste posjetio logor nakon tog datuma.
[14874] Pretresno vijeće ima u vidu da su mu predočeni nedosljedni dokazi u vezi s tačnim datumom kada je ta grupa novinara posjetila logor, međutim, svi dokazi smještaju tu posjetu negdje između 5. i 7. avgusta 1992.

Prijedor, Milovana Milutinovića i Miloša Šolaje. Novinari su se također sastali sa članovima Kriznog štaba Prijedor, uključujući Milomira Stakića, Milana Kovačevića, pukovnika Vladimira Arsića i Nadu Balaban.[14875] Arsić je rekao novinarima da su za logor Omarska zadužene civilne vlasti, a Stakić im je rekao da se u Omarskoj drže civili koji žele da odu s tog područja.

4059. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su, otprilike u vrijeme kada su grupe novinara počele posjećivati logor Omarska, vlasti nadležne za logor prebacile veliku većinu zatočenika iz logora Omarska u logor Manjača; u logoru je nakon prebacivanja ostalo samo 170 do nekoliko stotina zatočenika, koji su svi bili muškarci. Logorske vlasti su zatim podijelile ćebad preostalim zatočenicima i stavile krevete u logor. Preostalim zatočenicima su rekle da novinarima koji su bili u posjeti kažu da ih tu drže tek 15 dana i upozorili ih da se ne žale na uslove zatočeništva. Novinarima je bilo dozvoljeno da vide samo menzu u logoru, ali im je bilo dozvoljeno da razgovaraju sa zatočenicima. Pretresno vijeće također konstatuje da su te mjere preduzete na osnovu Mladićevog naređenja od 3. avugusta 1992., u kojem stoji, između ostalog, da logor Omarska treba pripremiti za posjetu stranih novinara. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su Karadžić i vlasti koje su bile nadležne za logor Omarska nastojali da od MKCK-a i od stranih novinara prikriju protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje u logoru Omarska.

4060. O Mladićevoj navodnoj umiješanosti u prikrivanje protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u logoru Omarska biće više riječi u poglavlju 9.3.10.

Opština Prijedor – logor Trnopolje

4061. U vezi s navodnim prikrivanjem protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema približno 8.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u logoru Trnopolje u periodu od barem 26. maja 1992. do kraja septembra 1992., o čemu se govori u poglavljima 4.10.2, *Incident 15.4. iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2,

[14875] Pretresno vijeće ima u vidu da su se novinari, prema činjenici o kojoj je presuđeno 967, sastali s Drljačom, Stakićem, Kovačevićem, Arsićem i Nadom Balaban *u* logoru Omarska, ali da su se, prema riječima Edwarda Vulliamya, s ta tri funkcionera sastali *prije* nego što su pod pratnjom odvedeni u logor Omarska. Pretresno vijeće smatra da ova mala nepodudarnost između dokaza i činjenice o kojoj je presuđeno ne utiče na opšti zaključak Vijeća da su se novinari sastali s tim funkcionerima u vezi s njihovom posjetom logoru Omarska.

Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Herbert Okun**, specijalni savjetnik i zamjenik specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN-a od 1991. do 1997. i kopredsjedavajući Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji;[14876] **svjedok RM-060**, bosanski Musliman iz Bišćana u opštini Prijedor;[14877] i **Idriz Merdžanić**, bosanski Musliman, ljekar iz Kreševa u opštini Sarajevo.[14878] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Edward Vulliamy**, novinar lista *The Guardian*, koji je od 1992. do 1995. izvještavao o događajima u Bosni i Hercegovini;[14879] **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[14880] **Miloš Šolaja**, koji je od 18. jula 1992. do kraja rata bio glavni urednik u Pres centru 1. KK-a;[14881] **Nusret Sivac,** koji je radio kao novinar za TV Sarajevo i pokrivao događaje u Prijedoru i okolnim opštinama;[14882] **Charles McLeod**, koji je od jula 1992. bio pripadnik PMEZ-a u sjeverozapadnoj Bosni;[14883] **Slavko Puhalić**, Srbin, vojnik iz Prijedora koji je do avgusta 1992. služio pod komandom Slobodana Kuruzovića u logoru Trnopolje,[14884] kao i dokumentarni dokazi.[14885]

4062. **Herbert Okun** je izjavio da je 26. avgusta 1992., u govoru na Londonskoj konferenciji o bivšoj SFRJ, predsjednik MKCK-a naglasio krajnje teške uslove u kojima su se nalazile hiljade civila zatočene u logorima Trnopolje i Manjača, u koje se MKCK-u odbijao pristup od 18. avgusta 1992. Nakon brojnih demarša MKCK-a na lokalnom i na najvišem političkom nivou, delegatima MKCK-a je dozvoljen pristup u te

[14876] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta Krajišnik, 22.-25. juni 2004.), str. 4137.
[14877] P2596 (Svjedok RM-060, transkript iz predmeta *Stakić*, 26.-27. avgust 2002.), str. 6850-6851, 6853; P2597 (Svjedok RM-060, list s pseudonimom iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*, predmet br. IT-97-24-T); P2599 (Svjedok RM-060, tabela podudarnosti s transkriptom iz predmeta *Stakić*, 7. mart 2013.), str. 1. Dokazi koje je iznio svjedok RM-060 razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*.
[14878] P269 (Idriz Merdžanić, izjava svjedoka, 28. avgust 2000.), str. 1, par. 1-3; Idriz Merdžanić, T. 3321.
[14879] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7899-7904, 7989-7990, 8035.
[14880] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.
[14881] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4.
[14882] P480 (Nusret Sivac, transkripti iz prethodnih predmeta), transkript iz predmeta *Stakić*, 29.-30. juli 2002., str. 6561-6562.
[14883] P3258 (Charles McLeod, transkript iz predmeta *Brđanin*, 21.-24. juni 2002.), str. 7281.
[14884] D898 (Slavko Puhalić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), str. 1, par. 2-5; Slavko Puhalić, T. 31659, 31664.
[14885] Dokazi koje su iznijeli svjedok RM-060, Idriz Merdžanić, Edward Vulliamy, Miloš Šolaja, Nusret Sivac, Charles McLeod i Slavko Puhalić razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*. Dokazi koje je iznio Milovan Milutinović razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*, i drugdje u poglavlju 9.2.10. Dokazni predmeti P201, P2813 i P2879 razmotreni su drugdje u poglavlju 9.2.10.

logore 26. avgusta 1992.[14886] Nakon ovog govora, niko iz rukovodstva bosanskih Srba, uključujući Karadžića, nije negirao da se to dešava u Bosni, iako je Karadžić u septembru 1992. tvrdio da je logor otvoren i da zatočenici mogu slobodno otići.[14887]

4063. Dana 29. jula 1992., list *The Guardian* je izvijestio o uslovima koji su vladali u i oko koncentracionog logora Trnopolje, koji se nalazio na udaljenosti od pet kilometara od Kozarca i služio kao zatvor za Muslimane i Hrvate.[14888] Tamo je od 27. aprila bilo zatočeno pet hiljada žena i djece.[14889] MKCK-u nije bilo dozvoljeno da uđe unutra.[14890] Prema izvještaju lista *The Guardian*, Trnopolje je bilo "najbolji" od četiri koncentraciona logora na sjeveru Srpske republike u Bosni, i u njemu je držano najmanje 14.000 Muslimana.[14891] Zatvorenici su dobijali hranu svaki dan, a mještanima je bilo dozvoljeno da im donose zalihe.[14892]

4064. Prema izvještaju emitovanom na kanalu ITN, u logoru Trnopolje je živjelo 2.000 "izbjeglica".[14893] Reporterka ITN-a je izvjestila da su uslovi u Trnopolju bili užasavajući.[14894] Na temperaturi od 38 stepeni, stotine muškaraca bile su prisiljene da jedu i spavaju napolju, iza bodljikave žice, a dnevni obroci koje su dobijali sastojali su se od malog komada kruha i tanjira supe.[14895] U improvizovanoj ambulanti bilo je slučajeva svraba, neishranjenosti i dijareje, a lokalni ljekari su rekli da vlada hronična nestašica lijekova.[14896] Reporteri ITN-a nisu primijetili dokaze o premlaćivanju, ali jedan logorski ljekar u Trnopolju, koji je bio Musliman, rekao je da je bilo slučajeva premlaćivanja i da je ukazivao pomoć i ljudima koji su bili premlaćeni u drugim logorima.[14897] Zatočenici s kojima su reporteri razgovarali nisu znali zašto su bili u tom logoru niti da li su tu držani kao zatvorenici ili izbjeglice.[14898] Nekoliko zatočenika je reklo da je u Trnopolju bilo ubijanja iz odmazde, primijetivši da je jednom prilikom,

[14886] P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22.-23., 28. april 2010.), str. 1502-1504; P3111, (Govor predsjednika MKCK-a Sommaruge na Londonskoj konferenciji održanoj 26. avgusta 1992.), str. 3; P3116 (Herbert Okun, Tabela podudarnosti), str. 1.
[14887] P3103 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 22.-25. juni 2004.), str. 4198, 4200; P3104 (Herbert Okun, transkript iz predmeta *Karadžić*, 22.-23., 28. april 2010.), str. 1504-1505; P3115 (Indeks uz bilješke iz dnevnika ambasadora Herberta Okuna, bilješka od 10. septembra 1992.), str. 5.
[14888] P4320 (Novinski izvještaj iz lista *The Guardian*, 29. juli 1992.), str. 1-2.
[14889] P4320 (Novinski izvještaj iz lista *The Guardian*, 29. juli 1992.), str. 2.
[14890] P4320 (Novinski izvještaj iz lista *The Guardian*, 29. juli 1992.), str. 2.
[14891] P4320 (Novinski izvještaj iz lista *The Guardian*, 29. juli 1992.), str. 2-3.
[14892] P4320 (Novinski izvještaj iz lista *The Guardian*, 29. juli 1992.), str. 2.
[14893] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 2, 6.
[14894] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 4.
[14895] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 4.
[14896] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 6.
[14897] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 2, 6.
[14898] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 3.

nakon pogibije deset srpskih vojnika u jednom muslimanskom selu, ubijeno 150 zatočenika.[14899] Reporterima je takođe rečeno da su zatočenike nasmrt premlaćivali.[14900] Jedan zatočenik je reporterima ITN-a dao rolnu filma koji prikazuje teške povrede, po svemu sudeći od premlaćivanja.[14901] Taj zatočenik se bojao da će ga ubiti ako ga uhvate da razgovara s reporterima.[14902]

4065. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, prije nego što su negdje početkom avgusta 1992. strani novinari posjetili logor Trnopolje,[14903] komandant logora Slobodan Kuruzović, koji je, kako je konstatovano u poglavlju 3.1.2, bio pripadnik 43. motorizovane brigade, rekao mnogim zatočenicima da mogu otići iz logora i vratiti se svojim kućama i da su logorski stražari organizovali konvoj u kojem su skoro sve žene i djeca otišli iz logora.[14904] Posjetu novinara su odobrili Mladić i Karadžić i novinari su, na osnovu naređenja generala Talića i generala Kelečevića, došli u logor Omarska pod pratnjom, između ostalih, Sime Drljače, koji je bio načelnik SJB-a Prijedor, Milovana Milutinovića, Miloša Šolaje i pripadnika civilne policije. Tokom posjete, neki od zatočenika su oklijevali da o uslovima i načinu na koji se prema njima postupalo u logoru u govore prisustvu logorskih stražara i medicinskog tehničara Miće Kobasa,[14905] dok su drugi govorili novinarima o premlaćivanjima i ubijanjima koja su se dešavala u logoru i o nedostatku hrane i vode; jedan zatočenik je uspio da se nasamo nađe s jednom novinarkom i dao joj je foto-aparat i film s fotografijama koje je snimio u logoru. Od sredine avgusta 1992., logor Trnopolje posjetilo je nekoliko međunarodnih delegacija, uključujući predstavnike MKCK-a, i prije tih posjeta, uslovi u logoru su se poboljšali; logorski stražari su zatočenicima naredili da uklone ograde oko logora i

[14899] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 5.
[14900] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 5.
[14901] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 2, 5.
[14902] P4155 (Transkript ITN-ovog video-snimka), str. 2, 5.
[14903] Pretresno vijeće ima u vidu da su mu predočeni nedosljedni dokazi u vezi s tačnim datumom kada je grupa novinara posjetila logor Omarska, međutim, svi dokazi smještaju tu posjetu negdje između 4. i 7. avgusta 1992.
[14904] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi, koje je iznio Slavko Puhalić, da u logoru Trnopolje nisu vršene pripreme za dolazak novinara. Međutim, Pretresno vijeće ima u vidu da Puhalić nije tačno naveo kada je održana posjeta novinara o kojoj je govorio. Pored toga, taj svjedok je izjavio da je bio u logoru samo dan prije i dan poslije posjete novinara. Pretresno vijeće, stoga, smatra da je vjerovatno da su drugi svjedoci, uključujući Idriza Merdžanića i svjedoka RM-060, koji su obojica bili zatočeni u logoru Trnopolje, primijetili bilo mjere – uključujući uklanjanje zatočenika iz logora i/ili poboljšanje uslova zatočeništva – preduzete prije neke druge posjete novinara logoru Trnopolje, a ne one o kojoj je Puhalić svjedočio, bilo mjere preduzete bez Puhalićevog znanja.
[14905] Pretresno vijeće smatra da se dokazi koje je iznio Merdžanić o Mići Kobasu odnose na medicinskog tehničara u logoru Trnopolje Miću Kobasa.

logorske vlasti su donijele hranu, odjeću i lijekove u logor i dozvolile zatočenicima da primaju posjete svojih porodica. Logorski stražari su takođe postavili znak na kojem je pisalo da je logor sabirni centar i zaprijetili zatočenicima da ne daju izjave predstavnicima MKCK-a. Pretresno vijeće konstatuje da su gore pomenute mjere bile preduzete na osnovu Mladićevog naređenja od 3. avgusta 1992. u kojem stoji, između ostalog, da logor Trnopolje treba pripremiti za posjetu stranih novinara. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su Mladić i Karadžić MKCK-u uskratili pristup logoru Trnopolje u periodu od 18. do 26. avgusta 1992. Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da je logor Trnopolje bio pod konstantnim nadzorom MKCK-a[14906] kao neosnovan, budući da odbrana nije uputila ni na jedan dokaz u prilog tom svom argumentu i da dokazi protivrječe tom argumentu.

4066. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je, 31. avgusta 1992., PMEZ posjetio logor Trnopolje. Tom prilikom, Stakić je rekao PMEZ-u da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su bili u logoru Trnopolje nisu optuženi ni za kakav zločin, ali da većina njih želi da ostane u logoru i da su VRS i policija zarobili više hiljada ljudi i doveli ih u logor Trnopolje da bi ih zaštitili od borbi. Logorski stražari rekli su PMEZ-u da su mitraljezi bili upereni ka logoru radi zaštite ljudi u logoru. Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da su Ljekari bez granica i Farmaceuti bez granica[14907] posjetili logor Trnopolje kao neosnovan, budući da odbrana nije uputila ni na jedan dokaz u prilog tom svom argumentu i da Pretresnom vijeću nije predočen nijedan dokaz u vezi s tim.

4067. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, u više prilika, Karadžić i vlasti nadležne za logor Trnopolje, uključujući komandanta logora Kuruzovića, koji je, kako je konstatovano u poglavlju 3.1.2, bio pripadnik 43. motorizovane brigade, i logorski stražari nastojali da prikriju protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u logoru Trnopolje od međunarodnih organizacija, uključujući MKCK, kao i od stranih novinara.

4068. O Mladićevoj navodnoj umiješanosti u prikrivanje protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u logoru Trnopolje biće više riječi u poglavlju 9.3.10.

[14906] V. Završni podnesak odbrane, par. 993.
[14907] V. Završni podnesak odbrane, par. 993.

Opština Vlasenica – logor Sušica

4069. U vezi s navodnim prikrivanjem protivpravnog zatočenja i okrutnog i nečovječnog postupanja prema 2.000 do 2.500 bosanskih Muslimana oba pola i svih uzrasta, uključujući civile, u logoru Sušica u periodu od 31. maja do septembra 1992., od strane Kriznog štaba Vlasenica i stražara, koji su bili pripadnici VRS-a i MUP-a, o čemu se govori u poglavljima 4.14.2, *Incident 19.3. iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, kao i ubistva 140 do 150 zatočenika, bosanskih Muslimana, u logoru Sušica od strane Srba, pripadnika MUP-a iz SJB-a Vlasenica 30. septembra 1992., o čemu se govori u poglavljima 4.14.1, *Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.[14908] Vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **svjedok RM-006**, Srbin iz Vlasenice,[14909] kao i dokumentarni dokazi.[14910]

4070. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Dragan Nikolić, koji je bio komandant logora Sušica od sredine juna 1992., u dva navrata u periodu od sredine juna do 30. septembra 1992., kada su pripadnici međunarodnih organizacija posjetili logor Sušica, uspio da sakrije mnoge zatočenike i da prikrije uslove zatočenja. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su, nakon ubistva barem 140 do 150 bosanskih Muslimana, zatočenika u logoru Sušica 30. septembra 1992., članovi Kriznog štaba Vlasenica naredili da se taj logor sruši i da se prikriju tragovi njegovog postojanja, uključujući uništavanje dokumenata i svih predmeta koji su ostali iza zatočenika. Pretresno vijeće, stoga, konstatuje da su Krizni štab Vlasenica i Nikolić uložili napore da od pripadnika međunarodnih organizacija prikriju protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje u logoru Sušica, kao i ubistvo 140 do 150 bosanskih Muslimana, zatočenika u logoru Sušica, 30. septembra 1992.[14911]

9.2.11 Tomašica

[14908] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1264 razmotrena je u poglavlju 4.13.2, *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici*. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 1267 i 1268 razmotrene su u poglavlju 4.14.1, *Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici*.
[14909] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), str. 1. Dokazi koje je iznio svjedok RM-066 razmotreni su u poglavlju 4.14.1, *Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici*.
[14910] Dokazni predmet P6937 razmotren je u poglavlju 4.13.2, *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici*.
[14911] Pretresno vijeće ima u vidu da mu nisu predočeni dokazi o tome da su bile planirane daljnje posjete pripadnika međunarodnih organizacija logoru Sušica nakon 30. septembra 1992., ali ono smatra da su, s obzirom na prirodu djela, ta djela imala za cilj da od pripadnika međunarodnih organizacija prikriju ubistva zatočenika u logoru Sušica i postojanje tog logora.

4071. Tužilaštvo je tvrdilo da su VRS i druge vlasti pokušali da prikriju zločine počinjene tokom navodne kampanje etničkog čišćenja koja je provedena u Prijedoru, tako što su žrtve pokopali u masovnu grobnicu Tomašica i neke od njih ponovno pokopali u masovnu grobnicu Jakarina kosa.[14912] Odbrana je iznijela argument da ljudstvo VRS-a nije učestvovalo u pokopavanjima u Tomašici i da prisustvu ljudi u uniformama koje su izgledale kao vojne ne može biti dokaz o umiješanosti VRS-a, pošto su ljudi koji su mobilisani na radnu obavezu morali da nose uniforme, ali nisu bili potčinjeni VRS-u.[14913]

4072. U vezi s navodnim ubistvom bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini Prijedor, o čemu se govori u poglavljima 4.10.1, *Incidenti 6.1, 6.4, 6.5, 6.6 i 6.8 iz Priloga A Optužnici*, *Incidenti.13.1 i .13.2 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, te navodnim pokušajem prikrivanja tih zločina, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.[14914] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Ostoja Marjanović**, koji je od februara 1991. do kraja 1996. bio generalni direktor preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" u opštini Prijedor i član Komisije za informisanje i propagandu SDS-a;[14915] **svjedok RM-387,** bosanski Srbin, koji je u proljeće 1992. bio zaposlen u preduzeću Rudnici željezne rude "Ljubija" u Prijedoru;[14916] **svjedok RM-382**, bosanski Srbin, zaposlen u preduzeću Rudnici željezne rude "Ljubija", koji je 1992. i 1993. bio stacioniran u rudniku "Tomašica" u Prijedoru;[14917] **Radovan Zdjelar**, koji je bio rukovalac rovokopača i koji je 1992. radio u rudniku "Tomašica";[14918] **Dragan Gajić**, koji je bio komandant inžinjerijskog bataljona 343. motorizovane brigade JNA, a kasnije, od 16. septembra 1991. do 18. novembra 1996., 43. motorizovane brigade VRS-a;[14919] **Dragan Vujčić**, Srbin iz opštine Prijedor, koji je bio zamjenik Dragana Gajića i treća po redu osoba u hijerarhiji 43. motorizovane brigade VRS-a.;[14920] **svjedok RM-383**, Srbin, vozač kamiona, koji je

[14912] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Prijedoru, par. 48-52, 55, 57.
[14913] Završni podnesak odbrane, par. 1060-1081.
[14914] Činjenica o kojoj je presuđeno 904 razmotrena je u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.5. iz Priloga A Optužnici*. Činjenice o kojima je presuđeno 1053 i 1054 razmotrene su u poglavlju 4.10.1, *Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici*.
[14915] Ostoja Marjanović, T. 40963-40964, 40966, 40989-40990, 40992-40993, 41053; P7622 (Spisak komisija Opštinskog odbora SDS-a, bez datuma).
[14916] P7316 (Svjedok RM-387, izjava svjedoka, 14. juni 2014.), str. 1, par. 1.
[14917] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), str. 1, par. 1-2.
[14918] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 1-2.
[14919] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), str. 1, par. 1, 3, 5, 16.
[14920] D1359 (Dragan Vujčić, izjava svjedoka, 20. juli 2015.), str. 1, par. 2; Dragan Vujčić, T. 41497-41498.

živio u Prijedoru;[14921] **svjedok RM-384,** vozač koji je 5. maja 1992. bio mobilisan u JNA;[14922] **svjedok RM-038**, bosanski Musliman iz opštine Prijedor;[14923] **svjedok RM-097**, Srbin iz Prijedora;[14924] **svjedok RM-704**, čovjek iz muslimanskog zaseoka Čemernica, selo Jugovci, u opštini Prijedor;[14925] **Jusuf Arifagić**, bosanski Musliman iz Kozarca u opštini Prijedor;[14926] **svjedok RM-385**, Srbin iz Prijedora;[14927] **Ewa Tabeau**, demograf i statističar;[14928] **Thomas Parsons**, direktor Odjela za forenziku u MKNL-u;[14929] i **Ian Hanson**, zamjenik direktora Odjela za forenziku u MKNL-u;[14930] kao i dokumentarni dokazi.

4073. **Ostoja Marjanović** je u svom svjedočenju izjavio da su se rudnici "Ljubija" sastojali od, između ostalog, Istočnih rudišta, koja su poznata pod nazivom Tomašica i nalaze se 18 kilometara istočno od Prijedora, s jamama u selima Busnovi i Marićka.[14931] Preduzeće Rudnici željezne rude "Ljubija" upravljalo je tim rudnicima, koji su bili u državnom vlasništvu.[14932] Rudnici su prestali s radom nakon marta 1992.[14933] Na glavnom ulazu u rudnik "Tomašica" bila je kapija, tako da civili nisu mogli da uđu.[14934] Na oko 100 metara od ovog ulaza, bila je još jedna kapija, koja je vodila u krug preduzeća "Ferox".[14935] Godine 1992., preduzeće Rudnici željezne rude "Ljubija" posjedovalo je razne vrste teških rudarskih i građevinskih mašina, uključujući hidraulične rovokopače, električne buldožere, grejdere, dampere, male autobuse i nekoliko dubinskih bušilica.[14936] U periodu od 1991. pa nadalje, JNA – a kasnije VRS –

[14921] P7416 (Svjedok RM-383, izjava svjedoka, 28. januar 2014.), str. 1, par. 1-2.
[14922] P7313 (Svjedok RM-384, izjava svjedoka, 30. januar 2014.), str.1, par. 2. Dokazi koje je iznio svjedok RM-384 razmotreni su u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.5 iz Priloga A Optužnici*.
[14923] P2946 (Svjedok RM-038, transkript iz predmeta *Stakić*, 15.-16. juli 2002.), str. 5874, 5878-5879.
[14924] P2432 (Svjedok RM-097, svjedočenje u predmetu *Brđanin*, 20. oktobar 2003.), str. 21047-21048, 21066-21070, 21091; svjedok RM-097, T. 17828; P2439 (Sporazum o izjašnjavanju o krivici svjedoka RM-097, 24. juli 2003.), par. 7.
[14925] P2602 (Svjedok RM-704, izjava svjedoka, 12. Oktobar 2001.), str. 1-2. Dokazi koje je iznio svjedok RM-704 razmotreni su u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.5 iz Priloga A Optužnici*.
[14926] P3388 (Jusuf Arifagić, izjava svjedoka, 22. oktobar 1994.), str. 1-2. Dokazi koje je iznio Jusuf Arifagić razmotreni su u poglavlju 4.10.1, *Incident 13.1 iz Priloga B* i *Prilog C i incidenti ubistva koji se ne navode u prilozima Optužnici*.
[14927] P7314 (Svjedok RM-385, izjava svjedoka, 5. april 2014.), str. 1, par. 2, 4, 8-10.
[14928] Ewa Tabeau, T. 19307-19308; P2789 (Biografija Ewe Tabeau, 5. novembar 2013.).
[14929] Thomas Parsons, T. 36415; P1715 (Biografija Thomasa Parsonsa).
[14930] Ian Hanson, T. 36240; P7430 (Biografija Iana Hansona).
[14931] Ostoja Marjanović, T. 40965-40966, 40968-40969.
[14932] Ostoja Marjanović, T. 40989.
[14933] Ostoja Marjanović, T. 40966-40967.
[14934] Ostoja Marjanović, T. 40977.
[14935] Ostoja Marjanović, T. 40977, 40979-40980; D1347 (Vazdušna fotografija rudnika "Tomašica", koju je označio Ostoja Marjanović).
[14936] Ostoja Marjanović, T. 40968, 40983, 41051-41052; P7635 (Fotografija izbušene rupe u stijeni na lokalitetu masovne grobnice Jakarina kosa, 13. septembar 2001.).

redovno je rekvirirala opremu rudnika.[14937] U maju 1992., preduzeće Rudnici željezne rude "Ljubija" predalo je sav rudarski eksploziv VRS-u.[14938] Preduzeće je takođe održavalo neke mašine koje su pripadale vojsci u svojoj centralnoj radionici u Prijedoru.[14939] Negdje krajem 1991. ili početkom 1992., preduzeće Rudnici željezne rude "Ljubija" je, na zahtjev Vladimira Arsića, dostavilo JNA mape koje su prikazivale aktivnost i radove u rudnicima, uključujući lokacije na kojima više nije bilo eksploatacije.[14940] Prema Pregledu remontnih kapaciteta teritorije, koji je potpisao Mladić, preduzeće Rudnici željezne rude "Ljubija" stavilo je resurse na raspolaganje 14. pozadinskoj bazi i 1. KK-u, i to četiri pripadnika režijskog osoblja, 62 radnika, 22 vozila gusjeničara i 30 vozila točkaša.[14941] **Marjanović** je potvrdio da je preduzeće Rudnici željezne rude "Ljubija" tokom cijelog rata pružalo usluge i resurse VRS-u, uključujući održavanje mehanizacije vojske. [14942]

4074. **Svjedok RM-387** je izjavio da je Krizni štab Prijedor u saradnji s VRS-om, preuzeo kontrolu nad postrojenjima preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija", uključujući rudnik "Tomašica", u aprilu ili maju 1992.[14943] VRS je zajedno sa stražarima rudnika kontrolisao pristup.[14944] **Svjedok RM-382** je u svom svjedočenju izjavio da je u maju 1992., "vojska" preuzela kontrolu nad ulazom na lokalitet grobnice u rudniku "Tomašica".[14945] Jedan stražar u rudniku "Tomašica" rekao je **svjedoku RM-387** poslije rata da su tokom ljeta 1992. stražari bili "samo sklonjeni sa strane" i da nisu mogli uticati na događaje.[14946] Prema riječima tog svjedoka, svi materijalni i ljudski resursi angažovani u objektima rudnika bili su mobilisani za obavezne vojne poslove.[14947]

4075. **Svjedok RM-382** je u svom svjedočenju rekao da je, negdje u maju 1992., dobio zadatak da dostavi gorivo na područje rudnika "Tomašica" koje se zove "Kipe", gdje se odlagala otpadna zemlja kopova rudnika.[14948] Tamo je gorivo predao Draganu Mlinareviću, koji je svjedoku rekao da će buldožerom preduzeća Rudnici željezne rude

[14937] Ostoja Marjanović, T. 40970-40971.
[14938] Ostoja Marjanović, T. 41020.
[14939] Ostoja Marjanović, T. 41023.
[14940] Ostoja Marjanović, T. 41018, 41020, 4102441036.
[14941] P7630 (Pregled remontnih kapaciteta teritorije, koji je potpisao Mladić, bez datuma).
[14942] Ostoja Marjanović, T. 41021-41025.
[14943] P7316 (Svjedok RM-387, izjava svjedoka, 4. juli 2014.), par. 2, 5.
[14944] P7316 (Svjedok RM-387, izjava svjedoka, 4. juli 2014.), par. 2.
[14945] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 13; svjedok RM-382, T. 36215.
[14946] P7316 (Svjedok RM-387, izjava svjedoka, 4. juli 2014.), par. 6.
[14947] P7316 (Svjedok RM-387, izjava svjedoka, 4. juli 2014.), par. 7-10; P7318 (spisak radnika EJ Zajednički poslovi preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija", 7. juli 1992.); P7319 (Spisak 36 strojeva i vozila preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" raspoređenih u vojne jedinice, bez datuma.).
[14948] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 4.

"Ljubija" poravnati zemlju na tom području tako da ga može koristiti raketna jedinica vojske.[14949] Evidencija goriva koje je posjedovao i koristio rudnik "Tomašica" pokazuje da je 14. jula 1992. iz jednog od vozila preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" izvađeno gorivo "za vojsku"; dana 20. jula 1992., grejder je radio na ravnanju puta prema Lukama; a 26. jula 1992. jedan buldožer je bio u nadležnosti vojske.[14950] Prema izvodima iz knjige rada preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija", dana 21. jula 1992., grejder je radio na ravnanju puta na području Luka, a "vojska" je razbila oba katanca na kapiji.[14951] Dana 23., 24. i 27. jula 1992., na tom području korišten je buldožer za potrebe vojske.[14952] Pregled količina goriva koje su utrošile mašine angažovane za potrebe VRS-a takođe pokazuje da je buldožer radio na lokaciji Luke u junu i julu 1992., uključujući 23. i 24. jula 1992.[14953] Prema spisku koji je sastavio upravnik preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" 11. aprila 1994., četiri automobila i mašine u vlasništvu preduzeća, uključujući grejder, bile su angažovane za potrebe VRS-a u periodu od septembra 1991. do septembra 1993.[14954]

4076. Tokom ljeta 1992., **svjedok RM-382** je vidio kako dva kamiona natovarena mrtvim tijelima dolaze na glavnu kapiju rudnika "Tomašica".[14955] Vidio je kako krv curi iz kamiona.[14956] Jedan čovjek koji je sjedio u kabini kamiona držao je automatsku pušku; pošto stražar koji je bio na kapiji nije htio da je otvori, drugi čovjek koji je nosio SMB pantalone ili SMB jaknu i koji je sjedio na haubi jednog od vozila, pucao je u katanac na kapiji kako bi je otvorio.[14957] Svjedok je zaključio da su ljudi iz pratnje kamiona bili "civili" jer nisu nosili kompletnu uniformu.[14958] Takođe je vidio da je oznaka "Autoservis" na vratima kamiona bila pokrivena.[14959] "Autoservis" je bio dio preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" i vlasnik tih kamiona.[14960] Kada se kapija

[14949] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 4; svjedok RM-382, T. 36201-36202.
[14950] P7426 (Stanje goriva u Istočnom rudištu "Tomašica" RŽR-a "Ljubija", na dan 4. juni, 4., 16., 20. i 26. juli 1992.), str. 3, 5-6.
[14951] Svjedok RM-382, T. 36186-36187, 36220; P7422 (Izvod iz knjige rada RŽR-a "Ljubija" za 21. juli 1992.), str. 2.
[14952] Svjedok RM-382, T. 36189-36191; P7423 (Izvod iz knjige rada RŽR-a "Ljubija" za juli 1992., bilješke od 20., 23.-24. i 27. jula), str. 4, 6, 8.
[14953] Svjedok RM-382, T. 36192-36193; P7424 (Pregled datih i utrošenih količina nafte i ostalih vrsta goriva za potrebe VRS-a, od 1. januara 1992. do 31. maja 1993.), str. 1.
[14954] Svjedok RM-382, T. 36224-36226; D1082 (Spisak četiri vozila i mašina u posjedu RŽR-a "Ljubija", koja su bila angažovana u VRS-u, 11. april 1994.), str. 1.
[14955] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 5; svjedok RM-382, T. 36180, 36202.
[14956] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 5.
[14957] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 5; svjedok RM-382, T. 36203.
[14958] Svjedok RM-382, T. 36203-36204.
[14959] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 5.
[14960] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 5.

otvorila, svjedok je vidio da se oba kamiona voze prema području "Kipa".[14961] Oko dva sata kasnije, svjedok se odvezao na to isto područje i vidio jednog čovjeka kako radi rovokopačem i kopa grobnicu dužine oko 20 do 30 metara, širine četiri do pet metara i dubine dva do tri metra.[14962] Zatim je gledao kako dva kamiona istovaruju veliki broj leševa u tu grobnicu.[14963] Neka tijela koja nisu već pala u grobnicu s kamiona ležala su sa strane grobnice i buldožerom su gurana u grobnicu.[14964] Među tim tijelima svjedok je prepoznao dva čovjeka koja je poznavao: jednog mesara iz Prijedora čije je ime bilo Husein zvani Huso i jednog čovjeka kojem je nadimak bio Babin i koji je bio iz sela Volar ili Bišćani.[14965] Među ljudima koji su bili na lokalitetu te grobnice bila su dva vozača kamiona, dva vojnika koja su izgledala kao da su pijana, pet "civila" i Radiša Lješnjak, nadzornik u rudniku "Tomašica" koji je bio zadužen za sistem odvoda.[14966] Prema jednom dokumentu koji je izdao SJB Prijedor, Lješnjak je bio pripadnik policije od 4. aprila 1992. do 28. februara 1993.[14967] Nekoliko dana kasnije, oko ponoći, Lješnjak je otišao do kuće svjedoka RM-382, koja se nalazi oko 1.200 metara od glavne kapije rudnika "Tomašica", i rekao mu da ne rade svjetla rovokopača, te da na lokalitetu grobnice rudnik "Tomašica" ima tijela koja treba ukopati prije jutra.[14968] Lješnjak je tražio od svjedoka da farovima svog kamiona osvijetli grobnicu.[14969] Svjedok je iz straha mislio da mora obaviti taj zadatak i vidio je kako "civil" koji je rukovao rovokopačem pokopava više od 100 tijela u tu masovnu grobnicu.[14970]

4077. **Radovan Zdjelar** je izjavio da ga je, dva ili tri dana nakon što je počeo sukob u Prijedoru, u 2 ili 3 sata ujutro telefonom nazvao neko ko je tvrdio da je iz Kriznog štaba i rekao mu da će uskoro doći po njega.[14971] Lješnjak i njegov vozač su dovezli su se vozilom pred kuću tog svjedoka i odvezli ga u radionicu u rudniku "Tomašica" da uzme svoj rovokopač.[14972] Lješnjak tražio od svjedoka da odveze tu mašinu na lokaciju

[14961] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 6.
[14962] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 6.
[14963] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 7.
[14964] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 7.
[14965] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 8.
[14966] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 7.
[14967] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 7; D1081 (Potvrda SJB-a Prijedor kojom se potvrđuje da je Radiša Lješnjak bio pripadnik policije od 4. aprila 1992. do 28. februara 1993., 23. februar 1993.), str. 1.
[14968] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 9.
[14969] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 9.
[14970] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 10; svjedok RM-382, T. 36211-36212.
[14971] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 2.
[14972] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 2-3.

"Kipe".[14973] Lješnjak mu je naložio da tamo iskopa jamu, tri do četiri metra duboku i četiri do pet metara široku, za koju je Lješnjak rekao da je za pokopavanje tijela poginulih tokom borbi u Prijedoru.[14974] Tog dana oko podneva, na lokaciju su došli vojnici u jednom vojnom vozilu i istovarili deset do dvanaest tijela.[14975] Nakon što su ta tijela odložena u jamu, Lješnjak je rekao svjedoku da ih pokrije.[14976] Svjedoka su zatim odveli kući i rekli mu da će se vratiti na jamu. Sljedećeg dana su ga opet pokupili i odveli nazad na jamu. Ovaj slijed događaja ponavljao se sljedeća tri ili četiri dana. Tokom tih dana, dva ili tri "civilna vozila" dovezla su ukupno približno 15 tijela.[14977] Lješnjak je bio prisutan svaki put, a jednom prilikom tamo su također bili ljudi u starim uniformama JNA i Simo Drljača. Lješnjak je rekao svjedoku da je to bio Drljača. I Drljača i Lješnjak su nosili maskirne uniforme.[14978]

4078. **Svjedok RM-382** je u svom svjedočenju izjavio da su mu stražari na glavnoj kapiji rekli da su još približno dva puta kroz glavnu kapiju dovožena tijela za pokopavanje na toj istom lokalitetu.[14979] Nakon toga, do lokaliteta grobnice se dolazilo kroz stražnju kapiju na kojoj nije bilo straže i koja je bila prečica do lokacije grobnice.[14980] Tokom 1992. i 1993., svjedok je više puta vidio kamione u blizini lokaliteta grobnice.[14981] Vidio je tijela u kamionima i tragove krvi na putu, a osjetio je i zadah raspadajućih leševa.[14982]

4079. U ljeto 1992., dva ili tri dana nakon što je svjedok prvi put vidio kako se dovoze tijela u rudnik "Tomašica", ljudi iz Busnova otišli su u grad Prijedor da se Simi Drljači, načelniku SJB-a Prijedor, požale na to što se tijela dovoze u rudnik "Tomašica".[14983] Drljača je zaprijetio čovjeku koji se zvao Slavko Savić i rekao mu da je "gori od neprijatelja" i da ga treba ubiti.[14984]

4080. Negdje 1992. ili 1993., svjedok je primijetio da se više ne može prići grobnici na lokalitetu Tomašica, jer su pristup kontrolisali ljudi u vojnim uniformama; tako je ostalo

[14973] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 3.
[14974] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 3.
[14975] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 5.
[14976] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 6.
[14977] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 7.
[14978] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 8.
[14979] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 11; svjedok RM-382, T. 36212.
[14980] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 11; svjedok RM-382, T. 36212.
[14981] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 11.
[14982] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 11.
[14983] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 15; svjedok RM-382, T. 36216-36217.
[14984] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 15; svjedok RM-382, T. 36217.

do kraja rata.[14985] Ti ljudi su nosili sivomaslinaste uniforme rezervnog sastava vojske.[14986] Svjedok nije znao da li je tokom tog perioda na toj lokaciji bilo još pokopavanja.[14987] Nakon rata, to područje je ostavljeno bez straže, a stražnja kapija bila je otključana.[14988] U avgustu 1992. ili početkom 1993., pripadnici UNPROFOR-a su obišli rudnik "Tomašica" nakon što su dobili informaciju da su tijela bačena u peć za sušenje.[14989] Nakon što su obišli lokaciju, pripadnici UNPROFOR-a su ustanovili da se to nije desilo, budući da peći za sušenje nisu bile korištene više od godinu dana.[14990]

4081. **Svjedok RM-097** je u svom svjedočenju izjavio da je jedne večeri nakon operacije u Čarakovu (v. poglavlja 4.10.1, *Incident 6.5 iz Priloga A Optužnici*, i 4.10.7), negdje između 18:30 i 19:30 sati, u jednom zaseoku blizu Čarakova vidio osam do deset vojnih kamiona i da je na osnovu zadaha zaključio da prevoze mrva tijela.[14991] U svakom kamionu moglo je biti oko 50 do 70 tijela.[14992]

4082. **Radovan Zdjelar** je izjavio da se tokom rata nekoliko puta vraćao u rudnik "Tomašica".[14993] Jednom prilikom 1995. godine, primijetio je da se na tom području nalazi dosta vojnika i vidio da se tijela uklanjaju iz jame koju je iskopao i tovare na civilne kamione s prikolicama.[14994] **Svjedok RM-382** je u svom svjedočenju izjavio da je negdje krajem 1995., nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma 14. decembra, vidio kako na lokaciji grobnice "Tomašica" radi rovokopač koji je tamo bio sedmicu dana.[14995] Rečeno mu je da jedan vojnik sprečava pristup lokaciji Kipa.[14996] Svjedok je ponovno osjetio zadah raspadajućih leševa.[14997]

4083. **Dragan Vujčić** je u svom svjedočenju izjavio da je 43. motorizovana brigada VRS-a mobilisana na gradačački front nakon što je bio otvoren "koridor života" i da je tamo ostala do 1995.[14998] Prema riječima tog svjedoka, ta mobilizacija je izvršena

[14985] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 12; svjedok RM-382, T. 36212-36214.
[14986] Svjedok RM-382, T. 36212-36213.
[14987] Svjedok RM-382, T. 36214.
[14988] Svjedok RM-382, T. 36214.
[14989] Svjedok RM-382, T. 36205.
[14990] Svjedok RM-382, T. 36205.
[14991] P2432 (Svjedok RM-097, svjedočenje u predmetu *Brđanin*, 17. i 20. oktobar 2003.), str. 21087-21088.
[14992] P2432 (Svjedok RM-097, svjedočenje u predmetu *Brđanin*, 17. i 20. oktobar 2003.), str. 21088.
[14993] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 10.
[14994] P7311 (Radovan Zdjelar, izjava svjedoka, 18. juli 2014.), par. 11-12.
[14995] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 16; svjedok RM-382, T. 36177.
[14996] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 16; svjedok RM-382, T. 36177, 36218-36219.
[14997] P7420 (Svjedok RM-382, izjava svjedoka, 1. juli 2014.), par. 16.
[14998] Dragan Vujčić, T. 41500-41501, 41516-41517.

negdje u maju ili junu 1992.[14999] Prema Vujčićevim riječima, njegova jedinica nije dobila nikakva naređenja u vezi s rudnikom "Tomašica", niti je znala šta se tamo dešava.[15000] Građevinske mašine njegove brigade nisu korištene za pokopavanje tijela, pošto su bile na gradačačkom frontu i niko od pripadnika brigade nije učestvovao u pokopavanju tijela u "Tomašici".[15001] Svjedok nije bio u Prijedoru i nije znao da li je bilo koja od mašina preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" bila mobilisana za pokopavanje tijela u "Tomašici".[15002] Svjedok je prvi put za "Tomašicu" čuo iz medija kada je počela ekshumacija tijela.[15003]

4084. **Dragan Gajić** je izjavio da inžinjerijski bataljon 43. motorizovane brigade nije učestvovao u "asanaciji terena" u Prijedoru i njegovoj okolini i da oprema bataljona nije bila korištena u tu svrhu.[15004] Bataljon nije učestvovao u pokopavanju, premještanju, kao ni u transportu tijela u "Tomašici", a svjedok nikada nije dobio nikakvo naređenje komandanta u tom smislu.[15005] Svjedok je bio na gradačačkom ratištu sa svim svojim mašinama "[u] vrijeme dešavanja u ’Tomašici’", a za "Tomašicu" nije saznao prije završetka rata.[15006] Negdje u martu ili aprilu 1992., 43. motorizovana brigada je bila raspoređena na gradačačko ratište, u selo Skugrić, a u Prijedoru je ostao samo pozadinski dio bataljona.[15007] Negdje u septembru ili oktobru 1995., 43. motorizovana brigada se vratila u Prijedor i bila je angažovana na odbrani grada Prijedora.[15008] Sve građevinske mašine bile su u Prijedoru, a pionirska četa je bila u Ljubiji.[15009]

4085. Prema potvrdi MUP-a od 15. marta 1993., koju je potpisao Drljača, SJB Prijedor je Miloradu Šipki, direktoru rudnika "Tomašica", poklonio pištolj kalibra 9 mm u znak zahvalnosti za njegovu "saradnju i pružanje pomoći".[15010] Prema potvrdi MUP-a od 30. marta 1993., koju je potpisao Drljača, SJB Prijedor poklonio je i Marjanoviću pištolj kalibra 9mm u znak zahvalnosti za njegovu "saradnju i pružanje pomoći".[15011] **Marjanović** je u svom svjedočenju izjavio mu je pištolj, u stvari, dao ministar privrede

[14999] Dragan Vujčić, T. 41500-41501, 41516-41517.
[15000] D1359 (Dragan Vujčić, izjava svjedoka, 20. juli 2015.), par. 10; Dragan Vujčić, T. 41507, 41510.
[15001] D1359 (Dragan Vujčić, izjava svjedoka, 20. juli 2015.), par. 10.
[15002] Dragan Vujčić, T. 41507, 41512.
[15003] D1359 (Dragan Vujčić, izjava svjedoka, 20. juli 2015.), par. 10.
[15004] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), par. 12.
[15005] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), par. 13.
[15006] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), par. 13-14.
[15007] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), par. 9.
[15008] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), par. 10.
[15009] D1439 (Dragan Gajić, izjava svjedoka, 14. juli 2015.), par. 10.
[15010] Ostoja Marjanović, T. 41012-41013; P7628 (Potvrda MUP-a koju je potpisao Simo Drljača, 15. mart 1993.).
[15011] P7627 (Potvrda MUP-a, koju je potpisao Simo Drljača, 30. mart 1993.).

Srbije, koji ga je poslao po gospodinu Lovri, načelniku SJB-a, a da je Drljača potpisao potvrdu, kako bi on mogao da dobije dozvolu.[15012]

4086. Na sastanku s oficirima Prvog krajiškog korpusa i Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane VRS-a, održanom 27. maja 1993. u Banjaluci, pukovnik Bogojević, rukovodilac grupe za rukovođenje i komandovanje i načelnik odjeljenja bezbjednosti 1. KK-a, referisao je Mladiću.[15013] Rekao je da je četiri do pet dana ranije došao Drljača, kojeg je poslao ministar unutrašnjih poslova radi razgovora o rudniku "Tomašica", gdje je ranije pokopano oko 5.000 bosanskih Muslimana.[15014] Drljača, koji je bio glavni "dok se to radilo", htio je da to utrapi Bogojeviću i drugima i htio je da se riješe tijela "spaljivanjem, mljevenjem ili na neki drugi način".[15015] Na sastanku s Drljačom bili su prisutne i sljedeće osobe: general Subotić, ministar odbrane; pukovnik Vladimir Arsić, komandant 43. motorizovane brigade; i Mile Matijević, načelnik policije u CSB-u Banjaluka.[15016] Mladić je rekao Bogojeviću da "[k]ako su ih oni pobili, neka se tako i njih reše".[15017] Mladić je Bogojeviću takođe rekao da treba pokrenuti istragu u vezi s tim slučajem i da se podaci moraju dobro čuvati da ne dođu u ruke nepozvanih lica.[15018]

4087. Prema izvještaju **Ewe Tabeau**, među ostacima ekshumiranim iz masovne grobnice Tomašica bile su žrtve incidenata 6.1, 6.4, 6.5, 6.6 i 6.8 iz Priloga A Optužnici, te incidenata 13.1 i 13.2 iz Priloga B Optužnici.[15019] Forenzički dokazi pokazuju da su

[15012] Ostoja Marjanović, T. 41011-41012.
[15013] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 151, 154-155.
[15014] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 154-155.
[15015] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 155.
[15016] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 155.
[15017] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 155.
[15018] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 155.
[15019] Ewa Tabeau, T. 36715, 36769-36770; P7449 (Ewa Tabeau, izvještaj vještaka o dokazima o smrti za žrtve iz rudnika "Tomašica", 20. avgust 2014.) str. 43-45, 47; P7451 (Ewa Tabeau, dodaci izvještaju vještaka o dokazima o smrti za žrtve iz rudnika "Tomašica", 20. avgust 2014.), Dodaci 1, 2 i 4. U izvještaju Ewe Tabeau upućuje se na dokaze koji povezuju posmrtne ostatke iz rudnika "Tomašica" sa konkretnim incidentima iz priloga Optužnici, među kojima su ostaci Menković (Jasima) Ilijaza, povezani s incidentom 6.1 iz Priloga A Optužnici (v. P5546 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta za ostatke Menković Ilijaza), P5517 (Rješenje suda o smrti Menković Jasima i braće Ilijaza, Selima i Vahida)); ostaci Nureski (Ise) Alije, povezani s incidentom 6.4. iz Priloga A Optužnici (v. P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK podnošenim od novembra 2001. do septembra 2007.), dio 1, red 8235); ostaci Kahteran (Hase) Kemala, povezani s incidentom 6.5. iz Priloga A Optužnici (v. P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK podnošenim od novembra 2001. do septembra 2007.), dio 1, red 5638); ostaci Džolić (Ahmeta) Besima, povezani s incidentom 6.6. iz Priloga A Optužnici (v. P5767 (Rješenje suda o smrti Džolić Besima), P5768 (Potvrda o smrti za Džolić Besima, 20. septembar 1998.)); ostaci Nasić (Mehmeda) Irfana, povezani s incidentom 6.8 iz Priloga A Optužnici (v. P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK podnošenim od novembra 2001. do septembra 2007.), dio 1, red 2710); ostaci Duratović (Hilmije) Emina, povezani s incidentom 13.1 iz Priloga B Optužnici (v. P6109 (Zbirka izvoda iz matične knjige umrlih povezanih s incidentom 13.1 iz Priloga B Optužnici), str. 35-36, P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK podnošenim od novembra 2001. do septembra 2007.), dio

neki od tih ostataka najprije pokopani u masovnu grobnicu Tomašica, odakle su kasnije prenijeti u sekundarnu grobnicu na lokalitetu Jakarina kosa.[15020]

4088. U povjerljivom prilogu u Dodatku D, Pretresno vijeće razmatra argument odbrane kojim se negira umiješanost pripadnika VRS-a u pokopavanja u Tomašici i smatra da dokazi koje su iznijeli Gajić i Vujčić o tome da je inžinjerijski bataljon 43. motorizovane brigade VRS-a u vrijeme operacije pokopavanja u Tomašici bio mobilisan u Gradačcu ne isključuju mogućnost da su drugi bataljoni i pripadnici 43. motorizovane brigade VRS-a učestvovali u tim pokopavanjima.

4089. Što se tiče argumenta odbrane da prisustvo ljudi u uniformama koje izgledaju kao vojne ne može biti dokaz o umiješanosti VRS-a zato što su ljudi koji su bili mobilisani na radnu obavezu morali da nose uniforme, ali nisu bili potčinjeni VRS-u, Pretresno vijeće ima u vidu da njegov zaključak u vezi s umješnošću VRS-a nije zasnovan na identifikovanju pripadnika VRS-a na osnovu njihove odjeće. Zapravo, taj zaključak Pretresnog vijeća zasnovan je na dokazima da je VRS držao pod kontrolom rudnik "Tomašica", da su oficiri iz kasarne "Žarko Zgonjanin", u kojoj je bila smještena 43. motorizovana brigada VRS-a, naredili vozačima koji su bili mobilisani u sastav 43. motorizovane brigade VRS-a da učestvuju u operaciji pokopavanja i da su gorivo i teška mehanizacija u vlasništvu preduzeća Rudnici željezne rude "Ljubija" bili korišteni za potrebe VRS-a na lokalitetu Tomašica u vrijeme operacije pokopavanja.

4090. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, u maju 1992., Krizni štab Prijedor i VRS držali pod kontrolom rudnik "Tomašica". Negdje početkom maja 1992., Radiša Lješnjak, pripadnik SJB-a Prijedor i član Kriznog štaba Prijedor, naredio je da se na odlagalištu otpadnog materijala u Tomašici iskopa jama. U periodu od maja do kraja jula 1992., pripadnici VRS-a, uključujući pripadnike Pozadinskog bataljona 43. motorizovane brigade, pripadnici SJB-a Prijedor i načelnik SJB-a Simo Drljača, te Krizni štab Prijedor, sarađivali su u pokopavanju tijela – uključujući žrtve iz

---

1, red 2710); i ostaci Hodžić (Šabana) Ismeta, povezani s Incidentom 13.2 iz Priloga B Optužnici (v. P6333 (Rješenje suda o smrti Hodžić Ismeta), P6297 (Zbirka izvoda iz matične knjige umrlih povezanih s incidentom 13.2 iz Priloga B Optužnici), str. 13-14, P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK podnošenim od novembra 2001. do septembra 2007.), dio 1, red 4306).

[15020] Ewa Tabeau, T. 36729-36731, 36875; P7449 (Ewa Tabeau, izvještaj vještaka o dokazima o smrti za žrtve iz rudnika "Tomašica", 20. avgust 2014.), str. 12-13. V. također P7431 (Ian Hanson, iskopavanja u rudniku "Tomašica" od 4. septembra do 20. decembra 2013., 6. maj 2014.), str. 9-10, 53; Thomas Parsons, T. 36416-36418; P7436 (Thomas Parsons, objašnjenje uz spisak uparenih uzoraka DNK iz Tomašice i povezanih slučajeva iz Jakarine kose, 6. maj 2014.); P7437 (Thomas Parsons, ažurirana tabela identifikacija na osnovu DNK, 9. juni 2014).

incidenata 6.1, 6.4, 6.5, 6.6 i 6.8 iz Priloga A Optužnici, te incidenata 13.1 i 13.2 iz Priloga B Optužnici – u Tomašici. VRS je od 1992. ili 1993. do kraja rata blokirao pristup lokalitetu Tomašica.

4091. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je pukovnik Bogojević 27. maja 1993. izvijestio Mladića da je ministar unutrašnjih poslova bosanskih Srba poslao Drljaču da s njim, te sa Subotićem, Arsićem i Matijevićem razgovara o Tomašici. Na tom sastanku, Drljača je rekao da se želi otarasiti leševa pokopanih u rudniku "Tomašica" spaljivanjem ili mljevenjem. Mladić je rekao Bogojeviću da leševa treba da se riješe oni koji su odgovorni za ubijanje. Mladić je također primijetio da se mora pokrenuti istraga u vezi s tim slučajem i da se podaci moraju dobro čuvati da ne dođu u ruke nepozvanih lica.

4092. Pretresno vijeće također konstatuje da su VRS, SJB Prijedor, uključujući Drljaču, i Krizni štab Prijedor krajem 1995. ponovno pokopali neka od tijela iz Tomašice u masovnu grobnicu Jakarina kosa.

4093. U svjetlu gore izloženih zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da su VRS, SJB Prijedor, uključujući Drljaču, i Krizni štab Prijedor pokušali da prikriju ubistvo velikog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini Prijedor tako što su uklanjali dokaze o tim zločinima, čime su spriječili potencijalne buduće istrage.

9.2.12 Istrage i krivično gonjenje u vezi sa zločinima

4094. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s reakcijom vojnog i civilnog pravosudnog sistema bosanskih Srba na zločine koje su počinili pripadnici VRS-a i drugih srpskih snaga. Tužilaštvo je tvrdilo da nadležni organi u okviru tog sistema nisu preduzeli adekvatne korake da istraže te zločine i da uhapse i/ili kazne počinioce tih zločina.[15021] Tužilaštvo je dalje tvrdilo je vojno pravosuđe VRS-a efikasno funkcionisalo i da je osiguralo da zločini koje su počinili pripadnici VRS-a ostanu nekažnjeni.[15022] Odbrana je iznijela argument da je vojno pravosuđe nastojalo da pokreće istrage i krivične postupke, ali da to u mnogim slučajevima nije bilo moguće zbog teških ratnih okolnosti.[15023] Pretresno vijeće će prvo razmotriti dokaze u vezi sa strukturom i funkcijom vojnog i civilnog pravosuđa. Potom će razmotriti dokaze o reakcijama na zločine za koje je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjeni u geografskom i vremenskom okviru Optužnice.

Struktura i funkcija vojnog i civilnog pravosuđa

4095. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi sa strukturom i funkcijom vojnog i civilnog pravosuđa. Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Osman Selak**, bosanski Musliman, pukovnik u JNA i kasnije u VRS-u, koji se penzionisao u julu 1992.;[15024] **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke;[15025] **Predrag Drinić**, koji je od 1992. do 2000. bio glavni vojni tužilac VRS-a;[15026] **Slobodan Radulj**, koji je od 20. maja 1992. radio kao opštinski javni pravobranilac u Prijedoru, a od 20. oktobra 1993. do avgusta 1997. kao zamjenik tužioca u Vojnom tužilaštvu u Banjaluci;[15027] **svjedok RM-513,** bosanski Srbin iz

[15021] Završni podnesak tužilaštva, par. 110-120. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, par. 30-31 (Banja Luka), 23-24 (Bijeljina), 30-32 (Ključ), 43 (Kotor-Varoš), 36, 40 (Prijedor), 34-37 (Sanski Most), 36-37 (Vlasenica).
[15022] Završni podnesak tužilaštva, par. 120.
[15023] Završni podnesak odbrane, par. 731-733.
[15024] P244 (Osman Selak, izjava svjedoka, 13. juli 2000.), str. 1; Osman Selak, T. 2965-2966, 3182.
[15025] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398. Daljnji relevantni dokazi koje je iznio svjedok RM-016 razmotreni su u poglavlju 3.1.1.
[15026] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10843-10844.
[15027] Slobodan Radulj, T. 35481, 35509, 35533.

Bijeljine;[15028] i **Vladimir Lukić**, koji je od decembra 1992. do avgusta 1994. bio predsjednik vlade republike bosanskih Srba,[15029] kao i dokumentarni dokazi.

4096. Ustavom bosanskih Srba sudska vlast povjerena je Ustavnom sudu i nižim sudovima republike bosanskih Srba.[15030] Pravosuđe republike bosanskih Srba, s Ustavnim sudom na vrhu hijerarhije, zamišljeno je kao autonomno i nezavisno, a povjerena mu je zaštita ljudskih prava i sloboda.[15031] Kadrove u sudstvu, uključujući sudije i javne tužioce, birala je skupština bosanskih Srba.[15032] Skupština je raspravljala i glasala o imenovanjima i razrješenjima sudija i tužilaca na 19. i 22. sjednici, koje su održane 12. avgusta 1992. odnosno 23. i 24. novembra 1992.[15033]

4097. Dužnost nižih sudova bila je da obezbijede da se sve prinudne mjere u ime državnih vlasti izvršavaju u skladu sa zakonima.[15034] Nijedan državni službenik nije imao pravo ući u nečiji stambeni objekat protiv volje stanara bez sudskog naloga.[15035] Niko nije smio biti lišen slobode bez pravosnažne odluke suda.[15036] Nadalje, trajanje pritvora nije moglo biti duže od dva mjeseca, osim po odluci Ustavnog suda koji ga je mogao produžiti za još najviše dva mjeseca.[15037] Ustavom je bilo propisano načelo pravičnog suđenja u krivičnom postupku.[15038] Optuženi je imao pravo da bude obaviješten o razlozima optužbi protiv njega u najkraćem vremenu predviđenom zakonom, a krivim se mogao smatrati samo po izricanju pravosnažne sudske presude.[15039] Prema odluci Predsjedništva bosanskih Srba od 20. maja 1992., osnovni sudovi su trebali da imaju stvarnu nadležnost za vođenje krivičnih postupaka u prvom stepenu za sva krivična djela.[15040]

4098. Zakonom bosanskih Srba o unutrašnjim polovima od 28. februara 1992. produžena je maksimalna dužina dozvoljenog pritvora u prostorijama centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti na tri dana (sa maksimalnog perioda od 24 sata

[15028] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6. Dokazi koje je iznio svjedok RM-513 razmotreni su u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*.
[15029] D626 (Vladimir Lukić, izjava svjedoka, 18. maj 2013.), par. 4, 6; Vladimir Lukić, T. 25423-25424; D631 (Zapisnik sa 61. sjednice vlade republike bosanskih Srba, 21. decembar 1992.), str. 2.
[15030] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 202.
[15031] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 203.
[15032] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 204.
[15033] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 205.
[15034] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 206.
[15035] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 207.
[15036] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 208.
[15037] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 208.
[15038] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 209.
[15039] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 210.
[15040] P473 (Odluke o sudovima i povratku ljudi, 20. maj 1992. i 2. juni 1992.), str. 1.

koji je propisivao Zakon o unutrašnjim poslovima Bosne i Hercegovine).[15041] Osobe neutvrđenog identiteta koje su bile osumnjičene za teška krivična djela mogle su, prema zakonu iz 1992. godine, biti zadržane u pritvoru na neodređeno vrijeme.[15042]

4099. Na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, 12. maja 1992., donijeta je odluka o osnivanju vojnih tužilaštava i nezavisnih vojnih sudova.[15043] Skupština je donijela odluku da će vojne tužioce, kao i predsjednike, sudije i pomoćne sudije vojnih sudova postavljati predsjednik bosanskih Srba, koji će takođe imati ovlaštenje da ih unaprijedi ili da ih razriješi dužnosti.[15044]

4100. **Osman Selak** je u svom svjedočenju izjavio da je za ozbiljne disciplinske prekršaje oficiru mogao da sudi vojni sud.[15045] Ako bi se u brigadi desilo ozbiljno krivično djelo, dotična brigada bila je dužna da incident odmah prijavi korpusu i da pokrene istragu.[15046] Vojna policija je obično istraživala vojna lica, ali mogla je tražiti pomoć civilne policije.[15047] Civilna policija nije imala nadležnost da hapsi oficire JNA ili VRS-a, ali je mogla pritvoriti oficira pod uslovom da o tome odmah obavijesti vojsku.[15048]

4101. **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju izjavio da su vojni sudovi imali apsolutnu nadležnost za krivično djelo oružane pobune, krivična djela protiv države, zločine protiv čovječnosti i kršenja Ženevskih konvencija. Ti sudovi su takođe bili nadležni za krivična djela koja počine policajci i pripadnici paravojnih formacija podređenih vojnim jedinicama, te za krivična djela pripadnika vojske, prije nego što su sudovi bili kadrovski osposobljeni i funkcionalni krajem ljeta ili početkom jeseni 1992.[15049]

4102. Svjedok RM-016 je u svom svjedočenju dalje izjavio da su osumnjičeni, nakon što bi ih uhapsila Vojna policija, mogli biti držani u pritvoru do šest mjeseci, do završetka istrage.[15050] Nakon toga, vojni tužilac je mogao podignuti optužnicu i

[15041] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 320-321, 331.
[15042] Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 332.
[15043] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 53.
[15044] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 53.
[15045] P244 (Osman Selak, izjava svjedoka, 13. juli 2000.), par. 32.
[15046] P244 (Osman Selak, izjava svjedoka, 13. juli 2000.), par. 33.
[15047] P244 (Osman Selak, izjava svjedoka, 13. juli 2000.), par. 36.
[15048] P244 (Osman Selak, izjava svjedoka, 13. juli 2000.), par. 36.
[15049] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 15,17, 20, 87, 90, 92, 94, 96-97, 101, 112-116; svjedok RM-016, T. 17400-17407, 17366, 17372-17373, 17475-17476, 17480-17481.
[15050] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 98; svjedok RM-015, T. 17444.

produžiti pritvor ili odustati od krivičnog gonjenja.[15051] Pretpretresni pritvor je bio obavezan za krivična djela za koja je bila predviđena kazna od najmanje deset godina zatvora.[15052] Osumnjičeni bi bili držani u pritvoru do donošenja pravosnažne presude ako su bili optuženi za ubistvo, pljačku, ili za krivična djela protiv države i vojske.[15053]

4103. **Predrag Drinić** izjavio je da su od 1992. do 1994. u republici bosanskih Srba postojala četiri prvostepena vojna suda.[15054] Nalazili su se u Banjaluci, Sarajevu, Bijeljini i Bileći.[15055] Vojni sud u Bijeljini imao je nadležnost za teritoriju IBK-a, a vojni sud u Sarajevu je u početku rješavao pitanja u vezi s DK-om.[15056] **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju izjavio da je Vojni sud u Banjaluci bio nadležan za krivična djela koja su navodno počinili vojnici 1. KK-a i 2. KK-a.[15057] Vojni sud u Bileći imao je nadležnost za HK.[15058] Svjedok RM-016 je u svom svjedočenju izjavio da je Vrhovni vojni sud bio u Zvorniku. [15059]

4104. **Drinić** je izjavio da je vojni tužilac mogao podnijeti zahtjev za provođenje istrage na prvostepenom sudu nakon što bi neka osoba podnijela prijavu direktno tužiocu ili nakon što bi vojna policija i organi bezbjednosti jedinice podnijeli krivičnu prijavu.[15060] Tokom ove istrage, tužilac bi tražio dodatne informacije iz jedinice navodnog počinioca i sa neposredno pretpostavljenog nivoa, pri čemu je najviši nivo bio komandant Glavnog štaba.[15061] Ako je tužilac smatrao da postoji dovoljno osnova za sumnju da je određena osoba počinila krivično djelo, podnio bi zahtjev za pokretanje pune krivične istrage istražnom sudiji.[15062] Kada bi prijavu podnijela neka osoba, tužilac bi znao identitet te osobe i nije ga mogao zadržati tajnim.[15063] Anonimna prijava se uvijek smatrala "nekompletnom".[15064] Atmosfera 1995. godine bila je takva da je bilo moguće da neko podnese krivičnu prijavu protiv visokog oficira VRS-a, ali da to nije

[15051] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 98.
[15052] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 99.
[15053] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 99.
[15054] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10843-1044, 10846-10847. V. takođe P338 (Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992. godini), str. 53.
[15055] D437 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992., 10. februar 1993.), str. 4.
[15056] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10846-10847.
[15057] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 89; svjedok RM-016, T. 17406-17407.
[15058] P338 (Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a, april 1992.), str. 53.
[15059] Svjedok RM-016, T. 17431
[15060] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10845.
[15061] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10846, 10853-10854.
[15062] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10846.
[15063] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10848-10850.
[15064] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10856-10857.

bilo realistično zato što bi svako ko bi takvu prijavu podnio izložio riziku svoju sigurnost i život, kao i sigurnost i život svoje porodice.[15065] Alternativno, tužilac je mogao da pokrene istragu protiv organa bezbjednosti Glavnog štaba, ali nijedan tužilac to ne bi učinio iz istog razloga.[15066]

4105. U periodu od septembra 1992. do aprila 1994., na Vojnom sudu u Banjaluci bilo je do 1.000 krivičnih sudskih postupaka.[15067] U tom periodu se vodilo šest krivičnih postupaka za ratne zločine; četiri navodna počinioca bili su bosanski Muslimani, a dva bosanski Hrvati.[15068] U periodu od oktobra 1992. do oktobra 1993., ljudi su bili osuđivani ili oslobađani optužbi za činjenje cijelog niza krivičnih djela uključujući samovoljno udaljavanje i bjekstvo iz oružanih snaga, napad, krađu, špijunažu, pripremanje oružane pobune, službu u neprijateljskoj vojsci, ubistvo iz nehata i ubistvo.[15069] Jedan čovjek je tokom ovog perioda bio optužen za ratni zločin; taj čovjek je bio optužen i za službu u neprijateljskoj vojsci i za potonje krivično djelo osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od osam godina.[15070]

4106. **Vladimir Lukić** je u svom svjedočenju rekao da je početkom 1993. bilo mnogo problema u pravosuđu, prouzrokovanih nedostatkom kadrova i materijala, ali i sviješću ljudi da se na muslimanskoj strani ne procesuiraju zločini počinjeni nad Srbima.[15071] **Slobodan Radulj** je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Srbi bili optuživani za zločine počinjene nad nesrbima tokom rata, ali nije mogao da navede nijedan konkretan primjer za to.[15072] Prema evidenciji koja je bila dostupna tom svjedoku, nijedan vojnik VRS-a nije bio krivično gonjen za ubijanje nesrba u Sanskom Mostu, gdje je bila stacionirana 6. krajiška brigada.[15073] Prema riječima tog svjedoka, na Vojnom sudu u Banjaluci, procesuiranje zločina koje su srpski vojnici počinili nad Srbima tokom rata bilo je prilično efikasno, ali su slučajevi u kojima su žrtve bile nesrbi odgađani zbog okolnosti predmeta, uključujući teškoće u obezbjeđivanju dokaza zbog toga što su i

[15065] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10856.
[15066] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10861-10862.
[15067] P3563 (Upisnik Vojnog suda u Banjaluci za period od 10. septembra 1992. do 6. aprila 1994.).
[15068] P3563 (Upisnik Vojnog suda u Banjaluci za period od 10. septembra 1992. do 6. aprila 1994.).
[15069] P3537 (Pregled presuda Vojnog suda u Banjaluci za period od 1. avgusta 1992. do 30. oktobra 1993., 11. novembar 1993.).
[15070] P3537 (Pregled presuda Vojnog suda u Banjaluci za period od 1. avgusta 1992. do 30. oktobra 1993., 11. novembra 1993.), str. 20.
[15071] D626 (Vladimir Lukić, izjava svjedoka, 18. maj 2013.), par. 26.
[15072] Slobodan Radulj, T. 35520-35521.
[15073] Slobodan Radulj, T. 35543-35545.

žrtve i njihova rodbina otišli sa datog područja.[15074] Međutim, prioritet je davan predmetima vezanim za izbjegavanje vojne obveze od strane Srba, kako bi se pospješila vojna disciplina.[15075] Dana 9. septembra 1992., Milan Gvero, pomoćnik komandanta Glavnog štaba VRS-a, tražio je od više vojnih tužilaštava da ocijene svrsishodnost krivičnog gonjenja osoba za krivično djelo neodazivanja pozivu i krivično djelo samovoljnog udaljavanja i bjekstva iz oružanih snaga.[15076] Vojno tužilaštvo u Banjaluci obavijestilo je svjedoka da je dobilo uputstvo da ne podiže optužbe na osnovu člana 142 Krivičnog zakona SFRJ, tj. za ratne zločine, za zločine počinjene nad nesrbima od strane vojnika VRS-a.[15077]

4107. **Svjedok RM-513** je u svom svjedočenju rekao da, nakon što je Vojni sud u Bijeljini počeo s radom u avgustu 1992., pravosuđe, uključujući sud, tužioce i policiju, nije krivično gonilo Srbe za zločine počinjene nad nesrbima, uz izuzetak nekoliko slučajeva, iako je bilo opšte poznato da su Srbi 1992. godine ubijali nesrbe.[15078] Čak i kada bi vojnici, bosanski Srbi, bili osuđeni za takve zločine, te kazne nisu bile izvršavane. Za razliku od toga, u slučajevima kada su žrtve bile bosanski Srbi, počinioci su kažnjavani u skladu sa zakonom. Pritisak porodica uticao je na sudove, a porodice bosanskih Srba su bile u mogućnosti da vrše pritisak, dok porodice bosanskih Muslimana nisu.[15079] Na sudu su prioritet dobijali predmeti neodazivanja na mobilizaciju i dezertiranja iz vojske.[15080] U periodu od 1992. do 1995. godine, na civilnim sudovima u Bijeljini bilo je oko 12 predmeta u vezi sa zločinima Srba nad nesrbima, za koje svjedok nije smatrao da predstavljaju značajan postotak zločina nad nesrbima koji su se u to vrijeme dešavali u Bijeljini.[15081] Svjedok nije znao ni za jedan slučaj krivičnog gonjenja vojnika VRS-a pred vojnim sudom za zločine nad nesrbima na osnovu člana 142 Krivičnog zakona SFRJ, na osnovu kojeg su trebali biti procesuirani zločini nad civilnim stanovništvom.[15082]

[15074] Slobodan Radulj, T. 35542.
[15075] Slobodan Radulj, T. 35548-35549, 35553-35554, 35575, 35578-35579.
[15076] P7386 (Dopis Milana Gvere o pokretanju krivičnog postupka protiv lica koja su se svojevoljno udaljila iz jedinice, upućen Vojnom tužilaštvu, 9. septembar 1992.), str. 5.
[15077] Slobodan Radulj, T. 35539-35540.
[15078] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 51-54; svjedok RM-513, T. 9319-9320, 9329, 9397-9398.
[15079] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 54.
[15080] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 51.
[15081] Svjedok RM-513, T. 9389-9392; P1063 (Izvještaj Okružnog tužilaštva Bijeljina, 24. avgust 2000).
[15082] Svjedok RM-513, T. 9259-9261.

4108. **Lukić** je u svom svjedočenju rekao da se, prema zapisniku sa 63. sjednice vlade bosanskih Srba od 5. februara 1993., postupak pred pravosudnim organima odvijao neopravdano sporo usprkos tome što su krivične prijave podnošene blagovremeno.[15083] Prema tom zapisniku, od Republičkog javnog tužilaštva se trebalo zatražiti da obavijesti vladu bosanskih Srba o razlozima kašnjenja, a Ministarstvo pravde je bilo zaduženo da preduzme mjere da se ubrza sudski postupak nakon podošenja krivičnih prijava.[15084]

4109. Izvještaj o radu vojnih tužilaštava za 1995. godinu pokazuje da su osnovna vojna tužilaštva u Sarajevu, Banjaluci, Bijeljini i Bileći primila ukupno 253 krivične prijave, isključivo protiv civila, za zločine protiv čovječnosti i kršenja međunarodnog prava, što je predstavljalo smanjenje u odnosu na 611 prijava koliko su ta tužilaštva primila 1994.[15085] Samo dva civila su bila optužena za ratni zločin nad civilnim stanovništvom 1995.[15086] Osnovna vojna tužilaštva primila su 172 krivične prijave za krivična djela protiv života i tijela; 164 od navodnih počinilaca bili su vojnici, dva su bili podoficiri, pet oficiri, a jedan počinilac je bio nepoznat.[15087] Najveći broj krivičnih prijava odnosio se na krivično djelo ubistva.[15088] Godine 1995., podignute su optužnice protiv 82 vojnika i jednog oficira.[15089]

4110. Izvještaj o radu vojnih sudova za 1995. godinu pokazuje da su vojni sudovi gotovo isključivo davali prioritet i procesuirali predmete koji su obuhvatali krivična djela protiv VRS-a ili imovinski kriminal, kao i krvne delikte.[15090] U izvještaju piše sljedeće: "Pokretani su i sprovođeni prvenstveno krivični postupci u cilju pomoći oružanoj borbi, doprinoseći time stvaranju nove države srpskog naroda. Otuda i najveći broj krivičnih predmeta protiv Vojske Republike Srpske".[15091] U tim predmetima, zbog pojačanih ratnih dejstava i gubitka teritorije bosanskih Srba, nedolazak svjedoka i nemogućnost privođenja optuženih osoba na sud postali su veći problem; stoga su mnoga suđenja odložena i mnoga saslušanja otkazana.[15092]

[15083] Vladimir Lukić, T. 25451; D633 (Zapisnik sa 63. sjednice vlade bosanskih Srba, 5. februar 1993.), str. 6.
[15084] Vladimir Lukić, T. 25451; D633 (Zapisnik sa 63. sjednice vlade bosanskih Srba, 5. februar 1993.), str. 6.
[15085] P3561 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava za 1995. godinu, 20. februar 1996.), str. 1-2, 9-10, 26, 41.
[15086] P3561 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava za 1995. godinu, 20. februar 1996.), str. 10, 29, 43.
[15087] P3561 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava za 1995. godinu, 20. februar 1996.), str. 10, 26.
[15088] P3561 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava za 1995. godinu, 20. februar 1996.), str. 11.
[15089] P3561 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava za 1995. godinu, 20. februar 1996.), str. 10, 29.
[15090] P3560 (Izvještaj o radu vojnih sudova za 1995. godinu, 29. februar 1996.), str. 4, 12-14, 17;
[15091] P3560 (Izvještaj o radu vojnih sudova za 1995. godinu, 29. februar 1996.), str. 3.
[15092] P3560 (Izvještaj o radu vojnih sudova za 1995. godinu, 29. februar 1996.), str. 4.

4111. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je 12. maja 1992., na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, usvojena odluka o osnivanju vojnih sudova i vojnih tužilaštava. Potom je u Zvorniku osnovan Vrhovni vojni sud, a u Bijeljini, Banjaluci, Sarajevu i Bileći prvostepeni vojni sudovi. Pretresno vijeće konstatuje da je predsjednike, sudije i pomoćne sudije na vojnim sudovima, kao i vojne tužioce, postavljao predsjednik bosanskih Srba, koji je takođe imao ovlaštenje da ih unaprijedi ili da ih razriješi dužnosti. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su vojni sudovi bili potpuno operativni početkom jeseni 1992. i da su imali nadležnost za krivična djela oružane pobune, zločina protiv države, zločina protiv čovječnosti i kršenja Ženevskih konvencija. Njihova nadležnost se protezala i na krivična djela koja su počinili policajci i pripadnici paravojnih formacija podređeni vojnim jedinicama, te na krivična djela vojnih lica, prije nego što su sudovi postali funkcionalni.

4112. Pretresno vijeće konstatuje da su bile uvedene detaljne procedure za prijavljivanje krivičnih djela, pokretanje istraga i pritvaranje osoba osumnjičenih za počinjenje zločina. Ako bi u nekoj brigadi bilo počinjeno teško krivično djelo, ta brigada je bila dužna da incident prijavi komandi korpusa i da podnese krivičnu prijavu. Krivične prijave su mogli podnositi i pojedinci, ali u praksi to nije bilo moguće učiniti anonimno.

4113. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je pritvor bio obavezan za krivična djela za koja je bila predviđena kazna od najmanje deset godina zatvora i da bi osumnjičeni bili držani u pritvoru do donošenja pravosnažne presude ako su bili optuženi za ubistvo, pljačku ili za krivična djela protiv države i vojske.

4114. Pretresno vijeće konstatuje da su postupci pred vojnim sudovima vođeni tokom cijelog rata. Usprkos činjenici da su sudovi izvještavali o problemima poput nedostatka kadrova i materijala i teškoćama u pronalaženju osumnjičenih i svjedoka, u periodu od jeseni 1992. do kraja 1995. bile su pokretane istrage za cijeli niz krivičnih djela. Vojni sudovi su se koncentrisali na krivična djela protiv VRS-a, uključujući samovoljno udaljavanje i dezertiranje iz oružanih snaga, neodazivanje na poziv za mobilizaciju i službu u neprijateljskoj vojsci. Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi o tome da je tokom tog perioda ijedan bosanski Srbin bio krivično gonjen za ratne zločine nad nesrbima.

4115. Pretresno vijeće će, imajući na umu ove zaključke, razmotriti funkcije vojnog i civilnog pravosuđa u pogledu kažnjavanja ili nekažnjavanja konkretnih krivičnih djela

za koja je u poglavlju 4 konstatovalo da su bila počinjena i da su obuhvaćena Optužnicom.

Opština Banjaluka

Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici

4116. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.10.1, *Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, da su stražari u logoru Manjača, u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., ubili dva zatočena bosanska Muslimana tako što su ih nasmrt premlatili. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.10 da su, po naređenju komandanta logora Manjača Božidara Popovića, izdavane potvrde o smrti s lažnim uzrokom smrti za zatočenike koji su umrli od posljedica premlaćivanja. Popović je također obavijestio PMEZ da su te žrtve umrle prirodnom smrću.

4117. Tužilaštvo tvrdi da 1. KK i vojni sud nisu preduzeli pravilne mjere u odnosu na ubistva tih zatočenika – Omera Filipovića i Esada Bendera – usprkos tome što je identitet počinilaca bio odmah poznat.[15093] Odbrana je iznijela argument da je VRS izvršio uviđaj, suspendovao ljude koji su bili odgovorni za te zločine i podnio krivičnu prijavu.[15094] Odbrana je dalje tvrdila da je sudski postupak proveden nakon rata i da su počinioci osuđeni na dugotrajne zatvorske kazne.[15095] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke;[15096] **svjedok RM-051**, oficir za bezbjednosne poslove VRS-a;[15097] sudija **Adil Draganović,** Musliman, predsjednik Opštinskog suda Sanski Most, koji je od 17. juna 1992. do 14. decembra 1992. bio zatočen u logoru Manjača;[15098] i **Radomir Radinković,** koji je od maja 1992. bio referent za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. KK-a VRS-a u logoru Manjača,[15099] kao i dokumentarni dokazi.[15100]

[15093] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Banjaluci, par. 31.
[15094] Završni podnesak odbrane, par. 867.
[15095] Završni podnesak odbrane, par. 867.
[15096] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398.
[15097] P214 (Svjedok RM-051, transkript iz predmeta *Stanišić i Župljanin*, 21.-22. januar 2010.), str. 5255; svjedok RM-051, T. 2883-2884. Dokazi koje je iznio svjedok RM-051 razmotreni su u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici*.
[15098] P3293 (Adil Draganović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. oktobra 1999., str. 1-2, 7, 10, 12, izjava svjedoka od 6. oktobra 2000., str. 1, izjava svjedoka od 7. jula 2000., str. 1, 3.
[15099] D900 (Radomir Radinković, izjava svjedoka, 8. decembar 2013.), str. 1, 6. Dokazi koje je iznio Radinković razmotreni su u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici*.
[15100] P222 je razmotren u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici*.

4118. **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju rekao da je logor Manjača bio u nadležnosti Vojnog suda u Banjaluci.[15101] Komandant logora i vojna policija bili su odgovorni za podnošenje prijava o incidentima za svako lišavanje života koje se dogodilo.[15102] Međutim, koliko je tom svjedoku bilo poznato, vojni tužilac nije dobio nijednu prijavu o incidentu u vezi s logorom Manjača, niti je vodio ikakvu sudsku istragu u vezi sa zločinima počinjenim nad zatočenicima.[15103]

4119. Pretresno vijeće podjeća na svoj prikaz izvještaja operativnog tima logora Manjača od 29. jula 1992., koji je uvršten u spis kao P222, kao i na svoj prikaz, u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici*, dokaza koje je iznio **svjedok RM-051** te podsjeća na to da su počinioci ovog zločina bili identifikovani i smijenjeni sa straže u logoru istog dana, ali da nisu bili procesuirani sve do 2007. godine.

4120. Pretresno vijeće podsjeća na svjedočenje Radomira Radinkovića, razmotreno u poglavlju 4.1.1, *Incident 1.4. iz Priloga B Optužnici*, da je počinioce suspendovala "kriminalistička služba" bataljona Vojne policije, da je protiv njih podnesena krivična prijava i da su nakon rata osuđeni pred Okružnim sudom u Banjaluci.

4121. **Adil Draganović** je izjavio da su srpski vojni funkcioneri proveli istragu u logoru i da su uklonili neke stražare srpske nacionalnosti.[15104] Nakon te istrage, zatočenike nisu tako često tukli.[15105]

4122. Dana 17. novembra 1998., Opštinski sud u Ključu je zabilježio da su istražni sudija, predstavnici MUP-a i vještaci sudske medicine izvršili uviđaj u vezi s ubijanjem Filipovića i Bendera.[15106] Tim istražitelja je izvršio obdukciju dvaju tijela koja su ekshumirana na groblju u Banjaluci.[15107] Službenici MUP-a Ključ su ranije identifikovali te dvije žrtve kao Filipovića i Bendera.[15108] Prema mišljenju vještaka sudske medicine, to što su kosti žrtava bile slomljene pokazuje da su im bile nanesene

[15101] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 43.
[15102] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 43-44.
[15103] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 43-44, 95; svjedok RM-016, T. 17396.
[15104] P3293 (Adil Draganović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. oktobra 1999., str. 15.
[15105] P3293 (Adil Draganović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 30. oktobra 1999., str. 15.
[15106] P5992 (Sudski zapisnik o ekshumaciji Esada Bendera i Omera Filipovića, 17. novembar 1998.), str. 1.
[15107] P5992 (Sudski zapisnik o ekshumaciji Esada Bendera i Omera Filipovića, 17. novembar 1998.), str. 1-7.
[15108] P5992 (Sudski zapisnik o ekshumaciji Esada Bendera i Omera Filipovića, 17. novembar 1998.), str. 2.

povrede.[15109] Muhamed Filipović je izjavio da je u večernjim satima 28. jula i jutarnjim satima 29. jula 1992. bio svjedok nasilnog ubistva tih žrtava u logoru Manjača.[15110]

4123. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je 29. jula 1992., nakon što su Filipović i Bender preminuli, istražni sudija Osnovnog suda u Banjaluci izvršio uviđaj i sačinio izvještaj u kojem se identifikuju vojni policajci odgovorni za ubijanje tih zatočenika. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su počinioci smijenjeni s dužnosti u logoru sljedeći dan, ali da inače nisu bili kažnjeni. Iako je krivična prijava možda bila podnesena, niko nije bio krivično gonjen za ta ubistva, sve do poslije rata.[15111]

Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici

4124. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, i 8.9.2, da su u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., stražari pod kontrolom 1. KK-a zlostavljali zatočenike u logoru Manjača tako što su ih redovno premlaćivali, uslijed čega su zatočenici ponekad zadobijali teške povrede. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.10. da su 1. KK, Glavni štab VRS-a i vlada bosanskih Srba generalno dozvoljavali novinarima i predstavnicima međunarodnih i lokalnih organizacija za ljudska prava da posjete logor Manjača, ali da su u nekim prilikama nastojali da prikriju protivpravno zatočenje i okrutno i nečovječno postupanje prema zatočenicima koje se događalo u logoru.

4125. Tužilaštvo je tvrdilo da Vojni sud u Banjaluci nije proveo nijednu istragu u vezi sa zločinima počinjenim u logoru Manjača.[15112] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke;[15113] **Radomir Radinković,** koji je od maja 1992. bio referent za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. KK-a VRS-a u logoru Manjača;[15114] **svjedok RM-051**, oficir za bezbjednosne poslove

[15109] P5992 (Sudski zapisnik o ekshumaciji Esada Bendera i Omera Filipovića, 17. novembar 1998.), str. 5.
[15110] P5992 (Sudski zapisnik o ekshumaciji Esada Bendera i Omera Filipovića, 17. novembar 1998.), str. 5.
[15111] Vojni policajci koji su počinili taj zločin osuđeni su na Okružnom sudu u Banjaluci 2007.
[15112] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Banjaluci, par. 26.
[15113] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398. Dokazi koje je iznio svjedok RM-016 takođe su razmotreni u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.
[15114] D900 (Radomir Radinković, izjava svjedoka, 8. decembar 2013.), str. 1, 6. Dokazi koje je iznio Radinković razmotreni su u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*.

VRS-a;[15115] i **Adil Medić**, bosanski Musliman iz Ključa, koji je bio na čelu komisije "Muslimanskog korpusa" zadužene za probleme vezane za logore i zarobljenike.[15116]

4126. **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju rekao da nije provedena nijedna sudska istraga u vezi s navodnim zločinima počinjenim nad zatočenicima u logoru Manjača, koji je bio pod nadležnošću Vojnog suda u Banjaluci.[15117] Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici***,** da je Popović znao za premlaćivanje kojem su zatočenici u logoru bili izlagani. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze koje su iznijeli **svjedok RM-016** i **svjedok RM-051**, čiji je prikaz dat u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, da je Popović bio odgovoran komandantu 1. KK-a Taliću i da je operativni tim logora Manjača slao redovne izvještaje Komandi korpusa.

4127. **Adil Medić** je u svom svjedočenju rekao da je 22. juna 1992. održan zvanični sastanak u prostorijama Komande 1. KK-a.[15118] Tom sastanku su prisustvovali general Talić, pukovnik Vukelić, pukovnik Osman Selak, muftija Halilović, Sead Hadžagić (predsjednik SDA), Nijaz Karaselimović (predsjednik "Merhameta" u Banjaluci), Sedat Širbegović i svjedok.[15119] General Talić je, kada ga je svjedok obavijestio o lošim uslovima u logoru Manjača, obećao da će se situacija riješiti i dao usmenu dozvolu da Muslimanski korpus šalje pomoć zatočenicima, što je ispoštovano.[15120] Usprkos uvjeravanjima generala Talića, svjedok je rekao da je potpukovnik Popović i dalje ignorisao premlaćivanja i ubijanja koja su nastavila da se dešavaju i izgledalo je da je ponosan na to kako se upravlja logorom.[15121]

4128. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da se zlostavljanje nastavilo iako su zvaničnici VRS-a, uključujući generala Talića, bili redovno obavještavani da se zatočenici u logoru Manjača zlostavljaju i usprkos tome što su oni pružili uvjeravanja da će se situacija riješiti. Vojni sud u Banjaluci nije u vezi s tim proveo nijednu istragu i nikoga nije krivično gonio, a počinioci zločina nisu bili kažnjeni.

[15115] P214 (Svjedok RM-051, transkript iz predmeta *Stanišić i Župljanin*, 21.-22. januar 2010.), str. 5255; svjedok RM-051, T. 2883-2884. Dokazi koje je iznio svjedok RM-051 razmotreni su u poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2. iz Priloga C Optužnici*.
[15116] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), str. 1, par. 4; Adil Medić, T. 2033.
[15117] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 43-44, 95; svjedok RM-016, T. 17396.
[15118] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 15.
[15119] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 15.
[15120] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 16; Adil Medić, T. 2067-2068.
[15121] P154 (Adil Medić, izjava svjedoka, 31. januar 1996.), par. 18.

Opština Bijeljina

Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici

4129. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.2.1, Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici, i 8.3.2, da su vojnici 2. KK-a ubili dva bosanska Muslimana, zatočenika iz logora Batković, koji su radili u preduzeću "Žitopromet" u Bijeljini, tako što su ih zaklali. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.10 da je komanda logora Batković, nakon ubistva ta dva zatočenika, najprije pokušala da prikrije zločin tako što je lažno izvijestila MKCK da su zatočenici razmijenjeni i da je potvrdila da su zatočenici ubijeni tek nakon što je MKCK saznao detalje o tom incidentu.

4130. Tužilaštvo je tvrdilo da Vojni sud u Bijeljini nije proveo nijednu istragu niti je krivično gonio ijednog vojnika VRS-a za zločine počinjene u logoru Batković tokom rata, usprkos tome što je Vojni sud znao za ubistva zatočenika iz radne jedinice.[15122] Odbrana je iznijela argument da je prikrivanje i neprocesuiranje srpskih počinilaca na Vojnom sudu u Bijeljini bilo povezano sa zloupotrebom položaja od strane jednog čovjeka, vojnog tužioca Predraga Drinića, koji je ometao rad Vojnog suda.[15123] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Savo Bojanović**, Srbin, koji je od sredine jula 1992. do pred kraj 1993. bio sudija na Vojnom sudu u Bijeljini;[15124] **svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine;[15125] i **svjedok RM-088**, bosanski Musliman iz opštine Šekovići.[15126]

4131. **Savo Bojanović** je u svom svjedočenju izjavio da ga je u februaru 1993. pozvala Vojna policija da izvrši uviđaj u vezi s ubijanjem dvojice ljudi u Vanekovom mlinu u Bijeljini, fabrici u sastavu preduzeća "Žitopromet", koja se nalazila preko puta ulaza u kasarnu VRS-a "Vojvoda Stepa Stepanović".[15127] Ekipa za uviđaj utvrdila je da su vojnici jedinice iz sastava 2. KK-a ubili dva zatočenika iz logora Batković koji su radili

[15122] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Bijeljini, par. 23-52, 55, 44432; Završna riječ tužilaštva, T. 44432.
[15123] Završni podnesak odbrane, par. 1620.
[15124] D747 (Savo Bojanović, izjava svjedoka, 28. juli 2014.), str. 1, par. 4, 14. Dokazi koje je iznio Savo Bojanović takođe su razmotreni u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*.
[15125] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6. Dokazi koje je iznio svjedok RM-513 razmotreni su u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*.
[15126] P524 (Svjedok RM-088, izjava svjedoka, 17. oktobar 1994.), str. 1, par. 1. Dokazi koje je iznio svjedok RM-088 razmotreni su u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*.
[15127] D747 (Savo Bojanović, izjava svjedoka, 28. juli 2014.), par. 18; Savo Bojanović, T. 27977-27978.

u mlinu.[15128] Svjedok je izjavio da je formirao ekipu za uviđaj i da je iste večeri izvršio preliminarni uviđaj.[15129] Raspisao je "poternicu" za nepoznatim počiniocem.[15130] Bojanović je u svom svjedočenju izjavio da je tužilaštvo bilo nadležno za pokretanje istrage i da on ne za da li je iko bio kažnjen za ta ubistva.[15131] MKCK je također bio obaviješten o izvještaju o uviđaju.[15132] Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio **svjedok RM-513**, čiji je prikaz dat u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*, da Vojno tužilaštvo nije ništa preduzelo nakon što je primilo Bojanovićev izvještaj o ubistvima.

4132. **Svjedok RM-513** je izjavio da je vojni tužilac Predrag Drinić ometao rad Vojnog suda u Bijeljini i da je vršio pritisak na svoje podređene da odustanu od postupka u slučajevima kada su počinioci bili bosanski Srbi, a žrtve bosanski Muslimani.[15133] U jednom slučaju, kada je pokrenut postupak protiv ljudi koji su, prema navodima, ubili jednog bosanskog Muslimana, Drinić je obustavio postupak nakon što se sastao s Dušanom Tanackovićem, načelnikom bezbjednosti IBK-a.[15134]

4133. Što se tiče argumenta odbrane da je neprocesuiranje počinilaca Srba bilo ograničeno na Drinićevu zloupotrebu položaja, Pretresnom vijeću nije predočen nijedan dokaz o tome da je Drinić ometao istragu o ubijanju u Vanekovom mlinu. Pored toga, Pretresno vijeće ima u vidu da je Drinić, prema dokazima na koje se oslonila odbrana, razgovarao s najmanje još jednom osobom, tj. sa načelnikom bezbjednosti IBK-a Tanackovićem, što dokaze u vezi s eventualnom Drinićevom ulogom čini neuvjerljivim. Shodno tome, Vijeće odbacuje argument odbrane s tim u vezi.

4134. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je u februaru 1993. Savo Bojanović, Srbin, sudija na Vojnom sudu u Bijeljini, na zahtjev vojne policije izvršio uviđaj u vezi s ubistvom dva zatočenika iz radne jedinice u preduzeću "Žitopromet". Pretresno vijeće dalje konstatuje da ekipa za uviđaj jeste utvrdila da su počinioci bili pripadnici 2. KK-a i da je Vojno tužilaštvo u Bijeljini znalo za to ubijanje, ali da nisu provedeni ni daljnja istraga ni krivično gonjenje i da počinioci nisu bili kažnjeni.

[15128] D747 (Savo Bojanović, izjava svjedoka, 28. juli 2014.), par. 18; Savo Bojanović, T. 27976.
[15129] D747 (Savo Bojanović, izjava svjedoka, 28. juli 2014.), par. 18.
[15130] D747 (Savo Bojanović, izjava svjedoka, 28. juli 2014.), par. 18; Savo Bojanović, T. 27984.
[15131] Savo Bojanović, T. 27977-27978.
[15132] Savo Bojanović, T. 27981.
[15133] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 58, 62.
[15134] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 56-57.

Opština Ključ

Incident 8.1. iz Priloga B Optužnici

4135. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.6.1, *Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, da su, 1. juna 1992., pripadnici VRS-a ubili najmanje 77 muškaraca, bosanskih Muslimana, tako što su ih ustrijelili u školi u Velagićima.

4136. Tužilaštvo je tvrdilo da su počinioci, iako ih je nekoliko identifikovano i uhapšeno, pušteni na slobodu nakon što su od Talića tražili da ih vrati u njihove jedinice.[15135] Tužilaštvo je dalje tvrdilo da je Vojni sud u Banjaluci, nakon konsultacija sa sektorom za pravne poslove VRS-a, pustio na slobodu dvojicu od tih počinilaca nakon što su oni bili pritvoreni.[15136] Odbrana je iznijela argument da je istraga bila pokrenuta i da je za ubistvo kao ratni zločin vođena istraga protiv 12 osoba, od kojih su dvije kasnije uhapšene.[15137] Odbrana je dalje tvrdila da je odluka da se ta dva počinioca puste na slobodu donesena zbog ratnih okolnosti i pritiska koji su kolege počinilaca vršili na sud.[15138] Pored toga, odbrana je tvrdila da Glavni štab VRS-a nije odobrio tu odluku i da dokazi koje je u tom pogledu iznio svjedok RM-016 nisu pouzdani jer se zasnivaju na dokazima iz druge ruke.[15139] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Rajko Kalabić**, član Kriznog štaba Ključ;[15140] **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke;[15141] i **Slobodan Radulj**, Srbin, koji je od 20. maja 1992. radio kao opštinski javni pravobranilac u Prijedoru, a od 20. oktobra 1993. do avgusta 1997. kao zamjenik tužioca u Vojnom tužilaštvu u Banjaluci,[15142] kao i dokumentarni dokazi.[15143]

4137. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Rajko Kalabić, čiji je prikaz dat u poglavlju 4.6.1, *Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici*, da su poručnik Amidžić i još 11

[15135] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime u vezi s Ključem, par. 30.
[15136] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime u vezi s Ključem, par. 30.
[15137] Završni podnesak odbrane, par. 1276.
[15138] Završni podnesak odbrane, par. 1277.
[15139] Završni podnesak odbrane, par. 1277.
[15140] Rajko Kalabić, T. 30198, 30208. Dokazi koje je iznio Kalabić razmotreni su u poglavlju 4.6.1, *Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici*.
[15141] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398. Dokazi koje je iznio svjedok RM-016 razmotreni su u poglavlju 4.6.1, *Incident 8.1. iz Priloga B Optužnici*.
[15142] Slobodan Radulj, T. 35481, 35509, 35533.
[15143] P3544 razmotren je u poglavlju 4.6.1, *Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici*. P3528 razmotren je u poglavlju 4.6.1, *Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici*.

osoba bili optuženi za ratne zločine i da su kratko vrijeme držani u pritvoru, prije nego što su vraćeni u svoje jedinice nakon što su poslali žalbu generalu Taliću.

4138. Prema dosijeu Vojnog suda u Banjaluci u predmetu protiv Gorana Amidžića i drugih, ovlaštena službena lica Vojne policije i istražni sudija Opštinskog suda u Ključu Jovo Dimitrić izvršili su 1. juna 1992. uviđaj u selu Velagići.[15144] Dana 5. juna 1992., Vojnom tužilaštvu u Banjaluci podnesena je krivična prijava protiv Amidžića i još 11 pripadnika voda Vojne policije i interventnog voda iz sastava inžinjerijske jedinice stacionirane u Laništu.[15145] Istog dana, svaki od tih drugih 11 pripadnika je, nakon što su 5. juna 1992. dovedeni u prostorije Vojne policije, dao pismenu izjavu u vezi s incidentom.[15146] Dana 12. juna 1992., istih 11 pripadnika potpisalo je pismo upućeno generalu Taliću u kojem se žalilo na "protivzakonito zatvaranje" i tražilo da bude pušteno na slobodu.[15147]

4139. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-016, čiji je prikaz dat u poglavlju 4.6.1, *Incident 5.1 iz Priloga B Optužnici*, da je vojni tužilac 8. marta 1993. ponovno otvorio postupak protiv 12 osumnjičenih i da su dvojica od njih potom pritvorena 20. jula 1993. Ti ljudi su pušteni na slobodu 29. jula 1993., na osnovu prijedloga Vojnog tužilaštva u Banjaluci istražnom sudiji Vojnog suda. Pretresno vijeće podsjeća da je svjedok RM-016 izjavio da su osumnjičeni pušteni na slobodu uz saglasnost Glavnog štaba VRS-a nakon ucjene od strane pripadnika Ključke brigade.

4140. **Slobodan Radulj** je u svom svjedočenju izjavio da je, sredinom juna ili sredinom jula 1992., dok je još bio u Prijedoru, čuo za pokolj u školi u selu Velagići, u opštini Ključ.[15148] Kada je 1993. počeo da radi u tužilaštvu, čuo je da ljudi govore o nekom "teškom zločinu" počinjenom u blizini Ključa.[15149] Nadalje, čuo je da su dvojica od najmanje deset osumnjičenih bila pritvorena i da je ili cijela brigada zaprijetila da će napustiti položaje, ili je određeni broj vojnika na drugi način vršio pritisak na Vojni sud

[15144] P3528 (Dosije Vojnog suda u Banjaluci u vezi s Goranom Amidžićem i drugima, 3. juni 1992.-20. decembar 1996.), str. 4, 5-7.
[15145] P3528 (Dosije Vojnog suda u Banjaluci u vezi s Goranom Amidžićem i drugima, 3. juni 1992.-20. decembar 1996.), str. 7-16.
[15146] P3528 (Dosije Vojnog suda u Banjaluci u vezi s Goranom Amidžićem i drugima, 3. juni 1992.-20. decembar 1996.), str. 7-16.
[15147] P3528 (Dosije Vojnog suda u Banjaluci u vezi s Goranom Amidžićem i drugima, 3. juni 1992.-20. decembar 1996.), str. 38-39.
[15148] Slobodan Radulj, T. 35338-35539.
[15149] Slobodan Radulj, T. 35531, 35535-35536.

kako bi osumnjičeni bili pušteni na slobodu.[15150] Svjedoku je taj predmet dodijeljen 1996. ili 1997. godine.[15151]

4141. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi u kojima se iznose razni razlozi za puštanje Bajića i Miljevića na slobodu 8. juna 1992. i Vijeće ima u vidu da su svjedok RM-016 i Slobodan Radulj pomenuli pritisak koji je vršila Ključka brigada, ali da to nije pomenuto u obrazloženju vojnog tužioca za puštanje na slobodu. Međutim, Pretresno vijeće smatra da obrazloženje vojnog tužioca ne predstavlja nužno potpuni prikaz činjenica. Pored toga, razlozi koji se navode u obrazloženju nisu u neskladu sa dokazima koje je iznio svjedok RM-016 da je odluka o puštanju počinilaca na slobodu donesena s odobrenjem Glavnog štaba VRS-a, ili sa dokazima koje su iznijeli svjedok RM-016 i Slobodan Radulj da je Ključka brigada vršila pritisak na sud. Pretresno vijeće, stoga, konstatuje da nema protivrječnosti između dokaza koje su iznijela ta dvojica svjedoka i obrazloženja vojnog tužioca u vezi s puštanjem na slobodu.

4142. Odbrana je iznijela argument da su nepouzdani dokazi koje je iznio svjedok RM-016 da je Glavni štab VRS-a odobrio odluku o puštanju počinilaca na slobodu, pošto se zasnivaju na razgovorima o kojima taj svjedok nema lična saznanja.[15152] Iako Pretresno vijeće dokazima iz druge ruke pristupa s oprezom, ono ima u vidu da su dokazi koje je svjedok RM-016 iznio u vezi s odobrenjem odluke od strane Glavnog štaba VRS-a bili konkretni, detaljni i bez unutrašnjih nedosljednosti. Pored toga, svjedok je bio podrobno unakrsno ispitan u vezi s ovim pitanjem. U svjetlu ovih faktora, i s obzirom na položaj izvora saznanja svjedoka, Pretresno vijeće konstatuje da su dokazi koje je svjedok RM-016 iznio u vezi s odobrenjem Glavnog štaba VRS-a pouzdani, te, stoga, odbacuje argument odbrane s tim u vezi.

4143. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Vojna policija u Banjaluci 1. juna 1992. izvršila uviđaj u vezi s ubijanjem u Velagićima, uslijed čega je privedeno i ispitano dvanaest počinilaca. Dana 12. juna 1992., jedanaest od tih dvanaest počinilaca napisalo je pismo generalu Taliću u kojem je tražilo da bude pušteno iz pritvora, nakon čega su svi ti ljudi vraćeni u svoje jedinice. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je vojno tužilaštvo 8. marta 1993. ponovno otvorilo postupak protiv tih počinilaca i zadržalo u pritvoru Željka Bajića i Marinka Miljevića. Dana 29. jula 1992.,

[15150] Slobodan Radulj, T. 35531-35532, 35534-35536.
[15151] Slobodan Radulj, T. 35523, 35527, 35334.

nakon ucjene od strane pripadnika Ključke brigade, istražni sudija Vojnog suda u Banjaluci naložio je da se Bajić i Miljević puste na slobodu, uz saglasnost predsjednika Vrhovnog vojnog suda i oficira Glavnog štaba VRS-a. Nikakvi daljnji koraci u istrazi, krivičnom gonjenju i kažnjavanju počinilaca nisu bili preduzimani do 1996. godine.

Opština Kotor-Varoš

Incident 4.4. iz Priloga A Optužnici

4144. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.7.1, *Incident 4.4 iz Priloga A Optužnici*, i 8.3.2, da su, pripadnici 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade 4. novembra 1992. izvršili ubistvo približno 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Grabovici. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.10. da je 1. KK 4. novembra 1992. uložio napore da sakrije ubistva u Grabovici od Glavnog štaba VRS-a tako što je lažno izvijestio da je zarobio i ubio pripadnike Zelenih beretki, u odmazdu za gubitke koje je Kotorvaroška laka pješadijska brigada pretrpjela na linijama fronta i na Goloj planini. Sljedećeg dana, 1. KK je lažno izvijestio Glavni štab VRS-a da su te žrtve izgubile život u borbenim dejstvima.

4145. Tužilaštvo je tvrdilo da za taj pokolj u Grabovici nisu kažnjeni ni fizički počinioci niti bilo ko drugi.[15153] Tužilaštvo je dalje tvrdilo da ni na jednom nivou VRS-a nije postojala volja da se istraži taj pokolj, usprkos tome što su Glavni štab VRS-a i Vojni sud u Banjaluci znali za taj zločin.[15154] Odbrana je iznijela argument da su počinioci tog incidenta poginuli prilikom pljačke i da zato protiv njih nije bila vođena istraga i nisu kažnjeni.[15155] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-802**, oficir VRS-a;[15156] i **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke,[15157] kao i dokumentarni dokazi.

4146. **Svjedok RM-802** je u svom svjedočenju izjavio da je Talić rekao da će biti nemoguće uhvatiti vojnike koji su otvorili vatru na zatočenike zato što su oni pobjegli u

---

[15152] Završni podnesak odbrane, par. 1277.
[15153] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Kotor-Varošu, par. 43.
[15154] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Kotor-Varošu, par. 43.
[15155] Završni podnesak odbrane, par. 1140.
[15156] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), str. 1-2, 33; P438 (List s pseudonimom za svjedoka RM-802).
[15157] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398.

SRJ, ali da će opštinske strukture provesti istragu.[15158] Naređena je potraga za tri ili četiri vojnika koji su otvorili vatru na zatočene Muslimane.[15159] Nešto kasnije, svjedok je čuo da su počinioci pobjegli u SRJ i da su poginuli prilikom pljačke.[15160] Nikada nije provjerio da li je to tačno, pošto nije bilo načina da to učini.[15161] U vezi s ubijanjem u Grabovici nikad nije provedena nikakva istraga i nikakve pravne ni disciplinske mjere nisu bile preduzete ni protiv koga, niti je izgledalo da postoji volja da se takve mjere preduzmu na bilo kojem nivou.[15162] Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dodatne dokaze koje je iznio svjedok RM-802, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D. **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju izjavio da nije bila pokrenuta nikakva istraga u vezi s ubijanjem i zarobljavanjem pripadnika Zelenih beretki u Kotor-Varošu.[15163]

4147. Što se tiče argumenta odbrane da istraga nije provedena zato što su počinioci ovog zločina poginuli prilikom pljačke, Pretresno vijeće ima u vidu da svjedok RM-802 nije bio jasan u vezi s okolnostima ili mjestom tog događaja i da je izjavio da se njegova saznanja zasnivaju na dokazima iz druge ruke, te da nije preduzeo korake da te dokaze provjeri. Pretresno vijeće, stoga, smatra da ti dokazi nisu dovoljni da bi opravdali odluku da se taj zločin ne istraži i odbacuje argument odbrane s tim u vezi.

4148. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je ubijanje u Grabovici prijavljeno generalu Taliću 4. novembra 1992. i da je naređena potraga za počiniocima, ali da daljnja istraga nije provedena. Pretresno vijeće konstatuje da protiv počinilaca ubijanja u Grabovici nisu bile preduzete ni pravne ni disciplinske mjere.

Incident ubistva koji nije naveden u prilozima Optužnici i oduzimanje ili pljačka imovine

4149. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 4.7.1, *Incidenti ubistva koji nisu navedeni u prilozima Optužnici*, i 4.7.4, da su (i) dana 2. jula 1992., pripadnici Specijalnog odreda policije CSB-a Banjaluka ili vojne snage pod komandom Slobodana Župljanina, komandanta 2. pješadijskog bataljona 22. brigade VRS-a, i Saše Petrovića, tokom napada na Vrbanjce ubili najmanje 30 bosanskih Muslimana, uključujući njih 15

[15158] Svjedok RM-802, T. 4536, 4642, 4644.
[15159] Svjedok RM-802, T. 4536.
[15160] Svjedok RM-802, T. 4536, 4642-4643.
[15161] Svjedok RM-802, T. 4642.
[15162] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 72; svjedok RM-802, T. 4536-4537, 4642, 4655-4656.
[15163] Svjedok RM-016, T. 17370.

koji su bili zatočeni u Alagićevom kafiću, te da je (ii) u junu i julu 1992., specijalna jedinica CSB-a Banjaluka, koju je predvodio kapetan VRS-a Slobodan Dubočanin, odnosila namještaj, televizore, videorekordere i zlato iz kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u gradovima i selima u opštini Kotor-Varoš.

4150. U vezi s nekažnjavanjem za gore navedene zločine koje je počinio Specijalni odred policije CSB-a Banjaluka u opštini Kotor-Varoš u junu i julu 1992., Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **Predrag Radulović,** koji je od sredine 1991. do 1994. bio rukovodilac obavještajne grupe poznate pod nazivom "Miloš" u CSB-u Banjaluka.[15164]

4151. **Predrag Radulović** je u svom svjedočenju izjavio da je Stojan Župljanin, načelnik CSB-a Banjaluka, poslao Specijalni odred policije CSB-a Banjaluka u Kotor-Varoš.[15165] Odred je u toj opštini ostao oko tri mjeseca i njegovi pripadnici su tu pljačkali, ubijali, silovali i vršili druge zločine nad nesrbima, a Župljanin je znao za to.[15166] Svjedok je vidio Župljanina u Kotor-Varošu tokom i nakon operacija koje je u toj opštini izvodio taj odred.[15167] Grupa "Miloš" je informisala Miću Stanišića, SNB MUP-a bosanskih Srba i MUP Republike Srbije o zločinima tog odreda nad nesrbima u opštini Kotor-Varoš.[15168] Grupa "Miloš" je takođe zatražila pomoć od Milana Stevilovića, načelnika bezbjednosti 1. KK-a, i Stevana Markovića, komandanta uniformisane policije CSB-a Banjaluka, u cilju sprečavanja činjenja takvih zločina, ali obojica su ubijena u zasjedi tokom posjete opštini.[15169] Ni protiv jednog od pripadnika odreda nije provedena istraga.[15170]

4152. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je grupa "Miloš" u junu i julu 1992. informisala razne nadležne organe, uključujući SNB MUP-a, MUP Republike Srbije, Milana Stevilovića, načelnika bezbjednosti 1. KK-a, i Stevana Markovića, komandanta uniformisane policije CSB-a Banjaluka, o tome da je Specijalni odred policije CSB-a Banjaluka počinio zločine u opštini Kotor-Varoš, uključujući pljačku, ubijanje i silovanje. Pretresno vijeće konstatuje da ni protiv jednog od pripadnika odreda nije provedena istraga u vezi s bilo kojim od tih zločina.

[15164] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), str. 1, par. 4-5.
[15165] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 67.
[15166] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 57-58, 67-69, 75, 87, 164.
[15167] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 72.
[15168] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 59, 69.
[15169] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 70.
[15170] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 59, 75.

Opština Prijedor

Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici

4153. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.10.1, *Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici*, i 8.3.2, da su 24. i 25. jula 1992., snage VRS-a u čijem sastavu su bili 5. kozaračka brigada i pripadnici 6. krajiške brigade pod komandom pukovnika Branka Basare, ubile najmanje 68 ljudi u selu Briševo, u opštini Prijedor, prvo granatiranjem, a zatim, po ulasku u selo, hicima iz vatrenog oružja.

4154. Tužilaštvo je tvrdilo da su visoki oficiri VRS-a, kao i Karadžić i Kuprešanin, bili obaviješteni o tom pokolju, ali da niko nije bio kažnjen.[15171] Odbrana je iznijela argument da je VRS pokušao da istraži šta se dogodilo u Briševu i da je formirao komisiju u kojoj su bili Vojo Kuprešanin i dva oficira 1. KK-a.[15172] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Vojo Kuprešanin**, koji je počev od sredine 1991. godine bio predsjednik Skupštine ARK-a[15173] i **Ivo Atlija**, bosanski Hrvat iz većinski hrvatskog sela Briševo u opštini Prijedor.[15174]

4155. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Vojo Kuprešanin, čiji prikaz je dat u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici*, da je, nakon što je počinjen taj pokolj, Kuprešanin otišao u Briševo s biskupom Komaricom i dvojicom oficira 1. KK-a i da se susreo sa suprugama ubijenih ljudi. Kuprešanin je u svom svjedočenju dalje izjavio da je biskup Komarica obavijestio Karadžića o zločinima u Briševu.[15175]

4156. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Ivo Atlija, čiji prikaz je dat u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici*, da se Kuprešanin nekoliko puta sastao s Atlijom u vezi s tim zločinima nakon napada na Briševo.

4157. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da se, nakon pokolja u Briševu, delegacija u kojoj su bili Vojo Kuprešanin, biskup Komarica i oficiri VRS-a iz 1. krajiškog korpusa, sastala s ljudima iz tog sela i da ih je ispitala o incidentu. Pretresno

[15171] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, par. 53 (Prijedor).
[15172] Završni podnesak odbrane, par. 957.
[15173] D852 (Vojo Kuprešanin, izjava svjedoka, 18. juni 2014.), par. 1; D1139 (Odluka o izboru predsjednika Skupštine Zajednice opština Bosanske Krajine, 26. april 1991.). Dokazi koje je iznio Kuperšanin takođe su razmotreni u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.9. iz Priloga A Optužnici*.
[15174] P168 (Ivo Atlija, izjava svjedoka, 20. oktobar 2000.), str. 1, par. 9; P169 (Izjava Ive Atlije data hrvatskim vlastima, 30. januar 1993.), par. 44; Ivo Atlija, T. 2301; P174 (Mapa opštine Prijedor) Dokazi koje je iznio Atlija razmotreni su u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici*.
[15175] Vojo Kuprešanin, T. 29821.

vijeće konstatuje da je Karadžić također znao za taj pokolj. Međutim, Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi koji bi mu omogućili da zaključi da nije provedena nikakva istraga niti krivično gonjenje. Pretresno vijeće, stoga, neće dalje razmatrati ovaj incident s tim u vezi.

Ubijanje u Keratermu i Omarskoj

4158. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.10.1, *Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, da su (i) dana 25. jula 1992. ili oko tog datuma, logorski stražari i vojnici VRS-a ubili 190 do 220 zatočenika držanih u prostoriji broj 3 u logoru Keraterm (v. poglavlje 4.10.1, *Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici*); (ii) da su u periodu od 29. maja do avgusta 1992., logorski stražari ubili približno 18 zatočenika držanih u logoru Omarska (v. poglavlje 4.10.1, *Incident 13.2. iz Priloga B Optužnici*); (iii) da su, 5. avgusta 1992., neidentifikovani bosanski Srbi ubili najmanje 126 zatočenika iz logora Omarska i Keraterm; (iv) da su u drugoj polovini jula 1992., logorski čuvari ubili 100 do 180 zatočenika iz logora Omarska; i (v) da je u noći sa 2. na 3. juli 1992., jedan logorski stražar ubio jednog zatočenika u logoru Keraterm.

4159. U vezi sa zločinima počinjenim u zatočeničkim objektima u opštini Prijedor, tužilaštvo je tvrdilo da je sačinjen mali broj krivičnih prijava i da nije pokrenut nijedan krivični postupak.[15176] U vezi ubijanjima u logoru Keraterm, tužilaštvo je tvrdilo da VRS, usprkos tome što je logor bio veoma blizu Vojne policije i usprkos tome što je sud u Banjaluci znao za zločine, nije proveo istragu u vezi s ubistvima zatočenika iz prostorije broj 3, koja su više puta prijavljena Glavnom štabu VRS-a.[15177] U vezi sa zločinima počinjenim u logoru Omarska, odbrana je iznijela argument da VRS tamo nije bio prisutan i da nije imao kontakta s ljudima u tom objektu.[15178] Pored toga, odbrana je tvrdila da su pripadnici VRS-a, uključujući pukovnika Miroslava Majstorovića iz 1. KK-a, u više navrata tražili informacije u vezi s Omarskom, ali da ni prijedorska policija ni Služba bezbjednosti u Banjaluci nisu pružili zvanične informacije.[15179] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Predrag Radulović**, koji je od sredine 1991. do 1994. bio rukovodilac obavještajne grupe

[15176] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Prijedoru, par. 40.
[15177] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Prijedoru, par. 36.
[15178] Završni podnesak odbrane, par. 966.
[15179] Završni podnesak odbrane, par. 966.

poznate pod nazivom "Miloš" u CSB-u Banjaluka;[15180] **Boško Kelečević**, koji je od 12. maja 1992. do kraja rata bio načelnik štaba 1. KK-a,[15181] **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke,[15182] **Mišo Rodić,** koji je od maja 1992. do sredine januara 1993. bio oficir u obavještajnom organu 43. motorizovane brigade VRS-a u Prijedoru,[15183] kao i dokumentarni dokazi.

4160. **Predrag Radulović** je svjedočio o jednom izvještaju Bearinog tima naslovljenom na Neđeljka Kesića, načelnika SDB-a u CSB-u Banjaluka, i Stojana Župljanina, načelnika CSB-a Banjaluka. Prema tom izvještaju, nesrbi su bili zatočeni u Keratermu i Omarskoj bez provjere. Zlostavljani su i ubijani, a paravojne jedinice su mogle da slobodno ulaze u oba objekta.[15184] Kada je grupa "Miloš" prijavila zločine počinjene nad nesrbima u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje u julu 1992., Kesić im je rekao da to nije njegov posao.[15185] Radulović je te zločine prijavio i Jovici Stanišiću.[15186] U skladu s procedurama o izvještavanju, Radulovićevi izvještaji trebali su takođe biti dostavljani Mići Stanišiću.[15187] Prema riječima svjedoka, Župljanin je odbio da se sastane s oficirima bezbjednosti i pristao je da se s njima sastane tek na intervenciju Marka Lazovića, pomoćnika Jovice Stanišića.[15188] U ljeto 1992., Radulović se sastao sa Župljaninom, Kesićem i Đurom Bulićem kako bi ih obavijestio o zatočenju i ispitivanju nesrba i ubijanjima u logorima Omarska i Keraterm.[15189] Nekoliko dana kasnije, Župljanin je od svjedoka tražio daljnje informacije o tim ubijanjima.[15190] Župljanin je formirao i u Omarsku poslao delegaciju u kojoj su bili on, Kesić, Predrag Radić, gradonačelnik Banjaluke, Radislav Vukić i još tri ili četiri čovjeka.[15191]

4161. Radulović je obavijestio Župljanina o jednoj publikaciji u kojoj se opisuju zločini počinjeni nad nesrpskim zatočenicima u Omarskoj i u kojoj se kao počinioci zločina pominju Župljanin i načelnik SJB-a Prijedor Simo Drljača. Župljanin i

[15180] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), str. 1, par. 4-5.
[15181] D1110 (Boško Kelečević, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), str. 1, par. 1, 9; Boško Kelečević, T. 37131.
[15182] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398. Dokazi koje je iznio svjedok RM-016 razmotreni su u poglavlju 4.10.1, *Incident 13.1. iz Priloga B Optužnici*.
[15183] D930 (Izjava Miše Rodića, 26. juni 2014.), par. 1-2, 5.
[15184] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 148.
[15185] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 23, 138, 141.
[15186] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 141, 148.
[15187] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 141.
[15188] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 23.
[15189] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 142, 144, 152.
[15190] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 145.
[15191] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 145.

Radulović su razgovarali o tome kakve bi posljedice bile po srpski narod ukoliko bi informacije o zločinima počinjenim u Prijedoru postale poznate međunarodnoj zajednici i grupa "Miloš" je predložila da se uhapsi Drljača i da mu se sudi. Međutim, Župljanin je odbio da išta preduzme, pozvavši se na Drljačin uticaj u opštini. Radulović je izjavio da mu nije poznato da je Župljanin preduzeo ikakve mjere da spriječi zločine nad nesrpskim zatočenicima u Omarskoj ili da uhapsi i kazni počinioce tih zločina, ili pak da kazni pripadnike službi javne i državne bezbjednosti koji su dozvolili da ti zločini budu počinjeni.[15192]

4162. **Boško Kelečević** je u svom svjedočenju izjavio da ni vojna policija niti bilo koje drugo vojno tijelo nisu ispitali nikoga u logoru Keraterm u vezi s navodnim ubijanjem.[15193] **Svjedok RM-016** je u svom svjedočenju izjavio da Vojnom sudu u Banjaluci nije upućen prijedlog da se provede istraga u vezi s navodima o zločinima počinjenim u logorima Omarska i Keraterm, usprkos tome što je jedan službenik na Vojnom sudu znao da je "mnogo ljudi" ubijeno u logoru.[15194]

4163. **Mišo Rodić** je u svom svjedočenju izjavio da je od pripadnika svoje jedinice, 43. motorizovane brigade, čuo da je u noći sa 24. na 25. juli 1992., 150 zatočenika iz kompleksa Keraterm okupljeno u jednoj prostoriji i ubijeno.[15195] Iako se zgrada Komande 43. brigade – u kojoj je bio smješten i obavještajni organ brigade – nalazila preko puta kompleksa Keraterm, obavještajni organ nikada nije provjerio ni istražio informacije u vezi s tim ubijanjem.[15196]

4164. Što se tiče argumenta odbrane da su pukovniku Miroslavu Majstoroviću iz VRS-a u više navrata bile uskraćene informacije o logoru Omarska, Pretresno vijeće ima u vidu da je Majstorović radio u sastavu 1. KK-a i da je ispitivao zatvorenike u logoru Omarska do 30. juna 1992., nakon čega je prestao da vodi ispitivanja, ali je nastavio da dolazi u logor.[15197] Prema Rodićevim riječima, Majstorović je tražio podatke o zatočenicima u logoru Omarska ili informacije koje su od njih dobijene, ali MUP je njegove zahtjeve odbio.[15198] U svjetlu ovih dokaza, Pretresno vijeće smatra da

[15192] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 149.
[15193] Boško Kelečević, T. 37283.
[15194] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 77.
[15195] D930 (Izjava Miše Rodića, 26. juni 2014.), par. 27; Mišo Rodić, T. 33098-33101, 33111.
[15196] D930 (Izjava Miše Rodića, 26. juni 2014.), par. 27; Mišo Rodić, T. 33098-33101, 33111.
[15197] D930 (Izjava Miše Rodića, 26. juni 2014.), par. 29; Mišo Rodić, T. 33056, 33095-33099; P7209 (Informacija o ponašanju pripadnika specijalnog odreda CSB-a Banjaluka, koju je 13. juna 1992. potpisao Simo Drljača), str. 1.
[15198] D930 (Izjava Miše Rodića, 26. juni 2014.), par. 29.

Majstorovićevi zahtjevi za informacije u vezi sa zatočenicima u logoru Omarska nisu bili povezani ni sa kakvim pokušajima da se u ime VRS-a istraže navodi o zločinima u logoru i stoga odbacuje taj argument u vezi s ovim zaključkom.

4165. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je grupa "Miloš" u julu 1992. izvijestila Nedeljka Kesića, načelnika SDB-a u CSB-u Banjaluka, Jovicu Stanišića, načelnika SDB-a Republike Srbije, i Stojana Župljanina, načelnika CSB-a Banjaluka, da su u logorima Omarska i Keraterm počinjena ubijanja. Župljanin je takođe obaviješten o navodnoj umiješanosti načelnika SJB-a Prijedor Sime Drljače u ta ubistva, ali je odbio da išta preduzme. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Župljanin išao u Omarsku, zajedno s jednom delegacijom, ali da nije preduzeo daljnje korake da istraži ili kazni počinioce zločina. Pretresno vijeće takođe konstatuje da, usprkos tome što je jedan službenik Vojnog suda znao za navodno ubijanje u logorima Omarska i Keraterm, nije naloženo provođenje nikakve istrage u vezi s tim ubijanjem niti je bio pokrenut nijedan krivični postupak.

Oduzimanje ili pljačka imovine i incident 15.3 iz Priloga C Optužnici

4166. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.10.2, *Incident 15.3 iz Priloga C Optužnici*, 4.10.4 i 8.9.2, da su (i) u periodu od 25. maja do barem 5. avgusta 1992., Zoran Žigić i drugi stražari u logoru Keraterm tukli zatočenike i da su (ii) srpski vojnici uključujući Žigića pljačkali kuće u selu Brđani nakon napada na grad Kozarac krajem maja 1992.

4167. Tužilaštvo je tvrdilo da je Žigić, iako je 4. jula 1992. bio u pritvoru, pušten na slobodu zato što je bio "sposoban" i "vrijedan ratnik" koji je bio potreban svojoj jedinici VRS-a.[15199] Tužilaštvo je takođe tvrdilo da je Žigića, nakon što je bio uhapšen zbog pljačke, vojni sud ponovo pustio na slobodu početkom oktobra 1992.[15200] U vezi s incidentom 15.3 iz Priloga C Optužnici, odbrana je iznijela argument da VRS nije bio nadležan za Keraterm, ali da je ipak nadležnim vlastima prijavljivao svaki zločin za koji se sumnjalo da je bio počinjen u logorima. Odbrana je takođe tvrdila da su pokretani postupci protiv mnogih ljudi, uključujući Žigića.[15201] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **Mišo Rodić**, oficir obavještajnog organa 43. motorizovane brigade

[15199] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Znanje i odobrenje, par. 55.
[15200] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Znanje i odobrenje, par. 55.
[15201] Završni podnesak odbrane, par. 980.

VRS-a u Prijedoru od maja 1992. do sredine januara 1993.,[15202] kao i dokumentarni dokazi.[15203]

4168. **Mišo Rodić** je komentarisao dokumente u vezi s istragom koju je protiv Zorana Žigića vodilo Opštinsko javno tužilaštvo u Prijedoru.[15204] U julu 1992., dok je Žigić bio u pritvoru zbog nezakonitog napuštanja linije fronta, njegov komandir u izviđačkoj jedinici 43. brigade, Duško Knežević, poslao je dopis kojim je tražio da Žigić bude pušten iz pritvora jer je "izuzetno sposob[an], posluš[an] i vrijed[an] ratnik[...] – vojnik[...], a jedan svakako od najboljih poznavalaca eksploziva" i zato što je potreban za borbena dejstva.[15205] Knežević je pružio lične garancije da će obezbijediti Žigićev dolazak na eventualno suđenje "kada dođe za to vrijeme".[15206] Sljedećeg dana, Osnovni sud u Prijedoru donio je odluku da se Zoran Žigić odmah pusti na slobodu – pozivajući se na Kneževićevo pismo, uz napomenu da je Žigić u cijelosti priznao krivično djelo za koje je optužen.[15207]

4169. Rodić je u svom svjedočenju izjavio da je kasnije učestvovao u hapšenju Zorana Žigića i još dva vojnika zbog pljačke kuća bosanskih Muslimana u zaseoku Ganići.[15208] Žigić je priznao to krivično djelo, zadržan je u pritvoru 22. avgusta 1992., a zatim pušten na slobodu 8. oktobra 1992.[15209] Jedan od drugih vojnika koji su bili uhapšeni i osuđeni za to djelo bio je Mladen Došen.[15210] Mladen Došen je prvo osuđen na dva mjeseca zatvora, ali ta odluka je poništena po žalbi, pri čemu je uzeta u obzir "potreb[a] njegovog angažovanja u jedinici iz koje je došao".[15211]

4170. Pretresno vijeće ima u vidu da su i tužilaštvo i odbrana govorili o pritvaranju Žigića u julu 1992. u kontekstu svojih argumenata u vezi s kažnjavanjem ili nekažnjavanjem za zločine počinjene u logoru Keraterm. Pretresno vijeće ima u vidu da je Žigić bio u pritvoru u julu 1992. zbog nezakonitog napuštanja linije fronta i da Vijeću

[15202] D930 (Izjava Miše Rodića, 26. juni 2014.), par. 1-2, 5.
[15203] Dokazni predmeti P7204 i P7207 razmotreni su u poglavlju 4.10.2, *Incident 15.3 iz Priloga C Optužnici*.
[15204] Mišo Rodić, T. 33073-33078.
[15205] P7204 (Dopis vodnika Duška Kneževića, upućen Javnom tužilaštvu u Prijedoru, 8. juli 1992.), str. 1.
[15206] P7204 (Dopis vodnika Duška Kneževića, upućen Javnom tužilaštvu u Prijedoru, 8. juli 1992.), str. 1.
[15207] P7205 (Odluka Osnovnog suda u Prijedoru u vezi sa Zoranom Žigićem, 9. juli 1992.), str. 1-2; Mišo Rodić, T. 33075-33077.
[15208] Mišo Rodić, T. 33073-33074, 33078-33079, 33083.
[15209] P7206 (Vojni sud u Banjaluci, Rješenje o puštanju na slobodu Zorana Žigića, 8. oktobar 1992.), str. 1-2.
[15210] Mišo Rodić, T. 33083.
[15211] P7207 (Vojni sud u Banjaluci, Rješenje o puštanju na slobodu Mladena Došena, 29. avgust 1992.)str. 1-2.

nisu predočeni nikakvi dokazi o tome da je u to vrijeme protiv njega bila vođena istraga ili da je bio optužen za neko drugo krivično djelo. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak gore u tekstu, da za zločine počinjene u logoru Keraterm nije bila pokrenuta nijedna istraga niti krivično gonjenje, te konstatuje da protiv Zorana Žigića nije bila vođena istraga i da on nije bio krivično gonjen niti kažnjen zbog premlaćivanja zatočenika u Keratermu u periodu od 25. maja do barem 5. avgusta 1992.

4171. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je, prema dokazima koje je iznio Rodić, Žigić bio optužen za pljačku koja je navodno bila počinjena u Ganićima, muslimanskom zaseoku u naselju Gomjenica.[15212] Zaključci Pretresnog vijeća odnose se na Žigićevu umiješanost u pljačku u Brđanima, koji se nalaze na približno 20 kilometara od Gomjenice. Budući da su Pretresnom vijeću predočeni dokazi, koje je ponudila odbrana, o Žigićevoj umiješanosti u više krivičnih djela pljačke u opštini Prijedor, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze o hapšenju i pritvaranju Žigića u vezi sa zaključcima o njegovoj umiješanosti u zločine iz poglavlja 4.10.4.

4172. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Zoran Žigić 8. jula 1992. bio u pritvoru, u nadležnosti Javnog tužilaštva u Prijedoru. Dana 9. jula 1992. istražni sudija Osnovnog suda u Prijedoru pustio je Žigića na slobodu, nakon što je dobio pismo iz njegove jedinice u kojem je pisalo da je Žigić potreban u borbenim dejstvima i kojim se tražilo da on bude vraćen na liniju fronta. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je, 22. avugusta 1992., Vojna policija u Prijedoru ponovo uhapsila Žigića zbog pljačke u muslimanskom zaseoku Ganići i da je on zadržan u pritvoru. Pretresno vijeće konstatuje da je Vojni sud u Banjaluci pustio Žigića na slobodu 8. oktobra 1992. i poslao ga nazad u njegovu jedinicu. Međutim, Pretresnom vijeću nije predočen nijedan dokaz koji bi mu omogućio da zaključi da protiv Žigića kasnije nije bila vođena istraga, da on nije bio krivično gonjen ni osuđen i stoga neće dalje razmatrati ovaj incident u tom pogledu.

Opština Sanski Most

Incidenti 7.1 i 7.2 iz Priloga A Optužnici

4173. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.1, *Incidenti 7.1 i 7.2 iz Priloga A Optužnici*, i 8.3.2, da su (i) dana 31. maja 1992., Nenad Kaurin,

[15212] Mišo Rodić, T. 33079.

pripadnik rezervnog sastava policije, i Jadranko Palija, pripadnik 6. krajiške brigade VRS-a, ubili najmanje 28 bosanskih Muslimana između Begića i mosta Vrhpolje, kao i na samom mostu, i (ii) da su, dana 31. maja 1992., vojnici pod komandom Branka Basare ubili približno 31 osobu u Jelečevićima, muslimanskom zaseoku na području Hrustova.

4174. U vezi s prvim incidentom, tužilaštvo je tvrdilo da je Basara došao tokom masakra na mostu Vrhpolje, ali da nije tražio od vojnog tužilaštva da provede istragu, niti je prijavio pripadnike 6. krajiške brigade za koje je znao da su bili prisutni kada su ubistva počinjena.[15213] U vezi s drugim incidentom, tužilaštvo je tvrdilo da je Basara tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je čuo za ubistvo žena i djece u garaži u Hrustovu 31. maja 1992., ali da nije naredio istragu u vezi s tim zločinom.[15214] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-015**, bosanski Srbin iz Sanskog Mosta;[15215] **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke,[15216] i **Branko Predojević**, Srbin iz Sanskog Mosta, koji je od 22. juna 1992. bio komandant 2. pješadijskog bataljona 6. krajiške brigade dok 11. oktobra 1995. nije preuzeo dužnost zamjenika komandanta jurišnog odreda 6. krajiške brigade,[15217] kao i dokumentarni dokazi.[15218]

4175. **Svjedok RM-015** je u svom svjedočenju izjavio da je pukovnik Basara 1. juna 1992. izdao naređenje u kojem se kritikuje ponašanje pripadnika 6. krajiške brigade i kojim se zabranjuju daljnja djela "genocida" nad pripadnicima protivničke strane nesposobnim za borbu, uključujući žene, djecu mlađu od 18 godina, bolesnike i ljude starije od 60 godina.[15219] S obzirom na to kada je ovo naređenje izdato, svjedok RM-015 ga je shvatio kao reakciju na događaje u Hrustovu i Vrhpolju i smatra je da je pukovnik Basara to naređenje izdao da zaštiti sebe.[15220] U naređenju se tražilo da se formira vojni sud koji će ispitivati i osuđivati "ratne zločince" i "profitere rata", ali vojni sud o kojem

[15213] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Sanskom Mostu, par. 35.
[15214] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Sanskom Mostu, par. 35.
[15215] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 2, 6, 9, 111.
[15216] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398.
[15217] D881 (Branko Predojević, izjava svjedoka, 7. juli 2014.), str. 1-2; Branko Predojević, T. 30788-30833. Dokazi koje je iznio Predojević razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.1. iz Priloga A Optužnici*.
[15218] Dokazni predmeti P7072 i P7073 razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici*.
[15219] Svjedok RM-015, T. 17287-17288; P2366 (Naređenje komandanta 6. krajiške brigade, 1. juni 1992.).
[15220] P255 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2011.), par. 133, 139; svjedok RM-015, T. 17287-17288, 3064; P2366 (Naređenje komandanta 6. krajiške brigade, 1. juni 1992.).

se govori u ovom naređenju nikada nije formiran i niko nije nikada kažnjen za pokolje u Hrustovu i Vrhpolju.[15221] U dnevniku 6. krajiške brigade, pukovnik Basara je zapisao da "[d]o otpora dolazi u selima Hrustovo i Vrhpolje", ali da ih 6. krajiška brigada "uspešno čist[i]."[15222]

4176. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Branko Predojević, čiji prikaz je dat u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici*, da je Jadranko Palija bio pripadnik 6. krajiške brigade od 13. novembra 1991. do 13. jula 1993., i da na dan 24. juna 1994. protiv njega nije bio vođen krivični postupak.

4177. **Svjedok RM-016** nije znao da je ijedan vojnik 6. krajiške brigade bio udaljen iz brigade ili optužen za neko krivično djelo u vezi s incidentom na mostu Vrhpolje.[15223] Koliko je njemu bilo poznato, u vezi s tim incidentom nije pokrenut nikakav postupak.[15224] Svjedok je znao da je Jadranko Palija kasnije osuđen na sudu u Bosni i Hercegovini, ali nije sa sigurnošću znao da li je to bilo zbog njegove umiješanosti u ubijanje na mostu Vrhpolje.[15225]

4178. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, 1. juna 1992., nakon ubijanja u Vrhpolju i Hrustovu**,** pukovnik Basara izdao naređenje u kojem se kritikuje ponašanje 6. krajiške brigade, zabranjuju djela "genocida" nad civilnim stanovništvom i traži osnivanje vojnog suda na kojem bi se preduzele disciplinske i pravne mjere protiv počinilaca ratnih zločina. Pretresno vijeće konstatuje da takav vojni sud nikad nije osnovan i takođe konstatuje da ni protiv jednog pripadnika 6. krajiške brigade nije provedena istraga i da nijedan pripadnik te brigade nije bio krivično gonjen zbog svoje uloge u ubijanju u Vrhpolju i Hrustovu tokom rata, čak ni nakon što je Basara izdao naređenje 1. juna 1992. Pretresno vijeće takođe konstatuje da Jadranku Paliji nije bilo suđeno niti je bio osuđen zbog svoje uloge u ubijanjima u Vrhpolju sve dok nije krivično gonjen pred Državnim sudom Bosne i Hercegovine 2008. godine.

Incident 7.3. iz Priloga A Optužnici

[15221] P2362 (Svjedok RM-015, izjava svjedoka, 13. mart 2002.), par. 133; svjedok RM-015, T. 17288-17289. P2366 (Naređenje komandanta 6. krajiške brigade, 1. juni 1992.).
[15222] P2365 (Istorijat 6. krajiške brigade, koji je potpisao pukovnik Basara, procijenjeni datum - kraj 1992.), par. 6.
[15223] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 84.
[15224] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 84.
[15225] Svjedok RM-016, T. 17425.

4179. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.1, *Incident 7.3 iz Priloga A Optužnici*, i 8.3.2, da su, 27. juna 1992. ili približno tog datuma, Milorad Mijatović i njegovi ljudi iz Kljevaca, koji su bili potčinjeni 6. krajiškoj brigadi, ubili 18 muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Kenjara. Kako tvrdi tužilaštvo, 6. krajiška brigada je izvijestila da je ta "[a]kcija [...] izvedena uspješno".[15226] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade[15227]

4180. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Branko Basara, čiji prikaz je dat u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.3 iz Priloga A Optužnici*, da su, kada je komandant 1. bataljona 6. krajiške brigade, poručnik Ranko Brajić, saznao za taj zločin, uhapšena četiri vojnika i predata na daljnji postupak. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je Basara u svom svjedočenju izjavio da ne zna šta se desilo nakon što su ti ljudi uhapšeni.

4181. U dijelu jednog dokumenta bez datuma govori se o "čišćenju" na više područja Sanskog Mosta i Ključa kao o "[a]kcij[i] [...] izveden[oj] uspješno".[15228] Pretresno vijeće smatra da ova opšta izjava, koja se odnosi na više zasebnih operacija, ne pruža dokaz da počinioci zločina u blizini Kenjara nisu bili krivično gonjeni. Budući da Pretresnom vijeću nije predočen nijedan dokaz koji bi mu omogućio da zaključi da protiv ta četiri vojnika nije vođena istraga, odnosno da nakon hapšenja nisu bili krivično gonjeni, vijeće neće dalje razmatrati ovaj incident u vezi s kažnjavanjem ili nekažnjavanjem počinilaca.

Incident 7.5. iz Priloga A Optužnici

4182. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*, i 8.3.2, da su, 2. novembra 1992., Daniluško Kajtez i Miloš Maksimović, obojica pripadnici 6. krajiške brigade, i dva maloljetnika, Todo Vokić i Goran Vukojević, ubili devet bosanskih Hrvata u blizini Škrljevite u opštini Sanski Most.

4183. Tužilaštvo je tvrdilo da su, nakon što su počinioci bili pritvoreni, i VRS i SDS intervenisali u korist Kajteza i da je Vojni sud u Banjaluci pustio počinioce na slobodu,

[15226] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, par. 22 (Sanski Most).
[15227] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401. Basarini dokazi razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.3 iz Priloga A Optužnici*.
[15228] P3851 (Vojni izvještaj 6. krajiške brigade, od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 7.

da se vrate u svoje jedinice.[15229] Tužilaštvo je takođe tvrdilo da je počiniocima za ta ubistva suđeno tek nakon rata.[15230] Odbrana je iznijela argument da je istraga provedena dan nakon ubijanja i da je na osnovu nje četa Vojne policije 6. krajiške brigade "lišila slobode i obradila" počinioce.[15231] Odbrana je takođe tvrdila da je to bila robusna procedura, izvedena u vrijeme događaja, koja pokazuje da je VRS preduzeo neophodne i razumne mjere da se odgovorni pojedinci kazne.[15232] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade,[15233] **svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke,[15234] i **Grgo Stojić**, Hrvat iz Škrljevite u opštini Sanski Most,[15235] kao i dokumentarni dokazi.[15236]

4184. Nakon ubijanja devet muškaraca u blizini sela Škrljevita 2. novembra 1992., Osnovni sud u Sanskom Mostu izvršio je uviđaj 3. novembra 1992.[15237] Dana 7. decembra 1992., Vojnom tužilaštvu u Banjaluci podnesena je krivična prijava protiv Kajteza, Maksimovića, Vukojevića i Vokića, zbog sumnje da su počinili krivično djelo ubistva.[15238] Prema izvještaju čete Vojne policije Komande 6. krajiške brigade, Kajtez, Maksimović, Vukojević i Vokić bili su odgovorni za masovno ubistvo mještana Škrljevite, Hrvata, 2. novembra 1992.[15239] Istragom koju je proveo SJB Sanski Most utvrđeno je da čahura pronađena na licu mjesta odgovara puškomitraljezu koji je oduzet od Daneta Kajteza.[15240] Optuženi su uhapšeni i obrađeni i trebali su da budu odvedeni u vojno-istražni zatvor u Banjaluci.[15241] Pretresno vijeće podsjeća na dokumentarne dokaze, čiji prikaz je dat u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*, prema kojima je istražni sudija Vojnog suda u Banjaluci naložio da se Kajtez i Maksimović

[15229] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Sanskom Mostu, par. 36.
[15230] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Sanskom Mostu, par. 36.
[15231] Završni podnesak odbrane, par. 1220.
[15232] Završni podnesak odbrane, par. 1220.
[15233] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401. Dokazi koje je iznio Basara razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*.
[15234] P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398. Dokazi koje je iznio svjedok RM-016 razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*.
[15235] P365 (Grgo Stojić, transkript iz predmeta *Brđanin*, 6.-7. juni 2002.), str. 6763. Dokazi koje je iznio Stojić razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*.
[15236] Dokazni predmeti P366, P369, P372, P373, P2377, P2428, P7017 i D76 razmotreni su u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*.
[15237] D1956 (Dopisi Komande čete Vojne policije 6. krajiške brigade u Sanskom Mostu, upućeni Vojnom sudu u Banjaluci, 6. i 17. februar 1993.), str. 2.
[15238] D1951 (Spisak krivičnih prijava koji je izdala Komanda čete Vojne policije 6. krajiške brigade, 19. februar 1993.), str. 1.
[15239] D1995 (Naređenje Komande 6. krajiške brigade, 7. decembar 1992.).
[15240] D1995 (Naređenje Komande 6. krajiške brigade, 7. decembar 1992.).
[15241] D1995 (Naređenje Komande 6. krajiške brigade, 7. decembar 1992.).

stave u pritvor, budući da su priznali taj zločin. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze čiji prikaz je dat u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici*, da je Vojni sud u Banjaluci pustio Kajteza iz pritvora nakon pritiska koji je na sud izvršio predsjednik kriznog štaba Sanski Most Vlado Vrkeš, zajedno s jedinicama 6. krajiške brigade.

4185. U rješenju Vojnog suda u Banjaluci od 2. januara 1993., s potpisom i pečatom istražnog sudije, piše da se Kajtez i Maksimović, pripadnici 6. krajiške brigade, puštaju iz pritvora, u predmetu za ubistvo koji se protiv njih vodi.[15242] U tom rješenju piše da su optuženi bili zadržani u pritvoru mjesec dana, u skladu s rješenjem suda od 7. decembra 1992.[15243] U rješenju dalje stoji da je istražni sudija ispitao optužene 2. januara 1993., te da su oni izrazili želju da se vrate u svoju jedinicu i da su predložili da im se pritvor ukine.[15244]

4186. Prema izvještaju o radu Vojnog tužilaštva u Han-Pijesku 1992. godine, koji je tužilaštvo poslalo Glavnom štabu VRS-a 10. februara 1993., pokrenuta je istraga zbog osnovane sumnje da su Kajtez i Maksimović 1. novembra 1992. otišli u selo Glamočica, gdje su na putu postavili zasjedu i ubili deset Hrvata.[15245]

4187. Prema jednom dopisu koji je Komanda 6. krajiške brigade 6. februara 1993. uputila Vojnom sudu u Banjaluci, protiv Kajteza i Maksimovića bile su podnesene krivične prijave.[15246] U dopisu Vojnom sudu u Banjaluci od 17. februara 1993., četa Vojne policije je navela da su vojni obveznik Kajtez i još tri maloljetne osobe počinili krivično djelo ubistva devet osoba iz sela Škrljevita i da postupak protiv njih vodi Vojni sud Banjaluci.[15247] Dana 2. juna 1993., Vukojevića je ispitao istražni sudija na sudu u Sanskom Mostu, u krivičnom postupku protiv Tode Vokića i drugih.[15248] Dana 7. juna 1993., Vojno tužilaštvo je Vojnom sudu u Banjaluci poslalo optužnicu protiv Kajteza i Maksimovića, u kojoj predlaže da se zakaže pretres, da se na glavnom pretresu saslušaju

[15242] P2420 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 3. januar 1993.)
[15243] P2420 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 3. januar 1993.)
[15244] P2420 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 3. januar 1993.)
[15245] D437 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992., 10. februar 1993.), str. 1, 16-17.
[15246] D1956 (Dopisi Komande čete Vojne policije 6. krajiške brigade u Sanskom Mostu, upućeni Vojnom sudu u Banjaluci, 6. i 17. februar 1993.), str. 2.
[15247] D1955 (Prijem spisa predmeta Osnovnog suda u Sanskom Mostu, s pečatom, 29. decembar 1993.), str. 1; D1956 (Dopisi Komande čete Vojne policije 6. krajiške brigade u Sanskom Mostu, upućeni Vojnom sudu u Banjaluci, 6. i 17. februar 1993.), str. 1; D1957 (Dopis Osnovnog suda u Sanskom Mostu, upućen Komandi 6. krajiške brigade, 13. januar 1994.); D1958 (Korespondencija između Osnovnog suda u Sanskom Mostu i Dragane Sekulić, 26. i 31. januar 1994.), str. 1; D1959 (Zapisnik o ispitivanju Gorana Vukojevića, 2. juni 1993.), str. 1.
[15248] D1959 (Zapisnik o ispitivanju Gorana Vukojevića, 2. juni 1993.), str. 1.

optuženi i da se proglase krivim.[15249] Dana 9. jula 1993., Vojni sud u Banjaluci donio je rješenje o pritvoru za Kajteza i Maksimovića.[15250] Dana 29. decembra 1993., Osnovni sud u Sanskom Mostu primio je kompletan sudski spis za optužene Kajteza i Maksimovića od Vojnog suda u Banjaluci.[15251] Dana 13. januara 1994., Osnovni sud je obavijestio Komandu 6. krajiške brigade da se pred Osnovnim sudom u Sanskom Mostu protiv Maksimovića vodi krivični postupak za krivično djelo ubistva i zatražio daljnje informacije u vezi s njegovim statusom u brigadi u vrijeme zločina.[15252]

4188. U rješenju Okružnog suda u Banjaluci od 7. decembra 2000. stoji da su Daniluško Kajtez i Miloš Maksimović optuženi za krivično djelo ubistva i da se postupak protiv njih vodi na Vojnom sudu u Banjaluci.[15253] Međutim, spis njihovog predmeta pokazuje da im je pritvor ukinut 14. marta 1995., nakon čega su pušteni na slobodu. Nakon toga, njihovo prebivalište i boravište bilo je nepoznato.[15254] Predsjedavajući sudija je stoga odlučio da im odredi pritvor.[15255]

4189. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, nakon ubijanja devet muškaraca u blizini sela Škrljevita 2. novembra 1992., Osnovni sud u Sanskom Mostu 3. novembra 1992. izvršio uviđaj. Dana 7. decembra 1992., nakon što su Daniluško Kajtez i Miloš Maksimović, obojica pripadnici 6. krajiške brigade, priznali da su počinili taj zločin, istražni sudija Vojnog suda u Banjaluci im je odredio pritvor u trajanju od mjesec dana. Dana 2. januara 1993., Kajtez i Maksimović su pušteni iz pritvora i vraćeni u jedinicu. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su, 9. jula 1993., Kajtez i Maksimović zadržani u pritvoru u svrhu postupka koji je vođen na Osnovnom sudu u Sanskom Mostu. Dok su počinioci bili u pritvoru, Vrkeš i jedinice 6. krajiške brigade izvršili su pritisak na Vojni sud u Banjaluci da se Kajtez pusti na slobodu. Dana 14. marta 1995., Vojni sud u Banjaluci ukinuo je pritvor i Kajtezu i Maksimoviću i pustio ih na slobodu. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su Kajtez i Maksimović

[15249] P369 (Spis Vojnog suda u Banjaluci: Optužnica protiv Daniluška Kajteza i drugih).
[15250] P373 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 9. juli 1993.).
[15251] D1955 (Prijem spisa predmeta Osnovnog suda u Sanskom Mostu, s pečatom, 29. decembar 1993.).
[15252] D1957 (Dopis Osnovnog suda u Sanskom Mostu, upućen Komandi 6. krajiške brigade, 13. januar 1994.).
[15253] P3556 (Rješenje Okružnog suda u Banjaluci o pritvoru za Daniluška Kajteza i Miloša Maksimovića, 7. decembar 2000.), str. 1.
[15254] P3556 (Rješenje Okružnog suda u Banjaluci o pritvoru za Daniluška Kajteza i Miloša Maksimovića, 7. decembar 2000.), str. 1; P372 (Rješenje kojim se ukida pritvor Danilušku Kajtezu i Milošu Maksimoviću, 14. mart 1995.).
[15255] P3556 (Rješenje Okružnog suda u Banjaluci o pritvoru za Daniluška Kajteza i Miloša Maksimovića, 7. decembar 2000.), str. 2.

krivično gonjeni tek dugo nakon rata, kada im je suđeno na Okružnom sudu u Banjaluci 2007. godine.

Opština Vlasenica

Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici i Incidenti 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici

4190. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.14.1, *Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici* i *Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2, da su pripadnici VRS-a, ili pripadnici Kraljevićeve jedinice pod komandom TO-a, 2. juna 1992. u selu Drum ubili najmanje 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, i da su Dragan Nikolić, Goran Tešić i dva lokalna policajca u junu i julu 1992. u logoru Sušica ubili devet zatočenika. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.14.1, *Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici*, i 8.3.2 da su Srbi, pripadnici MUP-a iz SJB-a Vlasenica 30. septembra 1992. u logoru Sušica ubili 140 do 150 zatočenika.

4191. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavljima 4.14.1, *Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici*, i 4.14.7, da je 2. juna 1992. Kraljevićeva jedinica operativno bila pod komandom SJB-a Vlasenica. Jedinica je djelovala iz zgrade SJB-a Vlasenica barem od sredine maja 1992. do pred kraj juna, kada je formalno pridodata SJB-u. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.10 da su Dragan Nikolić i Krizni štab Vlasenica nastojali da prikriju ubistvo 140 do 150 bosanskih Muslimana, zatočenika u logoru Sušica, 30. septembra 1992.

4192. U vezi s tim zločinima, tužilaštvo je iznijelo argument da nijedan vojnik nije bio krivično gonjen pred Vojnim sudom u Bijeljini, koji je bio nadležan za vojnike VRS-a u Vlasenici. Tužilaštvo je dalje tvrdilo da su neki od počinilaca zločina koji su bili pripadnici MUP-a preraspoređeni u VRS. Na kraju, tužilaštvo je tvrdilo da u vezi s pokoljem preostalih zatočenika iz logora Sušica krajem septembra 1992. nije provedena istraga iako se znalo da su ga počinili Komanda Vlaseničkog bataljona i Krizni štab.[15256] Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno broj 1268 (čiji prikaz je dat u poglavlju 4.14.1, *Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici*). Vijeću su

[15256] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rezime o Vlasenici, par. 36.

predočeni i dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-066**, Srbin iz Vlasenice,[15257] i **Mane Đurić**, koji je od 20. maja 1992. bio načelnik SJB-a Vlasenica.[15258]

4193. **Mane Đurić** je u svom svjedočenju izjavio da je, nakon što je sredinom juna 1992. Kraljevićeva jedinica bila preraspoređena u SJB, SJB dobijao izvještaje da pripadnici tog voda zlostavljaju Muslimane.[15259] Na osnovu naređenja MUP-a, SJB je 10. avgusta 1992. raspustio taj vod.[15260] Njegovi pripadnici, uključujući Nikolića, preraspoređeni su u VRS.[15261] Đurić je u svom svjedočenju izjavio da su policajci koji su počinili zločine predati VRS-u i da ih je VRS angažovao u svojim jedinicama.[15262] **Svjedok RM-066** je u svom svjedočenju izjavio da mu nije poznato da su ikakve disciplinske mjere bile preduzete protiv pripadnika aktivnog i rezervnog sastava, ili sastava specijalne policije SJB-a Vlasenica, zbog zločina počinjenih nad nesrpskim stanovništvom u Vlasenici.[15263]

4194. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, 10. avgusta 1992., nakon ubijanja u Drumu i Sušici u junu i avgustu 1992., Kraljevićeva jedinica raspuštena iz sastava SJB-a i da su njeni pripadnici, uključujući one koji su počinili zločine, preraspoređeni u VRS. Pretresno vijeće dalje konstatuje da protiv pripadnika SJB-a Vlasenica nisu bile preduzete nikakve disciplinske mjere za ubijanja u Drumu i Sušici. Pored toga, Vojni sud u Banjaluci nije nikoga krivično gonio za zločine počinjene u Sušici.

Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s nekažnjavanjem za zločine

4195. Na osnovu svega gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995., mnogo puta propustilo da istraži zločine koje su počinili pripadnici VRS-a i drugih

[15257] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), str. 1.
[15258] Mane Đurić, T. 27630.
[15259] D732 (Mane Đurić, izjava svjedoka, 30. juli 2014.), par. 30.
[15260] D732 (Mane Đurić, izjava svjedoka, 30. juli 2014.), par. 33-34; P6876 (Dopis načelnika SJB-a Vlasenica, upućen CSB-u Sarajevo, u vezi s raspuštanjem voda za posebne namjene, 10. avgust 1992.); D733 (Naređenje načelnika CSB-a Sarajevo, upućeno načelnicima stanica javne bezbjednosti, 28. juli 1992.).
[15261] D732 (Mane Đurić, izjava svjedoka, 30. juli 2014.), par. 33-34; Mane Đurić, T. 27652-27653; P6876 (Dopis načelnika SJB-a Vlasenica, upućen CSB-u Sarajevo, u vezi s raspuštanjem voda za posebne namjene, 10. avgust 1992.); P6879 (Naređenje ministra unutrašnjih poslova republike bosanskih Srba upućeno, između ostalog, CSB-ovima, 23. jula 1992.); D733 (Naređenje načelnika CSB-a Sarajevo, upućeno načelnicima stanica javne bezbjednosti, 28. juli 1992.).
[15262] Mane Đurić, T. 27653.
[15263] P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), par. 167.

srpskih snaga u opštinama Banjaluka, Bijeljina, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica, kao što je detaljno navedeno u konkretnim incidentima gore u tekstu. Vojno i civilno pravosuđe je propustilo da uhapsi i/ili kazni počinioce tih zločina. Mnogo puta kada su pripadnici VRS-a ili pripadnici drugih srpskih snaga počinili zločine nad nesrbima, krivične prijave nisu podnesene, vojni tužioci ili istražne sudije nisu pokretali istrage, osumnjičeni nisu uhapšeni ni pritvoreni, a počinioci su nezakonito puštani iz pritvora i vraćani u svoje jedinice.

4196. U tom pogledu, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.12 da je pritvor bio obavezan za krivična djela za koja je bila predviđena kazna od najmanje deset godina zatvora i da bi osumnjičeni optuženi za ubistvo, pljačku ili za krivična djela protiv države i vojske bili držani u pritvoru do donošenja pravosnažne presude. Pretresno vijeće konstatuje da su, u mnogim slučajevima, odluke da se osumnjičeni puste na slobodu donošene nakon što su oficiri VRS-a, uključujući generala Talića i pripadnike 6. krajiške brigade, vršili pritisak na vojne sudove da odustanu od krivičnog gonjenja ili da puste počinioce zločina na slobodu. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su pripadnici VRS-a ili drugih srpskih snaga koji su počinili zločine kojima se ostvarivao cilj UZP-a, nakon što su bili pušteni iz pritvora, rijetko vraćani u pritvor.

4197. Pretresno vijeće će dalje razmotriti dokaze u vezi s ulogom optuženog u tom pogledu u poglavlju 9.3.10.

9.2.13 Osveta i s njom povezani argumenti

4198. Odgovarajući na tvrdnju tužilaštva da je zločine počinio VRS, odbrana je iznijela argument da su te zločine počinili pojedinci "motivisani" osvetom.[15264] Prema riječima odbrane, takav motiv, odnosno osveta, uključivao je: reakciju na napade, kada je srpska strana reagovala na prethodne napade ABiH, bosanskih Muslimana i /ili bosanskih Hrvata;[15265] djela u kojima su pojedinci ili male grupe sa srpske strane počinili zločine iz lične osvete zbog ubijanja članova svoje porodice ili saboraca;[15266] i spontane ili oportunističke napade, koje su ponekad u napetim i haotičnim situacijama činili Srbi

[15264] Završni podnesak odbrane, par. 59, 123, 940, 1132, 1196, 1264, 1370, 1590, 2971.
[15265] Završni podnesak odbrane, par. 378, 425, 549, 569, 693-694, 907, 934, 937, 939, 1135, 1265, 1370, 1346, 1505, 1575, 1590, 1671-1672, 2468, 2572, 2856, 2863-2867, 2882, 3112.
[15266] Završni podnesak odbrane, par. 59, 1130, 1264, 1303-1306, 1670, 1672, 2511, 2572, 3070, 3077-3078.

pojedinci ili grupe Srba, kako civili, tako i vojnici.[15267] Pretresno vijeće primjećuje da se argumenti odbrane u vezi s osvetom kao motivom generalno odnose na sljedeće: (a) legitimne vojne reakcije VRS-a ili snaga bosanskih Srba na napade i/ili zločine od strane snaga bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata, u kojima je došlo do nepredviđenih žrtava; (b) spontane zločine počinjene od strane fizičkih počinilaca koji izlaze iz okvira eventualnog zajedničkog plana, čime je, dakle, prekinuta veza s optuženim i/ili navodnim članovima UZP-a; i (c) zločine koje su počinile snage bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata nad bosanskim Srbima. Pretresno vijeće naglašava da je u vezi sa stavkom (a), kada su se dokazi odnosili na neki konkretan navod ili incident iz Optužnice, te dokaze razmatralo u relevantnim činjeničnim zaključcima i kao potencijalnu odbranu u relevantnim pravnim zaključcima. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će ocijeniti dokaze koje spadaju u okvir stavki (b) i (c), kada se odnose na konkretne navode ili incidente iz Optužnice. Pretresno vijeće podsjeća na sudsku praksu Žalbenog vijeća, prema kojoj argumenti *tu quoque* u međunarodnom humanitarnom pravu obično ne predstavljaju odbranu.[15268] Pretresno vijeće, stoga, naglašava da argumenti u vezi s osvetom koji nisu konkretno povezani, naročito u smislu vremena i mjesta, s krivičnim djelima koja se navode u Optužnici ili s navodima o odgovornosti optuženog za ta krivična djela, nisu relevantni.

4199. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Mile Dmičić**, koji je od 1984. do 1992. bio zamjenik generalnog sekretara Predsjedništva Bosne i Hercegovine;[15269] **Miloš Škrba**, koji je bio komandir 2. pješadijske čete 2. pješadijskog bataljona u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi SRK-a;[15270] **Dragan Malinović**, bosanski Srbin iz Zenice, koji je od januara do maja 1993. bio vozač u Nedžarićkom bataljonu Ilidžanske brigade;[15271] **Miloš Šolaja**, koji je od 18. jula 1992. do kraja rata bio glavni urednik u Pres centru 1. KK-a;[15272] **Branko Davidović**, koji je od juna 1992. bio pomoćnik komandanta za moral, pravne poslove i informisanje 6. krajiške

[15267] Završni podnesak odbrane, par. 123, 939, 1197-1201, 1264, 1672.
[15268] *Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih*, predmet br. IT-95-16, Odluka o dokazima u potvrdu dobrog karaktera optuženog i o odbrani *tu quoque*, 17. februar 1999., str. 3-4; *Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina*, predmet br. IT-08-91-T, Nalog o daljnjim izmjenama i dopunama smjernica za prihvatanje i izvođenje dokaza, 19. avgust 2011., par. 21; Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 279-281; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 25; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 250.
[15269] Mile Dmičić, T. 41406.
[15270] D524 (Miloš Škrba, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 1, 6, 15; Miloš Škrba, T. 22797-22798, 22803-22804, 22822, 22902, 22887.
[15271] D1235 (Dragan Malinović, izjava svjedoka, 28. maj 2014.), str. 1, par. 1-2, 7-8.
[15272] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4.

brigade;[15273] **Zlatan Čelanović**, koji je 1995. godine bio pripadnik 1. bratunačke lake pješadijske brigade;[15274] **Borislav Vasiljević**, bosanski Srbin, policajac iz sela Staza, u opštini Kotor-Varoš;[15275] **Milenko Đurić**, bosanski Srbin, pripadnik TO-a Rastik, koji je od 10. maja 1992. bio u sastavu Kneževske brigade;[15276] **Trivko Pljevaljčić**, bosanski Srbin iz opštine Foča, koji je bio komandir 3. čete 5. bataljona Taktičke grupe Foča i koji je 1995. radio u KP Domu Foča;[15277] **Branko Berić**, pomoćnik za sanitet i veterinu u pozadinskoj bazi u Čirkin Polju, koja je bila u sastavu TO-a Prijedor;[15278] **Zdravka Karlica**, Srpkinja iz Prijedora;[15279] **Zoran Durmić**, koji je od 22. septembra 1991. bio pripadnik rezervnog sastava SJB-a Vlasenica;[15280] **Stojan Malčić**, koji je od kraja maja 1992. do 31. avgusta 1997. bio pripadnik odjeljenja za personalne poslove Glavnog štaba VRS-a u Han-Pijesku;[15281] **Tomislav Puhalac**, koji je od 1977. do 2005. bio radnik SDB-a Bosne i Hercegovine;[15282] **Dražen Višnjić**, bosanski Srbin iz Zenice, koji je 1992. kao tinejdžer živio u Foči;[15283] **Velimir Kevac**, bosanski Srbin, koji je od kraja maja 1992. do 7. oktobra 1993. bio pomoćnik načelnika štaba u Komandi 30. divizije VRS-a u Mrkonjić Gradu;[15284] kao i dokumentarni dokazi.[15285]

4200. Pretresno vijeće će se u ovom odjeljku baviti dokazima (a) o okolnostima u kojima su počinjeni navodni zločini i (b) o napadima i zločinima koje su počinili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati nad bosanskim Srbima u više opština.

Okolnosti u kojima su počinjeni navodni zločini

[15273] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 14-16; Branko Davidović, T. 26504. Dokazi koje je iznio Branko Davidović takođe su razmotreni u poglavlju 4.12.3.
[15274] P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6626.
[15275] D1030 (Borislav Vasiljević, izjava svjedoka, 15. juli 2014.), str. 1, par. 1.
[15276] D927 (Milenko Đurić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), str. 1, par. 1, 3.
[15277] D706 (Trivko Pljevaljčić, izjava svjedoka, 10. juli 2014.), str. 1, par. 1, 4; Trivko Pljevaljčić, T. 27200, 27205, 27215-27216.
[15278] D928 (Branko Berić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 11-12; Branko Berić, T. 32852-32853.
[15279] D863 (Zdravka Karlica, izjava svjedoka, 17. mart 2014.), str. 1, par. 1.
[15280] D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 1-3, 5-6, 13, 18, 29; Zoran Durmić, T. 26314; D663 (Potvrda MUP-a Bosne i Hercegovine za Zorana Durmića kao pripadnika rezervnog sastava policije), str. 1-2.
[15281] D656 (Stojan Malčić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 2, 16-17, 30; Stojan Malčić, T. 26214-26216, 26249.
[15282] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 2-3.
[15283] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), str. 1, par. 1, 4.
[15284] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), str. 1, par. 1, 4, 21. Dokazi koje je iznio Velimir Kevac takođe su razmotreni u poglavlju 4.6.7.
[15285] D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. razmotren u poglavlju 7.1.1.

4201. **Miloš Škrba** je u svom svjedočenju izjavio da su se Srbi organizovali iz straha, zato što su Muslimani 1990. i 1991. godine počeli da se naoružavaju i da se organizuju u Patriotsku ligu i Zelene beretke.[15286] **Mile Dmičić** je izjavio da je Alija Izetbegović dao "poznatu" izjavu o žrtvovanju mira za stvaranje nezavisne Bosne i Hercegovine.[15287]

4202. **Miloš Šolaja** je u svom svjedočenju izjavio da je u Banjaluci bilo nekoliko ubistava, ali da su ta ubistva počinili ljudi kojima je motiv bilo protivzakonito sticanje imovine i koji su iskoristili etničke napetosti i ratno stanje.[15288] Takođe je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo naređenja za razmještanje vojnika u Prijedor, već da su se oni sami organizovali iz straha za svoje porodice i u odgovor na pokušaj muslimanskih snaga da oružanom silom preuzmu vlast u Prijedoru.[15289] U maju 1992., skoro svi vojnici Vlašićke raketne brigade otišli su iz Banjaluke za Prijedor, bez dozvole i bez službenog naređenja da to učine, jer su im tamo bile porodice.[15290]

4203. **Branko Davidović** je u svom svjedočenju izjavio da je od službe javne bezbjednosti i službe nacionalne bezbjednosti primio jedan izvještaj pobunjeničkog karaktera s informacijama u vezi s ratnim zločinima koje su počinili Muslimani tokom Drugog svjetskog rata i da ga je proslijedio višoj komandi 6. krajiške brigade.[15291] Prema riječima tog svjedoka, oficiri 6. krajiške brigade bi prenosili informacije iz takvih izvještaja kada su razgovarali s vojnicima, ali bi davali sve od sebe da ih uvjere da zaborave ono što se dešavalo u prošlosti.[15292] Vojsci su prenesene informacije iz izvještaja pukovnika Milutina Vukelića od 21. maja 1992. u vezi s genocidom nad Srbima i pretvaranjem Srba u nacionalnu manjinu, s dodatnim objašnjenjem šta bi to značilo za njih.[15293]

4204. Prema Davidovićevim riječima, od 1992. do 1995., u borbenim dejstvima sa snagama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata poginula su 472 pripadnika 6. krajiške brigade, a više od 2.000 ih je bilo ranjeno.[15294] Svjedok je čuo da je u Sanskom

[15286] D524 (Miloš Škrba, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 2.
[15287] Mile Dmičić, T. 41406-41407, 41414.
[15288] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 30-31; Miloš Šolaja, T. 32790-32792.
[15289] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 46.
[15290] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 46; Miloš Šolaja, T. 32759-32760.
[15291] P3851 (Izvod iz vojnog izvještaja 6. krajiške brigade od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.); Branko Davidović, T. 26507-26509.
[15292] Branko Davidović, T. 26508, 26513.
[15293] Branko Davidović, T. 26513. V. takođe, P2874 (Dokument 1. KK-a u vezi s formiranjem VRS-a, koji je potpisao Milutin Vukelić, od 21. maja 1992.).
[15294] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 41; Branko Davidović, T. 26554.

Mostu ubijeno približno 200 Muslimana.[15295] Prema riječima tog svjedoka, Muslimani i Hrvati su formirali terorističke i paravojne formacije i direktno su se sukobljavali sa 6. krajiškom brigadom u Sanskom Mostu.[15296]

4205. **Zlatan Čelanović** je u svom svjedočenju izjavio da je u opštini Bratunac bilo oko 20 do 30 srpskih sela i da su tokom rata sve njih, osim Poloma i Slapašnice, napale muslimanske snage iz Srebrenice.[15297] Čelanović je u svom svjedočenju izjavio da je 1995., prije napada na Srebrenicu, izvršen napad na jedno srpsko selo u opštini Vlasenica ili Šekovići. U napadu na to selo, koje se nalazilo u zaštićenoj zoni, došlo je do pokolja civila, pljačke i spaljivanja kuća.[15298] Čelanović je čuo da je to dovelo do napada Srba na Srebrenicu, usprkos njenom statusu zaštićene zone.[15299] On je u svom svjedočenju izjavio da su ljudi iskazivali mržnju zbog zločina koji su doveli do pogibije njihovih rođaka, ali da među Muslimanima ili Srbima s kojima je bio u kontaktu nije primijetio pojačanu želju za osvetom.[15300] Čelanović nikada nije čuo za postojanje plana da se protjera cjelokupno stanovništvo Srebrenice, ali je čuo da je svrha napada bila da se Srebrenica razoruža.[15301]

Napadi i zločini koje su bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati počinili nad bosanskim Srbima

4206. U vezi s opštinom Foča, **Trivko Pljevaljčić** je u svom svjedočenju izjavio da su muslimanske snage prve počele da pale kuće u Foči, da su palile kuće Srba i da su počinile silovanja.[15302] **Dražen Višnjić** je izjavio da je muslimanska vojska 19. decembra 1992. napala selo Jošanica, gdje je on bio u posjeti kod strica.[15303] Napad je počeo oko 06:30 sati, na dan "slave", srpske proslave dana sveca zaštitnika.[15304] Višnjić je kasnije saznao da su Muslimani ubili svakoga na koga su naišli.[15305] Na kraju su došle snage VRS-a i oko 15:00 sati natjerale muslimanske snage na povlačenje.[15306] Kada je

[15295] Branko Davidović, T. 26555.
[15296] D675 (Branko Davidović, izjava svjedoka, 30. juni 2014.), par. 19, 22.
[15297] Zlatan Čelanović, T. 11087-11088.
[15298] Zlatan Čelanović, T. 11100.
[15299] Zlatan Čelanović, T. 11100.
[15300] Zlatan Čelanović, T. 11087-11088.
[15301] Zlatan Čelanović, T. 11100.
[15302] D706 (Trivko Pljevaljčić, izjava svjedoka, 10. juli 2014.), par. 10-11.
[15303] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 5-9, 13.
[15304] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 5, 9, 13.
[15305] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 9.
[15306] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 21, 23-24.

prošao selom, svjedok je vidio da je pola sela spaljeno.[15307] Ubijeno je 60 civila, Srba, uključujući malu djecu.[15308] **Pljevaljčić** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da su tog dana muslimanske snage iz Goražda ubile više od 60 srpskih civila u selu.[15309]

4207. U vezi s opštinom Kotor-Varoš, **Borislav Vasiljević** je izjavio da je bio zatočen u garaži, zajedno s Miladinkom Narić i Kasimom Smajlovićem, i da su ga muslimanski vojnici mučili nakon što se 13. jula 1992. vratio iz Slovenije u selo Večići.[15310] Prema riječima tog svjedoka, bilo je i drugih Srba u Večićima koji su bili zatočeni u drugim objektima.[15311] **Milenko Đurić** je u svom svjedočenju izjavio da je srpsko selo Rastik u opštini Kotor-Varoš bilo više puta napadnuto iz susjednog muslimanskog sela Večići i da su ljudi bili prisiljeni da se isele.[15312] Dana 24. jula 1992., Đurića su zarobili muslimansko-hrvatski vojnici.[15313] Njega i druge zatočenike je fizički i psihički zlostavljalo više ljudi, uključujući Borislava Piličića, Mehmeda Bilića zvanog Meša, Sulejmana Berbića i Ćamila Bilića.[15314] Takođe su ih tjerali da pjevaju "ustaške" pjesme.[15315] Neki su uslijed tog zlostavljanja umrli.[15316]

4208. U vezi s opštinom Ključ, **Velimir Kevac** je u svom svjedočenju izjavio da je od sredine maja 1992. u zoni odgovornosti 30. divizije 1. KK-a bilo čestih incidenata u kojima su Srbi bili protjerani od strane hrvatsko-muslimanskih oružanih snaga i pomenuo je jedan incident u naselju Turbe, kao i jedan u selu Čipuljići kod Bugojna.[15317] Prema riječima tog svjedoka, hrvatsko-muslimanske paravojne snage bile su dobro naoružane.[15318] Incidenti iz pravca grada Jajca bili su posebno intenzivni.[15319] Takođe je u svom svjedočenju izjavio da je bio na komandnom mjestu u kasarni "Kula" kod Mrkonjić Grada kada su, 27. maja 1992., dobro naoružane i "ekstremistički orjentisan[e]" muslimanske snage postavile zasjedu vojnicima JNA, koji su većinom bili Srbi, nakon što su se ovi povukli iz Hrvatske.[15320] Zasjeda je bila postavljena između

[15307] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 26, 28.
[15308] D1296 (Dražen Višnjić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 26, 28.
[15309] D706 (Trivko Pljevaljčić, izjava svjedoka, 10. juli 2014.), par. 6; Trivko Pljevaljčić, T. 27205-27206.
[15310] D1030 (Borislav Vasiljević, izjava svjedoka, 15. juli 2014.), par. 6-16, 20, 22, 24-25; Borislav Vasiljević, T. 34372-34373.
[15311] D1030 (Borislav Vasiljević, izjava svjedoka, 15. juli 2014.), par. 22.
[15312] D927 (Milenko Đurić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2, 4.
[15313] D927 (Milenko Đurić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 6.
[15314] D927 (Milenko Đurić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 6-11, 13-14.
[15315] D927 (Milenko Đurić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 10.
[15316] D927 (Milenko Đurić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 11-12.
[15317] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 4-7.
[15318] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 7.
[15319] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 7.
[15320] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 11-14, 18-20; Velimir Kevac, T. 30447, 30461.

sela Velagići i Egrlić, na regionalnom putu Petrovac-Ključ-Jajce.[15321] Vojnici JNA su bili u civilnim autobusima, nisu imali vojnu opremu i nisu bili u borbenoj formaciji.[15322] Prema riječima svjedoka, bilo je mnogo poginulih i desetine ranjenih.[15323]

4209. U vezi s opštinom Prijedor, **Branko Berić** je u svom svjedočenju izjavio da je prije rata vidio grupe Muslimana kako se obučavaju za borbu sa Srbima u Čarakovu i da je čuo da druge grupe rade to isto u pilani u Kozarcu.[15324] Takođe je izjavio da su u Domu zdravlja u Kozarcu i u jednoj vikendici u selu Rajkovići pronađena velika skladišta lijekova.[15325] Rekao je i da je čuo da su Muslimani u Čarakovu imali minobacač, koji je eksplodirao zbog nepravilne upotrebe.[15326] U februaru ili martu 1992., Muslimani su počeli da dobrovoljno iseljavaju svoje žene i djecu iz Prijedora.[15327] Prema riječima tog svjedoka, bilo je "[o]čito [...] da su se Muslimani naoružavali da bi ubijali Srbe" i da je nakon ubistva čovjeka koji se zvao Đapo i kasnijeg ubistva vojnika na kontrolnom punktu u Hambarinama došlo do ogromnih međunacionalnih tenzija.[15328] **Zdravka Karlica** je u svom svjedočenju izjavila da su, 2. maja 1992., muslimanski ekstremisti ubili Radenka Đapu, Srbina iz Gornjeg Jelovca.[15329] Zatim se Đapin stric osvetio za to ubistvo i ubio dva, a teško ranio tri Muslimana.[15330]

4210. U vezi s opštinom Vlasenica, **Zoran Durmić** je u svom svjedočenju izjavio da su, 6. aprila 1992., njemu i dvojici njegovih kolega naoružani muslimanski vojnici oduzeli pištolje, automatske puške i policijski automobil.[15331] Dana 21. maja 1992., "Muslimani" su na Žutici postavili zasjedu kamionu koji je prevozio radnike rudnika i ubili njih osmoricu.[15332] Dana 27. maja 1992., "Muslimani" su postavili zasjedu kamionima koji su prevozili rudu za Zvornik i ubili pet ljudi.[15333] Nakon toga su počeli svakodnevni napadi na srpska sela u opštini Milići.[15334] Skoro sva srpska sela u opštini

[15321] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 13; Velimir Kevac, T. 30461.
[15322] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 13; Velimir Kevac, T. 30461.
[15323] D871 (Velimir Kevac, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 20; Velimir Kevac, T. 30530.
[15324] D928 (Branko Berić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 3.
[15325] D928 (Branko Berić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 4.
[15326] D928 (Branko Berić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 5.
[15327] D928 (Branko Berić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 6.
[15328] D928 (Branko Berić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 9.
[15329] D863 (Zdravka Karlica, izjava svjedoka, 17. mart 2014.), par. 6. Pretresno vijeće smatra da je Radenko Đapa bio čovjek koji se zvao Đapo, o kojem je govorio Branko Berić u prethodnoj rečenici.
[15330] D863 (Zdravka Karlica, izjava svjedoka, 17. mart 2014.), par. 6; Zdravka Karlica, T. 30143-30144; D866 (Redovni borbeni izvještaj Komande 5. korpusa, 3. maj 1992.), str. 1.
[15331] D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 11-13, 17.
[15332] D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 25.
[15333] D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 26.
[15334] D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 27.

su spaljena do temelja; njihovo stanovništvo je protjerano, pobijeno ili ranjeno, a imovina opljačkana.[15335]

4211. U vezi sa Sarajevom, **Stojan Malčić** je u svom svjedočenju izjavio da su ga 6. maja 1992. uhapsili i zlostavljali pripadnici rezervnog sastava muslimanske policije, kada je iz kasarne otišao u Sarajevo u civilnoj odjeći.[15336] Kasnije, kada je predat Zelenim beretkama, bio je izložen fizičkom i psihičkom mučenju.[15337] Razmijenjen je 13. maja 1992., zajedno s još tri viša oficira.[15338] **Tomislav Puhalac** je u svom svjedočenju izjavio da je Srbima iz SDB-a prekinut radni odnos početkom aprila 1992. i da su protjerani iz Sarajeva.[15339] Stanovi su im provaljeni i opljačkani, te dodijeljeni "novoprimljenim muslimanskim ekstremistima".[15340] Srbi koji su ostali u Sarajevu bili su izloženi mučenju ili su ubijeni.[15341] **Dragan Malinović** je izjavio da su muslimanske snage više puta otvarale vatru na sanitetska vozila kojima su prevoženi ranjeni vojnici.[15342] Jednom prilikom, u martu 1993., taj svjedok je vozio oklopni transporter Nedžarićkog bataljona Ilidžanske brigade. Na sanitetsko vozilo u kojem je bila njegova supruga, koje je bilo neposredno ispred oklopnog transportera, otvorena je vatra s muslimanske strane.[15343]

Zaključci Pretresnog vijeća

4212. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su dokazi predočeni gore u tekstu nejasni i uopšteni. Pored toga, ti se dokazi gotovo isključivo odnose na zločine koje su počinili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, a koji ni na koji način nisu povezani s navodima ili incidentima iz Optužnice. Prema tome, argumenti odbrane u vezi s tim dokazima su zapravo argumenti *tu quoque* i stoga ne predstavljaju valjanu odbranu. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su određeni argumenti odbrane u vezi s incidentima 3.3, 4.4, 6.5, 7.1 iz Priloga A Optužnici, incidentima 16.1, 16.2, 7.1, 10.1 iz Priloga B Optužnici, te incidentima 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 6.2, 7.1 i 7.2 iz Priloga E Optužnici nepotkrijepljeni, dvosmisleni, da navode na pogrešne zaključke i/ili da su

[15335] D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 27; Zoran Durmić, T. 26299, 26303.
[15336] D656 (Stojan Malčić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 5-7.
[15337] D656 (Stojan Malčić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 8-9.
[15338] D656 (Stojan Malčić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 11.
[15339] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 2, 16-17.
[15340] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 16-18.
[15341] D758 (Tomislav Puhalac, izjava svjedoka, 8. mart 2013.), par. 12, 17.
[15342] D1235 (Dragan Malinović, izjava svjedoka, 28. maj 2014.), par. 3, 5.
[15343] D1235 (Dragan Malinović, izjava svjedoka, 28. maj 2014.), par. 3, 5.

ponekad argumenti *tu quoque*.[15344] Shodno tome, Pretresno vijeće više neće razmatrati gore navedene dokaze i argumente.

4213. Pretresno vijeće podsjeća da je u incidentu 7.1 iz Priloga A Optužnici i incidentu 5.1 iz Priloga E Optužnici Pretresno vijeće konstatovalo da su određeni imenovani fizički počinioci počinili zločine iz pobuda vezanih za osvetu. [15345]

4214. U vezi s incidentom 7.1 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.1, *Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici*, da je jedan od fizičkih počinilaca, Nenad Kaurin, pripadnik rezervnog sastava policije, rekao da tog dana treba da ubiju 70 Muslimana zato što su na tom području ubijena sedmorica srpskih vojnika.

[15344] **Incident 3.3 iz Priloga A Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 59, 1264, 1265 – tvrdnja da su ta ubijanja bila spontana djela osvete od strane vojnika nije potkrijepljena nikakvim dokazima, a nisu dati ni detalji o tome šta je podstaklo ta djela navodne spontane osvete. **Incident 4.4 iz Priloga A Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 1126, 1130-1135 – tvrdnja da je osveta bila česta pojava među civilima i da je žena u crnom svjedoku prislonila nož uz grlo nije povezana s tim incidentom. Tvrdnja da su ubijanje izvršili civili je nepotpkrijepljena. Pretresno vijeće je konstatovalo da su počinioci ovog incidenta bili pripadnici 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade VRS-a. **Incident 6.5 iz Priloga A Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 933-934, 937, 939-941 – tvrdnja da su počinjena ubistva bila reakcija na napade nije potkrijepljena; postoje dokazi da je došlo do napada na Srbe, ali nema dokaza koji ukazuju na to da su ti napadi bili povezani s ovim ubijanjem. **Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 1197-1199, 1201 – nisu predočeni dokazi koji bi sugerisali da je do ubijanja došlo spontano. Dokazi koji naizgled pokazuju raznolikost počinilaca razmotreni su i odbačeni u činjeničnom zaključku. **Incidenti 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 1670-1672 – tvrdnja da je do incidenata došlo iz ličnih razloga i osvete nije potkrijepljena; nisu predočeni nikakvi dokazi koji bi ukazivali na razlog iz kojeg su te žrtve uzete na metu ili zašto su počinioci bili motivisani "ličnim" razlozima. **Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 1590 – tvrdnja da su pogubljenja predstavljala odmazdu za smrt "nekih Srba negdje drugdje" je nejasna, spekulativna i nepotkrijepljena. **Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 1370 – tvrdnja da je "narod" djelovao iz osvete zbog zlostavljanja "naroda" koji je pobjegao iz Srednje Bosne je nejasna i nepotkrijepljena, te izgleda da se, u svakom slučaju, odnosi na premlaćivanja, a ne na ubijanje. **Incident 3.1 iz Priloga E Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 2572 – argument da su ta ubijanja počinili pripadnici brigade zbog lične osvete je neosnovana – svjedok na čije se svjedočenje poziva nije naveo na kojim se saznanjima zasniva njegovo svjedočenje u vezi s tim. **Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 3070 – tvrdnja da su ubistva generalno bila motivisana osvetom, pošto je jedan "dobrovoljac" ubijao zato što mu je porodica bila likvidirana, nije uvjerljiva niti je potkrijepljena ikakvim dokazima. **Incident 5.1 iz Priloga E Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 3077 – argument da su "četnici" ispitivali, provocirali i identifikovali zatočenike nije relevantna, budući da je Pretresno vijeće u činjeničnim zaključcima konstatovalo da oni koji su provocirali zatočenike nisu počinioci u ovom incidentu. **Incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga E Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 3081, 3086 – argument da je situacija bila "van kontrole" i da su neprijateljski nastrojeni mještani možda počinili ubijanje iz osvete jeste spekulativan i nije potkrijepljen dokazima. **Incidenti 7.1 i 7.2 iz Priloga E Optužnici**: Završni podnesak odbrane par. 3109-3110, 3112 – tvrdnje da su srpski vojnici tražili zatočenike koji su učestvovali u zauzimanju Kravice ili prozivali zatočenike iz određenih sela nisu relevantne, pošto nema dokaza da su zatočenici ciljani iz osvete, a argument da se osveta ne može isključiti kao motiv jeste spekulativan i nepotkrijepljen dokazima.

[15345] V. dalje, **Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 1197-2001. **Incident 5.1 iz Priloga E Optužnici**: Završni podnesak odbrane, par. 3079.

Pretresno vijeće takođe podsjeća da je Jadranko Palija, pripadnik Vojne policije 6. krajiške brigade VRS-a, bio komandir počiniocima ovog incidenta. U vezi s incidentom 5.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.6, *Incident 5.1 iz Priloga E Optužnici*, da su pripadnici VRS-a iz vatrenog oružja ubili približno 21 muškarca, bosanskog Muslimana, nakon što je čovjek kojeg su zvali "komandir" rekao da je vijeme da se "naplati" za ono što mu se desilo dok ga je u zatočeništvu držala ABiH. Pretresno vijeće takođe podsjeća da se taj incident desio u kontekstu širih operacija. U vezi s incidentima opisanim gore u tekstu, Pretresno vijeće konstatuje da motiv počinilaca za ubijanje bosanskih Muslimana ne negira činjenicu da su ubijanja bila dio širih dejstava VRS-a.

4215. Pretresno vijeće će dalje razmotriti te zaključke u poglavlju 9.2.14.

9.2.14 Zaključak

4216. Tužilaštvo je iznijelo argument da su u septembru 1991. učesnici u UZP-u odlučili da osnuju zasebni i nacionalno homogen entitet bosanskih Srba na bosanskoj teritoriji, što je trebalo ostvariti počinjenjem zločina koji se navode u Optužnici.[15346] Taj sveobuhvatni UZP predstavljao je kampanju masovnog etničkog čišćenja s ciljem trajnog uklanjanja muslimanskog i hrvatskog stanovništva.[15347] U periodu od 12. maja 1992. pa nadalje, ta kampanja je eskalirala upotrebom vojne sile za konsolidovanje srpske kontrole nad najvećim dijelom Bosne i Hercegovine, putem zločina koji se navode u Optužnici.[15348] Tužilaštvo je tvrdilo da su učesnici tog sveobuhvatnog UZP-a bili, između ostalih, Ratko Mladić, Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Mićo Stanišić, Momčilo Mandić, Slobodan Milošević, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Željko Ražnatović zvani Arkan i Vojislav Šešelj.[15349]

4217. Odbrana je iznijela argument da razlog za migracije ljudi tokom rata nije bio postojanje UZP-a čiji je cilj bilo etničko čišćenje.[15350] Odbrana je takođe tvrdila da je veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata ostao na teritorijama na koje su bosanski Srbi pravo polagali i da je "izbjeglicama" bilo dozvoljeno da se vrate

[15346] Završni podnesak tužilaštva, par. 157-158, 175, 499.
[15347] Završni podnesak tužilaštva, par. 153, 158, 499.
[15348] Završni podnesak tužilaštva, par. 155, 158, 195, 499.
[15349] Završni podnesak tužilaštva, par. 499-528.
[15350] Završni podnesak odbrane, par. 767-769, 780-784.

kućama.[15351] Shodno tome, odbrana je tvrdila da teza tužilaštva nije jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu dokaza.[15352]

4218. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u vezi sa zločinima relevantnim za navodni sveobuhvatni UZP (poglavlja 4-8); i na razne događaje i izjave, djela i sastanke pojedinaca i grupa srpske nacionalnosti u periodu od 1991. do kraja sukoba (poglavlja 9.2.2-9.2.12; v. takođe poglavlja 2-3) i iznosi rezime zaključaka iz tih poglavlja dolje u tekstu.

4219. U vezi s onim što je prethodilo navodnom sveobuhvatnom UZP-u, politička platforma SDS-a je, od osnivanja te stranke u julu 1990., naglašavala zaštitu "srpskog naroda". Početkom 1991., SDS se zalagao za podjelu teritorija na nacionalnoj osnovi i uspostavljanje zasebnih, paralelnih političkih, policijskih i vojnih institucija bosanskih Srba. U aprilu 1991., Karadžić je govorio o planu rukovodstva bosanskih Srba da se Bosna i Hercegovina podijeli i da Srbi preuzmu kontrolu nad teritorijom unutar Bosne i Hercegovine. U julu 1991., na sastanku s Babićem i Miloševićem, Karadžić je rekao da će "satjerati Muslimane u Bosni i Hercegovini u doline rijeka, kako bi povezao sve srpske teritorije".

4220. U kasnijim razgovorima, na sastancima i u govorima u periodu od barem jula 1991. do maja 1992., članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, a posebno Karadžić, prijetili su nasiljem i nestankom ukoliko bosanski Muslimani pokušaju da stvore nezavisnu državu, za Muslimane i Hrvate su govorili da su neprijatelji s kojima bosanski Srbi ne mogu zajedno živjeti i zalagali se za premještanje stanovništva. Karadžić je pritom u više navrata pomenuo, između ostalog, "protjerivanje", "nestanak" i "istrebljenje" bosanskih Muslimana sa teritorije bosanskih Srba.

4221. Dana 19. decembra 1991., na sastanku visokih predstavnika SDS-a kojim je predsjedavao Karadžić, Glavni odbor SDS-a izdao je strogo povjerljivo uputstvo, Uputstvo s Varijantom A i B, u kojem se detaljno navode mjere koje treba da budu preduzete u opštinama na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, s ciljem pojačanja mobilnosti i spremnosti za "zaštitu" stanovništva, bosanskih Srba. To Uputstvo je obuhvatalo instrukcije za opštine Varijante A, u kojima su Srbi bili većina i opštine Varijante B, u kojima su Srbi bili manjina. U Uputstvu s Varijantom A i B, koje je trebalo da se provede u dva stepena, navedene su praktične pripreme za preuzimanje *de*

[15351] Završni podnesak odbrane, par. 769-777.
[15352] Završni podnesak odbrane, par. 769.

facto vlasti u opštinama i podjelu Bosne i Hercegovine na nacionalnoj osnovi. Implementacija Uputstva s Varijantom A i B značila bi da bi se u opštinama Varijante A prvenstveno slijedili nalozi novoformiranih srpskih opštinskih vlasti, da bi se ignorisali predstavnici drugih legitimnih stranaka i da zakoni Bosne i Hercegovine više ne bi bili poštovani. U opštinama Varijante B, na dijelovima teritorije bi se formirale isključivo srpske opštinske institucije. Dana 8. januara 1992., Koljević je rekao da će Bosna i Hercegovina biti podijeljena na tri suverene države na osnovu "homogenizacije", koja bi se djelimično postigla premještanjem stanovništva.

4222. Dana 12. maja 1992., nakon što je Karadžić izložio šest strateških ciljeva skupštini bosanskih Srba, skupština je usvojila te ciljeve, među kojima je najistaknutije mjesto imalo razgraničenje srpske države, teritorijalno odvojene od svake hrvatske i muslimanske države. To razgraničenje uključivalo je razdvajanje naroda na nacionalnoj osnovi. Pored toga, na sjednici Skupštine Mladić i ostali su pojasnili kako oni shvataju te ciljeve. Naglašeno je da se ciljevi trebaju postići "svim sredstvima", da ih treba prikazati tako da zvuče privlačno kada se o njima bude govorilo u javnosti, da pristup bosanskih Srba treba čuvati kao najveću tajnu i da bosanski Srbi treba da znaju čitati između redova.

4223. Od najkasnije 12. maja 1992., članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, posebno Karadžić i Krajišnik, držali su govore i davali izjave u kojima su za Muslimane i Hrvate govorili da su neprijatelji s kojima bosanski Srbi ne mogu zajedno živjeti, prijetili tim grupama nasiljem i zalagali se za premještanje stanovništva.

4224. U periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995., pripadnici VRS-a, MUP-a i drugih snaga i organa navedenih dolje u tekstu, počinili su krivična djela progona, ubistva, istrebljivanja, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije u Opštinama. Pored toga, tokom tog perioda pripadnici snaga koje su počinile zločine, kao i Karadžić, nastojali su da prikriju zločine od pripadnika međunarodnih organizacija i javnosti. Zločini su ponekad prikrivani i od ljudi u lancu komandovanja, uključujući Glavni štab VRS-a i Komandu 1. KK-a. Tokom tog vremena, vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba takođe je mnogo puta propustilo da istraži zločine koje su pripadnici VRS-a i drugih srpskih snaga počinili nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u opštinama Banjaluka, Bijeljina, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica. U mnogim slučajevima kada su pripadnici VRS-a ili pripadnici drugih srpskih snaga počinili zločine nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima,

krivične prijave nisu bile podnesene, vojni tužioci ili istražne sudije nisu pokretali istrage, osumnjičeni nisu uhapšeni i pritvoreni, a počinioci su nezakonito puštani iz pritvora i vraćani u jedinice.

4225. Što se tiče VRS-a, Glavni štab je bio najviši operativni organ koji je upravljao izvođenjem vojnih operacija VRS-a. Glavni štab VRS-a djelovao je pod upravom Vrhovne komande republike bosanskih Srba i u saradnji s Ministarstvom odbrane i MUP-om. U sastavu VRS-a bili su sljedeći korpusi: 1. KK, 2. KK, IBK, SRK, HK i, od 1. novembra 1992., DK. Tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica, jedinice VRS-a činile su krivična djela ubistva, istrebljivanja, progona, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje) u opštinama Banjaluka, Bijeljina, Foča, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica.

4226. Što se tiče uloge VJ-a i MUP-a Republike Srbije, fabrike oružja i municije u Srbiji proizvodile su materijalno-tehnička sredstva za VJ, koja su zatim dostavljana jedinicama VRS-a. Predsjednik SRJ, Slobodan Milošević, komandovao je VJ-om, u skladu s odlukama Vrhovnog savjeta odbrane, tijela kojim je i predsjedavao. Komandant Generalštaba VJ-a je utvrđivao osnove organizacije i upotrebe VJ-a i provodio odluke predsjednika SRJ. Jovica Stanišić bio je načelnik SDB-a Republike Srbije. Generalštab VJ-a je formirao tajni kadrovski centar koji se zvao "30. kadrovski centar", posredstvom kojeg su vojnici VJ-a primali plate da bi se borili u Bosni i Hercegovini u sastavu VRS-a. Dokazi ne pokazuju da je VJ izdavao uputstva (ili da je mogao da izdaje uputstva) tim vojnicima kada su oni ušli u sastav VRS-a. Pretresno vijeće takođe ima u vidu da nije konstatovalo da su vojnici VJ-a koji nisu bili u sastavu VRS-a počinili ijedno od krivičnih djela relevantnih za Optužnicu. Isto tako, Pretresno vijeće nije konstatovalo da su pripadnici MUP-a Republike Srbije počinili krivična djela relevantna za Optužnicu.

4227. Što se tiče uloge MUP-a, Pretresno vijeće je konstatovalo da je MUP usko sarađivao s VRS-om. Dana 15. maja 1992., ta saradnja je formalizovana kada je Mićo Stanišić, ministar unutrašnjih poslova, naredio organizovanje svih zaposlenih u MUP-u u ratne jedinice u svrhu odbrane teritorije republike bosanskih Srba. U periodu od barem 12. maja 1992. do barem 26. septembra 1995., jedinice MUP-a su učestvovale u borbenim dejstvima zajedno s VRS-om. Kada su jedinice MUP-a učestvovale u borbenim dejstvima, bile su prepotčinjene komandi VRS-a. Pripadnici MUP-a bili su umiješani u veliki broj krivičnih djela, uključujući ubistvo i progon, počinjenih u

opštinama Banjaluka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most i Vlasenica.

4228. Što se tiče uloge paravojnih formacija, usprkos nastojanjima političkog rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a da se sve naoružane formacije i pojedinci stave pod jedinstvenu komandu VRS-a, neke paravojne formacije su i dalje postojale i djelovale van komande VRS-a tokom cijelog sukoba. Prava priroda odnosa između tih paravojnih formacija s jedne, i VRS-a i MUP-a s druge strane, razlikovala se od formacije do formacije, pri čemu su neke bile potčinjene, a neke su samo sarađivale. Jedinice koje su bile potčinjene u vrijeme kada su počinile zločine bile su sljedeće: Mauzerovi ljudi, jedinica Pere Eleza, Ćosina jedinica, SOS, Kunarčeva jedinica, Andžićeva jedinica, Praštalova jedinica i jedinice pod komandom Branka Basare. One koje su samo sarađivale bile su: šešeljevci, Beli orlovi, Suva rebra i martićevci.

4229. Što se tiče uloge regionalnih i opštinskih vlasti, pripadnici VRS-a su tokom 1992. često bili članovi kriznih štabova i ratnih predsjedništava, gdje su koordinisali logistiku, kao što je priprema regruta i zaliha, te pružali ažurirane informacije o borbenoj situaciji regionalnim i opštinskim političkim rukovodiocima. Regionalne i opštinske vlasti usko su sarađivale s pripadnicima VRS-a i MUP-a 1992. Članovi kriznih štabova, ratnih predsjedništava, ratnih povjereništava i skupština opština počinili su progon u opštinama Banjaluka, Foča, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica.

4230. Što se tiče TO-a, nakon odluke skupštine bosanskih Srba od 12. maja 1992. o formiranju VRS-a, jedinice srpskog TO-a uvrštene su u sastav VRS-a. Taj proces njihovog uvrštavanja trajao je tokom cijele 1992. godine. Prema tome, jedinice TO-a, pod kontrolom Ministarstva odbrane, još uvijek su djelovale u republici bosanskih Srba nakon 12. maja 1992. Bogdan Subotić bio je ministar odbrane. Jedinice TO-a počinile su krivična djela ubistva, progona, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje) u opštinama Prijedor, Rogatica, Sanski Most i Vlasenica.

4231. Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da su službenici Ministarstva pravde izvršili progon u opštinama Foča i Ilidža. Momčilo Mandić bio je ministar pravosuđa i uprave i, stoga, u krajnoj instanci odgovoran za te službenike.

4232. Na osnovu svih tih konstatacija, Pretresno vijeće zaključuje da je postojao UZP s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i

Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije. Taj UZP je postojao od 1991. do 30. novembra 1995.

4233. U vezi s tim da li je krivično djelo genocida činilo dio cilja UZP-a, tužilaštvo je iznijelo argument da posebnu namjeru počinilaca otkrivaju i usklađeni napad na sam temelj i tkivo zaštićene grupe kako bi se spriječilo njeno daljnje postojanje u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice putem zabranjenih djela i drugih kažnjivih djela, i direktni dokazi namjere u izjavama Mladića, Karadžića i drugih članova navodnog sveobuhvatnog UZP-a.[15353] Tužilaštvo je tvrdilo da, u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice, broj i priroda zločina, kada se sagledaju zajedno, odražavaju namjeru da se grupe djelimično unište, a ne namjeru da se samo "etnički očiste" bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.[15354] Odbrana je iznijela argument da se u tački 1 Optužnice navodi diskriminatorni pristup ubijanjima, ali da nema ničega što bi upućivalo na fizičko uništenje "nacionalne grupe", za razliku od njenog kulturnog ili funkcionalnog uništenja.[15355]

4234. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8 da fizički počinioci u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice nisu imali namjeru da unište znatan dio zaštićenih grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Bosni i Hercegovini kada su počinili zabranjena djela u osnovi. Pretresno vijeće će razmotriti da li je zločin genocida ipak činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a.

4235. Iako su izjave i govori koji se pominju gore u tekstu bili huškački i iako su uzrokovali strah i podsticali nacionalnu mržnju prema ratnim neprijateljima, Pretresno vijeće mora razmotriti da li je u njima pokazana namjeru da se uništi ijedna od dviju zaštićenih grupa. S obzirom na različite datume, sastanke i svrhu govora i izjava, Pretresno vijeće postupa oprezno kako ih ne bi kombinovalo i tako stvorilo utisak kolektivne namjere za uništenje, kada takva kolektivna namjera nije postojala, ili kako pojedine izjave i govore ne bi razmatralo u izolaciji i bez konteksta. U tom smislu, Pretresno vijeće ima u vidu da je bilo slučajeva u kojima su Mladić, Koljević i Karadžić govorili da su pomirenje i kompromis mogući, kao na primjer 8. januara 1992. i 12. maja 1992., kada se radilo o strateškim ciljevima življenja u nacionalno razdvojenim

[15353] Završni podnesak tužilaštva, par. 351, 352-353, 366-373.
[15354] Završni podnesak tužilaštva, par. 350.
[15355] Završni podnesak odbrane, par. 45, 49-53.

državama. Pretresno vijeće smatra da su ti govori i izjave mogli biti usmjereni prema vojnom neprijatelju i korišteni kao propaganda, a ne da pokazuju izraz genocidne namjere. Počinjenje zabranjenih i drugih kažnjivih djela jasno pokazuje da su fizički počinioci bili spremni da primijene silu i nasilje protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kako bi postigli svoje ciljeve i ostvarili svoje istorijske teritorijalne pretenzije. U tom smislu, često pominjanje "etničkog čišćenja" i drugih sličnih izraza od strane Karadžića, Krajišnika i ostalih ne ukazuje nužno na namjeru da se zaštićena grupa fizički uništi. U tom smislu, Pretresno vijeće, na primjer, ima u vidu da je na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, Mladić izgovorio riječ "eliminisati", ali da je dodao "za određeno vreme ili trajno". Ti retorički govori i izjave bili su od pomoći u zadatku razdvajanja i podjele na nacionalnoj osnovi, a ne u fizičkom uništenju zaštićenih grupa.

4236. Iako je većina, uz suprotno mišljenje sudije Oriea, konstatovala da su neki fizički počinioci u nekim opštinama imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana, isto se ne može reći za fizičke počinioce zabranjenih djela počinjenih nad bosanskim Hrvatima u bilo kojoj opštini ili nad bosanskim Muslimanima u opštini Ključ. Za zaključak da je rukovodstvo bosanskih Srba nastojalo uništiti zaštićene grupe u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice korištenjem određenog broja fizičkih počinilaca kao sredstva potrebno je više. U nedostatku drugih dokaza koji bi nedvosmisleno išli u prilog zaključku o genocidnoj namjeri, izvođenje zaključka samo na osnovu zabranjenih djela fizičkih počinilaca nije dovoljno.

4237. U svjetlu gore navedenog i nakon što je ocijenilo cijeli spis prvostepenog postupka, uključujući izjave, govore i ponašanje Mladića i rukovodstva bosanskih Srba, kao i zabranjena i druga kažnjiva djela koja su počinili fizički počinioci, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu dokaza taj da je zločin genocida činio dio sveobuhvatnog UZP-a.[15356]

4238. Pretresno vijeće konstatuje da je postojao pluralitet osoba, uključujući sljedeće pojedince: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević,

[15356] Pretresno vijeće ima u vidu da se u Optužnici, u paragrafu 9, takođe alternativno navodi da se moglo predvidjeti da bi mogao biti počinjen genocid u Srebrenici (tačka 2), što bi, shodno tome, povlačilo odgovornost po trećem obliku UZP-a. Međutim, u svjetlu svojih zaključaka u vezi s UZP-om vezanim za Srebrenicu, Pretresno vijeće se uzdržava od daljnjeg razmatranja ove alternative.

Bogdan Subotić, Momčilo Mandić i Mićo Stanišić.[15357] Pretresno vijeće će dalje, u poglavlju 9.3, utvrditi da li je Mladić bio učesnik sveobuhvatnog UZP-a.

4239. Mnoge od zločina za koje se tereti počinili su pripadnici VRS-a, koji su bili pod operativnom komandom jednog od korpusa i, u krajnjoj instanci, Glavnog štaba VRS-a. Mnoge druge zločine počinili su pripadnici MUP-a, bilo pod operativnim nadzorom VRS-a bilo pod nadzorom MUP-a. Neke zločine su počinili pripadnici TO-a, pod nadzorom Ministarstva odbrane bosanskih Srba. Zločine su počinile i paravojne grupe potčinjene VRS-u ili MUP-u. Te grupe su bile Mauzerovi ljudi, jedinica Pere Eleza, Jankovićeva jedinica, Ćosina jedinica, SOS, Kunarčeva jedinica, Andžićeva jedinica, Praštalova jedinica i jedinice pod komandom Branka Basare. Članovi regionalnih i opštinskih vlasti takođe su počinili zločine. Među članovima tih vlasti često su bili pripadnici VRS-a. Isto tako, oni su dobijali naređenja, uputstva i zahtjeve od državnih organa, kao što su vlada bosanskih Srba i Predsjedništvo bosanskih Srba, i podnosili im izvještaje. Učesnici u UZP-u koristili su te jedinice kao sredstvo za počinjenje zločina u Opštinama, u okviru ostvarivanja sveobuhvatnog UZP-a.

4240. Neki počinioci su identifikovani samo kao "srpski vojnici" (ili sličnim izrazima) ili po imenima, na osnovu čega Pretresno vijeće nije utvrdilo kojim su organizacijama pripadali. Drugi počinioci bili su pripadnici paravojnih formacija, koje su samo sarađivale s VRS-om ili MUP-om. U vezi s tim počiniocima, nema dovoljnih dokaza koji upućuju na to da su oni bili potčinjeni učesnicima u UZP-u ili da su ih učesnici u UZP-u na neki drugi način koristili kao sredstvo. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati zločine koje su počinili ti počinioci u sklopu diskusije o Mladićevoj odgovornosti prema prvom obliku UZP-a.

9.3 Navodni doprinos Ratka Mladića prvom (sveobuhvatnom) udruženom zločinačkom poduhvatu

9.3.1 Uvod

4241. Prema Optužnici, optuženi je od 12. maja 1992. bio ključni učesnik sveobuhvatnog UZP-a koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. godine, a čiji je cilj bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa

[15357] Dokazi koji su predočeni Pretresnom vijeću ne pokazuju da su Slobodan Milošević, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Željko Ražnatović i Vojislav Šešelj učestvovali u ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja.

područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina za koje se tereti u Optužnici.[15358] Optuženi se tereti da je u znatnoj mjeri doprinio tom udruženom zločinačkom poduhvatu na jedan ili više načina konkretno navedenih u paragrafu 13 Optužnice.[15359] Pretresno vijeće će redom razmotriti svaki od navedenih oblika doprinosa, pri čemu će se usredotočiti na one oblike doprinosa za koje su mu predočeni dokazi i o kojima su strane u postupku govorile u svojim završnim podnescima i završnoj riječi. U poglavlju 9.3.12, Vijeće će razmotriti da li je doprinos koji se optuženom stavlja na teret predstavljao znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u. Zatim će se, u poglavlju 9.3.13, baviti pitanjem *mens rea* optuženog.

9.3.2 Učešće u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a

4242. U vezi s ovim navodnim doprinosom, odbrana je iznijela argument da Mladić nije mogao vršiti uticaj na izbor komandanata korpusa VRS-a, jer je civilno rukovodstvo imalo isključivo pravo da odlučuje o njihovom imenovanju.[15360] Odbrana tvrdi da je Mladić mogao da daje preporuke, ali da je zakonsko ovlaštenje za imenovanje, premještaj, razrješavanje dužnosti ili penzionisanje vojnih oficira koji su bili na nadređenim položajima imao jedino vrhovni komandant oružanih snaga.[15361] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Milivoje Simić**, koji je bio komandant dobojskog garnizona i komandant Operativne grupe "Doboj" do 1994.;[15362] **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[15363] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade;[15364] **Ewan Brown**, vojni analitičar;[15365] **Ratomir Maksimović**, koji je od 1. aprila 1993. do 1. septembra 1994. i

[15358] Optužnica, par. 5, 8.
[15359] Optužnica, par. 13.
[15360] Završni podnesak odbrane, par. 646.
[15361] Završni podnesak odbrane, par. 646.
[15362] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 6, 20; Milivoje Simić, T. 32527. Dokazi koje je iznio Milivoje Simić razmotreni su u poglavlju 3.1.2.
[15363] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.). Dokazi koje je iznio Manojlo Milovanović razmotreni su u poglavlju 3.1.3.
[15364] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401. Dokazi koje je iznio Branko Basara razmotreni su u poglavlju 9.3.3.
[15365] P2863 (Ewan Brown, izjava svjedoka, 27. i 28. juli 2009.), str. 2; P2858 (Biografija Ewana Browna), str. 1.

od 30. aprila 1995. do 31. marta 1996. služio u Komandi SRK-a;[15366] **svjedok RM-284**, bosanski Srbin;[15367] **Petar Škrbić**, koji je u julu 1995. bio pomoćnik komandanta za organizaciju, mobilizaciju i personalne poslove Glavnog štaba VRS-a;[15368] **Dragiša Masal**, koji je od 1993. bio komandant Taktičke grupe Višegrad, a od avgusta 1995. do kraja rata načelnik artiljerije Glavnog štaba VRS-a;[15369] **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;[15370] i **Stojan Malčić**, koji je od kraja maja 1992. do 31. avgusta 1997. bio pripadnik odjeljenja za personalne poslove Glavnog štaba VRS-a u Han-Pijesku;[15371] kao i dokumentarni dokazi.

Maj 1992.

4243. Pretresno vijeće je u poglavlju 3.1.3 razmotrilo dokaze koje je iznio Manojlo Milovanović, prema kojima je Mladić, po osnivanju VRS-a 12. maja 1992., Milovanoviću dodijelio više zadataka nužnih za formiranje Glavnog štaba. **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju izjavio da je na sastanku održanom 11. maja 1992. u Crnoj Rijeci, kojem su prisustvovali Mladić, Đukić, Gvero, svjedok i još sedam ili osam drugih osoba, odlučeno da treba razgovarati s komandantima, vojvodama ili vođama paravojnih jedinica kako bi se oni stavili pod komandu VRS-a.[15372] Oni koji to odbiju morali su da napuste teritoriju republike bosanskih Srba.[15373] Na osnovu naređenja Komande 2. vojne oblasti o mobilizaciji, koje je Mladić izdao 11. maja 1992., mobilisane jedinice, uključujući naoružani srpski narod, jedinice TO-a i dobrovoljačke jedinice, trebalo je organizacijski učvrstiti, naoružati i obučiti za borbena dejstva.[15374]

4244. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 3.1.1**,** koji pokazuju da je Mladić 14. maja 1992. zabilježio sljedeće: ‘"Neophodno je da nam se što pre stave na raspolaganje sve starešine Srbi rođeni na prostoru BiH" i "[s]tarešine ostalih narodnosti za sada nam ne slati radi zaštite tajnosti, a i njih samih". Dana 15. maja

[15366] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 4-5; Ratomir Maksimović, T. 26741, 26800.
[15367] P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14582-14583; svjedok RM-284, T. 11120, 11139.
[15368] Petar Škrbić, T. 13981.
[15369] D942 (Dragiša Masal, izjava svjedoka, 20. juli 2014.), par. 2. Dragiša Masal, T. 33336.
[15370] Richard Butler, T. 16108; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.28-7.30.
[15371] D656 (Stojan Malčić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 2, 16-17, 30; Stojan Malčić, T. 26214-26216, 26249.
[15372] Manojlo Milovanović, T. 16894-16896, 16899.
[15373] Manojlo Milovanović, T. 16899.
[15374] P3032 (Naređenje 2. vojne oblasti o mobilizaciji u Bosni i Hercegovini, 11. maj 1992.) par. 1, 5.

1992., Mladić i Tolimir sastali su se u Beogradu sa Dušanom Smiljanićem, načelnikom za bezbjednost 10. korpusa JNA. Mladić je od Smiljanića zatražio ocjenu i mišljenje o pojedinačnim oficirima 10. korpusa i situaciji u Bihaću. Nakon toga, Mladić je donio odluku o imenovanju komandanta 2. KK-a.[15375]

4245. U periodu od 18. do 31. maja 1992., shodno odluci Predsjedništva SRJ o transformaciji JNA, Mladić je Personalnoj upravi SSNO-a uputio više zahtjeva za preraspoređivanje vojnih lica radi hitne popune jedinica. Tako je 18. maja 1992. zatražio da se prerasporedi 14 imenovanih osoba, među kojima je bio i artiljerijski kapetan 1. klase Mitar Kovač, kako bi se popunila upražnjena mjesta u Komandi 2. vojne oblasti.[15376] Dana 21. maja 1992., Mladić je zatražio da pukovnik Ostoja Stjepić bude postavljen za načelnika Saobraćajne službe Glavnog štaba VRS-a; potpukovnik Rajko Krsmanović i potpukovnik Momčilo Prstojević za referente Saobraćajne službe u Glavnom štabu VRS-a; da se kapetan Miloš Zekić uputi u Komandu Glavnog štaba VRS-a; da se major Uroš Ćirković i kapetan 1. klase Mile Božić upute u IBK; kao i da se još 15 imenovanih osoba uputi u SRK.[15377] Dana 27. maja 1992., zatražio je da SSNO hitno uputi 423 imenovana aktivna vojna lica u IBK (Bijeljina), 2. KK (Drvar) i 367. puk veze.[15378] Istoga dana, Mladić je zatražio da SSNO uputi 454 imenovana lica u Glavni štab VRS-a, SRK 1. KK, HK i SRK.[15379] Takođe je zatražio da SSNO uputi potpukovnika Radeta Pecikozu u pozadinsku bazu VRS-a Pale.[15380] Dana 29. maja 1992., Mladić je zatražio hitno upućivanje 229 aktivnih vojnih lica u Glavni štab VRS-a, 1. KK, 2. KK, SRK, HK i IBK.[15381] Dana 31. maja 1992., Mladić je zatražio hitno upućivanje 53 imenovana vojna lica u Glavni štab VRS-a, SRK, 1. KK, 2. KK, IBK, HK i 27. pozadinsku bazu.[15382]

[15375] P4022 (Zahtjev Dušana Smiljanića, upućen Mladiću, 15. oktobar 1994.), str. 4.
[15376] P7668 (Zahtjev koji je Mladić poslao Personalnoj upravi SSNO-a, 18. maj 1992.), str. 1.
[15377] P4959 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u VRS, 21. maj 1992.), str. 1-2.
[15378] P4966 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a, koji je sastavio Mladić, u vezi s angažovanjem oficira u IBK, 27. maj 1992.); P4967 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a, koji je sastavio Mladić, u vezi s angažovanjem oficira u 2. KK-u, 27. maj 1992.); P4968 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a, koji je sastavio Mladić, u vezi s angažovanjem oficira u 367. puku veze, 27. maj 1992.).
[15379] P4962 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u Glavni štab VRS-a, 27. maj 1992.); P4965 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u 1KK , 27. maj 1992.), str. 1-5; P4964 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u HK, 27. maj 1992.), str. 1-3; P4963 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u SRK, 27. maj 1992.), str. 1-5.
[15380] P4961 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u pozadinsku bazu VRS-a, 27. maj 1992.).
[15381] P4969 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u jedinice VRS-a, 29. maj 1992.).
[15382] P4970 (Zahtjev za upućivanje vojnih lica u jedinice VRS-a, 31. maj 1992.).

4246. Pretresno vijeće je u poglavlju 3.1.2 takođe razmotrilo dokaze, koje je iznio **Milivoje Simić**, da su, ubrzo nakon 26. maja 1992., Mladić i Karadžić naredili Taliću da formira Operativnu grupu "Doboj".

Juni 1992.

4247. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 3.1.1, prema kojima je Mladić 4. juna 1992. izdao naređenje kojim su uspostavljene zone odgovornosti 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a i HK-a. U tom istom naređenju, Mladić je raznim komandama korpusa VRS-a dao instrukciju da formiraju jednu ili više jedinica ranga brigade i da ih obuče i opreme za dejstva.[15383]

4248. Dana 9. juna 1992., Komanda 1. KK-a podnijela je izvještaj Glavnom štabu VRS-a i Predsjedništvu bosanskih Srba o odluci Kriznog štaba ARK-a kojom je postavljen ultimativni zahtjev da se, do 15. juna 1992., 67 starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti ukloni iz jedinica 1. KK-a, 14. pozadinske baze i jedinica Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane u Banjaluci. [15384] Komanda 1. KK-a je taj zahtjev smatrala "opravdanim" i dodala da će procijeniti koje kadrove "i na kojim mestima mož[e] zadržati određeno vreme".[15385] Dana 9. juna 1992., Mladić je, pozvavši se na gore navedeni izvještaj, poslao telegram kojim je komandantu 1. KK-a, pukovniku Rankoviću, naredio da starješine muslimanske i hrvatske nacionalnosti odmah uputi na godišnji odmor.[15386] Dana 16. jula 1992., Mladić je pomenuo gore navedeni telegram i svim komandama lično izdao naređenje da u aktivnoj vojnoj službi u VRS-u mogu ostati sve starješine, Muslimani ili Hrvati, koji su se, po ocjeni komandi korpusa i samostalnih jedinica, dokazali u borbenim dejstvima i koji su bili spremni da potpišu zakletvu i daju pismenu izjavu da primaju državljanstvo republike bosanskih Srba.[15387] Dana 19. jula 1992., 1. KK je gore navedeno naređenje od 16. jula 1992. proslijedio svim podređenim jedinicama, uz napomenu da prijedloge dostave do 25. jula 1992.[15388]

[15383] P4381 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 4. juni 1992.), str. 1.
[15384] P3892 (Izvještaj 1. KK-a o uklanjanju s položaja starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti, 9. juni 1992.), str. 1.
[15385] P3892 (Izvještaj 1. KK-a o uklanjanju s položaja starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti, 9. juni 1992.), str. 1.
[15386] P3893 (Mladićevo naređenje, upućeno Komandi 1. KK-a, u vezi s uklanjanjem s položaja starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti, 9. juni 1992.), str. 1.
[15387] P4036 (Objašnjenje Glavnog štaba VRS-a o regulisanju stanja u službi starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti, 16. juli 1992.), str. 1.
[15388] P4012 (Izvještaj Komande 1. KK-a u vezi s objašnjenjem Glavnog štaba VRS-a o regulisanju stanja u službi starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti, 19. juli 1992.), str. 1.

Dana 21. jula 1992., na osnovu Mladićevog naređenja od 16. jula 1992., Komanda 1. KK-a izdala je instrukcije za regulisanje stanja u službi starješina muslimanske i hrvatske nacionalnosti, u skladu s kojima je, između ostalog, trebalo "krajnje temeljno i selektivno [...] pristup[iti] procjeni" aktivnih vojnih lica muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Pored toga, one koji, na sopstveni zahtjev i na osnovu ocjene komandi, ispunjavaju uslove za rješavanje svog statusa u vojsci trebalo je pozvati na razgovor i saopštiti im da je uslov za ostanak u službi taj da prihvate da potpišu zakletvu i daju pismenu izjavu da primaju državljanstvo republike bosanskih Srba. Komandant jedinice je potom trebao da ovjeri potpisane izjave i zakletve i dostavi ih Komandi korpusa do 25. jula 1992.[15389]

4249. Dana 10. juna 1992., Mladić se u Beogradu sastao s predstavnicima bosanskih Srba i saopštio im da je VRS sad bolje organizovan i da je funkcionisanje vlasti optimalno za "potrebe fronta".[15390] Tom sastanku su prisustvovali i Karadžić i Krajišnik.[15391] Karadžić je rekao: "Laknulo nam je od kada smo formirali svoju vojsku".[15392]

4250. Dana 18. juna 1992., na osnovu Zakona o vojsci republike bosanskih Srba, Mladić je izdao naredbu kojom se Đorđe Đukić unapređuje u čin pješadijskog potpukovnika, sa stupanjem na snagu 17. juna 1992.[15393] Dana 22. avgusta 1992., na osnovu istog zakona, Mladić je izdao naredbu kojom se Boro Skrobić unapređuje u majora oklopnih mehanizovanih jedinica, sa stupanjem na snagu 19. maja 1992.[15394] Dana 26. juna 1992., Mladić je izdao naređenje da svečanost povodom državnog praznika i slave VRS-a bude održana 28. juna 1992. u Han-Pijesku.[15395] Za komandanta

[15389] P4051 (Smjernice 1. KK-a o službi starješina muslimanske i hrvatske narodnosti, 21. juli 1992.), str. 1.
[15390] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 130, 132.
[15391] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 132, 144.
[15392] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 133.
[15393] P4261 (Mladićevo naređenje u vezi s unapređenjem Đorda Đukića, 18. juni 1992).
[15394] P4262 (Mladićevo naređenje u vezi s unapređenjem Bore Skrobića, 22. avgust 1992.), str. 1-2.
[15395] P3671 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o svečanosti proslave državnog praznika i slave VRS-a), str. 1, 3.

svečanosti odredio je Radoslava Krstića.[15396] Bilo je predviđeno da govore održe i Mladić i Karadžić. [15397]

4251. Dana 28. juna 1992., Mladić je naredio komandama 1. KK-a, 2. KK-a, HK-a, SRK-a, IBK-a i Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane da završe s formiranjem artiljerijsko-raketnih jedinica protivvazdušne odbrane u svim jedinicama i izdao detaljna uputstva o obuci vojnika.[15398]

4252. **Stojan Malčić** je u svom svjedočenju izjavio da u junu 1992., nakon povlačenja JNA sa teritorije BiH, oficiri muslimanske, hrvatske i drugih nacionalnosti nisu bili otjerani, već da im je data mogućnost da biraju žele li ostati u VRS-u ili ne.[15399] 1. KK je zatražio Mladićev stav o aktivnim starješinama muslimanske i hrvatske nacionalnosti.[15400] Mladić je odgovorio da ih treba poslati na godišnji odmor od 30 dana, a zatim preduzeti mjere za njihovo upućivanje u "Vojsku Jugoslavije".[15401] Nakon tog odmora, neki su ostali u VRS-u, a neki su odlučili da idu u "Vojsku Jugoslavije".[15402]

Juli–decembar 1992.

4253. Dana 14. jula 1992., Mladić je obavijestio komandante HK-a i SRK-a da je na sastanku civilnog i vojnog rukovodstva opština Foča, Čajniče, Rudo, Goražde i Višegrad, održanom u Čajniču 7. jula 1992., dogovoreno da sve vojne formacije bosanskih Srba, naoružane pojedince i borbena sredstva u gornjem toku Drine treba organizovati u jedinstvenu cjelinu i staviti pod jedinstvenu komandu VRS-a.[15403] Mladić je naveo da se na sastanku predstavnika Glavnog štaba VRS-a s komandama HK-a i pripadnicima garnizona Kalinovik, održanom 11. jula 1992., došlo do istog

[15396] P3671 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o svečanosti proslave državnog praznika i slave VRS-a), str. 1.
[15397] P3671 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o svečanosti proslave državnog praznika i slave VRS-a), str. 3.
[15398] P4982 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Mladić, 28. juni 1992.), str. 1-4.
[15399] D656 (Stojan Malčić, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), par. 18-19, 23; Stojan Malčić, T. 26236.
[15400] Stojan Malčić, T. 26241.
[15401] Stojan Malčić, T. 26241.
[15402] Stojan Malčić, T. 26241, 26249, 26253-26254.
[15403] P3677 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o formiranju Operativne grupe "Podrinje", 14. juli 1992.), str. 1.

zaključka.[15404] U svrhu te konsolidacije i potčinjavanja, Mladić je komandantu HK-a i opštinskim vlastima naredio da formiraju Operativnu grupu "Podrinje".[15405] Potom je odredio sastav i organizaciju Operativne grupe "Podrinje".[15406]

4254. Dana 23. avgusta 1992., Mladić je komandama 1. KK-a, 2. KK-a, HK-a, SRK-a, IBK-a i Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, između ostalih, naredio da mu pošalju spiskove aktivnih vojnih lica na službi u njihovim jedinicama.[15407] Mladić im je naredio i da sastave još dva spiska: jedan je bio spisak aktivnih vojnih lica koja su se opredijelila da ostanu u službi u VRS-u, a drugi spisak aktivnih vojnih lica, upućenih po članu 271 Zakona o službi u oružanim snagama, koja žele da se vrate u oružane snage SRJ.[15408]

4255. **Ewan Brown** je u svom svjedočenju izjavio da su, po uspješnom završetku operacije "Koridor" od strane 1. KK-a, Mladić i Glavni štab VRS-a poslali pismo čestitke u kojem su pohvalili taj korpus za njegovo zalaganje na čišćenju posavskog koridora.[15409] Jedan broj starješina 1. KK-a je nakon toga unaprijeđen.[15410]

4256. Dana 13. oktobra 1992., Mladić je potpukovnika Mihajla Petrića postavio za komandanta 4., a potpukovnika Vinka Pandurevića za komandanta 5. podrinjske lake pješadijske brigade DK-a.[15411] Takođe, Mladić je potpukovnika Zorana Borovinu postavio za komandanta Ilidžanske lake pješadijske brigade SRK-a.[15412]

4257. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze koji su ponuđeni posredstvom **Branka Basare**, razmotrene u poglavlju 9.3.3**,** o tome da je Mladić 16. septembra 1992. izdao naređenja o obuci i mobilizaciji starješina VRS-a.

[15404] P3677 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o formiranju Operativne grupe "Podrinje", 14. juli 1992.), str. 1.
[15405] P3677 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o formiranju Operativne grupe "Podrinje", 14. juli 1992.), str. 1, 3.
[15406] P3677 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o formiranju Operativne grupe "Podrinje", 14. juli 1992.), str. 1-3.
[15407] P4983 (Mladićev zahtjev u vezi sa spiskom aktivnih vojnih lica, 23. avgust 1992.), str. 1.
[15408] P4983 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a, upućen komandama korpusa, 23. avgust 1992.), str. 1.
[15409] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.192.
[15410] P2859 (Ewan Brown, Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. – Analiza situacije, 27. novembar 2002.), par. 2.194.
[15411] P4985 (Naređenje kojim Mladić na položaj komandanata postavlja Petrića, Pandurevića i Borovinu, 13. oktobar 1992.), str. 1. Pretresno vijeće ima u vidu da je ovo naređenje primljeno i obrađeno 30. novembra 1992.
[15412] P4985 (Naređenje kojim Mladić na položaj komandanata postavlja Petrića, Pandurevića i Borovinu, 13. oktobar 1992.), str. 1.

4258. Dana 20. oktobra 1992., Mladić je izdao naređenje da se VRS reorganizuje tako što će se od dijelova IBK-a, SRK-a i HK-a formirati DK.[15413] Prema tom Mladićevom naređenju, DK je trebao da izvodi borbena dejstva u navedenim zonama odgovornosti.[15414] Dana 18. novembra 1992., Mladić je komandantima SRK-a i DK-a izdao naređenje u vezi s reorganizacijom 2. romanijske motorizovane brigade.[15415]

4259. Dana 31. decembra 1992., u Mladićevo ime potpisan je dokument kojim je potvrđeno da je general-major Radovan Grubač, u skladu s jednim ukazom od 31. avgusta 1992., preuzeo dužnost komandanta HK-a.[15416]

1993.–1994.

4260. Pretresnom vijeću su predočeni obimni dokumentarni dokazi s pojedinostima o tome kako je Mladić unapređivao i premještao oficire VRS-a, kao i tome kako su jedinice VRS-a formirane i organizovane tokom 1993. i 1994., i Vijeće će neke od tih dokaza razmotriti dolje.

4261. Dana 7. januara 1993., Mladić je Vinka Pandurevića, komandanta Zvorničke lake pješadijske brigade, unaprijedio u čin pješadijskog majora.[15417] Dana 31. januara 1993., Mladić je artiljerijskog pukovnika Dragišu Masala postavio na položaj komandanta Taktičke grupe Višegrad.[15418] **Dragiša Masal** je u svom svjedočenju izjavio da je on, nakon što je u operaciji "Zvijezda-94" upotrijebio modifikovane avio-bombe i nakon što je naredio granatiranje sektora pijace u Goraždu, premješten u Glavni štab VRS-a na viši komandni položaj od onog na kojem je dotad bio.[15419]

[15413] P3659 (Mladićevo naređenje za reorganizaciju VRS-a, 20. oktobar 1992.), str.1.
[15414] P3659 (Mladićevo naređenje za reorganizaciju VRS-a, 20. oktobar 1992.), str. 2.
[15415] P3669 (Mladićevo naređenje za reorganizaciju VRS-a, 18. novembar 1992.), str. 1.
[15416] P4992 (Izvod iz personalnog dosjea Radovana Grubača, 14. april 1993.), str. 1.
[15417] P4994 (Mladićevo naređenje o unapređenju Vinka Pandurevića u pješadijskog majora, 7. januar 1993.).
[15418] D942 (Dragiša Masal, izjava svjedoka, 20. juli 2014.), par. 3; P7224 (Mladićevo naređenje o Masalovom postavljenju, 31. januara 1993.) str. 1-2. Pretresno vijeće primjećuje da je ovaj svjedok u svojoj izjavi rekao da je za komandanta postavljen u februaru 1993. Međutim, Pretresno vijeće će se osloniti na datum naređenja (dokazni predmet P7224), a to je 31. januar 1993., budući da je to zvanični dokument o postavljenju.
[15419] D942 (Dragiša Masal, izjava svjedoka, 20. juli 2014.), par. 25-26; Dragiša Masal, T. 33368-33371, 33378-33382, 33434-33435, 33440-33441. V. takođe P7244 (Dopis Dragiše Masala, 3. april 1994.); P929 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 12. april 1994.); P7245 (Izvještaj Vojnih posmatrača UN-a u Goraždu o granatiranju, 20. april 1994.); P7228 (Naređenje Dragiše Masala, 11. februar 1993.); P7229 (Borbeni izvještaj Armije BiH, 12. februar 1993.), str. 2; P7230 (Borbeni izvještaj Armije BiH, 13. februar 1993.), str. 1; P7231 (Borbeni izvještaj Armije BiH, 14. februar 1993.), str. 1.

4262. Dana 11. maja 1993., Mladić je Komandi DK-a i Komandi 2. zvorničke lake pješadijske brigade naredio da formiraju podređene jedinice.[15420]

4263. Dana 5. juna 1993., Mladić je vanredno unaprijedio rezervnog oficira 1. klase Rajka Kušića u čin rezervnog pješadijskog majora.[15421]

4264. Dana 20. juna 1993., Mladić je Dragomira Miloševića, koji je u to vrijeme bio pješadijski pukovnik u Komandi DK-a, uputio u SRK da služi kao načelnik štaba u Komandi SRK-a.[15422] Dana 7. oktobra 1993., Mladić je rezervnog potporučnika Ljubišu Savića unaprijedio u čin rezervnog poručnika veze.[15423] Dana 7. oktobra 1993., Mladić je privremeno unaprijedio jedan broj rezervnih oficira, među kojima su bili Pavle Golić, Stojan Perković, Tomislav Savkić i još nekoliko drugih.[15424] Dana 14. oktobra 1993., Mladić je dao obrazloženje za vanredno unapređenje Stanislava Galića.[15425] Jedan od razloga koje je naveo bio je taj da je Galić, kao komandant SRK-a, "dao pun doprinos u slamanju više muslimanskih ofanziva koje su imale za cilj da deblokiraju Sarajevo", kao i doprinos pripremi napadnih operacija "MAČ-93" i "Lukavac-93".[15426]

4265. Dana 2. maja 1994., Mladić je izdao naređenje kojim se reguliše postupak prijema pripadnika VRS-a na dužnost u obavještajno-bezbjednosnim organima.[15427] Prijem je zavisio od ispunjavanja niza uslova, uključujući odobrenje komandanta Glavnog štaba VRS-a da se dotično lice postavi na dužnost u tim organima.[15428] Dana 11. maja 1994., Komanda DK-a je obavijestila podređene komandante DK-a da svi komandanti koji su postupili protivno ovom Mladićevom naređenju treba da ponište ta svoja postavljenja i da svoje prijedloge za prijem kandidata pošalju propisanim kanalima.[15429]

4266. Dana 30. jula 1994., Mladić je naložio komandantima svih korpusa, Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i Centra vojnih škola da prisustvuju

[15420] P4996 (Mladićevo naređenje o formiranju jedinica u DK-u, 11. maj 1993.), str. 1-2.
[15421] P3684 (Odluka Glavnog štaba VRS-a, 5. juni 1993.). str. 1.
[15422] P4364 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Mladić, 20. juni 1993.), str. 1-2.
[15423] P3657 (Mladićevo naređenje u vezi s unapređenjem, 7. oktobar 1993.), str. 2.
[15424] P5001 (Mladićevo naređenje o vanrednom unapređenju rezervnih oficira, 7. oktobar 1993.), str. 1-3.
[15425] P5002 (Mladićevo obrazloženje prijedloga za vanredno unapređenje Stanislava Galića, 14. oktobar 1993.), str. 1-2.
[15426] P5002 (Mladićevo obrazloženje prijedloga za vanredno unapređenje Stanislava Galića, 14. oktobar 1993.), str. 1-2.
[15427] P5106 (Naređenje u vezi s postavljanjem pripadnika VRS-a na dužnosti u obavještajno-bezbjednosnim organima, uključujući Mladićevo naređenje od 2. maja 1994., 11. maj 1994.), str. 1.
[15428] P5106 (Naređenje u vezi s postavljanjem pripadnika VRS-a na dužnosti u obavještajno-bezbjednosnim organima, uključujući Mladićevo naređenje od 2. maja 1994., 11. maj 1994.), str. 1.
[15429] P5106 (Naređenje u vezi s postavljanjem pripadnika VRS-a na dužnosti u obavještajno-bezbjednosnim organima, uključujući Mladićevo naređenje od 2. maja 1994., 11. maj 1994.), str. 1-2.

sastanku kolegija komandanata u proširenom sastavu koji će biti održan 3. avgusta 1994. na Komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a, kako bi se, između ostalog, razmotrili trenutno stanje borbene gotovosti i problemi u zonama odgovornosti korpusa, te riješila pitanja organizacije, formacije i personalnih zadataka na nivou VRS-a i neposredno podređenih komandi i jedinica.[15430]

4267. Mladić je odobrio plan referisanja o stanju borbene gotovosti VRS-a, zakazan za 4. avgust 1994., koji je potpisao Manojlo Milovanović.[15431] Referisanju su trebali prisustvovati on, Talić, predsjednik vlade, ministar odbrane, ministar unutrašnjih poslova republike bosanskih Srba, kao i komandanti više jedinica, među kojima SRK-a i DK-a.[15432] Teme razgovora obuhvatale su stanje i probleme borbene gotovosti jedinica, probleme organizacije, formacije personalnih i mobilizacijskih zadataka u VRS-u, probleme finansiranja u VRS-u, kao i "zajedničk[e] aktivnost[i] na iznalaženju zajedničkog i stabilnog materijalnog i finansijskog obezbeđenja potreba VRS".[15433]

4268. Dana 28. oktobra 1994., Mladić je izdao instrukciju za otklanjanje uočenih problema i propusta organa komandovanja i efikasnije angažovanje pripadnika bezbjednosno-obavještajnih organa na realizaciji zadataka.[15434] Dana 23. decembra 1994., Mladić je komandantima i načelnicima bezbjednosno-obavještajnih organa više jedinica izdao naređenje u kojem je napomenuo da prethodna instrukcija nije bila u potpunosti distribuirana i realizovana.[15435] Mladić je izdao daljnja uputstva za rješavanje takvih pitanja i naveo da s dužnosti treba udaljiti i krivično goniti one koji su omogućili neovlašteni uvid u dokumentaciju koja sadrži tajne vojno-obavještajne podatke o licima van sastava ovih organa.[15436]

1995.

4269. Dana 13. januara 1995., Mladić je jednom broju jedinica VRS-a izdao naređenje da pristupe razdvajanju obavještajnih odjeljenja i odjeljenja bezbjednosti, uz napomenu da se, između ostalog, obavještajna odjeljenja potčinjavaju načelniku Štaba, dok se

[15430] P5257 (Mladićevo naređenje o sastanku kolegija komandanta u proširenom sastavu, 30. juli 1994.), str. 1-3.
[15431] P5258 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a, koji je odobrio Mladić, bez datuma), str. 1, 3.
[15432] P5258 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a, koji je odobrio Mladić, bez datuma), str. 1-2.
[15433] P5258 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a, koji je odobrio Mladić, bez datuma), str. 1-2.
[15434] P5108 (Naređenje VRS-a u vezi s rukovođenjem i komandovanjem, 23. decembar 1994.), str. 1.
[15435] P5108 (Naređenje VRS-a u vezi s rukovođenjem i komandovanjem, 23. decembar 1994.), str. 1-2.
[15436] P5108 (Naređenje VRS-a u vezi s rukovođenjem i komandovanjem, 23. decembar 1994.), str. 2.

odjeljenja bezbjednosti potčinjavaju komandantima i upravi bezbjednosti Glavnog štaba VRS-a; da su načelnici obavještajnog odjeljenja i odjeljenja bezbjednosti obavezni da svakodnevno razmjenjuju informacije; i da svi pripadnici VRS-a koji dolaze u kontakt s UNPROFOR-om moraju proći pripreme kod organa bezbjednosti i obavještajnih organa. [15437]

4270. Pred kraj januara 1995., Mladić je odobrio plan referisanja o borbenoj gotovosti u 1994. godini, koje je bilo zakazano za 29. i 30. januar 1995.[15438] Referisanju su, pored njega, trebali prisustvovati predsjednik bosanskih Srba, organi vlade i Ministarstva odbrane, kao i komandanti svih korpusa, Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i Centra vojnih škola.[15439] Među predviđenim temama bili su opšta ocjena nivoa borbene gotovosti, ocjena morala VRS-a, remont i proizvodnja municije, opremanje VRS-a savremenim naoružanjem i vojnom opremom, problemi materijalno-finansijskog obezbjeđenja VRS-a u prethodnoj godini i finansiranje VRS-a u 1995., definisanje daljnjih političkih i vojnih ciljeva i strategije vođenja rata, problemi planiranja, razvoja i finansiranja VRS-a u 1994. godini.[15440]

4271. Dana 28. januara 1995., komandant DK-a, Milenko Živanović, izvijestio je da su u 1994. godini, 54 rezervna oficira i 17 profesionalnih pripadnika vojske unaprijeđeni od strane komandanta Glavnog štaba VRS-a.[15441]

4272. Dana 26. februara 1995., Mladić je svim korpusima VRS-a, Gardijskoj motorizovanoj brigadi VJ-a i jednom broju organa VRS-a izdao naređenje da se neće priznavati nijedno unapređenje koje nisu predložile jedinice VRS-a i koje nije razmatrano i odobreno od strane Glavnog štaba VRS-a.[15442]

4273. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.6.2., prema kojima je Mladić 31. marta 1995. zabilježio da se na Palama sastao s političkim rukovodstvom republike bosanskih Srba, te da su među prisutnima bili Karadžić, Koljević, ministar finansija Pejić, Tomo Kovač i Krajišnik, i da se razgovaralo o potrebama VRS-a.

[15437] P5109 (Izmjene u organizaciji obavještajno-bezjednosnog obezbjeđenja VRS-a, 13. januar 1995.), str. 1-4.
[15438] P5260 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a, koji je odobrio Mladić, bez datuma), str. 1.
[15439] P5260 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a, koji je odobrio Mladić, bez datuma), str. 1-2, 4-5.
[15440] P5260 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a, koji je odobrio Mladić, bez datuma), str. 1-5, 7.
[15441] P5259 (Analiza borbene gotovosti DK-a za 1994. godinu, januar 1995.), str. 1, 13-14.
[15442] P5014 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a od 26. februara 1995.), str. 1. Pretresno vijeće upućuje na svoj zaključak u poglavlju 9.2.6 da je Gardijska motorizovana brigada bila jedinica u sklopu VJ-a.

4274. Dana 9. aprila 1995., Mladić je "vanredno unapr[ijedio]" više osoba, među kojima Vujadina Popovića, koji je unapriđen u čin potpukovnika; Dragana Jokića, koji je unapriđen u čin majora; i Radomira Furtulu, koji je unapriđen u čin potpukovnika.[15443]

4275. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.6.2**,** prema kojima je Mladić 15. i 16. aprila 1995. u svoju bilježnicu zapisao da je na 50. sjednici skupštine bosanskih Srba u Sanskom Mostu održao govor. Mladić je zabilježio da su mnogi skupštinski poslanici izrazili duboko nezadovoljstvo vojskom, bitkama koje je izgubila u prethodnih šest mjeseci i načinom na koji je funkcionisala, te da su tražili njegovu smjenu.

4276. Dana 28. aprila 1995., Mladić je komandama IBK-a, DK-a i sektora za pozadinu Glavnog štaba VRS-a naredio da formiraju IKM-1 i IKM-2 u Zvorniku, odnosno Bijeljini.[15444] Za obezbjeđenje IKM-a Glavnog štaba trebalo je angažovati odjeljenje Vojne policije, a nekadašnji IKM DK-a u Zvorniku trebalo je ukinuti.[15445] Komande DK-a i IBK-a bile su lično odgovorne Mladiću za obezbjeđenje uslova za nesmetano funkcionisanje IKM-1 i IKM-2.[15446]

4277. **Svjedok RM-284** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić 13. jula 1995. naredio svima iz DK-a koji su se nalazili na komandnom mjestu u Bratuncu da prisustvuju jednom skupu na kojem je on saopštio da Živanović odlazi u penziju i da je novi komandant DK-a Radislav Krstić.[15447]

4278. Dana 30. oktobra 1995., Mladić je ocjenom "odličan" ocijenio general-majora Dragomira Miloševića, general-majora Milana Gveru i general-majora Radovana Grubača, za šta je naveo i detaljna obrazloženja.[15448] Milošević je, između ostalog, pohvaljen za "slamanj[e]" brojnih muslimanskih ofanziva ka Sarajevu.[15449] **Ratomir Maksimović** je u svom svjedočenju rekao da mu je Milošević pokazao zvanične

[15443] P5015 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s vanrednim unapređenjima, 9. april 1995.).
[15444] P5266 (Naređenje u vezi s formiranjem IKM-1 i IKM-2, 28. april 1995.), str. 1.
[15445] P5266 (Naređenje u vezi s formiranjem IKM-1 i IKM-2, 28. april 1995.), str. 1-2.
[15446] P5266 (Naređenje u vezi s formiranjem IKM-1 i IKM-2, 28. april 1995.), str. 2.
[15447] P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14598-14600; svjedok RM-284, T. 11135.
[15448] P5023 (Mladićeva ocjena za Dragomira Miloševića, 30. oktobar 1995.), str. 3; P5024 (Mladićeva ocjena za Milana Gveru, 30. oktobar 1995.), str. 3; P5025 (Mladićeva ocjena za Radovana Grubača, 30. oktobar 1995.), str. 3.
[15449] P5023 (Mladićeva ocjena za Dragomira Miloševića, 30. oktobar 1995.), str. 1, 3.

pozitivne ocjene koje je dobio od Mladića i rekao mu da Mladić očigledno poštuje "sve ono što radi general Milošević u očuvanju srpskih teritorija u rejonu Sarajevo."[15450]

4279. Prema jednom formularu u kojem se daje ocjena za Radislava Krstića, koji je Mladić potpisao 6. novembra 1995., Krstić se početkom rata "stavio [...] svim bićem u odbranu srpskog naroda".[15451] Mladić je Krstića pohvalio i za njegovu ulogu u stvaranju i razvoju DK-a, detaljno objasnivši i druge razloge za njegovo postavljenje za načelnika Štaba DK-a.[15452] Krstić je "briljantno" učestvovao u planiranju, organizaciji i rukovođenju operacijama za oslobađanje Srebrenice i Žepe, iako su se snage NATO-a direktno stavile u zaštitu muslimanskih formacija.[15453] Pod Krstićevom komandom, snage DK-a "uspešno slamaju" ofanzivu muslimanskih snaga i NATO-a iz centralne Bosne ka Podrinju.[15454]

4280. Dana 30. oktobra 1995., Mladić je potpisao jedan izvod iz personalnog dosjea generala Momira Talića u 30. kadrovskom centru Generalštaba VJ-a, gdje je napomenuo da je Talić uspješno obavljao svoje dužnosti i vodio bitke za odbranu Sarajeva i oslobađanje Posavine i Podrinja.[15455] Ocijenjen je ocjenom "odličan".[15456]

4281. Dana 2. decembra 1995., u svom obraćanju u Vlasenici, Mladić je rekao da je odlučio formirati DK "u najtežim trenucima za narod Podrinja" i da je taj zadatak povjerio generalu Živanoviću.[15457] Takođe, Mladić je pozvao pukovnika Krstića da organizuje "narod Romanije" i da komanduje 2. romanijskom brigadom.[15458] Mladić je dalje naveo da je general Milošević dao veliki doprinos borbama, posebno operaciji u Cerskoj, u Podrinju, te da je dijelom i zbog tamo postignutih rezultata imenovan za komandanta SRK-a, kao i da je uspio odbraniti Sarajevo.[15459]

4282. **Richard Butler** je u svom svjedočenju izjavio da je pravno ovlaštenje za imenovanje vojnih starješina na rukovodeće položaje proisticalo iz Zakona o vojsci republike bosanskih Srba.[15460] Zakonom o vojsci republike bosanskih Srba bilo je predviđeno da predsjednik bosanskih Srba rješava o unapređenju oficira u čin general-

[15450] Ratomir Maksimović, T. 26765.
[15451] P2631 (Ocjena koju je Mladić potpisao za Radislava Krstića, 6. novembar 1995.), str. 2.
[15452] P2631 (Ocjena koju je Mladić potpisao za Radislava Krstića, 6. novembar 1995.), str. 3.
[15453] P2631 (Ocjena koju je Mladić potpisao za Radislava Krstića, 6. novembar 1995.), str. 3.
[15454] P2631 (Ocjena koju je Mladić potpisao za Radislava Krstića, 6. novembar 1995.), str. 2-3.
[15455] P2887 (Personalni dosje komandanta Momira Talića, 22. decembar 1992), str. 1-3.
[15456] P2887 (Personalni dosje komandanta Momira Talića, 22. decembar 1992), str. 3.
[15457] P3689 (Inserti iz snimaka s diktafonske kasete, 2. decembar 1995.), str. 1, 6.
[15458] P3689 (Inserti iz snimaka s diktafonske kasete, 2. decembar 1995.), str. 6.
[15459] P3689 (Inserti iz snimaka s diktafonske kasete, 2. decembar 1995.), str. 1, 8.
[15460] P2200 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a, 5. april 2000.), str. 18.

majora i viši čin, kao i o postavljanju i premještanju "u službi generala".[15461] Ministar odbrane i starješine određenih jedinica i ustanova rješavali su o unapređenju aktivnih i rezervnih oficira i podoficira do čina pukovnika, kao i o postavljanju i premještanju starješina do čina pukovnika.[15462]

4283. **Petar Škrbić** je u svjedočenju rekao da je bio prisutan na svim sastancima kolegijuma na kojima su se razmatrala unapređenja, postavljenja i raspoređivanje oficira.[15463] On je prijedloge za unapređenja podnosio Mladiću, kao komandantu Glavnog štaba.[15464] Kad bi Mladić odobrio neko unapređenje, on bi tu odluku proveo i pripremio potrebnu naredbu o unapređenju; pored toga, kada se radilo o unapređenju u čin generala, on bi pripremio i ukaz predsjednika.[15465] Unapređenja za koja je bio neophodan ukaz predsjednika obično bi predložio svjedok, a razmatrao bi ih kolegijum komandanata Glavnog štaba VRS-a; u nekim slučajevima – kao u slučaju unapređenja generala Krstića – prijedlog nije dao svjedok, već direktno Mladić.[15466]

Zaključci Pretresnog vijeća

4284. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.8 da je Mladić 28. jula 1992. naredio razoružavanje svih paravojnih formacija, grupa i pojedinaca, kako bi se oni stavili pod jedinstvenu komandu VRS-a. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.1 o nacionalnom sastavu VRS-a i takođe konstatuje da je Mladić 9. juna i 16. jula 1992. svim korpusima VRS-a naredio da starješine muslimanske i hrvatske nacionalnosti odmah pošalju na godišnji odmor. On je takođe izdao instrukcije da u VRS-u mogu ostati samo one starješine muslimanske ili hrvatske nacionalnosti koje su se, prema ocjeni svojih nadređenih, dokazale u borbi i koje pristanu potpisati zakletvu i dati pismenu izjavu da primaju državljanstvo republike bosanskih Srba.

4285. Na osnovu gore navedenih dokaza, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u periodu od maja 1992. do aprila 1995. izdavao naređenja o formiranju i organizaciji organa i korpusa VRS-a i njihovim dejstvima. Konkretno, 11. maja 1992., Mladić je izdao naređenje da se sve mobilisane jedinice, uključujući naoružane Srbe, TO i

[15461] P3011 (Zakon o vojsci republike bosanskih Srba), čl. 369.
[15462] P3011 (Zakon o vojsci republike bosanskih Srba), čl. 370.
[15463] Petar Škrbić, T. 13981, 14019-14020.
[15464] Petar Škrbić, T. 13983.
[15465] Petar Škrbić, T. 13983.

dobrovoljačke jedinice, organizuju, konsoliduju, naoružaju i obuče za borbena dejstva. Sljedećeg dana, Mladić je Milovanoviću dao zadatak da formira Glavni štab VRS-a. Dana 14. jula 1992., Mladić je rekao da sve vojne formacije bosanskih Srba, naoružane pojedince i borbena dejstva u Podrinju treba organizovati u jedinstvenu cjelinu i staviti pod komandu VRS-a. Dana 31. marta 1995., Mladić se na Palama sastao sa članovima političkog rukovodstva republike bosanskih Srba, među kojima su bili Karadžić i Krajišnik, radi razgovora o potrebama VRS-a. Mladić je takođe naredio formiranje nekoliko jedinica VRS-a, o čemu svjedoče njegova naređenja od 26. maja i 20. oktobra 1992., 11. maja 1993. i 28. aprila 1995.

4286. Dana 4. juna 1992., Mladić je definisao zone odgovornosti 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a i HK-a. Dana 26. juna 1992., Mladić je izdao naređenje da svečanost povodom državnog praznika i slave VRS-a bude održana 28. juna 1992. u Han-Pijesku. Dana 28. juna 1992., Mladić je izdao naređenje svim korpusima VRS-a i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani u vezi s formiranjem artiljerijsko-raketnih jedinica protivvazdušne odbrane, a 23. avgusta 1992. je od svih korpusa VRS-a zatražio spisak aktivnih vojnih lica koja služe u njihovim jedinicama.

4287. Mladić je takođe izdao konkretne instrukcije za mobilizaciju starješina VRS-a, kao što se vidi iz njegovih naređenja od 28. juna 1992., 16. septembra 1992. i 28. oktobra 1994. Dana 2. maja 1994., Mladić je regulisao postupak prijema pripadnika VRS-a na dužnost u obavještajno-bezbjednosnim organima, a 13. januara 1995. razdvojio je te organe, uz napomenu da će obavještajna odjeljenja biti potčinjena načelniku Štaba, dok će odjeljenja bezbjednosti biti potčinjena upravi bezbjednosti Glavnog štaba VRS-a.

4288. Mladić je držao referisanja s komandantima korpusa kako bi se raspravljalo o pitanjima organizacije i mobilizacije vojnih lica, što pokazuju njegova naređenja od 30. jula 1994. i njegovo odobrenje da se referisanja održe 4. avgusta 1994. i 29. i 30. januara 1995.

4289. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić u periodu od 18. maja do 31. maja 1992. Personalnoj upravi SSNO-a uputio više zahtjeva da se određeni oficiri, koje je poimence naveo, rasporede u određene korpuse i brigade VRS-a, radi popune jedinica. Mladić je takođe neke visoke oficire rasporedio u 2. KK, 4. i 5. podrinjsku laku

[15466] Petar Škrbić, T. 13992.

pješadijsku brigadu DK-a, Ilidžansku laku pješadijsku brigadu SRK-a, 2. romanijsku brigadu, HK i Taktičku grupu Višegrad.

4290. Pored toga, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u periodu od 18. juna 1992. do barem oktobra 1995., naredio i odobrio unapređenja za više oficira VRS-a, među kojima su bili Vujadin Popović, Dragan Jokić, Đorđe Đukić, Boro Skrobić i Ljubiša Savić. Mladić je takođe popunio formular za Galićevo unapređenje u čin general-majora i ocjenjivao je zalaganje visokih oficira VRS-a, uključujući Dragomira Miloševića, Gveru, Grubača, Krstića i Talića. Mladić je čestitao 1. KK-u na čišćenju posavskog koridora i potom unaprijedio jedan broj starješina tog korpusa.

4291. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić 26. februara 1995. svim korpusima VRS-a, Gardijskoj motorizovanoj brigadi VJ-a i jednom broju organa VRS-a izdao naređenje da se neće priznati nijedno unapređenje koje nisu predložile jedinice VRS-a i koje nije razmatrano i odobreno od strane Glavnog štaba VRS-a.

4292. U poglavlju 9.3.12 Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.3 Rukovođenje i komandovanje VRS-om

4293. U vezi s ovim vidom doprinosa koji se navodi u Optužnici, odbrana je iznijela argumente (i) da Mladić nije ostvarivao efektivno rukovođenje i komandovanje nad cijelim VRS-om budući da su postojala dva komandna lanca – tradicionalni komandni lanac, putem zvanične strukture VRS-a, i drugi "stručni komandni lanac", koji je obuhvatao pripadnike snaga bezbjednosti i vojne policije, nad kojima Mladić nije imao *de facto* kontrolu; (ii) da je zbog sistema radio-relejne veze i sistema radio-veze VRS-a, Mladić mogao komunicirati samo s operativnim nivoom komande direktno ispod sebe, tako da nije mogao da u stvarnom vremenu reaguje na događaje na terenu; (iii) da je Mladić nad aktivnostima VRS-a imao stratešku, ali ne i operativnu komandu i da su komandanti korpusa imali "određeni stepen autonomije i mogućnost za samoinicijativno donošenje odluka"; (iv) da je Mladić bio podređen Vrhovnoj komandi i njenim strateškim odlukama, što je ograničavalo sferu njegovog uticaja na snage VRS-a; (v) da Mladić, s obzirom na to da nije bilo proglašeno "ratno stanje", nije imao mogućnost komandovanja i koordiniranja određenim pozadinskim operacijama VRS-a; (vi) da

Mladić nije imao tehničkih mogućnosti za ostvarivanje efektivne kontrole nad događajima uslijed "veličine ratišta" i svog fizičkog odsustva; i (vii) da je u VRS-u vladala nedisciplina i da su se vojnici VRS-a više vodili svojim ličnim interesima nego načelima poslušnosti i odanosti VRS-u.[15467]

4294. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Husein Aly Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[15468] **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a;[15469] **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevo;[15470] **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a raspoređen u Sarajevo, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovini;[15471] **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[15472] **Rajko Banduka**, zastavnik, koji je od maja 1992. do 1995. bio Mladićev ađutant;[15473] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade;[15474] **Fejzija Hadžić**, bosanski Musliman iz opštine Kalinovik;[15475] **Vojin Ubiparip**, koji je od 25. avgusta 1992. bio pripadnik 22. brigade VRS-a;[15476] **Grujo Borić**, koji je od jula 1992. do decembra 1994. bio komandant 2. KK-a;[15477] **Slavko Kralj**, koji je od 1992. do novembra 1994. bio oficir za vezu 1. KK-a, a od 4. novembra 1994. radio u Odjeljenju za odnose sa stranim vojnim predstavnicima pri Glavnom štabu VRS-a;[15478] **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[15479] **John Wilson**, šef

[15467] Završni podnesak odbrane, par. 636-637, 639-641, 643, 645-646, 648-649, 651-652, 658, 662, 669, 675, 678; T. 44702-44705, 44713-44715.
[15468] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3578. Dokazi koje je iznio Hussein Aly Abdel-Razek razmotreni su u poglavlju 9.5.3.
[15469] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839.
[15470] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.
[15471] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.
[15472] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.
[15473] D711 (Rajko Banduka, izjava svjedoka, 14. juli 2014.), par. 3; Rajko Banduka, T. 27313, 27327. Dokazi koje je iznio Rajko Banduka razmotreni su u poglavlju 3.1.3.
[15474] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401.
[15475] P138 (Fejzija Hadžić, izjava svjedoka, 31. januar 1999.), str. 1; P139 (Izjava Fejzije Hadžića, 20. oktobar 1992.), str. 1; Fejzija Hadžić, T. 1830.
[15476] D891 (Vojin Ubiparip, izjava svjedoka, 22. juli 2014.), par. 2-4; Vojin Ubiparip, T. 31182-31183.
[15477] Grujo Borić, T. 34580-34581, 34586, 34599-34600, 34608.
[15478] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, juni 2013.), par. 3, 12; Slavko Kralj, T. 27437.
[15479] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.) Dokazi koje je iznio Manojlo Milovanović razmotreni su u poglavlju 3.1.3.

vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[15480] **Aernout van Lynden**, novinar Sky News-a, koji je od maja 1992. do 1995. izvještavao o sukobu u bivšoj Jugoslaviji iz Sarajeva, s Pala i iz centralne Bosne;[15481] **Pyers Tucker**, oficir britanske vojske, koji je od oktobra 1992. do marta 1993. služio u UNPROFOR-u kao vojni pomoćnik generala Pilippea Morillona;[15482] **svjedok RM-511**, pripadnik SRK-a;[15483] **svjedok RM-802**, bivši oficir VRS-a;[15484] **svjedok RM-088**, bosanski Musliman iz opštine Šekovići;[15485] **Boško Kelečević**, koji je od 12. maja 1992. do kraja rata bio načelnik štaba 1. KK-a;[15486] **Novica Simić**, koji je od 12. maja 1992. bio pripadnik VRS-a, a od 31. avgusta 1992. do poslije rata komandant IBK-a;[15487] **Robert Donia**, stručnjak za istoriju Bosne i Hercegovine;[15488] **Martin Bell**, inostrani ratni dopisnik BBC-ja, koji je od približno marta 1992. do potpisivanja i provođenja Dejtonskog sporazuma izvještavao o događajima u Bosni i Hercegovini;[15489] **Đorđe Đukić,** pomoćnik komandanta za pozadinu u Glavnom štabu VRS-a;[15490] **Milivoje Simić**, komandant dobojskog garnizona i komandant Operativne grupe "Doboj" do 1994.;[15491] **Mihajlo Vujasin**, koji je bio komandir čete i načelnik inžinjerije u vazduhoplovnoj bazi Rajlovac u Sarajevu;[15492] i **Ljubomir Obradović**, koji je od septembra 1994. nadalje bio zamjenik načelnika za operativno-nastavne poslove Glavnog štaba VRS-a;[15493] **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;[15494] kao i dokumentarni dokazi.

[15480] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020. Dokazi Johna Wilsona razmotreni su u poglavlju 9.5.3.
[15481] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 5, 10-11, 17, 27, 38, 40-43; Aernout van Lynden, T. 1343.
[15482] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 4, 6; Pyers Tucker, T. 3751.
[15483] Svjedok RM-511, T. 4983, 4993, 4996, 5056; P500 (List sa pseudonimom). Dokazi koje je iznio svjedok RM-511 razmotreni su u poglavlju 9.5.3.
[15484] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), str. 1-2, 33; P438 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-802). Dokazi koje je iznio svjedok RM-802 razmotreni su u poglavlju 4.7.7. i 9.3.13.
[15485] P524 (Svjedok RM-088, izjava svjedoka, 17. oktobar 1994.), str. 1, par. 1. Dokazi koje je iznio svjedok RM-088 razmotreni su u poglavlju 4.2.1, *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici* i poglavlju 4.2.2, *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici.*
[15486] D1110 (Boško Kelečević, izjava svjedoka, 26. juni 2014.), str. 1, par. 1, 9; Boško Kelečević, T. 37131.
[15487] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28483-28485.
[15488] P1998 (Biografija Roberta Donie, 22. avgust 2013.); Robert Donia, T. 15492.
[15489] P832 (Martin Bell, izjava svjedoka, 8. mart 2010.), par. 3; Martin Bell, T. 7811-7812.
[15490] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7.
[15491] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 6, 20; Milivoje Simić, T. 32527.
[15492] D641 (Mihajlo Vujasin, izjava svjedoka, 16. decembar 2012.), par. 1.
[15493] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11929, 11931-11932; P1784 (Struktura Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.).
[15494] Reynaud Theunens, T.20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4.

4295. S tim u vezi, Pretresno vijeće će sada razmotriti jednu nekompletnu, ilustrativnu zbirku Mladićevih naređenja, kao i druge opšte dokaze o Mladićevoj ulozi u komandovanju i rukovođenju VRS-om.

Redovno referisanje i dnevno izvještavanje Mladića od strane podređenih jedinica

4296. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Rajko Banduka, razmotrene u poglavlju 3.1.3., prema kojima je Mladić bio stacioniran na komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a u jednoj vili u Crnoj Rijeci od 9. maja 1992 do 1995. **Banduka** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić, za vrijeme svog boravka u Crnoj Rijeci, imao direktne veze s komandantima korpusa VRS-a i komandantima Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, ali da je te veze rijetko koristio, budući da je puno vremena provodio na linijama fronta.[15495] Direktne linije veze s komandantima korpusa nisu se mogle presretati pošto su imale kriptozaštitu, dok su se civilne linije mogle presretati.[15496] Mladić bi obično kratko porazgovarao s komandantima korpusa između 6 i 7 sati ujutro i onda ponovo naveče, ako bi se u kancelariju vratio prije ponoći.[15497] Prijem i odašiljanje telegrama s kriptozaštitom koje je Mladić slao ili primao vršeno je u centru veze i oni su odnošeni u operativni centar Glavnog štaba VRS-a u Crnoj Rijeci; alternativno, telegrami su davani njegovom načelniku štaba, koji bi ih onda uručio Mladiću.[15498]

4297. **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju izjavio da je VRS imao centralizovanu komandu, koja je išla od Vrhovne komande, preko Glavnog štaba do komandi korpusa, komandi brigada, komandi bataljona, komandi četa i odjeljenja; ona je, takođe, bila neprekidna i svaka aktivnost koja je privedena kraju bila je popraćena analizom.[15499] Kao vrhovni komandant, Radovan Karadžić je imao pravo da izdaje naređenja i vojne direktive za dva nivoa neposredno ispod sebe, tj. do komandanta korpusa, ali je bio dužan da o tome u najkraćem mogućem roku obavijesti Mladića.[15500] Milovanović je u svom svjedočenju rekao da je on uvijek tražio Mladićevo odobrenje

[15495] D711 (Rajko Banduka, izjava svjedoka, 14. juli 2014.), par. 5; Rajko Banduka, T. 27307-27309, 27312.
[15496] D711 (Rajko Banduka, izjava svjedoka, 14. juli 2014.), par. 5; Rajko Banduka, T. 27308-27309.
[15497] D711 (Rajko Banduka, izjava svjedoka, 14. juli 2014.), par. 5; Rajko Banduka, T. 27310.
[15498] Rajko Banduka, T. 27309, 27311.
[15499] Manojlo Milovanović, T. 16932, 16971-16972.
[15500] Manojlo Milovanović, T. 16923.

prije nego što bi nešto uradio.[15501] Pretresno vijeće takođe upućuje na dokaze koje je iznio Milovanović, a koji su izloženi u poglavlju 3.1.3, da je Mladić održavao redovne dnevne sastanke, a povremeno i večernje sastanke, sa starješinama Glavnog štaba VRS-a. Prema Milovanovićevim riječima, sistem rukovođenja i komandovanja u VRS-u funkcionisao je sve vrijeme rata. Komandanti VRS-a bili su obavezni podnositi dnevne izvještaje Glavnom štabu, a Mladića je Milovanović informisao o svim važnim pitanjima o kojima je izvještavana Vrhovna komanda, kao i o razvoju događaja.

4298. Pretresno vijeće je takođe, u poglavlju 9.3.13, razmotrilo dokaze koje je iznio svjedok RM-802 da su brigade dnevne izvještaje slale korpusima, koji su onda te dnevne izvještaje slali Glavnom štabu, kao i da je Mladić bio komandant koji se "lično angažovao" i često obilazio front.

4299. Dana 13. maja 1992., Milovanović je komandantima korpusa i komandantima 580. mješovite artiljerijske brigade i 289. artiljerijsko-raketne brigade prenio usmeno Mladićevo naređenje da, počevši od 14. maja 1992., komandanti moraju svakodnevno telefonski kontaktirati Mladića između 07:00 i 08:00 sati i između 19:00 i 20:00 sati, koristeći zaštićenu liniju, i referisati o borbenim dejstvima, gubicima u ljudstvu, novinama u aktivnostima i ponašanju neprijatelja, obuci komandanata za dalji rad i drugim pitanjima od značaja za njihove jedinice.[15502] U Mladićevom odsustvu bili su dužni da referišu Milovanoviću.[15503]

4300. Mladić u svojoj bilježnici spominje nekoliko referisanja s visokim oficirima, koja su se ticala dnevnog izvještavanja, inspekcija jedinica VRS-a i drugih pitanja. Dana 7., 8. i 9. jula 1992., referisali su mu, pored ostalih, Gvero, Grubor, Đukić i Tolimir, i on im je izdao odgovarajuće zadatke.[15504] Dana 16. avgusta 1992., oficiri Glavnog štaba VRS-a referisali su mu o opštim pitanjima vezanim za obavještajne i kadrovske organe.[15505] Dana 23. maja 1993., 22. februara 1994. i 21. avgusta 1994., starješine VRS-a referisale su Mladiću o inspekcijama korpusa VRS-a.[15506]

[15501] Manojlo Milovanović, T. 16973.
[15502] P3057 (Preneseno usmeno naređenje o obavezi svih jedinica da svakog dana referišu Mladiću, 13. maj 1992.), str. 1.
[15503] P3057 (Preneseno usmeno naređenje o obavezi svih jedinica da svakog dana referišu Mladiću, 13. maj 1992.), str. 1.
[15504] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj 1992. – 31. juli 1992.), str. 299-308.
[15505] P354 (Mladićeva bilježnica, 16. juli 1992. - 9. septembar 1992.), str. 65-72.
[15506] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 139-142; P360 (Mladićeva bilježnica, 9. januar 1994. - 21. mart 1994.), str. 116-125; P361 (Mladićeva bilježnica, 31. mart 1994. - 3. septembar 1994.), str. 295-302.

4301. Dana 25. septembra 1992., na osnovu zahtjeva Predsjedništva bosanskih Srba, Mladić je izdao naređenje podređenim jedinicama VRS-a, uključujući 1. KK i 2. KK, da u svojim redovnim borbenim izvještajima od tog dana dostavljaju detaljne podatke o zločinima "hrvatsko–muslimanske koalicije" nad Srbima. Za prikupljanje tih podataka trebalo je formirati komisiju. U tom naređenju se kaže da je to vrlo važan zadatak, jer "neprijateljska strana" prikazuje srpske žrtve kao svoje i te podatke dostavlja međunarodnim humanitarnim organizacijama i ambasadama.[15507]

4302. Dana 25. novembra 1992., Mladić je naredio komandama podređenih jedinica VRS-a, uključujući 1. KK i 2. KK, IBK i SRK, da preduzmu sve mjere protivdiverzantskog obezbjeđenja važnih privrednih objekata i vatrenih položaja artiljerijskih i minobacačkih jedinica.[15508] Mladić je naredio da komande u svojim redovnim borbenim izvještajima dostavljaju podatke o dejstvima i učincima.[15509]

4303. Godine 1992., Mladić je izdao Uputstvo Glavnog štaba VRS-a o operativnom dežurstvu u Vojsci Republike Srpske u ratu, koje je trebalo da stupi na snagu 1. januara 1993.[15510] Operativni centri bili su obavezni da, preko MUP-a i drugih regionalnih institucija, prikupljaju podatke i podnose izvještaje koji će obuhvatati komandne informacije, informacije stanja i informacije o sadejstvu, kao i informacije o susjednim jedinicama.[15511] Operativni centar Glavnog štaba VRS-a trebalo je da pripremi dnevne izvještaje za Vrhovnu komandu, zasnovane na, između ostalog, dnevnim izvještajima primljenim od operativnih centara.[15512]

4304. Dana 15. aprila 1993., Mladić je podređenim komandama VRS-a izdao naređenje u vezi s neredovnim dostavljanjem dnevnih borbenih izvještaja, u kojem je naglasio potrebu da se dnevni izvještaji dostavljaju na vrijeme.[15513] Tim naređenjem su, štaviše, komande svih korpusa oslobođene obaveze da prate nalete avijacije NATO-a i o njima dostavljaju podatke, jer su to već činili Vazduhoplovstvo i protivvazdušna

[15507] P5053 (Mladićevo naređenje u vezi sa žrtvama "hrvatsko-muslimanske koalicije", 25. septembar 1992.)
[15508] P2905 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s dejstvima, koje je potpisao Mladić, od 25. novembra 1992.), str. 1.
[15509] P2905 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s dejstvima, koje je potpisao Mladić, od 25. novembra 1992.), str. 2.
[15510] P5067 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a o operativnom dežurstvu u ratu, 1. januar 1993.), str. 1-2, 4.
[15511] P5067 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a o operativnom dežurstvu u ratu, 1. januar 1993.), str. 8-9.
[15512] P5067 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a o operativnom dežurstvu u ratu, 1. januar 1993.), str. 9.
[15513] P5070 (Naređenje za pravovremeno dostavljanje dnevnih borbenih izvještaja, 15. april 1993.), par. 1.

odbrana.[15514] Međutim, komande korpusa i dalje su imale dužnost da, u posebnim slučajevima, dostavljaju izvještaje.[15515]

4305. Dana 17. novembra 1994., Mladić je komandama HK-a, DK-a, SRK-a i Gardijske motorizovane brigade VJ-a , kao i pozadinskom sektoru Glavnog štaba VRS-a i 30. pozadinskoj bazi, izdao naređenje o izdvajanju i pripremi snaga za izvođenje napadne operacije na pravcu Kalinovik-Bjelimić-Konjić.[15516] Komandanti korpusa i komandant Gardijske motorizovane brigade VJ-a trebali su biti lično odgovorni Mladiću za odgovarajuću opremljenost jedinica angažovanih u operaciji, te za dosljedno i odgovorno izvršavanje zadataka.[15517] Po otpočinjanju operacije, Mladiću je u sklopu redovnih borbenih izvještaja trebalo dostaviti izvještaje o prepotčinjavanju jedinica iz sastava DK-a, SRK-a i Gardijske motorizovane brigade VJ-a.[15518]

4306. **Novica Simić** je u svom svjedočenju rekao da je svakom starješini Glavnog štaba VRS-a, dok se nalazio u zoni nekog korpusa, za komunikaciju s Glavnim štabom VRS-a i jedinicama VRS-a na raspolaganju stajao cjelokupni sistem veze tog korpusa, i to radio-uređaji, radio-relejna veza, teleprinterska veza, linije vojne i civilne policije, kao i zaštićene ili sigurne linije.[15519] Pored toga, Glavni štab i komandanti korpusa svakodnevno su bili u telefonskom kontaktu.[15520] Simić je u svom svjedočenju rekao da je s Mladićem ili starješinama Glavnog štaba telefonom razgovarao svako veče, približno od 20:00 do 21:00 sat.[15521] Oni su takođe imali pravo da pozovu Mladića kad god bi iskrsla neka vanredna situacija ili kad ga je trebalo obavijestiti o nečemu.[15522] Mladić je najčešće zvao iz prostorije u sjedištu Glavnog štaba u kojoj su održavani redovni sastanci, ali i kad je Mladić bio odsutan, oni su s njim bili u kontaktu gdje god

[15514] P5070 (Naređenje za pravovremeno dostavljanje dnevnih borbenih izvještaja, 15. april 1993.), par. 2.
[15515] P5070 (Naređenje za pravovremeno dostavljanje dnevnih borbenih izvještaja, 15. april 1993.), par. 2.
[15516] P5197 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa pripremom za ofanzivna dejstva, 17. novembar 1994.), str. 1.
[15517] P5197 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa pripremom za ofanzivna dejstva, 17. novembar 1994.), str. 1-2.
[15518] P5197 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalog, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa pripremom za ofanzivna dejstva, 17. novembar 1994.), str. 2.
[15519] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28530, 28532.
[15520] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28492-28494.
[15521] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28493-28494.
[15522] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28493.-28494.

se on nalazio.[15523] Simić je u svom svjedočenju takođe rekao da se vrlo rijetko dešavalo da s Mladićem ne budu u svakodnevnoj vezi.[15524]

4307. Od 29. do 31. januara 1995., na Mladićev zahtjev, u Han-Pijesku je održan sastanak Glavnog štaba kojem su prisustvovali Karadžić, predsjednik vlade, ministar odbrane, Mladić, Milovanović i komandanti raznih korpusa, uključujući samog svjedoka i komandante jedinica povezanih s Glavnim štabom.[15525] Na tom sastanku, komandanti jedinica referisali su o vojnoj situaciji i zadacima izvršenim u 1994.[15526] Ocijenjen je nivo borbene gotovosti kako bi Glavni štab i Vrhovna komanda definisali dalje strateške zadatke.[15527]

4308. Dana 22. aprila 1995., Mladić je komandantima svih jedinica naredio da, počev od 26. aprila 1995., u svojim dnevnim borbenim izvještajima dostavljaju podatke o dnevnom utrošku municije i goriva.[15528]

4309. U skladu s jednim naređenjem od 25. aprila 1995., koje je potpisao komandant IBK-a, general-major Novica Simić, i koje je upućeno podređenim jedinicama, oficiri, komandanti TG-a i načelnici štaba, njihovi pomoćnici i komandanti bataljona bili su obavezni da prisustvuju predstojećem informisanju od strane Mladića, planiranom za 26. april 1995.[15529]

4310. Dana 14. jula 1995., Mladić je obavijestio, između ostalih, vrhovnog komandanta, Generalštab VJ-a, Glavni štab SVK-a i komandante raznih korpusa VRS-a, uključujući 1. KK i IBK, da će zbog prekida u snabdijevanju strujom stacionarnog centra veze Veliki Žep, centar veze Glavnog štaba VRS-a raditi samo u vremenu od

[15523] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28494.
[15524] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28494.
[15525] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28498-28499; P4326 (Naređenje Glavnog štaba u vezi s referisanjem o borbenoj gotovosti VRS-a u 1994. godini, koje je potpisao Ratko Mladić, 23. januar 1995.), str. 1-2.
[15526] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28500-28501; P4326 (Naređenje Glavnog štaba u vezi s referisanjem o borbenoj gotovosti VRS-a u 1994. godini, koje je potpisao Ratko Mladić, 23. januar 1995.), str. 1-2, 4-6.
[15527] P4325 (Novica Simić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19.-21., 24. novembar 2008.), str. 28500-28501; P4326 (Naređenje Glavnog štaba u vezi s referisanjem o borbenoj gotovosti VRS-a u 1994. godini, koje je potpisao Ratko Mladić, 23. januar 1995.), str. 1-2, 4-6.
[15528] P5098 (Mladićevo naređenje kojim traži dostavljanje podataka o dnevnom utrošku municije, 22. april 1995.), str. 1-3.
[15529] P5265 (Naređenje IBK-a u vezi s obaveznim prisustvom na referisanju koje će izvršiti Mladić, 25. april 1995.), str. 1-3.

20:00 do 08:00 sati narednog dana.[15530] Prema tom Mladićevom uputstvu, sve informacije koje su komande imale za razmjenu s Glavnim štabom VRS-a trebalo je pravovremeno pripremiti i razmijeniti u vrijeme rada centra.[15531]

Mladićevi obilasci i posjete jedinicama VRS-a

4311. **Đorđe Đukić** je u izjavio da je Mladić izdavao neposredna naređenja tokom svojih obilazaka korpusa.[15532] Prema Đukićevim riječima, Mladić je vrlo često neposredno učestvovao u radu komandi i pratio njihov rad, a nerijetko je i lično neposredno komandovao u nekim operacijama, na primjer u Goraždu, na Igmanu, u Srebrenici, Žepi i Bihaću.[15533]

4312. **Boško Kelečević** je u svom svjedočenju rekao da je njegov korpus dobijao naređenja i direktive direktno od Glavnog štaba VRS-a, koje bi Talić i komanda korpusa potom preradili u zvanične direktive.[15534] Mladić i drugi oficiri Glavnog štaba VRS-a redovno su posjećivali 1. KK.[15535] Prilikom obilaska 1. KK-a 16. jula 1992. u Dugim Njivama, u kojem u učestvovao i Mladić, komandant pukovnik Ilić izjavio je da je došlo do drastičnog smanjenja muslimanskog stanovništva u opštini Zvornik i da korpus angažuje zatvorenike za branje breskvi i okopavanje soje.[15536] Dana 17. jula 1992., general VRS-a Momir Talić informisao je sve jedinice 1. KK-a da je Mladić, u pratnji užeg dijela komande, 16. jula 1992. boravio u Komandi OG "Doboj" nedaleko od Trebave, obišao grad Odžak, kao i Komandu TG-1.[15537] Mladić je, prije odlaska, čestitao i zahvalio se svim borcima na "postignutim uspjesima" u toku izvođenja borbenih dejstava.

4313. Dana 2. marta 1993., Mladić je ekipi Glavnog štaba VRS-a naredio da izvrši obilazak i kontrolu dijela jedinica DK-a kako bi se sagledalo stanje njihove borbene gotovosti.[15538] Dana 5. marta 1993., Mladić je komandi DK-a poslao ocjenu stanja

[15530] P2122 (Obavještenje o skraćenom radnom vremenu Centra veze Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.), str. 1.

[15531] P2122 (Obavještenje o skraćenom radnom vremenu Centra veze Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.), str. 1.

[15532] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 14.

[15533] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 14.

[15534] Boško Kelečević, T. 37148.

[15535] Boško Kelečević, T. 37148.

[15536] P354 (Mladićeva bilježnica, 16. juli - 9. septembar 1992.), str. 8, 11, 13-14.

[15537] P3060 (Borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, 17. juli 1992.), str. 1.

[15538] P3062 (Mladićevo naređenje za obilazak i kontrolu jedinica DK-a, 2. mart 1993.), str. 1-3.

borbene gotovosti u jedinicama DK-a, uz instrukciju da taj izvještaj izuče, izrade plan otklanjanja nedostataka i postavljene zadatke ugrade u planove rada.[15539] Prema redovnom borbenom izvještaju DK-a od 11. marta 1993., Mladić je posjetio Komandu TG-a Višegrad, gdje su u toku bile intenzivne aktivnosti izviđanja.[15540]

4314. Prema jednom naređenju koje je Glavni štab VRS-a izdao komandi SRK-a 1. marta 1994. i koje je potpisao Mladić, na osnovu naređenja Glavnog štaba VRS-a od 24. februara 1994., ekipa Glavnog štaba VRS-a izvršila je kontrolu i pružila pomoć po pitanju pregrupisavanja artiljerije SRK-a, stanja tehničke ispravnosti artiljerijskih oruđa i opreme za protivvazdušnu odbranu i njihove pripremljenosti za dejstvo, te stanja borbene gotovosti komandi jedinica SRK-a.[15541]

4315. Dana 22. maja 1994., Mladić je posjetio komandu Zvorničke brigade.[15542] U vrijeme njegove posjete "neprijatelj" je izveo napad na položaje čete Brnjica u rejonu odbrane 5. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade, a avioni NATO-a izveli su provokativne letove iznad položaja bosanskih Srba.[15543]

4316. Dana 13. juna 1994. Mladić je 1. KK-u, 2. KK-u, SRK-u, IBK-u, HK-u, Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, centru veze VRS-a u Sarajevu, 14., 27., 30. i 35. protivoklopnom bataljonu, Gardijskoj motorizovanoj brigadi VJ-a, 65. zaštitnom motorizovanom puku, 67. pješadijskom vodu, 172. srednjem samohodnom raketnom puku PVO i pomoćnom komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a naredio da izvrše ekipni obilazak komandi i jedinica VRS-a u vremenu od 16. juna 1994. do 2. jula 1994.[15544] Obilazak je trebao služiti tome da se prikupe informacije o, pored ostalog, stanju u komandama i jedinicama, nivou i spremnosti jedinica VRS-a i realizaciji zadataka iz direktiva br. 1 do br. 6.[15545]

4317. U borbenom izvještaju od 4. maja 1995., koji je potpukovnik Slavko Ognjenović, komandant 1. bratunačke lake pješadijske brigade, dostavio Komandi DK-

[15539] P5241 (Mladićevo naređenje upućeno Komandi DK-a u vezi sa stanjem borbene gotovosti, 5. mart 1993.) str. 1.
[15540] P4272 (Redovni borbeni izvještaj DK-a, 11. mart 1993.), str. 1.
[15541] P4344 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 1. mart 1994.), str. 1, 5.
[15542] P4273 (Redovni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 23. maj 1994.), str. 1.
[15543] P4273 (Redovni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 23. maj 1994.), str. 1.
[15544] P3064 (Mladićevo naređenje u vezi s obilaskom terena, 13. juni 1994.), str. 1, 4.
[15545] P3064 (Mladićevo naređenje u vezi s obilaskom terena, 13. juni 1994.), str. 2.

a, navodi se da je Mladić posjetio 1. bratunačku laku pješadijsku brigadu i "izvršio smotru interventnog bataljona".[15546]

4318. Dana 12. maja 1995., Mladić je izdao naređenje načelniku Glavnog štaba VRS-a, pomoćniku za moralno vaspitanje i psihološku propagandu, načelniku uprave, Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani i DK-u, u kojem nalaže da od starješina Glavnog štaba VRS-a formiraju tri ekipe koje će se angažovati u pružanju pomoći u operacijama "Spreča-95" i "Plamen-95".[15547] Za određivanje sastava ekipa bili su zaduženi, između ostalih, Milovanović, pukovnik Savo Šokarović, general-potpukovnik Milan Gvero i pukovnik Ljubiša Beara.[15548] Naređeno im je da, između ostalog, obiđu isturena komandna mjesta i ocijene borbenu gotovost jedinica VRS-a.[15549] Rukovodioci ekipa bili su dužni da svakodnevno informišu Mladića o svojim aktivnostima i bili su mu odgovorni za realizaciju tih naređenja.[15550]

4319. **Grujo Borić** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić najmanje dvaput mjesečno dolazio u obilazak 2. KK-a na po nekoliko dana i da bi on tada s njim obišao cijelu dužinu linije fronta; prema tome, Mladić je i bez podnošenja izvještaja od strane svjedoka bio upoznat sa situacijom na liniji fronta.[15551] Pored toga, borbena dejstva 2. KK-a planirana su u skladu sa širim direktivama Glavnog štaba VRS-a.[15552] Mladić i Karadžić su svjedoka i komandante drugih korpusa izvijestili o "strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini".[15553] Mladić je onda donosio naređenja u kojima je izdavao zadatke korpusima pod svojom komandom, neophodne za realizaciju strateških ciljeva, a svjedok je te zadatke provodio tako što je izdavao naređenja brigadama pod svojom komandom. [15554] Međutim, jedinice 2. KK-a nisu bile raspoređene na područje Podrinja radi pružanja pomoći DK-u u izvođenju zadataka koji su mu dati Direktivom br. 4.[15555]

[15546] P5268 (Borbeni izvještaj u vezi s Mladićevom posjetom 1. bratunačkoj lakoj pješadijskoj brigadi, 4. maj 1995.)
[15547] P5269 (Mladićevo naređenje u vezi s formiranjem tri ekipe za operacije "Spreča-95" i "Plamen-95", 12. maj 1995.), str. 1.
[15548] P5269 (Mladićevo naređenje u vezi s formiranjem tri ekipe za operacije "Spreča-95" i "Plamen-95", 12. maj 1995.), str. 1.
[15549] P5269 (Mladićevo naređenje u vezi s formiranjem tri ekipe za operacije "Spreča-95" i "Plamen-95", 12. maj 1995.), str. 1-2.
[15550] P5269 (Mladićevo naređenje u vezi s formiranjem tri ekipe za operacije "Spreča-95" i "Plamen-95", 12. maj 1995.), str. 2.
[15551] Grujo Borić, T. 34596.
[15552] Grujo Borić, T. 34628.
[15553] Grujo Borić, T. 34660-34661.
[15554] Grujo Borić, T. 34660-34661.
[15555] Grujo Borić, T. 34662.

4320. **Vojin Ubiparip** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić često obilazio 22. brigadu, ali da svoje posjete uglavnom nije najavljivao, jer je želio vidjeti kakvo je stvarno stanje u jedinicama.[15556] Tokom tih posjeta raspitivao se o stanju na ratištu.[15557]

4321. **Milivoje Simić** je izjavio da je Mladić na sastanke u Doboj dolazio 3 ili 4 puta, kao i da je 16. jula 1992. posjetio komandno mjesto u Dugim Njivama.[15558]

Mladićeva analiza borbene gotovosti jedinica VRS-a

4322. Mladić je odobrio plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a u 1992. godini.[15559] Prema analizi Glavnog štaba VRS-a od 5. aprila 1993., koju je potpisao Karadžić, u sklopu koje je dat i plan rada, VRS je 1992. bio pod jedinstvenom strukturom rukovođenja i komandovanja, usprkos tome što se u početku sastojao od velikog broja različitih vojski i paravojnih formacija.[15560] Odluke o angažovanju snaga VRS-a donošene su na sastancima organa Glavnog štaba, kojima je rukovodio Mladić.[15561] Prisustvo Mladića ili predstavnika Glavnog štaba u jedinicama koje izvršavaju zadatke oslobađanja Podrinja bio "je specifičan način izražavanja težišta i usmjeravanja borbenih dejstava ka jedinstvenom cilju".[15562]

4323. Mladić je odobrio još jedan plan referisanja o borbenoj gotovosti VRS-a za period od 1. januara do 1. juna 1993.[15563] Bilo je predviđeno da visoki oficiri poput Talića, Borića, Galića, Milovanovića i Tolimira, drže izlaganja o svojim sektorima VRS-a.[15564] Mladić je trebao da održi završnu riječ i postavi zadatke podređenim jedinicama.[15565]

4324. U skladu s Mladićevim naređenjem od 21. marta 1993., sve starješine u VRS-u na svim nivoima komandovanja bile su dužne da o stanju borbene gotovosti u svojim

[15556] D891 (Vojin Ubiparip, izjava svjedoka, 22. juli 2014.), par. 23.
[15557] D891 (Vojin Ubiparip, izjava svjedoka, 22. juli 2014.), par. 23.
[15558] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 28; Milivoje Simić, T. 32528, 32553.
[15559] P338 (Izvještaj o analizi borbene gotovosti i aktivnostima VRS-a u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 4-6.
[15560] P338 (Izvještaj o analizi borbene gotovosti i aktivnostima VRS-a u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 4, 7, 153, 157.
[15561] P338 (Izvještaj o analizi borbene gotovosti i aktivnostima VRS-a u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 8.
[15562] P338 (Izvještaj o analizi borbene gotovosti i aktivnostima VRS-a u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 160.
[15563] P5240 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti za period od 1. januara do 1. juna 1993. godine), str. 1.
[15564] P5240 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti za period od 1. januara do 1. juna 1993. godine).
[15565] P5240 (Plan referisanja o borbenoj gotovosti za period od 1. januara do 1. juna 1993. godine), str. 2.

jedinicama referišu pretpostavljenom starješini, njegovom zamjeniku, odnosno licu koje je ovlašteno da vrši kontrolu jedinice. Ta lica su, pak, bila dužna da referišu dalje komandantu VRS-a, načelniku Glavnog štaba VRS-a i predsjedniku bosanskih Srba. Mladić je dao instrukciju da se ne može referisati organima civilne vlasti niti bilo kojim drugim licima.[15566]

Naređenja vezana za sporazume o prekidu vatre

4325. Dana 16. maja 1993., Mladić je komandama svih korpusa i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani naredio da osiguraju strogo poštovanje sporazuma o prekidu vatre i svih neprijateljstava, koji su 8. maja 1993. potpisali Mladić i komandant ABiH, general Sefer Halilović.[15567] Mladić je naredio da se spriječi svako samovoljno otvaranje vatre i da se na neprijateljsku vatru odgovara samo u krajnjoj nuždi.[15568] Dana 19. maja 1993., načelnik štaba DK-a, Milutin Skočajić, proslijedio je to Mladićevo naređenje podređenim jedinicama DK-a, uz instrukciju da ga se dosljedno pridržavaju.[15569]

4326. Dana 16. maja 1993., na sarajevskom aerodromu održan je sastanak između generala HVO-a Petkovića i Mladića, kojim je predsjedavao komandant UNPROFOR-a, general Morillon.[15570] Na tom sastanku, Petković i Mladić su postigli i potpisali sporazum o obostranom prekidu vatre počevši od 18. maja 1993. u podne, koji je Morillon potpisao u svojstvu svjedoka.[15571] Obje strane su se saglasile da narede vojnicima prekid svih neprijateljstava, ubrzaju proces razmjene "ratnih zarobljenika", počnu s razmjenom tijela poginulih i omoguće slobodno kretanje civilnog stanovništva i humanitarnih konvoja.[15572]

4327. Dana 29. jula 1993., na osnovu jednog Karadžićevog naređenja vezanog za Ženevske mirovne pregovore, Mladić je komandama svih korpusa i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani naredio da se pridržavaju opšteg prekida vatre na cijeloj

[15566] P5068 (Naređenje o hijerarhiji referisanja u VRS-u, 21. mart 1993.), str. 1.
[15567] D1511 (Mladićevo naređenje o poštovanju sporazuma o prekidu vatre i naređenje DK-a, 16. i 17. maj 1993.), str. 2-3.
[15568] D1511 (Mladićevo naređenje o poštovanju sporazuma o prekidu vatre i naređenje DK-a, 16. i 17. maj 1993.), str. 3.
[15569] D1511 (Mladićevo naređenje o poštovanju sporazuma o prekidu vatre i naređenje DK-a, 16. i 17. maj 1993.), str. 1-2.
[15570] D1625 (Potpisani sporazum i rezime sastanka u vezi s prekidom vatre, koji su održali Mladić i general Petković, 16. maj 1993.), str. 1-3.
[15571] D1625 (Potpisani sporazum i rezime sastanka u vezi s prekidom vatre, koji su održali Mladić i general Petković, 16. maj 1993.), str. 2-3.

teritoriji republike bosanskih Srba, počevši od 30. jula 1993. u podne.[15573] Za realizaciju tog naređenja komandanti su bili lično odgovorni Mladiću.[15574]

4328. Dana 22. aprila 1994., Slobodan Milošević, Karadžić i specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a Akashi sastali su se u Beogradu da bi razgovarali o stabilizaciji stanja u rejonu Goražda. Kasnije toga dana, Mladić je komandi DK-a, HK-a, kao i TG-u Višegrad i TG-u Rina naredio da na frontu prema Goraždu odmah obustave sva borbena dejstva i pređu u odbranu. Takođe je naredio da ne otvaraju nikakvu vatru prema gradu Goraždu i da se do sljedećeg dana uzdrže od otvaranja vatre i provociranja pripadnika muslimanskih oružanih snaga.[15575]

Mladićeve direktive i opšta naređenja podređenim jedinicama

4329. Dana 12. maja 1992., na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, Mladić je istakao potrebu za disciplinom i "apsolutnom poslušnošću" u VRS-u.[15576]

4330. **Fejzija Hadžić** je u svom svjedočenju izjavio da su u aprilu ili maju 1992., srpska artiljerijska oruđa bila uperena ka muslimanskom selu Golubići u opštini Kalinovik.[15577] Po Mladićevom naređenju, ta artiljerijska oruđa su uklonjena na neko vrijeme, ali su u avgustu 1992. opet vraćena na iste položaje i na to selo je iz njih otvarana vatra.[15578]

4331. Dana 22. maja 1992., neposredno po zauzimanju Brezove Kose, Mladić je potpukovniku Miličeviću naredio da sačuva svaki milimetar teritorije i kasarnu koju kontroliše i da se bori protiv mogućeg okruženja.[15579] Zabranio je Miličeviću da kontaktira sela oko kasarne i pregovara s njima i rekao mu da "ih" upozori da će, ako bilo šta pokušaju ili priđu na domet Miličevićevog najtežeg naoružanja, spržiti Pazarić, Tarčin i "sve oko sebe" i da će "ih" otjerati u planine.[15580] Takođe je naredio Miličeviću da se "bori", jer, kako je rekao: "[O]vo je rat, ovo nije pozorište".[15581]

[15572] D1625 (Potpisani sporazum i rezime sastanka u vezi s prekidom vatre, koji su održali Mladić i general Petković, 16. maj 1993.), str. 3.
[15573] D1982 (Naređenje o provođenju prekida vatre, 29. juli 1993.).
[15574] D1982 (Naređenje o provođenju prekida vatre, 29. juli 1993.).
[15575] P5040 (Mladićevo naređenje u vezi s prekidom vatre u Goraždu, 22. april 1994.)
[15576] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 42.
[15577] P138 (Fejzija Hadžić, izjava svjedoka, 31. januar 1999.), str. 3.
[15578] P138 (Fejzija Hadžić, izjava svjedoka, 31. januar 1999.), str. 3; Fejzija Hadžić, T. 1846.
[15579] P4149 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i potpukovnika Miličevića, 22. maj 1992.), str. 1-3.
[15580] P4149 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i potpukovnika Miličevića, 22. maj 1992.), str. 3-4.
[15581] P4149 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i potpukovnika Miličevića, 22. maj 1992.), str. 3.

4332. Dana 23. juna 1992., Mladić je komandama IBK-a i Birčanske i Zvorničke brigade izdao direktivu da određena područja očiste od "ustaša".[15582] Za provođenje te operacije Mladić je podređenim jedinicama VRS-a dao detaljne instrukcije o tome kako treba da vode borbena dejstava.[15583] Sva dejstva trebalo je da objedinjava i koordinira pukovnik Milenko Živanović u ime Glavnog štaba VRS-a.[15584]

4333. Dana 26. juna 1992., Mladić je obavijestio Komandu 1. KK-a da odobrava njihovu "odluku za ofanzivna dejstva". Mladić je, međutim, naglasio da im ne može biti dostavljena velika količina municije koju je 1. KK zatražio, zbog nesigurnog transporta kopnom i ograničenih mogućnosti dotura helikopterom. Mladić je zatim Komandu 1. KK-a uputio da obezbijedi prikladan rejon za slijetanje helikoptera i o tome obavijesti Glavni štab.[15585]

4334. Dana 28. juna 1992., Mladić je podređenim komandama VRS-a i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani naredio da spriječe nenamjensku upotrebu sredstava i antiraketnih jedinica protivvazdušne odbrane, kao i da poklone dužnu pažnju utvrđivanju, maskiranju i izradi lažnih vatrenih položaja, kao i primjeni mjera protivvazdušne zaštite.[15586]

4335. Dana 2. jula 1992., Mladić je svim jedinicama VRS-a izdao naređenje da u svojim zonama odgovornosti spriječe sve borbene aktivnosti pojedinaca ili grupa koji nisu u sastavu VRS-a ili MUP-a.[15587] Svi pripadnici VRS-a morali su nositi oznake na uniformama u skladu sa Zakonom o vojsci. U slučaju da se pojedinci ili grupe pojave u zoni odgovornosti jedinica, tim jedinicama je naređeno da ih prime, izvrše bezbjednosnu provjeru, stave ih pod komandu VRS-a, obilježe ih propisnim oznakama i o takvim pojavama izvijeste Glavni štab. Pored toga, Glavni štab nije davao nikakva usmena ovlaštenja, već samo pismena naređenja.[15588]

[15582] P3673 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o širenju koridora između Romanije i Semberije i oslobađanju komunikacija u srednjem toku Drine, 23. juni 1992.), str. 1, 3, 7.
[15583] P3673 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o širenju koridora između Romanije i Semberije i oslobađanju komunikacija u srednjem toku Drine, 23. juni 1992.), str. 4-5.
[15584] P3673 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o širenju koridora između Romanije i Semberije i oslobađanju komunikacija u srednjem toku Drine, 23. juni 1992.), str. 6.
[15585] P3672 (Glavni štab VRS-a, Odobrenje odluke 1. KK-a, 26. juni 1992.), str. 1.
[15586] P4982 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a koje je izdao Mladić, 28. juni 1992.), str. 2.
[15587] P5052 (Mladićevo naređenje u vezi sa sprečavanjem kriminalnih radnji i lažnog predstavljanja, 2. juli 1992.), str. 1-2.
[15588] P5052 (Mladićevo naređenje u vezi sa sprečavanjem kriminalnih radnji i lažnog predstavljanja, 2. juli 1992.), str. 2.

4336. Dana 6. jula 1992., Mladić je kao zadatke za VRS definisao deblokiranje Goražda, preuzimanje kontrole nad komunikacijom Rogatica-Kukavice-Goražde, zaposjedanje dominantnih visova iznad te komunikacije, te obezbjeđivanje evakuacije i dotura datom komunikacijom za Goražde.[15589] Mladić je naredio da svi borci učesnici akcije moraju biti obilježeni propisanim oznakama VRS-a da se zabunom ne bi pomislilo da su pripadnici neprijateljskih jedinica.[15590]

4337. Izvršavajući naređenje Glavnog štaba od 6. jula 1992., SRK je, u sadejstvu s TG Foča, angažovao elemente 2. romanijske motorizovane brigade i "snage odbrane" Rogatice i Goražda u cilju obezbjeđenja putne komunikacije Rogatica-Mesići-Goražde i deblokade Goražda.[15591] Tokom te operacije, srpska strana je pretrpjela gubitke u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima.[15592] Kako bi se izbjeglo da se na sličan način pretrpe novi gubici, Mladić je 21. jula 1992. snagama Goražda naredio da stalno kontrolišu i obezbjeđuju pravac Jabuka-Mesići.[15593] Mladić je takođe sve snage koje su dejstvovale sjeverno od Goražda stavio pod komandu 2. romanijske motorizovane brigade i podsjetio sve dijelove snaga VRS-a koji su učestvovali u prethodnom pokušaju deblokiranja Goražda da su dužni poštovati zaključeno primirje.[15594]

4338. Dana 7. jula 1992., Mladić je Komandi SRK-a naredio da u sastav Birčanske i Sokolačke brigade uputi po dva topa kalibra 100 milimetara u sklopu priprema za borbena dejstva u istočnoj Bosni.[15595]

4339. Dana 12. jula 1992., Mladić je Komandi IBK-a naredio da, u naredna 2 do 3 dana, angažuje snage Zvorničke brigade ili druge snage kojima raspolaže radi zaštite desnog boka Birčanske brigade i obezbjeđenja komunikacija Sarajevo-Šekovići-Zvornik.[15596]

4340. Dana 18. jula 1992., Mladić je svoje podređene obavijestio da sporazum o obustavi vatre koji je sklopljen u Londonu stupa na snagu narednog dana i naredio im da u međuvremenu rade na utvrđivanju i popravljanju svog operativno-taktičkog

[15589] P3680 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s deblokiranjem Goražda, 6. juli 1992.), str. 2-4.
[15590] P3680 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s deblokiranjem Goražda, 6. juli 1992.), str. 5.
[15591] P3681 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Goraždem, 21. juli 1992.), str. 1.
[15592] P3681 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Goraždem, 21. juli 1992.), str. 1-2.
[15593] P3681 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Goraždem, 21. juli 1992.), str. 1-2.
[15594] P3681 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Goraždem, 21. juli 1992.), str. 2.
[15595] P3679 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, 7. juli 1992.)
[15596] P3675 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno IBK-u, 12. juli 1992.), str. 1-2.

položaja na frontu radi stvaranja bolje pregovaračke pozicije za rukovodstvo bosanskih Srba.[15597]

4341. Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 9.2.8 razmotrilo Mladićevo naređenje od 28. jula 1992., u kojem je on naredio razoružavanje svih paravojnih grupa i pojedinaca na teritoriji republike bosanskih Srba, u cilju stavljanja svih oružanih formacija pod jedinstvenu komandu VRS-a.

4342. Dana 3. avgusta 1992., Mladić je izdao direktivu br. 3, u kojoj je izložio konkretne zadatke za 1. KK, 2. KK, IBK, SRK i HK, i naložio im da, između ostalog, slome "ustaške" snage. [15598]

4343. Dana 5. avgusta 1992., Mladić je 1. KK-u naredio da oslobodi grad Gradačac u sadejstvu s IBK-om, i grad Jajce u sadejstvu s 2. KK-om, te im je izdao dalja uputstva za tu operaciju.[15599] Mladić je naglasio da potčinjene komandante treba spriječiti da se direktno obraćaju Glavnom štabu za popunu municije, mina i eksplozivnih sredstava, već da to treba činiti centralizovano, preko Komande korpusa.[15600]

4344. Dana 15. avgusta 1992., Komanda 1. KK-a obavijestila je generala Talića i pukovnika Galića o naređenju koje je Mladić izdao toga dana u 19:30 sati, prema kojem su TG-3 u Doboju i 30. krajiška divizija, usprkos teškoćama, trebale izvršiti svoje zadatke u roku od 2–3 dana.[15601]

4345. Na referisanju organa Glavnog štaba VRS-a od 16. avgusta 1992., kojem je prisustvovao Mladić, načelnik Glavnog štaba VRS-a izvijestio je da je 15. avgusta 1992. istekao rok za razoružavanje paravojnih formacija, a da je primljen samo izvještaj od 2. KK-a.[15602]

4346. Dana 18. avgusta 1992., u cilju podizanja bosansko-muslimanske blokade Goražda i obezbjeđenja komunikacije Rogatica-Mesići-Goražde, Mladić je 2. romanijskoj motorizovanoj brigadi naredio da, između ostalog, formira borbenu grupu koja će preuzeti kontrolu nad konvojem s hranom i naoružanjem, kao i da se spoji sa

[15597] P3676 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa sporazumom o obustavi vatre postignutim u Londonu, 18. juli 1992.), str. 1-2.
[15598] P1963 (Direktiva br. 3 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 3. avgust 1992.), str. 4-5.
[15599] P4045 (Mladićevo naređenje, upućeno Komandi 1. KK-a, u vezi s korekcijom odluke za dalja dejstva, 5. avgust 1992.).
[15600] P4045 (Mladićevo naređenje, upućeno Komandi 1. KK-a, u vezi s korekcijom odluke za dalja dejstva, 5. avgust 1992.).
[15601] P3665 (Dopis 1. KK-a kojim se prenosi usmeno naređenje Ratka Mladića, 15. avgust 1992.).
[15602] P354 (Mladićeva bilježnica, 16. juli - 9. septembar 1992.), str. 65, 71-72.

snagama 1. podrinjske lake pješadijske brigade radi preuzimanja kontrole nad komunikacijom Rogatica-Mesići-Jelah.[15603]

4347. Takođe 18. avgusta 1992., Komanda 1. KK-a prenijela je komandantima podređenih jedinica niz Mladićevih instrukcija koje je on izdao s ciljem sprečavanja dezerterstva i održavanja neophodnog nivoa popune i borbene gotovosti u VRS-u.[15604]

4348. Dana 23. avgusta 1992., Mladić je izvijestio da je vojna operacija u cilju deblokiranja Goražda, koju su tri dana ranije izvele Taktička grupa Višegrad i borbena grupa iz 2. romanijske motorizovane brigade, pokazala neuspješnom. [15605] Mladić je zatim izdao detaljna uputstva komandantima raznih jedinica VRS-a da izvrše pripreme i izvedu zajedničku vojnu operaciju oko Goražda 25. avgusta 1992.[15606] Mladić je zadatak neposrednog rukovođenja predviđenom vojnom operacijom usmjerenom protiv Goražda povjerio Glavnom štabu VRS-a. Glavnom štabu VRS- a je takođe naredio da za tu operaciju napravi plan sistema veza. Pripadnici snaga VRS-a, učesnici ove operacije, trebalo je da budu vidno obilježeni oznakama VRS-a[15607]

4349. Prema riječima **Branka Basare**, pod Mladićevim rukovodstvom 13. septembra 1992. održano je savjetovanje o stanju u VRS-u, kojem su prisustvovali svi komandanti brigada, operativno-taktičkih grupa, kao i starješine Komande 1. KK-a.[15608] Bili su prisutni i predsjednici svih opštinskih skupština i načelnici MUP-a.[15609] Mladić je, između ostalog, postavio sljedeće zadatke: žene treba najprije obučiti, a potom takođe angažovati u borbenim dejstvima; maksimalno pružiti pomoć civilnim vlastima i MUP-u; prema UNPROFOR-u treba biti korektan, ali ne i ponizan.[15610] Na kraju, Mladić je istakao da se mora ostvariti puno jedinstvo Srba i da svakog onog ko širi glasine, kleveće starješine ili organe vlasti treba smatrati neprijateljem "srpskog" naroda i da mu

[15603] P3667 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za deblokiranje Goražda, 18. avgust 1992.), str. 1-2.
[15604] P3666 (Dopis Komande 1. KK-a kojim se prenosi Mladićevo naređenje za sprečavanje dezerterstva, 18. avgust 1992.), str. 1.
[15605] P3660 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o deblokiranju Goražda, 23. avgust 1992.), str. 1-2.
[15606] P3660 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o deblokiranju Goražda, 23. avgust 1992.), str. 1-3 5.
[15607] P3660 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o deblokiranju Goražda, 23. avgust 1992.), str. 4.
[15608] Branko Basara, T. 34536-34537; P7324 (Izvještaj Branka Basare sa savjetovanja o stanju u VRS-u pod rukovodstvom Ratka Mladića, 16. septembar 1992.), str. 1.
[15609] P7324 (Izvještaj Branka Basare sa savjetovanja o stanju u VRS-u pod rukovodstvom Ratka Mladića, 16. septembar 1992.), str. 1.
[15610] P7324 (Izvještaj Branka Basare sa savjetovanja o stanju u VRS-u pod rukovodstvom Ratka Mladića, 16. septembar 1992.), str. 2-3; Branko Basara, T. 34538.

treba suditi.[15611] Prema riječima ovog svjedoka, taj izvještaj trebalo je smatrati naređenjem i sve zadatke navedene u njemu trebalo je u potpunosti realizovati.[15612]

4350. Dana 19. septembra 1992., Mladić je komandantima SRK-a, HK-a, 2. romanijske motorizovane brigade i Rogatičke brigade, kao i TG-a Višegrad i TG-a Foča, saopštio da je, nakon dejstava snaga bosanskih Muslimana na području Goražda, prvenstveni cilj VRS-a da odbrani hidrocentralu "Višegrad" i grad Višegrad i stvori uslove za povratak boraca i stanovništva Podrinja na područje Goražda.[15613] Mladić je zatim tim jedinicama naredio da budu spremne za borbu i izdao im odgovarajuće instrukcije.[15614] Pukovnik Pane Matić određen je da rukovodi operacijom, a komandant Rogatičke brigade Rajko Kušić određen je za njegovog zamjenika.[15615]

4351. Dana 20. septembra 1992., izvjestivši da Višegradska brigada sada ima resurse i ljudstvo da sopstvenim snagama otkloni opasnost koja prijeti hidrocentrali "Višegrad" i gradu Višegradu, Mladić je izmijenio instrukcije koje je prethodnog dana izdao 2. romanijskoj motorizovanoj brigadi, Rogatičkoj brigadi, TG-u Višegrad i TG-u Foča i naredio im da, u sadejstvu sa snagama u dodiru, izvrše napad na pravcu Rogatica-Kukavica-Jabučko Sedlo-Goražde.[15616]

4352. Dana 2. oktobra 1992., Mladić je komandama korpusa i nižim komandama VRS-a naredio da ne mogu da vode pregovore ili da potpisuju bilo kakve dogovore i sporazume s međunarodnim institucijama, ni samostalno niti u ime republičkog rukovodstva i Glavnog štaba VRS-a.[15617] Mladić je naveo da jedino Predsjedništvo, vlada i Glavni štab VRS-a mogu pregovarati i potpisivati takve sporazume.[15618]

4353. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-802, navedene u poglavlju 4.7.7, da je Mladić pukovniku Blagojeviću u opštini Kotor-Varoš dao izričitu naredbu da se nikom ne dozvoli da ode iz Večića dok se ne izvrši bezuslovna predaja naoružanja.

[15611] P7324 (Izvještaj Branka Basare sa savjetovanja o stanju u VRS-u pod rukovodstvom Ratka Mladića, 16. septembar 1992.), str. 2-3.
[15612] P7324 (Izvještaj Branka Basare sa savjetovanja o stanju u VRS-u pod rukovodstvom Ratka Mladića, 16. septembar 1992.), str. 3.
[15613] P3662 (Borbeno naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s Goraždem, 19. septembar 1992.), str. 1-4.
[15614] P3662 (Borbeno naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s Goraždem, 19. septembar 1992.), str. 3-8.
[15615] P3662 (Borbeno naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s Goraždem, 19. septembar 1992.), str. 5.
[15616] P3661 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s Goraždem, 20. septembar 1992.), str. 1.
[15617] P5214 (Mladićevo naređenje, 2. oktobar 1992.), str. 1.
[15618] P5214 (Mladićevo naređenje, 2. oktobar 1992.), str. 1.

4354. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 7.1.1 u vezi s Direktivom br. 4, na osnovu koje je Mladić 19. novembra 1992. naredio, između ostalog, da snage DK-a u širem prostoru Podrinja trebaju izmoriti neprijatelja.

4355. Dana 11. decembra 1992., Mladić je svim komandantima VRS-a naredio da izvode odbrambene akcije u slučaju eventualne strane ili bosansko-hrvatske vojne intervencije u republici bosanskih Srba, uključujući i moguću intervenciju "snaga Zapada" sredinom decembra 1992.[15619] Da bi ublažio posljedice mogućih napada neprijateljskih snaga, Mladić je VRS-u naredio da razbije muslimanske snage na svim frontovima, tako da, ako dođe do intervencije, snage Zapada nemaju siguran oslonac kod tih snaga.[15620]

4356. Dana 7. decembra 1992., Mladić je izdao naređenje kojim je izmijenio Direktivu br. 4 i kojim je naložio da se svi ratni ciljevi VRS-a moraju ostvariti najkasnije do 13. decembra 1992.[15621] Sve formacije koje ne ostvare postavljene ciljeve do tog datuma dužne su prekinuti sve vrste aktivnih borbenih dejstava, kako bi državno rukovodstvo republike bosanskih Srba moglo objaviti da republika bosanskih Srba jednostrano prekida aktivna borbena dejstva na teritoriji bivše Bosne i Hercegovine.[15622]

4357. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-044 u poglavlju 4.2.2., *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*, da jedan zatočenik u logoru Manjača nije mogao biti razmijenjen bez Mladićevog ličnog odobrenja.

4358. U skladu s naređenjem za naredna borbena dejstva, koje je Mladić izdao komandi DK-a 19. marta 1993., komandanti Zvorničke brigade i 1. birčanske pješadijske brigade trebali su izvršiti sve neophodne organizacijske, materijalne i borbene pripreme za izvođenje ofanzivnih borbenih dejstava na pravcima ka selu Teočak i selu Osmaci.[15623] Tim jedinicama je naređeno da organizuju vezu i usaglase sadejstvo s IBK-om, kako bi na ta sela što prije bio izvršen napad.[15624]

4359. Istog dana, Mladić je komandantima IBK-a i DK-a naredio da pripreme napad na širem prostoru Majevice, s težištem na pravcu selo Teočak – Gornja Tuzla.[15625]

[15619] P5030 (Mladićevo naređenje u vezi s preduzimanjem mjera za odbranu od vojne intervencije stranih zemalja, 11. decembar 1992.), str. 1-3.
[15620] P5030 (Mladićevo naređenje u vezi s preduzimanjem mjera za odbranu od vojne intervencije stranih zemalja, 11. decembar 1992.), str. 3.
[15621] P2189 (Naređenje VRS-a, 7. decembar 1992.), str. 1, par. 1.
[15622] P2189 (Naređenje VRS-a, 7. decembar 1992.), str. 1, par. 1.
[15623] P5032 (Mladićevo naređenje za borbena dejstva, 19. mart 1993.), str. 1.
[15624] P5032 (Mladićevo naređenje za borbena dejstva, 19. mart 1993.), str. 1-2.
[15625] P3686 (Mladićevo naređenje, upućeno IBK-u i DK-u, 19. mart 1993.), str. 1-2.

Mladić je takođe naredio da ga o toku priprema i samom napadu izvještavaju u redovnim borbenim izvještajima, a da ga o gotovosti za napad izvijeste posebno.[15626]

4360. Dana 31. maja 1993., zbog obimnih dejstava VRS-a u Podrinju, konkretno na prostoru Goražda, Mladić je izdao naređenje da diverzantski odred 65. zaštitnog motorizovanog puka treba pripremiti, snabdjeti potrebnim sredstvima i rasporediti u rejon sela Borike, istog dana do 20:00 sati.[15627] Mladić je takođe naredio da tu jedinicu treba prepotčiniti Komandi DK-a, koja će je potom koristiti "strogo namjenski i u skladu sa borbenim mogućnostima ove jedinice".[15628]

4361. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.5.3, prema kojima je Mladić 25. juna 1993. izdao Direktivu br. 5, koja se odnosila na operaciju "Lukavac-93".[15629]

4362. Dana 7. jula 1993., Mladić je, na osnovu Direktive br. 5, izdao naređenje, naslovljeno na komandanta ili načelnika štaba DK-a, da 2. romanijska motorizovana brigada, kao i Zvornička i 1. birčanska laka pješadijska brigada, vežu za sebe što veće snage bosanskih Muslimana u rejonima Olova, Kladnja i Kalesije, te tako pruže podršku SRK-u i IBK-u u realizaciji operacije "Lukavac 93".[15630]

4363. Dana 17. oktobra 1993., Mladić je, između ostalih, jedinicama komandi korpusa VRS-a, izdao nekoliko naređenja o prelasku linije fronta i kretanju izbjeglih lica s teritorije pod kontrolom neprijatelja u republiku bosanskih Srba i iz nje.[15631] Dao je detaljna uputstva o tome kako treba kontrolisati prelaske linije fronta i naveo da će mu komandanti korpusa i brigada lično odgovarati za svaki neovlašteni prelazak granice ili kontakt s neprijateljskom stranom na liniji fronta.[15632] Mladić je takođe izdao naređenja o evidentiranju i smještaju izbjeglica, djece i osoba koje prelaze granicu.[15633] Vojno

[15626] P3686 (Mladićevo naređenje, upućeno IBK-u i DK-u, 19. mart 1993.), str. 1.
[15627] P3685 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s upotrebom diverzantskog odreda 65. zaštitnog motorizovanog puka, 31. maj 1993.).
[15628] P3685 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s upotrebom diverzantskog odreda 65. zaštitnog motorizovanog puka, 31. maj 1993.).
[15629] P2006 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a pod naslovom "Direktiva za dalja dejstva, VRS, operativni broj 5", 25. juni 1993.), str. 4.
[15630] P5035 (Mladićevo naređenje, upućeno DK-u, 7. juli 1993.), str. 1.
[15631] P4145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem izbjeglica, 17. oktobar 1993.), str. 1-2 9.
[15632] P4145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem izbjeglica, 17. oktobar 1993.), str. 4-5.
[15633] P4145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem izbjeglica, 17. oktobar 1993.), str. 5, 7.

sposobne Muslimane i Hrvate, koji su s teritorije pod kontrolom neprijatelja izbjegli u republiku bosanskih Srba, trebalo je staviti u logore za ratne zarobljenike i, nakon obrade, razmijeniti kao ratne zarobljenike.[15634] Glavni štab je trebao da izdaje pismena odobrenja samo za one razmjene ratnih zarobljenika ili civila koje su odobrili vrhovni komandant, predsjednik bosanskih Srba i komandant Glavnog štaba.[15635] S izbjeglicama i zarobljenicima u izbjegličkim centrima i logorima za ratne zarobljenike trebalo je postupati u skladu sa Ženevskim konvencijama iz 1949.[15636]

4364. Dana 30. novembra 1993., Mladić je naredio DK-u da bezbjedno vrati 5. podrinjsku laku pješadijsku brigadu na Nišićku visoravan i uključi je u izvođenje aktivnih borbenih dejstava po planu operacije "Pancir-93".[15637] Za realizaciju tog zadatka bio mu je lično odgovoran komandant korpusa.[15638]

4365. Dana 3. decembra 1993., Mladić je Komandi 1. KK-a izdao naređenje da do 7. decembra 1993. uputi jedan pješadijski bataljon u Ugljevik i prepotčini ga Komandi IBK-a do uspješnog oslobađanja Teočaka, Vitinice i Rasotnice.[15639] Bataljon je prvenstveno trebalo angažovati za izviđanje i, ako je neophodno, aktivna borbena dejstva.[15640] O realizaciji tog zadatka trebalo je izvještavati Mladića u redovnim borbenim izvještajima.[15641]

4366. Dana 13. januara 1994., "[z]bog izmenjenih okolnosti u širem rejonu Brčkog i stvaranja što povoljnijih pozicija pregovaračkom timu u Ženevi", Mladić je komandantima 1. KK-a i IBK-a naredio da se pripreme za vojnu operaciju s kodnim nazivom "Tetima-84". Pripremne mjere trebalo je realizovati pod neposrednim rukovodstvom Milovanovića. Mladić je dalje precizirao da operacijom "Tetima-84" rukovodi Glavni štab VRS-a.[15642]

[15634] P4145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem izbjeglica, 17. oktobar 1993.), str. 6-7.
[15635] P4145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem izbjeglica, 17. oktobar 1993.), str. 7.
[15636] P4145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem izbjeglica, 17. oktobar 1993.), str. 8.
[15637] P5036 (Mladićevo naređenje, upućeno DK-u, 30. novembar 1993.), str. 1.
[15638] P5036 (Mladićevo naređenje, upućeno DK-u, 30. novembar 1993.), str. 2.
[15639] P5037 (Mladićevo naređenje za upućivanje pješadijskog bataljona u sastav IBK-a, 3. decembar 1993.), str. 1.
[15640] P5037 (Mladićevo naređenje za upućivanje pješadijskog bataljona u sastav IBK-a, 3. decembar 1993.), str. 1.
[15641] P5037 (Mladićevo naređenje za upućivanje pješadijskog bataljona u sastav IBK-a, 3. decembar 1993.), str. 2.
[15642] P3658 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s operacijom "Tetima-84", 13. januar 1994.).

4367. Dana 15. aprila 1994., Mladić je svim korpusima i drugim jedinicama VRS-a izdao hitnu direktivu povodom slabosti uočenih u komandama i jedinicama.[15643] Naredio je tim jedinicama da nastave s realizacijom operacija "Zvijezda-94", "Tetima-94" i "Grmeč-94" i da preduzmu sve mjere u cilju njihove brze realizacije.[15644] SRK-u je takođe naredio da preduzme sve neophodne mjere da spriječi prodor muslimanskih snaga ka Sarajevu i Sokocu i njihovo ovladavanje Nišićkom visoravni.[15645] 1. KK-u i 2. KK-u naredio je da produže s izvođenjem planiranih borbenih dejstava prema Cazinskoj Krajini, ali im je najstrožije zabranio artiljerijska i minobacačka dejstva po gradu Bihaću.[15646]

4368. Dana 7. avgusta 1994., Mladić je uputio jedno naređenje, između ostalih, komandama svih korpusa i Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, i u njemu je konkretno naveo uslove koji važe za dopuste i odsustva vojnika i oficira iz jedinica i definisao mjere koje treba preduzeti u slučaju samovoljnog udaljenja.[15647] Najstrožije je zabranio prelazak pripadnika VRS-a iz jedne jedinice u drugu ili u MUP bez zahtjeva Ministarstva odbrane i bez prethodnog odobrenja nadležnog starješine.[15648] Pripadnike VRS-a koji su već prešli iz jedne jedinice u drugu trebalo je vratiti u matične jedinice.[15649] Mladić je takođe naredio da nijedan vojno sposoban građanin republike bosanskih Srba ne može preći granicu bez propisnog odobrenja.[15650] Neizvršenje tog naređenja povlačilo je za sobom stroge vojno-disciplinske mjere koje podrazumijevaju drastične kazne.[15651]

4369. Dana 27. novembra 1994., Mladić je komandi DK-a izdao naređenje da se pridržava propisa o obavljanju saobraćaja u sistemu veze i da striktno primjenjuje mjere

[15643] P5038 (Mladićevo naređenje u vezi s operacijama "Zvijezda-94", "Tetima-94" i "Grmeč-94", 15. april 1994..), str. 1-2.
[15644] P5038 (Mladićevo naređenje u vezi s operacijama "Zvijezda-94", "Tetima-94" i "Grmeč-94" 15. april 1994.), str. 3.
[15645] P5038 (Mladićevo naređenje u vezi s operacijama "Zvijezda-94", "Tetima-94" i "Grmeč-94"15. april 1994.), str. 3.
[15646] P5038 (Mladićevo naređenje u vezi s operacijama "Zvijezda-94", "Tetima-94" i "Grmeč-94",15. april 1994.), str. 4.
[15647] P5058 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o uslovima za odmor i odsustvo vojnika, 7. avgust 1994.), str. 1-5 7.
[15648] P5058 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o uslovima za odmor i odsustvo vojnika, 7. avgust 1994.), str. 5.
[15649] P5058 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o uslovima za odmor i odsustvo vojnika, 7. avgust 1994.), str. 5.
[15650] P5058 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o uslovima za odmor i odsustvo vojnika, 7. avgust 1994.), str. 6.
[15651] P5058 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o uslovima za odmor i odsustvo vojnika, 7. avgust 1994.), str. 6.

zaštite povjerljivosti sadržaja svih poruka koje se šalju.[15652] Mladić je konstatovao da prilikom obavljanja telefonskih razgovora ima dosta nepažnje, na primjer, kada se u njima pominju određene lokacije i ignorišu eventualne mjere za očuvanje tajnosti podataka, čime se dovode u opasnost šifarski sistemi.[15653] Mladić je upozorio da će se protiv prekršilaca tih instrukcija preduzimati disciplinske mjere.[15654]

4370. Dana 13. februara 1995., Mladić je komandantima svih korpusa, njima podređenih jedinica i njihovim pripadnicima izdao naređenje u kojem se navodi da se jedino Glavni štab može obraćati organima vlasti republike bosanskih Srba ili institucijama u SRJ i RSK-u.[15655] Komandantima korpusa i njihovim jedinicama zabranjeno je da se, po bilo kojem osnovu, neposredno obraćaju državnim organima republike bosanskih Srba ili bilo kojem drugom organu u SRJ i RSK-u bez prethodne saglasnosti Glavnog štaba VRS-a.[15656] O slučajevima neovlaštenog obraćanja ili zahtjeva trebalo je odmah izvijestiti Glavni štab.[15657] Mladić je iz tog naređenja izuzeo prepisku komandi korpusa s odjeljenjima Ministarstva odbrane u njihovoj zoni odgovornosti i drugu ograničenu prepisku.[15658]

4371. Dana 10. marta 1995., Mladić je komandama 1. KK-a, 2. KK-a, IBK-a i isturenih komandnih mjesta poslao naređenje o premještanju jednog broja borbenih jedinica.[15659] Mladić je Komandi 2. KK-a naredio da izvrši izvlačenje snaga MUP-a iz borbenih dejstava i iste zamjeni svojim snagama u zoni odgovornosti korpusa do 12. marta 1995.[15660] Nakon dva dana, snage MUP-a trebalo je uputiti u zonu odgovornosti Operativne grupe "Pauk", po naređenju predsjednika bosanskih Srba i MUP-a.[15661] Za izvršenje tih zadataka Mladiću su bili lično odgovorni komandanti korpusa.[15662]

4372. Pretresno vijeće podsjeća na svoje razmatranje Mladićevog naređenja od 17. jula 1995. u poglavlju 9.7.2, u kojem je Mladić naredio, između ostalih, Bratunačkoj brigadi,

[15652] P5073 (Uputstvo o primjeni propisa o vezama, 27. novembar 1994.), str. 1-2.
[15653] P5073 (Uputstvo o primjeni propisa o vezama, 27. novembar 1994.), str. 1-2.
[15654] P5073 (Uputstvo o primjeni propisa o vezama, 27. novembar 1994.), str. 2.
[15655] P5074 (Naređenje o kontaktu s državnim organima, 13. februar 1995.), par. 1.
[15656] P5074 (Naređenje o kontaktu s državnim organima, 13. februar 1995.), par. 2.
[15657] P5074 (Naređenje o kontaktu s državnim organima, 13. februar 1995.), par. 2.
[15658] P5074 (Naređenje o kontaktu s državnim organima, 13. februar 1995.), par. 3.
[15659] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalih, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.
[15660] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalih, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.
[15661] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalih, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.
[15662] P5201 (Naređenje Ratka Mladića, upućeno, između ostalih, raznim korpusima VRS-a, u vezi sa zamjenom jedinica MUP-a, 10. mart 1995.), str. 1.

67. bataljonu Vojne policije i MUP-u da izvrše pretres područja Bratunac-Drinjača-Milići-Bešići s ciljem otkrivanja i uništenja muslimanskih grupa.

4373. Dana 19. jula 1995., u vezi sa zahtjevom Komande 4. drinske lake pješadijske brigade za smjenu jedinica u Trnovu i izvlačenje iz borbe, Mladić je naredio DK-u da ostane na borbenim položajima u Trnovu zbog aktivnosti jedinica na oslobađanju Žepe, pretresu terena, blokiranju i uništenju zaostalih muslimanskih grupa iz Srebrenice na širem prostoru Cerske, Kamenice i Pobuđa.[15663]

Opšti dokazi o ulozi Mladića kao komandanta Glavnog štaba VRS-a

4374. **Ljubomir Obradović** je u svom svjedočenju rekao da su u dužnosti Mladića kao komandanta Glavnog štaba spadali, između ostalog, organizovanje i izgrađivanje borbene gotovosti cijelog VRS-a, kao i komandovanje izdavanjem direktiva, naređenja, uputstava, upozorenja i savjeta jedinicama i institucijama, putem komandnog lanca.[15664] Taj svjedok je u svom svjedočenju rekao da je Milovanović po Mladićevim naređenjima odlazio na terenske zadatke i da je, u slučajevima kada je neku operaciju izvodilo više različitih korpusa, formirano istureno komandno mjesto radi koordinacije rada i vršenja jedinstvenog komandovanja.[15665] Mladić je starješine Glavnog štaba takođe slao da pomažu podređenim jedinicama ili radi vršenja rukovodne funkcije Glavnog štaba.[15666] On je takođe rekao da je, prema Zakonu o armiji SFRJ, u slučaju odsustva zbog bolesti ili nemogućnosti obavljanja dužnosti, dotično lice, po naređenju, dobijalo zamjenika koji bi imao sva ovlaštenja koja idu uz datu funkciju.[15667] Kao zamjenik komandanta, Milovanović je privremeno zamjenjivao Mladića u njegovom odsustvu, za šta nije bilo presudno to gdje se Mladić nalazio, već koliko je trajalo njegovo odsustvovanje.[15668] Obradović je u svom svjedočenju izjavio da bi Mladić, u slučaju da su i on i Milovanović bili odsutni, određivao nekog od pomoćnika komandanta da ga zamjenjuje i taj bi pomoćnik u tom svojstvu koordinirao i nadgledao rad Komande Glavnog štaba i

[15663] P7712 (Mladićevo naređenje da 4. drinska laka pješadijska brigada ostane u Trnovu, 19. juli 1995.), str. 1-2.
[15664] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11935; P1784 (Struktura Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.).
[15665] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11950.
[15666] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11950-11951.
[15667] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11976.
[15668] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11936; Ljubomir Obradović, T. 14541.

podređenih jedinica.[15669] Ako bi ga neko zamjenjivao manje od jedne sedmice, Mladić je Milovanoviću ili pomoćniku komandanta mogao izdati usmeno naređenje, a zamjenik je onda mogao samo izdavati naređenja u duhu Mladićevih prethodnih direktiva i odluka.[15670] Prema svjedokovim riječima, ako bi Mladić odsustvovao više od jedne sedmice, procedura zamjene iziskivala je pismeno naređenje i, u tom slučaju, zamjenik bi imao ista ovlaštenja kao Mladić.[15671] U jednom intervjuu za list *Oslobođenje*, s datumom od 6. januara 1995., Karadžić je izjavio da su Mladić, Milovanović i drugi generali često bili u prvim borbenim redovima.[15672]

4375. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio John Wilson, razmotreni u poglavlju 9.5.3, da je Mladić u mnogim prilikama imao efektivnu kontrolu nad srpskim vojnim snagama u Bosni i Hercegovini i da mu je na raspolaganju stajao složeni sistem veza preko kojeg je mogao efikasno i brzo komunicirati sa svojim podređenima. **Pyers Tucker** je izjavio da je Mladić bio "glavni igrač za vojna pitanja", koji je sebe smatrao "najvišim autoritetom" za sva pitanja koja su se odnosila na vojnu bezbjednost republike bosanskih Srba i njenog naroda.[15673]

4376. **Aernout van Lynden** je u svom svjedočenju izjavio da je prilikom svojih boravaka na terenu, kao i iz razgovora s vojnicima i oficirima, uočio da su starješine VRS-a bile profesionalni oficiri, dok su mnogi od vojnika bili regruti.[15674] Na većini položaja koje je svjedok obišao bilo je alkohola.[15675] VRS je imao iste uniforme, činove, naoružanje, tenkove i vojnu opremu kao i JNA.[15676] U VRS-u se poštovao jasno i precizno definisan lanac komandovanja i vojnici su djelovali u okviru prilično stroge kontrole i hijerarhijski organizovane vojske.[15677] Svjedok je od međunarodnih i srpskih novinara čuo da su neki ljudi vikendom dolazili iz Srbije samo zato što ih je zabavljalo da pucaju po Sarajevu i da su to bili takozvani "vikend-vojnici", povezani s Vojislavom

[15669] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11936-11937, 12017, 12020-12021; Ljubomir Obradović, T. 14541, 14544-14546; P1784 (Struktura Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.).
[15670] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11936, 12020-12021; Ljubomir Obradović, T. 14544-14546.
[15671] Ljubomir Obradović, T. 14544-14545.
[15672] P6999 (Intervju koji je Karadžić dao za list *Oslobođenje*, 6. januar 1995.), str. 9.
[15673] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 282.
[15674] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 149, 151; Aernout van Lynden, T. 1449-1450.
[15675] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 114, 149.
[15676] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 93, 99,150.
[15677] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 150-151.

Šešeljem.[15678] Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Husein Aly Abdel-Razek u poglavlju 9.3.7 o tome da Karadžić nije mogao donijeti nijednu vojnu odluku bez Mladićevog odobrenja. **Husein Aly Abdel-Razek** je u svom svjedočenju takođe rekao da se s Mladićem sastao oko 4–5 puta i da su ponekad bili prisutni i civili i vojna lica.[15679] Prema riječima tog svjedoka, Mladić je bio cijenjen kao vojni vođa, bio je vrlo strog i insistirao je na disciplini.[15680] Njegovi podređeni su ga se bojali i uživao je potpunu lojalnost svojih vojnika.[15681]

4377. Pretresno vijeće je u poglavlju 9.5.3 razmotrilo dokaze koje je iznio svjedok RM-511 da Mladić vojnicima pod svojom komandom nije dozvoljavao da rade šta hoće. **Slavko Kralj** je u svom svjedočenju rekao da su se Mladićeva naređenja, kako pismena tako i usmena, strogo poštovala i izvršavala.[15682] **Basara** je svom svjedočenju rekao da je Mladić, prema njegovim zapažanjima, imao aktivan stil komandovanja u smislu da je htio "sve da zna, sve da prati, da pomogne, da učestvuje".[15683]

4378. **Martin Bell** je izjavio da je pod Mladićevom komandom VRS usvojio jedan organizovaniji, vojni pristup.[15684] Mladić je bio "general fronta", tako da ste ga rijetko kad mogli naći u štabu.[15685] **Reynaud Theunens** je u svom svjedočenju rekao da smatra da je u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995. Mladić bio vrlo dobro informisan komandant.[15686] Svjedok je do tog zaključka došao upoređivanjem mjerodavnih zakona i propisa, kao i analizom raznih borbenih dokumenata i izvještaja.[15687] Prema Theunensovim riječima, u VRS-u su od maja 1992. do novembra 1995. podređene jedinice svakodnevno izvještavale nadređene jedinice.[15688] Mladić je naredio podređenim jedinicama da svoje dnevne ili redovne izvještaje dostavljaju "blagovremeno".[15689] On je podređenim jedinicama i komandama takođe naredio da podnose izvještaje o stanju svoje borbene gotovosti ili je za prikupljanje informacija o

[15678] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 152.
[15679] Husein Aly Abdel-Razek, T. 3654-3655, 3658.
[15680] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 58; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3602.
[15681] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002.), par. 58.
[15682] Slavko Kralj, T. 27436.
[15683] Branko Basara, T. 34302-34303.
[15684] P832 (Martin Bell, izjava svjedoka, 8. mart 2010.), par. 114.
[15685] P832 (Martin Bell, izjava svjedoka, 8. mart 2010.), par. 114.
[15686] Reynaud Theunens, T. 20241.
[15687] Reynaud Theunens, T. 20241.
[15688] Reynaud Theunens, T. 20254-20255.
[15689] Reynaud Theunens, T. 20254-20255.

tome zaduživao ekipe Glavnog štaba koje su odlazile u obilazak jedinica.[15690] Mladić je redovno obilazio komande i jedinice VRS-a, kao i njihove borbene položaje na ratištu, što je, prema Theunensovim riječima, za Mladića bilo od suštinskog značaja pošto se tako upoznavao sa situacijom na terenu, uključujući to kako se provode njegova naređenja i kako dejstvuju njegove snage, i pošto je tako vršio svoja ovlaštenja nad snagama koje su mu bile podređene.[15691] Mladić je šest strateških ciljeva realizovao putem direktiva za dalja dejstva VRS-a koje su pokrivale period od maja 1992. do oktobra 1995., i od devet takvih direktiva on je potpisao sedam.[15692] Po Theunensovom mišljenju, Mladić je bio izuzetno dobro upoznat sa situacijom, o čemu svjedoče njegove posjete i obilasci jedinica VRS-a, sastanci s podređenim komandantima i činjenica da su mu dostavljani redovni borbeni izvještaji.[15693]

4379. **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju rekao da je, prema njegovim zapažanjima, Mladić nesumnjivo bio neprikosnoveni vođa VRS-a koji je donosio odluke i naređenja koja su zatim i izvršavana.[15694] Prema Banburyjevim riječima, VRS je radio ono što mu je nalagalo njegovo rukovodstvo.[15695] **Robert Donia** je u svom svjedočenju izjavio da je na Mladiću bio "ogroman teret odgovornosti" za provođenje šest strateških ciljeva.[15696] **David Harland** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladića često viđao u društvu Gvere, Tolimira, Inđića, Milovanovića i mlađih oficira.[15697] Svi su poštovali Mladićev autoritet i ukazivali mu krajnje poštovanje.[15698] Kad bi Mladić nešto naredio, to bi se i ostvarilo.[15699] Harland je izjavio da "nikada nije bilo sumnje u to da li je Mladić vršio rukovođenje i komandovanje nad svojom vojskom".[15700] Za **Ruperta Smitha** Mladić je bio vojni vođa bosanskih Srba i komandant koji je delegirao veoma malo važnih zadataka i koji nije ostavljao mnogo prostora za odstupanja ili tumačenja svojih naređenja.[15701]

[15690] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 342.
[15691] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 243, 344-352.
[15692] Reynaud Theunens, T. 20350.
[15693] Reynaud Theunens, T. 20384; P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 333-352.
[15694] Anthony Banbury, T. 8225.
[15695] Anthony Banbury, T. 8225.
[15696] Robert Donia, T. 15525.
[15697] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 258; David Harland, T. 724.
[15698] David Harland, T. 724.
[15699] David Harland, T. 724-725, 808.
[15700] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 258.
[15701] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 229-230.

4380. **Michael Rose** je u svom svjedočenju rekao da se, u vojnom pogledu, ništa nije dešavalo bez Mladićevog znanja ili odobrenja.[15702] Na sastancima UNPROFOR-a, Rose nikad nije vidio da neko iz VRS-a postupa suprotno ili da se suprotstavlja Mladiću; svi su mu iskazivali puno poštovanje.[15703] Prema riječima ovog svjedoka, Mladić je imao apsolutnu kontrolu nad snagama bosanskih Srba prilikom napada na Goražde.[15704] Pored toga, operacija VRS-a u Goraždu i dokumenti koje je u vezi s njom pregledao ukazuju na to da su Karadžić i Mladić imali direktnu i efektivnu kontrolu nad događajima i da je VRS imao vrlo dobar sistem veze.[15705] Prema riječima ovog svjedoka, Mladića su njegovi vojnici cijenili zbog toga što je imao "običaj da uskoči u tenk i komanduje sa samog fronta".[15706]

4381. **Mihajlo Vujasin** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić, nakon povlačenja JNA u SRJ, organizovao sastanak u Lukavici na kojem je predstavnicima svih brigada naredio da se u interakciji s civilima i pripadnicima UN-a pridržavaju zakona ratovanja.[15707]

4382. U jednom izvještaju koji je generalni sekretar UN-a 30. maja 1992. uputio Savjetu bezbjednosti UN-a spominje se Mladićev "atipičan položaj", koji njemu i njegovim snagama omogućava da postupaju nezavisno, mimo kontrole JNA u Beogradu i vlade Bosne i Hercegovine.[15708]

Zaključci Pretresnog vijeća

4383. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.4 da je Mladić bio komandant Glavnog štaba VRS-a od 12. maja 1992. do barem 8. novembra 1996. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke o 1. KK-u, 2. KK-u i HK-u u poglavlju 3.1.2 da je sistem veze između tih jedinica i Glavnog štaba VRS-a u potpunosti funkcionisao, da su starješine Glavnog štaba VRS-a redovno obilazile jedinice i da su podređene jedinice podnosile dnevne izvještaje svojoj komandi korpusa, koji su zatim prosljeđivani Glavnom štabu VRS-a.

[15702] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 212.
[15703] Michael Rose, T. 6858.
[15704] Michael Rose, T. 6853.
[15705] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 100.
[15706] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 210.
[15707] D641 (Mihajlo Vujasin, izjava svjedoka, 16. decembar 2012.), par. 23; Mihajlo Vujasin, T. 25581-25584.
[15708] P2052 (Izvještaj generalnog sekretara upućen Savjetu bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.), str. 3.

4384. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.3.2 da je Mladić u periodu od maja 1992. do aprila 1995. izdavao naređenja o formiranju i organizaciji VRS-a, obuci i mobilizaciji pripadnika VRS-a, uključivanju paravojnih grupa u sastav VRS-a i unapređenju jednog broja oficira VRS-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 3.1.3 o funkcijama i postupanju Glavnog štaba VRS-a i njegovog komandanta, uključujući i izdavanje "operativnih direktiva". Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak o sistemu podnošenja dnevnih borbenih izvještaja, koji su u toku dana bili upućivani odgovarajućim komandnim lancem sve do Glavnog štaba VRS-a i o kojima bi se Vrhovnoj komandi referisalo prije ponoći.

4385. Na osnovu gore razmotrenih dokaza i zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić od maja 1992. do 1995. bio stacioniran na komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a u jednoj vili u Crnoj Rijeci, u kojoj je svakodnevno bio u telefonskom kontaktu s komandantima korpusa, obično ujutru i uveče. Mladić je o događajima na ratištu obavještavan putem dnevnih pismenih izvještaja, koje su komandanti korpusa Glavnom štabu VRS-a podnosili do 20:00 sati. O eventualnim vanrednim događajima ili izmjenama u odnosu na izvještaje, Mladić ili Milovanović bili su direktno izvještavani telefonom. Mladić je bio vrlo pedantan kada se radilo o podnošenju tih izvještaja i njihovom sadržaju i, premda nije potpisao sve izvještaje koji su upućivani Vrhovnoj komandi, od Milovanovića je dobijao aktuelne informacije o najvažnijim pitanjima. Mladić je takođe sa starješinama Glavnog štaba VRS-a i komandantima korpusa držao dnevna referisanja, a ponekad večernje sastanke, na kojima su ocjenjivani borbeni izvještaji jedinica od prethodnih dana i na kojima je Mladić s tim u vezi davao odgovarajuće zadatke.

4386. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić od maja 1992. do maja 1995. redovno obilazio jedinice VRS-a i vršio njihovu inspekciju na nivou korpusa i brigade, kao i na taktičkom nivou. Mladić je takođe starješinama Glavnog štaba VRS-a naredio da idu u obilazak jedinica VRS-a kako bi se informisali o stanju njihove borbene gotovosti i pružili pomoć u određenim zadacima. S tim u vezi, Mladić je odobrio više planova referisanja, na kojima se razgovaralo o borbenoj gotovosti i aktivnostima VRS-a u 1992. i 1993. godini. Na osnovu rezultata tih analiza, Mladić je potom izdavao odgovarajuća naređenja podređenim jedinicama.

4387. Pretresno vijeće konstatuje da je VRS imao sistem veza koji je dobro funkcionisao i putem kojeg je Mladić mogao uspješno i brzo da komunicira sa svojim podređenima.

4388. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić u periodu od maja 1992. do jula 1995. izdao nekoliko naređenja jedinicama VRS-a, uključujući 1. KK, 2. KK, IBK, HK, SRK, isturena komandna mjesta, DK, TG Višegrad i TG Foča, 67. bataljon vojne policije, 65. zaštitni puk i Vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu, s detaljnim instrukcijama o, između ostalog, borbenoj strategiji, vojnim operacijama, angažovanju jedinica, ovlaštenju za ofanzivne operacije, upotrebi naoružanja i municije i sporazumima o prekidu vatre.

4389. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić izdao Direktivu br. 3, koju su proveli 1. KK, 2. KK, IBK i HK, kao i direktive br. 4 i 5, koje je, pored ostalih, proveo DK. Mladić je takođe nadzirao provođenje operacija "Tetima-84", "Bosna-92", "Pancir-93", "Zvijezda-94", "Tetima-94" i "Grmeč-94".

4390. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba rekao da u VRS-u postoji potreba za disciplinom i apsolutnom poslušnošću. Kao komandanta Glavnog štaba VRS-a, Mladića su njegovi podređeni cijenili kao vođu.

4391. Pretresno vijeće odbija argument odbrane da je nepostojanje "ratnog stanja" umanjilo Mladićevu sposobnost da komanduje snagama VRS-a, mobiliše ih i koordinira logistiku. Iako bi ovlaštenja visokih oficira i predsjednika bosanskih Srba možda bila formalno veća da je bilo proglašeno ratno stanje, Pretresno vijeće, na osnovu gore razmotrenih dokaza, konstatuje da je Mladić ipak imao veoma visok stepen rukovođenja i komandovanja nad svojim podređenima.

4392. Što se tiče tvrdnje odbrane da su se vojnici VRS-a vodili više svojim ličnim interesima nego načelima poslušnosti i odanosti komandi VRS-a, o čemu svjedoče, između ostalog, slučajevi izbjegavanja vojne službe i slučajevi vojne neposlušnosti, Pretresno vijeće primjećuje da povremena nedisciplina u VRS-u nije dovodila u pitanje Mladićevu opštu sposobnost da rukovodi i komanduje svojim podređenima.

4393. Pretresno vijeće odbija tvrdnje odbrane da je Mladić imao ograničenu sferu uticaja nad VRS-om uslijed toga što je bio podređen Vrhovnoj komandi i njenim strateškim odlukama, da je imao stratešku, ali ne i operativnu komandu nad VRS-om i da sa situacijom na terenu nije bio uvijek ili u potpunosti upoznat. Kao što je gore

konstatovano, Mladić je jedinicama VRS-a izdavao naređenja, budno pratio njihovo provođenje i redovno komunicirao sa svojim podređenima. Sa događajima na terenu bio je dobro upoznat.

4394. Naposljetku, Pretresno vijeće odbija argument odbrane da Mladić nad snagama vojne policije i snagama bezbjednosti nije imao *de facto* kontrolu zato što su one izvršavale i zadatke koje su predlagali organi bezbjednosti vlade, pošto dokazi na koje se odbrana pozvala ne potkrepljuju taj njen argument.[15709]

4395. Pretresno vijeće će u poglavlju 9.3.12 razmotriti da li se Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se uzme u obzir zajedno s njegovim drugim djelima i propustima, može smatrati znatnim doprinosom sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.4 Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u

4396. U vezi s ovim vidom navodnog doprinosa, tužilaštvo je iznijelo argument da je optuženi sveobuhvatnom UZP-u doprinio, između ostalog, ličnim upravljanjem, nadzorom i/ili odobravanjem saradnje VRS-a s drugim organima, uključujući MUP, JNA/VJ,[15710] SDB i paravojne formacije, u svrhu realizacije UZP-a i ostvarenja njegovih zločinačkih ciljeva.[15711] Od trenutka kada je optuženi preuzeo komandu nad VRS-om u maju 1992., njegova "komanda je bila dalekosežna" i obuhvatala je i paravojne formacije.[15712] Pripadnici MUP-a sarađivali su s VRS-om na provođenju UZP-a time što su učestvovali u počinjenju zločina, često u saradnji sa snagama VRS-a ili kao njima prepotčinjeni.[15713] Kad je riječ o SDB-u, tužilaštvo je ustvrdilo da je SDB angažovao svoje jedinice u Bosni i Hercegovini, uključujući Crvene beretke, Škorpione i arkanovce i da su one, prilikom zajedničkih operacija s VRS-om, generalno bile

[15709] V. Dragomir Keserović, T. 12807, 12812-12813, 12881, 12947-12948. Prema Keserovićevim riječima, snage bezbjednosti, uključujući Vojnu policiju, bile su dio sektora za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, na čijem čelu se nalazio Zdravko Tolimir, koji je bio podređen Mladiću. Jedinice Vojne policije mogle su dobijati neborbene zadatke koje su planirali i predlagali bezbjednosni organi Glavnog štaba VRS-a, kao što su saradnja ili obezbjeđivanje vojnih sudova ili vojnog tužilaštva. Prilikom izvršavanja takvih zadataka, jedinice Vojne policije bile su u nadležnosti organa bezbjednosti Glavnog štaba VRS-a.
[15710] Pretresno vijeće podsjeća da je o saradnji VRS-a s JNA/VJ-om govorilo u poglavlju 9.2.6. i da će navodni doprinos optuženog putem njegovog učešća u obezbjeđivanju materijalne i vojne pomoći VJ-a analizirati u poglavlju 9.3.6.
[15711] Završni podnesak tužilaštva, par. 529-541, 542-554, 572-576, 577-586.
[15712] Završni podnesak tužilaštva, par. 580.
[15713] Završni podnesak tužilaštva, par. 530.

stavljane pod komandu VRS-a.[15714] Odbrana je iznijela tvrdnju da je postojalo samo ograničeno *de facto* prepotčinjavanje MUP-a VRS-u i da su jedinice MUP-a prilikom takvih zajedničkih operacija ostajale zasebne i zadržavale sopstvene komandne lance, izvan okvira rukovođenja ili komandovanja optuženog.[15715] Pored toga, optuženi nije podržavao niti odobravao dejstva paravojnih formacija, niti je njima rukovodio/komandovao.[15716] Štaviše, paravojne jedinice Brnetovi četnici, arkanovci i Škorpioni bile su podređene MUP-u.[15717] Uz to, optuženi nije učestvovao ni u kakvom donošenju odluka u vojnom komandnom lancu VJ-a niti je na njega na bilo koji način uticao.[15718]

4397. U ovom odjeljku, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze koje je iznio **svjedok RM-019,** pripadnik 11. hercegovačke lake pješadijske brigade,[15719] kao i dokaze razmotrene u poglavljima 9.2.8 i 9.2.10.

4398. Kada je riječ o Mauzerovoj grupi, Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 9.2.8 razmotrilo dokaze vezane za sastanak rukovodstva bosanskih Srba održan 31. maja 1992., kojem je prisustvovao Mladić i na kojem je Karadžić rekao da se "Mauzer (u Bijeljini) [...] osilio i [da] on ne može da radi onako kako on hoće". Na sastanku održanom 11. juna 1992., kojem je prisustvovao i Mladić, pukovnik Zarić je govorio o Ljubiši Saviću zvanom Mauzer, koji je kontrolisao više od polovine predsjedništva opštine Bijeljina i kojeg je opština izglasala da bude "organ bezbednosti". Rekao je da se Savić okružio sa 100 kriminalaca koji "vrše pretrese" i da ga je komandant IBK-a postavio za komandanta kontraobavještajnih poslova.

4399. Što se tiče Elezove grupe, Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.2.8**,** to jest da je Mladićev zabilježio da je 24. jula 1992. imao sastanak s Elezom, koji je bio "zadužen između vojske i Srba". U bilješci od 31. jula 1992., Mladić pominje da se sastao s komandantom Operativne grupe "Podrinje" i nekim licima iz HK-a, među kojima su bili kapetan Antelj i Pero Elez, koji je u to vrijeme bio komandant Samostalnog bataljona Miljevina. Elez je zatražio, između ostalog, municiju, oružje i vozila. **Svjedok RM-019** je u svom svjedočenju izjavio da su, u

[15714] Završni podnesak tužilaštva, par. 572.
[15715] Završni podnesak odbrane, par. 113, 122, 139, 536 (d), 542.
[15716] Završni podnesak odbrane, par. 743, 746, 751-753.
[15717] Završni podnesak odbrane, par. 758-763.
[15718] Završni podnesak odbrane, par. 737, 741.
[15719] P572 (Svjedok RM-019, izjava svjedoka, 3. septembar 2003.), str. 1, par. 4, 6-8; svjedok RM-019, T. 5701-5706.

decembru 1992., Mladić, Boro Ivanović, Marko Kovač i Miroslav Stanić, predsjednik SDS-a Foča, došli u motel "Miljevina" i tu nekih tri do četiri sata nasamo razgovarali s Predragom Trivunom, Perom Elezom, Radovanom Stankovićem i Pavlom Elezom, predsjednikom SDS-a Miljevine.[15720] Kad su se pozdravljali, Mladić je Radovana Stankovića tri puta ga poljubio u obraz, i nazvao ga svojim kučetom.[15721]

4400. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je razmotrilo u poglavlju 9.2.10 da je Mladić 3. avgusta 1992. dao svoje usmeno odobrenje da ekipa MKCK-a i novinari u naredna dva dana posjete zatočeničke logore Manjača, Trnopolje, Omarska i Prijedor. Na osnovu tog odobrenja, komandant Momir Talić obavijestio je Komandu 43. motorizovane brigade, Komandu logora Manjača, Centar službi bezbjednosti Prijedor i organ bezbjednosti Pozadinskog komandnog mjesta 1. KK-a o toj odluci i istovremeno im naredio da preduzmu sve mjere da uslovi u tim logorima budu zadovoljavajući, što je podrazumijevalo, pored ostalog, da se osigura funkcionisanje zdravstvene zaštite za zatočenike i vođenje evidencije smrtnih slučajeva s nalazom o uzroku smrti.

Zaključci Pretresnog vijeća

4401. Pretresno vijeće podsjeća da je ovo poglavlje posvećeno dokazima koji se direktno odnose na navod da je optuženi rukovodio i komandovao paravojnim formacijama, snagama MUP-a i drugim srpskim snagama koje su bile integrisane u VRS ili potčinjene VRS-u. Dokazi i zaključci u vezi s navodnim doprinosom optuženog putem upravljanja, nadzora i/ili odobravanja saradnje i sadejstva VRS-a s drugim elementima srpskih snaga i političkim i državnim organima bosanskih Srba, biće razmotreni u poglavlju 9.3.5. Pošto tužilaštvo nije navelo da je optuženi učestvovao u bilo kakvom donošenju odluka u VJ-u niti da je imao uticaj na vojni komandni lanac VJ-a, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati argument odbrane u vezi s tim. Kada je pak riječ o navodima tužilaštva da je SDB u Bosni i Hercegovini angažovao jedinice poput Crvenih beretki, Škorpiona i arkanovaca, Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 9.2.8 zaključilo da su Škorpioni djelovali u sadejstvu s VRS-om (dakle, nisu bili podređeni niti uključeni u sastav njegovih snaga) i da nije zaključilo da su Crvene beretke ili arkanovci počinili krivična djela u Opštinama (s tim u vezi, vidjeti poglavlje 8). Prema tome, Pretresno vijeće te navode u ovom poglavlju neće dalje razmatrati.

[15720] P572 (Svjedok RM-019, izjava svjedoka, 3. septembar 2003.), par. 76-77.
[15721] P572 (Svjedok RM-019, izjava svjedoka, 3. septembar 2003.), par. 76.

Pretresno vijeće takođe ima u vidu da su mu u poglavlju 9.3.3 predočeni dokazi o naređenjima koja je Mladić izdao Gardijskoj motorizovanoj brigadi VJ-a, ali da nije došlo do zaključka da je ta jedinica počinila bilo kakve zločine u Opštinama (s tim u vezi, vidjeti poglavlje 8), te se ovim neće dalje baviti.

4402. Što se tiče jedinice kojom je komandovao Pero Elez, Pretresno vijeće upućuje na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(f) da je u julu i avgustu 1992. Elezova jedinica izvršila pljačku u opštini Kalinovik. Ono podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.2.8 da je Pero Elez komandovao paravojnom formacijom Miljevinski bataljon koji je uključen u sastav VRS-a najkasnije krajem juna 1992. U okviru VRS-a, Elez je bio vođa sopstvene podjedinice pod rukovodstvom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, koja je bila dio HK-a (s tim u vezi, vidjeti poglavlje 3.1.2). Vijeće dalje konstatuje da se Elez sastao s Mladićem 24. jula, 31. jula i u decembru 1992., kao i da je Elez u julu 1992. tražio municiju, oružje i vozila. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.3 da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, izdavao naređenja HK-u. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je najkasnije od kraja juna 1992. Mladić rukovodio i komandovao Elezovom jedinicom.

4403. Kad je riječ o jedinici kojom je komandovao Ljubiša Savić zvani Mauzer, Pretresno vijeće upućuje na svoje zaključke u poglavljima 8.9.2(f), 8.5.2 i 8.9.2(c) da je ta jedinica, počevši od 1992. godine, vršila pljačku u opštini Bijeljina, kao i prisilno premještanje ili deportaciju u istoj opštini u ljeto 1992. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 3.1.2 da je Mauzerova jedinica 3. juna 1992. priključena IBK-u i stavljena pod jedinstvenu komandu VRS-a. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.3, da je Mladić, kao komandant VRS-a, izdavao naređenja IBK-u. Pretresno vijeće je u poglavlju 9.3.2 konstatovalo i da je Mladić 7. oktobra 1993. Mauzera "vanredno unaprijedio" iz čina rezervnog potporučnika u čin rezervnog poručnika. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je Mladić, počevši od 3. juna 1992. nadalje, rukovodio i komandovao Mauzerom i njegovom jedinicom.

4404. Što se tiče MUP-a, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da su pripadnici MUP-a činili zločine dok su djelovali pod komandom 1. KK-a u Banjaluci, kako je navedeno u incidentu 1.4 iz Priloga B Optužnici i incidentima vezanim za protivpravno zatočenje, zlostavljanje i prisilni rad u logoru Manjača (s tim u vezi, vidjeti poglavlja 4.1.2 i 8.9.2). Pretresno vijeće konstatuje da je 3. avgusta 1992. Mladić, preko Talića,

izdao naređenje Komandi 43. motorizovane brigade, Komandi logora Manjača, Centru službi bezbjednosti Prijedor i organu bezbjednosti Pozadinskog komandnog mjesta 1. KK-a da dozvole ekipi MKCK-a i novinarima da u naredna dva dana posjete zatočeničke logore Manjača, Omarska i Trnopolje i da preduzmu sve mjere da uslovi u tim logorima budu zadovoljavajući, što je podrazumijevalo, pored ostalog, da se osigura funkcionisanje zdravstvene zaštite za zatočenike i vođenje evidencije smrtnih slučajeva s nalazom o uzroku smrti. Pretresno vijeće ima u vidu da se tim dokazima bavilo i u svojim zaključcima u poglavlju 9.3.9. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.1.2 da je logorom Manjača upravljao 1. KK VRS-a. Pretresno vijeće upućuje na svoje zaključke u poglavlju 9.3.3 da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, izdavao naređenja 1. KK-u. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je Mladić rukovodio i komandovao Komandom logora Manjača, uključujući i podređene jedinice MUP-a.

4405. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.5 Upravljanje, nadzor i/ili odobravanje saradnje i sadejstva VRS-a s drugim elementima srpskih snaga i s političkim i državnim organima bosanskih Srba

4406. U vezi s ovim navodnim doprinosom optuženog, odbrana je iznijela argumente (i) da optuženi nije učestvovao u formiranju kriznih štabova i da u kriznim štabovima nije bilo pripadnika VRS-a; (ii) da krizni štabovi nisu sarađivali s VRS-om, osim što su mu pružali podršku po pitanju popune ljudstva i materijala; i (iii) da optuženi kriznim štabovima nije upućivao naređenja, ni neposredno ni posredno.[15722]

4407. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Milenko Stanić**, koji je od početka 1991. do početka 1993. bio predsjednik Skupštine opštine Vlasenica, a na kraći period i predsjednik Izvršnog odbora SAO Birča;[15723] **Branko Basara**, koji je od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992. bio komandant 6. krajiške brigade;[15724] i **Dorothea Hanson**, istražni analitičar Tima tužilaštva za istrage o rukovodstvima,[15725] kao i dokumentarni dokazi.

Odnos s MUP-om

4408. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavljima 9.2.7 i 9.3.3 da je, prema jednom izvještaju o savjetovanju koje je 13. septembra 1992. održano s, između ostalih, komandantima brigada i višim oficirima 1. KK-a, Mladić zadužio komandante brigada da pružaju maksimalnu podršku civilnim vlastima i MUP-u. Branko Basara je naglasio da je pomoć pružana samo ako su je te vlasti zatražile.

4409. Gore pomenutim savjetovanjem svih jedinica i komandi 1. KK-a, održanim u Banjaluci, predsjedavali su predstavnici Glavnog štaba VRS-a, na čelu s Mladićem, zatim komandant 1. KK-a, general-major Momir Talić, komandant Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, general-major Ninković, i ministar odbrane bosanskih Srba, pukovnik Bogdan Subotić.[15726] Savjetovanju su takođe prisustvovali predsjednici 26 opština i organi MUP-a.[15727] Cilj savjetovanja bio je ostvarivanje maksimalnog

[15722] Završni podnesak odbrane, par. 426-427, 440, 489, 493-494, 499-500.
[15723] D884 (Milenko Stanić, izjava svjedoka, 16. februar 2013.), par. 1-2, 5; Milenko Stanić, T. 30850, 30883-30884, 30904.
[15724] D1031 (Branko Basara, izjava svjedoka, 21. juli 2014.), par. 4; Branko Basara, T. 34386, 34401.
[15725] P378 (Biografija Dorotheae Hanson), str. 1; Dorothea Hanson, T. 4141. Dokazi koje je iznijela Dorotheea Hanson takođe su razmotreni u poglavljima 2.2.2 i 3.3.
[15726] P5151 (Informacija 1. KK-a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 1.
[15727] P5151 (Informacija 1. KK-a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 1.

jedinstva i rješavanje bitnih problema.[15728] Mladić je izložio "vrlo složenu" opštu političku i vojnu situaciju i zahtijevao maksimalno jedinstvo svih oružanih sastava, političkih struktura i organa MUP-a, posebno na izvršavanju, između ostalog, operativno-strategijskih zadataka.[15729] Komandanti jedinica su na savjetovanju ukazali na niz propusta koji su bili posljedica nepostojanja jedinstva VRS-a i civilnih struktura i postignut je dogovor da se te pojave trebaju spriječiti kako bi se obezbijedilo opšte jedinstvo.[15730] Na savjetovanju je odlučeno da će biti obezbijeđene jedinstvene uniforme i oznake, kako za policiju tako i za VRS.[15731] Trebalo je da neke starješine budu unaprijeđene i da budu uvedena odlikovanja.[15732] Organi MUP-a i Vojne policije bili su zaduženi da se oslobode kadrova koji su bili umiješani u kriminal.[15733]

Odnos s opštinskim vlastima

4410. **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju rekla da je Mladić članovima Kriznog štaba ponekad direktno izdavao naređenja o vojnim pitanjima.[15734] Dana 25. maja 1992., Gliša Simanić je obavijestio Mladića o konvoju kamiona koji se kretao iz pravca Konjica u pravcu Šabića i Trnova, preko sela Lukomir.[15735] Mladić mu je naredio da formira jedinicu od 10 do 20 vojnika koja će presresti taj konvoj, "porobit[i] to" i rastjerati.[15736] Simanić je Mladiću rekao da kontrolišu Trnovo i da se do Trnova može doći iz pravca Dobrog Polja. [15737] Mladić mu je rekao da prenese Muslimanima "da ne počinju ništa, jer će ih đavo odnet'" i da će on, kada oni žele, doći da razgovaraju.[15738] Mladić je Simaniću takođe naredio da mobiliše vojnike u veće jedinice. [15739] Gliša Simanić je bio član Kriznog štaba Trnovo.[15740] **Dorothea Hanson** je u svom svjedočenju rekla da su, usprkos lokalnim razlikama, saradnja i koordinacija kriznih štabova bile od suštinske važnosti za VRS i njegova dejstva; oni su obezbjeđivali popunu VRS-a ljudstvom, zalihama i drugim materijalom, kao i moralnu podršku, bez

[15728] P5151 (Informacija 1. KK-a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 1.
[15729] P5151 (Informacija 1. KK-a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 1.
[15730] P5151 (Informacija 1. KK.a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 3, 5.
[15731] P5151 (Informacija 1. KK.a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 3.
[15732] P5151 (Informacija 1. KK-a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 3-4.
[15733] P5151 (Informacija 1. KK-a o vojnom savjetovanju, 14. septembar 1992.), str. 6.
[15734] Dorothea Hanson, T. 4171-4172.
[15735] P4125 (Presretnuti razgovor Mladića i Gliše Simanića, 25. maj 1992.), str. 1-2.
[15736] P4125 (Presretnuti razgovor Mladića i Gliše Simanića, 25. maj 1992.), str. 1.
[15737] P4125 (Presretnuti razgovor Mladića i Gliše Simanića, 25. maj 1992.), str. 2.
[15738] P4125 (Presretnuti razgovor Mladića i Gliše Simanića, 25. maj 1992.), str. 2.
[15739] P4125 (Presretnuti razgovor Mladića i Gliše Simanića, 25. maj 1992.), str. 3.
[15740] P4024 (Zapisnik sa sjednice Opštinskog odbora SDS-a Trnovo, 27. decembar 1991.), str. 1-2.

čega vojne jedinice ne bi bile u stanju da djeluju.[15741] Prisustvo vojnih lica u kriznim štabovima obezbjeđivalo je jedinstvo ciljeva političkih i vojnih tijela.[15742]

4411. **Milenko Stanić** je u svom svjedočenju rekao da se rukovodstvo Skupštine opštine Vlasenica 25. juna 1992. ili približno tog datuma u Vlasenici sastalo s Mladićem i jednim brojem članova Glavnog štaba VRS-a.[15743] Rukovodstvo Skupštine opštine referisalo im je o aktuelnoj bezbjednosnoj i političkoj situaciji u opštini i o stepenu mobilizacije.[15744] Na tom sastanku, svjedok je prenio informacije koje je primio od predsjednika Izvršnog odbora opštine Vlasenica, da su u Vlasenicu oko 25. juna 1992. autobusom stigli zatočenici i da su smješteni u srednju školu.[15745] Mladić je na tom sastanku zatražio veće angažovanje na mobilizaciji i veću podršku u snabdijevanju jedinica vojske.[15746] Negdje krajem juna ili početkom jula 1992., kompletno političko rukovodstvo opština zvorničke regije sastalo se u Zvorniku s Mladićem i vojnim komandantima.[15747] Mladić je govorio o odlučnoj borbi protiv srpskih paravojnih formacija koje su u tom periodu bile posebno aktivne na području Zvornika.[15748] Svjedok se s Mladićem susretao i na drugim sastancima na kojima je Mladić govorio o unutrašnjim problemima u republici bosanskih Srba i kritikovao probleme i rad MUP-a.[15749]

4412. Dana 3. septembra 1992., Krstić, komandant 2. romanijske motorizovane brigade, uputio je dopis Karadžiću u kojem ga je obavijestio da mu je Mladić skrenuo pažnju na nedovoljan stepen saradnje 2. romanijske motorizovane brigade sa Skupštinom opštine Sokolac.[15750] Krstić je naveo da su se opštinski rukovodioci i stranački prvaci navodno žalili Karadžiću da Komanda 2. romanijske motorizovane brigade opstruira saradnju i nekorektno se odnosi prema njima.[15751] Krstić je porekao te tvrdnje i naveo da starješine, u mjeri u kojoj je to moguće, ne samo da uvažavaju civilne

[15741] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 85.
[15742] P379 (Dorothea Hanson, Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995., juli 2012.), par. 86.
[15743] Milenko Stanić, T. 30846-30848.
[15744] Milenko Stanić, T. 30846-30848.
[15745] Milenko Stanić, T. 30848-30849, 30907-30909.
[15746] Milenko Stanić, T. 30848.
[15747] Milenko Stanić, T. 30846-30849.
[15748] Milenko Stanić, T. 30849.
[15749] Milenko Stanić, T. 30849-30850.
[15750] D2079 (Izvještaj koji je Krstić uputio Karadžiću u kojem govori o saradnji s lokalnim vlastima na Sokocu i njihovoj nesposobnosti da zavedu red, 3. septembar 1992.), str. 1, 3.
[15751] D2079 (Izvještaj koji je Krstić uputio Karadžiću u kojem govori o saradnji s lokalnim vlastima na Sokocu i njihovoj nesposobnosti da zavedu red, 3. septembar 1992.), str. 1.

vlasti i sarađuju s njima, već se često sastaju s ljudima iz sokolačke zajednice kako bi razmotrili aktuelnu problematiku od interesa za civilne vlasti.[15752] Oni su, isto tako, redovno informisali civilne vlasti o situaciji na ratištu u vezi s dejstvima Komande. U dopisu se navodi da je Opštinski odbor SDS-a Sokolac zatražio od 2. romanijske motorizovane brigade da sve aktivnosti i akcije podredi interesima SDS-a; Krstić im je, međutim, odgovorio da Komanda izvršava samo naređenja sebi pretpostavljenih komandi i da je direktno odgovorna državnom i vojnom rukovodstvu republike bosanskih Srba.[15753]

Zaključci Pretresnog vijeća

4413. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke izložene u poglavlju 4, u kojima su pripadnici VRS-a, MUP-a, TO-a, regionalnih i opštinskih vlasti i paravojnih formacija identifikovani kao glavni počinioci zločina za koja se optuženi tereti u Optužnici. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 9.3.3 da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, izdavao naređenja VRS-u. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.3 da su, nakon što je skupština bosanskih Srba 12. maja 1992. izdala naređenje o osnivanju VRS-a, jedinice srpskog TO-a uključene u sastav VRS-a. Pretresno vijeće, stoga, u ovom poglavlju neće dalje razmatrati pitanje TO-a.

4414. Na osnovu gore navedenog, kada je riječ o MUP-u, Pretresno vijeće konstatuje da je 13. septembra 1992. u Banjaluci održano vojno savjetovanje 1. KK-a, kojim su predsjedavali članovi Glavnog štaba VRS-a, uključujući Mladića. Među prisutnima bili su i ministar odbrane bosanskih Srba, pukovnik Bogdan Subotić, predsjednici 26 opština i predstavnici MUP-a. Na tom savjetovanju, Mladić je prisutne pozvao da obezbijede maksimalno jedinstvo svih oružanih sastava, političkih struktura i organa MUP-a, posebno na izvršavanju operativno-strategijskih zadataka. Na istom tom savjetovanju, Mladić je komandantima 1. KK-a dao zadatak da sarađuju s MUP-om.

4415. Kad je riječ o opštinskim vlastima, Pretresno vijeće je u poglavlju 9.2.9 zaključilo da su u nekim opštinama pripadnici VRS-a bili članovi kriznih štabova i

[15752] D2079 (Izvještaj koji je Krstić uputio Karadžiću u kojem govori o saradnji s lokalnim vlastima na Sokocu i njihovoj nesposobnosti da zavedu red, 3. septembar 1992.), str. 1.
[15753] D2079 (Izvještaj koji je Krstić uputio Karadžiću u kojem govori o saradnji s lokalnim vlastima na Sokocu i njihovoj nesposobnosti da zavedu red, 3. septembar 1992.), str. 2.

ratnih predsjedništava ili da su prisustvovali njihovim sastancima iako nisu bili njihovi članovi. Njihova uloga je, u najmanju ruku, obuhvatala koordinaciju pozadinskih poslova, kao što je priprema regruta i snabdijevanje, te izvještavanje regionalnog i opštinskog političkog rukovodstva o aktuelnoj borbenoj situaciji. Pretresno vijeće je takođe zaključilo da su krizni štabovi opština Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica sarađivali s pripadnicima VRS-a, uključujući 1. KK, u počinjenju zločina kojima se optuženi tereti u Optužnici. Političke vođe ARK-a, uključujući i Voju Kuprešanina, posjetile su logor Manjača i znale su za loše uslove i zlostavljanje zatočenika od strane pripadnika VRS-a, uključujući 1. KK VRS-a.

4416. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić ponekad izdavao direktna naređenja članovima kriznog štaba o vojnim pitanjima. Na primjer, 25. maja 1992., Mladić je Gliši Simanišu, članu Kriznog štaba Trnovo, direktno naredio da formira jedinicu od 10 do 20 vojnika i da učestvuje u jednoj vojnoj operaciji. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić nadzirao i davao odobrenja za saradnju VRS-a s kriznim štabovima po pitanju popune VRS-a ljudstvom, zalihama i drugim materijalom, kao i po pitanju moralne podrške, te da je takva podrška bila važna za VRS i njegova dejstva.

4417. Dana 25. juna 1992. ili približno tog datuma, Mladić i drugi članovi Glavnog štaba VRS-a sastali su se s rukovodstvom Skupštine opštine Vlasenica, koje im je referisalo o aktuelnoj bezbjednosnoj i političkoj situaciji u opštini i o stepenu mobilizacije, kao i o tome da su u Vlasenicu stigli zatočenici, koji su potom smješteni u srednju školu u Vlasenici. Mladić je od Skupštine opštine zatražio veće angažovanje na mobilizaciji i veću podršku u snabdijevanju jedinica VRS-a.

4418. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

4419. Kad je riječ o paravojnim formacijama, Pretresno vijeće je u poglavlju 9.2.8 konstatovalo da je Mladić 28. jula 1992. naredio da se do 15. avgusta 1992. razoružaju sve paravojne formacije, grupe i pojedinci na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, kako bi se sve naoružane formacije i pojedinci stavili pod jedinstvenu komandu VRS-a. Bez obzira na to, neke paravojne formacije su tokom cijelog sukoba i dalje postojale i djelovale van komande VRS-a. Povrh toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da je nekoliko paravojnih formacija djelovalo u saradnji i sadejstvu s VRS-om dok je činilo zločine u opštinama, uključujući Prijedor, Sanski Most i Trnovo. Grupe poznate kao

Beli orlovi, martićevci, Suha rebra, šešeljevci, Škorpioni, SOS, jedinica koju je predvodio Milan Andžić i paravojna jedinica od najmanje 200 srpskih vojnika iz Lušci Palanke u opštini Sanski Most, koju je predvodio Mićo Praštalo zvani Kudra, sve su djelovale u saradnji i/ili sadejstvu s pripadnicima VRS-a u činjenju zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici. Pretresnom vijeću nisu predočeni nikakvi dokazi koji pokazuju da je Mladić upravljao, nadzirao ili odobravao saradnju i sadejstva s gore navedenim paravojnim formacijama. Shodno tome, Pretresno vijeće ovo pitanje neće dalje razmatrati.

9.3.6 Učešće u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a

4420. Pretresno vijeće ima u vidu da je u poglavlju 9.2.6. razmotren znatan broj dokaza o ulozi VJ-a u sveobuhvatnom UZP-u. Dolje u tekstu navedeno je više dokaza na koje se upućuje u ovom poglavlju i u poglavlju 9.5.4. Pretresno vijeće ima u vidu da se u tim poglavljima bavilo argumentacijom strana u postupku o ovom pitanju.

4421. U vezi s ovim navodnim doprinosom, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Đorđe Đukić**, pomoćnik komandanta za pozadinu u Glavnom štabu VRS-a;[15754] **Dušan Kukobat**, major, koji je od 18. avgusta 1992. služio u VRS-u;[15755] **Slavko Gengo,** koji je od kraja januara 1994. do maja 1995. bio komandant 7. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade,[15756] i **Ekrem Suljević**, mašinski inženjer, koji je od novembra 1993. bio zaposlen u bosanskom MUP-u;[15757] kao i dokumentarni dokazi.[15758]

Pribavljanje materijalno-tehničkih sredstava od VJ-a

[15754] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7. V. također relevantne dokaze koje je iznio Đorđe Đukić, u poglavlju 9.5.4.
[15755] D757 (Dušan Kukobat, izjava svjedoka, 23. juni 2014.), par. 1-3, 6.
[15756] D473 (Slavko Gengo, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 3, 30; Slavko Gengo, T. 21613. Dokazi koje je iznio Gengo razmotreni su u poglavlju 9.2.6.
[15757] P889 (Ekrem Suljević, izjava svjedoka, 9. februar 2010.), str. 1, par. 2-3, 11; Ekrem Suljević, T. 8407-8408, 8410. Dokazi koje je iznio Suljević razmotreni su u poglavlju 9.2.6.
[15758] P4392, P4399, P4486, P4490, P4491, P4492, P4493, P4494, P4489, P4578, D473 razmotreni su u poglavlju 9.2.6; P4959, P4961-P4970 razmotreni su u poglavlju 9.3.2; P7668 razmotren je u poglavlju 9.3.3; P355, P5086, P4347, P892, P893, P1781, P889, P935 razmotreni su u poglavlju 9.5.4; P354, P359, P3073, P4563, P4567 također su razmotreni u poglavlju 9.5.4.

4422. Dana 7. maja 1992., Mladić je u svojoj bilježnici zabilježio da je imao sastanak s potpredsjednikom SFRJ, Brankom Kostićem.[15759] Kostić je obavijestio Mladića da će se Srbi povući iz Bosne i Hercegovine, ali da će materijalno-tehnička sredstva biti zadržana na tom prostoru.[15760] Na jednom sastanku s Mladićem održanom 11. juna 1992., komandant VJ-a Panić govorio je, između ostalog, o "velikim zahtjevima za municijom" i rekao: "Nemamo tu municiju. Moramo je kupovati. Svu tu municiju proizvode u BiH. […] Neće niko da nam proda".[15761] Panić je takođe rekao: "Način snabdijevanja ne može ići više kao do sada. Korpusi moraju ići preko pozadine VSR [sic] BiH."[15762] Panić je na kraju rekao da je VJ voljan da "maksimalno" pomogne Mladiću i da sve zahtjeve treba uputiti Mladiću, koji će onda odlučiti o raspodjeli materijalnio-tehničkih sredstava.[15763] Na sastanku Glavnog štaba VRS-a održanom 13. juna 1992., kojem je prisustvovao i Mladić, general–major Đukić je rekao da su zalihe mnogih vrsta municije na kritičnom nivou i da je "Pretis" počeo s proizvodnjom municije.[15764] Đukić je pitao koji se tip municije može proizvoditi zajedno sa SRJ.[15765] Na sastanku održanom 13. juna 1992. s Predsjedništvom bosanskih Srba, kojem su, između ostalih, prisustvovali Mladić, Krajišnik i Koljević, Zvonimir Bajagić je izjavio da je iz bivše kasarne JNA u Lukavici uzeto sedam tenkova, od kojih su dva bila ispravna, ali su se zatim pokvarila.[15766] **Reynaud Theunens** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić 11. avgusta 1992. uputio zahtjev Paniću da VJ pošalje VRS-u pomoć u oružju, municiji i sredstvima veze.[15767]

4423. Dana 8. novembra 1992., na sastanku s Mladićem, Karadžićem, Krajišnikom i komandantima korpusa VRS-a, pomoćnik načelnika Generalštaba VJ-a, general Domazetović, rekao je da VJ ima iste ciljeve i da, što se tiče njihovog snabdijevanja, čini sve što može da pomogne, ali da su zalihe iscrpljene.[15768] Na tom istom sastanku, Subotić je podržao ideju Mladića da se sretnu na širem planu s predstavnicima SRJ.[15769]

[15759] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 260.
[15760] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 260-261.
[15761] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 146-147.
[15762] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 147.
[15763] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 147-149.
[15764] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 155, 160-162;
[15765] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 162.
[15766] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 155-156.
[15767] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 223-224.
[15768] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 141, 147-148.
[15769] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 141, 149. U vezi s pripadnošću generala Domazetovića, v. npr. P5088 (Stenografske bilješke sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane), str. 1.

4424. **Đorđe Đukić** je izjavio da je, po Mladićevim naređenjima, negdje od polovine 1993. do februara 1996. odlazio u Generalštab VJ-a u Beogradu da bi za VRS obezbijedio materijalno-tehnička sredstva, tj. odjeću, obuću, hranu, minsko-eksplozivna sredstva i municiju.[15770] Mladić bi potpisao propratno pismo s molbom za dodjelu izvjesnih količina materijalno-tehničkih sredstava.[15771] Svjedok bi otputovao u Beograd i sastao se s načelnikom Generalštaba VJ-a, Momčilom Perišićem, koji bi mu odobrio tražena materijalno-tehnička sredstva, ali bi zahtjeve za oružje i municiju najčešće odbijao i smanjivao količine u odnosu na one koje je Mladić tražio.[15772] Prebacivanje oružja i municije vršeno je tajno, na prostoru Čajniča i Rudog, civilnim kamionima, izbjegavajući granične prelaze gdje su se nalazili posmatrači UNPROFOR-a, i ono je dopremano u prihvatne punktove na području republike bosanskih Srba. Iz prihvatnih punktova, oružje i municija su prevoženi u baze u Banjaluci, na Koranu, u Bileći i Bijeljini. Nakon što bi oružje i municija stigli, svjedok bi o tome primio informaciju od Glavnog štaba VRS-a.[15773]

4425. Dana 8. jula 1993., Mladić, Karadžić, predsjednik Milošević, Jovica Stanišić i general Panić sastali su se da bi razgovarali o ratu. Panić je istakao da se moraju razgraničiti pitanja između VRS-a i VJ-a. Takođe je rekao da će oni VRS-u davati municiju malog kalibra, a da će kapacitete za proizvodnju municije većeg kalibra izmjestiti na teritoriju SRJ.[15774] Mladić je iznio prijedlog da se prihvati formiranje diverzantskog odreda od 1.000 profesionalnih vojnika.[15775] Prema Stanišićevom mišljenju, neki komandanti mogli su ugroziti sistem u Srbiji, a neki su se ponašali kao paravojska.[15776] Mladić je zabilježio da je konstatovano nekoliko slabosti, poput sve lošije discipline u VRS-u i činjenice da je MUP demontiran.[15777] Stanišić je predložio da Srbija preuzme i finansiranje MUP-a, što bi, uz pomoć milicije, Mladiću i generalu Novakoviću pomoglo da realizuju ciljeve.[15778]

4426. Dana 2. septembra 1993., Mladić je od Generalštaba VJ-a zatražio da VRS-u dodijeli 50 raketa radi modifikacije raketa zemlja-zemlja i naveo da će VRS, nakon

[15770] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 3.
[15771] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 3.
[15772] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 3-4.
[15773] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 4.
[15774] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 238.
[15775] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 238-239.
[15776] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 242.
[15777] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 242.
[15778] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 243.

modifikacije, polovinu od navedenog broja modifikovanih raketa vratiti VJ-u.[15779] Dana 16. septembra 1993., načelnik Kabineta Generalštaba VJ-a zatražio je od Sektora za operativne poslove mišljenje o tom Mladićevom zahtjevu.[15780]

4427. Dana 15. oktobra 1993., Mladić je Generalštabu VJ-a uputio prijedlog u vezi sa sastankom VJ-a, VRS-a i SVK-a.[15781] Teme koje su bile planirane za taj sastanak, zakazan za 19. oktobar 1993., ticale su koordinacije, uključujući kratku procjenu vojne situacije, razmjenu informacija i usaglašavanje stavova o vojsci, problema vezanih za koordinaciju i saradnju, kao i problema namjenske industrije, proizvodnje municije i remonta materijalno-tehničkih sredstava.[15782] Na tom sastanku je takođe trebalo da se razgovara o realizaciji pomoći po planu "Izvor-6".[15783]

4428. Dana 24. decembra 1993., Mladić je Generalštabu VJ-a, lično Perišiću, uputio zahtjev za pomoć u vidu određenih sredstava.[15784] Dana 30. decembra 1993., Perišić mu je odgovorio da VJ ne raspolaže traženim sredstvima koja bi se mogla ustupiti VRS-u, ali da se barem neka od tih sredstava nalaze u 1. KK-u, te je Perišić predložio njihovo angažovanje.[15785]

4429. **Theunens** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić 26. januara 1994. predložio da Generalštab VJ-a u Srbiji organizuje proizvodnju "specijalne hemijske materije", koja bi se koristila za "protivdiverzantska i protivteroristička dejstva".[15786] Generalštab VJ-a se u načelu složio s tim prijedlogom i sugerisao da Glavni štab VRS-a učestvuje u finansiranju tog projekta kako bi se proces ubrzao.[15787] Dana 30. januara 1994., Mladić je od Generalštaba VJ-a zatražio da odobri isporuku velike količine municije, koja je, kako je naveo Mladić, "neophodna za obezbeđenje i popunu jedinica angažovanih u borbenim dejstvima", kao dio plana "Izvor-8".[15788]

4430. Dana 19. februara 1994., pukovnik Radomir Ećimović je, u ime preduzeća "Pretis" iz Vogošće, obavijestio Manojla Milovanovića o Mladićevom naređenju za

[15779] P4550 (Mladićev zahtjev za dodjelu raketa, upućen Generalštabu Vojske Jugoslavije, 2. septembar 1993.), str. 2.
[15780] P4550 (Mladićev zahtjev za dodjelu raketa, upućen Generalštabu Vojske Jugoslavije, 2. septembar 1993.), str. 1.
[15781] P5105 (Prijedlog pitanja za zajednički sastanak VRS-a i SVK-a, 15. oktobar 1993.), str. 1-2.
[15782] P5105 (Prijedlog pitanja za zajednički sastanak VRS-a i SVK-a, 15. oktobar 1993.), str. 1.
[15783] P5105 (Prijedlog pitanja za zajednički sastanak VRS-a i SVK-a, 15. oktobar 1993.), str. 1-2.
[15784] P4268 (Zahtjev Ratka Mladića, upućen Momčilu Perišiću, 24. decembar 1993.), str. 5-6.
[15785] P4268 (Komunikacija između Momčila Perišića i Ratka Mladića, 30. decembar 1993.), str. 1-2.
[15786] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 224.
[15787] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 224-225.
[15788] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 225.

izradu dva tipa oruđa za operativnu podršku.[15789] Dispoziciju za ta oruđa trebao je odobriti Mladić lično.[15790]

4431. Dana 5. februara 1995., Mladić je zabilježio da se u Beogradu sastao s izvjesnim Lazarem Kovačevićem zvanim Lazo.[15791] Mladić je zabilježio da kroz par dana treba da stigne avion "Iljušin-76" s velikom isporukom naoružanja, kako za VJ tako i za VRS.[15792] Mladić i Kovačević su razgovarali o oružju koje je trebalo stići, kao i o njegovoj cijeni i Mladić je zabilježio da su razgovarali o kupovini raketnih lansera, raketa, minobacača, jednog tenka, jednog bacača bombi i dalekometnih pušaka.[15793] Dana 19. marta 1995., Mladić se u Beogradu sastao s generalom Vladimirom Georgijevičem i razgovarali su o dolasku naoružanja.[15794] Mladić je zabilježio da je stiglo 226 raketa i 57 lansera, i da će od tog broja VRS dobiti 42 rakete i 11 lansera.[15795]

4432. Dana 3. marta 1995., Mladić je zabilježio da je održan sastanak "užeg dela" Glavnog štaba VRS-a, na kojem je general Đukić izvijestio prisutne da se u Beogradu sastao s Jovicom Stanišićem. Đukić im je prenio da mu je Stanišić rekao da bi bilo bolje da nije došao i da mu je Milošević rekao da "više ništa ne prelazi". Đukić ih je takođe obavijestio da je "'Prvi partizan' spreman nam isporuči pozajmljenih 40 miliona metaka, s tim da ih platimo do 1. avgusta".[15796]

4433. Dana 9. marta 1995., Mladić je zabilježio da je na sastanku s predsjednikom Slobodanom Miloševićem odlučeno da će čelik biti isporučen preko Generalštaba VJ-a, kao i da su donesene odluke o gorivu, upaljačima, raketnim motorima i proizvođenju u čin oficira i podoficira učenika škole "Rajko Balać".[15797] Mladić je zabilježio da je na

[15789] P3073 (Korespondencija u vezi s materijalno-tehničkim sredstvima VJ-a, materijalno-tehničkim sredstvima VRS-a i materijalno-tehničkim sredstvima iz fabrike "Pretis", 23. januar 1994. i 19. februar 1994.), str. 2-3.
[15790] P3073 (Korespondencija u vezi s materijalno-tehničkim sredstvima VJ-a, materijalno-tehničkim sredstvima VRS-a i materijalno-tehničkim sredstvima iz fabrike "Pretis", 23. januar 1994. i 19. februar 1994.), str. 2-3.
[15791] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 17.
[15792] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 17. Pretresno vijeće smatra da se bilješka "IL-76" iz Mladićeve bilježnice odnosi na avion "Iljušin-76", v. npr. P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio V, str. 252.
[15793] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 17-18.
[15794] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 62-64.
[15795] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 62-63.
[15796] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 49.
[15797] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 53.

tom sastanku odlučeno i sljedeće: "Nabavka municije preko GŠ VJ i prevoz iz drugih država uz znanje GŠ VJ i predsjednika SM".[15798]

4434. Dana 30. marta 1995., Mladić je zabilježio da je održan sastanak "užeg dela" Komande Glavnog štaba VRS-a, na kojem je referisao direktor "Orla", major Prica.[15799] Prica je objasnio da je, 26. marta 1995., Karadžić pozvao njega, direktora "Pretisa" i direktora Hadžića u vezi s proizvodnjom letjelica.[15800]

4435. Dana 6. aprila 1995., Mladić je zabilježio da se u Beogradu sastao s Jovicom Stanišićem, Momčilom Perišićem i generalom Gverom. Kako ih je Stanišić izvijestio, "mi" smo prenijeli razne vrste materijalno-tehničkih sredstava – kao što su projektili, FAB, municija i gorivo – u Bihać, "Pretisu" i Martiću. Mladić je zabilježio da je Stanišić izjavio kako je "ono što je bilo namenjeno za 'Pretis'" sve prenijeto u 14 šlepera i da je to išlo preko pukovnika Brkića. Stanišić je rekao da "treba preći u tišini". Dodao je i da je "150 ljudi […] poslao iz Slavonije po 'Pauku'", a Mladić je zabilježio i da je pitao: "Da tražimo dobrovoljce koji će se uključiti kod vas?" [15801]

4436. Prema stenogramu 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, održane 15. i 16. aprila 1995., Mladić je skupštinu izvijestio da je VRS od početka rata do tog dana upotrijebio ukupno 9.185 tona pješadijske municije. Od toga je 42,2 % bilo iz materijalnih rezervi "koje [su] nasledili, […], koje [su] izvukli iz enklava i zatekli u kasarnama bivše vojske," 47,2 % je bilo iz pomoći koju je pružio VJ, 9,11 % je bilo "iz uvoza", a samo 1,49 % bilo je iz "naše proizvodnje", tj. proizvodnje VRS-a.[15802]

4437. Od marta do oktobra 1995., Mladić je Generalštabu VJ-a uputio brojne zahtjeve za opremu, oružje i velike količine municije raznih kalibara i vrsta, uključujući mine KMD i KMD-2; plamenobacače; protivtenkovske i protivpješadijske mine i odgovarajuća inžinjerijska sredstva; boce s azotom; raketne motore "Grad"; avio-bombe FAB-275 i FAB-275/4; raketne baterije KUB-M; automatske puške i mitraljeze; rakete "DVINA".[15803] Većina zahtjeva je odobrena,[15804] a neki su odbijeni.[15805] Dana 30. aprila

[15798] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 53.
[15799] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 71.
[15800] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 72-73.
[15801] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 80.
[15802] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 51.
[15803] P4551 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za motore, upućen Generalštabu VJ-a, 27. juni 1995.); P4552 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju, upućen Generalštabu VJ-a, 14. juni 1995.); P4553 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za ustupanje municije, upućen Generalštabu VJ-a, 3. avgust 1995.), str. 3; P4554 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju, upućen Generalštabu VJ-a, 11. mart 1995.); P4555 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za mine, ekplozivna i tehnička sredstva, upućen Generalštabu VJ-a, 26. maja 1995.); P4557 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju, upućen Generalštabu VJ-a, 27. mart 1995.);

1995., Mladić je od Generalštaba VJ zatražio da omogući vraćanje HK-u jednog topa kalibra 130mm, koji je bio upućen na remont, kao i transport još dva topa za koje je bio potreban remont.[15806] Dana 16. juna 1995., Mladić je načelniku Generalštaba VJ-a uputio prijedlog u kojem je naveo da je Tehnički obrazovni centar u Beogradu 1992. godine dao u najam DK-u jednu haubicu H-152 bez neophodne dokumentacije.[15807] Stoha je zatražio je da se izda odgovarajuća dokumentacija.[15808]

4438. Dana 24. decembra 1995., Mladić je prisustvovao sastanku Kolegija komandanata Glavnog štaba VRS-a na kojem je donesen zaključak da treba održati zajednički sastanak sa Generalštabom VJ-a kako bi se ocijenila vojnopolitička situacija, definisala odbrambena strategija i profilisao karakter zajedničke odbrane.[15809] Dana 25. decembra 1995., Mladić je prisustvovao sastanku generala VRS-a i delegacije Generalštaba VJ-a, na kojem je, između ostalog, bilo riječi o namjenskoj proizvodnji.[15810] Dana 28. decembra 1995., Mladić je u Beogradu prisustvovao sastanku na kojem su bili, između ostalih, Perišić, Gvero, general Škrbić, predsjednik Zoran Lilić i predsjednik Slobodan Milošević.[15811] Na tom sastanku, Škrbić je pokrenuo pitanje verifikacije činova u VRS-u od strane VJ-a i mogućnosti objedinjenja poligona i pitao

---

P4558 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a, upućen Generalštabu VJ-a, za dodjelu oruđa, oružja i municije, 28. avgust 1995.); P4560 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a, upućen Generalštabu VJ-a, u vezi s raketnim baterijama, 1. septembar 1995.); P4561 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za vojnu opremu, upućen Generalštabu VJ-a, 3. septembar 1995.); P4562 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za oružje, upućen Generalštabu VJ-a, 3. septembar 1995.); P4563 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za avio-bombe, upućen Generalštabu VJ-a, 2. septembar 1995.), str. 1; P4564 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za avio-bombe, upućen Generalštabu VJ-a, 7. oktobar 1995.), str. 1; P4565 (Zahjtev Glavnog štaba VRS-a za rakete "Dvina", upućen Generalštabu VJ-a, 7. oktobar 1995.); P4577 (Pismo Siniše Borovića, 19. juni 1995.), str. 1-2; P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str.225- 230; P5100 (Prepiska između Mladića i VJ-a u vezi sa zahtjevom za plamenobacače, 18.-19. maj 1995.), str. 2.

[15804] P4552 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju, upućen Generalštabu VJ-a, 14. juni 1995.), str. 4; P4553 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za ustupanje municije, upućen Generalštabu VJ-a, 3. avgust 1995.), str. 3; P4564 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za avio-bombe, upućen Generalštabu VJ-a, 7. oktobar 1995.), str. 2; P4566 (Dopis Generalštaba VJ-a, upućen Glavnom štabu VRS-a, kojim se odobrava zahtjev za avio-bombe, 7. oktobar 1995.); P4567 (Naređenje Generalštaba VJ-a za dostavu raketnih motora, koje je potpisao Siniša Borović, 28. juni 1995.); P4577 (Pismo Siniše Borovića, 19. juni 1995.), str. 2-3; P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 225-226, 228.

[15805] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 225-226; P5100 (Prepiska između Mladića i VJ-a u vezi sa zahtjevom za plamenobacače, 18.-19. maj 1995.), str. 1.

[15806] P4556 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za remont municije, upućen Generalštabu Vojske Jugoslavije, 30. april 1995.). V. takođe P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 225-226.

[15807] P5101 (Mladićev prijedlog, upućen VJ-u, u vezi s prezaduženjem haubice, 16. juni 1995.), str. 1.

[15808] P5101 (Mladićev prijedlog, upućen VJ-u, u vezi s prezaduženjem haubice, 16. juni 1995.), str. 1.

[15809] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 189-190.

[15810] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 214, 215.

[15811] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 217.

"da li se razmišlja da VRS bude jedinica VJ".[15812] Perišić je predložio da "pruž[e] VRS-u punu pomoć".[15813]

Popuna VRS-a ljudstvom iz VJ-a

4439. Mladić je zabilježio da se 30. aprila 1992. sastao s načelnikom Generalštaba JNA, general-pukovnikom Adžićem.[15814] Adžić je Mladiću rekao da će starješine VRS-a biti isplaćivane iz budžeta SRJ i djelimično finansirane od strane Krajina koje mogu da obezbijede sredstva.[15815]

4440. Na sastanku održanom 12. juna 1992. u Beogradu, kojem su prisustvovali Mladić i više generala VJ-a, general Panić je izjavio da je 130 starješina "dalo pristanak" i da će VJ organizovati njihov odlazak, kao i to da je on dao instrukciju da se ubrza školovanje pitomaca treće godine.[15816] Dana 13. jula 1992., na sjednici Predsjedništva bosanskih Srba kojoj su prisustvovali Karadžić, Mladić, Biljana Plavšić, Koljević, Krajišnik, Đerić i Gvero, na Mladićev prijedlog dogovoreno je da kontrolu upotrebe artiljerije vrši isključivo VRS, na osnovu naredbe komandanta VRS-a.[15817] Takođe je zaključeno da će VRS dostaviti spisak oficira VJ-a koji borave u SRJ i kojima će se kasnije uputiti lični poziv da se stave na raspolaganje VRS-u.[15818]

4441. **Theunens** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić 11. avgusta 1992. poslao zahtjev Paniću da VJ što prije uputi u VRS sve starješine rođene u Bosni i Hercegovini koje su trenutno na raznim dužnostima u VJ-u, da VRS-u pruži ispomoć u održavanju tehničko-materijalnih sredstava i vazduhoplovstva, da reguliše liječenje ranjenika i pruži pomoć ranjenicima nakon liječenja, da se namjenska proizvodnja uveže za ratne potrebe i da se VRS-u pruži neophodna stručna i druga pomoć, da se vojni obveznici i regruti, državljani BiH, upute nadležnim organima Vojnog tužilaštva republike bosanskih Srba i da se nastavi sa rješavanjem statusnih pitanja aktivnih vojnih lica i njihovih porodica.[15819] Dana 12. avgusta 1992., Mladić se sastao s načelnikom Generalštaba VJ-a i razgovarao s njim o kadrovskim pitanjima, pitanju municije i naoružanja, hrane, obuće

[15812] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 227.
[15813] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 231.
[15814] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 211.
[15815] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 215, 221, 223.
[15816] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 152, 155.
[15817] P4263 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva bosanskih Srba, 13. juli 1992.), str. 1.
[15818] P4263 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva bosanskih Srba, 13. juli 1992.), str. 1.
[15819] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 223-224.

i ortopedskih pomagala.[15820] Istoga dana, Mladić je razgovarao sa starješinama iz Bosne i Hercegovine koji su imali čin majora i pukovnika, a među 66 prisutnih oficira bio je i Dušan Kukobat.[15821] Mladić se narednog dana sastao s oficirima koji su imali čin kapetana 1. klase ili neki niži čin.[15822] **Dušan Kukobat** je u svom svjedočenju izjavio da je, nakon sastanka s Mladićem i Tolimirom u Beogradu, 18. avgusta 1992. napustio položaj načelnika štaba brigade i otišao u Bosnu i Hercegovinu, gdje je imenovan za načelnika štaba Ključke brigade.[15823] Dok je služio u VRS-u i dalje je primao platu od 30. kadrovskog centra VJ-a.[15824]

4442. Jedan spisak bez datuma pokazuje da je izvjestan broj oficira i podoficira upućen iz VJ-a na osnovu člana 271 Zakona o službi u oružanim snagama.[15825] Na zahtjeve podređenih komandi da im se pruži objašnjenje u vezi sa starješinama koje su po članu 271. upućene u VRS na period od tri mjeseca, Mladić je 7. oktobra 1992. Glavnom štabu VRS-a izdao uputstvo u kojem je naredio da sve se te starješine do daljnjeg zadrže u VRS-u.[15826] Sve starješine koje su samovoljno napustile VRS trebalo je pozvati da se vrate u jedinicu ili će u protivnom biti krivično gonjene zbog izdaje "srpskog naroda Republike Srpske". Podređenim komandama naredio je da do 11. oktobra 1992. Glavnom štabu dostave lične podatke takvih starješina. U uputstvu je naveo da je Glavni štab uputio pojedinačni poziv svim starješinama "srpske nacionalnosti porijeklom iz bivše Bosne i Hercegovine" koje se nalaze u VJ-u da dođu na obaveznu vojnu službu u VRS, pod prijetnjom krivičnog gonjenja zbog izdaje. U uputstvu je takođe naveo da je služba u VRS-u za oficire obavezna kao i za sve građane republike bosanskih Srba i da ne postoji institucija privremenog upućivanja.[15827]

4443. Dana 12. oktobra 1992., Mladić je zabilježio da je održan sastanak glavnih organa VRS-a, na kojem je pukovnik Grubor rekao da je s generalom VJ-a Domazetovićem riješeno pitanje pozivanja starješina iz VJ-a koji su rođeni u Bosni i

[15820] P354 (Mladićeva bilježnica, 1. septembar 1992. - 9. septembar 1992.), str. 51-52.
[15821] P354 (Mladićeva bilježnica, 1. septembar 1992. - 9. septembar 1992.), str. 55; Dušan Kukobat, T. 28011-28012.
[15822] P354 (Mladićeva bilježnica, 1. septembar 1992. - 9. septembar 1992.), str. 55; Dušan Kukobat, T. 28012.
[15823] D757 (Dušan Kukobat, izjava svjedoka, 23. juni 2014.), par. 3-4.
[15824] Dušan Kukobat, T. 28013.
[15825] P4973 (Spisak oficira i podoficira, bez datuma).
[15826] P2817 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a u vezi sa starješinama VRS-a, 7. oktobar 1992.), str. 1-2.
[15827] P2817 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a u vezi sa starješinama VRS-a, 7. oktobar 1992.), str. 1.

Hercegovini i da će se pozivi poslati i njima.[15828] Grubor je rekao i to da je VJ spreman da pruži pomoć VRS-u u vezi s kursevima za obuku starješina i izradom programa obuke.[15829]

4444. Dana 12. novembra 1992., ministar odbrane Subotić rekao je Mladiću da je Ministarstvo odbrane podnijelo zahtjev Generalštabu VJ-a za upućivanje starješina iz republike bosanskih Srba u VRS.[15830] Subotić je Mladiću rekao i to da je od Domazetovića dobio informaciju da postoji samo jedan način da na osnovu dopunskih formacija dobiju postavljenje i da, u tom slučaju, sva unapređenja treba da idu po zakonu VJ-a.[15831] SRJ je tražio da im VRS dostavi naredbe i prijedloge za ono što su uradili i za one koje su do tada unaprijedili.[15832]

4445. Dana 25. novembra 1992., na referisanju organa Glavnog štaba VRS-a, pukovnik Grubor je referisao Mladiću da su obezbijedili egzaktnu evidenciju starješina u VJ-u i da je u HK primljeno 26, a u DK 22 starješine.[15833]

4446. Dana 22. aprila 1993., Mladić se sastao s načelnikom Generalštaba VJ-a radi razgovora o upućivanju starješina, bosanskih Srba, u VRS.[15834] Na sastanku Vrhovne komande republike bosanskih Srba održanom 19. juna 1993. na Palama, kojem su prisustvovali, između ostalih, Karadžić, Krajišnik, Koljević, Adžić, Mladić, Tolimir i Gvero, odlučeno je da VJ finansira 1.000 profesionalnih vojnika VRS-a.[15835] Mladić je takođe zabilježio da plaćanje starješina VRS-a treba da se reguliše sa Slobodanom Miloševićem.[15836] Na sastanku između starješina Generalštaba VJ-a, među kojima je bio i Perišić, i starješina Glavnog štaba VRS-a, među kojime je bio i Mladić, održanom 19. oktobra 1993. u Beogradu, Perišić je predložio da VJ sve starješine i vojne obveznike rođene u Bosni i Hercegovini pošalje u republiku bosanskih Srba, a da one koji to odbiju otpusti iz VJ-a.[15837] Takođe je napomenuo da ne želi da primi nijedan zahtjev bez Mladićevog potpisa i da moraju sarađivati gdje god mogu. [15838]

[15828] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 21. U vezi s pripadnošću generala Domazetovića, v., na primjer, P5088 (Stenografske bilješke sa 7. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane), str. 1.
[15829] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 22.
[15830] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 164, 166.
[15831] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 166-167.
[15832] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 167.
[15833] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 203-205.
[15834] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 48.
[15835] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 212, 216.
[15836] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 216.
[15837] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 386, 389.
[15838] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 389.

4447. Dana 21. oktobra 1993., na sastanku u Beogradu kojem su prisustvovali Zoran Lilić, Slobodan Milošević, Karadžić, Perišić, Mladić i Novaković, raspravljalo se o finansiranju VRS-a i Mladić je zabilježio da će VJ davati što ima, ali da će VRS dio sredstava ipak morati sam da nabavi.[15839] Milošević je zatražio da se svi oficiri i podoficiri VJ-a pozovu i da, do kraja naredne sedmice, oficiri VJ-a budu upućeni u VRS i SVK.[15840]

4448. Dana 9. novembra 1993., Mladić je prisustvovao sastanku s predsjednikom Miloševićem, Karadžićem, Krajišnikom i Perišićem, na kojem se, između ostalog, razgovaralo o sljedećem: (i) zahtjevima da se oficiri, podoficiri i vojni obveznici vrate u republiku bosanskih Srba; (ii) statusu proizvedenih podoficira i oficira u republici bosanskih Srba, kao i o (iii) obezbjeđivanju goriva, municije, odjeće, hrane i remontu materijalnih sredstava. [15841]

4449. Na 15. sjednici Vrhovnog savjeta odbrane SRJ, održanoj 10. novembra 1993., Momčilo Perišić je pomenuo da "Ratko stalno traži oružje".[15842] Pretresno vijeće upućuje na svoju detaljniju analizu 15. sjednice koju je dalo u poglavlju 9.2.6, gdje je razmatralo činjenicu da je Mladić izvještavao Perišića o unapređenju oficira VRS-a koji su bili na platnom spisku VJ-a.[15843]

4450. Dana 18. februara 1994., Mladić se sastao s Perišićem i razgovarali su o obuci kadrova i verifikaciji činova.[15844]

4451. Dana 17. maja 1994., Mladić je zatražio mišljenje komandanta Generalštaba VJ-a o pitanjima u vezi s koordinacijom između VRS-a i VJ-a.[15845] Napomenuo je da nadležne starješine VJ-a, usprkos tome što su za to ovlaštene, nisu uvijek spremne da probleme koje je istakao Glavni štab VRS-a efikasno rješavaju preko 30. kadrovskog centra.[15846] Umjesto toga oni, po pravilu, upućuju VRS da se s tim zahtjevima obrati Vrhovnom savjetu odbrane SRJ, načelniku Generalštaba VJ-a ili da te zahtjeve pokrenu na sastancima koordinacije, usljed čega se problemi ne rješavaju ili se rješavaju sa

[15839] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 390-392.
[15840] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april - 24. oktobar 1993.), str. 392.
[15841] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 30.
[15842] P7462 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 15. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 1, 4-5.
[15843] P7462 (Izvodi iz stenografskih bilježaka sa 15. sjednice Vrhovnog savjeta odbrane, 10. novembar 1993.), str. 10.
[15844] P360 (Mladićeva bilježnica, 9. januar - 21. mart 1994.), str. 115.
[15845] P5096 (Pitanje za koordinaciju sa Generalštabom VJ-a, potpisao Ratko Mladić, 17. maj 1994.), str. 1-4.
[15846] P5096 (Pitanje za koordinaciju sa Generalštabom VJ-a, potpisao Ratko Mladić, 17. maj 1994.), str. 1.

značajnim zakašnjenjima.[15847] Mladić je istakao neke probleme u koordinaciji, među kojima su bila pitanja vezana za organizacijsko-formacijsku strukturu VRS-a; obavezu raskidanja ugovora na određeno vrijeme, jer VJ nije dao odobrenje da se oni produže; odbijanje da se verifikuju proizvođenja i unapređenja polaznika podoficirske škole VRS-a bez ikakvog opravdanja, kao i način na koji se generalno postupa s njima.[15848]

4452. Dana 19. maja 1994., zakazan je sastanak između VJ-a, VRS-a i SVK-a.[15849] Komandant Generalštaba VJ-a, Momčilo Perišić, zatražio je od komandanta Glavnog štaba VRS-a da prisustvuje tom sastanku.[15850] Perišić je naveo da je potrebno da komandant održi izlaganje o zaključcima vezanim za procjenu situacije, odlukama za daljnja dejstva i prijedlozima rješenja za postojeće probleme.[15851] Planirano je da tri strane učesnice tog sastanka razmotre i mogućnosti pružanja pomoći VRS-u i SVK-u od strane VJ-a.[15852] Dana 24. maja 1994., Blagoje Kovačević, koji je zastupao zamjenika načelnika Generalštaba VJ-a, naredio je Sektoru za operativno-štabne poslove VJ-a da napravi analizu svih zahtjeva VRS-a i SVK-a za pružanje pomoći i da predloži koji se od tih zahtjeva mogu realizovati.[15853] Za zahtjeve koji se ne mogu realizovati trebalo je dati detaljno obrazloženje.[15854] Pristigli zahtjevi su prevashodno bili zahtjevi za pomoć u vidu materijalno-tehničkih sredstava, obuke i vojnostručne literature.[15855] Na primjer, u aprilu 1994., VRS i SVK dobile su opremu za izviđanje i realizovan je jednomjesečni izviđačko-diverzantski kurs u Banjaluci.[15856] Takođe je bilo planirano da pripadnici VRS-a prođu obuku iz kriptoanalize u Bijeljini, koju bi finansirao VJ.[15857]

[15847] P5096 (Pitanje za koordinaciju sa Generalštabom VJ-a, potpisao Ratko Mladić, 17. maj 1994.), str. 1.
[15848] P5096 (Pitanje za koordinaciju sa Generalštabom VJ-a, potpisao Ratko Mladić, 17. maj 1994.), str. 1-4.
[15849] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku, koje je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 1.
[15850] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku, koje je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 4.
[15851] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku, koje je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 4, 6.
[15852] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku, koje je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 7.
[15853] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku, koje je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 8-9.
[15854] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku, koje je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 8-9.
[15855] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku koji je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 10-14.
[15856] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku koji je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 12.
[15857] P5097 (Obaveštenje o koordinacionom sastanku koji je VJ uputio Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, 12. maj 1994. - 27. maj 1994.), str. 12-13.

4453. **Theunens** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić 15. aprila 1995. zatražio od Perišića da dvojici instruktora iz Centra za bezbjednosno-obavještajnu obuku VJ-a u Pančevu produži privremenu prekomandu u Centar vojnih škola u Banjaluci.[15858] Dana 25. aprila 1995. godine, Mladić je od Perišića zatražio da dvojicu starješina iz Druge uprave VJ-a uputi u VRS.[15859]

Zaključci Pretresnog vijeća

4454. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, od maja 1992. do najmanje 30. novembra 1995., Mladić bio u direktnom kontaktu sa članovima političkog rukovodstva u Srbiji i članovima Generalštaba VJ-a kako bi obezbijedio da vojne potrebe VRS-a budu ispunjene. U tu svrhu, Mladić se često sastajao s članovima Generalštaba VJ-a i prisustvovao sastancima sa Slobodanom Miloševićem, Jovicom Stanišićem i drugim visoko rangiranim političarima u Srbiji kako bi razgovarao o pomoći VJ-a VRS-u u materijalno-tehničkim sredstvima i ljudstvu radi ostvarivanja ratnih ciljeva u Bosni i Hercegovini. Pretresno vijeće konstatuje da je od maja 1992. do aprila 1995. gotovo 90 posto municije koju je koristio VRS bilo pribavljeno od VJ-a, a prethodno od JNA. Više od polovine te količine dostavio je VJ, dok je ostatak dostavila JNA.[15860]

4455. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je, na gore navedenim sastancima s rukovodstvom u Srbiji i Generalštabom VJ-a, Mladić često razgovarao o kadrovskim potrebama VRS-a i direktno predlagao unapređenja pojedinih pripadnika VRS-a. Kao što je razmatreno u poglavlju 9.2.6, značajan broj vojnih kadrova VRS-a primao je platu direktno od VJ-a, preko 30. kadrovskog centra u Srbiji. Taj centar starao se o tome da vojnici VRS-a dobiju plate i ostale beneficije, a kasnije je, nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini 1995. godine, regulisao njihove penzije i status pripadnika VJ-a. Pretresno vijeće s tim u vezi takođe podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.2.6 da je u VRS-u za unapređenje nekog vojnika VJ-a bilo potrebno odobrenje VJ-a, kako bi taj vojnik, po povratku u SRJ, mogao uživati prava i beneficije koji mu pripadaju uz taj novi čin. Za unapređenja u najviše vojne činove u VRS-u bilo je potrebno odobrenje ("verifikacija") Vrhovnog savjeta odbrane SRJ.

[15858] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 218.
[15859] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 218.
[15860] O pitanju transformacije JNA u VRS i VJ, kao i o dostavljanju materijalno-tehničkih sredstava JNA VRS-u, Pretresno vijeće takođe upućuje na svoje zaključke u poglavljima 3.2 i 3.1.1.

4456. Na kraju, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić, kako bi obezbijedio punu kontrolu nad materijalno-tehničkim sredstvima koja su VRS-u stizala od VJ-a, u martu 1993. izdao naređenje da svi zahtjevi za materijalno-tehnička sredstva moraju imati njegovo odobrenje i biti koordinisani sa sektorom za pozadinu Glavnog štaba VRS-a. U decembru 1993., načelnik Generalštaba VJ-a Momčilo Perišić izdao je slično naređenje svim relevantnim organima VJ-a, u kojem je dodao da će organ za pozadinu Generalštaba VJ-a razmatrati samo one zahtjeve VRS-a koje odobri Mladić.

4457. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.7 Učešće u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba

4458. U vezi s ovim navodnim doprinosom, odbrana je iznijela argument da je optuženi bio isključen iz političkog odlučivanja, da nije imao pravo glasa u skupštini bosanskih Srba i da je prisustvovao samo malom broju skupštinskih zasjedanja.[15861] Odbrana je takođe ustvrdila da optuženi nije bio član Vrhovne komande i da je njenim sastancima mogao prisustvovati samo po pozivu i bez prava glasa.[15862] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Patrick Treanor**, obavještajni analitičar;[15863] **Nenad Kecmanović**, koji je od 1. juna do 23. avgusta 1992. bio član Predsjedništva Bosne i Hercegovine;[15864] **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a;[15865] **Pyers Tucker**, oficir britanske vojske, koji je od oktobra 1992. do marta 1993. služio u UNPROFOR-u kao vojni pomoćnik generala Pilippea Morillona;[15866] **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovini;[15867] **Husein Aly Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-

[15861] Završni podnesak odbrane, par. 352, 355-356.
[15862] Završni podnesak odbrane, par. 356.
[15863] P3001 (Biografija Patricka Treanora), str. 3. Dokazi koje je iznio Patrick Treanor razmotreni su u poglavlju 2.1.1.
[15864] D556 (Nenad Kecmanović, izjava svjedoka, 25. februar 2014.), par. 9; P6668 (Intervju s Nenadom Kecmanovićem koji je objavila novinska agencija *Tanjug*, 25. avgust 1992.). Dokazi koje je iznio Nenad Kecmanović razmotreni su u poglavlju 9.3.13.
[15865] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839.
[15866] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 4, 6; Pyers Tucker, T. 3751.
[15867] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.

a za Sektor Sarajevo;[15868] **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[15869] **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[15870] **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;[15871] i **Robert Donia**, stručnjak za istoriju Bosne i Hercegovine,[15872] kao i dokumentarni dokazi.[15873]

4459. **Robert Donia** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić, počevši od maja 1992., bio redovno pozivan na sjednice skupštine bosanskih Srba, usprkos tome što nije bio poslanik.[15874] Prvi put se obratio skupštini na njenoj 16. sjednici, održanoj 12. maja 1992., i od tada pa do maja 1994. prisustvovao je zasjedanjima i obraćao se skupštini na najmanje sedam njenih sjednica.[15875] Od maja 1994., Mladić više nije prisustvovao zasjedanjima, ako se izuzme njegovo posljednje obraćanje skupštini na njenoj 50. sjednici u aprilu 1995.[15876] Iako Mladić nije imao pravo glasa niti davanja zvaničnih prijedloga na skupštinskim sjednicama, on je mogao da daje sugestije, zagovara politiku i učestvuje u raspravama o toj politici.[15877]

4460. Dana 12. maja 1992., na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, nakon što je Karadžić objavio šest strateških ciljeva za "srpski narod", Mladić je rekao kako je "dugo razmišljao i diskutovao u najužem krugu drugova […] o ciljevima strategijskim koji su sadržajni".[15878] Mladić je izjavio da bi za definisanje cilja bilo korisno odrediti i deifinisati teritoriju republike bosanskih Srba.[15879] Naveo je da postoje dva puta u budućnost, od kojih je prvi put rata, i da, po njegovom ubjeđenju, "za svakog čoveka rođenog na prostoru Srpske Republike Bosne i Hercegovine ili onoga kome koreni sežu

[15868] Husein Aly Abdel-Razek, T. 3581; P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjava svjedoka, 14 jul 1992.), par. 2.
[15869] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.
[15870] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020.
[15871] Reynaud Theunens, T.20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4. Dokazi koje je iznio Reynaud Theunens razmotreni su u poglavlju 3.1.3.
[15872] Robert Donia, T. 15492-15493; P1998 (Biografija Roberta Donie), str. 5.
[15873] P431 razmotren je i u poglavlju 9.5.5; P2508 razmotren je i u poglavlju 9.3.13; P3042 i P2210 razmotreni su i u poglavlju 2.1.1; P3918 je razmotren u poglavlju 9.3.8; a P6670 je razmotren u poglavlju 9.3.13.
[15874] P2001 (Izvještaj dr Roberta Donie, pod naslovom "Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, relevantni za optužnicu protiv Ratka Mladića, 1991-1996.", 18. februar 2013.), str. 4.
[15875] P2001 (Izvještaj dr Roberta Donie, pod naslovom "Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, relevantni za optužnicu protiv Ratka Mladića, 1991-1996.", 18. februar 2013.), str. 4.
[15876] P2001 (Izvještaj dr Roberta Donie, pod naslovom "Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, relevantni za optužnicu protiv Ratka Mladića, 1991-1996.", 18. februar 2013.), str. 4.
[15877] Robert Donia, T. 15702-15703.
[15878] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 9-10, 32. Pretresno vijeće ima u vidu da su u prevodu izraza "ciljevi" na engleski u ovom kontekstu izrazi "goals" i "objectives" korišteni kao međusobno zamjenjivi.

do ovih prostora postoji samo ovaj prvi put, koji je po meni put časti i slave i opstanka. Međutim, ja ovde ne govorim samo za Srb[e]".[15880] Zatim je dodao: "Ljudi i narodi nisu piljci niti ključevi u džepu pa ćemo ih premjestiti tamo-amo. To je lako reći, a teško ostvariti."[15881] Prema Mladićevom mišljenju, to "šta [...] rad[e] [...] treba da bude [njihova] najveća tajna".[15882] Srpski predstavnici u medijima i na političkim razgovorima i pregovorima trebali bi da izlažu ciljeve tako da oni zvuče privlačno onima čiju naklonost žele pridobiti, a "srpski narod" bi trebao da zna čitati između redova.[15883] Mladić je takođe rekao sljedeće: "[M]i ne možemo očistiti niti možemo imati rešeto da prosijemo samo da ostanu Srbi [...] a ostali da odu, [...] ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić [to] objasniti svijetu. To je, ljudi, genocid. Mi moramo da pozovemo svakog čoveka koji je čelom poljubio ove prostore i teritoriju države koju hoćemo da napravimo. I njemu je mjesto sa nama i pored nas."[15884] Na istom skupštinskom zasjedanju, Mladić je rekao: "[J]a bih ovdje predložio da mi usvojimo takvu pamet da mi nećemo u rat, a ako budemo napadnuti mi ćemo se braniti, mi nećemo rat protiv Muslimana kao naroda, niti protiv Hrvata kao naroda, već protiv onih koju su taj narod poveli i nahuškali na nas [...]. [...] Pa tačno definisati ko nam je neprijatelj."[15885] Zatim je napomenuo: "Ustaše, ustaše, to je znak kakvi su to ljudi. Međutim, mi moramo vidjeti sada i procijeniti […] ko su nam saveznici, a ko su nam neprijatelji i ko nam je lakši neprijatelj s kim bi lakše izašli na kraj. Preko toga trebamo i igrati i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno da nam ne bude u rovovima."[15886] On je objasnio i sljedeće: "A ako smo u ovom ratu došli do tamo gdje nije naše, onda moramo to zadržati da se kroz političke pregovore dobije ono što je naše, a nismo u mogućnosti da dobijemo na drugačiji način".[15887]

4461. Mladić je takođe primijetio: "A neprijatelj je zajednički, bilo da su muslimanske horde ili hrvatske horde. Neprijatelj je svim silama nasrnuo na nas sa svih strana." Dalje u izlaganju, rekao je: "[S]ad je bitno da mi političkom i drugom igrom izbacimo i jednog i drugog ili da se organizujemo i oružanom akcijom izbacimo jednoga, a sa drugim možemo nekako." Prema Mladićevim riječima, VRS je formiran "u ratnim

[15879] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 32.
[15880] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 31-32, 34.
[15881] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 33.
[15882] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 34.
[15883] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 34.
[15884] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 35.
[15885] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 33.
[15886] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 33.
[15887] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 32.

krvavim […] vremenima, kad padaju žrtve i najbolji sinovi našeg naroda". "Naoružani srpski narod" u republici bosanskih Srba, koji se odazvao pozivu da, zajedno s pripadnicima JNA, zaustavi "fašističku i fantomsku ustašku aždaju", bio je polazište za stvaranje te vojske. Sveta dužnost naroda je da se stavi u službu vojske koja će ga zaštititi od istrebljenja. Mladić je naglasio da to neće biti osvajačka vojska, jer im tuđe ne treba; oni formiraju vojsku koja će "braniti i odbraniti [njihove] tragove i zaštititi [njihovu] nejač od osvajačkih ambicija nacističkih plaćenika, koja će doneti slobodu svome narodu i omogućiti mu da u miru i spokoju živi sa svojim okruženjem na svojim vekovnim ognjištima."[15888] Cilj im je bio da imaju koridor sa Srbijom i "svoju državu tamo gdje su [im] tragovi i kosti očeva."[15889] Pretresno vijeće također podsjeća na dokaze, razmotrene u poglavlju 9.5.5, da je Mladić na istom skupštinskom zasjedanju rekao da su Muslimani u Sarajevu pod blokadom i dodao: "Nemaju oni kuda. Nemaju ni radi toga što je glava aždaje fundamentalizma ispod našeg čekića."

4462. Dana 12. oktobra 1992., Mladić je zabilježio da je održan sastanak glavnih organa VRS-a, na kraju kojeg je zapisao: "Definisati granice Republike Srpske".[15890] Dana 8. novembra 1992., na sastanku s Karadžićem i komandantima korpusa, Mladić je predložio plan koji je trebalo izložiti na mirovnoj konferenciji, uz napomenu da u političkim pregovorima ne treba nuditi nikakva ustupanja, demilitarizaciju ili ustupanje dijelova teritorije.[15891] Također je predložio bezuslovno povlačenje hrvatskih oružanih snaga sa teritorije Bosne i Hercegovine, kao i to da se muslimanskom narodu ponude pregovori o miru.[15892] Dana 29. novembra 1992., na pregovorima na sarajevskom aerodromu s Mladićem i Petkovićem, majorom u Glavnom stožeru HVO-a, Morillon je, u vezi s povlačenjem snaga na desnu obalu Neretve, rekao da je Mladić predložio da političari definišu granice.[15893]

4463. Pretresno vijeće upućuje na dokaze, razmotrene u poglavlju 9.3.8, u vezi s tim kako se Mladić izražavao na jednom sastanku početkom aprila 1993., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić, Karadžić, Krajišnik i predstavnici državnih i političkih organa republike bosanskih Srba.

[15888] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 41.
[15889] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 39.
[15890] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 23.
[15891] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 141, 149.
[15892] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 141, 149-150;
[15893] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 214, 218. Pretresno vijeće ima u vidu da je Mladić Petkovića u bilješci nazvao i "brigadirom", P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 214.

4464. Prema bilješkama Herberta Okuna o Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji, David Owen i Herbert Okun su se 24. aprila 1993. sastali s Karadžićem, Mladićem i Krajišnikom.[15894] Prema tim bilješkama, Mladić je oko 09:40 sati dao stratešku analizu problema Hrvata, Srba i Muslimana i zatražio da sve strane sjednu za sto zajedno i riješe problem u cijelosti.[15895] Zatim, oko 11:20 sati, Mladić, kako je zabilježeno, "traži cijelu zapadnu obalu Drine", na šta mu Owen i Okun odgovaraju "ne dolazi u obzir".[15896] U intervjuu objavljenom 25. juna 1993., na pitanje zašto Srbi ne prihvataju Vance-Owenov plan, Mladić je kao primjer naveo Posavinu i rekao da postoje dokazi da su Srbi tu bar 450 godina plaćali porez, tako da je Posavina srpska zemlja i da Srbi ne mogu prihvatiti plan gdje bi na tom području dobili samo jedan koridor.[15897]

4465. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.3.13 da se, na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 5. i 6. maja 1993., na kojoj je skupština glasala protiv ratifikacije Vance-Owenovog plana, Mladić žestoko suprotstavio tom planu.

4466. Na 34. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj od 27. avgusta do 1. oktobra 1993., Mladić je rekao da su narod i VRS ostvarili većinu strateških ciljeva i zadataka, i stvorili republiku bosanskih Srba. Rekao je da se "rat […] završava mirovnim ugovorom" i da su "u prilici […] da ga na pravi način okonča[ju]. Političko rješenje je u [njihovim] rukama". Dodao je da će VRS poštovati političku odluku koja bude donesena tog dana.[15898] S tim u vezi, Mladić je prokomentarisao ustavni sporazum iz Ženeve i rekao da u tom sporazumu VRS ne prepoznaje jasno suverenu republiku bosanskih Srba i da, u slučaju da sporazum bude prihvaćen, "trebać[e] ga dobro obrazložiti narodu i vojsci".[15899] Mladić je rekao da je, po njegovoj ocjeni i ocjeni Glavnog štaba VRS-a, ustavni sporazum "za Zapad i Hrvate […] trijumf". Mladić je izjavio da ukidanje VRS-a i potpuna demilitarizacija nisu prihvatljivi i da mir nema alternativu, ali da ni "Republika Srpska i interes srpskog naroda takođe nema alternativu". Prema Mladićevim riječima, "[k]ada odlučujemo o sebi, moramo imati u

[15894] P7742 (Bilješke s Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, 24. april 1993.), str. 1-2.
[15895] P7742 (Bilješke s Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, 24. april 1993.), str. 3.
[15896] P7742 (Bilješke s Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, 24. april 1993.), str. 4.
[15897] P7719 (Novinski članak –intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 8.
[15898] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 32.
[15899] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 32-33.

vidu i sudbinu srpskog naroda u Republici Srpskoj Krajini i šire. Ne smijemo narod u Republici Srpskoj Krajini gurnuti u Tuđmanove čeljusti, kao i deo našeg naroda."[15900] Mladić, koji je s Karadžićem učestvovao u dvije ili tri runde pregovora, izjavio je da "vojni vrh ne može biti paravrh političkom vrhu" i da on ne želi da bude iznad političkih vlasti.[15901] Što se tiče izlaska na more, što je, prema tumačenju Pretresnog vijeća, bio šesti strateški cilj (v. poglavlje 9.2.4), Mladić je iznio sljedeće mišljenje: "[N]ajveća greška i katastrofa je ako mi ne nametnemo svoju volju da idemo na more".[15902] On je Karadžića na mirovnim pregovorima savjetovao i kako da riješi probleme s Hrvatima i Muslimanima u dolini Neretve.[15903] Takođe je učestvovao u diskusijama o granicama i ustupanjima i sugerisao Karadžiću da Posavina treba da bude teritorija bosanskih Srba, da Hrvati i Muslimani ne treba da dobiju nijedan koridor u mirovnim pregovorima, i rekao da je Alija Izetbegović izgubio Brčko i da bosanski Srbi u Brčkom imaju svoju teritoriju.[15904] Mladić je rekao da zna da je to što on predlaže Karadžiću da se usvoji "krajnje radikalno", ali da Karadžić zna "nastupiti i opasnije".[15905] Mladić je Karadžiću takođe zamjerio to što nije tražio "što je naše u Zenici i Mostaru" i dodao da bi se "narod oduševio jednim pipkom i jednim prolazom do Zenice", te je nagovarao Karadžića da zatraži koridor do Tuzle i koridor do Zagreba.[15906] Mladić je rekao i sljedeće: "Znamo da ih muvamo i na političkom i na vojničkom polju do te mere da mora na kraju da se prizna faktičko stanje. Nema rešenja krize bez faktičkog stanja." Kazao je da ne želi nametati Karadžiću kako da glasa, ali da ne želi ni da "se raspe narod i vojska, naše jedinstvo, da iz pobede – samo što nismo presekli vrpcu – pretrpimo katastrofu. Nemoj sebi niko da dozvoljava." Mladić je sugerisao: "Molim vas, ljuljajmo ovo naše čedo. I nemojmo misliti da smo sve završili."[15907] On je takođe izjavio sljedeće: "Moramo ostati na svom zadatku, i u rovu, i u Skupštini i na

[15900] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 33.
[15901] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 38.
[15902] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 41.
[15903] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 38.
[15904] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 36, 40
[15905] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 40.
[15906] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 43.
[15907] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 41.

pregovaračkom stolu, da se izborimo za našu republiku," kao i "[sa] njima, gospodo, možemo dobiti samo minimalno ako zahtevamo maksimalno. I, molim vas, da se ne uspavamo na onome što smo stvorili."[15908]

4467. Dana 26. decembra 1993., pripremajući se za sastanak s načelnikom Generalštaba oružanih snaga Grčke, zakazan za 29. decembar 1993. u Solunu, u Grčkoj, Mladić je u svoju bilježnicu kao dvije teme zapisao: "Razmena podataka na nivou obaveštajnih službi u cilju sprečavanja ekspanzije Islama i sprečavanja uticaja u MZ radi donošenja nepovoljnih političkih odluka", uz napomenu da treba "[k]onkretizovati oblike saradnje i pomoći".[15909]

4468. Pretresno vijeće upućuje i na dokaze koje je razmotrilo u poglavlju 9.3.13 o Mladićevoj izjavi na sjednici skupštine bosanskih Srba od 10. januara 1994.: "Pred nama je neprijatelj svakim danom jači. Briga mi je ne da oni naprave državu nego da nestanu potpuno".

4469. Na istoj sjednici, Mladić je rekao i to da je istorijski zadatak Srba da spriječe stvaranje "Velike Hrvatske", te da Srbi treba da stvore uslove da Tuđman "propadne na Bosni" i da "razbi[ju] iluzije Muslimana".[15910]

4470. Dana 15. jula 1994., na sastanku s ministrom odbrane republike bosanskih Srba, Mladić je izjavio da VRS nema adekvatnu političku i finansijsku podršku za ostvarivanje strateških ciljeva koje je usvojila Skupština.[15911] Prema Mladićevim riječima, VRS je od strane političkih struktura čak bio i spriječen u realizaciji pojedinih operacija koje su bile direktno u funkciji ostvarivanja strateških ciljeva.[15912]

4471. Na 50. sjednici skupštine republike bosanskih Srba, održanoj 15. i 16. aprila 1995., Mladić je rekao da je, sa stanovišta definisanih i početnih ciljeva srpskog naroda, borba započeta i vođena na osnovama svesrpskih interesa i ciljeva.[15913] Po njegovom mišljenju, osim zaštite srpskog naroda i teritorije, "jedan od osnovnih definisanih ciljeva [bila] je borba za jedinstvo srpskog naroda i teritorije, tako da Drina ne bude granica […]".[15914] Međutim, Mladić je bio mišljenja da politika koja se vodi nije u saglasnosti

[15908] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 41, 44.
[15909] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 107, 110.
[15910] P3076 (Stenogram 37. sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 20.
[15911] P361 (Mladićeva bilježnica, 31. januar - 3. septembar 1994.), str. 207-209.
[15912] P361 (Mladićeva bilježnica, 31. januar - 3. septembar 1994.), str. 209-210.
[15913] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 1, 14, 25.
[15914] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 25.

sa ostvarivanjem tih ciljeva i da je "krajnje opasno po celinu […] srpskog naroda […] cepanje srpskog nacionalnog korpusa, sem ako budemo krajnjom silom onemogućeni da stvorimo jedinstvenu državu".[15915] On je "[p]olitičko nejedinstvo u realizaciji strategijskih ciljeva i nacionalnih interesa" vidio kao problem koji se nepovoljno odražava na borbenu gotovost VRS-a.[15916] Mladić je predložio da se razlike prevaziđu i odlože za period nakon ostvarivanja "osnovnih ciljeva zaštite srpskog naroda i stvaranja jedinstvene srpske države". On je takođe predložio da se preduzmu mjere ka afirmaciji "svesrpskog jedinstva" i definisanju "jasne jedinstvene nacionalne strategije" i "jedinstven[og] političko-državn[og] vojn[og] koncep[a] sa jedinstvenim pogledima na ovu stvarnost". Mladić je istakao značaj "svesrpske platforme", koja bi bila "odbrana naroda".[15917] Rekao je da su "srpski" narod i njegova vojska "oslobo[dili]" najveći dio "istorijskih, etničkih i srpskih teritorija" i izrazio žaljenje zbog političke prakse "proda[vanja]" ili "žrtvova[nja]" teritorija.[15918] Po njegovom mišljenju, "[n]edopustivo je da se ne lišavaju slobode oni koji zagovaraju predaju krvlju oslobođenih teritorija".[15919] Predložio je da se potpisivanje provizornih sporazuma o prekidu neprijateljstava uslovi potpisivanjem mirovnog sporazuma i priznavanjem faktičkog stanja.[15920] Ministar odbrane Ninković iznio je zapažanje da je Mladićev govor političke prirode i da o pitanjima o kojima je govorio Mladić sud treba da donesu poslanici i drugi političari.[15921] Karadžić je rekao da uopšte nije zadovoljan Mladićevim ekspozeom i da on više liči na ekspoze šefa države, kao i da Mladićeve političke poglede "potpuno odbacuj[e]". [15922] Mladić je kasnije naveo da njega ne interesuje "ko će biti u kojoj političkoj fotelji, već ko može objediniti narod i kako mo[gu] spasiti narod da ne doživ[e] jame".[15923]

4472. **Michael Rose** je u svom svjedočenju rekao da je vojska, generalno gledano, pružala podršku civilnoj vlasti i da je nije mjenjala, te da je Mladić, barem spolja, odgovarao Karadžiću, Koljeviću i Krajišniku. Međutim, na vojnom planu se ništa nije dešavalo bez Mladićevog znanja ili odobrenja. Rose je dodao da je Mladić možda mogao nadglasati političko rukovodstvo, jer je, na kraju krajeva, moć u republici

[15915] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 25.
[15916] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 36.
[15917] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 57.
[15918] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 27.
[15919] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 27.
[15920] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 60.
[15921] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 71.
[15922] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 96-97.
[15923] P4583 (Stenogram 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 249.

bosanskih Srba dolazila od vojske, ali da on nikada nije vidio da se to dešava.[15924] **Husein Aly Abdel-Razek** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić bio jedan od šačice ljudi koji su mogli parirati Karadžićevom uticaju i odbiti njegove prijedloge.[15925] Ovaj svjedok je takođe primijetio da su odnos političke i vojne komande karakterisali saradnja, saglasnost i sklad.[15926] Svjedok je bio pod utiskom da iza Karadžićevog stava u pogledu teškog naoružanja stoji Mladić, pošto Karadžić nije mogao donositi nikakve vojne odluke koje Mladić nije odobrio.[15927] **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju izjavio da su Koljević i Krajišnik mogli odlučivati o manje važnim pitanjima, ali da su za ozbiljna pitanja odluku uvijek prepuštali Karadžiću ili Mladiću.[15928]

4473. **Rupert Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je formulisanje strategije bosanskih Srba bilo zajednički posao i da su Karadžić i Mladić radili zajedno.[15929] U republici bosanskih Srba postojao je blizak odnos između vojnih i političkih struktura, te se Mladić nije mogao u potpunosti distancirati od politike.[15930] Smith je izjavio da je uvijek proučavao odnos između Karadžića i Mladića i da nikad nije vidio da Mladić dovodi u pitanje Karadžićev politički autoritet.[15931] **John Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da je, u skladu s Analizom borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992. godini, koju je potpisao Karadžić, Glavni štab VRS-a obavljao funkcije štaba Vrhovne komande i istovremeno pretpostavljene komande operativnim i nekim združenim taktičkim sastavima, što je pretpostavljalo saglasnost Vrhovne komande za "sve zadatke i ciljeve oružane borbe".[15932] Prema Wilsonovim riječima, to je značilo da su vojne operacije vođene u skladu s političkim odlukama i ciljevima, što je u skladu s onim što mu je Mladić stalno ponavljao u razgovorima koje su vodili, naime, da on, kao vojni komandant, podliježe političkoj kontroli.[15933]

[15924] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 212.
[15925] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 58, dodatna izjava svjedoka od 16. jula, str. 3.
[15926] Husein Aly Abdel-Razek, T. 3601.
[15927] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 28; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3601, 3657.
[15928] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 213.
[15929] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 230.
[15930] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 231, 233.
[15931] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 231-232.
[15932] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 136; P338 (Izvještaj Glavnog štaba o borbenoj gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 153.
[15933] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 136.

4474. **Pyers Tucker** je u svom svjedočenju izjavio da je prisustvovao sastanku Mladića i Morillona 27. oktobra 1992. u Štabu SRK-a.[15934] Morillon je tražio saglasnost za razmještanje Drugog kanadskog bataljona na područje Banjaluke, koje je predstavljalo veliki dio teritorije koju su kontrolisali bosanski Srbi.[15935] Mladić je rekao da nije ovlašten da daje saglasnost za to, ali je obećao da će obavijestiti vladu bosanskih Srba i vratiti se na taj zahtjev na sljedećem sastanku.[15936] Na jednom drugom sastanku s Mladićem u Lukavici 15. novembra 1992., Mladić je izrazio protivljenje razmještanju Drugog kanadskog bataljona.[15937] Suprotno onome što je rekao Tuckeru na sastanku od 27. oktobra 1992. – da nije ovlašten da odlučuje po pitanju Drugog kanadskog bataljona – Mladić je ovog puta izjavio da je on, i samo on, u mogućnosti da donosi i provodi takve odluke.[15938] Na sastanku od 19. novembra 1992., Mladić je nastavio da negoduje zbog prisustva Hrvatske vojske u Bosni i istakao je značaj sastanka s generalnom Tusom iz oružanih snaga Hrvatske.[15939] Iako je razmještanje Drugog kanadskog bataljona uslovljavao povlačenjem hrvatskih snaga, Mladić je i ovog puta rekao da je za donošenje te odluke ovlaštena vlada bosanskih Srba i preporučio da se u vezi s tim sastanu s Radovanom Karadžićem, a da će on upotrijebiti svoj uticaj da se skupština na Palama saglasi s tim razmještanjem.[15940] Dana 3. marta 1993., Tucker je zajedno s Morillonom prisustvovao sastanku s Mladićem, koji je održan u 13:30 sati na sarajevskom aerodromu i na kojem se Mladić usprotivio novom sporazumu o prekidu vatre u Bosni i Hercegovini zato što su prethodni sporazumi propali.[15941] Tucker je u svom svjedočenju takođe govorio o odnosu Karadžića i Mladića i rekao da je donošenje taktičkih odluka, za razliku od strateških, bilo u Mladićevom domenu.[15942] Prema Tuckerovim riječima, Mladić je rekao da je njegova krajnja dužnost bila da osigura bezbjednost bosanskih Srba, uslijed čega je Morillon stekao utisak da bi on stvar uzeo u svoje ruke ako bi mislio da je bezbjednost Srba ugrožena i da, u tom slučaju, neke

[15934] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 25.
[15935] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 26-27.
[15936] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 28.
[15937] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 57.
[15938] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 59; Pyers Tucker, T. 3821.
[15939] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 58, 61.
[15940] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 62.
[15941] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 151.
[15942] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 277.

političke odluke ne bi sproveo.[15943] Mladić se u više navrata u nezvaničnim kontaktima "hvalisao" Morillonu kako je on "balkanski Napoleon" i da će "on i samo on" odlučiti o pitanjima vezanim za bezbjednost Srba u Bosni.[15944] Pored toga, Karadžić je odluke o pojedinostima koje su se ticale VRS-a obično prepuštao vojnom rukovodstvu bosanskih Srba.[15945] Međutim, taj svjedok je priznao da može dati samo nepotpunu ocjenu stvarnih Karadžićevih ovlaštenja u to vrijeme, pošto nema na raspolaganju dovoljno pravih obavještajnih podataka.[15946]

4475. Ovaj svjedok je u svom svjedočenju takođe izjavio da se Mladić gotovo i nije trudio da prikrije činjenicu da se na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba ništa od vojnog značaja ne može desiti bez njegovog izričitog odobrenja i da je bilo sasvim očigledno da Mladić donosi sve praktične vojne odluke od bilo kakvog značaja.[15947] Tucker je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić, na sastanku s Morillonom 27. oktobra 1992., rekao da je republika bosanskih Srba stvarni entitet i upozorio da se neće poštovati nijedan sporazum koji republika bosanskih Srba ne ratifikuje.[15948] Takođe je upozorio Morillona da se bosanski Srbi neće sastajati s UN-om ako im se predstavnici UN-a ne budu obraćali kao članovima zvaničnih organa republike bosanskih Srba.[15949] Dana 26. novembra 1992., Mladić je s hrvatskim vojnim vlastima razgovarao o potpisivanju sporazuma o prekidu vatre i tom prilikom rekao da će zatražiti savjet od političkih struktura i možda sljedećeg dana potpisati sporazum.[15950] Tucker smatra da je to bila taktika kojom se Mladić, kako su on i njegove kolege imali priliku često vidjeti, koristio kako bi postigao ono što želi.[15951] Sljedećeg dana, na sastanku s Morillonom i Karadžićem, Mladić je potpisao sporazum o prekidu vatre.[15952] Na tom sastanku, Mladić, Karadžić i Koljević su izvadili mapu s nacionalnim sastavom stanovništva Bosne i Hercegovine kako bi Morillonu pokazali da su bosanski Srbi "preuzeli kontrolu" samo nad područjima s većinskim srpskim stanovništvom i da nisu pokušali

[15943] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 277.
[15944] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 282.
[15945] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 279-280.
[15946] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 285.
[15947] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 59.
[15948] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 36.
[15949] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 36.
[15950] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 71.
[15951] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 71.
[15952] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 72.

preuzeti kontrolu nad područjima na kojima su Srbi bili u manjini.[15953] Rekli su da "ne žele da žive s Muslimanima", nazivajući ih "Turcima".[15954]

4476. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze, razmotrene u poglavlju 2.1.1, da Mladić nije bio član Vrhovne komande, koja je bila formirana 30. novembra 1992., i da je njenim sastancima mogao da prisustvuje samo ako je bio pozvan. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze, razmotrene u poglavlju 3.1.3, koje je iznio Reynaud Theunens, čija je ocjena, na osnovu zapisnika sa sastanaka Predsjedništva bosanskih Srba i Štaba Vrhovne komande, da je Mladić prisustvovao sastancima Vrhovne komande od 1992. do 1995. i da je referisao Vrhovnoj komandi i Predsjedništvu o vojnoj situaciji u Bosni i Hercegovini.

4477. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić, iako je od 12. maja 1992. do 16 aprila 1995. stalno tvrdio da nije sklon miješanju u pitanja politike i da je u više navrata odbio donijeti odluku dok se ne konsultuje s političkim rukovodstvom bosanskih Srba, na sjednicama skupštine bosanskih Srba u periodu od 12. maja 1992. do 16. aprila 1995. aktivno učestvovao u raspravama o politici s članovima vlade bosanskih Srba. Mladić je pitanja politike razmatrao i na nekoliko sastanaka s visokim političkim funkcionerima i predstavnicima međunarodne zajednice, na kojima je iskazivao svoju predanost strateškim ciljevima. Pretresno vijeće takođe konstatuje da se na sjednici skupštine bosanskih Srba 5. i 6. maja 1993. Mladić oštro usprotivio Vance-Owenovom planu i da je često sugerisao srpskim političarima iz Bosne koji stav treba da zauzmu na mirovnim pregovorima kako bi se ostvarili prvobitno definisani strateški ciljevi. U tom pogledu, Mladić je u više prilika insistirao na tome da Karadžić i političko rukovodstvo trebaju ostati pri strateškim ciljevima koje su prvobitno definisali i da ne smiju praviti nikakve teritorijalne ustupke kako bi se osigurala ujedinjena jedinstvena srpska država bez Muslimana i Hrvata.

4478. Što se tiče argumenta odbrane da optuženi u skupštini bosanskih Srba nije imao pravo glasa, da je prisustvovao samo veoma malom broju sjednica skupštine i da nije bio član Vrhovne komande VRS-a, Pretresno vijeće ima u vidu da tvrdnje odbrane u vezi s tim da li je Mladić bio član skupštine bosanskih Srba i Vrhovne komande jesu potkrijepljene dokazima koji se razmatraju u ovom poglavlju. Međutim, kao što je ukratko izloženo gore u tekstu, optuženi je ipak prisustvovao i učestvovao u radu

[15953] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 78.
[15954] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 78.

sjednica skupštine na kojima se raspravljalo o pitanjima politike, kao što su definisanje šest strateških ciljeva, mirovni pregovori i teritorijalni ustupci, a prisustvovao je i sastancima Vrhovne komande. Pretresno vijeće takođe ima u vidu da se Mladić u svojim obraćanjima Skupštini na tim sjednicama detaljno bavio tim pitanjima s namjerom da utiče na odluke političkog rukovodstva bosanskih Srba. Shodno tome, argumenti odbrane ne predstavljaju odgovor na tu optužbu.

4479. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.8 Širenje, podsticanje i/ili omogućavanje širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata

4480. U vezi s ovim navodnim doprinosom, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[15955] **Miloš Šolaja**, koji je od 18. jula 1992. do kraja rata bio glavni urednik u Pres centru 1. KK-a;[15956] i **Savo Sokanović**, koji je od decembra 1992. bio komandant Sektora za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a,[15957] kao i dokumentarni dokazi. [15958]

4481. U izvještaju Glavnog štaba VRS-a iz septembra 1992., Mladić je naveo da se "pred pripadnike VRS-a postavlj[a]" više zadataka, među kojima i taj da se informativno-propagandna djelatnost strogo usmjeri i podvrgne kontroli.[15959] Saopštenja za javnost trebalo je davati preko informativne službe Glavnog štaba ili korpusa.[15960] Praksu da nepripremljeni pojedinci daju izjave "koje vrlo štetno djeluju" trebalo je spriječiti, a novinare, koje je nazvao "lovcima senzacija", kao i "lakomislene" pripadnike VRS-a koji svojim javnim istupanjem učine štetu, trebalo je pozvati na

[15955] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.
[15956] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 4.
[15957] Savo Sokanović, T.35678-35681.
[15958] P1975 i P1976 su razmotreni u poglavlju 9.3.13.
[15959] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 1, 7, 9.
[15960] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 9.

odgovornost.[15961] Prema planu moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, koji je potpisao Gvero, a odobrio Mladić, Sektor za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a trebao je inicirati jedinstven nastup Srpske pravoslavne crkve i političkih, diplomatskih, informativnih i vojnih institucija, na prezentiranju objedinjenih stavova o istorijskoj i aktuelnoj poziciji Srba.[15962] Za vođenje propagande trebalo je animirati najpoznatije naučnike, umjetnike i intelektualce svih stručnih profila.[15963] Planom je bio predviđen niz mjera kojima je trebalo obezbijediti, između ostalog, da VRS i "narod" u potpunosti shvate nužnost samoodbrane kao izraz svojih osnovnih ljudskih prava i čvrstu opredijeljenost da se spriječi da drugi narodi "stvaraju i zaokružuju" svoje države na račun tradicionalno srpskih teritorija.[15964] Kod vojske i naroda trebalo je razvijati čvrsto uvjerenje da su odbrambene borbene aktivnosti izraz istorijske nužnosti, između ostalog i time što bi se sastavila informacija o ugroženosti srpskog naroda.[15965] Pomenuti Sektor je imao zadatak da plasira dezinformacije kako bi se "prikri[le] stvarne namere i snage" i pažnja usmjerila na sporedne stvari, kao i podsticao sukob i razdor u neprijateljskim redovima.[15966] Psihološkom propagandom trebalo je oslabiti moral neprijatelja i podsticati sukobe između Hrvata i Muslimana.[15967]

4482. U intervjuu koji je dao za časopis VRS-a *Srpska vojska* od 18. novembra 1992., Mladić je uputio čestitke povodom izlaska prvog broja lista VRS-a i poželio uspjeh redakciji.[15968] Izrazio je nadu da će "naš narod" biti objektivno i istinito informisan o zbivanjima u VRS-u i o njegovim rezultatima, kao i da će to postati časopis koji će "se rado čitati u svakoj kući, u svakom našem domu".[15969] Rekao je da su Srbi izvukli pouku

[15961] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 9.
[15962] P4011 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, bez datuma), str. 1, 5. V. takođe P5081 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanjaVRS-a, koji je potpisao Milan Gvero i odobrio Ratko Mladić, bez datuma), str. 2.
[15963] P4011 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, bez datuma), str. 2, 4. V. takođe P5081 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, koji je potpisao Milan Gvero i odobrio Ratko Mladić, bez datuma), str. 2.
[15964] P4011 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, bez datuma), str. 1. V. takođe P5081 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, koji je potpisao Milan Gvero i odobrio Ratko Mladić, bez datuma), str. 1.
[15965] P4011 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, bez datuma), str. 1-2. V. takođe P5081 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, koji je potpisao Milan Gvero i odobrio Ratko Mladić, bez datuma), str. 2.
[15966] P4011 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, bez datuma), str. 3, 5. V. takođe P5081 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, koji je potpisao Milan Gvero i odobrio Ratko Mladić, bez datuma), str. 4.
[15967] P4011 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, bez datuma), str. 3. V. takođe P5081 (Plan moralno-psiholoških aktivnosti i informisanja VRS-a, koji je potpisao Milan Gvero i odobrio Ratko Mladić, bez datuma), str. 3.
[15968] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 4, 8.
[15969] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 4, 8.

iz "tragičnih događaja 1941. godine".[15970] Mladić je zatim dodao: "Mogli smo još spremniji biti da smo na vreme shvatili kakve susede imamo i s kime smo u zajedničkoj kući."[15971] **Savo Sokanović** je potvrdio da je Mladić pod događajima iz 1941. godine koje je spomenuo u intervjuu za časopis *Srpska vojska* podrazumijevao zločine koji su u prošlosti počinjeni nad Srbima.[15972] U istom intervjuu, Mladić je zahvalio SDS-u što je "osvestio" Srbe i "otvorio [im] oči pred ove burne događaje", kao i VRS-u, koji je "sta[o] na branik pragova pradedovskih ognjišta i nije dozvoli[o] da ponovo budemo u stroju za bacanje u jame". Mladić je izjavio: "Neprijatelji naši nemaju nikakvih šansi [...] da ugroze živote naše nejači." Objasnio je da su hrvatske snage ušle na teritoriju "bivše" Bosne i Hercegovine "da bi zametnul[e] krvavo kolo i bratoubilački rat". Mladić je zatim rekao kako su Muslimani naseli na tu provokaciju i obećanja Franje Tuđmana i HDZ-a, misleći kako će "lako očistiti BiH od srpskog naroda i da će se širiti po njoj".[15973] Prema Mladićevim riječima, Srbi su branili "svoja ognjišta, svoju čast i dostojanstvo" i svi su morali u rovovima braniti ono što su postigli, jer se "neprijatelj [neće] tako lako odreći nasrtaja na naše živote".[15974]

4483. Prema navodima objavljenim u časopisu *Srpska vojska,* na sastanku održanom početkom aprila 1993., kojem su, između ostalih, prisustvovali Mladić, Karadžić, Krajišnik i predstavnici državnih i političkih organa republike bosanskih Srba, Mladić je rekao da je "naš narod" vodio žestoke i pobjedonosne bitke na Kupresu i u donjem toku rijeke Bosne da bi spriječio da se "ustaške čeljusti sklope u centralnoj Bosni".[15975] Nastavio je riječima da su "[t]ada stvoreni operativno-strategijski uslovi za sprečavanje najvećeg genocida i totalnog uništenja srpskog naroda" zapadno od rijeke Drine.[15976] Prema Mladićevim riječima, u vrijeme tih dejstava mnogi Srbi nisu bili svjesni opasnosti niti su mogli da shvate kriminalne namjere "ustaške koalicije" sračunate na razbijanje Jugoslavije.[15977] "Visoka patriotska svijest" srpskog naroda koji se masovno

[15970] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 4.
[15971] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 4.
[15972] Savo Sokanović, T. 35747.
[15973] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 4.
[15974] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 5, 7.
[15975] P3918 (Mladićev govor, rezimiran u jednom novinskom članku pod naslovom "Godišnja analiza odbrambenih borbenih dejstava VRS-a", 21. april 1993.), str. 1-2.
[15976] P3918 (Mladićev govor, rezimiran u jednom novinskom članku pod naslovom "Godišnja analiza odbrambenih borbenih dejstava VRS-a", 21. april 1993.), str. 2.
[15977] P3918 (Mladićev govor, rezimiran u jednom novinskom članku pod naslovom "Godišnja analiza odbrambenih borbenih dejstava VRS-a", 21. april 1993.), str. 2.

odazvao pozivu na borbu protiv "ustaške najezde" bila je rezultat jasnog definisanja ciljeva "naše borbe" na sjednici skupštine bosanskih Srba od 12. maja 1992.[15978]

4484. U jednom intervjuu koji je objavljen u *NIN*-u 25. juna 1993., Mladić je izjavio da Srbi kao narod nikad prije nisu bili napadnuti u vremenu i prostoru kao što je to "danas".[15979] Napadnuto je čitavo biće srpskog naroda.[15980] Za Srbe, ovo je nacionalnooslobodilački rat, da budu svoji na svome prvi put otkad s[u] porobljeni poslije Kosovskog boja.[15981] Muslimani su izdali srpski narod i davili ga 500 godina.[15982] Muslimani su "najgori ološ srpskog naroda koji je promenio veru, [a to] znači – izdati svoj narod. Izdati sebe".[15983] Srbi vode pravedan rat na "svojim" teritorijama i brane se.[15984]

4485. U govoru koji je u vezi s Direktivom br. 5 održao u junu 1993. ili približno u to vrijeme, pred publikom u kojoj su, između ostalih, bili mitropolit Nikolaj, predsjednik, generali, komandanti i ministri, Mladić je istakao potrebu da se kroz neposredne kontakte s narodom, borcima i starješinama razvija svijest o nužnosti i pravednosti borbe srpskog naroda.[15985] Postojala je i potreba da se razvijaju patriotska osjećanja kako bi se ljudi motivisali za borbu, kao i da se kod boraca i naroda razvija uvjerenje da je cilj njihove borbe vojno oslobođenje teritorija koje im pripadaju.[15986]

4486. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.3.13. Prema tim dokazima, Mladić je za izdanje *Oslobođenja* od 8. novembra 1994. izjavio da će Srbi "vratiti teritorije koje su uzeli Muslimani u Drugom svetskom ratu, i za kaznu i više od toga". Jedan video-snimak od 26. juna 1995. prikazuje Mladića kako govori da su Srbi organizovali svoju odbranu, očuvali većinu srpskih teritorija i spriječili "planirani" i "pripremani /nerazumljivo/ genocid".

4487. Dana 10. februara 1995., Mladić je potpisao jedan dokument kojim su regulisane nadležnost i kadrovska popuna Sektora za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog

[15978] P3918 (Mladićev govor, rezimiran u jednom novinskom članku pod naslovom "Godišnja analiza odbrambenih borbenih dejstava VRS-a", 21. april 1993.), str. 3.
[15979] P7719 (Članak iz *NIN*-a– intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 2. Pretresno vijeće ima u vidu da je *NIN* bio srpski časopis.
[15980] P7719 (Članak iz *NIN*-a – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 2.
[15981] P7719 (Članak iz *NIN*-a – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 3.
[15982] P7719 (Članak iz *NIN*-a – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 4.
[15983] P7719 (Članak iz *NIN*-a – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 4.
[15984] P7719 (Članak iz *NIN*-a – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 6.
[15985] P2913 (Djelimični transkript Mladićevog govora u vezi s Direktivom br. 5), str. 1.
[15986] P2913 (Djelimični transkript Mladićevog govora u vezi s Direktivom br. 5), str. 1, 4.

štaba VRS-a, s ciljem unapređenja njegovog rada.[15987] Nadležnosti ovog Sektora obuhvatale su informisanje i psihološko-propagandne aktivnosti prema VRS-u i srpskom stanovništvu, kao i prema neprijateljskim jedinicama i stanovništvu.[15988] Ovaj Sektor je bio dužan da više puta u toku dana Glavnom štabu ili Centru za informativno-propagadnu djelatnost dostavlja podatke o stanju u jedinicama.[15989] Na osnovu tih izvještaja sastavljali su se članci i drugi informativni materijal za plasiranje u javnosti putem radija, televizije i štampe.[15990] Pored toga, Sektor je imao obavezu da prima ovlaštene novinare upućene u njihovu jedinicu, da ih priprema i omogući im izvršavanje odobrenih zadataka, vodeći računa o zaštiti tajnih podataka i "ostvarivanju željenih informativno-propagandnih efekata". Prema mogućnostima, Sektor je trebao izdavati svoje listove, biltene, letke, itd. On je takođe trebao sačinjavati informacije namijenjene propagandnom djelovanju na jedinice VRS-a i stanovništvo, i obezbijediti njihovo prezentiranje radi jačanja borbenog morala kod naroda i vojske.[15991] Dana 31. marta 1995., Glavni štab VRS-a izdao je hitnu direktivu, koju je potpisao Mladić, u kojoj se komandantima korpusa naređuje da koordiniraju informisanje javnosti o "borbenim dejstvima u operaciji i psihološko-propagandnu aktivnost prema neprijatelju [...] preko Centra za informativno-propagandne djelatnosti GŠ VRS".[15992]

4488. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o provođenju Mladićevih gore navedenih naređenja i širenju propagande u javnosti, i ono će te dokaze razmotriti u tekstu koji slijedi.

4489. Za časopis *Srpska vojska* od 18. novembra 1992., general-major Milan Gvero, pomoćnik komandanta za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, izjavio je da taj list treba da bude glasilo VRS-a i "oslonac i moralni podstrekač naših boraca i naroda."[15993]

[15987] P5082 (Nadležnost i kadrovska popuna Organa za moral, verske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, 10. februar 1995.), str. 1.
[15988] P5082 (Nadležnost i kadrovska popuna Organa za moral, verske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, 10. februar 1995.), str. 3.
[15989] P5082 (Nadležnost i kadrovska popuna Organa za moral, verske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, 10. februar 1995.), str. 3.
[15990] P5082 (Nadležnost i kadrovska popuna Organa za moral, verske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, 10. februar 1995.), str. 3.
[15991] P5082 (Nadležnost i kadrovska popuna Organa za moral, verske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, 10. februar 1995.), str. 4.
[15992] P1470 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a za dalja dejstva br. 7/1 31. mart 1995.). 1, 6.
[15993] P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.), str. 1-3.

4490. Gvero je 8. februara 1993. sačinio izvještaj o stanju morala u VRS-u u januaru 1993., u kojem je konstatovao da je unaprijeđen rad Centra za informisanje i psihološko-propagandne djelatnosti i da su počeli davati sve "osmišljenija i kompletnija saopštenja za javnost".[15994] Dodao je da izlaze i tri kvalitetna lista, *Srpska vojska*, *Krajiški vojnik* i *Nova krila*.[15995]

4491. **Miloš Šolaja** je izjavio da je stav Pres centra 1. KK-a bio da treba izbjegavati propagandnu djelatnost i da je Centar pokušavao izvještavati i o drugim temama, a ne samo o ratu i međunacionalnim napetostima.[15996] VRS nije nikad naredio Pres centru da neki događaj opiše na način koji nije odgovarao istini, niti da piše bilo kakve huškačke tekstove ili širi propagandu da nesrpsko stanovništvo ne treba da živi zajedno sa Srbima u republici bosanskih Srba.[15997] Svjedok je bio glavni urednik *Krajiškog vojnika*, lista 1. KK-a, u kojem je 28. juna 1992., 17 dana prije nego što je svjedok stigao u Pres centar, objavljen članak u kojem se tvrdi da srpski narod mora organizovati odbranu da bi zaštitio svoj nacionalni identitet.[15998]

4492. Dana 9. marta 1993., Gvero je komandama svih korpusa VRS-a, uključujući Vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu, izdao instrukcije za informisanje domaće i strane javnosti o aktivnostima VRS-a tokom marta 1993., u kojima je naveo da je "[p]reka [...] potreba da informisanje javnosti o aktivnostima vojske RS bude jedinstveno i maksimalno u funkciji ostvarivanja željenih informativno-propagandnih efekata".[15999] Takođe je naveo da "u sadašnjem trenutku posebno osjetljivim čin[e] informisanje sa prostora istočne Bosne", uslijed čega "treba pomno pratiti i imati u vidu informisanje javnosti".[16000] Trebalo je spriječiti svako nekontrolisano i neogranizovano kretanje domaćih i stranih novinara.[16001]

4493. U izdanju lista *Srpska vojska* od 15. jula 1993., Gvero je napisao da su Srbi primorani da se brane i bore za svoj opstanak protiv "osvetničk[og], mračnjač[kog] azijats[kog] tursk[og] zulum[a]" i prijetnji "ustaškom jamom i kamom".[16002] Rekao je da

[15994] P5078 (Izvještaj o stanju morala u VRS-u, 8. februar 1993.), str. 1, 11.
[15995] P5078 (Izvještaj o stanju morala u VRS-u, 8. februar 1993.), str. 11.
[15996] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 6, 23, 35.
[15997] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 23-25; Miloš Šolaja, T. 32779, 32781.
[15998] D924 (Miloš Šolaja, izjava svjedoka, 11. juni 2014.), par. 5; Miloš Šolaja, T. 32731-32733; P7190 ("Na braniku Krajine", Bilten 1. KK-a, 28. juni 1992.), str. 1.
[15999] P7392 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1993.), str. 2.
[16000] P7392 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1993.), str. 3.
[16001] P7392 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1993.), str. 3.
[16002] P6940 (Članak Milana Gvere u časopisu *Srpska vojska* pod naslovom "Svilen gajtan za Aliju"), str. 1, 3.

je ponašanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata "ekstremn[o], necivilizovan[o], često divljačk[o]" i da njihova mržnja prema Srbima ide "do istrebljenja Srba svim, najčešće zverskim, metodama".[16003] Za Aliju je takođe rekao da je "nesrećni verski fanatik" i "fundamentalista islama", koji je "najveće […] zlo za [svoje] verske sledbenike".[16004]

4494. U naređenju koje je Sektor za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a 19. novembra 1994. izdao pomoćnicima komandanata za moral, vjerske i pravne poslove svih korpusa VRS-a i drugim jedinicama VRS-a, komandantima se nalaže da, prilikom informisanja javnosti, ukazuju na to da se muslimanska ofanzivna dejstva intenziviraju i da su Muslimani oprijedeljeni za ratnu opciju.[16005] Uz "vešto oblikovanje [...] informacija", komandanti su trebali kroz "argumentovana ukazivanja" isticati da je neprijatelj u padu, zbog opšte panike i rasula.[16006] Istovremeno, komandanti su dobili instrukciju da ukazuju na riješenost i odlučnost vojske i naroda da se uspostavi pravedan i trajni mir. U saopštenjima za javnost trebalo je davati uopštenu ocjenu o borbenim uspjesima VRS-a i posebno isticati primjere hrabrosti, odlučnosti i junaštva boraca, uključujući i poštovanje normi međunarodnog ratnog prava. Naposljetku, ofanzivna dejstva VRS-a trebalo je "maksimalno maskirati"; komandantima je data instrukcija da ne obavještavaju javnost o ofanzivama VRS-a, a da ih u poodmakloj fazi prikažu kao "prirodno pravo na samoodbranu i iznuđeni odgovor, tj. kontraofanzivu".[16007]

4495. Dana 15. marta 1995., Gvero je komandama svih korpusa VRS-a izdao instrukcije o tome kako da domaću i međunarodnu javnost informišu o dejstvima VRS-a.[16008] U tim instrukcijama Gvero je naveo da, shodno Mladićevom naređenju od 27. decembra 1994., centri za informativno-propagandnu djelatnost korpusa, između ostalog, imaju zadatak da sedmično pripremaju adekvatne priloge sa terena za svaku radio i tv emisiju.[16009] Pri tome se moralo voditi računa o izboru teme i pridržavati se "ranije utvrđenih stavova o potrebi mobilizatorske uloge priloga".[16010] U instrukcijama je takođe stajalo da jedinice ne smiju da primaju novinare bez pismenog odobrenja

[16003] P6940 (Članak Milana Gvere u časopisu *Srpska vojska* pod naslovom "Svilen gajtan za Aliju"), str. 2.
[16004] P6940 (Članak Milana Gvere u časopisu *Srpska vojska* pod naslovom "Svilen gajtan za Aliju"), str. 4.
[16005] P6646 (Uputstva Sektora za moral, vjerske i pravne poslove u vezi s informisanjem javnosti), str. 1.
[16006] P6646 (Uputstva Sektora za moral, vjerske i pravne poslove u vezi s informisanjem javnosti), str. 1.
[16007] P6646 (Uputstva Sektora za moral, vjerske i pravne poslove u vezi s informisanjem javnosti), str. 2.
[16008] D1053 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1995.), str. 1.
[16009] D1053 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1995.), str. 2.
[16010] D1053 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1995.), str. 1-2.

Centra za informativno-propagandnu djelatnost korpusa, u kojem su precizirani sadržaji priloga i mjesta snimanja.[16011] U instrukcijama su takođe detaljno utvrđene obaveze jedinica i pres centara u pogledu postupanja s novinarima koji prolaze kroz republiku bosanskih Srba ili u njoj borave radi izvještavanja.[16012]

4496. **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić zahtijevao da javnost bude objektivno i istinito informisana o stanju na teritoriji i u zonama borbenih dejstava.[16013] Mladić nije dozvoljavao "laži i improvizacije".[16014]

4497. Pretresno vijeće ima u vidu gore navedene dokaze, koje je iznio Milutinović, da je Mladić zahtijevao da se javnost informiše objektivno i istinito. Takođe, Pretresno vijeće podsjeća na gore razmotrene dokumentarne dokaze o tome da je Mladić, u jednom intervjuu za časopis *Srpska vojska*, izrazio nadu da će javnost biti objektivno i istinito informisana o borbenim dejstvima i postignućima VRS-a. Pretresno vijeće ima u vidu da su ti dokazi u suprotnosti s drugim predočenim dokazima, uključujući naređenja koja je Mladić izdao Sektoru za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a da u javnosti širi dezinformacije kako bi se prikrile "stvarne namere i snage" VRS-a, da plasira informacije sračunate na postizanje željenih propagandnih efekata, posebno mobilizatorskih efekata, kao i da strogo kontroliše kretanje novinara i sadržaj njihovih priloga. Ti dokazi su takođe u suprotnosti s primjerima provođenja Mladićevih naređenja, kao što su Gverine instrukcije iz 1993. i 1995., prema kojima je informacije trebalo plasirati u javnosti tako da one pojačaju mobilizatorski efekt, ili kao što su Sokanovićeve instrukcije da informacije za javnost treba "vešto oblikovati", a ofanzivna dejstva VRS-a "maksimalno maskirati" i prikazati u medijima kao odbrambena dejstva. Pretresno vijeće, stoga, zaključuje da, s obzirom na ogromnu količinu pouzdanih dokaza koji pokazuju suprotno, dokazi koji govore da je Mladić nastojao da se javnost istinito i objektivno informiše nisu uvjerljivi.

4498. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, u periodu od septembra 1992. do barem marta 1995., Mladić uspostavio i održavao jedan kontrolisan i centralizovan sistem širenja propagande o bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima. Glavnom štabu VRS-a, konkretno Sektoru za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, naredio je da širi propagandu među Srbima. U skladu s

[16011] D1053 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1995.), str. 2.
[16012] D1053 (Instrukcija VRS-a o informisanju javnosti, 9. mart 1995.), str. 3.
[16013] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 56.
[16014] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 56.

Mladićevim naređenjima, propagandu je trebalo usmjeriti na osvješćivanje Srba da je rat koji vode rat nacionalnog oslobođenja i odbrambeni rat protiv bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, te da se na taj način u tom pogledu dobije njihova podrška. U tu svrhu, on je Sektoru za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a naredio da se informacije za javnost moraju pripremati tako da se njima prikriju istinske namjere VRS-a i doprinese "ostvarivanju željenih informativno-propagandnih efekata". Na osnovu cjelokupnog sadržaja Mladićevih naređenja koja su se ticala pitanja propagande, a koja su razmotrena gore u tekstu, Pretresno vijeće konstatuje da je pod "željenim informativno-propagandnim efektima" Mladić podrazumijevao mobilizatorski efekt propagande na srpski narod, što je obuhvatalo i elemente usađivanja straha od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, kao i mržnje prema njima. Mladićeva naređenja su na terenu provodili nadležni organi Glavnog štaba VRS-a, kao što su Sektor za moral, vjerske i pravne poslove i Centar za informativno-propagandne djelatnosti.

4499. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić na sastancima s političkim rukovodstvom bosanskih Srba isticao značaj propagande. Pretresno vijeće dalje konstatuje da se Mladić, u intervjuima koje je davao časopisima namijenjenim široj javnosti i drugim sredstvima javnog informisanja, pogrdno izražavao o bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, te da je, na primjer, rekao: "Muslimani su najgori ološ", "[Muslimani su htjeli] očistiti BiH od srpskog naroda", "krvavo kolo i bratoubilački rat [Hrvata]", "ustaške čeljusti". Mladić je takođe insistirao na istorijskom pravu Srba na određene teritorije i podsjećao na priče o viktimizaciji Srba u prošlosti, među kojima su i one o genocidu i zločinima bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana počinjenim nad Srbima, što ilustruju njegove izjave poput "tragičnih događaja 1941. godine"; "[VRS je] sta[o] na branik pragova pradedovskih ognjišta"; "da [srpski narod] ponovo bud[e] u stroju za bacanje u jame"; "pobedonosne bitke na Kupresu [...] sprečavanje najvećeg genocida i totalnog uništenja srpskog naroda "; "odbranu protiv ustaške najezde"; "[n]apadnuto je čitavo biće srpskog naroda"; "Muslimani su izdali srpski narod i davili ga 500 godina"; "Za Srbe ovo je nacionalnooslobodilački rat, da budu svoji na svome prvi put otkad s[u] porobljeni posle Kosovskog boja".

4500. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić, od septembra 1992. pa barem do marta 1995., učestvovao u stvaranju mašinerije za širenje propagande, kao i da je tu mašineriju koristio za kontrolisanje informacija koje će biti plasirane u javnosti, u svrhu prikrivanja istinskih namjera snaga VRS-a i dobijanja podrške za njegova

dejstva. Mladić je tu mašineriju koristio i za širenje antimuslimanske i antihrvatske propagande, bilo preko svojih podređenih bilo lično, služeći se u sredstvima javnog informisanja pogrdnim izrazima i istorijskim opisima događaja da bi u bosanske Srbe usadio strah od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, kao i mržnju prema njima, te tako uvjerio bosanske Srbe da je rat nužan i opravdan.

4501. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja značajan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.9 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja

4502. U vezi s ovim navodnim doprinosom, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[16015] **Edward Vulliamy**, novinar lista *The Guardian***,** koji je od 1992. do 1995. izvještavao o događajima u Bosni i Hercegovini;[16016] **Pyers Tucker**, oficir britanske vojske, koji je od oktobra 1992. do marta 1993. služio u UNPROFOR-u kao vojni pomoćnik generala Pilippea Morillona;[16017] **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. i maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovini,[16018] kao i dokumentarni dokazi.[16019]

4503. Dana 10. juna 1992., Mladić je u Beogradu prisustvovao sastanku s predstavnicima bosanskih Srba, među kojima su bili Karadžić i Krajišnik, na kojem se, između ostalog, razgovaralo o plasiranju dezinformacija u vezi s napadima na

[16015] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020.
[16016] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 7899-7904, 7989-7990, 8035.
[16017] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 4, 6; Pyers Tucker, T. 3751.
[16018] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.
[16019] P2879 i P201 razmotreni su u poglavlju 9.2.10; P431 je razmotren u poglavlju 9.3.7; P317 je razmotren u poglavlju 9.5.9.

Sarajevo.[16020] **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju rekao da je među zvaničnicima UNPROFOR-a koji su imali posla s Mladićem bilo raširenо uvjerenje da im on vrlo često daje iskrivljenu sliku stvarnosti.[16021]

4504. **John Wilson** je u svom svjedočenju rekao da je u decembru 1992. ili januaru 1993. u Ženevi razgovarao s Mladićem o jednoj fotografiji koja je kružila po medijima, na kojoj se vidio jedan neuhranjen čovjek koji je bio zatočen u jednom srpskom zatočeničkom logoru.[16022] Mladić mu je odgovorio da je fotograf izabrao jednog izrazito mršavog čovjeka, čije stanje ne daje pravu sliku o tome kako se postupa s osobama koje Srbi drže u zatočeništvu, jer Srbi vode računa o svojim zatočenicima i propisno ih hrane.[16023] Kad je riječ o izvještajima i televizijskim reportažama koje su se odnosile na navode u vezi s logorom Omarska, **Edward Vulliamy** je rekao da se sjeća da je Mladić za fotografije iz logora rekao da su falsifikati i montaže ili pak da su to fotografije koje prikazuju srpske zatočenike držane u muslimanskim logorima.[16024]

4505. Na sastanku s predstavnicima MKCK-a, održanom 13. aprila 1993., Mladić je rekao da je preko 5.000 "ratnih zarobljenika" pušteno iz logora Manjača i Trnopolje.[16025] On je izjavio da su napori MKCK-a u logoru Manjača medijski zloupotrijebljeni i da su strani mediji pojačali napetosti u Trnopolju i okrenuli međunarodnu zajednicu protiv "Srba".[16026]

4506. **Pyers Tucker** je u svom svjedočenju izjavio da je 26. marta 1993. prisustvovao jednom sastanku u Beogradu, organizovanom uz posredovanje Slobodana Miloševića, čiji su učesnici, između ostalih, bili Morillon, Gvero i Mladić.[16027] Na tom sastanku Mladić je rekao da on kontroliše zatvore u Foči, Batkoviću i Kuli i da se u tim zatvorima postupa u skladu sa Ženevskim konvencijama.[16028] Zatočenici dobijaju tri obroka dnevno, ne tjeraju ih da kopaju rovove na linijama fronta, "na šta Bošnjaci u Sarajevu i Hrvati u Mostaru tjeraju zatvorenike, bosanske Srbe".

4507. Pretresno vijeće takođe upućuje na dokaze izložene u poglavlju 9.2.10 u vezi s Mladićevim naređenjem od 3. avgusta 1992., u skladu s kojim je preko MUP-a i organa

[16020] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 130, 142.
[16021] Anthony Banbury, T. 8350-8351.
[16022] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 104; John Wilson, T. 3999, 4002.
[16023] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 104.
[16024] P199 (Edward Vulliamy, transkript iz predmeta *Stakić*, 16.-18. septembar 2002.), str. 8114-8115.
[16025] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1995. - 24. oktobar 1993.), str. 20-21.
[16026] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1995. - 24. oktobar 1993.), str. 24.
[16027] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 241, 243.
[16028] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 248.

vlasti hitno trebalo preduzeti mjere za obezbjeđivanje logora za "ratne zarobljenike" u raznim zonama odgovornosti i njihovu pripremu za posjete stranih novinara i predstavnika MKCK-a.

4508. Pretresno vijeće, pored toga, upućuje na dokaze izložene u poglavlju 9.2.10, da je Talić 3. avgusta 1992. obavijestio nekoliko komandi da je komandant Glavnog štaba VRS-a dao usmeno odobrenje da ekipa MKCK-a i novinari reporteri u naredna dva dana posjete zatočeničke logore na Manjači, u Trnopolju, Omarskoj i Prijedoru. Talić je naredio da se preduzmu sve mjere da se ti logori dovedu u povoljno stanje, što je podrazumijevalo, pored ostalog, funkcionisanje zdravstvene zaštite za zatočenike i registraciju onih koji su preminuli, s nalazima o uzroku smrti. Takođe im je naredio da se izaberu "predstavnici zarobljenika koji kontaktiraju sa upravom logora".

4509. Na sastanku sa starješinama 1. KK-a i Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane VRS-a, održanom u Banjaluci 27. maja 1993., Bogojević je referisao da je 4-5 dana ranije stigao bivši načelnik SUP-a Prijedor, Simo Drljača.[16029] Uputio ga je ministar unutrašnjih poslova radi razgovora o rudniku "Tomašica", gdje su ranije zakopali oko 5.000 bosanskih Muslimana.[16030] Drljača je došao Bogojeviću i drugima i htio je da se riješe tih leševa "spaljivanjem, mljevenjem ili na neki drugi način". U to su se uključili i general Subotić, Arsić i Mile Matijević iz SUP-a Banjaluka. Mladićev savjet je bio: "Kako su ih oni pobili, neka se tako i njih reše". Mladić je Bogojeviću takođe rekao da se u vezi s tim slučajem mora pokrenuti istraga i da se podaci moraju dobro čuvati da ne dođu u ruke nepozvanih lica.[16031]

4510. Prelazeći na izvođenje svog zaključka, Pretresno vijeće prvo podsjeća na svoje činjenične zaključke u poglavljima 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, i 4.10.3, *Incidenti 15.2, 15.3 i 15.4 iz Priloga C Optužnici*, kao i na pravne zaključke u poglavlju 8 u vezi s protivpravnim zatočenjem i okrutnim ili nečovječnim postupanjem sa bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u zatočeničkim objektima. Vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 3.1.4 o Mladićevom stavu, kao i njegovom neosporenom prijedlogu u vezi s nastupom prema međunarodnoj javnosti, koji je iznio na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 12. maja 1992., odnosno da javnost treba neistinito informisati, kako je detaljnije opisano u poglavlju 9.4.3.

[16029] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 151, 154.
[16030] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 154-155.
[16031] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 155.

4511. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je, na sastanku održanom 26. marta 1993., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić, Morillon i Gvero, Mladić obavijestio Morillona, koji je predstavljao međunarodnu zajednicu, da se sa zatočenicima u Foči, Batkoviću i Kuli postupa u skladu sa Ženevskim konvencijama, da se zatočenicima daju tri obroka dnevno i da ih ne tjeraju na rad na linijama fronta. U vezi s tvrdnjom da se zatočenici ne tjeraju na rad na linijama fronta, Pretresno vijeće podsjeća na svoje činjenične zaključke u poglavljima 4.2.5 i 4.3.5, kao i na pravne zaključke u poglavlju i 8.9.2(e), gdje je, između ostalog, konstatovano da su, generalno, u periodu od jula 1992. do 30. novembra 1995., zatočenici iz logora Batković morali da obavljaju fizičke poslove na linijama fronta, dok su zatočenici iz opštine Foča morali da obavljaju razne zadatke, među kojima i kopanje rovova. U vezi s tvrdnjom da su zatočenici dobijali tri obroka dnevno, Pretresno vijeće podsjeća na svoje činjenične zaključke u poglavljima 4.2.2, *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.3.2, *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, 7.10 *Incident 9.1 iz Priloga E Optužnici*, gdje je konstatovalo da su zatočenici znatno smršali i da je nekoliko njih umrlo od posljedica pothranjenosti izazvane nestašicom hrane. U vezi s tim, a imajući u vidu Mladićev stav u to vrijeme, kao i njegova uvjeravanja na sastanku od 26. marta da su zatočenici pod njegovom kontrolom, Pretresno vijeće zaključuje da su njegove izjave predstavljale namjerno obmanjivanje.

4512. Pretresno vijeće, pored toga, konstatuje da je Mladić poricao navode predstavnika sredstava javnog informisanja i međunarodne zajednice da fotografije neuhranjenih muškaraca u zatočeničkim objektima u Prijedoru, uključujući logor Omarska, predstavljaju odraz pravog stanja stvari u tim objektima. Pretresno vijeće podsjeća na svoje činjenične zaključke u poglavljima 4.10.2 *Incidenti 15.2, 15.3 i 15.4 iz Priloga C Optužnici* i pravne zaključke u poglavlju 8, gdje je, između ostalog, konstatovalo da su čuvari logora često i surovo tukli zatočenike, kao i da je uprava logora zatočenicima davala nedovoljne količine hrane. Dana 3. avgusta 1992., Mladić je naredio da se logori za "ratne zarobljenike" pripreme za posjete stranih novinara i predstavnika MKCK-a, na osnovu čega je Talić onda mogao preduzeti dalje mjere "da se ti logori dovedu u povoljno stanje" uoči takvih posjeta. Pretresno vijeće podsjeća na svoje činjenične zaključke u poglavljima 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, 4.10.2, *Incident 15.2* i *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici*, i 9.2.9, i pravne zaključke u poglavlju 8, gdje je, između ostalog, konstatovalo da su, na osnovu Mladićevog

naređenja od 3. avgusta 1992., uslovi u Omarskoj i Trnopolju poboljšani uoči posjete predstavnika sredstava javnog informisanja i međunarodne zajednice, pri čemu su zatočenici u Manjači bili sakrivani ili na drugi način činjeni nedostupnim za razgovore s novinarima ili inspekciju MKCK-a. Pretresno vijeće ima u vidu da je o ovom zaključku takođe bilo riječi u poglavlju 9.3.4. Pretresno vijeće zaključuje da su, u oba slučaja, Mladićeve riječi i djela predstavljali namjerno obmanjivanje, pošto je on njima uslove u logorima nastojao prikazati u povoljnijem svjetlu nego što je to stvarno bio slučaj.

4513. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.10 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina usprkos tome što je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini

4514. U vezi s ovim vidom doprinosa, tužilaštvo je ustvrdilo da je Mladić znao da se u okviru realizacije sveobuhvatnog UZP-a čine zločini, ali da nije upotrijebio svoja ovlaštenja nad operativnim vojnim pravosudnim sistemom VRS-a da svoje podređene kazni i spriječi dalje zločine.[16032] Tužilaštvo je takođe tvrdilo da je Mladićevim propustom da takve zločine spriječi i kazni, kao i njegovim nagrađivanjem počinilaca, stvorena kultura nekažnjavanja koja je ohrabrivala na činjenje novih zločina i doprinosila ostvarenju zajedničkog cilja UZP-a za koji je optužen.[16033] Kako tvrdi tužilaštvo, Mladić je prošao obuku vezanu za međunarodne zakone ratovanja i imao je ovlaštenja i dužnost da spriječi i prijavi zločine protiv čovječnosti, ratne zločine i genocid.[16034] Vojni pravosudni sistem VRS-a omogućavao je Mladiću da svoje vojnike kazni za te zločine, ali on je prioritet davao kažnjavanju krivičnih djela izvršenih protiv Srba, krivičnih djela protiv države i krivičnih djela protiv oružanih snaga.[16035] Tužilaštvo je iznijelo argument da su Mladićeva naređenja u kojima on upućuje na

[16032] Završni podnesak tužilaštva, par. 478-486.
[16033] Završni podnesak tužilaštva, par. 478-491.
[16034] Završni podnesak tužilaštva, par. 112.
[16035] Završni podnesak tužilaštva, par. 110, 120.

Ženevske konvencije ili na to da se nesrbi ne smiju zlostavljati bila beznačajna i da su predstavljala "puku fasadu", a ne istinske pokušaje da se ti zločini spriječe ili kazne.[16036] Tužilaštvo je takođe ustvrdilo da su Mladićeve pohvale i unapređenja podređenih čije su jedinice počinile zločine iz okvira UZP-a i njegov propust da ih za te zločine kazni predstavljaju još jedan dokaz njegovog doprinosa UZP-u.[16037]

4515. Odbrana je iznijela argument da se Mladić u komandovanju rukovodio načelima discipline i pravičnosti: izdavao je naređenja usmjerena protiv pojedinaca koji su se neodgovorno ponašali i činili zločine; prekršiocima je prijetio vojnim disciplinskim postupkom i istragom; i izdavao naređenja svojim podređenima da štite civilno stanovništvo i da se ponašaju korektno.[16038] Prema riječima odbrane, optuženi je izdavao naređenja i uputstva kako bi spriječio činjenje zločina i zahtijevao je od svojih podređenih da se pridržavaju zakona i propisa republike bosanskih Srba i VRS-a, Ženevskih konvencija, običajnog ratnog prava i svih relevantnih pravila međunarodnog prava.[16039] Od početka sukoba, vojni pravosudni sistem bio je neefikasan u vršenju svojih sudskih funkcija, a bez jedinice Vojne policije koja bi valjano funkcionisala, mogućnosti optuženog da kontroliše svoje podređene i kazni njihova djela bile su izuzetno ograničene.[16040] Odbrana je takođe ustvrdila da je optuženi odgovornost za izdavanje naredbi za hapšenje i pokretanje istraga prenio na podređene starješine i komandanti brigada su trebali da prijavljuju povrede discipline vojnim sudovima na svom području.[16041] Usprkos tome, tvrdi odbrana, kad god bi optuženi saznao za neki slučaj neposlušnosti, on bi zatražio da se provede istraga i kazne počinioci, jer je pridavao veliki značaj zabrani činjenja krivičnih djela u VRS-u.[16042] Osim toga, optuženi nije hvalio niti nagrađivao podređene u svrhu podsticanja kriminalnog ponašanja.[16043]

4516. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Dušan Kukobat**, major, koji je od 18. avgusta 1992. služio u VRS-u;[16044] **Dragan Lalović**, Srbin, pripadnik

[16036] Završni podnesak tužilaštva, par. 490.
[16037] Završni podnesak tužilaštva, par. 478, 487.
[16038] Završni podnesak odbrane, par. 795.
[16039] Završni podnesak odbrane, par. 727.
[16040] Završni podnesak odbrane, par. 678, 731-735.
[16041] Završni podnesak odbrane, par. 728.
[16042] Završni podnesak odbrane, par. 728-730, 795-796.
[16043] Završni podnesak odbrane, par. 730, 803.
[16044] D757 (Dušan Kukobat, izjava svjedoka, 23. juni 2015.), par. 1-3, 6.

VRS-a;[16045] **Vlade Lučić**, koji je od 18. maja 1992. do kraja januara 1993. bio komandant bataljona 216. brdske brigade SRK-a, stacionirane na Grbavici, Sarajevo;[16046] **Vojin Ubiparip**, koji je od 25. avgusta 1992. bio pripadnik 22. brigade VRS-a;[16047] **Nikola Mijatović,** koji je od kraja maja ili juna 1993. do septembra 1994. bio načelnik za bezbjednost Ilidžanske brigade, a potom načelnik štaba Ilidžanske brigade;[16048] **Dragomir Andan**, bosanski Srbin, koji je od 1. juna 1992. bio viši inspektor MUP-a u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom, a potom od septembra 1992. obavještajni oficir u Glavnom štabu VRS-a;[16049] **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;[16050] **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;[16051] **Ewan Brown**, vojni analitičar;[16052] **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[16053] **Dragomir Keserović,** koji je od 17. juna 1992. do 2004. bio pripadnik VRS-a, a od februara 1995. referent za Vojnu policiju u Upravi za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a;[16054] **i svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine,[16055] kao i dokumentarni dokazi.

Naređenja koja su se ticala vojne discipline i pridržavanja međunarodnog prava

4517. **Dragan Lalović** je u svom svjedočenju izjavio da se tokom rata, kada je imao priliku da razgovara s Mladićem o situaciji u svojoj brigadi, Mladić raspitivao o situaciji na terenu i naglašavao da oružane snage s neprijateljem moraju postupati u skladu s međunarodnim konvencijama i zakonima koji važe u ratu.[16056] Prema riječima tog svjedoka, Mladić je rekao i to da "civilima sa bilo koje strane ne sme dlaka sa glave da

[16045] D498 (Dragan Lalović, izjava svjedoka, 26. maj 2014.) str. 1, par. 6-8, 18-19; Dragan Lalović, T. 21951.
[16046] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 3-6, 8-9, 13.
[16047] D891 (Vojin Ubiparip, izjava svjedoka, 22. juli 2014.), par. 2-4; Vojin Ubiparip, T. 31182-31183.
[16048] D468 (Nikola Mijatović, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 11; Nikola Mijatović, T. 21445-21446; P6532 (Bilješka s pripremnog razgovora s Nikolom Mijatovićem, 21. maj 2014.), par. 2f.
[16049] D512 (Dragomir Andan, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5-7; Dragomir Andan, T. 22386-22388, 22396, 22437.
[16050] Reynaud Theunens, T.20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4.
[16051] Richard Butler, T. 16108; P2094 (Biografija Richarda Butlera, 10. juni 2011.).
[16052] P2863 (Ewan Brown, izjava svjedoka, 27. i 28. juli 2009.), str. 2; P2858 (Biografija Ewana Browna), str. 1.
[16053] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), 22. april 2010., str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.).
[16054] Dragomir Keserović, T. 12802, 12805-12807. Dokazi koje je iznio Dragomir Keserović razmotreni su u poglavlju 9.7.2.
[16055] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6. Dio dokaza koje je iznio svjedok RM-513 razmotren je u poglavlju 9.2.10.
[16056] D498 (Dragan Lalović, izjava svjedoka, 26. maj 2014.), par. 20; Dragan Lalović, T. 21968-21971.

fali".[16057] **Dušan Kukobat** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić među starješinama jednom prilikom naglasio da se protiv neprijatelja ne smiju činiti zločini i da civili i zarobljenici trebaju biti posebno zaštićeni.[16058] Mladić je takođe naveo da se Ženevske konvencije moraju poštovati.[16059] **Nikola Mijatović** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić uvijek insistirao na strogoj disciplini, što je uključivalo pridržavanje Ženevskih konvencija, poštovanje zakona ratovanja i krivično gonjenje onih koji su prekršili disciplinu.[16060] Prema Mijatovićem riječima, postojala je izričita zabrana lansiranja avio-bombi na civilne mete, i svi civili morali su biti zaštićeni i isključeni iz vojnih dejstava.[16061] **Dragomir Andan** nikad nije čuo da je Mladić izdao neko naređenje koje bi bilo protivno Ženevskim konvencijama ili zakonima i običajima ratovanja, mada se prilikom izvođenja pojedinih borbenih dejstava nalazio u njegovoj blizini. [16062]

4518. Dana 6. juna 1992. Mladić je 1. KK-u, 2. KK-u, SRK-u i IBK-u naredio da najstrožije zabrane maltretiranje civilnog nenaoružanog stanovništva i da se sa zarobljenicima mora postupati u duhu Ženevskih konvencija.[16063] Na osnovu te Mladićeve naredbe, komandant 1. KK-a Momir Talić je, 9. juna 1992., izdao raznim jedinicama zapovijest za odbranu, obezbjeđenje i ofanzivna dejstva u zoni Komande korpusa, u kojem je najstrožije zabranio maltretiranje civilnog nenaoružanog stanovništva i naredio da se s ratnim zarobljenicima mora postupati u duhu Ženevskih konvencija.[16064]

4519. Na sastanku Predsjedništva bosanskih Srba održanom 9. juna 1992., kojem su prisustvovali Mladić, Karadžić, Biljana Plavšić, Koljević, Krajišnik, Đerić, Gvero i Tolimir, Mladić je referisao Predsjedništvu o opštoj situaciji u VRS-u.[16065] Pored toga, zaključeno je da treba objaviti strateške ciljeve i kartu "Srpske BiH" i uputiti ih EZ-u, a da za VRS treba sačiniti uputstvo da se pridržava Ženevskih konvencija u postupanju s

[16057] D498 (Dragan Lalović, izjava svjedoka, 26. maj 2014.), par. 20.
[16058] D757 (Dušan Kukobat, izjava svjedoka, 23. juni 2014.), par. 19.
[16059] D757 (Dušan Kukobat, izjava svjedoka, 23. juni 2014.), par. 19.
[16060] Nikola Mijatović, T. 21517, 21476-21477, 21577.
[16061] Nikola Mijatović, T. 21477.
[16062] D512 (Dragomir Andan, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 17.
[16063] P474 (Direktiva za dalja dejstva, koju je izdao Ratko Mladić, 6. juni 1992.), str. 1, 5.
[16064] P2877 (Naređenje Komande 1. KK-a u vezi s defanzivnim i ofanzivnim borbenim dejstvima, 9. juni 1992.), str. 4, 15. V. takođe dokaze koje je Ewan Brown iznio 19. novembra 2013., T. 19529-19531, gdje je u svom svjedočenju rekao da je postojala direktna veza između Talićevih instrukcija u ovom naređenju i dokaznog predmeta P474, Mladićeve direktive Taliću i drugim komandantima.
[16065] P3691 (Zapisnik sa sastanka Predsjedništva bosanskih Srba, 9. juni 1992.).

ratnim zarobljenicima.[16066] U zapovijesti koju je komandant 1. KK-a Momir Talić istog dana izdao raznim jedinicama za odbranu, obezbjeđenje i ofanzivna dejstva u zoni Komande korpusa, Talić je najstrožije zabranio maltretiranje civilnog nenaoružanog stanovništva i naredio da se s ratnim zarobljenicima mora postupati u duhu Ženevskih konvencija.[16067]

4520. Na sastanku Glavnog štaba VRS-a održanom 13. juna 1992., general-major Kovačević referisao je o usvajanju i objavljivanju jednog broja "osnovnih akata", među kojima su bili Zakon o odbrani, Zakon o vojsci republike bosanskih Srba, Naredba o postupanju s ratnim zarobljenicima, Uputstvo o načinu postupanja u skladu sa Ženevskim konvencijama i Odluka o formiranju vojnih sudova i vojnih tužilaštava.[16068] Dana 23. juna 1992., Mladić je izdao direktivu komandi IBK-a i Birčanske i Zvorničke brigade, u kojoj im je naredio da se s ratnim zarobljenicima i civilnim stanovništvom neprijatelja mora postupati u duhu međunarodnog prava i Ženevskih konvencija.[16069]

4521. Dana 17. avgusta 1992., Mladić je sebi podređenim komandantima izdao naređenje da preduzmu mjere za sprečavanje dezerterstva iz jedinica i komandi VRS-a.[16070] To je obuhvatalo preduzimanje svih zakonskih mjera prema licima koja rade protiv interesa VRS-a i koja su se samovoljno udaljila iz jedinica ili izbjegavala vojnu obavezu.[16071]

4522. U jednom izvještaju Glavnog štaba VRS-a iz septembra 1992., Mladić je naveo da su pljačka, paljevina i otuđivanje vojne imovine, ratno profiterstvo i druge "negativn[e] pojav[e]" bile prisutne od početka rata i da ih VRS nije uspio efikasno suzbiti zbog, između ostalog, nepotpunog funkcionisanja vojnog i civilnog pravosuđa.[16072] To nije bila samo posljedica nefunkcionisanja ta dva sistema, već i primjene neadekvatne kaznene politike, tj. za djela počinjena u ratu sudilo se po mirnodopskoj proceduri i zakonima.[16073] Mladić je takođe priznao da se razne paravojne formacije koje se bave pljačkom, paljevinom i drugim kriminalnim radnjama često kriju

[16066] P3691 (Zapisnik sa sastanka Predsjedništva bosanskih Srba, 9. juni 1992.).
[16067] P2877 (Naređenje Komande 1. KK-a u vezi s defanzivnim i ofanzivnim borbenim dejstvima, 9. juni 1992.), str. 4, 15.
[16068] P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 155, 160-161;
[16069] P3673 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a o širenju koridora između Romanije i Semberije i oslobađanju komunikacija u srednjem toku Drine, 23. juni 1992.), str. 1, 6-7;
[16070] P3066 (Mladićeva naređenja za sprečavanje dezerterstva, 17. avgust 1992.), str. 1-2.
[16071] P3066 (Mladićeva naređenja za sprečavanje dezerterstva, 17. avgust 1992.), str. 1-2.
[16072] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 1, 6.
[16073] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 6.

iza određenih pojedinaca u organima lokalne vlasti.[16074] Mladić je pripadnicima VRS-a postavio više zadataka, u okviru kojih je naredio da se moraju ojačati rad i disciplina; da neizvršenje zadataka, kolebljivost, malodušnost i kukavičluk za sobom povlače odgovornost i krivično gonjenje; da se samovolja i postupci koji umanjuju rezultate VRS-a moraju oštro sankcionisati; da se snagama UNPROFOR-a i organima EU-a, MKCK-a i stranim novinarima koji imaju uredne akreditacije mora pružiti maksimalna pomoć; i da se lica sklona pljački, ratnom profiterstvu i drugim krivičnim djelima ili drugim negativnim oblicima ponašanja moraju energično staviti pod udar zakona.[16075]

4523. Dana 6. oktobra 1992., Mladić je, između ostalih, Komandi 1. KK-a proslijedio "Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja", u kojima je naveo da postupanja i pojave kojima se slabe front i borbena gotovost jedinica, kao i postupci koji stvaraju nezadovoljstvo kod naroda, predstavljaju kriminalnu djelatnost čija je društvena opasnost izuzetno izražena.[16076] U tim smjernicama, koje su izradili organi vojnog pravosuđa pri Glavnom štabu VRS-a, navode se tri vrste kriminalnih djelatnosti i odgovarajuće mjere, a to su: neodazivanje vojnom pozivu ili izbjegavanje vojne službe; samovoljno udaljavanje i bjekstvo iz VRS-a; krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava.[16077] U skladu s tim smjernicama, starješine korpusa imale su odgovornost da beskompromisno rješavaju i spriječe takvo ponašanje, a propust da to učine predstavljao je osnovu za to da sami snose odgovornost za ta krivična djela. Komande su o svakom eventualnom krivičnom djelu bile dužne informisati Vojno tužilaštvo, koje je bilo odgovorno za preduzimanje odgovarajućih radnji u skladu sa zakonom i politikom krivičnog gonjenja. Iznijeto je zapažanje da se negativno ponašanje pripadnika oružanih snaga odvija naočigled starješinskog kadra u jedinicama na frontu, da starješine nerijetko i same u tome učestvuju i da ničim ne nastoje spriječiti takvo ponašanje.[16078] Naređenje Komandi DK-a od 12. jula 1993. pokazuje da je i DK primio gore navedeno Mladićevo naređenje i smjernice.[16079]

[16074] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 7.
[16075] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 7-8.
[16076] P1094 (Naređenje koje je potpisao Mladić u vezi sa Smjernicama Glavnog štaba VRS-a za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, 6. oktobar 1992.).
[16077] P3352 (Smjernice Glavnog štaba VRS-a za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, 6. oktobar 1992.), str. 1-9.
[16078] P3352 (Smjernice Glavnog štaba VRS-a za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, 6. oktobar 1992.), str. 8.
[16079] P1095 (Naređenje generala Gvere, upućeno Komandi DK-a, u vezi sa smjernicama za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, 12. juli 1993.), str. 2.

4524. Dana 28. novembra 1992., Mladić je naredio Komandi DK-a i Rogatičkoj brigadi da zaštite muslimansko stanovništvo u selima Vrhbarje i Burati, jer je ono izrazilo lojalnost republici bosanskih Srba.[16080] To naređenje je izdao pošto je primio informacije o tome da nepoznata lica vrše "uznemiravajnje" tamošnjeg muslimanskog stanovništva.[16081]

4525. Dana 30. novembra 1992., Mladić je komandama 1. KK-a, SRK-a, IBK-a, DK-a, Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, kao i komandantima 14., 27., 30. i 35. pozadinske baze, izdao naređenje da su svi pojedinci i ratne jedinice obavezni da se pristojno i disciplinovano odnose prema zadacima koje su dobili.[16082] Lični izgled boraca i starješina morao je biti u skladu s važećim propisima da bi se ostavio dobar utisak na građane, strane posmatrače i novinske izvještače. Komandanti korpusa i druge starješine dobili su naređenje da zabrane točenje alkohola u blizini objekata gdje se izvode borbena dejstva. U kontaktu sa strancima, posebno izvještačima i pripadnicima UNPROFOR-a, trebalo se pristojno ponašati. U slučaju težih povreda primjerenog vojničkog ponašanja, komandanti korpusa bili su dužni preduzeti disciplinske mjere ili mjere krivičnog gonjenja. Jedinice su bile dužne da obezbijede prolazak vozila UNPROFOR-a s humanitarnom pomoći, pri čemu su, prilikom pregleda njihovih dokumenata i vozila, s pripadnicima UNPROFOR-a morali postupati posebno pažljivo i korektno kako bi se spriječio dotur naoružanja, municije i drugih borbenih potreba muslimansko-hrvatskim snagama.[16083]

4526. **Vojin Ubiparip** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić često obilazio 22. brigadu i da je prilikom tih obilazaka uvijek isticao da se vojska mora pridržavati zakona i običaja ratovanja, kao i Ženevskih konvencija.[16084] Na jednom sastanku s Mladićem u maju 1993., radio se podsjetnik "[...] za sve pripadnike [VRS-a]."[16085] Taj podsjetnik je imao dodatak koji se ticao Ženevskih konvencija i Helsinških sporazuma.[16086] Svaki vojnik 22. brigade imao je primjerak Ženevskih konvencija.[16087]

[16080] D1514 (Naređenje Ratka Mladića za zaštitu muslimanskog stanovništva u selima Burati i Vrhbarje, 28. novembar 1992.), str. 1-2.
[16081] D1514 (Naređenje Ratka Mladića za zaštitu muslimanskog stanovništva u selima Burati i Vrhbarje, 28. novembar 1992.), str. 1.
[16082] P5054 (Mladićevo naređenje u vezi s regulisanjem discipline pripadnika VRS-a, 30. novembar 1992.), str. 1-3.
[16083] P5054 (Mladićevo naređenje u vezi s regulisanjem discipline pripadnika VRS-a, 30. novembar 1992.), str. 2.
[16084] D891 (Vojin Ubiparip, izjava svjedoka, 22. juli 2014.), par. 23.
[16085] Vojin Ubiparip, T. 31188.
[16086] Vojin Ubiparip, T. 31188.
[16087] Vojin Ubiparip, T. 31229.

Na 21. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj u Prijedoru od 30. oktobra do 1. novembra 1992., kojom je predsjedavao Momčilo Krajišnik, a kojoj je, između ostalih, prisustvovao i Karadžić, Mladić je podnio vojni izvještaj u kojem je naglasio da je vojni položaj povoljan, ali da više pažnje treba posvetiti kvalitetu vojske, uključujući njeno opremanje i disciplinu.[16088] Mladić je izjavio da je neophodno spriječiti sve nečasne radnje koje čine pripadnici vojske i policije, kao i političari.[16089]

4527. Dana 11. avgusta 1994., Mladić je ukazao na nedisciplinu u jedinicama, koja je za posljedicu imala ljudske gubitke, gubitke teritorije i materijalnih sredstava, pad morala i gubljenje povjerenja u starješine.[16090] Na osnovu Naredbe Vrhovne komande oružanih snaga od 9. avgusta 1994., Mladić je, stoga, naredio, pored ostalih, komandama svih korpusa, bataljona i brigada, kao i Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i Centra vojnih škola VRS-a, da eliminišu takve pojave i obezbijede borbenu i vojnu disciplinu na svim nivoima rukovođenja i komandovanja.[16091] Na nivou komandi korpusa, Glavnog štaba VRS-a, operativne grupe, Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i Lake pješadijske divizije, trebalo je formirati ekipe vojnih tužilaca i sudija koji će obezbijediti neophodni red i disciplinu u VRS-u preduzimanjem hitnih zakonskih mjera i odlascima u kontrolu neposredno potčinjenih komandi, jedinica i ustanova.[16092] U slučajevima neopravdanih gubitaka u živoj sili, naoružanju ili vojnoj opremi, Mladić je nadležnim komandama naredio da formiraju komisiju koja će ispitati uzroke i posljedice, idenfikovati krivce i u roku od tri dana dostaviti mu detaljan pismeni izvještaj o utvrđenom stanju.[16093]

4528. Dana 13. marta 1995., Mladić je komandama raznih jedinica naredio da spriječe donošenje i prekomjerno konzumiranje alkohola na borbenim i vatrenim položajima, da izvrše smotru ljudstva prije ulaska u motorna vozila, kao i da ih razoružaju i stave pod

[16088] P4266 (Zapisnik sa 21. sjednice skupštine bosanskih Srba, 30. oktobar – 1. novembar 1992.), str. 1, 7-8.
[16089] P4266 (Zapisnik sa 21. sjednice skupštine bosanskih Srba, 30. oktobar – 1. novembar 1992.), str. 8.
[16090] P5059 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s disciplinom u komandama, jedinicama i ustanovama, 11. avgust 1994.), str. 1-2, 6.
[16091] P5059 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s disciplinom u komandama, jedinicama i ustanovama, 11. avgust 1994.), str. 2-3.
[16092] P5059 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s disciplinom u komandama, jedinicama i ustanovama, 11. avgust 1994.), str. 2-3.
[16093] P5059 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s disciplinom u komandama, jedinicama i ustanovama, 11. avgust 1994.), str. 3.

kontrolu, ako je potrebno.[16094] On je komandama jedinica takođe naredio da se postaraju da se mine, eksploziv i municija ne prevoze uz borce, a lično naoružanje da bude prazno i zakočeno. Nadalje, prije odlaska na marš, od komandi jedinica se očekivalo da izdaju zapovijest kojom se regulišu pravac, brzina, odstojanje i mjesto zastanka, koje je moralo biti van naseljenog mjesta. Mladić je komandama jedinica takođe naredio da za veće kolone obezbijede vojnu policijsku pratnju i da preduzmu stroge zakonske mjere prema prekršiocima ovog naređenja.[16095]

Istraga i kažnjavanje zločina

4529. **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju rekao da su disciplinske mjere i pokretanje disciplinskog postupka pred nadležnim vojnim sudom generalno potpadali pod odgovornost komandanta jedinice i bili propisani regulativom.[16096] Odluku o uklanjanju pojedinačnih komandanata, na prijedlog podređenih komandi, na kraju je donosio Kolegijum komandanata.[16097]

4530. **Svjedok RM-513** je u svom svjedočenju rekao da je između vojnih i civilnih vlasti u republici bosanskih Srba postojalo neslaganje oko toga ko treba da kontroliše sistem vojnog pravosuđa.[16098] Prema svjedokovim riječima, Mladić je u jednom konkretnom slučaju lično spriječio pokušaj civilnih vlasti da predmet protiv Milovana Žugića prebace u sistem civilnog pravosuđa.[16099] Žugić je bio optužen za pomaganje neprijatelju tako što je trgovao velikim količinama robe s hrvatsko–muslimanskom federacijom, ali je imao bliske veze u vrhu rukovodstva republike bosanskih Srba.[16100] Krajišnik je predložio da se Žugić pusti i da se postupak protiv njega obustavi, a kasnije je zatražio da se vojni sud rasformira i krivični zakon izmijeni tako da krivično djelo pomaganja neprijatelja više ne spada u nadležnost vojnog pravosuđa.[16101] Na to je Mladić javio da Glavni štab VRS-a podržava vojne sudove, da se ratni profiteri moraju kazniti u okviru pravnog sistema i da će on vojnim sudovima pružiti svu moguću

[16094] P5064 (Mladićevo naređenje u vezi s obezbjeđenjem vojne discipline u VRS-u, 13. mart 1995.), str. 2.
[16095] P5064 (Mladićevo naređenje u vezi s obezbjeđenjem vojne discipline u VRS-u, 13. mart 1995.), str. 3.
[16096] Manojlo Milovanović, T. 16953-16954.
[16097] Manojlo Milovanović, T. 16954.
[16098] Svjedok RM-513, T. 9261.
[16099] Svjedok RM-513, T. 9262.
[16100] Svjedok RM-513, T. 9262.
[16101] Svjedok RM-513, T. 9262.

podršku.[16102] Prema svjedokovim riječima, to je bio jedini slučaj za koji on zna da je Mladić upotrijebio svoj uticaj da bi osigurao vojno krivično gonjenje zato što se radilo o tako drastičnom primjeru ratnog profiterstva.[16103] Taj svjedok je u svom svjedočenju rekao i da je vojni vrh smatrao da se počiniocima krivičnih dijela treba suditi kako je uobičajeno, ali da im služenje zatvorske kazne ili pritvora treba odložiti do okončanja ratnih dejstava i neposredne ratne opasnosti, pošto je na frontu bio neophodan svaki čovjek.[16104]

4531. Prema riječima **Reynauda Theunensa**, Mladić je imao ovlaštenja da naredi istrage u okviru vojnog pravosudnog sistema, ali je ta ovlaštenja koristio selektivno, usredsređujući se na djela koja su se nepovoljno odražavala na borbenu gotovost VRS-a, poput dezerterstva.[16105] Theunens je u svom svjedočenju rekao da nije vidio da su Mladić ili Glavni štab VRS-a izdali ijedan dokument koji se ticao istraga o navodnim kršenjima zakona ratovanja od strane pripadnika VRS-a ili drugih jedinica pod komandom Glavnog štaba.[16106] Umjesto toga, dokumenti koje je vidio, a koji nisu dolazili od Mladića lično, već generalno od republike bosanskih Srba i VRS-a, ticali su se istraga o navodnim kršenjima zakona ratovanja od strane protivničkih snaga.[16107] Theunens je smatrao da izvještaji o radu vojnih tužilaštava pokazuju da su se svi predmeti u kojima je provedena istraga ticali kršenja i povreda vojne discipline i vojnih zakona koji su direktno uticali ili bili u direktnoj vezi s borbenim dejstvima i da je to, stoga, bilo u skladu s Mladićevim prioritetima.[16108]

4532. **Richard Butler** je u svom svjedočenju rekao da nikad nije naišao na neko Mladićevo naređenje u kojem je on nastojao da miješa u rad vojnih sudova ili vojnih tužilaca, ali da je nailazio na mnoga naređenja Glavnog štaba VRS-a u kojima se iznose prigovori u že4lji za jačim vojnim sudstvom i tužilaštvom zbog zaostajanja sudova u obradi krivičnih prijava.[16109]

4533. Dana 8. juna 1992., Mladić je donio odluku da se pokrene disciplinska istraga protiv Dragana Šuke, komandanta bataljona u 2. romanijskoj brigadi, koji je bio osumnjičen za povredu discipline zbog toga što nije preduzeo potrebne mjere za

[16102] Svjedok RM-513, T. 9262-9263.
[16103] Svjedok RM-513, T. 9263.
[16104] Svjedok RM-513, T. 9326.
[16105] Reynaud Theunens, T. 20388-20390.
[16106] Reynaud Theunens, T. 20388.
[16107] Reynaud Theunens, T. 20388.
[16108] Reynaud Theunens, T. 20391-20392.
[16109] Richard Butler, T. 16816.

očuvanje života i zdravlja svog bataljona, kao i za očuvanje predmeta i sredstava koji služe borbenoj gotovosti.[16110] Tokom borbenih dejstava Šukin bataljon upao je u zasjedu u kojoj je poginulo 36 boraca, 56 ih je teže ili lakše ranjeno, 12 je nestalo, a znatan dio borbene tehnike je ili uništen ili zaplijenjen od strane neprijatelja.[16111] Mladić je naredio da uzmu izjave od Milovanovića, pukovnika Dragana Šipčića, komandanta SRK-a, potpukovnika Veljka Bosanca, komandanta 2. romanijske brigade, kao i od svjedoka koji su preživjeli zasjedu, te da se pribavi više relevantnih naređenja i izvještaja.[16112]

4534. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koji su mu predočeni u poglavlju 9.3.3 da je Komanda 1. KK-a 18. avgusta 1992. prenijela komandantima podređenih jedinica niz Mladićevih instrukcija izdatih s ciljem sprečavanja dezerterstva i održavanja potrebnog nivoa popune i borbene gotovosti u VRS-u.

4535. Dana 26. marta 1993., na sastanku Mladića i predstavnika UNPROFOR-a, Morillon je izjavio da su i njega i Mladića izigrali lokalni srpski komandanti koji su napali Srebrenicu, otvorili vatru i ranili osoblje UN-a i civile, te pokušali da unište helikoptere UN-a. Morillon je zatražio da se pukovnik Ilić izvede pred vojni sud. Mladić se izvinio zbog toga i naredio da se pukovnik Ilić smjesta uhapsi. Nekoliko minuta kasnije javljeno je da je hapšenje izvršeno i da je pokrenuta istraga.[16113]

4536. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koji su mu predočeni u poglavlju 9.2.8 da je Mladić 28. jula 1992. naredio razoružavanje paravojnih formacija, grupa i pojedinaca na teritoriji republike bosanskih Srba i njihovo uključivanje u VRS. U naređenju od 22. maja 1993., Mladić je strogo zabranio bilo kakvo organizovanje ili ponašanje po sistemu "paravojske", "paramilicije" ili "parapolitike", te upozorio da će sve takve grupe biti pohapšene i eliminisane, a u slučaju otpora fizički likvidirane.

4537. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koji su mu predočeni u poglavlju 9.2.11 u vezi sa sastankom koji je 27. maja 1993. održan između oficira 1. KK-a, Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane VRS-a u Banjaluci i pukovnika Bogojevića, rukovodioca grupe za rukovođenje i komandovanje i načelnika odjeljenja bezbjednosti 1. KK-a. Bogojević je obavijestio Mladića da je četiri ili pet dana ranije razgovarao s Drljačom, kojeg je ministar unutrašnjih poslova poslao radi razgovora o rudniku

[16110] P3527 (Odluka Glavnog štaba VRS-a od 8. juna 1992., koju je potpisao Ratko Mladić), str. 1.
[16111] P3527 (Odluka Glavnog štaba VRS-a od 8. juna 1992., koju je potpisao Ratko Mladić), str. 1.
[16112] P3527 (Odluka Glavnog štaba VRS-a od 8. juna 1992., koju je potpisao Ratko Mladić), str. 2.
[16113] D1508 (Šifrovani telegram UNPROFOR-a od 26. marta 1993.), str. 2.

"Tomašica", gdje je ranije bilo zakopano oko 5.000 bosanskih Muslimana. Drljača je htio da se Bogojević riješi leševa "spaljivanjem, mljevenjem ili na neki drugi način", ali mu je Mladić rekao: "Kako su ih oni pobili, neka se tako i njih reše". Mladić je Bogojeviću takođe rekao da se mora pokrenuti istraga u vezi s tim slučajem i da se podaci moraju dobro čuvati da ne dođu u ruke nepozvanih lica.

4538. U jednom naređenju koje je 1. novembra 1994. izdao komandantima 1., 2., 3. i 5. lake pješadijske brigade, Mladić je naredio da se moraju preduzeti mjere krivične odgovornosti i krivičnog gonjenja protiv svih starješina odgovornih za samovoljno napuštanje odbrambenih položaja, gubljenje teritorije bez borbe, kao i ljudske i materijalne gubitke.[16114]

4539. Dana 7. novembra 1994., Mladić je komandi Gardijske motorizovane brigade VJ-a izdao naređenje, o kojem je obavijestio više drugih korpusa i jedinica VRS-a, da pokrene krivični postupak protiv Rajka Šarenca, pomoćnika komandanta za moralno vaspitanje i psihološku pripremu, i Željka Stupara, načelnika organa za obavještajno–bezbjednosne poslove, kao i protiv svih ostalih lica odgovornih za samovoljno napuštanje isturenog komandnog mjesta u rejonu sela Ostojići u opštini Trnovo.[16115] Mladić je takođe naredio da se krivični postupak pokrene protiv svih pripadnika Gardijske motorizovane brigade VJ-a koji su samovoljno napustili jedinicu, ili se udaljili van zone odgovornosti brigade, ili se povukli sa svog borbeno–vatrenog položaja, kao i da svi oni budu privedeni.[16116] Krivični postupak je, isto tako, trebalo pokrenuti i protiv svih starješina, bez obzira na čin i položaj, koji su omogućili ili potpomagali dezerterstvo ili koji su dezertere primali u svoje jedinice bez odobrenja Glavnog štaba.[16117]

4540. Dana 8. februara 1995., Mladić je na sljedeći način sažeo stavove iznesene na 16. sjednici komandanata Glavnog štaba VRS-a: (1) pretpostavljene starješine treba da donesu rješenje o obustavljanju plata za dane neopravdanog odsustva iz službe za svako

[16114] P3067 (Mladićevo naređenje o krivičnoj odgovornosti za izdaju, dezerterstvo i neizvršavanje naređenja, 1. novembar 1994.) 1-2.
[16115] P5060 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pokretanje krivičnog postupka protiv osoba koje su samovoljno napustile istureno komandno mjesto 1. gardijske motorizovane brigade, 7. novembar 1994.), str. 1-2.
[16116] P5060 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pokretanje krivičnog postupka protiv osoba koje su samovoljno napustile istureno komandno mjesto 1. gardijske motorizovane brigade, 7. novembar 1994.), str. 1.
[16117] P5060 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pokretanje krivičnog postupka protiv osoba koje su samovoljno napustile istureno komandno mjesto 1. gardijske motorizovane brigade, 7. novembar 1994.), str. 1.

profesionalno vojno lice; (2) protiv svih starješina koje su samovoljno napustile jedinicu pretpostavljene starješine treba da pokrenu krivični i disciplinski postupak; i (3) prelazak vojnika iz jedne jedinice VRS-a u drugu bez pismene saglasnosti nadležnog starješine treba se spriječiti.[16118] Svaki takav prelazak iz jedne jedinice u drugu trebalo je tretirati kao samovoljno udaljavanje iz jedinice, a protiv vojnika i starješina koje su u svoje jedinice primile takve vojnike trebalo je pokrenuti krivični postupak. [16119]

4541. U februaru i martu 1995., Uprava bezbjednosti Glavnog štaba napravila je analizu stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u i svoj izvještaj podnijela Mladiću.[16120] Prema riječima **Dragomira Keserovića**, rukom pisane dijelove tog dokumenta napisao je Mladić i u njima je Zdravku Tolimiru izdao naređenja u vezi s nekim pitanjima pokrenutim u analizi.[16121] Mladić je naredio da svaka jedinica mora imati jednog školovanog i obučenog starješinu najkasnije do 1. jula 1995.[16122] U analizi je zaključeno da se u većini jedinica poštuje vojno stručno rukovođenje i usmjeravanje, ali da ima nekih komandanata koji zaobilaze organe bezbjednosti i izdaju druge zadatke jedinicama Vojne policije.[16123] Mladić je dodao da komandanti nemaju pravo sprečavati organe bezbjednosti i pripadnike Vojne policije u vršenju njihovih dužnosti.[16124] U toj analizi je takođe zaključeno da jedinice Vojne policije nemaju jasno definisane zone teritorijalne nadležnosti, te je Mladić izdao instrukciju Tolimiru da zone nadležnosti jasnije definiše.[16125]

4542. Dana 4. marta 1995., Mladić je raznim korpusima i jedinicama VRS-a naredio da preduzmu krivične i disciplinske mjere protiv komandanata koji su prekršili niz

[16118] P5061 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o 16. sjednici komandanata Glavnog štaba VRS-a, na kojoj je razmatrano pitanje samovoljnog napuštanja jedinica, 8. februar 1995.), str. 1-2.
[16119] P5061 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o 16. sjednici komandanata Glavnog štaba VRS-a, na kojoj je razmatrano pitanje samovoljnog napuštanja jedinica, 8. februar 1995.), str. 1.
[16120] Dragomir Keserović, T. 12820-12822; P1578 (Analiza stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u, koju je potpisao Ljubiša Beara, upućena, između ostalih, Ratku Mladiću i Zdravku Tolimiru, 18. mart 1995.).
[16121] Dragomir Keserović, T. 12821, 12823-12825, 12832; P1578 (Analiza stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u, koju je potpisao Ljubiša Beara, upućena, između ostalih, Ratku Mladiću i Zdravku Tolimiru, 18. mart 1995.), str. 3-4.
[16122] Dragomir Keserović, T. 12824-12825; P1578 (Analiza stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u, koju je potpisao Ljubiša Beara, upućena, između ostalih, Ratku Mladiću i Zdravku Tolimiru, 18. mart 1995.), str. 2-3.
[16123] P1578 (Analiza stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u, koju je potpisao Ljubiša Beara, upućena, između ostalih, Ratku Mladiću i Zdravku Tolimiru, 18. mart 1995.), str. 2-3.
[16124] Dragomir Keserović, T. 12824-12825; P1578 (Analiza stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u, koju je potpisao Ljubiša Beara, upućena, između ostalih, Ratku Mladiću i Zdravku Tolimiru, 18. mart 1995.), str. 4-5.
[16125] P1578 (Analiza stanja u jedinicama Vojne policije u VRS-u, koju je potpisao Ljubiša Beara, upućena, između ostalih, Ratku Mladiću i Zdravku Tolimiru, 18. mart 1995.), str. 4-5.

naređenja koja su se ticala premještanja vojnih obveznika iz jedne jedinice u drugu.[16126] Također je naredio da se vojni obveznici koji su napustili jedinicu stave u vojni zatvor i da se, u saradnji s organima MUP-a, uhapse oni koji nemaju urednu evidenciju za premještanje ili dozvolu za kretanje.[16127]

4543. Dana 19. oktobra 1995., Mladić je raznim korpusima i jedinicama VRS-a naredio da s teritorije republike bosanskih Srba udalje sve paravojne formacije i pojedince koji ne prihvataju potčinjavanje u VRS i da od istih oduzmu svu ratnu tehniku, borbena sredstva i opremu koja im je prethodno izdata.[16128] Također je naredio da se za prekršaje i krivična djela provedu istrage i pokrene odgovarajući postupak.[16129]

Zaključci Pretresnog vijeća

4544. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 9.3.3 i 9.3.4 da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, vršio efektivno rukovođenje i komandovanje nad VRS-om, a u nekim operacijama i nad drugim srpskim snagama. Na osnovu tih konstatacija, Pretresno vijeće zaključuje da je optuženi imao dužnost da preduzme odgovarajuće mjere da spriječi, istraži i/ili kazni pripadnike VRS-a i drugih srpskih snaga pod svojom efektivnom kontrolom za zločine koje su počinili.

4545. Na osnovu dokaza razmotrenih u ovom poglavlju, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić izdavao naređenja da se zakoni i propisi republike bosanskih Srba i VRS-a, Ženevske konvencije, pravila običajnog ratnog prava i drugi propisi međunarodnog prava moraju poštovati. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić imao ovlaštenja da naredi pokretanje istrage u okviru vojnog pravosudnog sistema. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u nekoliko navrata naredio istrage i zatražio kažnjavanje pripadnika VRS-a pod svojom efektivnom kontrolom zbog povreda vojne discipline, kao što su neodazivanje na vojni poziv i dezerterstvo. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić preduzeo izvjesne mjere u vezi s istragama o navodnim ratnim zločinima ili zločinima protiv čovječnosti, na primjer, 26. marta 1993., Mladić je UNPROFOR-u

[16126] P5063 (Mladićevo naređenje, upućeno raznim korpusima i jedinicama VRS-a, u vezi s popunom jedinica, 4. mart 1995.), str. 1.
[16127] P5063 (Mladićevo naređenje, upućeno raznim korpusima i jedinicama VRS-a, u vezi s popunom jedinica, 4. mart 1995.) str. 1-2.
[16128] P5065 (Mladićevo naređenje, upućeno raznim korpusima i jedinicama VRS-a, u vezi s disciplinom pripadnika paravojnih formacija, 19. oktobar 1995.), str. 1.
[16129] P5065 (Mladićevo naređenje, upućeno raznim korpusima i jedinicama VRS-a, u vezi s disciplinom pripadnika paravojnih formacija, 19. oktobar 1995.), str. 1.

rekao da je, nakon što ga je general Morillon obavijestio o nepropisnom ponašanju pukovnika Ilića, naredio da se Ilić uhapsi i da se o njegovom ponašanju provede istraga, a 27. maja 1993., Mladić je rekao Bogojeviću da se o slučaju u vezi s rudnikom "Tomašica" iz poglavlja 9.2.11 mora provesti istraga. U vezi s pitanjem da li su te mjere bile adekvatne, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.2.12 da, usprkos tome što su postupci pred vojnim sudovima vođeni tokom cijelog rata, Pretresnom vijeću nije predočen nijedan dokaz da je neki bosanski Srbin bio krivično gonjen za ratne zločine u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995. Naprotiv, Pretresno vijeće je utvrdilo sljedeće: (i) vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba u mnogim slučajevima nije provelo istragu o zločinima počinjenim od strane pripadnika VRS-a i drugih srpskih snaga; (ii) vojno i civilno pravosuđe nije uhapsilo ili kaznilo počinioce tih zločina; i (iii) u mnogim slučajevima kada su pripadnici VRS-a ili pripadnici drugih srpskih snaga počinili zločina nad nesrbima, krivične prijave nisu podnesene, vojni tužioci ili istražne sudije nisu proveli istrage, osumnjičeni nisu uhapšeni ili pritvoreni, a ako i jesu bili uhapšeni, počinioci su protivpravno puštani iz pritvora da se vrate u svoje jedinice.

4546. U svjetlu gore navedenog, kao i zaključaka Pretresnog vijeća u poglavlju 9.3.13 da je Mladić znao da se nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Opštinama, uključujući zatočeničke objekte, čine djela progona, ubistva, istrebljivanja, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), Pretresno vijeće zaključuje da je Mladić trebao da osigura da se u vezi sa zločinima VRS-a i podređenih snaga provede istraga, a da se počinioci odgovarajuće kazne. Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi na osnovu kojih bi moglo zaključiti da je Mladić naredio ijednu ozbiljnu ili značajnu istragu o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti, ili da se interesovao za provođenje ono malo istraga koje možda jeste naredio. Međutim, na osnovu zaključaka Pretresnog vijeća u poglavlju 9.3.9 da je Mladić namjerno obmanjivao međunarodnu zajednicu i nevladine organizacije u vezi s uslovima koji su vladali u logorima u Foči, Batkoviću, Kuli i Prijedoru i da je nastojao da prikrije zločine koji su tamo počinjeni prikazujući uslove u tim logorima u povoljnijem svjetlu, Pretresno vijeće zaključuje da Mladićevi postupci u tom pogledu odražavaju njegov generalni stav prema istragama o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti. Pretresno vijeće stoga zaključuje da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počinioce.

4547. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.

9.3.11 Nalaganje da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba, kao i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike tih enklava, i/ili provođenje i odobravanje takvog ograničavanja

4548. U vezi s ovim navodnim doprinosom, odbrana je iznijela argument da je optuženi uložio razumne napore kako bi osigurao da humanitarna pomoć bude dostavljana civilima, bosanskim Muslimanima, u Sarajevu.[16130] Odbrana je također ustvrdila da, barem od avgusta 1994., Glavni štab VRS-a nije imao ovlaštenja da kontroliše kretanje konvoja s humanitarnom pomoći i da optuženi nije sprečavao prolazak konvoja koji su bili zakazani i imali urednu dokumentaciju.[16131] Na kraju, odbrana je iznijela argument da su bosanski Muslimani u Srebrenici na ilegalan način dolazili do hrane i potrepština.[16132] U ovom poglavlju, Pretresno vijeće razmatra opštu situaciju u Bosni i Hercegovini, uključujući Srebrenicu, u vezi s ograničavanjem humanitarne pomoći. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Manojlo Milovanović,** koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[16133] **Miloš Škrba**, koji je bio komandir 2. pješadijske čete 2. pješadijskog bataljona u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi SRK-a;[16134] **Goran Šehovac**, koji je od sredine 1992. do kraja 1992. bio pripadnik 65. zaštitnog puka u antiterorističkoj jedinici, zatim, 1993. godine, pripadnik Vojne policije Ilidžanske brigade, a od prvih mjeseci 1994. do kraja rata pripadnik jurišnog odreda Ilidžanske brigade;[16135] **Nikola Mijatović**, koji je od kraja maja ili juna 1993. do septembra 1994.

[16130] Završni pretresni podnesak odbrane, par. 1817.
[16131] Završni podnesak odbrane, par. 2819, 2821.
[16132] Završni pretresni podnesak odbrane, par. 2841.
[16133] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), 22. april 2010., str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.).
[16134] D524 (Miloš Škrba, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 1, 6, 15; Miloš Škrba. 22797-22798, 22803-22804, 22822, 22902, 22887. Dokazi koje je iznio Miloš Škrba također su razmotreni u poglavlju 9.5.9.
[16135] D596 (Goran Šehovac, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), str. 1, par. 3-5, 8; Goran Šehovac, T. 24698.

bio načelnik za bezbjednost Ilidžanske brigade, a potom načelnik štaba te brigade;[16136] **Milovan Lelek**, koji je od kraja maja 1992. do 1994. bio pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove Rogatičke brigade;[16137] **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini;[16138] **David Fraser**, koji je od 17. aprila 1994. do 26. maja 1995. bio vojni pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[16139] **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;[16140]**Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovini;[16141] **Slavko Kralj,** koji je do približno novembra 1994. bio oficir za vezu 1. KK-a, nakon čega je prekomandovan u Glavni štab kao prevodilac za engleski jezik, gdje je radio u Odjeljenju za odnose sa stranim vojnim predstavnicima;[16142] **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[16143] **Richard Butler,** stručnjak za obavještajno istraživanje;[16144] **Pyers Tucker,** oficir britanske vojske, koji je od oktobra 1992. do marta 1993. služio u UNPROFOR-u kao vojni pomoćnik generala Pilippea Morillona;[16145] **Ljubomir Obradović**, koji je od septembra 1994. nadalje bio zamjenik načelnika za operativno-nastavne poslove Glavnog štaba VRS-a;[16146] **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevo;[16147] **Pieter Boering**, major Nizozemskog bataljona, koji je od 3. januara do jula 1995. bio oficir za

[16136] D468 (Nikola Mijatović, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 11; Nikola Mijatović, T. 21445-21446 P6532 (Bilješka s pripremnog razgovora sa Nikolom Mijatovićem, 21. maj 2014.), par. 2f.
[16137] D849 (Milovan Lelek, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 8, 14; Milovan Lelek, T. 29584.
[16138] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839. Dokazi koje je iznio Michael Rose takođe su razmotreni u poglavljima 9.4.2 i 9.5.3.
[16139] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 7, 11. Dokazi koje je iznio David Fraser takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.9.
[16140] Reynaud Theunens, T. 20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4. Dokazi koje je iznio Reynaud Theunens takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.9.
[16141] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3. Dokazi koje je iznio Anthony Banbury takođe su razmotreni u poglavljima 9.5.3 i 9.5.9.
[16142] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 3. Dokazi koje je iznio Slavko Kralj takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.9.
[16143] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287. Dokazi koje je iznio Rupert Smith takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.9.
[16144] Richard Butler, T. 16108; P2094 (Biografija Richarda Butlera, 10. juni 2011.).
[16145] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 4, 6; Pyers Tucker, T. 3751. Dokazi koje je iznio Pyers Tucker takođe su razmotreni u poglavljima 9.5.9 i 7.1.1.
[16146] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11929, 11931-11932; P1784 (Struktura Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.).
[16147] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661. Dokazi koje je iznio David Harland takođe su razmotreni u poglavljima 9.3.3 i 7.4.

vezu s VRS-om i ABiH u Srebrenici;[16148] **Cornelis Nicolai**, koji je od 28. februara do 2. septembra 1995. bio načelnik štaba UNPROFOR-a u Komandi za Bosnu i Hercegovinu;[16149] **Eelco Koster**, poručnik u 13. pješadijskom bataljonu III Nizozemskog bataljona, koji je bio stacioniran u bazi UN-a u Potočarima u srebreničkoj enklavi;[16150] **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima;[16151] **Leendert van Duijn**, koji je od januara do jula 1995. bio komandant voda Nizozemskog bataljona stacioniranog u Potočarima;[16152] **Joseph Kingori**, vojni posmatrač UN-a, koji se od marta 1995. do otprilike 20. jula 1995. nalazio u srebreničkoj enklavi;[16153] **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;[16154] kao i dokumentarni dokazi.[16155]

4549. Pretresno vijeće će najprije razmotriti dokaze o Mladićevim naređenjima i postupcima tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica, a koji se tiču humanitarnih konvoja. Zatim će preći na dokaze koji se tiču moguće opravdanosti ograničavanja pristupa za humanitarne konvoje.

Mladićeva naređenja i postupci u vezi sa humanitarnim konvojima

4550. Komanda 1. KK-a izvijestila je 2. oktobra 1992. Glavni štab VRS-a da, u skladu s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, sve aktivnosti snaga UNPROFOR-a u zoni odgovornosti 1. KK-a treba zabraniti dok se s UNPROFOR-om ne postigne sporazum o kretanju.[16156]

[16148] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1867-1873; Pieter Boering, T. 10025.
[16149] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), str. 1, par. 1-4, 67.
[16150] P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1.
[16151] P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109. Dokazi koje je iznio Robert Franken takođe su razmotreni u poglavlju 7.
[16152] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2256-2258, 2261.
[16153] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 3, 7.
[16154] Momir Nikolić, T. 12076. Dokazi koje je iznio Momir Nikolić takođe su razmotreni u poglavlju 7.
[16155] P5054 je takođe razmotren u poglavlju 9.3.10; P317 je takođe razmotren poglavljima 9.5 i 7.1.1; D1508 je takođe razmotren u poglavlju 9.3.10; D726 je takođe razmotren u poglavljima 9.4.2 i 9.5.9; P1758 je takođe razmotren u poglavlju 9.4.2; P2245 je takođe razmotren u poglavlju 9.5.9; D712 je takođe razmotren u poglavlju 9.5.9; P736 je takođe razmotren u poglavlju 9.4.2; D462 je takođe razmotren u poglavlju 9.5.9.
[16156] P3716 (Redovni borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, upućen Glavnom štabu, 2. oktobar 1992.) 1-2.

4551. Pretresno vijeće podsjeća na dokazni predmet P5054, razmotren u poglavlju 9.3.10, iz kojeg se vidi da je Mladić 30. novembra 1992. izdao naređenje komandama 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, DK-a, Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani da, po obavljenom pregledu dokumenata i vozila UNPROFOR-a s humanitarnom pomoći, istima omoguće bezbjedan prolaz, kao i da s njima postupaju posebno pažljivo i korektno kako bi se spriječio dotur naoružanja, municije i drugih borbenih potreba muslimansko-hrvatskim snagama. Istoga dana, Mladić je naredio komandama 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a da preduzmu mjere kako bi pripadnicima vojske i građanstvu objasnile zašto VRS i republika bosanskih Srba dozvoljavaju prolazak UNPROFOR-ovih humanitarnih konvoja.[16157] U preambuli jednog naređenja izdatog 7. decembra 1992., Mladić je naveo da snage UNPROFOR-a "nastoje izazvati konflikte" između VRS-a i srpskog naroda tako što doturaju "humanitarnu" pomoć muslimanskim naseljima preko "srpskih teritorija", kao i da zloupotrebljavaju sporazume o obavezama zaraćenih strana.[16158] Prema Mladićevim riječima, UNPROFOR je u isto vrijeme od VRS-a zahtijevao da dozvoli prolaz "humanitarnih" konvoja.[16159]

4552. Radio Banjaluka je u jednoj emisiji vijesti od 9. decembra 1992. objavio da je Mladić na sastanku sa šefom UNHCR-a rekao da je za bezbjednost transporta humanitarne pomoći u konvojima UNPROFOR-a nadležna skupština bosanskih Srba i da će VRS, sa svoje strane, učiniti sve da obezbijedi da pomoć stigne do odredišta.[16160] **Miloš Škrba** je u svom svjedočenju izjavio da su, na teritoriji koju je kontrolisala njegova jedinica, instrukcije bile da se propuste sva vozila s humanitarnom pomoći, i da je to zaista i činjeno.[16161] Prema riječima tog svjedoka, na kontrolnim punktovima bili su pripadnici Vojne policije koji su bili zaduženi da pregledaju vozila.[16162]

4553. U jednom dopisu koji je Štab PMEZ-a uputio Mladiću 2. marta 1993., PMEZ je izrazio zabrinutost zbog toga što nije ostvaren napredak u omogućavanju redovnoj humanitarnoj pomoći da stigne do muslimanskih "džepova" u Cerskoj i Srebrenici.[16163] U tom se dopisu Mladiću skreće pažnja na konkretne odredbe Ženevskih konvencija, uz konstataciju da on, uskraćivanjem i odgađanjem pristupa UNHCR-ovim

[16157] D725 (Mladićevo naređenje upućeno komandantima korpusa (1KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a) u vezi s informacijom o prolasku konvoja UNPROFOR-a, 30. novembar 1992.), str. 1.
[16158] P2189 (Naređenje VRS-a, 7. decembar 1992.), str. 1.
[16159] P2189 (Naređenje VRS-a, 7. decembar 1992.), str. 1.
[16160] P3668 (Emisija vijesti na Radiju Banjaluka, 9. decembar 1992.), str. 2.
[16161] D524 (Miloš Škrba, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 10; Miloš Škrba, T. 22788, 22883.
[16162] Miloš Škrba, T. 22788, 22881, 22883.
[16163] P2532 (Dopis Štaba PMEZ-a, upućen generalu Mladiću, 2. mart 1993.).

konvojima na ta područja, kao i prisiljavanjem civilnog stanovništva da napušta svoje domove, krši međunarodno pravo.[16164]

4554. Mladić je pristao na to da se dostavljanje humanitarne pomoći konvojima nastavi počev od 27. marta 1993. ujutru.[16165] Endall Wahlgren je zapisnik s tog sastanka proslijedio Annanu i Vanceu 29. marta 1993., uz napomenu da je taj sporazum propao, mada su konvoj i Morillon uspjeli da stignu u Srebrenicu.[16166]

4555. Dana 14. maja 1993., Mladić je svim brigadama, Samostalnom bataljonu Skelani i Taktičkoj grupi Višegrad naredio sljedeće: omogućiti neometani prolaz i zaštitu pošiljki, opreme i osoblja koje pruža pomoć namijenjenu civilnom stanovništvu protivničke strane; zabraniti zloupotrebu, u vojne svrhe, prehrambenih artikala, žetve, vodovodnih instalacija i rezervi vode za piće, te brana na hidrosistemima; u svemu se pridržavati Ženevskih konvencija i ostalih propisa međunarodnog ratnog prava; obezbijediti da se sve jedinice i cjelokupno ljudstvo vojske upoznaju s ovim naređenjem i da ga se pridržavaju.[16167] Dana 15. maja 1993., kao i 16. maja 1993., Mladić je komandama korpusa i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani izdao naređenje da preduzmu mjere kako bi osigurali da nijedan konvoj bez pismenog odobrenja ne uđe na teritoriju bosanskih Srba. Glavni štab VRS-a je otkrio da na teritoriji republike bosanskih Srba nekontrolisano "vršljaju" razni konvoji, jer su njihova odobrenja bila nepotpuna ili nisu stigla do nadležnih vojnih i civilnih organa. Komande su takođe trebale da, preko operativnog dežurnog, izvještavaju Glavni štab VRS-a o prolasku svakog budućeg konvoja kroz njihovu zonu odgovornosti. Mladić je dodao da kontrole konvoja UNPROFOR-a i konvoja humanitarne pomoći za "muslimansku teritoriju" moraju biti u skladu s naređenjem Glavnog štaba VRS-a.[16168] **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju rekao da je konačnu odluku o tome da li humanitarni konvoji UNPROFOR-a mogu proći kroz kontrolne punktove donosio Mladić.[16169]

4556. U jednom naređenju koje je 16. juna 1993. uputio, između ostalih, komandama korpusa, Mladić je naveo da komande svih nivoa moraju osigurati dostavljanje humanitarne pomoći i slobodu kretanja svim međunarodnim humanitarnim

[16164] P2532 (Dopis Štaba PMEZ-a, upućen generalu Mladiću, 2. mart 1993.).
[16165] D1508 (Šifrovani telegram UNPROFOR-a od 26. marta 1993.), str. 5.
[16166] D1508 (Šifrovani telegram UNPROFOR-a od 26. marta 1993.), str. 1, 5.
[16167] D726 (Mladićevo naređenje svim brigadama, Samostalnom bataljonu Skelani i Taktičkoj grupi Višegrad o prolazu humanitarne pomoći, 14. maj 1993.).
[16168] P1758 (Izvještaj o kretanju humanitarne pomoći i konvoja, koji je potpisao Mladić, 15. maj 1993.); v. takođe P2245 (Mladićev telegram u vezi s konvojima i humanitarnom pomoći, 16. maj 1993.).
[16169] Manojlo Milovanović, T. 17122.

organizacijama, kao i korištenje vode, gasa i struje i opravku i održavanje objekata koji to omogućavaju.[16170] U jednom telegramu koji je 3. jula 1993. uputio komandi UNPROFOR-a u Kiseljaku, Mladić je naveo da je VRS dao sve od sebe da omogući konvojima UNHCR-a da uđu u Goražde.[16171]

4557. **Michael Rose** je u svom svjedočenju rekao da je dio misije UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini bio da omogući dostavu humanitarne pomoći civilima.[16172] Dana 30. januara 1994., Rose se, u pratnji predstavnika za civilne poslove UN-a, na Palama sastao s rukovodstvom bosanskih Srba, uključujući Karadžića, Mladića, Krajišnika, Koljevića, Zameticu i generale Gveru i Tolimira.[16173] Na tom sastanku, Karadžić je rekao da je "naložio" svojim civilnim i vojnim vlastima da olakšaju kretanje konvoja UNPROFOR-a i UNHCR-a.[16174] Pored toga, Karadžić generalno nije imao primjedbi na otvaranje tuzlanskog aerodroma, čime bi se smanjile poteškoće i kašnjenja u dostavljanju pomoći, ali pod uslovom da Srbi budu uključeni u kontrolu tih dostava kako bi se spriječio šverc oružja Bosancima.[16175] Karadžić je takođe izjavio da bi "Muslimani ubili i samog Alaha samo da diskredituju Srbe" i da će, ako aerodrom bude otvoren, sigurno oboriti neki avion u dolijetanju i okriviti Srbe za to.[16176] Na drugom sastanku koji je s bosanskim Srbima održan o tim istim pitanjima, Mladić je sve iznenadio odlučnim odbacivanjem dogovora koji je u vezi s tuzlanskim aerodromom prethodno sklopljen s Karadžićem.[16177] Kad je Sergio Vieira de Mello, šef civilnih poslova UN-a, iznio opasku da bi bilo za žaljenje da NATO bude prinuđen da silom ponovo otvori aerodrom, Mladić je pobjesnio i počeo vikati da se on ne boji Amerikanaca niti "njihovog" NATO-a.[16178] Godinu dana kasnije, aerodrom još uvijek nije bio otvoren i predsjednik Izetbegović je isključio mogućnost prisustva srpskih oficira na tuzlanskom aerodromu.[16179] Rose je u svom svjedočenju takođe rekao da je

[16170] P5219 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s prestankom neprijateljstava, 16. juni 1993.), par. 4.
[16171] D1498 (Mladićev telegram upućen Komandi UNPROFOR-a, 3. juli 1993.).
[16172] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 20.
[16173] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 15, 26; P735 (Faks UNPROFOR-a, koji je De Mello uputio Akashiju, 30. januar 1994.), str. 1.
[16174] P735 (Telefaks UNPROFOR-a, koji je De Mello uputio Akashiju, 30. januar 1994.), str. 1.
[16175] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 28.
[16176] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 28; P735 (Faks UNPROFOR-a, koji je De Mello uputio Akashiju, 30. januar 1994.), str. 2-3.
[16177] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 32; P735 (Faks UNPROFOR-a, koji je De Mello uputio Akashiju, 30. januar 1994.), str. 3.
[16178] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 15, 32.
[16179] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 28, 58; Michael Rose, T. 6867-6870, 6875; P761 (Faks UNPROFOR,-a, koji je Akashi uputio Annanu, 7. mart 1994.), str. 1, 3.

Izetbegović kasnije izjavio da bi radije vidio kako 10.000 bosanskih Muslimana umire od gladi nego što bi prihvatio ijednog Srbina na teritoriji bosanskih Muslimana.[16180]

4558. Dana 10. aprila 1994., a isto tako i 19. aprila 1994., Mladić je naredio komandama svih korpusa, Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, Gardijske motorizovane brigade VJ-a, Pozadinske baze, Centra veza VRS-a u Sarajevu i Glavnom štabu VRS-a da se dovedu u stanje pune borbene gotovosti kako bi preduzeli mjere za odbranu republike bosanskih Srba od dejstva vazdušnih snaga NATO-a.[16181] Mladić je svim jedinicama naredio da odmah blokiraju sve konvoje UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija na teritoriji republike bosanskih Srba, kao i da konvoje i ljudstvo obezbijede i privedu na sigurno mjesto.[16182] To naređenje od 10. aprila 1994. sadržalo je uputstvo da se prema osoblju UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija ne primjenjuju "grubi postupci".[16183] U naređenju je takođe pisalo da jedinice smiju ispoljiti dejstva isključivo po naređenju Glavnog štaba, ali da smiju samostalno otvarati vatru u slučaju samoodbrane.[16184]

4559. U jednom drugom naređenju od 10. aprila 1994., zamjenik komandanta DK-a Milutin Skočajić obavijestio je sve jedinice korpusa o vazdušnim udarima NATO-a u Goraždu i naredio im da, između ostalog, blokiraju sve konvoje UNPROFOR-a na mjestu gdje su zatečeni, da ih razoružaju i sprovedu do za to određenih mjesta pod kontrolom jedinica DK-a.[16185] On je naredio jedinicama da, u slučaju pružanja otpora od strane UNPROFOR-a, primijene silu.[16186] **David Fraser** je u svom svjedočenju rekao da se Skočajić u naređenju od 10. aprila 1994. nije pozvao na instrukciju da se prema osoblju ne primjenjuju "grubi postupci", ali da je jasno da se tim naređenjem potvrđuje Mladićevo naređenje koje je bilo izdato istog dana.[16187] Sva tri naređenja izdata su na osnovu odluke političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba da se izvrši

[16180] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 28; Michael Rose, T. 6867-6870, 6875.
[16181] P587 (Mladićevo naređenje), str. 1-2; P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 314; P6930 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 19. april 1994.); v. takođe David Fraser, T. 5809, 5810.
[16182] P587 (Mladićevo naređenje), str. 1-2; P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 314; P6930 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 19. april 1994.); v. takođe David Fraser, T. 5809, 5810.
[16183] P6930 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 19. april 1994.); v. takođe David Fraser, T. 5809, 5810.
[16184] P587 (Mladićevo naređenje), str. 3; v. takođe David Fraser, T. 5855-5858.
[16185] P608 (Naređenje zamjenika komandanta Milutina Skočajića, 10. april 1994.).
[16186] P608 (Naređenje zamjenika komandanta Milutina Skočajića, 10. april 1994.).
[16187] David Fraser, T. 5929-5932, 5948-5949; v. takođe P608 (Naređenje zamjenika komandanta Milutina Skočajića, 10. april 1994.).

organizovana odmazda zbog UNPROFOR-ovog poziva NATO-u za blisku vazdušnu podršku na području zaštićene zone Goražda.[16188]

4560. U kontekstu napada NATO-a, Mladić je 13. aprila 1994. naredio svim podređenim korpusima VRS-a i jedinicama Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane da prema UNPROFOR-u, posmatračima UN-a, MKCK-u, osoblju UNHCR-a i svim strancima primjenjuju isti tretman, to jest da im potpuno ograniče kretanje, da ih smjeste u pogodne objekte koji nisu potencijalni cilj dejstva NATO avijacije i da ih obezbijede stražom.[16189] Mladić je takođe naredio da ih, u slučaju pružanja otpora, treba tretirati kao ratne zarobljenike.[16190] Mladić je naredio i blokadu svih konvoja UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija.[16191]

4561. Dana 14. aprila 1994., Glavni štab VRS-a je izvijestio da, između ostalog, nije bilo kretanja UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija preko teritorije republike bosanskih Srba i da se odluka Vrhovne komande o zabrani kretanja provodi.[16192]

4562. **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić 21. jula 1994., na sastanku sa zvaničnicima UN-a, izrazio nezadovoljstvo zbog zatočenih Srba u Goraždu i Tarčinu i rekao da će, ne budu li oni oslobođeni do 1. avgusta 1993., biti presječeno dostavljanje humanitarne pomoći i zaliha za UNPROFOR u enklave.[16193] Mladić je takođe insistirao na tome da Srbi moraju nastaviti s detaljnim pregledima konvoja UNPROFOR-a i zatražio je specijalnu opremu za otkrivanje eksploziva, koju su mu, kako je tvrdio, obećali generali Briquemont i Morillon, pomoću koje bi se takva provjera mogla lakše obavljati.[16194]

[16188] P587 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, 10. april 1994.); P6930 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić,, 19. april 1994.); P608 (Naređenje zamjenika komandanta Milutina Skočajića, 10. april 1994.).
[16189] P514 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Mladić, o postupanju s pripadnicima međunarodnih organizacija, 13. april 1994.), str. 1-2. V. takođe P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 317; P5224 (Naređenje MUP-a o postupku s pripadnicima međunarodnih organizacija, 17. april 1994.).
[16190] P514 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Mladić, o postupanju s pripadnicima međunarodnih organizacija, 13. april 1994.), str. 1-2. V. takođe P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 317; P5224 (Naređenje MUP-a o postupku s pripadnicima međunarodnih organizacija, 17. april 1994.).
[16191] P514 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Mladić, o postupanju s pripadnicima međunarodnih organizacija, 13. april 1994.), str. 1-2.
[16192] P588 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, koji je potpisao Manojlo Milovanović, načelnik štaba, 14. april 1994.), str. 3.
[16193] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 41-42; P764 (UNPROFOR, faks Viktora Andrejeva upućen Sergiu Vieiri de Mellu, 22. juli 1994.), str. 2.
[16194] P764 (UNPROFOR, faks Viktora Andrejeva upućen Sergiu Vieiri de Mellu, 22. juli 1994.), str. 3. V. takođe P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 125.

4563. Dana 22. jula 1994., Mladić je DK-u, HK-u i SRK-u izdao naređenje koje se ticalo muslimanskih enklava u Srebrenici, Žepi i Goraždu.[16195] Njime je stavio van snage prethodno naređenje o prekidu vatre oko Srebrenice.[16196] Uz to, tim Mladićevim naređenjem uveden je niz restrikcija koje su se odnosile na enklave.[16197] Muslimanima je trebalo po svaku cijenu zabraniti izlazak sa tih područja na određenim putnim pravcima, a komuniciranje među enklavama trebalo je također spriječititi.[16198] U Srebrenicu, Žepu i Goražde trebalo je spriječiti unošenje svih sredstava, osim hrane i lijekova koji su bili odobreni od strane Glavnog štaba VRS-a.[16199] Također je zabranjeno svako kretanje UNPROFOR-a u enklave i iz njih, osim po odobrenju Glavnog štaba VRS-a.[16200] Kontrolni punktovi su se morali regulisati, uz dovoljno snaga i sredstava za obezbijeđenje punkta u slučaju provokacije ili napada UNPROFOR-a ili drugih međunarodnih humanitarnih organizacija čija je provjera bila vršena.[16201] Enklave su trebale biti u potpunosti opasane rovovima, kamenim zidom ili drvenim plotom, tako da se Muslimanima onemogući izlazak.[16202]

4564. **Rose** je u svom svjedočenju rekao da su do 25. jula 1994. iskrsli problemi s generalom Mladićem, koji je odbijao da dopusti UN-u da vazdušnim putem evakuiše 35 pacijenata iz Goražda dok ne bude pušteno 500 srpskih civila koje je ABiH držala u zatočeništvu u Goraždu.[16203]

4565. **Banbury** je u svom svjedočenju rekao da su ljudi koji su živjeli u enklavama na istoku Bosne i Hercegovine u jesen 1994. zavisili od humanitarne pomoći.[16204] UNPROFOR je imao ulogu i mandat da dopremi tu pomoć, ali je UNPROFOR u tome

[16195] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 1, 5.
[16196] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 1, 5; v. također D1648 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je potpisao Milovanović, 18. april 1993.), str. 1.
[16197] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 1-5.
[16198] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 1.
[16199] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 1.
[16200] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 2.
[16201] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 2.
[16202] P5041 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi sa Srebrenicom, Žepom i Goraždem, 22. juli 1994.), str. 3.
[16203] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 126.
[16204] Anthony Banbury, T. 8212.

bio stalno onemogućavan od strane rukovodstva bosanskih Srba, uključujući Karadžića i Mladića, koji mu nisu davali slobodu kretanja na tom području. [16205]

4566. **David Harland** je u svom svjedočenju rekao da je u poruci koju je 19. oktobra 1994. poslao Akashiju naveo da je Mladić izdao lično naređenje da nijedan konvoj UNPROFOR-a s gorivom ne smije preći preko teritorije koju kontrolišu Srbi dok UNPROFOR ne bude pružio garancije da su se sve snage bosanskih Muslimana povukle iz demilitarizovane zone na Igmanu ili ukoliko se 50 posto svakog konvoja s gorivom ne bude dalo njegovim snagama.[16206] Harland je dodao da je normalan put prenošenja Mladićevih poruka UNPROFOR-u bio preko vojnih posmatrača UN-a, koji bi ih primali od Milovanovića.[16207]

4567. Prema jednom memorandumu UNPROFOR-a, Mladić je 23. septembra 1994. zaprijetio da će napasti UNPROFOR "uz isti stepen prethodnog upozorenja" kakav je on dobio od UNPROFOR-a 22. septembra 1994. Nije naveo tačnu prirodu ni mete napada kojim je zaprijetio. Rekao je da će do tog napada doći ukoliko UNPROFOR ne odgovori VRS-u na "zadovoljavajući način" u roku od 24 sata. Štab VRS-a je takođe objavio da neće odobriti kretanje nijednog konvoja ili helikoptera preko teritorije bosanskih Srba.[16208] Time je kretanje jedinica UNPROFOR-a u blizini linija sukoba bilo u suštini ograničeno na operativne zadatke date jedinice.[16209]

4568. Dana 11. januara 1995., Nikolić je zamolio Komandu DK-a da obavijesti Mladića da se koordinator MFS-a javno izvinio za ponašanje jednog člana te organizacije koji je švercovao robu s bosanskim Muslimanima u Srebrenici i potvrdio da su Srbi ispravno postupili što su konfiskovali vozilo i švercovanu robu.[16210]

4569. Dana 2. marta 1995., Mladić je komandama svih korpusa, kao i svim drugim jedinicama VRS-a i Bolnici Glavnog štaba VRS-a, naredio da spriječe pojave neodobrenog prelaska linije fronta od strane pojedinaca, vozila i konvoja UNPROFOR-a, humanitarnih i drugih organizacija, kao i stranih novinara.[16211] Vojna policija trebala je kontrolisati kretanje, ulazak i izlazak stranih državljana, posebno pripadnika

[16205] Anthony Banbury, T. 8213-8214.
[16206] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 144.
[16207] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 144.
[16208] P5228 (UNPROFOR, memorandum generala Brinkmana, 24. septembar 1994.), str. 1.
[16209] P5228 (UNPROFOR, memorandum generala Brinkmana, 24. septembar 1994.), str. 1-2.
[16210] D365 (Protestno pismo upućeno Nizozemskom bataljonu i vojnim posmatračima, 11. januar 1995.), str. 1.
[16211] P5229 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o režimu i kontroli kretanja na teritoriji republike bosanskih Srba, 2. mart 1995.), str. 1.

UNPROFOR-a, međunarodnih humanitarnih organizacija, kao i drugih organizacija koje imaju odobrenje Glavnog štaba VRS-a i Koordinacionog tijela za saradnju s međunarodnih humanitarnih organizacijama.[16212] Na kontrolnim punktovima Vojne policije trebalo je detaljno kontrolisati vozila kako bi se otkrilo i spriječilo ilegalno iznošenje i šverc naoružanja i vojne opreme.[16213] Lica koja su napuštala teritoriju bez potrebnih odobrenja i saglasnosti trebalo je uhapsiti i predati u najbližu jedinicu Vojne policije ili vojni objekat. Takođe je trebalo ustrojiti registar dezertera i lica za koja su predviđene mjere ograničene kontrole kretanja ili protiv kojih je trebalo preduzeti druge mjere. Za realizaciju ovog naređenja svi komandanti korpusa i komandanti samostalnih jedinica bili su odgovorni Mladiću.[16214]

4570. **Richard Butler** je u svom svjedočenju rekao da je, približno u martu 1995., Glavni štab VRS-a bio direktno odgovoran za odobravanje konvoja UNPROFOR-a, a da je za druge konvoje s humanitarnom robom bilo zaduženo drugo koordinaciono tijelo.[16215] **Rupert Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić odobrio prolazak konvoja 4. marta 1995. i 6. marta 1995., potvrđujući da su ta ograničenja i naređenja kontrolisali on i njegov štab.[16216] Dana 7. marta 1995., na sastanku Mladića i generala Smitha, Mladić je izvijestio da je tokom posljednja 24 sata dao dozvolu konvojima s hranom i medicinskim materijalom da prođu za Srebrenicu i Žepu.[16217]

4571. **Slavko Kralj** je u svom svjedočenju rekao da je, po osnivanju Državne komisije za saradnju s UN-om i međunarodnim humanitarnim organizacijama 14. marta 1995., VRS bio dužan da sprovodi njene naloge.[16218] Nakon što bi Komisija obavijestila Glavni štab VRS-a da li je za određeni konvoj odobrila prolaz, Glavni štab bi davao svoje konačno odobrenje i garantovao siguran prolaz.[16219] Nakon što bi zahtjev za prolaz bio dostavljen Glavnom štabu VRS-a i razmotren, Mladić, Milovanović ili Tolimir bi na njemu dopisali svoje odluke i pitanja.[16220] Međutim, Mladićeve bilješke smatrane su

[16212] P5229 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o režimu i kontroli kretanja na teritoriji republike bosanskih Srba, 2. mart 1995.), str. 2.
[16213] P5229 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o režimu i kontroli kretanja na teritoriji republike bosanskih Srba, 2. mart 1995.), str. 2.
[16214] P5229 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o režimu i kontroli kretanja na teritoriji republike bosanskih Srba, 2. mart 1995.), str. 3.
[16215] Richard Butler, T. 16727, 16730.
[16216] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 58.
[16217] P19 (Zapisnik sa sastanka Ruperta Smitha i Mladića, 7. mart 1995.), par. 4.
[16218] P6856 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 25. januar 2012.), str. 1; Slavko Kralj, T. 27460; v. takođe Manojlo Milovanović, T. 17088
[16219] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 12.
[16220] P6856 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 25. januar 2012.), str. 1; Slavko Kralj, T. 27459.

konačnim naređenjima.[16221] Kralj je u svom svjedočenju takođe izjavio da 1995. nisu bila nametana ograničenja humanitarne pomoći za enklave.[16222] UNPROFOR je u više navrata upozoravan da se mora pridržavati strogih pravila za prolaz konvoja, pošto ih nije poštovao.[16223] Međutim, mnogi konvoji često su prolazili bez odobrenja, jer jedinice na terenu nisu provodile ili su kasnile u provođenju i dostavljanju obavještenja potčinjenim jedinicama.[16224] Mladić je naredio VRS-u da preduzme mjere kako nijedan konvoj ne bi mogao ući u republiku bosanskih Srba bez pismenog odobrenja.[16225] **Ljubomir Obradović** je u svom svjedočenju rekao da njemu nije poznato kako je Mladić donosio odluke o tome koje konvoje treba propustiti a koje ne, te da je on od Mladića samo primao dokument s njegovim parafom na kojem je pisalo "da" ili "ne".[16226]

4572. Kako je navedeno u jednom izvještaju UNPROFOR-a iz marta 1995., Mladić je prijetio da će prekinuti dostavu pomoći enklavama ako se ne ukinu sankcije nametnute bosanskim Srbima i ako se Srbima ne bude dao veći postotak ukupne pomoći dostavljene Bosni i Hercegovini.[16227] Na jednom kasnijem sastanku predstavnika UN-a i rukovodstva bosanskih Srba, Mladić je zatražio da se obezbijedi apsolutni paritet između pomoći koja se dostavlja enklavama i pomoći koja se dostavlja bosanskim Srbima.[16228] U nekoliko izvještaja UNPROFOR-a iz 1994. i 1995. navode se problemi u dostavljanju humanitarne i druge pomoći enklavama zbog prepreka koje nameće VRS.[16229] **Smith** je u svom svjedočenju rekao da su Mladić i VRS često odbijali da odobre konvojima pristup Srebrenici.[16230]

[16221] P6856 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 25. januar 2012.), str. 1; Slavko Kralj, T. 27460.
[16222] Slavko Kralj, T. 27448.
[16223] P6856 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 25. januar 2012.), str. 1; D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 6, 28; Slavko Kralj, T. 27461.
[16224] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 8. V. takođe P1758 (Izvještaj o kretanju humanitarne pomoći i konvoja, koji je potpisao Mladić, 15. maj 1993.).
[16225] P1758 (Izvještaj o kretanju humanitarne pomoći i konvoja, koji je potpisao Mladić, 15. maj 1993.. V. takođe D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 8.
[16226] Ljubomir Obradović, T. 14601.
[16227] P876 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 5. do 11. marta 1995., 11. mart 1995.), par. 8.
[16228] P880 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 12. do 18. marta 1995., 18. mart 1995.), par. 11.
[16229] P877 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 21. do 27. avgusta 1994., 28. avgust 1994.), par. 25; P878 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 26. februara do 4. marta 1995., 4. mart 1995.), par. 15; P882 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 26. marta do 1. aprila 1995., 1. april 1995.), par. 16.
[16230] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 33, 35-36, 54, 57-58, 79; P1772 (Akashijevo pismo Karadžiću, 4. mart 1995.), str. 2.

4573. Na sastanku održanom 4. juna 1995., general Janvier izvijestio je Mladića da je hitno potrebno snabdjeti hranom i gorivom istočne enklave i da će oni biti primorani da to snabdijevanje vrše helikopterima bude li se nastavilo s ometanjem kretanja konvoja.[16231] Mladić je pristao da se snabdijevanje enklava vrši preko teritorije SRJ, pod uslovom da se s tim složi SRJ.[16232] Prema Mladićevom dopisu generalu Janvieru od 12. juna 1995., Mladić je odobrio transport najhitnije robe za enklave Srebrenica, Žepa, Goražde i Sarajevo, u skladu sa sporazumom koji su njih dvojica po tom pitanju postigli 4. juna 1995. [16233] Dana 14. juna 1995., u dnevnom izvještaju Savjetu bezbjednosti UN-a, UN navodi da konvoji UNHCR-a koji su zatražili dozvolu za prolaz do enklava tu dozvolu nisu dobili, da je konvoj za Srebrenicu otkazan, a da konvoj koji je trebao ići u Sarajevo nije napustio Zenicu.[16234] Na sastanku od 17. juna 1995., general Janvier je zatražio da Mladić omogući dostavu hrane i goriva vojnicima UNPROFOR-a i stanovništvu u enklavama.[16235] Mladić se složio s tim da je enklave potrebno ponovo snabdijeti hranom i gorivom, ali je insistirao na kontroli kod Zvornika zbog postojećeg crnog tržišta i problema vezanog za to da se municija dostavlja krišom.[16236]

4574. **Cornelis Nicolai** je u svom svjedočenju rekao da su pregovori o ponovnom snabdijevanju enklava hranom i gorivom vođeni od kraja februara do početka jula 1995. i da je on, u cilju obrađivanja svih zahtjeva, bio u vezi s Mladićem kada je Milovanović bio odsutan.[16237] Situacija u pogledu nestašice goriva opisana je kao očajna, a dozvola za dostavu goriva odbijana je sve do jula.[16238] Dana 26. juna 1995., Nicolai je u svom pismu Mladiću objasnio da vojnici UNPROFOR-a uslijed nedostatka goriva nisu bili u mogućnosti da izvrše svrsishodno patroliranje.[16239] Zbog nedostatka goriva, UNPROFOR takođe nije bio u mogućnosti da provede punu istragu u vezi s Mladićevom prijavom da je ABiH izvršila nekoliko napada iz zaštićene zone Srebrenica.[16240] Jednom velikom konvoju, koji je krenuo 28. juna, data je dozvola za ulazak u Srebrenicu, Žepu i Goražde, a taj konvoj je prevozio zalihe za vojnike dovoljne

[16231] P2196 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 4. juni 1995.), str. 2.
[16232] P2196 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 4. juni 1995.), str. 6.
[16233] P2197 (Mladićevo pismo, upućeno generalu Janvieru, 12. juni 1995.).
[16234] P6860 (Dnevni izvještaj UN-a, koji je Akashi uputio Annanu, 14. juni 1995.), par. 2.
[16235] P2198 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 17. juni 1995.), str. 3.
[16236] P2198 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 17. juni 1995.), str. 6.
[16237] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 38; P1182 (Dopis UNPROFOR-a upućen Mladiću, 26. juni 1995).
[16238] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 38.
[16239] P1182 (Dopis UNPROFOR-a upućen Mladiću, 26. juni 1995.) str. 1.
[16240] P1182 (Dopis UNPROFOR-a upućen Mladiću, 26. juni 1995.) str. 1.

za najmanje četiri sedmice.[16241] Mladić je taj konvoj primorao da ide naznačenim, dužim putem, koji je trajao četiri dana i na kojem su Srbiji morale biti plaćene takse za prelazak granice.[16242] Prema Nicolaievim riječima, tu odluku donijeli su Mladić i predsjednik Milošević.[16243] Na svakom kontrolnom punktu VRS-a, taj konvoj je zaustavljan i pretraživan, kamioni su mnogo puta vraćani i govoreno im je da nemaju dozvolu da nastave put.[16244] Kad je konvoj stigao u enklave, u vozilima su bile samo zalihe hrane, ali druge zalihe, poput goriva i rezervnih dijelova, nikad nisu stigle.[16245]

4575. Mladić je 29. juna 1995. imao sastanak s generalom Janvierom u Zvorniku.[16246] General Janvier je rekao Mladiću da dolazak konvoja s humanitarnom pomoći u Sarajevo, koji je ranije bio prekinut, ukazuje na povoljan razvoj događaja.[16247] Usprkos tome, Janvier je naglasio Mladiću da treba olakšati situaciju u Sarajevu i "gušenje istočnih enklava" i da je "[u] Sarajevu blizu 100.000 ljudi kojima je potrebna pomoć. Oni imaju po jedan hleb za dva dana".[16248] Mladić i Janvier su se dogovorili da će u nedjelju u podne jednom konvoju s humanitarnom pomoći koji se sastojao od sedam vozila biti odobreno da pređe Kobiljaču i uđe u Sarajevo, kao i da će jednom konvoju s humanitarnom pomoći iste veličine, namijenjenom za srpsku stranu, biti odobreno da pređe most u Zvorniku.[16249]

4576. **Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić rekao da ga zabrinjavaju namjere ABiH i da je zbog toga ograničio količinu hrane, lijekova i goriva za enklave.[16250] Smithu je bilo poznato da je, prije nego što je on 1995. godine preuzeo komandu, oružje dospjelo do ABiH-a putem konvoja humanitarne pomoći, ali se to nije dešavalo tokom njegovog mandata.[16251] Tokom svog mandata Smith nije naišao ni na kakve dokaze da je UN u Srebrenici snabdijevao ABiH gorivom.[16252]

[16241] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39.
[16242] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39; P1166 (Potpisani sporazum između generala Smitha i generala Mladića, 19. juli 1995.), par. 4.
[16243] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39; P1166 (Potpisani sporazum između generala Smitha i generala Mladića, 19. juli 1995.), par. 4.
[16244] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39.
[16245] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39.
[16246] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 196.
[16247] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 197.
[16248] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 197.
[16249] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 203.
[16250] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 58.
[16251] Rupert Smith, T. 7528-7529.
[16252] Rupert Smith, T. 7530-7531.

Moguće opravdanje za ograničavanje pristupa konvojima s humanitarnom pomoći

4577. Pretresno vijeće će razmotriti sljedeće dokaze u vezi s tvrdnjama odbrane da je uzrok problema vezanih za dostavu humanitarne pomoći i zaliha enklavama, uključujući Srebrenicu, ležao u nesposobnosti UNPROFOR-a da efektivno spriječi krijumčarenje, kao i u zloupotrebi konvoja s humanitarnom pomoći.

4578. **Pyers Tucker** je u svom svjedočenju rekao da su bosanski Srbi, u cilju zadržavanja enklava u okruženju i dodatnog pogoršanja uslova u njima, smišljeno opstruirali gotovo sve napore da se enklavama dostavi humanitarna pomoć.[16253] Prema Tuckerovim riječima, bosanski Srbi su imali niz izgovora, na primjer, da je to protest zbog akcija Bošnjaka ili UN-a, da su putevi i mostovi oštećeni, da se duž puteva vode borbe ili da ima naoružanih lokalnih stanovnika, da su putevi minirani ili prekriveni snijegom, kao i da ima drugih opasnosti koje su van njihove kontrole.[16254] Iako u malom broju slučajeva u konvojima jeste bilo pronađeno oružje, to nije bio dovoljan razlog da se konvojima onemogući prolaz i da ljudi zbog toga gladuju.[16255] UNPROFOR zvanično nije dozvoljavao oružje u konvojima i, kad god je postojala sumnja da bi to mogao biti slučaj, konvoji bi bili pretraživani, a odgovornoj strani bi bio upućen oštar protest.[16256] Tucker je znao za dva slučaja prevoženja oružja u konvojima s humanitarnom pomoći početkom 1993.[16257] Prvi slučaj se ticao eksploziva sakrivenog u jednoj ili dvije boce s kiseonikom koje je trebalo prevesti do jedne bolnice u Sarajevu.[16258] Srbi su te boce pronašli u jednom konvoju UNHCR-a koji su zaustavili.[16259] U drugom slučaju, UNPROFOR je dobio dojavu u vezi s jednim konvojem UNHCR-a koji je nosio pomoć na područje bosanskih Hrvata.[16260] UNPROFOR je odmah pretražio konvoj i pronašao dvadesetak kalašnjikova AK-47 i oko 2.000 metaka.[16261] Dana 17. februara 1993., bosanski Srbi su obavijestili UNHCR da prilikom provjere svakog konvoja UNHCR-a očekuju da im se dostave pojedinosti o preciznom vremenskom rasporedu, popis robe u svakom kamionu, imena vozača, serijski brojevi oružja lica u pratnji, i druge pojedinosti.[16262] Jedinice za komunikaciju i koordinaciju UNHCR-a i UNPROFOR-a

[16253] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 141, 143; Pyers Tucker, T. 3826.
[16254] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 143.
[16255] Pyers Tucker, T. 3827-3828.
[16256] Pyers Tucker, T. 3827-3828; 3836.
[16257] Pyers Tucker, T. 3827-3828.
[16258] Pyers Tucker, T. 3827-3828.
[16259] Pyers Tucker, T. 3829.
[16260] Pyers Tucker, T. 3828.
[16261] Pyers Tucker, T. 3828.
[16262] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 136; v. takođe, Pyers Tucker, T. 3825.

nisu bile u mogućnosti da im dostave takve pojedinosti a da pritom ne parališu mnoge druge aktivnosti.[16263]

4579. Glavni štab VRS-a je dobio informacije da UNPROFOR i humanitarne organizacije, uz upotrebu video-kamera i fotoaparata, prikupljaju obavještajne podatke i vrše izviđačke aktivnosti kako bi otkrili i snimili vatrene položaje VRS-a, položaje raketnih jedinica protivvazdušne odbrane, položaje sistema vazdušnog osmatranja i javljanja, komandna mjesta, centre veze i druge objekte od značaja.[16264] U Glavnom štabu su bili "[s]igurni [...] da u konvojima krijumčare i municiju i druga sredstva ratne tehnike", naročito preko sarajevskog aerodroma.[16265] Na osnovu tih informacija, Milovanović je, 26. septembra 1993., komandama korpusa i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani naredio sljedeće: (i) izvršiti analizu obavještajno-izviđačke djelatnosti UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija u njihovoj zoni odgovornosti; (2) dostaviti Glavnom štabu pregled snaga UNPROFOR-a i stalnih predstavnika organizacija u njihovoj zoni odgovornosti; i (3) definisati snage, sredstva i metode rada organa na svim nivoima za efikasno otkrivanje i suprostavljanje obavještajno-izviđačkoj djelatnosti.[16266]

4580. Dana 30. septembra 1993., zbog izvještaja o krijumčarenju goriva u rezervoarima s duplim dnom, Glavni štab VRS-a naredio je da se humanitarnim organizacijama koje ulaze i izlaze s muslimanske teritorije mora provjeravati količina goriva.[16267] Milovanović je na redovnim sastancima s načelnikom štaba UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu ulagao proteste zbog korištenja rezervoara s duplim dnom za krijumčarenje goriva. [16268]

4581. **Goran Šehovac** je u svom svjedočenju rekao da su se u martu ili aprilu 1993. sva vozila koja su prevozila pomoć i sva vozila UNPROFOR-a slobodno kretala po teritoriji opštine "istočna" Ilidža, gdje su na snazi bila stroga naređenja da se, izuzev

[16263] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 136; v. takođe, Pyers Tucker, T. 3825.
[16264] D717 (Milovanovićevo naređenje upućeno komandama 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a, i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, u vezi s aktivnostima UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija, 26. septembar 1993.) str. 1-2.
[16265] D717 (Milovanovićevo naređenje upućeno komandama 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a, i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, u vezi s aktivnostima UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija, 26. septembar 1993.) str. 2.
[16266] D717 (Milovanovićevo naređenje upućeno komandama 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a, i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, u vezi s aktivnostima UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija, 26. septembar 1993.) str. 2-3.
[16267] Manojlo Milovanović, T.17083.
[16268] Manojlo Milovanović, T.17084.

rutinskih kontrola, vozila ne smiju uznemiravati.[16269] U to vrijeme, svjedok i drugi iz njegove jedinice pronašli su municiju kalibra 5,56 mm i 12,7 mm sakrivenu u vozilu UNPROFOR-a koje je prevozilo humanitarnu pomoć.[16270] Svjedok je znao i za druge slučajeve korištenja konvoja s humanitarnom pomoći za transport oružja i druge opreme za ABiH u Sarajevu i naveo je primjer baruta otkrivenog u bocama s kiseonikom namijenjenim za bolničku upotrebu.[16271] **Nikola Mijatović** je u svom svjedočenju također izjavio da je krajem marta ili sredinom aprila 1993. "srpska vojska" otkrila municiju u kamionima UNPROFOR-a u kojima je Francuski bataljon prevozio humanitarnu pomoć za Muslimane u Hrasnici i Butmiru.[16272] Pripadnici "Vojne policije sa Ilidže" otkrili su da kontejneri s brašnom imaju duplo dno, gdje su bili smješteni municija, meci i municija za snajperske puške.[16273] Taj slučaj zabilježile su i televizijske kamere.[16274] Prema riječima svjedoka, takvih incidenata bilo je nekoliko, uključujući i dva koja su zabilježile televizijske kamere.[16275]

4582. Dana 15. juna 1993., Špiro Pereula iz Komande korpusa sa IKM-a izvijestio je Glavni štab VRS-a da je u presretnutom razgovoru od 1. juna 1993. između "Lune" u Splitu i "Veziate" u Goraždu rečeno da će veće količine željeza, pod čime Pereula smatra da su se podrazumijevali oružje i municiju, biti bačene iz vazduha na mjesta u Goraždu na kojima je 15. juna 1993., u okviru operacije "Padobran", bilo planirano dostavljanje humanitarne pomoći iz vazduha.[16276] Isto tako, **Milovan Lelek** je u svom svjedočenju rekao da su 1994. često prelijetali helikopteri u pravcu Žepe, za koje je kasnije saznao da su bili dio operacije "Padobran".[16277] Lelek je bio uvjeren da su ti helikopteri kroz humanitarnu pomoć također dostavljali naoružanje, municiju i drugu vojnu opremu.[16278]

[16269] Goran Šehovac, T. 24690-24691.
[16270] D596 (Goran Šehovac, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), par. 16; Goran Šehovac, T. 24689-24694.
[16271] D596 (Goran Šehovac, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), par. 16.
[16272] Nikola Mijatović, T. 21470-21471, 21485-21486; P6532 (Bilješka s pripremnog razgovora sa Nikolom Mijatovićem, 21. maj 2014.), par. 7; D472 (Insert iz video-snimka i transkript – Municija nađena u kamionu UN-a).
[16273] Nikola Mijatović, T. 21485; D472 (Insert iz video-snimka i transkript – Municija nađena u kamionu UN-a).
[16274] Nikola Mijatović, T. 21485; D472 (Insert iz video-snimka i transkript – Municija nađena u kamionu UN-a).
[16275] Nikola Mijatović, T. 21464-21465; P6532 (Bilješka s pripremnog razgovora sa Nikolom Mijatovićem, 21. maj 2014.), par. 7.
[16276] D1600 (Obavještenje Špire Pereule, upućeno Glavnom štabu VRS-a i Miletiću, 15. juni 1993.).
[16277] D849 (Milovan Lelek, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 19.
[16278] D849 (Milovan Lelek, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 19.

4583. U jednom izvještaju o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći 1994. godine, koji je sastavio Slavko Novaković, poimenice je navedeno sedam kontrolnih punktova na kojima se kontrolisao ulaz i izlaz konvoja UNPROFOR-a, UNHCR-a, MKCK-a i drugih humanitarnih organizacija.[16279] Ulaz konvoja, kontrola i obezbjeđenje preko teritorije republike bosanskih Srba vršeni su na osnovu odobrenja Glavnog štaba VRS-a i u skladu s uputstvima iz avgusta 1993.[16280] Jedan rezervni kapetan iz Komande DK-a svakodvnevno je pratio ulaz i kretanje konvoja UNPROFOR-a i drugih humanitarnih organizacija i, na osnovu naređenja i uputstava Glavnog štaba VRS-a, izvještavao Glavni štab VRS-a o tekućoj problematici.[16281] Zahtjevi za prolazak konvoja podnosili su se Glavnom štabu VRS-a.[16282]

4584. Glavni štab je 1994. u svojim kontrolama ustanovio razne zloupotrebe od strane konvoja, kao što su prevoz robe od strane UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija koja nije bila dozvoljena, robe koja ne predstavlja humanitarnu pomoć a prevozila se u konvojima humanitarne pomoći, prevoz robe u količinama većim od dozvoljenih i pokušaji prelaska granica bez odobrenja Glavnog štaba VRS-a. U takvim slučajevima, ako nisu dozvoljavali detaljan pregled ili ako su odbijali da privremeno predaju robu na kontrolnim mjestima, konvoji su bili vraćani na polazište. U slučajevima kada su odbijali da se vrate na mjesto polazišta, blokirani su do predaje sporne robe, o čemu je izvještavan Glavni štab VRS-a. Najčešći pokušaji krijumčarenja robe bili su u konvojima koji su išli za Srebrenicu, Žepu i Goražde.[16283]

4585. **Lelek** je u svom svjedočenju rekao da su konvoji s humanitarnom pomoći, dok je on bio u Rogatici, često tuda prolazili na putu za Žepu i Goražde.[16284] Ti konvoji su bili u organizaciji i pratnji UNPROFOR-a i u njima se često nalazila roba koje nije bilo na prijavnom listu za prevoz robe.[16285] Svjedok je 1994. bio prisutan kada je u jednom konvoju koji je prevozio vreće s brašnom pronađena municija, a u drugom razna tehnička oprema i snajperske puške.[16286]

4586. **Rose** je u svom svjedočenju naveo da je 3. juna 1994., na sastanku s Karadžićem, ukazao na to da se konvoji UNPROFOR-a podvrgavaju neprihvatljivo

[16279] D1615 (Izvještaj UNPROFOR-a o kretanju, decembar 1994.), str. 1, 5.
[16280] D1615 (Izvještaj UNPROFOR-a o kretanju, decembar 1994.). str. 1.
[16281] D1615 (Izvještaj UNPROFOR-a o kretanju, decembar 1994.), str. 1.
[16282] D1615 (Izvještaj UNPROFOR-a o kretanju, decembar 1994.), str. 2.
[16283] D1615 (Izvještaj UNPROFOR-a o kretanju, decembar 1994.), str. 2.
[16284] D849 (Milovan Lelek, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 18.
[16285] D849 (Milovan Lelek, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 18-19.
[16286] D849 (Milovan Lelek, izjava svjedoka, 2. avgust 2014.), par. 19; Milovan Lelek, T. 29568.

strogim pretragama i da su u jednom slučaju rolne toalet papira koje nisu bile izričito navedene na deklaraciji poslužile kao izgovor da se konvoj zadrži. [16287]

4587. Dana 7. jula 1994., Kancelarija UNPROFOR-a za civilne poslove izvijestila je Sergia Vieira de Mella, šefa civilnih poslova UN-a, da je zabrinuta zbog pogoršanja odnosa između UNPROFOR-a i bosanskih Srba.[16288] U posljednje vrijeme, na snage UNPROFOR-a je sa srpske strane otvarana vatra, zahtjevi za ljekarsku evakuaciju su odbijani, konvoji blokirani, oprema ukradena i, prema navodima UNPROFOR-a, "općenito [...] srpska strana [je] loše postupala".[16289] Ti problemi bili su predmet razgovora na sastanku s generalima VRS-a Gverom i Tolimirom 6. jula 1994.[16290] Na tom sastanku, Gvero je izjavio da je UNPROFORU-u ograničena sloboda kretanja zbog ranijih incidenata u kojima su postupci UNPROFOR-a izazvali sumnju, kao kada je, na primjer, dopremio oružje i radio-opremu u Goražde.[16291] Gvero je ustvrdio da je UNPROFOR helikopterima dopremio naoružanje i municiju ABiH u Bihaću.[16292] Gvero je optužio UN i da bosansku stranu snabdijeva nitratnim gnojivom, koje oni koriste za izradu eksploziva.[16293] Takođe je iznio tvrdnju da je u svakom konvoju UNHCR-a bilo po pet kamiona punih oružja i municije, za koje je Bosna i Hercegovina platila 5.000 njemačkih maraka.[16294]

4588. **Rose** je u svom svjedočenju izjavio da su se, na sastanku s Karadžićem, Koljevićem, Krajišnikom, Tolimirom i Zameticom 1. decembra 1994., bosanski Srbi složili da propuste nizozemske i britanske konvoje koje su zadržali na putu za Srebrenicu i Goražde.[16295] Na drugim sastancima s Koljevićem, Krajišnikom, Tolimirom i Gverom, održanim u decembru 1994., bosanski Srbi su se žalili da su pronašli jasne dokaze da UNHCR i drugi koriste svoje konvoje da bi krijumčarili robu i da se roba koja se prevozi u konvojima UNPROFOR-a ne poklapa s popratnim robnim listovima, što je dokaz da UNPROFOR pomaže Muslimane.[16296] Rose je u svom svjedočenju izjavio da su "beskrajna birokratija i provjere" onemogućavale UN-u da se

[16287] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 112; P763 (UNPROFOR, faks Akashija upućen Annanu, 4. juni 1994.).
[16288] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 1.
[16289] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 1.
[16290] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 1.
[16291] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 2.
[16292] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 2.
[16293] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 4.
[16294] D1590 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Gverom i Tolimirom, 7. juli 1994.), str. 4.
[16295] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 179; P774 (UNPROFOR, faks Akashija upućen Annanu, 2. decembar 1994.).

pridržava dogovorenog i da je, stoga, rukovodstvo bosanskih Srba praktično sprečavalo slobodu kretanja konvoja.[16297]

4589. Početkom 1995., sve manje i manje konvoja sa zalihama uspijevalo je da se probije u srebreničku enklavu.[16298] Već oskudni resursi civilnog stanovništva još su se više smanjili, pa su čak i zalihe snaga UN-a u hrani, lijekovima, gorivu i municiji postale male.[16299] **Svjedok RM-323** je izjavio da se početkom 1995. nestašica hrane pogoršala, jer je humanitarne pomoći bilo sve manje.[16300] Civili su bili ranjavani u zasjedama ili u minskim poljima prilikom odlaska po hranu, gorivo ili drva. [16301]

4590. U januaru 1995., u Srebrenicu je stigao novi kontingent vojnika UNPROFOR-a.[16302] **Pieter Boering** je u svom svjedočenju rekao da je, u periodu od januara do jula 1995., u srebreničkoj enklavi služilo oko 400–450 vojnika Nizozemskog bataljona.[16303] Vode nije bilo dovoljno, pošto je provizorni vodovod u Srebrenici često bio u kvaru ili u neispravnom stanju, uslijed čega su sanitarni uslovi bili nezadovoljavajući.[16304] Zbog toga što nije bilo dovoljno medicinske opreme, ljudima se mogla ukazati samo najosnovnija medicinska pomoć.[16305] U Srebrenici je postojala samo jedna bolnica, koja je radila uz podršku MSF-a, te nekoliko lokalnih ambulanti, tako da su ljudi na dodatno liječenje odlazili autobusom u Tuzlu.[16306] Osim toga, goriva i namirnica nije bilo dovoljno ni za Nizozemski bataljon ni za civilno stanovništvo, a struje gotovo da uopšte nije bilo; početkom maja 1995., za vojnike Nizozemskog bataljona te nestašice postale su vrlo izražene.[16307]

[16296] P729 (Izvještaj Štaba Komande za Bosnu i Hercegovinu o sastanku na Palama, 12. decembar 1994.), str. 1; v. takođe Michael Rose, T. 6847.
[16297] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 182; Michael Rose, T. 6845-6846; P729 (Izvještaj Štaba Komande za Bosnu i Hercegovinu o sastanku na Palama, 12. decembar 1994.), str. 1.
[16298] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1306.
[16299] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1307.
[16300] P3524 (Svjedok RM-323, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 15. novembar 2006.), str. 3938.
[16301] P3524 (Svjedok RM-323, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 15. novembar 2006.), str. 3940-3941.
[16302] Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1295.
[16303] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1872; Pieter Boering, T. 10025.
[16304] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1891.
[16305] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1891-1893.
[16306] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1891-1892.
[16307] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1888, 1892-1894.

4591. **Robert Franken** je u svom svjedočenju izjavio da su za humanitarnu pomoć u Srebrenici bili zaduženi UNHCR i MSF, od kojih se prvi se brinuo o hrani, a drugi o medicinskoj pomoći.[16308] Humanitarna pomoć koja je stizala u enklavu podvrgavana je istoj proceduri odobravanja i provjere od strane VRS-a kao popuna zaliha za Nizozemski bataljon, tako da su konvoji UNHCR-a imali iste probleme kao i Nizozemski bataljon.[16309] **Nicolai** je u svom svjedočenju rekao da je Srebrenica u pogledu hrane, goriva i sanitetskog materijala zavisila od humanitarne pomoći, jer se u enklavi nalazilo više ljudi nego što je ona prvobitno imala stanovnika i za njih nije bilo dovoljno hrane.[16310] Nestašica hrane se dodatno pogoršala od februara do jula 1995.[16311] Dana 28. februara 1995., primio je dnevni izvještaj o situaciji, prema kojem je u Srebrenici bilo zaliha za samo još četiri dana, a zalihe hrane i sanitetskog materijala Nizozemskog bataljona bile su gotovo iscrpljene.[16312] Problem je predstavljala i nestašica goriva, a pribavljanje odobrenja za konvoje s humanitarnom pomoći bilo je izuzetno teško.[16313] Konvojima s humanitarnom pomoći bilo je potrebno odobrenje od VRS-a da bi mogli da stignu na svoje odredište, a zahtjevi za to odobrenje morali su biti podneseni unaprijed.[16314] Neki konvoji s hranom dobili su odobrenje da uđu u Srebrenicu tako što su moljakali VRS.[16315] U slučajevima kad bi i dobili odobrenje, konvoji bi bili ili blokirani na putu do odredišta ili bi samo nekim dijelovima konvoja bilo dozvoljeno da prođu.[16316] Problemi vezani za pokušaje da se snabdiju enklave bili su tako ozbiljni da je, u konsultaciji s NATO-om, izrađen složeniji plan, ali on nikada nije proveden.[16317] Dana 4. marta 1995., Mladić je pristao da odobri prolazak jednog konvoja, nakon što mu je general Rupert Smith rekao da će, ako bude potrebno, koristiti vazdušni put ili upotrijebiti silu kako bi se zalihe dopremile u Srebrenicu.[16318] Konvoj pomoći od 4. marta 1995. bio je prvi i posljednji noćni konvoj koji je ušao u

[16308] P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 27-28.
[16309] P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 27-28.
[16310] Cornelis Nicolai, T. 10570.
[16311] Cornelis Nicolai, T. 10570. V. takođe P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39.
[16312] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 36; Cornelis Nicolai, T. 10568-10570.
[16313] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 36.
[16314] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 36; P1169 (Zabilješka o telefonskom razgovoru koji su Nicolai i Gvero vodili u 14:45 sati 12. jula 1995.), str. 1; Cornelis Nicolai, T. 10565.
[16315] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 38.
[16316] Cornelis Nicolai, T. 10564-10565.
[16317] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 37.
[16318] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 36.

Srebrenicu.[16319] Nicolai je u svom svjedočenju takođe rekao da su, sudeći po dnevnim izvještajima o situaciji koje su podnosile trupe u enklavama, humanitarne organizacije, uključujući UNHCR i nevladine organizacije, imale iste probleme kao i UNPROFOR da enklave snabdiju svježom hranom, jer bi se hrana često pokvarila dok bi stigla na odredište.[16320] **Franken** je u svom svjedočenju izjavio da su ograničenja zaliha koje je Nizozemskom bataljonu nametnuo VRS, a posebno ograničenja zaliha dizel goriva, dovele do toga da je Nizozemski bataljon svoj medicinski stacionar zatvorio za civile, da je patroliranje vršio samo pješke, te da nije mogao grijati bazu niti pripremati hranu, jer drugog izvora struje nije imao.[16321]

4592. Prema **Kraljevim** riječima, u slučajevima pronalaska zabranjene robe u konvojima UNPROFOR-a i konvojima humanitarne pomoći, vršena je procjena.[16322] Ako je zabranjena roba bila municija ili nešto ozbiljnije, cijeli konvoj bi bio zaustavljen.[16323] Da bi konvojima bilo dopušteno da nastave put, roba koja nije imala vojnu svrhu privremeno je oduzimana, a pri povratku konvoja bi bila vraćena ili poslana nazad na mjesto polazišta.[16324] Tokom 1995., informacija da je ABiH primala pomoć nikad nije predstavljala razlog za ograničenje humanitarne pomoći.[16325] Tokom 1995., bilo je uobičajeno da po nekoliko konvoja dnevno prođe kroz republiku bosanskih Srba.[16326] Na primjer, 30. marta 1995., na relaciji Sarajevo–Kiseljak putovalo je 16 konvoja, na relaciji Kiseljak–Srebrenica 9 konvoja, a na relaciji Sarajevo–Žepa 11 konvoja.[16327] Konvoje je u prosjeku činilo deset i više kamiona.[16328]

4593. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da su od aprila do juna 1995. bila nametnuta ograničenja za materijal, uključujući gorivo, koji je Nizozemski bataljon smio da prima.[16329] Na osnovu njihovih zahtjeva i količina materijala koje su primili, Nikolić je iznio procjenu da je Nizozemski bataljon dobijao oko 10–15 posto potrebnih zaliha.[16330] Predstavnici MKCK-a i UNHCR-a rekli su Nikoliću 1995. godine da je

[16319] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 36.
[16320] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 39; Cornelis Nicolai, T. 10564, 10566-10577.
[16321] P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 29; Robert Franken, T. 10721-10722.
[16322] Slavko Kralj, T. 27393-27394.
[16323] Slavko Kralj, T. 27394.
[16324] Slavko Kralj, T. 27394.
[16325] Slavko Kralj, T. 27448.
[16326] Slavko Kralj, T. 27422.
[16327] Slavko Kralj, T. 27422.
[16328] Slavko Kralj, T. 27423.
[16329] Momir Nikolić, T. 11799 -11800.
[16330] Momir Nikolić, T. 11801.

situacija u Srebrenici užasna, jer su ljudi u enklavi imali zarazne bolesti i vaške, nedostajala su im sredstva za higijenu i nisu imali dovoljno hrane.[16331] Prema riječima ovog svjedoka, humanitarna pomoć za enklave bila je namijenjena samo civilnom stanovništvu, a ne vojsci.[16332]

4594. Glavni štab VRS-a dao je saglasnost da se humanitarna pomoć, konkretno u vidu sjemena, dostavi Rogatici 18. aprila 1995.[16333] Glavni štab VRS-a je, opet preko Miletića, odbio dati saglasnost za prevoz vojnih policajaca UN-a iz Sarajeva u Rogaticu, za rotaciju vojnih posmatrača UN-a u Žepi, kao i za prevoz tehničke robe, hrane i nafte iz Sarajeva za Žepu, koji su svi bili zakazani za 20. april 1995.[16334] Glavni štab VRS-a odobrio je da se humanitarna pomoć UNHCR-a, koja se prvenstveno sastojala od hrane, isporuči Žepi 22. marta, 12. aprila, 24. maja i 14. juna 1995.[16335] U jednom izvještaju kojim se odobravaju isporuke UNHCR-a, rukom je dopisana bilješka da se transport šibica i motornog ulja za Žepu 22. marta 1995. ne odobrava.[16336] Dana 20. juna 1995., Akashi je obavijestio Annana i Gharekhana da je VRS sveo konvoj UNHCR-a za Žepu na jedan kontejner s hranom, jedan s vodom i deset kubika mješavine dizela i gasa, premda su bila tražena dva kontejnera s hranom, jedan s vodom, jedanaest kubika dizela i šest kubika gasa.[16337]

4595. U aprilu 1995., humanitarna pomoć UNHCR-a istočnim enklavama bila je, opšte uzevši, dobra – realizovano je 82 posto planirane pomoći u hrani.[16338] Međutim, nakon vazdušnih napada u maju 1995., UNHCR je, iz bezbjednosnih razloga, bio primoran otkazati neke konvoje humanitarne pomoći za Goražde, dok su druge otkazali bosanski Srbi.[16339] **Joseph Kingori** je u svom svjedočenju rekao da, u proljeće i ljeto 1995., u Srebrenici nikad nije bilo dovoljno hrane i da UNHCR nije bio u mogućnosti da nahrani ljude, a sjetio se i da je bilo problema u snabdijevanju enklave vodom, strujom i gorivom.[16340] Neki su pokušali profitirati na nestašici hrane u Srebrenici, pa su odlazili i

[16331] Momir Nikolić, T. 11801-11802.
[16332] Momir Nikolić, T. 12074-12075.
[16333] P2151 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. april 1995.), str. 1, 3-4.
[16334] P2152 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 19. april 1995.), str. 1, 3-4.
[16335] P2153 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 1-2; P2154 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 19. maj 1995.), str. 1-2; P2155 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juni 1995.), str. 1-2; P2160 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a), str. 1.
[16336] P2160 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a), str. 2.
[16337] P2199 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. juni 1995.), str. 2-4.
[16338] P6861 (Izlazni šifrovani telegram u vezi s humanitarnom situacijom, 6. juli 1995.), par. 4.
[16339] P6861 (Izlazni šifrovani telegram u vezi s humanitarnom situacijom, 6. juli 1995.), par. 4.
[16340] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 33-42; Joseph Kingori, T. 1037-1038.

kupovali hranu izvan Srebrenice, donosili je u enklavu i tu je prodavali po višoj cijeni.[16341]

4596. Dana 4. juna 1995., u izvještaju koji je podnio Štabu UNPROFOR-a, Karremans je izvijestio da je situacija s hranom u Srebrenici krajnje zabrinjavajuća i da će skladišta biti prazna u roku od nekoliko dana.[16342] Izvijestio je da nestašica struje i medicinske pomoći otežava životne uslove.[16343] On je također uputio molbu nadređenim komandama i UN-u da se založe za Srebrenicu i nađu načina da omoguće bosanskim Srbima da stvore bolje životne uslove.[16344]

4597. Kako je zabilježeno u Banburyjevoj bilježnici, VRS je 8. juna 1995. zaustavio konvoj UNHCR-a koji je išao za Žepu i, prema prvim izvještajima, u tom konvoju su pronađena tri sanduka s municijom.[16345] Karadžić je 13. juna 1995. naredio Glavnom štabu VRS-a da komisiji u sastavu Miloš Đurić, Momčilo Mandić i Dragiša Mihić omogući detaljnu istragu tog incidenta s pronalaženjem municije u konvoju UNHCR-a za Žepu i Goražde.[16346] Komisija je bila dužna da dostavi detaljan izvještaj Državnom komitetu za odnose s UN-om i međunarodnim humanitarnim organizacijama.[16347]

4598. **Butler** je u svom svjedočenju rekao da je Direktiva br. 7, koju je Milovanović 17. marta 1995. poslao u jednom memorandumu,[16348] bila dio šire politike inspekcije konvoja i da je imala za svrhu da spriječi transport oružja i druge ilegalne robe u konvojima UN-a i konvojima humanitarne pomoći.[16349] **Kralj** je u svom svjedočenju rekao da bi za provođenje Direktive br. 7 bio odgovoran Mladić, ako je ona bila poslana njemu.[16350] Kralj i Đurđić, koji su bili konkretno zaduženi za UNPROFOR i humanitarne organizacije, bili su odgovorni za realizaciju naređenja izdatih u cilju provođenja direktiva za koje je bio odgovoran Mladić.[16351] **Butler** je u svom svjedočenju rekao da su ograničenja pogađala jednako UNPROFOR kao i humanitarne organizacije.[16352] Na primjer, jedan konvoj od 56 kamiona zakazan za 19. juni 1995.

[16341] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 35.
[16342] P7709 (Karremansov izvještaj, upućen Štabu UNPROFOR-a, 4. juni 1995.), str. 2.
[16343] P7709 (Karremansov izvještaj, upućen Štabu UNPROFOR-a, 4. juni 1995.), str. 2.
[16344] P7709 (Karremansov izvještaj, upućen Štabu UNPROFOR-a, 4. juni 1995.), str. 3.
[16345] D1594 (Rukom pisane Banburyjeve bilješke, 17. maj 1995.-10. juli 1995.), str. 78.
[16346] D1602 (Karadžićevo naređenje, upućeno Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.), str. 1-2.
[16347] D1602 (Karadžićevo naređenje, upućeno Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.), str. 1.
[16348] P1469 (Memorandum s Direktivom br. 7, 17. mart 1995.), str. 1
[16349] Richard Butler, T. 16728.
[16350] Slavko Kralj, T. 27455.
[16351] Slavko Kralj, T. 27455.
[16352] Richard Butler, T.16157.

sveden je na 23 kamiona; količina hrane je smanjena za 50 posto, količina goriva za 70 posto, a dva vozila hitne pomoći potrebna vojnicima UN-a bila su odbijena.[16353] Butler je u svom svjedočenju izjavio da je Glavni štab VRS-a spriječio snage UNPROFOR-a da popune svoje zalihe, jer je htio da svi koji uđu u enklavu iz nje i izađu.[16354] Vremenom je UNPROFOR-u bivalo sve teže da obezbijedi sredstva za život i vodi mirovne operacije.[16355] Mladić je morao znati da je konvoj od 19. juna 1995. bio smanjen, zato što je dozvole za prolazak konvoja izdavao Glavni štab VRS-a i zato što je on, zajedno s Janvierom, učestvovao u organizaciji tog konvoja.[16356]

4599. Tokom juna 1995., UNHCR je povremeno imao pristup Srebrenici i Žepi.[16357] Očekivani konvoji s hranom nisu stigli, što je starije i iznemogle osobe dovelo u težak položaj.[16358] Do 6. jula 1995., samo jedan konvoj UNHCR-a s humanitarnom pomoći uspio je stići u enklave.[16359] U jednom borbenom izvještaju ABiH od 6. jula 1995. izvještava se o prvim smrtnim slučajevima, žrtvama gladi u Srebrenici.[16360] U izvještaju jednog vojnog posmatrača UN-a od 6. jula 1995., navodi se da je vlada Bosne i Hercegovine izvijestila da je 13 civila u Srebrenici umrlo od gladi, ali da UNHCR nije u mogućnosti da potvrdi taj izvještaj.[16361] Kancelarija UNHCR-a u Srebrenici je procijenila da je situacija po pitanju hrane nesigurna, ali da stanovništvo nije suočeno s neishranjenošću.[16362]

4600. U jednom izvještaju vojnih posmatrača UN-a od 8. jula 1995., kaže se da stalno odbijanje bosanskih Srba da propuste konvoje do enklava dovodi do ozbiljnih nestašica hrane. Pošto u enklave sedmično stiže samo po jedan konvoj UNHCR-a, pokriva se manje od 25 posto potreba stanovništva. U tom izvještaju se konstatuje da, čak i da su im stigla sva tri konvoja UNHCR-a koja su bila zatražena prethodne sedmice, to bi jedva pokrilo 65 posto potreba stanovništva. U izvještaju se takođe pominje nestašica vode, medicinske pomoći, goriva i električne energije.[16363] U izvještaju vojnih posmatrača UN-a od 11. jula 1995., navodi se da je situacija s hranom u Srebrenici beznadežna; iako je bataljonu preostalo nešto hrane, nemoguće je tu hranu dati

[16353] Richard Butler, T.16874.
[16354] Richard Butler, T.16874.
[16355] Richard Butler, T.16157-16158.
[16356] Richard Butler, T.16874-16875.
[16357] P6861 (Izlazni šifrovani telegram u vezi s humanitarnom situacijom, 6. juli 1995.), par. 4.
[16358] P6862 (Borbeni izvještaj 28. pješadijske divizije, 6. juli 1995.), str. 2.
[16359] P6861 (Izlazni šifrovani telegram u vezi s humanitarnom situacijom, 6. juli 1995.), par. 4.
[16360] P6862 (Borbeni izvještaj 28. pješadijske divizije, 6. juli 1995.), str. 2.
[16361] P6861 (Izlazni šifrovani telegram u vezi s humanitarnom situacijom, 6. juli 1995.), par. 4.
[16362] P6861 (Izlazni šifrovani telegram u vezi s humanitarnom situacijom, 6. juli 1995.), par. 4.

izbjeglicama koje stižu u enklavu.[16364] Također, Nizozemski bataljon nije mogao pružiti pomoć ranjenima, uslijed nestašice materijala.[16365]

Zaključci Pretresnog vijeća

4601. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je Mladić sprečavao isporuke humanitarne pomoći i namjerno davao odobrenja za vršenje opstruktivnih inspekcija smišljenih da ograniče priliv humanitarne pomoći u enklave. Od avgusta 1993., Glavni štab VRS-a je jedinicama izdao instrukcije za prolazak konvoja humanitarne pomoći, uključujući konvoje UNPROFOR-a i UNHCR-a, u republiku bosanskih Srba. U skladu s tim instrukcijama, konvoji humanitarne pomoći nisu mogli proći bez odobrenja Glavnog štaba i VRS je bio odgovoran za bezbjedan prolazak tih konvoja. Zahtjeve za prolazak konvoja humanitarne pomoći razmatrali su i procjenjivali Mladić, Manojlo Milovanović ili general Tolimir. Mladić je imao posljednju riječ u pogledu toga da li će neki konvoj UNPROFOR-a ili neki drugi konvoj s humanitarnom pomoći biti propušten kroz republiku bosanskih Srba. Mladić je svoje poruke i odluke slao UN-u preko Milovanovića. Po osnivanju Državnog komiteta za odnose s UN-om i međunarodnim humanitarnim organizacijama 14. marta 1995., odobrenja za prolazak više nije izdavao Glavni štab VRS-a, ali je Mladić, preko Glavnog štaba VRS-a, i dalje imao diskreciono pravo da donese konačnu odluku kad se prolazak konvoja ticao bezbjednosnih pitanja.

4602. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u početku pokazao volju da propusti humanitarnu pomoć kroz republiku bosanskih Srba, o čemu svjedoče njegova naređenja od 30. novembra 1992., 14. maja 1993. i 16. juna 1993., u kojima je jedinicama VRS-a naredio da omoguće nesmetani prolazak i zaštitu tovara, opreme i osoblja koje dostavlja pomoć za civilno stanovništvo neprijateljske strane. Međutim, bile su izdate stroge instrukcije za sprečavanje prolaska oružja, municije i goriva.

4603. Početkom 1994., situacija s humanitarnom pomoći počela se mijenjati. Dana 30. januara 1994., Mladić je odbacio sporazum koji je UNPROFOR sklopio s Karadžićem o ponovnom otvaranju tuzlanskog aerodroma. Otvaranje aerodroma i uspostavljanje

[16363] P42 (Izvještaj vojnih posmatrača UN-a, 8. juli 1995.), str. 2.
[16364] D22 (Izvještaj vojnih posmatrača UN-a, 11. juli 1995.), str. 4.
[16365] D22 (Izvještaj vojnih posmatrača UN-a, 11. juli 1995.), str. 4.

vazdušnog mosta umanjili bi teškoće u dostavljanju hrane i druge pomoći sjevernoj Bosni i Hercegovini.

4604. Mladić je od 10. aprila 1994. pa nadalje uveo oštra ograničenja za dostavu humanitarne pomoći kao odmazdu za vazdušnu podršku koju je NATO pružao zaštićenim zonama UN-a. Naredio je svim jedinicama VRS-a da odmah blokiraju sve aktivnosti UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija na teritoriji republike bosanskih Srba. Dana 13. aprila 1994., Mladić je svim podređenim korpusima i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani naredio da svo osoblje humanitarnih organizacija, uključujući vojne posmatrače UN-a i pripadnike UNPROFOR-a, tretiraju kao ratne zarobljenike u slučaju da ovi pruže otpor izolaciji.

4605. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u periodu od jula 1994. do jula 1995. sve više ometao dostavu humanitarne pomoći enklavama i prijetio da će je blokirati, osim ako mu se ne učine određeni ustupci, kao što su: oslobađanje zarobljenih bosanskih Srba, paritet u dostavi humanitarne pomoći ili goriva bosanskim Srbima, podizanje međunarodnih sankcija ili premještanje snaga bosanskih Muslimana ili NATO-a sa strateških mjesta.

4606. Počevši od jula 1994., humanitarna pomoć dostavljana Srebrenici bila je u vidnom padu, jer je uslijed ograničenja koja je postavio VRS do enklave stizalo manje konvoja. Dana 22. jula 1994., Mladić je izdao naređenje da se spriječi da u Srebrenicu uđe bilo šta osim hrane i lijekova. Tim naređenjem bosanskim Muslimanima je takođe onemogućeno kretanje između enklava, ograničena je komunikacija s drugim enklavama, a UNPROFOR-u i organizacijama humanitarne pomoći ograničeno je kretanje. Zbog nedostatka hrane, UNHCR i druge humanitarne organizacije nisu bile u mogućnosti nahraniti ljude u Srebrenici. Opšte uzevši, humanitarna situacija je bila krajnje zabrinjavajuća. Dana 6. jula 1995., vlada Bosne i Hercegovine izvijestila je da je u Srebrenici 13 civila umrlo od gladi. Pošto mu je bila uskraćena dozvola za ulazak u enklave, UNHCR je do 8. jula 1995. mogao pokriti manje od 25 posto potreba stanovništva

4607. Pretresno vijeće konstatuje da je, po ulasku konvoja humanitarne pomoći na teritoriju bosanskih Srba, VRS provodio stroge i opstruktivne inspekcije goriva, iz bojazni da se gorivo švercuje za ABiH. Nestašica goriva koja je zbog toga uslijedila odrazila se neposredno i negativno na sposobnost UNHCR-a i UNPROFOR-a da dostave humanitarnu ili medicinsku pomoć enklavama sve do jula 1995.

4608. Pretresno vijeće konstatuje da je bilo slučajeva kada su oružje i municija nađeni u konvojima UNPROFOR-a i konvojima humanitarne pomoći. U jednom slučaju, u bocama s kiseonikom koje su bile prevožene u jednu bolnicu u Sarajevu bio je sakriven eksploziv, dok je u jednom drugom slučaju UNPROFOR pronašao oružje i municiju u konvoju UNHCR-a. U martu i aprilu 1993., televizijske kamere zabilježile su dva incidenta i u jednom od njih je u kamionima UNPROFOR-a pronađena municija. Bosanski Srbi su se više puta žalili tvrdivši da raspolažu jasnim dokazima da UNHCR i UNPROFOR švercuju ilegalnu i neprijavljenu robu. Pretresno vijeće zaključuje da je, usprkos činjenici da je u konvojima pomoći možda povremeno bilo oružja, municije ili eksplozivnih sredstva, što je suprotno mandatu UN-a kada se radi o dostavi humanitarne pomoći, VRS već vršio strogu kontrolu i provjeru konvoja. Te kontrole i provjere koje je vršio VRS bile su u suprotnosti sa sporazumima o dostavljanju humanitarne pomoći, ali ih je UN iz kurtoazije tolerisao. Blokada dostavljanja humanitarne pomoći i hotimično opstruktivne inspekcije od strane VRS-a bile su nesrazmjerne i sračunate na to da ograniče humanitarnu pomoć enklavama.

4609. U poglavlju 9.3.12, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se razmotri zajedno s drugim činjenjem i nečinjenjem, predstavlja znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u. Relevnantne dokaze u tom poglavlju, koji se odnose na *mens rea* optuženog, Pretresno vijeće će razmotriti u poglavlju 9.3.13.

9.3.12 Pravni zaključci

4610. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.2.14 da je od 1991. do 30. novembra 1995. postojao UZP s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije. Pretresno vijeće je takođe zaključilo da su u ostvarivanju zajedničkog zločinačkog cilja učestvovale sljedeće osobe: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Bogdan Subotić, Momčilo Mandić i Mićo Stanišić. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 4 da su mnoga krivična djela za koja se optuženi tereti počinili pripadnici VRS-a, koji su bili pod operativnom komandom nekog od korpusa, a u krajnjoj instanci pod komandom Glavnog štaba VRS-a. Mnoga druga krivična djela počinili su pripadnici MUP-a, bilo pod operativnim nadzorom VRS-a ili pod nadzorom MUP-a.

4611. Pretresno vijeće će dati sažet pregled Mladićevih postupaka koji su značajni za utvrđivanje da li je on dao znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u. U poglavljima 9.3.2-9.3.12, Pretresno vijeće je donijelo zaključke o Mladićevom činjenju i nečinjenju tokom trajanja sveobuhvatnog UZP-a. Pretresno veće je zaključilo da je Mladić: (i) od maja 1992. pa barem do oktobra 1995. izdavao naređenja koja su se odnosila na osnivanje i organizovanje organa i korpusa VRS-a, uključujući postavljenja i unapređenja; (ii) od maja 1992. do 1995. održavao dnevna referisanja i povremene sastanke sa starješinama Glavnog štaba VRS-a i komandantima korpusa, redovno odlazio u obilazak i inspekciju jedinica VRS-a, i izdavao naređenja i "operativne direktive" jedinicama VRS-a i drugim grupama; (iii) komandantima brigada 1. KK-a dao zadatak da sarađuju s MUP-om; (iv) od maja 1992. do oktobra 1995. bio u direktnom kontaktu s članovima rukovodstva u Srbiji i pripadnicima Generalštaba VJ-a kako bi obezbijedio da vojne potrebe VRS-a budu zadovoljene; (v) obraćao se skupštini bosanskih Srba na nekoliko sjednica, govoreći o pitanjima koja su se ticala formulisanja politike političkog rukovodstva bosanskih Srba i često je političarima, bosanskim Srbima, sugerisao koji stav treba da zauzmu na mirovnim pregovorima kako bi se ostvarili prvobitno definisani strateški ciljevi; (vi) od septembra 1992. pa barem do marta 1995., uspostavio i održavao kontrolisan i centralizovan sistem za širenje propagande o bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima; (vii) svojim izjavama namjerno obmanjivao sredstva javnog informisanja i međunarodnu zajednicu o zločinima koji su počinjeni na terenu; (vii) nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake kako bi proveo istragu ili kaznio počinioce zločina; i (viii) od 10. aprila 1994. nadalje uveo oštra ograničenja za dostavljanje humanitarne pomoći time što je svim jedinicama VRS-a izdao naređenje da odmah blokiraju sve aktivnosti UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija na teritoriji republike bosanskih Srba.

4612. Pretresno vijeće je posebno razmotrilo Mladićeve postupke u vezi s VRS-om, s obzirom na to da su mnogi od glavnih počinilaca krivičnih djela bili pripadnici VRS-a. Mladić je izdavao naređenja u vezi s osnivanjem i organizovanjem VRS-a i njegovih organa. Mladić je bio neposredno angažovan na aktivnostima VRS-a, o čemu svjedoče redovna referisanja, sastanci i inspekcije. Mladić je rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i izdavao naređenja drugim grupama. Isto tako, Mladić se obraćao skupštini bosanskih Srba na nekoliko sjednica, govoreći o pitanjima koja su se ticala formulisanja politike političkog rukovodstva bosanskih Srba i često je političarima,

bosanskim Srbima, sugerisao koji stav treba da zauzmu na mirovnim pregovorima kako bi se ostvarili prvobitno definisani strateški ciljevi. Mladić je uveo i oštra ograničenja humanitarne pomoći. Mladićevi postupci su bili toliko ključni za činjenje zločina da bez njih zločini ne bi mogli biti počinjeni onako kako su bili počinjeni. S obzirom na to, Pretresno vijeće zaključuje da je optuženi svojim postupcima navedenim u prethodnom paragrafu u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije.

9.3.13 Mens rea

4613. Tužilaštvo je iznijelo tvrdnju da izjave i ponašanje optuženog pokazuju da je on imao namjeru da počini sva krivična djela za koja se tereti.[16366] Odbrana je ustvrdila (i) da se optuženi prvenstveno bavio odbranom od legitimne vojne opasnosti i da je jasno dao do znanja da se borba ne vodi protiv onih koji nisu Srbi, već protiv onih koji žele rat;[16367] (ii) da nije imao namjeru da njegovi postupci dovedu do diskriminacije, već je pomagao prilikom legitimnog preseljavanja stanovništva onda kada je to bilo nužno zbog sukoba ili humanitarnih razloga;[16368] (iii) da nije znao za zločine niti mu je bila namjera da se ti zločini počine;[16369] i (iv) da je pokazivao dosljednu namjeru da se pregovorima dođe do mira.[16370]

4614. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi u vezi s navodnom namjerom optuženog da se ostvari zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a, koje su iznijeli **Slaviša Sabljić**, novinar srpske nacionalnosti koji je 1. juna 1992. bio mobilisan u 2. KK, a demobilisan u martu 1996.;[16371] **Savo Štrbac**, Srbin, advokat iz Benkovca, koji je u septembru 1991. bio načelnik za obavještajne poslove TO-a Benkovac;[16372] **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;[16373] **Husein Aly Abdel-**

[16366] Završni podnesak tužilaštva, par. 216-239.
[16367] Završni podnesak odbrane, par. 115.
[16368] Završni podnesak odbrane, par. 116, 142-143.
[16369] Završni podnesak odbrane, par. 115-119, 131-135, 144, 807-817.
[16370] Završni podnesak odbrane, par. 804-805.
[16371] D876 (Slaviša Sabljić, izjava svjedoka, 17. juli 2014.), str. 1, par. 2-3.
[16372] Savo Štrbac, T. 41068-41072, 41107-41108, 41113-41114; P7637 (Spisak članova Štaba TO-a opštine Benkovac od 24. septembra 1991.), str. 2.
[16373] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2. Dokazi koje je iznio Deronjić razmotreni su u poglavlju 9.2.2.

Razek, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[16374] **Nenad Kecmanović**, koji je od 1. juna do 23. avgusta 1992. bio član Predsjedništva Bosne i Hercegovine;[16375] **Grujo Borić**, koji je od 1990. do sredine 1992. bio oficir JNA, a od jula 1992. do decembra 1994. komandant 2. KK-a;[16376] **svjedok RM-802**, oficir VRS-a;[16377] **Aernout van Lynden**, novinar *Sky News*-a, koji je od maja 1992. do 1995. izvještavao o sukobu u bivšoj Jugoslaviji iz Sarajeva, s Pala i iz centralne Bosne;[16378] **svjedokinja RM-048**, bosanska Muslimanka;[16379] **Maria Karall** i **Dora Sokola**, koje su obje bile zaposlene u Tužilaštvu;[16380] **Šefik Hurko**, bosanski Musliman, koji je od avgusta 1992. do kraja aprila 1994. bio zatočen u logoru Rasadnik;[16381] **Predrag Radulović**, koji je od sredine 1991. do 1994. bio rukovodilac obavještajne grupe poznate pod nazivom "Miloš" u CSB-u Banjaluka;[16382] **Neđo Vlaški**, pripadnik SDB-a;[16383] **Dragan Kijac**, koji je od 6. aprila 1992. bio načelnik Sektora službe nacionalne bezbjednosti Sarajevo, a od 6. avgusta 1992. do septembra 1994. podsekretar SNB-a MUP-a, nakon čega je postavljen na dužnost podsekretara i načelnika RDB-a;[16384] **svjedok RM-019**, koji je od maja 1992. bio pripadnik 11. hercegovačke brigade VRS-a,[16385] i **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[16386] kao i dokumentarni dokazi. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze

[16374] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3578. Dokazi koje je iznio Abdel-Razek razmotreni su u poglavlju 9.2.5.
[16375] D556 (Nenad Kecmanović, izjava svjedoka, 25. februar 2014.), par. 9; P6668 (Intervju s Kecmanovićem koji je objavila novinska agencija *Tanjug*, 25. avgust 1992.).
[16376] Grujo Borić, T. 34580-34581, 34586, 34599-34600, 34608.
[16377] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), str. 1-2, 33; P438 (List s pseudonimom za svjedoka RM-802).
[16378] P66 (Aernout van Lynden, izjava svjedoka, 16. mart 2010.), par. 5, 10-11, 17, 27, 38, 40-43; Aernout van Lynden, T. 1343. Dokazi koje je iznio van Lynden razmotreni su u poglavlju 9.5.11.
[16379] P979 (Svjedokinja RM-048, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1, par. 1; svjedokinja RM-048, T. 8815.
[16380] **Maria Karall**: Maria Karall, T. 16591-16593. **Dora Sokola**: Dora Sokola, T. 18163-18165.
[16381] P164 (Šefik Hurko izjava svjedoka, 1. septembar 2011), str. 1, par. 15, 21-22, 49; Šefik Hurko, T. 2220.
[16382] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), str. 1, par. 4-5.
[16383] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 28. juni i 23. juli 2014.), str. 1; D736 (Neđo Vlaški, informacije s pripremnog razgovora sa svjedokom, 1. novembar 2014.), str. 2.
[16384] D1292 (Dragan Kijac, izjava svjedoka, 30. novembar 2013.), par. 4; Dragan Kijac, T. 40018-40020; P7576 (Odluka Miće Stanišića da Dragana Kijca imenuje za podsekretara Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a, 6. avgust 1992.), str. 1-2.
[16385] P572 (Svjedok RM-019, izjava svjedoka, 3. septembar 2003.), str. 1, par. 4, 6-8; svjedok RM-019, T. 5701-5706.
[16386] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.

relevantne za navodnu *mens rea* optuženog u poglavljima 3.1.4, 9.2.2, 9.2.5, 9.3.3, 9.3.7 i 9.5.11, i na te dokaze će podsjećati kada to bude neophodno.

4615. Kako je detaljnije objašnjeno dolje u tekstu, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.3.12 da su Mladićevi postupci u znatnoj mjeri doprinijeli sveobuhvatnom UZP-u. Konkretno, Mladić je bio neposredno angažovan na aktivnostima VRS-a, o čemu svjedoče redovna referisanja, sastanci i inspekcije. Mladić je rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i izdavao naređenja drugim grupama. Mladićevi postupci su bili toliko ključni za činjenje zločina, da bez njih zločini ne bi mogli biti počinjeni onako kako su bili počinjeni. Pretresno vijeće će sada razmotriti da li je Mladić, činjenjem tih djela, imao namjeru da ostvaruje zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a.

Mladićeva saznanja, izjave i ponašanje prije 12. maja 1992.

4616. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o Mladićevim saznanjima, izjavama i ponašanju prije 12. maja 1992. Tužilaštvo je iznijelo tvrdnju da je Mladić bio u potpunosti svjestan činjenice da se stavlja na čelo kriminalne kampanje i da je svojim izjavama i ponašanjem, posebno svojim ponašanjem u Hrvatskoj 1991., pokazao da dijeli zločinačku namjeru s učesnicima UZP-a.[16387] Tužilaštvo tvrdi da je Mladićev *modus operandi* koji se sastojao od zauzimanja teritorije i prisilnog uklanjanja stanovništva u jesen 1991. u Hrvatskoj, bio isti kao i onaj koji je primjenjivao od 1992. do 1995. kao komandant Glavnog štaba VRS-a.[16388]

4617. *Mladićeve izjave i ponašanje u Hrvatskoj u jesen 1991.* **Slaviša Sabljić** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić 26. avgusta 1991. ušao u hrvatsko selo Kijevo i, zajedno sa snagama JNA kojima je komandovao Slavko Lisica, tokom nekoliko dana izvodio napade na to mjesto.[16389] Svjedok je rekao da se Kijevo u toku napada našlo pod teškom minobacačkom vatrom i da je mjesto bilo gotovo sasvim razoreno.[16390]

4618. **Savo Štrbac** je u svom svjedočenju rekao da su, negdje u septembru 1991., snage JNA kojima je komandovao Mladić izvršile napad na Sinj u Hrvatskoj, u kojem

[16387] Završni podnesak tužilaštva, par. 196-208.
[16388] Završni podnesak tužilaštva, par. 206-208. V. takođe T. 20807-20808, 41135.
[16389] Slaviša Sabljić, T. 30553.
[16390] Slaviša Sabljić, T. 30555.

su veliku većinu stanovništva činili Hrvati.[16391] Dana 26. septembra 1991., tokom preuzimanja kontrole nad gradom, Mladić je jednom neprijateljskom vojniku zaprijetio, što je i snimljeno, da će, ako se ne ispune njegovi zahtjevi, doći do takvih razaranja kakva taj vojnik još nikad nije vidio.[16392] Mladić je dodao: "Ne želim da ovo shvatate kao pretnju. Ja sam vojnik, ja izvršavam svoje zadatke. Da sam slušan, ne bi bilo Kijeva, da sam slušan, ne bi bilo ni Vrlike, da sam slušan […] da sam slušan, ne bi bilo ni Šibenika."[16393] Kad je onaj vojnik Mladiću rekao da će njegova naređenja biti provedena, Mladić je odgovorio: "U tom slučaju, Sinj možete da računate da ćete imati. U protivnom, poručite građanima Sinja i onima koji odlučuju o njihovoj sudbini […] da me mogu samo čekati u srušenom gradu."[16394] Tokom preuzimanja kontrole nad Sinjem, snimljena je i sljedeća Mladićeva izjava: "Ja ne puštam ništa, ni vodu, ni ništa živo, ni most ni ništa dok ovo… Most neću pustiti dok Dalmaciju isto ovako sve ne uradimo, a vama ne puštam struju […]."[16395]

4619. Dana 7. oktobra 1991., Mladić je potpukovniku JNA koji se zvao Milosav i koji je referisao iz Šibenika, rekao da vlasti Šibenika moraju prihvatiti zahtjeve srpskih snaga i obustaviti otvaranje vatre na JNA.[16396] Mladić ga je izvijestio da su stavili Zadar u okruženje sa svih strana, uz komentar "[d]ržimo ih za vrat", pošto oni "nemaju izlaza iz Dalmacije".[16397] Mladić je rekao da će, ne postupe li vlasti u Šibeniku, Splitu i Zadru tačno onako kako srpske snage "diktira[ju]", oni nastaviti s operacijama koje će značiti "uništenje Zadra i onda uništenje ostalih gradova".[16398] Rekao je Milosavu da su "Perućku branu [...] uzeli pod svoje ruke, ima petnaest dana, minirali je sa 1.783 kilograma eksploziva. Samo čekam da dignem fitilj, ukoliko ne puste Šibenik i Zadar, to će im biti potapanje totalno."[16399] Mladić je izjavio i sljedeće: "[N]eće ništa da ode iz Dalmacije sem dece ispod deset godina, ako ovako nastave. [...] Sve što je starije od 10

[16391] Savo Štrbac, T. 41120.
[16392] P7639 (Transkript video-snimka Mladića, 26. septembar 1991.), str. 1.
[16393] P7639 (Transkript video-snimka Mladića, 26. septembar 1991.), str. 1.
[16394] P7639 (Transkript video-snimka Mladića, 26. septembar 1991.), str. 1-2.
[16395] P7640 (Transkript video-snimka Mladića, 26. septembar 1991.), str. 1.
[16396] P1959 (Audio-snimak iz oktobra 1991. sa audio-kasete na čijem omotu stoji: "7. oktobar 1991. operacije oko Skradina, Šibenika i Zadra", od 00:19:46 do 00:28:52).
[16397] P1959 (Audio-snimak iz oktobra 1991. sa audio-kasete na čijem omotu stoji: "7. oktobar 1991. operacije oko Skradina, Šibenika i Zadra", od 00:19:46 do 00:28:52), str. 5.
[16398] P1959 (Audio-snimak iz oktobra 1991. sa audio-kasete na čijem omotu stoji: "7. oktobar 1991. operacije oko Skradina, Šibenika i Zadra", od 00:19:46 do 00:28:52), str. 5. V. takođe str. 3.
[16399] P1959 (Audio-snimak iz oktobra 1991. sa audio-kasete na čijem omotu stoji: "7. oktobar 1991. operacije oko Skradina, Šibenika i Zadra", od 00:19:46 do 00:28:52), str. 6.

godina i mlađe od 75 godina stradaće u Šibeniku i nijednu kuću ostaviti nećemo, ukoliko ne završe pos'o kao što je Sinj."[16400]

4620. *Mladićeva saznanja i ponašanje od 5. maja do 11. maja 1992.* Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.4 da su Mladić i Krajišnik 7. maja 1992. održali sastanak u vezi sa šest strateških ciljeva. Vijeću su predočeni i dokazi da je Mladić na pomenutom sastanku zabilježio da je prvi cilj "da se [Srbi] zauvek radvoj[e] od Hrvata i Muslimana."[16401] Dana 10. maja 1992., Mladić je zabilježio da na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba treba da iznese sljedeće: "Srpski narod je jedan narod od Knina do Kovina, a pravoslavlje od Knina do Sibira."[16402] Mladić je zabilježio da Skupštini treba predočiti da mogu birati između sljedeće dvije alternative: "boriti se i opstati" ili "biti pasivan, neorganizovan i ne boriti se [i] nestati."[16403]

4621. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Miroslav Deronjić, razmotrene u poglavlju 9.2.2., da je Mladić prisustvovao sastanku na Palama 10. ili 11. maja 1992., na kojem su svi aplaudirali nakon što su čuli izvještaje o tome da je selo Glogova djelimično uništeno, da je veći dio sela u plamenu, te da su bosanski Muslimani prisilno evakuisani. Na zidu u konferencijskoj sali visila je mapa koja je prikazivala nacionalni sastav stanovništva Bosne i Hercegovine; mapa je bila podijeljena u dva dijela različite boje, pri čemu su srpska područja bila označena plavom bojom. Kad se aplauz povodom razaranja Glogove završio, Ostojić je rekao: "Sada možemo obojiti i Bratunac u plavo".

4622. Dana 11. maja 1992., komandant 5. korpusa JNA izvijestio je Mladića da "Derventa još nije očišćena", ali da je to na redu za dan-dva.[16404] Branko Simić je informisao Mladića da 150 vojnika "čisti" Mostar, a načelnik centra bezbjednosti u Trebinju, Krsto Savić, ukazao je na organizovano pljačkanje Mostara.[16405]

Mladićeva saznanja, izjave i ponašanje od 12. maja 1992. nadalje

[16400] P1959 (Audio-snimak iz oktobra 1991. sa audio-kasete na čijem omotu stoji: "7. oktobar 1991. operacije oko Skradina, Šibenika i Zadra", od 00:19:46 do 00:28:52), str. 8.
[16401] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 262.
[16402] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 284-285. Pretresno vijeće smatra da se navod o "sastanku vlade" u Mladićevoj bilješci od 10. maja 1992. odnosi na 16. skupštinsku sjednicu, koja je održana dva dana kasnije.
[16403] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 285.
[16404] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 285.
[16405] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 295.

4623. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.4 da je Mladić 12. maja 1992. imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS-a i da je na tom položaju ostao najmanje do 8. novembra 1996.

4624. *Mladićeva uloga u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba.* Pretresno vijeće je u poglavlju 9.3.7. zaključilo da se Mladić od 12. maja 1992. do 16. aprila 1995. obraćao skupštini bosanskih Srba na nekoliko sjednica, govoreći o pitanjima koja su se ticala formulisanja politike političkog rukovodstva bosanskih Srba, te da je na raznim sastancima o toj politici diskutovao s visokim političkim funkcionerima i predstavnicima međunarodne zajednice i da je potvrdio svoju privrženost strateškim ciljevima.

4625. Pretresno vijeće naročito podsjeća na bilješke sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba od 12. maja 1992., razmotrene u poglavlju 9.3.7, u kojima piše da je Mladić rekao da "to" što rade "treba da bude [njihova] najveća tajna". Predstavnici Srba trebali bi predstavljati te ciljeve tako da oni zvuče privlačno onima čiju naklonost žele pridobiti, a "srpski narod" bi trebao da zna čitati između redova. Mladić je takođe rekao: "[M]i ne možemo očistiti niti možemo imati rešeto da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi, a ostali da odu. [...] ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić [to] objasniti svijetu. To je, ljudi, genocid." Međutim, kasnije je dodao: "Preko toga trebamo i igrati i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno da nam ne bude u rovovima."

4626. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Husein Aly Abdel-Razek, razmotrene u poglavlju 9.2.5, da je Karadžić, na proslavi Božića na Palama 7. januara 1993., rekao da će Muslimani biti premješteni sa srpskih teritorija, jer Srbi i Muslimani više ne mogu da žive zajedno. Mladić, Gvero, Krajišnik i Plavšić su se svi s tim složili. Krajišnik je rekao da je etničko čišćenje neophodno.

4627. Na 24. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 8. januara 1993., kojoj su prisustvovali i članovi Glavnog štaba VRS-a, uključujući Mladića, skupština bosanskih Srba jednoglasno je usvojila zaključak da će oni "rasrbi[ti]" Muslimane za sva vremena i da su Muslimani, kao narod, "sekta" turske provenijencije; komunistička, vještačka tvorevina, koju Srbi ne prihvataju.[16406] Na toj istoj sjednici, Vojo Kuprešanin, predsjednik Skupštine ARK-a, rekao je da je rat u Bosni i Hercegovini neophodan i da

[16406] P6921 (Izvod iz stenograma 24. sjednice skupštine bosanskih Srba, 8. januar 1993.), str. 1-3, 96-97.

će, ako Srbija sada ne uđe u rat, za narednih tri do pet godina Albanci i Muslimani u potpunosti i legalno preuzeti vlast u Beogradu. [16407]

4628. **Nenad Kecmanović** je u svom svjedočenju rekao da se Mladić na raspravi o Vance-Owenovom planu koja je vođena na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 5. i 6. maja 1993., energično suprotstavljao tom planu.[16408] Mladić je pokazao kartu koja prikazuje situaciju na terenu, za koju je tvrdio da pokazuje rezultate koje su postigli rukovodstvo bosanskih Srba i VRS.[16409] Takođe im je pokazao i jednu drugu kartu da bi demonstrirao koliko teritorije bi Srbi morali da vrate prema Vance-Owenovom planu.[16410] Skupština bosanskih Srba je potom glasala protiv ratifikacije Vance-Owenovog plana.[16411]

4629. Na 37. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 10. januara 1994., Mladić je rekao sljedeće: "[P]red nama je neprijatelj svakim danom jači, a sama činjenica, da ni onaj u Žepi, Mostaru, Goraždu, Srebrenici, Orašju, Bihaću, Kladuši, Tešnju, Zenici ni u Sarajevu ne pomišlja da se preda. Znači, rešen je da se bori dok nas ima, objavili su nam rat […], poveli ga prvi, vode ga, moja briga nije, briga mi je ne da oni naprave državu, nego da nestanu potpuno."[16412] Mladić je takođe izjavio da je to "istorijsk[a] šans[a]" da se napravi "svesrpska država" sa što manje neprijatelja ili "neprijatelja koji nam može biti potencijalan i ponovo se dignuti za koju godinu."[16413] Rekao je i sljedeće: "Bolje je da [rat] vodimo sada kada su oni na kolenima […] nego da ih pustimo pet godina da predahnu i da mu ceo svet upumpa oružje, tehnologiju i pamet. Pa onda ćemo mi biti u njihovoj poziciji, kopaćemo kroz brdo ili ispod piste da bi opstali živi."[16414]

4630. *Mladićeva saznanja o zločinima počinjenim u Opštinama.* Pretresno vijeće je u poglavljima 8.3.2, 8.4.2, 8.5.2 i 8.9.2 zaključilo da su u Opštinama počinjena krivična djela progona, ubistva, istrebljivanja, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje).

[16407] P6921 (Izvod iz stenograma 24. sjednice skupštine bosanskih Srba, 8. januar 1993.), str. 8, 10; Miloš Milinčić, T. 28382.
[16408] Nenad Kecmanović, T. 23945, 23948; P6670 (Insert iz dokumentarnog filma BBC-ja "Smrt Jugoslavije").
[16409] Nenad Kecmanović, T. 23949; P6670 (Insert iz dokumentarnog filma BBC-ja "Smrt Jugoslavije").
[16410] Nenad Kecmanović, T. 23949; P6670 (Insert iz dokumentarnog filma BBC-ja "Smrt Jugoslavije").
[16411] Nenad Kecmanović, T. 23945-23946.
[16412] P3076 (Stenogram 37. sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 20.
[16413] P3076 (Stenogram 37. sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 18.
[16414] P3076 (Stenogram 37. sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 19.

4631. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.3.3 da je VRS imao sistem veza koji je dobro funkcionisao i kojim je Mladić mogao efikasno i brzo komunicirati sa svojim podređenima. Od maja 1992. do 1995., Mladić je svakodnevno bio u telefonskom kontaktu s komandantima korpusa, obično ujutru i uveče. Mladić je također održavao redovna referisanja, a ponekad i večernje sastanke, sa starješinama Glavnog štaba VRS-a i komandantima korpusa. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak da je Mladić o razvoju događaja na ratištu bio informisan putem dnevnih pismenih izvještaja, koje su komandanti korpusa podnosili Glavnom štabu VRS-a najkasnije do 20:00 sati. O eventualnim vanrednim događajima ili izmjenama izvještaja, Mladić ili Milovanović bili su izvještavani direktno telefonom. Mladić je bio vrlo pedantan kad se radilo o podnošenju tih izvještaja i njihovom sadržaju i, premda nije potpisao sve izvještaje koji su upućivani Vrhovnoj komandi, od Milovanovića je dobijao aktuelne informacije o najvažnijim pitanjima. Pretresno vijeće je također konstatovalo da je Mladić od maja 1992. do maja 1995. redovno obilazio jedinice VRS-a na nivou korpusa i brigade, kao i na taktičkom nivou, te vršio njihovu inspekciju. U vezi s tim, **Grujo Borić,** komandant 2. KK-a, rekao je u svom svjedočenju da je Mladić "znao [...] situaciju kakva je na frontu 2. krajiškog korpusa" i bez potrebe da mu on o njoj referiše.[16415] **Svjedok RM-802** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić bio komandant koji se lično angažovao i često obilazio front.[16416] Pretresnom vijeću su predočeni i dokumentarni dokazi da je 1. KK podnosio redovne izvještaje Glavnom štabu VRS-a o, između ostalog, operacijama "čišćenja", zatvaranju i "mjer[ama] pritiska" na bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, kao i "organizacij[i] iseljavanja" stanovništva, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[16417] Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.3 da je Glavni štab tokom rata organizovao redovne dnevne, sedmične i mjesečne sastanke u svrhu koordinacije i kako bi bio obaviješten o aktuelnim ratnim naporima.

[16415] Grujo Borić, T. 34596.
[16416] P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 74.
[16417] V. npr. P246 (Izvještaj komandanta 1. KK-a Talića, upućen Glavnom štabu VRS-a, 1. juni 1992.), str. 1 ("do sada" je zarobljeno oko 7.000 ljudi); P214 (Svjedok RM-051, transkript iz predmeta *Stanišić i Župljanin*, 21.-22. januar 2010.), str. 5278-5280; P217 (Redovni borbeni izvještaj 1. KK-a, potpisan u ime Momira Talića, 13. juni 1992.), str. 2 (prebacivanje približno 900 zatočenika iz Stare Gradiške na Manjaču); P3731 (Izvještaj komandanta 1.KK-a, Talića, upućen Glavnom štabu VRS-a, 28. juni 1992.), str. 1 ("čišćenje i likvidiranje terorističkih grupa"); P5148 (Borbeni izvještaj Komande 1KK-a, 2. avgust 1992.), str. 1-2 (sve izraženije "mjere pritiska" i organizacije iseljavanja stanovništva, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, sa prostora Bosanske Krajine i šire).

4632. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Aernout van Lynden, razmotrene u poglavlju 9.5.11, da su prilozi *Sky News*-a o tekućim dešavanjima prevođeni i emitovani na lokalnoj televiziji, te da su i Mladić i Karadžić rekli Van Lyndenu da gledaju *Sky News* i druge međunarodne emisije.

4633. Dana 25. avgusta 1992., Generalna skupština UN-a izrazila je duboku zabrinutost zbog situacije u Bosni i Hercegovini i pozvala Savjet bezbjednosti UN-a da hitno razmotri preduzimanje daljnjih mjera, u skladu s Poglavljem VII Povelje UN-a, za okončanje sukoba i ponovno uspostavljanje jedinstva i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine.[16418] Generalna skupština UN-a oštro je osudila, između ostalog, praksu etničkog čišćenja i izrazila duboku zabrinutost zbog izvještaja o nastavku rasprostranjenih, masovnih i teških kršenja ljudskih prava, uključujući izvještaje o masovnom prisilnom protjerivanju i deportaciji civila, zatvaranju i zlostavljanju civila u zatočeničkim centrima, namjernim napadima na neborce, bezobzirnom razaranju i uništavanju imovine, proizvoljnim pogubljenjima, prisilnom nestanku ljudi, mučenju, silovanju i drugim oblicima okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja.[16419] Dana 20. decembra 1993., Generalna skupština UN-a ponovila je svoju duboku zabrinutost zbog nastavka "sistematskog kršenja ljudskih prava" muslimanskog stanovništva, posebno na područjima Bosne i Hercegovine pod kontrolom bosanskih Srba.[16420] Takođe je osudila konkretna kršenja počinjena u vezi s "etničkim čišćenjem". Dana 5. januara 1994., Generalna skupština UN-a oštro je osudila "užasavajuću praksu silovanja i zlostavljanja" i njenu sistematsku upotrebu kao instrumenta za "etničko čišćenje", naročito protiv žena i djece, bosanskih Muslimana.[16421]

4634. Dana 11. septembra 1992., Mladić je prisustvovao vojno-političkom savjetovanju vojnih komandanata, predsjednika skupština opština, kao i predsjednika više opština, na kojem je Jovo Banjac, predsjednik opštine Ključ, izvijestio da je od 17.000 bosanskih Muslimana, koliko ih je prvobitno bilo u opštini, ostalo samo njih 5.000 i da je tog dana od tog broja otišlo njih još 1.500.[16422] Na sastanku održanom u Foči 17. septembra 1992., Miroslav Stanić, načelnik Ratnog predsjedništva Foča,

[16418] P2044 (Rezolucija 46/242 Generalne skupštine UN-a, 25. avgust 1992.), str. 1-3.
[16419] P2044 (Rezolucija 46/242 Generalne skupštine UN-a, 25. avgust 1992.), str. 1-3.
[16420] P2046 (Rezolucija 48/153, Generalne skupštine UN-a, 20. decembar 1993.), str. 1.-2.
[16421] P2045 (Rezolucija 48/143, Generalne skupštine UN-a, 5. januar 1994.), str. 1-3.
[16422] P355 (Mladićeva bilježnica, 10.-30. septembar 1992.), str. 7, 26.

obavijestio je Mladića da su bosanski Muslimani prije rata činili 51 posto stanovništva Foče, ali da su u vrijeme održavanja sastanka 99 posto stanovništva Foče činili Srbi.[16423]

4635. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.11 da je Bogojević 27. maja 1993. izvijestio Mladića da je ministar unutrašnjih poslova bosanskih Srba poslao Drljaču da s njim, Subotićem, Arsićem i Matijevićem razgovara o masovnoj grobnici u Tomašici. Na tom sastanku, Drljača je rekao da se želi riješiti leševa zakopanih u rudniku "Tomašica" spaljivanjem ili mljevenjem. Mladić je rekao Bogojeviću da leševa treba da se riješe oni koji su odgovorni za ubijanje tih ljudi. Mladić je Bogojeviću takođe rekao da se mora pokrenuti istraga u vezi s tim slučajem i da se podaci moraju dobro čuvati da ne dođu u ruke nepozvanih lica.

4636. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 3.1.4, prema kojima je Mladić 27. novembra 1996. htio da predsjednik bosanskih Srba pismeno garantuje da nijedan pripadnik VRS-a neće biti pozvan na disciplinsku, krivičnu ili neku drugu odgovornost za izvršavanje naređenja u skladu s odlukama i naređenjima koje je Mladić izdao do tog dana.

4637. *Mladićeva saznanja o zločinima počinjenim u zatočeničkim objektima.* Pretresno vijeće je u poglavljima 8.3.2, 8.4.2, 8.5.2 i 8.9.2 zaključilo da su pripadnici VRS-a i druge podređene snage počinili krivična djela ubistva i istrebljivanja kao zločine protiv čovječnosti, kao i ubistva, protivpravnog zatočenja, okrutnog i nečovječnog postupanja i prisilnog rada kao djela u osnovi progona bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u zatočeničkim objektima.

4638. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi da su Glavnom štabu VRS-a slani redovni izvještaji o funkcionisanju zatočeničkih logora i uslovima koji su u njima vladali, uključujući izvještaje o ubijanju zatočenika.[16424] Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 9.3.4 da je Mladić 2. avgusta 1992. preko Talića naredio komandi 43. motorizovane brigade, Komandi logora Manjača, Centru službi bezbjednosti Prijedor i organu bezbjednosti Pozadinskog komandnog mjesta 1. KK-a da u naredna dva dana dopuste ekipi MKCK-a i novinarima da posjete zatočeničke logore na Manjači, u Trnopolju i Omarskoj, kao i da preduzmu sve mjere da uslovi u tim logorima budu zadovoljavajući, što je podrazumijevalo, pored ostalog, funkcionisanje

[16423] P355 (Mladićeva bilježnica, 10.-30. septembar 1992.), str. 60, 66.
[16424] P3708 (Borbeni izvještaj Komande 1. KK-a, 9. juli 1992.), str. 1; P161 (Izvještaj Komande 1. KK-a, 25. juli 1992.), str. 1; P161 (Izvještaj Komande 1. KK-a, 25. juli 1992.), str. 2; P248 (Redovni borbeni izvještaj 1. KK-a, 26. juli 1992.), str. 1.

zdravstvene zaštite za zatočenike i vođenje evidencije smrtnih slučajeva s nalazom o uzroku smrti.

4639. U poglavlju 8.9.2, Pretresno vijeće je zaključilo da je Radovan Stanković od početka avgusta 1992. nezakonito držao nekoliko grupa žena i djevojčica, bosanskih Muslimanki, u Karamanovoj kući i da ih je zlostavljao, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*. Pretresno vijeće je također zaključilo da je Dragoljub Kunarac jednu ženu, bosansku Muslimanku, odveo iz Karamanove kuće u stan jednog srpskog vojnika[16425] u Foči, gdje ju je taj srpski vojnik držao u zatočeništvu i zlostavljao od avgusta 1992. do jula 1993., kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici.*

4640. **Svjedokinja RM-048** je u svom svjedočenju izjavila da ju je, krajem septembra 1992., srpski vojnik u čijem stanu je držana odveo na jednu vojnu proslavu u Trnovače i da im je tamo prišao Mladić, koji je vojnika upitao da li je svjedokinja ta njegova "Hercegovka", a zatim se obratio direktno svjedokinji pitanjem "je li joj bolje […] [nego] u Alijinoj državi". Zbog toga svjedokinja vjeruje da je on o njoj imao više informacija i da je bio svjestan činjenice da se ona i druge djevojke drže u Foči.[16426] Svjedokinja je u svjedočenju izjavila da joj je taj srpski vojnik rekao da je to bio Mladić.[16427] Prema riječima te svjedokinje, u Foči u to vrijeme nije bilo nijedne žene ili djevojke muslimanske nacionalnosti koja je živjela na slobodi.[16428]

4641. Dana 14. januara 1993., Mladić je zabilježio da se jedna žena koja se zvala Lejla Čengić nalazi "u zatvoru kod Eleza u Miljevini".[16429] Prema riječima **svjedokinje RM-048**, "zatvor kod Eleza u Miljevini" odnosio se na "Karamanovu kuću".[16430] Pretresno vijeće smatra da se pod tim podrazumijevala "Karamanova kuća" (v. poglavlje 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*). Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.3.4 da je Elezova jedinica, paravojni Miljevinski bataljon, bila pod Mladićevim rukovodstvom i komandom barem od kraja juna 1992.

[16425] Pretresno vijeće upućuje na povjerljivi prilog u Dodatku D u kojem je naveden identitet tog "srpskog vojnika".
[16426] Svjedokinja RM-048, T. 8816-8819, 8837, 8846, 8848-8852;
[16427] Svjedokinja RM-048, T. 8817, 8848, 8853.
[16428] Svjedokinja RM-048, T. 8867-8869.
[16429] P357 (Mladićeva bilježnica, 2.-28. januar 1993.), str. 67.
[16430] Svjedokinja RM-048, T. 8820-8822.

4642. Dana 6. novembra 1993., u kontekstu diskusije o razmjeni zarobljenika, Mladić je zabilježio da Efendić i Muratović "traže 2 djevojke iz Foče".[16431] Mladić je također zabilježio da Dragan Đurović hoće da se oženi jednom od te dvije djevojke.[16432]

4643. Pretresno vijeće je razmotrilo i dokaze koje su iznijele Maria Karall i Dora Sokola, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

4644. *Mladićeva uloga u širenju propagande i plasiranju obmanjujućih informacija*. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.3.8 da je Mladić, u periodu od septembra 1992. pa barem do marta 1995., uspostavio i održavao jedan kontrolisan i centralizovan sistem za širenje propagande o bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima. Glavnom štabu VRS-a, tačnije Sektoru za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, izdao je naređenje da širi propagandu među Srbima. U skladu s tim Mladićevim naređenjem, propaganda je kod Srba trebala stvoriti svijest o tome da oni vode nacionalnooslobodilački rat, u kojem se brane od bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, i tako pridobiti njihovu podršku. U tu svrhu, on je Sektoru za moral, vjerske i pravne poslove naredio da u javnosti širi dezinformacije kojima se prikrivaju stvarne namjere VRS-a i doprinosi postizanju "željenih propagandnih efekata". Pretresno vijeće također podsjeća da je Mladić na sastancima s političkim rukovodstvom bosanskih Srba isticao značaj propagande. Pretresno vijeće je također konstatovalo da se, u intervjuima koje je davao časopisima namijenjenim široj javnosti i drugim sredstvima javnog informisanja, Mladić pogrdno izražavao o bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, da je insistirao na istorijskom pravu Srba na određene teritorije i podsjećao na priče o viktimizaciji Srba u prošlosti, uključujući one o genocidu i zločinima bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana nad Srbima.

4645. Dana 27. juna 1992., Mladić je svim oficirima, podoficirima, vojnicima i radnicima VRS-a čestitao slavu Vidovdan, "veliki dan srpskog naroda".[16433] Mladić im je govorio slavnoj srpskoj istoriji i momentima kao što je bio onaj kad su srpski vitezovi vojevali da odbrane srpsku zemlju i tradiciju i rekao im da je najezda "fašizma i mračnjaštava" od strane ustaša i "militantnog islama" u Bosni i Hercegovini primorala srpski narod da ponovo uzme oružje u ruke i brani slobodu.[16434] Napisao je da je srpski

[16431] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 13.
[16432] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 13.
[16433] P5075 (Mladićevo pismo kojim čestita Vidovdan, 27. juni 1992.), str. 1.
[16434] P5075 (Mladićevo pismo kojim čestita Vidovdan, 27. juni 1992.), str. 1-2.

narod stvorio jaku i sposobnu vojsku koja je u stanju da zaštiti svoj narod i obezbijedi suverenost i nezavisnost teritorije – Srpske Republike Bosne i Hercegovine.[16435]

4646. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 9.3.9 da je Mladić, usprkos tome što je znao za uslove u zatočeničkim objektima, poricao navode novinara i međunarodne zajednice da su fotografije neuhranjenih muškaraca u zatočeničkim logorima u Prijedoru, uključujući logor Omarska, odraz pravog stanja stvari u tim objektima. Dana 3. avgusta 1992., Mladić je naredio da se logori za "ratne zarobljenike" pripreme za posjete stranih novinara i predstavnika MKCK-a, tako da je Talić onda mogao preduzeti dalje mjere "da se ti logori dovedu u povoljno stanje" uoči takvih posjeta. U poglavlju 4.1.2, *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, poglavlju 4.10.2, *Incident 15.2* i *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici*, poglavlju 9.2.9 i poglavlju 9.3.9, Pretresno vijeće je zaključilo i to da su, na osnovu Mladićevog naređenja od 3. avgusta 1992., uslovi u Omarskoj i Trnopolju poboljšani uoči posjeta od strane predstavnika sredstava javnog informisanja i međunarodne zajednice, pri čemu su zatočenici u Manjači sakrivani ili na drugi način činjeni nedostupnim za razgovore s novinarima ili inspekciju od strane MKCK-a. U tim slučajevima Mladićeve riječi i djela predstavljali su namjerno obmanjivanje, pošto je on njima uslove u logorima nastojao prikazati u povoljnijem svjetlu nego što je to stvarno bio slučaj.

4647. U svom govoru na "Svečanoj akademiji" povodom godišnjice osnivanja Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane bosanskih Srba, održanoj 27. maja 1993., Mladić je izjavio da se radi o "nacionalnooslobodilačkom" ratu nametnutom Srbima, koji Srbi vode "radi zaštite [svog] naroda od ponovnog genocida i odbrane prava na opstanak na pradedovskim ognjištima."[16436] Pritisak Savjeta bezbjednosti UN-a rezultat je zajedničkog plana da se razbije jedinstvo srpskog naroda, a u toj mašineriji, kako je rekao Mladić, "glavne poluge" predstavljaju "verni potomci sablasti iz prošlosti čiji preci su učestvovali u masovnom genocidu nad srpskim stanovništvom."[16437] Rekao je da vojska štiti narod od "ustaške nemani".[16438]

[16435] P5075 (Mladićevo pismo kojim čestita Vidovdan, 27. juni 1992.), str. 2.
[16436] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 157-158.
[16437] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 161-162.

4648. U jednom članku objavljenom u listu *Oslobođenje* 8. novembra 1994. navodi se Mladićeva izjava da će Srbi "vratiti teritorije koje su uzeli Muslimani" u Drugom svjetskom ratu, "a za kaznu i više od toga".[16439]

4649. U jednom video-snimku od 26. juna 1995., Mladić je rekao sljedeće: "Srpski narod se organizovao za odbranu i stvorio svoju vojsku koja je zajedno s njim sprečila planirani i pripremani /nerazumljivo/ genocid. Zaštitila najveći deo istorijski srpskih teritorija. Borbom oslobodila većinu okupiranih prostora i stvorila pretpostavke da Srbi konačno stvore svoju jedinstvenu državu."[16440]

4650. U govoru koji je održao na pravoslavnu Novu godinu 13. ili 14. januara 1996., Mladić je o bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima govorio kao "ustašama" i "balijama".[16441] Rekao je i sljedeće: "[B]roj jedan mora biti zadatak da se okrenemo, ne sebi i svojim potrebama, već potrebama siročadi od tih naših junaka, bilo da su oni koji su ispečeni na ražnju, bilo da su oni koji su ustaše i balije žive oderale u svojim mučionicama, dokusurile, bilo do srpskih svetaca kojima odsjekoše glave na Ozrenu i Vlašiću 1992. godine."[16442] Mladić je potom rekao da moraju činiti sve "da [...] ne dođe do raskola u srpskom narodu" i da se nada da će jednom živjeti u jedinstvenoj srpskoj državi za koju se on, kako je rekao, i borio.[16443]

4651. *Mladićeve izjave i naređenja u vezi s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima: Mladićevo navodno naređenje da se izvrši etničko čišćenje i pobiju Muslimani i Hrvati*. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi prema kojima je Mladić na jednom sastanku u Teslić, održanom negdje u periodu od jula do septembra 1992., iznio mišljenje da bi SJB trebao izvršiti etničko čišćenje i da je, navodno, pripadnicima VRS-a i članovima SDS-a dao instrukciju da pale i ubijaju Muslimane i Hrvate gdje god stignu.[16444]

4652. Navedeni dokazi potiču iz jedne nedatirane službene zabilješke grupe "Miloš", koja sadrži informaciju o jednom radnom sastanku političkog rukovodstva opštine Teslić, Mladića i pukovnika Slavka Lisice, komandanta Operativne grupe "Doboj".

[16438] P358 (Mladićeva bilježnica, 2. april 1993. - 24. oktobar 1993.), str. 159.
[16439] P1975 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Muslimani će izgubiti sve", 8. novembar 1994.), str. 1.
[16440] P1976 (Video-klip od 26. juna 1995. na VHS video-traci označenoj sa "1/2 tape TV Pale, Karadžić, Koljević, Mladić - vojska ½ my tape"), str. 1.
[16441] P1981 (Mladićev govor na dočeku srpske Nove godine, 14. januar 1996.), str. 1, 5.
[16442] P1981 (Mladićev govor na dočeku srpske Nove godine, 14. januar 1996.), str. 5.
[16443] P1981 (Mladićev govor na dočeku srpske Nove godine, 14. januar 1996.), str. 5.
[16444] P6890 (Izvještaj grupe "Miloš", bez datuma), str. 1.

Prema tom izvještaju, Mladić i Lisica su izjavili da u opštini Teslić treba "što brže i efikasnije" izvršiti etničko čišćenje.[16445] Ta izjava je revoltirala veliki broj prisutnih na tom sastanku i stvorila određeno podozrenje kod rukovodećih radnika SJB-a. U izvještaju se navodi da je, na pitanje da objasni da li je njegov stav i zvanični stav političkog rukovodstva, odnosno Karadžića i Skupštine, Mladić "navodno […] odgovorio da vojska treba da radi svoj posao, a politika svoj" i da je "manje bitno da li je to i stav gospodina Karadžića". U izvještaju se može pročitati i sljedeće: "Prema mišljenju generala Mladića, pukovnika Lisice i predsjednika SO Teslić, etničko čišćenje trebali bi vršiti pripadnici SJB." Taj prijedlog je dodatno iskomplikovao sastanak i doveo do oprečnih mišljenja među prisutnima, "zbog čega su rukovodni radnici SJB tražili i određene sugestije i mišljenje radnika SNB Banja Luka u vezi sa izvršenjem zadataka koji su im naloženi". U tom izvještaju se dalje kaže da je Mladić "navodno, pojedinim pripadnicima Srpske vojske i SDS-a savjetovao da pale i ubijaju Muslimane i Hrvate gdje stignu, da za to neće snositi nikakvu odgovornost i da im on to može i pismeno garantovati." Prema izvještaju, sljedećeg dana su pukovnik Dejan Bilanović i major Vukašin Nedić "insistirali […] da milicija ubija građane muslimanske i hrvatske nacionalnosti gdje god stignu, na javnim mjestima i po kućama", i da tako stvaraju psihozu i strah kod Muslimana i Hrvata, a sve s ciljem da ih prisile na odlazak. U izvještaju se navodi da su Hrvati i Muslimani izrazili spremnost da se isele, ali da to u datim uslovima nije moguće, budući da im se ne dozvoljava organizovanje konvoja i prolazak preko teritorije republike bosanskih Srba prema inostranstvu. Prema navodima u ovom izvještaju, grupa "Miloš" je sve češće izložena pitanjima vezanim za različite stavove oko protjerivanja Muslimana i Hrvata sa teritorije republike bosanskih Srba, na koja nije u mogućnosti da pruži bilo kakav odgovor, jer se "zvanični stavovi politike mimoilaze sa mišljenjima najodgovornijih" u VRS-u. U izvještaju se naposljetku objašnjava da "ekstremni pripadnici srpskog naroda koriste ovakva mišljenja najvišeg vojnog vrha kao osnov i podlogu za izvršavanje najmonstruoznijih zločina prema Hrvatima i Muslimanima, pa čak i prema onima koji su iskazali lojalnost srpskim vlastima, ili koji su uzeli aktivno učešće u Srpskoj vojsci" i da to izazva revolt velikog broja Srba.[16446]

[16445] P6890 (Izvještaj grupe "Miloš", bez datuma), str. 1-2; P3823 (Borbeni izvještaj, koji je Komanda 1. KK-a uputila Glavnom štabu VRS-a, 6. decembar 1992.), str. 2; P5153 (Pohvala TG-3, na čelu s komandantom grupe Lisicom, koju je potpisao Talić, komandant 1. KK-a, 7. oktobar 1992.).
[16446] P6890 (Izvještaj grupe "Miloš", bez datuma), str. 1.

4653. U vezi s dokaznim predmetom P6890, **Predrag Radulović** je izjavio da je to izvještaj grupe "Miloš" iz 1992. godine.[16447] On je smatrao da je sastanak o kojem je riječ u izvještaju grupe "Miloš" bio sastanak Mladića, policije i političkog rukovodstva Teslića, da je održan između jula i septembra 1992. i da je izvještaj poslan u vrijeme kad je i održan sastanak.[16448] Radulović je izjavio da je taj izvještaj podnesen i Kesiću i Župljaninu, te da je reakcija potonjeg bila: "Hajde da ostanemo izvan ovoga."[16449] Radulović je izjavio da je informacija iz tog izvještaja preko Branka Ratića takođe bila poslana Karadžiću i da je grupa "Miloš" često tako radila kako bi natjerala Karadžića da pozove Župljanina ili Kesića i pita ih šta znaju o toj dostavljenoj informaciji; međutim, on je objasnio da ne zna da li je Karadžić doista razgovarao s ijednim od njih o informaciji sadržanoj u izvještaju.[16450] Radulović je objasnio kontekst tog sastanka, rekavši da je on održan u vezi s planiranjem napada na Tešanj iz Teslića i Doboja, i da je Mladić došao u Teslić radi dogovora o planu za napad s lokalnim vlastima i radi ojačanja linije fronta.[16451] Takođe, rekao je da je iz "vrlo povjerljivih izvora" dobio informaciju da su, kao što se i navodi u tom izvještaju, Mladić i Lisica govorili da pripadnici SJB-a treba da izvrše etničko čišćenje.[16452]

4654. Komentarišući dokazni predmet P6890, **Neđo Vlaški** je rekao da je to službena zabilješka, ali da dokument nema nijednu formalnu naznaku da je bio ocijenjen ili kvalifikovan da ispunjava neophodne kriterije pismenosti, sadržaja i bezbjednosne informacije.[16453] Dodao je da taj dokument nije bio naslovljen na nekog konkretnog primaoca, kao i da nije bio potpisan. Svjedok je rekao da mu taj izvještaj više liči na "naručenu informaciju[,] [j]er [..,] su pojedinci imali potrebu da informaciju prilagođavaju korisniku." Takvi izvještaji nisu išli legalnim kanalima informisanja, već su bili namijenjeni strukturama van sistema. On je takođe osporio vjerodostojnost tog izvještaja, jer nije bilo moguće utvrditi datum sastanka koji se u njemu pominje. Konačno, on je u svom svjedočenju izjavio da je grupa "Miloš" radila izvan okvira SNB-a i da je bila "formirana isključivo radi destabilizacije i širenja

[16447] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 133. Pretresno vijeće ima u vidu da broj ERN na početku 133. paragrafa (ERN 0608-4543-0608-4544) odgovara dokaznom predmetu P6890, koji je uvršten u spis u ovom predmetu.
[16448] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 133.
[16449] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 135.
[16450] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 135.
[16451] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 133.
[16452] P3207 (Predrag Radulović, izjava svjedoka, 5. decembar 2009.), par. 133.
[16453] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 28. juni i 23. juli 2014.), str. 111. Pretresno vijeće ima u vidu da je svjedoku prilikom davanja izjave pokazan dokument broj 26215 na osnovu pravila 65*ter*, koji odgovara dokaznom predmetu P6890, uvrštenom u spis u ovom predmetu.

dezinformacija".[16454] **Dragan Kijac** je u svom svjedočenju rekao da dokaznom predmetu P6890 nedostaju neophodni elementi koje takvi dokumenti moraju imati, poput datuma, izvora informacija ili naznake o tome da li se radi o potvrđenoj ili nepotvrđenoj informaciji.[16455] Kijac je u svom svjedočenju takođe rekao da ni Mladić ni predsjednik opštine nisu mogli izdavati naređenja policiji, budući da je komandni lanac u policiji išao do ministra unutrašnjih poslova, te da niko izvan tog komandnog lanca nije mogao da se upliće, bez obzira na svoj položaj, što je važilo i za komandanta Glavnog štaba.[16456]

4655. *Dokumentarni dokazi u vezi s navodnim sastankom u Tesliću, detaljnije opisanom u dokaznom predmetu P6890*. Dana 29. oktobra 1992., Mladić je u svoju bilježnicu zapisao da se sastao sa starješinama Operativne grupe "Doboj", starješinama 1. KK-a i predstavnicima vlasti iz nekoliko opština, među kojima su bile opštine Doboj i Teslić.[16457] Na tom sastanku, potpukovnik Bilanović je referisao o jednom "ekscesu", u pogledu "smjene u MUP-u", u vezi s izjavama šefa SJB-a Teslić i šefa CSB-a Doboj.[16458]

4656. Dana 30. oktobra 1992., Operativna grupa "Doboj" izvijestila je Komandu 1. KK-a da je Mladić obišao Teslićku brigadu, gdje je "ukazao na propuste i postavio konkretne zadatke šta se traži od brigade i njenih jedinica i boraca."[16459] Ta Operativna grupa je takođe izvijestila o "miješanju civilne vlasti u […] komandovanj[e] jedinicama" i da će stvari vjerovatno krenuti na bolje nakon Mladićeve posjete Tesliću.[16460] Istog dana, Mladić je zabilježio da se sastao s "organima vlasti i K[omandan]-tima u Tesliću", među kojima su bili predsjednik Skupštine opštine Perišić, skupštinski poslanici, šef SJB-a i komandanti i organi Komande Teslićke brigade.[16461]

4657. Dana 30. oktobra 1992., Radulović i drugi operativci SNB-a Banjaluka podnijeli su izvještaj načelniku CSB-a Banjaluka, u kojem se navodi da je Mladić tog dana posjetio Teslić "povodom rješavanja problema između političkih struktura u Tesliću i

[16454] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 28. juni i 23. juli 2014.), str. 111.
[16455] Dragan Kijac, T. 39993-39994, 39996.
[16456] Dragan Kijac, T. 39999.
[16457] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 89.
[16458] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 89. Pretresno vijeće ima u vidu da je u bilježnici ime dotičnog potpukovnika očigledno pogrešno napisano kao "Bilalović". V. takođe P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 93-94.
[16459] P4233 (Redovni borbeni izvještaj Operativne grupe "Doboj", upućen Komandi 1. KK-a), str. 1-3.
[16460] P4233 (Redovni borbeni izvještaj Operativne grupe "Doboj", upućen Komandi 1. KK-a), str. 2.
[16461] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 91.

Doboju."[16462] Mladić je dao "punu podršku političkim strukturama u Tesliću, a posebno sadašnjem rukovodstvu SJB Teslić" i rekao da će podržati poslanike Skupštine opštine Teslić u Skupštini republike bosanskih Srba i da će se zauzeti kod Karadžića da se ranije donesena odluka Skupštine opštine Teslić o prispajanju banjalučkoj regiji verifikuje.[16463] Međutim, operativni radnici su takođe izvijestili da je istog dana CSB Doboj uputio depešu kojom se traži smjena rukovodstva SJB Teslić.[16464] Operativni radnici su primijetili da je uporno insistiranje CSB-a Doboj vjerovatno bilo u funkciji "prikrivanja velikog broja teških krivičnih djela koja su izvršili pripadnici aktivnog i rezervnog sastava CSB Doboj prije 3-4 mjeseca."[16465]

4658. Dana 31. oktobra 1992., Mladić je prisustvovao 21. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj u Prijedoru.[16466] Dok je bio u Prijedoru, Mladić se sastao s poslanicima iz Teslića i zabilježio sljedeće: "Stoji i oklevanje sa početkom oslobađanja teritorije, vojska je tražila da se krene, opadao je moral".[16467] Mladić je zapisao da je "[b]ila [...] preporuka da se krene sa oslobađanjem opštine."[16468]

4659. Na 34. zasjedanju skupštine bosanskih Srba, održanom od 27. avgusta do 1. oktobra 1993., Mladić je, govoreći o području Tešnja, rekao da "ne smij[u] dozvoliti da ostanu one džamije sa po dva minareta".[16469] Rekao je i to da će se, ako vlada bosanskih Srba odbije sporazum postignut na Ženevskoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji, vojska morati organizovati za nastavak "još krvavijeg rata" i da se za to moraju iznaći sredstva.[16470] U vezi sa Cazinskom Krajinom, Mladić je rekao da mu je cilj da Muslimane na tom području digne na Hrvate i međusobno ih zavadi.[16471]

4660. *Argumenti odbrane u vezi s dokaznim predmetom P6890.* Odbrana je u vezi s dokaznim predmetom P6890 iznijela konkretne argumente, tvrdeći da je taj dokument

[16462] P3222 (Izvještaj SJB-a Prijedor, upućen CSB-u Banjaluka, 30. oktobar 1992.), str. 1.
[16463] P3222 (Izvještaj SJB-a Prijedor, upućen CSB-u Banjaluka, 30. oktobar 1992.), str. 1; P5239 (Izvještaj SJB-a Prijedor, upućen CSB-u Banjaluka, 30. oktobar 1992.), str. 1.
[16464] P3222 (Izvještaj SJB-a Prijedor, upućen CSB-u Banjaluka, 30. oktobar 1992.), str. 1.
[16465] P3222 (Izvještaj SJB-a Prijedor, upućen CSB-u Banjaluka, 30. oktobar 1992.), str. 1.
[16466] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 95-106; P4266 (Zapisnik sa 21. sjednice skupštine bosanskih Srba, održane 30., 31. oktobra i 1. novembra 1992.), str. 8-9.
[16467] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 92-93.
[16468] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 93.
[16469] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 72.
[16470] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29. septembar-1. oktobar 1993.), str. 67.
[16471] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29. septembar-1. oktobar 1993.), str. 70.

"fundamentalno nepouzdan" i da nije autentičan.[16472] Odbrana je ustvrdila sljedeće: (i) dokazni predmet P6890 po svom obrascu ne odgovara dokumentima koje su izdavali sektor ili državna bezbjednost; (ii) tom dokaznom predmetu nedostaju zaglavlje, broj, ime, datum i šifrovano ime sastavljača dokumenta, koji su sastavni dio svih izvještaja grupe "Miloš"; (iii) poznato je da je grupa "Miloš" formirana kao grupa s ciljem da destabilizuje i širi dezinformacije; i (iv) ne postoje dokazi koji bi potkrijepili sadržaj tog dokumenta i dotični sastanak se ne pominje u Mladićevoj bilježnici, pa mu je nemoguće utvrditi datum.[16473] Odbrana dalje tvrdi da taj dokument ne može služiti kao osnova za osuđujuću presudu, budući da Predrag Radulović, koji je mogao svjedočiti o sadržaju tog izvještaja, nije bio dostupan za svjedočenje.[16474]

4661. *Ocjena dokaznog predmeta P6890 od strane Pretresnog vijeća.* Pretresno vijeće podsjeća da je dokument, koji je sad uvršten u spis kao dokazni predmet P6890, tužilaštvo prvobitno ponudilo na uvrštavanje u spis posredstvom Radulovićeve izjave na osnovu pravila 92*quater* Pravilnika. Pretresno vijeće je odbilo da prihvati taj dokument, jer je smatralo da on predstavlja dokaz iz druge ruke koji bi, bez prilike za unakrsno ispitivanje, nepotrebno išao na štetu optuženog. Pretresno vijeće je, stoga, naložilo da se paragraf 133 Radulovićeve izjave koji se odnosi na taj dokazni predmet rediguje.[16475] Međutim, odbrana je kasnije dodala dokazni predmet P6890 na spisak dokaznih predmeta povezanih sa svjedočenjem svjedoka Neđe Vlaškog, i Vlaški je o njemu govorio u svojoj izjavi.[16476] Nakon svjedočenja Vlaškog, taj dokument je uvršten u spis, uključujući i relevantni paragraf izjave Predraga Radulovića.[16477]

4662. Što se tiče argumenata odbrane koje se odnose na autentičnost dokumenta, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli Vlaški i Kijac da tom dokumentu nedostaju broj, datum i drugi pokazatelji da se radi o autentičnom izvještaju. Pretresno vijeće ima u vidu da je u spis uvrstilo više izvještaja grupe "Miloš" (P3210; P3211; P3212; P3213; P4235; P4237; P4239; P4240; P4241; P4242; P4243; P4244; P4245) koji su po obrascu slični dokaznom predmetu P6890 i na kojima na kraju teksta piše "Miloš". Međutim, za razliku od dokaznog predmeta P6890, ti drugi izvještaji sadrže

[16472] Završni podnesak odbrane, par. 106.
[16473] Završni podnesak odbrane, par. 106-107.
[16474] Završni podnesak odbrane, par. 106, 816. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 817, gdje je odbrana iznijela argumente u vezi sa statusom "dokaza u vidu presretnutih razgovora", prihvaćenih na osnovu pravila 92*quater* Pravilnika o postupku i dokazima.
[16475] Pretresno vijeće je donijelo dvije odluke: jednu 20. decembra 2013., a drugu 26. februara 2014.
[16476] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 28. juni i 23. juli 2014.), str. 111.
[16477] V. T. 27833-27834.

datum i broj. Osim toga, P6890 ima naslov "Službena zabilješka", dok drugi izvještaji grupe "Miloš " nemaju naslov.

4663. Pretresno vijeće ima u vidu da Radulović jeste rekao da je taj izvještaj autentičan i da je on informacije dobijao iz "vrlo povjerljivih izvora", ali da on nije iznio nikakve dodatne pojedinosti o identitetu tih izvora ili o osnovama njihovih saznanja. On nije bio na dostupan da svjedoči kako bi se dodatno razjasnili dokazi iz druge ruke sadržani u tom dokumentu. Pretresno vijeće takođe ima u vidu da nije bilo drugih svjedoka koji su mogli biti unakrsno ispitani o sadržaju dokaznog predmeta P6890, budući da ni Vlaški ni Kijac nisu raspolagali saznanjima u vezi sa sadržajem tog izvještaja.

4664. Što se tiče tvrdnje odbrane da nema dokaza koji potkrepljuju dokazni predmet P6890, posebno zato što se on ne spominje u Mladićevoj bilježnici, Pretresno vijeće ima u vidu da postoje tri izvora, uključujući Mladićevu bilježnicu, u kojima se navodi da je Mladić 30. oktobra 1992. posjetio Teslić. Pretresno vijeće takođe ima u vidu da su osobe navedene u dokaznom predmetu P6890 iste one osobe za koje je Mladić zabilježio da se s njima sastao 30. oktobra 1992. Pored toga, Mladić je u svoju bilježnicu zapisao da je 29. oktobra 1992. o sukobu u Tesliću razgovarao s vojnim i političkim predstavnicima iz Teslića, kao i da je 31. oktobra 1992. u Prijedoru o tom sukobu razgovarao s poslanicima u Skupštini opštine Teslić.[16478] Mladić je 31. oktobra 1992. zabilježio i to da je SJB Teslić oklijevao s "oslobađanj[em] teritorije" i da je "vojska tražila da se krene", što se podudara s oklijevanjem "rukovodnih radnika SJB" koje se spominje u dokaznom predmetu P6890. Međutim, iako gore navedeni dokazi pokazuju da je 30. oktobra 1992. Mladić prisustvovao sastanku u Tesliću s osobama navedenim u dokaznom predmetu P6890, to ne potkrepljuje sadržaj tog dokumenta u pogledu onoga što je Mladić na tom sastanku navodno izjavio. Konkretno, nema dokaza koji bi potkrijepili tvrdnju da su Mladić i Lisica ohrabrivali SJB da "što brže i efikasnije" izvrši etničko čišćenje u opštini Teslić niti da je Mladić, "navodno, pojedinim pripadnicima Srpske vojske i SDS-a savjetovao da pale i ubijaju Muslimane i Hrvate gdje stignu, da za to neće snositi nikakvu odgovornost i da im on to može i pismeno garantovati."

4665. Prema tome, s obzirom na veoma inkriminišući karakter navodnih izjava opisanih u tom izvještaju, nedostatak potkrepljujućih dokaza i nemogućnost unakrsnog ispitivanja o sadržaju dokumenta, Pretresno vijeće smatra da dokazni predmet P6890

[16478] P356 (Mladićeva bilježnica, 5. oktobar - 27. decembar 1992.), str. 85-91.

nije pouzdan. Pretresno vijeće, stoga, zaključuje da se ne može osloniti samo na P6890 da bi utvrdilo šta je Mladić tada izgovorio, tako da prilikom ocjenjivanja stanja svijesti optuženog neće dalje razmatrati nepotkrepljene dokaze iz druge ruke sadržane u dotičnom dokumentu.

4666. *Druge Mladićeve izjave i naređenja u vezi s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima*. U poglavlju 9.3.2, Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić 9. juna i 16. jula 1992. svim korpusima VRS-a naredio da starješine muslimanske i hrvatske nacionalnosti odmah pošalju na godišnji odmor, kao i da u VRS-u smiju ostati jedino one starješine muslimanske i hrvatske nacionalnosti koje su se dokazale u borbenim dejstvima i koje žele potpisati zakletvu da primaju državljanstvo republike bosanskih Srba.

4667. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi da je Mladić u naređenjima i direktivama, kao i u privatnim razgovorima, koristio diskriminišuće termine kada je govorio o bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima. Na sastanku održanom 10. oktobra 1992., Mladić je bosanske Muslimane nazvao "Turcima", a hrvatske oružane snage "ustašama" koje "imaju cilj [...] uvesti Njemačku na Istok."[16479] Mladić je izjavio sljedeće: "Krv [bosanskih Srba] obavezuje nas da ih osvetimo" i "[g]ranica se pisala ljudskom krvi, a obilježavala glavama."[16480]

4668. U jednom izvještaju Glavnog štaba VRS-a iz septembra 1992., Mladić je hrvatske snage nazivao "ustaškim snagama" i "ustaškim jedinicama".[16481] Rekao je da su ciljevi "razbijača Jugoslavije da razbiju i unište srpski narod u bivšoj BiH ili da ga učine građanima drugog reda."[16482] Mladić je ciljeve rukovodstva bosanskih Srba opisao kao "borb[u] za očuvanje srpstva i stvaranje sopstvene države na pradedovskim ognjištima", jer je uslijed napada "ustaških formacija" bosanskim Srbima prijetilo "istrebljenje".[16483]

4669. U jednom snimljenom telefonskom razgovoru između Mladića i nekoliko vojnika VRS-a, Mladić je neprijatelje nazivao "ustašama" i "Turcima".[16484] Svojim ljudima Mladić je naredio: "Ajde vi fino u kamion, pa na ustaše! Tamo pokazujmo

[16479] P1967 (Zapisnik sa sastanka održanog u Komandi SRK-a, 10. novembar 1992.), str. 24.
[16480] P1967 (Zapisnik sa sastanka održanog u Komandi SRK-a, 10. novembar 1992.), str. 26.
[16481] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, 1. septembar 1992.). V. npr., str. 3, 5.
[16482] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 2.
[16483] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.), str. 3.
[16484] P1971 (Insert na VHS video-traci označenoj kao "Mladić br. 2", od 02:34:32 do 02:38:17), str. 1-6.

snagu!"[16485] Zatim je dodao: "Kreći, momče, pravac na zadatak!" i "[u]dri Turke dok ih ima!", na šta je jedan vojnik VRS-a rekao: "Čim dođu na oko."[16486] Mladić mu je odgovorio, "Ne, ne, već ti njima dođi na oko, burazeru. Ti njima, pa ga skini, privuci se." [16487] U istom razgovoru, Mladić je jednom vojniku VRS-a takođe rekao: "Jer ti, ako si to što pričaš […], ti si od mene manje ustaša i ubio i zarobio, i mnogo lakši put prošao."[16488]

4670. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi o Mladićevim prijetnjama da će napasti civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate. U jednom presretnutom razgovoru od 23. maja 1992., Mladić je rekao Fikretu Abdiću da je on "radi mira ovde", ali mu je zaprijetio napadima iz odmazde ako se ne udovolji njegovim zahtjevima, rekavši da će "narediti da se tuče i ceo Bihać […] i planut' će."[16489] Mladić je Abdića upozorio riječima: "Planut' će čitava Bosna, ako ja progovorim."[16490] Mladić je zatim zaprijetio bosanskom rukovodstvu, uključujući Abdića, koje je napravilo "ova čudesa", i rekao da, ne budu li ispunjeni zahtjevi koje je postavio Abdiću, on "neć[e] pustiti Sarajevo na miru dok u [njemu] iko diše".[16491]

4671. Prema jednom presretnutom razgovoru od 5. avgusta 1992., Mladić je upozorio komandanta UNPROFOR-a, generala Nambiara, da će upotrijebiti teško artiljerijsko naoružanje ako snage HVO-a i TO-a Bosne i Hercegovine ne prekinu s borbenim dejstvima na području srednje Bosne.[16492] Mladić je rekao da će teško artiljerijsko naoružanje najvjerovatnije usmjeriti na gusto naseljena područja.[16493]

4672. **Svjedok RM-019** je u svom svjedočenju rekao da je krajem jula ili početkom avgusta 1993. vidio Mladića na Igmanu.[16494] Tom prilikom svjedok je čuo da se Mladiću lično preko radio-veze obraća neko iz redova neprijateljskih snaga.[16495] Onda su se preko radio-veze začuli krici i jedan drugi glas je rekao: "Ovo je jedan od tvojih četnika."[16496] Svjedok je imao utisak da je neko mučio nekog srpskog vojnika.[16497]

[16485] P1971 (Insert na VHS video-traci označenoj kao "Mladić br. 2", od 02:34:32 do 02:38:17), str. 5.
[16486] P1971 (Insert na VHS video-traci označenoj kao "Mladić br. 2", od 02:34:32 do 02:38:17), str. 5.
[16487] P1971 (Insert na VHS video-traci označenoj kao "Mladić br. 2", od 02:34:32 do 02:38:17), str. 6.
[16488] P1971 (Insert na VHS video-traci označenoj kao "Mladić br. 2", od 02:34:32 do 02:38:17), str. 4.
[16489] P2750 (Presretnuti razgovor Mladića i Fikreta Abdića, 25. maj 1992.), str. 3-6.
[16490] P2750 (Presretnuti razgovor Mladića i Fikreta Abdića, 23. maj 1992.), str. 5.
[16491] P2750 (Presretnuti razgovor Mladića i Fikreta Abdića, 23. maj 1992.), str. 5.
[16492] P2244 (Presretnuti razgovor, 5. avgust 1992.), str. 1.
[16493] P2244 (Presretnuti razgovor, 5. avgust 1992.), str. 1.
[16494] Svjedok RM-019, T. 5696, 5720, 5726-5727.
[16495] Svjedok RM-019, T. 5697, 5721, 5723-5724.
[16496] Svjedok RM-019, T. 5697, 5720-5721.
[16497] Svjedok RM-019, T. 5697

Mladić je opsovao i uzvratio: "Ne zaboravite […] da imam punu Žepu i Srebrenicu" i prekinuo vezu.[16498]

4673. Dana 26. jula 1995., na kontrolnom punktu UN-a u Bokšanici, Mladić je ušao u nekoliko autobusa u kojima su bile muslimanske izbjeglice, među kojima su bili žene i djeca, i rekao im da će ih prebaciti u Kladanj.[16499] U najmanje dva od tih autobusa Mladić je upozorio ljude da oni koji su vojno sposobni ne idu opet na front, jer "nema više oproštaja". Mladić je objema grupama rekao da im poklanja život. Jednom starijem putniku rekao je da je mogao tamo živjeti i da ih niko ne bi dirao da njegovi nisu dirali Srbe.[16500]

4674. Dana 27. jula 1995., Mladić se na Bokšanici sastao s generalom Smithom. Mladić je u svoju bilježnicu zapisao da je postignut sporazum s predstavnicima muslimanskog stanovništva o predaji VRS-u oružja i vojno sposobnih muškaraca u dobi od 18 do 55 godina. Mladić je zatim zapisao: "Žepa je slobodna – nikada više neće biti turska" i parafirao tu stranicu bilježnice.[16501]

4675. U snimljenom razgovoru Mladića i Karadžića od 15. novembra 1995., Mladić je rekao: "I mi, znači, išli da osvajamo polako te doline i da raščišćavamo one turske ruševine." Mladić je dodao da se plaši da će "oni dole" dozvoliti izbjeglicama – nazvao ih je "Turcima" i Hrvatima – da se vrate i rekao da zato treba vidjeti šta se mora učiniti i kako. U jednom drugom snimljenom razgovoru između Mladića i Karadžića od istoga dana, Mladić kaže kako je on prethodno već rekao profesoru Koljeviću: "Jeb'o Turke u Žepi, u Srebrenici, u Goraždu."[16502]

4676. *Mladićeva uloga u mirovnim pregovorima.* Dana 30. avgusta 1992., Mladić je izvijestio komadu UNPROFOR-a da je VRS spreman da razmijeni sve ratne zarobljenike i raspusti sve zatočeničke logore na recipročnoj bazi, kao gest dobre volje na putu ka miru.[16503]

4677. Pretresno vijeće podsjeća na svoj pregled Mladićevog naređenja da se dogovor o prekidu vatre mora poštovati, razmotrenog u poglavlju 9.3.3., i primjećuje da je Mladić

[16498] Svjedok RM-019, T. 5697, 5721.
[16499] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 110, 113-114.
[16500] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 114.
[16501] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 239.
[16502] P1979 (Insert od 15. novembra 1995. sa diktafonske kasete br. 7 od 7, označene sa "Kompletne kasete s razgovorima od 09.11.96. do 30.11.96.", u trajanju od 01:26:11 do 01:27:15), str. 1.
[16503] D1504 (Telegram upućen Komandi UNPROFOR-a, 30. avgust 1992.).

16. maja 1993. naredio svim komandama korpusa, kao i Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, da obezbijede strogo poštovanje sporazuma o prekidu vatre i prestanku neprijateljstava, koji su 8. maja 1993. potpisali Mladić i komandant ABiH, Sefer Halilović. Mladić je takođe naredio da se spriječi svako samovoljno otvaranje vatre i da se na neprijateljsku vatru odgovara samo u krajnjoj nuždi.

4678. Prema jednom šifrovanom telegramu UNPROFOR-a, na sastanku ministra odbrane SAD i predstavnika UNPROFOR-a održanom 22. jula 1994., general Rose je rekao da Mladić, po svemu sudeći, shvata neophodnost mira, ali da mu je potrebno vremena da u to uvjeri svoju vojsku i narod.[16504] Takođe je spomenuo da Slobodan Milošević i dalje ima izvjesnog uticaja na Mladića.[16505]

4679. U jednom presretnutom razgovoru iz 1994., Mladić i Karadžić su razgovarali o napadima na Bihać. Mladić je rekao: "Tukli smo danas Bihać sa dve Maverick rakete" i potvrdio da se radi o raketama vazduh-zemlja.[16506] Mladić je zatim rekao da su "tukli […] kasarne. Efekti su fantastični."[16507] Nešto kasnije, Mladić je rekao: "Ja sam naredio punu mobilnost svih sistema, u slučaju da krenu na nas obaramo sve redom. Izvršićemo odmazdu prema ciljevima UNPROFOR-a na prostoru Republike Srpske i u dometu."[16508] Tokom tog istog razgovora, Mladić i Karadžić su takođe diskutovali o napadima na Izetbegovića i o četi koja ga obezbjeđuje. Mladić je rekao: "Predsedništvo smo zapalili", na šta mu je Karadžić odgovorio: "Dobiću, dobiću podatke. Puno je tamo kažu /nejasno/ nekih civila, mnogo više nego pet. Oni kažu pet."[16509]

4680. Glavni štab VRS-a je 27. novembra 1994. izdao saopštenje u kojem se od Karadžića traži mišljenje o Mladićevoj izjavi da podržava preliminarni ugovor o završetku rata.[16510]

4681. Dana 13. februara 1995., Mladić je komandi UNPROFOR-a uputio protest u vezi s muslimanskom ofanzivom u pravcu Ripča, Skočaja i Međudražja, južno od Bihaća, kojom se, kako je rekao, potkopava mirovni proces.[16511]

[16504] D1509 (UNPROFOR, šifrovani telegram o razgovoru predstavnika UNPROFOR-a s ministrom odbrane SAD, 22. juli 1994.), str. 1, 3.
[16505] D1509 (UNPROFOR, šifrovani telegram o razgovoru predstavnika UNPROFOR-a s ministrom odbrane SAD, 22. juli 1994.), str. 3.
[16506] P1972 (Četiri razgovora na audio-snimku sa diktafonske kasete iz 1994., označene sa "Mica-Kola"), str. 16.
[16507] P1972 (Četiri razgovora na audio-snimku sa diktafonske kasete iz 1994., označene sa "Mica-Kola"), str. 16.
[16508] P1972 (Četiri razgovora na audio-snimku sa diktafonske kasete iz 1994., označene sa "Mica-Kola"), str. 16.
[16509] P1972 (Insert iz audio-snimka sa diktafonske kasete iz 1994., označene sa "Mica-Kola"), str. 17.

4682. Mladić se, u pratnji generala Tolimira i Đukića, 24. februara 1995. na Jahorini sastao s komandantom snaga UNPROFOR-a De la Presleom i generalom Janvierom.[16512] Na tom sastanku Mladić je insistirao na tome da mu je cilj postizanje mira i da je međunarodna zajednica zavedena, te ima pogrešno mišljenje u vezi sa Srbima.[16513]

4683. Dana 13. marta 1995., predstavnici UNPROFOR-a, Karadžić, Mladić, Krajišnik i Koljević održali su sastanak na sarajevskom aerodromu, na kojem su razgovarali o raznim aspektima provođenja Sporazuma o prekidu neprijateljstava.[16514] Kako je postalo očigledno da su teškoće u provođenju sporazuma u suštini političke prirode, rukovodstvo bosanskih Srba pristalo je na to da 15. marta 1995. organizuje još jedan sastanak na sarajevskom aerodromu, kako bi te probleme pokušali da riješe politički predstavnici obiju strana.[16515]

4684. **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju izjavio da su, poslije rata, pod Mladićevim neposrednim rukovodstvom, informativno-propagandne aktivnosti bile usmjerene ka striktnom provođenju vojnog Aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma.[16516] Prema riječima tog svjedoka, Mladić je dao izuzetan doprinos u realizaciji tog Aneksa.[16517]

Zaključci Pretresnog vijeća

4685. Na osnovu gore navedenog, konkretno, na osnovu toga (i) što je optuženi bio na položaju komandanta Glavnog štaba VRS-a; (ii) što je Glavni štab VRS-a primao iscrpne izvještaje; (iii) što je optuženi lično redovno izvještavan o razvoju situacije, uključujući sastanke i telefonske razgovore; (iv) što je optuženi bio uključen u

---

[16510] D1505 (Saopštenje Glavnog štaba u kojem se od Karadžića traži mišljenje, 27. novembar 1994.).
[16511] D1501 (Mladićev protest Komandi UNPROFOR-a, 13. februar 1995.).
[16512] D1506 (UNPROFOR; interni memorandum, 26. februar 1995.), str. 1.
[16513] D1506 (UNPROFOR; interni memorandum, 26. februar 1995.), str. 2.
[16514] P2050 (UNPROFOR, šifrovani telegram upućen Annanu, o sastancima sa zvaničnicima bosanskih Srba, 14. mart 1995.), par. 1.
[16515] P2050 (UNPROFOR, šifrovani telegram upućen Annanu, o sastancima sa zvaničnicima bosanskih Srba, 14. mart 1995.), par. 1.
[16516] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 68.
[16517] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 68.

aktivnosti jedinica; (v) što je činjenje zločina bilo opšte poznato, što su o njemu izvještavale svjetske medijske kuće i što je UN iznosio komentare o njemu, Pretresno vijeće zaključuje da je optuženi znao da se zločini progona, ubistva, istrebljivanja, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje) čine protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Opštinama, uključujući i zatočeničke objekte. Optuženi je u znatnoj mjeri doprinio sveobuhvatnom UZP-u, kao što je bliže objašnjeno u poglavlju 9.3.12, pri čemu je bio svjestan svih tih zločina.

4686. Pretresno vijeće takođe zaključuje da izjave i ponašanje optuženog, konkretno (i) njegova česta upotreba pogrdnih izraza kao što su "Turci", "balije" i "ustaše" za bosanske Muslimane i bosanske Hrvate; (ii) njegovo podsjećanje na istorijske zločine koji su navodno počinjeni protiv bosanskih Srba i njegove izjave da bosanskim Srbima prijeti "genocid"; (iii) njegove izjave iz kojih se vidi da nije imao namjeru da se pridržava zakona ratovanja u Hrvatskoj 1991., kao i njegove kasnije izjave da će se ponoviti razaranja iz tog sukoba; i (iv) njegovi izrazi privrženosti ideji etnički homogene republike bosanskih Srba, čak i na teritorijama koje su ranije imale veliki postotak nesrpskog stanovništva; sve to pokazuje namjeru da se gore navedeni zločini protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata počine na diskriminatornim osnovama.

4687. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi da je optuženi izdavao naređenja VRS-u i drugim podređenim snagama da poštuju Ženevske konvencije. Vijeću su takođe predočeni dokazi, razmotreni i u ovom poglavlju i u poglavlju 9.3.9, da se činilo da optuženi u raznim prilikama radi na iznalaženju miroljubivih rješenja sukoba i da je pripadnicima UNPROFOR-a izjavljivao da želi doprinijeti mirovnom procesu. Međutim, te radnje i izjave, koje su ponekad sadržavale dezinformacije, nisu u saglasnosti s ostalim ponašanjem optuženog i direktno protivrječe njegovim drugim izjavama iz istog perioda. S obzirom na to, a imajući u vidu i ono što se događalo na terenu, Pretresno vijeće zaključuje da naređenja optuženog da se poštuju Ženevske konvencije, njegove izjave osoblju UNPROFOR-a i njegovo učešće u mirovnim pregovorima nisu pokazatelji njegovog pravog stanja svijesti.

4688. Na osnovu svega što je gore navedeno, Pretresno vijeće zaključuje da je optuženi imao namjeru da trajno ukloni bosanske Muslimane i bosanske Hrvate sa teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina deportacije, nehumanih djela (prisilno premještanje), ubistva, istrebljivanja i progona. Pretresno vijeće se uvjerilo da je optuženi dijelio namjeru da se zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a ostvari činjenjem

tih zločina i zaključuje da je optuženi tu namjeru imao počevši najkasnije od 12. maja 1992.

9.4 Drugi udruženi zločinački poduhvat (Sarajevo)

9.4.1 Pregled optužbi

4689. U Optužnici se navodi da je optuženi, od 12. maja 1992. do novembra 1995. godine, učestvovao u UZP-u da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Cilj tog UZP-a uključivao je činjenje zločina terorisanja, protivpravnog napada na civile i ubistva. Taj UZP postojao je od aprila 1992. do novembra 1995.[16518] Optuženi je namjeru da se počini svaki od tih zločina dijelio s drugim članovima tog UZP-a.[16519]

4690. U Optužnici se, pored optuženog, kao učesnici tog UZP-a, između ostalih, navode Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Stanislav Galić, Dragomir Milošević i Vojislav Šešelj.[16520]

4691. Među ostalim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su: članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Sarajeva ili nadležni za područje Sarajeva; komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva; vođe srpskih paravojnih i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. Tužilaštvo alternativno navodi da neke ili sve te osobe nisu bile učesnici pomenutog UZP-a, ali da su ih učesnici UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja.[16521]

4692. Učesnici tog UZP-a ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji tog cilja.[16522] Za izvršenje tih zločina korišteni su, otprilike do 20. maja 1992. godine, pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti; pripadnici VRS-a, posebno SRK-a; i pripadnici drugih

[16518] Optužnica, par. 14.
[16519] Optužnica, par. 15.
[16520] Optužnica, par. 15.
[16521] Optužnica, par. 16.
[16522] Optužnica, par. 17.

elemenata srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti.[16523]

9.4.2 Postojanje udruženog zločinačkog poduhvata i učešće u njemu

4693. Odbrana je iznijela argument da nije postojala nikakva kampanja snajperskog djelovanja ili granatiranja civila i da je SRK uvijek otvarao vatru odbrambenog i srazmjernog karaktera.[16524] Kao drugo, odbrana tvrdi da je rukovodstvo bosanskih Srba preduzimalo mjere da zaštiti civilno stanovništvo, na primjer tako što je zabranjivalo snagama da otvaraju vatru na civile, obezbjeđivalo slobodu kretanja i snabdijevanje vodom, strujom i humanitarnom pomoći.[16525] Kao treće, odbrana je ustvrdila da je ABiH, a ne SRK, bio taj koji je širio teror u Sarajevu kako bi zadobio međunarodnu pažnju i pomoć.[16526] Naposlijetku, odbrana tvrdi da je sam grad Sarajevo predstavljao legitimnu vojnu metu i da se stoga ne može smatrati "nebranjenim gradom" u smislu člana 3(c) Statuta.[16527] Na tu tvrdnju, tužilaštvo je odgovorilo da ono nikada i nije navelo da je Sarajevo bilo "nebranjeni grad".[16528] Odbrana je replicirala da se upućivanje na član 3 Statuta u tačkama Optužnice koje se odnose na Sarajevo mora tumačiti kao upućivanje na član 3(c).[16529]

4694. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s postojanjem ovog UZP-a.[16530] Pored toga, predočeni su mu dokazi koje su iznijeli **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a;[16531] **David Fraser**, koji je od 17. aprila 1994. do 26. maja 1995. bio vojni pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[16532] kao i dokumentarni dokazi, i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je

[16523] Optužnica, par. 17.
[16524] Završni podnesak odbrane, par. 1736-1737, 1740, 1745-1763, 1771-1790, 2270-2274, 2778, 2290, 2294, 2314-2319, 2380-2381, 2449. U vezi s tim, argument odbrane bio je da je otvaranje vatre na Sarajevo od strane SRK-a imalo legitimni cilj da se definitivno okončaju napadi ABiH, v. Završni podnesak odbrane, par. 1785.
[16525] Završni podnesak odbrane, par. 1741, 1761-1763, 1791-1795, 1800-1840, 2101-2102.
[16526] Završni podnesak odbrane, par. 1849-1871.
[16527] T. 44767.
[16528] T. 44768, 44860-44861.
[16529] T. 44888.
[16530] Neke od tih činjenica o kojima je presuđeno navedene su u poglavlju 5.1.1.
[16531] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839.
[16532] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 7, 11.

presuđeno.[16533] Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-055**, vojnik UNPROFOR-a, koji je od 12. maja do 28. septembra 1995. bio stacioniran u Sarajevu;[16534] **Francis Thomas**, koji je od 15. oktobra 1993. do 14. jula 1994. bio viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu;[16535] **svjedok RM-163**, vojnik UNPROFOR-a, koji je 1993./1994. bio stacioniran u Sarajevu, a 1995. bio pripadnik Snaga za brzo reagovanje;[16536] **Milorad Šehovac**, koji je od 23. maja do 15. avgusta 1992. bio načelnik štaba 1. posavske brigade u Brčkom, a od 18. avgusta 1992. do sredine septembra 1995. komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-a;[16537] **Richard Mole**, koji je od 16. septembra 1992. do 26. decembra 1992. bio viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu;[16538] **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevo;[16539] **svjedokinja RM-115**, bosanska Muslimanka iz Sarajeva;[16540] **svjedok RM-147**, koji je od juna 1992. bio pripadnik VRS-a;[16541] **Nikola Mijatović,** koji je od kraja maja ili juna 1993. do septembra 1994. bio načelnik za bezbjednost Ilidžanske brigade, a potom načelnik štaba te brigade;[16542] **Predrag Trapara**, koji je od 1992. i sve vrijeme trajanja sukoba bio komandir 5. čete 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade;[16543] **Slobodan Tuševljak**, koji je bio komandir 1. voda 4. pješadijske čete 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade;[16544] **Dragan Lalović**, pripadnik VRS-a;[16545] **Ratomir Maksimović**, koji je od 1. aprila 1993. do 1. septembra 1994. i od 30. aprila 1995. do 31. marta 1996. služio u Komandi SRK-a;[16546] **Mihajlo Vujasin**, koji je bio komandir

[16533] **Michael Rose**: P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 200. **David Fraser**: P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 80, 82. **Dokumentarni dokazi:** Poruka Radovanu Karadžiću, 2. juni 1993.)
[16534] P749 (Svjedok RM-055, izjava svjedoka, bez datuma), str. 3.
[16535] P503 (Francis Thomas, izjava svjedoka, 15. maj 2009.), par. 1, 13, 82.
[16536] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 4, 6-7, 9-10.
[16537] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), str. 1, par. 1-2; Milorad Šehovac, T. 24055.
[16538] P421 (Richard Mole, izjava svjedoka, 7. maj 2010.), par. 3-4; Richard Mole, T. 4302.
[16539] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.
[16540] P102 (Svjedokinja RM-115, izjava svjedoka, 4. novembar 2008.), str. 1, par. 1.
[16541] P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), str. 1, par. 3-4, 12.
[16542] D468 (Nikola Mijatović, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 11; Nikola Mijatović, T. 21445-21446; P6532 (Bilješka s pripremnog razgovora sa Nikolom Mijatovićem, 21. maj 2014.), par. 2f.
[16543] D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), str. 1, par. 1; Predrag Trapara, T. 21121, 21141-21142.
[16544] D539 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), str. 1, par. 2; D540 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 13, 17; Slobodan Tuševljak, T. 23384-23386, 23389-23390; P6621 (Naređenje o imenovanjima u 4. četi 3. bataljona), str. 1.
[16545] D498 (Dragan Lalović, izjava svjedoka, 26. maj 2014.) str. 1, par. 6-8, 18-19; Dragan Lalović, T. 21951. Dokazi koje je iznio Dragan Lalović razmotreni su u poglavlju 9.3.10.
[16546] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 4-5; Ratomir Maksimović, T. 26741, 26800.

čete i načelnik inžinjerije u vazduhoplovnoj bazi Rajlovac u Sarajevu;[16547] **svjedok RM-511**, pripadnik SRK-a;[16548] **Mile Sladoje**, koji je od aprila 1992. bio pripadnik 1. bataljona Ilidžanske brigade;[16549] **Vlade Lučić**, koji je od 18. maja 1992. do kraja januara 1993. bio komandant bataljona 216. brdske brigade SRK-a, stacionirane na Grbavici, Sarajevo;[16550] **Stojan Džino**, koji je od maja 1992. godine bio pripadnik Rajlovačke brigade, a od početka 1994. pomoćnik komandanta 4. bataljona 3. sarajevske brigade;[16551] **Stevan Veljović**, koji je od 19. maja 1992. do decembra 1994. bio pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove 1. romanijske brigade, a od početka avgusta 1995. do februara 1996. komandant 4. sarajevske lake pješadijske brigade;[16552] **Milenko Inđić**, koji je bio oficir VRS-a za vezu, zadužen za saradnju s međunarodnim organizacijama i ustanovama;[16553] **Vladimir Radojčić**, koji je od januara 1993. do kraja rata bio komandant Ilidžanske brigade VRS-a;[16554] **Husein Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[16555] **Milan Babić**, bivši predsjednik RSK-a;[16556] i **Dušan Škrba**, koji je od 27. maja 1992. bio komandant mješovitog artiljerijskog diviziona 1. sarajevske mehanizovane brigade;[16557] kao i dokumentarni dokazi.

4695. Pretresno vijeće će najprije izložiti dokaze i činjenice o kojima je presuđeno koji sugerišu da je postojao UZP da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. S tim u vezi, Pretresno vijeće najprije podsjeća na svoje činjenične zaključke o zločinima koji su, kako se navodi, počinjeni u periodu na koji se odnosi Optužnica, kao i o opštim uslovima koji su vladali u Sarajevu, koje je iznijelo u poglavlju 5. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje pravne zaključke u vezi sa zločinima počinjenim u Sarajevu, koje je iznijelo u poglavlju 8, kao

[16547] D641 (Mihajlo Vujasin, izjava svjedoka, 16. decembar 2012.), par. 1.
[16548] Svjedok RM-511, T. 4983, 4993, 4996, 5056; P500 (List sa pseudonimom). Dokazi koje je iznio svjedok RM-511 takođe su razmotreni u poglavlju 9.2.8.
[16549] D453 (Mile Sladoje, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 5.
[16550] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 3-6, 8-9, 13.
[16551] D643 (Stojan Džino, izjava svjedoka, 4. novembar 2012.), par. 3-4; Stojan Džino, T. 25700.
[16552] D532 (Stevan Veljović, izjava svjedoka, 19. oktobar 2012.), par. 28; D533 (Stevan Veljović, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 13; P6610 (Stevan Veljović, transkript iz predmeta *Dragomir Milošević*, 30. maj 2007.), str. 5834-5835.
[16553] D614 (Milenko Inđić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 1-2.
[16554] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 1.
[16555] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Abdel-Razek, T. 3578.
[16556] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3325-3326.
[16557] D463 (Dušan Škrba, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 7.

i na svoje opšte zaključke o SRK-u, koje je iznijelo u poglavlju 3.1.2. Pretresno vijeće će u svjetlu tih zaključaka razmotriti dokaze i činjenice o kojima je presuđeno koji se odnose na postojanje UZP-a i učešće u njemu.

Činjenice o kojima je presuđeno i dokazi u prilog zaključku da UZP jeste postojao

4696. Tokom nekoliko sedmica, počev od 2. ili 3. maja, gorila je Baščaršija, centar starog Sarajeva, a Nacionalna i Univerzitetska biblioteka, željeznička stanica, pošta, mnogi ključni objekti, kao i stambeni objekti u gradu, bili su teško granatirani i uništeni.[16558] Gore pomenuti objekti nalazili su se u različitim dijelovima grada, tako da se nije moglo utvrditi da se cilja neki konkretan dio grada, osim samih tih objekata koji su bili simboli grada i od ključnog značaja za njegovo funkcionisanje, kao što su pošta, željeznička stanica, dvorana "Zetra" i slični objekti.[16559] Zapovijesti u lancu komandovanja bosanskih Srba proslijeđivane su nadolje kroz lanac komandovanja njihovih snaga raspoređenih oko grada Sarajeva i u njegovoj okolini radi gađanja civila ili civilnog stanovništva Sarajeva.[16560]

4697. Na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba 12. maja 1992. vodila se iscrpna rasprava o Sarajevu. Karadžić je primijetio da se Sarajevo razvilo na račun srpskih krajeva i da je najvećim dijelom izgrađeno na "srpskoj" zemlji i "srpskim" novcem. Iz tih razloga, Srbi neće prihvatiti njegovo isključenje iz njihove državne jedinice u Bosni i Hercegovini. Uz to, Karadžić je rekao da Srbi nisu bili za rat u Sarajevu; oni su bili za to da "srpska" policija kontroliše "srpski" dio grada, a Muslimani muslimanski dio, kao i da se u Sarajevu i cijeloj Bosni i Hercegovini napravi razgraničenje "bez ikakvih borbi". Prema Karadžićevim riječima, rat u Sarajevu Srbima su nametnuli kriminalci.[16561] Karadžić je takođe rekao da Srbi drže sve opštine oko Sarajeva i da neprijatelje drže u "potpunom okruženju", tako da ne može da im dođe vojna pomoć ni u ljudstvu ni u naoružanju.[16562] Trifko Radić je naveo da su Srbi presjekli i minirali željezničku prugu i autoput, tako da niko ne može doći u Sarajevo; učiniće sve da spriječe neprijatelja da ikad dođe u Sarajevo iz pravca Zenice.[16563] Dodao je i to da kroz Ilijaš "neprijatelji [...] mogu izaći samo mrtvi".[16564] Dragan Kalinić je izjavio da je "ono što su Radio i TV napravili za potrebe Alije Izetbegovića i Stjepana Kljujića ravno [...] dejstvu dvije divizije", te da, ako zgrada televizije i antene ne ostaju na teritoriji bosanskih Srba, njih

[16558] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1713.
[16559] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1714.
[16560] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1813.
[16561] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 8.
[16562] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 8.
[16563] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 16.
[16564] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 15.

onda treba uništiti. Dodao je da će on, bude li Vojna bolnica pala u neprijateljske ruke, biti za to da se bolnica "Koševo" uništi, tako da neprijatelj nema gdje da se liječi.[16565]

4698. Pretresno vijeće je također uzelo u obzir druge dokumentarne dokaze (P431, D2022, D2045, D2081, D66 i D2039), razmotrene u poglavljima 9.2.4, 9.2.5, 9.5.5 i 9.5.11.

4699. Pored iscrpnih dokaza razmotrenih u poglavlju 5, Pretresnom vijeću su predočeni i iskazi svjedoka i dokumentarni dokazi o situaciji u Sarajevu tokom rata, kao i o izjavama i postupcima političkih i vojnih vođa bosanskih Srba. Dana 14. maja 1992., Biljana Plavšić je nekoj ženi po imenu Radmila rekla da je granatiranje "užas jedan" i pitala je: "Je l' baš moraju civilne objekte da gađaju?".[16566] Radmila joj je odgovorila: "Ja vam ništa ne smijem reći. Meni je rečeno da telefonom nikakve informacije ne možemo [...] davati".[16567] Kada ju je Biljana Plavšić ponovo upitala da li se moraju granatirati civilni objekti, Radmila je odgovorila: "To što se radi mora se raditi, a ja vam ništa drugo ne smijem reći."[16568] Ranije u istom razgovoru Radmila je rekla Biljani Plavšić da oni "vjerovatno" granatiraju zato što "moraju uzvraćati".[16569]

4700. **Svjedokinja RM-115** je 28. maja 1992. slušala vijesti na radiju i čula snimak Mladića kako kaže: "Velešiće tuci i Pofaliće tuci, tamo nema srpskog življa mnogo...".[16570] Dana 28. maja 1992., Mladić je naredio Mirku Vukašinoviću da usmjeri artiljerijsku vatru na sarajevska naselja Velešiće i Pofaliće, jer "tamo nema srpskog življa mnogo."[16571] Konkretno, naredio je da se gađaju ulice Dobrovoljačka, Humska i Đure Đakovića i da se primjenjuje artiljersko osmatranje da "ne mogu da spavaju, da

[16565] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 19.
[16566] P2733 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radmile, 14. maj 1992.), str. 1-2.
[16567] P2733 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radmile, 14. maj 1992.), str. 2.
[16568] P2733 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radmile, 14. maj 1992.), str. 2. Na osnovu sadržaja ovog presretnutog razgovora, kao i dokaznog predmeta P2766, Pretresno vijeće se uvjerilo da je dotična Radmila bila povezana s rukovodstvom bosanskih Srba..
[16569] P2733 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radmile, 14. maj 1992.), str. 1.
[16570] P102 (Svjedokinja RM-115, izjava svjedoka, 4. novembar 2008.), par. 4; P105 (Snimak i djelimični transkript programa u kojem su emitovani presretnuti razgovori tokom bombardovanja Sarajeva od strane snaga VRS-a 28.-29. maja 1992.), str. 1, 7; svjedokinja RM-115, T. 1659. V. također P111 (Presretnuti telefonski razgovor od 28. maja 1992.). Pretresno vijeće smatra da se radi o snimku emitovanom na radiju. V. također P330 (Presretnuti razgovori Mladića i njegovih potčinjenih u vezi s granatiranjem Sarajeva), str. 3-4. V. također P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), par. 76.
[16571] V. također P111 (Presretnuti telefonski razgovor od 28. maja 1992.). Pretresno vijeće smatra da se radi o snimku emitovanom na radiju. V. također P105 (Snimak i djelimični transkript programa u kojem su emitovani presretnuti razgovori tokom bombardovanja Sarajeva od strane snaga VRS-a 28.-29. maja 1992.), str. 6-7; P330 (Presretnuti razgovori Mladića i njegovih potčinjenih u vezi s granatiranjem Sarajeva), str. 3-4.

razvučemo pamet njihovu".[16572] **Svjedok RM-511** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić naredio da se granatiraju Velešići i Pofalići, dva sarajevska naselja, i da se civili u tim naseljima maltretiraju cijele noći tako da ne mogu da spavaju.[16573] U noći kada je taj razgovor snimljen, **svjedok RM-147** je čuo eksplozije granata po cijelom gradu, ponekad istovremeno na različitim područjima. Neke od granata ispaljene su s položaja VRS-a iznad Grbavice.[16574] Na Grbavici je bilo mnogo snajperista i snajperska vatra nije prestajala.[16575] Pripadnici vodova koji su čuvali snajperske položaje imali su naređenje, koje su poštovali, da nikad ne napuštaju svoje položaje i da pucaju na sve što se kreće.[16576] Prema svjedokovim riječima, snajperisti u Ozrenskoj ulici rekli su mu da su oni podjednako gađali civile i vojnike na transverzalama koje su išle, manje-više, pravcem sjever-jug cijelom širinom grada, a koje su jasno mogli vidjeti sa svojih položaja.[16577] Snajperisti su gađali ljude na raskrsnicama, iako su na njima kao zaštita bili postavljeni kontejneri ili druge barijere.[16578]

4701. Dana 28. juna 1992., general MacKenzie je telefonom pozvao Nikolu Koljevića, koji je razgovor odmah započeo riječima da su "provjerili […] granatiranje" i da ga je Mladić obavijestio da nekoliko granata jeste ispaljeno na Lukavicu, ali da nije bilo granatiranja od strane VRS-a.[16579] MacKenzie je onda upitao Koljevića da li će tenkovi napustiti sarajevski aerodrom, budući da su bili dio sporazuma o koncentraciji teškog naoružanja, koja je bila predviđena za sljedeći dan u 14:00 sati. Koljević mu je odgovorio da mora provjeriti hoće li tenkovi stvarno otići, ali da pretpostavlja da će otići u isto vrijeme kada i "vojnici".[16580]

4702. **Richard Mole** je ispričao kako mu je jednom prilikom jedan lokalni komandant VRS-a, na pitanje zašto otvara vatru na grad, odgovorio da samo "zagrijava cijevi".[16581]

[16572] P111 (Presretnuti telefonski razgovor od 28. maja 1992.). V. također P105 (Snimak i djelimični transkript programa u kojem su emitovani presretnuti razgovori tokom bombardovanja Sarajeva od strane snaga VRS-a 28.-29. maja 1992.), str. 6-7; P330 (Presretnuti razgovori Mladića i njegovih potčinjenih u vezi s granatiranjem Sarajeva), str. 3-4.
[16573] Svjedok RM-511, T. 5049-5054.
[16574] P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), par. 77.
[16575] P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), par. 41.
[16576] P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), par. 41, 62; svjedok RM-147, T. 1739.
[16577] P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), par. 46; svjedok RM-147, T. 1688, 1697-1698.
[16578] P107 (Svjedok RM-147, izjava svjedoka, 3. juni 2012.), par. 46, 49, 51, Dodatak E; P110 (Fotografija); P121 (Mapa s oznakama koje je unio svjedok); P122 (Mapa s oznakama koje je unio svjedok).
[16579] P2771 (Presretnuti razgovor Koljevića i MacKenzieja, 28. juni 1992.), str. 1.
[16580] P2771 (Presretnuti razgovor Koljevića i MacKenzieja, 28. juni 1992.), str. 2.
[16581] P421 (Richard Mole, izjava svjedoka, 7. maj 2010.), par. 80, 82.

Međutim, nakon nekoliko projektila, vatrena dejstva su prestala.[16582] Jednom drugom prilikom, nakon što su na grad ispaljena tri projektila, Moleu je rečeno da su ta tri projektila bila "srpski pozdrav – za svaki prst po jedan projektil".[16583] Mole je rekao da su od vatre stradala civilna područja i da je ona bila nasumična.[16584]

4703. Prema jednom dokumentu Glavnog štaba VRS-a od 31. maja 1993. u vezi sa situacijom u zoni odgovornosti SRK-a, dejstva "diverzantsko-terorističkih grupa" treba da se primjenjuju tako da se:

> "stalno negativno utiče ne moral muslimanskih snaga i stanovništva, da imaju osjećaj straha i stalne nesigurnosti od dejstva naših snaga. Taktičkim postupcima i našim propagandnim djelovanjem potrebno je kod njih razvijati osjećaj da njihova sudbina zavisi od [VRS-a]."[16585]

4704. **David Harland** je u svom svjedočenju izjavio da mu je Karadžić jednom prilikom rekao da ne bi bilo politički korisno prisiliti Sarajevo na predaju. Karadžić je Harlandu rekao sljedeće: "Znate, mogli bi da uništimo [butmirski] tunel, ali ćemo pustiti Muslimane da dišu."[16586] Na sastanku Karadžića, Krajišnika i predstavnika UNPROFOR-a, održanom 15. oktobra 1993., Karadžić je za srpsko granatiranje civilnih područja u Sarajevu rekao da se radi o djelovanju "neodgovornih pojedinaca" i da će preduzeti dodatne mjere da to spriječi, pod uslovom da to učini i muslimanska strana.[16587] Takođe je rekao da je dao naređenje da se prekine s granatiranjem i snajperskom vatrom.[16588] Prema Harlandovim riječima, Srbi na pregovorima nisu zapravo ni pokušavali da sakriju da je otvaranje snajperske vatre na civile u centru Sarajeva bio jedan od načina da se izvrši pritisak na bosansku vladu.[16589] U proljeće 1995., nakon neuspjelog pokušaja ABiH da probije opsadu, srpski vojni pregovarači rekli su UNPROFOR-u da će pojačati intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja, kao kaznu za taj pokušaj proboja.[16590]

[16582] P421 (Richard Mole, izjava svjedoka, 7. maj 2010.), par. 80.
[16583] P421 (Richard Mole, izjava svjedoka, 7. maj 2010.), par. 80, 82.
[16584] P421 (Richard Mole, izjava svjedoka, 7. maj 2010.), par. 82.
[16585] P4517 (Zaključci iz procjene situacije u zoni SRK-a, 31. maj 1993.), str. 9.
[16586] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 41.
[16587] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 60-61; David Harland, T. 682-683.
[16588] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 61; P7 (Telegram UNPROFOR-a o sastanku s Karadžićem, 15. oktobar 1993.), str. 1.
[16589] David Harland, T. 698, 706-707.
[16590] David Harland, T. 706-707.

4705. Kad je **Rose** 21. februara 1994. posjetio sarajevsko predgrađe Dobrinja, upitao je jednog vojnika VRS-a da li je ikada pucao na djecu.[16591] Vojnik mu je odgovorio da nije vidio nijedno dijete, ali da bi bez sumnje pucao na njih, pošto će oni izrasti u Muslimane, pa je bolje "ubiti ih sada".[16592] **David Fraser** je u svom svjedočenju rekao da je, kad je on stigao u Sarajevo u aprilu 1994., opsada grada trajala već oko dvije godine.[16593] Na osnovu primljenih izvještaja i vlastitih zapažanja, Fraser je smatrao da se Sarajevo nije moglo zauzeti bez većih gubitaka u ljudstvu, ali da cilj VRS-a i nije bio da zauzme grad, već samo da vrši pritisak.[16594] Omiljena meta snajperista, bosanskih Srba, bili su tramvaji, zbog psihološkog učinka koji su takvi napadi imali na civilno stanovništvo u gradu.[16595] U nekoliko prilika, general Rose je razgovarao s Mladićem o snajperskom djelovanju i, premda je Mladić poricao da se gađaju civili, nakon tih sastanaka dolazilo je do poboljšanja situacije.[16596] **Mole** je u svom svjedočenju izjavio da mu je Galić nekoliko puta rekao da će Sarajevo biti granatirano ako se određena stvar ne dogodi u skladu sa srpskim željama.[16597] U izvještaju UNPROFOR-a od 25. septembra 1994., navodi se da je oficiru za vezu UN-a u Lukavici rečeno da VRS ne smatra Sarajevo najproblematičnijim područjem, već da ga samo koristi za vršenje pritiska zbog prisustva medija.[16598]

4706. Na jednom video-snimku od 15. avgusta 1994. zabilježen je sljedeći razgovor:

> Mladić: Ovim putem, ali sam ih zajeb'o. Odveo sam ih tamo, /?masku/ napravio, onda smo ovde motornim testerama raskrčili barikade, ovo je sve bilo zaprečeno. Pa smo onda uveli tenkove ovuda. I sredili Turke.
>
> Lešić: Sredio?
>
> Mladić: I kad god krenem pored Sarajeva, svratim, ubijem nekog uz put. Zato je prekinut ovaj saobraćaj bio za Sarajevo. /*nerazumljivo*/ snajperski. Uzmem, sredim Turke, ko ih jebe! /smijeh/ Moramo nekako ja i moja […] ne znam da li vi to ubijate tamo po Kanadi i Americi, te ustaše trebate tamo da ubijate, i one koji ih podržavaju, a i one naše što s njima sarađuju.[16599]

[16591] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 51-52.
[16592] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 52.
[16593] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 27.
[16594] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 40.
[16595] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 66; David Fraser, T. 5870-5871.
[16596] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 83, 141.
[16597] P421 (Richard Mole, izjava svjedoka, 7. maj 2010.), par. 92, 94, 96; Richard Mole, T. 4324.
[16598] P629 (Poruka UNPROFOR-a, 25. septembar 1994.), str. 2.

Mladić dalje kaže:

> Ovde je selo Plane, bilo tursko. Sad ćemo prema njemu. Ovo ti snimi slobodno, ovaj. Neka vide naši Srbi šta smo im uradili, kako smo Turke sredili. U Podrinju smo mi Turke pomlatili. Da ih ne čuvaju Amerikanci i Englezi, Ukrajinci i Kanađani u Srebrenici, sada već Holanđani, davno bi njih nestalo na ovom prostoru. […] Vidiš kakvo im je selo tamo. */u kadru se pojavljuju oštećene kuće/*. Da ti malo usporim da ih snimiš? […] Snimi. Vidi kakvu je Turčin kuću im'o, jeb'o majku svoju! Ovo je turska kuća. […] To je bila turska kuća. I ona tamo je bila turska, i ona, sve.[16600]

4707. Na jednom sastanku s generalom Smithom, Mladić je prokomentarisao česte snajperske incidente u Sarajevu početkom marta 1995. i rekao da je povećani intenzitet snajperskog djelovanja odgovor na srpske žrtve koje su pale u vojnim napadima koje je izvela bosanska vlada.[16601] U jednom presretnutom razgovoru između Mladića i Tolimira, Mladić je rekao da, bude li vojnicima VRS-a falila dlaka s glave, Sarajeva "neće biti".[16602] U direktivi Glavnog štaba VRS-a od 22. jula 1992., Mladić je naveo da se strogo zabranjuje artiljerijsko dejstvovanje, osim u nužnoj samoodbrani.[16603] Svjedok je potvrdio da je to bio stvarni stav Mladića i Glavnog štaba VRS-a.[16604] U jednom presretnutom telefonskom razgovoru između Mladića i Gutovića od 28. marta 1995., Mladić je rekao Gutoviću: "Gde god vidiš Turčina, na nišan, i pošalji ga na ahiret."[16605]

4708. Prema izvještaju vojnih posmatrača UN-a od 15. marta 1995., vojni posmatrači UN-a sastali su se s kapetanom Miletom, komandantom 3. bataljona 1. romanijske brigade, koji je izrazio ljutnju zbog dejstava ABiH i rekao da se, ako se ovako nastavi, sporazum o prekidu vatre neće poštovati u njegovoj zoni odgovornosti.[16606] Prečuli su

---

[16599] P1974 (Insert na VHS video-traci od 15. avgusta 1994. označenoj kao "1/2 tape TV Pale, Karadžickosi, Koljević, Mladić - vojska ½ my tape", od 00:49:26 do 01:00:05), str. 1.
[16600] P1974 ((Insert na VHS video-traci od 15. avgusta 1994. označenoj kao "1/2 tape TV Pale, Karadžickosi, Koljević, Mladić - vojska ½ my tape", od 00:49:26 do 01:00:05), str. 2.
[16601] P876 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 5. do 11. marta 1995., 11. mart 1995.), par. 9. V. takođe Rupert Smith, T. 7297; P787 (Bilješke u vezi sa sastankom Smitha i Mladića na Jahorini, 6. mart 1995.), str. 3.
[16602] Svjedok RM-511, T. 5043-5045; P1596 (Tabela s komentarima svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 3; P1601 (Presretnuti telefonski razgovor generala Mladića, pukovnika Zdravka Tolimira i Jerka Doke, i audio-snimak tog razgovora), str. 2.
[16603] Svjedok RM-511, T. 5126-5127; D99 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a br. 02/5-72 pod naslovom "Naredne aktivnosti Vojske Srpske Republike BiH", s odštampanim potpisom Ratka Mladića, 22. juli 1992.), str. 2.
[16604] Svjedok RM-511, T. 5126-5127; D99 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a br. 02/5-72, od 22. jula 1992., pod naslovom "Naredne aktivnosti Vojske Srpske Republike BiH", s odštampanim potpisom Ratka Mladića), str. 2.
[16605] P1596 (Tabela s komentarima svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 7; P1609 (Presretnuti telefonski razgovor Gutovića i Mladića, 22. maj 1992.), str. 3.
[16606] P7809 (Izvještaj patrole vojnih posmatrača UN-a, Sarajevo, 15. mart 1995.), str. 1-2.

kapetana Mileta kako svom podređenom komandantu govori da se vrati na položaj i obavijesti svoje vojnike da pucaju na sve što se kreće – bili to vojnici ili civili.[16607] Po riječima vojnika na liniji sukoba, sporazum o prekidu vatre u njihovoj zoni odgovornosti više ne vrijedi i oni više neće pucati samo na naoružane vojnike, već na svakoga ko se kreće, uključujući žene i djecu.[16608] Vojnici su zaprijetili da će u toj zoni pucati i na UNPROFOR "ako je to potrebno da se zaustave snajperske aktivnosti."[16609]

4709. **Svjedok RM-055** je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je UNPROFOR 18. maja 1995. protestovao zbog toga što SRK granatira položaje UNPROFOR-a, civilnu imovinu i ljude u gradu Sarajevu, Inđić odgovorio: "Nećemo prestati dok ponovo ne zauzmemo kotu Debelo Brdo".[16610] Shodno naređenju koje je Dragomir Milošević izdao za više jedinica SRK-a 21. jula 1995., podređene jedinice trebale su izvesti napad ili demonstraciju napada na Sarajevo 22. jula 1995., reagujući tako na poteškoće drugih jedinica na Treskavici i na trnovskom pravcu, a u cilju "rasterećenja […][i] vezivanja snaga i obmanjivanja neprijatelja."[16611] **Rose** je u svom svjedočenju rekao da su Srbi objasnili da im, pošto nemaju isti obim pješadijskih snaga kao ABiH, granatiranje predstavlja način da uzvrate na napade ABiH.[16612]

4710. U periodu od septembra 1992. do avgusta 1994. godine, cilj kojem je težio SRK bio je da se kod svakog stanovnika Sarajeva pokuša stvoriti osjećaj da niko nije zaštićen od pucnjave.[16613] Nije se pucalo na vojne ciljeve nego da bi se povećala bespomoćnost stanovništva.[16614] Ne može se razabrati nikakva vojna svrha napada na civile.[16615] Ne samo da je Stanislav Galić (komandant SRK-a od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994., kao što je konstatovano u poglavlju 3.1.2) bio lično obavještavan o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenom protiv civila u Sarajevu, koji se pripisuju snagama SRK-a, nego su i njegovi potčinjeni znali za te aktivnosti.[16616]

[16607] P7809 (Izvještaj patrole vojnih posmatrača UN-a, Sarajevo, 15. mart 1995.), str. 2.
[16608] P7810 (Izvještaj patrole vojnih posmatrača UN-a, Sarajevo, 16. mart 1995.). V. takođe P503 (Francis Thomas, izjava svjedoka, 15. maj 2009.), par. 120 (str. 41).
[16609] P7810 (Izvještaj patrole vojnih posmatrača UN-a, Sarajevo, 16. mart 1995.). V. takođe P503 (Francis Thomas, izjava svjedoka, 15. maj 2009.), par. 120 (str. 41). Pretresno vijeće smatra da se izraz "snajperske aktivnosti" ovdje odnosi na snajperska dejstva ABiH.
[16610] P749 (Svjedok RM-055, izjava svjedoka, bez datuma), str. 8.
[16611] P6513 (Naređenje Dragomira Miloševića za napad na Sarajevo, 21. juli 1995.).
[16612] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 200-201.
[16613] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 2053.
[16614] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 2054.
[16615] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 2056.
[16616] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 1809-1810.

4711. Dragomir Milošević (komandant SRK-a od 10. avgusta 1994. do novembra 1995., kako je konstatovano u poglavlju 3.1.2) rukovodio je i komandovao svojim vojnicima, koji su provodili tu kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja.[16617] Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja po civilima u Sarajevu već je bila u toku kada je Milošević od Galića preuzeo komandu nad SRK-om.[16618] Postojao je obrazac granatiranja i snajperskog djelovanja koji je osmislio i u djelo sproveo Milošević za vrijeme svog komandovanja SRK-om.[16619] Milošević je primao protestne note od UNPROFOR-a u vezi sa zločinima koje su počinili vojnici SRK-a.[16620] Mjesečni izvještaji Vojnog tužilaštva za područje Sarajeva nisu sadržavali nijednu informaciju o krivičnim postupcima protiv pripadnika SRK-a po optužbama za ratne zločine.[16621] Protiv vojnika SRK-a pokretani su disciplinski postupci i izricane su im disciplinske mjere u stvarima koje se nisu odnosile na kršenja međunarodnog humanitarnog prava.[16622] Svako granatiranje u Sarajevu u kojem je SRK upotrijebio modifikovane avionske bombe i minobacače u periodu od 10. avgusta 1994. do 21. novembra 1995. bilo je moguće samo po Miloševićevom naređenju.[16623]

4712. **Husein Abdel-Razek** je u svom svjedočenju rekao da se za vrijeme svog boravka u Sarajevu približno pet ili šest puta sastao s Biljanom Plavšić, koja je u tim prilikama predstavljala Karadžića.[16624] On je redovno kontaktirao s vojnim komandantima Srba, ali su na svim sastancima bile prisutne i visoke političke ličnosti bosanskih Srba, poput Biljane Plavšić, Karadžića, Koljevića ili Krajišnika, a vojni komandanti Srba su im se pokoravali.[16625] Budući da je Biljana Plavšić uvijek bila prisutna, svjedok je imao osjećaj da s vojnim komandantima ne može da razgovara slobodno.[16626] Na prvom sastanku s Biljanom Plavšić i rukovodstvom Srba u kasarni u Lukavici, svjedok je upoznao Tomislava Šipčića, Galićevog prethodnika. Galića je upoznao na drugom po redu sastanku s rukovodstvom bosanskih Srba.[16627] Svjedok se s Galićem sastajao približno svakih 10 do 15 dana radi rješavanja problema, obično u

[16617] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1866.
[16618] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1868.
[16619] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1869.
[16620] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 1855-1856.
[16621] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1857.
[16622] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1859.
[16623] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1841.
[16624] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 22.
[16625] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 24, 26.
[16626] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 40.
[16627] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 71.

kasarni u Lukavici.[16628] Prema svjedokovim riječima, Galić je bio upoznat sa svim što se događalo u njegovoj zoni odgovornosti, kontrolisao je sve i do najnižeg nivoa u sektoru Sarajevo i njegovi ljudi su prema njemu osjećali strahopoštovanje.[16629] Svjedok se u više navrata sastajao sa civilnim i vojnim rukovodstvom bosanskih Srba, uključujući Mladića, Galića, Karadžića i Biljanu Plavšić, radi razgovora o kršenjima prekida vatre; stalnom snajperskom djelovanju i povremenom nasumičnom granatiranju Sarajeva; gađanju civila, bolnica, sahrana, tramvaja, redova za vodu i pijaca; granatiranju sjedišta UN-a i drugih objekata UN-a; problemima u vezi s humanitarnim pitanjima poput snabdijevanja gorivom, nedostatka slobode kretanja, postojanja kontrolnih punktova i blokada, uključujući blokade UN-a i humanitarnih konvoja; i ubistvu Hakije Turajlića.[16630] I drugi zvaničnici UN-a su se sastajali s Karadžićem, Koljevićem i Galićem i takođe pokretali ta ista pitanja.[16631] Na sastancima kojima je prisustvovao svjedok, Galić, Biljana Plavšić i drugi srpski rukovodioci poricali bi odgovornost za incidente granatiranja i snajperske incidente i često tvrdili da je bosanska strana time htjela pridobiti simpatije svijeta.[16632] Takođe bi granatiranje od strane Srba pravdali odmazdom za navodna djela Bosanaca.[16633] Svjedok je izjavio da su na tim sastancima davana mnoga obećanja, ali da se stanje na terenu nikad nije mijenjalo.[16634] Kasnije, nakon što bi se sastao sa svjedokom, Galić bi priznao da su granate ispaljene sa srpske strane i da se radilo o odmazdi. Galić je poricao da su gađani civili, ali je priznao da su granatirali i pucali na civile na aerodromu.[16635] Kada je svjedok razgovarao o problemu vezanom za to što su Srbi otvarali vatru na vojnike UN-a, Galić je to najprije porekao, a zatim priznao.[16636]

4713. **Milan Babić** je izjavio da je njegova politička platforma bio Šešeljev koncept Velike Srbije, homogene Srbije.[16637] Iako je sličan koncept zagovarao i Milošević,

[16628] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 72.
[16629] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 38, 119.
[16630] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 38, 73, 75, 79, 82-84, 86-87, 93, 100, 108, 110-112, 116-117, 121, 140; Husein Abdel-Razek, T. 3592-3593, 3595-3596, 3658-3659.
[16631] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 106, 113.
[16632] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 13, 15, par. 86, 100, 103-105, 127.
[16633] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 100, 103-105, 127, 138.
[16634] Hussein Abdel-Razek, T. 3593-3595.
[16635] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 103.
[16636] P293 (Husein Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 103-104, 117, dopunska izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 5.
[16637] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3393-3394.

svjedok je rekao da je Šešeljev bio nešto drugačiji i konkretniji.[16638] Šešelj je zacrtao granice Velike Srbije i htio je da iseli sve nesrbe van tih granica.[16639] Svjedok je, na osnovu Šešeljevih riječi, djela i ponašanja, zaključio da je Šešelj bio neprijateljski raspoložen prema nesrpskom stanovništvu.[16640]

Dokazi koji upućuju na to da UZP nije postojao

4714. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koji upućuju na to da nije postojao cilj da se u Sarajevu vrše napadi na civile. U te dokaze spadaju uglavnom naređenja i uputstva vojnog rukovodstva bosanskih Srba i svjedočenja oficira i vojnika VRS-a koji su tokom rata služili u Sarajevu.

4715. **Vladimir Radojčić** je u svom svjedočenju izjavio da Ilidžanska brigada prilikom izvođenja borbenih dejstava svoje akcije nije shvatala kao dio sistematskog ili rasprostranjenog napada na civile; cilj Ilidžanske brigade nije bio da otvara vatru na civile, da im stvara otežane uslove života niti da ih sprečava da ulaze i izlaze iz Sarajeva. Prema riječima tog svjedoka, muslimanske vlasti bile su te koje nisu dozvoljavale civilima da napuste grad i koje su kontrolisale životne uslove.[16641] Svjedok nikad nije dobio ni usmeno ni pismeno naređenje od svoje pretpostavljene komande za napad na sredstva javnog prevoza, kao što su tramvaji i autobusi, u dijelu Sarajeva pod muslimanskom kontrolom. Shodno tome, on nikada nije ni izdao nijedno usmeno niti pismeno naređenje za tu vrstu napada.[16642] U naređenjima pretpostavljene komande navodilo se da se vatra smije otvarati jedino na uočene vojne ciljeve. Prema riječima tog svjedoka, na vatru se čak nije ni uzvraćalo dok ne bi stiglo odobrenje od pretpostavljene komande.[16643] Svjedok je lično izdavao usmena i pismena naređenja u kojima je stajalo da je otvaranje vatre na civile zabranjeno i potvrdio da je to bio stav SRK-a i Glavnog štaba VRS-a.[16644]

4716. SRK i Ilidžanska brigada izvodili su prije svega defanzivna dejstva, dok su ofanzivna dejstva u zoni korpusa izvodili samo u početnom periodu rata radi

[16638] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3393.
[16639] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3393-3394.
[16640] P4166 (Milan Babić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 2.-7. juni 2004.), str. 3394.
[16641] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 10, 25, 50.
[16642] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 26-27.
[16643] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 28-29.
[16644] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 30. V. takođe D463 (Dušan Škrba, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 20; D453 (Mile Sladoje, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 15, 18, 20; Mile Sladoje, T. 21100, 21103-21104.

popravljanja taktičkih položaja.[16645] Strategiju SRK-a i Glavnog štaba VRS-a u Sarajevu činila su dva kraka: (i) da se "odsudnom odbranom" sačuvaju "srpska" naselja i spriječi da ABiH zauzme većinski srpska naselja kao što su Vogošća, Ilijaš, Hadžići, Lukavica i Ilidža; i (ii) da se blokira glavnina snaga 1. korpusa ABiH u gradu, kako bi se spriječio njihov manevar i upotreba na drugim ratištima.[16646] Blokiranje glavnine snaga ABiH stvaralo je vojnu prednost srpskoj strani, jer bi probijanje 1. korpusa ABiH iz grada imalo velikog uticaja na ostale frontove.[16647]

4717. Komanda Ilidžanske brigade preuzimala je mjere predostrožnosti kako bi se (i) izbjeglo otvaranje vatre po civilnim objektima koji su se nalazili u zoni odgovornosti 1. korpusa ABiH; i (ii) smanjio broj kolateralnih civilnih žrtava tako što se vatra nije otvarala na ciljeve ako se znalo da će to izazvati bespotrebne civilne žrtve.[16648] Na primjer, brigada je 1995. godine odustala od namjere da zauzme Butmir, jer je imala provjerene informacije da se u blizini nalazio veliki broj civila tako da bi dejstvo artiljerije izazvalo velike gubitke među njima. Ova operacija je obustavljena po Mladićevom naređenju. Osnovni i jedini zadatak te vojne akcije je bio da se snage 104. brigade odbace iz Butmira preko Željeznice u Hrasnicu.[16649] Komandna mjesta ABiH nalazila su se u civilnim objektima.[16650] Brigada je često upozoravala UN da ABiH koristi civilne objekte za vojna dejstva. Svjedok nije dobijao povratne informacije od UN-a i nije primijetio da su ti izvještaji imali ikakvog efekta.[16651]

4718. Dana 12. juna 1993., zamjenik komandanta SRK-a, pukovnik Dragan Marčetić, upozorio je sve komande brigada SRK-a i Pozadinsko komandno mjesto da se na Sarajevo i dalje otvara vatra iz oružja većih kalibara, i da to pogotovo čine komandanti bataljona-diviziona, usprkos tome što je komandant SRK-a izdao više trajnih naređenja i upozorenja da se to ne čini. Marčetić je naveo da svima jeste želja "da likvidira[ju] što više poturica", ali ne po cijenu takvih političkih posljedica kakve izaziva nekoliko

[16645] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 9. V. također D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 6; D560 (Ispravke izjave svjedoka, 10. juli 2014.), par. 3; D463 (Dušan Škrba, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 9; D453 (Mile Sladoje, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 15, 18, 20; Mile Sladoje, T. 21100, 21103-21104; D532 (Stevan Veljović, izjava svjedoka, 19. oktobar 2012.), par. 15, 22, 24; D534 (Redovni borbeni izvještaj, 13. septembar 1992.).
[16646] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 7.
[16647] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 8.
[16648] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 23, 34.
[16649] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 35.
[16650] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 31.
[16651] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 33.

pucnjeva iz snajpera ili granata po Sarajevu, uz minimalne efekte.[16652] Uz to, Marčetić je upozorio da je štednja municije "zadatak broj jedan", pošto su izvori snabdijevanja presušili i municija se nije mogla nabaviti.[16653] Vatra se smjela otvarati samo po jasno uočljivim ciljevima i u krajnjoj nuždi, i to samo po naređenju i odobrenju nadležnih starješina. Komandantima su takođe date instrukcije da neposlušne i neodgovorne starješine pozovu na odgovornost i da protiv istih podnesu prijave koje će omogućiti da se protiv njih pokrenu krivični postupci.[16654]

4719. Ilidžanska brigada je od više komande dobijala brošure koje je dijelila potčinjenim jedinicama, u kojima su bile objašnjene odredbe međunarodnog humanitarnog prava. Svjedokovi prethodnici su, prije nego što je on preuzeo komandu nad brigadom, već bili proslijedili instrukcije o poštovanju Ženevskih konvencija.[16655] **Nikola Mijatović** je u svom svjedočenju rekao da je Ilidžanska brigada stalno upozoravana od strane komandanta SRK-a i iz Komande SRK-a da se mora pridržavati Ženevskih konvencija.[16656]

4720. **Milorad Šehovac** je u svom svjedočenju izjavio da je krajnji cilj srpskih vlasti u vezi sa Sarajevom bio da jedan dio grada zadrže u svojim rukama.[16657] Prema svjedokovim saznanjima, činili su se napori da se civilnom stanovništvu u Sarajevu omogući snabdijevanje strujom, plinom i vodom, a prema njegovim riječima, stav viših komandi bio je da se za sve Srbe, Muslimane i Hrvate na toj teritoriji trebaju omogućiti normalni životni uslovi.[16658] Štaviše, srpska strana nije civilima uskraćivala slobodu kretanja u grad i iz grada.[16659] Prema svjedokovim riječima, njegova jedinica je izbjegavala otvarati vatru po civilnim objektima u Sarajevu i nije pucala na civile, a to je postizano korištenjem posmatračkih položaja.[16660] Nikada nije postojala namjera da se ostvari neki psihološki uticaj na civile niti su Srbi vodili politiku progona.[16661] Svjedok je preduzimao aktivne mjere da se smanje kolateralne civilne žrtve, putem

[16652] P4424 (Naređenje Komande SRK-a, koje je potpisao Dragan Marčetić, 12. juni 1993.), str. 1.
[16653] P4424 (Naređenje Komande SRK-a, koje je potpisao Dragan Marčetić, 12. juni 1993.), str. 1. V. takođe P6617 (Naređenje Komande SRK-a, 19. april 1995.), str. 2.
[16654] P4424 (Naređenje Komande SRK-a, koje je potpisao Dragan Marčetić, 12. juni 1993.), str. 1.
[16655] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 15.
[16656] Nikola Mijatović, T. 21477, 21517. V. takođe D532 (Stevan Veljović, izjava svjedoka, 19. oktobar 2012.), par. 15, 20.
[16657] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 8.
[16658] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 41-42.
[16659] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 42.
[16660] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 7, 22-26, 28, 68; Milorad Šehovac, T. 24033, 24036, 24106.
[16661] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 24, 49; Milorad Šehovac, T. 24097.

neposrednog osmatranja u toku borbenih dejstava i otvaranja vatre na vojne ciljeve.[16662] On je takođe svojim podređenima izdavao usmena i pismena naređenja da strogo vode računa o izboru cilja, kao i da pažljivo biraju položaje za snajperiste, kako bi se izbjegle negativne posljedice po civile, a posebno djecu.[16663] Prema svjedokovim riječima, više komande ili civilne vlasti su njegovoj brigadi izdavale naređenja da se, u slučaju otvaranja vatre na civile, Muslimane, u Sarajevu, mora provesti istraga i da se počinioci moraju kazniti, ali da takvih slučajeva nije bilo.[16664] Prema svjedokovim riječima, Mladić mu nikada nije naredio da izdaje naređenja koja bi se mogla smatrati kriminalnim ili protivzakonitim.[16665]

4721. **Vlade Lučić** je u svom svjedočenju izjavio da njegova jedinica nikad nije dobila naređenje od strane viših komandi ili civilnih vlasti da vrši napade na civile u muslimanskom dijelu Sarajeva.[16666] Ovaj svjedok jeste dobio naređenje da se prolazak humanitarnih konvoja ne smije ometati ni na koji način.[16667] Prema svjedokovim riječima, i Vrhovna komanda i civilne vlasti dozvoljavale su i omogućavale slobodno kretanje civila u grad i iz grada.[16668]

4722. **Ratomir Maksimović** je u svom svjedočenju izjavio da su komandanti brigada imali naređenja da se vatra na civilne objekte ne smije otvarati, pošto SRK nije imao namjeru da nanosi civilne žrtve ili provodi teror nad civilima, jer bi to bilo samo na štetu SRK-a.[16669] Isto tako, SRK nikada nije dobio niti izdao naređenja da se vrše napadi na civile ili sredstva javnog prevoza.[16670] Borbena dejstva i otvaranje vatre "vrši[li] [su se] selektivno isključivo po vojnim ciljevima".[16671] Naređenja "od strane viših komandi i civilnih vlasti" bila su da se vatra uzvraća po položajima s kojih je vatra i otvarana.[16672] Kad bi Komanda SRK-a saznala da je prilikom razmjene vatre došlo do civilnih žrtava, ona bi "reagovala energično da se civilne žrtve moraju izbeći po svaku cenu".[16673] Kad

[16662] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 28.
[16663] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 28, 65; Milorad Šehovac, T. 24044.
[16664] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 29.
[16665] Milorad Šehovac, T. 24106.
[16666] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 18. V. takođe D643 (Stojan Džino, izjava svjedoka, 4. novembar 2012.) par. 49-51; D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 13, 15.
[16667] Vlade Lučić, T. 26274.
[16668] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 28.
[16669] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 21-23.
[16670] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 27-28.
[16671] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 50.
[16672] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 29.
[16673] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 26.

god bi komanda SRK-a saznala da je možda došlo do civilnih žrtava, ona bi preduzimala mjere obustave vatre.[16674]

4723. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi u vidu naređenja i izjava političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba. Na primjer, 14. maja 1993., Mladić je naredio da se omogući neometani prolaz za osoblje koje pruža pomoć namijenjenu civilnom stanovništvu "protivne strane" i da se u svemu pridržava Ženevskih konvencija i drugih propisa međunarodnog ratnog prava.[16675]

4724. U jednom telegramu koji je uputio Akashiju, Vieira de Mello je izvijestio da se 3. januara 1994. sastao s Karadžićem i da je tema sastanka bila nesrazmjerno žestoka odmazda za lakše otvaranje vatre sa područja pod kontrolom ABiH u Sarajevu.[16676] Karadžić se složio s tim da je srpska odmazda bila "neprimjerena" i kontraproduktivna i rekao da će o tome razgovarati s Galićem.[16677]

4725. U naređenju koje je 6. novembra 1994. izdao jedinicama VRS-a, Mladić je naveo da raspolaže saznanjima da su se rukovodioci lokalnih srpskih vlasti u Sarajevu sastali s komandantom SRK-a i donijeli odluku da se blokira UNPROFOR, oduzme teška tehnika pod kontrolom UNPROFOR-a i da se iz tog teškog naoružanja tuku civilni ciljevi u gradu Sarajevu.[16678] Dodao je da takve odluke mogu imati dalekosežne negativne posljedice po srpski narod i da se te borbene aktivnosti planiraju bez njegovog znanja. Mladić je potom naredio sljedeće: (a) bez njegovog izričitog naređenja i saglasnosti zabranjeno je oduzimanje teškog naoružanja pod nadzorom UNPROFOR-a; (b) zabranjeno je planiranje i izvođenje bilo kakvih ofanzivnih borbenih dejstava bez saglasnosti Glavnog štaba VRS-a ili izvođenje onih dejstava koja su isplanirana bez saglasnosti i odobrenja Glavnog štaba VRS-a; i (c) zabranjeno je svako dejstvo oružjima većih kalibara po civilnim ciljevima u Sarajevu bez njegovog odobrenja.[16679]

4726. U otvorenom pismu Janvieru od 4. septembra 1995., Mladić je postavio pitanje zašto Janvier nije obavijestio javnost o ulozi muslimanske strane u insceniranju

[16674] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 33.
[16675] D726 (Mladićevo naređenje, upućeno svim brigadama, Samostalnom bataljonu Skelani i Taktičkoj grupi Višegrad, o prolazu humanitarne pomoći, 14. maj 1993.).
[16676] P7534 (Telegram koji je Vieira de Mello uputio Akašiju, u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), str. 3.
[16677] P7534 (Telegram koji je Vieira de Mello uputio Akašiju, u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), str. 3.
[16678] P812 (Mladićevo naređenje, 6. novembar 1994.), str. 1; P813 (Naređenje o realizaciji Mladićevog naređenja, 7. novembar 1994.).
[16679] P812 (Mladićevo naređenje, 6. novembar 1994.), str. 2.

incidenta Markale II.[16680] Mladić je uvjeravao Janviera da gradu Sarajevu ne prijeti nikakva opasnost od strane VRS-a i da će VRS izvoditi borbene operacije samo u slučaju samoodbrane. [16681]

4727. Prema riječima **svjedoka RM-163**, predstavnici VRS-a povremeno su opravdavali otvaranje vatre na Sarajevo time što su tvrdili da su njihove snage bile napadnute negdje drugdje.[16682] Jednom prilikom, VRS je objavio da je centar grada granatiran zbog toga što su snage ABiH probile linije oko grada.[16683]

4728. **Milenko Inđić** je u svom svjedočenju izjavio da je veliki broj konvoja s hranom i lijekovima, organizovanih od strane raznih humanitarnih i nevladinih organizacija, ušao u Sarajevo bez ikakvih problema preko teritorije pod kontrolom srpskih snaga.[16684] Svjedok je u svom svjedočenju u opštim crtama objasnio da je postojalo naređenje VRS-a da se odobri prolaz humanitarnih konvoja.[16685]

4729. Dana 8. septembra 1992., Karadžić je, kao predsjednik Predsjedništva bosanskih Srba, poslao telegram predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba u kojem ih je podsjetio da su lično odgovorni za zbivanja na teritoriji svojih opština.[16686] U telegramu je naveo da civile ne treba zadržavati u zatvorima i sabirnim centrima protiv njihove volje i da ih treba bezbjedno puštati na teritoriju na koju žele da se sklone od ratnih dejstava.[16687] To se odnosilo i na bolesne neprijateljske vojnike koji se poslije puštanja neće pridružiti neprijateljskim snagama i za koje ne postoje uvjerljivi dokazi da su počinili krivična djela.[16688] Karadžić je predsjednike opština takođe obavijestio da su dužni da izvještavaju Predsjedništvo bosanskih Srba o postojanju zatvora i sabirnih centara na svojoj teritoriji.[16689] Pored toga, čuvari zatvora bili su dužni da izlaze u susret MKCK-u i UNHCR-u.[16690]

[16680] D150 (Mladićevo pismo Janvieru, 4. septembar 1995.), str. 2.
[16681] D150 (Mladićevo pismo Janvieru, 4. septembar 1995.), str. 4.
[16682] Svjedok RM-163, T. 6255-6256, 6277.
[16683] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 33.
[16684] D614 (Milenko Inđić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 15.
[16685] Milenko Inđić, T. 25203.
[16686] D2081 (Telegram Radovana Karadžića, upućen predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba, 8. septembar 1992.).
[16687] D2081 (Telegram Radovana Karadžića, upućen predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba, 8. septembar 1992.).
[16688] D2081 (Telegram Radovana Karadžića, upućen predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba, 8. septembar 1992.).
[16689] D2081 (Telegram Radovana Karadžića, upućen predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba, 8. septembar 1992.).
[16690] D2081 (Telegram Radovana Karadžića, upućen predsjednicima svih opština u republici bosanskih Srba, 8. septembar 1992.).

4730. Dana 11. marta 1993., Karadžić je Glavnom štabu VRS-a izdao direktivu u cilju održanja primirja, u kojoj je dao nekoliko instrukcija.[16691] VRS je trebao omogućiti neometan prolaz i zaštitu pošiljki, opreme i osoblja koje pruža pomoć namijenjenu civilnom stanovništvu protivne strane.[16692] Zabranio je svaku zloupotrebu, u vojne svrhe, prehrambenih artikala, žetve, vodovodnih instalacija i rezervi vode za piće, te brana na hidro-sistemima.[16693]

4731. Prema riječima **Slobodana Tuševljaka**, jednom prilikom krajem maja 1992. na Vracama, Mladić je naglasio da se civili ne smiju gađati ni po koju cijenu.[16694] Pored toga, više komande naredile su vojnicima da otvaraju vatru samo na odbrambenim osnovama i jedino po neprijateljskim snagama.[16695] Tuševljakov vod vodio je računa da ne otvara vatru ni na jedan civilni objekat u zoni gdje su se vodile borbe između jedinica ABiH i VRS-a.[16696]

4732. **Mihajlo Vujasin** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić, nakon što se JNA povukla u SRJ, organizovao sastanak u Lukavici na kojem je predstavnicima svih brigada naredio da se pridržavaju normi ratnog prava u svom stavu prema civilima i pripadnicima UN-a.[16697]

9.4.3 Zaključci Pretresnog vijeća

4733. Pretresno vijeće smatra da nema nikakvog merituma u argumentima odbrane u vezi s tim da li je postojao UZP. Konkretno, kada je riječ o argumentu odbrane u vezi s tim da li je Sarajevo bilo "nebranjeni grad", Pretresno vijeće smatra da se taj argument odbrane zasniva na pretpostavci da se to što se u Optužnici pominje član 3 Statuta mora tumačiti kao upućivanje na član 3(c). Međutim, u Optužnici se ne upućuje na član 3(c), članom 3 Statuta izričito nisu obuhvaćena sva kršenja zakona i običaja ratovanja, a formulacije koje su upotrebljene u tačkama 9 i 10 Optužnice odražavaju član 51 Dopunskog protokola I Ženevske konvencije, a ne član 59 protokola koji se odnosi na nebranjena mjesta.

[16691] D2039 (Karadžićevo naređenje u vezi s dejstvima VRS-a za vrijeme primirja, 11. mart 1993.).
[16692] D2039 (Karadžićevo naređenje u vezi s dejstvima VRS-a za vrijeme primirja, 11. mart 1993.).
[16693] D2039 (Karadžićevo naređenje u vezi s dejstvima VRS-a za vrijeme primirja, 11. mart 1993.).
[16694] D539 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 28.
[16695] D539 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 20-21.
[16696] D539 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 19.
[16697] D641 (Mihajlo Vujasin, izjava svjedoka, 16. decembar 2012.), par. 21; Mihajlo Vujasin, T. 25581-25584.

4734. Dokazni predmet D726 upućuje na to da je Mladić 14. maja 1993. naredio da se u svemu moraju pridržavati Ženevskih konvencija i drugih propisa međunarodnog ratnog prava. Slična naređenja izdao je i Karadžić u junu i julu 1992. i martu 1993. Pretresno vijeće podsjeća da činjenice o kojima je presuđeno br. 2053, 2054, 2056, 1813, 1866, 1868 i 1869 glase da su upravo civili trebali da budu ciljevi gađanja. Premda Mladićeva i Karadžićeva naređenja nisu nužno u protivrječnosti s navedenim činjenicama o kojima je presuđeno, pretpostavka na kojoj se zasnivaju naređenja u vezi s pridržavanjem pravnih propisa u dijametralnoj je suprotnosti s činjenicama o kojima je presuđeno u tolikoj mjeri da Pretresno vijeće smatra da, u ovim konkretnim okolnostima, ti dokazi protivrječe činjenicama o kojima je presuđeno. Osim toga, nema indicija koje bi se negativno odrazile na pouzdanost dokaznih predmeta D726, D2022, D2039, D2045 ili D2081, kad se ti dokumenti posmatraju sami za sebe. S obzirom na te okolnosti, Pretresno vijeće zaključuje da su ti dokazni predmeti dovoljno pouzdani da pobiju gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, te će, shodno tome, svoje zaključke donijeti na osnovu dokaza kojima raspolaže.

4735. Pretresno vijeće ima u vidu da dokazi kojima raspolaže u vezi s postojanjem UZP-a navode na različite zaključke. S jedne strane, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju na to da se na civile vatra otvarala iz strateških razloga ili neselektivno. Drugi dokazi ukazuju na to da su zvaničnici bosanskih Srba u komunikaciji s predstavnicima međunarodne zajednice, kao i sa svojim sopstvenim snagama, naglašavali da se civili nemaju čega bojati i da se oni ne smiju gađati.

4736. Kada su posrijedi dokazi o izjavama koje su zvaničnici bosanskih Srba davali međunarodnim organizacijama, na primjer Karadžićeva uvjeravanja da će granatiranje i snajperska dejstva prestati[16698] ili Mladićeva uvjeravanja da gradu Sarajevu ne prijeti nikakva opasnost od strane VRS-a,[16699] Pretresno vijeće je te dokaze razmotrilo u svjetlu neosporenog prijedloga koji je Mladić iznio na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba od 12. maja 1992., naime, da javnost treba neistinito informisati, a ono što se radi čuvati kao najveću tajnu.[16700] Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da izjave zvaničnika bosanskih Srba date međunarodnim organizacijama ne mogu služiti kao pouzdana osnova za utvrđivanje njihovog stvarnog stanja svijesti.

[16698] V. P7 i P7534.
[16699] V. D150.
[16700] V. P431, koji je detaljnije razmotren u poglavljima 9.2.4 i 9.5.5.

4737. Neki od predočenih dokaza možda ukazuju na to da je rukovodstvo bilo iskreno zainteresovano za dobrobit civila. Na primjer, Mladić je 6. novembra 1994. zabranio otvaranje vatre na civilne ciljeve bez njegovog odobrenja.[16701] Dana 13. jula 1992., Mladić je naredio da se vatra po gradu Sarajevu smije otvarati samo u samoodbrani. Samovoljno otvaranje vatre trebalo je smatrati krivičnim djelom za koje sljeduje krivično gonjenje.[16702] Dana 12. juna 1993., Marčetić je naredio da se vatra smije otvarati samo u slučajevima krajnje nužde i po odobrenju nadležnog starješine.[16703] Međutim, u svim tim slučajevima, po tome kako su naređenja sročena vidi se da Mladića i Marčetića na izdavanje tih naređenja nije potakla zabrinutost zbog dobrobiti civilnog stanovništva, već zabrinutost zbog vojne neposlušnosti i rasipanja municije. Shodno tome, Pretresno vijeće zaključuje da ta naređenja nisu od pomoći prilikom utvrđivanja stvarnog stanja svijesti rukovodstva bosanskih Srba u vezi s pitanjem da li je među civilnim stanovništvom trebalo širiti teror provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja.

4738. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi, koje su iznijeli svjedoci, da su postojala trajna naređenja da se u Sarajevu ne smiju gađati civili. Pretresno vijeće ima u vidu da su ti svjedoci bili pripadnici SRK-a i da je svaki od njih imao ličnog interesa u vezi s pitanjem učešća SRK-a u kampanji snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerenoj protiv civila u Sarajevu. Shodno tome, Pretresno vijeće je njihovim svjedočenjima pristupilo s oprezom.

4739. Dokazi u prilog postojanju UZP-a dolaze iz niza različitih izvora: od svjedoka iz međunarodne zajednice do svjedoka "insajdera" (Svjedok RM-147, Mile Sladoje i svjedok RM-511), kao i dokumentarnih dokaza (P6513, P876, P431 i P4517), o čemu je detaljnije bilo riječi gore u tekstu. Što je značajnije, Pretresno vijeće je svoje zaključke u vezi s opštim uslovima u Sarajevu razmotrilo u poglavlju 5.1.1, svoje činjenične i pravne zaključke u vezi sa zločinima terorisanja, protivpravnih napada i ubistva u poglavljima 5 i 8, a svoje zaključke o strukturi i rukovođenju i komandovanju SRK-om u poglavlju 3.1.2. Premda je bilo nekoliko naređenja da se civili ne gađaju,[16704] u kontekstu cjelokupnih dokaza i svojih prethodnih konstatacija, Pretresno vijeće se uvjerilo da ta naređenja nisu pokazatelj iskrene brige za vladavinu prava, te da, shodno

[16701] V. P812. V. takođe P7552, razmotren u poglavlju 5.3.11 u vezi s incidentom od 27. maja 1992.
[16702] V. D66.
[16703] V. P4424.
[16704] V. D726, D2022, D2039, D2045 ili D2081.

tome, ne predstavljaju pouzdan faktor za utvrđivanje stvarnog stanja svijesti rukovodstva bosanskih Srba. Pretresno vijeće takođe primjećuje da su pomenuta naređenja da se civili ne smiju gađati kršena i da rukovodstvo nije preduzimalo mjere da osigura njihovo izvršenje. Naprotiv, Pretresno vijeće zaključuje da su takva naređenja predstavljala tek prazne riječi kako bi se potkrijepila uvjeravanja data međunarodnoj zajednici i/ili kako bi se stvorio privid da rukovodstvo poštuje zakon. Tome u prilog ide i Mladićeva izjava sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, održane 12. maja 1992., da bi "srpski narod" trebao da zna čitati između redova.[16705]

4740. Na osnovu gore navedenog, uključujući zaključke Pretresnog vijeća u vezi sa zločinima i njihovim počiniocima u Sarajevu, Pretresno vijeće zaključuje da je u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995. postojao UZP s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom putem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. S tim u vezi, Pretresno vijeće smatra da je politika rukovodstva bosanskih Srba u pogledu Sarajeva bila definisana na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 12. maja 1992. Otprilike dva dana poslije toga, kako je bliže opisano u poglavlju 5.3.11, SRK je započeo sa žestokim granatiranjem Sarajeva koje se, zajedno sa redovnim i čestim snajperskim djelovanjem (kako je detaljno izloženo u poglavlju 5), nastavilo tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. Cilj tog UZP-a podrazumijevao je činjenje zločina terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva. Širenje terora među civilnim stanovništvom imalo je za cilj ostvarivanje vojno-strateških prednosti, a motiv mu je bila osveta na nacionalnoj osnovi. Pretresno vijeće konstatuje da su, u svrhu utvrđivanja da je ispunjen uslov postojanja više osoba, u realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja učestvovale sljedeće osobe: pripadnici vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba, među kojima su bili Karadžić, Galić, Dragomir Milošević, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević.[16706] Prilikom izvođenja tog zaključka, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dokaze koje su svjedoci iznijeli u vezi sa čestim komuniciranjem vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba i njihovim jedinstvenim stavovima, koje su iznosili na zajedničkim sastancima sa predstavnicima međunarodne zajednice; dokaze da je to rukovodstvo bilo obavještavano o zločinima na terenu i da se kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja nastavila, praktično nesmanjenim intenzitetom, tokom gotovo četiri godine; kao i svoje konstatacije o

[16705] V. P431, koji je detaljnije razmotren u poglavlju 9.2.4.
[16706] Iz dokaza predočenih Pretresnom vijeću ne vidi se da je Vojislav Šešelj učestvovao u realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja.

sastavu i organizaciji političkih i vojnih ustanova, iznesene u poglavlju 3. Pretresno vijeće će u poglavlju 9.5 dalje utvrditi da li je Mladić bio učesnik navedenog UZP-a. Jedinice SRK-a, koje su bile podređene u najmanju ruku Galiću, Dragomiru Miloševiću i Karadžiću, počinile su u Sarajevu zločine u cilju realizacije UZP-a.

9.5 Navodni doprinos Ratka Mladića drugom udruženom zločinačkom poduhvatu (Sarajevo)

9.5.1 Uvod

4741. Prema Optužnici, u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom.[16707] Optuženi se tereti da je u znatnoj mjeri doprinio tom udruženom zločinačkom poduhvatu na jedan ili više načina navedenih u paragrafima 13 i 18 Optužnice.[16708] Pretresno vijeće će redom razmotriti svaki od navedenih oblika doprinosa, pri čemu će se usredsrediti na one u vezi s kojima su mu predočeni dokazi i kojima su se strane u postupku bavile u svojim završnim podnescima i završnoj riječi. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li je doprinos optuženog UZP-u vezanom za Sarajevo, koji mu se stavlja na teret, bio znatan. Zatim će, u poglavlju 9.5.11, razmotriti pitanje *mens rea* optuženog.

9.5.2 Učešće u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a

4742. U vezi s navodima o ovom doprinosu, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.2 da je Mladić, u periodu od 18. maja do 31. maja 1992., Personalnoj upravi srpskog SSNO-a uputio nekoliko zahtjeva za postavljanje imenovanih oficira u konkretne korpuse i brigade VRS-a, u cilju pojačavanja jedinica. Isto tako, imenovao je visoke starješine u, između ostalog, Komandu Ilidžanske lake pješadijske brigade SRK-a. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak da je Mladić 4. juna 1992. utvrdio zonu odgovornosti SRK-a. Mladić je u periodu od 18. juna 1992. do najranije oktobra 1994. izdavao naređenja i odobrenja za unapređenje više oficira VRS-a. Osim toga, ispunio je upitnik za unapređenje Galića u čin general-majora. Mladić je

[16707] Optužnica, par. 14.
[16708] Optužnica, par. 13, 18.

ocjenjivao rad visokih starješina VRS-a, između ostalih, i Dragomira Miloševića. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.3 Rukovođenje i komandovanje VRS-om

4743. U vezi s navodima o ovom doprinosu, odbrana je iznijela argument da je Mladić bio jedini komandant koji je upravljao VRS-om i da je, u skladu s načelom 'jednostarješinstva', takođe formalno imao kontrolu nad SRK-om.[16709] Međutim, prema riječima odbrane, Mladić nije mogao izdavati naređenja nikome izvan VRS-a, a komandni lanac u odnosu na SRK nije uvijek stvarno funkcionisao.[16710] Konkretno, odbrana tvrdi da mnoga naređenja koja je Mladić izdao nisu bila izvršena i da su oficiri i vojnici učestvovali u aktivnostima bez odobrenja ili znanja svojih pretpostavljenih.[16711] Odbrana je iznijela argument da Mladić nije uvijek i na vrijeme dobijao informacije o situaciji na terenu ili da su te informacije bile nepotpune, da su komande na nižim nivoima ponekad izdavale naređenja bez Mladićevog znanja i da su se predstavnici civilnih vlasti, između ostalih Krajišnik i Karadžić, često miješali u pitanja SRK-a i nastojali da kontrolišu njegove aktivnosti.[16712]

4744. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[16713] **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[16714] **Husein Aly Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-a za Sektor

[16709] Završni podnesak odbrane, par. 2447-2448.
[16710] Završni podnesak odbrane, par. 2443, 2447, 2450-2451.
[16711] Završni podnesak odbrane, par. 2450.
[16712] Završni podnesak odbrane, par. 2450-2454. Odbrana je takođe iznijela argument da se smatralo da su Mladićeva naređenja bila odraz njegovog "ličnog stava" i da se, kao takvi, Mladićevi postupci i naređenja nisu "smatrali dijelom kampanje sistematskog i rasprostranjenog granatiranja civilnog stanovništva Sarajeva". Međutim, Pretresno vijeće napominje da odbrana nije iznijela nikakve dokaze u prilog tom argumentu i stoga ga neće dalje razmatrati. V. Završni podnesak odbrane, par. 2440.
[16713] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), 22. april 2010., str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.). Dokazi Manojla Milovanovića takođe su razmotreni u poglavlju 5.1.2.
[16714] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020. Dokazi Johna Wilsona takođe su razmotreni u poglavljima 5.1.1 i 5.3.1.

Sarajevo;[16715] **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevo;[16716] **svjedok RM-163**, vojnik UNPROFOR-a, koji je 1993. i 1994. bio stacioniran u Sarajevu, a 1995. bio pripadnik Snaga za brzo reagovanje;[16717] **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a;[16718] **svjedok RM-511**, pripadnik SRK-a;[16719] **svjedok RM-120**, vojnik UNPROFOR-a, koji je 1994. i 1995. bio stacioniran u Sarajevu;[16720] **David Fraser**, koji je od 17. aprila 1994. do 26. maja 1995. bio vojni pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[16721] **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovni;[16722] **Richard Gray**, koji je od 11. juna do 20. septembra 1992. bio viši vojni posmatrač UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo i koji je od 10. aprila 1992. bio stacioniran u Sarajevu [16723] **Mihajlo Vujasin**, koji je bio komandir čete i načelnik inžinjerije u vazduhoplovnoj bazi Rajlovac u Sarajevu;[16724] **Milorad Šehovac**, koji je od 23. maja do 15. avgusta 1992. bio načelnik štaba 1. posavske brigade u Brčkom, i a od 18. avgusta 1992. do sredine septembra 1995. komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-a;[16725] **Đorđe Đukić**, pomoćnik komandanta za pozadinu u Glavnom štabu VRS-a;[16726] i **svjedok RM-183**, bivši oficir VRS-a;[16727] kao i dokumentarni dokazi.[16728]

Događaji u periodu od 12. do 27. maja 1992.

[16715] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3578. Dokazi Husseina Aly Abdel-Razeka razmotreni su u poglavljima 9.3.7 i 9.3.3.
[16716] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.
[16717] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 4, 6-7, 9-10.
[16718] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839. Dokazi Michaela Rosea takođe su razmotreni u poglavlju 9.3.3.
[16719] Svjedok RM-511, T. 4983, 4993, 4996, 5056; P500 (List sa pseudonimom). Dokazi svjedoka RM-511 takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.11.
[16720] P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 3.
[16721] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 7, 11.
[16722] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.
[16723] D1413 (Richard Gray, izjava svjedoka, 22. april 2012.), par. 2, 4-5; D1423 (Potvrda o dodjeli UN-ove medalje za službu u UNPROFOR-u – Richard Gray).
[16724] D641 (Mihajlo Vujasin, izjava svjedoka, 16. decembar 2012.), par. 1. Dokazi Mihajla Vujasina razmotreni su u poglavlju 9.4.2.
[16725] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), str. 1, par. 1-2; Milorad Šehovac, T. 24055.
[16726] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7. Dokazi Đorđa Đukića razmotreni su u poglavlju 5.1.2.
[16727] P3307 (Svjedok RM-183, izjava svjedoka, 28.-30. juli 2004.), str. 5.
[16728] Relevantni dokazi sadržani u dokaznom predmetu P7552 razmotreni su u poglavlju 5.3.11. Relevantni dokazi sadržani u dokaznom predmetu P5035 razmotreni su u poglavlju 9.3.3.

4745. **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić bio fizički prisutan u Lukavici u Sarajevu od približno sredine maja 1992. do sredine ili kraja juna 1992., dok je radio na osnivanju SRK-a.[16729] Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio **John Wilson,** razmotrene u poglavlju 5.1.1, da su 14. maja 1992. izbile teške borbe u cijelom Sarajevu, uključujući i naselje Dobrinja gdje je svjedok stanovao. Wilson i još dva vojna posmatrača UN-a sastali su se 20. maja 1992. s Mladićem i pukovnikom Čađom, oficirom JNA za vezu s UNPROFOR-om, u kasarni u Lukavici.[16730] Razgovarali su o evakuaciji ljudstva JNA iz tri kasarne u Sarajevu.[16731] To su bile kasarne "Viktor Bubanj", "Jusuf Džonlić" i "Maršal Tito".[16732] Snage Armije BiH opkolile su kasarne, oko njih postavile barikade i u nekoliko slučajeva prekinule im snabdijevanje strujom i vodom.[16733] U kasarnama su bile i porodice pripadnika JNA.[16734] Mladić je rekao da će, ako se ne bude moglo pronaći mirno rješenje, upotrijebiti druga sredstva i zaprijetio je da će artiljerijom uništiti pola Sarajeva.[16735] U to vrijeme, humanitarne organizacije htjele su da evakuišu grupu od približno 2.000 žena i djece, u konvoju koji je bio poznat kao "konvoj dječije ambasade", s jednog mjesta blizu Ilidže.[16736] Prema riječima svjedoka, srpske snage su spriječile te osobe da odu i koristile su ih kao monetu za potkusurivanje u pregovorima s Predsjedništvom.[16737] Svjedok smatra da je konvoj zadržan na osnovu Mladićevih ovlaštenja, budući da je on u brojnim prilikama jasno stavljao do znanja da je sve pod njegovom kontrolom.[16738] Dana 21. maja 1992., na osnovu sporazuma s Mladićem, konvoj dječije ambasade je pod pratnjom odvezen na sigurno van Ilidže u zamjenu za dostavu hrane u kasarnu "Viktor Bubanj".[16739]

[16729] Manojlo Milovanović, T. 17005.
[16730] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 71; John Wilson, T. 3940, 3956; P321 (Niz izvještaja UNPROFOR-a o situaciji u Sarajevu, 21. maj 1992.), str. 4, 7.
[16731] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 71; John Wilson, T. 3940; P321 (Niz izvještaja UNPROFOR-a o situaciji u Sarajevu, 21. maj 1992.), str. 4, 7-8.
[16732] John Wilson, T. 3938.
[16733] John Wilson, T. 3939, 4005-4006, 4012-4013.
[16734] John Wilson, T. 4006.
[16735] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 71; John Wilson, T. 3942; P321 (Niz izvještaja UNPROFOR-a o situaciji u Sarajevu, 21. maj 1992.), str. 4, 7-8.
[16736] John Wilson, T. 3941; P321 (Niz izvještaja UNPROFOR-a o situaciji u Sarajevu, 21. maj 1992.), str. 7-8; P322 (Izvještaj o situaciji u Sarajevu, Adnan Abdelrazek, 22. maj 1992.), str. 1.
[16737] John Wilson, T. 3941; P321 (Niz izvještaja UNPROFOR-a o situaciji u Sarajevu, 21. maj 1992.), str. 7-8; P322 (Izvještaj o situaciji u Sarajevu, Adnan Abdelrazek, 22. maj 1992.), str. 1.
[16738] John Wilson, T. 3945, 4046.
[16739] John Wilson, T. 3942-3942, 3944-3945, 3948, 4047; P322 (Izvještaj o situaciji u Sarajevu, Adnan Abdelrazek, 22. maj 1992.), str. 2.

4746. Pretresnom vijeću su predočeni dodatni dokazi o evakuaciji ljudstva JNA iz kasarni u Sarajevu i Mladićevim naređenjima i njegovom učešću u tome. Dana 21. maja 1992., Mladić je u telefonskom razgovoru s kapetanom Tomčićem, pripadnikom jedne od jedinica smještenih u jednoj od kasarni, naredio jedinicama da otvore vatru ako budu napadnute i dao im upute da dejstvuju zapaljivom municijom i spale zgrade u kojima su se "oni"[16740] skrivali.[16741] Mladić je rekao da čeka da pregovori počnu i da će ih mirno rješavati ako "oni"[16742] to budu htjeli.[16743] Mladić je zatim naredio Tomčiću da svom ljudstvu kaže da je Sarajevo blokirano i da oni tu ništa ne mogu.[16744] Mladić je upitao Tomčića da li ima dovoljno snajperskih pušaka s prigušivačima, što je Tomčić potvrdio, a Mladić mu je tada rekao da ih odmah "skida" i da im ne dopusti da mu priđu.[16745] Mladić mu je također naredio da odmah skine svako vozilo koje ne pripada UNPROFOR-u ili vozilo koje nije najavljeno.[16746]

4747. Dana 24. maja 1992., u presretnutim telefonskim razgovorima s Neđom Boškovićem i Jerkom Dokom, ministrom odbrane Vlade Bosne i Hercegovine, Mladić je govorio o daljnjim pregovorima o evakuaciji ljudstva JNA.[16747] Bošković je rekao Mladiću da je dvaput razgovarao s Izetbegovićem i da je Delimustafić "pokvario plan", ali da je Predsjedništvo ponovo donijelo odluku da se krene i da oni samo čekaju pravi trenutak.[16748] Mladić je zatim razgovarao s Dokom, koji je čekao Izetbegovićev poziv.[16749] Doko je rekao Mladiću da nije potrebno da avijacijom štiti konvoj.[16750] Mladić je rekao da ga jedino interesuju vojska i oprema i zatražio je od njega da se pobrine da ne bude više problema.[16751] Mladić je rekao Doki da će, ako bude pravio probleme, biti bolje da vojska ostane u kasarni, pa da onda on "otvara" kako zna, ali je Doko insistirao na tome da neće biti nikakvih problema i da nema potrebe da se stvari rješavaju oružjem.[16752] Mladić je naglasio da želi da njegovi ljudi budu bezbjedno evakuisani i podsjetio ga je da još nije naredio da se ijedan metak ispali na Sarajevo, ali

[16740] Pretresno vijeće smatra da se "oni" u ovom kontekstu odnosi na jedinice Armije BiH.
[16741] P323 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i Tomčića, 21. maj 1992.), str. 1-2.
[16742] Pretresno vijeće smatra da se "oni" u ovom kontekstu odnosi na predstavnike Predsjedništva Bosne i Hercegovine.
[16743] P323 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i Tomčića, 21. maj 1992.), str. 2.
[16744] P323 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i Tomčića, 21. maj 1992.), str. 2.
[16745] P323 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i Tomčića, 21. maj 1992.), str. 3.
[16746] P323 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i Tomčića, 21. maj 1992.), str. 4.
[16747] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.).
[16748] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 2.
[16749] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 3-4.
[16750] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 3.
[16751] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 3.
[16752] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 5.

da je Sarajevo u dometu njegovih artiljerijskih oruđa.[16753] Mladić je također rekao da je "zaustavio vatru oko Sarajeva" i naglasio da on sada ima više oruđa oko Sarajeva nego što je zatekao vojnika kada je stigao.[16754] Mladić je rekao da će razgovarati tek nakon što njegove kasarne, vojnici, oruđe i vozila budu bezbjedno izmješteni.[16755] Doko je obećao mirnu evakuaciju konvoja, ali da čeka da razgovara s Izetbegovićem.[16756] Mladić je odgovorio da ga drži za riječ.[16757]

4748. **Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da je kasarna "Viktor Bubanj" evakuisana 24. maja 1992. u prisustvu vojnih posmatrača UN-a.[16758] U Sarajevu je tog dana bilo relativno mirno, ali vatra nije bila potpuno obustavljena.[16759] U presretnutom telefonskom razgovoru koji su tog dana vodili Mladić i general Tolimir, Mladić je napomenuo da će Sarajevo biti uništeno ako vojnici VRS-a budu ugroženi.[16760] U jednom drugom telefonskom razgovoru s Dokom, vođenom 24. maja 1992., Mladić je zaprijetio da će, ako Doko uvede svoje ljude u kasarnu, granatirati kasarnu, kao i Predsjedništvo.[16761]

4749. Istog dana, 24. maja 1992., jedan nepoznati čovjek je u presretnutom razgovoru rekao Obradu Popadiću, tadašnjem komandantu bataljona u Ilidžanskoj brigadi, da su svi njihovi ljudi i oprema iz kasarne "Viktor Bubanj" uspješno izmješteni, bez ispaljenog metka.[16762] Taj čovjek je također potvrdio da će, po planu, rješavati "ove druge kasarne".[16763] Mladić je naredio Popadiću da svoje ljude obavijesti o tome da su ljudstvo i oprema iz kasarne "Viktor Bubanj" izmješteni bez gubitaka i bez vatre, da održava mirnu situaciju i da spriječi dodatnu pucnjavu.[16764] Mladić je naglasio da izmještenim ljudima treba odati priznanje i da im se ne dozvoli da rade stvari po svom

[16753] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 6-7.
[16754] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 6-7.
[16755] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 7.
[16756] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 7-8.
[16757] P324 (Presretnuti telefonski razgovor Gagovića, Boškovića, Mladića i Doke, 24. maj 1992.), str. 8.
[16758] John Wilson, T. 3953, 3955-3956.
[16759] John Wilson, T. 3954.
[16760] Svjedok RM-511, T. 5043-5045; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 3; P1601 (Presretnuti telefonski razgovor generala Mladića, pukovnika Zdravka Tolimira i Jerka Doke, i audio-snimak tog razgovora), str. 2.
[16761] P1601 (Presretnuti telefonski razgovor generala Mladića, pukovnika Zdravka Tolimira i Jerka Doke, i audio-snimak tog razgovora), str. 3-4.
[16762] D75 (Presretnuti telefonski razgovor Obrada Popadića, neidentifikovanog muškarca i Mladića, 24. maj 1992.), str. 1.
[16763] D75 (Presretnuti telefonski razgovor Obrada Popadića, neidentifikovanog muškarca i Mladića, 24. maj 1992.), str. 1-2.
[16764] D75 (Presretnuti telefonski razgovor Obrada Popadića, neidentifikovanog muškarca i Mladića, 24. maj 1992.), str. 3.

nahođenju.[16765] Na kraju, Mladić je naglasio da je on taj koji naređuje otvaranje vatre i da ne treba sve uokolo uništiti, te da Popadić povede računa o tome da niko "nejač ničiju [ne] pršti".[16766]

4750. Dana 25. maja 1992., Mladić je naredio jednom čovjeku da ga obavijesti ako na njega "budu"[16767] otvorili vatru.[16768] Mladić je rekao da će izvršiti odmazdu prema gradu ako se na tog čovjeka ili na kasarnu "Jusuf Džonlić" ili na kasarnu "Maršal Tito" ispali "prvi metak" ili ako neki vojnik bude ranjen na frontu ili u kasarnama.[16769] Mladić je tom čovjeku rekao da upozna svoje ljude s tim da će "biti potres" Sarajeva i da će u jednoj sekundi na njega pasti više granata nego za sve vrijeme od kada se vode borbe.[16770] Mladić je naglasio da ima sredstava da pređe preko Miljacke gdje god želi i da je blokirao Sarajevo sa sve četiri strane svijeta, da je grad u mišolovci i da iz njega nema izlaska.[16771] Mladić je zatim rekao da ne želi da ruši grad niti da nevini ljudi stradaju.[16772] Još je rekao da "[oni] izvuku civile i ako hoće tuču, tučemo se", ali da je bolje da se tuku negdje u brdima, a ne po gradu.[16773]

4751. **Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da su se on i drugi 25. maja 1992. sastali s Mladićem i Biljanom Plavšić kako bi razgovarali o evakuaciji ljudstva JNA iz kasarni u Sarajevu.[16774] Mladić je rekao da evakuacija mora biti izvršena u roku od tri dana ili će protiv Sarajeva biti preduzete stroge mjere.[16775] Svjedok je te Mladićeve riječi protumačio kao prijetnju da će Sarajevo biti meta napada teškim artiljerijskim oruđem.[16776] Mladić je isto tako rekao da bi međunarodna vojna intervencija bila katastrofalna za Sarajevo, budući da bi u slučaju vojne opcije grad bio sravnjen sa zemljom.[16777] Svjedok je shvatio da to znači da bi Mladić artiljerijskom vatrom sravnio

[16765] D75 (Presretnuti telefonski razgovor Obrada Popadića, neidentifikovanog muškarca i Mladića, 24. maj 1992.), str. 3.
[16766] D75 (Presretnuti telefonski razgovor Obrada Popadića, neidentifikovanog muškarca i Mladića, 24. maj 1992.), str. 5.
[16767] Pretresno vijeće smatra da se "oni" odnosi na jedinice Armije BiH, s obzirom na kontekst razgovora.
[16768] P327 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1.
[16769] P327 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1.
[16770] P327 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1.
[16771] P327 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 2.
[16772] P327 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 3.
[16773] P327 (Presretnuti telefonski razgovor Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 3.
[16774] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 72-73; John Wilson, T. 3956, 4038; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 1.
[16775] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 72-73; John Wilson, T. 3958, 4039; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 1.
[16776] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 72-73; John Wilson, T. 3964, 4039.
[16777] John Wilson, T. 3959; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 1.

grad sa zemljom.[16778] Mladić je dodao, pokazujući na značku na Wilsonovoj beretki, da bi značka UN-a postala značka smrti.[16779] Na tom sastanku, Mladić je također rekao da je podređen političkom rukovodstvu republike bosanskih Srba.[16780] Prema riječima svjedoka, Mladić mu je u nekoliko navrata rekao da on, kao vojni komandant, podliježe političkoj kontroli.[16781]

4752. Dana 27. maja 1992., Mladić je naredio SRK-u, 1. KK-u , 2. KK-u, IBK-u, HK-u i Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani da sve svoje jedinice stave u stanje gotovosti za otvaranje vatre nakon što su pripadnici Zelenih beretki napali Vojsku SRJ tokom evakuacije kasarne "Jusuf Džonlić".[16782] Mladić je konkretno naredio da se jedinice stave u stanje pune borbene gotovosti za "momentalno otvaranje vatre" po infrastrukturi neprijatelja, njegovim jedinicama i pojedincima i da "vatru otvara[ju] samostalno odmah po ispoljenom dejstvu ili otkrivenim namjerama neprijatelja za napad".[16783] Isto tako, zabranio je pregovore s neprijateljem i izjavio da će "uslove za pregovore određivati lično [on]".[16784]

4753. **Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da je 27. maja 1992., od približno 18:00 do 20:00 sati, ljudstvo JNA evakuisano iz kasarne "Jusuf Džonlić".[16785] Konvoj od otprilike 150 kamiona pod vođstvom pukovnika Čađe napustio je kasarnu.[16786] General Bošković, glavni pregovarač JNA tokom evakuacije, vozio se u posljednjem vozilu konvoja.[16787] Čađo je odlučio da promijeni prethodno odobrenu rutu kako bi izbjegao moguću zasjedu i naišao je na grupu pripadnika paravojske.[16788] Počela je pucnjava u kojoj je poginuo jedan vojnik, a nekoliko ih je ranjeno.[16789] Neka vozila su uspjela otići iz Sarajeva za Lukavicu.[16790] JNA je izgubila oko 30 vozila, a sljedeći dan poginulo je

[16778] John Wilson, T. 3959.
[16779] John Wilson, T. 3959.
[16780] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 74, 127; John Wilson, T. 4014; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 2.
[16781] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 134, 136.
[16782] P4359 (Naređenje VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, 27. maj 1992.), str. 1-3.
[16783] P4359 (Naređenje VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, 27. maj 1992.), str. 2.
[16784] P4359 (Naređenje VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, 27. maj 1992.), str. 2.
[16785] John Wilson, T. 3965-3966; P328 (UNPROFOR, izvještaj o povlačenju JNA iz kasarne "Jusuf Džonlić", 29. maj 1992.), str. 2-5.
[16786] John Wilson, T. 3966; P328 (UNPROFOR, izvještaj o povlačenju JNA iz kasarne "Jusuf Džonlić", 29. maj 1992.), str. 3, 5.
[16787] John Wilson, T. 3966-3967; P328 (UNPROFOR, izvještaj o povlačenju JNA iz kasarne "Jusuf Džonlić", 29. maj 1992.), str. 5.
[16788] John Wilson, T. 3966; P328 (UNPROFOR, izvještaj o povlačenju JNA iz kasarne "Jusuf Džonlić", 29. maj 1992.), str. 2-3, 5.
[16789] John Wilson, T. 3966.
[16790] John Wilson, T. 3966.

približno 30 vojnika.[16791] Na sastanku od 28. maja 1992., Bošković je rekao svjedoku da su konvoj napali pripadnici srpskog TO-a i TO-a.[16792] Prema ocjeni svjedoka, Mladić je tokom pregovora o evakuaciji kasarne u maju 1992. bio potčinjen generalu JNA Paniću.[16793] Svjedok je tu procjenu donio na osnovu vojničke učtivosti između ta dva generala, činjenice da je Panić uspio izmijeniti Mladićev vrlo čvrst stav u vezi s predajom oružja, te na osnovu toga što je Mladić sigurno morao referisati Paniću budući da je JNA još uvijek bila angažovana na bosanskoj teritoriji, a Mladić je bio zadužen za sve snage koje su se tamo nalazile.[16794]

Incident granatiranja od 27. maja 1992.

4754. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 5.3.11 u vezi s granatom koju je pripadnik SRK-a ispalio 27. maja 1992. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoju analizu presretnutnog telefonskog razgovora koji su 27. maja 1992. vodili pukovnik Čađo i Miroslav Gagović, koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P7552, u poglavlju 5.3.11.

Događaji u periodu od 28. do 30. maja 1992.

4755. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-511, razmotrene u poglavlju 9.5.11, u vezi s dodatnim pojedinostima o događajima koji su prethodili napadu na Sarajevo od 28. i 29. maja 1992. **Svjedok RM-511** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić lično obišao artiljerijske položaje VRS-a oko Sarajeva prije napada na grad 28. maja 1992.[16795] Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je Šipčić smatrao da na području Baščaršije u Sarajevu, pijace u starom dijelu grada, nije bilo vojnih ciljeva, i da je zbog toga Šipčić odbio da izvrši Mladićevo naređenje da granatira taj dio grada.[16796] Nakon što je Šipčić odbio da izvrši to naređenje, Mladić je krajem maja 1992. preuzeo punu kontrolu nad SRK-om.[16797]

[16791] John Wilson, T. 3966; P328 (UNPROFOR, izvještaj o povlačenju JNA iz kasarne "Jusuf Džonlić", 29. maj 1992.), str. 3-4.
[16792] John Wilson, T. 3967; P328 (UNPROFOR, izvještaj o povlačenju JNA iz kasarne "Jusuf Džonlić", 29. maj 1992.), str. 3.
[16793] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 131.
[16794] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 131.
[16795] Svjedok RM-511, T. 4994.
[16796] Svjedok RM-511, T. 5045-5049, 5051-5054; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 5; P1604 (Presretnuti telefonski razgovor Ratka Mladića i pukovnika Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992. i audio-snimak razgovora), str. 2-3.
[16797] Svjedok RM-511, T. 5048.

4756. U presretnutom telefonskom razgovoru od 28. maja 1992., Mladić je naredio pukovniku Vukašinoviću: "Tuci ponovo Velešiće, Baščaršiju s jedne i druge strane i Predsedništvo", i: "Po tri plotuna svugde pali".[16798]

4757. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu dokaza koje je iznio Wilson o incidentu granatiranja Sarajeva 28. maja 1992. i sastancima s Mladićem koji su potom uslijedili 30. maja, u poglavlju 5.3.1.

4758. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 5.3.1 da je Mladić lično rukovodio artiljerijskim, minobacačkim i raketnim napadom SRK-a na Sarajevo koji je počeo u 17:00 sati 28. maja 1992. i nastavio se do rano sljedećeg jutra; da je Mladić birao ciljeve kao što su zgrada Predsjedništva, Gradska vijećnica, štab policije i konvoj dječije ambasade i da je Mladić odvraćao pravac gađanja od područja naseljenih Srbima. Dana 30. maja 1992., generalni sekretar UN-a izvijestio je da je, kako se činilo, Mladić naredio žestoko granatiranje Sarajeva u noći između 28. i 29. maja 1992.[16799] Dana 30. maja 1992., Mladić je pristao na obustavu granatiranja Sarajeva.[16800]

Period od juna do novembra 1992., uključujući operaciju "Bosna-92"

4759. **Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da su, od 2. do 5. juna 1992., on i Cedric Thornberry, načelnik civilnih poslova UN-a, zasebno vodili pregovore o demilitarizaciji Sarajeva i otvaranju aerodroma s predstavnicima Srba, među kojima su bili Karadžić, Biljana Plavšić, Mladić i kasnije Momčilo Krajišnik, i s predstavnicima bosanskih Muslimana, među kojima su bili Ganić i komandant Armije BiH.[16801] Snage bosanskih Srba imale su kontrolu nad aerodromom i područjem oko njega.[16802] Na osnovu svojih zapažanja, između ostalog, i zapažanja u vezi s pregovorima o otvaranju aerodroma, svjedok je smatrao da je Mladić imao ugodan odnos s predstavnicima civilnog rukovodstva bosanskih Srba i da je, usprkos tome što je imao čvrst karakter i bio u

[16798] P105 (Snimak i djelimični transkript programa u kojem su emitovani presretnuti razgovori tokom bombardovanja Sarajeva od strane snaga VRS-a 28.-29. maja 1992.), str. 6. V. takođe P330 (Presretnuti razgovori Mladića i njegovih potčinjenih u vezi s granatiranjem Sarajeva), str. 1-2.
[16799] P2052 (Izvještaj generalnog sekretara upućen Savjetu bezbjednosti, 30. maj 1992.), str. 3.
[16800] P2052 (Izvještaj generalnog sekretara upućen Savjetu bezbjednosti, 30. maj 1992.), str. 3.
[16801] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 15, 84-87; John Wilson, T. 3989, 3997, 4019-4020; P336 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.), str. 3-4; P337 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 4. juni 1992.).
[16802] John Wilson, T. 4021.

stanju samostalno djelovati, Mladić bio pod kontrolom političkog rukovodstva bosanskih Srba, uključujući i Karadžića.[16803]

4760. Dana 6. juna 1992., Mladić je izdao Direktivu br. 1, u kojoj je, između ostalog, naveo da je VRS "dobila zadatak da ofanzivnim dejstvima s ograničenim ciljem popravi operativno-taktički položaj na širem prostoru Sarajeva" i naredio SRK-u da "očisti delove Sarajeva" i dodatno izvrši "čišćenje od preostalih grupa na Mojmilu, Dobrinji, Butmiru i Sokolović koloniji […] [i] deblokira[ti] komunikaciju Sarajevo-Trnovo i Pale-Zlatište".[16804] **Svjedok RM-511** je u svom svjedočenju izjavio da je komandna struktura VRS-a uspješno funkcionisala u odnosu na SRK, bar do 8. juna 1992.[16805]

4761. Dana 9. juna 1992., Mladić je obavijestio vladu bosanskih Srba i "MNO"[16806] da trebaju štediti materijalna sredstva i rezerve kako bi se stvorio osnovni izvor snabdijevanja vojske.[16807] Dana 10. juna 1992., Mladić je naredio 1. KK-u, 2. KK-u, IBK-u, HK-u i Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani da, između ostalog, precizno navedu količine municije prilikom planiranja borbenih dejstava, da vatru otvaraju samo na definisane ciljeve i da što manje koriste kritične vrste municije.[16808] Nadalje, zabranio je dejstvovanje po objektima za koje nije sigurno utvrđeno da je iz njih otvarana vatra ili da se u njima nalazi neprijatelj.[16809] Mladić je 13. juna 1992. naredio 1. KK-u, 2. KK-u, SRK-u, IBK-u, HK-u, Komandi Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, kao i 14., 27., 30. i 35. pozadinskoj bazi, da štede municiju.[16810] Naredio je da se obavezno reguliše utrošak municije za borbena dejstva, da svaki borac zaduži određeni broj metaka i da se u redovnim borbenim izvještajima dostavljaju podaci o utrošenim količinama municije.[16811]

4762. U avgustu 1992., Mladić je izdao Direktivu br. 3, pod tajnim nazivom "Bosna-92", u kojoj je naredio SRK-u da zadrži položaje koje je zauzeo u Sarajevu i "sužava[...] obruč oko Sarajeva".[16812] Jedan od ciljeva operacije bio je "spreč[avanje] deblokad[e] Sarajeva i prodor[a] ustaških snaga iz Hrvatske i centralne Bosne ka koridorima u

[16803] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 132-134.
[16804] P474 (Direktiva za dalja dejstva, koju je izdao Ratko Mladić, 6. juni 1992.), par. 2, 5.
[16805] Svjedok RM-511, T. 5026-5027.
[16806] Pretresno vijeće konstatuje da je u prijevodu ovog dokaznog predmeta navedeno da se 'MNO' najvjerovatnije odnosi na "Ministarstvo narodne odbrane".
[16807] P4361 (Izvještaj VRS-a koji je izdao Ratko Mladić, 9. juni 1992.), str. 1-2.
[16808] P4360 (Naređenje VRS-a koje je izdao Ratko Mladić, 10. juni 1992.), str. 1-2.
[16809] P4360 (Naređenje VRS-a koje je izdao Ratko Mladić, 10. juni 1992.), str. 1-2.
[16810] P4358 (Naređenje VRS-a koje je izdao Ratko Mladić, 13. juli 1992.), str. 1-2.
[16811] P4358 (Naređenje VRS-a koje je izdao Ratko Mladić, 13. juli 1992.), str. 1.

Posavini, istočnoj Bosni i Hercegovini".[16813] Dana 17. avgusta 1992., Mladić je čestitao komandantu, general-majoru Živomiru Ninkoviću, kao i svim pripadnicima Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, na uloženim naporima u operaciji "Bosna-92". Dana 23. avgusta 1992., Mladić je izdao naređenje 1. KK-u , 2. KK-u, SRK-u, HK-u, kao i drugim jedinicama, da "obezbeđenje borbenih dejstava" vrše u duhu direktive za izvođenje operacije "Bosna- 92".[16814]

4763. **Richard Gray** je izjavio da je oko 18. avgusta 1992. na Palama održao sastanke s Karadžićem i Mladićem radi pregovora u vezi sa sporazumom o sakupljanju oružja nakon što je general-major MacKenzie otišao iz Bosne. Tokom tih sastanaka govorio je Karadžić, ali je Mladiću prepuštao riječ kada se radilo o pitanjima vojne pragmatike i stvarne situacije na terenu.[16815]

4764. U septembru 1992., u izvještaju o stanju morala u SRK-u navodi se da je Mladićeva posjeta imala "izuzetno povoljan" odjek na moral jedinica i boraca tog korpusa.[16816] Dana 1. septembra 1992., Mladić je čestitao Komandi SRK-a, a posebno pripadnicima Ilijaške i Vojkovićke brigade, na njihovom "junačkom držanju i visokom borbenom moralu".[16817] Takođe je napomenuo da ih očekuju teške borbe do konačnog slamanja muslimansko-hrvatske ofanzive.[16818] Dana 27. septembra 1992., Mladić je zabilježio da je vodio razgovor s generalom Morillonom na Palama.[16819] General Morillon je zatražio od Mladića da ukine blokadu Sarajeva i konstatovao da se protiv tamošnjih civila koristi teško naoružanje.[16820]

4765. Dana 19. novembra 1992., Mladić je izdao Direktivu br. 4, u kojoj je naredio SRK-u da drži Sarajevo u potpunoj blokadi, steže obruč oko grada i presječe i izoluje pojedine dijelove grada i okolna naselja.[16821]

Operacija "Lukavac-93":

[16812] P1963 (Direktiva br. 3 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 3. avgust 1992.), str. 5.
[16813] P1963 (Direktiva br. 3 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 3. avgust 1992.), str. 3.
[16814] P4480 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je potpisao Mladić, 23. avgust 1992.).
[16815] D1413 (Richard Gray, izjava svjedoka, 22. april 2012.), par. 30-32, 34.
[16816] P7399 (Prilozi uz zapisnik Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 6-7.
[16817] P4354 (Pohvala VRS-a koju je izdao Ratko Mladić, 1. septembar 1992.), str. 1-2.
[16818] P4354 (Pohvala VRS-a koju je izdao Ratko Mladić, 1. septembar 1992.), str. 2.
[16819] P344 (Mladićeva bilježnica, 14. septembar 1992. - 27. septembar 1992.), str. 25.
[16820] P344 (Mladićeva bilježnica, 14. septembar 1992. - 27. septembar 1992.), str. 28-29.
[16821] P1968 (Direktiva br. 4 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 19. novembar 1992.), str. 5.

4766. Dana 25. juna 1993., Mladić je izdao Direktivu br. 5 pod tajnim nazivom "Lukavac – 93", u kojoj je, između ostalog, SRK-u naredio sljedeće: "[S]priječiti deblokadu Sarajeva i stvoriti uslove za ovladavanje istim" i spojiti Hercegovinu s teritorijom republike bosanskih Srba.[16822] Dana 26. juna 1993., Galić je izdao naređenje za početak operacija "Lukavac 93" u kojem je naveo da je cilj stvoriti uslove za zauzimanje Sarajeva i "spriječiti pokušaj deblokade Sarajeva dejstvujući po rejonima opštine Stari Grad", kao i drugim dijelovima Sarajeva.[16823]

4767. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu, u poglavlju 9.3.3, direktive od 7. jula 1993., koja je uvrštena u dokaze kao dokazni predmet P5035, kojom je Mladić naredio 2. romanijskoj motorizovanoj brigadi i Zvorničkoj i 1. birčanskoj lakoj pješadijskoj brigadi da pruže podršku SRK-u tokom operacije "Lukavac-93".

4768. U presretnutom telefonskom razgovoru od 31. jula 1993., Čelik je savjetovao Mladiću da nešto odsiječe s Bjelašnice i rekao mu je da će ga oni slijediti. Mladić je pitao da li je došlo "ono teško", ali je Čelik odgovorio da vlada nestašica gotovo svega, uključujući i "onog teškog". Mladić je pitao Čelika ima li ikakvih problema. Čelik je odgovorio da su imali problema s municijom za teško oruđe i Mladić im je rekao da ne žure.[16824]

Operacija "Pancir-2".

4769. Dana 11. novembra 1993., Radovan Karadžić je izdao Direktivu br. 6, kojom je naredio VRS-u da ofanzivnim dejstvima stvori objektivne uslove za ostvarenje strateških ciljeva, uključujući oslobađanje Sarajeva, definisanje granica republike bosanskih Srba u slivu rijeke Une i na Neretvi i izbijanje na obalu mora na području Neuma, kao i proširenje granica republike bosanskih Srba u njenom sjevernoistočnom dijelu i čvršće povezivanje sa Srbijom.[16825] Takođe je naredio VRS-u da hrvatsko i muslimansko vojno-političko rukovodstvo dovede u situaciju da bezuslovno potpiše primirje.[16826] Naredio je da snage Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane podržavaju borbena dejstva i operacije isključivo po odluci vrhovnog komandanta i

[16822] P2006 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a pod naslovom "Direktiva za dalja dejstva, VRS, operativni broj 5", 25. juni 1993.), str. 1-5.
[16823] P6549 (Naređenje Stanislava Galića u vezi s logistikom operacije u Lukavcu, 26. juni 1993.), str. 3, 7.
[16824] P330 (Presretnuti razgovori Mladića i njegovih potčinjenih u vezi s granatiranjem Sarajeva), str. 6.
[16825] P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.), str. 6.
[16826] P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.), str. 7.

načelnika Glavnog štaba VRS-a.[16827] Nadalje, Karadžić je SRK-u naredio da glavninom snaga spriječi deblokadu Sarajeva i da pogodnim grupisanjem snaga popravi operativni položaj u rejonu Sarajeva u skladu s odobrenom odlukom.[16828] Glavnom štabu VRS-a i komandama korpusa naređeno je da razrade planove maskiranja radi dezinformisanja i obmanjivanja agresora o aktivnostima i namjerama VRS-a.[16829] Za komandno mjesto vrhovnog komandanta određen je rejon Pale, a za komandno mjesto Glavnog štaba VRS-a Han-Pijesak. Za istureno komandno mjesto Glavnog štaba VRS-a određeno je komandno mjesto korpusa u čijoj zoni je trebala biti izvedena planirana operacija. Karadžić je takođe naredio VRS-u da organizuje sistem veze po postojećim planovima rada i da dostavlja redovne izvještaje, izvještaje o gotovosti za ofanzivna dejstva, vanredne izvještaje u slučaju iznenadnog dejstva neprijatelja i sumarne izvještaje svaka tri dana tokom aktivnih borbenih dejstava. Odluke komandanata korpusa trebalo je na odobrenje dostavljati komandantu Glavnog štaba VRS-a sedam dana prije izvođenja planirane operacije.[16830]

4770. Dana 14. decembra 1993., Mladić je na osnovu dopune Direktive br. 6, naredio SRK-u da počne izradu planova operacije "Pancir-2" i spriječi prodor snaga Armije BiH prema Sarajevu iz pravca centralne Bosne i Goražda.[16831] Jedan dio snaga trebao je izvoditi manja aktivna dejstva na rejonima Trebević, Mojmilo, Vojkovići i Ilidža.[16832] Drugi dio snaga imao je zadatak da izvede napad na pravcima Vogošća-Žuč-Pofalići i Lukavica-Hrasnica kako bi se razbile muslimanske snage i nanijeli im se što veći gubici, ovladalo objektima Žuč, Orlić i Hum, a po mogućnosti i Mojmilo, i na taj način stvorili uslovi za nesmetan rad fabrika "Famos", "Orao" i "Pretis", presjekle komunikacije Muslimana iz Sarajeva prema Igmanu i centralnoj Bosni i "obezbedili uslovi za podelu Sarajeva na dva (2) dijela".[16833] Mladić je obavijestio SRK da mu se, za realizaciju tih ciljeva, na raspolaganje stavljaju brojne snage, među kojima snage 1. KK-a, snage specijalnih jedinica MUP-a i snage VJ-a.[16834] Prema naređenju, te snage bile su

[16827] P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.), str. 7.
[16828] P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.), str. 10.
[16829] P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.), str. 13.
[16830] P4383 (Direktiva br. 6 Vrhovne komande VRS-a, 11. novembar 1993.), str. 15.
[16831] P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993), str. 1-2.
[16832] P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993), str. 1.
[16833] P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993), str. 1.
[16834] P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993), str. 2.

prepotčinjene Komandi SRK-a.[16835] Mladić je SRK-u naredio da snage dovede u stanje borbene gotovosti za početak operacije 19. decembra 1993.[16836]

4771. Na sastanku s Karadžićem i komandantima SRK-a, održanom 14. januara 1994., Mladić je izjavio da je "Sarajevo […] strategijski cilj broj 1 i ono se može rešiti vojnički, a ne politički" i da se taj cilj mora realizovati putem operacije "Pancir-2".[16837]

Druga naređenja: 1994.-1995.

4772. Dana 9. jula 1994., Mladić je naredio 1. KK-u, 2. KK-u, IBK-u, SRK-u, HK-u, DK-u i 89. raketnoj brigadi da podignu borbenu gotovost.[16838] Konkretno, naredio je da izvrše analizu borbene gotovosti u korpusima i artiljerijsko-raketnim jedinicama 89. raketne brigade u periodu od 20. jula do 5. avgusta 1994.[16839] Naredio je i da pripreme referat o stanju borbene gotovosti i pripremi organa artiljerije korpusa s organima komande i komandantima artiljerijskih jedinica.[16840] **Milorad Šehovac** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić često prisustvovao sastancima na Jahorini na kojima je izvještavan o pitanjima u vezi s borbenom gotovošću.[16841]

4773. U naređenju od 4. decembra 1994., upućenom komandama SRK-a, HK-a, DK-a, Taktičkoj grupi Trnovo-Umčani i 1. gardijskoj motorizovanoj brigadi, Mladić je dao uputstva o nastavku izvođenja operacije "Krivaja-94", između ostalog i o zadatku da se "potpuno oslobo[di]" komunikacija Sarajevo-Trnovo-Rogoj.[16842]

4774. Dana 30. avgusta 1995., Mladić je poslao telegram Momčilu Perišiću, komandantu Generalštaba VJ, koji je kasnije proslijeđen Slobodanu Miloševiću, u kojem se navodi da je VRS spreman okončati vojna dejstva u sektoru Sarajeva ako vazduhoplovstvo snaga NATO-a i artiljerija Snaga za brzo reagovanje obustave napade

[16835] P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993), str. 2.
[16836] P4422 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno Komandi SRK-a, koje je potpisao Ratko Mladić, 14. decembar 1993), str. 1.
[16837] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 133, 144.
[16838] P4353 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 9. juli 1994.), str. 1-4.
[16839] P4353 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 9. juli 1994.), str. 1.
[16840] P4353 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 9. juli 1994.), str. 1-2.
[16841] Milorad Šehovac, T. 24082-24083.
[16842] P5198 (Mladićevo naređenje upućeno, između ostalih, raznim korpusima VRS-a u vezi s nastavkom operacije "Krivaja-94", 4. decembar 1994.), str. 1-3.

na VRS, osim u slučaju direktnog napada bosanskih Muslimana ili nekog drugog napada na položaje bosanskih Srba.[16843]

4775. Mladić je na sastanku, koji je 4. septembra 1995. održan na Palama, obavijestio komandante SRK-a da su Milošević, Koljević i Krajišnik prebacili odgovornost na njega i rekli da VRS mora izvući artiljeriju iz Sarajeva, za što je Mladić rekao da je "apsurd".[16844] Mladić je zabranio bilo kakvo "iseljavanje".[16845]

4776. Dana 14. septembra 1995., Mladić je naredio prekid svih neprijateljstava u zaštićenim zonama, u skladu sa sarajevskim sporazumom o prekidu vatre koji je postignut istog dana.[16846] Tim naređenjem je zabranjeno otvaranje bilo kojeg tipa vatre po gradovima Sarajevo, Tuzla, Bihać, i Goražde koji imaju status zaštićene zone.[16847] Komandantima korpusa je naređeno da obavještavaju Glavni štab VRS-a o svakom dejstvu jedinica Armije BiH na teritoriji republike bosanskih Srba ili aktivnostima avijacije snaga NATO-a.[16848] Isto tako, Mladić je jedinicama raspoređenim oko zaštićenih zona zabranio izvođenje ofanzivnih dejstava, osim u samoodbrani.[16849] Komandi SRK-a naređeno je da prekine neprijateljstva i povuče teško naoružanje iz ZPI.[16850]

Modifikovane avio-bombe

4777. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio **Đorđe Đukić,** razmotrene u poglavlju 5.1.2, koji se odnose na proizvodnju, distribuciju i upotrebu modifikovanih avio-bombi od strane SRK-a i VRS-a i Mladićevu ulogu u izdavanju naređenja za njihovu proizvodnju i upotrebu u Sarajevu.

4778. **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju izjavio da je 6. januara 1994. razgovarao s Momčilom Perišićem, komandantom Generalštaba VJ, koji mu je rekao da su Mladić i on razgovarali o "aerosolnim bombama koje smo mogli koristiti".[16851] Svjedok je u svom svjedočenju takođe rekao da je Ivan Đokić, oficir koji je

[16843] P4559 (Dopis Momčila Perišića, upućen Slobodanu Miloševiću, u kojem prosljeđuje Mladićev telegram, 30. avgust 1995.).
[16844] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 11, 17.
[16845] P364 (Mladićeva bilježnica, 25. avgust 1995. - 15. januar 1996.), str. 17-18.
[16846] P4373 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.), str. 1.
[16847] P4373 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.), str. 3.
[16848] P4373 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.), str. 3.
[16849] P4373 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.), str. 3-4.
[16850] P4373 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.), str. 4.
[16851] Manojlo Milovanović, T. 17015-17016.

komandovao Ratnim vazduhoplovstvom i protivvazdušnom odbranom VJ-a i bio stručnjak za raketna i protivvazdušna sredstva, pomogao pukovniku Rajku Balaću, načelniku artiljerije u Glavnom štabu, u projektovanju prototipa modifikovane avio-bombe zvane "skalamerija", što je izraz koji označava "predmet koji je sklepan".[16852]

4779. Prema naređenju Glavnog štaba VRS-a upućenom komandama IBK-a, 2. KK-a i 35. pozadinske baze, koje je Mladić potpisao 17. decembra 1994., Komanda IBK-a je 18. decembra 1994. dobila zadatak da jedan lanser "skalamerija", podesan za lansiranje avio-bombi od 275 kilograma, i svoju najiskusniju poslugu, obučenu i osposobljenu za lansiranje takvih bombi, uputi na IKM 2. KK-a u Petrovac.[16853] Po dolasku, komandant lansirne posluge trebao je dobiti konkretan zadatak od komandanta 2. KK-a.[16854] Za obezbjeđenje goriva za prevoz lansera i posade bila je zadužena 35. pozadinska baza.[16855] Istog dana, Komanda 35. pozadinske baze dobila je zadatak da osam avio-bombi od 275 kilograma dostavi na IKM 2. KK-a u Petrovac.[16856] Uprava za operativno-nastavne poslove Glavnog štaba VRS-a bila je zadužena da obezbijedi džip za prevoz pukovnika Ivana Đokića i pet članova njegove ekipe iz Bijeljine do komandnog mjesta 2. KK-a.[16857] Za rješavanje pitanja u vezi s angažovanjem Đokića i njegove ekipe bio je zadužen 2. KK.[16858] Sva druga pitanja u vezi s angažovanjem tima i korištenjem avio-bombi trebali su koordinisati komandant 2. KK-a i general Milovanović.[16859] Prema jednom drugom naređenju, takođe od 17. decembra 1994., koje je Komanda IBK-a uputila Komandi Taktičke grupe Majevica, koje je potpisao general-major Novica Simić, Taktička grupa bila je zadužena da 18. decembra 1994. svoj lanser "skalamerija", podešen za lansiranje avio-bombi od 275 kilograma, zajedno sa četvoročlanom poslugom koja je bila obučena za lansiranje, pošalje 2. KK-u.[16860] Za obezbjeđenje goriva za prevoz lansera bila je zadužena 35. pozadinska baza.[16861] Sva pitanja u vezi s upotrebom lansera "skalamerija" i gađanjem pomoću njega trebalo je usaglašavati s pukovnikom Ivanom Đokićem.[16862]

[16852] Manojlo Milovanović, T. 17016-17017, T.17103. V. takođe P2221 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za upućivanje stručne ekipe, upućen Generalštabu VJ-a, 31. maj 1995.), str. 1.
[16853] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 1, 3.
[16854] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 1.
[16855] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 1.
[16856] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 2.
[16857] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 2.
[16858] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 2.
[16859] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 2.
[16860] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 5-6.
[16861] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 5.
[16862] P4350 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a i naređenje Komande IBK-a, 17. decembar 1994.), str. 6.

4780. Dana 31. maja 1995., Mladić je zatražio od komandanta Generalštaba VJ-a da uputi stručnu ekipu radi "razrešenja problema na raketnim i modificiranim sredstvima PVO".[16863] **Svjedok RM-183** naveo je da je, shodno naređenjima Glavnog štaba VRS-a, približno 300 modifikovanih avio-bombi bilo prevezeno iz "Pretisa" na Koran i tamo uskladišteno.[16864] Avio-bombe su uglavnom bile distribuirane SRK-u, ali su neke bile dostavljene DK-u i HK-u i Pozadinskoj bazi u Bijeljini.[16865] Municiju je SRK-u isključivo dostavljala 27. pozadinska baza, koja je takođe izdavala velike količine municije DK-u, a jednom prilikom i 2. KK-u.[16866] Sva municija koju je proizvodio "Pretis" dolazila je u 27. pozadinsku bazu, a skladište na Koranu je potom vršilo raspodjelu te municije drugim bazama i skladištima, u skladu s naređenjem Glavnog štaba VRS-a.[16867]

4781. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu, u poglavlju 9.3.7, dokaza koje je iznio Husein Aly Abdel-Razek, da je njegov utisak bio da je Mladić podržavao Karadžićev stav u vezi s teškim naoružanjem, budući da ovaj potonji nije mogao donositi nikakve vojne odluke bez Mladićevog odobrenja.

Opšti dokazi o ulozi koju je Mladić imao kao komandant Glavnog štaba VRS-a

4782. **John Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić u brojnim prilikama pokazao svoju sposobnost za vršenje efektivne kontrole nad srpskim vojnim snagama u Bosni i Hercegovini, između ostalog, tako što je organizovao otvaranje punktova za prelazak preko linije sukoba, provodio u djelo privremene prekide vatre i neposredno komandovao operacijama, kao što je bila ofanziva u dolini Drine.[16868] Prema riječima svjedoka, Mladić je imao na raspolaganju sofisticirane sisteme veze koje je VRS preuzeo od JNA i pokazao je sposobnost da uspješno i brzo komunicira sa svojim snagama, na primjer tokom pregovora, kada je u roku od nekoliko minuta mogao locirati položaj konvoja.[16869] **Svjedok RM-120** je u svom svjedočenju izjavio da je, sudeći na osnovu brojnih sastanaka, Mladić bio taj koji je imao stvarnu moć.[16870] Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je na osnovu svojih opažanja s brojnih

[16863] P2221 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za upućivanje stručne ekipe, upućen Generalštabu VJ-a, 31. maj 1995.), str. 1.
[16864] P3307 (Svjedok RM-183, izjava svjedoka, 28.-30. juli 2004.), str. 15.
[16865] P3307 (Svjedok RM-183, izjava svjedoka, 28.-30. juli 2004.), str. 15.
[16866] P3307 (Svjedok RM-183, izjava svjedoka, 28.-30. juli 2004.), str. 15.
[16867] P3307 (Svjedok RM-183, izjava svjedoka, 28.-30. juli 2004.), str. 15.
[16868] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 127; John Wilson, T. 4048.
[16869] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 130.
[16870] P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 11; svjedok RM-120, T. 7597.

sastanaka s Dragomirom Miloševićem i Inđićem smatrao da je Inđić bio Mladićev predstavnik, koji je držao Miloševića na oku i stoga je imao veću "moć osmišljavanja" nego Dragomir Milošević, koji je samo izvršavao naređenja.[16871] Prema riječima svjedoka, Milošević je zadržao ograničenu slobodu da izabere sredstava za izvršenje naređenja.[16872] Jednom prilikom, 8. aprila 1995., Milošević je potpisao sporazum u Inđićevom odsustvu i Inđić je kasnije izjavio da je taj sporazum ništavan.[16873] Prema shvatanju svjedoka, Inđić je Miloševiću rekao da je Mladić bio jako ljut.[16874] **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju izjavio da je, na osnovu njegovog zapažanja, Mladić bio vođa VRS-a "koji je donosio odluke i izdavao naređenja koja su bila izvršavana".[16875] **David Harland** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladića često viđao u društvu s Gverom, Tolimirom, Inđićem, Milovanovićem i nižim oficirima.[16876] Mladiću su se svi pokoravali i iskazivali mu veliko poštovanje.[16877] Kada bi Mladić nešto naredio, to se i desilo.[16878]

4783. **Svjedok RM-511** je u svom svjedočenju izjavio da Mladić nije dozvolio nijednom vojniku pod svojom komandom da radi šta hoće.[16879] Prisjetio se da je na početku Mladić komandantima korpusa skrenuo pažnju na nedostatak starješina sposobnih da komanduju određenim jedinicama.[16880] Ni JNA ni VRS nisu slijedili nikakav protokol gađanja koji je zahtijevao da se prethodno utvrdi da li postoji znatna vjerovatnoća da će doći do teških povreda civila; oni su se isključivo oslanjali na procjene situacije od strane oficira artiljerije i na njihovo nahođenje.[16881]

4784. **Svjedok RM-163** je u svom svjedočenju izjavio da su pripadnici UNPROFOR-a, svaki put kada bi nešto tražili od komandanata SRK-a, imali utisak da su se ti komandanti morali posavjetovati s Mladićem.[16882] Na osnovu tog zapažanja, svjedok je zaključio da su komandanti korpusa imali veoma ograničen manevarski prostor i da nisu

[16871] P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 11-13, 15-16, 24, 26, 77; svjedok RM-120, T. 7597, 7622, 7625; P815 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. mart 1995.). str. 2; P816 (UNPROFOR, faks u vezi sa Žepom, 20. juli 1995.).
[16872] P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 18, 21, 24; svjedok RM-120, T. 7600, 7604.
[16873] Svjedok RM-120, T. 7627, 7668-7669; P818 (Sporazum između UNPROFOR-a i SRK-a, 8. april 1995.).
[16874] Svjedok RM-120, T. 7799.
[16875] Anthony Banbury, T. 8224-8225.
[16876] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 258; David Harland, T. 724.
[16877] David Harland, T. 724.
[16878] David Harland, T. 724-725, 808.
[16879] Svjedok RM-511, T. 5142-5143.
[16880] Svjedok RM-511, T. 5032-5033.
[16881] Svjedok RM-511, T. 5036.
[16882] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 44; svjedok RM-163, T. 6101.

mogli samoinicijativno vršiti ofanzivna dejstva, kao što je artiljerijska paljba, i da su mogli samo izvoditi protivnapade kada bi bili napadnuti.[16883] Mladić je bio neposredni pretpostavljeni starješina komandantima SRK-a.[16884] Prema riječima svjedoka, tokom 1993. i 1994., VRS je uglavnom čuvao stečene položaje i nije pokretao ofanzive u cilju zauzimanja teritorije oko Sarajeva.[16885] Svjedok je u svom svjedočenju izjavio i da je komandant SRK-a imao ulogu "Mladićevih očiju" u Sarajevu.[16886] Na osnovu zapažanja da je Mladić često bio u Sarajevu, svjedok je zaključio da je Mladić pomno pratio situaciju u Sarajevu.[16887] Predstavnici UNPROFOR-a prisustvovali su nekoliko sastanaka u kasarni Lukavica s komandantom SRK-a i Mladićem, na kojima je Mladić vodio razgovore, a komandanti korpusa nisu mogli iznositi nikakve prijedloge.[16888]

4785. **David Fraser** je u svom svjedočenju izjavio da su komandanti SRK-a imali određenu slobodu, ali da su konačna naređenja dobijali od Mladića, koji je, uz Milovanovića, bio izvršilac Karadžićeve političke strategije.[16889] Na primjer, u junu 1994., Manojlo Milovanović je obavijestio Komandu SRK-a da sve zahtjeve za upotrebu avio-bombi upućene Glavnom štabu VRS-a prethodno treba odobriti komandant korpusa ili načelnik štaba.[16890] To je potvrdilo mišljenje svjedoka da je komandant korpusa imao opštu kontrolu nad granatiranjem i snajperskim djelovanjem, ali da je postupao po uputstvima Glavnog štaba VRS-a.[16891] U novembru 1994., general Gobillard je pitao Dragomira Miloševića za njegovo mišljenje o prijedlogu da se ponovo pregovara o sporazumu o ZPI.[16892] Iz Miloševićevog neodređenog odgovora, svjedok i drugi pripadnici UNPROFOR-a zaključili su da Milošević nema ovlaštenja da razgovara o takvim detaljima; umjesto toga, on ih je uputio na Mladića.[16893] Prema riječima svjedoka, položaj generala Miloševića zavisio je od Mladića i, mada je imao stvarnu kontrolu nad SRK-om, na osnovu njegovih postupaka moglo se zaključiti da je isključivo postupao po naređenjima koja je dobijao od Mladića.[16894]

[16883] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 44-45; svjedok RM-163, T. 6101.
[16884] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 47.
[16885] Svjedok RM-163, T. 6258.
[16886] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 32.
[16887] Svjedok RM-163, T. 6101, 6106.
[16888] Svjedok RM-163, T. 6102.
[16889] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 36-37.
[16890] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 134; P589 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a Komandi SRK-a, potpisao Manojlo Milovanović, 12. juni 1994.).
[16891] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 134.
[16892] David Fraser, T. 5890-5891, 5941-5942.
[16893] David Fraser, T. 5941-5942.
[16894] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 35; David Fraser, T. 5777-5778, 5820.

4786. **Fraser** je analizirao komunikaciju između Mladića i Komande SRK-a iz aprila 1995. i zaključio je da su Mladić i korpus blagovremeno i tačno razmjenjivali informacije.[16895] Mladić je bio "gazda" i svjedok nikada nije vidio nekoga ko bi mu se usprotivio.[16896] Iz brojnih sastanaka na kojima su učestvovali predstavnici UNPROFOR-a i interakcije između Mladića i njegovih potčinjenih vidjelo se da je Mladić imao stvarnu komandu i kontrolu nad Galićem i Miloševićem.[16897] S obzirom na to da je svjedok bio u prilici da posmatra interakciju između Mladića i generala Galića, zaključio je da dobro sarađuju.[16898] Prema riječima tog svjedoka, operativni komandni lanac između Mladića i njegovog komandanta korpusa obuhvatao je borbene operacije i razmještanje snaga.[16899] Osim toga, redovno i često su korišteni oficiri za vezu pri korpusima ili brigadama, koji su bili neposredno odgovorni Mladiću, kao na primjer Inđić, i koji su isto tako UNPROFOR-u dostavljali informacije o namjerama štaba na Palama.[16900]

4787. **Đorđe Đukić** je izjavio da su se Karadžić i Krajišnik miješali u vojna pitanja, što je uključivalo upotrebu nekih jedinica i davanje odobrenja za korištenje bojeve municije, naročito u zoni odgovornosti SRK-a.[16901] Karadžić i Krajišnik su često sebi pozivali Dragomira Miloševića i "planirali neke akcije u Sarajevu".[16902] Svjedok je naveo da su neke akcije u zoni odgovornosti SRK-a bile pokrenute bez znanja i odobrenja Glavnog štaba, kao što su bila pojedinačna granatiranja grada ili pojačana artiljerijska vatra tokom planiranih operacija Glavnog štaba i SRK-a.[16903]

4788. Prema riječima **Michaela Rosea**, više vojne starješine obje sukobljene strane imale su mogućnost da kontrolišu granatiranje i snajpersko djelovanje.[16904] Svjedok je obustavu artiljerijske i snajperske vatre nakon sporazuma o prekidu vatre uzeo kao dokaz da su obje strane imale potpunu i apsolutnu kontrolu nad "vojnom mašinerijom".[16905]

[16895] David Fraser, T. 5784-5789; P580 (Izvještaj Komandi SRK-a koji je uputio pukovnik Tadija Manojlović, načelnik artiljerije, 26. april 1995.); P581 (Hitni zahtjev Ratka Mladića upućen Komandi SRK-a, 26. april 1995.).
[16896] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 146.
[16897] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 146; David Fraser, T.5777-5778.
[16898] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 33.
[16899] David Fraser, T. 5789-5790.
[16900] David Fraser, T. 5789-5791.
[16901] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7.
[16902] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7.
[16903] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 8.
[16904] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 205; Michael Rose, T. 6850.
[16905] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 205; Michael Rose, T. 6850-6852.

Zaključci Pretresnog vijeća

4789. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.4, naime, da je u periodu od 12. maja 1992. do najranije 8. novembra 1996., Mladić bio komandant Glavnog štaba VRS-a. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 3.1.3 i poglavlju 3.1.2 o funkcijama i ponašanju Glavnog štaba VRS-a i njegovog komandanta, uključujući izdavanje njegovih "operativnih direktiva", kao i o rukovođenju i komandovanju i lancu izvještavanja u SRK-u.

4790. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o opštim uslovima i incidentima u Sarajevu u poglavlju 5 u odnosu na početak sukoba u Sarajevu početkom maja 1992. i o incidentima granatiranja i snajperskim incidentima koji su se dešavali u Sarajevu tokom sukoba, sve do novembra 1995.

4791. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić izdavao naređenja SRK-u u vezi s operacijama u Sarajevu, uključujući barem operacije izvedene 28. i 29. maja 1992., operaciju "Lukavac-93" u julu i do početka avgusta 1993. i operaciju "Pancir-2" od decembra 1993. do januara 1994. S tim u vezi, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić formulisao planove za Direktive br. 1, 3, 4 i 5, koje je i izdao, a koje je realizovao SRK u Sarajevu. Nadalje, neposredno pošto je Mladić imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS-a, porastao je intenzitet kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, što je bilo očito iz granatiranja 14. maja i kasnije 28. i 29. maja 1992. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je Mladić vršio nadzor nad izvođenjem operacija u Sarajevu od strane SRK-a, za koje je on izdao naređenja. Isto tako, Mladićevi potčinjeni su mu iskazivali potpuno poštovanje i poslušnost.

4792. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić naredio proizvodnju modifikovanih avio-bombi i da je lično nadgledao program njihovog razvoja, koji je počeo 1993. godine. Nakon proizvodnje tokom 1994., Glavni štab VRS-a je pozvao komandante da navedu koliko im je modifikovanih avio-bombi i lansera potrebno za upotrebu u borbenim dejstvima. Pošto bi Glavni štab VRS-a odobrio njihove zahtjeve, izdavane su im modifikovane avio-bombe. Pretresno vijeće konstatuje da su dokazi koje je iznio Đukić s tim u vezi pouzdani, da se zasnivaju na njegovom dobrom uvidu u tu materiju, shodno njegovoj dužnosti pomoćnika komandanta za pozadinu Glavnog štaba VRS-a, kao i na njegovom dobrom poznavanju te materije. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je svaka pojedinačna upotreba modifikovanih avio-bombi u borbenim operacijama zahtijevala Mladićevo lično odobrenje. Niže u komandnom lancu, svaki

artiljerijski napad SRK-a na Sarajevo u kojem su upotrebljavane modifikovane avio-bombe i minobacači mogao je biti izvršen isključivo na osnovu naređenja Dragomira Miloševića. Komandanti korpusa VRS-a i SRK-a dobili su pažljiva uputstva da ne pominju direktno korištenje modifikovanih avio-bombi u borbenim operacijama i da u izvještajima Mladiću koriste rečenice tipa: "Šefe, ono što smo se dogovorili, upotrebljeno je".

4793. Pretresno vijeće odbija argumente odbrane da Mladić nije uvijek niti u potpunosti bio obavještavan o situaciji na terenu, da su komande na nižim nivoima ponekad izdavale naređenja bez njegovog znanja i da su se Krajišnik i Karadžić često miješali u pitanja SRK-a i nastojali da kontrolišu njegove aktivnosti. Pretresno vijeće se ne oslanja na dokaze koje je iznio Đukić, da su neke operacije u zoni odgovornosti SRK-a izvođene bez znanja i odobrenja Glavnog štaba, s obzirom na to da smatra da Đukić, kao pomoćnik komandanta Glavnog štaba VRS-a za pozadinu, nije primao informacije o tome da li su svi pripadnici Glavnog štaba bili upoznati o operacijama na terenu ili da su ih odobrili. Isto tako, kako je konstatovano gore u tekstu, Mladić je SRK-u izdavao naređenja koja su izvršavana u Sarajevu i on je nadzirao izvršenje tih naređenja, što je i očito iz gore navedenih operacija.

4794. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kada se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.4 Učešće u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a

4795. U vezi s učešćem optuženog u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a koje mu se stavlja na teret, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar,[16906] **Slavko Gengo,** koji je od kraja januara 1994. do maja 1995. bio komandant 7. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade VRS-a,[16907] **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a,[16908] **Đorđe Đukić**,

[16906] Reynaud Theunens, T. 20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4.
[16907] D473 (Slavko Gengo, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 3, 30; Slavko Gengo, T. 21613. Dokazi Slavka Genge takođe su razmotreni u poglavlju 9.2.6.
[16908] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), 22. april 2010., str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.). Dokazi Manojla Milovanovića takođe su razmotreni u poglavlju 9.5.3.

pomoćnik komandanta za pozadinu u Glavnom štabu VRS-a,[16909] i **Ekrem Suljević,** mašinski inžinjer, koji je od novembra 1993. radio za bosanski MUP;,[16910] kao i dokumentarni dokazi.[16911]

Pribavljanje materijalnih sredstava od VJ-a

4796. Pretresnom vijeću su predočeni obimni dokumentarni dokazi u kojima se podrobno govori o učešću optuženog u pribavljanju oružja i municije od VJ-a. Neki od tih dokaza opisani su u poglavljima 5.1.2, 9.2.6 i 9.3.6, a o drugim dokazima govori se dolje.

4797. Mladić je 1992. je bio u neposrednom kontaktu s komandantom Generalštaba VJ-a, generalom Životom Panićem, a od 1992. do 1995. s generalom Momčilom Perišićem, koji je generala Životu Panića zamijenio na dužnosti komandanta Generalštaba VJ-a. Razgovarali su o vojnim potrebama SRK-a, uključujući Mladićeve zahtjeve za oružje i municiju, snajperske puške, granate, avio-bombe i lansere raketa.[16912]

4798. Od 1993. do 1995., Mladić je izdavao naređenja komandantima korpusa VRS-a i SRK-a, kao i neposredno svim jedinicama SRK-a, da podređene jedinice VRS-a svoje zahtjeve za opremu i materijalna sredstva VJ-a moraju prosljeđivati Sektoru za pozadinu Glavnog štaba VRS-a, a zahtjevi koje je sektor provjerio i odobrio morali su da se dostavljaju Mladiću na odobrenje i potpis.[16913] Ovaj centralizovani sistem

[16909] P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 7. Dokazi Đorđa Đukića razmotreni su u poglavlju 5.2.1.
[16910] P889 (Ekrem Suljević, izjava svjedoka, 9. februar 2010.), str. 1, par. 2-3, 11; Ekrem Suljević, T. 8407-8408, 8410. Dokazi Ekrema Suljevića razmotreni su u poglavlju 9.2.6.
[16911] P352, P353, P358, P3073 i P4550 razmotreni su u poglavlju 9.3.6; P359 takođe je razmotren u poglavlju 5.1.2; P362 razmotren je u poglavlju 5.1.2; P900, P935, P3029, P4392, P4400, P4407, P4486, P4489, P4490, P4491, P4492, P4493, P4494, P4578, P5209 i P5210 razmotreni su u poglavlju 9.2.6; P4383 razmotren je u poglavlju 9.5.3; P4422 razmotren je u poglavlju 9.5.3; P4551, P4567 i P4578 takođe su razmotreni u poglavlju 9.2.6; P4583 takođe je razmotren u poglavlju 9.3.6.
[16912] P355 (Mladićeva bilježnica, 10.-30. septembar 1992.), str. 115-118; P3073 (Korespondencija u vezi s opremom VJ-a, opremom VRS-a i opremom iz fabrike "Pretis", 23. januar 1994. i 19. februar 1994.), str.1; P4551 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za *Grad* motore upućen Generalštabu VJ-a, 27. juni 1995.); P4552 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju upućen Generalštabu VJ-a, 14. juni 1995.); P4557 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za municiju upućen Generalštabu VJ-a, 27. mart 1995.); P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 80; P4282 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. avgust 1995.); P4550 (Mladićev zahtjev za dodjelu raketa upućen Generalštabu Vojske Jugoslavije, 2. septembar 1993.); P4563 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za avio-bombe upućen Generalštabu VJ-a, 2. septembar 1995.). V. takođe sljedeće dokaze koji su razmotreni u poglavlju 5.1.2: P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108; P362 (Mladićeva bilježnica, 4. septembar 1994. - 28. januar 1995.), str. 81, 100-101.
[16913] P5086 (Naređenje o materijalnoj podršci iz SRJ koje je potpisao Ratko Mladić, 6. mart 1993.), str. 1-2; P4397 (Mladićevo naređenje u vezi sa zahtjevima za materijalna sredstva iz VJ-a, 24. oktobar 1993.); P1781 (Mladićevo naređenje u vezi s dobijanjem materijalne pomoći od SRJ, 19. juli 1995.), str. 1-2.

podnošenja zahtjeva za dotur materijalnih sredstava VJ-a uspostavljen je nakon sporazuma koji je postignut između Mladića i Momčila Perišića. Obojica su u svojim naređenjima podređenim jedinicama naglasila da zahtjevi koji nisu bili podnijeti u skladu s gore pomenutom procedurom neće biti razmatrani.[16914] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o tome da SRK zaista jeste tražio i primao materijalna sredstva od VJ-a putem gore navedenog sistema,.[16915]

4799. Pretresno vijeće upućuje na svoju analizu dokaza, u poglavlju 9.2.6, o tome da je Ministarstvo odbrane republike bosanskih Srba od 1993. do 1995. učestvovalo u nabavci oružja i municije za VRS iz fabrike "Krušik", koja se nalazi u Valjevu, u Srbiji. To oružje je uključivalo prigušivače za snajperske puške za SRK, minobacačke granate, metke za snajperske puške i ručne bacače raketa. Ministarstvo odbrane je kupovinu tog oružja obavljalo nakon što bi ga Glavni štab VRS-a obavijestio o tome da može pristupiti kupovini. Dotična materijalna sredstva su zatim iz fabrike "Krušik"-Valjevo upućivana u republiku bosanskih Srba na različite načine, o čemu će biti više riječi u poglavlju 9.2.6.

4800. Pretresnom vijeću je predočena značajna količina dokaza u vezi s ulogom koju je u periodu od 1993. do 1995. Mladić imao u pribavljanju potrebnog odobrenja od Generalštaba VJ-a da VJ proizvede oružje i municiju i dostavi ih pozadinskim bazama kako bi ih SRK mogao koristiti. Na primjer, korespondencija od januara 1994. ukazuje na to da je, na zahtjev koji je Mladić uputio Momčilu Perišiću, Generalštab VJ-a odobrio preduzeću "Krušik"-Valjevo da granate dostavi Ministarstvu odbrane republike bosanskih Srba, kako bi ih koristio VRS.[16916] Dana 10. maja 1994., preduzeće "Pretis"-Vogošća zatražilo je od Mladića da urgira kod Momčila Perišića da Mladićev dopis kojim traži raketne motore bude upućen pomoćniku ministra odbrane SRJ na

[16914] P5086 (Naređenje o materijalnoj podršci iz SRJ koje je potpisao Ratko Mladić, 6. mart 1993.), str. 1; P4397 (Mladićevo naređenje u vezi sa zahtjevima za materijalna sredstva iz VJ-a, 24. oktobar 1993.). V. takođe sljedeće dokaze, razmotrene u poglavlju 9.2.6: P4578 (Naređenje Generalštaba VJ-a o realizaciji zahtjeva i koordinaciji Generalštaba VJ-a s glavnim štabovima VRS-a i VSK-a, 27. decembar 1993.).

[16915] P893 (Zahtjev SRK-a upućen Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.); P892 (Naređenje komandanta SRK-a, 29. juli 1995.). V. takođe sljedeće dokaze, razmotrene u poglavlju 9.2.6: P4392 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 10. decembar 1993.), str. 2; D473 (Slavko Gengo, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 3, 30; Slavko Gengo, T. 21613, T.21679-21681; P4399 (Krsmanovićev zahtjev za dostavu izvještaja o stanju TMS-a upućen SRK-u, 26. juni 1994.), str. 1; P4400 (Marjanovićev zahtjev za dostavu izvještaja o stanju TMS-a, 9. decembar 1994.), str. 1; P4407 (Dopis upućen Glavnom štabu VRS-a u kojem se traži da se VJ-u uputi zahtjev za municiju), str. 1; P900 (Zahtjev upućen Generalštabu VJ-a za odobrenje za slanje avio-bombi jedinicama SRK-a, 15. juli 1995.). V. takođe sljedeće dokaze razmotrene u poglavlju 9.3.6: P353 (Mladićeva bilježnica, 27. maj - 31. juli 1992.), str. 155, 160-162; P1052 (Đorđe Đukić, izvodi iz redigovanog razgovora, februar 1996.), str. 3-4.

[16916] P3073 (Korespondencija u vezi s opremom VJ-a, opremom VRS-a i opremom iz fabrike "Pretis", 23. januar 1994. i 19. februar 1994.), p.1.

odobrenje.[16917] To odobrenje će kasnije biti proslijeđeno preduzeću "Krušik"-Valjevo za potrebe preduzeća "Pretis"-Vogošća.[16918] S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća da je preduzeće "Pretis"-Vogošća proizvodilo i sastavljalo modifikovane avio-bombe i lansere raketa koje je SRK koristio od avgusta 1994. do novembra 1995., o čemu se više govori u poglavlju 5.1.2. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi o tome da je Mladić 2. septembra 1995. zatražio saglasnost komandanta Generalštaba VJ-a, na osnovu koje je preduzeće "Krušik" –Valjevo moglo da izvrši prodaju avio-bombi Ministarstvu odbrane republike bosanskih Srba.[16919]

4801. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi o Mladićevim naporima da kroz sastanke s visokim dužnosnicima SRJ obezbijedi dostavu materijalnih sredstava za SRK u Bosnu i Hercegovinu. Dana 6. aprila 1995., Mladić je zabilježio tok svog sastanka u Beogradu s Jovicom Stanišićem, Momčilom Perišićem i generalom Gverom.[16920] Na tom sastanku, Stanišić je izjavio da "smo" prenijeli razne tipove materijalnih sredstava, uključujući "FAB" za potrebe preduzeća "Pretis", i da "treba preći u tišini".[16921]

4802. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.5.3 u vezi s pomoći koju je VJ pružio Glavnom štabu VRS-a u razvoju prototipa modifikovane avio-bombe nazvane "skalamerija", Mladićevom ulogom u praćenju izrade modifikovanih avio-bombi i zaključcima Pretresnog vijeća o njihovoj preciznosti, o čemu je bilo riječi u poglavlju 5.1.2. S obzirom na to, Pretresno vijeće upućuje na dokaze, razmotrene u poglavlju 9.5.3, o tome da je Mladić 31. maja 1995. zatražio od Momčila Perišića da Glavnom štabu VRS-a pruži stručnu pomoć u rješavanju "problema" na koje su naišli u vezi s raketama i modifikovanom opremom za protivvazdušnu odbranu koji su korišteni za lansiranje modifikovanih avio-bombi.

4803. Na kraju, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o tome da je na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 15. i 16. aprila 1995., Mladić rekao da je "nabavio

[16917] P4347 (Zahtjev preduzeća "Pretis" upućen Mladiću, 10. maj 1994.).
[16918] P4347 (Zahtjev preduzeća "Pretis" upućen Mladiću, 10. maj 1994.). V. takođe dokaze razmotrene u poglavlju 9.2.6 koji upućuju na to da su 8. avgusta 1994. preduzeća "Pretis"-Vogošća i "Krušik"-Valjevo sklopila ugovor prema kojem je preduzeće "Krušik"-Valjevo trebalo preduzeću "Pretis"-Vogošća dostaviti vojnu opremu, uključujući osnovna punjenja za minobacače kalibra 120 milimetara, detonatore i municiju; cijenu oružja i municije i kontrolu kvalitete trebala je utvrditi nadležna uprava "SMO VJ", odnosno SNO.
[16919] P4563 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za avio-bombe upućen Generalštabu VJ-a, 2. septembar 1995.), str. 1
[16920] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 80.
[16921] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 80.

svojim ličnim angažovanjem i platio 2.500 granata iz 'Krušika'. Možete da provjerite u 'Krušiku' […]".[16922]

Obezbjeđenje ljudstva iz VJ-a za VRS

4804. Mladić je 27. decembra 1993. u dnevnik zabilježio sastanak održan u Beogradu s komandantom Generalštaba VJ-a Momčilom Perišićem, na kojem je ovaj potonji rekao Mladiću da je Vrhovni savjet odbrane donio odluku da se "svi" vrate u republiku bosanskih Srba i RSK, kao i da ofanziva na Sarajevo treba da bude "opštih razmera".[16923] Približno 19.000 vojnih obveznika i 3.500 regruta trebalo je biti prebačeno u Han-Pijesak, a odatle ih je trebalo rasporediti u ratne jedinice.[16924] Perišiću je rečeno da on i Mladić treba da procijene situaciju u Sarajevu, budući da će političari donijeti odluku o tome.[16925]

4805. Što se tiče obezbjeđenja ljudstva za VRS iz VJ-a, Pretresno vijeće upućuje na bilješke iz Mladićevih bilježnica, razmotrene u poglavlju 9.3.6.

Potčinjenje jedinice VJ-a SRK-u u periodu od novembra 1993. do januara 1994.

4806. **Reynaud Theunens** je u svom svjedočenju izjavio da su se snage VJ-a priključile SRK-u u združenim borbenim operacijama na širem području Vogošće, između ostalog i na brdu Žuč u Sarajevu, u podršci realizacije Direktive br. 6 u "operaciji Pancir 2".[16926]

4807. **Manojlo Milovanović** je u svom svjedočenju izjavio da je 6. januara 1994. razgovarao s Perišićem i da mu je rekao da je Mladić u poziciji da donese odluku o tome da li jedinica VJ-a, koju je u zonu odgovornosti SRK-a doveo general Mrkšić, može i treba i dalje da bude razmještena u toj zoni.[16927]

Zaključci Pretresnog vijeća

4808. Pretresno vijeće podsjeća na svoje činjenične zaključke u poglavljima 5.1.2, 5.3, 9.2.6, 9.3.6 i 9.5.3 i pravne zaključke o ubistvu, terorisanju i protivpravnim napadima u

[16922] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 273.
[16923] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108.
[16924] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108.
[16925] P359 (Mladićeva bilježnica, 28. oktobar 1993. - 15. januar 1994.), str. 108.
[16926] P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 108, 232.
[16927] Manojlo Milovanović, T. 17015-17016.

poglavljima 8.3.2, 8.6.2 i 8.7.2, u vezi sa snajperskim i artiljerijskim napadima SRK-a na civile. Pretresno vijeće konstatuje da se u periodu od 1992. do 1995. Mladić starao o tome da SRK od VJ-a prima vojnu opremu, uključujući oružje, municiju i vojne kadrove. U tom cilju, Mladić je bio u neposrednom kontaktu s komandantima Generalštaba VJ, Životom Panićem i Momčilom Perišićem, kako bi osigurao da vojne potrebe VRS-a i SRK-a budu zadovoljene. Kako bi obezbijedio potpunu kontrolu nad materijalnim sredstvima koja su iz VJ-a dolazila u SRK, Mladić je u martu 1993. naređenjem odredio da svi zahtjevi za materijalna sredstva moraju da imaju njegovo odobrenje i da se koordinacija tih zahtjeva mora vršiti posredstvom Sektora za pozadinu Glavnog štaba VRS-a. Perišić je u decembru 1993. svim povezanim organima VJ-a izdao slično naređenje, u kojem je dodao da organ Generalštaba VJ-a za pozadinu razmatra samo one zahtjeve VRS-a koje je odobrio Mladić.

4809. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.6, da je preduzeće "Krušik"-Valjevo, sa sjedištem u Srbiji, proizvodilo materijalna sredstva za VJ i SRK i da je bilo potrebno odobrenje Generalštaba VJ-a da bi se materijalna sredstva iz preduzeća "Krušik"-Valjevo mogla dostavljati SRK-u. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke razmotrene u poglavljima 5 i 8, u kojima je konstatovalo da su pripadnici SRK-a granatirali civilne ciljeve u Sarajevu. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.2.6, da je tokom rata preduzeće "Pretis"-Vogošća proizvodilo i sastavljalo oružje za potrebe SRK-a (i VRS-a). To preduzeće, sa sjedištem u Vogošći (u republici bosanskih Srba), proizvodilo je oružje i municiju i sastavljalo modifikovane avio-bombe za potrebe SRK-a.

4810. Pretresno vijeće konstatuje da je preduzeće "Pretis"-Vogošća bilo u neposrednom kontaktu s Mladićem i da je moglo od Mladića tražiti da stupi u vezu s Generalštabom VJ-a u vezi s vojnom opremom za potrebe SRK-a. Nakon što bi Generalštab VJ-a odobrio te zahtjeve, materijalna sredstva su upućivana u preduzeće "Pretis"-Vogošća, a potom su posredstvom preduzeća "Krušik"-Valjevo dostavljana VRS-u, konkretnije SRK-u.

4811. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.5.3, u vezi s Mladićevim ličnim učešćem u razvoju modifikovanih avio-bombi. Osim tih zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić dobijao pomoć od VJ-a u razvoju i nabavci tih oružja.

4812. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u decembru 1993. i januaru 1994., kako bi spriječio proboj blokade Sarajeva, prepotčinio bar jednu jedinicu VJ-a, zvanu "Gardijska motorizovana brigada", i stavio je pod komandu SRK-a na području oko Vogošće.

4813. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić za potrebe SRK-a primao vojnu pomoć od VJ-a, koja je uključivala pomoć u oružju, municiji i vojnim kadrovima. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su barem neka od materijalnih sredstava koja su pribavljena posredstvom VJ-a koristili pripadnici SRK-a u incidentima otvaranja snajperske i artiljerijske vatre po civilnom stanovništvu u Sarajevu.

4814. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kada se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.5 Učešće u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba

4815. Što se tiče navoda o ovom doprinosu, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Robert Donia**, stručnjak za istoriju Bosne i Hercegovine;[16928] **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[16929] **Milenko Inđić**, koji je bio oficir za vezu VRS-a, zadužen za saradnju sa međunarodnim organizacijama i ustanovama;[16930] **svjedok RM-511**, pripadnik SRK-a,[16931] kao i dokumentarni dokazi.[16932]

4816. Na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 12. maja 1992., Mladić je rekao sljedeće: "Strah, sila boga ne moli, a bog silu ne voli. Ali to ne znači sada da Muslimane treba proterati ili podaviti […] I Srbi i Muslimani jedni druge moraju čuvati […] [a]li ima načina da mi njih možemo neutralisati. Kako su ti Muslimani negdje gore oko Kalinovika u nekakvom okruženju."[16933] Još je dodao: "Kako je ta vojna bolnica

[16928] Robert Donia, T. 15492-15493; P1998 (Biografija Roberta Donie), str. 5. Dokazi Roberta Donie razmotreni su u poglavlju 9.3.7.
[16929] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020.
[16930] D614 (Milenko Inđić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 1-2. Dokazi Milenka Inđića razmotreni su u poglavlju 9.5.11.
[16931] Svjedok RM-511, T. 4983, 4993, 4996, 5056; P500 (List sa pseudonimom). Dokazi svjedoka RM-511 razmotreni su u poglavlju 9.5.11.
[16932] Dokazni predmet P356 je razmotren u poglavlju 9.3.7; P359 je razmotren u poglavlju 9.5.3; dokazni predmet P2508 takođe je razmotren u poglavlju 9.3.7; dokazni predmet P3076 takođe je razmotren u poglavlju 9.3.7; i dokazni predmet P4583 takođe je razmotren u poglavlju 9.3.7.
[16933] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 1, 35.

bila u blokadi, tako su u blokadi i Muslimani. Nemaju oni kuda. Nemaju ni radi toga što je glava aždaje fundamentalizma ispod našeg čekića."[16934] Nadalje, Mladić je izjavio sljedeće: "Ne osvaja se Sarajevo pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu. Tako se ne mogu dobiti ni pregovori."[16935] Prema Mladićevim riječima, Muslimani su u gorem položaju nego "blokirana Vojna bolnica, koja nije nikakva borbena ustanova u Sarajevu […]".[16936] Još je napomenuo: "[N]iti će oni imati fajde od te vojne bolnice, niti Koševske bolnice, niti od Sarajeva, ako ne prihvate mir. Mi njima odmah možemo ponuditi mir, da razgovaramo o miru. Ako bude rata, Bosna, a još manje Sarajevo, nikome neće služiti. Mislim ono što je van fronta. Sarajevo ne treba pljuckati s dva minobacača."[16937] Mladić je također dodao: "[A]ko hoćemo da prinudimo Muslimane na predaju, oko Sarajeva mora da se načička 300 cijevi."[16938] Potom je izjavio: "I Sarajevo, ne trebaju mi nikakvi aplauzi, zemljače. Ja to ne radim ni za priznanje, već samo radim da osvetim kosti mojih mrtvih drugova. Jer ako se sjetim na njih, ne mogu da govorim."[16939]

4817. Kasnije je Mladić dodao sljedeće: "I kad se potučemo za Sarajevo, mi ne smijemo kazati pred međunarodnom javnosti […] isključićemo vam vodu i struju […] [A] mi trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajeva i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti […] Mi ne smijemo kazati: Mi ćemo uništiti Sarajevo, ne mi nećemo, mi hoćemo da sačuvamo Sarajevo, nama Sarajevo treba. Mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, ne, jer to Ameriku diže na noge, ali […] jednog dana nema vode u cijelom Sarajevu. Šta je, ne znamo, havarija, da mi opravimo, ne mi ćemo opraviti, polako. [...] Prema tome, mi moramo mudro saopštiti svijetu, gađali su oni, pogodili dalekovod i nestalo struje, gađali vodovod, nestalo struje tu i tu, vršimo napore i popravljamo, to je ta diplomatija."[16940]

4818. **Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da su se on i drugi 25. maja 1992. sastali s Mladićem i Biljanom Plavšić radi razgovora o evakuaciji ljudstva JNA iz kasarni u

[16934] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 35.
[16935] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 35.
[16936] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 33-34.
[16937] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 38.
[16938] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 36.
[16939] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 36.
[16940] P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 38-39.

Sarajevu.[16941] Mladić je rekao da evakuacija mora biti izvršena u roku od tri dana ili će protiv Sarajeva biti preduzete stroge mjere.[16942] Svjedok je Mladićeve riječi protumačio kao prijetnju da će Sarajevo biti meta napada vatrom iz teške artiljerije.[16943] Mladić je isto tako rekao da bi međunarodna vojna intervencija bila katastrofalna za Sarajevo i da bi grad bio sravnjen sa zemljom.[16944] Svjedok je to protumačio tako da bi Mladić artiljerijskom vatrom sravnio grad sa zemljom.[16945] Mladić je dodao, pokazujući na značku na Wilsonovoj beretki, da bi značka UN-a postala značka smrti.[16946] Na tom sastanku, Mladić je takođe rekao da je podređen političkom rukovodstvu republike bosanskih Srba.[16947] Prema riječima tog svjedoka, Mladić mu je u nekoliko navrata rekao da on, kao vojni komandant, podliježe političkoj kontroli.[16948]

4819. Na 34. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj od 27. avgusta do 1. oktobra 1993., Karadžić je predočio dokumente koji su predstavljali "mirovni paket Ženenvske konferencije o bivšoj Jugoslaviji" i koji je sadržao "Ustavni sporazum o Savezu republika Bosne i Hercegovine".[16949] Što se tiče dijela sporazuma koji se odnosio na Sarajevo i peti strateški cilj, Karadžić je rekao da bi taj dio dozvolio bosanskim Srbima da najmanje dvije godine zadrže sve što je njihovo u Sarajevu.[16950] Karadžić je smatrao da se taj sporazum može smjesta prihvatiti i da nije potrebno da se o njemu dodatno raspravlja.[16951] Mladić je bio protiv sporazuma i rekao je da im je, takvim sporazumom, međunarodna zajednica "stavila ključ u bravu" u vezi sa Sarajevom.[16952] Mladić je rekao

[16941] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 72-73; John Wilson, T. 3956, 4038; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 1.
[16942] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 72-73; John Wilson, T. 3958, 4039; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 1.
[16943] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 72-73; John Wilson, T. 3964, 4039.
[16944] John Wilson, T. 3959; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 1.
[16945] John Wilson, T. 3959.
[16946] John Wilson, T. 3959.
[16947] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 74, 127; John Wilson, T. 4014; P326 (UNPROFOR, zapisnik o razgovoru s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), str. 2.
[16948] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 134, 136.
[16949] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 9.
[16950] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 15.
[16951] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 10-11.
[16952] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 40.

da je operacijom "Lukavac"-93 postignut cilj stvaranja republike bosanskih Srba.[16953] Dodao je da bi bosanski Srbi trebali od Bjelašnice napraviti svoj "Olimp".[16954]

4820. Na 37. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 10. januara 1994., Mladić je izjavio da "[d]anas teče operacija oko Sarajeva i prema Olovu, da vidimo šta možemo učiniti, pipkamo (ovo nemojte objavljivati ovo što govorim)".[16955] Takođe je rekao sljedeće: "Bolje je da [rat] vodimo sada kada su oni na kolenima, ili, nego da ih pustimo pet godina da predahnu i da mu ceo svet upumpa oružje, tehnologiju i pamet. Pa onda ćemo mi biti u njihovoj poziciji, kopaćemo kroz brdo ili ispod piste da bi opstali živi."[16956]

4821. Na 50. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 15. i 16. aprila 1995., Mladić je podsjetio skupštinu da bosanski Srbi drže 74% teritorije i da su stoga u najpovoljnijem položaju za pregovore.[16957] Rekao je da je zadatak srpske diplomatije i srpske politike da potvrdi ishod rata i da "ja, kao general, dok trajem, ne pristajem na drugo sem faktičko stanje".[16958] Nadalje, rekao je sljedeće: "Ali je tragedija što je vojska skinuta s Bjelašnice, bez da se ja pitam", i dodao i ovo: "Molim tu snagu koja je to učinila, bila ona međunarodna ili lokalna, neka skine Turke s Vlašića".[16959] Za Bjelašnicu je rekao da je ona "naš Olimp".[16960]

4822. Pretresno vijeće napominje da Inđićevo svjedočenje da je Mladić prednost davao demilitarizaciji, političkim pregovorima i mirnom rješenju situacije u Sarajevu, koje je razmotreno u poglavlju 9.5.11, protivrječi onome što je sam Mladić rekao na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 12. maja 1992., 34. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj od 27. avgusta do 1. oktobra 1993., 37. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 10. januara 1994., 50. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 15. i 16. aprila 1995., kao i onome što je Mladić zapisao u svom dnevniku za 8. novembar 1992. i 14. januar 1994., što se razmatra u ovom poglavlju i u poglavljima 9.3.7 i 9.5.3. Mladićeve izjave pokazuju da je on, umjesto političkim pregovorima, prednost davao vojnom provođenju politike vlade bosanskih Srba za Sarajevo. Pretresno

[16953] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 33.
[16954] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 44.
[16955] P3076 (Transkript 37. sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 20.
[16956] P3076 (Transkript 37. sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 19.
[16957] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 243.
[16958] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 243.
[16959] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 243
[16960] P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 250.

vijeće također podsjeća na ono što je Mladić rekao na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba, održane 12. maja 1992., da Srbi ne smiju međunarodnoj javnosti otkriti svoje planove u vezi sa Sarajevom i također napominje da su predstavnici UNPROFOR-a prisustvovali sastanku s Mladićem i Inđićem kada je Mladić iznio svoj stav u vezi sa Sarajevom. S obzirom na to da svjedočenje svjedoka protivrječi Mladićevim sopstvenim izjavama, kao i to da je Mladić rekao da Srbi ne bi trebali svoje namjere u vezi sa Sarajevom objelodanjivati pred međunarodnom javnošću, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati Inđićevo svjedočenje s tim u vezi.

4823. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da se optuženi obratio skupštini bosanskih Srba tokom 16. sjednice, održane 12. maja 1992., u vezi s političkim prijedlozima koji su se odnosili na politiku vlade bosanskih Srba za Sarajevo, uključujući pitanja međunarodne diplomatije. On je s drugim visokim članovima vlade bosanskih Srba također učestvovao u političkim raspravama na drugim sjednicama i sastancima Skupštine u periodu od maja 1992. do aprila 1995. u vezi sa Sarajevom, i predlagao, između ostalog, granatiranje Sarajeva ogromnih razmjera uz flagrantno zanemarivanje bezbjednosti civila, te izjavljivao da bi situaciju u Sarajevu trebalo riješiti vojnim, a ne političkim sredstvima.

4824. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kada se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.6 Širenje, podsticanje i/ili omogućavanje širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata

4825. Što se tiče navoda o ovom doprinosu, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio **Savo Sokanović**, koji je od decembra 1992. bio načelnik Sektora za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a,[16961] kao i dokumentarni dokazi, koji su razmotreni u poglavlju 9.3.8.[16962] S obzirom na to da su gore navedeni dokazi

[16961] Savo Sokanović, T.35678-35681.
[16962] P1966 (Glavni štab VRS-a, izvještaj Ratka Mladića, septembar 1992.); P5082 (Nadležnost i kadrovska popuna Organa za moral, verske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a, 10. februar 1995.); P7391 (Izvodi iz časopisa VRS-a *Srpska vojska*, 18. novembar 1992.); P7719 (Novinski članak –intervju s Mladićem, 25. juni 1993.).

razmotreni u drugim poglavljima, Pretresno vijeće će ovdje odmah iznijeti svoje zaključke.

4826. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je u periodu od septembra 1992. do juna 1995. optuženi učestvovao u uspostavljanju mašinerije za širenje propagande i da je tu mašineriju koristio za širenje antimuslimanske i antihrvatske propagande, kako je dalje objašnjeno u poglavlju 9.3.8. Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo dokaze i konstatovalo da u nekim slučajevima te propagandne aktivnosti nisu bile ograničene na konkretne opštine ili regije, već su bile upućene ljudima srpske nacionalnosti u Bosni i Hercegovini, kako bi se u bosanske Srbe usadio strah od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, kao i mržnja prema njima. Pretresno vijeće konstatuje da to, zajedno s karakterom propagande, pokazuje da je optuženi namjeravao da ta propaganda dospije do bosanskih Srba u svim opštinama, uključujući Sarajevo.

4827. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.7 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja[16963]

4828. U vezi s ovim vidom doprinosa koji se optuženom stavlja na teret, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[16964] **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[16965] i **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik

[16963] Pretresno vijeće ima u vidu da se u Optužnici navodi da je cilj UZP-a vezanog za Sarajevo izveden protiv "civilnog stanovništva" Sarajeva.
[16964] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020. Dokazi Johna Wilsona razmotreni su u poglavljima 5.3.1 i 5.3.11.
[16965] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287. Dokazi Ruperta Smitha razmotreni su u poglavlju 5.3.10.

Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[16966] kao i dokumentarni dokazi.[16967] S obzirom na to da su gore navedeni dokazi razmotreni u drugim poglavljima, Pretresno vijeće će ovdje odmah iznijeti svoje zaključke.

4829. Pretresno vijeće podsjeća na svoje činjenične i pravne zaključke u poglavljima 5.2.6, 5.3.1, 5.3.10, 5.3.11, 8.3, 8.6 i 8.7, u vezi sa sljedećim incidentima u kojima su snage VRS/SRK-a snajperskom i artiljerijskom vatrom napadale civile u Sarajevu: incidentom 11 iz Priloga F Optužnici – ranjavanje Alme Ćutune dok se 8. oktobra 1994. vozila tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne u Sarajevu; incidentom 1 iz Priloga G Optužnici – napad artiljerijskom, raketnom i minobacačkom vatrom na Sarajevo od 28. maja 1992. do ranih jutarnjih sati sljedećeg dana, u kojem su oštećene zgrade i ranjene svjedokinja RM-115 i Fadila Tarčin; incidentom 18 iz Priloga G Optužnici – granatiranje ulice u blizini pijace Markale u Sarajevu 28. avgusta 1995. koje su izvršile snage SRK-a, u kojem je poginulo 43 ljudi, a 88 ranjeno; jednim incidentom granatiranja Sarajeva 27. maja 1992. za koji se optuženi tereti, a koji nije naveden u prilozima Optužnici, kako je detaljnije opisano u poglavlju 5.3.11. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 3.1.1 i 3.1.4 o strukturi VRS/SRK-a i Mladićevom položaju u njoj. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje razmatranje Mladićevog neosporenog prijedloga o tome kako postupati s međunarodnom javnošću, koji je on iznio na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 12. maja 1992., shodno kojem je javnost trebalo obmanjivati kako ne bi došla do istine, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 9.5.5.

4830. Na osnovu gore navedenog, u vezi s incidentima od 27. maja 1992., 8. oktobra 1994. i 28. avgusta 1995., Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi negirao učešće ijednog pripadnika srpskih snaga u njima i da je, na pitanje pripadnika UNPROFOR-a, ustvrdio da su pucnjava i granatiranje poticali s položaja koje su držali bosanski Muslimani.[16968] S obzirom na stav optuženog i njegove riječi sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba u vezi s tim kako postupati s međunarodnom javnošću, naime da je treba obmanjivati, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi znao da su njegove izjave netačne ili da je u to vrijeme raspolagao s nedovoljno informacija, ali da je usprkos

[16966] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038. Dokazi Milovana Milutinovića razmotreni su u poglavlju 5.3.10.
[16967] P16 razmotren je u poglavlju 5.2.6.
[16968] U dokazima se pominju "Predsjedništvo", "bosanska strana", "muslimansku" ili "druga strana". Pretresno vijeće smatra da se svi navedeni izrazi odnose na bosanske Muslimane.

tome, odgovornost pripisivao bosanskim Muslimanima. U bilo kojem slučaju, njegove riječi u vezi s tim incidentima namjerno navode na pogrešan zaključak.

4831. Što se tiče incidenta 1 iz Priloga G Optužnici, do kojeg je, prema navodima, došlo 28. i 29. maja 1992., Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 5.3.1, 8.3, 8.6 i 8.7, da je optuženi lično vodio napad na, između ostalog, bolnicu s oznakom Crvenog krsta i stambeno naselje u kojem je uglavnom živjelo muslimansko stanovništvo, i da je to bilo namjerno izvršeno djelo nasilja usmjereno protiv civila koji nisu učestvovali u borbama. Na sastancima s predstavnicima UNPROFOR-a optuženi je rekao da preuzima odgovornost za napad, ali da je granatiranje bilo samo reakcija na provokacije i da je služilo isključivo u svrhu odbrane srpskog življa i naselja u Sarajevu od Armije BiH.[16969] Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi priznao odgovornost za napad i da nije porekao te zločine. Međutim, s obzirom na njegove riječi sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, kao i činjenicu da je napad izveden na bolnicu koja je imala oznaku Crvenog krsta u stambenom naselju u kojem je pretežno živjelo muslimansko stanovništvo i da je bio usmjeren protiv civila koji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima, Pretresno vijeće konstatuje da on što je optuženi rekao predstavnicima UNPROFOR-a namjerno navodi na pogrešan zaključak.[16970]

4832. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kada se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

[16969] U dokazima se pominju "snage Predsjedništva" i Pretresno vijeće smatra da se to odnosi na Armiju BiH.
[16970] V. takođe u poglavlju 9.4.2: P111 (Presretnuti telefonski razgovor od 28. maja 1992.). Pretresno vijeće smatra da se radi o snimku radio emisije; P105 (Snimak i djelimični transkript programa u kojem su emitovani presretnuti razgovori tokom bombardovanja Sarajeva od strane snaga VRS-a 28.-29. maja 1992.), str. 6-7; P330 (Presretnuti razgovori Mladića i njegovih potčinjenih u vezi s granatiranjem Sarajeva), str. 3-4.

9.5.8 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina usprkos tome što je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini

4833. U vezi s ovim vidom doprinosa, odbrana je iznijela argument da je Mladić rješavao probleme kada mu je neko ukazao na njih i da je činio sve što je bilo u njegovoj moći da pokrene istrage i osigura krivične sankcije ili, kada je to bilo primjereno, da nadležnim vlastima prijavi krivična djela, "budući da on nije tolerisao nezakonita ili nemoralna djela".[16971] Konkretno, odbrana je ukazala na Mladićev zahtjev za osnivanje zajedničkog istražnog tima nakon incidenta Markale 2 i na njegovo provođenje hitne istrage nakon napada na red za hljeb 27. maja 1992., kao na dokaz o tome da je Mladić pokretao istrage.[16972] Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s navodima o ovom doprinosu. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Dragan Lalović**, Srbin, pripadnik VRS-a;[16973] **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[16974] **Slobodan Tuševljak**, koji je bio komandir 1. voda 4. pješadijske čete 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade;[16975] **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[16976] i **Milorad Šehovac**, koji je od 23. maja do 15. avgusta 1992. bio načelnik štaba 1. posavske brigade u Brčkom, a od

[16971] Završni podnesak odbrane, par. 2417-2418.
[16972] Završni podnesak odbrane, par. 2418.
[16973] D498 (Dragan Lalović, izjava svjedoka, 26. maj 2014.) str. 1, par. 6-8, 18-19; Dragan Lalović, T. 21951. Dokazi Dragana Lalovića razmotreni su u poglavlju 9.3.10.
[16974] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020. Dokazi Johna Wilsona razmotreni su u poglavlju 5.3.11.
[16975] D539 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), str. 1, par. 2; D540 (Slobodan Tuševljak, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 13, 17; Slobodan Tuševljak, T. 23384-23386, 23389-23390; P6621 (Naređenje o imenovanjima u 4. četi 3. bataljona), str. 1. Dokazi Slobodana Tuševljaka razmotreni su u poglavlju 9.4.2.
[16976] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287. Dokazi Ruperta Smitha razmotreni su u poglavlju 5.3.10.

18. avgusta 1992. do sredine septembra 1995. komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-a;[16977] kao i dokumentarni dokazi.[16978]

4834. Najveći dio ovih dokaza razmotren je u drugim poglavljima. U relevantnim činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da mjesečni izvještaji Vojnog tužilaštva za područje Sarajeva nisu sadržali nijednu informaciju o krivičnim postupcima protiv pripadnika SRK-a po optužbama za ratne zločine.[16979] Protiv vojnika SRK-a pokretani su disciplinski postupci i izricane su im disciplinske mjere u stvarima koje se nisu odnosile na kršenja međunarodnog humanitarnog prava.[16980]

4835. Dana 14. septembra 1995., Mladić je obavijestio, između ostalih, 1. KK, 2. KK, SRK, DK i 65. zaštitni puk da je tog dana postignut sporazum između predsjednika republike bosanskih Srba i Richarda Holbrookea o prekidu neprijateljstava unutar zone Sarajevo i o prekidu bombardovanja ciljeva u republici bosanskih Srba od strane avijacije NATO-a.[16981] Mladić je gore navedenim jedinicama tim naređenjem zabranio otvaranje artiljerijske i bilo koje druge vatre po gradovima Tuzli, Bihaću, Sarajevu i Goraždu, za koje je Mladić rekao da imaju status zaštićenih zona. Mladić je zatim ponovio ovo naređenje i dodao da "[s]e artiljerijska vatra ne otvara po gradovima Tuzla, Bihać, Goražde i Sarajevo bez mog izričitog naređenja". Generali Tolimir i Dragomir Milošević trebali su sačiniti okvirni plan sporazuma o prekidu neprijateljstava unutar sarajevske zone isključenja i povlačenju teškog naoružanja iz ove zone i taj plan Mladiću dostaviti na uvid i odobrenje. Na kraju, Mladić je naveo da su mu za nepridržavanje mjera navedenih u tom naređenju lično odgovorni komandanti korpusa.[16982]

4836. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 5 i 8, gdje je konstatovalo da su pripadnici SRK-a odgovorni za incidente otvaranja snajperske i artiljerijske vatre u Sarajevu. Pretresno vijeće isto tako podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 3, gdje je konstatovalo da je Mladić bio komandant Glavnog štaba VRS-a i da

[16977] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), str. 1, par. 1-2; Milorad Šehovac, T. 24055. Dokazi Milorada Šehovca razmotreni su u poglavlju 9.4.2.
[16978] P7552 razmotren je u poglavlju 5.3.11; D66 razmotren je u poglavlju 9.5.11; P5054 razmotren je u poglavlju 9.3.10; P812 razmotren je u poglavlju 9.4.2; P876 razmotren je u poglavlju 9.4.2; P5064 razmotren je u poglavlju 9.3.10; P5065 razmotren je u poglavlju 9.3.10.
[16979] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1857.
[16980] Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 1859.
[16981] P4300 (Mladićevo naređenje upućeno komandantima SRK-a i raznih korpusa i jedinica VRS-a, u vezi s prekidom vatre, 14. septembar 1995.), str. 1-2.
[16982] P4300 (Mladićevo naređenje upućeno komandantima SRK-a i raznih korpusa i jedinica VRS-a, u vezi s prekidom vatre, 14. septembar 1995.), str. 2.

je SRK bio jedan od njemu potčinjenih korpusa. Pretresno vijeće stoga konstatuje da je Mladić bio dužan da preduzme odgovarajuće mjere za rješavanje zločina koje su počinili pripadnici SRK-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 3.1.2 da je ljudstvo SRK-a uglavnom bilo pod uobičajenim vojnim rukovođenjem i komandovanjem, da je SRK imao čvrst lanac izvještavanja i da je komanda SRK-a bila odgovorna svom pretpostavljenom, to jest Mladiću. Osim toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 5.3.1 o Mladićevom učešću u jednom konkretnom incidentu granatiranja. Naposljetku, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.5.7 o informacijama u vezi sa snajperskom i artiljerijskom vatrom koje je Mladiću dostavio UNPROFOR. Na osnovu tih zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić znao da su pripadnici SRK-a bili odgovorni za incidente otvaranja snajperske i artiljerijske vatre u Sarajevu.

4837. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.10, da optuženi jeste izdavao naređenja u vezi sa sprečavanjem nekih zločina i kažnjavanjem za te zločine, ali da nije preduzeo odgovarajuće mjere da spriječi zločine počinjene u realizaciji sveobuhvatnog UZP-a, ili da na odgovarajući način provede istrage ili da za te zločine kazni pripadnike VRS-a, među kojima su bili i pripadnici SRK-a.

4838. Što se tiče Mladićeve uloge u sprečavanju ili kažnjavanju zločina, posebno pripadnika SRK-a, Pretresno vijeće konstatuje da u mjesečnim izvještajima Vojnog tužilaštva za Sarajevo nema nikakvih informacija o krivičnim postupcima protiv pripadnika SRK-a za ratne zločine. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su protiv vojnika SRK-a pokretani disciplinski postupci i izricane disciplinske mjere za stvari koje se nisu odnosile na kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Pretresno vijeće podsjeća i na dokaze razmotrene u poglavlju 5.3.10, koji se odnose na zahtjev koji je Mladić uputio Smithu za pokretanje zajedničke istrage o incidentu. Pretresno vijeće konstatuje da Mladić jeste zatražio da se osnuje zajednička komisija za istragu incidenta, ali da nije preduzeo nijedan ozbiljan korak kako bi samostalno proveo istragu o učešću pripadnika SRK-a u njemu. S obzirom na sve gore navedeno, Pretresno vijeće konstatuje da nisu bile pokrenute nikakve konstruktivne istrage po navodima o ratnim zločinima koje su počinili pripadnici SRK-a. S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 9.5.7, da je Mladić u nekoliko navrata namjerno obmanuo pripadnike međunarodne zajednice u vezi sa zločinima koje su počinili pripadnici SRK-a.

4839. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da optuženi nije preduzeo odgovarajuće mjere da spriječi pripadnike SRK-a, povede istragu protiv njih ili ih kazni za zločine počinjene u realizaciji navodnog UZP-a u vezi sa Sarajevom.

4840. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kada se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.9 Nalaganje da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike tih enklava, i/ili provođenje i odobravanje takvog ograničavanja[16983]

4841. U vezi s navodima o ovom doprinosu, odbrana je iznijela argument da je Mladić preduzeo sve razumne napore kako bi osigurao bezbjednost i zaštitu ljudi u Sarajevu, time što je: naredio da aerodrom u Sarajevu bude stavljen na raspolaganje UNPROFOR-u za dostavu humanitarne pomoći iako je znao da će to SRK staviti u nepovoljan položaj; izdao naređenja za neometani prolaz konvoja s humanitarnom pomoći i nije izdao ili podržao nikakva naređenja za ometanje prolaza humanitarne pomoći kroz teritoriju pod kontrolom SRK-a.[16984] Jedino što se od konvoja s humanitarnom pomoći tražilo bilo je da se prije polaska registruju i da budu podvrgnuti pretresu kako bi jedinice SRK-a znale za prolaz konvoja i kako bi se spriječila zloupotreba konvoja s humanitarnom pomoći od strane ABiH.[16985] Ako su konvoji i kasnili, to je bilo zbog nedostatka ljudstva za pratnju, zbog borbenih dejstava, pojedinaca koji su postupali nezakonito i švercali ili prisvajali robu i pripadnika međunarodne zajednice ili UNPROFOR-a koji su se protivili inspekciji konvoja.[16986] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a;[16987] **David Fraser**, koji je od 17. aprila 1994. do 26. maja 1995. bio vojni pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor

[16983] Pretresno vijeće, pošto je razmotrilo Optužnica par. 8, 13(k) i 18, smatra da se ovo poglavlje odnosi samo na bosanske Muslimane u Sarajevu.
[16984] Završni podnesak odbrane, par. 1800, 1802, 1804, 1817.
[16985] Završni podnesak odbrane, par. 1818.
[16986] Završni podnesak odbrane, par. 1820-1823.
[16987] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839. Dokazi Michaela Rosea takođe su razmotreni u poglavlju 9.3.11.

Sarajevo;[16988] **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;[16989] **svjedok RM-163,** vojnik UNPROFOR-a, koji je 1993. i 1994. bio stacioniran u Sarajevu, a 1995. bio pripadnik Snaga za brzo reagovanje;[16990] **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevo;[16991] **Mile Sladoje**, koji je od aprila 1992. bio pripadnik 1. bataljona Ilidžanske brigade;[16992] **John Wilson**, šef vojnih posmatrača UN-a za UNPROFOR, koji je od 22. marta do 24. juna 1992. bio raspoređen u Sarajevo;[16993] **Rupert Smith,** koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[16994] **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovni;[16995] **Milorad Šehovac**, koji je od 23. maja do 15. avgusta 1992. bio načelnik štaba 1. posavske brigade u Brčkom, a od 18. avgusta 1992. do sredine septembra 1995. komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-a;[16996] **Svetozar Guzina**, koji je od juna 1992. do 1993. bio komandant 5. bataljona Ilidžanske brigade, a od 1993. do kraja rata komandant 1. bataljona Ilidžanske brigade;[16997] **Husein Aly Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[16998] **Jeremy Bowen**, koji je od jula 1992. do 1995. bio strani dopisnik BBC-ja na teritoriji bivše Jugoslavije;[16999] **Vlade Lučić**, koji je od 18. maja 1992. do kraja januara 1993. bio komandant bataljona 216. brdske brigade SRK-a, stacionirane na Grbavici, Sarajevo;[17000] **Neđo Vlaški**, koji je najkasnije od 1991. bio načelnik Uprave SDB-a za obezbjeđenje ličnosti i objekata;[17001] **Richard Gray**, koji je od 11. juna do 20. septembra 1992. bio viši vojni posmatrač UNPROFOR-

[16988] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 7, 11. Dokazi Davida Frasera takođe su razmotreni u poglavlju 9.3.11.
[16989] Reynaud Theunens, T. 20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4. Dokazi Reynauda Theunensa takođe su razmotreni u poglavlju 9.3.11.
[16990] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 4, 6-7, 9-10.
[16991] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.
[16992] D453 (Mile Sladoje, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 5.
[16993] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 6-8, 25, 64, 93; John Wilson, T. 3919, 4020.
[16994] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.
[16995] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.
[16996] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), str. 1, par. 1-2; Milorad Šehovac, T. 24055.
[16997] D514 (Svetozar Guzina, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), str. 1, par. 1, 36-37; Svetozar Guzina, T. 22467, 22527-22528, 22552.
[16998] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3578. Dokazi Huseina Aly Abdel-Razeka takođe su razmotreni u poglavlju 5.1.1.
[16999] P2515 (Jeremy Bowen, izjava svjedoka, 10. avgust 2009.), str. 1-2, par. 3, 5; Jeremy Bowen, T. 18027.
[17000] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 3-6, 8-9, 13.

a za Sektor Sarajevo i koji je od 10. aprila 1992. bio stacioniran u Sarajevu;[17002] **Vladimir Radojčić**, koji je od januara 1993. do kraja rata bio komandant Ilidžanske brigade VRS-a;[17003] **Velimir Dunjić**, koji je od avgusta 1992. do januara 1993. bio komandant Igmanske brigade SRK-a;[17004] **Miloš Škrba**, koji je bio komandir 2. pješadijske čete 2. pješadijskog bataljona u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi SRK-a;[17005] **Predrag Trapara**, koji je od 1992. i sve vrijeme trajanja sukoba bio komandir 5. čete 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade;[17006] **Pyers Tucker**, oficir britanske vojske, koji je od oktobra 1992. do marta 1993. služio u UNPROFOR-u kao vojni pomoćnik;[17007] i **Slavko Kralj**, koji je od 1992. do novembra 1994. bio oficir za vezu 1. KK-a, a od 4. novembra 1994. radio u Odjeljenju za odnose s inostranim vojnim predstavnicima pri Glavnom štabu VRS-a;[17008] kao i dokumentarni dokazi.[17009]

[17001] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 8. avgust 2014.), par. 2 .

[17002] D1413 (Richard Gray, izjava svjedoka, 22. april 2012.), par. 2, 4-5; D1423 (Potvrda o dodjeli UN-ove medalje za službu u UNPROFOR-u – Richard Gray).

[17003] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 1. Dokazi Vladimira Radojčića takođe su razmotreni u poglavlju 5.1.1.

[17004] Velimir Dunjić: T. 24883.

[17005] D524 (Miloš Škrba, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 1, 6, 15; Miloš Škrba. 22797-22798, 22803-22804, 22822, 22902, 22887. Dokazi Miloša Škrbe takođe su razmotreni u poglavlju 9.3.11.

[17006] D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), str. 1, par. 1; Predrag Trapara, T. 21121, 21141-21142.

[17007] P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 4, 6; Pyers Tucker, T. 3751. Dokazi Pyersa Tuckera takođe su razmotreni u poglavlju 9.3.11.

[17008] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, juni 2013.), par. 3; Slavko Kralj, T. 27437.

[17009] D725 (Mladićevo naređenje komandantima korpusa (1KK, 2. KK, SRK, IBK, HK, DK) o informaciji o prolasku kolone UNPROFOR-a, 30. novembar 1992.) razmotren je u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet D726 (Mladićevo naređenje svim brigadama, Samostalnom bataljonu Skelani i Taktičkoj grupi Višegrad o prolazu humanitarne pomoći, 14. maj 1993.) razmotren je u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet D717 (Milovanovićevo naređenje, upućeno komandama 1. KK-a, 2. KK-a, SRK-a, IBK-a, HK-a i DK-a, i Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, o aktivnostima UNPROFOR-a i humanitarnim organizacijama, 26. septembra 1993.) razmotren je u poglavlju 9.3.11. Dokazni predmet P1758 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, koji je potpisao Mladić, u vezi s konvojima i humanitarnom pomoći, 15. maj 1993.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P2245 (Mladićev telegram u vezi s konvojima i humanitarnom pomoći, 16. maj 1993.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet D1531 (Uputstva VRS-a u vezi s nesmetanim kretanjem humanitarne pomoći, 6. septembar 1993.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.); dokazni predmet D2032 (Milovanovićevo naređenje u vezi s kretanjem UNPROFOR-a i grupa za dostavu humanitarne pomoći, 10. avgust 1993.); dokazni predmet P735 (UNPROFOR, faks koji je de Mello uputio Akashiju, 30. januar 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P761 (UNPROFOR, faks koji je Akashi uputio Annanu, 7. mart 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P587 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 10. april 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P608 (Naređenje zamjenika komandanta Milutina Skočajića, 10. april 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet D462 (Borbeni izvještaj Manojla Milovanovića, 11. april 1994.); dokazni predmet P6930 (Glavni štab VRS-a, naređenje Ratka Mladića, 19. april 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P514 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Mladić, o postupanju s pripadnicima međunarodnih organizacija, 13. april 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P588 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, koji je potpisao Manojlo Milovanović, načelnik štaba, 14. april 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P5228 (UNPROFOR, memorandum generala Brinkmana, 24. septembar 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P763 (UNPROFOR, faks Akashija upućen Annanu, 4.

4842. **John Wilson** je u svom svjedočenju izjavio da su 1. juna 1992., pripadnici francuske zaštitne čete i vojni posmatrači bili u pratnji humanitarnog konvoja koji je pokušao da dostavi hranu na Dobrinju. S dostavom su se prethodno bili usaglasili i Srbi i Muslimani. U blizini Nedžarića, na dva autobusa u kojima se nalazila hrana i nenaoružano civilno osoblje, koje su činili dobrovoljci iz Sarajeva, otvorena je žestoka vatra iz mitraljeza. Vozač prvog autobusa je ubijen, a jedan putnik je teško ranjen. Većina civilnih dobrovoljaca ubijena je u tom napadu. Kada je francuski zapovjednik postavio svoj oklopni transporter između autobusa i mitraljeskog položaja, na prozor oklopnog transportera otvorena je neprekidna vatra iz mitraljeza. Pripadnici UNPROFOR-a su se kasnije pokušali vratiti na to mjesto kako bi izvukli ranjene i mrtve, ali su ih u tome spriječili vojnici naoružani protivtenkovskim raketama.[17010] Na sastanku održanom 3. juna 1992., predstavnici srpske strane priznali su da su srpske snage presrele humanitarni konvoj na Dobrinji, ali samo zato što je srpska vojska bila zbunjena.[17011]

4843. **Richard Gray** je izjavio da je komandant UNPROFOR-a u Sektoru Sarajevo sklopio sporazum sa bosanskim Srbima o otvaranju sarajevskog aerodroma.[17012] Isto tako je izjavio da su bosanski Srbi pristali na to da UN preuzme aerodrom kako bi se omogućila dostava humanitarne pomoći.[17013] **Vladimir Radojčić** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da je sarajevski aerodrom u junu 1992. predat UN-u kako bi se

---

juni 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P764 (UNPROFOR, faks koji je Viktor Andrejev uputio Sergiu Vieiri de Mellu, 22. juli 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P774 (UNPROFOR, faks koji je Akashi uputio Annanu, 2. decembar 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P729 (Izvještaj štaba Komande za Bosnu i Hercegovinu o sastanku na Palama, 12. decembar 1994.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P5229 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o režimu i kontroli kretanja na teritoriji republike bosanskih Srba, 2. mart 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P880 (Politička ocjena situacije u Bosni i Hercegovini za period od 12. do 18. marta 1995., 18. mart 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P2196 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 4. juni 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P2197 (Mladićevo pismo, upućeno generalu Janvieru, 12. juni 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P2198 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 17. juni 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P6620 (Faks poruka Davida Harlanda iz UNPROFOR-a, 8. juli 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P1758 (Izvještaj o kretanju humanitarne pomoći i konvoja, koji je potpisao Mladić, 15. maj 1993.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11; dokazni predmet P7405 (UNPROFOR, sedmični izvještaj o situaciji, 8-15. maj 1995.) takođe je razmotren u poglavlju 9.3.11.

[17010] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 70.

[17011] P320 (John Wilson, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 70; P336 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.), str. 3.

[17012] D1413 (Richard Gray, izjava svjedoka, 22. april 2012.), par. 6. Pretresno vijeće napominje da ovaj svjedok ne navodi tačno o kojem periodu govori, ali da je on bio viši vojni posmatrač za UNPROFOR u Sektoru Sarajevo od 11. juna 1992. do 20. septembra 1992. i stacioniran u gradu od 10. aprila 1992.

[17013] D1413 (Richard Gray, izjava svjedoka, 22. april 2012.), par. 6. V. takođe dokaze koje je iznio Milorad Šehovac, koji je u svom svjedočenju izjavio da je u junu 1992. sarajevski aerodrom bio predat

humanitarna pomoć mogla dostavljati civilima, i bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima, u Sarajevu s obje strane linije razdvajanja.[17014] On je imao jasno naređenje od viših komandi da se svaki konvoj s humanitarnom pomoći koji su odobrile više civilne i vojne vlasti treba propustiti.[17015] Do zaustavljanja konvoja je dolazilo uslijed izostanka saglasnosti više komande zbog neregularnosti tih konvoja.[17016] Ilidžanska brigada je vršila obezbjeđenje humanitarnih konvoja i svjedok je vidio kako 1. korpus Armije BiH koristi konvoje u vojne svrhe, što je bio jedan od razloga zbog kojeg su više komande odbijale dati saglasnost za prolaz humanitarnih konvoja. Ilidžanska brigada je primala dojave od pripadnika međunarodnih snaga i obavještajnih organa da je veliki dio humanitarne pomoći odlazio u skladišta ABiH umjesto da bude dostavljen civilima. Pomoćnik za bezbjednosne poslove Ilidžanske brigade Nikola Mijatović pronašao je na podu jednog vozila francuskih snaga UNPROFOR-a municiju koja je bila namijenjena ABiH.[17017] **Milorad Šehovac** je u svom svjedočenju izjavio da je imao saznanja o tome da je Ilidžanska brigada omogućavala prolaz konvoja s humanitarnom pomoći za civile u Sarajevu.[17018]

4844. Prema službenoj zabilješci Ratnog odjeljenja MUP-a Ilidža od 29. septembra 1992., Velimir Dunjić je odbio da tog dana odobri prolaz konvoja UNHCR-a s vozačima bosanskim Muslimanima na osnovu toga što je osoblje UNHCR-a nosilo pisma bosanskim Muslimanima.[17019] U zabilješci se navodi da je Dunjić postavio ultimatum oficirima UNPROFOR-a i predstavnicima UNHCR-a da mu dostave garanciju da ubuduće u konvojima neće biti vozača muslimanske nacionalnosti i da neće prenositi nikakav kompromitujući materijal, pisma i hranu bosanskim Muslimanima u Sarajevu.[17020] Prema zabilješci, Dunjić ih je takođe upozorio da će zaplijeniti cijeli konvoj i sve kamione ako ijedan od gore navedenih uslova ne bude ispunjen.[17021] U zabilješci se navodi da je Komanda VRS-a obavezala MUP da više ne propusti nijedan konvoj kroz srpsku teritoriju ako ne budu ispunjeni gore navedeni uslovi i od MUP-a je

---

UN-u za humanitarne potrebe. D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 8; D560 (Ispravke izjave svjedoka, 10. juli 2014.), par. 8.
[17014] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 12, 46.
[17015] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 46.
[17016] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 46.
[17017] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 47.
[17018] D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), par. 38.
[17019] P6702 (Naređenje MUP-a, Ratno odjeljenje Ilidža, 29. septembar 1992.), str. 1.
[17020] P6702 (Naređenje MUP-a, Ratno odjeljenje Ilidža, 29. septembar 1992.), str. 1; Velimir Dunjić: T. 24900.
[17021] P6702 (Naređenje MUP-a, Ratno odjeljenje Ilidža, 29. septembar 1992.), str. 1.

zatražila dalje instrukcije.[17022] Dunjić je porekao da je zaustavio prolaz hrane upućene Muslimanima, ali je rekao da je zabranio kompromitujući materijal, kao što su oružje i municija, koje su pripadnici njegove jedinice u dva navrata našli u konvojima.[17023]

4845. **Husein Aly Abdel-Razek** je u svom svjedočenju izjavio da su sve vrijeme obje strane, ali uglavnom Srbi, zaustavljali, pregledavali i blokirali konvoje UNPROFOR-a i UNHCR-a.[17024] Prisjetio se jednog razgovora s Biljanom Plavšić koja je izrazila zabrinutost zbog vozača UN-a muslimanske nacionalnosti zato što su oni vjerovatno dostavljali podatke "Bošnjacima".[17025] Svjedok je rekao da se požalio Galiću nakon što su ga Srbi zaustavili na putu do aerodroma.[17026] Galić je odgovorio da nije imao namjeru zaustaviti svjedoka lično, ali da je imao dojave o tome da neki Muslimani pokušavaju pod zaštitom UN-a doći do aerodroma.[17027] Svjedok je tvrdio da francuski bataljon nije prekršio svoj mandat na aerodromu i da je bio veoma striktan po pitanju nepristrasnosti.[17028] Dana 8. oktobra 1992., Adnan Abdel-Razek je pisao svom potčinjenom u Odjeljenju za civilne poslove UNPROFOR-a Cedricu Thornberryju da je nazvao g. Ahtisaarija i izvijestio ga o tome da je opšte raspoloženje ljudi u Sarajevu na najnižem nivou od aprila 1992. zbog nestašice vode i struje i neprekidnog granatiranja civila.[17029] Adnan je dalje naveo da su obustava humanitarnih letova koja je trajala mjesec dana i male količine hrane koja je dolazila kopnenim konvojima UNHCR-a doveli do kritičnih posljedica u vezi s hranom. Slučajevi gladi još nisu uočeni, ali znakovi pothranjenosti bili su sve očitiji, naročito kod djece. Takođe je podsjetio na to da su srpski dužnosnici, kao što su Biljana Plavšić i Galić, gotovo izričito priznali da su oni prekinuli snabdijevanje Sarajevo vodom u znak odmazde za prekid telefonskih linija s Palama i snabdijevanja vodom Ilijaša, malog mjesta u blizini Sarajeva.[17030]

4846. Prema službenoj zabilješci Ratnog odjeljenja MUP-a Ilidža od 29. oktobra 1992., konvoj humanitarne organizacije "The Serious Road Trip" zaustavljen je na kontrolnom punktu zvanom "mostarska raskrsnica". Osobe koje su pretražile konvoj oduzele su

[17022] P6702 (Naređenje MUP-a, Ratno odjeljenje Ilidža, 29. septembar 1992.), str. 2.
[17023] Velimir Dunjić: T. 24900.
[17024] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 9, par. 43-44. Pretresno vijeće primjećuje da tačan vremenski period nije jasan, ali da je svjedok bio komandant Sektora Sarajevo UNPROFOR-a od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993.
[17025] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 9, par. 43.
[17026] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 9, par. 44.
[17027] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 9, par. 44.
[17028] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 9, par. 44-45.
[17029] P303 (Bilješka za g. Thornberryja, koju je potpisao Adnan Abdel-Razek, 8. oktobar 1992.), str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3604-3605.

medicinsku opremu i sredstva, uključujući hranu, lijekove i odjeću, koji su bili namijenjeni bolnici u Sarajevu, zato što ta oprema i sredstva nisu bili navedeni u dokumentaciji. Međutim, ta oprema i sredstva kasnije su predati bolnici "Žica" u Blažuju, jer su, prema zabilješci, bili neophodni "našoj bolnici".[17031] Osim toga, oduzeta su i dva paketa adresirana na osobe muslimanske nacionalnosti jer nisu imali potvrdu srpskog SJB-a.[17032]

4847. **Velimir Dunjić** je u svom svjedočenju izjavio da je 17. novembra 1992., na savjetovanju o vojnoj i političkoj situaciji, Mladić svojim potčinjenima naredio da se ponašaju profesionalno i fer prema pripadnicima UNPROFOR-a, da ne dozvole prolaz oružja i municije na područje odgovornosti svojih jedinica i da omoguće konvojima s humanitarnom pomoći da neometano prođu.[17033] Na osnovu zaključaka i zadataka sa savjetovanja 29. novembra 1992., Dunjić je komandantima jedinica naredio sljedeće: (a) imati na umu svoj odnos i ponašanje prema pripadnicima UNPROFOR-a; (b) obezbijediti da se pripadnici svake jedinice pristojno ponašaju prema pripadnicima UNPROFOR-a; (c) odmah preduzimati disciplinske mjere za sva kršenja dobrog ponašanja, uključujući pokretanje krivičnog postupka; i (d) prijaviti svaki propust u ponašanju pripadnika UNPROFOR-a prema pripadnicima jedinice.[17034] Prema riječima svjedoka, bila je opštepoznata činjenica da su muslimanske jedinice kretale u napad dva ili tri dana nakon prolaza konvoja s humanitarnom pomoći kroz zonu odgovornosti Igmanske brigade.[17035] U dvije prilike, na kontrolnim punktovima je bila pronađena municija u duplom dnu kamiona.[17036] Isto tako, barut je pronađen u bocama medicinskog kiseonika.[17037] O tim događajima postoje video zapisi i izvještaji televizije bosanskih Srba. Zbog toga su pripadnici UN-a pisanim putem dobijali instrukcije o mjerama kontrole koje su preduzimane prilikom prolaza konvoja s humanitarnom pomoći. Svjedok je naveo da je, usprkos tome, svim konvojima bio dozvoljen prolaz.[17038]

[17030] P303 (Bilješka za g. Thornberryja, koju je potpisao Adnan Abdel-Razek, 8. oktobar 1992.), str. 1.
[17031] P6770 (Službena zabilješka Ratnog odjeljenja Ilidža, 20. oktobar 1992.), str. 1.
[17032] P6770 (Službena zabilješka Ratnog odjeljenja Ilidža, 20. oktobar 1992.), str. 1-2.
[17033] D607 (Naređenje iz Komande Vojne pošte u vezi sa stavom i ponašanjem prema UNPROFOR-u, 29. novembar 1992.); Velimir Dunjić, T. 24983, 24900.
[17034] D607 (Naređenje iz Komande Vojne pošte u vezi sa stavom i ponašanjem prema UNPROFOR-u, 29. novembar 1992.).
[17035] D598 (Velimir Dunjić, izjava svjedoka, 12. novembar 2012.), par. 14.
[17036] D598 (Velimir Dunjić, izjava svjedoka, 12. novembar 2012.), par. 14.
[17037] D598 (Velimir Dunjić, izjava svjedoka, 12. novembar 2012.), par. 14; Velimir Dunjić: T. 24900.
[1703817038] D598 (Velimir Dunjić, izjava svjedoka, 12. novembar 2012.), par. 14.

4848. **Predrag Trapara** je u svom svjedočenju izjavio da je humanitarna pomoć namijenjena za dio Sarajeva pod muslimanskom kontrolom prolazila kroz zonu odgovornosti njegove jedinice Bjelopoljskom cestom.[17039] Njegova jedinica je iz komande bataljona primala naređenja da propusti konvoje i uvijek ih je propuštala.[17040] Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je bilo slučajeva kad je UNPROFOR zloupotrijebio konvoje s humanitarnom pomoći tako što ih je koristio da Muslimanima dostavi oružje.[17041] Svjedok je krajem 1992. bio na raskrsnici u Lukavici kad je Vojna policija korpusa pronašla sedam pušaka u pošiljci humanitarne pomoći koja je bila namijenjena dijelu Sarajeva pod muslimanskom kontrolom.[17042] Puške su oduzete i konvoj je detaljno pregledan, a zatim je nastavio svojim putem.[17043]

4849. U januaru 1993., Vladimir Radojčić je izvijestio Komandu SRK-a da konvoji UNPROFOR-a prolaze bez ometanja, osim konvoja za Butmir koji je vraćen zbog minobacačkog napada u sektoru Doma zdravlja u trenutku prolaska konvoja.[17044]

4850. U odluci od 7. maja 1993., upućenoj Glavnom štabu VRS-a, koju je potpisao Karadžić, navodi se da treba omogućavati nesmetano doturanje humanitarne pomoći "na područja druge strane" i vršiti kontrolu humanitarne pomoći potpuno, efikasno, korektno i sa što manje zadržavanja.[17045] Odluka je izdata u kontekstu prekida vatre i provođenja rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a broj 824.[17046] Stanislav Galić, komandant SRK-a, naredio je 15. maja 1993. svim jedinicama SRK-a da osiguraju nesmetan prolaz za humanitarnu pomoć i osoblje koje dostavlja pomoć stanovništvu suprotstavljene strane i da se pridržavaju Ženevskih konvencija i drugih pravila međunarodnog prava.[17047] Naređenje je izdato na osnovu direktive Predsjedništva bosanskih Srba od 14. maja 1993. i naređenja Glavnog štaba VRS-a od istog datuma.[17048]

[17039] D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 21-22.
[17040] D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 21-22; Predrag Trapara, T. 21128, 21131-21132, 21138, 21195.
[17041] D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 21-22.
[17042] D459 (Predrag Trapara, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 21-22; Predrag Trapara, T. 21195.
[17043] Predrag Trapara, T. 21195.
[17044] D815 (Dnevni izvještaj, upućen Komandi SRK-a, januar 1994.). V. takođe D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 118.
[17045] D460 (Karadžićeva odluka, upućena Glavnom štabu VRS-a, 7. maj 1993.).
[17046] D460 (Karadžićeva odluka, upućena Glavnom štabu VRS-a, 7. maj 1993.).
[17047] D1981 (Naređenje SRK-a o nesmetanom prolazu humanitarne pomoći, 15. maj 1993.); D1989 (Naređenje SRK-a o nesmetanom prolazu humanitarne pomoći, 15. maj 1993.), str. 1-2.
[17048] D1981 (Naređenje SRK-a o nesmetanom prolazu humanitarne pomoći, 15. maj 1993.); D1989 (Naređenje SRK-a o nesmetanom prolazu humanitarne pomoći, 15. maj 1993.), str. 1.

4851. **Svetozar Guzina** je u svom svjedočenju izjavio da su sve jedinice SRK-a, u skladu s naređenjima Vrhovne komande, Glavnog štaba VRS-a i komande Korpusa, morale omogućiti nesmetano kretanje konvoja koji su humanitarnu pomoć dostavljali u Sarajevo.[17049] Tokom rutinskih pregleda tih konvoja, pripadnici Guzininog bataljona otkrili su da pripadnici UNPROFOR-a snabdijevaju Muslimane zabranjenom i neprijavljenom robom, konkretno oružjem, pancirnim prslucima i slično.[17050] Guzina je naglasio da su bez ikakvih problema propuštali konvoje koji su preko Nedžarića išli za Sarajevo.[17051]

4852. **Miloš Škrba** je u svom svjedočenju izjavio da je na području koje je kontrolisala njegova jedinica vrijedilo uputstvo da se svim vozilima s humanitarnom pomoći dozvoli prolaz i da je tako i bilo.[17052] Prema svjedokovim riječima, na kontrolnim punktovima bili su pripadnici Vojne policije koji su bili zaduženi da pregledavaju vozila.[17053] **Vlade Lučić** je u svom svjedočenju izjavio da je opšti stav viših komandi VRS-a bio da se ne sprečava, već omogućava, prolaz humanitarne pomoći civilima u Sarajevu, uključujući i one koji su ostali na teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana.[17054] Od 18. maja 1992. do kraja januara 1993., jedinice tog svjedoka osiguravale su slobodan i bezbjedan prolaz konvojima humanitarne pomoći preko teritorije pod svojom kontrolom.[17055] On nije imao neposredna saznanja o zloupotrebi humanitarnih konvoja od strane 1. korpusa ABiH u cilju pribavljanja naoružanja, ali je u svom svjedočenju izjavio da je moguće da je to bio slučaj zato što je ABiH pojačala dejstva i što je imala novo naoružanje.[17056]

4853. Dana 16. juna 1993., Dragan Marčetić, zamjenik komandanta SRK-a, naredio je komandantima brigada, pukova i samostalnih bataljona da osiguraju dostavljanje humanitarne pomoći i slobodno kretanje međunarodnih humanitarnih organizacija uz "uobičajene mjere kontrole".[17057] Istovremeno je od njih zahtijevao da obezbijede vodu, gas i struju.[17058]

4854. Prema izvještaju od 3. novembra 1993., koji su MUP i SNB Pale uputili predsjedniku bosanskih Srba, predsjedniku vlade i predsjedniku skupštine bosanskih

[17049] D514 (Svetozar Guzina, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), par. 44; Svetozar Guzina, T. 22484-22485.
[17050] D514 (Svetozar Guzina, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), par. 44, 46; Svetozar Guzina, T.22485.
[17051] D514 (Svetozar Guzina, izjava svjedoka, 15. maj 2014.), par. 46; Svetozar Guzina, T.22485.
[17052] D524 (Miloš Škrba, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 10; Miloš Škrba, T. 22788, 22883.
[17053] Miloš Škrba, T. 22788, 22881, 22883.
[17054] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 26.
[17055] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 26; Vlade Lučić, T. 26274.
[17056] D658 (Vlade Lučić, izjava svjedoka, 5. novembar 2012.), par. 26.
[17057] D807 (Naređenje Komandi SRK-a, koje je potpisao Dragan Marčetić, 16. juni 1993.), str. 1-2.
[17058] D807 (Naređenje Komandi SRK-a, koje je potpisao Dragan Marčetić, 16. juni 1993.), str. 1-2.

Srba, od ustupanja Aerodroma Sarajevo UNPROFOR-u, postojala je razumna osnova za sumnju da se humanitarnim letovima doprema oružje i vojna oprema muslimanskoj strani, prevoze bezbjednosno interesantna lica i padobranima dostavljaju pošiljke na neprijateljske položaje. Tuneli koji su prokopani ispod aerodroma korišteni su za premještanje ljudstva ili cijelih jedinica ABiH iz Sarajeva i u njega. Te aktivnosti su se odvijale neometano, dok je rad predstavnika VRS-a na aerodromu bio gotovo potpuno blokiran. U izvještaju se navodi da je broj Muslimana zaposlenih na aerodromu u organizacijama kao što su UNHCR, UNPROFOR i MKCK daleko premašivao broj zaposlenih Srba i da se prema Srbima postupalo lošije.[17059] **Neđo Vlaški** je u svom svjedočenju izjavio da su Srbi, kad je počeo rat i nakon što su već formirali linije odbrane oko Sarajeva, predali sarajevski aerodrom UNPROFOR-u kako bi spriječili eskalaciju sukoba i riješili humanitarnu krizu.[17060] Upućujući na izvještaj od 3. novembra 1993., Neđo je izjavio da je odluka o predaji aerodroma bila zloupotrebljena, budući da se aerodrom koristio za dopremanje naoružanja Muslimanima.[17061]

4855. Dana 13. marta 1994., zamjenik komandanta SRK-a Dragomir Milošević uputio je dopis svim jedinicama, u kojem je naveo tekst naređenja predsjednika bosanskih Srba od istog datuma o tome da će se snage VRS-a u dane Bajrama, 13. i 14. marta 1994., maksimalno suzdržavati od odgovaranja na provokacije ABiH i da će zadržati samo onaj nivo aktivnosti koji je potreban za odbranu od ozbiljnih napada.[17062] U naređenju se takođe pominje da će VRS učiniti sve što je u njegovoj moći da osigura da konvoji koji dođu do njegovih linija, uključujući i onaj prema Maglaju, bezbjedno stignu na odredište.[17063] Jedinice VRS-a takođe su dobile zadatak da obavijeste pratnju konvoja o svim opasnostima od napada ili provokacija za koje protivnička strana može pokušati da optuži srpsku stranu.[17064]

4856. Dana 17. marta 1994., Hasan Muratović, ministar u Vladi Bosne i Hercegovine, i Momčilo Krajišnik, predsjednik skupštine bosanskih Srba, potpisali su u prisustvu Sergia de Mella, šefa Civilnih poslova UNPROFOR-a, Sporazum o slobodi kretanja na

[17059] D744 (Izvještaj SNB-a, MUP, u vezi s bezbjednosnim problemima na Aerodromu Sarajevo, 3. novembar 1993.).
[17060] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 8. avgust 2014.), par. 109.
[17061] D735 (Neđo Vlaški, izjava svjedoka, 8. avgust 2014.), par. 109.
[17062] D2023 (Naređenje predsjednika, upućeno VRS-u, u vezi s Bajramom, 13. mart 1994.), str. 1-2.
[17063] D2023 (Naređenje predsjednika, upućeno VRS-u, u vezi s Bajramom, 13. mart 1994.), str. 1.
[17064] D2023 (Naređenje Dragana Miloševića u vezi Bajramom, 13. mart 1994.), str. 1.

sarajevskom području.[17065] Sporazum je pozivao na otvaranje tri putna pravca za civilni saobraćaj i prijevoz humanitarne robe na području Sarajeva.[17066] Ta tri pravca bila su: putevi za aerodrom između Lukavice i Ilidže (strana bosanskih Srba) i Butmir-Dobrinja (strana bosanskih Muslimana); put Sarajevo-Vogošća-Visoko i put preko mosta Bratstva.[17067]

4857. **Radojčić** je u svom svjedočenju izjavio da je 9. aprila 1994. izvijestio da se u jednom konvoju s humanitarnom pomoći nalazila municija za "Browing" i sanitetski materijal, koji nisu bili na spisku robe koja se prevozila.[17068] Dana 12. maja 1994., svjedok je izvijestio da je granična policija tokom rutinske kontrole oklopnog transportera UN-a pronašla sedam sanduka minobacačkih mina bez ikakve dokumentacije o tome kome su te mine bile namijenjene.[17069] Snabdijevanje vodom, gasom i strujom u Sarajevu bilo je isključivo u nadležnosti civilnih vlasti.[17070] Ilidžanska brigada je imala informacije o tome da su muslimanske vlasti namjerno, u periodima dolazaka stranih delegacija, same sebi isključivale vodu, gas i struju kako bi se predstavile kao žrtve.[17071]

4858. **David Fraser** je u svom svjedočenju izjavio da se mandat UNPROFOR-a u Sarajevu sastojao od osiguravanja slobode kretanja konvoja s humanitarnom pomoći.[17072] Po svom dolasku u Sarajevo 17. aprila 1994., Fraser je u okviru referisanja upoznat s tim da je VRS kontrolisao protok humanitarne pomoći i slobodu kretanja UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a.[17073] UNPROFOR je smatrao, što je kasnije i potvrđeno, da Mladić i Glavni štab VRS-a kontrolišu protok humanitarne pomoći na području pod kontrolom bosanskih Srba i da time manipulišu u političke svrhe.[17074] To je bio jedan od načina na koji je VRS održavao kontrolu nad gradom.[17075] Fraser je u

[17065] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 1, 2.
[17066] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 2.
[17067] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 2.
[17068] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 127; D820 (Dnevni izvještaj koji je potpisao Vladimir Radojčić, 9. april 1994.), str. 1.
[17069] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 95; D828 (Izvještaj 1. Ilidžanske brigade, 12. maj 1994.), str. 1.
[17070] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 49.
[17071] D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 49.
[17072] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 14.
[17073] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 39, 42, 149; David Fraser, T. 5805, 5926-5927.
[17074] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 136-138; David Fraser, T. 5809-5810.
[17075] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 136.

svom svjedočenju izjavio da bi ih Mladić doveo do toga da im hrane, vode i goriva ostane za samo jedan dan, a zatim bi im pokazao ko ima kontrolu tako što bi pustio konvoj u grad. Negdje oko Božića 1994., UNPROFOR je bio bez zaliha 20 dana. Iz razgovora s generalom Miloševićem, Frazeru je bilo jasno da on nije bio taj koji je kontrolisao slobodu kretanja, već da je postupao po naređenjima s Pala.[17076] Fraser je potvrdio da su na mapama VRS-a bili tačno navedeni podaci o položaju snaga UN-a, broju snaga UN-a na svakoj lokaciji i njihovom nacionalnom sastavu, kao i lokaciji oružja kojima su raspolagale.[17077] Prema riječima svjedoka, to objašnjava kako je Mladić mogao predvidjeti kad će UNPROFOR ostati bez hrane, goriva i municije.[17078]

4859. Fraser je u svom svjedočenju takođe izjavio da je od 17. aprila 1994. sloboda kretanja za konvoje UN-a i konvoje s humanitarnom pomoći, namijenjene enklavama i Sarajevu, bila strogo ograničena i da je Mladićev štab kontrolisao operacije i kretanje UN-a.[17079] Fraser je do tog zaključka došao na osnovu ograničenja koja su uvedena širom enklava na teritoriji pod srpskom kontrolom i geografske rasprostranjenosti i sličnosti tih ograničenja.[17080] Za ograničavanje humanitarne pomoći navođena su mnoga opravdanja, ali je to ograničavanje na kraju pogađalo neborce.[17081] Fraser se nije sjećao da je ikad čuo da je u nekom konvoju s humanitarnom pomoći pronađeno oružje, osim kada je francuski bataljon prevozio municiju za svoje potrebe.[17082]

4860. Prema dnevnom izvještaju koji je Ilidžanska brigada uputila Komandi SRK-a od 18. aprila 1994., VRS nije bio u kontaktu sa "snagama" UNPROFOR-a osim kad je najavljenim vozilima UNPROFOR-a kojim je prevožena hrana pod pratnjom VRS-a bilo odobreno kretanje do odredišta.[17083]

4861. **Ratomir Maksimović** je u svom svjedočenju izjavio da se Komanda SRK-a nije protivila dostavi humanitarne pomoći civilima u Sarajevu.[17084] Stav "viših komandi" bio je da se humanitarna pomoć dostavlja preko "srpske" teritorije civilima "u gradu pod kontrolom muslimanskih vlasti".[17085] Zbog toga što je posjedovala informacije da se

[17076] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 137.
[17077] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 49; P3 (Knjiga mapa Sarajeva), str. 52, 57.
[17078] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 49.
[17079] David Fraser, T. 5808.
[17080] David Fraser, T. 5808.
[17081] David Fraser, T. 5927.
[17082] David Fraser, T. 5839, 5927.
[17083] D1784 (Dnevni izvještaj Ilidžanske brigade, upućen Komandi SRK-a, 18. april 1994.), str. 1-2.
[17084] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 44.
[17085] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 44.

humanitarni konvoji zloupotrebljavaju za prevoz borbenog materijala u korist 1. korpusa ABiH i da je sam UNPROFOR prevozio vojni materijal u humanitarnim konvojima, Komanda SRK-a je povremeno "kontrolisala" humanitarne konvoje.[17086] Svjedok je na jutarnjem referisanju saznao za incident u kojem je pronađeno oružje u konvoju s humanitarnom pomoći.[17087] Komanda SRK-a je imala informacije o tome da muslimanske vlasti prodaju robu iz konvoja s humanitarnom pomoći na crnom tržištu i da humanitarna pomoć često nije stizala do srpskih civila.[17088]

4862. **Svjedok RM-163** je u svom svjedočenju izjavio da su obje zaraćene strane, ali posebno VRS, pokušale da dovedu do zatvaranja sarajevskog aerodroma tako što su otvarale vatru na letjelice.[17089] Zbog toga je aerodrom često bio zatvoren, a time je bila obustavljena i dostava humanitarne pomoći.[17090] Predstavnici UNPROFOR-a učestvovali su na sastancima s političkim vođama bosanskih Srba, među kojima su bili Karadžić, Krajišnik i Koljević, a koji su se obično održavali u kasarni Lukavica ili na sarajevskom aerodromu, gdje su predstavnici UNPROFOR-a pokretali pitanja u vezi sa slobodom kretanja konvoja koji su dostavljali hranu i pozivali na obustavu dejstava protiv civilnog stanovništva.[17091] Mladić je takođe bio prisutan na mnogim od tih sastanaka.[17092]

4863. Dana 23. jula 1994., Manojlo Milovanović je, na osnovu naređenja predsjednika republike bosanskih Srba, naredio Komandi SRK-a da izvrši sve neophodne pripreme, uključujući predviđanje potrebnih snaga i sredstava, za zatvaranje "Plavog puta" koji je prelazio preko aerodroma Sarajevo, kako bi se spriječio prelazak Muslimana u Sarajevo i iz njega, te spriječio prelazak UNPROFOR-a i drugih humanitarnih organizacija preko aerodroma na putu za Igman i Lukavicu.[17093]

4864. Dana 26. jula 1994., Karadžić je izvijestio de Mella i Viktora Andrejeva, koordinatora Civilnih poslova UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, o potpunoj obustavi svakog daljnjeg provođenja sporazuma od 17. marta o prolazu preko sarajevskog aerodroma zbog: (a) krijumčarenja oružja od strane Muslimana; (b)

[17086] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 44-45.
[17087] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 45.
[17088] D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 46.
[17089] Svjedok RM-163, T. 6107.
[17090] Svjedok RM-163, T. 6107.
[17091] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 30; P636 (poruka UNPROFOR-a, 24. juli 1994.).
[17092] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 30-31.
[17093] P4634 (Dokument Glavnog štaba VRS-a, 23. juli 1994.), str. 1.

nastavka snajperskih dejstava Muslimana; (c) odbijanja Muslimana da provedu sporazum o razmjeni zarobljenika; i (d) nepoštovanja sporazuma o prekidu neprijateljstava.[17094] Putevi preko aerodroma zatvoreni su 27. jula 1994.[17095]

4865. **Fraser** je u svom svjedočenju izjavio da je 23. septembra 1994. prisustvovao telefonskom razgovoru između generala Brinkmana i Mladića, u kojem je Mladić jasno dao do znanja da je on taj koji kontroliše situaciju u Sarajevu.[17096] Mladić je bio bijesan zbog vazdušnih napada koje su snage NATO-a dan ranije izvršile na VRS i zahtijevao je izvinjenje i zaprijetio da će spriječiti ulazak svih konvoja u Sarajevo.[17097] Dana 27. septembra 1994., Akashi je poslao izvještaj Kofiju Annanu, u kojem je naveo da je UNPROFOR ozbiljno shvatio prijetnju koju je 25. septembra 1994. oficir za vezu VRS-a saopštio u Mladićevo ime, da bezbjednost aviona koji se približavaju aerodromu u Sarajevu više ne može biti "garantovana". Prijetnja je bila propraćena pokazivanjem projektila SAM-7 i protivvazdušnog naoružanja. Iako su ubrzo poslije toga te provokativne akcije obustavljene, prijetnja nije bila povučena i avioni su počeli slijetati u Sarajevo tek najmanje dva dana kasnije. Akashi je takođe izvijestio da je VRS znatno manje voljan da sarađuje s UNPROFOR-om, što je dovelo do nametanja novih ograničenja slobode kretanja u Sarajevu i oko njega i uskraćivanja odobrenja konvojima za dostavu zaliha.[17098]

4866. Prema sedmičnom izvještaju UNPROFOR-a o situaciji od 10. decembra 1994., Srbi su blokirali i ograničili kretanje konvoja s humanitarnom pomoći za Sarajevo i zaprijetili da će otvarati vatru na vozila UN-a ako budu koristila alternativni putni pravac prema gradu.[17099]

4867. Dana 31. decembra 1994., Bosna i Hercegovina, koju su predstavljali Izetbegović i komandant ABiH Rasim Delić, i republika bosanskih Srba, koju su predstavljali Karadžić i Mladić, potpisale su Sporazum o potpunom prekidu

[17094] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 2.
[17095] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 2.
[17096] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 142; David Fraser, T. 5774-5776. V. takođe P5228 (UNPROFOR, memorandum generala Brinkmana, 24. septembar 1994.) koji je razmotren u poglavlju 9.3.11.
[17097] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 142; David Fraser, T. 5774-5776; P579 (poruka generala Brinkmana, 24. septembar 1994.), str. 1.
[17098] P6555 (Pismo koje je Akashi iz UNPROFOR-a, Zagreb, poslao Annanu u UN, New York, 27. septembar 1994.), str. 2.
[17099] P775 (UNPROFOR, sedmični izvještaj u vezi sa stanjem u Sarajevu i na drugim područjima, 10. decembar 1994.), str. 5.

neprijateljstava, kojim su strane pozvane da provedu sporazum od 17. marta.[17100] Dana 12. januara 1995., bosanski Srbi su potvrdili svoju saglasnost za otvaranje tri putna pravca za prolaz civila i humanitarne robe koju su dali ranije, ali su od UNHCR-a tražili da objasni pojmove "međunarodna humanitarna organizacija" i "humanitarna roba".[17101] Dana 14. januara 1995., oficir za vezu VRS-a obavijestio je UNPROFOR, koji je otvorio puteve preko aerodroma, da oni "ne mogu garantovati" bezbjednost nikome ko pokuša da prođe tim putevima zato što su dvije stane u sukobu došle do mrtve tačke oko definicije tih pojmova.[17102] Dana 15. januara 1995., Karadžić je, kao prijedlog za početak provođenja Sporazuma od 17. marta, izjavio da su samo zvanične međunarodne humanitarne organizacije, osnovane na osnovu međunarodnih ugovora ili akata, i druge organizacije koje je predložio UNPROFOR ovlaštene da koriste puteve preko aerodroma.[17103] Što se tiče definicije pojma "humanitarna roba", vlada bosanskih Srba u potpunosti je prihvatila tumačenje Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji u vezi s humanitarnom pomoći kojoj je dozvoljen prelazak preko Drine.[17104] Međutim, vlada bosanskih Muslimana je odbacila prijedlog bosanskih Srba i ostala pri svom zahtjevu za potpuno provođenje Sporazuma od 17. marta, što je dovelo do toga da su putevi ostali zatvoreni.[17105] Nakon tri sastanka na visokom nivou pod predsjedavanjem UNPROFOR-a, obje strane su 23. januara 1995. potpisale protokol o provođenju Sporazuma od 31. decembra 1994., u kojem se poziva, između ostalog, na provođenje Sporazuma od 17. marta.[17106]

4868. **Mile Sladoje** je u svom svjedočenju izjavio da je krajem 1994. godine 1. bataljon Ilidžanske brigade zaustavio konvoj UNPROFOR-a na raskrsnici u Kasindolskoj ulici u Sarajevu, približno 200 metara od aerodroma.[17107] Obavještajna

[17100] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 3.
[17101] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 3.
[17102] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 4.
[17103] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 4. Kao zvanične međunarodne humanitarne organizacije navedeni su UNHCR, UNESCO, UNICEF, WHO, WFP, FAO, MKCK i Kancelarija specijalnog koordinatora za Sarajevo.
[17104] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 4.
[17105] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 4.
[17106] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 4-5.
[17107] D453 (Mile Sladoje, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 27; Mile Sladoje, T. 21075-21077; P6508 (Mapa s položajima minobacača i tenka 1. bataljona Ilidžanske brigade, s oznakama koje je dodatno unio Mile Sladoje).

služba brigade dojavila je svjedoku da konvoj prevozi naoružanje i pancirne prsluke za ABiH i brigada je pronašla oko 126 pancirnih prsluka i konfiskovala ih.[17108]

4869. Dana 1. februara 1995., putevi za aerodrom između Lukavice-Ilidže (strana bosanskih Srba) i Butmira-Dobrinje (strana bosanskih Muslimana) otvoreni su za zvanične humanitarne organizacije.[17109] Put Sarajevo-Visoko otvoren je nakratko od 10. februara 1995. do 24. februara 1995., kada su bosanski Srbi insistirali na tome da im se obezbijedi 20 litara goriva dnevno za policijske pratnje na tom "Plavom putu", ali je UNPROFOR taj zahtjev odbio.[17110]

4870. Dana 4. marta 1995., inspektor VRS-a odbio je praznom konvoju koji je organizovala Kancelarija specijalnog koordinatora za Sarajevo pristup putevima za aerodrom.[17111] **Rupert Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je na sastanku s Mladićem koji je 5. marta 1995. održan na Jahorini, Mladić zaprijetio kompletnom blokadom svih enklava, uključujući i Sarajevo, ako međunarodne sankcije protiv bosanskih Srba ne budu ukinute.[17112] Naveo je cijeli niz roba čija je nestašica vladala i ukratko opisao humanitarne posljedice nastavka sankcija.[17113] Prema Smithovim riječima, Mladić je svoje prijetnje mogao i ostvariti, budući da su njegove snage kontrolisale puteve u enklave i da je svaki konvoj i kamion morao proći kroz kontrolne punktove koje su držali bosanski Srbi.[17114] Osim toga, uvedene su administrativne kontrole shodno kojima su konvoji UN-a bili pregledavani i od njih se zahtijevalo da podnesu spisak svih predmeta u vozilima da bi mogli da dobiju odobrenje za prolaz konvoja.[17115]

4871. Dana 7. marta 1995., inspektori VRS-a za puteve za aerodrom odbili su dati odobrenje za prolaz konvoju UNHCR-a koji se sastojao od praznih kamiona i rekli da je

[17108] D453 (Mile Sladoje, izjava svjedoka, 10. maj 2014.), par. 27; Mile Sladoje, T. 21077-21078.
[17109] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 2, 5-6. Kao zvanične međunarodne humanitarne organizacije navedeni su UNHCR, UNESCO, UNICEF, WHO, WFP, FAO, MKCK i Kancelarija specijalnog koordinatora za Sarajevo.
[17110] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 6.
[17111] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 6-7.
[17112] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 22. oktobar 2009.), par. 37, 39; Rupert Smith, T. 7298.
[17113] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 22. oktobar 2009.), par. 39
[17114] Rupert Smith, T. 7298.
[17115] Rupert Smith, T. 7298.

prolaz odobren samo kamionima s registracijama UNHCR-a ili drugih zvaničnih organizacija.[17116] Dana 11. marta 1995., Karadžić je, nakon što su dvije djevojčice srpske nacionalnosti poginule u snajperskim incidentima na Grbavici, objavio zatvaranje "Plavih puteva" koje je provedeno sljedećeg dana.[17117]

4872. Prema borbenom izvještaju Glavnog štaba VRS-a od 11. marta 1995., koji je potpisao Manojlo Milovanović i koji je upućen, između ostalih, predsjedniku bosanskih Srba, dvije djevojčice, jedna rođena 1986., a druga 1984., ubijene su na Grbavici snajperskom vatrom neprijateljske strane.[17118] Zbog toga je kretanje pripadnika humanitarnih organizacija i konvoja bilo zabranjeno do daljnjeg.[17119] **Trapara** je u svom svjedočenju izjavio da nije primio naređenje za obustavu prolaza konvoja s humanitarnom pomoći nakon smrti te dvije djevojčice.[17120]

4873. **Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je 13. marta 1995. zajedno s Akashijem i komandantom snaga UNPROFOR-a otišao na Pale, gdje se sastao s Karadžićem, Koljevićem, Krajišnikom i Mladićem. Sjenku na taj sastanak bacilo je to što su "bosanski snajperisti" ustrijelili dvije djevojčice srpske nacionalnosti u dijelu Sarajeva pod kontrolom Srba, što je izazvalo pojačana dejstva Srba. To je dovelo do toga da su Srbi, u znak odmazde, zatvorili "Plave puteve" preko sarajevskog aerodroma. Kada mu je postavljeno pitanje o zatvaranju puteva, Karadžić je rekao da će putevi biti zatvoreni po mjesec dana za svakog Srbina koji pogine na području Sarajeva.[17121] Mladić je 13. marta 1995. pisao bilješke o tom sastanku.[17122] Akashi je izrazio saučešće za ubistvo dvije djevojčice na Grbavici.[17123] On je pokrenuo pitanje sporazuma od 31. decembra 1994., koji je UNPROFOR htio da obnovi, ali je izjavio da se primjena tog sporazuma toliko pogoršala da je njegovo održavanje dovedeno u pitanje.[17124] Akashi je naglasio potrebu da se obaveze iz sporazuma poštuju dok se ne završi istraga o ubistvu tih dviju

[17116] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 7.
[17117] P7687 (UNPROFOR, poruka upućena Službi za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. mart 1995.), str. 7.
[17118] D461 (Borbeni izvještaj Manojla Milovanovića, 11. mart 1994.), str. 1-3. V. takođe Predrag Trapara, T. 21132-21133.
[17119] D461 (Borbeni izvještaj Manojla Milovanovića, 11. mart 1994.), str. 1-3. V. takođe Predrag Trapara, T. 21132-21133.
[17120] Predrag Trapara, T. 21138-21139.
[17121] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 22. oktobar 2009.), par. 64.
[17122] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 60-62.
[17123] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 61.
[17124] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 62.

djevojčica.[17125] Abu Zaid iz UNHCR-a i Akashi takođe su pokrenuli pitanje kretanja konvoja na kontrolnom punktu u Kasindolskoj ulici i teškoća koje je vojska nametnula u proceduri odobravanja prolaza konvoja.[17126]

4874. **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju izjavio da je 18. marta 1995. poslao sedmični izvještaj za period od 12. do 18. marta 1995. u kojem je naveo da su "Plavi putevi" preko sarajevskog aerodroma zatvoreni 12. marta 1995. nakon što su dvije djevojčice poginule od snajperske vatre na Grbavici, dijelu Sarajeva pod kontrolom Srba.[17127] Bosanski Srbi su se zarekli da će "Plave puteve" držati zatvorenim 30 dana za svaku osobu srpske nacionalnosti koja pogine od snajperske vatre.[17128] Banbury se sjetio da "Plavi putevi" nisu bili otvoreni od tog trenutka pa do kraja rata.[17129] Dana 12. marta 1995., Dragomir Milošević poslao je redovni borbeni izvještaj Glavnom štabu u kojem je naveo da je naređenje za zatvaranje "Plavih puteva" dostavljeno jedinicama i da se provodi u praksi.[17130] Kretanje u zoni odgovornosti SRK-a bilo je ograničeno, osim hitnih slučajeva i prevoza bolesnika.[17131]

4875. **Harland** je u svom svjedočenju izjavio da je incident u kojem je "bosanski snajperista" na Grbavici ubio iz vatrenog oružja dvije djevojčice srpske nacionalnosti doveo do toga da su Srbi zatvorili "Plave puteve", što potvrđuje i izvještaj VRS-a. Nadalje, pojačana su ograničenja slobode kretanja konvojima UNPROFOR-a preko svih područja pod kontrolom bosanskih Srba. Kao posljedica toga, zalihe u enklavama, naročito u Srebrenici, opale su na kritični nivo. To je uticalo na konvoje s humanitarnom pomoći i na smjenu snaga UNPROFOR-a i njihovo snabdijevanje.[17132] Srbi su 8. aprila 1995. potpuno zatvorili Sarajevo, uključujući i humanitarnu pomoć koja je stizala vazdušnim putem, kada su zatvorili vazdušni most za Sarajevo tvrdeći da UN krši sporazum o aerodromu iz 1992.[17133] Pregovore koje su 19. aprila 1995. Krajišnik, Momčilo Mandić i Maksim Stanišić vodili s Harlandom i Aguilarom na Palama nisu urodili plodom i Krajišnik je rekao da je ponovna uspostava vazdušnog

[17125] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 61.
[17126] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 61.
[17127] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 99-100; Anthony Banbury, T. 8327.
[17128] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 100; Anthony Banbury, T. 8328.
[17129] P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 100.
[17130] P7707 (Redovni borbeni izvještaj SRK-a, 12. mart 1995.), str. 1-3.
[17131] P7707 (Redovni borbeni izvještaj SRK-a, 12. mart 1995.), str. 2.
[17132] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 171.
[17133] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 173. Pretresno vijeće napominje da je, kako se čini, datum "8. april 1992." koji je naveden u izjavi tipografska greška i konstatuje da je očito da se to odnosi na 1995. godinu.

mosta u rukama Koljevića, "koji je zadužen za humanitarnu pomoć".[17134] Vazdušni most nije bio ponovo uspostavljen sve do završetka rata.[17135]

4876. Dana 29. juna 1995., Mladić se sastao s generalom Janvierom u Zvorniku.[17136] Janvier je rekao Mladiću da dolazak konvoja s humanitarnom pomoći u Sarajevo, koji je ranije bio prekinut, ukazuje na povoljan razvoj događaja.[17137] Usprkos tome, Janvier je naglasio Mladiću da treba olakšati situaciju u Sarajevu i "gušenje istočnih enklava" i da je "[u] Sarajevu blizu 100.000 ljudi kojima je potrebna pomoć. Oni imaju po jedan hleb za dva dana".[17138] Mladić i Janvier su se dogovorili da će 30. juna 1995. u podne jednom konvoju s humanitarnom pomoći koji se sastoji od sedam vozila biti odobreno da pređe Kobiljaču i uđe u Sarajevo i da će jednom konvoju s humanitarnom pomoći iste veličine, namijenjenom za srpsku stranu, biti odobreno da pređe most u Zvorniku.[17139]

4877. Prema jednom UNPROFOR-ovom izvještaju, "Srbi" su u julu 1995. ponovo zabranili UNHCR-u da dostavi humanitarnu pomoć u Sarajevo preko teritorije pod srpskom kontrolom.[17140] "Srbi" su zahtijevali 50 posto od ukupne količine pomoći, dok je UNHCR insistirao na tome da se pomoć raspodijeli prema potrebi, što bi značilo da bi 77 posto pomoći bio dostavljen u dio Sarajeva pod muslimanskom kontrolom.[17141] Prema jednom UNPROFOR-ovom memorandumu u vezi sa sastankom između Smitha i Mladića održanom 25. jula 1995., Mladić je obećao da će ponovo uspostaviti komunalije u Sarajevu "ukoliko Muslimani zaustave svoje ofanzive".[17142]

4878. **Jeremy Bowen** je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Srbi kontrolisali puteve koji su vodili u Sarajevo i iz njega.[17143] Više puta je prisustvovao zadržavanju konvoja s humanitarnom pomoći, što je bio jedan od načina da se na civilno stanovništvo izvrši pritisak, kao i izvor frustracije za vojnike UNPROFOR-a.[17144]

4879. Dana 6. septembra 1993., Manojlo Milovanović, načelnik Glavnog štaba, naredio je potčinjenim komandama korpusa sljedeće: (a) omogućiti kretanje konvoja s humanitarnom pomoći i ekipa isključivo u toku dana; (b) ukoliko prolazak konvoja ne

[17134] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 173.
[17135] P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 173.
[17136] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 196.
[17137] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 197.
[17138] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 197.
[17139] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 203.
[17140] P1089 (UNPROFOR, sedmični izvještaj o situaciji, 2. juli 1995.), str. 5.
[17141] P1089 (UNPROFOR, sedmični izvještaj o situaciji, 2. juli 1995.), str. 5.
[17142] P1778 (Izvještaj sa sastanka Smitha i Mladića, 26. juli 1995.).
[17143] P2515 (Jeremy Bowen, izjava svjedoka, 10. avgust 2009.), par. 23.
[17144] P2515 (Jeremy Bowen, izjava svjedoka, 10. avgust 2009.), par. 23.

može biti izvršen u jednom danu, organizovati prenoćište i navesti mjesta prenoćišta konvoja i ekipa; i (c) ne dozvoliti konvojima i ekipama da uđu na teritoriju republike bosanskih Srba ako je nemoguće da oni stignu na odredište prije nego što padne mrak. Milovanović je također izvijestio da komanda UNPROFOR-a i humanitarne organizacije moraju prilagoditi organizaciju kretanja na odobrenim komunikacijama. Svrha toga bilo je sprečavanje ugrožavanja nesmetanog i bezbjednog kretanja konvoja s humanitarnom pomoći.[17145]

4880. **Slavko Kralj** je u svom svjedočenju izjavio da je 17. septembra 1993., Milutin Skočajić, načelnik štaba Komande DK-a, izvijestio pukovnika Magazina da je 15. septembra 1993. "francuski konvoj" za Sarajevo stigao u Karakaj i da su se u jednom od kamiona, osim robe koju je odobrio Glavni štab VRS-a, nalazili televizori, video-kamere, fotoaparati, filmovi, radio-uređaji za automobile i *Walkmani*.[17146] Vođa konvoja nije dozvolio da se taj kamion pregleda, pa su taj kamion, kao i jedan kamion sa sredstvima veze, bili vraćeni, dok je ostatku konvoja nakon završenog pregleda dozvoljeno da nastavi za Sarajevo.[17147]

4881. Dana 1. avgusta 1993., Manojlo Milanović, načelnik Glavnog štaba, poslao je komandama korpusa naređenje u vezi s kretanjem konvoja s humanitarnom pomoći, koje je uslijedilo nakon sporazuma od 30. jula 1993. koji su sklopili komandanti sukobljenih strana i odluke vlade republike bosanskih Srba.[17148] On je naredio da predstavnici humanitarnih organizacija trebaju da blagovremeno dostavljaju najavu svojih konvoja kako bi mogli da dobiju odobrenje od Ministarstva odbrane republike bosanskih Srba.[17149] Shodno tome, prolaz je odobravan samo konvojima s unaprijed odobrenim pravcem kretanja do odredišta ili do linije razgraničenja, sa spiskom pratilaca konvoja, motornih vozila i tehničke opreme, kao i deklaracijom o vrstama i količinama tereta.[17150] Pratnja konvoja trebala je da se sastoji od jednog motornog

[17145] D1531 (Uputstva VRS-a u vezi s nesmetanim kretanjem humanitarne pomoći, 6. septembar 1993.), str. 1.
[17146] D716 (Izvještaj Milutina Skočajića, načelnika štaba DK-a, upućen pukovniku Magazinu u Glavnom štabu VRS-a, u vezi s konvojem za Sarajevo, 17. septembar 1993.).
[17147] D716 (Izvještaj Milutina Skočajića, načelnika štaba DK-a, upućen pukovniku Magazinu u Glavnom štabu VRS-a, u vezi s konvojem za Sarajevo, 17. septembar 1993.).
[17148] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 1, 5.
[17149] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 1-2.
[17150] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 1-2.

vozila i ukupno četiri lica.[17151] Ministarstvo odbrane je slalo informacije o odobrenim konvojima lokalnim stanicama MUP-a i Glavnom štabu.[17152] Pri ulasku tih konvoja na teritoriju republike bosanskih Srba, kontrola konvoja koja je uključivala provjeru dokumentacije i ličnih isprava osoblja konvoja, pregled sadržaja humanitarne pomoći sa ili bez skidanja robe iz kamiona ili otvaranja svake vrste paketa, količine goriva u rezervoarima vozila i prtljage, trebalo je da bude vršena samo jednom.[17153] Sastav ekipe za kontrolu i mjesto kontrole trebalo je da zajedno određuju organi MUP-a i nadležne vojne komande.[17154] Kontrola je trebala teče organizovano, da traje što je moguće kraće i da bude vršena od strane stručno osposobljenih lica koja se ponašaju i razgovaraju pristojno.[17155] Ministarstvo odbrane je trebalo da oduzima, uskladišti, čuva, registruje i kasnije vraća humanitarnim organizacijama sva materijalna sredstva za koja je pri kontroli utvrđeno da nisu humanitarna pomoć i da nemaju odobrenja.[17156] Snagama UN-a trebalo je dozvoliti da prate konvoje na zahtjev UNPROFOR-a, u kojem slučaju je Glavni štab o tome trebao blagovremeno obavijestiti svoje potčinjene komande i Ministarstvo odbrane.[17157] Napokon, nadležne jedinice trebale su da obezbijede prisustvo civilne i vojne policije kako bi se osigurao bezbjedan prolaz konvoja kroz teritoriju republike bosanskih Srba i spriječilo njihovo zadržavanje na kontrolnim punktovima.[17158]

4882. Dana 10. avgusta 1993., na osnovu naređenja predsjednika vlade bosanskih Srba i Glavnog štaba VRS-a, Milovanović je svim komandama korpusa naredio da obezbijede prihvat, predviđenu kontrolu i nesmetano i bezbjedno kretanje ekipa UNPROFOR-a i konvoja s humanitarnom pomoći preko teritorije republike bosanskih Srba na odobrenim putnim pravcima u odobreno vrijeme. Sve strukture civilne vlasti trebale su biti upoznate s tim da je Glavni štab VRS-a odgovoran za bezbjedno i

[17151] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 4.
[17152] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 2.
[17153] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 2-3.
[17154] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 2-3.
[17155] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 3.
[17156] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 4.
[17157] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 4.
[17158] D713 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a o kretanju konvoja s humanitarnom pomoći kroz republiku bosanskih Srba, 1. avgust 1993.), str. 4-5.

nesmetano kretanje UNPROFOR-a i konvoja s humanitarnom pomoći zbog toga što je komandant VRS-a vodio pregovore i potpisivao sporazume s njima i s drugim stranama u sukobu. Lokalni organi civilnih vlasti morali su informisati civilno stanovništvo o stavu predsjednika bosanskih Srba, predsjednika vlade i komandanta Glavnog štaba VRS-a da nije dozvoljeno sprečavati ili blokirati odobreno kretanje ekipa UNPROFOR-a i konvoja s humanitarnom pomoći. U slučaju blokade putnih pravaca, od civilnih vlasti se tražilo da spriječe takve blokade i da ponovo otvore te putne pravce. Nadalje, od komandanata brigada u zoni njihove odgovornosti, organa za civilne poslove u komandama korpusa, a po potrebi, i od komandanata korpusa, tražio se neposredan angažman. Komande korpusa morale su voditi dnevnu evidenciju kretanja ekipa UNPROFOR-a i konvoja s humanitarnom pomoći u cilju praćenja realizacije i preduzimanja hitnih i efikasnih mjera za rješavanje svih eventualnih problema. Komandanti su takođe morali imati uvid u kvalitet ljudstva na svim kontrolnim punktovima i smijeniti sve one koji su mogli da izazovu incident, profitere ili one koji nisu poštovali naređenja pretpostavljenih starješina.[17159] Od komandi korpusa i Glavnog štaba VRS-a tražilo se da organizuju redovne kontrole kretanja ekipa UNPROFOR-a i konvoja s humanitarnom pomoći u cilju sagledavanja situacije i preduzimanja hitnih i neophodnih mjera za otklanjanje slabosti. Milovanović im je takođe naredio da civilnim vlastima pomognu u osiguravanju snabdijevanja električnom energijom i gasom na području Sarajeva, u onoj mjeri u kojoj je to snabdijevanje zavisilo od vojne organizacije. Za izvršenje tih zadataka Milovanoviću su bili neposredno odgovorni komandanti korpusa i organi Glavnog štaba VRS-a.[17160]

4883. Prema borbenom izvještaju Glavnog štaba VRS-a od 11. aprila 1994., upućenom, između ostalih, predsjedniku bosanskih Srba i komandantu Glavnog štaba VRS-a, koji je potpisao načelnik štaba VRS-a Manojlo Milovanović, i dalje je na snazi bila zabrana kretanja ekipama i konvojima UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija koja je uslijedila nakon naređenja Glavnog štaba VRS-a.[17161]

4884. Prema pismu od 30. jula 1995., koje je napisao Mladić i uputio generalu Smithu iz Komande UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, odbačene su optužbe da je republika bosanskih Srba blokirala i vratila konvoj koji se kretao prema

[17159] D2032 (Milovanovićevo naređenje u vezi s kretanjem UNPROFOR-a i grupa za dostavu humanitarne pomoći, 10. avgust 1993.), str. 1.
[17160] D2032 (Milovanovićevo naređenje u vezi s kretanjem UNPROFOR-a i grupa za dostavu humanitarne pomoći, 10. avgust 1993.), str. 2.
[17161] D462 (Borbeni izvještaj Manojla Milovanovića, 11. april 1994.), str. 1, 5-6.

dijelu Sarajeva pod muslimanskom kontrolom.[17162] Mladić je naredio da se okolnosti hitno istraže i izvijestio da je 29. jula 1993. UNHCR uputio dva konvoja s humanitarnom pomoći iz Metkovića.[17163] Jedan konvoj, NOR STAR 1, išao je u muslimanski dio grada, dok je drugi konvoj, NOR STAR 2, išao za Rajlovac.[17164] Prema Mladiću, muslimanska strana je zaustavila kretanje konvoja na putnom pravcu koji je bio korišten tri godine.[17165] Konvoj za Sarajevo zaustavljen je na muslimanskom kontrolnom punktu nakon što je bezbjedno prošao kroz republiku bosanskih Srba. Put je bio miniran, a mine nisu bile uklonjene ni nakon dva sata čekanja. Dok je konvoj čekao odobrenje muslimanske strane za prolaz u grad, na osoblje UNHCR-a otvorena je pješadijska vatra s muslimanskih položaja. Zbog toga je Mark Cutts, šef kancelarije UNHCR-a u Sarajevu, odlučio da se osoblje vrati.[17166] Mladić je naveo da će njegova strana preduzeti sve potrebne mjere za potpunu sigurnost konvoja koji se kreću kroz teritoriju republike bosanskih Srba, kao i mjere za ubrzanu proceduru izdavanja dozvola za prolaz konvoja.[17167]

4885. **Kralj** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić svaki predmet detaljno pregledavao i da je u vezi s neriješenim pitanjima od pukovnika Đurđića tražio prijedloge kako bi donio ispravnu odluku.[17168] Mladić je povremeno imao uvid u to šta ulazi u i izlazi iz republike bosanskih Srba.[17169] Kralj je u svom svjedočenju izjavio da su oni od Glavnog štaba VRS-a dobijali instrukcije o naredbama za prolazak pojedinih konvoja s humanitarnom pomoći i konvoja UNPROFOR-a.[17170] Konvoji generalno nisu mogli da prolaze kroz zone odgovornosti korpusa bez odobrenja Glavnog štaba VRS-a.[17171] Mladić bi se povremeno sastajao s predstavnicima UNPROFOR-a u vezi s kretanjem konvoja.[17172] Nekim konvojima UNHCR-a bilo je dozvoljeno da uđu u

[17162] D1616 (Mladićevo pismo, upućeno Komadi UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, 30. juli 1995.) str. 1-2.
[17163] D1616 (Mladićevo pismo, upućeno Komadi UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, 30. juli 1995.) str. 1.
[17164] D1616 (Mladićevo pismo, upućeno Komadi UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, 30. juli 1995.) str. 1.
[17165] D1616 (Mladićevo pismo, upućeno Komadi UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, 30. juli 1995.) str. 1-2.
[17166] D1616 (Mladićevo pismo, upućeno Komadi UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, 30. juli 1995.) str. 1.
[17167] D1616 (Mladićevo pismo, upućeno Komadi UNPROFOR-a u Sarajevu i kancelariji UNHCR-a na Palama, 30. juli 1995.) str. 2.
[17168] P6856 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 25. januar 2012.), p.1; Slavko Kralj, T.27461.
[17169] Slavko Kralj, T.27475.
[17170] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 5.
[17171] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 6.
[17172] D712 (Izjava svjedoka Slavka Kralja, 27.-29. juni 2013.), par. 27.

istočne enklave Goražde, Žepa i Srebrenica, ali je UNPROFOR-u bilo zabranjeno da dostavlja zalihe, uslijed čega su uslovi za vojnike postali kritični.[17173]

[17173] P7405 (UNPROFOR, sedmični izvještaj o situaciji, 8-15. maj 1995.), par. 10

Zaključci Pretresnog vijeća

4886. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.11 koji se odnose na naređenja, uputstva i odobrenja koje je Mladić izdavao VRS-u u vezi s odobrenjima za humanitarnu pomoć i za njen prolaz, uključujući i konvoje UNPROFOR-a, kroz republiku bosanskih Srba. Prolaz takve pomoći ne bi bio moguć bez pismenog odobrenja Glavnog štaba VRS-a i VRS je bio odgovoran za bezbjedan prolaz te pomoći. Mladić je imao posljednju riječ o tome da li će se humanitarnoj pomoći, uključujući i pomoć koju je dostavljao UNPROFOR, odobriti prolaz u Sarajevo kroz kontrolne punktove. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.11 da je Mladić, putem Glavnog štaba VRS-a, imao potpunu slobodu odlučivanja o pitanjima bezbjednosti prolaza humanitarne pomoći. Mladić je svoje poruke i odluke UN-u često prosljeđivao preko Milovanovića.

4887. Mladić je nerijetko izdavao naređenja o ograničenju humanitarne pomoći za Sarajevo, bilo tako što je uveo veoma zahtjevne administrativne kontrole konvoja kroz teritoriju pod kontrolom VRS-a, posebno od 8. oktobra 1992. i nadalje, ili putem izdavanja naredbi o neposrednijim ometanjima prolaza od 1994. i nadalje.

4888. UNHCR i UNPROFOR su često izvještavali o slučajevima ograničavanja prolaza humanitarne pomoći, posebno od 8. oktobra 1992., zbog pojačanih birokratskih i nametljivih provjera koje su paralizovale mnoge humanitarne aktivnosti. Među njima su bila ograničenja pristupa aerodromu u Sarajevu, ograničenja snabdijevanja strujom i vodom i ograničenja sanitetskog materijala. Međutim, ta ograničenja su, najranije do aprila 1994., bila povremeno prekidana zvaničnim naređenjima, direktivama i akcijama bilo Predsjedništva bosanskih Srba bilo Glavnog štaba VRS-a, kojima se omogućavao neometan prolaz konvoja s humanitarnom pomoći.

4889. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.11 u vezi sa strogim ograničenjima aktivnosti humanitarnih organizacija na teritoriji republike bosanskih Srba, koja je Mladić uveo počev od 10. aprila 1994. pa nadalje. Prolaz humanitarne pomoći u Sarajevo bio je podvrgnut strogim ograničenjima iz vojnih ili političkih razloga, kao što je bio slučaj tokom juna i jula 1994. kad je "Plavi put" bio izložen dodatnom ometanju. Mladić je navodio različite razloge za ta ograničenja, uključujući nedostatak opreme za detekciju eksploziva koju je obezbjeđivao UN, korištenje puta prema sarajevskom aerodromu od strane bosanskih Muslimana i to što je ABiH u Goraždu držala zatočene bosanske Srbe. Dana 23. septembra 1994., Mladić je u

telefonskom razgovoru s generalom Brinkmanom zaprijetio da će napasti UNPROFOR "s istim stepenom upozorenja" koje je Mladiću dan ranije dao NATO kada je izveo vazdušne napade na VRS, kao i da će spriječiti svim konvojima ulaz u Sarajevo. Nakon vazdušnih napada snaga NATO-a, VRS je pokazao znatno manje želje da sarađuje s UNPROFOR-om, što je dovelo do novih ograničenja slobode kretanja u Sarajevu i oko njega i uskraćivanja odobrenja konvojima za dostavu zaliha. Dana 25. septembra 1994., oficir za vezu VRS-a je u Mladićevo ime izjavio da bezbjednost letjelica koje prilaze aerodromu u Sarajevu više ne može biti "garantovana", a ta prijetnja bila je propraćena pokazivanjem projektila SAM-7 i protivvazdušnog naoružanja. U decembru 1994. blokirana je humanitarna pomoć, a UN-u je upućena prijetnja da će na njega biti otvorena vatra ako pokuša koristiti alternativne prilaze Sarajevu; UNPROFOR-u je 20 dana bila uskraćena mogućnost dostave zaliha. Pretresno vijeće je u poglavlju 9.3.11 takođe zaključilo da je, od jula 1994. do jula 1995., Mladić je sve češće vršio opstrukcije i prijetio da će potpuno blokirati sve enklave, uključujući Sarajevo, ako ne budu ukinute međunarodne sankcije protiv bosanskih Srba. Dana 11. marta 1995., Milovanović je izdao uputstvo kojim je zatvorio "Plave puteve" nakon snajperskih incidenata na Grbavici u kojima su ubijene dvije djevojčice srpske nacionalnosti. Karadžić je takođe najavio zatvaranje "Plavih puteva" izjavivši da će putevi biti zatvoreni mjesec dana za svakog Srbina koji je poginuo na području Sarajeva. Od tog trenutka pa do kraja rata "Plavi putevi", kao i vazdušni most za Sarajevo, bili su zatvoreni. Obje mjere, zajedno s ograničenjima u snabdijevanju komunalijama, izuzetno su negativno uticale na stanovništvo Sarajeva. Pretresno vijeće takođe podsjeća, iz gore pomenutog poglavlja, da je Mladić od marta do jula 1995. bio veoma opstruktivan u pogledu dostave humanitarne pomoći u Sarajevo, osim ako apsolutno identične količine te pomoći nisu bile dostavljane i bosanskim Srbima.

4890. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak iz poglavlja 9.3.6 u vezi s navodima o krijumčarenju oružja i municije od strane ABiH ili drugih snaga bosanskih Muslimana. Svjedoci Dunjić, Trapara, Maksimović, Sladoje i Guzina izjavili su da je SRK nalazio oružje, municiju, eksplozivna sredstva ili pancirne prsluke u konvojima s humanitarnom pomoći. Pretresno vijeće konstatuje da je, usprkos činjenici da je u konvojima s pomoći povremeno možda bilo oružja, municije ili eksplozivnih sredstava, što je suprotno mandatu UN-a za dostavu humanitarne pomoći, VRS već provodio

strogu kontrolu i provjeru konvoja. Te kontrole i provjere koje je vršio VRS bile su suprotne sporazumima o dostavi humanitarne pomoći, ali ih je UN iz kurtoazije tolerisao. Shodno tome, dodatne mjere koje je VRS provodio i koje su uključivale blokadu dostave humanitarne pomoći i namjerno opstruktivne kontrole, bile su nesrazmjerne i sračunate na to da ograniče humanitarnu pomoć za Sarajevo.

4891. U poglavlju 9.5.10, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se posmatra zajedno s drugim postupcima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.

9.5.10 Pravni zaključci

4892. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.4.3 da je od 12. maja 1992. do novembra 1995. postojao udruženi zločinački poduhvat čiji je glavni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Cilj UZP-a uključivao je činjenje krivičnih djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva. Pretresno vijeće je takođe, u svrhu dokazivanja postojanja pluraliteta osoba, konstatovalo da su u realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja učestvovali: članovi vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba, među kojima su bili Karadžić, Galić, Dragomir Milošević, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 5 da su svi glavni počinioci zločina u Sarajevu bili pripadnici SRK-a.

4893. U poglavljima 9.5.2-9.5.10, Pretresno vijeće je donijelo zaključke o Mladićevom činjenju i nečinjenju tokom trajanja UZP-a vezanog za Sarajevo. Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić: (i) radio na osnivanju SRK-a u maju 1992.; (ii) donosio kadrovske odluke u SRK-u; (iii) komandovao jedinicama SRK-a u raznim operacijama od 1992. do 1995.; (iv) naredio proizvodnju i upotrebu modifikovanih avio-bombi; (v) obezbijedio vojnu pomoć VJ-a za SRK; (vi) učestvovao u raspravama o politici sa članovima vlade bosanskih Srba u periodu od 1992. do 1995.; (vii) učestvovao u širenju antimuslimanske i antihrvatske propagande od septembra 1992. do juna 1995.; (viii) davao predstavnicima međunarodne zajednice obmanjujuće informacije o zločinima; (ix) propustio da provede istrage o krivičnim djelima i/ili da kazni pripadnike SRK-a koji su ih počinili; i (x) često izdavao naređenja za ograničavanje dostave humanitarne pomoći u Sarajevo. Pretresno vijeće je posebno razmatralo Mladićeva djela u vezi sa SRK-om, s obzirom da su svi počinioci zločina u Sarajevu bili pripadnici SRK-a.

Mladićeva djela su doprinijela činjenju tih zločina. S obzirom na to, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi, svojim djelima opisanim u ovom paragrafu, znatno doprinio ostvarenju cilja širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja putem činjenja krivičnih djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva.

9.5.11 Mens rea

4894. Prema Optužnici, optuženi i drugi učesnici UZP-a čiji je cilj bio da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, imali su zajedničku namjeru za činjenje krivičnih djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva.[17174] Odbrana je iznijela argument da optuženi (i) nije namjeravao da pokrene ili provodi nikakvu kampanju snajperskog djelovanja ili granatiranja usmjerenu protiv civilnog stanovništva Sarajeva, (ii) da je dosljedno provodio apsolutnu zabranu gađanja civila, (iii) da je osigurao da se ljudstvo SRK-a upozna sa svojim obavezama prema međunarodnom pravu, (iv) da je preduzeo sve mjere da smanji opasnost po civilno stanovništvo Sarajeva, i da je (v) stalno ulagao napore da obezbijedi dobrobit i sigurnost civila u Sarajevu.[17175]

4895. Kako je dolje podrobno opisano, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.5.10 u vezi sa znatnim doprinosom optuženog zajedničkom cilju UZP-a vezanog za Sarajevo. Vijeću su, u vezi s navodima o namjeri optuženog da ostvari zajednički cilj UZP-a vezanog za Sarajevo, predočeni i dokazi koje su iznijeli **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[17176] **David Fraser**, koji je od 17. aprila 1994. do 26. maja 1995. bio vojni pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo;[17177] **Michael Rose**, koji je od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. bio komandant UNPROFOR-a;[17178] **svjedok RM-163**, vojnik UNPROFOR-a, koji je 1993. i 1994. bio stacioniran u Sarajevu, a 1995. bio pripadnik Snaga za brzo reagovanje;[17179] **Husein Aly Abdel-Razek**, koji je od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. bio komandant UNPROFOR-

[17174] Optužnica, par. 14-15.
[17175] Završni podnesak odbrane, par. 2434-2441.
[17176] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.
[17177] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 7, 11.
[17178] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 5, 195; Michael Rose, T. 6839.
[17179] P628 (Svjedok RM-163, izjava svjedoka, bez datuma), par. 4, 6-7, 9-10.

a za Sektor Sarajevo;[17180] **Savo Simić**, koji je sve vrijeme sukoba bio artiljerijski oficir u SRK-u;[17181] **svjedok RM-511**, pripadnik SRK-a;[17182] i **Milenko Inđić**, koji je bio oficir za vezu VRS-a, zadužen za saradnju sa međunarodnim organizacijama i ustanovama,[17183] kao i dokumentarni dokazi.[17184]

4896. Dana 30. aprila 1992., Mladić je zabilježio da se sastao s general-pukovnikom JNA Adžićem, koji mu je rekao da je stari dio Sarajeva u bombardovanju pretrpio "ogromne štete".[17185] Dana 9. maja 1992., Mladić je zabilježio da se sastao s generalom Kukanjcem, koji mu je rekao da "srpsko" rukovodstvo mjesecima granatira Sarajevo minobacačima i artiljerijom.[17186] **Milenko Inđić** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić na jednom od niza sastanaka koje je organizovao UNPROFOR u nekoliko navrata predložio da se u sporazum o demilitarizovanim zonama u Bosni i Hercegovini uključi Sarajevo, "pa da završimo rat i političarima damo priliku da riješe dalju sudbinu Bosne i Hercegovine", ali da taj prijedlog nije prihvatila muslimanska strana.[17187]

4897. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu, u poglavlju 9.5.5, zapisnika sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba održane 12. maja 1992., koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P431, imajući u vidu da je Mladić izjavio: "[N]e osvaja se Sarajevo pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice", te da je, u vezi sa Sarajevom, rekao: "Ne trebaju mi nikakvi aplauzi, zemljače. Ja to ne radim ni za priznanje, već samo radim da osvetim kosti mojih mrtvih drugova." Mladić je također rekao da, kada počnu borbe za Sarajevo, Srbi ne smiju reći "pred međunarodnom javnosti" da će uništiti Sarajevo ili da će isključiti dovod vode i struje "jer to Ameriku diže na noge". Naprotiv, Srbi moraju "mudro saopštiti svijetu" da "oni" drugi isključuju dovod struje i vode, a da Srbi čine sve da poprave štetu.

4898. **Svjedok RM-511** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić na sastanku u maju 1992., kojem su prisustvovali, između ostalih, Karadžić, Krajišnik i komandant SRK-a

[17180] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1, par. 2, 65, dodatna izjava svjedoka od 16. jula 2002., str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3578.
[17181] D1062 (Savo Simić, izjava svjedoka, 4. novembar 2012.), par. 1 i 3; Savo Simić, T. 35932, 35935, 35944, 35949-35850.
[17182] Svjedok RM-511, T. 4983, 4993, 4996, 5056; P500 (List sa pseudonimom).
[17183] D614 (Milenko Inđić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 1-2.
[17184] Relevantni dokazi sadržani u dokaznom predmetu P16 razmotreni su u poglavlju 5.2.6. Relevantni dokazi sadržani u dokaznom predmetu P876 razmotreni su u poglavlju 9.4.2. Relevantni dokazi sadržani u dokaznom predmetu P431 razmotreni su u poglavlju 9.5.5. Relevantni dokazi sadržani u dokaznom predmetu P1974 razmotreni su u poglavlju 9.4.2.
[17185] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 211, 224.
[17186] P352 (Mladićeva bilježnica, 14. februar 1992. - 25. maj 1992.), str. 268, 273.
[17187] D614 (Milenko Inđić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 21-23.

Tomislav Šipčić, predložio da VRS izvrši bombardovanje Sarajeva ogromnih razmjera.[17188] Mladić je na sastanku takođe rekao da ga se ne tiče gdje će bombe pasti, nakon što mu je postavljeno pitanje da li će biti bombardovani i civilni dijelovi grada.[17189] Mladić je dalje naveo da su u planu borbe svi vojni ciljevi na području Sarajeva i da će biti angažovana sva artiljerija VRS-a koja je bila razmještena na tom području.[17190] Šipčić je izrazio neslaganje i ponudio svoju ostavku zato što nije htio učestvovati u provođenju tog plana, na što je Mladić odgovorio: "Dobro. Ja ću preuzeti. Ja ću to završiti sam."[17191]

4899. Pretresno vijeće je pregledalo transkripte nekoliko presretnutih telefonskih razgovora u vezi s evakuacijama kasarni u Sarajevu, u kojima je Mladić dao izjave koje su relevantne za utvrđivanje njegovog stanja svijesti. Dana 19. maja 1992., Mladić je, u telefonskom razgovoru s jednim čovjekom koji se preziva Janković, o prijetnjama generala Armije BiH Jove Divjaka u vezi s evakuacijama kasarni rekao sljedeće: "Ako Jovo Divjak želi da uništi Sarajevo, neka on dotera cisternu kao u Mostaru! […] Ali u tom slučaju je presudio i smrtnu kaznu prvo sebi pa celom Sarajevu doneo. Ako hoće mirno ti njemu reci, mirno. Ako hoće rat, neka kaže, da počnemo da se tučemo."[17192] Istog dana, Mladić je u telefonskom razgovoru s generalom JNA Milošem Barošom u vezi s evakuacijom kasarne "Maršal Tito" rekao sljedeće: "I, na kraju krajeva druže generale, Vi ste u pet puta povoljnijem položaju nego čitavo Sarajevo i oni! Tu u tim tvrđavama možete 150 dana da budete. E tako. I onda nema potrebe da se žurite. I nijedna naša kasarna nije ugrožena. Nije gladna nijedna kasarna, gladno je Sarajevo! I nemojte me pritiskati, vi pritiskajte ljude vaše… Srežite moral ljudi. Meni je, nije bitno da li ću izaći s vama danas, posle pet meseci ili dve godine. Ako će se igrati blokade, neka izdrže, ko može više izdržati. Mi možemo više izdržat. Naučili smo više da trpimo. Imate više hrane, imate municije, imate vode, imate svega što treba. Što god vam bude uskraćeno, biće uskraćeno Sarajevu! Ako se prema vama opali metak, videćete šta će se opaliti prema Sarajevu."[17193]

4900. Dan kasnije, 20. maja 1992., Mladić je u drugom telefonskom razgovoru s Milošem Barošem, u vezi s napadima Armije BiH na kasarnu JNA, rekao sljedeće: "Vaš

[17188] Svjedok RM-511, T. 4989, 4993, 5051-5053.
[17189] Svjedok RM-511, T. 5051-5052.
[17190] Svjedok RM-511, T. 4990, 4995-4996.
[17191] Svjedok RM-511, T. 4990-4991, 4993-4994, 5052.
[17192] P4636 (Razgovor Jankovića i Mladića, 19. maj 1992.), str. 1-2.
[17193] P4637 (Razgovor Baroša i Mladića, 19. maj 1992.), str. 1-2. V. takođe Miloslav Gagović, T. 25341-25342; P2728 (Razgovor Ratka Mladića, Miloša Baroša i Miloslava Gagovića, 11. maj 1992.), str. 1.

je zadatak, druže generale, da organizujete kružnu odbranu u krugu od 360 stepeni. Sve što ide, a vozilo je ili cisterna je, ili kakvim znakom označeno, to ima da se uništi! U dometu na... najtežega naoružanja ima da dejstvujete. Ne dozvolite da ponove Mostar. […] Organizujte osmatranje na kružnoj osnovici i sve što prilazi, bilo luksuzni automobil, bilo cisterna, bilo kamion, bilo inžinjerijska mašina, bila, bilo vozilo za prevoz hleba, bilo vagon, bilo cisterna, odmah prži! […] Nemojte da nam nanesu bruku kao u Mostaru. U slučaju da pokušaju nešto, odmah me izvještavajte i odmah dejstvujte. Imate puno ovlašćenje."[17194] U istom telefonskom pozivu, ali u razgovoru s čovjekom koji se preziva Potpara, Mladić je rekao sljedeće: "Hoće li ili neće biti neko vozilo, sem vozila UNPROFOR-a! […] Nikakva cisterna, nikakva aaa, nikakav vagon cisterna, nikakav mogući, onaj za hleb ili luksuzno vozilo ili hladnjača ne smije da ide u krugu od 360 stepeni u dometu vašeg naoružanja."[17195]

4901. U presretnutom telefonskom razgovoru od 23. maja 1992. s čovjekom koji se prezivao Trandafilović, general Neđeljko Bošković je rekao da je na sjednici Skupštine Bosne i Hercegovine potpisao sporazum da se izvuku vojnici, pitomci vojne akademije i teško naoružanje i da se omogući da Srbi zadrže jednu trećinu oružja, a dvije trećine vrate Muslimanima i Hrvatima.[17196] Bošković je naveo da ga je Mladić htio uhapsiti zbog tog sporazuma.[17197]

4902. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 5.3.1 da je Mladić lično rukovodio artiljerijskim, minobacačkim i raketnim napadom SRK-a na Sarajevo koji je počeo u 17:00 sati 28. maja 1992. i nastavio se do ranih sati sljedećeg jutra; da je Mladić birao ciljeve kao što je zgrada Predsjedništva, Gradska vijećnica, štab policije i dječija ambasada i da je odvraćao vatru od područja naseljenih Srbima.

4903. U presretnutom telefonskom razgovoru s Potparom od 29. maja 1992., Mladić je obaviješten da je uzvratna vatra usmjerena prema muzeju i bolnici.[17198] Mladić je rekao

[17194] P4638 (Razgovor Baroša/Potpare i Mladića, 20. maj 1992.), str. 1-2.
[17195] P4638 (Razgovor Baroša/Potpare i Mladića, 20. maj 1992.), str. 3.
[17196] P1600 (Presretnuti telefonski razgovor generala Nedeljka Boškovića i Trandafilovića, 23. maj 1992.), str. 3; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 3.
[17197] P1600 (Presretnuti telefonski razgovor generala Nedeljka Boškovića i Trandafilovića, 23. maj 1992.), str. 4; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 3.
[17198] P1607 (Presretnuti telefonski razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 6.

Potpari da gađa željezničku stanicu.[17199] U drugom presretnutom razgovoru koji su Mladić i Potpara vodili istog dana, Mladić je pitao da li se granatiraju Velešići i da li se u Sarajevu čuju jake detonacije, a Potpara je na oba pitanja odgovorio potvrdno.[17200] U istom razgovoru, Mladić je naredio Potpari da gađa stanicu ako bude trebalo.[17201] U presretnutom telefonskom razgovoru koji su takođe 29. maja 1992. vodili Mladić i Fikret Abdić, Mladić je tvrdio da nikad nije bombardovao Sarajevo i da je jedino uzvratio vatrom kad je Armija BiH napala njegove vojnike.[17202]

4904. Mladić je 13. jula 1992. izdao naređenje komandantu SRK-a kojim je SRK-u zabranio da otvara vatru na Sarajevo i dozvolio samo otvaranje vatre iz pješadijskog oružja u samoodbrani. Izuzetno, vatra iz oruđa većeg kalibra mogla se otvarati po artiljerijskim položajima neprijatelja. Artiljerijska, tenkovska i minobacačka vatra mogla se otvarati samo uz prethodno odobrenje Glavnog štaba VRS-a. U tom naređenju se upozorava da će se samovoljno otvaranje vatre smatrati krivičnim djelom i da će protiv počinilaca biti preduzete krivične mjere.[17203] **Husein Aly Abdel-Razek** je u svom svjedočenju izjavio da mu je Galić rekao da je izdao naređenja u skladu s Mladićevim naređenjem od 13. jula 1992.[17204] **Svjedok RM-511** je u svom svjedočenju izjavio da je Šipčić 15. ili 17. jula 1992. izdao naređenje SRK-u kojim je zabranio da se Sarajevo gađa artiljerijskim i drugim naoružanjem.[17205] U skladu s tim naređenjem, koje je bilo poštovano, vatra iz lakog naoružanja mogla se otvarati samo u svrhu samoodbrane, dok je za korištenje artiljerijskih oruđa, tenkova i minobacača bilo potrebno prethodno odobrenje Glavnog štaba VRS-a.[17206] Svjedok je u svom svjedočenju dalje izjavio da Šipčić od Glavnog štaba VRS-a nikad nije dobio naređenje da gađa zgrade i objekte od kulturnog, vjerskog ili drugog značaja u Bosni i Hercegovini.[17207] U direktivi Glavnog

[17199] P1607 (Presretnuti telefonski razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 6.
[17200] P1606 (Presretnuti telefonski razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 6. Pretresno vijeće smatra da je mjesto "Velušići" u dokaznom predmetu P1606 pogrešno napisana verzija naziva mjesta "Velešići", te je stoga koristilo ovu potonju verziju.
[17201] P1606 (Presretnuti telefonski razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 6.
[17202] P1605 (Presretnuti telefonski razgovor Ratka Mladića i Fikreta Abdića, 29. maj 1992.), str. 7-9; P1596 (Tabela komentara svjedoka RM-511 u vezi s presretnutim razgovorima koje je pregledao), str. 5-6.
[17203] D66 (Mladićevo naređenje komandantu SRK-a, 13. juli 1992.), par. 2.
[17204] Husein Aly Abdel-Razek, T. 3664-3665.
[17205] Svjedok RM-511, T. 5123-5125.
[17206] Svjedok RM-511, T. 5123-5125, 5139-5140.
[17207] Svjedok RM-511, T. 5131; D100 (Video-snimak napada na gradsku Vijećnicu i biblioteku u avgustu 1992.).

štaba VRS-a od 22. jula 1992., Mladić je naveo da se strogo zabranjuje upotreba artiljerije osim u slučaju samoodbrane.[17208] Svjedok je potvrdio da je to bio stvarni stav Mladića i Glavnog štaba VRS-a.[17209]

4905. Prema šifrovanom telegramu UNPROFOR-a od 15. septembra 1992., general-potpukovnik UNPROFOR-a Satish Nambiar ukorio je Mladića zbog neselektivnog granatiranja civilnih ciljeva u Sarajevu, Bihaću i Cazinu 14. septembra 1992., što je bacilo ozbiljnu sumnju na Mladićeve "dobre namjere" da teško naoružanje stavi pod kontrolu UNPROFOR-a.[17210] Od Mladića je zatraženo da izda instrukcije za stavljanje svog teškog naoružanja pod kontrolu UNPROFOR-a.[17211] Nambiar je od Mladića zatražio da osigura da se vatra ni pod kojim okolnostima ne otvara na ciljeve koji nisu vojni.[17212]

4906. Dana 26. oktobra 1992., na sarajevskom aerodromu je održan sastanak u cilju provođenja sporazuma postignutih na konferenciji u Ženevi, na kojem su učestvovali predstavnici UNPROFOR-a, među kojima je bio komandant snaga UNPROFOR-a general Morillon; HVO-a, među kojima je bio Tihomir Blaškić, zapovjednik Operativne zona Srednja Bosna; ABiH, među kojima je bio Enver Hadžihasanović, načelnik štaba Sarajevskog korpusa; i VRS-a, među kojima je bio general Milan Gvero.[17213] Glavna tema razgovora na ovom sastanku bila je demilitarizacija aerodroma u Sarajevu i njegovo ponovno otvaranje u humanitarne svrhe.[17214] **Abdel-Razek**, koji je prisustvovao sastanku, u svom je svjedočenju izjavio da je to bio prvi u nizu sastanaka koji su nazvani sastancima zajedničkog vojnog odbora.[17215] Tim sastancima su prisustvovali visoki vojni komandanti, među kojima i Mladić.[17216]

[17208] Svjedok RM-511, T. 5126-5127; D99 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a br. 02/5-72 pod naslovom "Naredne aktivnosti Vojske Srpske Republike BiH", s odštampanim potpisom Ratka Mladića, 22. juli 1992.), str. 2.
[17209] Svjedok RM-511, T. 5126-5127; D99 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a br. 02/5-72, od 22. jula 1992., pod naslovom "Naredne aktivnosti Vojske Srpske Republike BiH", s odštampanim potpisom Ratka Mladića), str. 2.
[17210] P296 (Izlazni šifrovani telegram UNPROFOR-a, 15. septembar 1992.), str. 1-2; P316 (Izlazni šifrovani telegram UNPROFOR-a, 15. septembar 1992.), str. 1-2. V. takođe Husein Aly Abdel-Razek, T. 3606-3607.
[17211] P296 (Izlazni šifrovani telegram UNPROFOR-a, 15. septembar 1992.), str. 2; P316 (Izlazni šifrovani telegram UNPROFOR-a, 15. septembar 1992.), str. 2
[17212] P296 (Izlazni šifrovani telegram UNPROFOR-a, 15. septembar 1992.), str. 2; P316 (Izlazni šifrovani telegram UNPROFOR-a, 15. septembar 1992.), str. 2
[17213] D74 (Transkript sastanka HVO-a, Armije BiH, VRS-a i UNPROFOR-a, 26. oktobar 1992.), str. 1; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3645-3646.
[17214] D74 (Transkript sastanka HVO-a, Armije BiH, VRS-a i UNPROFOR-a, 26. oktobar 1992.), str. 3-9, 12-14. V. takođe Husein Aly Abdel-Razek, T. 3645, 3648-3649.
[17215] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 99; Husein Aly Abdel-Razek, T. 3645-3646. Pretresno vijeće smatra da se izrazi "zajednički vojni radni odbor",

4907. Dana 11. novembra 1992., Mladić je raznim korpusima VRS-a izdao naređenje za provođenje sporazuma o prekidu neprijateljstava koji su 10. novembra 1992. potpisali predstavnici VRS-a shodno Karadžićevom naređenju.[17217] Mladićevo naređenje trebalo je stupiti na snagu u ponoć 11. novembra 1992.[17218] U naređenju se konkretno navodi da je potrebno osigurati potpuni prekid vatre u zoni odgovornosti korpusa VRS-a linijom rukovođenja i komandovanja, sa snagama HVO-a i muslimanskim oružanim snagama na cjelokupnom ratištu, ali se napominje da se prekid vatre ne odnosi na redovnu vojsku Republike Hrvatske jer ona nije potpisala sporazum.[17219] Prema naređenju, u slučaju kršenja primirja, VRS treba uzvraćati vatrom samo po odobrenju komandanta korpusa i, izuzetno, komandanta brigade u slučaju iznenadne ugroženosti života boraca ili materijalnih dobara.[17220] Komandant Glavnog štaba VRS-a bio je nadležan nad korpusnom artiljerijskom grupom i korpusnom raketnom grupom, komandant korpusa bio je nadležan nad brigadnom artiljerijskom grupom, a komandanti bataljona bili su nadležni za vatru iz streljačkog naoružanja kalibra 14,5 milimetara.[17221] U naređenju se konkretno navodi da su komandanti korpusa i komandant Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane snaga bosanskih Srba lično odgovorni Mladiću za dosljedno provođenje tog naređenja.[17222] **Abdel-Razek** je u svom svjedočenju izjavio da mu je Galić rekao da je izdao slično naređenje svojim potčinjenima, ali da ta situacija nije dugo trajala i da se snajperska i artiljerijska vatra još dugo vremena nastavila u Sarajevu.[17223]

4908. Na sastanku mješovite vojne radne grupe, održanom 12. maja 1993. na aerodromu u Sarajevu, kojem su prisustvovali predstavnici UNPROFOR-a, bosanskih Muslimana, Srba i Hrvata, visoki oficiri VRS-a iznijeli su prijedlog sporazuma o demilitarizaciji Sarajeva, koji je potpisao Mladić.[17224] Taj prijedlog Srba nisu prihvatile delegacije bosanskih Muslimana i HVO-a, budući da nije bio u skladu sa "stavom"

"zajednička vojna radna grupa" i "mješovita vojna radna grupa" odnose na isti niz sastanaka održanih na aerodromu u Sarajevu tokom 1992. i 1993. i stoga ih je koristilo kao međusobno zamjenjive.
[17216] P293 (Husein Aly Abdel-Razek, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 16. jula 2002., par. 99.
[17217] D65 (Mladićevo naređenje o uspostavljanju prekida vatre, 11. novembar 1992.).
[17218] D65 (Mladićevo naređenje o uspostavljanju prekida vatre, 11. novembar 1992.), str. 2.
[17219] D65 (Mladićevo naređenje o uspostavljanju prekida vatre, 11. novembar 1992.), str. 1.
[17220] D65 (Mladićevo naređenje o uspostavljanju prekida vatre, 11. novembar 1992.), str. 2.
[17221] D65 (Mladićevo naređenje o uspostavljanju prekida vatre, 11. novembar 1992.), str. 2.
[17222] D65 (Mladićevo naređenje o uspostavljanju prekida vatre, 11. novembar 1992.), str. 2. Dokazni predmet D65 odnosi se na komandante korpusa i komandanta "V i PVO", što se, kako smatra Pretresno vijeće, odnosi na Vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu snaga bosanskih Srba.
[17223] Husein Aly Abdel-Razek, T. 3659-3660.
[17224] D1516 (UNPROFOR, izvještaj o sastanku 19. mješovite vojne radne grupe, 12. maj 1993.), str. 1, 4, 12.

iznesenim u Rezoluciji 824 Savjeta bezbjednosti UN-a.[17225] Umjesto toga, delegacije bosanskih Muslimana i HVO-a izjavile su da će podnijeti zajednički prijedlog o provođenju rezolucije za Sarajevo kao zaštićene zone.[17226]

4909. **Michael Rose** je u svom svjedočenju izjavio da je, reagujući na minobacački napad na Dobrinju od 4. februara 1994., nazvao VRS i napisao protestno pismo Mladiću i Karadžiću, na koje nije nikada dobio odgovor.[17227]

4910. Dana 14. juna 1994., Manojlo Milovanović, načelnik Glavnog štaba VRS-a, uputio je pismo Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, na ruke generala Rosea, kao i Komandi SRK-a, u kojem je uložio protest u vezi s kršenjem sporazuma o prekidu vatre koji je postignut 9. februara 1994. i tražio prekid inžinjerijskih radova.[17228] Prema tom pismu, muslimanske snage su intenzivirale inžinjerijske radove duž linije sukoba, posebno u rejonima Hrasnica, Mojmilo, Dobrinja, Grbavica (Jevrejsko groblje), Zlatište i Rajlovac, čime je prekršen sporazum.[17229] U pismu se UNPROFOR optužuje za propust da odgovori na ta kršenja i za opštu pristrasnost i podršku muslimanskim snagama, te se navodi da je pismo "opomena pred stavljanje van snage dogovora od 9. februara 1994.".[17230]

4911. Dana 30. jula 1994., Mladić je poslao protestno pismo Komandi snaga UNPROFOR-a u Sarajevu u vezi s tvrdnjom UNPROFOR-a da su snage VRS-a bile odgovorne za incident na planini Igman.[17231] Prema sporazumu između komandanta UNPROFOR-a i VRS-a, UNPROFOR je bio zadužen za strateški najvažnije položaje na planinama Igman i Bjelašnica, a muslimanskim snagama nije bilo dozvoljeno da se razmjeste na tim planinama.[17232] Mladić je naveo da je VRS nekoliko puta upozorio UNPROFOR na kršenja sporazuma i dodao da je očito da muslimanska strana izaziva

[17225] D1516 (UNPROFOR, izvještaj o sastanku 19. mješovite vojne radne grupe, 12. maj 1993.), str. 1-2.
[17226] D1516 (UNPROFOR, izvještaj o sastanku 19. mješovite vojne radne grupe, 12. maj 1993.), str. 1-2.
[17227] P736 (Michael Rose, izjava svjedoka, 26. mart 2009.), par. 35. Pretresno vijeće smatra da se to odnosi na incident 7 iz Priloga G Optužnici, o kojem se govori u poglavlju 5.3.5.
[17228] D1573 (Protestno pismo koje je Milovanović, načelnik Glavnog štaba VRS-a, uputio Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu u vezi s kršenjem sporazuma o prekidu vatre i pristrasnošću UNPROFOR-a na štetu srpske strane, 14. juli 1993.), str. 1.
[17229] D1573 (Protestno pismo koje je Milovanović, načelnik Glavnog štaba VRS-a, uputio Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu u vezi s kršenjem sporazuma o prekidu vatre i pristrasnošću UNPROFOR-a na štetu srpske strane, 14. juli 1993.), str. 1.
[17230] D1573 (Protestno pismo koje je Milovanović, načelnik Glavnog štaba VRS-a, uputio Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu u vezi s kršenjem sporazuma o prekidu vatre i pristrasnošću UNPROFOR-a na štetu srpske strane, 14. juli 1993.), str. 1-2.
[17231] D1745 (Protestno pismo koje je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a, 30. juli 1994.), str. 1-2.
[17232] D1745 (Protestno pismo koje je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a, 30. juli 1994.), str. 1.

incidente kako bi snage UNPROFOR-a uvukla u sukob.[17233] Naveo je da nema nikakve namjere da UNPROFOR-u otežа izvršenje njegove mirovne misije.[17234]

4912. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu, u poglavlju 9.4.2, video-snimka od 15. avgusta 1994., koji je uvršten u dokaze kao dokazni predmet P1974, u kojem Mladić kaže: "I kad god krenem pored Sarajeva, svratim, ubijem nekog uz put. Zato je prekinut ovaj saobraćaj za Sarajevo. /*nerazumljivo*/ snajperski. Uzmem, sredim Turke, ko ih jebe!"

4913. Dana 9. oktobra 1994., general Michael Rose uputio je protestno pismo Karadžiću i Mladiću u vezi sa snajperskim incidentom koji se desio dan ranije.[17235] **David Fraser** je u svom svjedočenju izjavio da je u tom incidentu gađan tramvaj.[17236] U svom pismu Rose je naveo da je taj incident predstavlja direktno kršenje sporazuma o obustavi snajperskih dejstava od 14. avgusta 1994.[17237] Pozvao je primaoce pisma da osude takva djela i preduzmu odgovarajuće mjere za identifikaciju počinilaca i da osiguraju da se ovakva djela ne ponove.[17238] Prema riječima **Frasera**, o tom incidentu se razgovaralo i sa Mladićem na sastanku predstavnika UNPROFOR-a s bosanskim Srbima u skijaškom centru na Jahorini.[17239] Pretresno vijeće podsjeća na dokaze uvrštene u spis kao dokazni predmet P16 i razmotrene u poglavlju 5.2.6, da je na sastanku s predstavnicima UNPROFOR-a, održanom 10. oktobra 1994., Mladić negirao da su Srbi učestvovali u otvaranju snajperske vatre na tramvaj u Sarajevu 8. oktobra 1994. i tvrdio da su za to bili odgovorni bosanski Muslimani koji su obmanuli UNPROFOR.

4914. Pretresno vijeće podsjeća na izvještaj UNPROFOR-a o situaciji, uvršten u spis kao dokazni predmet P876 i razmotren u poglavlju 9.4.2, u kojem se opisuju, između ostalog, snajperski incidenti u periodu od 5. do 11. marta 1995. u kojima su meta napada bile ekipe UNPROFOR-a za suzbijanje snajperskih dejstava i u kojem su

[17233] D1745 (Protestno pismo koje je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a, 30. juli 1994.), str. 1.
[17234] D1745 (Protestno pismo koje je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a, 30. juli 1994.), str. 1.
[17235] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 143; P590 (UNPROFOR, protestno pismo upućeno Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću, koje je potpisao general Michael Rose, 9. oktobar 1994.). Pretresno vijeće smatra da se to odnosi na incident 11 iz Priloga F Optužnici, o kojem se govori u poglavlju 5.2.6.
[17236] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 143.
[17237] P590 (UNPROFOR, protestno pismo upućeno Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću, koje je potpisao general Michael Rose, 9. oktobar 1994.).
[17238] P590 (UNPROFOR, protestno pismo upućeno Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću, koje je potpisao general Michael Rose, 9. oktobar 1994.).
[17239] P576 (David Fraser, izjava svjedoka, 3. decembar 2012.), par. 141, 144.

poginuli ili bili ranjeni civili. Pretresno vijeće napominje da je Mladić na sastanku s generalom Smithom izjavio da je porast broja snajperskih incidenata u Sarajevu početkom marta 1995. bio odgovor na stradanja Srba u vojnim napadima bosanskih snaga.

4915. Dana 5. septembra 1995., IBK je proslijedio Mladićev telegram Komandi UNPROFOR-a u Zagrebu, generalu Janvieru lično.[17240] U tom telegramu, Mladić se žalio na pristrasnost međunarodne zajednice i postavio pitanje, između ostalog, zašto javnosti nije saopštena "prava istina" o incidentu na Markalama-II i zašto nisu bili angažovani neutralni balistički stručnjaci i mješovita komisija eksperata kako bi se utvrdile okolnosti ovog incidenta.[17241] Mladić je rekao da su predstavnici muslimanske strane i stručnjaci obavještajne službe jedne strane sile odigrali ulogu u insceniranju događaja na Markalama-II i optužio UN za pružanje zaštite muslimanskim vojnicima u Sarajevu i Goraždu.[17242] Mladić je zatražio da se ultimatumi i bombardovanje zamijene razgovorima i pozvao je da se održi sastanak komandanata sukobljenih strana radi potpisivanja sporazuma o potpunom, trajnom i bezuslovnom prekidu neprijateljstava.[17243] Do održavanja takvog sastanka, jednostrano je proglasio prekid vatre u Sarajevu i naveo da VRS neće preduzimati nikakve akcije osim u slučaju legitimne samoodbrane.[17244]

4916. Dana 6. septembra 1995., Mladić je naredio Komandi SRK-a da "prekin[e] dovod vode, struje i plina za muslimanski dio Sarajeva" dok se ne obustave napadi avijacije snaga NATO i Snaga za brzo reagovanje.[17245] Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 5.1.1, da su stanovnici Sarajeva živjeli u veoma teškim uslovima uslijed stalnog straha i nestašice osnovnih potrepština, kao što su hrana, voda, gas i struja, zbog čega su morali izlaziti i izlagati se snajperskom djelovanju i granatiranju. Bolnice, ambulante i ambulantna vozila su takođe bili mete snajperskog djelovanja i granatiranja. Telefonske linije su od sredine juna 1992. bile prekinute. U oktobru 1992.

[17240] D1575 (Telegram koji je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a u Zagrebu i generalu Janvieru, od 4. septembra 1995., koji je proslijedila Komanda IBK-a, 5. septembar 1995.), str. 1, 5.
[17241] D1575 (Telegram koji je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a u Zagrebu i generalu Janvieru, od 4. septembra 1995., koji je proslijedila Komanda IBK-a, 5. septembar 1995.), str. 1-2.
[17242] D1575 (Telegram koji je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a u Zagrebu i generalu Janvieru, od 4. septembra 1995., koji je proslijedila Komanda IBK-a, 5. septembar 1995.), str. 2-3.
[17243] D1575 (Telegram koji je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a u Zagrebu i generalu Janvieru, od 4. septembra 1995., koji je proslijedila Komanda IBK-a, 5. septembar 1995.), str. 5.
[17244] D1575 (Telegram koji je Mladić uputio Komandi UNPROFOR-a u Zagrebu i generalu Janvieru, od 4. septembra 1995., koji je proslijedila Komanda IBK-a, 5. septembar 1995.), str. 5.

prekinut je dovod struje, a od 26. avgusta 1994. prekinuto je snabdijevanje Sarajeva gasom. U septembru 1995. godine obustavljeno je snabdijevanje muslimanskog dijela grada vodom, strujom i gasom.

4917. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.5.2-9.5.10, uključujući i to da je Mladić osnovao SRK i organizovao taj korpus putem kadrovskih odluka, da je komandovao i rukovodio SRK-om, da je često lično učestvovao u operacijama SRK-a, da je tokom opsade obezbijedio vojnu pomoć od VJ-a i da je naredio proizvodnju i upotrebu modifikovanih avio-bombi za Sarajevo. Nakon što su krivična djela počinjena, Mladić nije preduzeo mjere da provede istragu i kazni počinioce. Isto tako, Mladić je davao izjave koje su namjerno bile obmanjujuće (i) kada je izjavio da je granatiranje Sarajeva 28. maja 1992., koje je on naredio, bilo odgovor na provokacije suprotne strane i (ii) kada je tvrdio da su bosanski Muslimani, a ne srpske snage, odgovorni za snajperske incidente i incidente granatiranja od 27. maja 1992., 8. oktobra 1994. i 28. avgusta 1995. Konkretno, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.5.3: (i) da je intenzitet kampanje u Sarajevu porastao odmah nakon što je Mladić imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS-a, što su pokazala granatiranja od 14. maja 1992. i kasnije od 28. i 19. maja 1992.; (ii) da je Mladić izdavao naređenja SRK-u u vezi s operacijama u Sarajevu u periodu od najkasnije 28. maja 1992. do januara 1994.; (iii) da je Mladić formulisao planove za Direktive 1, 3, 4 i 5, koje je i izdao, a koje je provodio SRK; (iv) da je Mladić pratio operacije koje je naredio u Sarajevu tokom njihovog izvođenja od strane SRK-a; (v) da je Mladić naredio proizvodnju modifikovanih avio-bombi i lično nadgledao njihov razvoj od 1993.; i (vi) da su komandanti korpusa VRS-a i SRK-a referisali su Mladiću u vezi s upotrebom modifikovanih avio-bombi.

4918. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 9.5.5, da je na sastancima, održanim u periodu od maja 1992. do aprila 1995., Mladić učestvovao u diskusijama o politici s istaknutim članovima vlade bosanskih Srba i da je predložio bombardovanje Sarajeva ogromnih razmjera uz izričito zanemarivanje bezbjednosti civila, navodeći da bi situaciju u Sarajevu trebalo riješiti vojnim, a ne političkim sredstvima.

[17245] P7406 (Mladićevo naređenje SRK-u, 6. septembar 1995.), str. 1. Pretresno vijeće smatra da se izrazi "ART snage za brza dejstva" i "ATR snage za brza dejstva" o kojima je riječ u P7406 odnose na Snage za brzo reagovanje.

4919. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 9.4.2 i svoj kasniji zaključak u poglavlju 9.4.3, da Mladić jeste davao izjave kojima je međunarodne organizacije uvjeravao da Sarajevu ne prijeti nikakva opasnost od VRS-a, ali da takve izjave nisu pouzdana osnova za utvrđivanje pravog stanja svijesti rukovodstva bosanskih Srba, naročito s obzirom na Mladićev prijedlog da javnost treba obmanjivati. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak da Mladić jeste zabranio otvaranje vatre na civilne ciljeve bez njegovog odobrenja i naredio da se vatra na Sarajevo otvara samo u slučaju samoodbrane, ali da takva naređenja nisu od pomoći prilikom utvrđivanja pravog stanja svijesti rukovodstva bosanskih Srba, budući da formulacija tih naređenja pokazuje da je Mladića više brinula neposlušnost potčinjenih nego dobrobit civilnog stanovništva. Naposljetku, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mladić jeste naredio da se u potpunosti poštuju Ženevske konvencije i druge odredbe međunarodnog prava, ali da takva naređenja da se ne gađaju civilni ciljevi nisu pouzdan faktor za utvrđivanje pravog stanja svijesti rukovodstva bosanskih Srba, budući da takva naređenja nisu bila poštovana i da rukovodstvo nije preuzimalo mjere da ih provede.

4920. Pretresno vijeće primjećuje da određene izjave, kao što je prijedlog optuženog da se Sarajevo uključi u sporazum o demilitarizovanim zonama "pa da završimo rat", ukazuju na to da je optuženi imao miroljubive namjere. Međutim, Pretresno vijeće ne smatra da takve izjave tačno odražavaju stanje svijesti optuženog, budući da neposredno protivrječe njegovim drugim izjavama koje je davao u isto vrijeme i da se kose s njegovim ponašanjem. U svjetlu gore navedenog, te uzimajući u obzir zaključke do kojih je Pretresno vijeće došlo u poglavlju 9.4.3 u vezi s nepouzdanošću naređenja kojima je optuženi zabranio otvaranje vatre na civilne ciljeve u Sarajevu kao sredstva za utvrđivanje njegovog pravog stanja svijesti, Pretresno vijeće odbacuje argumente odbrane u vezi sa stanjem svijesti optuženog.

4921. Na osnovu svega gore navedenog, a konkretno toga (i) da je optuženi lično komandovao granatiranjem Sarajeva 28. maja 1992., birao ciljeve i usmjeravao vatru izvan područja naseljenih Srbima; (ii) da je optuženi formulisao i izdavao direktive i komandovao snagama SRK-a; (iii) da je optuženi u proljeće 1995. predložio bombardovanje Sarajeva uz izričito zanemarivanje bezbjednosti civila; i (iv) da je optuženi 6. septembra 1995. Komandi SRK-a naredio da prekine snabdijevanje komunalijama u Sarajevu, zbog čega su stanovnici Sarajeva morali izlaziti i izlagati se snajperskom djelovanju i granatiranju, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi

namjeravao da pokrene i izvede kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja protiv civilnog stanovništva Sarajeva. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je optuženi tom kampanjom namjeravao da širi teror među civilnim stanovništvom Sarajeva i da je namjera optuženog bila da počini krivična djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva. Naposljetku, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi imao tu namjeru tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.

9.6 Treći udruženi zločinački poduhvat (Srebrenica)

9.6.1 Pregled optužbi

4922. Prema Optužnici, optuženi je, u periodu od dana koji su neposredno prethodili 11. julu 1995. do 1. novembra 1995., učestvovao u UZP-u da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice.[17246] Taj cilj je obuhvatao ili se u potpunosti svodio na zločine genocida (po tački 2), progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje).[17247] Optuženi je namjeru da se počini svaki od tih zločina dijelio s drugim članovima sveobuhvatnog UZP-a.[17248]

4923. Prema Optužnici, među učesnicima u UZP-u, bili su, osim optuženog, Radovan Karadžić i:

> članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou [kako je navedeno u Optužnici]; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou [kako je navedeno u Optužnici], na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i/ili Zvornika, ili nadležni za ta područja; i komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom Škorpioni.[17249]

Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog UZP-a, ali su ih učesnici UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja.[17250]

4924. Učesnici tog UZP-a ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.[17251] Za izvršenje tih zločina korišteni su pripadnici VRS-a i MUP-a koji su djelovali na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili

[17246] Optužnica, par. 7, 19.
[17247] Optužnica, par. 7, 19.
[17248] Optužnica, par. 20.
[17249] Optužnica, par. 20-21.
[17250] Optužnica, par. 21.
[17251] Optužnica, par. 22.

su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti, i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom Škorpioni.[17252]

4925. Pretresno vijeće podsjeća na svoje detaljne zaključke u poglavlju 7, koje će uzeti u obzir prilikom utvrđivanja postojanja i obima UZP-a vezanog za Srebrenicu, u poglavlju 9.6.4 dolje. Osim toga, u poglavljima 9.6.2 i 9.6.3, Pretresno vijeće će razmotriti relevantne izjave i sastanke iz vremena predmetnih događaja kao i navode o pokušajima prikrivanja i zataškavanja zločina počinjenih u Srebrenici, prije nego što u poglavlju 9.6.4 pristupi donošenju svojih pravnih zaključaka o postojanju, obimu i članstvu u UZP-u vezanom za Srebrenicu.

9.6.2 Izjave i sastanci iz vremena predmetnih događaja

4926. U vezi s izjavama i sastancima iz vremena predmetnih događaja, relevantnim za utvrđivanje da li je postojao UZP vezan za Srebrenicu, tužilaštvo je iznijelo argument da su Mladić i njegovi oficiri, od večernjih sati 11. jula do jutarnjih sati 12. jula 1995., odlučili da odvoje muškarce i dječake, bosanske Muslimane, u Potočarima i da ih pobiju.[17253] Dana 12. jula, Mladić, Krstić i komandanti brigada DK-a sastali su se u štabu Bratunačke brigade i razgovarali o operaciji ubijanja.[17254] Tužilaštvo je dalje tvrdilo da otvaranje koridora za prolaz kolone 16. jula nije bilo humanitarni gest, nego je izvršeno iz vojne nužde.[17255] Odbrana je iznijela sljedeće argumente: (i) dokazi koje je iznio Momir Nikolić nisu vjerodostojni i generalno su nepouzdani, i konkretnije, ako je postojao plan da se ubiju Muslimani muškog pola u Srebrenici, njegovo ponašanje tokom i nakon zauzimanja Srebrenice nije logično;[17256] (ii) autentičnost dokaza u vidu presretnutih razgovora je upitna i ne te dokaze se ne može oslanjati;[17257] i (iii) sastanak u štabu Bratunačke brigade održan je 11. jula, a ne 12. jula i na tom sastanku se nije raspravljalo ni o čemu nezakonitom.[17258]

4927. Pretresnom vijeću su predočeni dokumentarni dokazi,[17259] kao i dokazi koje su u vezi s izjavama i sastancima u vrijeme zauzimanja srebreničke enklave iznijeli sljedeći svjedoci: **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i

[17252] Optužnica, par. 22.
[17253] Završni podnesak tužilaštva, par. 1174-1175; T. 44553, 44556.
[17254] Završni podnesak tužilaštva, par. 1213-1226; T. 44556.
[17255] Završni podnesak tužilaštva, par. 1308-1312.
[17256] Završni podnesak odbrane, par. 2523-2575, 44610.
[17257] Završni podnesak odbrane, par. 2576-2677.
[17258] Završni podnesak odbrane, par. 2888-2894; T. 44793-44794.
[17259] P1235 je razmotren u poglavlju 7.1.5. P1515 je razmotren u poglavlju 7.1.5.

Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[17260] **svjedok RM-322**, koji je 1995. bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;[17261] **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;[17262] **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. bio pripadnik Zvorničke brigade;[17263] **Ljubomir Mitrović**, koji je od 12. aprila 1994. bio predsjednik Komisije za razmjenu u IBK-u;[17264] **Milenko Todorović**, koji je od 16. novembra 1993. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove IBK-a;[17265] **Mirko Trivić**, koji je od avgusta 1994. bio komandant 2. romanijske motorizovane brigade;[17266] **svjedok RM-284**, bosanski Srbin;[17267] **Bruce Bursik**, koji je od 1. septembra 1999. bio istražitelj Tužilaštva;[17268] **Milenko Jevđević**, koji je od novembra 1992. bio komandant bataljona veze Drinskog korpusa;[17269] **Miodrag Dragutinović**, pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove Zvorničke brigade i operativni oficir u Taktičkoj grupi 1 Zvorničke brigade;[17270] **Svetozar Andrić**, koji je od 19. maja 1992. do 6. avgusta 1995. bio komandant Birčanske brigade VRS-a u Šekovićima, a potom do marta 1996. načelnik štaba DK-a;[17271] **Momir Nikolić,** koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;[17272] i **Petar Škrbić**, koji je u julu 1995. bio pomoćnik komandanta za

[17260] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.
[17261] Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322).
[17262] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.
[17263] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11673, 11676.
[17264] P3507 (Ljubomir Mitrović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6.-7. juni 2011.), str. 15144, 15152, 15156-15160.
[17265] Milenko Todorović, T. 19835, 19837.
[17266] P1463 (Mirko Trivić, transkript iz predmeta *Popović i drugi,* 18. i 21. maj 2007.), str. 11795.
[17267] P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14582-14583; svjedok RM-284, T. 11120, 11139.
[17268] Bruce Bursik, T. 38860.
[17269] Milenko Jevđević, T. 31843, 31846-31847, 31856.
[17270] Miodrag Dragutinović, T. 32224; P7156 (Miodrag Dragutinović, izjava svjedoka, 29. juli 2014.), par. 3; D914 (Naređenje za formiranje Taktičke grupe 1 Zvorničke brigade, koje je potpisao Pandurević 2. jula 1995.), str. 1.
[17271] D1033 (Svetozar Andrić, izjava svjedoka, 16. juli 2013.), par. 1; Svetozar Andrić, T. 34737; D1034 (Zapisnik o primopredaji dužnosti komandanta 1. birčanske pješadijske brigade između pukovnika Andrića i potpukovnika Ljubomira Vlačića, 6. avgust 1995.).
[17272] Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

organizaciju, mobilizaciju i personalne poslove Glavnog štaba VRS-a. [17273] Dokazi i zaključci u vezi sa sastancima u hotelu "Fontana" navedeni su gore, u poglavlju 7.1.4.

Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu

4928. Dana 31. marta 1995., Mladić je zabilježio da je bio na sastanku na Palama sa članovima rukovodstva republike bosanskih Srba, među kojima su bili Karadžić, Koljević, ministar finansija Pejić, Tomo Kovač i Krajišnik, a razgovaralo se o snabdijevanju VRS-a.[17274] Mladić je zabilježio sljedeću Kovačevu izjavu: "Moramo uvesti reda i u vojsci i u MUP-u i u bankama."[17275] Mladić je zatim zabilježio da je Kovač rekao: "[S]veto trojstvo u opštini (opštinska vlast, vojska [komanda brigade], načelnik stanice milicije)."[17276] Krajišnik je rekao: "Mi smo pomalo raštimovan orkestar. […] Ovo je prvi sastanak. Potrebe su stavljene. Treba staviti sve, moramo biti jedinstveni."[17277] Karadžić je naredio da se nacrt ratnog budžeta napravi do 7. aprila 1995.[17278]

4929. Dana 15. i 16. aprila 1995., Mladić je u svojoj bilježnici zabilježio da je podnio ekspoze na 50. zasjedanju skupštine bosanskih Srba u Sanskom Mostu. Zasjedanju su prisustvovali Karadžić, ministar odbrane Milan Ninković, Tomo Kovač, generali i visoki oficiri VRS-a, predsjednici opštinskih i izvršnih odbora SDS-a, visoki funkcioneri SDS-a i službenici MUP-a na visokim položajima.[17279] Jedan od poslanika na zasjedanju, Kerović, žalio se na razdor između državnog, političkog rukovodstva i Glavnog štaba VRS-a.[17280] Tokom zasjedanja, mnogi članovi Skupštine bili su nezadovoljni Mladićevim ekspozeom. Izrazili su svoje veliko nezadovoljstvo vojskom, bitkama koje je izgubila u posljednjih šest mjeseci i načinom na koji je funkcionisala. Pored ostalih, Đurić se žalio na korupciju u redovima VRS-a i izjavio da je dvaput tražio da se Mladić smijeni i rekao da Gvero i Tolimir "ne mogu ostati" u Glavnom štabu VRS-a.[17281]

[17273] Petar Škrbić, T. 13981.
[17274] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 73.
[17275] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 75.
[17276] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 75.
[17277] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 76.
[17278] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 77.
[17279] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 91-113. V. takođe P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.).
[17280] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 93. V. takođe P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.).
[17281] P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 102-103. V. takođe P4583 (Transkript 50. sjednice skupštine republike bosanskih Srba, 16. april 1995.).

4930. Približno 14. juna 1995., VRS je otkazao konvoj UNHCR-a s humanitarnom pomoći za Srebrenicu zbog toga što je UNHCR odbio da udovolji zahtjevu VRS-a da za njega odvoji 50 posto pomoći.[17282]

4931. **Miroslav Deronjić** je izjavio da je na dužnost civilnog komesara za Srebrenicu imenovan 11. jula 1995.[17283] Njegova glavna dužnost u tom svojstvu bila je postupanje prema civilima opštine Srebrenica, to jest zadatak mu je bio "obezbediti da civilni i vojni organi sve građane koji su učestvovali u borbi protiv Vojske Republike Srpske tretiraju kao ratne zarobljenike, a civilnom stanovništvu obezbedi slobodan izbor življenja i preseljenja".[17284] Odluke civilnog komesara obavezivale su sve civilne organe vlasti u opštini Srebrenica.[17285] Prema riječima Deronjića, on nije bio u poziciji da izdaje naređenja vojsci.[17286] U večernjim satima 11. jula, Deronjić je telefonom razgovarao s Karadžićem i pitao ga šta tačno podrazumijeva onaj dio njegovih dužnosti koji se odnosi na ratne zarobljenike.[17287] Karadžić je odgovorio da je to pitanje u Mladićevoj nadležnosti i da će mu on izdati naređenja o tome.[17288] **Petar Škrbić** je u svom svjedočenju izjavio da je Glavni štab VRS-a 11. jula 1995. znao da je potrebno 50 autobusa za evakuaciju pripadnika nesrpske nacionalnosti.[17289]

Sastanak u štabu Bratunačke brigade

4932. **Svjedok RM-284** je u svom svjedočenju izjavio da se Krstić 12. jula 1995. sastao s komandantima Drinskog korpusa na komandnom mjestu Bratunačke brigade od 20:00 ili 21:00 sat do između 23:00 sata i ponoći.[17290] Mladić je bio prisutan tokom cijelog sastanka.[17291]

[17282] P2806 (Dnevni izvještaj Savjetu bezbjednosti UN-a, 14. juni 1995.).
[17283] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6137; P3568 (Tri kopije Direktive 01-1340/95, Odluka o imenovanju Miroslava Deronjića, 11. juli 1995.), str. 1.
[17284] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6163-6164; P3568 (Tri kopije Direktive 01-1340/95, Odluka o imenovanju Miroslava Deronjića, 11. juli 1995.), str. 1.
[17285] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6158-6160, 6163-6164; P3568 (Tri kopije Direktive 01-1340/95, Odluka o imenovanju Miroslava Deronjića, 11. juli 1995.), str. 1.
[17286] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6163-6164, 6342.
[17287] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6403-6404, 6408-6409.
[17288] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6403.
[17289] Petar Škrbić, T. 14024-14025, 14029.
[17290] P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14594-14595; svjedok RM-284, T. 11130-11131.
[17291] Svjedok RM-284, T. 11131.

4933. **Bruce Bursik** je u svom svjedočenju izjavio da je, tokom razgovora koje je vodio s Momirom Nikolićem 28. i 29. aprila i 1. maja 2003. u PJUN-u, Nikolić objelodanio da je vidio Mladića i druge komandante na sastanku u noći 11. jula 1995. u komandi Bratunačke brigade.[17292] Nikolić je od Blagojevića saznao da su oni na tom sastanku analizirali napad na Srebrenicu.[17293]

4934. Prema riječima **Svetozara Andrića**, u večernjim satima 11. jula 1995., Mladić, Pandurević, Krstić, Blagojević i on prisustvovali su sastanku u štabu Bratunačke brigade.[17294] Jedina odluka donesena na tom sastanku bila je da se nastave operacije prema Žepi i nisu bile pominjane nikakve likvidacije ili preseljenje lokalnog stanovništva.[17295] Dana 12. jula, svjedokova jedinica je dobila zadatak da izvrši marš na planinu Viogor, gdje su Mladić i Krstić izvršili njenu smotru i gdje je Mladić jedinici izdao zadatak da krene prema Žepi.[17296] **Miodrag Dragutinović** je u svom svjedočenju izjavio da je iz Zelenog Jadra otišao u Srebrenicu s komandantom Pandurevićem, koji mu je rekao da je u večernjim satima 11. jula 1995. bio na referisanju u komandi Bratunačke brigade.[17297] Pandurević je rekao svjedoku da je referisanje sazvao Krstić i da su tema referisanja bila prethodna borbena dejstva i budući zadatak u vezi s razmještanjem jedinica u sektoru Žepa.[17298] Prema riječima svjedoka, "prisustvo generala Mladića [na tom sastanku] bilo je evidentno".[17299]

4935. Dragutinović je u svom svjedočenju izjavio da su, u večernjim satima 12. jula 1995., obje grupe ostale u rejonu Viogora, gdje im je oko 17:00 ili 18:00 sati general Krstić naredio da sljedeće jutro maršem krenu prema enklavi Žepa.[17300] Mladić je ujutro 13. jula 1995., oko 10:00 sati, takođe došao da obiđe grupe na Viogoru i naredio je komandantima jedinica da okupe svoje jedinice i krenu maršem prema sektoru Žepa.[17301]

[17292] D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 1; P7542 (Dodatak informativnom izvještaju); Bruce Bursik, T. 38908-38909.
[17293] Bruce Bursik, T. 38859; D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 1-2.
[17294] D1033 (Svetozar Andrić, izjava svjedoka, 16. juli 2013.), par. 19.
[17295] D1033 (Svetozar Andrić, izjava svjedoka, 16. juli 2013.), par. 19.
[17296] D1033 (Svetozar Andrić, izjava svjedoka, 16. juli 2013.), par. 20.
[17297] Miodrag Dragutinović, T. 32240.
[17298] Miodrag Dragutinović, T. 32242, 32258.
[17299] Miodrag Dragutinović, T. 32260.
[17300] Miodrag Dragutinović, T. 32244; P7156 (Miodrag Dragutinović, izjava svjedoka, 29. juli 2014.), par. 15, 17.
[17301] Miodrag Dragutinović, T. 32243; P7156 (Miodrag Dragutinović, izjava svjedoka, 29. juli 2014.), par. 18-19.
[17301] Miodrag Dragutinović, T. 32245-32246.

4936. **Mirko Trivić** je u svom svjedočenju izjavio da je 12. jula 1995. Mladić stigao u štab Bratunačke brigade u 22:00 sata i naredio generalu Krstiću da pripremi odluku da se krene za Žepu.[17302]

4937. **Milenko Jevđević** je u svom svjedočenju izjavio da je prisustvovao sastanku u štabu Bratunačke brigade 11. jula 1995. između 22:00 i 23:00 sata i da je sastanak vodio Mladić, a među učesnicima su bili Živanović, Krstić, Pandurević, Furtula i svi komandanti brigada Drinskog korpusa koji su učestvovali u operaciji "Krivaja 95".[17303] Svjedok je svoje mišljenje da se taj sastanak održao 11. jula, umjesto 12. jula, zasnovao na tome što se sjetio da se Zvonko Bajagić, koji je bio veoma religiozan, na kraju sastanka pojavio noseći poslužavnik na kojem je bila riba.[17304] Na Petrovdan, koji se slavi 12. jula, prema pravoslavnom običaju, tradicionalno se služi meso.[17305] Međutim, to nije slučaj ako Petrovdan padne u srijedu ili petak.[17306] Svjedok je potvrdio da je 12. juli 1995. bila srijeda.[17307] Tokom sastanka, iznesena je analiza borbenih dejstava izvedenih tog dana i Mladić je rekao da sljedećeg dana sve jedinice koje su učestvovale u operaciji "Krivaja 95" treba da se pregrupišu i krenu prema Žepi, kako bi izvele operaciju "Stupčanica 95".[17308] Svjedoku je naređeno da uspostavi komandno mjesto u Krivačama, između Srebrenice i Žepe.[17309] Prema riječima svjedoka, on je na područje Žepe stigao 12. jula, gdje je zatekao dijelove 5. lake pješadijske brigade.[17310] Druge jedinice su se iz Srebrenice izmjestile tokom noći između 13. i 14. jula, a sama operacija je počela u jutarnjim satima 14. jula.[17311]

12. i 13. juli 1995.

4938. Prije trećeg sastanka u hotelu "Fontana" u jutarnjim satima 12. jula 1995., **Momir Nikolić** je ispred hotela kratko razgovarao s potpukovnicima Popovićem i Kosorićem.[17312] Popović je rekao svjedoku da će sve žene i djeca biti premješteni sa te teritorije na teritoriju pod kontrolom muslimanskih snaga, to jest u Kladanj ili

[17302] Mirko Trivić, T. 11272-11273; P1467 (Lični dnevnik Mirka Trivića), str. 25, 28.
[17303] Milenko Jevđević, T. 31972-31973, 31995, 31998, 32001, 32151-32152, 32059-32060.
[17304] Milenko Jevđević, T. 32151-32152, 32182.
[17305] Milenko Jevđević, T. 32151-32152, 32177-32179, 32181-32182, 32198.
[17306] Milenko Jevđević, T. 32151-32152, 32177-32179, 32181-32182, 32198.
[17307] Milenko Jevđević, T. 32198.
[17308] Milenko Jevđević, T. 31973-31974, 31996, 31998-31999.
[17309] Milenko Jevđević, T. 31974, 32001-32002.
[17310] Milenko Jevđević, T. 32061.
[17311] Milenko Jevđević, T. 31975, 32002.
[17312] Momir Nikolić, T. 11820, 11827; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 4.

Tuzlu.[17313] Svjedok je pitao Popovića šta će biti s vojno sposobnim muškarcima, na šta je Popović odgovorio da sve "balije" treba pobiti.[17314] Svjedok je rekao Popoviću da u Bratuncu ima praznih objekata u kojima bi vojno sposobni muškarci iz Potočara mogli biti privremeno smješteni, uključujući osnovnu školu "Vuk Karadžić", hangar i fiskulturnu salu.[17315] Svjedok, Kosorić i Popović su zatim razgovarali o mogućim mjestima pogubljenja, uključujući rudnik "Sase" i preduzeće "Ciglana".[17316]

4939. **Bursik** je svjedočio o svom razgovoru s Nikolićem u maju 2003. Prema tom razgovoru, kad je Nikolić s Kosorićem i Popovićem ispred hotela "Fontana" u jutarnjim satima 12. jula 1995. razgovarao o ubijanju, oni su o ubijanju govorili tako da je zvučalo kao da je motiv za ubijanje osveta.[17317] Dana 12. jula 1995., nakon što je prvi konvoj otišao iz Potočara i tri do četiri sata nakon što je prvi put čuo za operaciju ubijanja, Nikolić se vratio u štab Bratunačke brigade i sastavio izvještaj o odvajanjima muškaraca i pomenuo da će svi muškarci biti ubijeni. Istog dana, Nikolić je rekao pukovniku Janković za operaciju ubijanja. Janković mu je rekao da će svi odvojeni muškarci biti prebačeni u objekte u Bratuncu i u tom trenutku Nikolić je shvatio da je Janković već znao za operaciju ubijanja. Nikolić je tada pitao Jankovića zašto će ljudi biti zatočeni u Bratuncu, a ne prebačeni u Kladanj, na što je Janković odgovorio da je to naređenje i da to ne treba komentarisati. Nikolić je rekao da nikad nije pomenuo ubistva u svom pismenom izvještaju, već samo u usmenom izvještaju. Nikolić je Bursiku otkrio da u to vrijeme nikome nije rekao ko mu je bio izvor tih informacija, to jest da su to bili Popović i Kosorić. Nikolić je rekao da mu nikad nije bilo direktno naređeno da ubije odvojene muškarce, već da mu je samo rečeno kakva ih sudbina čeka.[17318] U večernjim satima 12. jula 1995. i jutarnjim satima sljedećeg dana, Nikolić je o ubijanju zatočenih Muslimana razgovarao s Blagojevićem.[17319] Prema Nikolićevim riječima, Blagojević je znao "sve" i dao mu je ovlaštenje da nastavi.[17320] Pretresno vijeće je takođe razmotrilo

[17313] Momir Nikolić, T. 11820; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 4.
[17314] Momir Nikolić, T. 11820; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 4.
[17315] Momir Nikolić, T. 11821-11822; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 4.
[17316] Momir Nikolić, T. 11821-11823, 11827; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 4.
[17317] D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 2; P7542 (Dodatak informativnom izvještaju).
[17318] D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 3.
[17319] D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 8.
[17320] D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 8.

Nikolićevo svjedočenje i izjavu u vezi s tim pitanjima, kao što je dodatno navedeno u poglavlju 7.1.5.

4940. **Deronjić** je u svom svjedočenju izjavio da je Ljubiša Beara, koji je bio jako pijan, došao u njegovu kancelariju u večernjim satima 13. jula 1995. i rekao mu da se sprema da ubije sve zatočenike u Bratuncu i da za to ima "naređenje s vrha".[17321] Deronjić se posvađao s Bearom, rekavši mu da on ima drugačije naređenje od Karadžića i da neće dozvoliti da se ta ubijanja izvrše u Bratuncu.[17322] Zatočenici nisu ubijeni u Bratuncu te noći, već su 14. jula odvedeni u Zvornik.[17323] Tog dana, Deronjić je otišao da vidi Karadžića i prenio mu Bearine namjere od prethodne noći i stekao utisak da će Karadžić nešto preduzeti u vezi s tim.[17324]

4941. **Milenko Todorović** je izjavio da je u večernjim satima 11. jula ili jutarnjim satima 12. jula, od generala Tolimira primio naređenje da pripremi logor Batković za predstojeći dolazak između 1.000 i 1.200 ratnih zarobljenika iz Srebrenice.[17325] Prema riječima svjedoka, ti zatočenici su trebali biti razmijenjeni za zatočene pripadnike VRS-a, ali oni nikad nisu stigli i Tolimir je, nekoliko dana kasnije, saopštio da se odustalo od tog naređenja.[17326] Tolimir mu nije rekao razlog za promjenu planova, ali je on kasnije čuo da su u blizini Pilice izvršena masovna pogubljenja.[17327] **Ljubomir Mitrović** je izjavio da je kasnije od Todorovića čuo da je stiglo 20 ranjenih muškaraca iz Srebrenice.[17328]

Otvaranje koridora

[17321] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6226, 6274, 6445-6447, 6449, 6452.
[17322] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6226, 6274, 6278.
[17323] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6226, 6274, 6278-6279, 6445, 6450.
[17324] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6226-6227.
[17325] P2914 (Milenko Todorović, razgovor, 2. februar 2010.), str. 2-4, 6; P2915 (Milenko Todorović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 12933-12934, 12936-12939; Milenko Todorović, T. 19814-19817, 19820-19821, 19852-19856, 19858. V. takođe P3507 (Ljubomir Mitrović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6.-7. juni 2011.), str. 15144, 15154-15156, 15174, 15179, 15183.
[17326] P2914 (Milenko Todorović, razgovor, 2. februar 2010.), str. 2, 7-10, 15; P2915 (Milenko Todorović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 12941-12944, 12993, 13122; Milenko Todorović, T. 19814, 19818, 19822-19823, 19858-19859. V. takođe P3507 (Ljubomir Mitrović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6.-7. juni 2011.), str. 15174-15175, 15183-15184.
[17327] P2914 (Milenko Todorović, razgovor, 2. februar 2010.), str. 10. V. takođe P3507 (Ljubomir Mitrović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6.-7. juni 2011.), str. 15175, 15184.
[17328] P3507 (Ljubomir Mitrović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6.-7. juni 2011.), str. 15175, 15179.

4942. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju izjavio da je na sastanku, održanom 15. jula 1995., Vasić iz MUP-a predložio da se otvori koridor i omogući prolaz kolone Muslimana kako bi se izbjegle žrtve i rizik po bezbjednost sveo na minimum.[17329] Kad je u vezi s tim kontaktiran Glavni štab VRS-a, Miletić to nije odobrio i rekao je da kolona treba biti uništena svom raspoloživom vojnom tehnikom kao što je ranije naređeno i prigovorio zbog toga što se za taj telefonski poziv koristi nezaštićena veza i spustio slušalicu.[17330] Vasić je potom nazvao savjetnika MUP-a na Palama i uključio zvučnik i zatražio odobrenje da se kolona propusti, ali mu je savjetnik rekao da pozove avijaciju i "sve ih pobije".[17331] Zatim je kontaktiran Krstić, koji je, kad je bio upoznat sa situacijom i činjenicom da Zvornik samo što nije pao, rekao da ne treba brinuti i da su Pandurević i Legenda, za kojeg je svjedok znao da je nadimak kapetana Jolovića iz jedinice Vukovi sa Drine, i njegovi ljudi, na putu za Zvornik.[17332] Svjedok je također obavijestio Pandurevića o lokaciji i veličini kolone, a Pandurević je pitao zašto kolona nije zaustavljena vojnom tehnikom kao što je bilo naređeno.[17333] Kad je svjedok predložio da se koridor otvori za prolaz kolone kao što je već bilo raspravljano, Pandurević je izrazio neslaganje s tim prijedlogom i rekao da niko nema pravo da trguje srpskom zemljom i da stvari treba izvršiti onako kako je on to naredio.[17334]

4943. Nakon što je završen razgovor s Krstićem, Vasić je rekao da je situacija u Bratuncu postala opasna zbog problema s čuvanjem velikog broja muslimanskih zatočenika i nedostatkom prostora za njihov smještaj, što je dovelo do incidenata u kojima su se zatočenici, koji su morali provesti noć u autobusima, uznemirili i počeli ljuljati autobuse. Borovčanin je izrazio nezadovoljstvo zbog toga što je za obezbjeđenje autobusa korištena civilna policija i rekao da ne želi da civilna policija vrši obezbjeđenje zatočenika kada oni stignu u Zvornik. Borovčanin je također rekao da on, nakon borbi s kolonom, nije očekivao da će tako veliki broj ljudi preći linije na području Konjević Polja i da su pripadnici specijalne policije zarobili veliki broj zatočenika koji su pokušavali preći linije na putu koji je vodio prema Konjević Polju.[17335]

[17329] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 3.
[17330] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 3.
[17331] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 4.
[17332] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 4.
[17333] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 5.
[17334] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 5; svjedok RM-322, T. 11649-11650.
[17335] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 4.

4944. **Ljubomir Bojanović** je izjavio da je popodne 15. jula 1995. na IKM-u vidio kako Pandurević i načelnik štaba razgovaraju 30 do 45 minuta.[17336] Nakon tog razgovora, Pandurević je zamolio svjedoka da dođe na komandno mjesto i izdiktirao mu sadržaj vanrednog borbenog izvještaja, koji je Pandurević zatim potpisao i u 19:25 sati poslao u Komandu DK-a.[17337] Prema riječima svjedoka, u izvještaju se navodi da veliki broj zatočenika koji su bili raspoređeni po školama u zoni odgovornosti brigade predstavlja dodatni teret za brigadu i da će, ako niko drugi ne preuzme odgovornost za njih, komanda biti primorana da zatočenike pusti na slobodu.[17338]

4945. Prema presretnutom razgovoru koji su Beara i Krstić vodili u 10:00 sati 15. jula 1995., Beara je rekao da "Furtula nije ispoštovao naređenja šefa" i da su mu tog dana potrebni 15 ili 30 ljudi i Boban Inđić, "kao što je naređeno".[17339] Krstić mu je predložio da uzme ljude od Nastića ili Blagojevića i dodao: "Vidi kod Blagojevića. Uzmi njegove Crvene beretke."[17340] Beara je odgovorio da su oni već otišli i da su ostala samo četvorica.[17341] Krstić je tada predložio da Beara uzme ljude iz MUP-a.[17342] Beara je rekao da je razgovarao s njima i da oni "neće ništa da rade" i da nema drugog rješenja osim da uzme 15 do 30 ljudi s Inđićem.[17343] Dodao je: "Ima još 3.500 'paketa' koje moram da razdijelim, a nemam rješenja."[17344] Krstić je odgovorio da će vidjeti šta može učiniti.[17345]

4946. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju izjavio da je negdje prije 18:00 sati 15. jula 1995. javljeno o granatiranju u Zvorniku i da je "neprijatelj" blokirao pravce za bijeg Zvorničke brigade.[17346] Snage bosanskih Srba učestvovale su u žestokim borbama i na kraju su se povukle s tog područja negdje između 13:00 i 14:00 sati 16. jula 1995., nakon što su izgubile 30 do 40 ljudi.[17347] Pandurević se kasnije predomislio i koridor je napokon otvoren 16. jula u približno 14:00 sati kako bi se koloni omogućilo da pređe na

[17336] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11723-11724. Pretresno vijeće smatra da se "načelnik štaba" odnosi na načelnika štaba Zvorničke brigade Dragana Obrenovića.
[17337] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11724-11725, 11728.
[17338] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11727.
[17339] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.). V. takođe P1322 (Presretnuti razgovor).
[17340] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.). V. takođe P1322 (Presretnuti razgovor).
[17341] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.). V. takođe P1322 (Presretnuti razgovor).
[17342] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.).
[17343] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.).
[17344] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.).
[17345] P2126 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića, 15. juli 1995.).
[17346] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 6; svjedok RM-322, T. 11896.
[17347] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 6; svjedok RM-322, T. 11897.

teritoriju pod muslimanskom kontrolom, a zatim je istog dana zatvoren između 17:00 i 18:00 sati.[17348] U svom vanrednom borbenom izvještaju upućenom Komandi Drinskog korpusa, Pandurević je objasnio da je otvaranje koridora bilo neophodno kako bi se omogućio prolaz 5.000 muslimanskih civila i da je među njima vjerovatno bilo i vojnika, ali da su oni bili nenaoružani.[17349] Prema iskazu **svjedoka RM-322**, Pandurević je u svom izvještaju pokušao opravdati svoju odluku da otvori koridor suprotno svim naređenjima koja su mu u vezi s tim izdata.[17350] Mnogi Muslimani iz 28. divizije poginuli su u rovovima VRS-a i oko njih prije nego što je koridor otvoren.[17351] VRS je sakupio neke leševe tih Muslimana i pokopao ih u masovnu grobnicu u Parlogu, nedaleko od Križevića.[17352]

4947. Oko podneva 17. jula 1995., Pandurević je zamolio svjedoka da oficire iz Glavnog štaba, koje je predvodio pukovnik Trkulja, informiše o otvaranju koridora.[17353] Ti oficiri, među kojima su bili pukovnici Sladojević i Stanković, bili su iznenađeni kad su saznali za gubitke koje je pretrpio VRS i svjedok je stekao utisak da se komandant brigade našao pod istragom zbog otvaranja koridora i da su ti oficiri mislili da snage VRS-a nisu pružile nikakav otpor 28. diviziji.[17354]

4948. **Svjedok RM-322** je izjavio da je, nakon jednog incidenta koji se desio 18. jula 1995. i u kojem je jedan vojnik bosanski Srbin bio ustrijeljen dok je pokušavao da privede neke zatočenike, Pandurević izdao naređenje da, u cilju izbjegavanja rizika, te ljude treba ubijati, a ne privoditi, te da neke jedinice brigade po izdavanju tog naređenja nisu više uzimale zatočenike. Pandurević je promijenio naređenje nekoliko dana kasnije, oko 21. jula, kada je putem radija saopštio da se zatočenici moraju obraditi po standardnom postupku i od toga dana su zatočenici ponovo bili privođeni. Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da su se do 18. jula 1995. proširile vijesti o pogubljenjima zatočenika i da su svi o tome govorili.[17355]

[17348] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7; svjedok RM-322, T. 11650, 11656, 11896-11897.
[17349] P1513 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, upućen Komandi DK-a, 16. juli 1995., koji je potpisao komandant Vinko Pandurević).
[17350] Svjedok RM-322, T. 11926.
[17351] Svjedok RM-322, T. 11656-11657, 11898-11899.
[17352] Svjedok RM-322, T. 11658.
[17353] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7; svjedok RM-322, T. 11625, 11654-11655, 11928-11929; P1498 (Izvodi iz dnevnika dežurnog oficira Zvorničke brigade, od 11. do 18. jula i od 16. do 17. septembra 1995.), str. 4.
[17354] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7; svjedok RM-322, T. 11625.
[17355] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7.

4949. **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić u julu 1995., u prisustvu svjedoka, razgovarao o zaštićenoj zoni Žepa s komandantom UNPROFOR-a generalom Rupertom Smithom na brdu Bokšanica.[17356] Prema riječima svjedoka, Smith je odao priznanje Mladiću na korektnom odnosu vojske prema stanovništvu Srebrenice, a Mladić je Smithu obećao korektan odnos prema stanovništvu i muslimanskim vojnicima u Žepi.[17357]

4950. Prema presretnutom razgovoru koji su Mladić i Miloš Kostić vodili 17. jula 1995. u vezi sa Žepom, Mladić je izjavio da "nama" cilj nije dejstvo protiv civilnog stanovništva ili snaga UN-a, već protiv muslimanskih fundamentalističkih hordi i terorista.[17358]

Druge izjave

4951. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju izjavio da je negdje u avgustu 1995., kad je general Krstić došao u Zvornik, jedan vojnik slušao neku radio emisiju iz Tuzle u kojoj je govorio jedan čovjek koji je preživio pogubljenje. Krstić je zabranio slušanje neprijateljskog radija. Kad je svjedok pitao zašto je izvršeno ubijanje, Krstić ga je prekinuo i rekao da o tome više neće razgovarati.[17359]

Zaključci Pretresnog vijeća

4952. Pretresnom vijeću su predočeni protivrječni dokazi o datumu sastanka održanog u štabu Bratunačke brigade. Trivić i svjedok RM-284 iznijeli su dokaze da je sastanak održan u večernjim satima 12. jula 1995. Andrić, Dragutinović i Jevđević su u svojim svjedočenjima izjavili da je sastanak održan u večernjim satima 11. jula. Bursik je u svom svjedočenju takođe izjavio da mu je Nikolić rekao da je sastanak održan 11. jula.

4953. Pretresno vijeće je razmotrilo mišljenja svjedoka i osnove njihovog znanja za tvrdnje o datumu održavanja sastanka. Pretresno vijeće upućuje na povjerljivi prilog u Dodatku D u kojem je navedeno detaljnije obrazloženje o tome. Pretresno vijeće ima u vidu nedosljednosti u dokazima svjedoka koji su tvrdili da je sastanak održan 11. jula. Neki svjedoci su tvrdili da se na sastanku govorilo isključivo o predstojećem napadu na Žepu, dok su drugi tvrdili da se na sastanku analizirao i napad na Srebrenicu. Nadalje,

[17356] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 93.
[17357] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 93.
[17358] P7397 (Presretnuti razgovor generala Mladića i Miloša Kostića, 17. juli 1995.), str. 1.

dokazi koje su iznijeli Andrić i Dragutinović sadržali su nedosljednosti, što ih u tom pogledu čini nepouzdanim. Bursik je svoje dokaze zasnovao na razgovoru s Nikolićem. U dokazima koje je iznio Nikolić ne pominje se sastanak u štabu Bratunačke brigade 11. jula. Što se tiče dokaza koje je iznio Jevđević, Pretresno vijeće smatra da je osnova za njegovu tvrdnju da je sastanak održan 11. jula (na sastanku je poslužena riba, dok se 12. jula, na vjerski praznik, tradicionalno služi meso) dovedena u pitanje kad je sam priznao da se 12. jula 1995. ne bi služilo meso jer je bila srijeda. U svakom slučaju, svi svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je Mladić bio prisutan na tom sastanku. S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je u večernjim satima 11. jula 1995. Mladić bio prisutan na dva sastanka u hotelu "Fontana" (v. poglavlje 7.1.4). U tim okolnostima, Pretresno vijeće se neće osloniti na dokaze koje su iznijeli Bursik, Andrić, Dragutinović i Jevđević o datumu održavanja sastanka u štabu Bratunačke brigade.

4954. U vezi s argumentom odbrane da su dokazi koje je iznio Nikolić generalno nepouzdani, Pretresno vijeće upućuje na svoju opštu diskusiju o pouzdanosti dokaza tog svjedoka, koja je navedena u Dodatku B. U vezi s konkretnim argumentom odbrane da je Nikolićevo ponašanje nakon 12. jula 1995. nelogično ako jeste postojao plan za ubistvo bosanskih Muslimana, njegovo ponašanje ne pobija postojanje plana za ubijanje. Nikolić je rekao Bursiku da on nikad nije pomenuo ubijanja u svojim pismenim izvještajima, već samo u svojim usmenim izvještajima, što ukazuje na to da pismeni izvještaji možda ne sadrže cijelu istinu. Osim toga, ako je Nikolić doista pokušao evakuisati ranjene vojnike, bosanske Muslimane, i pošteditи osoblje UNPROFOR-a muslimanske nacionalnosti, to može uticati na pitanje da li je on bio učesnik bilo kakvog UZP-a, ali ne nužno i na pitanje da li je takav UZP postojao. Shodno tome, Pretresno vijeće se ne slaže s tvrdnjom odbrane da je Nikolićevo ponašanje nelogično ako plan ubijanja jeste postojao, i odbija taj konkretni argument odbrane.

4955. U vezi s argumentima odbrane o pouzdanosti dokaza u vidu presretnutih razgovora, Pretresno vijeće upućuje na svoj pristup ovoj kategoriji dokaza naveden u Dodatku B.

4956. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u jutarnjim satima 12. jula 1995., prije trećeg sastanka u hotelu "Fontana", Popović, Kosorić i Nikolić razgovarali ispred hotela i da je Popović rekao Nikoliću da će sve žene i djeca biti

[17359] P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8.

premješteni u Kladanj ili Tuzlu. U vezi s vojno sposobnim muškarcima, Popović je rekao da bi sve "balije" trebalo ubiti. Potom su razgovarali o privremenim zatočeničkim objektima i mogućim mjestima pogubljenja. Kasnije, Nikolić je rekao Jankoviću za operaciju ubijanja i shvatio da je Janković već znao za nju. Janković je rekao da je sve to naređeno i da Nikolić ne bi to trebao komentarisati. U večernjim satima 12. jula, Nikolić je o operaciji ubijanja razgovarao s Blagojevićem, koji je takođe već znao za to i ovlastio ga da nastavi. Isto tako, Mladić je u večernjim satima 12. jula u štabu Bratunačke brigade održao sastanak sa nekoliko komandanata Drinskog korpusa, među kojima su bili Krstić, Pandurević, Blagojević, Živanović, Furtula, Jevđević i Andrić. Nakon pada Srebrenice, Tolimir je Todoroviću naredio da pripremi logor Batković za dolazak više od 1.000 zatočenika. Ubrzo poslije toga, Tolimir je bez obrazloženja povukao to naređenje. U vezi s kolonom Muslimana koji su se pokušali probiti kroz linije koje su držali bosanski Srbi, Miletić je 15. jula rekao da ne treba otvarati nikakav koridor i da kolonu treba uništiti. Savjetnik MUP-a na Palama, čiji je savjet takođe zatražen, rekao je da bi ljude u koloni trebalo ubiti upotrebom ratnog vazduhoplovstva.

4957. U vezi s ulogom MUP-a, odbrana je iznijela argumente da se, od 12. ili 13. jula 1995.,: (i) smatralo da je operacija "Krivaja 95" okončana; (ii) da je učešće snaga MUP-a u borbenim dejstvima u kontekstu ove operacije bilo završeno; (iii) da su snage MUP-a u to vrijeme djelovale pod svojom komandom, da im je komandovao Borovčanin; i (iv) da su, od 13. jula 1995. nadalje, dejstva MUP-a izvođena pod komandom MUP-a, a ne na osnovu prepotčinjenja VRS-u.[17360] Pošto je uzelo u obzir, između ostalog, učešće snaga MUP-a u operaciji u Srebrenici i u Potočarima, kao i njihovu ulogu u operacijama protiv kolone i u činjenju zločina (v. poglavlja 7.1.6; 7.2, *Incident 1.1 iz Priloga E Optužnici*; 7.4, *Incident 3.1 iz Priloga E Optužnici*; 7.5, *Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*; 7.14, *Incident 15 iz Priloga E Optužnici*; 7.17; i 8) od najkasnije 12. do 17. jula 1995.; neposredna naređenja koja su od 11. jula do najranije 17. jula 1995. Borovčanin i njegove snage dobijali od Mladića i oficira VRS-a, uključujući i Blagojevića, o raspoređivanju tih snaga i njihovim vojnim dejstvima u cilju blokiranja kolone; i to da su izvještaji o aktivnostima snaga MUP-a bili podnošeni Bratunačkoj brigadi, Pretresno vijeće konstatuje da su, od 11. jula 1995. do najranije 17. jula 1995., snage MUP-a raspoređene u sektoru Srebrenica, kojima je komandovao Borovčanin,

[17360] Završni podnesak odbrane, par. 2977.

bile pod komandom VRS-a. Pretresno vijeće stoga odbacuje argumente odbrane da su snage MUP-a u Srebrenici djelovale pod vlastitom komandom od 12. ili 13. jula 1995.

4958. Pretresno vijeće će te zaključke dalje razmotriti u poglavlju 9.6.4, kada bude utvrđivalo da li je postojao UZP vezan za Srebrenicu. Pretresno vijeće će takođe, u poglavlju 9.7, dalje razmotriti Mladićevu ulogu u UZP-u vezanom za Srebrenicu koji se navodi u Optužnici.

9.6.3 Nastojanja da se prikriju zločini i nepokretanje istraga o zločinima

4959. Tužilaštvo je iznijelo argument da su učesnici u UZP-u vezanom za Srebrenicu koji se navodi u Optužnici, među kojima su bili pripadnici VRS-a, pokušali da prikriju i zataškaju zločine počinjene u Srebrenici u periodu od neposredno prije 11. jula 1995. do 1. novembra 1995.[17361] Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze koji se odnose na operacije ponovnog pokopavanja u Srebrenici i drugim opštinama u poglavlju 7.18. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će prvo razmotriti dokaze koji se odnose na pokušaje da se prikrije počinjenje nekih od zločina navedenih u Optužnici koji su počinjeni u Srebrenici. Potom će razmotriti dokaze o tome da li su bile pokretane istrage i kažnjavani počinioci zločina u Srebrenici, za koje je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjeni unutar geografskog i vremenskog okvira Optužnice. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-513**, bosanski Srbin iz Bijeljine;[17362] **svjedok RM-269**, koji je od 1993. bio pripadnik Vukova sa Drine, a u junu i julu 1995. pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade;[17363] **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. bio pripadnik Zvorničke brigade;[17364] **svjedok RM-294**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;[17365] **Predrag Drinić**, koji je od 1992. do 2000. bio glavni vojni tužilac VRS-a;[17366] i **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;[17367] kao i dokumentarni dokazi.

Prikrivanje zločina

[17361] Završni podnesak tužilaštva, par. 1392-1397; Optužnica, par. 19.
[17362] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), str. 1, par. 2, 4-6.
[17363] P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6437-6438.
[17364] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11673, 11676.
[17365] Svjedok RM-294, T. 9838, 9840; P1136 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-294, 16. april 2013.).
[17366] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10843-10844.
[17367] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.

4960. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.7, *Incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga E*, i u poglavlju 8.3.2, da su 14. jula 1995. pripadnici Zvorničke brigade iz vatrenog oružja pobili muškarce, bosanske Muslimane, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Grbavcima, u Orahovcu. **Richard Butler** je u svom svjedočenju izjavio da su u izbrisanoj evidenciji ljudstva čete Vojne policije Zvorničke brigade bili navedeni Miomir Jasikovac (komandir čete Vojne policije), Nada Stojanović, Goran Bogdanović, Čedo Jović, Dragoje Ivanović, Predrag Ristić, Željko Stevanović, Milomir Simić, Stanoje Birčaković i Slađan Jokić, kao lica koja su 14. jula 1995. bila prisutna u Orahovcu.[17368] Te bilješke u evidenciji koje ukazuju na to da su pripadnici jedinice bili u Orahovcu izbrisane su i zamijenjene bilješkama o tome da su ti pripadnici bili na terenu.[17369] **Svjedok RM-269** je u svom svjedočenju izjavio da je evidenciju prisustva pripadnika Zvorničke brigade vodio Stevo Kostić.[17370] U evidenciji je za datum 14. juli 1995. uz svjedokovo ime upisano slovo "T" koje označava "teren".[17371] Svjedok je u svom svjedočenju takođe izjavio da slovo "O", koje se nazire ispod slova "T", označava lokaciju "Orahovac", gdje je svjedok tog dana bio raspoređen.[17372] Prema riječima svjedoka, bilo bi ispravno da je upisano slovo "O".[17373] Slovo "T" takođe je upisano ispod bilješke o njegovom prisustvu za 15. juli 1995., a ispod se jedva nazire slovo "R".[17374] On je u svom svjedočenju izjavio da slovo "R" odgovara lokaciji Ročević, na kojoj je tog dana bio raspoređen i ta bi bilješka, prema njegovom mišljenju, bila ispravna.[17375] Osim toga, u evidenciji za 14. juli 1995., pored imena Nade Stojanović, koja je, prema riječima svjedoka, takođe bila u Orahovcu, upisano je slovo "T" ispod kojeg se još uvijek nazire slovo "O".[17376] Tokom svjedočenja svjedoka RM-269, Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je iz legende u evidenciji ljudstva Zvorničke

[17368] P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.7, 7.17. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokazni predmet P1565 u vezi s ispravnim pisanjem imena.
[17369] P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.16.
[17370] Svjedok RM-269, T. 12727-12728.
[17371] Svjedok RM-269, T. 12710-12712; P1565 (Evidencija prisustva ljudstva Zvorničke brigade, juli 1995.), str. 5, 8.
[17372] Svjedok RM-269, T. 12710-12712.
[17373] Svjedok RM-269, T. 12712.
[17374] Svjedok. RM-269, T. 12712; P1565 (Evidencija prisustva ljudstva Zvorničke brigade, juli 1995.), str. 5, 8.
[17375] Svjedok RM-269, T. 12712-12713.
[17376] Svjedok RM-269, T. 12713; P1565 (Evidencija prisustva ljudstva Zvorničke brigade, juli 1995.), str. 3, 8.

brigade izbrisan simbol koji izgleda kao slovo "O" (koji bi označavao "Orahovac").[17377] Strane nisu osporile ovu opasku.[17378]

4961. **Ljubomir Bojanović** je izjavio da je 14. do 15. jula 1995. Dragan Jokić bio dežurni operativni oficir Zvorničke brigade.[17379] Prema redovnom borbenom izvještaju, sastavljenom 14. jula 1995., koji je potpisao načelnik štaba major Dragan Obrenović, stanje u zoni odgovornosti 1. Zvorničke pješadijske brigade bilo je "stabilno i pod kontrolom" i nije bilo vanrednih događaja.[17380] Prema riječima svjedoka, masovno pogubljenje zatočenika u zoni odgovornosti Zvorničke brigade smatralo bi se vanrednim događajem o kojem bi se pisalo u redovnom borbenom izvještaju i o kojem bi bila obaviještena viša komanda.[17381]

4962. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7.1.5, 8.3.2 i 8.5.2 da je 12. i 13. jula 1995., VRS, i konkretnije Drinski korpus, prevezao približno 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i staraca, autobusima i kamionima izvan enklave Srebrenica na teritoriju pod kontrolom Armije BiH. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze koje su iznijeli **svjedok RM-294** i **Miroslav Deronjić**, razmotrene u poglavlju 7.1.5, da dokument, koji su 17. jula 1995. potpisali zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona major Franken, Miroslav Deronjić i Nesib Mandžić o evakuaciji u Potočarima, ne odražava realno stanje u vezi s opcijama koje su stanovništvu stajale na raspolaganju, budući da nikom nije pružena mogućnost da se izjasni o tome da li želi ostati ili biti evakuisan.

Istraga i kažnjavanje počinilaca

4963. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.2.12 o opštem funkcionisanju vojnog i civilnog pravosuđa sistema bosanskih Srba. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7.2-7.15 i 8.3.2 koji se odnose na ubijanja bosanskih Muslimana u opštini Srebrenica od dana koji su neposredno prethodili 11. julu do 1. novembra 1995. **Svjedok RM-513** je u svom svjedočenju izjavio da je DK u julu 1995. potpao pod nadležnost Vojnog suda u Bijeljini, ali da nije

[17377] Svjedok RM-269, T. 12715-12716; P1565 (Evidencija prisustva ljudstva Zvorničke brigade, juli 1995.), str. 8.
[17378] T. 12716.
[17379] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11705.
[17380] P3572 (Dnevni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.), par. 3-4; P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11705-11706.
[17381] P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11706-11707.

bila pokrenuta nijedna istraga niti krivični postupak u vezi s ubijanjem Muslimana u Srebrenici ili na području Zvornika od strane pripadnika DK-a, iako su oficiri VRS-a razgovarali o informacijama o masovnim ubijanjima i te su informacije stigle u Bijeljinu gotovo neposredno u danima poslije pada Srebrenice.[17382] **Predrag Drinić** je izjavio da je prisustvovao sastanku 25. ili 26. marta 1996. u kancelariji Dragomira Vasića, načelnika SJB-a Zvornik, na kojem se razgovaralo o naređenju Radovana Karadžića od 23. marta 1996., kojim se od VRS-a i MUP-a zahtijevalo da se odmah formira mješovita stručna komisija koja bi provela istragu oko navodnog pronalaska dva raspadnuta leša na području Pilice u opštini Zvornik.[17383] Sastanku je u ime Zvorničke brigade prisustvovao Milorad Trbić.[17384] Nakon sastanka, svjedok je uputio pismo Odjeljenju za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, u kojem je predložio pokretanje istrage i na koje nikad nije dobio odgovor.[17385] U naknadnom naređenju od 1. aprila 1996., Radovan Karadžić je naredio da se izvrši detaljan pregled lokacija na kojima su pronađene žrtve oružanih sukoba u Srebrenici i oko nje, uključujući i identifikaciju žrtava, kao i sve relevantne informacije o okolnostima njihove smrti.[17386] Mada je svjedok naveden kao primalac tog naređenja, on je izjavio da ga nikad nije primio.[17387] Prema riječima svjedoka, ni vojne ni civilne vlasti bosanskih Srba nisu nikad pokrenule istragu o zločinima počinjenim 1995. u Srebrenici.[17388]

Zaključci Pretresnog vijeća

4964. Kako je gore navedeno, Pretresno vijeće je u poglavlju 7.18 razmotrilo dokaze koji se odnose na operacije ponovnog pokopavanja u Srebrenici i drugim opštinama, te upućuje na svoje zaključke u tom poglavlju.

[17382] P1054 (Svjedok RM-513, izjava svjedoka, 25. juni 2011.), par. 82-83; svjedok RM-513, T. 9267-9268.
[17383] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10879-10880; P3353 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a o formiranju komisije za ekshumaciju tijela u Pilici), str. 3, 6, 8.
[17384] P3353 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a o formiranju komisije za ekshumaciju tijela u Pilici), str. 3.
[17385] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10883-10884; P3353 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a o formiranju komisije za ekshumaciju tijela u Pilici), str. 3, 5.
[17386] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10880; P3354 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s istragom u Srebrenici, 1. april 1996.).
[17387] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10885-10886, 10889, 10894-10895.
[17388] P3351 (Predrag Drinić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 15. juni 2004.), str. 10879, 10892-10893.

4965. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.7.4 da je 13. jula 1995., Mladić izdao naređenje kojim je pozvao na sprečavanje ulaska lokalnih i stranih novinara u zone borbenih operacija u Srebrenici i Žepi, kao i zabranu davanja bilo kakvih informacija sredstvima javnog informisanja o operacijama u Srebrenici, naročito o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima, i da je cilj Mladićevih postupaka bio da se spriječi da informacije o događajima u Srebrenici dopru do sredstava javnog informisanja. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak da je Mladić smišljeno obmanjivao jednog predstavnika međunarodne zajednice, javnost i sredstva javnog informisanja kada je 11. jula 1995. rekao da civili mogu ostati ili otići, i dodao da će ljudi koji su se okupili u Potočarima, ako odluče da odu, biti odvezeni u Kladanj ili gdje god hoće; i kada je 19. jula 1995. Mladić rekao Smithu da je stanovništvo koje je bilo u Potočarima evakuisano na svoj sopstveni zahtjev.

4966. Što se tiče navoda o prikrivanju ubijanja muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Grbavcima, u Orahovcu, Pretresno vijeće konstatuje da su jedan ili više pripadnika Zvorničke brigade pokušali prikriti ta ubistva falsifikujući bilješke i legendu u evidenciji prisustva ljudstva Zvorničke brigade tako da bi izgledalo da ljudstvo Zvorničke brigade nije bilo u Orahovcu, na lokaciji/mjestu gdje je ubijanje izvršeno, već na terenu.

4967. Što se tiče navoda o prikrivanju zločina tokom prevoženja stanovništva iz Potočara, Pretresno vijeće konstatuje da deklaracija, koju je 17. jula 1995., između ostalih, potpisao Miroslav Deronjić, nije odražavala stvarno stanje u odnosu na opcije koje su stanovništvu stajale na raspolaganju, s obzirom na to da nikom nije pružena mogućnost da se izjasni o tome da li želi ostati ili biti evakuisan.

4968. Što se tiče istraga i kažnjavanja počinilaca ubijanja bosanskih Muslimana u Srebrenici od dana neposredno prije 11. jula do 1. novembra 1995., Pretresno vijeće konstatuje da od jula 1995. nije pokrenuta nijedna istraga ni krivični postupak u vezi s ubijanjem Muslimana u Srebrenici ili na području Zvornika od strane pripadnika DK, iako su oficiri VRS-a znali za ta ubijanja. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je Radovan Karadžić 23. marta 1996. naredio VRS-u i MUP-u da odmah formiraju mješovitu komisiju radi provođenja istrage u vezi s navodima o pronalasku dva raspadnuta leša na području Pilice, međutim Drinićev prijedlog da se takva istraga provede nikad nije uzet u obzir. Osim toga, mada je 1. aprila 1996. Radovan Karadžić naredio detaljan pregled lokacija i istragu o smrti žrtava oružanog sukoba u Srebrenici i

oko nje, ni vojne ni civilne vlasti bosanskih Srba nisu pokrenule nijednu istragu o tim zločinima.

4969. Pretresno vijeće će dalje razmotriti te zaključke u poglavlju 9.6.4, kada bude utvrđivalo da li je postojao UZP vezan za Srebrenicu. Pretresno vijeće će u poglavlju 9.7 takođe dalje razmotriti Mladićevu ulogu u prikrivanju i nekažnjavanju zločina počinjenih u Srebrenici.

9.6.4 Zaključak

4970. Tužilaštvo je tvrdilo da su od približno 11. jula 1995., optuženi i drugi dijelili zajednički zločinački cilj da se bosanski Muslimani uklone iz Srebrenice.[17389] Taj cilj je obuhvatao krivična djela prisilnog premještanja, genocida, istrebljivanja, ubistva i progona (putem okrutnog i nečovječnog postupanja, ubijanja i prisilnog premještanja ili deportacije).[17390] Ovaj UZP provođen je putem (i) prisilnog odvođenja žena, djece i starijih osoba iz Srebrenice 12. i 13. jula 1995.; (ii) ubistva vojno sposobnih muškaraca i dječaka muslimanske nacionalnosti koji su bili odvojeni u Potočarima ili zarobljeni iz kolone koja je bježala iz Srebrenice; (iii) okrutnog i nečovječnog postupanja; (iv) terorisanja stanovništva; i (v) drugih progona.[17391] Tužilaštvo se, kao na dokaze o postojanju navodnog UZP-a vezanog za Srebrenicu, oslonilo na sljedeće:

- Mladićevu izjavu na sastancima održanim 11. jula 1995. u hotelu "Fontana", u vezi s tim da je on bio upoznat sa situacijom u Potočarima;
- mobilizaciju autobusa u skladu s naređenjem koje je Mladić izdao u večernjim satima 11. jula 1995.;
- činjenicu da su 12. jula 1995. ujutro Popović i Kosorić rekli Nikoliću o postojanju plana da se ubiju vojno sposobni muškarci;
- Mladićevo saopštenje na trećem sastanku u hotelu "Fontana", održanom 12. jula 1995., da muškarce, bosanske Muslimane, u Potočarima treba odvojiti i provjeriti da bi se ustanovilo da li među njima ima ratnih zločinaca;
- odvajanje muškaraca i dječaka u Potočarima bez vršenja bilo kakve provjere i njihovo podvrgavanje teškom fizičkom nasilju;

[17389] Završni podnesak tužilaštva, par. 1612-1615.
[17390] Završni podnesak tužilaštva, par. 1612. V. takođe Optužnica, par. 58-59.
[17391] Završni podnesak tužilaštva, par. 1613.

- prisilno premještanje žena, djece i starijih osoba iz Potočara;
- pogubljenje više hiljada muškaraca i dječaka iz Srebrenice u periodu od 13. do 26. jula 1995.;
- zaprečavanje i zarobljavanje više hiljada muškaraca muslimanske nacionalnosti koji su bježali u koloni; i
- ponovno pokopavanje pogubljenih žrtava.[17392]

4971. Tužilaštvo je iznijelo argument da su barem Mladić, Karadžić, Krstić, Borovčanin, Tolimir i Popović bili učesnici u UZP-u vezanom za Srebrenicu.[17393]

4972. Odbrana je iznijela argument da dokazi koje je iznijelo tužilaštvo nisu dovoljni da bi se dokazalo postojanje UZP-a vezanog za Srebrenicu, ustvrdivši, između ostalog, da nema dokaza o sastanku na kojem se vodio razgovor o zločinima.[17394]

4973. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o (i) zauzimanju srebreničke enklave (poglavlje 7.1); (ii) zločinima počinjenim poslije zauzimanja Srebrenice, uključujući ubistvo, istrebljivanje, nehumana djela (prisilno premještanje), progon i genocid (poglavlja 7.2-7.17, 8.3-8.5 i 8.9-8.10); i razne izjave, postupke i sastanke pojedinih bosanskih Srba u periodu oko zauzimanja te enklave (poglavlja 9.6.2 i 9.6.3), i dalje u tekstu iznosi sažetak zaključaka iz tih poglavlja.

4974. Što se tiče događaja koji su prethodili navodnom UZP-u vezanom za Srebrenicu, Pretresno vijeće je konstatovalo da je naređenje Drinskog korpusa od 24. novembra 1992., koje je uslijedilo nakon izdavanja Direktive br. 4, pozivalo na nanošenje najvećih mogućih gubitaka neprijatelju i prisiljavanje stanovnika, bosanskih Muslimana, da napuste područja Cerske, Žepe, Srebrenice i Goražda. VRS je uveo ograničenja kretanja konvoja s humanitarnom pomoći, tako da je početkom 1995. veoma mali broj konvoja uspio da stigne do srebreničke enklave. U Direktivi br. 7 iz marta 1995., Karadžić je naveo da DK treba: "što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice i Žepe, […] sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava" i "planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka života mještana Srebrenice i Žepe".

[17392] Završni podnesak tužilaštva, par. 1614-1615.
[17393] Završni podnesak tužilaštva, par. 1615.
[17394] Završni podnesak odbrane, par. 2886-2894; T. 44791-44793.

4975. U vezi s napadom na Srebrenicu, namjera VRS-a bila je da ta enklava nestane, da se isprazni i da postane srpska teritorija, a odluka o prisilnom uklanjanju stanovništva, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice bila je posljedica pada enklave. Operacijom je trebao komandovati general Krstić, a vojna formacija zadužena za planiranje i izvođenje te operacije bio je DK. Krstić je bio potpuno svjestan teritorijalnih ciljeva VRS-a u srebreničkoj enklavi, u koje je spadalo i čišćenje tog područja od bosansko-muslimanskog stanovništva.

4976. Napad VRS-a na Srebrenicu počeo je 6. jula 1995. Dana 10. jula 1995., u skladu s naređenjem vrhovnog komandanta VRS-a, MUP bosanskih Srba naredio je raznim jedinicama MUP-a da učestvuju u operaciji u Srebrenici. Srebrenica je bila na udaru vatrenih dejstava sve dok enklava nije pala pod punu kontrolu VRS-a 11. jula 1995. Tokom napada na enklavu, VRS je pokrenuo kampanju paljenja kuća bosanskih Muslimana i njihovih vjerskih objekata u enklavi.

4977. Do kraja dana 11. jula 1995., bosanski Muslimani iz opštine, uglavnom žene, djeca, starci i ranjenici, okupili su se u Potočarima. Do 12. jula 1995., u Potočarima se okupilo 25.000 do 30.000 civila, od kojih su pet posto bili vojno sposobni muškarci. Dana 11. i 12. jula 1995., u hotelu "Fontana" u Bratuncu održana su tri sastanka. Na prvom sastanku učestvovali su pripadnici VRS-a i UNPROFOR-a. Na sljedeća dva sastanka bili su prisutni i jedan ili više "predstavnika" bosanskih Muslimana iz Potočara. Na tim sastancima razgovaralo se o sudbini onih koji su se okupili u Potočarima. Mladić je rekao da ni UNPROFOR ni civilno stanovništvo muslimanske nacionalnosti nisu cilj VRS-a i da stanovništvo može otići ili ostati. Ponudio je da obezbijedi autobuse za njihov prevoz, ako drugi obezbijede gorivo. Kada je Mandžić predložio da u evakuaciji učestvuju međunarodne organizacije, Mladić mu je rekao da njegov narod može opstati ili nestati i da je njihova sudbina u Mandžićevim rukama. Mladić je zahtijevao predaju svih naoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, i njihovog oružja i rekao da oni mogu "opstati ili nestati". Neposredno nakon pada Srebrenice, Tolimir je Todoroviću naredio da pripremi logor Batković za dolazak više od 1.000 zatočenika. Nešto kasnije, Todoroviću je saopšteno da se odustalo od tog plana u vezi sa zatočenicima.

4978. U jutarnjim satima 12. jula 1995., prije trećeg sastanka u hotelu "Fontana", Popović, Kosorić i Nikolić razgovarali su ispred hotela i Popović je rekao Nikoliću da će sve žene i djeca biti prevezeni u Kladanj ili Tuzlu. U vezi s vojno sposobnim

muškarcima, Popović je rekao da sve "balije" treba pobiti. Potom su razgovarali o privremenim zatočeničkim objektima i mogućim mjestima pogubljenja. Kasnije, Nikolić je rekao Jankoviću za operaciju ubijanja i shvatio da Janković već zna za nju. Janković je rekao da je sve to naređeno i da Nikolić ne bi to trebao komentarisati. U večernjim satima 12. jula i ujutro 13. jula, Nikolić je o operaciji ubijanja razgovarao s Blagojevićem, koji je također znao za to i naredio mu da nastavi.

4979. Dana 12. jula 1995., oficiri VRS-a, uključujući Krstića i Mladića, Miroslav Deronjić, oficiri Nizozemskog bataljona i "predstavnici" bosanskog muslimanskog stanovništva, dogovorili su se da snage VRS-a i MUP-a organizuju evakuaciju civila, bosanskih Muslimana, u opštinu Kladanj, te da se ta evakuacija izvrši pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a.

4980. U večernjim satima 12. jula, Mladić je u štabu Bratunačke brigade održao sastanak s nekoliko komandanata Drinskog korpusa, među kojima su bili Krstić, Pandurević, Blagojević, Živanović, Furtula, Jevđević i Andrić.

4981. Dana 12. jula 1995., odgovarajući na zahtjev Drinskog korpusa, Ministarstvo odbrane bosanskih Srba poslalo je tri naređenja svojim lokalnim sekretarijatima, u kojima im je naložilo da obezbijede autobuse i pošalju ih u Bratunac. Istog dana, u Potočare su stigle desetine autobusa i kamiona. Kada su se bosanski Muslimani kasnije počeli ukrcavati u autobuse u Potočarima, vojnici bosanski Srbi i pripadnici jedinica MUP-a sistematski su odvajali vojno sposobne muškarce koji su se pokušavali ukrcati. Od popodnevnih sati 12. jula 1995., pa tokom cijelog dana 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u "bijeloj kući", kojih je bilo približno 1.000, ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne u one u kojima su bile žene, djeca i starci, i iz baze Nizozemskog bataljona u Potočarima odvoženi su na mjesta zatočenja u Bratuncu u skladu s naređenjima VRS-a. Odvajanje je često vršeno na agresivan način i izazvalo je strah među porodicama. Dana 12. i 13. jula 1995., VRS i MUP su kamionima i autobusima iz Potočara odvezli oko 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i starijih osoba. Dana 17. jula 1995., deklaraciju koju je prethodno sastavio VRS potpisali su zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona major Franken, Miroslav Deronjić i Nesib Mandžić, a u njoj je stajalo da je prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara izvršen na primjeren i humanitaran način, u skladu s međunarodnim pravom. Franken iz UNPROFOR-a dodao je jednu rečenicu u kojoj je stajalo da je prevoz izvršen u skladu sa zakonom samo "što se tiče konvoja koje su stvarno pratile snage UN-a". Snage

UNPROFOR-a bile su u pratnji samo prvog konvoja s autobusima. Deklaracija nije odražavala stvarnu situaciju u odnosu na opcije koje su stanovništvu stajale na raspolaganju, budući da nikom nije pružena mogućnost da se izjasni o tome da li želi ostati ili biti evakuisan.

4982. Dana 12. jula 1995., Mladić je izdao naređenje kojim je naredio da se spriječi ulazak lokalnim i stranim novinarima u zone borbenih operacija u Srebrenici i Žepi i zabranio davanje informacija sredstvima javnog informisanja o operacijama u Srebrenici, naročito informacija o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima. Taj Mladićev postupak imao je cilj da spriječi da informacije o događajima u Srebrenici prodru do sredstava javnog informisanja.

4983. U danima koji su uslijedili nakon sastanaka održanih 11. i 12. jula u hotelu "Fontana", jedinice VRS-a, uključujući i jedinice Drinskog korpusa koje nisu učestvovale u operaciji u Žepi, dobile su zadatak da zapriječe prolaz kolone ljudi koji su pokušavali pobjeći kroz šumu prema Tuzli. Nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, iz te kolone, koji su bili zarobljeni 13. jula 1995., okupljeno je na livadi u Sandićima ili u njenoj blizini i na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi. Čeoni dio kolone se 16. jula 1995. konačno uspio probiti do teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana. Miletić je 15. jula rekao da ne treba otvarati koridor i da kolonu treba uništiti. Jedan savjetnik MUP-a na Palama koji je takođe bio konsultovan rekao je da ljude u koloni treba pobiti upotrebom ratnog vazduhoplovstva.

4984. Od 12. jula do sredine avgusta 1995., hiljade zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Potočara i kolone prevezene su na razna mjesta i pogubljene u blizini ili oko Srebrenice. Počinioci su bili pripadnici Drinskog korpusa VRS-a, 10. diverzantskog odreda, MUP-a i, povremeno, pripadnici paravojnih jedinica. Pripadnici paravojnih jedinica bili su jedini počinioci u samo jednom incidentu, i to incidentu 13.1 iz Priloga E Optužnici, u kojem su bili u sadejstvu s pripadnicima jedinica VRS-a. Jedinice MUP-a koje su djelovale na tom području bile su operativno potčinjene VRS-u. Nekoliko počinilaca tuklo je muškarce i dječake, bosanske Muslimane, prije njihovog pogubljenja.

4985. Od jula 1995. pa nadalje, nije pokrenuta nijedna istraga ni krivični postupak u vezi s ubijanjem bosanskih Muslimana u Srebrenici ili na području Zvornika od strane pripadnika DK-a.

4986. Tokom nekoliko sedmica u septembru i početkom oktobra 1995., pripadnici VRS-a i MUP-a, među kojima su bili članovi Glavnog štaba VRS-a, pripadnici DK-a, Bratunačke brigade, uključujući pripadnike Vojne policije te brigade, kao i pripadnici Zvorničke brigade, bili su angažovani na operaciji koja je trebala da bude tajna i koja je obuhvatala ekshumaciju ljudskih posmrtnih ostataka iz nekoliko primarnih masovnih grobnica, a zatim ponovno pokopavanje tih ostataka u udaljenim sekundarnim grobnicama u opštinama Zvornik i Bratunac, u nastojanju da se ostaci sakriju.

4987. Na osnovu svih tih zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da je postojao UZP čiji je glavni cilj bio da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. U danima neposredno prije 11. jula 1995., cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu obuhvatao je činjenje krivičnih djela progona i nehumanih djela (prisilno premještanje). S tim u vezi, Pretresno vijeće je konkretno uzelo u obzir svoje zaključke da je namjera VRS-a bila da isprazni enklavu, kao i zaključke da su krivična djela progona i nehumanih djela (prisilno premještanje) bila počinjena nakon napada. Krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva postala su dio sredstava za postizanje cilja do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995., prije nego što je počinjen prvi zločin. S tim u vezi, Pretresno vijeće je posebno uzelo u obzir svoje zaključke da su Nikolić, Kosorić i Popović razgovarali o ubijanjima u jutarnjim satima 12. jula 1995., kao i svoje zaključke da je Tolimir prvo naredio da se logor Batković pripremi za dolazak velikog broja zatočenika, a kasnije saopštio da se odustalo od tog plana. UZP je postojao barem do oktobra 1995., kada su izvršena ponovna pokopavanja u opštinama Zvornik i Bratunac.

4988. U svrhu utvrđivanja da je u realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja učestvovao pluralitet osoba, Pretresno vijeće konstatuje da su u njemu učestvovale sljedeće osobe koje su u tom pogledu dijelile istu namjeru: Radovan Karadžić, Radislav Krstić, Vujadin Popović, Zdravko Tolimir, Ljubomir Borovčanin, Svetozar Kosorić, Radivoje Miletić, Radoslav Janković, Ljubiša Beara, Milenko Živanović, Vinko Pandurević i Vidoje Blagojević. Pretresno vijeće će dalje, u poglavlju 9.7, utvrditi da li je Mladić bio učesnik u tom UZP-u.

4989. Krivična djela za koja se optuženi tereti, osim incidenta 13.1 iz Priloga E Optužnici i zlostavljanja žrtava u Trnovu prije nego što su ubijene, počinile su jedinice VRS-a ili MUP-a, koje su u to vrijeme sve bile pod operativnom komandom DK-a ili

Glavnog štaba. S obzirom na to, učesnici u UZP-u koristili su te jedinice da počine zločine u Srebrenici u cilju realizacije UZP-a. Što se tiče incidenta 13.1 iz Priloga E Optužnici i zlostavljanja žrtava u Trnovu prije nego što su ubijene, nema dovoljnih dokaza koji upućuju na to da su pripadnici jedinice Škorpioni bili učesnici u UZP-u vezanom za Srebrenicu. Nadalje, Pretresno vijeće je konstatovalo da su pripadnici jedinice Škorpioni počinili ubijanja navedena u incidentu 13.1 iz Priloga E Optužnici u saradnji s jedinicama VRS-a. Nema dovoljnih dokaza koji upućuju na to da je jedinica Škorpioni bila potčinjena VRS-u ili da su je učesnici u UZP-u na druge načine koristili kao instrument. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te zločine u sklopu svoje rasprave o Mladićevoj odgovornosti prema prvom vidu UZP-a.

9.7 Navodni doprinos Ratka Mladića trećem udruženom zločinačkom poduhvatu (Srebrenica)

9.7.1 Uvod

4990. Prema Optužnici, u periodu od dana koji su neposredno prethodili 11. julu 1995. do 1. novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice.[17395] Optuženi se tereti da je u znatnoj mjeri doprinio tom udruženom zločinačkom poduhvatu na jedan ili više načina navedenih u paragrafima 13 i 23 Optužnice.[17396] Pretresno vijeće će svaki od navedenih oblika doprinosa razmotriti pojedinačno, pri čemu će se usredotočiti na one oblike doprinosa o kojima su mu predočeni dokazi i kojima su se strane u postupku bavile u svojim završnim podnescima i završnoj riječi. U poglavlju 9.7.6, Pretresno vijeće će razmotriti da li je doprinos koji se optuženom stavlja na teret predstavljao znatan doprinos UZP-u vezanom za Srebrenicu. Zatim će, u poglavlju 9.7.7, razmotriti pitanje *mens rea* optuženog.

9.7.2 Rukovođenje i komandovanje VRS-om

4991. U vezi s navedenom Mladićevim doprinosom putem rukovođenja i komandovanja VRS-om, odbrana je ustvrdila da Mladić nije naredio odlazak bosanskih Muslimana iz Srebrenice, već da je "civilno/vojno rukovodstvo Srebrenice" donijelo tu odluku 11. jula 1995., prije nego što je Mladić stigao u Potočare.[17397] Operacije u Srebrenici i Žepi koje su uslijedile izveo je DK samostalno, uz znatan stepen samostalnosti, i bez koordinacije od strane Glavnog štaba VRS-a.[17398] Suprotno Direktivi br. 7, prema kojoj je operacije u Srebrenici trebao izvesti DK u sadejstvu sa SRK-om, DK je djelovao samostalno.[17399] Prema tome, operacija "Krivaja-95" nije bila operacija Glavnog štaba VRS-a, već operacija DK-a i operativnu komandu je imao DK, a ne Mladić.[17400] Nadalje, prema argumentima odbrane, Mladić je bio u Beogradu, a ne na bojištu na kojem je izvođena operacija "Krivaja-95" u julu 1995. i stoga nije imao

[17395] Optužnica, par. 5.
[17396] Optužnica, par. 13, 23.
[17397] Završni podnesak odbrane, par. 2853.
[17398] Završni podnesak odbrane, par. 2860, 2862, 2874-2877.
[17399] Završni podnesak odbrane, par. 2862.
[17400] Završni podnesak odbrane, par. 2873, 2875-2877.

efektivnu kontrolu nad jedinicama i pojedincima u Srebrenici.[17401] S obzirom na to da je u Beogradu bio bez zaštićenih sredstava za vezu, on u tom periodu nije imao komandu ni nad Glavnim štabom VRS-a.[17402] Odbrana je iznijela i argument da su dokazi o presretnutim razgovorima tokom tog perioda nepouzdani, naročito u onoj mjeri u kojoj je Mladić identifikovan kao jedan od učesnika u tim razgovorima.[17403]

4992. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Ljubomir Obradović**, koji je od septembra 1994. nadalje bio zamjenik načelnika za operativno-nastavne poslove u Glavnom štabu VRS-a;[17404] **Mitar Kovač**;[17405] **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17406] **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;[17407] **Cornelis Nicolai**, koji je bio načelnik štaba UNPROFOR-a u Komandi za Bosnu i Hercegovinu;[17408] **svjedok RM-284**, bosanski Srbin;[17409] **Zoran Kovačević**, koji je od aprila 1992. bio komandir čete u Bratunačkoj brigadi;[17410] **Tihomir Stevanović**, koji je bio referent za kriptozaštitu u odjeljenju veze u Glavnom štabu VRS-a;[17411] **Mladen Blagojević**, Srbin, koji je bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke lake pješadijske brigade;[17412] **svjedok RM-265**, pripadnik Bratunačke brigade;[17413] **Milenko Todorović**, koji je od 16. novembra 1993. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove IBK-a;[17414] **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;[17415] **Petar Škrbić**, koji je u julu 1995. bio pomoćnik komandanta za

[17401] Završni podnesak odbrane, par. 2878.
[17402] Završni podnesak odbrane, par. 2878.
[17403] Završni podnesak odbrane, par. 2588-2594, 2660-2665.
[17404] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11929, 11931-11932; P1784 (Struktura Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.).
[17405] Mitar Kovač, T. 41295.
[17406] P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić,* 24.-25. maj 2004.), str. 9756.
[17407] Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.
[17408] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 3-5; Cornelis Nicolai, T. 10563; P1176 (Uputstvo UNPROFOR-a 2/95 koje je potpisao general-potpukovnik Rupert Smith, 29. maj 1995.), str. 4.
[17409] P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14582-14583; svjedok RM-284, T. 11120, 11139.
[17410] D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2, 4-5, 7.
[17411] Tihomir Stevanović, T. 35202.
[17412] D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), str.1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4.
[17413] P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3793, 3796, 3800; P2541 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Tolimir*, 15. mart 2011.), str. 11274, 11282. Dokazi svjedoka RM-265 razmotreni su u poglavlju 7.1.5.
[17414] Milenko Todorović, T. 19835, 19837.
[17415] Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311.

organizaciju, mobilizaciju i personalne poslove Glavnog štaba VRS-a;[17416] **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;[17417] **Mićo Gavrić**, koji je od 14. novembra 1992. do kraja rata bio načelnik artiljerije Bratunačke brigade;[17418] **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[17419] **Velo Pajić**, koji je od 18. maja 1992. do 1. jula 2002. bio komandant 2. bataljona za radio-relejnu vezu 67. puka veze;[17420] **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;[17421] **Mlađen Kenjić**, koji je od 18. maja 1992. do približno 2002. bio Mladićev vozač;[17422] **Dragomir Keserović**, koji je od 1995. bio referent za vojnu policiju u Upravi za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a i komandant jedne oklopne brigade u 1. KK-u;[17423] **Joseph Kingori**, vojni posmatrač UN-a, koji se od marta 1995. do približno 20. jula 1995. nalazio u srebreničkoj enklavi;[17424] **Eelco Koster**, pripadnik Nizozemskog bataljona;[17425] **Bojan Subotić**, koji je u julu 1995. bio komandir voda u bataljonu Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka;[17426] **Mirko Trivić**, koji je od avgusta 1994. bio komandant 2. romanijske motorizovane brigade;[17427] **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima;[17428] **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do jula 1995. bio stacioniran u Potočarima;[17429] **Rupert Smith,** koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[17430]

[17416] Petar Škrbić, T. 13981.
[17417] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2. Dokazi Miroslava Deronjića razmotreni su u poglavlju 9.6.2.
[17418] Mićo Gavrić, T. 13899.
[17419] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.
[17420] Velo Pajić, T. 35819-35820, 35824.
[17421] Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića, 22. april 2010.), str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.).
[17422] D1218 (Mlađen Kenjić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2-5.
[17423] Dragomir Keserović, T. 12802, 12805-12807.
[17424] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 3, 7.
[17425] P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1. Dokazi Eelca Kostera razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17426] D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 2, 4.
[17427] P1463 (Mirko Trivić, transkript iz predmeta *Popović i drugi,* 18. i 21. maj 2007.), str. 11795.
[17428] P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.
[17429] P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6.
[17430] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.

svjedok RM-255, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;[17431] **Ramiz Husić**, Musliman iz Brezovice, koji se 1993. preselio u Srebrenicu i koji je u julu 1995. imao 18 godina;[17432] **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;[17433] **Biljana Stojković**, Srpkinja, novinarka iz Beograda;[17434] **Žarko Stojković**, Srbin iz Beograda;[17435] **Radovan Popović**, Srbin, novinar i fotograf iz Hrvatske;[17436] **Bosiljka Mladić**, supruga Ratka Mladića;[17437] **svjedok RM-316**, bosanski Musliman iz opštine Brnjik;[17438] **svjedok RM-322**, koji je 1995. bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;[17439] **Milomir Savčić,** koji je od 6. ili 7. juna 1992. bio načelnik štaba 65. zaštitnog motorizovanog puka Glavnog štaba VRS-a;[17440] **svjedok RM-256**, bosanski Musliman iz Srebrenice i pripadnik Armije BiH;[17441] **Leendert van Duijn**, koji je od januara do jula 1995. bio komandir voda Nizozemskog bataljona stacioniranog u Potočarima;[17442] **Saliha Osmanović,** bosanska Muslimanka iz opštine Srebrenica;[17443] **Pero Andrić**, Srbin, koji je od 1994. do jula 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17444] **Dušan Mićić**, komandir PJP-a u Bratuncu;[17445] **Neđo Jovičić**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije i vozač zamjenika komandanta brigade, Ljubomira Borovčanina;[17446] **Pieter Boering,** major Nizozemskog bataljona, koji je od

[17431] P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2. Dokazi svjedoka RM-255 razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17432] P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 1-2.
[17433] P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297). Dokazi svjedoka RM-297 razmotreni su u poglavlju 7.1.6.
[17434] D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), str. 1, par. 1, 3.
[17435] D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), str. 1, par. 3.
[17436] D1238 (Radovan Popović, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), str. 1, par. 1-2.
[17437] D1185 (Bosiljka Mladić, izjava svjedoka, 17. juli 2014.), par. 1-2.
[17438] P1654 (Svjedok RM-316, transkript iz predmeta *Tolimir*, 27. maj 2010.), str. 2046-2047; svjedok RM-316, T. 13593-13594; P1653 (List s pseudonimom za svjedoka RM-316). Dokazi svjedok RM-316 razmotreni su u poglavlju 9.7.7.
[17439] Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322). Dokazi svjedok RM-322 razmotreni su u poglavljima 7.15.7. i 7.18.
[17440] D968 (Milomir Savčić, izjava svjedoka, 21. juli 2013.), par. 1, 2, 4, 24; Milomir Savčić, T. 33638, 33653.
[17441] P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-256, T. 13187.
[17442] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2256-2258, 2261. Dokazi Leendert van Duijn razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17443] P1461 (Saliha Osmanović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1, par. 1; Saliha Osmanović, T. 11177-11178. Dokazi Salihe Osmanović razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17444] Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1; P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade, jul 1995.), str. 2. Dokazi Pere Andrića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17445] D977 (Dušan Mićić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 2, 14-16; Dušan Mićić, T. 33758. Dokazi Dušana Mićića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17446] D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2. Dokazi Neđe Jovičića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.

3. januara do jula 1995. bio oficir za vezu s VRS-om i ABiH u Srebrenici;[17447] **Milivoje Simić**, komandant Garnizona Doboj i komandant Operativne grupe "Doboj" do 1994.;[17448] i **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;[17449] kao i dokumentarni dokazi.

Opšta komandna struktura relevantna za operacije u Srebrenici

4993. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Ljubomir Obradović u vezi s komandnim lancem u Glavnom štabu VRS-a, navedene u poglavlju 9.3.3. **Ljubomir Obradović** je u svom svjedočenju takođe izjavio da je Milovanović, usprkos tome što je u julu 1995. bio na isturenom komandnom mjestu na zapadnom ratištu u Jasenici, bio u mogućnosti da redovno kontaktira Mladića u komandi Glavnog štaba u Crnoj Rijeci jer je istureno komandno mjesto imalo na raspolaganju ista sredstva veze kao i komanda Glavnog štaba, mada nešto manje moderna.[17450] Isto tako, isturena komandna mjesta primala su borbene izvještaje iz Glavnog štaba.[17451]

4994. **Mitar Kovač** je u svom svjedočenju izjavio da je DK komandovao operacijom "Krivaja-95" na osnovu Direktive br. 7 i Direktive br. 7/1.[17452] Mladićevo prisustvo na terenu za vrijeme operacije "Krivaja-95" bilo je prirodno, budući da je komandant Glavnog štaba i trebao da bude na ključnom području na kojem se odvijaju borbena dejstva; to je bilo karakteristično za Mladića sve vrijeme trajanja rata.[17453] Prema riječima svjedoka, Mladićevo fizičko prisustvo na nekom mjestu nije značilo da je on komandovao tamošnjom operacijom jer bi to bilo suprotno propisima i ovlaštenjima koje za sobom povlači komandovanje VRS-om.[17454] Kada komandant Glavnog štaba VRS-a nije operativni zapovjednik i kada se nalazi van zone borbenih dejstava, u susjednoj državi, bez tehničkih sistema i podrške koji omogućavaju komandovanje, on ne vrši komandovanje.[17455] Stoga komandant u takvom slučaju efektivno ne komanduje i njegove dužnosti izvršava neko ko se nalazi na terenu. Komandant nije bio dužan da

[17447] P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1867-1873; Pieter Boering, T. 10025. Dokazi Pietera Boeringa razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17448] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 6, 20; Milivoje Simić, T. 32527. Dokazi Milivoja Simića razmotreni su u poglavlju 9.7.4.
[17449] Richard Butler, T. 16108.
[17450] P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11986-11987; Ljubomir Obradović, T. 14612, 14619.
[17451] Ljubomir Obradović, T. 14612, 14620.
[17452] Mitar Kovač, T. 41392.
[17453] Mitar Kovač, T. 41392-41393.
[17454] Mitar Kovač, T. 41393.
[17455] Mitar Kovač, T. 41393.

bude stalno prisutan. Načelnik štaba Milovanović bio je drugokomandujući i rješavao je probleme na zapadnom dijelu ratišta u Krajini.[17456] Prema mišljenju svjedoka, general Gvero je potpisivao dokumente u Mladićevom odsustvu, budući da je Glavni štab VRS-a mogao da predstavlja jedan član komande, koji je bio najstariji starješina na datom području.[17457] Zvanična primopredaja nije bila potrebna zato što se nije radilo o primopredaji dužnosti, već o vršenju dužnosti pretpostavljenog na određeno vrijeme tokom njegovog odsustva, tako da se to moglo usmeno regulisati.[17458] Vojska je bila informisana putem nekog potpisanog dokumenta, na kojem su logotip, bilješke i potpis ukazivali na to da je taj dokument za neku datu osobu potpisala neka druga osoba, što svjedok smatra da je bio slučaj s dokumentom koji je general Gvero potpisao 13./14. jula.[17459]

Događaji početkom jula 1995.

4995. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Momir Nikolić, navedene u poglavlju 7.1.5, da je svim jedinicama koje su učestvovale u operaciji "Krivaja-95" komandovao general Krstić, dok nije došao Mladić i preuzeo komandu nad svim jedinicama angažovanim u borbenim operacijama, koje su okončane 11. jula 1995. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-284, navedene u poglavlju 7.1.3, da je Mladić 9. i 10. jula 1995. gotovo stalno bio na IKM-u Bratunačke brigade i da je od Krstića i Živanovića dobijao informacije o tome kako napreduje napad na Srebrenicu. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio **Momir Nikolić**, navedene u poglavlju 7.1.3, da je Mladić, nekoliko dana nakon početka borbi 6. jula 1995., posjetio Bratunačku brigadu, a u danima koji su prethodili 11. julu, svjedok je vidio više oficira Glavnog štaba VRS-a u štabu Bratunačke brigade u Bratuncu, među kojima su bili Mladić, Janković i mnogi oficiri iz Komande DK-a, uključujući generala Krstića, potpukovnika Popovića, potpukovnika Kosorića i Vinka Pandurevića. Prema dnevnom borbenom izvještaju od 10. jula 1995., koji je potpisao Vidoje Blagojević i uputio Komandi DK-a, Mladić, Živanović, Krstić i komandanti brigada korpusa, koji su učestvovali u borbenim dejstvima, bili su svi tog dana prisutni u zoni odgovornosti Bratunačke brigade.[17460] **Cornelis Nicolai** je u svom svjedočenju izjavio da je 10. jula

[17456] Mitar Kovač, T. 41393.
[17457] Mitar Kovač, T. 41394.
[17458] Mitar Kovač, T. 41394.
[17459] Mitar Kovač, T. 41394. U ovom kontekstu, Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokazni predmet P2119 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno komandama DK-a, 13. juli 1995.).
[17460] P2107 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 10. juli 1995.), par. 2.

1995. u 19:20 sati nazvao štab VRS-a, ali da nije uspio stupiti u kontakt ni sa jednim višim oficirom.[17461] Ostavio je poruku za Mladića da je UNPROFOR zatražio "blisku vazdušnu podršku" zbog neprekidnog napada na Srebrenicu.[17462] Prema ličnom dnevniku Mirka Trivića, Mladić je 10. jula 1995. od 15:30 sati lično komandovao isturenim komandnim mjestom DK-a u Pribićevcu.[17463]

Događaji 11. jula 1995.

4996. U vezi s događajima od 11. jula 1995., Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-284, navedene u poglavlju 7.1.3, da je Mladić ušao u Srebrenicu oko 11:00 sati ili u podne i rekao: "Evo nas, 11. jula 1995. godine, u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikoga praznika srpskoga, poklanjamo srpskome narodu ovaj grad. I napokon, došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru." Vojnici 10. diverzantskog odreda bili su na kontrolnom punktu tokom pobjedničkog hoda VRS-a kroz Srebrenicu. **Svjedok RM-265** je izjavio da je 11. jula 1995. Vojna policija vršila obezbjeđenje na putnom pravcu Spat-Pribićevac radi prolaska Mladića.[17464] Mladić je tog dana tim putem išao u oba pravca.[17465]

4997. U naređenju Glavnog štaba VRS-a od 11. jula 1995., Mladić je naredio komandama DK-a, 65. zaštitnog motorizovanog puka i 67. puka veze da spriječe povratak u Srebrenicu snaga bosanskih Muslimana koje su bile u povlačenju; komanda DK-a je dobila zadatak da borbenu gotovost vojnika na sjeverozapadnom dijelu ratišta podigne na najviši nivo.[17466] Mladić je takođe naveo da su mu za realizaciju tog naređenja odgovorni komandanti jedinica.[17467] U vezi s tim naređenjem, **Tihomir Stevanović** je u svom svjedočenju izjavio da rukom napisana skraćenica "s.r." znači "svojeručno", što znači "svojeručni potpis".[17468] To ne znači da je navedena osoba stvarno potpisala taj dokument.[17469] Svjedok je pojasnio da kad operativno osoblje šalje telegram s rukom napisanom skraćenicom "s.r.", ono ne mora tražiti Mladićevo

[17461] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 52; P1174 (Bilješka o poruci koju je general Nicolai ostavio službeniku VRS-a na telefonskoj centrali, 10. juli 1995., 19:20 sati.).
[17462] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 34, 52; P1174 (Bilješka o poruci koju je general Nicolai ostavio službeniku VRS-a na telefonskoj centrali, 10. juli 1995., 19:20 sati.).
[17463] P1467 (Izvodi iz ličnog dnevnika Mirka Trivića, 5.-16. juli 1995.), str. 17.
[17464] P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3853-3854.
[17465] P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3854.
[17466] P2109 (Glavni štab VRS-a, Mladićevo naređenje, 11. juli 1995.), str. 1. V. takođe P7372 (Naređenje generala Mladića, 11. juli 1995.).
[17467] P2109 (Glavni štab VRS-a, Mladićevo naređenje, 11. juli 1995.), str. 2.
[17468] Tihomir Stevanović, T. 35249-35250, 35264.
[17469] Tihomir Stevanović, T. 35250, 35264.

odobrenje da pošalje takav telegram, ali je obavezno da komandanta obavijesti o aktivnostima koje su izvođene u njegovom odsustvu.[17470]

4998. **Nicolai** je u svom svjedočenju izjavio da je pukovnik Karremans započeo pregovore s Mladićem u večernjim satima 11. jula 1995. i Nicolai je tada bio po prvi put obaviješten da je Mladić zapravo u Srebrenici.[17471]

4999. Pretresno vijeće podsjeća na svjedočenje Petra Škrbića, razmotreno u poglavlju 7.1.5, da je u kasnim noćnim satima 11. jula 1995. primio zahtjev od nekoga iz operativnog centra u Crnoj Rijeci da organizuje mobilizaciju autobusa. Svjedok je znao da je taj zahtjev došao od Mladića.

Događaji 12. jula 1995.

5000. **Mićo Gavrić** je u svom svjedočenju izjavio da je 12. jula 1995. u 7:10 sati prisustvovao sastanku u operativnom centru Bratunačke brigade, tokom kojeg je Mladić naredio potpukovniku Furtuli da očisti teren pored škole u Sućeski na srebreničkom području.[17472] Sastanku su prisustvovali svi komandanti i oficiri koji su izvršavali borbeni zadatak.[17473] Mladić je iz operativnog centra otišao oko 8:00 sati.[17474] S tim u vezi, Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Momir Nikolić, razmotrene u poglavlju 7.1.5, da su se u jutarnjim satima 12. jula 1995., Mladić, Krstić i viši oficiri policije i vojske sastali u komandi Bratunačke brigade i da su Mladić i Krstić svim učesnicima na tom sastanku dodijelili zadatke. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-284, navedene u poglavlju 7.1.5, da je 12. jula 1995. čuo Mladića kako pita Krstića kako se stvari odvijaju, na što je Krstić odgovorio da misli da sve ide po planu, ali da će "provjeriti".

5001. Nakon što je Mladić izdao naređenje Furtuli, prema presretnutom razgovoru koji su Beara i Živanović vodili 15. jula 1995. u 9:54 sati, pukovnik Beara je rekao generalu

[17470] Tihomir Stevanović, T. 35264.
[17471] P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 59.
[17472] Mićo Gavrić, T. 13920-13922, 13965. Pretresno vijeće smatra da se navod o "potpukovniku Furtuli" odnosi na Radomira Furtulu, komandanta 5. lake pješadijske brigade. V. Milenko Jevđević, T. 32060-32061; P7138 (Redovni borbeni izvještaj 5. podrinjske lake pješadijske brigade upućen Komandi DK-a, 13. juli 1995.).
[17473] Mićo Gavrić, T. 13965.
[17474] Mićo Gavrić, T. 13921-13922.

Živanoviću da je obavijestio "komandanta" da Furtula nije poslao Lukićev interventni vod i zatim je potvrdio da je Lukić s njim.[17475] U sastavu tog voda bilo je 60 ljudi, Beara je zatražio da se pošalje pola voda, a Živanović mu je tada rekao da ostane na vezi i tražio je "Zlatara" na lokalu 385.[17476] Prema **Butlerovim riječima**, lokal 385 bio je rezervisan za komandanta DK-a.[17477]

5002. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaz o presretnutom razgovoru koji su 15. jula 1995. u 10:00 sati vodili Beara i Krstić, uvršten u spis kao dokazni predmet P2126 i razmotren u poglavlju 9.6.2, u kojem je Beara rekao Krstiću da "Furtula nije ispoštovao naređenje šefa", a Krstić je rekao: "Jebi ga, sad ću ja za to biti kriv." Beara je dodao: "[I]ma još 3.500 'paketa' koje moram da razdijelim, a nemam rješenja."

5003. **Joseph Kingori** je u svom svjedočenju izjavio da je nešto kasnije 12. jula počeo pregovore s Mladićem i da mu je rekao da će se UN pripremiti za evakuaciju i obezbijediti autobuse za odlazak raseljenih ljudi, ali je Mladić odbio bilo kakvu pomoć UN-a u "evakuaciji" i rekao da će on sam organizovati autobuse da pokupe Muslimane iz Srebrenice i da ih prevezu njihovoj braći u Tuzlu.[17478] Ubrzo poslije toga, u bazu Nizozemskog bataljona počeli su stizati autobusi i raseljeni ljudi su silom ugurani u njih.[17479] Nakon trećeg sastanka u hotelu "Fontana" 12. jula, u jednom izvještaju vojnih posmatrača UN-a navedeno je da je Mladić naredio da se izvrši evakuacija raseljenih ljudi.[17480] Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje su iznijeli Mile Janjić, Eelco Koster, Neđo Jovičić, Paul Groenewegen, Milovan Milutinović, Saliha Osmanović i Ljubodrag Gajić, razmotrene u poglavlju 7.1.3, da se Mladić 12. jula 1995. obratio izbjeglicama, bosanskim Muslimanima, u Potočarima i uvjeravao ih da će biti prevezeni u Bosnu i Hercegovinu. Prema dokazima koje je iznio Gajić, navedenim u istom poglavlju, Mladić je pomenuo da je izdao naređenje da se obezbijedi konvoj za prijevoz stanovništva na tom području.

[17475] P1320 (Presretnuti razgovor Beare i Živanovića, 15. juli 1995.), str. 1; P1321 (Presretnuti razgovor Beare i Živanovića), str. 1.
[17476] P1320 (Presretnuti razgovor Beare i Živanovića, 15. juli 1995.), str. 1-2; P1321 (Presretnuti razgovor Beare i Živanovića), str. 1. Prema Butlerovim riječima, "Zlatar" je bio lokalni broj telefona rezervisan za komandanta DK-a.
[17477] Richard Butler, T. 16359.
[17478] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 167-168; Joseph Kingori, T. 1049; D15 (Referisanje vojnih posmatrača UN-a iz srebreničke enklave, 24. juli 1995.), par. 27.
[17479] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 170, 172.
[17480] P50 (Vojni posmatrači UN-a u Srebrenici, izvještaj o situaciji, koji je proslijedio Štab UNPROFOR-a za Sektor Sjeveroistok, 12. juli 1995.), str. 1, 5.

5004. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Robert Franken, navedene u poglavlju 7.1.5, da o prijevozu bosanskih Muslimana iz Potočara u Kladanj nisu odlučili članovi muslimanske delegacije, nego ga je naredio Mladić. Pretresno vijeće dalje podsjeća na presretnuti razgovor između Mladića i jedne neidentifikovane osobe, uvršten kao dokazni predmet P1235 i razmotren u istom poglavlju, u kojem se 12. jula 1995. Mladić raspitivao o polasku autobusa i rekao da su se oni svi predali i da ih treba evakuisati, uključujući i one koji ne žele otići, te je toj neidentifikovanoj osobi rekao da će put prema Kladnju biti otvoren za evakuaciju.

5005. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Robert Franken, navedene u poglavlju 7.1.5, da je, za vrijeme prijevoza stanovništva, na referisanju saznao da je Mladić na jednom od sastanaka s pripadnicima Nizozemskog bataljona rekao da želi ispitati muškarce u dobi od 16 do 60 godina, zato što su oni bili potencijalni vojnici, kako bi provjerio da li su ratni zločinci. Mladić je rekao Karremansu da će pukovnik Aćamović biti odgovoran za prijevoz stanovništva iz Potočara.

5006. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Momir Nikolić, navedene u poglavlju 7.1.5, da su Mladić, Ljubiša Borovčanin i određeni broj oficira iz brigada koje su učestvovale u napadu na enklavu bili u Potočarima kad je počela evakuacija. Pretresno vijeće nadalje podsjeća na dokaze koje su iznijeli Rave i Mile Janjić, navedene u istom poglavlju, da je Mladić bio prisutan kad su muškarci odvajani i da su pripadnici specijalne policije, na pitanje o kakvoj se proceduri radi s obzirom da se žene i djeca upućuju u autobuse, dok se muškarci odvode odatle, odgovorili da postupaju po Mladićevim naređenjima. Prema Janjićevim riječima, zbog Mladićevog prisustva 12. jula 1995. u Potočarima, nivo discipline bio je veoma visok.

Događaji 13. jula 1995.

5007. **Mladen Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da je 13. jula 1995., Mladić, pod pratnjom odreda Vojne policije, obišao Potočare, Sućesku, Bratunac, Srebrenicu i posebno komandu Bratunačke brigade, Sandiće, Konjević Polje, Novu Kasabu, Vlasenicu i Han-Pijesak.[17481] U rejonu sela Sućeska, Mladić je posjetio jedinicu Vukova sa Drine, kojom je komandovao čovjek zvani Legenda, i čestitao vojnicima na uspješno

[17481] D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5-12; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 18-20.

obavljenoj operaciji.[17482] Dok je u popodnevnim satima prolazio kroz Konjević Polje, Mladić je vikao na pripadnike civilne policije koji su obezbjeđivali kontrolni punkt da ništa ne rade i da vojnici ginu za njih.[17483] Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Momir Nikolić, navedene u poglavlju 7.1.5, da su se Mladić, Vasić, Popović i Krstić sastali u štabu Bratunačke brigade i da je Mladić obavijestio Vasića da je dijelu snaga MUP-a prepušten zadatak organizovanja evakuacije približno 15.000 civila iz Srebrenice autobusima za Kladanj. Poslije tog sastanka, Blagojević je Nikoliću dao zadatak da nastavi operaciju u Potočarima u kojoj su žene i djeca, Muslimani, prevoženi u Kladanj, a vojno sposobni muškarci odvojeni i zatočeni.

5008. U presretnutom razgovoru koji su Mladić i Beara vodili 13. jula 1995. u 23:05 sata, Mladić je pitao Bearu da li sve ide po planu.[17484] Mladić mu je rekao da se pobrine za obroke i da riješi to pitanje kako ne bi nedostajalo hrane.[17485] Rekao je da će vidjeti kako će se to obezbijediti i da će odmah nešto naručiti kod Krleta i uputiti Beari.[17486] Mladić ga je pitao da li je "to" tamo kod Zorana Malinića i rekao mu je da će "to" doći.[17487] Rekao je Beari da samo nastavi raditi, da se snađe kako ljudi ne bi gladovali i da vidi imaju li "oni" tamo.[17488] Rekao je Beari da će odmah izdati nalog.[17489]

5009. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Evert Rave, navedene u poglavlju 7.1.5, da je Mladić tražio od njega da kaže vlastima Bosne i Hercegovine da se predaju i dodao da su muškarci iz Srebrenice odvedeni u logor u Bijeljini. Pretresno vijeće takođe podjeća na dokaze koje su iznijeli Paul Groenewegen i Eelco Koster, navedene u poglavlju 7.1.5, da je Mladić bio u Potočarima 13. jula 1995. Pretresno vijeće nadalje podsjeća na svoj pregled video-snimka prihvaćenog kao dokazni predmet P1147, u istom poglavlju, prema kojem je Mladić, dok je bio u Potočarima, rekao da su bosanski Srbi uspostavili svoju vlast u Srebrenici i da je cijela enklava pod kontrolom VRS-a i da su iz nje bezbjedno evakuisani svi koji su željeli da odu.

[17482] D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6; Mladen Blagojević, T. 32604; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 20.
[17483] D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 9-10; Mladen Blagojević, T. 32605, 32669-32670, 32673-32674.
[17484] P1297 (Presretnuti razgovor Mladića i Beare, 13. juli 1995. u 11:05 sati). Pretresno vijeće smatra da se ime "Ljubo" odnosi na pukovnika Ljubišu Bearu, načelnika Uprave bezbjednosti u Sektoru za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a). V. takođe P1322 (Presretnuti razgovor Beare i Krstića), str.1.; P1320 (Presretnuti razgovor Beare i Živanovića, 15. juli 1995.), str. 1; P1321 (Presretnuti razgovor Beare i Živanovića), str. 1.
[17485] P1297 (Presretnuti razgovor Mladića i Beare, 13. juli 1995. u 11:05 sati).
[17486] P1297 (Presretnuti razgovor Mladića i Beare, 13. juli 1995. u 11:05 sati).
[17487] P1297 (Presretnuti razgovor Mladića i Beare, 13. juli 1995. u 11:05 sati).
[17488] P1297 (Presretnuti razgovor Mladića i Beare, 13. juli 1995. u 11:05 sati).
[17489] P1297 (Presretnuti razgovor Mladića i Beare, 13. juli 1995. u 11:05 sati).

5010. U vezi s Mladićevim obilaskom fudbalskog igrališta u Novoj Kasabi 13. jula 1995., Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Bojan Subotić, razmotrene u poglavlju 7.14.1 *Incident 15.1 iz Priloga E Optužnici,* da je Mladić naredio Zoranu Maliniću i Subotiću da pruže obezbjeđenje za transfer zatočenika u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu.

5011. Pretresno vijeće je u poglavlju 7.1.6 razmotrilo dokaze koje je iznio Dragomir Keserović da je Mladić naredio Zoranu Maliniću da obustavi evidentiranje i rekao zatočenicima da će biti prebačeni u Tuzlu.

5012. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-346, navedene u poglavlju 7.1.6, da je Mladić održao govor dok je kamera snimala njega i zatočenika i da je Mladić rekao zatočenicima da će svi biti razmijenjeni i da će ići u Bratunac. On je rekao da će organizovati grupe koje će sakupiti ranjenike iz šuma i pokopati mrtve i naredio je vojnicima da sačine spisak svih zarobljenih ljudi. U tom trenutku jedan od zatočenika je ustao i srpski vojnici su ga tukli kundacima pušaka, a nakon toga ga je jedan vojnik ubio iz vatrenog oružja u Mladićevom prisustvu. Taj vojnik je rekao zatočenicima da će biti ubijeni ako se ne budu dobro ponašali. Mladić uopšte nije reagovao na to i otišao je prema Konjević Polju kad je spisak zarobljenih dovršen.

5013. U vezi s Mladićevim prisustvom na livadi u Sandićima 13. jula 1995., Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje su iznijeli Ramiz Husić, svjedok RM-256, svjedok RM-297 i Mladen Blagojević, navedene u poglavlju 7.5 *Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*, da se Mladić obratio zatočenicima na livadi i rekao im da vlade vode pregovore i da će sljedećeg dana biti razmijenjeni.

5014. Naposljetku, Pretresno vijeće podsjeća na naređenje Glavnog štaba VRS-a od 13. jula 1995., prihvaćeno kao dokazni predmet P2120 i razmotreno u poglavlju 7.1.6, koje je bilo upućeno DK-u, 65. zaštitnom motorizovanom puku i drugim jedinicama. U njemu je Mladić naredio zabranu davanja informacija sredstvima javnog informisanja i sprečavanje ulaska svih nepozvanih lica u zonu izvođenja borbenih dejstava u širem rejonu Srebrenice i Žepe.

Boravak Mladića u Beogradu od 13. do 17. jula 1995.

5015. Prema činjenicama o kojima su se strane saglasile, Mladić je bio na komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a u Crnoj Rijeci u večernjim satima 13. jula 1995.[17490] Iz Bosne i Hercegovine je 14. jula 1995. otputovao u Beograd.[17491] Na put je krenuo oko podneva.[17492] Prvo je iz Glavnog štaba u Crnoj Rijeci pokušao otići helikopterom i let je trajao otprilike 45 minuta.[17493] Loše vrijeme je onemogućilo dalji let i helikopter je sletio na plato u blizini Pogleda na području Crne Rijeke.[17494] Nakon slijetanja, mehaničar je ostao s helikopterom, a Mladić i pilot su čekali da prođe neki automobil.[17495] Poslije pola sata zaustavili su jedan automobil.[17496] U tom trenutku pilot se vratio helikopteru, a Mladić se vratio u Crnu Rijeku privatnim automobilom koji je vozio njegov vlasnik.[17497] Kad je Mladić stigao u Crnu Rijeku, drugim automobilom je otišao za Beograd u približno 14:00 sati.[17498] Automobil je vozio jedan od Mladićevih vozača, Mlađen Kenjić.[17499] Vozili su se sljedećim pravcem: Crna Rijeka-Zvornik (kod Karakaja)-Loznica-Šabac-Beograd, a Drinu su prešli na mostu u Loznici.[17500] **Mlađen Kenjić** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladića odvezao u Srbiju civilnim vozilom, koje nije bilo opremljeno nikakvim sredstvima veze.[17501]

5016. U večernjim satima 14. jula, Mladić je prisustvovao sastanku u Dobanovcima, u Srbiji, koji je počeo u približno 21:00 sat, a na kojem su učestvovali predsjednik Slobodan Milošević, Carl Bildt i general Bertrand de Sauville de la Presle.[17502] Tokom tog sastanka, predsjednik Milošević je objasnio situaciju u vezi sa Srebrenicom, a razgovaralo se o prihvatanju prijedloga da se MKCK-u omogući pristup ratnim zarobljenicima, da se izda odobrenje za prolaz konvoja UNHCR-a s potrepštinama za stanovništvo, omogući isključiva kontrola policiji UN-a u Srebrenici i Žepi i da se svakome ko želi omogući povratak u svoja mjesta.[17503] Mladić je sažeo ono što je Bildt rekao na tom sastanku: "Srebrenica – da se oslobode dečaci – mladići koji su odvedeni u

[17490] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 1.
[17491] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 2.
[17492] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 2.
[17493] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 3.
[17494] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 3.
[17495] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 4.
[17496] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 4.
[17497] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 4.
[17498] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 5. V. takođe D1218 (Mlađen Kenjić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 11-12; Mlađen Kenjić, T. 38637.
[17499] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 5.
[17500] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 6.
[17501] D1218 (Mlađen Kenjić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 11, Mlađen Kenjić, T. 38636-38637, 38661-38662.
[17502] P363 (Mladićeva bilježnica, 14. juli - 18. septembar 1995.), str. 2. V. takođe Činjenice o kojima su se strane saglasile II, br činjenica. 7.

Bratunac."[17504] Bildt je naveo da želi da se oslobode nizozemski vojnici, a Mladić je zabilježio: "Da im oslobodimo 48 najmanje ili 86 vojnika Holanđanina koji su kod nas."[17505]

5017. U noći sa 14. na 15. jula 1995., Mladić je bio u Beogradu, gdje je prenoćio u svom porodičnom domu.[17506] Tokom jutra 15. jula, Mladić je posjetio grob svoje kćerke na Topčiderskom groblju u Pionirskoj ulici 6, u Beogradu.[17507] Od približno podneva do približno 22:00 sata 15. jula, bio je na sastanku u Dobanovcima s međunarodnim pregovaračima, među kojima su bili: Carl Bildt, Yasushi Akashi, Thorvald Stoltenberg, general Bertrand de Sauville de la Presle i general Rupert Smith.[17508] **Rupert Smith** je u svom svjedočenju izjavio da su se on i Mladić sastali odvojeno od ostalih i da je Smith Mladića suočio s glasinama o zvjerstvima u Srebrenici.[17509] General Mladić je cijeli dan ostao na području Beograda.[17510]

5018. Mladić je ponovo, noć sa 15. na 16. juli 1995., proveo u Beogradu, gdje je prenoćio u svom porodičnom domu.[17511] Tokom prvog dijela dana 16. jula 1995., Mladić i drugi gosti prisustvovali su svadbi Biljane Đurđević i Žarka Stojkovića, koja je počela u ulici Narodnog Fronta br. 4 u Beogradu u približno 9:30 sati.[17512] Kasnije su Mladić i drugi gosti prisustvovali vjenčanju u srpskoj pravoslavnoj crkvi u ulici Admirala Geprata, u Beogradu, koje je počelo približno u podne.[17513] Nakon vjenčanja u crkvi, svadbena proslava je nastavljena u restoranu "Dva Ribara" u ulici Narodnog

---

[17503] P363 (Mladićeva bilježnica, 14. juli - 18. septembar 1995.), str. 2.
[17504] P363 (Mladićeva bilježnica, 14. juli - 18. septembar 1995.), str. 2.
[17505] P363 (Mladićeva bilježnica, 14. juli - 18. septembar 1995.), str. 3.
[17506] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 8.
[17507] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 10.
[17508] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 9. V. takođe P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 157; Rupert Smith, T. 7339.
[17509] Rupert Smith, T. 7340, 7342-7343.
[17510] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 11.
[17511] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 12.
[17512] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 13. V. takođe D1218 (Mlađen Kenjić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 12-13, Mladen Kenjić T. 38654-38655; D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 3-4, 6-9; Biljana Stojković, T. 38059, 38061-38062; D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 3-5; Žarko Stojković, T. 38073; D1238 (Radovan Popović, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 3-6; Radovan Popović, T. 38979.
[17513] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 14. V. takođe D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 7; Biljana Stojković, T. 38060; D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 5-6; Žarko Stojković, T. 38087, 38103; D1238 (Radovan Popović, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 5.

Fronta i trajala je do približno 20:00 ili 21:00 sati.[17514] Mladić je otišao prije kraja proslave.[17515]

5019. **Žarko Stojković** je u svom svjedočenju izjavio da je na svadbenom ručku bilo otprilike 80 gostiju.[17516] Mladić je sjedio na čelu stola, zajedno sa svjedokom.[17517] Ni u jednom trenutku svjedok nije primijetio da se Mladić udaljio od stola, bilo da pleše, da izađe van ili da ide u zahod.[17518] Prema riječima svjedoka, Mladić od 10:00 sati nadalje, kao ni sve vrijeme dok je bio tu, nije koristio nikakav uređaj za vezu ni telefon.[17519] Svjedok je prvo rekao da Mladić nije pušio, ali je kasnije u svom svjedočenju izjavio da nije siguran koliko je cigareta Mladić popušio.[17520] Pretresnom vijeću je predočena fotografija na kojoj se vidi Mladić s cigaretom u lijevoj ruci.[17521] **Biljana Stojković** je u svom svjedočenju izjavila da se ne sjeća da je vidjela da su pripadnici Mladićevog obezbjeđenja s gostima sa svadbe pješice išli od stana do crkve, niti od crkve do restorana, a nije ih primijetila ni u restoranu.[17522] Prema riječima svjedokinje, Mladić nije izlazio iz restorana ili sale za ručavanje od 14:00 do 17:30 sati, čak ni u zahod, i samo je ustao da održi zdravicu.[17523] **Radovan Popović** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić stalno bio u njegovom vidokrugu i da ni on, ni Mladić nisu išli u zahod dok su bili u restoranu.[17524] **Žarko Stojković** je u svom svjedočenju izjavio da su oko 17:30 ili 17:45 sati Mladić i njegova supruga otišli sa svadbe i svjedok ih je otpratio do automobila parkiranog ispred restorana.[17525] Svjedok u automobilu nije primijetio nikakva sredstva veze.[17526] **Biljana Stojković** je u svom svjedočenju izjavila da nije vidjela da Mladić posjeduje ili koristi bilo kakav uređaj za vezu i napomenula je da je

[17514] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 15. V. takođe D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 7-8; Biljana Stojković, T. 38060; D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 5-6; Žarko Stojković, T. 38087, 38103.
[17515] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 15.
[17516] Žarko Stojković, T. 38097.
[17517] Žarko Stojković, T. 38097; P7511 (Fotografija na kojoj se vidi Ratko Mladić na Stojkovićevoj svadbi, s ručnim satom na kojem se vidi vrijeme).
[17518] Žarko Stojković, T. 38090, 38093, 38095, 38098.
[17519] Žarko Stojković, T. 38073, 38100-38101, 38104.
[17520] Žarko Stojković, T. 38091.
[17521] P7511 (Fotografija na kojoj se vidi Ratko Mladić na Stojkovićevoj svadbi, s cigaretom u lijevoj ruci).
[17522] D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 8-9.
[17523] Biljana Stojković, T. 38061-38063, 38065-38066.
[17524] D1238 (Radovan Popović, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 5; Radovan Popović, T. 38983-38984.
[17525] D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 6-7; Žarko Stojković, T. 38073, 38101. V. takođe D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 9; Biljana Stojković, T. 38058-38059; D1238 (Radovan Popović, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 6; Radovan Popović, T. 38979, 38987-38993.
[17526] Žarko Stojković, T. 38074.

bio u potpunosti usredotočena na vjenčanje i svadbenu proslavu.[17527] Originalne video-trake sa snimcima svadbe ostavljene su u kući svjedokinjine majke koja je u ljeto 2007. više puta opljačkana, nakon čega trake više nisu pronađene.[17528] Ne postoje kopije tih traka.[17529]

5020. Tokom druge polovine dana, Mladić je bio u Vojno-medicinskoj akademiji (VMA) u Beogradu.[17530] Otputovao je natrag u Bosnu i Hercegovinu, a u komandi Glavnog štaba u Crnoj Rijeci je bio najkasnije 17. jula 1995.[17531]

5021. **Bosiljka Mladić** je u svom svjedočenju izjavila da je Mladić bio u Beogradu s njom u večernjim satima 14. jula 1995. sve do jutra 17. jula 1995.[17532] Tokom tog perioda, njen suprug nije kod sebe imao nikakva sredstva veze.[17533] Dana 16. jula, bila je prisutna kad je njen suprug obavio jedan telefonski razgovor tokom sastanka u Vojno-medicinskoj akademiji.[17534] Nekoliko godina kasnije, ona je pitala svog supruga da li je izdao ikakva naređenja u vezi sa zločinima u Srebrenici.[17535] Pogledao ju je oštro i rekao: "Da li ti u mene sumnjaš?"[17536]

Komunikacije i naređenja koja je Mladić izdao 14. jula 1995.

5022. Prema naređenju koje je Glavni štab VRS-a izdao komandantu DK-a i poslao na znanje Bratunačkoj brigadi 14. jula 1995., a koje je potpisao Mladić, trebalo je da se omogući da približno 50 pripadnika Nizozemskog bataljona, koji su posljednjih nekoliko dana boravili u Bratuncu, napuste Bratunac do podneva 15. jula 1995. i da se autobusima koje bi obezbijedila SRJ odvezu u Ljuboviju.[17537] Pukovniku Savi Božanoviću i odgovarajućoj ekipi naređeno je da učestvuju u realizaciji tog zadatka u

[17527] Biljana Stojković, T. 38058, 38066.
[17528] D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 12. V. takođe D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 8-9; Žarko Stojković 38071-38072.
[17529] D1202 (Biljana Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 12. V. takođe D1203 (Žarko Stojković, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 8; D1238 (Radovan Popović, izjava svjedoka, 12. juli 2014.), par. 7.
[17530] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, br. činjenica 16. V. takođe D1218 (Mlađen Kenjić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 12-13, Mladen Kenjić T. 38654-38655.
[17531] Činjenice o kojima su se strane saglasile II, činjenica br. 17. V. takođe D1218 (Mlađen Kenjić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 13.
[17532] D1185 (Bosiljka Mladić, izjava svjedoka, 17. juli 2014.), par. 2, 8; Bosiljka Mladić, T. 37680-37682, 37707.
[17533] Bosiljka Mladić, T. 37681.
[17534] D1185 (Bosiljka Mladić, izjava svjedoka, 17. juli 2014.), par. 4-7; Bosiljka Mladić, T. 37702-37703.
[17535] Bosiljka Mladić, T. 37689-37690.
[17536] Bosiljka Mladić, T. 37690.
[17537] P2123 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s transportom pripadnika Nizozemskog bataljona, 14. juli 1995.), str. 1.

ime Glavnog štaba VRS-a.[17538] Prema naređenju Glavnog štaba VRS-a koje je Komandi SRK-a i DK-a takođe upućeno 14. jula 1995. i koje je potpisao Mladić, ekipi generala Ruperta Smitha trebalo je da se omogući da od 7:00 sati 15. jula 1995. otputuje u Beograd.[17539] Komandant SRK-a dobio je zadatak da obezbijedi policijsku pratnju i odgovarajući broj članova pratnje na putu.[17540]

5023. U presretnutom razgovoru između Mladića i jednog muškarca, vođenom 14. jula 1995. u 08:05 sati, taj muškarac je rekao Mladiću da je bio "ovde" u jednom užem krugu prijatelja i da sad nešto zavisi od Mladića. Pitao je Mladića da li je "tu" ovih dana, a Mladić je odgovorio da će biti poslije nedjelje, ali da će, ako on želi da ga vidi, biti "tu" do 15:00 sati tog dana, a poslije toga ide na teren, gdje će biti zauzet dva-tri dana, a onda će se vratiti. Mladić mu je takođe rekao da je Pepo na terenu.[17541]

5024. Pretresno vijeće podsjeća na Mladićevo naređenje od 14. jula 1995., koje je prihvaćeno kao dokazni predmet P2122 i razmotreno u poglavlju 9.3.3, kojim je Mladić obavijestio, između ostalih, vrhovnog komandanta, Generalštab VJ, Glavni štab SVK-a i razne korpuse VRS-a, uključujući 1. KK i IBK, da će zbog kvara na energetskim postrojenjima stacionarnog centra veze Veliki Žep, centar veze Glavnog štaba VRS-a raditi samo od 20:00 sati do 8:00 sati narednog dana. Mladić je uputio primaoce da sve informacije koje su komande imale za Glavni štab VRS-a treba da budu pripremljene i razmijenjene u vrijeme rada centra.

Komunikacije i naređenja koja je Mladić izdao 15. i 16. jula 1995.

5025. Prema naređenju Glavnog štaba VRS-a upućenom Komandi IBK-a i IKM-u Glavnog štaba VRS-a od 15. jula 1995., koje je potpisao Mladić, IBK je trebao da uputi jednog oficira na IKM, gdje je on trebao da se javi general-potpukovniku Manojlu Milovanoviću najkasnije do 18:00 sati 20. jula 1995.[17542]

[17538] P2123 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s transportom pripadnika Nizozemskog bataljona, 14. juli 1995.), str. 1.
[17539] P2124 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s prolazom komandanta UNPROFOR-a Ruperta Smitha, 14. juli 1995.), str. 1.
[17540] P2124 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s prolazom komandanta UNPROFOR-a Ruperta Smitha, 14. juli 1995.), str. 1.
[17541] P1298 (Presretnuti razgovor Mladića i nepoznatog čovjeka, 14. juli 1995. u 8:05 sati).
[17542] P2125 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za neprekidno dežurstvo po vezi na IKM-2, 15. juli 1995.).

5026. **Svjedok RM-316** je u svom svjedočenju izjavio da je operater mogao na razne načine da identifikuje Mladića u presretnutom telefonskom razgovoru.[17543] Prvo, mogao ga je prepoznati po glasu, budući da je Mladićev glas prepoznatljiv i operateri se nisu mogli zabuniti.[17544] Drugo, ponekad je operater čuo da se Mladić pominje na početku razgovora prije nego što je počeo snimati.[17545] U takvim situacijama, operater bi naznačio u transkriptu presretnutog razgovora da je Mladić bio učesnik u razgovoru.[17546] U vezi s telefonskim pozivima iz Mladićeve kancelarije, svjedok RM-316 je u svom svjedočenju izjavio da je moguće da je umjesto Mladića u kancelariji bila neka druga osoba, a da je Mladić bio negdje drugdje.[17547]

5027. U jednom razgovoru koji su 16. jula 1995. u 8:30 sati vodili Mladić i osoba s nadimkom Dule, koji je presretnut na kanalu 13, Mladić i Dule su se dogovorili da se sastanu te večeri.[17548] Poziv je obavljen s telefona u Mladićevoj kancelariji.[17549] Iz presretnutog razgovora nije jasno da li je u Mladićevoj kancelariji bio Mladić ili Dule.[17550]

5028. Pretresno vijeće podsjeća na dokaz u vidu presretnutog razgovora na kanalu 13 koji su vodili Mladić i dežurni oficir Glavnog štaba VRS-a, koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P1655 i razmotren u poglavlju 9.7.7, da je 16. jula 1995. u 16:15 sati Mladić bio obaviješten da je "Pandurević dogovorio prolazak ovih Muslimana tamo na onu teritoriju". Tokom razgovora, dežurni oficir je obavijestio Mladića da je tražio da hitno uspostavi vezu s Pandurevićem. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-316, navedene u istom poglavlju, da Mladić ne bi bio umetnut u transkript presretnutog razgovora da ga operateri nisu jasno identifikovali i da je kanal 13 bila Mladićeva linija.

5029. U vezi s presretnutim razgovorom koji je Mladić vodio s dežurnim oficirom Glavnog štaba VRS-a u 16:15 sati, **Velo Pajić** je u svom svjedočenju izjavio da bi, ako je Mladić zvao iz Beograda, bilo nemoguće presresti taj razgovor na radio-relejnom

[17543] P1654 (Svjedok RM-316, transkript iz predmeta *Tolimir*, 27. maj 2010.), str. 2075-2079; svjedok RM-316, T. 13696-13697; P1672 (Tabela podudarnosti).
[17544] P1654 (Svjedok RM-316, transkript iz predmeta *Tolimir*, 27. maj 2010.), str. 2062-2063, 2077; svjedok RM-316, T. 13620-13621.
[17545] P1654 (Svjedok RM-316, transkript iz predmeta *Tolimir*, 27. maj 2010.), str. 2077.
[17546] P1654 (Svjedok RM-316, transkript iz predmeta *Tolimir*, 27. maj 2010.), str. 2077.
[17547] Svjedok RM-316, T. 13625, 13629, 13669.
[17548] Svjedok RM-316, T. 13617-13618; P1656 (Presretnuti razgovor br. 648, 16. juli 1995.).
[17549] Svjedok RM-316, T. 13667-13669.
[17550] Svjedok RM-316, T. 13667-13669; P1656 (Presretnuti razgovor br. 648, 16. juli 1995.).

pravcu Pale.[17551] Mladić je u Beogradu imao samo PTT-ov broj i da je zvao s njega, bio bi korišten pravac Veliki Žep-Cer-Avala, koji je u potpunosti bio zaštićen.[17552] Nezaštićeni pravac sa Cera na Veliki Žep nikad nije korišten.[17553] Ako je Mladić bio u Beogradu i ako je operater presretanja čuo samo Crnu Rijeku, on bi morao biti na teritoriji Srbije.[17554] Dana 16. jula 1995., dok je pratio radio-relejnu vezu Pale, SDB je snimio razgovor Mladića i Maneta.[17555] Pajić je u svom svjedočenju izjavio da bi, u slučaju da je neko Mladića zvao direktno na neki civilni broj u Beogradu umjesto na njegov civilni broj u njegovoj kancelariji u Beogradu, taj poziv zaobišao radio-relejni sistem u republici bosanskih Srba i ne bi mogao biti presretnut.[17556]

5030. Prema presretnutom razgovoru 16. jula 1995. u 16:43 sati, jedna osoba je rekla drugoj osobi da "gazda" traži da Popović ili Drago Nikolić odu do Vinka.[17557] Druga osoba je pitala gdje su provjerili "ono" vezano za ranjenike i da li su ranjenici prenijeti, na što je prva osoba odgovorila: "Vozila tamo u zoni."[17558]

5031. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-322, navedene u poglavlju 9.6.2, da je 16. jula 1995. Pandurević otvorio koridor između 13:00 i 14:00 sati i zatvorio ga između 17:00 i 18:00 sati istog dana.

5032. Pretresno vijeće podsjeća na dokaz u vidu presretnutog razgovora koji su Mladić i Mane vodili 16. jula 1995. u 22:30 sati, prihvaćene kao dokazni predmet P1657 i razmotrene u poglavlju 9.7.7, da je Mane rekao Mladiću da je "cesta […] otvorena" i da sve ide kako treba. Mladić je zatim rekao Manetu da nastavi i upitao ga da li ima "mogućnosti da me obraduješ sutra novim" i da je sve pod kontrolom i pozitivno na njegovoj strani. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-316, navedene u poglavlju 9.7.7, o presretnutom razgovoru između Mladića i osobe s prezimenom Kostić, u kojem je Mladić rekao "najbolje je da dignu ruke od Muslimana potpuno, i od Hrvata" i da je gotovo i da su ostale samo manje grupe. Mladić je rekao Kostiću da radi svoj posao i da ne brine jer ga čekaju da dođe u Srebrenicu i Žepu.

[17551] Velo Pajić, T. 35890-35891.
[17552] Velo Pajić, T. 35891, 35894.
[17553] Velo Pajić, T. 35895.
[17554] Velo Pajić, T. 35909-35910.
[17555] P1658 (Presretnuti razgovor od 16. jula 1995.), str.1
[17556] Velo Pajić, T. 35897-35898.
[17557] P1339 (Presretnuti razgovor dvije neidentifikovane osobe), str. 1. V. takođe P1340 (Presretnuti razgovor dvije neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.

Događaji u periodu oko 17. jula 1995.

5033. Dana 17. jula 1995., Mladić je naredio Bratunačkoj brigadi, 1. milićkoj lakoj pješadijskoj brigadi, 67. bataljonu Vojne policije, 65. zaštitnom motorizovanom puku i snagama MUP-a prisutnim na području Bratunac-Milići-Drinjača da izvrše pretres terena na području Bratunac-Drinjača-Milići-Bešići s ciljem otkrivanja i uništenja muslimanskih grupa.[17559] Z komandanta tih snaga odredio je pukovnika Keserovića i odredio 19. juli 1995. kao rok za izvršenje zadatka.[17560] **Dragomir Keserović** je u svom svjedočenju izjavio da je kasnim popodnevnim ili ranim večernjim satima 16. ili 17. jula 1995. došao u komandu Glavnog štaba VRS-a u Crnoj Rijeci.[17561] Tamo su bili general Miletić, pukovnik Sladojević, Ljubo Obradović i Tolimir.[17562] Oko 20:00 ili 21:00 sati, Mladić, koji je tada takođe stigao, rekao je svjedoku da je u zoni odgovornosti DK-a, konkretnije oko Konjević Polja u dolini Drinjače, u toku operacija s ciljem da se blokira 28. divizija Armija BiH i da koordinaciju te operacije vrši Blagojević, komandant Bratunačke brigade.[17563] Mladić je svjedoku naredio da preuzme komandu nad jedinicama koje učestvuju u operaciji i obavijestio ga da će general Miletić izdati naređenje s dodatnim pojedinostima.[17564] Jedinicama je takođe dat zadatak da pretresu teren i pronađu dijelove jedinica ili kompletne jedinice zaostale na tom području, da započnu, ako je potrebno, borbena dejstva protiv njih, te zarobe ili razoružaju pripadnike tih jedinica.[17565] Svjedok je rekao Mladiću da smatra da je njegov zadatak vojnički neprihvatljiv, s obzirom na to da on nije bio komandant nijedne od jedinica koje su učestvovale u operaciji, da nema štab ni centar veze, da nema informacije o sposobnostima jedinica koje su bile neophodne za procjenu terena, kao ni jedinica i da se od njega traži da izvršava svoju funkciju komandovanja s komandnog mjesta koje

---

[17558] P1339 (Presretnuti razgovor dvije neidentifikovane osobe), str. 1. V. takođe P1340 (Presretnuti razgovor dvije neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.
[17559] P1579 (Naređenje Ratka Mladića u vezi s objedinjavanjem dejstava na razbijanju zaostalih muslimanskih snaga, upućeno DK-u, 17. juli 1995.).
[17560] P1579 (Naređenje Ratka Mladića u vezi s objedinjavanjem dejstava na razbijanju zaostalih muslimanskih snaga, upućeno DK-u, 17. juli 1995.).
[17561] Dragomir Keserović, T. 12836-12837, 12840, 12860-12862, 12921-12923; P1579 (Naređenje Ratka Mladića u vezi s objedinjavanjem dejstava na razbijanju zaostalih muslimanskih snaga, upućeno DK-u, 17. juli 1995.); P1580 (Saopštenje MKCK-a za štampu o evakuaciji ranjenih iz Bratunca i Potočara, 18. juli 1995.); P1581 (Presretnuti razgovor Badema i Mičića, koji je presrela Komanda 2. korpusa, 17. juli 1995.), str. 1-2; P1583 (Izvještaj Dragana Kijca o stanju u rejonu Srebrenice, u vezi s dostavom humanitarne pomoći i evakuacijom ratnih zarobljenika, 18. juli 1995.), str. 1.
[17562] Dragomir Keserović, T. 12840, 12858.
[17563] Dragomir Keserović, T. 12840-12841, 12843, 12858.
[17564] Dragomir Keserović, T. 12840-12843.
[17565] Dragomir Keserović, T. 12843-12844.

nema ni kapacitet ni mogućnosti za vršenje komandovanja združenim jedinicama.[17566] Mladić je odgovorio da će Miletić objasniti pojedinosti, a zatim je otišao.[17567] Prema Keseroviću, Mladić je na kraju pristao da mu ne dodijeli komandu nad tim jedinicama, već mu je naredio da ode na to područje i sastane se s Blagojevićem, prikupi informacije o operaciji i da ga o tome izvijesti.[17568] Pored toga, Keserović je u svom svjedočenju izjavio da je čuo Mladića kako kaže da se od tri oficira iz Glavnog štaba, i to Sladojevića, iz uprave za operativne poslove, Trkulje, načelnika oklopnih jedinica i Stankovića, iz Odjeljenja za analizu Uprave za obavještajne poslove, očekuje da odu u zonu odgovornosti Zvorničke brigade i procijene situaciju i, ako bude potrebno, pomognu komandantu.[17569] Svjedok je kasnije saznao da su uputstva u vezi s ovom operacijom bila izložena u naređenju generala Mladića od 18. jula 1995.[17570] **Ljubomir Obradović** je u svom svjedočenju izjavio da mu je 17. jula 1995., kad je bio u Glavnom štabu VRS-a, Miletić rekao da je u skladu s Mladićevim naređenjem poslao Neđeljka Trkulju i neke više oficire na zadatak u zonu odgovornosti Zvorničke brigade "zbog neke nejasne situacije".[17571]

5034. Dana 17. jula 1995., general Mladić je naredio pukovniku Trkulji, Stankoviću i Sladojeviću da odu u 1. zvorničku pješadijsku brigadu i pomognu snagama MUP-a i VRS-a da sačine plan i koordiniraju pretres terena na području Kamenice, Cerske i Udrča s ciljem blokiranja, razbijanja i uništenja muslimanskih snaga.[17572]

Događaji krajem jula 1995.

5035. **Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je tokom sastanka s Mladićem 19. jula 1995., Mladić konkretno istakao da je Srebrenica "korektno završena".[17573] Izjavio je da je stanovništvo koje je otišlo u Potočare evakuisano na sopstveni zahtjev i uz punu saradnju i pomoć UNPROFOR-a.[17574] Izvijestio je da se 11. jula 1995. sastao s

[17566] Dragomir Keserović, T. 12846, 12851-12853.
[17567] Dragomir Keserović, T. 12846, 12851-12853.
[17568] Dragomir Keserović, T. 12848, 12852-12853, 12896, 12898, 12901-12902, 12931-12933.
[17569] Dragomir Keserović, T. 12847-12848, 12859.
[17570] Dragomir Keserović, T. 12847, 12873-12874, 12918-12919, 12921-12922; P1579 (Naređenje Ratka Mladića u vezi s objedinjavanjem dejstava na razbijanju zaostalih muslimanskih snaga, upućeno DK-u, 17. juli 1995.) str. 1.
[17571] Ljubomir Obradović, T. 14535-14537.
[17572] P1579 (Naređenje Ratka Mladića u vezi s objedinjavanjem dejstava na razbijanju zaostalih muslimanskih snaga, upućeno DK-u, 17. juli 1995.).
[17573] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 165, 168; P795 (Izvještaj sa sastanka Smitha i Mladića, 19. juli 1995.), str. 1, 3.
[17574] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 168; P795 (Izvještaj sa sastanka Smitha i Mladića, 19. juli 1995.), str. 3.

komandantom Nizozemskog bataljona i tri civilna "predstavnika" lokalnog stanovništva kako bi organizovali evakuaciju.[17575]

5036. U presretnutom razgovoru od 20. jula 1995., razgovor su vodile dvije neidentifikovane muške osobe ((X) i (Y)) na kanalu 13 u 12:05 sati.[17576] U tom razgovoru, "šef" je radio "ono dole", što je bilo gotovo. Kad mu je rečeno da je to trebalo biti završeno "u 2", (Y) je odgovorio "ne, ne, to je prikupljanje u toku". (Y) je dalje rekao (X) da su tokom drugog prikupljanja u "10" razgovarali o ranjenima.[17577]

5037. **Milomir Savčić** je u svom svjedočenju izjavio da se sastao s Mladićem nekoliko puta u periodu od 14. do 25. jula 1995. na području Žepe. Jednom se sastao s Mladićem na Brezovoj Ravni i Mladić je kasnije jedino posmatrao i nadzirao kako svjedok komanduje svojim vojnicima. Mladić se također sastao s generalom Smithom. Prema riječima svjedoka, aktivnosti su bile regulisane pravilima Vojne policije i Mladić mu nije nikad naredio da postupa u suprotnosti sa zakonima ratovanja.[17578]

5038. Video-snimak proslave povodom odlaska u penziju generala Milenka Živanovića, održane 20. jula 1995., prikazuje Mladića kako drži govor u kojem odaje priznanje Živanoviću, kao i njegovom nasljedniku generalu Krstiću i njihovim potčinjenim komandantima, za uspješno oslobođenje Srebrenice i Žepe za srpski narod.[17579] Mladić je objasnio da je upravo stigao s područja Srebrenice i Žepe i da je Srebrenica "završena".[17580] Rekao je će na Srebrenicu biti "stavljena tačka" nakon što narednog dana iz nje budu evakuisani pripadnici UNPROFOR-a.[17581] Dodao je da treba danas da "stavim tačku" na Žepu.[17582]

5039. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-322, razmotrene u poglavlju 7.15, da je Pandurević, kad su ga pitali za deset zatočenika koji su prethodno bili zatočeni u kasarni "Standard" 23. jula 1995. ili približno tog datuma, rekao da je Popović, u svojstvu kurira, prenio Mladićevo naređenje Draganu Nikoliću da izvrši pogubljenje tih zatočenika.

[17575] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 168; P795 (Izvještaj sa sastanka Smitha i Mladića, 19. juli 1995.), str. 3.
[17576] P1669 (Presretnuti razgovor br. 760, 20. juli 1995.).
[17577] P1669 (Presretnuti razgovor br. 760, 20. juli 1995.), str. 1.
[17578] Milomir Savčić, T. 33650.
[17579] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 99.
[17580] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 99.
[17581] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 99.
[17582] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 99.

5040. **Richard Butler** je u svom svjedočenju izjavio da su Srebrenica i Žepa, u okviru Drinskog korpusa, bile normalno posmatrane kao dijelovi jednog te istog većeg bezbjednosnog problema.[17583] Dana 24. jula 1995., lokalni muslimanski čelnici potpisali su dokument o prestanku borbi u Žepi, a sljedećeg dana počeli su da razgovaraju s višim dužnosnicima UNPROFOR-a o potencijalnoj predaji muslimanskih snaga u Žepi.[17584] Do 25. jula 1995., VRS je pristao da omogući UNPROFOR-u da rukovodi evakuacijom ranjenih i počeo je i sam da odvozi civile iz Žepe.[17585] Do 29. jula 1995., gotovo svi civili su bili uklonjeni iz te enklave. Tokom tog perioda, Mladić je djelovao kao komandant Glavnog štaba koji je imao kontrolu nad raznim ograncima i odjeljenjima štaba i komandama korpusa.[17586] U julu 1995, Glavni štab VRS-a izdao je naređenja u vezi sa sprečavanjem bijega srebreničkih Muslimana.[17587] Mladić je potpisao jedno naređenje kojim je naložio zatvaranje puteva.[17588] U drugom naređenju naložio je DK-u i potčinjenim brigadama da osiguraju da najvjerovatniji pravci bijega budu blokirani.[17589]

Događaji poslije jula 1995.

5041. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu Direktive br. 8 u poglavlju 7.1.2, prihvaćene kao dokazni predmet P5048, prema kojoj je Mladić 3. avgusta 1995. izdao direktivu komandama 1. KK-a i 2. KK-a, i na znanje Glavnom štabu VRS-a i SVK-u, kojom je snagama VRS-a dao uputstvo da zaustave daljnje prodore neprijatelja na svim pravcima, te da se zatim pregrupišu i pređu u protivnapad na livanjskom pravcu. Kako se navodi u toj direktivi, cjelokupnom operacijom "Vaganj 95" trebao je rukovoditi Mladić lično, a ona je trebala biti izvedena u duhu Direktive br. 7 i Direktive br. 7/1.

5042. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje su iznijeli svjedok RM-322 i Butler**,** kao i na dokumentarne dokaze, razmotrene u poglavlju 7.18, da je 14. septembra 1995., prema odobrenju naslovljenom na DK i Sektor za pozadinu Glavnog štaba VRS-

[17583] P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), para 4.2.
[17584] P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.15.
[17585] P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.16
[17586] P2208 (Dijagram strukture Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.), str. 1.
[17587] P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.8.
[17588] P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.8.

a, Mladić odobrio da se pet tona dizel goriva isporuči Miloradu Trbiću u svrhu izvođenja inžinjerijskih radova.

5043. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu dokaznog predmeta P4317 u poglavlju 7.1.2, da je Mladić 11. oktobra 1995. poslao naređenje, između ostalih, komandama korpusa i MUP-u da se obezbjeđenje borbenih dejstava vrši "kao u Direktivi br. 7".

5044. U presretnutom razgovoru koji su Mladić i Tolimir vodili 18. novembra 1995. u 15:18 sati, Tolimir je pitao Mladića da li je vidio određeni dokument i Mladić je rekao da je ono što je ponuđeno "s njihove strane", i u prvom i u drugom dokumentu, katastrofa, "gore od kapitulacije i okupacije", i da im Tolimir može reći da to mogu usvojiti, ali da to neće proći kroz skupštinu, budući da narod to neće prihvatiti jer je narod taj koji ima zadnju riječ.[17590]

5045. Video-snimak proslave Nove godine 13. januara 1996. prikazuje Mladića kako se obraća generalu Manojlu Milovanoviću, generalu Milanu Gveri, generalu Đordu Đukiću i generalu Stevanu Tomiću.[17591] Mladić je uspjeh naroda, bosanskih Srba, pripisao Glavnom štabu VRS-a.[17592] Mladić je rekao da su najvažnije odluke donesene u najužem krugu Glavnog štaba u kojem su, osim njega, bili generali Milovanović, Đukić, Gvero i Tolimir.[17593] Ostali generali koji su često učestvovali u donošenju odluka bili su Jovo Marić, Tomić, Grubor, u to vrijeme, i Škrbić.[17594] Važne odluke koje su mogle da se donesu kasnije donosio je prošireni kolegij komandanata u kojem su učestvovali i komandanti korpusa.[17595] Mladić je rekao da su on i njegovi saradnici često konsultovali dobar dio ljudi u vojsci i van nje.[17596] Najsloženije odluke donosili su Mladić i načelnik štaba s jednim od Mladićevih pomoćnika, nakon konsultacija, dok je one najteže, gdje je

---

[17589] P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.9.
[17590] P4219 (Presretnuti razgovor Mladića i Tolimira, 18. novembar 1995. u 15:18 sati).
[17591] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 123.
[17592] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 123.
[17593] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 123.
[17594] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 123.
[17595] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 123.
[17596] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 124.

trebalo rizikovati živote, često donosio sam Mladić.[17597] Mladić se zahvalio generalu Milovanoviću, svom "prvom čovjeku", koji ga je uspješno zamjenjivao u teškim trenucima, kao i ostalim generalima.[17598]

Zaključci Pretresnog vijeća

5046. Prije svega, Pretresno vijeće upućuje na Dodatak B *Pitanja u vezi s dokazima* u kojem de bavi opštim argumentom odbrane u vezi s pouzdanošću presretnutih razgovora. U vezi s konkretnim argumentima odbrane u pogledu pouzdanosti presretnutih razgovora i identifikacije Mladića kao učesnika u tim razgovorima za vrijeme Mladićevog boravka u Beogradu od 14. do 17. jula 1995., Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze koje su iznijeli Velo Pajić i svjedok RM-316. U vezi s presretnutim telefonskim pozivima upućenim iz Mladićeve kancelarije tokom njegovog boravka u Beogradu od 14. do 17. jula 1995., Pretresno vijeće konstatuje da je moguće da je osoba s kojom je Mladić razgovarao bila na telefonu u Mladićevoj kancelariji, dok je Mladić mogao biti negdje drugdje. Osim toga, u vezi s dokazom koji je iznio Pajić da je bilo nemoguće presresti telefonske razgovore na radio-relejnom pravcu Pale s civilnog broja u Beogradu, Pretresno vijeće napominje da svjedok nije bio u stanju da navede sve situacije u kojima su razgovori mogli biti presretnuti. S obzirom na to, Pretresnom vijeću nisu predočeni nikakvi dokazi koji ukazuju na to da su ti presretnuti razgovori falsifikati. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze koje je iznio svjedok RM-316 i uvjerilo se da operateri ne bi identifikovali Mladića da nisu bili sigurni u to da je Mladić bio taj koji je govorio u presretnutom razgovoru. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da Mladić nije bio u dovoljnoj mjeri pouzdano identifikovan u presretnutim razgovorima i da nije imao mogućnosti da održava vezu tokom svog boravka u Beogradu.

5047. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.4 da je Mladić od 12. maja 1992. do najranije 8. novembra 1996. bio komandant Glavnog štaba VRS-a. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 9.3.3 u vezi s Mladićevom ulogom u rukovođenju i komandovanju snagama VRS-a.

[17597] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 124.
[17598] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 124.

5048. Što se tiče provođenja Direktiva br. 7 i 7/1, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.2 da je Mladić 31. marta 1995., u Direktivi br. 7/1, odlučio da izvede operaciju "Sadejstvo 95" s glavninom snaga VRS-a, uključujući 1. KK, IBK i DK. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić izdao naređenja snagama VRS-a da provedu Direktive br. 7 i 7/1.

5049. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić od najkasnije 11. jula do 11. oktobra 1995. izdao nekoliko naređenja snagama VRS-a, uključujući DK-u, u vezi s operacijom u Srebrenici i oko nje. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je Mladić od 10. jula 1992. do 17. jula 1995. primao izvještaje jedinica VRS-a, uključujući DK, koje su bile angažovane u Srebrenici i oko nje. Osim toga, Pretresno vijeće smatra da se izraz "šef" u dokaznim predmetima P2126, P1339 i P669 odnosi na Mladića.

5050. Pretresno vijeće ne smatra uvjerljivim argument odbrane da Mladić nije imao kontrolu nad operacijama u Srebrenici i da je DK postupao bez Mladićevih naređenja. S tim u vezi, Pretresno vijeće napominje da je primalac Direktive br. 7/1, između ostalih, bio i DK. Pored toga, Pretresno vijeće konstatuje da je u danima prije 11. jula 1995. Mladić bio u zoni odgovornosti Bratunačke brigade i u štabu i na IKM-u Bratunačke brigade. Tokom tih dana i 12. jula, Janković i mnogi oficiri Komande DK-a, među kojima i Krstić, Popović, pukovnik Kosorić i Vinko Pandurević, takođe su bili prisutni u štabu Bratunačke brigade. Dana 10. jula 1995., Živanović, Krstić i komandanti brigada korpusa koji su učestvovali u ofanzivnim dejstvima, svi su bili u zoni odgovornosti Bratunačke brigade. Dana 9. i 10. jula 1995., Krstić i Živanović su obavijestili Mladića o napredovanju napada na Srebrenicu, a 10. jula on je lično komandovao IKM-om DK-a. Štaviše, u periodu od 11. jula do 14. septembra 1995., Mladić je izdao nekoliko naređenja DK-u. Pretresno vijeće je uzelo u obzir svoje zaključke u poglavlju 3.1.3 o funkcijama i ponašanju Glavnog štaba VRS-a i njegovog komandanta, uključujući njegovo izdavanje "operativnih direktiva". Vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke o DK-u u poglavlju 3.1.1 u vezi s rukovođenjem i komandovanjem i lancem izvještavanja u DK-u.

5051. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.3.2 da je 13. jula 1995., na osnovu Mladićeve preporuke, Karadžić unaprijedio Krstića kako bi on zamijenio Živanovića na dužnosti komandanta Drinskog korpusa.[17599]

[17599] Pretresno vijeće napominje da je ovaj postupak mogao da potpadne i pod naslov paragrafa 13 (a) Optužnice.

5052. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.5 o prevozu srebreničkih bosanskih Muslimana iz Potočara i odvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana, od žena i djece i staraca muslimanske nacionalnosti u periodu od 12. do 14. jula 1995. Pretresno vijeće konstatuje da je u večernjim satima 11. jula 1995. Mladić naredio Škrbiću da mobiliše autobuse, a 12. jula je naredio da se bosanski Muslimani odvezu iz Potočara i da za to bude odgovoran Aćamović. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je Mladić bio prisutan dok je vršeno odvajanje muškaraca i da su odvajanje vršili vojnici VRS-a pod njegovom komandom. Što se tiče Mladićevog rukovođenja i komandovanja snagama VRS-a u vezi sa zatočenima u Srebrenici i oko nje, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić 13. jula 1995. obišao Sućesku, Bratunac, Srebrenicu i posebno Sandiće, Konjević Polje, Novu Kasabu, Vlasenicu i Han-Pijesak. Mladić se obratio bosanskim Muslimanima na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi i uvjeravao vojnike, bosanske Muslimane, da će im biti obezbijeđena hrana, smještaj i da će biti odvedeni u Bratunac na razmjenu. Mladić je zatim naredio Zoranu Maliniću i Bojanu Subotiću da obezbijede prijevoz zatočenika u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu. Kasnije tog dana, Mladić se obratio zatočenicima na livadi u Sandićima i rekao im da vlade vode pregovore i da će biti razmijenjeni narednog dana.

5053. Odbrana je iznijela argument da je Mladić otputovao u Beograd u julu 1995. i da stoga nije mogao rukovoditi i komandovati snagama VRS-a. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić bio u Srebrenici od 10. do 14. jula 1995., prije nego što je otputovao u Beograd. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je Mladić, bez obzira na to da li je u julu 1995. bio u Srebrenici ili u Beogradu, i dalje bio komandant Glavnog štaba VRS-a koji je davao uputstva i izdavao naređenja. Tokom jula 1995., kao i tokom svog boravka u Beogradu, Mladić je: (i) bio u kontaktu s Glavnim štabom VRS-a i nastavio da rukovodi i komanduje; (ii) izdavao naređenja jedinicama VRS-a koja su bila provođena; (iii) preduzimao korake kako bi obezbijedio provođenje svojih naređenja, i u situacijama u kojima nije fizički bio na terenu; i (iv) redovno bio u telefonskoj vezi sa svojim načelnikom štaba Milovanovićem.

5054. U poglavlju 9.7.6, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se posmatra zajedno s drugim djelima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Srebrenicu.

9.7.3 Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u

5055. Što se tiče ovog navodnog doprinosa, tužilaštvo je ustvrdilo da je Mladić, zajedno s Karadžićem, komandovao snagama koje su provodile cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu. Te snage bile su isključivo oružane snage republike bosanskih Srba, koje su djelovale u sklopu redovnog komandnog lanca VRS-a i uključivale potčinjene snage MUP-a. Nadalje, tužilaštvo je iznijelo argument da nema vjerodostojnih dokaza da su pripadnici paravojnih snaga, plaćenici, dobrovoljačke snage ili "osvetničke grupe" koje su djelovale van komandnog lanca, igrale ikakvu ulogu u realizaciji UZP-a vezanog za Srebrenicu.[17600] Snage MUP-a koje su učestvovale u operaciji u Srebrenici u julu 1995., koje su činili dijelovi Specijalne brigade policije, među kojima i 2. odred iz Šekovića, dvije čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini i jedinice PJP-a, bile su prepotčinjene VRS-u i pod direktnom Krstićevom i Mladićevom komandom.[17601] Odbrana je ustvrdila da snage MUP-a nisu bile prepotčinjene ni VRS-u ni optuženom, već da su djelovale u okviru vlastite komandne strukture, to jest pod Borovčaninovom komandom.[17602] Odbrana je također iznijela argument da ograničenost interakcije između Mladića i ljudstva MUP-a u vezi s civilima u Potočarima najbolje ilustruje kratak razgovor Mladića i Borovčanina 12. jula 1995. u kojem nije bilo vremena ni za kakva uputstva za prisilno uklanjanje civila ili druge zločine.[17603] Prema riječima odbrane, MUP je bio zadužen da se pobrine za dobrobit srebreničkih civila.[17604]

5056. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-333**, koji je 1995. bio pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba;[17605] **Neđo Jovičić**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije i vozač zamjenika komandanta brigade, Ljubomira Borovčanina;;[17606] **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17607] **Ljubodrag Gajić**,

[17600] Završni podnesak tužilaštva, par. 1060 (i).
[17601] Završni podnesak tužilaštva, par. 1090.
[17602] Završni podnesak odbrane, par. 2977, 3035.
[17603] Završni podnesak odbrane, par. 2932, 3067.
[17604] Završni podnesak odbrane, par. 2927, 2932-2933.
[17605] Svjedok RM-333, T. 6759, 6792-6793; P724 (Izvještaj o angažovanju snaga policije u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin) str. 1; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1. Dokazi svjedoka RM-333 razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17606] D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2.
[17607] P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756. Dokazi Mileta Janjića razmotreni su u poglavlju 7.1.5.

koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;[17608] **Dušan Mićić**, koji je od početka maja 1992. do marta 1993. bio vojni policajac u TO-u, a kasnije komandir PJP-a u Bratuncu;[17609] **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;[17610] **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;[17611] **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;[17612] **svjedok RM-256**, bosanski Musliman iz Srebrenice, koji je 1995. bio pripadnik Armije BiH;[17613] **Pero Andrić**, Srbin, koji je od 1994. do jula 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17614] **Mladen Blagojević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17615] i **Bojan Subotić**, koji je u julu 1995. bio komandir voda u bataljonu Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka,[17616] kao i dokumentarni dokazi.

5057. Pretresno vijeće upućuje na svoj zaključak u poglavlju 7.13 *Incident 13.1 iz Priloga E Optužnici* da su Škorpioni bili jedini počinioci ubijanja u incidentu 13.1 iz Priloga E Optužnici i na svoj zaključak u poglavlju 9.6.4 da oni nisu korišteni kao instrument za realizaciju UZP-a vezanog za Srebrenicu i stoga neće dalje razmatrati tu jedinicu u ovom poglavlju.

5058. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.6.2 da je od 11. jula 1995. do najranije 17. jula 1995. snagama MUP-a raspoređenim u sektoru Srebrenica, koje su bile pod Borovčaninovom komandom, komandovao VRS.

[17608] Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311. Dokazi Ljubodraga Gajića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17609] D977 (Dušan Mićić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 2, 14-16; Dušan Mićić, T. 33758. Dokazi Dušana Mićića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17610] Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.
[17611] P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2. Dokazi Miroslava Deronjića razmotreni su u poglavlju 7.1.5.
[17612] P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297). Dokazi svjedoka RM-297 razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1. iz Priloga E Optužnici.
[17613] P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-256, T. 13187. Dokazi svjedoka RM-256 razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1. iz Priloga E Optužnici.
[17614] Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1; P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade, juli 1995.), str. 2. Dokazi Pere Andrića razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici.
[17615] D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), p.1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4. Dokazi Mladena Blagojevića razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici i u poglavlju 7.14.1, Incident 15.1. iz Priloga E Optužnici.
[17616] D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 2, 4. Dokazi Bojana Subotića razmotreni su u poglavlju 7.14, Incident 15.1. iz Priloga E Optužnici.

5059. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.3 da je 10. jula 1995., na osnovu naređenja vrhovnog komandanta, MUP naredio svojim raznim jedinicama, između ostalih, četi MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini, 2. odredu specijalne policije iz Šekovića, 1. četi jedinice specijalne policije zvorničkog CSB-a i jednoj četi združenih snaga MUP-a RSK-a, MUP-a Srbije i MUP-a bosanskih Srba, da formiraju mješovitu jedinicu snaga MUP-a, pod komandom Ljubiše Borovčanina, i učestvuju u operaciji u Srebrenici. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 7.1.3 da je Borovčanin po dolasku na odredište trebao stupiti u kontakt s generalom Krstićem; međutim, kad je oko podneva 11. jula 1995. stigao u Bratunac, stupio je u kontakt s Mladićem, koji je, prema Borovčaninovom izvještaju, lično komandovao operacijom. Mladić mu je naredio da sa svim raspoloživim snagama i opremom ode u Potočare i Milačeviće i krene u napad u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Mile Janjić, razmotrene u poglavlju 7.1.5, da je 12. jula 1995. u Potočarima pitao pripadnike policijskih jedinica zašto usmjeravaju žene i djecu prema autobusima, a muškarce odvode prema dvorištu "bijele kuće" i da su oni odgovorili da postupaju u skladu s Mladićevim naređenjem. **Neđo Jovičić** je u svom svjedočenju izjavio da su 12. jula 1995., na putu od Bratunca za Potočare, on i Borovčanin vidjeli Mladića kako stoji pored puta i da je Mladić, kad su izašli iz vozila, počeo da psuje Borovčanina i Jovičića i nazvao ih "lopovi Tome Kovača".[17617] Svjedok je čuo Mladića kako naređuje jednom dijelu Borovčaninovih ljudi da idu u Potočare, da obezbjeđuju transport civila prema Kladnju i Tuzli koji je upravo trebao da krene, a drugom dijelu da ode u Zvornik, budući da je Mladić imao informacije o tome da se veća grupa muslimanskih vojnika kreće prema tom gradu.[17618]

5060. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7.1.5 i 7.17 da su u Potočarima: (i) neki vojnici, kao i jedan pripadnik odreda Specijalne brigade policije s Jahorine, udarali i zlostavljali bosanske Muslimane dok su se ukrcavali u autobuse i da su ih nazivali pogrdnim imenima; (ii) da su, u skladu s Borovčaninovim naređenjem, pripadnici Specijalne brigade policije MUP-a, uključujući pripadnike odreda s Jahorine, pomagali u procesu ukrcavanja; (iii) da su pripadnici jedinica specijalne policije MUP-a odvodili muškarce prema "bijeloj kući"; (iv) da su "oficiri DK-a viđeni u blizini bijele kuće" dok su u njoj bili zatočeni odvojeni muškarci, a jedan pripadnik civilne policije viđen je kako broji autobuse. Osim toga, Pretresno vijeće

[17617] D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 15, 17-18.
[17618] D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 19-20.

podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7.17 i 8.9.2 da su pripadnici civilne policije, među kojima su bili i pripadnici SJB-a Bratunac i jedne čete PJP-a, bili u Potočarima i pomagali u procesu ukrcavanja.

5061. Što se tiče Mladićevog boravka u Potočarima 12. jula 1995., Pretresno vijeće je u poglavlju 7.1.3 također razmotrilo dokaze koje je iznio Ljubodrag Gajić da je Mladić pomenuo da je izdao naređenje civilnim vlastima u Bratuncu da obezbijede konvoj za prevoz stanovništva na tom području. U istom poglavlju, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaz koji je iznio Dušan Mićić, da je tog dana vidio Borovčanina u Mladićevoj blizini.[17619]

5062. Pretresno vijeće je u poglavlju 7.1.5 dalje razmotrilo dokaze koje je iznio Momir Nikolić o sastanku održanom 12. jula 1995. u Potočarima, kojem su prisustvovali Dragomir Vasić, načelnik Centra javne bezbjednosti u Zvorniku, koji je izvijestio da su se u 08:00 sati Mladić i Krstić i drugi viši oficiri policije i vojske sastali u komandi Bratunačke brigade i izdali zadatke svim učesnicima sastanka.[17620] Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Miroslav Deronjić, razmotrene u poglavlju 7.1.5, da je 12. jula 1992. Deronjić tražio od Vasića da stupi u kontakt s Mladićem i da mu kaže da treba zaustaviti odvajanja koja se vrše u Potočarima.[17621] Vasić je kasnije potvrdio Deronjiću da je prenio poruku Mladiću.[17622]

5063. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje je iznio Momir Nikolić, razmotrene u poglavlju 7.1.5**,** o sastanku održanom 13. jula 1995. u 9:30 sati na kojem je Mladić obavijestio Vasića da je dio snaga MUP-a dobio zaduženje da organizuje evakuaciju približno 15.000 civila autobusima iz Srebrenice u Kladanj. Nikolić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je, kad je evakuacija počela, u Potočarima vidio Mladića, oficire brigada, Borovčanina i jedinice MUP-a pod Borovčaninovom komandom. Prema Nikoliću, svim jedinicama koje su učestvovale u operaciji "Krivaja" komandovao general Krstić, dok nije došao Mladić i preuzeo komandu nad svim jedinicama angažovanim u borbenim operacijama, koje su okončane 11. jula 1995. Vasić je izvijestio da su tokom sastanka s Mladićem obaviješteni da VRS nastavlja operacije prema Žepi i da sav ostali "posao odrađuju samo jedinice MUP-a" uključujući

[17619] D977 (Dušan Mićić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 23.
[17620] P1509 (Izvještaj Centra javne bezbjednosti Zvornik o sastanku u Bratuncu, Dragomir Vasić, 12. juli 1995.); v. takođe Momir Nikolić, T. 11814-11815.
[17621] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6273, 6412.

"likvidacij[u] oko 8.000 muslimanskih vojnika koje smo blokirali u šumi oko Konjević Polja".[17623] Prema izvještaju, taj posao su trebale odraditi samo jedinice MUP-a.[17624]

5064. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze razmotrene u poglavlju 7.5, Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici, koji se odnose na Mladićevo prisustvo na livadi u Sandićima 13. jula 1995., kao i na svoj zaključak u tom poglavlju da su pripadnici 1. čete Centra za obuku na Jahorini kasnije toga dana iz vatrenog oružja ubili 10 do 15 muškaraca, bosanskih Muslimana.

5065. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze koje je iznio Bojan Subotić, razmotrene u poglavlju 7.14.1, Incident 15.1 iz Priloga E Optužnici, u vezi s Mladićevim prisustvom na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi 13. jula 1995. i njegovim naređenjima Vojnoj policiji da sprovede zatočenike u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu i da ih preda civilnoj policiji. U istom poglavlju, Pretresno vijeće je konstatovalo da su u periodu od 12. do 14. jula 1995. pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade VRS-a, pripadnici specijalne policije, pripadnici MUP-a, pripadnici Vukova sa Drine i paravojnih formacija držali nekoliko hiljada bosanskih Muslimana, civila i vojnika, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje, te u autobusima koji su bili parkirani kod škole i da su ubili više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi i na prostoru oko škole.

Zaključci Pretresnog vijeća

5066. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.7.2 o tome da je optuženi rukovodio i komandovao snagama VRS-a u operaciji u Srebrenici. Nadalje, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.3 da je Ljubiša Borovčanin bio komandant jedinice MUP-a u čijem su sastavu od 10. jula 1995. bili četa Centra za obuku MUP-a na Jahorini, 2. odred specijalne policije iz Šekovića, 1. četa Posebne jedinice policije CSB-a Zvornik, jedna četa združenih snaga MUP-a RSK-a, MUP-a Srbije i MUP-a bosanskih Srba. Pretresno vijeće konstatuje da je 11. jula 1995.

[17622] P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6274, 6412.
[17623] P2118 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.). V. također, Richard Butler, T. 16286-16288. Tokom svjedočenja Richarda Butlera, odbrana je prigovorila da riječ "killing" u prijevodu na engleski ovog dokaznog predmeta nije tačna. Pretresno vijeće je predložilo odbrani da, ako želi, podnese zahtjev za provjeru prijevoda. Pretresno vijeće napominje da takav zahtjev nije podnesen i da stoga prijevod dokaznog predmeta P2118 u *e-courtu* i dalje sadrži riječ "killing".
[17624] P2118 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.).

Borovčanin stupio u kontakt s optuženim koji mu je naredio da krene u napad u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995.

5067. U 08:00 sati 12. jula 1995., u Komandnom centru u Bratuncu održan je sastanak kojem su prisustvovali Mladić i Krstić. Istog dana, na putu od Bratunca za Potočare, Mladić je psovao Neđu Jovičića i Borovčanina i nazvao ih "lopovi Tome Kovača". Zatim je naredio jednom dijelu Borovčaninovih ljudi da vrše obezbjeđenje transporta civila prema Kladnju i Tuzli, a drugom dijelu da ode u Zvornik, budući da je Mladić imao informacije o tome da se veća grupa muslimanskih vojnika kreće prema tom gradu. Dana 12. jula 1995., Mladić je obišao Potočare, a Dragomir Vasić, načelnik Centra javne bezbjednosti Zvornik, obavijestio ga je o odvajanjima koja su tamo bila u toku.

5068. Pretresno vijeće dalje konstatuje da su na sastanku održanom 13. jula 1995. u 9:30 sati u Komandnom centru u Bratuncu bili prisutni Vasić, Popović, Krstić i Mladić. Mladić je obavijestio Vasića da je dio snaga MUP-a zadužen za organizovanje evakuacije približno 15.000 civila iz Srebrenice za Kladanj. Tokom tog sastanka s Mladićem, Vasić je obaviješten da VRS prepušta MUP-u "[l]ikvidaciju oko 8.000 muslimanskih vojnika koje smo blokirali u šumi oko Konjević Polja" i da taj posao "odrađuju samo jedinice MUP-a".

5069. Nadalje, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić obišao livadu u Sandićima 13. jula 1995. prije nego što su pripadnici 1. čete Centra za obuku s Jahorine iz vatrenog oružja ubili 10 do 15 nenaoružanih muškaraca, Muslimana. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Mladić 13. jula 1995. obišao fudbalski stadion u Novoj Kasabi i naredio Vojnoj policiji da muškarce iz kolone koji su se predali sprovede u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu i da ih preda MUP-u i da su od 12. i 14. jula 1995. pripadnici Vojne policije, MUP-a, Vukova s Drine i paravojnih formacija ubili više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, u toj školi i oko nje.

5070. U poglavlju 9.7.6, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se posmatra zajedno s drugim djelima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Srebrenicu.

9.7.4 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja

5071. U vezi s navodima o ovom doprinosu, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Neđo Jovičić**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije i vozač zamjenika komandanta brigade, Ljubomira Borovčanina;[17625] **Eelco Koster**, pripadnik Nizozemskog bataljona;[17626] **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;[17627] **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona;[17628] **Rupert Smith,** koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;[17629] **Joseph Kingori**, vojni posmatrač UN-a, koji se od marta 1995. do približno 20. jula 1995. nalazio u srebreničkoj enklavi;[17630] **Milivoje Simić**, komandant dobojskog garnizona i komandant Operativne grupe "Doboj" do 1994.;[17631] **Saliha Osmanović i svjedok RM-255**, bosanski Muslimani iz opštine Srebrenica;[17632] **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;[17633] **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije

[17625] D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2. Dokazi Neđe Jovičića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17626] P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1. Dokazi Eelca Kostera razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17627] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.
[17628] P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6. Dokazi Paula Groenewegena razmotreni su u poglavlju 7.1.5.
[17629] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287. Dokazi Ruperta Smitha takođe su razmotreni u poglavlju 9.7.2.
[17630] P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 3, 7. Dokazi Josepha Kingorija razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17631] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 6, 20; Milivoje Simić, T. 32527.
[17632] P1461 (Saliha Osmanović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1, par. 1; Saliha Osmanović, T. 11177-11178. P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2. Dokazi Salihe Osmanović i svjedoka RM-255 razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17633] Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311. Dokazi Ljubodraga Gajića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.

Bratunačke brigade;[17634] **Pero Andrić**, Srbin, koji je od 1994. do jula 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17635] i **Dušan Mićić**, koji je od početka maja 1992. do marta 1993. bio vojni policajac u TO-u, a kasnije komandir PJP-a u Bratuncu;[17636] kao i dokumentarni dokazi.[17637]

5072. Pretresno vijeće podsjeća na naređenje Glavnog štaba VRS-a od 13. jula 1995., prihvaćeno kao dokazni predmet P2120 i razmotreno u poglavlju 7.1.6, prema kojem je Mladić naredio zabranu davanja informacija sredstvima javnog informisanja i sprečavanje ulaska svih nepoznatih lica, posebno domaćih i stranih novinara, osim novinara Pres centra Glavnog štaba VRS-a, u zonu izvođenja borbenih dejstava u širem rejonu Srebrenice i Žepe.

5073. Pretresno vijeće takođe podsjeća na dokaze koje su, između ostalih, iznijeli Mile Janjić, Eelco Koster, Neđo Jovičić, Paul Groenewegen, Milovan Milutinović, Saliha Osmanović i Ljubodrag Gajić, navedene u poglavlju 7.1.3, da su Mladić i oficiri Glavnog štaba VRS-a bili u Potočarima 12. jula 1995. Mladić je rekao Kosteru da želi evakuisati "izbjeglice". Dok je hodao među ljudima u Potočarima, Mladić je po glavi pomilovao neku od djece u gomili. Kada je Koster primio naređenje da uloži protest na Mladićevu namjeru da evakuiše ljude, Mladić se uznemirio i razbjesnio i rekao je Kosteru da "ga boli ona stvar za UN i da će on da radi šta hoće i da će početi s evakuacijom". Isto tako ga je upozorio: "[A]ko mi se suprotstaviš, neće biti dobro po tebe." Kad se Mladić obratio ljudima u gomili, rekao im je da će uskoro stići autobusi i odvesti ih u Kladanj, ili gdje god žele da ih odvezu, i da su sigurni. Mladić je takođe rekao da muškarci treba još da pričekaju i da budu strpljivi. Jedan novinar je pitao Mladića šta će biti s nekoliko stotina muslimanskih civila koji se nalaze u novooslobođenoj Srebrenici. Mladić je odgovorio da ga je "jedn[a] delegacij[a] ove populacije" zamolila da pomogne da se "civilima" koji žele da napuste Srebrenicu omogući da odu na teritoriju pod kontrolom Muslimana i Hrvata. Mladić je rekao da su za njih obezbijeđena prevozna sredstva, kao i hrana, voda i lijekovi, i da VRS-u nikada nije bio cilj da dejstvuje protiv "civila" i UNPROFOR-a. Žene, djeca i stariji će biti

[17634] P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756. Dokazi Mileta Janjića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17635] Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1; P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade, juli 1995.), str. 2. Dokazi Pere Andrića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17636] D977 (Dušan Mićić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 2, 14-16; Dušan Mićić, T. 33758. Dokazi Dušana Mićića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17637] P2120 je razmotren u poglavlju 7.1.6.

evakuisani u prvoj turi u toku dana, bez ikakve prinude, zajedno sa svima drugima koji žele da odu.

5074. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.3 u vezi sa snimanjem raspodjele hrane bosanskim Muslimanima u Potočarima koju su vršile žene srpske nacionalnosti i vojnici. Dok su dijelili hranu, neki vojnici su govorili "eto vam, svinje prljave". U podjeli su učestvovali i pripadnici policije i VRS-a. Neki vojnici su dijelili čokoladu i cigarete dok je kamerman snimao, a onda su ih, kad je snimanje prestalo, oduzimali. Osim toga, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su, između ostalih, iznijeli svjedok RM-255, Koster, Osmanović, Milutinović, Pero Andrić, Dušan Mićić, Neđo Jovičić, Mile Janjić i Joseph Kingori u vezi s Mladićevim učešćem u raspodjeli hrane u Potočarima, koji su također sažeto prikazani u poglavlju 7.1.3. Nekoliko svjedoka je u svojim svjedočenjima izjavilo da su vidjeli Mladića kako učestvuje u raspodjeli hrane i cigareta ljudima. Milutinović je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić kupio slatkiše u jednoj prodavnici na putu za Potočare i rekao je prodavcu da račun dostavi Glavnom štabu VRS-a. Prema Milutinovićevim riječima, Mladić nije dijelio slatkiše zbog toga što je kamera snimala, već zato što je "on bio takav čovek". Milutinović je u svom svjedočenju takođe rekao da mu je Mladić naredio da snimke proda stranim agencijama i da se ta sredstva uplate Finansijskoj službi Glavnog štaba VRS-a. Koster je u svom svjedočenju rekao da je, kad je kamerman prestao da snima, prestalo i dijeljenje tih stvari "izbjeglicama". Joseph Kingori je u svom svjedočenju rekao da je u nekoliko prilika vidio kako pripadnici VRS-a, a ponekad i sam general Mladić, pred vojnim posmatračima UN-a ili pred TV kamerama dijele slatkiše i piće raseljenim ljudima, da bi ih onda, kad posmatrači odu ili kad se kamere ugase, oduzeli od njih. Jovičić je u svom svjedočenju rekao da je vidio kako je nekoliko oficira iz vojske počelo da uzima sokove i čokoladu, zbog čega ih je Mladić ukorio, opsovavši i gurnuvši jednog od njih, te naredio svjedoku i drugima da pomognu s podjelom. Janjić je vidio Mladića kako viče na pripadnike pozadinskog bataljona. Pripadnici pozadinskog bataljona su svjedoku kasnije rekli da je Mladić naredio da se sva hrana mora podijeliti ljudima koji odlaze, a ne vojnoj policiji ili pripadnicima Specijalne policije.

5075. Nadalje, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke iz poglavlja 7.1.4, u kojem je konstatovalo da je Mladić nekoliko puta u prisustvu, između ostalih, Karremansa i Boeringa, rekao da cilj operacija VRS-a nije civilno stanovništvo i da ono može ići ili

ostati. Isto tako, Pretresno vijeće upućuje na dokaze koje je iznio Rupert Smith, razmotrene u poglavlju 9.7.2, koji je u svom svjedočenju izjavio da je 19. jula 1995. Mladić istakao da je Srebrenica "korektno završena" i da je stanovništvo evakuisano na vlastiti zahtjev.

5076. **Rupert Smith** je u svom svjedočenju izjavio da je na sastanku s Mladićem održanom 22. avgusta 1995., Mladić rekao: "Ja sam ratni zločinac, ali vi morate da razgovarate sa mnom jer sam ja jedini koji može da vam dozvoli da napustite Goražde."[17638] U vezi sa Srebrenicom, Mladić je izjavio da su navodi o zločinima smišljeni kako bi se skrenula pažnja s činjenice da su Hrvati očistili Krajine.[17639]

5077. Prema internom faksu UNPROFOR-a od 20. jula 1995., Mladić je rekao generalu Gobilliardu da želi da odmah održi sastanak na kojem bi se razgovaralo o mogućnosti razmjene svih zatvorenika koje su držali bosanski Muslimani i bosanski Srbi. Na sastanku nije postignut konačan dogovor zbog toga što bosanski Muslimani nisu bili uvjereni da su bosanski Srbi u svoje podatke uvrstili sve one koji su bili zarobljeni tokom napada na srebreničku enklavu. Bosanski Srbi su pristali na to da pokušaju podnijeti potpuniji izvještaj o zarobljenicima iz Srebrenice.[17640]

5078. **Milivoje Simić** je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić početkom avgusta 1995. došao u komandu korpusa u Doboj na sastanak s generalom Talićem, Milanom Martićem i svjedokom.[17641] Prema njegovim riječima, Mladić je rekao: "Ljudi, desilo se nešto što nije smelo da se desi i nisam to mogao ni da zamislim. U toku noći je pobijeno oko 2.000 Muslimana. To je neko uradio mimo mog znanja i odobrenja. To je strašno, to se nije smelo dogoditi [...]".[17642] Prema riječima svjedoka, iz daljnjeg razgovora je proizašlo da Mladić govori o događajima koji su uslijedili nakon pada Srebrenice.[17643] Mladić je rekao da su oni koji su ubijeni bili u zarobljeništvu VRS-a i MUP-a bosanskih Srba.[17644]

5079. U intervjuu koji je za CNN dao 13. avgusta 1995., Mladić je, na pitanje gdje su Muslimani iz Srebrenice koji su nestali tokom borbi protiv Srba, odgovorio da se većina

[17638] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 189, 191.
[17639] P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 195.
[17640] P816 (UNPROFOR, faks u vezi sa Žepom, 20. juli 1995.).
[17641] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 28; Milivoje Simić, T. 32529, 32574-32575, 32577, 32581.
[17642] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 28; Milivoje Simić, T. 32577-32578, 32583, 32585, 32597.
[17643] D921 (Milivoje Simić, izjava svjedoka, 24. juli 2014.), par. 28; Milivoje Simić, T. 32579-32580, 32585-32589.

njih probila do teritorije pod muslimanskom kontrolom, a da se manji dio te grupe predao i da su pod njihovom kontrolom i da ih je MKCK registrovao ili će ih registrovati.[17645] Mladić je takođe negirao da su izvršena bilo kakva pogubljenja i na navode o masovnim grobnicama odgovorio da su samo oni koji su poginuli u borbi, iz higijenskih razloga, sklonjeni "na odgovarajuća mesta" dok njihovi posmrtni ostaci ne budu razmijenjeni.[17646]

Zaključci Pretresnog vijeća

5080. U vezi sa svojim zaključcima, Pretresno vijeće prvo podsjeća na svoje činjenične i pravne zaključke u poglavljima 7 i 8 u vezi s ubijanjem muškaraca i dječaka u Srebrenici i prisilnim premještanjem žena, djece i nekih starijih ljudi iz Srebrenice. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.3 o Mladićevom položaju, kao i na svoje zaključke u vezi s njegovim prisustvom na terenu u Potočarima i učešću u sastancima u hotelu "Fontana" u poglavljima 7.1.4, 7.1.3 i 7.1.5. Osim toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak o prijedlogu da se međunarodna javnost obmanjuje u pogledu istine, koji je Mladić iznio na 16. sjednici skupštine bosanskih Srba 12. maja 1992., kako je detaljnije izloženo u poglavlju 9.4.3. Nadalje, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.18 u vezi s ponovnim pokapanjima.

5081. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić 13. jula 1995. izdao naređenje za sprečavanje ulaska lokalnih i stranih novinara u zone borbenih operacija u Srebrenici i Žepi, kao i za zabranu davanja informacija sredstvima javnog informisanja o operacijama u Srebrenici, naročito informacija o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima. Pretresno vijeće konstatuje da je Mladićev postupak imao za cilj da spriječi da informacije o događajima u Srebrenici prodru do sredstava javnog informisanja i međunarodne zajednice.

5082. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je Mladić 11. jula 1995., u prisustvu Karremansa i Boeringa, rekao da civili mogu da ostanu ili da odu i da je to ponovio jednom novinaru i narodu koji se 12. jula 1995. okupio u Potočarima, i dodao da će, ako odluče da odu, biti prevezeni u Kladanj ili gdje god hoće. Isto tako, Mladić je 19. jula

[17644] Milivoje Simić, T. 32588.
[17645] P1147 (Video-snimak prikazan na suđenju vezi sa Srebrenicom), str. 119.

1995. rekao Smithu da je stanovništvo koje se nalazilo u Potočarima evakuisano na vlastiti zahtjev. S obzirom na svoje ranije zaključke, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić u tim situacijama smišljeno obmanjivao predstavnike međunarodne zajednice, javnost i sredstva javnog informisanja.

5083. Nadalje, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić 12. i 13. jula 1995. bio u Potočarima tokom snimanja podjele hrane i vode koju su vršili pripadnici VRS-a i tokom koje je i on lično povremeno dijelo hranu. Mladić je također naredio Milutinoviću da snimke podjele hrane proda stranim agencijama.[17647] S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.3 Pad Srebrenice da su neki vojnici čokoladu i cigarete dijelili samo dok je kamerman snimao, da bi ih onda, kad je snimanje prestalo, oduzeli. Uzimajući u obzir svoje ranije zaključke, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić svojim naređenjem u vezi s prodajom stranim agencijama video trake sa snimkom podjele hrane i vode imao namjeru da smišljeno obmane međunarodnu zajednicu.

5084. Dana 13. jula 1995., Mladić je rekao Evertu Raveu da su muškarci i dječaci koji su bili odvojeni odvedeni u Bijeljinu. Dana 19. jula i 22. avgusta 1995., Mladić je opovrgao optužbe komandanta UNPROFOR-a u vezi s navodima o zločinima koji su počinjeni nakon pada Srebrenice i rekao da se šire glasine kako bi se skrenula pažnja sa zločina koje su Hrvati činili u Krajini. U intevjuu koji je 13. avgusta 1995. dao za CNN, Mladić je rekao da je većina muškaraca iz Srebrenice pobjegla na teritoriju pod muslimanskom kontrolom i negirao je da su izvršena pogubljenja. S obzirom na svoje ranije zaključke, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić svojim riječima i postupcima u tim prilikama smišljeno obmanjivao, s obzirom na to da oni nisu odražavali stvarnu sudbinu mnogih bosanskih Muslimana Srebrenice, čega je Mladić bio svjestan.

5085. U poglavlju 9.7.6, Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se posmatra zajedno s drugim djelima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Srebrenicu.

[17646] P1147 (Video-snimak prikazan na suđenju vezi sa Srebrenicom), str. 119.

[17647] Pretresno vijeće takođe ima u vidu dokaze koje su iznijeli Janjić, Milutinović i Jovičić u vezi s Mladićevim postupcima prilikom podjele hrane u Potočarima i konstatuje da oni ne utiču na zaključak Pretresnog vijeća o tome da li je Mladićevo naređenje o prodaji video-trake stranim agencijama bilo obmana međunarodne zajednice.

9.7.5 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina iako je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini[17648]

5086. Tužilaštvo je iznijelo argument da je to što je optuženi bio fizički prisutan u Srebrenici olakšalo logističku podršku, neutralizovalo potencijalne prepreke, te učvrstilo njegove vojnike u uvjerenju da su naređenja da se počine zločini došla s vrha.[17649] Odbrana je iznijela sljedeće argumente: (i) što se tiče događaja u Kravici, vlasti MUP-a su zadržale svu disciplinsku odgovornost za navodne zločine koje je počinilo osoblje MUP-a prilikom vršenja svojih policijskih dužnosti, od optuženog se samo tražilo da kršenja discipline prijavi MUP-u, a budući da postoje dokazi da je komandant MUP-a znao za navodne zločine, optuženi je bio oslobođen svoje dužnosti da ih prijavi; (ii) stvarnu mogućnost optuženog da provede istragu i/ili kazni počinioce zločina u Srebrenici pobili su događaji u Žepi i Drvaru, kao i činjenica da je vojna policija imala mogućnost da optuženom pruži obmanjujuće informacije kako bi prikrila svoje postupke; (iii) zbog sukoba s Karadžićem i civilnim vlastima, optuženi nije imao ovlaštenja ni podršku da efektivno provede istrage i/ili kazni pripadnike VRS-a koji su počinili zločine u Srebrenici.[17650]

5087. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do jula 1995. bio stacioniran u Potočarima;[17651] **Milan Milutinović**, načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a od 1992. do 1994. i načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a od 1994. do 1996.;[17652] **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u

[17648] Pretresno vijeće smatra da navodi o ovom doprinosu obuhvataju i doprinos koji je opisan u par. 13 (i) Optužnice.
[17649] Završni podnesak tužilaštva, par. 1640-1642.
[17650] Završni podnesak odbrane, par. 3273-3292.
[17651] P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6. Dokazi Paula Groenewegena razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
[17652] D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.

Potočarima;[17653] **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;[17654] **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;[17655] **svjedok RM-256**, bosanski Musliman iz Srebrenice, koji je 1995. bio pripadnik Armije BiH;[17656] **Mladen Blagojević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke lake pješadijske brigade.;[17657] kao i dokumentarni dokazi.[17658]

5088. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Robert Franken, razmotrene u poglavlju 7.1.4, koji je rekao da je smatrao da su izjave koje je Mladić dao na prvom sastanku u hotelu "Fontana" da, između ostalih, Nizozemski bataljon i bosanski Muslimani mogu da odu, ostanu ili umru, predstavljale implicitne prijetnje. Osim toga, u bilješci od 15. jula 1995., pod naslovom "General SMITH", Mladić je zabilježio da mu je Smith rekao: "Postupanje prema stanovništvu u Srebrenici i Žepi – postoje priče o zverstvima, pokoljima i silovanjima."[17659] General Smith mu je rekao: "Dobro bi bilo da što prije dozvolite UNHCR, MCK /Međunarodni crveni krst/".[17660]

5089. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je razmotrilo u poglavlju 7.1.3 da se Mladić 12. jula 1995. obratio bosanskim Muslimanima okupljenim u bazi UN-a u Potočarima i da im je rekao da će oni koji žele biti prevezeni i da će najprije biti prevezene žene, djeca i stari ljudi. Rekao je da im se ništa neće desiti i da će za njih biti obezbijeđeni hrana, voda i lijekovi.

5090. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u poglavlju 7.5, *Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*, razmotrilo dokaze o tome da je Mladić 13. jula 1995. rekao zatočenicima okupljenim na livadi u Sandićima da neće biti zlostavljani ni izloženi provokacijama i da će biti razmijenjeni sljedećeg dana. Isto tako im je rekao da se vrši evakuacija njihovih porodica i da će dobiti hranu i biti odvedeni na neko hladnije mjesto.

[17653] P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109. Frankenovi dokazi razmotreni su u poglavlju 7.1.4.
[17654] P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić,* 24.-25. maj 2004.), str. 9756. Janjićevi dokazi razmotreni su u poglavlju 7.1.6.
[17655] P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297). Dokazi svjedoka RM-297 razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1. iz Priloga E Optužnici.
[17656] P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-256, T. 13187. Dokazi svjedoka RM-256 razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1. iz Priloga E Optužnici.
[17657] D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), str.1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4. Blagojevićevi dokazi razmotreni su u poglavlju 7.5, Incident 4.1. iz Priloga E Optužnici.
[17658] P1147 je razmotren u poglavlju 7.1.3.
[17659] P363 (Mladićeva bilježnica, 14. juli - 18. septembar 1995.), str. 4-5.
[17660] P363 (Mladićeva bilježnica, 14. juli - 18. septembar 1995.), str. 5-6.

Zaključci Pretresnog vijeća

5091. Što se tiče argumenta odbrane u vezi s Kravicom, da je optuženi bio dužan samo da prijavi zločine koje su navodno počinili pripadnici MUP-a i da je komandant MUP-a u svakom slučaju znao za te zločine, Pretresno vijeće podsjeća da su jedinice MUP-a bile potčinjene VRS-u za vrijeme operacije u Srebrenici. S obzirom na to, optuženi pukom prijavom zločina komandantu MUP-a ne bi ispunio svoju dužnost komandanta. Shodno tome, Pretresno vijeće taj argument odbacuje. Što se tiče argumenta odbrane da optuženi nije imao stvarnu mogućnost da provede istragu i/ili kazni počinioce zločina u Srebrenici zbog toga što je bio zaokupljen drugim događajima i što je vojna policija imala mogućnost da mu pruža obmanjujuće informacije, Pretresno vijeće odbacuje te argumente kao irelevantne. Prvo, čak i da optuženi nije mogao odmah preduzeti korake da provede istragu i/ili kazni za zločine, dužnost mu je bila da to učini što je prije moguće. Drugo, odbrana nije navela nijedan dokaz koji pokazuje da je vojna policija pogrešno izvještavala. Što se tiče tvrdnje odbrane da optuženi nije imao ovlaštenje da provede istragu i/ili kazni počinioce zločina u Srebrenici zbog sukoba s Karadžićem i civilnim vlastima, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.3.10 da je Mladić imao ovlaštenje da naredi pokretanje istrage u okviru vojnog pravosuđa, te stoga smatra da su argumenti kojima odbrana tvrdi suprotno neuvjerljivi.

5092. Pretresno vijeće prvo podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7 i 8, u kojima je konstatovalo da su ubijanja, zlostavljanje i deportaciju i prisilno premještanje u Srebrenici počinili (i) pripadnici VRS-a, uključujući i pripadnike Zvorničke i Bratunačke brigade DK-a, i (ii) pripadnici MUP-a, uključujući pripadnike 1. čete Centra za obuku na Jahorini i Specijalne brigade policije, uključujući pripadnike 2. odreda iz Šehovića, čete MUP-a zvorničkog PJP-a i mješovite čete MUP-a iz Janje. Što se tiče prisustva optuženog u Srebrenici i Potočarima, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.3 o padu Srebrenice 11. jula 1995. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavljima 9.6.2, 9.7.2 i 9.7.3 da je za vrijeme i poslije pada Srebrenice optuženi komandovao snagama VRS-a i drugim elementima srpskih snaga nad kojima je imao efektivnu kontrolu, uključujući snage MUP-a koje su bile razmještene u sektoru Srebrenica i pod Borovčaninovom komandom. Na osnovu tih zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi imao dužnost da preduzme odgovarajuće mjere da pokrene istrage i/ili kazni zločine koje su u Srebrenici počinili

pripadnici VRS-a i druge srpske snage pod njegovom efektivnom kontrolom, uključujući MUP.

5093. Pretresno vijeće ima u vidu svoje zaključke u poglavlju 7.1.4 da je, tokom sastanaka u hotelu "Fontana", optuženi davao izjave da civilno stanovništvo nije cilj operacija VRS-a i da će omogućiti da ono bude odvezeno iz Potočara. Međutim, Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u poglavlju 3.1.2 konstatovalo da je DK 1995. godine održavao efektivnu strukturu rukovođenja i komandovanja s vrlo čvrstim lancem izvještavanja, kao i da je bio uspostavljen sistem veze koji je u potpunosti funkcionisao. Pretresno vijeće dalje upućuje na svoj zaključak u poglavlju 9.6.3, u kojem je konstatovalo da su oficiri VRS-a znali za ubijanje bosanskih Muslimana u Srebrenici i na zvorničkom području, ali da nije pokrenuta nijedna istraga ni krivični postupak za ubijanja počinjena u julu 1995. Uzimajući u obzir te zaključke, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi znao za zločine koje su u julu 1995. u Srebrenici počinili pripadnici VRS-a i MUP-a.

5094. Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi na osnovu kojih bi moglo zaključiti da je Mladić naredio ijednu značajnu ili svrsishodnu istragu o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti. Međutim, na osnovu zaključaka Pretresnog vijeća u poglavlju 9.7.4, da je Mladić svojim riječima i postupcima hotimično obmanjivao, Pretresno vijeće konstatuje da Mladićevi postupci u tom pogledu predstavljaju pokazatelj njegovog opšteg stava prema istragama o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće stoga konstatuje da Mladić nije preduzeo odgovarajuće korake da pokrene istrage o zločinima i/ili kazni pripadnike VRS-a i druge elemente srpskih snaga, uključujući MUP, koji su bili pod njegovom efektivnom kontrolom i koji su počinili zločine u Srebrenici.

5095. U poglavlju 9.7.6 Pretresno vijeće će razmotriti da li Mladićevo ponašanje u tom pogledu, kad se posmatra zajedno s drugim djelima ili propustima, predstavlja znatan doprinos UZP-u vezanom za Srebrenicu.

9.7.6 Pravni zaključci

5096. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.6.4 da je od dana neposredno prije 11. jula 1995. do najranije oktobra 1995. postojao UZP čiji je glavni cilj bio da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. U danima neposredno prije 11. jula 1995., cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu obuhvatao je činjenje djela progona i nehumanih djela (prisilno premještanje). Krivična djela genocida, istrebljivanja i ubijanja postala su dio sredstava za postizanje tog cilja do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995., prije nego što je počinjen prvi zločin. Pretresno vijeće je takođe zaključilo da je ispunjen uslov postojanja pluraliteta osoba, te da su u realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja učestvovali: Radovan Karadžić, Radislav Krstić, Vujadin Popović, Zdravko Tolimir, Ljubomir Borovčanin, Svetozar Kosorić, Radivoje Miletić, Radoslav Janković, Ljubiša Beara, Milenko Živanović, Vinko Pandurević i Vidoje Blagojević. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavljima 7 i 9.6.4 da su fizički počinioci zločina koji su činili dio UZP-a vezanog za Srebrenicu bili pripadnici VRS-a ili MUP-a, koji su u to vrijeme bili pod operativnom komandom DK-a ili Glavnog štaba.

5097. U poglavljima 9.7.2-9.7.5, Pretresno vijeće je donijelo zaključke o Mladićevim djelima i propustima tokom postojanja UZP-a vezanog za Srebrenicu. Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić: (i) preporučio Krstića za unapređenje kako bi on zamijenio Živanovića na položaju komandanta DK-a; (ii) od najranije 11. jula do 11. oktobra 1995. izdao nekoliko naređenja snagama VRS-a, uključujući DK, u vezi s operacijom u Srebrenici i oko nje; (iii) dana 11. i 12. jula 1995., izdao naređenja komandantu MUP-a Borovčaninu i njegovim jedinicama; (iv) u julu i avgustu 1995. dostavljao pogrešne informacije o zločinima, tako što je: obavijestio UNPROFOR da su odvojeni dječaci i muškarci odvedeni u Bijeljinu; opovrgavao navode UNPROFOR-a o zločinima počinjenim nakon pada Srebrenice, govoreći da su to glasine koje se šire kako bi se skrenula pažnja sa zločina koje čine Hrvati u Krajini; i izjavio u intervjuu za CNN da je većina muškaraca iz Srebrenice pobjegla na teritoriju pod muslimanskom kontrolom i opovrgao da su bila izvršena pogubljenja; i (v) propustio da preduzme odgovarajuće mjere da pokrene istrage o zločinima i/ili kazni pripadnike VRS-a i druge elemente srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom koji su počinili te zločine.

5098. Prilikom razmatranja da li se ti postupci mogu smatrati znatnim doprinosom UZP-u vezanom za Srebrenicu, Pretresno vijeće je posebno uzelo u obzir Mladićeva djela u odnosu na VRS i potčinjene jedinice MUP-a, budući da su svi glavni počinioci zločina koji su bili dio UZP-a vezanog za Srebrenicu bili pripadnici VRS-a ili MUP-a. Mladić je rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i MUP-a za vrijeme operacije u Srebrenici i nakon nje. Mladić nije preduzeo odgovarajuće korake da pokrene istrage o zločinima i/ili kazni pripadnike VRS-a i druge elemente srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom koji su počinili te zločine. Mladićeva djela su bila toliko ključna za činjenje zločina da bez njih zločini ne bi bili počinjeni onako kako jesu. S obzirom na to, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi, svojim postupcima opisanim u prethodnom paragrafu, u znatnoj mjeri doprinio da se postigne cilj uklanjanja bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice putem činjenja krivičnih djela progona, nehumanih djela (prisilno premještanje), genocida, istrebljivanja i ubistva.

9.7.7 Mens rea

5099. Prema Optužnici, optuženi i drugi učesnici u UZP-u vezanom za Srebrenicu, čiji je cilj bio uklanjanje bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka iz Srebrenice i prisilnim premještanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz opštine Srebrenica, dijelili su namjeru da se počine zločini za koje se tereti.[17661] Odbrana je iznijela argumente (i) da riječi i postupci optuženog prema bosanskim Muslimanima u Potočarima, na livadi u Sandićima i u Novoj Kasabi pobijaju sve navode o krivičnoj namjeri;[17662] (ii) da lični postupci i karakter optuženog ne potkrepljuju navode o namjeri da se unište bosanski Muslimani u Srebrenici, kao ni *dolus specialis* za genocid;[17663] i (iii) da su dokazi koje je iznio Momir Nikolić neuvjerljivi i nepouzdani, posebno u odnosu na gest rukom koji je optuženi navodno napravio za vrijeme susreta s tim svjedokom u Konjević Polju 13. jula 1995.[17664] Osim dokaza na osnovu kojih je Pretresno vijeće izvelo svoje zaključke u prethodnim poglavljima,[17665] Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-316**, bosanski Musliman iz

[17661] Optužnica, par. 19-20.
[17662] Završni podnesak odbrane, par. 2921, 2924-2926, 2928; T. 44785-44790.
[17663] Završni podnesak odbrane, par. 2895-2905, 2928, 2952-2955; T. 44795-44798, 44804-44805.
[17664] Završni podnesak odbrane, par. 2523-2575; T. 44798-44799.
[17665] V. poglavlja 7.1.3, 7.1.4, 7.1.5, 7.1.6, 9.7.2, 9.7.3, 9.7.4 i 9.7.5.

opštine Brnjik,[17666] i **Leendert van Duijn**, koji je od januara do jula 1995. bio komandir voda Nizozemskog bataljona stacioniranog u Potočarima,[17667] kao i dokumentarni dokazi.

5100. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.4 da je Mladić 12. maja 1992. postavljen za komandanta Glavnog štaba VRS-a. Na tom položaju je ostao najranije do 8. novembra 1996. U poglavlju 7.1.1, Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić 19. novembra 1992. izdao Direktivu br. 4, u kojoj je DK-u naredio da nanosi što veće gubitke Armiji BiH i prisili je da s muslimanskim stanovništvom napusti prostor Birča, Žepe i Goražda.

5101. Dana 9. aprila 1993., na sastanku s komandantom UNPROFOR-a Wahlgrenom, zamjenikom šefa misije i direktorom za civilne poslove UNPROFOR-a Thornberryjem, komandantom UNPROFOR-a Morillonom i generalom Gverom, Mladić je rekao da je spreman dozvoliti snagama UN-a da uđu u Srebrenicu s onoliko praznih kamiona koliko žele i odvezu bosanske Muslimane.[17668] Isto tako je naveo da je spreman da otvori koridor za odlazak civilnog muslimanskog stanovništva u Tuzlu i da im garantuje bezbjednost.[17669] Istakao je da muslimanski civili nisu meta srpskih dejstava.[17670]

5102. Dana 25. juna 1993., u intervjuu za časopis NIN, odgovarajući na pitanje o položaju Srba u gradovima pod kontrolom Muslimana ili Hrvata, Mladić je rekao da su u nekim gradovima jedinice HVO-a spasile mnoge Srbe od "turskog grotla".[17671] Mladić je izjavio da, ako Muslimani ne ispoštuju sporazum o prekidu vatre za Srebrenicu i Žepu, "nema im spasa".[17672] Dodao je da Muslimani treba da brinu o tome kako će nahraniti svoj narod u Srebrenici i Žepi, koji je u okruženju snaga VRS-a, kad dođe zima i kad im niko ne bude mogao dostaviti hranu.[17673] Nakon toga, izjavio je da je uvjeren da je većina pripadnika UNPROFOR-a bila nepristrasna, ali da je u Srebrenici "učinjeno sve da se muslimansko stanovništvo stavi pod zaštitu […], a da zauzvrat nijedan Srbin nije izvučen iz Tuzle, iako je obećavano na velika zvona".[17674] Mladić je

[17666] P1654 (Svjedok RM-316, transkript iz predmeta Tolimir, 27. maj 2010.) str. 2046-2047; svjedok RM-316, T. 13593-13594; P1653 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-316).
[17667] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2256-2258, 2261.
[17668] D1597 (Rezime sastanka generala Mladića i predstavnika UNPROFOR-a, 11. april 1993.), str. 2, 6.
[17669] D1597 (Rezime sastanka generala Mladića i predstavnika UNPROFOR-a, 11. april 1993.), str. 6.
[17670] D1597 (Rezime sastanka generala Mladića i predstavnika UNPROFOR-a, 11. april 1993.), str. 6.
[17671] P7719 (Novinski članak – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 7.
[17672] P7719 (Novinski članak – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 4, 5.
[17673] P7719 (Novinski članak – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 5.
[17674] P7719 (Novinski članak – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 6.

takođe izjavio da Srbima nije potrebna "razmena teritorija" u kojoj su Srbi u većini i da, "ako Turci ili Hrvati hoće nešto da razmenjuju, mi možemo ustupiti ono što je bilo naše".[17675]

5103. Na 34. sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj od 27. avgusta do 1. oktobra 1993., Mladić je napomenuo da oni ne dozvoljavaju nikakvu spajanje enklava u istočnoj Bosni.[17676] Rekao je sljedeće: "Ali mi je cilj bio i siguran sam, ako uspostavimo Republiku Srpsku, da će oni jedva čekati da izađu iz tih enklava. Na kraju, i ako to neće, trebamo im stvoriti uslove da im je to jako drago kad im se ponudi."[17677] Na istoj sjednici, Mladić je rekao da je vojska morala "povući neke poteze da zategnemo strunu do pucanja i u Srebrenici".[17678]

5104. U intrervjuu objavljenom 11. februara 1994., Mladić je primijetio da je do rata Srebrenica bila veliko "islamsko i tursko uporište" sagrađeno na srpskoj zemlji i da, mada su oni tamo većinsko stanovništvo, nasljeđe ne pripada "Turcima". Osim toga, rekao je sljedeće: "Da nije bilo uplitanja međunarodne zajednice, platili bi cenu za sve što su do sada činili srpskom narodu […] Srebrenički Turci počinili su najveće zločine nad srpskim narodom i u gušenju bune protiv dahija." Isto tako rekao je da su Muslimani iz Srebrenice, Žepe i Goražda u junu i julu 1992. spalili više od 100 srpskih sela i da su Srbi zbog toga bili prinuđeni da "jednom složenom i vojnički efikasnom operacijom zaustav[e] to njihovo divljanje i da ih adekvatno kazn[e] za ono što su napravili i u prošlosti i u sadašnjosti".[17679] Mladić je izjavio da je Drina bila simbol dominacije nad Srbima, još od vremena moćnog Turskog carstva, kada su preko te rijeke odvođeni srpski dječaci od pet do sedam godina i pretvarani u "janjičare".[17680]

5105. Dana 15. avgusta 1994., Mladić je rekao Milanu Lešiću, predstavniku humanitarne organizacije "Republika Srpska" sa sjedištem u Kanadi, da ne zna da li oni ubijaju "to" tamo po Kanadi i Americi, ali da trebaju ubijati tamo te "ustaše", kao i one koji ih podržavaju i sarađuju s njima: Makedonce, Slovence i Muslimane.[17681] Mladić je

[17675] P7719 (Novinski članak – intervju s Mladićem, 25. juni 1993.), str. 8.
[17676] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 70.
[17677] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 70.
[17678] P2508 (Izvodi iz zapisnika sa 34. sjednice skupštine bosanskih Srba, 27.-29. avgust, 9.-10. septembar, 29.- 1. oktobar 1993.), str. 73.
[17679] P1973 (Članak iz časopisa *Nin* pod naslovom "Ofanziva kao sudbina", 11. februar 1994.), str. 4.
[17680] P1973 (Članak iz časopisa *Nin* pod naslovom "Ofanziva kao sudbina", 11. februar 1994.), str. 5.
[17681] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 116.

od Lešića zahtijevao da snima područje oko njih: "Neka vide naši Srbi šta smo im uradili, kako smo Turke sredili."[17682] Mladić je takođe rekao da bi "davno [...] njih nestalo na ovom prostoru" da nema Nizozemaca da ih čuvaju.[17683]

5106. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze u dokaznom predmetu P1147, razmotrene u poglavlju 7.1.3, da je po dolasku u Srebrenicu 11. jula 1995., Mladić rekao: "Evo nas, 11. jula 1995. godine, u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikoga praznika srpskoga, poklanjamo srpskome narodu ovaj grad. I napokon, došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru."

5107. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8 da su krivična djela ubistva, istrebljivanja, progona, nehumanih djela (prisilno premještanje) i genocida počinjena u Srebrenici u julu 1995.

5108. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.6.4 da je postojao UZP čiji je glavni cilj bio da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. U danima koji su neposredno prethodili 11. julu 1995., cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu obuhvatao je činjenje krivičnih djela progona i nehumanih djela (prisilno premještanje); krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva postali su dio sredstava za postizanje tog cilja u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995., prije nego što je počinjen prvi zločin. UZP je postojao barem do oktobra 1995., kada su izvršena ponovna pokopavanja u opštinama Zvornik i Bratunac. Pretresno vijeće dalje podsjeća da su krivična djela za koje se optuženi tereti, osim incidenta 13.1 iz Priloga E Optužnici i zlostavljanja žrtava u Trnovu prije nego što su ubijene, počinile jedinice VRS-a ili MUP-a, koje su u to vrijeme bile pod operativnom komandom DK-a ili Glavnog štaba. U tom svojstvu, učesnici u UZP-u koristili su te jedinice da počine zločine u Srebrenici u cilju realizacije UZP-a.

5109. U poglavlju 9.7.2, Pretresno vijeće je konstatovalo da je najranije od 11. jula do 11. oktobra 1995., Mladić izdao nekoliko naređenja snagama VRS-a, uključujući DK, u vezi s operacijom u Srebrenici i oko nje i da je od 10. jula 1992. do 17. jula 1995. primao izvještaje jedinica VRS-a, uključujući DK, koje su se nalazile u Srebrenici i oko nje. U vezi s Mladićevim rukovođenjem i komandovanjem snagama VRS-a, Pretresno

[17682] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 117.
[17683] P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 117.

vijeće takođe podsjeća da je u danima prije 11. jula 1995. Mladić bio u zoni odgovornosti Bratunačke brigade i u štabu i na IKM-u Bratunačke brigade. Tokom tih dana i 12. jula, Janković i mnogi oficiri Komande DK-a, uključujući Krstića, Popovića, poručnika Kosorića i Vinka Pandurevića, takođe su bili prisutni u komandi Bratunačke brigade. Dana 10. jula 1995., Živanović, Krstić i komandanti brigada korpusa bili su u zoni odgovornosti Bratunačke brigade. Dana 9. i 10. jula 1995., Mladić je od Krstića i Živanovića dobijao informacije o tome kako napreduje napad na Srebrenicu. Dana 10. jula, on je lično komandovao IKM-om DK-a. Od 11. jula do 14. septembra 1995., Mladić je izdao nekoliko naređenja DK-u. U večernjim satima 11. jula 1995., Mladić je naredio Škrbiću da mobiliše autobuse, a do 12. jula je naredio da se bosanski Muslimani odvezu iz Potočara, zaduživši Aćamovića za to. Mladić je bio prisutan prilikom odvajanja muškaraca i vojnici VRS-a vršili su odvajanje pod njegovom komandom. Dana 13. jula 1995., Mladić se obratio bosanskim Muslimanima na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi i obećao vojnicima, bosanskim Muslimanima, da će im biti obezbijeđena hrana i smještaj i da će biti odvezeni u Bratunac na razmjenu. Mladić je zatim naredio Zoranu Maliniću i Bojanu Subotiću da obezbijede prevoz zatočenika u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu.

5110. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.1.4 da su 11. i 12. jula 1995. održana tri sastanka u hotelu "Fontana" u Bratuncu, kojima su prisustvovali predstavnici VRS-a, oficiri Nizozemskog bataljona i "predstavnici" bosanskih Muslimana u Potočarima (koji su bili na drugom i trećem sastanku) i na kojima se raspravljalo o sudbini onih koji su se okupili u Potočarima. Prvi sastanak održan je u približno 20:00 sati 11. jula i prisustvovali su mu, između ostalih, Mladić, Živanović, Janković, Nikolić, Krstić, Kosorić i još neki pripadnici VRS-a, kao i predstavnici Nizozemskog bataljona. Tokom tog sastanka VRS je u susjednoj sobi držao zatočene nenaoružane vojnike Nizozemskog bataljona. Mladić je vodio sastanak u atmosferi zastrašivanja koristeći prijeteće riječi. Isto veče, oko 22:00 ili 23:00 sata, održan je drugi sastanak. Prisustvovali su mu isti učesnici, pored kojih su još bili i Ljubisav Simić, gradonačelnik Bratunca, i Nesib Mandžić, kojeg su Karremans i Boering zamolili da bude u svojstvu predstavnika muslimanskog stanovništva koje se okupilo u Potočarima. Na drugom sastanku, ponovo se govorilo o evakuaciji civilnog stanovništva iz Potočara i Mladić je ponovio da oni nisu cilj VRS-a i da su slobodni da odu ili ostanu. Ponudio je da obezbijedi autobuse za prevoz, ako drugi obezbijede gorivo. Kada je Mandžić predložio da u procesu evakuacije učestvuju međunarodne organizacije, Mladić je rekao

da će "njegov narod" opstati ili nestati i da je njihova sudbina u Mandžićevim rukama. Sljedećeg jutra, 12. jula 1995. oko 10:00 sati, održan je treći sastanak, kojem su prisustvovali Mladić, nekoliko oficira VRS-a, uključujući Krstića, kao i Miroslav Deronjić, dva oficira Nizozemskog bataljona, i to Karremans i Boering, te troje bosanskih Muslimana kojima je rečeno da su tu u svojstvu predstavnika civilnog stanovništva u Potočarima, a to su bili Nesib Mandžić, Ibro Nuhanović i Ćamila Omanović. Mladić je ponovio svoj zahtjev da se predaju svi naoružani muškarci, bosanski Muslimani, kao i njihovo oružje, te je izjavio da oni mogu "opstati ili nestati". Mladić je također izjavio da civili mogu ostati ili otići kuda žele i da će on sve pustiti da odu bez obzira na to što su neki od njih možda bili umiješani u zločine. Govorilo se i o provjeri muškaraca starosne dobi od 16 do 60 godina. Pretresno vijeće također podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-294, razmotrene u poglavlju 7.1.4, da je 11. jula 1995. na drugom sastanku u hotelu "Fontana" Mladić bio obaviješten o izuzetno lošoj humanitarnoj situaciji u Potočarima, gdje se okupilo 25.000 ili 30.000 ljudi.

5111. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Robert Franken, razmotrene u poglavlju 7.1.5 i poglavlju 9.7.2, koji se odnose na Mladićevo učešće u prevozu bosanskih Muslimana u Kladanj 12. jula 1995.

5112. U razgovoru Mladića i dežurnog oficira u Glavnom štabu VRS-a, presretnutom 16. jula 1995. u 16:15 sati na kanalu 13 (Mladićeva telefonska linija), Mladić je obaviješten da je "Pandurević dogovorio prolazak ovih Muslimana tamo na onu teritoriju."[17684] Dežurni oficir je tu informaciju dobio telefonom od "predsednika", kojeg je, pak, o tome obavijestio "Karišik". Dežurni oficir je obavijestio Mladića da je tražio da hitno uspostavi vezu s Pandurevićem. Dežurni oficir je rekao da je tražio od Pandurevića da mu telegramom pošalje informaciju koju je upravo primio od predsjednika i da je naredio Pandureviću "da, dok ne dobije naš odgovor, ništa ne poduzima na svoju ruku". Nadalje, obavijestio je Mladića da su zarobili sredstva na četiri kontrolna punkta UN-a u Žepi, koja su potom oduzeli.[17685] **Svjedok RM-316** je u svom svjedočenju izjavio da se iz tog presretnutog razgovora vidi samo ono što je govorio dežurni oficir i da se u uvodnoj napomeni navodi da se Mladić ne čuje, ali da

[17684] Svjedok RM-316, T. 13624-13625; P1655 (Presretnuti razgovor br. 664, 16. juli 1995.). V. također P1338 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira Glavnog štaba i Mladića, 16. juli 1995.), str. 1. Pretresno vijeće napominje da su dokazni predmeti P1655 i P1338 duplikati i stoga upućuje samo na P1655 na drugim mjestima gdje se govori o istom dokumentu.
[17685] P1655 (Presretnuti razgovor br. 664, 16. juli 1995.).

Mladić ne bi bio naveden da ga operateri nisu jasno prepoznali.[17686] Dežurni oficir Glavnog štaba je bio taj koji je tim telefonom na tom kanalu razgovarao s Mladićem; sam Mladić je mogao biti bilo gdje drugdje.[17687]

5113. U presretnutom razgovoru koji je 16. jula 1995. u 22:30 sati Mladić vodio s osobom koja se zove Mane, Mane je rekao Mladiću da je "cesta otvorena" i potvrdio da je sve dobro i da ide kako valja.[17688] Mladić je rekao Manetu da nastavi i pitao ga da li ima "mogućnosti da me obraduješ sutra novim", na što je Mane odgovorio: "Imam."[17689] Mladić je rekao: "Ovamo je sve pod našom kontrolom i veoma pozitivno."[17690] Svjedok RM-316 je u svom svjedočenju izjavio da je Mladić za vrijeme tog razgovora bio u svojoj kancelariji.[17691]

5114. U jednom drugom presretnutom razgovoru koji je Mladić 16. jula 1995. u 22:50 sati na kanalu 13 vodio s izvjesnim "Kostićem", koji se nije čuo, Mladić je rekao sljedeće: "Najbolje bi bilo da dignu ruke od Muslimana potpuno, i od Hrvata. Završeno je, burazeru, samo ima još nekakvih grupica manjih. Normalno, te teroriste ćemo mi srediti."[17692] Nadalje, Mladić je rekao Kostiću da radi svoj posao i da ne brine jer ga čekaju da dođe u Srebrenicu i Žepu.[17693] Na osnovu ovog dokumenta i činjenice da se čuo samo Mladićev glas, **svjedok RM-316** je zaključio da je Mladić za vrijeme tog razgovora bio u svojoj kancelariji.[17694]

5115. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.7.3 da je Mladić 11. jula 1995. naredio Ljubiši Borovčaninu da krene u napad u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. U 08:00 sati 12. jula 1995., Mladić i Krstić su prisustvovali sastanku u komandnom centru Bratunac. Kasnije tog dana, Mladić je obišao Potočare. Dragomir Vasić, načelnik Centra javne bezbjednosti Zvornik, obavijestio ga je o odvajanjima koja

[17686] Svjedok RM-316, T. 13606-13608, 13639, 13655-13657; P1655 (Presretnuti razgovor br. 664, 16. juli 1995.).
[17687] Svjedok RM-316, T. 13625-13629.
[17688] Svjedok RM-316, T. 13618-13619; P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 1. Pretresno vijeće smatra da se ime Mane odnosi na Manojla Milovanovića. V. P4221 (Presretnuti razgovor Mladića i Milovanovića, 16. juli 1995. u 22:30 sati).
[17689] P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 1.
[17690] P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 1.
[17691] Svjedok RM-316, T. 13674-13675, 13676-13677; P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 1.
[17692] Svjedok RM-316, T. 13619; P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 1-2. V. takođe P1658 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 1-2. Pretresno vijeće napominje da su P1657 i P1658 duplikati i stoga upućuje samo na P1657 na drugim mjestima gdje se govori o istom dokumentu.
[17693] P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 2.
[17694] Svjedok RM-316, T. 13676-13677, 13678-13679; P1657 (Presretnuti razgovor br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.), str. 2.

su bila u toku. U 09:30 sati 13. jula 1995., na drugom sastanku održanom u komandnom centru Bratunac, kojem su prisustvovali Vasić, Popović, i Krstić, Mladić je obavijestio Vasića da je dio snaga MUP-a dobio zadatak da organizuje evakuaciju približno 15.000 civila iz Srebrenice u Kladanj. Tokom tog sastanka s Mladićem, Vasiću je rečeno da VRS prepušta MUP-u "[l]ikvidaciju oko 8.000 muslimanskih vojnika koje smo blokirali u šumi oko Konjević Polja" i da taj posao "odrađuju samo jedinice MUP-a".

5116. Pretresno vijeće dalje, iz poglavlja 9.7.3, podsjeća da je Mladić 13. jula 1995. obišao (i) livadu u Sandićima prije nego što su pripadnici 1. čete Centra za obuku policije na Jahorini iz vatrenog oružja ubili 10 do 15 nenaoružanih muškaraca, Muslimana; i (ii) fudbalski stadion u Novoj Kasabi, gdje je pripadnicima vojne policije naredio da muškarce iz kolone koja se predala sprovedu u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu i da ih tamo predaju MUP-u. Od 12. do 14. jula 1995., pripadnici vojne policije, MUP-a, Vukova sa Drine i paravojnih formacija, ubili su više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi i oko nje.

5117. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.7.4 da Mladićeve riječi i postupci u periodu od 11. jula do 22. avgusta 1995., posebno njegove više puta ponovljene izjave da civili u Potočarima mogu ostati ili otići, njegovo prisustvo u Potočarima 12. i 13. jula 1995., gdje je podsticao pripadnike VRS-a prilikom podjele hrane i vode koja je bila snimana kamerom, njegova naređenja Milutinoviću da snimke podjele hrane proda stranim agencijama, kao i njegovo poricanje da su pogubljenja izvršena, nisu odražavali stvarnu sudbinu mnogih bosanskih Muslimana iz Srebrenice i da su imali za cilj da smišljeno obmanu predstavnike međunarodne zajednice, javnost i sredstva javnog informisanja. Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da je Mladićevo naređenje od 13. jula 1995., kojim je pozvao na sprečavanje ulaska lokalnim i stranim novinarima u zone borbenih operacija u Srebrenici i Žepi, kao i na zabranu davanja informacija sredstvima javnog informisanja o operacijama u Srebrenici, a naročito informacija o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima, imalo za cilj da sredstvima javnog informisanja onemogući pristup informacijama o onome što se dešavalo u Srebrenici.

5118. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio Eelco Koster, razmotrene u poglavlju 7.1.3, da je Mladić 12, jula 1995. postao nervozan i razdražljiv kad je taj svjedok protestovao protiv Mladićeve želje da "evakuiše izbjeglice". Mladić je rekao Kosteru da ga "boli ona stvar za UN i da će on da radi šta hoće i da će početi s

evakuacijom". Isto tako, Mladić je rekao: "[A]ko mi se suprotstaviš, neće biti dobro po tebe."

5119. Pretresno vijeće podsjeća na svoju analizu dokaza koje su iznijeli Momir Nikolić i Bruce Bursik, izloženu u poglavlju 7.1.6. Nikolić je u svom svjedočenju rekao da se popodne 13. jula 1995. susreo s Mladićem na raskrsnici u Konjević Polju. Nikolić je izvijestio Mladića da je put bezbjedan. U Konjević Polju su se to popodne mogli vidjeti zarobljenici, u vrijeme kad je Mladić bio tamo prisutan. Mladić je izašao iz svog vozila, prišao grupi zatočenika i obratio im se riječima da će sve biti dobro, da ne treba da brinu i da će uskoro biti odvedeni kud god žele. Na povratku prema vozilu, svjedok je pitao Mladića šta će se stvarno desiti zatočenicima. Mladić je odgovorio tako što je, sa smiješkom, napravio širok pokret desnom rukom s lijeva na desno približno na nivou sredine svog tijela. Mladić se zatim nasmijao i ušao u vozilo, koje je otišlo za Vlasenicu.

5120. Nikolić je 2003. godine Bruceu Bursiku, istražitelju Tužilaštva, opisao svoj susret s Mladićem u Konjević Polju 13. jula 1995., prilikom kojeg se Mladić okrenuo i napravio ravan širok pokret rukom iz kojeg je Nikolić shvatio da će zatočenici biti ubijeni. Nikolić je bio u Konjević Polju jer je njegova dužnost bila da provjeri da li je put kojim je Mladić trebao proći u funkciji, da li je prohodan i bezbjedan. Bursik je u svom svjedočenju rekao da je u vezi s ubijanjem 12. i 13. jula 1995. godine Nikolić izjavio da on nikad nije dao naređenje za ubijanje, ali da je znao da vojnici "ubijaju [ljude] bez ovlaštenja".

5121. U dopunskoj izjavi od 16. aprila 2009., Nikolić je ispravio 12 od 15 paragrafa svoje prvobitne izjave o činjenicama i prihvatanju krivice. Dana 28. i 29. aprila i 1. maja 2003., Bursik je u PJUN-u obavio razgovore s Nikolićem, nakon što se dogovorio sa zastupnikom Tužilaštva da se razgovori ne snimaju.

5122. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje su iznijeli Mladen Blagojević i Mile Petrović, pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade, razmotrene u poglavlju 7.1.6, o svom prisustvu u Konjević Polju 13. jula 1995. i o Mladićevom gestu rukom, kako ga je Nikolić opisao u svom svjedočenju.

5123. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 9.7.5 da Mladić nije preduzeo odgovarajuće korake da pokrene istragu o zločinima i/ili kazni pripadnike VRS-a i druge dijelove srpskih snaga, uključujući MUP, pod svojom efektivnom kontrolom, koji su počinili zločine u Srebrenici.

5124. U sljedećim paragrafima, Pretresno vijeće će predočiti, a u nekim slučajevima podsjetiti na dokaze iz drugih poglavlja, o Mladićevim izjavama o Muslimanima, kao i o Mladićevim opštim izjavama o događajima u Srebrenici.

5125. **Leendert van Duijn** je u svom svjedočenju izjavio da je 12. jula 1995., dok je odvoženje bosanskih Muslimana iz Potočara još uvijek bilo u toku, razgovarao s Mladićem.[17695] Mladić je, komentarišući tamnu boju kože jednog od oficira Nizozemskog bataljona, rekao svjedoku da su višenacionalna društva problem za Nizozemsku i da će za deset godina on biti u Nizozemskoj sa svojim vojnicima kako bi Nizozemce zaštitio od Muslimana i pripadnika drugih rasa.[17696] Kasnije tog dana, dok je pokušavao da jednu bosansku Muslimanku ponovo ujedini s djecom od koje je bila razdvojena i koja su bila u jednom od posljednjih kamiona u konvoju koji se spremao da krene, van Duijn je zamolio svog prevodioca, bosanskog Muslimana, da ode do Mladića i objasni mu zašto van Duijn prelazi na područje kojem vojnici Nizozemskog bataljona nisu imali pristup.[17697] Njegov prevodilac je oklijevao.[17698] Van Duijn mu je rekao da on ipak ide tamo i pokupio je tu ženu i potrčao prema kamionu u kojem su bila njena djeca.[17699] Kad se okrenuo, van Duijn je vidio svog prevodioca kako razgovara s Mladićem.[17700] Kad im je van Duijn prišao, Mladić je bio nezadovoljan zbog toga što mu se van Duijnov prevodilac obratio u van Duijnom odsustvu.[17701] Mladić je upozorio van Duijna, posredstvom van Duijnovog prevodioca, da će, ako se to ponovo desi, to jest ako mu se njegov prevodilac opet direktno obrati, lično ustrijeliti prevodioca.[17702] Tokom tog drugog obraćanja, Mladić je takođe van Duijnovom prevodiocu rekao da Muslimani samo misle na razmnožavanje.[17703] Prema van Duijnovim riječima, njegov prevodilac je bio toliko uplašen da se tresao; nije pustio van Duijna sve dok nije pod pratnjom vraćen i predat jednom kolegi u bazi UN-a.[17704]

[17695] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2292-2293.
[17696] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2292-2293; Leendert van Duijn, T. 10316-10317.
[17697] Leendert van Duijn, T. 10317-10319.
[17698] Leendert van Duijn, T. 10319.
[17699] Leendert van Duijn, T. 10319.
[17700] Leendert van Duijn, T. 10319.
[17701] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2295; Leendert van Duijn, T. 10319-10320.
[17702] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2295; Leendert van Duijn, T. 10319-10320.
[17703] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2294; Leendert van Duijn. T. 10320.
[17704] P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2295; Leendert van Duijn, T. 10319-10320, 10402.

5126. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koje je iznio svjedok RM-297, razmotrene u poglavlju 7.1.6, koji je u svom svjedočenju izjavio da su, kad je enklava konačno pala 11. jula 1995., svi odlučili da bježe jer su Karadžić i Mladić rekli da će se osvetiti ljudima iz Srebrenice. Svjedok je u svom svjedočenju rekao da je Mladić Srebrenicu nazvao "'srpska Srebrenica [...] i rekao da će se osvetiti Turcima [...] i janjičarima".

Zaključci Pretresnog vijeća

5127. U vezi s opštim argumentima odbrane u vezi s pouzdanošću Momira Nikolića, Pretresno vijeće upućuje na svoju diskusiju u poglavlju Dodatak B. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio Nikolić u vezi sa susretom s Mladićem u Konjević Polju 13. jula 1995. i gestom koji je Mladić napravio rukom. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze koje su iznijeli Mladen Blagojević i Mile Petrović, u kojima negiraju da su se Nikolić i Mladić uopšte sreli 13. jula 1995. na raskrsnici u Konjević Polju. Pretresno vijeće napominje da u dokazima koje je o ovom događaju iznio Blagojević postoje nedosljednosti i neće ih u tom pogledu dalje razmatrati.[17705] Pretresno vijeće ima u vidu da Petrovićevo svjedočenje protivrječi Nikolićevom svjedočenju utoliko što ukazuju na to da Nikolić u popodnevnim satima 13. jula 1995. nije sreo Mladića u Konjević Polju. U tim okolnostima i budući da ne postoje dokazi koji potkrepljuju ovaj potencijalno važan događaj, Pretresno vijeće konstatuje da ne može utvrditi van razumne sumnje da su se Nikolić i Mladić sreli i da je Mladić napravio navedeni gest rukom. Pretresno vijeće stoga neće dalje razmatrati dokaze koje su u vezi s tim iznijeli Nikolić i Petrović.

5128. Prilikom utvrđivanja da li je Mladić dijelio namjeru da ostvari zajednički cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu, Pretresno vijeće je razmotrilo Mladićeve izjave i ponašanje sve vrijeme tokom zauzimanja srebreničke enklave, uključujući njegovo rukovođenje i komandovanje jedinicama VRS-a i MUP-a koje su djelovale u Srebrenici i oko nje u julu 1995., njegovo učešće na sastancima u hotelu "Fontana" 11. i 12. jula 1995. na kojima se razgovaralo o odvoženju bosanskih Muslimana iz opštine Srebrenica, njegovo prisustvo na sastanku u komandnom centru Bratunac 13. jula 1995.

[17705] Pretresno vijeće napominje da je u razgovoru koji je s njim obavilo Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD 2005., koji je uvršten u spis unesen kao dokazni predmet P7186, Blagojević izjavio da je 13. jula 1995. vidio Momira Nikolića u vozilu UNPROFOR-a u blizini Konjević Polja. U svojoj izjavi svjedoka, koja je uvrštena u spis kao dokazni predmet D922, Blagojević je naveo da 13. jula 1995. nije vidio Nikolića u Konjević Polju i da Nikolić nije sreo Mladića na raskrsnici. V. P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 11; D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 11-12; Mladen Blagojević, T. 32613-32615.

s oficirima VRS-a i MUP-a na kojem se razgovaralo o zadatku ubijanja približno 8.000 Muslimana muškog pola nedaleko od Konjević Polja,[17706] njegovo prisustvo tokom okupljanja bosanskih Muslimana u Potočarima 12. i 13. jula 1995. i za vrijeme odvajanja muškaraca, bosanskih Muslimana, njegovo poricanje zločina počinjenih u Srebrenici, kao i mjere koje je preduzeo kako bi pružio obmanjujuće informacije i onemogućio sredstvima javnog informisanja pristup informacijama o onome što se dešavalo u Srebrenici. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo njegove izjave da bosanske Muslimane treba evakuisati, uključujući i one koji nisu htjeli otići, kao i njegov zahtjev da se put prema Kladnju otvori radi evakuacije. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir to da je od najkasnije 1994. do kraja jula 1995. Mladić dao brojne izjave u kojima je izrazio potrebu da se osveti bosanskim Muslimanima iz Srebrenice, dodavši da bi "davno njih nestalo" da se nije umiješala međunarodna zajednica. Osim toga, u nekoliko navrata tokom sastanaka u hotelu "Fontana" izjavio je da bi bosanski Muslimani iz Srebrenice mogli "ostati ili nestati" i "opstati ili nestati". Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić namjeravao da ukloni bosanske Muslimane u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka Srebrenice i prisilnim uklanjanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, putem činjenja, kako je opisano u poglavlju 8, krivičnih djela progona, nehumanih djela (prisilno premještanje), ubistva i istrebljivanja.

5129. Konkretno u vezi s krivičnim djelom genocida, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8 da je najmanje 3.720 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeno, a da su hiljade bosanskih Muslimana iz Srebrenice pretrpjele teške tjelesne i duševne povrede, što je doprinijelo uništenju ciljane grupe uslijed postupaka pripadnika VRS-a, vojne policije, civilne policije, specijalne policije, Vukova sa Drine i paravojnih formacija. Što se tiče pitanja da li je ciljani dio zaštićene grupe predstavljao znatan dio zaštićene grupe, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8 da su bosanski Muslimani u Srebrenici predstavljali znatan dio bosansko-muslimanskog stanovništva u Bosni i Hercegovini. Naposlijetku, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da su fizički počinioci izvršili zabranjena djela s namjerom da unište bosanske

[17706] Pretresno vijeće upućuje na argumente strana u postupku u vezi s dokaznim predmetom P2118, kako je navedeno u poglavlju 9.7.3. S obzirom na to da nije podnesen zahtjev za revidirani prijevod, Pretresno vijeće će se osloniti na tekst samog dokumenta, to jest na riječ "ubijanje". Čak i kad bi se riječ "ubijanje" zamijenila riječju "likvidiranje", kako je predložila odbrana (Završni podnesak odbrane, par. 2977), to ne bi izmijenilo način na koji Pretresno vijeće tumači taj dokument.

Muslimane u Srebrenici kao znatan dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini, što predstavlja krivično djelo genocida.

5130. U vezi s Mladićevom namjerom da počini genocid, Pretresno vijeće je posebno razmotrilo njegovo rukovođenje i komandovanje jedinicama VRS-a i MUP-a koje su djelovale u Srebrenici i oko nje od najkasnije 11. jula do 11. oktobra 1995., njegova naređenja da se od 12. jula 1995. muškarci, bosanski Muslimani, odvoje od žena, djece i staraca u Potočarima, kao i njegove izjave i govore od 11. jula do avgusta 1995., u kojima je jasno naveo da je vrijeme za osvetu i prijetio bosanskim Muslimanima Srebrenice da će ili ‘"ostati ili nestati", "opstati ili nestati", da će samo ljudi koji mogu obezbijediti predaju oružja spasiti bosanske Muslimane od "uništenja". Pretresno vijeće je dalje razmotrilo Mladićevo prisustvo na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi i na livadi u Sandićima 13. jula 1995., gdje je bilo zatočeno nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana i njegova obmanjujuća uvjeravanja da će oni biti odvedeni u Bratunac na razmjenu, kao i njegovo učešće na sastanku 13. jula 1995., s oficirima MUP-a i VRS-a, na kojem je VRS izdao zadatak MUP-u da ubije približno 8.000 Muslimana muškog pola nedaleko od Konjević Polja. Na kraju, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o ubistvu, istrebljivanju i progonu bosanskih Muslimana u Srebrenici, u poglavljima 7.2 – 7.16 i 8. Na osnovu gore navedenog i zaključka Pretresnog vijeća da su bosanski Muslimani u Srebrenici predstavljali znatan dio stanovništva, bosanskih Muslimana, u Bosni i Hercegovini, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razumni zaključak koji se može izvesti taj da je Mladić imao posebnu namjeru da počini genocid. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je Mladić namjeravao da ukloni bosanske Muslimane u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka Srebrenice i prisilnim uklanjanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, putem činjenja, kako je opisano u poglavlju 8,10.2, krivičnog djela genocida.

5131. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće se uvjerilo da je Mladić dijelio namjeru da ostvari zajednički cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu putem zločina za koje se tereti pod tačkama 2 do 6 i 8 Optužnice i odbacuje argument odbrane da njegovi lični postupci i ponašanje ne govore u prilog zločinačkoj namjeri.

9.8 Četvrti udruženi zločinački poduhvat (taoci)

9.8.1 Pregled optužbi

5132. Prema Optužnici, optuženi je tokom maja i juna 1995. učestvovao u UZP-u čiji je cilj bio da se osoblje UN-a uzme za taoce kako bi se na snage NATO-a izvršio pritisak da se uzdrže od izvođenja vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba. Taj cilj je obuvatao činjenje zločina uzimanja talaca.[17707] Optuženi je namjeru da se počini taj zločin dijelio s drugim učesnicima tog navodnog UZP-a.[17708] Prema Optužnici, osim optuženog ti učesnici su bili:

> Radovan Karadžić, članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba i komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici VRS-a i MUP-a.[17709]

Alternativno, neke ili sve neimenovane osobe nisu bile učesnici navodnog UZP-a, ali su ih učesnici navodnog UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja.[17710]

5133. Učesnici navodnog UZP-a ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično ili pomoću pripadnika VRS-a i MUP-a i koristeći se njima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.[17711]

5134. Tužilaštvo je iznijelo argument da je optuženi u relevantnom periodu izdavao naređenja podređenima u VRS-u da se osoblje UN-a zatoči, koristi kao živi štit i da se snimi video-kamerama na potencijalnim ciljevima snaga NATO-a radi emitovanja.[17712] Tužilaštvo je takođe ustvrdilo da je optuženi priznao da je učestvovao u donošenju odluke da se osoblje UN-a zatoči na potencijalnim ciljevima snaga NATO-a, da je tom osoblju u više navrata prijetio smrću u slučaju daljnjih vazdušnih napada i da je učestvovao u ispitivanju talaca za koje se sumnjalo da su pomagali snagama NATO-a.[17713] Isto tako, tužilaštvo je ustvrdilo da je optuženi pregovarao o oslobađanju talaca pod uslovom da se vazdušni napadi ne ponove i da je provodio Karadžićeva naređenja o postepenom oslobađanju talaca.[17714]

5135. Odbrana je iznijela argument da nema pouzdanih dokaza koji dokazuju postojanje plana ili sporazuma u kojem je učestvovao optuženi i njegovu namjeru da se osoblje UN-a zatoči kako bi se spriječili vazdušni udari snaga NATO-a.[17715]

[17707] Optužnica, par. 24.
[17708] Optužnica, par. 25.
[17709] Optužnica, par. 25-26.
[17710] Optužnica, par. 26.
[17711] Optužnica, par. 27.
[17712] Završni podnesak tužilaštva, par. 1684-1686, 1688-1689, 1691.
[17713] Završni podnesak tužilaštva, par. 1684-1686, 1688, 1691.
[17714] Završni podnesak tužilaštva, par. 1684-1689, 1691.
[17715] Završni podnesak odbrane, par. 3308-3309, 3372, 3375, 3381, 3383-3385.

9.8.2 Zajednički cilj

5136. Pretresno vijeće je dokaze o zločinu uzimanja talaca razmotrilo u poglavlju 6. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u tom poglavlju da su, od 25. maja do 24. juna 1995., vojnici i oficiri VRS-a, uključujući pripadnike Vojne policije i policajce koji su nosili ljubičaste uniforme, zarobili i zatočili 260 do 400 vojnih posmatrača UN-a i pripadnika UNPROFOR-a na Palama, u Banjaluci, Brčkom, u Sarajevu i okolini i u Goraždu. Pretresno vijeće podsjeća da su vojni posmatrači UN-a koje su uhapsili policajci stavljeni pod nadzor VRS-a. Neki su zatočeni na svojim posmatračkim položajima, dok su drugi odvedeni i zatočeni na strateškim vojnim lokacijama u Bosni i Hercegovini: u bunkeru sa skladištem municije u Jahorinskom Potoku, na radarskoj stanici na Jahorini, mostu prema Palama, vojnom kompleksu u Banjaluci, skladištu municije u Doboju, kasarni u Lukavici, zgradi Vojne policije u Lukavici i vojnim objektima u Višegradu i između Bileće i Zvornika. Oni su zatočeni kako bi se izvršio pritisak na NATO da obustavi vazdušne udare, povrati srpsko naoružanje koje je bilo pod kontrolom UNPROFOR-a, obezbijedi da se pripadnici UNPROFOR-a povinuju naređenju da se predaju i, u jednoj prilici, da bi se ishodilo povlačenje vojnika UNPROFOR-a s određenih položaja i obezbijedila razmjena zarobljenih bosanskih Srba.

5137. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi, koje je razmotrilo i koje smatra pouzdanim, u vezi s naređenjima, koja su izdali Glavni štab VRS-a, uključujući optuženog, i političko rukovodstvo bosanskih Srba, da se osoblje UN-a razoruža, zarobi i zatoči, kao i zapisnici sa sastanaka na kojima su pripadnici vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba razgovarali o tim postupcima i izjave članova Predsjedništva bosanskih Srba u vezi s krizom oko uzimanja talaca. Ti dokazi su podrobno opisani u poglavlju 6 i o njima će biti riječi u nastavku. S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća da je optuženi 25. maja 1995. naredio Ilidžanskoj brigadi da blokira i razoruža vojnike UNPROFOR-a i drži ih u zatočeništvu kao "ratne

zarobljenike". Nadalje, optuženi je 30. maja 1995. naredio Komandi SRK-a da dovrši razoružavanje zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, rasporedi ih na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO i preveze ostale zatočene pripadnike UNPROFOR-a na bezbjedno mjesto. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je Glavni štab VRS-a 27. maja 1995. izdao naređenje, koje je odobrio predsjednik bosanskih Srba,

kojim je komandama korpusa VRS-a, SRK-u i vojnoj policiji, naredio da postavi zarobljene vojnike UNPROFOR-a i razoružane blokirane vojnike UNPROFOR-a na potencijalne ciljeve vazdušnih udara kako bi se spriječilo izvođenje vazdušnih udara od strane NATO-a. Dana 28. maja 1995., na sastanku predstavnika vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba, kojem je prisustvovao i optuženi, zaključeno je da se sa zatočenim osobljem UN-a treba postupati kao s "ratnim zarobljenicima". Pretresno vijeće takođe podsjeća da je 14. i 15. juna 1995., na 51. sjednici skupštine bosanskih Srba, Karadžić priznao da je rukovodstvo bosanskih Srba naredilo hapšenje pripadnika UN-a. Oko 3. juna 1995., Glavni štab VRS-a izdao je saopštenje za štampu u kojem je naveo da će vojni posmatrači UN-a i vojnici UNPROFOR-a ostati pod kontrolom VRS-a sve dok UN ne bude garantovao obustavu vazdušnih udara. Naposlijetku, Pretresno vijeće podsjeća da je Nikola Koljević, potpredsjednik republike bosanskih Srba (v. poglavlje 2.1.1), 15. juna 1995. rekao jednom oslobođenom vojnom posmatraču UN-a da je izuzetno ozbiljna kriza, uzrokovana bombardovanjem, opravdanje za odluku vlade bosanskih Srba da na to odgovori uzimanjem pripadnika mirovne misije UN-a za taoce. Dana 18. juna 1995., Koljević je održao govor za TV Pale u kojem je objasnio zašto su bosanski Srbi uzeli taoce.

5138. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi, koje je razmotrilo i koje smatra pouzdanim, u vezi s obavezom izvještavanja koje su jedinice VRS imale prema vojnom ili političkom rukovodstvu bosanskih Srba u vezi sa zatočenjem vojnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a.[17716] S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća da je komandant SRK-a Dragomir Milošević 27. maja 1995. obavijestio sve jedinice SRK-a da Komandu SRK-a izvijeste o, između ostalog, broju zarobljenih i blokiranih pripadnika UN-a. Istog dana, zamjenik komandanta Glavnog štaba Manojlo Milovanović obavijestio je razne korpuse i jedinice VRS-a da ga do sljedećeg dana moraju lično izvijestiti o izvršenju njegovog naređenja da se zarobljeni vojnici UNPROFOR-a i blokirane snage UNPROFOR-a, koje su prethodno bile razoružane, postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara. Dana 28. maja 1995., načelnik štaba VRS-a izvijestio je predsjednika bosanskih Srba da su DK, IBK i SRK zarobili 102 vojnika UNPROFOR-a i pomenuo je učešće Krajiškog korpusa i Komande HK-a.

5139. Nadalje, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi, koje je razmotrilo i koje smatra pouzdanim, u vezi s oslobađanjem vojnih posmatrača UN-a i vojnika UNPROFOR-a od

[17716] Ti dokazi su detaljno opisani u poglavlju 6 i na njih se podsjeća u ovom odjeljku.

strane političkog rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a u junu 1995.[17717] Pretresno vijeće podsjeća da su Karadžić i optuženi izdali naređenja, upućena Glavnom štabu VRS-a i raznim jedinicama VRS-a, da zatočene oslobode u periodu od 2. do 24. juna 1995. Optuženi je ta naređenja izdao na osnovu Karadžićevih naređenja. Pretresno vijeće nadalje podsjeća da je Karadžić rekao da se vojnici UN-a moraju oslobađati postepeno. MUP je dobio zadatak da organizuje njihov transport na osnovu Karadžićevih naređenja i omogućio je taj transfer. Na sastanku s optuženim, održanom 10. juna 1995., Momčilo Perišić je rekao da je Slobodan Milošević htio da se oslobodi ostatak zatočenog osoblja UN-a. Oslobađanje nekoliko zatočenih pripadnika UN-a je snimano i o tome je upoznata javnost, a neki su odvedeni na Pale da se sastanu s Miloševićevim načelnikom za bezbjednost u prisustvu predstavnika štampe.

5140. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi, koje je razmotrilo i koje smatra pouzdanim, koji se odnose na činjenicu da su oficiri VRS-a, među kojima su bili članovi Glavnog štaba VRS-a, kao i članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, uključujući Jovana Zameticu, Karadžićevog političkog savjetnika, obišli pripadnike UN-a na nekim lokacijama na kojima su vojni posmatrači UN-a bili zatočeni.[17718]

9.8.3 Zaključak

5141. Pretresno vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je UZP postojao od oko 25. maja 1995., kada su počeli vazdušni udari NATO-a po ciljevima bosanskih Srba, do približno 24. juna 1995., kada je oslobođen posljednji član osoblja UN-a. Cilj tog UZP-a bio je zarobljavanje osoblja UN-a razmještenog u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine i njegovo zatočenje na strateškim vojnim položajima kako bi se NATO spriječio da nastavi izvođenje vojnih vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba. Ovaj zajednički cilj predstavlja krivično djelo uzimanja talaca, kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta.

5142. Učesnici UZP-a bili su članovi Glavnog štaba VRS-a, članovi komandi korpusa VRS-a, Karadžić i Nikola Koljević. Što se tiče drugih neimenovanih pojedinaca koji su bili članovi grupa koje su okrivljene da su bile učesnici UZP-a, Pretresnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi na osnovu kojih bi ih bilo moguće identifikovati i utvrditi da su bili učesnici UZP-a. U nekim slučajevima, učesnici UZP-a lično su provodili

[17717] Ti dokazi su detaljno opisani u poglavlju 6 i na njih se podsjeća u ovom odjeljku.
[17718] Ti dokazi su detaljno opisani u poglavlju 6.

zajednički cilj; u drugim slučajevima, za ostvarenje zajedničkog cilja koristili su vojnike i oficire VRS-a, uključujući pripadnike vojne i civilne policije. Učesnici UZP-a izdavali su naređenja da se zarobe vojni posmatrači UN-a i pripadnici UNPROFOR-a i da se zatoče na potencijalnim ciljevima vazdušnih udara. Ta naređenja provodili su vojnici i oficiri VRS-a, uključujući pripadnike Vojne policije i pripadnike civilne policije. Informacije o zarobljavanju ili zatočenju osoblja UN-a dostavljane su Glavnom štabu VRS-a i/ili političkom rukovodstvu bosanskih Srba. Pretresno vijeće se uvjerilo da izdavanje naređenja i njihovo provođenje, obaveza izvještavanja koju su imali učesnici UZP-a, kao i njihove izjave, dokazuju da su učesnici UZP-a dijelili namjeru da ostvare zajednički cilj.

5143. Što se tiče navodna o doprinosu i namjeri optuženog da učestvuje u UZP-u, Pretresno vijeće će to pitanje razmotriti dolje u poglavlju 9.9.

9.9 Navodni doprinos Ratka Mladića četvrtom udruženom zločinačkom poduhvatu (taoci)

9.9.1 Pregled optužbi

5144. Prema Optužnici, optuženi je znatno doprinio cilju uzimanja talaca na jedan ili više sljedećih načina: (1) učešćem u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a, jednog od organa korištenog za ostvarenje cilja UZP-a; (2) rukovođenjem i komandovanjem VRS-om, uključujući izdavanje naređenja, formulisanje planova, te nadzor i odobravanje i/ili upravljanje operacijama u realizaciji cilja UZP-a; (3) upravljanjem, nadzorom i/ili odobravanjem saradnje i sadejstva VRS-a sa drugim elementima srpskih snaga i sa političkim i državnim organima bosanskih Srba u realizaciji cilja UZP-a; (4) učešćem u formulisanju i provođenju politike državnih organa bosanskih Srba, čija svrha je bila ostvarenje cilja UZP-a; i (5) omogućavanjem i/ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja UZP-a od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga, koje su bile pod njegovom efektivnom kontrolom, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina, pri čemu je na to bio obavezan na osnovu svoje funkcije kao najviši oficir VRS-a.[17719] Optuženi je namjeru da se počini zločin uzimanja talaca dijelio s drugim učesnicima UZP-a uzimanja talaca.[17720]

5145. Odbrana je iznijela argument da tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi znatno doprinio zajedničkom cilju UZP-a uzimanja talaca.[17721] Konkretnije, odbrana je ustvrdila da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da su djela ili ponašanje optuženog doveli do zatočenja osoblja UN-a, da je optuženi uzimanjem talaca pokušao da ishodi ustupke, da je optuženi prijetio zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a ili ih koristio kao živi štit,[17722] ili da je svrha zatočenja pripadnika UN-a bila da se NATO odvrati od izvođenja vazdušnih napada.[17723] Odbrana je takođe ustvrdila da optuženi nije namjeravao da zatoči pripadnike UNPROFOR-a kako bi spriječio bilo kakvu akciju i da su sva njegova

[17719] Optužnica, par. 13(a), 13(b), 13(d), 13(f), 13(j), 28.
[17720] Optužnica, par. 25.
[17721] Završni podnesak odbrane, par. 3384.
[17722] Pretresno vijeće smatra da se ovdje upućuje na krivično djelo uzimanja talaca.
[17723] Završni podnesak odbrane, par. 171, 173, 3372, 3382-3383, 3385.

eventualna saznanja u vezi s korištenjem živih štitova bila neodređena i stečena nakon što je to već bilo učinjeno.[17724]

9.9.2 Navodni doprinos optuženog

5146. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.4 da je optuženi tokom cijelog perioda u kojem je vršeno uzimanje talaca bio komandant Glavnog štaba VRS-a.

5147. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi u vezi s navodnim doprinosom optuženog, o kojima se govori u poglavlju 6 i o kojima će biti riječi u nastavku. Pretresno vijeće smatra te dokaze pouzdanim.

5148. Konkretno, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze o tome da je optuženi 25. maja 1995. naredio Ilidžanskoj brigadi da blokira i razoruža vojnike UNPROFOR-a i drži ih u zatočeništvu kao "ratne zarobljenike". Dana 26. maja 1995., jedan oficir VRS-a obavijestio je oficira UNPROFOR-a, Jonathona Rileya, da mu je optuženi naredio da napadne bazu tog oficira UNPROFOR-a ako NATO nastavi s napadima. Tom oficiru UNPROFOR-a rečeno je da su slične poruke primili štab UNPROFOR-a i komandanti UN-a u Srebrenici, Tuzli i Žepi.[17725] Dva dana kasnije, svi posmatrački položaji na području bili su u opkoljeni od strane teško naoružanih Srba, a zatočena su 33 vojnika tog oficira UNPROFOR-a. Već od 26. maja 1995., optuženi je primao informacije o zatočenju osoblja UN-a na potencijalnim vojnim ciljevima NATO-a.

5149. Dana 28. maja 1995., na sjednici Vrhovne komande republike bosanskih Srba kojoj su prisustvovali Karadžić i optuženi, zaključeno je da se prema zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a treba postupati kao s "ratnim zarobljenicima" i da treba zamrznuti odnose s UN-om.

5150. Istog dana, 28. maja 1995., u razgovoru s generalom Smithom, optuženi je izjavio da ni on ni bosanski Srbi nisu prijetili zatočenom osoblju UN-a; da se prema zatočenom osoblju UN-a postupa humano i ispravno, mada su se neki nalazili na

[17724] Završni podnesak odbrane, par. 178-179, 3308-3309.
[17725] Odbrana je ustvrdila da nema dokumentarnih dokaza o ovom naređenju i iznijela je sumnje u vezi s tačnošću navoda o tome šta je oficir VRS-a saopštio oficiru UNPROFOR-a u vezi s ovim naređenjem (Završni podnesak odbrane, par. 3372). Pretresno vijeće napominje da je Riley, koji je svjedočio o tim događajima, oficir UNPROFOR-a koji je primio poruku u kojoj se govori o prijetnji granatiranjem baze UNPROFOR-a. Pretresno vijeće takođe napominje da nema nikakvih indicija o tome da je naređenje koje je izdao optuženi bilo pisano. Vijeće stoga smatra da je Rileyevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

potencijalnim ciljevima snaga NATO-a; i da je naredio da se zatočeno osoblje UN-a ne vezuje lisicama, iako je znao da neki od njih jesu bili vezani lisicama.

5151. Dana 30. maja 1995., optuženi je obavijestio razne komande korpusa i jedinice VRS-a da NATO priprema operaciju oslobađanja zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a. Na osnovu odluke Vrhovne komande od 29. maja 1995., optuženi je svim jedinicama naredio da otvore vatru po rejonu desanta i rejonu razmještaja snaga UNPROFOR-a u slučaju da snage NATO-a izvedu takvu operaciju.

5152. Dana 30. maja 1995., optuženi je naredio Komandi SRK-a da dovrši razoružavanje zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, rasporedi ih na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a i preveze ostale zatočene pripadnike UNPROFOR-a na bezbjedno mjesto. To naređenje je obuhvatalo obavezu izvještavanja optuženog putem redovnih borbenih izvještaja.

5153. Optuženi je obišao neke od zatočenih vojnih posmatrača UN-a u periodu od 2. do 4. juna 1995. i naredio da se oni snime video-kamerom; snimak zatočenih vojnih posmatrača UN-a kasnije je emitovan na lokalnoj televizijskoj stanici bosanskih Srba i širom svijeta. Optuženi je izdao naređenje raznim jedinicama VRS-a da zatočeno osoblje UN-a oslobode u periodu od 2. do 17. juna 1995. u skladu s Karadžićevim naređenjima.

5154. Na sastanku generala Janviera, komandanta UNPROFOR-a, i optuženog, održanom 4. juna 1995., Janvier je tražio neodložno oslobađanje osoblja UN-a, na što je optuženi izjavio da njihovo oslobađanje zavisi od garancija u vezi s obustavom vazdušnih udara.

5155. Naposljetku, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u vezi s UZP-om uzimanja talaca u poglavlju 9.8.

5156. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je optuženi od oko 25. maja 1995. bio neposredno angažovan u svakoj fazi uzimanja talaca, što je obuhvatalo i ulogu pregovarača s predstavnicima UNPROFOR-a. Osim prijetnji koje su bile svojstvene načinu na koji je osoblje UN-a uzeto za taoce, optuženi je naredio jedinicama VRS-a da zatoče pripadnike UNPROFOR-a i da ih postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a, naredio je oslobađanje zatočenih pripadnika UNPROFOR-a i obavijestio je predstavnika UNPROFOR-a da je obustava vazdušnih udara uslov za oslobađanje tih talaca. Pretresno vijeće dalje smatra da su pripadnici

UNPROFOR-a zatočeni nakon što je oficir VRS-a prenio prijetnju optuženog da će baza vojnog posmatrača UN-a biti napadnuta ako se vazdušni napadi nastave, i zaključuje da je jedino razumno tumačenje to da je optuženi naredio zatočenje pripadnika UNPROFOR-a. Doprinosi optuženog UZP-u uzimanja talaca bili su ključni za realizaciju zajedničkog cilja tog UZP-a. Nakon što je razmotrilo gore navedeno, Pretresno vijeće konstatuje da je optuženi u znatnoj mjeri doprinio zajedničkom cilju UZP-a da se zarobi osoblje UN-a koje je bilo razmješteno u raznim dijelovima Bosne i Hercegovine i da se ono zatoči na strateškim vojnim lokacijama kako bi se spriječio NATO da nastavi izvođenje vojnih vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba. Pretresno vijeće se uvjerilo da doprinos optuženog ulazi u okvir navoda kojima se u vezi s tim tereti u Optužnici.

9.9.3 Mens rea

5157. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 9.9.2 u vezi sa znatnim doprinosom optuženog cilju UZP-a uzimanja talaca, konkretno to da je od 25. maja do približno 24. juna 1995., optuženi izdavao naređenja jedinicama VRS-a da zatoče pripadnike UNPROFOR-a, naredio da se zatočenici postave na potencijalne ciljeve vazdušnih napada snaga NATO-a, lično obilazio zatočenike i obavijestio komandanta UNPROFOR-a da je uslov za oslobađanje zatočenika pružanje garancija o okončanju vazdušnih udara. Mada je optuženi u svom razgovoru s predstavnikom UNPROFOR-a tvrdio da zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a nisu bile upućivane prijetnje, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 6 da podređeni optuženog jesu upućivali takve prijetnje kako bi izvršili pritisak na NATO da obustavi svoje vazdušne udare. Pretresno vijeće konstatuje da je namjera optuženog bila da se tim prijetnjama kriza u vezi s uzimanjem talaca produbi.

5158. Vijeću su predočeni i dokazi u vezi s namjerom optuženog da se počini krivično djelo uzimanja talaca, o čemu se raspravlja u poglavlju 6 i na šta se podsjeća dolje u tekstu. Pretresno vijeće smatra da su ti dokazi pouzdani. Konkretno, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dokaze o tome da je jedan oficir VRS-a 26. maja 1995. obavijestio oficira UNPROFOR-a da mu je optuženi naredio da napadne bazu oficira UNPROFOR-a ako NATO nastavi s napadima. Dva dana kasnije, teško naoružani Srbi opkolili su sve posmatračke položaje na tom području, a zatočena su 33 vojnika tog oficira UNPROFOR-a.

5159. Optuženi je 26. maja 1995. dva puta razgovarao s komandantom UNPROFOR-a. U prvom razgovoru i po nastavku vazdušnih udara snaga NATO-a u približno 10:00 sati, optuženi je rekao komandantu UNPROFOR-a da razmisli o posljedicama koje će snositi oni pod njegovom komandom. U drugom razgovoru, vođenom u približno 14:50 sati, optuženi je obavijestio komandanta UNPROFOR-a da je primio informacije o tome da su neki zatočeni pripadnici UNPROFOR-a postavljeni na ciljeve i da njihova sudbina zavisi od komandanta UNPROFOR-a.

5160. Optuženi je s komandantom UNPROFOR-a ponovo razgovarao 28. maja 1995. i priznao da su neki članovi osoblja UN-a zatočeni na potencijalnim ciljevima NATO-a. U tom razgovoru, optuženi je komandantu UNPROFOR-a rekao da bi, ukoliko on pristane na zahtjev optuženog da pošalje pisma saučešća porodicama poginulih srpskih vojnika, optuženi "dao šansu britanskim vojnicima u Goraždu da prežive". Optuženi se također zasebno sastajao s predstavnikom francuske vlade, generalom Janvierom, i komandantom VJ-a u periodu od 29. maja do 10. juna 1995. I jedan i drugi su urgirali da optuženi oslobodi zatočene pripadnike UNPROFOR-a. Optuženi je generalu Janvieru rekao da je oslobađanje zatočenika neposredno povezano s garancijom da će vazdušni napadi biti obustavljeni.

5161. Dana 30. maja 1995., optuženi je naredio raznim komandama i jedinicama VRS-a da ne odaju nikakve informacije u vezi sa zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a i zabranio je kontakt sa zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a bez odobrenja Glavnog štaba. Oko 3. juna 1995., nakon sastanka Vrhovne komande VRS-a, izdato je saopštenje za štampu u kojem je zatočenje osoblja UN-a predstavljeno kao čin samoodbrane koje će se nastaviti sve dok UN ne bude garantovao obustavu vazdušnih udara.

5162. Pretresno vijeće smatra da su oba argumenta odbrane – da namjera optuženog nije bila da se pripadnici UNPROFOR-a zatoče kako bi se spriječila bilo kakva akcija i da su sva saznanja optuženog u vezi s uzimanjem talaca bila neodređena i stečena poslije učinjenog djela – neosnovani s obzirom na dokaze na koje se podsjeća gore u tekstu, a posebno dokaze o tome da je optuženi izdavao naređenja da se osoblje UN-a zatoči i postavi na mjesta potencijalnih ciljeva vazdušnih udara snaga NATO-a.

5163. Na osnovu gore navedenog, a posebno na osnovu izjava i ponašanja optuženog tokom perioda u kojem su uzimani taoci, uključujući činjenicu da je izdavao naređenja da se osoblje UN-a zatoči i postavi na mjesta potencijalnih vazdušnih udara NATO-a, Pretresno vijeće konstatuje da je namjera optuženog bila da se osoblje UN-a koje je bilo

razmješteno u raznim dijelovima Bosne i Hercegovine zarobi i zatoči na strateškim vojnim lokacijama. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su izjave optuženog, posebno one koje se odnose na sudbinu pripadnika UNPROFOR-a, bile isto što i upućivanje prijetnji da će ubiti ili ostaviti u zatočenju osoblje UN-a i da je svrha tih prijetnji bila da se ishodi obustava vazdušnih udara. Pretresno vijeće dalje konstatuje da dokazi – naročito to što je optuženi rekao komandantu UNPROFOR-a da je uslov za oslobađanje zatočenih pripadnika UNPROFOR-a obustava vazdušnih udara i to što su podređeni optuženog upućivali prijetnje zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a s namjerom da ishode obustavu vazdušnih udara – utvrđuju da je optuženi uzimanjem talaca imao namjeru da spriječi NATO da nastavi izvođenje vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba. Pretresno vijeće se stoga uvjerilo da je optuženi dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a uzimanja talaca.

9.10 Drugi vidovi odgovornosti

5164. Optuženi se u Optužnici tereti za krivična djela na osnovu više vidova odgovornosti, uključujući planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje, kao i odgovornosti u svojstvu nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta.[17726] Optuženi se takođe za ista krivična djela tereti shodno njegovom učešću u četiri UZP-a.[17727] Odbrana je iznijela argument da terećenje po svim oblicima odgovornosti u odnosu na svaki incident dovodi do opasnosti od toga da se optuženi kumulativno osudi na osnovu više vidova odgovornosti za isto ponašanje.[17728]

5165. Pretresno vijeće prije svega ističe da se osuđujuće presude optuženima zasnivaju na samim krivičnim djelima, a ne na vidu ili vidovima odgovornosti.[17729] Pretresno vijeće napominje da ništa samo po sebi ne onemogućava pretresna vijeća da izriču osuđujuće presude za neko krivično djelo na osnovu više od jednog vida odgovornosti ako se time odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.[17730] Budući da je optuženi imao vodeću i presudnu ulogu u četiri UZP-a, Pretresno vijeće smatra da njegova osuđujuća presuda za činjenje krivičnih djela kojima se tereti u Optužnici u potpunosti odražava njegovo ukupno kažnjivo ponašanje. Iz tog razloga, Pretresno vijeće neće

[17726] Optužnica, par. 4, 31.
[17727] Optužnica, par. 5, 7. V. takođe Optužnica, par. 14, 19, 24.
[17728] Završni podnesak odbrane, par. 40.
[17729] V. Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 831, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kamuhanda*, Izdvojeno i djelimično suprotno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 405; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindabahizi*, par. 122.
[17730] Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 831.

izreći osuđujuće presude za planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje krivičnih djela.

5166. Što se tiče odgovornosti optuženog u svojstvu nadređenog na osnovu člana 7(3), Pretresno vijeće podsjeća da nije primjereno osuditi optuženog na osnovu člana 7(1) i člana 7(3) Statuta po istim tačkama optužnice na osnovu istih činjenica.[17731] U slučajevima kada se u istoj tački optužnice tereti na osnovu individualne odgovornosti i odgovornosti nadređenog i kada su ispunjena obilježja oba ta vida odgovornosti, pretresno vijeće bi trebalo izreći osuđujuću presudu samo na osnovu člana 7(1) i prilikom odmjeravanja kazne uzeti nadređeni položaj optuženog u obzir kao otežavajuću okolnost.[17732] U tom pogledu, Pretresno vijeće primjećuje da su Mladićevo ponašanje i njegov položaj nadređenog sažeti u okviru ponašanja na osnovu kojeg je utvrđeno njegovo učešće u četiri UZP-a. Iz tog razloga, Presretno vijeće neće izreći osuđujuće presude na osnovu odgovornosti nadređenog i uzeće njegov položaj nadređenog u obzir prilikom u svrhu odmjeravanja kazne u poglavlju 11, dolje. Pretresno vijeće će izreći osuđujuće presude samo na osnovu člana 7(1).

5167. U vezi s krivičnim djelima za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da nisu bila dio UZP-a s obzirom na to da fizički počinioci nisu bili učesnici u UZP-u niti ih je kao instrumente koristio neki od učesnika u UZP-u, Pretresno vijeće je razmotrilo da li je optuženi krivično odgovoran na osnovu drugih vidova odgovornosti. Međutim, u svim tim slučajevima, veza između optuženog i fizičkih počinilaca previše je slaba da bi se on mogao proglasiti odgovornim

[17731] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 92; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 33-34; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 23.
[17732] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 183; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 745; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 34; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 939.

10. Kumulativne osuđujuće presude

5168. Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić odgovoran za genocid prema članu 4 Statuta; za progon, istrebljivanje, ubistvo, deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje), kao zločine protiv čovječnosti, prema članu 5 Statuta; i za ubistvo, djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, protivpravne napade na civile, i uzimanje talaca, kao kršenja zakona i običaja ratovanja, po članu 3 Statuta.

5169. Odbrana je iznijela argument da su kumulativne osuđujuće presude po tačkama 4 i 5 Optužnice nedopustive budući da "krivično djelo istrebljivanja obuhvata obilježja ubistva".[17733] Drugo, odbrana je ustvrdila da tačke 7 i 8 nisu samo "potencijalno kumulativne" već i "uzajamno isključive", budući da deportacija zahtijeva "evakuaciju kojom se osobe odvode preko državne granice", dok je za nehumana djela (prisilno premještanje) potrebno da "evakuacija bude izvršena samo unutar neke države".[17734] U vezi s tačkama 3, 5 i 8, odbrana je takođe ustvrdila da su, kada je progon počinjen putem djela ubistva i nehumanih djela, kumulativne osuđujuće presude nedopustive.[17735]

5170. Pretresno vijeće podsjeća na to da su kumulativne osude po različitim odredbama Statuta u svrhu kažnjavanja za isto kažnjivo ponašanje dopuštene samo ako "svaka od dotičnih odredbi sadrži materijalno različit element koji druga ne sadrži", a element je materijalno različit "ako zahtijeva dokaz činjenice koji drugi element ne zahtijeva".[17736] U tu svrhu, elementi obuhvataju opšta obilježja i uslove za nadležnost.[17737] Ako se ovaj test ne zadovolji, osuda se izriče po užoj odredbi.[17738] Pod uže definisano krivično djelo

[17733] Završni podnesak odbrane, par. 35.
[17734] Završni podnesak odbrane, par. 37. Pretresno vijeće smatra ovo pitanje bespredmetnim, budući da, kao što je navedeno gore u poglavlju 8, nema incidenata u vezi s kojima je donesen zaključak da su počinjeni i deportacija i prisilno premještanje.
[17735] Završni podnesak odbrane, par. 39.
[17736] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 168, 173; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1032; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 355; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 584; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 386; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 839; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 601-602; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1088.
[17737] Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 177; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 356.
[17738] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 413; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 79; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 168; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1032; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 355; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 321; Drugostepena

podvodi se ono koje je šire definisano, budući da počinjenje prvog djela nužno povlači počinjenje drugog djela.[17739]

Kumulativne osuđujuće presude prema članu 3 i članu 5 Statuta

5171. Što se tiče dopustivosti kumulativnih osuđujućih presuda za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta i kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta, te dvije kategorije zločina zahtijevaju dokazivanje različitih elemenata.[17740] Dok zločini za koje se tereti prema članu 3 zahtijevaju da se dokaže postojanje neksusa između djela optuženog i oružanog sukoba, zločini prema članu 5 zahtijevaju da se dokaže da je djelo počinjeno kao dio rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo.[17741] Prema tome, dopušteno je izricanje osuđujućih presuda za zločine i prema članu 3 i prema članu 5 Statuta, u vezi s istim kažnjivim ponašanjem.

Kumulativne osuđujuće presude prema članu 4 i članu 5 Statuta

5172. Što se tiče dopustivosti kumulativnih osuđujućih presuda za krivično djelo genocida prema članu 4 Statuta i zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta na osnovu istih djela, svaki od ta dva zločina sadrži materijalno različite elemente.[17742] Genocid zahtijeva dokaz o namjeri da se uništi, u cjelini ili djelomično, neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa. To obilježje se ne zahtijeva kod zločina protiv čovječnosti prema članu 5.[17743] Zajedničko obilježje krivičnih djela prema članu 5 je uslov da je djelo u osnovi počinjeno u sklopu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Taj uslov nije prisutan među pravnim

---

presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 386; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 839; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 601.

[17739] Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163.

[17740] Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165.

[17741] Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165.

[17742] Drugostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 222-227; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 542; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 318; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 426; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1029; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 610.

[17743] Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 222-226; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 318; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 426; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 610.

obilježjima krivičnog djela genocida.[17744] Iz tog razloga, dopustive su kumulativne osuđujuće presude za genocid i zločine protiv čovječnosti.

Kumulativne osuđujuće presude prema članu 3 i članu 4 Statuta

5173. Kumulativne osuđujuće presude za genocid prema članu 4 Statuta i za kršenja zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta mogu se izreći na osnovu njihovih materijalno različitih elemenata.[17745] Dok je za genocid potreban dokaz o posebnoj namjeri, za kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta potreban je dokaz o postojanju neksusa između krivičnih djela za koja se tereti i oružanog sukoba.[17746] Kumulativne osuđujuće presude za genocid prema članu 4 i kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta su stoga dopustive.

Kumulativne osuđujuće presude prema članu 5 Statuta

5174. Progon kao zločin protiv čovječnosti sadrži materijalno različit element u odnosu na ubistvo kao zločin protiv čovječnosti jer progon zahtijeva dokaz da djelo ili propust predstavljaju *de facto* diskriminaciju i dokaz da su djelo ili propust počinjeni s posebnom namjerom da se diskriminiše. S druge strane, ubistvo kao zločin protiv čovječnosti zahtijeva dokaz da je optuženi namjerno prouzrokovao smrt jedne ili više osoba, što nije potrebno dokazati za progon.[17747] S obzirom na to, dopustive su kumulativne osuđujuće presude za progon, s jedne strane, i ubistvo, s druge. Isto rezonovanje primjenjuje se na kumulativne osuđujuće presude za progon, s jedne strane, i deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje), s druge. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje argumente odbrane da su kumulativne osuđujuće presude nedopustive kad je zločin progona prema tački 3 počinjen putem djela ubistva ili nehumanih djela, kao što se tereti u tački 5, odnosno tački 8 Optužnice.[17748]

[17744] Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 223; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 318; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 426; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 610.
[17745] Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 583; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 368; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 616.
[17746] Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 583; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 368; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 616.
[17747] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1041; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 359; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 388-391; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 840; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1089.
[17748] V. Završni podnesak odbrane, par. 39. U vezi s ovim argumentom, Pretresno vijeće napominje da je o ovom pitanju nedavno raspravljalo Žalbeno vijeće u predmetu *Stanišić i Župljanin*. V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1089-1091.

5175. Prilikom razmatranja krivičnih djela istrebljivanja prema članu 5 (b) Statuta i ubistva prema članu 5 (a) Statuta, Pretresno vijeće napominje da krivično djelo istrebljivanja obuhvata obilježja ubistva. Osim obilježja ubistva, istrebljivanje zahtijeva da lišavanje života bude velikih razmjera i da je namjera počinioca bila da svojim radnjama postigne takav ishod.[17749] Kada su obilježja krivičnih djela istrebljivanja i ubistva utvrđena na osnovu istih činjenica u osnovi, krivično djelo istrebljivanja se smatra uže definisanim krivičnim djelom i kumulativne osuđujuće presude za te zločine prema članovima 5 (a) i 5 (b) Statuta stoga nisu dopustive.[17750] Shodno tome, Pretresno vijeće prihvata argument odbrane da su kumulativne osuđujuće za tačke 4 i 5 nedopustive.

Kumulativne osuđujuće presude prema članu 3 Statuta

5176. Što se tiče krivičnih djela terorisanja i protivpravnih napada na civile prema članu 3 Statuta, usprkos sličnostima među njihovim obilježjima, ta dva krivična djela su zasebna i različita s obzirom na to da svako od njih zahtijeva da se dokaže neka činjenica čije dokazivanje ono drugo djelo ne zahtijeva. Krivično djelo protivpravnih napada na civile zahtijeva dokaz o smrti ili teškoj povredi tijela ili zdravlja, što se ne zahtijeva kod krivičnog djela terorisanja. S druge strane, krivično djelo terorisanja zahtijeva dokaz o postojanju namjere širenja terora među civilnim stanovništvom, što nije obilježje krivičnog djela protivpravnih napada.[17751] Shodno tome, kumulativne osuđujuće presude za ta dva krivična djela su dopustive.

5177. Što se tiče ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja i protivpravnih napada na civile prema članu 3 Statuta, to su dva materijalno različita krivična djela. Krivično djelo ubistva zahtijeva dokaz o tome da je optuženi namjerno prouzrokovao smrt jedne ili više osoba. S druge strane, smrt sama po sebi nije preduslov za protivpravne napade na civile. To krivično djelo može se utvrditi i na osnovu dokaza o teškoj povredi tijela ili zdravlja ili bilo kojoj drugoj posljedici iste težine. Osim toga, krivično djelo protivpravnih napada zahtijeva da napad bude usmjeren protiv civila, što nije uslov za

[17749] Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 516, 542; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260, 366; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumya*, par. 416; Drugostepena presuda u predmetu *Ntabakuze*, par. 260.
[17750] Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumya*, par. 416; Drugostepena presuda u predmetu *Ntabakuze*, par. 260-261.
[17751] Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 39.

ubistvo. Stoga su dopustive kumulativne osuđujuće presude za ubistvo i protivpravne napade na civile prema članu 3 Statuta.

5178. Isto tako, dopustivo je da se izreknu osuđujuće presude za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja i za terorisanje, s obzirom na to da su obilježja ta dva krivična djela materijalno različita jedna od drugih. Dok je za krivično djelo ubistva potrebno dokazati da je optuženi prouzrokovao smrt jedne ili više osoba, to samo po sebi nije uslov za krivično djelo terorisanja. Zapravo, uzrokovanje smrti predstavlja samo jedan od mogućih vidova činjenja krivičnog djela terorisanja.[17752] S druge strane, krivično djelo terorisanja zahtijeva dokaz o postojanju namjere širenja terora među civilnim stanovništvom, što nije obilježje ubistva.

Zaključak

5179. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u vezi s tačkom 4 (istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti) i tačkom 5 (ubistvo kao zločin protiv čovječnosti). Pretresno vijeće je za određene incidente optuženog proglasilo krivim po obje tačke na osnovu istog kažnjivog ponašanja. Pretresno vijeće će stoga za te incidente i na osnovu prava u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama, kako je navedeno gore u tekstu, izreći osuđujuću presudu samo za istrebljivanje.

[17752] Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 33, 39.

11. Odmjeravanje kazne

11.1 Pravne odredbe o odmjeravanju kazne

5180. Relevantne odredbe Statuta i Pravilnika Međunarodnog suda su:

Član 24 Statuta

Krivične sankcije

1. Krivične sankcije koje izriče pretresno vijeće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno vijeće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.

2. Prilikom odmjeravanja kazne, pretresna vijeća trebaju uzeti u obzir okolnosti kao što su težina krivičnog djela i lične prilike osuđenika.

3. Uz kaznu zatvora, pretresna vijeća mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stečene kažnjivim ponašanjem, uključujući i sredstvima prisile, pravim vlasnicima.

Pravilo 101

Krivične sankcije

(A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.

(B) Prilikom određivanja kazne pretresno vijeće uzima u obzir faktore spomenute u članu 24(2) Statuta, kao i faktore kao što su:

(i) sve otežavajuće okolnosti;

(ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude;

(iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;

(iv) koliko je osuđeni izdržao od bilo koje kazne koju je sud bilo koje države izrekao za isto djelo, kao što je spomenuto u članu 10(3) Statuta.

(C) Osuđenom će se uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.

11.2 Svrha kažnjavanja

5181. Praksa Međunarodnog suda ukazuje na to da su dvije glavne svrhe kažnjavanja retribucija i odvraćanje.[17753] Rehabilitacija se također smatra relevantnom, ali manje važnom svrhom kažnjavanja.[17754]

5182. Retribucija se ne bi smjela tumačiti kao želja za osvetom ili odmazdom, već kao izraz gnušanja međunarodne zajednice nad počinjenim zločinima; retribucija, za razliku od odmazde, zahtijeva izricanje "pravedne i primjerene kazne, i ništa više od toga".[17755] Stoga Pretresno vijeće, da bi ispunilo cilj retribucije, treba izreći kaznu koja na odgovarajući način odražava ličnu krivicu počinioca.[17756] Pretresno vijeće smatra da se taj cilj odražava u obavezi Pretresnog vijeća da uzme u obzir težinu krivičnih djela ili ukupnost kažnjivog ponašanja.

5183. U krivičnom pravu, individualno i opšte odvraćanje jesu važni ciljevi kažnjavanja.[17757] Svrha individualnog odvraćanja jeste da se počinilac odvrati od ponovnog počinjenja krivičnog djela u budućnosti, dok je cilj opšteg odvraćanja da se drugi odvrate od činjenja sličnih krivičnih djela.[17758] Što se tiče opšteg odvraćanja, osobe koje smatraju da su izvan dosega međunarodnog krivičnog prava moraju biti upozorene da su dužne pridržavati se normi materijalnog krivičnog prava ili se suočiti s krivičnim progonom i, u slučaju osude, sankcijama.[17759] U ovom predmetu, uzimajući u obzir okolnosti u kojima su zločini izvršeni, Pretresno vijeće smatra da je mali rizik da će Ratko Mladić počiniti iste zločine u budućnosti, što znatno umanjuje relevantnost individualnog odvraćanja. Nadalje, Pretresno vijeće smatra da odgovarajuća kazna za Mladića u ovom predmetu suštinski doprinosi postizanju učinka opšteg odvraćanja.

[17753] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 775, 803.
[17754] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1079; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325, 328; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 806.
[17755] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 804. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.
[17756] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075.
[17757] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1076.
[17758] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1077-1078; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 45; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 776, 805.
[17759] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1078.

11.3 Faktori kod odmjeravanja kazne

11.3.1 Težina krivičnih djela i ukupnost kažnjivog ponašanja

5184. Težina krivičnih djela je osnovni faktor pri odmjeravanju kazne.[17760] Pretresno vijeće, time što u obzir uzima težinu krivičnih djela zajedno s otežavajućim okolnostima, izbjegava zamku dvostrukog uračunavanja nekog konkretnog faktora u svrhu odmjeravanja kazne, koje je nedopustivo.[17761]

5185. Određivanje težine zločina kako bi se izrekla odgovarajuća kazna nalaže razmatranje konkretnih okolnosti predmeta, kao i oblika i stepena učešća osuđenika u zločinu.[17762] Otežavajuće okolnosti moraju biti u neposrednoj vezi s krivičnim djelom za koje se optuženi tereti.[17763] Pretresno vijeće ima diskreciono pravo zaključiti da je direktna odgovornost, prema članu 7(1) Statuta, otežana zloupotrebom položaja vlasti.[17764] Pri ocjenjivanju težine krivičnog djela mogu se uzeti u obzir i ukupne posljedice zločina po žrtve i njihove porodice.[17765] Kao otežavajuće okolnosti biće uzeti u obzir samo faktori koji su dokazani van razumne sumnje.[17766] Žalbeno vijeće je utvrdilo da ne postoji hijerarhija krivičnih djela.[17767] Stoga, kad se radi o istim djelima, zločini protiv čovječnosti ne smiju se kažnjavati strožije od kršenja zakona i običaja ratovanja, i obrnuto.[17768]

[17760] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 375; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 774.
[17761] Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106-107; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 787; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 309.
[17762] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1061; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 18; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 409.
[17763] Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, para 911; Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 2218.
[17764] Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 183; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 745; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 451; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 90-91; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 613; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 353; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 302.
[17765] Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 779; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 409; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 323.
[17766] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763.
[17767] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 171.
[17768] Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 69; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 247; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 171.

5186. U ovom predmetu, tužilaštvo je ustvrdilo da su obim, razmjere i trajanje krivičnih djela u osnovi, kao i oblik i stepen Mladićevog učešća, takve težine da je opravdana najstrožija osuda koju međunarodna zajednica može izraziti.[17769] U vezi s otežavajućim okolnostima, tužilaštvo je iznijelo argument da Mladićeva zloupotreba vlasti u svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a i posebna ranjivost mnogih žrtava predstavljaju dvije najznačajnije otežavajuće okolnosti.[17770]

5187. Odbrana je iznijela argument da je, prilikom odmjeravanja kazne, zadatak Pretresnog vijeća da, prije svega, analizira težinu krivičnih djela, isključivo radi izricanja odgovarajuće kazne.[17771] Nadalje, odbrana je ustvrdila da ne postoje nikakve otežavajuće okolnosti.[17772] Alternativno, argument odbrane je da, ako se Pretresno vijeće uvjerilo da otežavajuće okolnosti ipak postoje, onda tim okolnostima treba pridati ograničenu težinu.[17773] Mladić nije zloupotrijebio svoj položaj u VRS-u i učinio je sve što je bilo u njegovoj moći da u tim okolnostima održi ili postigne mir.[17774] Osim toga, odbrana je iznijela argument da je ranjivost žrtava obuhvaćena ukupnom težinom krivičnih djela za koja se Mladić tereti i da bi stoga povećanje kazne na osnovu ovog faktora predstavljalo dvostruko uračunavanje.[17775]

5188. Mladić je proglašen odgovornim za činjenje širokog niza krivičnih djela putem svog učešća u četiri UZP-a. Počinjeni zločini obuhvataju neke od najgnusnijih u međunarodnom humanitarnom pravu, naime genocid i istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti. Prilikom odmjeravanja primjerene kazne Mladiću, Pretresno vijeće je uzelo u obzir prirodu, razmjere i surovost zločina za koje je Mladić proglašen odgovornim, kao i trajanje njegovog učešća u tim zločinima i posljedice tih zločina po žrtve i njihove porodice.

5189. Konkretnije, što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na opštine, Mladić je proglašen odgovornim za pružanje znatnog doprinosa sveobuhvatnom UZP-u, čija je svrha bila da se stanovnici, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, trajno uklone s područja u Bosni i Hercegovini, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995. To je detaljno opisano u poglavlju 9.3, a obuhvatalo je činjenje krivičnih djela progona,

[17769] Završni podnesak tužilaštva, par. 1735-1739. V. takođe T. 44572-44574.
[17770] Završni podnesak tužilaštva, par. 1740-1743.
[17771] Završni podnesak odbrane, par. 3413.
[17772] Završni podnesak odbrane, par. 3420.
[17773] Završni podnesak odbrane, par. 3420.
[17774] Završni podnesak odbrane, par. 3421-3423.

istrebljivanja, ubistva i deportacije. Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s tim krivičnim djelima detaljno su navedeni u poglavljima 4 i 8. Pretresno vijeće stoga zaključuje da težina zločina za koje je utvrđeno da ih je Mladić počinio putem svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u vezanom za opštine doseže visok stepen.

5190. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na Sarajevo, Mladić je proglašen odgovornim za pružanje znatnog doprinosa UZP-u da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995., čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. To je detaljno opisano u poglavlju 9.5, a obuhvatalo je činjenje krivičnih djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva. Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s tim krivičnim djelima detaljno su navedeni u poglavljima 5 i 8. Pretresno vijeće stoga zaključuje da težina zločina za koje je utvrđeno da ih je Mladić počinio putem svog učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo doseže visok stepen.

5191. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Mladić je proglašen odgovornim za pružanje znatnog doprinosa UZP-u da se uklone bosanski Muslimani u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim premještanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca od najkasnije 11. jula do 11. oktobra 1995. To je detaljno opisano u poglavlju 9.7, a obuhvatalo je činjenje krivičnih djela genocida, progona, istrebljivanja, ubistva i nehumanih djela (prisilno premještanje). Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s tim krivičnim djelima detaljno su navedeni u poglavljima 7 i 8. Pretresno vijeće stoga zaključuje da težina zločina za koje je utvrđeno da ih je Mladić počinio putem svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu doseže visok stepen.

5192. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na taoce, Mladić je proglašen odgovornim za pružanje znatnog doprinosa UZP-u da se osoblje UN-a uzme za taoce kako bi se NATO prisilio da se uzdrži od izvođenja vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba tokom maja i juna 1995. To je detaljno opisano u poglavlju 9.9, a obuhvatalo je činjenje krivičnog djela uzimanja talaca, o čemu je Pretresno vijeće raspravljalo u poglavljima 6 i 8. Pretresno vijeće stoga zaključuje da je zločin za koji je utvrđeno da ga je Mladić počinio putem svog učešća u UZP-u uzimanja osoblja UN-a za taoce bio težak.

5193. Mladić je u sva četiri UZP-a učestvovao u svom zvaničnom svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a, što je položaj na kojem je bio tokom cijelog perioda

[17775] Završni podnesak odbrane, par. 3429-3431.

na koji se odnosi Optužnica. Pretresno vijeće stoga konstatuje da je Mladić zloupotrijebio svoj položaj. Pretresno vijeće je dalje uzelo u obzir ranjivost žrtava četiri UZP-a za koja je Mladić proglašen odgovornim, koje su u velikoj mjeri obuhvatale ratne zarobljenike i civile, uključujući žene, djecu i starce. Pretresno vijeće zaključuje da Mladićeva zloupotreba nadređenog položaja i ranjivost žrtava povećavaju težinu tih krivičnih djela.

11.3.2 Lične prilike Ratka Mladića

5194. Prihvatanje i primjena olakšavajućih okolnosti ne umanjuje težinu zločina.[17776] Takve okolnosti treba dokazati samo na osnovu ocjene vjerovatnoće.[17777] Jedini olakšavajući faktor koji se konkretno navodi u Pravilniku jeste "značajn[a] saradnj[a] osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude".[17778] Druge olakšavajuće okolnosti prihvaćene u praksi Međunarodnog suda obuhvataju sljedeće: dobrovoljnu predaju;[17779] dobar karakter, uključujući prethodno nekažnjavanje;[17780] dobro vladanje u pritvoru;[17781] lične i porodične prilike;[17782] i životnu dob.[17783] Dobrovoljna predaja predstavlja olakšavajuću okolnost zato što donosi znatne koristi međunarodnoj zajednici i zato što može da podstakne druga optužena lica da se predaju u budućnosti.[17784] Dobro

[17776] Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 46; Presuda o kazni u predmetu *Bralo*, par. 42; Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*, par. 44.
[17777] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 697; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.
[17778] Pravilo 101(B)(ii).
[17779] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 341.
[17780] Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 459; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1090; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.
[17781] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696, 728; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1091; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.
[17782] Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 362, 408; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1091; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.
[17783] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.
[17784] Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 600.

vladanje u pritvoru smatra se olakšavajućom okolnošću, iako mu se ne pridaje značajna težina u ublažavanju kazne.[17785]

5195. Odbrana je uputila na sljedeće olakšavajuće okolnosti: (i) dobronamjerno postupanje prema žrtvama i pomoć žrtvama;[17786] (ii) dobar karakter;[17787] (iii) smanjenu uračunljivost;[17788] (iv) loše fizičko zdravlje;[17789] i (v) poodmaklu životnu dob.[17790] Tužilaštvo je ustvrdilo da ne postoji nijedan faktor koji opravdava ublažavanje kazne.[17791] Tužilaštvo je iznijelo argument da Mladićevo zdravlje ne utiče na odmjeravanje kazne i napomenulo je da se njegovo zdravlje poboljšalo od kada je prebačen u pritvor Međunarodnog suda.[17792]

Pomoć žrtvama i dobronamjerno postupanje prema njima

5196. Pretresno vijeće će prvo razmotriti tvrdnju odbrane u vezi s Mladićevim postupanjem prema žrtvama i pomoći koju im je ukazao. Obrana je iznijela argument da je Mladić preduzeo sve konkretne mjere koje su bile u njegovoj moći da broj žrtava i patnju smanji na najmanju moguću mjeru, i to: putem sporazuma o demilitarizaciji; izdavanjem naređenja da se ispoštuju dva sporazuma o prekidu vatre; naređenjem o prekidu vatre s isključivim ciljem da se osigura da dio civilnog stanovništva bude u mogućnosti da se bezbjedno izvuče iz zone borbenih dejstava; i naređenjem da se izvrši mobilizacija ljudstva radi zaštite bosanskih Srba i pripadnika drugih nacionalnosti.[17793] Nadalje, odbrana je ustvrdila da je Mladić tokom obilaska vojne bolnice na Sokocu insistirao na tome da se ne vrši diskriminacija pacijenata; lično je pomogao kćerki jednog bosanskog Muslimana; i bio je blag prema djeci sve vrijeme sukoba, što dokazuje činjenica da im je dijelio slatkiše.[17794]

5197. Što se tiče naređenja za mobilizaciju ljudstva radi zaštite bosanskih Srba i pripadnika drugih nacionalnosti, Pretresno vijeće ima u vidu da se ono odnosilo samo na zaštitu "poštenih" pripadnika drugih nacionalnosti.[17795] Štaviše, što se tiče naređenja o

[17785] Presuda o kazni u predmetu *Momir Nikolić*, par. 168; Presuda o kazni u predmetu *Deronjić*, par. 273.
[17786] Završni podnesak odbrane, par. 3393-3398.
[17787] Završni podnesak odbrane, par. 3399, 3400-3402. Dana 12. decembra 2016., Pretresno vijeće je takođe uvrstilo u spis tri izjave svjedoka koje je odbrana ponudila na osnovu pravila 85 (A) Pravilnika.
[17788] Završni podnesak odbrane, par. 3403-3406.
[17789] Završni podnesak odbrane, par. 3407-3410.
[17790] Završni podnesak odbrane, par. 3411-3414.
[17791] Završni podnesak tužilaštva, par. 1745.
[17792] Završni podnesak tužilaštva, par. 1746-1747.
[17793] Završni podnesak odbrane, par. 3393-3394.
[17794] Završni podnesak odbrane, par. 3395-3397.
[17795] P3032 (Naređenje 2. vojne oblasti o mobilizaciji u Bosni i Hercegovini, 11. maj 1992.), str. 1.

prekidu vatre s isključivim ciljem da se osigura da dio civilnog stanovništva bude u mogućnosti da se bezbjedno izvuče iz zone borbenih dejstava, Pretresno vijeće napominje da se to naređenje odnosilo samo na jevrejsko stanovništvo Sarajeva, te da stoga ne predstavlja pružanje pomoći bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima niti dobronamjerno postupanje prema njima.[17796]

5198. Pretresno vijeće smatra da, u najboljem slučaju, neki postupci koje je navela odbrana možda ukazuju na određenu dobronamjernost prema pojedinim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, ali da oni nisu uticali na postizanje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a. S obzirom na težinu krivičnih djela za koje je Mladić proglašen odgovornim, pomoć koju je pružio bila je sporadična. Budući da je bio na centralnom položaju u rukovodstvu VRS-a, Mladić je posjedovao ovlaštenja da na široj osnovi pruži pomoć stanovništvu koje je bilo žrtva zločina, da je htio to učiniti. Pretresno vijeće podsjeća da se, u takvom slučaju, sporadična dobronamjerna djela ili jalova pomoć mogu zanemariti.[17797] Pretresno vijeće odbrana stoga neće uzeti u obzir faktore koje je s tim u vezi iznijela kao olakšavajuće.

Dobar karakter

5199. Pretresno vijeće napominje da su neki svjedoci, među kojima su bili Velibor Šotra, Darko Mladić, svjedok GRM-999, Simo Bilbija, Rajko Banduka i Dušan Todić, iznijeli dokaze o Mladićevom dobrom karakteru.[17798] Pretresno vijeće s tim u vezi podsjeća da je, prilikom odmjeravanja kazne, dobrom karakteru osobe često pripisivana mala težina.[17799] Pretresno vijeće je uzelo u obzir te dokaze, ali zaključuje da, u svjetlu zločina za koje je Mladić proglašen odgovornim, oni imaju malu težinu kao olakšavajući faktor.

Smanjena uračunljivost

[17796] P4264 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. avgust 1992.), par. 1–2.
[17797] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 776; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 817.
[17798] D711 (Rajko Banduka, izjava svjedoka, 14. juli 2014.), par. 4, 17-18; D798 (Dušan Todić, izjava svjedoka, 19. juni 2014.), par. 21; D832 (Simo Bilbija, izjava svjedoka, 28. juli 2014.), par. 20; D2182 (Velibor Šotra, izjava svjedoka, 7. oktobar 2016.); D2183 (Darko Mladić, izjava svjedoka, 30. oktobar 2016.); D2184 (Svjedok GRM-999, izjava svjedoka, 17. decembar 2016.).
[17799] Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 49-51; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1132.

5200. Odbrana je ustvrdila da je smrt Mladićeve kćerke u jeku sukoba znatno uticala na Mladićevo duševno zdravlje i pomutila njegovu prosudbu/shvatanje "sukoba".[17800] Odbrana je, pored toga, ustvrdila da je bilo neizvjesnosti u vezi sa smrću njegove kćerke i da je to navelo Mladića da za njenu smrt okrivi "suprotstavljenu stranu".[17801]

5201. Odbrana je ispravno podsjetila da je optuženi u stanju smanjene uračunljivosti onda kada je oslabljena njegova sposobnost da ocijeni protivpravnost ili prirodu svog ponašanja ili da kontroliše svoje ponašanje kako bi ono bilo u skladu sa zakonskim odredbama.[17802] S tim u vezi, Pretresno vijeće napominje da dokazi na koje se oslonila odbrana ne dokazuju da je Mladić bio u stanju smanjene uračunljivosti. Pretresno vijeće stoga neće dalje razmatrati te argumente odbrane.

Fizičko zdravlje

5202. Odbrana je takođe podsjetila na Interlokutornu žalbu odbrane u vezi s Mladićevim zdravljem.[17803] Odbrana je navela da Mladić ima dugogodišnje zdravstvene probleme.[17804] Odbrana je takođe ustvrdila da kod Mladića postoji visok rizik od pogoršanja zdravstvenog stanja, kao i rizik od moždanog udara ako mu izrečena kazna bude neopravdano duga.[17805]

5203. Pretresno vijeće smatra da Mladić zaista ima određenih zdravstvenih problema, ali da oni nisu takvi da bi bilo opravdano da se uzmu u obzir kao olakšavajući faktori. Pretresno vijeće dalje napominje da je Mladićevo opšte zdravstveno stanje stabilno.[17806] Pretresno vijeće stoga faktore koje je s tim u vezi iznijela odbrana neće uzeti u obzir kao olakšavajuće.

Životna dob

[17800] Završni podnesak odbrane, par. 3405-3406.
[17801] Završni podnesak odbrane, par. 3405-3406.
[17802] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 22.
[17803] Završni podnesak odbrane, par. 3406-3408, gdje se upućuje na Interlokutornu žalbu odbrane na Odluku Pretresnog vijeća po Drugom zahtjevu odbrane kojim se traži izmjena rasporeda zasjedanja suđenja zbog zdravstvenog stanja optuženog, 29. avgust 2013., par. 17.
[17804] Završni podnesak odbrane, par. 3408.
[17805] Završni podnesak odbrane, par. 3409.
[17806] V. npr., Podnesak zamjenika sekretara s izvještajem ljekara, 13. april 2017., Dodatak, tačka 5 (povjerljivo); Podnesak zamjenika sekretara s izvještajem nezavisnog medicinskog stručnjaka, 7. april 2017., Dodatak B, str. 7 (povjerljivo); Podnesak zamjenika sekretara s izvještajem nezavisnog medicinskog stručnjaka, 10. oktobar 2017. (povjerljivo); Podnesak zamjenika sekretara s izvještajem

5204. Mladić je rođen 12. marta 1942. Shodno tome, u vrijeme izricanja ove presude on ima 75 godina. Pretresno vijeće je poklonilo dužnu pažnju Mladićevoj životnoj dobi.

11.3.3 Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

5205. Pretresno vijeće je dužno pri odmjeravanju odgovarajuće kazne uzeti u obzir "opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije". To ne znači da je Vijeće obavezno da se pridržava te prakse.[17807] Odbrana je iznijela argument da bi svaka kazna koja bi premašila parametre Krivičnog zakona SFRJ iz 1976. predstavljala kršenje načela legaliteta i zabrane retroaktivne primjene zakona.[17808] Međunarodni sud može izreći težu kaznu od one koja je bila predviđena relevantnim zakonskim odredbama u bivšoj Jugoslaviji, a Žalbeno vijeće je u dosadašnjoj praksi bilo mišljenja da se tom praksom odmjeravanja kazni ne narušava načelo *nulla poena sine lege* zato što je optuženi trebao biti svjestan činjenice da zločini zbog kojih je protiv njega podignuta Optužnica predstavljaju teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja se kažnjavaju najstrožijim kaznama.[17809] Pored toga, Pretresno vijeće može odstupiti od prakse izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji ako je ta praksa neprimjerena u svjetlu međunarodnog prava.[17810]

5206. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, odmjeravanje sudskih kazni u Bosni i Hercegovini bilo je regulisano Krivičnim zakonom SFRJ, koji je savezna Skupština usvojila 28. septembra 1976. i koji je stupio na snagu 1. jula 1977. (dalje u tekstu: Krivični zakon SFRJ), te Krivičnim zakonom Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine od 10. juna 1977. (dalje u tekstu: Krivični zakon Bosne i Hercegovine). Krivični zakon SFRJ regulisao je opšte aspekte krivičnog prava i neka konkretna

---

ljekara, 12. oktobar 2017. (povjerljivo); Povjerljivi dodatak Drugom podnesku Sekretarijata u vezi sa Zahtjevom odbrane za dostavu medicinske dokumentacije, 3. novembar 2017.

[17807] Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 813, 816, 820; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 117; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 418; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 347-349; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681-682; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1085; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 17, 69; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 398; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 335, 346; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 749, 811; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 212.

[17808] Završni podnesak odbrane, par. 3416-3417.

[17809] Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 817; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 262; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 264; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 750.

[17810] Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 377.

krivična djela, kao što su genocid i ratni zločini, dok je Krivični zakon Bosne i Hercegovine prvenstveno regulisao konkretna krivična djela. Oba krivična zakona su ostala na snazi nakon što je 1992. godine Bosna i Hercegovina proglasila nezavisnost.

5207. Glava 16 Krivičnog zakona SFRJ nosi naslov "Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava" i obuhvata krivična djela počinjena tokom oružanog sukoba. Konkretno, članom 141 Krivičnog zakona SFRJ zabranjen je genocid, članom 142 zabranjeni su ratni zločini protiv civilnog stanovništva, članom 143 zabranjeni su ratni zločini protiv ranjenika i bolesnika, a članom 144 zabranjeni su ratni zločini protiv ratnih zarobljenika.[17811] Za krivična djela iz članova 141-144 Krivičnog zakona SFRJ mogla se izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina ili smrtna kazna.[17812] Kazne za konkretna krivična djela, kao što su ubistvo, silovanje i nanošenje teških tjelesnih povreda, bile su regulisane Krivičnim zakonom SRBiH.[17813] Međutim, u njemu nisu bili kodificirani zločini protiv čovječnosti i njihovi specifični uslovi u pogledu *actus reus* i *mens rea*. Kazna predviđena za konkretna krivična djela koja ne zahtijevaju dokazivanje tih specifičnih obilježja ne odražava težinu zločina protiv čovječnosti. Stoga on nije odgovarajuća osnova za odmjeravanje kazne koju treba izreći za ovu kategoriju zločina.[17814]

5208. Prema Krivičnom zakonu SFRJ, kazne su se kretale u rasponu od novčanih kazni, preko konfiskacije imovine, kazni zatvora, do smrtne kazne.[17815] Opšte odredbe Krivičnog zakona SFRJ koje se odnose na kazne predviđale su da najduža kazna zatvora iznosi 15 godina,[17816] ali da se za najteža krivična djela može izreći smrtna kazna[17817] ili, umjesto smrtne kazne, zatvorska kazna u trajanju od 20 godina.[17818] Bosna i Hercegovina je 1998. godine ukinula smrtnu kaznu.[17819] Maksimalna kazna koja se trenutno može izreći u Bosni i Hercegovini i republici bosanskih Srba je kazna od 45

[17811] Čl. 141-144 Krivičnog zakona SFRJ. V. također čl. 145 (organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina), 150 (surovo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima), 151 (uništavanje kulturnih i istorijskih spomenika) i 154 (rasna i druga diskriminacija).
[17812] Čl. 141-144 Krivičnog zakona SFRJ.
[17813] Čl. 36 (kojim se ubistvo kažnjava zatvorskom kaznom u trajanju od najmanje pet godina, a u teškim slučajevima zatvorskom kaznom u trajanju od najmanje deset godina ili smrtnom kaznom) i 88 (kojim se silovanje kažnjava kaznom u trajanju od jedne do 10 godina zatvora, pri čemu u teškim slučajevima donja granica iznosi tri godine zatvora) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
[17814] Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 32.
[17815] Čl. 34 Krivičnog zakona SFRJ.
[17816] Čl. 38 (1) Krivičnog zakona SFRJ.
[17817] Čl. 37 Krivičnog zakona SFRJ.
[17818] Čl. 38 (2) Krivičnog zakona SFRJ.
[17819] Presuda o kazni u predmetu *Tadić*, par. 12.

godina zatvora za "najteže oblike teških krivičnih djela učinjenih s umišljajem".[17820] Žalbeno vijeće je dosad potvrđivalo kazne zatvora u trajanju od više od 20 godina koje su izricala pretresna vijeća na ovom Međunarodnom sudu, smatrajući da time nije narušeno načelo *nulla poena sine lege*.[17821]

5209. Prilikom odmjeravanja primjerene kazne Mladiću u skladu sa članom 24(1) Statuta, Pretresno vijeće je uzelo u obzir opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima Bosne i Hercegovine u vrijeme kad su počinjena krivična djela u vezi s kojima je Mladić proglašen odgovornim, kao i način na koji se ta praksa razvijala.

11.3.4 Poređenje s drugim predmetima

5210. Pretresno vijeće podsjeća da je Žalbeno vijeće dosad zauzimalo stav da kazna mora biti prilagođena pojedinačnim okolnostima konkretnog predmeta, ali da ne smije biti hirovita ili pretjerana u odnosu na kazne izrečene u sličnim predmetima, za slična krivična djela i u sličnim okolnostima.[17822] Pretresno vijeće ima u vidu dugi istorijat predmeta koji se odnose na događaje u Opštinama,[17823] Srebrenici[17824] i Sarajevu.[17825] Pretresno vijeće je uzelo u obzir kazne izrečene u tim predmetima, ali konstatuje da su one od ograničene koristi s obzirom na obim i veličinu ovog predmeta i Mladićeve lične prilike.

11.3. 5 Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

5211. Na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, osuđeniku se u izdržavanje kazne uračunava eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje. Mladić se nalazi u pritvoru od hapšenja 26. maja 2011. On stoga ima pravo na to da mu se u vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u izdržavanje kazne.

[17820] Čl. 42(2) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, 2013.; čl. 31a(1) Krivičnog zakona republike bosanskih Srba, 2013.
[17821] Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398.
[17822] Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 681; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719, 721; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 96; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 250; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 248.
[17823] Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 120-133; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 732-819.
[17824] Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 234-275; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 136-142, 319-346; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1959-2116; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 624-648.
[17825] Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 391-456; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 295-338.

11.4 Određivanje kazne

5212. Tužilaštvo je predložilo da se Mladiću izrekne kazna doživotnog zatvora.[17826] Odbrana je iznijela argument da, uzimajući u obzir Mladićevu dob u vrijeme kad će mu presuda o kazni biti pročitana, treba imati na umu da bi svaka kazna zatvora čije trajanje premašuje pet godina bila ravna izricanju kazne doživotnog zatvora.[17827] Iz tog razloga, ako Pretresno vijeće odluči da težina krivičnih dijela nalaže izricanje najstrožije kazne, to bi značilo isto što i kazna zatvora u trajanju od pet godina.[17828]

5213. Pretresno vijeće uzelo je u obzir sve gore navedene okolnosti i zaključuje da je primjereno izreći kaznu doživotnog zatvora.

[17826] Završni podnesak tužilaštva, par. 1735.
[17827] Završni podnesak odbrane, par. 3412.
[17828] Završni podnesak odbrane, par. 3413.

12. Dispozitiv

5214. Iz svih gore navedenih razloga, na osnovu članova 23 i 24 Statuta i pravila 98 *ter*, 101 i 103 Pravilnika, te pošto je razmotrilo sve dokaze i argumente strana, Pretresno vijeće zaključuje da optuženi, Ratko Mladić:

NIJE KRIV po tački 1: genocid; i da je

KRIV po sljedećim tačkama na osnovu člana 7(1) Statua:

tačka 2: genocid;

tačka 3: progon, zločin protiv čovječnosti;

tačka 4: istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti;

tačka 5: ubistvo, zločin protiv čovječnosti;

tačka 6: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja;

tačka 7: deportacija, zločin protiv čovječnosti;

tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti;

tačka 9: terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja;

tačka 10: protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja; i

tačka 11: uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja.

5215. Pretresno vijeće izriče Ratku Mladiću kaznu doživotnog zatvora.

5216. Na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, Ratko Mladić ima pravo na to da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme provedeno u pritvoru od dana hapšenja 26. maja 2011. Na osnovu pravila 103(C) Pravilnika, Ratko Mladić će ostati u pritvoru

Međunarodnog suda dok se ne privedu kraju pripreme za njegov transfer u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

Sudija Orie prilaže svoje djelimično suprotno mišljenje.

Sastavljeno u pet tomova na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

Dana 22. novembra 2017.
U Haagu,
Nizozemska

/potpis na originalu/	/potpis na originalu/	/potpis na originalu/
sudija Bakone Justice Moloto	**sudija Alphons Orie** **predsjedavajući**	**sudija Christoph Flügge**

13. Djelimično suprotno mišljenje sudije Alphonsa Oriea

5217. Što se tiče pravnih zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s genocidom u Opštinama, većina zaključuje da su neki fizički počinioci u pet od opština navedenih u tački 1 Optužnice imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini kao takve.[17829] Ja se, s dužnim poštovanjem, ne slažem s tim zaključkom.

5218. Treba istaći da se Pretresno vijeće u relevantnom poglavlju bavi isključivo namjerom fizičkih počinilaca. Da bi počinili krivično djelo genocida, čime bi potencijalno bila uključena individualna krivična odgovornost optuženog putem raznih vidova odgovornosti, potrebno je da ti pojedinci imaju namjeru da unište dio zaštićene grupe kao takve.

5219. Teško je dokazati namjeru, a posebno namjeru da se uništi dio neke zaštićene grupe. Dokazi o izjavama fizičkih počinilaca u kojima nagovještavaju takvu namjeru su rijetki. Postoji jedan neizbježan i složen problem u vezi s dokazivanjem namjere naspram sudbine grupe kao takve, u slučaju kada fizički počinioci djeluju na ograničenom geografskom području i s relativno niskim nivoom hijerarhije i odgovornosti. Kao što je često slučaj prilikom analize *mens rea*, stanje svijesti fizičkih počinilaca mora se utvrditi na osnovu zaključaka izvedenih iz njihovih djela i propusta. U tom pogledu, nedovoljno je osloniti se na činjenicu da su fizički počinioci izvršili ubistvo, istrebljivanje ili progon. Djela, za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena, bila su stravična, rasprostranjena i sistematska. Međutim, jedino pitanje koje se ovdje postavlja jeste da li je jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz njihovih djela i propusta taj da su fizički počinioci namjeravali da fizički ili biološki unište dio zaštićene grupe kao takve.[17830]

5220. Pretresno vijeće je s pravom istražilo razne faktore i veze između fizičkih počinilaca kako bi pažljivo analiziralo da li se može utvrditi da je postojala namjera za uništenje. Međutim, ja se ne slažem sa zaključcima mojih kolega. Zabranjena i druga kažnjiva djela koja su počinili fizički počinioci bila su velikih razmjera. Kažnjiva djela obuhvatala su raseljavanje, uništavanje imovine, pljačku ili prisilni rad. Mnogi su

[17829] V. poglavlje 8.10.2.
[17830] Ovdje se nisam usredotočio na uslov da taj dio grupe bude "znatan", budući da smatram da je već i sama "namjera da se uništi dio grupe kao takve" nedostajala, bez obzira na veličinu dijela grupe. S tim u vezi, napominjem da je Pretresno vijeće, nakon što je njegova većina konstatovala da je postojala namjera da se uništi dio grupe kao takve, zaključilo da se ciljana grupa ne može smatrati "znatnom".

ubijeni, a mnogi drugi raseljeni. Međutim, ne mogu razumno isključiti mogućnost da su fizički počinioci imali i druge razloge na umu osim namjere da unište dio zaštićene grupe *kao takve*. Uvjeren sam da su djela fizičkih počinilaca bila izvršena s namjerom da se podupre iseljavanje bosansko-muslimanskog stanovništva kako bi se stvorila etnički čista područja, ali ne i s namjerom da se uništi dio zaštićene grupe kao takve. Drugim riječima, po mom mišljenju, dokazi dopuštaju samo da se izvede zaključak da su fizički počinioci namjeravali da unište dio *prisustva* te grupe u svojim opštinama, a ne dio *postojanja* te grupe kao takve.[17831]

5221. Usprkos ovoj razlici u mišljenju, većina i ja smo došli do istog zaključka, naime da fizički počinioci zločina u Opštinama nisu počinili genocid.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

Dana 22. novembra 2017.
U Haagu,
Nizozemska

/potpis na originalu/

sudija Alphons Orie

[17831] Napominjem da se, po mom mišljenju, situacija u Srebrenici razlikuje. U tom pogledu, u potpunosti se slažem sa zaključcima Pretresnog vijeća da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza taj da su fizički počinioci u Srebrenici namjeravali da unište dio zaštićene grupe kao takve, kako je navedeno u poglavlju 8.10.2.

Dodaci

A. Istorijat postupka

Hapšenje, prebacivanje i prvo stupanje pred sud

5222. Od avgusta 1995. pa nadalje, Međunarodni sud je raznim državnim organima izdao niz naloga za hapšenje i naloga za predaju u vezi s optuženim.[17832] On je uhapšen 26. maja 2011. u Srbiji, a u sjedište Međunarodnog suda prebačen je 31. maja 2011.[17833] Njegovo prvo stupanje pred sud održano je pred sudijama Oriejem, Molotom i Flüggeom 3. juna 2011.[17834] Ponovno stupanje pred sud održano je 4. jula 2011.[17835] Tog dana, Pretpretresno vijeće je u ime optuženog unijelo u spis da se optuženi izjašnjava da "nije kriv".[17836] Nakon podnošenja Treće izmijenjene optužnice, Pretpretresno vijeće je naložilo ponovno stupanje pred sud kako bi optuženom omogućilo da se izjasni o krivici po novoj optužbi za krivično djelo koju je ta optužnica sadržala, naime za incident u Bišini.[17837] Optuženi se 8. decembra 2011. izjasnio da "nije kriv" za incident u Bišini.[17838]

Dodjela predmeta Pretresnom vijeću I

5223. Dana 27. maja 2011., vršilac dužnosti predsjednika Međunarodnog suda dodijelio je predmet *Tužilac protiv Ratka Mladića* Pretresnom vijeću I i naložio da u sastavu tog vijeća budu sudije Flügge, Orie i Moloto.[17839] Dana 1. juna 2011., na osnovu

[17832] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 1. avgust 1995.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-18-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 21. novembar 1995.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 7. septembar 1995.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 11. oktobar 1995.; *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-R61, Međunarodni nalog za hapšenje i nalog za predaju, 12. juli 1996.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Nalog za izdavanje Naloga za hapšenje i naloga za predaju upućen Republici Srpskoj za Ratka Mladića, 14. februar 2002.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 14. februar 2002.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 11. novembar 2002.
[17833] T. 6; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Nalog o rasporedu za prvo stupanje pred sud, 1. juni 2011.
[17834] T. 1; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Nalog o rasporedu za prvo stupanje pred sud, 1. juni 2011.
[17835] T. 19-20, 38-39.
[17836] T. 47-50, 123.
[17837] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po objedinjenom zahtjevu tužilaštva za razdvajanje Optužnice, za vođenje zasebnih suđenja i za izmjenu Optužnice, 13. oktobar 2011., par. 42.
[17838] T. 124-125.
[17839] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Nalog kojim se raspoređuju sudije u predmet pred Pretresnim vijećem, 27. maj 2011.

člana 14(7) Statuta i pravila 54 i 65*ter*(A), sudija Orie, predsjedavajući sudija Pretresnog vijeća I, imenovan je za pretpretresnog sudiju u tom predmetu.[17840]

5224. Dana 11. maja 2012., odbrana je podnijela zahtjev za izuzeće sudije Oriea.[17841] Dana 14. maja 2012., sudija Orie poslao je izvještaj predsjedniku Međunarodnog suda, u kojem je iznio svoje stavove o tome zašto su osnove za izuzeće koje je iznijela odbrana bez merituma.[17842] Dana 15. maja 2012., predsjednik Međunarodnog suda odbio je zahtjev odbrane za izuzeće.[17843]

5225. Dana 16. decembra 2013., odbrana je podnijela dva zahtjeva kojima je, između ostalog, tražila izuzeće sudijâ Oriea i Flüggea na osnovu pravila 15(A).[17844] Dana 17. januara 2014., sudija Orie je, na osnovu pravila 15(B), poslao izvještaj predsjedniku Međunarodnog suda u vezi s oba zahtjeva i u njemu je iznio svoje stavove o tome zašto su osnove za izuzeće koje je iznijela odbrana bez merituma. Sudija Orie je uz taj izvještaj priložio memorandum sudije Flüggea, koji je takođe zaključio da su navedene osnove za njegovo izuzeće bez merituma.[17845] Dana 22. januara 2014., predsjednik Međunarodnog suda donio je dvije zasebne odluke u kojima je zaključio da su oba zahtjeva bez merituma. [17846]

5226. Dana 20. jula 2016., odbrana je podnijela zahtjev za izuzeće sudija Oriea i Flüggea.[17847] Dana 1. avgusta 2018., sudija Orie poslao je izvještaj predsjedniku Međunarodnog suda, u kojem je iznio svoje stavove i stavove sudije Flüggea o tome

[17840] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Nalog kojim se imenuje pretpretresni sudija, 1. juni 2011.
[17841] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Zahtjev odbrane na osnovu pravila 15(B) za izuzeće predsjedavajućeg sudije Alphonsa Oriea i odlaganje postupka, 11. maj 2012., str. 41.
[17842] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog kojim se odbija Zahtjev odbrane na osnovu pravila 15(B) za izuzeće predsjedavajućeg sudije Alphonsa Oriea i odlaganje postupka, 15. maj 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima).
[17843] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog kojim se odbija Zahtjev odbrane na osnovu pravila 15(B) za izuzeće predsjedavajućeg sudije Alphonsa Oriea i odlaganje postupka, 15. maj 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima), str. 3.
[17844] Zahtjev odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjev odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće sudije Christopha Flüggea, 16. decembar 2013., str. 11; Zahtjev odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjev odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće sudije Alphonsa Oriea, 16. decembar 2013., str. 46.
[17845] Odluka u vezi sa Zahtjevom odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjevom odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće sudije Christopha Flüggea, 22. januar 2014.
[17846] Odluka u vezi sa Zahtjevom odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjevom odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće sudije Christopha Flüggea, 22. januar 2014., str. 3; Odluka u vezi sa Zahtjevom odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjevom odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće predsjedavajućeg sudije Alphonsa Oriea, 22. januar 2014., str. 3.
[17847] Zahtjev odbrane za izuzeće časnog sudije Alphonsa Oriea i časnog sudije Christopha Flüggea na osnovu standarda pristrasnosti sudija koji je formulisalo ovo Pretresno vijeće, 20. juli 2016.

zašto su osnove za izuzeće koje je iznijela odbrana bez merituma.[17848] Dana 26. avgusta 2016., predsjednik Međunarodnog suda odbio je zahtjev odbrane za izuzeće.[17849]

Dodjela branioca

5227. Na osnovu pravila 45(C), zamjenik sekretara je 2. juna 2011. imenovao g. Aleksandra Aleksića za dežurnog branioca optuženog radi zastupanja optuženog prilikom njegovog prvog stupanja pred sud, kao i radi rješavanja svih drugih relevantnih pitanja dok ne bude dodijeljen stalni branilac.[17850] Dana 22. jula 2011., zamjenik sekretara je privremeno imenovao g. Branka Lukića za glavnog branioca i opozvao imenovanje g. Aleksića.[17851] Dana 23. februara 2012., sekretar je privremeno imenovao g. Miodraga Stojanovića za kobranioca g. Lukića.[17852] Dana 31. januara 2013., zamjenik sekretara trajno je imenovao g. Lukića za branioca i g. Stojanovića za kobranioca optuženog.[17853] Dana 19. januara 2017., sekretar je donio odluku kojom je opozvao imenovanje g. Stojanovića kao kobranioca g. Lukića i imenovao je g. Dragana Ivetića za kobranioca g. Lukića, počevši od 19. januara 2017.[17854]

5228. Dana 17. septembra 2012., Pretresno vijeće je odobrilo g. Ivetiću i g. Nenadu Petrušiću da unakrsno ispituju svjedoke i da pred Pretresnim vijećem iznose argumentaciju u vezi sa svjedocima, pod uslovom da su prisutni branilac ili kobranilac.[17855] Dana 13. januara 2014., Pretresno vijeće je g. Ivetiću uslovno odobrilo da bude jedini član tima odbrane koji bi prisustvovao usmenim raspravama na osnovu pravila 98*bis* pod uslovom da optuženi da svoju saglasnost, koja je potom podnesena 5. marta 2014.[17856] Dana 19. maja 2014., g. Ivetiću je odobreno da ispituje svjedoke odbrane i da iznosi argumentaciju u vezi sa svjedocima tokom cijelog dokaznog postupka odbrane, mada samo u prisustvu glavnog branioca ili kobranioca.[17857] Dana

[17848] Odluka po Zahtjevu odbrane za izuzeće časnog sudije Alphonsa Oriea i časnog sudije Christopha Flüggea, 26. avgust 2016., Dodatak A.
[17849] Odluka po Zahtjevu odbrane za izuzeće časnog sudije Alphonsa Oriea i časnog sudije Christopha Flüggea, 26. avgust 2016.
[17850] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Odluka zamjenika sekretara o imenovanju dežurnog branioca, 2. juni 2011.
[17851] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka zamjenika sekretara o imenovanju branioca, 22. juli 2011., str. 2.
[17852] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka zamjenika sekretara o imenovanju kobranioca, 23. februar 2012.
[17853] Odluka zamjenika sekretara u vezi s imenovanjem branioca, 1. februar 2013.
[17854] Odluka sekretara kojom opoziva i imenuje kobranioca, 19. januar 2017.
[17855] T. 2416.
[17856] Nalog o rasporedu za iznošenje argumentacije na osnovu pravila 98*bis*, 13. januar 2014, str. 3; Obavještenje o podnesku, 5. mart 2014.
[17857] T. 21046-21047.

18. februara 2015., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev odbrane da g. Saša Lukić ispita jednog svjedoka i da iznese proceduralne argumente s tim u vezi.[17858]

Optužnica

5229. Dana 24. jula 1995., tužilaštvo je podiglo prvu zajedničku Optužnicu protiv Radovana Karadžića i optuženog.[17859] Sudija Jorda je potvrdio Optužnicu protiv Karadžića i optuženog 25. jula 1995.[17860] Dana 15. novembra 1995., Tužilaštvo je podiglo Drugu optužnicu protiv Karadžića i optuženog, u vezi s događajima koji su se u julu 1995. odvijali u Srebrenici.[17861] Sudija Riad je potvrdio optužnicu protiv Karadžića i optuženog 16. novembra 1995.[17862] Dana 20. i 21. juna 1996., sudija Jorda, odnosno sudija Riad, naložili su tužilaštvu da, u skladu s pravilom 61, Prvu i Drugu optužnicu podnesu na javnoj sjednici.[17863] Dana 16. jula 1996., pretresno vijeće, u čijem su sastavu bili sudije Jorda, Odio Benito i Riad, naložilo je spajanje predmeta *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5, i *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-18, i pozvalo tužioca da dopuni Optužnicu.[17864] Istog dana, nakon što je pregledalo sve podnesene dokaze i saslušalo svjedoke i dva *amici curiae*, ovo pretresno vijeće je izjavilo da postoje razumne osnove da se smatra da su Karadžić i optuženi počinili krivična djela za koja se terete u optužnicama potvrđenim 25. jula i 16. novembra 1995.[17865]

5230. Dana 11. oktobra 2002., tužilaštvo je podnijelo zahtjev za podnošenje Izmijenjene optužnice i istog dana podnijelo Izmijenjenu optužnicu.[17866] Sudija Orie je

[17858] T. 31928-31929;
[17859] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5-I, Optužnica, 24. juli 1995.
[17860] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5-I, Pregled Optužnice, 25. juli 1995.
[17861] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-18-I, Optužnica, 15. novembar 1995.
[17862] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-18-I, Pregled Optužnice, 16. novembar 1995.
[17863] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5-R61, Nalog za pregled Optužnice na javnoj sjednici pred Pretresnim vijećem I (pravilo 61 Pravilnika o postupku i dokazima), 20. juni 1996.; *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-18-R61, Nalog za pregled Optužnice na javnoj sjednici pred Pretresnim vijećem I (pravilo 61 Pravilnika o postupku i dokazima), 21. juni 1996.
[17864] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmeti br. IT-95-5-R61 i IT-95-18-R61, Pregled optužnica u skladu s pravilom 61 Pravilnika o postupku i dokazima, 16. juli 1996.
[17865] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmeti br. IT-95-5-R61 i IT-95-18-R61, Pregled optužnica u skladu s pravilom 61 Pravilnika o postupku i dokazima, 16. juli 1996., str. 2, 58.
[17866] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Memorandum u prilog Zahtjevu tužilaštva za podnošenje izmijenjene optužnice, za potvrdu izmijenjene optužnice i za nalog na osnovu pravila 53(A) i 59*bis* (A), 11. oktobar 2002.; *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Izmijenjena optužnica, 11. oktobar 2002.

odobrio podnošenje Izmijenjene optužnice i 11. novembra 2002. potvrdio Izmijenjenu optužnicu.[17867]

5231. Dana 15. oktobra 2009., Pretresno vijeće III je razdvojilo predmet protiv optuženog od predmeta broj IT-95-5/18, koji se odnosi na Karadžića.[17868] Pretresno vijeće III je podsjetilo da bi, s obzirom na to da je Karadžić prvi put stupio pred Međunarodni sud 31. jula 2008., a da je optuženi i dalje bio na slobodi, bilo u interesu pravde i jasnoće da se predmet protiv optuženog razdvoji od Karadžićevog predmeta.[17869]

5232. Dana 10. maja 2010., tužilaštvo je podnijelo zahtjev za izmjenu optužnice od 11. oktobra 2002. i njenih propratnih materijala kako bi dodatno objasnilo i preciziralo svoje navode protiv optuženog u formi predložene Druge izmijenjene optužnice.[17870] Dana 27. maja 2011., sudija Orie je naložio tužilaštvu da u roku od sedam dana podnese predloženu Drugu izmijenjenu optužnicu, izuzimajući zločin u Bišini.[17871] Dana 1. juna 2011., Tužilaštvo je podnijelo Drugu izmijenjenu optužnicu.[17872]

5233. Dana 16. avgusta 2011., tužilaštvo je podnijelo objedinjeni zahtjev za razdvajanje optužnice, za vođenje zasebnih suđenja i za izmjenu optužnice, kao i za izmjenu "Optužnice u vezi sa Srebrenicom" koja bi iz toga proistekla.[17873] Konkretno, tužilaštvo je tražilo dozvolu za razdvajanje Druge izmijenjene optužnice na "Optužnicu u vezi sa Srebrenicom" i "Optužnicu u vezi sa Sarajevom, opštinama i uzimanjem talaca", te da se optuženom prvo sudi po "Optužnici u vezi sa Srebrenicom".[17874] Osim toga, tužilaštvo je tražilo izmjenu "Optužnice u vezi sa Srebrenicom" kako bi se u nju

[17867] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Nalog kojim se odobrava podnošenje izmijenjene optužnice i potvrđuje izmijenjena optužnica, 11. novembar 2002.
[17868] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Nalog o razdvajanju postupka protiv Ratka Mladića, 15. oktobar 2009.
[17869] *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmet br. IT-95-5/18-PT, Nalog o razdvajanju postupka protiv Ratka Mladića, 15. oktobar 2009., str. 2.
[17870] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-I, Zahtjev za izmjenu Izmijenjene optužnice i za naloge na osnovu pravila 53(A), 55 i 59*bis*(A), 10. maj 2010.; *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-I, Propratni materijal uz Zahtjev za izmjenu Izmijenjene optužnice i za naloge na osnovu pravila 53(A), 55 i 59*bis*(A), 10. maj 2010. (povjerljivo).
[17871] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Odluka u vezi s izmjenom Optužnice, 27. maj 2011.
[17872] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Tužiočeva Druga izmijenjena optužnica, 1. juni 2011.
[17873] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Objedinjeni zahtjev tužilaštva za razdvajanje Optužnice, za vođenje zasebnih suđenja i za izmjenu Optužnice u vezi sa Srebrenicom koja bi nastala razdvajanjem, 16. avgust 2011.
[17874] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Objedinjeni zahtjev tužilaštva za razdvajanje Optužnice, za vođenje zasebnih suđenja i za izmjenu Optužnice u vezi sa Srebrenicom koja bi nastala razdvajanjem, 16. avgust 2011., par. 1, 7-14, 23-25.

uvrstio zločin u Bišini.[17875] Pretpretresno vijeće je 13. oktobra 2011. odbilo zahtjev za razdvajanje predmeta, ali je odobrilo zahtjev tužilaštva za izmjenu optužnice kako bi se u nju uvrstio zločin u Bišini. Osim toga, Pretpretresno vijeće je naložilo tužilaštvu da u roku od sedam dana od zavođenja te odluke podnese Treću izmijenjenu optužnicu.[17876] Dana 20. oktobra 2011., tužilaštvo je podnijelo Treću izmijenjenu optužnicu.[17877]

5234. Na statusnim konferencijama održanim 25. avgusta, 6. oktobra i 10. novembra 2011., Pretpretresno vijeće je pozvalo tužilaštvo da smanji obim optužnice na osnovu pravila 73*bis*(D).[17878] Dana18. novembra 2011., tužilaštvo je podnijelo optužnicu s predloženim smanjenjem na osnovu pravila 73*bis*(D).[17879] Dana 2. decembra 2011., Pretpretresno vijeće je prihvatilo prijedlog tužilaštva u vezi sa smanjenjem obima njegove teze i naložilo mu da podnese izmijenjenu optužnicu.[17880] Dana 16. decembra 2011., tužilaštvo je podnijelo Četvrtu izmenjenu optužnicu, koja je postala važeća Optužnica u ovom predmetu.[17881]

Preliminarni podnesak

5235. Dana 12. septembra 2011., odbrana je dostavila podnesak u kojem je iznijela navode o nedostacima u formi Druge izmijenjene optužnice, tvrdeći da u optužnici nedostaju informacije na osnovu kojih je moguće identifikovati žrtve i utvrditi datume i lokacije.[17882] Dana 13. oktobra 2011., Pretpretresno vijeće je odbilo podnesak odbrane i, mada je potvrdilo da identitet žrtava nije relevantan za tezu, naložilo je tužilaštvu da do 1. novembra 2011. sastavi spisak identifikujućih informacija na osnovu toga što bi te

[17875] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Objedinjeni zahtjev tužilaštva za razdvajanje Optužnice, za vođenje zasebnih suđenja i za izmjenu Optužnice u vezi sa Srebrenicom koja bi nastala razdvajanjem, 16. avgust 2011., par. 1, 29-30; *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-I, Odluka u vezi s izmjenom Optužnice, 27. maj 2011., par. 17, 20.
[17876] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po objedinjenom zahtjevu tužilaštva za razdvajanje Optužnice, za vođenje zasebnih suđenja i za izmjenu Optužnice, 13. oktobar 2011., par. 42.
[17877] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Treća izmijenjena optužnica, 20. oktobar 2011.; *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Treća izmijenjena optužnica i Prilozi s incidentima, 20. oktobar 2011.
[17878] T. 64-65, 83, 97-98.
[17879] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Podnesci tužilaštva u vezi s redukcijama Optužnice na osnovu pravila 73*bis* (D), 18. novembar 2011.
[17880] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Odluka na osnovu pravila 73*bis*(D), 2. decembar 2011., par. 15.
[17881] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Četvrta izmijenjena optužnica i Prilozi s incidentima, 16. decembar 2011.
[17882] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Preliminarni podnesak odbrane s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, 12. septembar 2011., par. 5-16.

informacije pomogle odbrani u njenoj pripremi.[17883] Dana 1. novembra 2011., tužilaštvo je podnijelo spiskove žrtava u vezi s incidentima navedenim u Prilogu Treće izmijenjene optužnice.[17884] Ažurirani spisak žrtava u vezi s incidentima navedenim u Prilogu Četvrte izmijenjene optužnice podnesen je 16. decembra 2011.[17885] Nakon dodatnog podneska odbrane u vezi s formom optužnice, Pretresno vijeće je 30. novembra 2016. donijelo odluku kojom je odbilo navedeni podnesak.[17886]

Prepretresne pripreme, pretpretresni podnesci i podnesci na osnovu pravila 65ter

5236. U pretpretresnoj fazi postupka, pretpretresni sudija je redovno održavao sastanke i statusne konferencije na osnovu pravila 65*ter* kako bi pratio pripremu strana u postupku za suđenje, uključujući i status objelodanjivanja.[17887] Dana 10. februara 2012., tužilaštvo je podnijelo svoj spisak svjedoka i spisak dokaznih predmeta na osnovu pravila 65*ter*.[17888] Dana 24. februara 2012., tužilaštvo je dostavilo svoj Pretpretresni podnesak.[17889] Dana 3. aprila 2012., odbrana je dostavila svoj Pretpretresni podnesak.[17890]

Pravilo 73bis(C) i početak suđenja

5237. Dana 24. aprila 2012., Pretpretresno vijeće je odredilo tužilaštvu da može pozvati 413 svjedoka i dodijelilo mu je 200 sati za glavno ispitivanje.[17891] Tužilaštvo je iznijelo svoju uvodnu riječ 16. i 17. maja 2012.[17892] Prvi svjedok tužilaštva svjedočio je 9. jula

[17883] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po Preliminarnom prigovoru odbrane na formu Druge izmijenjene optužnice, 13. oktobar 2011., par. 8, 16.
[17884] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Podnesak tužilaštva sa spiskovima žrtava u vezi s incidentima navedenim u prilogu Treće izmijenjene optužnice, 1. novembar 2011.
[17885] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Spisak žrtava relevantnih za Četvrtu izmijenjenu optužnicu, 16. decembar 2011.
[17886] Odluka po Podnesku odbrane u kojem se navode nedostaci u formi optužnice, 30. novembar 2016.
[17887] V. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 18. juli 2011.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog o rasporedu na osnovu pravila 65*ter* za sastanke i statusne konferencije i Odluka o roku za objelodanjivanje na osnovu pravila 68(i), 1. septembar 2011.
[17888] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Spisak svjedoka tužilaštva, 10. februar 2012 (povjerljivo); *Tužilac protiv Ratka Mladića,*predmet br. IT-09-92-PT, Dodatni spisak svjedoka tužilaštva, 10. februar 2012. (povjerljivo); *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Spisak dokaznih predmeta tužilaštva, 10. februar 2012. (povjerljivo).
[17889] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Pretpretresni podnesak tužilaštva, 24. februar 2012.
[17890] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Pretpretresni podnesak odbrane, 3. april 2012.
[17891] T. 313-315.
[17892] T. 402-523;

2012.[17893] Dana 3. decembra 2013., Pretresno vijeće je tužilaštvu odobrilo dodatno vrijeme za izvođenje dokaza.[17894]

Okončanje dokaznog postupka tužilaštva i odluka na osnovu pravila 98bis

5238. Posljednji svjedok tužilaštva završio je svoje svjedočenje 12. decembra 2013.[17895] Tužilaštvo je okončalo svoj dokazni postupak 24. februara 2014., a Pretresno vijeće je zaključilo dokazni postupak tužilaštva 26. februara 2014.[17896] Pretresno vijeće je saslušavalo argumente na osnovu pravila 98*bis* od 17. do 19. marta 2014.[17897] Dana 15. aprila 2014., Pretresno vijeće je donijelo odluku na osnovu pravila 98*bis*, kojom je odbilo zahtjev za oslobađajuću presudu po svim tačkama Optužnice.[17898] Dana 24. jula 2014., Žalbeno vijeće je odbilo žalbu odbrane na odluku Pretresnog vijeća na osnovu pravila 98*bis*.[17899]

Početak dokaznog postupka odbrane

5239. Na konferenciji prije početka dokaznog postupka odbrane, održanoj 12. maja 2014., Pretresno vijeće je odbrani odobrilo 207,5 sati za izvođenje dokaza, odnosno istu količinu vremena koju je tužilaštvo upotrijebilo za svoj dokazni postupak, i odredilo 16. maj 2014. kao rok do kojeg odbrana treba dostaviti dopunjeni spisak svjedoka i objedinjeni spisak dokaznih predmeta.[17900] Odbrana je navela da neće iznijeti uvodnu riječ na početku svog dokaznog postupka i da optuženi ne želi dati izjavu na osnovu pravila 84*bis*.[17901] Prvi svjedok odbrane svjedočio je 19. maja 2014.[17902]

Ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva

5240. Dana 23. oktobra 2014., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva za ponovno otvaranje njegovog glavnog dokaznog postupka u svrhu izvođenja dokaza u

[17893] T. 537.
[17894] T. 20189-20191;
[17895] T. 20685.
[17896] Obavještenje tužilaštva o zaključenju dokaznog postupka, 24. februar 2014.; Nalog o rasporedu i zaključenju dokaznog postupka tužilaštva, 26. februar 2014.
[17897] T. 20716-20916.
[17898] T. 20918-20955;
[17899] *Tužilaštvo protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.4, Odluka po Interlokutornoj žalbi odbrane na odluku Pretresnog vijeća na osnovu pravila 98*bis*, 24. juli 2014.
[17900] T. 20992, 21004, 21024, 21033.
[17901] T. 21003.
[17902] T. 21049.

vezi s nedavno otkrivenom masovnom grobnicom u Tomašici.[17903] Dana 27. marta 2015., Pretresno vijeće je donijelo Odluku po Zahtjevu odbrane da se usvoji modalitet za ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva, kojom je predviđen privremeni prekid postupka u trajanju od četiri sedmice prije izvođenja dokaza u okviru ponovnog otvaranja dokaznog postupka tužilaštva.[17904] Dana 17. aprila 2015., Pretresno vijeće je odobrilo odbrani da uloži žalbu na odluku od 27. marta 2015. [17905] Žalbeno vijeće je odbilo Interlokutornu žalbu odbrane 22. maja 2015.[17906] Tužilaštvo je ponovo počelo s izvođenjem svojih dokaza 22. juna 2015. i okončalo svoj dokazni postupak 8. jula 2015.[17907]

Okončanje dokaznog postupka odbrane

5241. Dana 29. septembra 2015., Pretresno vijeće je odredilo 18. januar 2016. kao rok za podnošenje zahtjeva odbrane za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svjedoka.[17908] Dana 31. marta 2016., Pretresno vijeće je odredilo 15. april 2016. kao rok za podnošenje određenih dokumenata u vezi sa svjedočenjem svjedoka.[17909] Dana 26. aprila 2016., Pretresno vijeće je naložilo da svjedočenje preostalih svjedoka odbrane počne najkasnije u sedmici koja počinje 30. maja 2016.[17910] Dana 16. juna 2016., Pretresno vijeće je obavijestilo strane u postupku da će zvanično zaključiti dokazni postupak odbrane nakon što donese odluku po svim podnescima u vezi s izvođenjem dokaza.[17911] Tokom statusne konferencije održane 8. jula 2016., odbrana je najavila da više neće dostavljati podneske u vezi s izvođenjem dokaza nakon 22. jula 2016.[17912] Dana 15. avgusta 2016., Pretresno vijeće je odbilo zahtjev odbrane za produženje roka za dovođenje preostalih svjedoka.[17913] Posljednji svjedok odbrane zaključio je svoje svjedočenje 16. avgusta 2016.[17914]

[17903] Odluka po zahtjevu tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva, 23. oktobar 2014.
[17904] Odluka po Zahtjevu odbrane da se usvoji modalitet za ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva, 27. mart 2015.
[17905] Odluka po Zahtjevu odbrane za odobrenje da uloži žalbu na Odluku po Zahtjevu odbrane da se usvoji modalitet za ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva, 17. april 2015.
[17906] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.5, Odluka po intelokutornoj žalbi na Odluku Pretresnog vijeća od 27. marta 2015. u vezi s modalitetima ponovnog otvaranja dokaznog postupka tužilaštva, 22. maj 2015.
[17907] T. 36085, 36885.
[17908] T. 39449.
[17909] Prva zbirna odluka u vezi s dokaznim postupkom odbrane, 31. mart 2016., par. 2.
[17910] T. 43703.
[17911] T. 44211.
[17912] T. 44223.
[17913] Odluka po Zahtjevu odbrane za izmjenu roka za dovođenje svjedoka, 15. avgust 2016. (povjerljivo).
[17914] V. T. 44311.

5242. Dana 4. jula 2016., Pretresno vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo zahtjev odbrane "za pravično suđenje i pretpostavku nevinosti ili, alternativno, za poništenje suđenja".[17915] Dana 27. februara 2017., Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo interlokutornu žalbu na tu odluku.[17916]

5243. Dana 16. avgusta 2016., Pretresno vijeće je utvrdilo da nisu preostala nikakva daljnja pitanja u vezi s izvođenjem dokaza, da je odbrana okončala svoj dokazni postupak i da je stoga dokazni postupak odbrane zaključen.[17917] Dana 23. avgusta 2016., Pretresno vijeće je odbilo je zahtjev odbrane za "obrazloženje odluke" u vezi s tim.[17918]

Dokazi u postupku pobijanja i duplike

5244. Dana 16. avgusta 2016., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva za prihvatanje dokaza u svrhu pobijanja.[17919] Dana 2. septembra 2016., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva za odobrenje da povuče tri dokazna predmeta prihvaćena u postupku pobijanja i odbacilo zahtjev odbrane za prihvatanje dokaza u postupku duplike kao bespredmetan.[17920]

Završni pretresni podnesci i završne riječi

5245. Dana 9. septembra 2016., Pretresno vijeće je izdalo nalog o rasporedu kojim je zaključilo dokazni postupak u ovom predmetu.[17921] Dana 25. oktobra 2016., strane u postupku su podnijele svoje završne pretresne podneske.[17922] Dana 2. decembra 2016., Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo interlokutornu žalbu na nalog o rasporedu.[17923] Pretresno vijeće je saslušalo završne riječi strana u postupku od 5. do 15. decembra 2016.[17924]

[17915] Odluka po zahtjevu odbrane za pravično suđenje i pretpostavku nevinosti ili, alternativno, za poništenje suđenja, 4. juli 2016.
[17916] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.6, Odluka po Interlokutornoj žalbi na Odluku po zahtjevu odbrane za pravično suđenje i pretpostavku nevinosti, 27. februar 2017.
[17917] T. 44319.
[17918] Odluka po Zahtjevu odbrane za obrazloženje Odluke u vezi sa zaključenjem dokaznog postupka odbrane, 23. avgust 2016.
[17919] Odluka po Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza u postupku pobijanja, 16. avgust 2016; *Corrigendum* Odluke po Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza u postupku pobijanja, 18. avgust 2016.
[17920] Odluka po Zahtjevu odbrane za prihvatanje dokaza u postupku duplike i Zahtjevu tužilaštva za povlačenje dokaznih predmeta, 2. septembar 2016.
[17921] Nalog o rasporedu, 9. septembar 2016.
[17922] Završni podnesak tužilaštva, 25. oktobar 2016. (povjerljivo); Završni podnesak odbrane, 25. oktobar 2016. (povjerljivo).
[17923] Odluka po Interlokutornoj žalbi na Nalog o rasporedu, 2. decembar 2016.
[17924] T. 44323-44905.

Ponašanje optuženog tokom postupka

5246. Pretresno vijeće je tokom postupka optuženog usmeno upozorilo preko 150 puta zbog remetilačkog ponašanja.[17925] Aspekti tog remetilačkog ponašanja bili su komuniciranje s publikom u galeriji i obraćanje sudu preko reda.[17926] Pretresno vijeće je takođe upozorilo optuženog da će, ako se nastavi tako ponašati, biti udaljen iz sudnice.[17927] Optuženi je iz sudnice udaljen 17 puta tokom suđenja zbog remetilačkog ponašanja.[17928]

Zdravstveno stanje optuženog i raspored pretresa tokom suđenja

5247. Tokom suđenja, Pretresno vijeće je uspostavilo četiri režima podnošenja ljekarskih izvještaja u svrhu praćenja zdravstvenog stanja optuženog: (i) redovni izvještaji medicinskog stručnjaka; (ii) redovni izvještaji nadležnog ljekara PJUN-a; (iii) vanredni medicinski izvještaji PJUN-a koji se podnose samo kada se optuženi požalio na svoje zdravstveno stanje; i (iv) izvještaji PJUN-a koji se podnose samo kad je optuženi izostao s pretresa.[17929]

5248. Dana 16. novembra 2011., Pretresno vijeće je naložilo Sekretarijatu da organizuje kompletan ljekarski pregled optuženog i da o tome sastavi detaljan izvještaj.[17930] Dana 15. februara 2012., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev odbrane da se sjednice održavaju prijepodne i pozvalo je Sekretarijat da učini sve što može kako bi isplanirao jutarnje sjednice.[17931] Dana 12. jula 2013., Pretresno vijeće je odbilo zahtjev odbrane da sjednice tokom suđenja ne traju duže od ukupno četiri sata dnevno i da se raspored sjednica smanji sa pet na četiri četvorosatne sjednice sedmično, razdvojene danom odmora.[17932] Dana 22. avgusta 2013., Pretresno vijeće je odobrilo odbrani da uloži žalbu na njegovu odluku od 12. jula 2013.[17933] Dana 22. oktobra 2013., Žalbeno

[17925] V. npr., T. 211, 3102, 3479, 4262, 4805, 5761, 7695, 10148, 11376, 12161, 14572, 19346, 19363, 19376, 20234, 21292, 23690, 26000, 29480, 30453, 31415, 33120, 35423, 40671, 43556, 44194.
[17926] T. 36769, 38285.
[17927] T. 3728, 21801, 24693-24694, 27139, 27157, 33202, 33329, 33433, 35725, 42204, 43965, 44870.
[17928] T. 46-47, 2057, 3728, 4040-4041, 5081, 6416-6418, 7729-7730, 8832, 9564-9566, 9885-9888, 22032-22033, 22723, 29051-29052, 29090, 29788, 35159-35160, 35854.
[17929] T. 12016-12017, 24176-24177; Odluka o rasporedu pretresa tokom suđenja, 14. mart 2014.; Odluka po zahtjevu odbrane za izmjenu modaliteta suđenja, 13. mart 2013. (povjerljivo).
[17930] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Nalog za ljekarski pregled optuženog na osnovu pravila 74*bis*(D), 16. novembar 2011.
[17931] T. 1; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog o rasporedu, 15. februar 2012.
[17932] Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prilagođavanje rasporeda suđenja zdravstvenom stanju optuženog, 12. juli 2013. (povjerljivo).
[17933] Odluka po zahtjevima odbrane za ponovno razmatranje i za odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku po zahtjevu odbrane za prilagođavanje rasporeda suđenja, 22. avgust 2013.

vijeće je preinačilo odluku Pretresnog vijeća od 12. jula 2013., naložilo mu da usvoji četvorodnevni raspored zasjedanja na suđenju tokom ostatka dokaznog postupka tužilaštva i uputilo ga da ponovo procijeni to pitanje na početku dokaznog postupka odbrane.[17934] Dana 15. novembra 2013., u skladu s odlukom Žalbenog vijeća, Pretresno vijeće je naložilo Sekretarijatu da organizuje ljekarske preglede optuženog kako bi moglo ponovo ocijeniti raspored zasjedanja na suđenju prije početka dokaznog postupka odbrane.[17935] S obzirom na zaključke izvještaja medicinskih stručnjaka, Pretresno vijeće je 14. marta 2014. odbilo zahtjev odbrane za četvorodnevni raspored zasjedanja i naložilo petodnevni raspored zasjedanja tokom dokaznog postupka odbrane.[17936] Sekretarijat je 9. i 24. jula 2014. podnio dva dodatna izvještaja medicinskih stručnjaka.[17937] Uzimajući u obzir zaključke tih izvještaja medicinskih stručnjaka, Pretresno vijeće je 25. avgusta 2014. djelimično odobrilo zahtjev odbrane od 13. juna 2014. za trajno usvajanje četvorodnevnog rasporeda zasjedanja, pri čemu je kao slobodni dan privremeno odredilo petak.[17938]

Nalozi za slobodan prolaz

5249. U aprilu i maju 2014., Pretresno vijeće je odobrilo niz naloga za slobodan prolaz svjedoka odbrane na osnovu toga što član XVIII(1) Sporazuma o sjedištu Međunarodnog suda između Ujedinjenih nacija i Kraljevine Nizozemske predviđa zaštitu od krivičnog gonjenja u Kraljevini Nizozemskoj samo onim svjedocima koji se pojavljuju pred sudom na poziv Međunarodnog suda ili tužilaštva, ali ne i svjedocima koji se pojavljuju pred sudom na poziv odbrane. U skladu sa standardima pravičnog suđenja, uključujući i načelo jednakosti sredstava, Pretresno vijeće je odobrilo slobodan prolaz za više svjedoka odbrane kako bi obezbijedilo da pristupanje sudu svjedoka odbrane ne bude komplikovanije od pristupanja sudu svjedoka tužilaštva.[17939] Dana 21. maja 2014., Pretresno vijeće je izrazilo zabrinutost u vezi s brojem zahtjeva odbrane za

[17934] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.3, Odluka po Mladićevoj interlokutornoj žalbi u vezi s izmjenom rasporeda zasjedanja zbog zdravstvenog stanja, 22. oktobar 2013. (povjerljivo).
[17935] Nalog za ljekarski pregled optuženog na osnovu pravila 74*bis*, 15. novembar 2013.
[17936] Odluka o rasporedu pretresa tokom suđenja, 14. mart 2014.
[17937] Podnesak zamjenika sekretara s izvještajem ljekara, 9. juli 2014. (povjerljivo); Podnesak sekretara s izvještajem ljekara, 24. juli 2014. (povjerljivo).
[17938] T. 24701-24702; Obrazloženje Odluke o rasporedu pretresa tokom suđenja, 17. septembar 2014. (povjerljivo).
[17939] Nalozi za slobodan prolaz, 5. maj 2014. (povjerljivo).

slobodan prolaz i upozorilo je odbranu da je uslov za izdavanje naloga o slobodnom prolazu postojanje realnih bojazni od krivičnog gonjenja ili istrage.[17940]

[17940] T. 21224-21229.

B. Izvori i korištenje dokaza

Standard dokazivanja

5250. U skladu sa članom 21(3) Statuta, optuženi se smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivica. Na osnovu pravila 87(A) Pravilnika, standard za utvrđivanje krivice je dokazivanje van razumne sumnje. Mada u prvostepenoj presudi nije potrebno svaku pojedinu činjenicu dokazati van razumne sumnje,[17941] sve one činjenice koje su od ključnog značaja za obilježja krivičnog djela za koje se tereti moraju se dokazati van razumne sumnje da bi se donio zaključak o krivici u odnosu na to krivično djelo.[17942] Taj teret sve vrijeme suđenja ostaje na tužilaštvu.[17943] Optuženi mora biti oslobođen ako postoji bilo koje drugo razumno objašnjenje dokaza osim toga da je optuženi kriv.[17944] Pretresno vijeće je prilikom donošenja zaključaka primjenjivalo ovaj standard dokazivanja. Pretresno vijeće ima u vidu da su dokazi u mnogim slučajevima ukazivali na zaključak koji se činio veoma vjerovatnim. Međutim, u skladu s mjerodavnim standardom dokazivanja, Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo da li je takav zaključak bio jedini razuman zaključak.[17945]

Svjedoci

5251. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja ili su mu predočeni dokazi ukupno 592 svjedoka. Dana 24. aprila 2012., Pretresno vijeće je, na osnovu pravila 73*bis*(C) Pravilnika, odobrilo zahtjev tužilaštva za 200 sati za izvođenje dokaza posredstvom svjedoka.[17946] Dana 3. decembra 2013., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva da prekorači 200 sati kako bi dovršilo svjedočenje jednog svjedoka, uslijed čega je ukupan broj sati iznosio 207,5.[17947] Dana 12. maja 2014., Odbrani je odobren isti broj sati da

[17941] Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 174-175.
[17942] Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 20.
[17943] Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 22; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 7; Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, par. 14.
[17944] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.
[17945] V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 120, 128. Na primjer, to je često bio slučaj u odnosu na nacionalnost žrtava zločina.
[17946] T. 313-315.
[17947] T. 20189-20191, 21032-21033. V. takođe T. 34539, gdje je Pretresno vijeće tužilaštvu odobrilo dodatnih devet sati za ponovno otvaranje njegovog dokaznog postupka radi izvođenja dokaza o masovnoj

izvede svoje dokaze posredstvom svjedoka i ona je od 207,5 iskoristila gotovo 188,5 sati.[17948] Od ukupno 377 svjedoka o činjenicama i vještaka koji su pristupili Pretresnom vijeću, 169 je pozvalo tužilaštvo, a 208 odbrana.[17949]

5252. Pretresno vijeće je prihvatilo izjave svjedoka ili svjedočenja na osnovu pravila 92*bis, ter* i *quater* Pravilnika. Pretresno vijeće je prihvatilo pismene dokaze 187 svjedoka na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika.[17950] Pravilo 92*bis* Pravilnika dopušta prihvatanje pismenih dokaza kojima se dokazuje nešto drugo, a ne djela i ponašanje optuženog za koje se on tereti u optužnici, bez potrebe da svjedok lično bude prisutan u sudnici.[17951] Pretresno vijeće je prihvatilo pismene dokaze predložene na osnovu pravila 92*ter* Pravilnika u vezi s 299 svjedoka. Pravilo 92*ter* Pravilnika predviđa prihvatanje pismenih dokaza kojima se dokazuju djela i ponašanje optuženog za koje se on tereti u optužnici i, između ostalog, nalaže da svjedok bude prisutan u sudnici.[17952] Pravilo 92*quater* Pravilnika predviđa prihvatanje pismenih dokaza kojima se dokazuju djela i ponašanje optuženog za koje se on tereti u optužnici, u okolnostima kada svjedok nije dostupan ili nije u stanju da svjedoči iz razloga navedenih u tom pravilu, a koji uključuju smrt ili duševno stanje svjedoka.[17953] Pretresno vijeće je na osnovu tog pravila prihvatilo izjave i ranija svjedočenja 24 svjedoka koji nisu bili dostupni. Pretresno vijeće je takve pismene dokaze prihvatalo tek pošto se uvjerilo u njihovu pouzdanost.[17954] Prilikom ocjenjivanja, Pretresno vijeće je razmatralo da li su te izjave bile potkrijepljene drugim dokazima, da li su bile same po sebi dosljedne, zatim je razmatralo okolnosti u kojima su izjave date ili zabilježene, kao i to da li su one ikad bile predmet unakrsnog ispitivanja.[17955]

---

grobnici u Tomašici koja je upravo bila otkrivena, što se ne odražava u ukupnom broju sati koji je tužilaštvu odobren za njegov dokazni postupak.

[17948] T. 21032-21033.

[17949] Odbrana je pozvala jednu osobu da svjedoči i ona je pristupila Pretresnom vijeću, ali je odbila da svjedoči nakon što je Pretresno vijeće odbilo da za nju naloži zaštitne mjere. Shodno tome, Pretresno vijeće nije saslušalo svjedočenje te osobe, tako da je pred Pretresnim vijećem svjedočilo ukupno 208 svjedoka. V. T. 30269.

[17950] V. npr., Odluka po osamnaestom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis*, 23. septembar 2013.; Odluka po trideset prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis*, 13. februar 2014.; Odluka po Zahtjevu odbrane za prihvatanje izjave Dušana Đenadije na osnovu pravila 92*bis*, 29. oktobar 2015.; Odluka po Zahtjevu odbrane da se u spis uvrsti iskaz svjedoka GRM-065 na osnovu pravila 92*bis*, 14. januar 2016.

[17951] Pravilo 92*bis*(A) Pravilnika.

[17952] Pravilo 92*ter*(B) Pravilnika.

[17953] Pravilo 92*quater*(B) Pravilnika.

[17954] Pravilo 92*quater*(A) (ii) Pravilnika.

[17955] V. npr., Odluka po Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje izjave svjedoka RM-266 na osnovu pravila 92*quater*, 23. juli 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva da se prihvate dokazi Zaima Košarića i Đule Leke na osnovu pravila 92*quater*, 9. novembar 2012.; Odluka po Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje izjave

5253. Dana 12. decembra 2016., Pretresno vijeće je prihvatilo tri izjave svjedoka koje je odbrana ponudila na osnovu pravila 85(A)(vi) Pravilnika.[17956] Ovo pravilo predviđa izvođenje svih relevantnih informacija koje mogu pomoći pretresnom vijeću pri odmjeravanju odgovarajuće kazne ako optuženi bude proglašen krivim.[17957]

5254. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja 26 svjedoka putem video-konferencijske veze, na osnovu pravila 81*bis* Pravilnika. U svakoj prilici službenik suda je bio prisutan za vrijeme svjedočenja tih svjedoka. Jedna od posljedica odbijanja zahtjeva za saslušanje svjedoka putem video-konferencijske veze može biti, između ostalog, to da Vijeće neće saslušati to svjedočenje. Prilikom odlučivanja o tome da li bi saslušavanje svjedoka na taj način bilo u skladu s interesima pravde, Pretresno vijeće je uzelo u obzir niz faktora koji su se mijenjali zavisno od razloga koje je navela strana u postupku koja je tražila da svjedok bude saslušan putem video-konferencijske veze. Ti faktori obuhvatali su, između ostalog, značaj svjedočenja svjedoka, mogućnost strana u postupku da unakrsno ispitaju i direktno se suoče sa svjedokom, razloge zbog kojih svjedok nije voljan svjedočiti u Haagu, sposobnost strana u postupku da se pripreme za ispitivanje svjedoka, sposobnost Pretresnog vijeća da ocijeni ponašanje svjedoka, uticaj svjedočenja na ekspeditivnost suđenja zbog mogućih kašnjenja uzrokovanih tehničkim problemima, svjedokovo poimanje ozbiljnosti postupka, te sposobnost strana u postupku da izvedu dokaze posredstvom dotičnog svjedoka.[17958]

Vještaci

5255. U pravilu 94*bis* Pravilnika navedeni su uslovi za svjedočenje vještaka.[17959] Od ukupnog broja svjedoka koji su svjedočili u sudnici, 34 su bili vještaci. U većini slučajeva, Pretresno vijeće je odluku o stručnosti nekog svjedoka donijelo prije njegovog svjedočenja i pritom je uzelo u obzir to da li ta osoba, na osnovu nekog

---

svjedoka RM-265 na osnovu pravila 92*quater*, 4. oktobar 2014.; Odluka po zajedničkom zahtjevu za prihvatanje svjedočenja Jasmina Odobašića na osnovu pravila 92*quater*, 28. juli 2016.

[17956] T. 44723-44727.

[17957] Pravilo 85(A)(ii) Pravilnika.

[17958] V. npr., Odluka po zahtjevu tužilaštva da se svjedočenje svjedoka RM-088 sasluša putem video-konferencijske veze, 1. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva da se svjedočenje svjedoka RM-145 sasluša putem video-konferencijske veze, 7. septembar 2012.; Obrazloženje Odluke po zahtjevu tužilaštva da se svjedočenje svjedoka RM-284 sasluša putem video-konferencijske veze i Zahtjev upućen sekretarijatu, 10. maj 2013.; Odluka po Zahtjevu odbrane da se svjedočenje svjedoka Tomislava Delića sasluša putem video-konferencijske veze, 10. novembar 2014.; Odluka po Zahtjevu odbrane da se svjedočenje Joséa Cutiliera sasluša putem video-konferencijske veze, 12. novembar 2015.

[17959] Pravilo 94*bis* Pravilnika. Pretresno vijeće je razmotrilo podneske na osnovu pravila 92*ter* koji su se odnosili na vještake na osnovu pravila 94*bis* Pravilnika.

specijalizovanog znanja, vještine ili osposobljenosti, može pomoći Pretresnom vijeću da shvati sporno pitanje, kao i to da li sadržaj izvještaja tog vještaka spada u njegovu stručnu oblast. Pretresno vijeće je donošenje odluke o prihvatanju izvještaja vještaka odgađalo do trenutka kada je dotični vještak trebao da svjedoči i prihvatilo je izvještaje vještaka za koje je zaključilo da su relevantni i da imaju dokaznu vrijednost.[17960] Osim vještaka koji su svjedočili u sudnici, Pretresno vijeće je takođe prihvatilo izjavu jednog vještaka tužilaštva na osnovu pravila 94*bis*(C) Pravilnika, koje dopušta Pretresnom vijeću da prihvati svjedočenje vještaka, a da ne pozove tog svjedoka da lično svjedoči, pod uslovom da su ispunjeni određeni uslovi.[17961]

Prihvatanje dokaza

5256. Na osnovu pravila 89(C) Pravilnika, Pretresno vijeće je uvrstilo u spis dokumente za koje je utvrdilo da su relevantni i da imaju dokaznu vrijednost.[17962] Ti dokumenti su obuhvatali izvještaje o ekshumacijama, naloge, fotografije i (označene) mape, koji su bili ponuđeni u vezi sa svjedočenjima svjedoka ili bez posredstva svjedoka. Što se tiče dokumenta koji su ponuđeni bez posredstva svjedoka, Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir to da li je strana koja ih je ponudila jasno i konkretno pokazala gdje i kako se svaki od tih dokumenata uklapa u njenu tezu.[17963] Pretresno vijeće je prihvatilo ukupno 9.914 dokaznih predmeta.

Podnošenje dokumenata koji se odnose na kontekst

5257. Dana 13. januara 2016., Pretresno vijeće je donijelo odluku po zahtjevu tužilaštva da dokaze koji se odnose na kontekst podnese kao odgovor na zahtjeve odbrane za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svjedoka, umjesto da takve dokaze podnese u fazi postupka pobijanja. Pretresno vijeće je odlučilo da tužilaštvo

[17960] V. npr., Odluka po zahtjevu odbrane da se diskvalifikuje Richard Philipps kao vještak i da se zabrani tužilaštvu predočavanje njegovog izvještaja, 1. novembar 2012.; Odluka na osnovu pravila 94*bis* u vezi s predloženim vještakom Helgeom Brunborgom, 19. juli 2013.; Odluka u vezi s vještačenjem Zorana Stankovića na osnovu pravila 94*bis*, 6. april 2016.; Odluka o prihvatanju izvještaja i dodatka izvještaju Mitra Kovača, 30. maj 2016.; Odluka po Zahtjevu odbrane za uvrštavanje u spis izvještaja vještaka Subotića i Poparića i povezanih dokumenata, 9. juni 2016. Za primjere izvještaja vještaka koji su prihvaćeni u sudnici v. T. 4682, 5327-5329, 19474, 19806, 38152, 41982, 42188-42189, 43239-43240.
[17961] T. 13973-13975.
[17962] Pravilo 89(C) Pravilnika.
[17963] V. npr., Odluka po Prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: Mladićeve bilježnice, 25. septembar 2012., par. 12; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka: dio postupka koji se odnosi na Srebrenicu, 2. maj 2013., par. 7-10; Odluka po Osmom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka, 24. mart 2016., par. 7.

treba objasniti zašto je neophodno podnositi konkretne dokaze u fazi dokaznog postupka odbrane. Pretresno vijeće je odlučilo da će, tek pošto sasluša te argumente i eventualne argumente odbrane, odlučiti o tome da li će odobriti tužilaštvu da podnese te dokaze.[17964]

Smjernice o izvođenju i podnošenju dokaza

5258. Potaknuti obzirima veznim za vođenje postupka i u sklopu svojih obaveza na osnovu člana 20 Statuta i pravila 90(F) Pravilnika, Pretpretresno vijeće, i kasnije Pretresno vijeće, izdali su smjernice o tome kako izvoditi i podnositi dokaze.[17965] Pretresno vijeće je putem tih smjernica dalo objema stranama u postupku naznake o tome čemu će davati prednost u vezi s izvođenjem i podnošenjem dokaza.[17966] U smjernicama se navodi da su strane u postupku odgovorne za odabir najrelevantnijih dokaza i za jasno i razumljivo izvođenje svojih dokaza.[17967] Na primjer, Pretpretresno vijeće je naložilo stranama u postupku da izbjegavaju izvođenje dokaza koji se preklapaju s činjenicama o kojima je presuđeno i da će, ako budu izvodili takve dokaze, to morati jasno objasniti.[17968] U smjernicama se također navodi da strane u postupku trebaju ograničiti podnošenje zahtjeva na osnovu pravila 92*bis*, 92*ter i* 92*quater* na jednu izjavu svjedoka, dok je iznimno prihvatilo jednu ili više kratkih dopunskih izjava svjedoka koje su se odnosile na konkretna pitanja ili ispravke izvorne izjave.[17969] Što se tiče zahtjeva na osnovu pravila 92*bis* i 92*ter*, Pretresno vijeće je samo u vanrednim okolnostima prihvatalo transkripte svjedočenja iz nekog drugog predmeta, pod uslovom da su postojali uvjerljivi razlozi.[17970] Strana koja ih je podnosila trebala je da podnese samo one dijelove transkripta na koje se želi pozvati, uključujući eventualno dijelove koji su neophodni da bi se pružili kontekst ili objašnjenje, dok je druga strana u svom odgovoru na taj zahtjev trebala dodati sve one dijelove koje smatra relevantnim za ispravno razumijevanje svjedočenja svjedoka.[17971] Strane su morale da se suzdrže od redigovanja koje bi dovelo do izvođenja dokaza na način koji je obmanjujući.[17972]

[17964] Obrazloženje Odluke po zahtjevu tužilaštva za podnošenje dokumenata i Odluka po zahtjevu odbrane za odobrenje da uloži žalbu, 10. mart 2016., par. 1, 10, 12.
[17965] T. 106.
[17966] T. 526.
[17967] T. 106.
[17968] T. 204-206, 528-530.
[17969] T. 107-109, 321, 527.
[17970] T. 108, 527-528
[17971] T. 5407-5508. V. takođe Odluka po Zahtjevu tužilaštva da se uvrsti u spis svjedočenje svjedoka RM-266 na osnovu pravila 92*quater*, 23. juli 2012., par. 14.
[17972] T. 5407.

5259. Pretpretresno vijeće je takođe naložilo stranama u postupku da, načelno, broj dokaznih predmeta povezanih sa svjedočenjem za svjedoke na osnovu pravila 92*bis* ne bi trebao premašiti pet i da ti dokazni predmeti trebaju biti jasno izloženi i razmotreni u izjavi svjedoka. Pretpretresno vijeće se priklonilo stavu da zahtjevi na osnovu pravila 92*ter* ne trebaju obuhvatati nikakve dokazne predmete povezane sda svjedočenjem, već da bi dokazne predmete koje strane u postupku namjeravaju podnijeti posredstvom svjedoka na osnovu pravila 92*ter* trebalo izvesti u sklopu glavnog ispitivanja.[17973] Dokumentarne dokaze koji idu u prilog izjavi svjedoka treba ponuditi samo za vrijeme ponovnog ispitivanja i to onda kada je relevantan dio izjave bio osporen tokom unakrsnog ispitivanja.[17974]

5260. Što se tiče nuđenja dokaza bez posredstva svjedoka, Pretpretresno vijeće je uputilo strane u postupku da dokumentarne dokaze ponude, po mogućnosti, u sudnici posredstvom svjedoka koji bi mogli dati odgovarajući kontekst, dok bi zahtjevi za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka bili prihvaćeni samo u iznimnim slučajevima i za ograničenu količinu dokumenata.[17975] S obzirom na to da je Pretpretresno vijeće bilo sklono tome da zahtjeve za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka prima u kasnijoj fazi postupka, ono je prihvatilo prijedlog tužilaštva da podnese zahtjeve za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka na kraju izvođenja neke pojedinačne komponente njegove teze, kada strana koja podnosi zahtjeve stekne uvid u to da dokumentarni dokazi nisu mogli biti ponuđeni posredstvom nijednog svjedoka.[17976]

Usaglašene činjenice

5261. Dana 25. avgusta 2011., tokom pretpretresne faze postupka, Pretpretresno vijeće je podstaklo strane u postupku da identifikuju pitanja oko kojih se ne spore.[17977] Strane su podnijele zajedničke podneske o usaglašenim činjenicama 19. septembra i 25.

[17973] T. 109, 530-532.
[17974] T. 320.
[17975] T. 109-110.
[17976] T. 110, 235-237.
[17977] T. 63-64.

novembra 2011., te 6. januara, 10. februara, 16. marta, 27. aprila i 6. jula 2012.[17978] Dana 4. juna 2013. i 6. juna 2016., strane su podnijele zajedničke podneske o usaglašenim činjenicama koji se odnose na to gdje se optuženi nalazio u periodu od 14. do 17. jula 1995., a 4. marta 2016., strane su podnijele zajednički podnesak o usaglašenim činjenicama koji se odnosi na ispravku koordinata lokacije Godinjske Bare.[17979] Tokom suđenja, strane su se kroz dogovore u sudnici usaglasile o drugim činjenicama.[17980]

Činjenice o kojima je presuđeno

5262. Nakon što su se strane sporazumjele o obrascu podneska tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno,[17981] te u skladu sa smjernicama Pretpretresnog vijeća,[17982] tužilaštvo je 9. decembra 2011. dostavilo podnesak kojim je od Pretpretresnog vijeća zatražilo da formalno primi na znanje određene činjenice o kojima je presuđeno. Pretpretresno vijeće je donijelo četiri zasebne odluke po podnesku tužilaštva od 9. decembra u kojima je razmotrilo dodatke tom podnesku i proceduru u vezi s dokazima u postupku pobijanja. Te odluke donijete su 28. februara, 21. marta, 13. aprila i 2. maja 2012. i njima je formalno primljeno na znanje približno 2.000 činjenica o kojima je presuđeno.[17983] Nakon interlokutorne žalbe odbrane na tri odluke Pretresnog

[17978] T. 63, 77; *Tužilaštvo protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo s povjerljivim dodatkom A), 19. septembar 2011.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Drugi zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo), 25. novembar 2011.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Treći zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo), 6. januar 2012.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Četvrti zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo), 10. februar 2012.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Peti zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo s povjerljivim dodacima A i B, 16. mart 2012.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Šesti zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo s povjerljivim dodatkom A), 27. april 2012; Sedmi zajednički podnesak o napretku pregovora o usaglašenim činjenicama (povjerljivo s povjerljivim dodatkom A), 6. juli 2012.

[17979] Zajednički podnesak o usaglašenim činjenicama (mjesta gdje je Mladić bio od 14. do 17. jula 1995.), 4. juni 2013.; Zajednički podnesak o usaglašenim činjenicama (ispravka koordinacija lokacije Godinjske Bare), 4. mart 2016.; Zajednički podnesak revidiranih usaglašenih činjenica (mjesta gdje je Mladić bio od 14. do 17. jula 1995.), 6. juni 2016.

[17980] V. npr., T. 1105, 16253-16254, 20631-20632, 29075.

[17981] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Prijedlog obrasca zahtjeva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 20. oktobar 2011.

[17982] T. 102-103.

[17983] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Prva odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 28. februar 2012.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Druga odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 21. mart 2012.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Treća odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 13. april 2012.; Četvrta odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja, 2. maj 2012. Tokom sudskog

vijeća, Žalbeno vijeće je 12. novembra 2013. naložilo Pretresnom vijeću da iz spisa ukloni 61 činjenicu o kojoj je presuđeno.[17984] Pretresno vijeće je, shodno tome, 13. novembra 2013. povuklo svoje formalno primanje na znanje tih činjenica.[17985] Tužilaštvo je preformulisalo neke činjenice u skladu s odlukom Žalbenog vijeća od 12. novembra i zatražilo od Pretresnog vijeća da formalno primi na znanje 24 od 61 činjenice o kojima je presuđeno. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje 12 od tih predloženih činjenica o kojima je presuđeno.[17986]

Formalno primanje na znanje autentičnosti dokumenata

5263. Na osnovu pravila 94(B) Pravilnika, Pretresno vijeće je odlučilo da formalno primi na znanje autentičnost dokumentarnih dokaza koji su uvršteni u spis u prethodnim postupcima.[17987] Prilikom donošenja te odluke, Pretresno vijeće je uzelo u obzir to da li je strana koja je to zatražila pokazala da su relevantni dokumenti bili podneseni kao dokazi pred Međunarodni sud, da li je u prethodnim postupcima zaključeno da su oni autentični i da li su relevantni za ovaj predmet.[17988]

Javnost postupka

5264. Optuženi pred Međunarodnim sudom imaju pravo na javni postupak. To pravo nije apsolutno. Statut i Pravilnik predviđaju zaštitu žrtava i svjedoka,[17989] kao i zaštitu

---

postupka, Pretresno vijeće je *proprio motu* formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, v. Odluka o *proprio motu* formalnom primanju na znanju dvije činjenice o kojima je presuđeno, 5. juni 2012. Dana 15. januara 2016., tužilaštvo je podnijelo obavještenje u kojem je pojasnilo zbog čega se oslanja na činjenicu o kojoj je presuđeno br. 1233, koju je Pretresno vijeće formalno primilo na znanje u svojoj odluci od 28. februara 2012, v. Obavještenje tužilaštva u vezi s činjenicom o kojoj je presuđeno br. 1233, 15. januar 2016.

[17984] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Odluka po Žalbi Ratka Mladića na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 12. novembar 2013. godine.

[17985] T. 19228.

[17986] Odluka po Zahtjevu tužilaštva u skladu s Odlukom Žalbenog vijeća u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, 30. januar 2014.

[17987] Odluka po Prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: Mladićeve bilježnice, 25. septembar 2012.; Odluka po Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka: dio postupka koji se odnosi na Srebrenicu, 2. maj 2013.; Odluka po Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: odlomci iz audio-snimaka u vezi s Mladićem, 18. septembar 2013.

[17988] V. npr., Odluka po Prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: Mladićeve bilježnice, 25. septembar 2012., par. 5, 7-11.

[17989] Čl. 22 Statuta i Pravilo 75 Pravilnika.

nacionalne bezbjednosti država[17990] ili javnog reda.[17991] U ovom predmetu zaštitne mjere primjenjene su na 137 svjedoka.

Tumačenje Optužnice: Incidenti iz priloga Optužnici i incidenti koji nisu navedeni u prilozima Optužnici

5265. U svom Završnom podnesku, odbrana je iznijela argument da postoje nedostaci u formi Optužnice.[17992] Ona je ustvrdila da se, u svrhu izricanja eventualne osuđujuće presude optuženom, zločini na kojima se temelji svih jedanaest tačaka Optužnice svode na 106 incidenata iz priloga Optužnici. Zbog toga su neke tačke Optužnice djelimično manjkave.[17993] Odbrana je ustvrdila da su tačke 7 i 8, koje se odnose na deportaciju i prisilno premještanje, potpuno manjkave s obzirom na to da u njima nije identifikovan nijedan incident iz priloga Optužnici, te im stoga nedostaje činjenična osnova.[17994] Prema riječima odbrane, odluka Pretresnog vijeća na osnovu pravila 73*bis*(D) mora se tumačiti tako kao da ona isključuje sve zločine osim onih koji su navedeni u prilozima A-G Optužnici i krivičnog djela uzimanja talaca.[17995] Odbrana je ustvrdila da u vezi s krivičnim djelom uzimanja talaca nije potreban nikakav prilog Optužnici, budući da se tačka 11 "zasniva na jednom skupu činjenica koji nije podložan uvrštavanju ni u jedan Prilog" i da "počiva na činjenicama koje su, u realnosti, izložene u tekstu Optužnice umjesto u prilozima Optužnice".[17996] Odbrana je tvrdi da se oslonila na to tumačenje u vezi s obimom predmeta, kako zbog navodnih izjava tužilaštva tokom faze postupka na osnovu pravila 73*bis*(D), tako i zbog navodne potvrde tog tumačenja od strane Vijeća u odluci koju je donijelo na osnovu pravila 73*bis*(D).[17997] Tužilaštvo je ustvrdilo da je smanjenje njegove teze u fazi postupka vođenoj na osnovu pravila 73*bis*(D) bilo ograničeno na smanjenje određenih incidenata navedenih u *Prilozima* Optužnici i ništa više od toga.[17998]

[17990] Pravilo 54*bis*(F) Pravilnika.
[17991] Pravilo 79(A)(i) Pravilnika.
[17992] Završni podnesak odbrane, par. 8-33.
[17993] Završni podnesak odbrane, par. 8-17, 20(h), 23-33.
[17994] Završni podnesak odbrane, par. 28-31.
[17995] Završni podnesak odbrane, par. 11-12, 22.
[17996] Završni podnesak odbrane, par. 22. Međutim, odbrana navodi da nužno ne prihvata to da je tačka 11 dovoljno obrazložena.
[17997] Završni podnesak odbrane, par. 13-23.
[17998] T. 44384 ("I na kraju, g. predsjedniče, časni sude, dozvolite mi da se ukratko osvrnem argument na osnovu pravila 73*bis*, odnosno još jednu tvrdnju odbrane koja, iskreno, nema veze sa stvarnošću. Smanjenje na osnovu pravila 73*bis* u ovom predmetu očito se odnosi na incidente navedene u prilozima Optužnici, kao što se vidi već iz prvog paragrafa podneska tužilaštva. Nakon što je u paragrafu 1 objasnilo o kojim "krivičnim djelima navedenim u prilozima Optužnici" će izvoditi dokaze, tužilaštvo je u paragrafu 7 ponovo napomenulo da je identifikovalo "krivična djela navedena u prilozima Optužnici" o

5266. Dana 25. oktobra 2016., Odbrana je podnijela podnesak u kojem je takođe iznijela argument da postoje nedostaci u formi Optužnice.[17999] Pretresno vijeće ponavlja, kao što je objasnilo u odluci u kojoj je odbilo taj podnesak, da odbrana može osporiti optužnicu na dva načina: (a) u pretpretresnoj fazi postupka, u obliku preliminarnog podneska na osnovu pravila 72 Pravilnika, za navodne nedostatke u tekstu optužnice; ili (b) u pretresnoj fazi postupka, ulaganjem prigovora na prihvatanje dokaza, kada navodni nedostaci postanu očiti zbog dokaznog materijala o pravno relevantnim činjenicama koje je ponudilo tužilaštvo.[18000] U vezi sa stavkom (a), odbrana je 12. septembra 2011. podnijela preliminarni podnesak u kojem je uložila prigovor na formu tada važeće Optužnice.[18001] Dana 13. oktobra 2011., Pretpretresno vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo taj preliminarni podnesak na osnovu toga što Optužnica nije bila manjkava.[18002] U vezi sa stavkom (b), odbrana nije navela nijedan dokaz o navodnim novim pravno relevantnim činjenicama koje je tokom suđenja izvelo tužilaštvo u vezi s kojima iznosi prigovor i, shodno tome, nije odabrala tu alternativu.

5267. Pretresno vijeće takođe ponavlja, kao što je ranije pojasnilo, da je u fazi postupka na osnovu pravila 73*bis*(D) odobrilo izmjene Optužnice kako bi se odredio broj incidenata navedenih u *prilozima* Optužnici, ali da ta njegova odluka nije uticala na druge incidente iz djelokruga Optužnice, koji su, shodno tome, ostali dio Optužnice i u njoj sadržanih navoda.[18003] Izmjene Optužnice obuhvatile su brisanje 90 incidenata is

---

kojima će izvoditi dokaze i da neće izvoditi dokaze o preostalim krivičnim djelima koja su prethodno bila navedena u prilozima Optužnici, što je za posljedicu imalo smanjenje obima teze. Nakon toga, Pretresno vijeće je usvojilo prijedlog i naložilo tužilaštvu da podnese izmijenjenu optužnicu u skladu s odlukom, što je tužilaštvo i učinilo.").

[17999] Podnesak odbrane u kojem se navode nedostaci u formi optužnice, 25. oktobar 2016.

[18000] V. Odluka po podnesku odbrane u kojem se navode nedostaci u formi Optužnice, 30. novembar 2016.; Odluka po Zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po zahtjevu odbrane u kojem se navode nedostaci u formi Optužnice, 23. februar 2017.

[18001] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Preliminarni podnesak odbrane s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, 12. septembar 2011. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Druga izmijenjena optužnica, 1. juni 2011.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Zahtjev Ratka Mladića za produženje roka za podnošenje preliminarnog podneska, 12. avgust 2011. (povjerljivo); *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odgovor tužilaštva na Zahtjev za produženje roka, 23. avgust 2011.; T. 59; *Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br.* IT-09-92-PT, Odgovor tužilaštva na Preliminarni podnesak odbrane s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, 26. septembar 2011; *Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br.* IT-09-92-PT, Zahtjev odbrane za podnošenje replike u prilog Preliminarnog podneska s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, s Dodatkom A, Replika odbrane u prilog Preliminarnog podneska s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, 30. septembar 2011.

[18002] *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po preliminarnom prigovoru odbrane na formu druge izmijenjene Optužnice, 13. oktobar 2011.

[18003] Odluka po Zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po Zahtjevu odbrane u kojem se navode nedostaci u formi Optužnice, 23. februar 2017. V. *Tužilac protiv Ratka Mladića,* predmet br. IT-09-92-PT, Odluka na osnovu pravila 73*bis*(D), 2. decembar 2011., par. 12, 14-15.

priloga A-G Optužnici, što je, kako je tužilaštvo potvrdilo, imalo sljedeće posljedice: "Navodi i tekst koji su precrtani jednom linijom su povučeni, nevažeći i više nemaju pravnog efekta."[18004] Ti precrtani incidenti stoga više nisu bili dio optužbi u Optužnici i Pretresno vijeće ih nije razmatralo, mada je tužilaštvu odobrilo da u određenim okolnostima o njima izvodi dokaze.[18005]

5268. Na osnovu gore navedenog, i usprkos činjenici da u ovoj fazi postupka nije moguće iznijeti prigovore na Optužnicu, Pretresno vijeće, u svrhu obrazloženja, iznosi sljedeća opažanja u vezi s "incidentima koji nisu navedeni u prilozima Optužnici", kako se u njoj tereti optuženi.

5269. Navodi o zločinima koji nisu nabrojani u prilozima A-G Optužnici mogu se neformalno smatrati "incidentima koji nisu navedeni u prilozima Optužnici". Pitanje da li je neki zločin za koji se tereti naveden u prilogu Optužnici ili ne nije pitanje koje određuje da li je optužnica manjkava. Kao što je utvrđeno u sudskoj praksi, ključno pitanje je to da li su pravno relevantne činjenice u dovoljnoj mjeri obrazložene u skladu s mjerodavnim pravom.[18006] Pretresno vijeće podsjeća da je u odluci Pretpretresnog vijeća od 13. oktobra 2011. po preliminarnom podnesku na osnovu pravila 72 zauzet stav da ne postoje formalni uslovi u vezi s načinom na koji treba izložiti relevantne informacije (kao što je identitet žrtava) u optužnici, kao ni obaveza da uz optužnicu stoji dodatak ili prilog.[18007] Na tu odluku Pretpretresnog vijeća po preliminarnom podnesku strane u postupku nisu podnijele žalbu.

5270. U prilozima Optužnici nije konkretno naveden cijeli niz krivičnih djela za koje se optuženi tereti, na primjer: deportacija, prisilno premještanje, nečovječno postupanje, pljačkanje, mjere diskriminacije i prisilni rad. Određeni broj krivičnih djela za koje se tereti djelimično je nabrojan u prilozima Optužnici, na primjer: uništavanje, terorisanje i protivpravni napadi i ubistvo. To nabrajanje nije sveobuhvatno, na što upućuju

[18004] Optužnica, fusnota 1.
[18005] U svojoj odluci na osnovu pravila 73*bis*(D), Vijeće je zaključilo da "[n]e nameće strogu zabranu tužilaštvu da izvodi dokaze o incidentima za koje je predložilo da budu izostavljeni ako smatra da je to potrebno za dokazivanje nekog elementa optužbe u tački Optužnice. Tužilaštvo bi takve dokaze trebalo predložiti podnescima na osnovu pravila 65*ter* i konkretno objasniti zašto su značajni za tezu tužilaštva. Vijeće napominje da optuženi ne može biti osuđen za krivična djela koja su bila izostavljena na osnovu pravila 73*bis*(D) Pravilnika."
[18006] V. npr., Odluka po preliminarnom prigovoru odbrane na formu Druge izmijenjene Optužnice, 13. oktobar 2011.
[18007] Odluka po preliminarnom prigovoru odbrane na formu Druge izmijenjene Optužnice, 13. oktobar 2011., par. 8.

formulacije poput "uključujući",[18008] "ilustrativne primjere",[18009] "kao i",[18010] i "uključujući, između ostalog".[18011] Pretresno vijeće dalje napominje da je u Optužnici detaljno naveden dovoljan broj pravno relevantnih činjenica, kao što su podaci koji se odnose na žrtve, datume i lokacije za svaki incident, bez obzira na to da li je on naveden u nekom od Priloga Optužnici ili ne. Te pravno relevantne činjenice ograničavaju djelokrug relevantne optužbe.[18012] Ovo tumačenje Pretresnog vijeća dosljedno je ranijem tumačenju formulacija koje su upotrebljene u Optužnici.[18013] Shodno tome, tumačenje formulacija Optužnice od strane Pretresnog vijeća ostalo je nepromijenjeno, u skladu je s jasnim kontekstom u kojem se koriste usko ili široko definisane formulacije, i zavisi od pravno relevantnih činjenica koje ograničavaju djelokrug optužbe.

Uzimanje u obzir činjenica o kojima je presuđeno

5271. U pretpretresnoj fazi ovog predmeta, Pretpretresno vijeće je iznijelo svoj stav o pristupu činjenicama o kojima je presuđeno u "Četvrtoj odluci po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja".[18014] Strane u postupku nisu tražile ponovno razmatranje te odluke ni odobrenje radi ulaganja žalbe na nju. Shodno tome, Pretresno vijeće je nastavilo postupak slijedeći ovu odluku u odnosu na stav prema činjenicama o kojima je presuđeno.

5272. Formalnim primanjem na znanje neke činjenice o kojoj je presuđeno, vijeće utvrđuje osnovanu pretpostavku o tačnosti te činjenice, koju stoga ne treba ponovo dokazivati na suđenju, ali koja se, kao predmet te pretpostavke, može pobijati na

[18008] Optužnica, par. 46, 59(j), 62,
[18009] Optužnica, par. 81.
[18010] Optužnica, par. 39, 62.
[18011] Optužnica, par. 46.
[18012] V. npr., usko definisane formulacije u Optužnici, par. 58, koje se odnose na navodni progon bosanskih Muslimana iz Srebrenice.
[18013] V. npr., Privremena odluka u vezi s izvještajima vještaka Mileta Poparića i Zorice Subotić, 17. septembar 2015., gdje je Pretresno vijeće u vezi s paragrafom 81 Optužnice smatralo da "[p]rema Optužnici, za ilustraciju, konkretni incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja koji su bili dio kampanje uključuju, ali nisu ograničeni na incidente navedene u Prilogu F i G Optužnice". V. npr., odluku Pretresnog vijeća na osnovu pravila 98*bis* od 15. aprila 2014., u kojoj je zaključilo da je "[u]ništavanje vjerskih objekata dio jednog od sedam djela u osnovi progona za optužbu u dijelu predmeta koji se odnosi na opštine. Drugi dio tog djela koji je osnova za optužbu odnosi se na uništavanje javne i privatne imovine."
[18014] *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Četvrta odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja, 2. maj 2012.

suđenju.[18015] Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno ne prebacuje konačni teret uvjeravanja, koji i dalje ostaje na tužilaštvu.[18016] Njime se podstiče sudska ekonomičnost tako što se izbjegava potreba da se u glavnom ispitivanju izvode dokazi u prilog nekoj činjenici o kojoj je već bilo presuđeno.[18017] Formalno primanje na znanje neke činjenice o kojoj je presuđeno ograničeno je na samu činjenicu i nije potrebno da pretresno vijeće primi na znanje dokaze na koje se prethodno vijeće oslonilo da bi utvrdilo tu činjenicu. Izvođenje dokaza koji su u suprotnosti s nekom činjenicom o kojoj je već presuđeno treba posmatrati kao korak ka ponovnom pokretanju dokazne debate o pitanjima koja su obrađena u toj činjenici o kojoj je već presuđeno.

5273. Pretresno vijeće je analiziralo dokaze i, kao prvo, razmotrilo da li su dokazi u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno. Pretresno vijeće je zahtijevalo da dokazi po svom značenju budu nedvosmisleni kako bi se moglo reći da su "u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno". Na primjer, smatralo se da dokazi koji upućuju na puke mogućnosti ne dosežu taj prag.[18018] Drugim riječima, puka naznaka mogućnosti alternativnih scenarija nije sama po sebi dovoljna osnova za ponovno otvaranje dokazne debate. Protivrječnost može da postoji onda kada se izvedu dokazi o nekom konkretnom alternativnom scenariju umjesto puke naznake o tome da postoji jedan ili više alternativnih scenarija, ili kada se nedvosmisleno pokaže da se mora razumno isključiti da je scenario koji je naveden u činjenici o kojoj je presuđeno istinit.

5274. Pretresno vijeće je imalo u vidu da dokazi koji su u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno ne pobijaju automatski činjenicu o kojoj je presuđeno. Pretpostavku tačnosti činjenice o kojoj je presuđeno mogu pobiti isključivo "pouzdani i vjerodostojni" suprotni dokazi.[18019] Prilikom utvrđivanja da li neki dokaz pobija

[18015] *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi optužbe na odluku Pretresnog veća po predlogu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno od 10. aprila 2003., 28. oktobar 2003., str. 4.
[18016] V. *Tužilac protiv Karemere i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73(C), Odluka po interlokutornoj žalbi tužioca na Odluku o formalnom primanju na znanje, 16. juni 2006., par. 42.
[18017] V. *Tužilac protiv Karemere i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73.17, Odluka po žalbi Josepha Nzirorere na Odluku o prihvatanju dokaza kojima se pobijaju činjenice o kojima je presuđeno, 29. maj 2009., par. 20.
[18018] Na primjer, ako se u činjenici o kojoj je presuđeno kaže da je "B ubio C", a Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o tome da je "C možda/vjerovatno ubijen od strane A". V. s tim u vezi takođe poglavlje 5.3.6.
[18019] *V. Tužilac protiv Karemere i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73(C), Odluka po interlokutornoj žalbi tužilaštva na Odluku o formalnom primanju na znanje, 16. juni 2006., par. 42-49. V. takođe *Tužilac protiv Dragomira Miloševića*, predmet br. IT-98-29/1-AR73.1, Odluka po interlokutornim žalbama na Odluku Pretresnog vijeća po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno i tužiočevom katalogu činjenica o kojima su se strane složile, 26. juni 2007., par. 16-17.

pretpostavku tačnosti, Pretresno vijeće je vodilo računa o tome da svoju analizu pouzdanosti ograniči samo na taj dokaz i da ga ne odmjerava u odnosu ni na jedan drugi dokaz koji potkrepljuje relevantnu činjenicu o kojoj je presuđeno. Svaki drugačiji postupak bio bi ravan preuranjenom ponovnom otvaranju dokazne debate i stoga bi potkopao samu svrhu činjenica o kojima je presuđeno.

5275. Budući da se same činjenice ne mogu odmjeravati u odnosu na dokaze, nakon što neka činjenica o kojoj je presuđeno bude pobijena, strani u postupku koja je prva predočila tu činjenicu o kojoj je presuđeno mora se omogućiti da podnese dokaze u prilog spornoj činjenici. Ti dokazi će potom biti odmjereni u odnosu na dokaze koji su predočeni da bi pobili činjenicu o kojoj je presuđeno. Time se ponovo uspostavlja situacija u kojoj Pretresno vijeće odmjerava dokaze i samo donosi zaključke u vezi s pitanjem o kojem se govori u činjenici o kojoj je presuđeno.[18020] Tokom izvođenja dokaza, odbrana nema obavezu najaviti da eventualno namjerava osporiti neku činjenicu o kojoj je presuđeno tako što će uputiti na tu činjenicu.[18021] Takvo pozivanje moglo bi doprinijeti ekspeditivnosti suđenja, ali Pretresno vijeće nije obavezno razmatrati da li je neka činjenica o kojoj je presuđeno bila pobijena.

5276. Pretresno vijeće je razmatranju dokaza u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno pristupilo na poseban način. Kada su se dokazi preklapali i bili u saglasju sa činjenicama o kojima je presuđeno, što znači da bi oslanjanje na dokaze dovelo do istog činjeničnog zaključka koji je već sadržan u činjenicama o kojima je presuđeno, Pretresno vijeće je zaključilo da su dokazi "u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno" i nije dalje iscrpno rezimiralo te dokaze.[18022] U situacijama kada su dokazi sadržali dodatne relevantne pojedinosti koje nisu bile navedene u činjenicama o kojima je presuđeno, Pretresno vijeće je te dokaze saželo i razmotrilo u svrhu donošenja zaključaka. Kada su dokazi protivrječili činjenicama o kojima je presuđeno, Pretresno vijeće je načelno te dokaze sažimalo i konkretno razmatralo da li su oni dovoljno pouzdani da pobiju činjenice o kojima je presuđeno ili ne. Kada je svjedočenje nekog svjedoka uglavnom protivrječilo činjenicama o kojima je presuđeno, ali je u nekim dijelovima uključivalo informacije koje su se preklapale i bile u skladu s činjenicama o

[18020] Četvrta odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja, 2. maj 2012.
[18021] Četvrta odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja, 2. maj 2012., fusnota 31; T. 21047.
[18022] Međutim, Pretresno vijeće je upućivalo na dokaze za koje je zaključilo da su u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.

kojima je presuđeno, Pretresno vijeće je koristilo formulaciju "dokazi su djelimično u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno".

5277. O posebnoj kategoriji dokaza, koji bi se mogli posmatrati kao dokazi koji su u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno, nije vođena eksplicitna rasprava u zaključcima Pretresnog vijeća.[18023] Što se tiče te kategorije, Pretresno vijeće je smatralo da, čak i ako se moglo zaključiti da su ti dokazi u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno, oni nisu bili u dovoljnoj mjeri pouzdani da bi pobili činjenice o kojima je presuđeno.[18024] S obzirom na to da su dokazi iz te kategorije bili relevantni za brojne incidente, Pretresno vijeće se suzdržalo od ponavljanja te konstatacije u svakom od zaključaka.

Odmjeravanje dokaza

5278. Pretresno vijeće je razmotrilo optužbe protiv optuženog u svjetlu svih dokaza koje je prihvatilo tokom suđenja. Dokaze je ocijenilo u skladu sa Statutom, Pravilnikom i praksom Međunarodnog suda. Kad u tim izvorima nisu pronađene konkretne smjernice, Pretresno vijeće je odluke u vezi s dokazima donosilo na način koji najviše ide u prilog pravičnom presuđivanju o predmetu, u skladu s duhom Statuta i s opštim pravnim načelima.[18025]

5279. Prilikom ocjenjivanja dokaza, Pretresno vijeće je uzimalo u obzir vjerodostojnost i pouzdanost svjedoka, koji su ponekad varirali za razne dijelove njihovih svjedočenja. Vijeće je uzimalo u obzir držanje svjedoka koji su svjedočili u sudnici. Nadalje, uzimalo je u obzir lične prilike svjedoka, uključujući njihovu eventualnu umiješanost u događaje i strah od samoinkriminacije, odnos svjedoka s optuženim, te da li je svjedok imao neki dublji motiv koji bi mogao uticati na njegovu vjerodostojnost i pouzdanost. Pretresno vijeće takođe je ocjenjivalo dosljednost svjedočenja svakog pojedinog svjedoka, kao i

[18023] Ova kategorija se posebno odnosi na dokumente koji su osnova za izvještaje vještaka Ewe Tabeau. Na primjer, određena forenzička dokumentacija, kao što su dokumenti o "Okolnostima smrti" ili "Izvještajima o smrti", sadržala je informacije o datumu, mjestu ili okolnostima smrti neke žrtve. Te informacije poticale su uglavnom od rođaka ili prijatelja žrtava, koji nisu bili očevici nijednog od zločina ili u najmanju ruku nisu naveli nikakav izvor svojih saznanja, te stoga nisu imali čvrstu osnovu za davanje pouzdanih informacija o tome.
[18024] Pretresno vijeće je u takvim slučajevima koristilo formulaciju: "dokazi ne pobijaju činjenice o kojima je presuđeno".
[18025] Pravilo 89(B) Pravilnika.

druge karakteristike svakog pojedinog svjedočenja, te da li su postojali potkrepljujući dokazi i protivdokazi. Dokazi izvedeni u ovom predmetu odnose se na događaje koji su se odvijali u periodu od 1991. do 1995., u mnogim slučajevima više od 20 godina prije svjedočenja svjedoka pred Međunarodnim sudom. Pretresno vijeće je uzelo u obzir mogućnost da je vrijeme koje je proteklo od tih događaja uticalo na sjećanje svjedoka i tako i na njihova svjedočenja. Shodno tome, Vijeće je pažljivo razmotrilo da li su i kako manje nedosljednosti uticale na opštu pouzdanost i vjerodostojnost svjedočenja određenih svjedoka.[18026]

5280. Neki svjedoci koji su igrali ulogu u događajima u to vrijeme okolišali su tokom svojih svjedočenja. To samo po sebi nije navelo Pretresno vijeće da odbaci sve dokaze koje su oni iznijeli, bez obzira na tematiku. To je u skladu s praksom Međunarodnog suda, prema kojoj nije nerazumno da Pretresno vijeće neke dijelove svjedočenja svjedoka prihvati, a druge odbaci.[18027] Iako Pretresno vijeće možda nije uvijek eksplicitno navelo da li svjedočenje nekog svjedoka ili neke njegove dijelove smatra vjerodostojnim, ono je redovno uzimalo pomenute faktore u obzir pri donošenju zaključaka o dokazima. Pretresno vijeće se eksplicitno bavilo nedosljednostima i ostalim pitanjima vezanim za vjerodostojnost i pouzdanost, u slučajevima kad su se oni ticali važnih aspekata svjedočenja i kad su strane u postupku pokrenule ta pitanja.

5281. Žalbeno vijeće je konstatovalo da svjedočenje samo jednog svjedoka o nekoj pravno relevantnoj činjenici ne mora, s pravne tačke gledišta, da iziskuje potkrepljenje.[18028] Ipak, Pretresno vijeće je u takvim je slučajevima bilo posebno oprezno i razmotrilo je sve okolnosti relevantne za svjedočenje tog svjedoka, uključujući i to da li je svjedok možda imao motiv da pruži netačne dokaze.[18029]

5282. Prilikom ocjenjivanja i odmjeravanja svjedočenja vještaka, Pretresno vijeće je uzimalo u obzir faktore kao što su stručnost vještaka, materijal koji mu je bio na raspolaganju, korištena metodologija, vjerodostojnost donesenih zaključaka u svjetlu tih faktora i drugih dokaza, položaj ili položaje na kojima je vještak bio, te obim specijalizovanog znanja svakog svjedoka. Opšti pristup Pretresnog vijeća dokumentima

[18026] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 484-485, 496-498; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 31.
[18027] Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 333; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82.
[18028] Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 65; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 62; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 492; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 33.
[18029] V. Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 37.

koje su svjedoci vještaci koristili prilikom sastavljanja svojih izvještaja bio je taj da se od strane u postupku koja je pozvala tog svjedoka nije očekivalo da te dokumente ponudi na prihvatanje samo zato što se na njih upućuje u izvještaju vještaka.[18030] Prema mišljenju Pretresnog vijeća, izvještaji vještaka trebali bi biti dovoljno jasni u opisivanju i izvođenju zaključaka da bi podnošenje dokumentacije na kojoj su zasnovani bilo suvišno.[18031] Međutim, Pretresno vijeće je dozvoljavalo strani koja unakrsno ispituje svjedoka da ponudi određeni materijal, uključujući dokumente na kojima su izvještaji bili zasnovani, prilikom osporavanja zaključaka svjedoka vještaka. Kasnije je i strani koja poziva svjedoka bilo dozvoljeno da kao odgovor ponudi svoj materijal na kojem je dotični izvještaj bio zasnovan.[18032]

5283. Pretresno vijeće u Presudi nije pomenulo određeni broj svjedoka. Pretresno vijeće je razmotrilo sve dokaze koje su iznijeli svjedoci, ali je ocijenilo da su dokazi koje su iznijeli neki od njih od sporednog značaja za presuđivanje u ovom predmetu. S tim u vezi, Pretresno vijeće napominje da strane u postupku mnoge od tih svjedoka uopšte nisu pomenule ili su ih jedva pomenule u svojim završnim podnescima. Pretresno vijeće je dokaze koje su iznijeli neki svjedoci smatralo, barem djelimično, nepouzdanim ili nevjerodostojnim. Pretresno vijeće je obrazložilo takve svoje ocjene u onim odjeljcima Presude na koje su se ti dokazi odnosili.

5284. Što se nekih svjedoka tiče, Pretresno vijeće nije pridalo nikakvu težinu njihovim dokazima zbog toga što ih je smatralo nerelevantnim, nepouzdanim i nevjerodostojnim. U sljedećem odjeljku, Pretresno vijeće će iznijeti svoje obrazloženje u vezi sa svakim takvim svjedokom.

5285. *Richard Higgs.* Dana 2. septembra 2013. Pretresno vijeće je odlučilo da Richard Higgs, stručnjak iz oblasti minobacačkog naoružanja, može svjedočiti kao svjedok vještak.[18033] Higgs je svjedočio o putanji i mjestu otvaranja vatre u vezi s nizom incidenata granatiranja navedenih u Prilogu G Optužnici. Dokazi koje je Higgs iznio obuhvatali su, između ostalog, izvještaje koje je sastavio o nizu incidenata granatiranja posebno za ovaj predmet i izjave o istim incidentima koje je dao u predmetu *Karadžić*. Mada su predočeni dokazi u neposrednom domenu Higgsovog stručnog znanja,[18034] Pretresno vijeće primjećuje da se neki zaključci u vezi s pravcem otvaranja vatre koje je

[18030] T. 4139.
[18031] T. 4139, 18023.
[18032] T. 4139, 18023-18024.
[18033] T. 16050-16051.

Higgs iznio u predmetu *Karadžić* razlikuju od zaključaka navedenih u izvještajima koje je sastavio za ovaj predmet.[18035] Konkretno, Higgs je u svom svjedočenju izjavio da je promijenio procijenjene vrijednosti za ovaj konkretni predmet s obzirom na "konfuziju" koju su one izazvale u predmetu *Karadžić*.[18036] Međutim, Higgs nije mogao adekvatno objasniti netačnosti ni pružiti objašnjenje o tome zašto su izmjene napravljene. S obzirom na to, Pretresno vijeće smatra da su dokazi ovog svjedoka nepouzdani i nije se na njih oslonilo ni za jedan od svojih zaključaka.

5286. *Richard Dannatt.* Dannatt je iznio dokaze u vezi s konceptom rukovođenja i komandovanja, što spada u domen njegovog stručnog znanja, kao i dokaze u vezi s određenim brojem činjeničnih pitanja. Pretresno vijeće je uočilo Dannattovo agresivno ponašanje u sudnici[18037] i smatralo je da su dokazi koje je on iznio često bili zasnovani na njegovim ličnim stavovima, kao i da su obuhvatali njegove stavove o optuženom. Konkretno, Dannatt je za optuženog rekao da je "čudovište" i izrazio je želju da ga "stigne pravda".[18038] Pretresno vijeće smatra da su dokazi koje je iznio Dannatt nepouzdani. Pretresno vijeće se nije oslonilo na dokaze koje je iznio Dannatt ni za jedan od svojih zaključaka.

5287. Odbrana je iznijela argument da je osoblje UN-a imalo predrasude prema bosanskim Srbima i da su stoga njihovi dokazi koje su iznijeli dali kao svjedoci nepouzdani.[18039] Odbrana je načelno ustvrdila da su članovi osoblja UN-a postupali s predrasudama prema bosanskim Srbima, ali nije pokazala da je to relevantno za vjerodostojnost i pouzdanost svjedoka i dokumentarnih dokaza UN-a.[18040] Stoga

---

[18034] V. P2604 (Biografija Richarda Higgsa).
[18035] V. npr., Richard Higgs, T. 18778-18788, 18793-18809, 19029; P2605 (Izvještaj Richarda Higgsa, 8. oktobar 2012.); D395 (Izvještaj o granatiranju pijace, 28. avgust 1995.). V. također D396 (Mapa pijace Markale); D397 (Pijaca Markale na *Google earth map*); D398 (Paralelne linije pijace Markale); D399 (Čolina kapa-Bistrik kula na *Google earth map*); D400 (Profil terena pod uglom od 170 stepeni na *Google earth map*); D401 (Profil terena pod uglom od 160 stepeni na *Google earth map*).
[18036] V. Richard Higgs, T. 18778-18788, 18807.
[18037] V. npr., Richard Dannatt, T. 19151, 19174, 19185.
[18038] V. Richard Dannatt, T. 19135-19137, 19192-19193.
[18039] Završni podnesak odbrane, par. 1726-1734, 1848, 2752-2781; T. 44707-44708, 44611. Što se tiče argumenata odbrane, zasnovanim na dokazima koje je iznio Yasushi Akashi, da UN i UNPROFOR od maja 1995. pa nadalje nisu više bili neutralni, Pretresno vijeće je to pitanje razmotrilo u poglavlju 6.1. V. dalje, Završni podnesak odbrane, par. 3331, 3337, 3346.
[18040] Pretresno vijeće napominje da se odbrana u svom završnom podnesku posebno pozvala na svjedočenje Josepha Kingorija i navela da je izvještavanje UN-a u vezi sa Srebrenicom bilo ozbiljno dovedeno u pitanje zbog toga što su vojni posmatrači UN-a prenosili neprovjerene informacije koje su primali od jednog od svojih prevodilaca, bosanskog Muslimana. Međutim, Pretresno vijeće napominje da su, prilikom prenošenja takvih informacija, vojni posmatrači UN-a jasno navodili da se radi o neprovjerenim informacijama. V. Završni podnesak odbrane, par. 2772; Joseph Kingori, T. 1108-1112.

Pretresno vijeće odbacuje tvrdnju odbrane da su dokazi koje su iznijeli članovi osoblja UN-a sami po sebi nepouzdani i prema tim dokazima je postupalo kao prema svakom drugom svjedočenju svjedoka ili dokumentarnom dokazu, tako što je ocijenilo njihovu vjerodostojnost i pouzdanost u kontekstu cjelokupnog pretresnog spisa. U slučaju nedosljednosti ili drugih pitanja vjerodostojnosti i pouzdanosti, Pretresno vijeće će ih ocijeniti u onim odjeljcima Presude na koje se ti dokazi odnose.

5288. Prilikom ocjenjivanja pouzdanosti dokumentarnih dokaza i težine koju im je potrebno pripisati, Pretresno vijeće je uzimalo u obzir porijeklo dokumenta, autora dokumenta i njegovu ulogu u relevantnim događajima, evidenciju o nadzoru nad tim dokumentom, izvor informacija sadržanih u dokumentu, te da li su dokazi sadržani u njemu potkrepljeni svjedočenjem svjedoka ili drugim dokaznim predmetima.

5289. Prilikom ocjene dokazne vrijednosti dokaza iz druge ruke, Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo sve pokazatelje pouzdanosti, uključujući i to da li dokaz potiče iz izvora koji ga je dao dobrovoljno i da li je taj izvor do informacija došao putem ličnih saznanja, te uzelo u obzir nemogućnost da se unakrsno ispita osoba koja je izvor tog dokaza i okolnosti pod kojima je došlo do iznošenja dokaza iz druge ruke.[18041] Prilikom saslušavanja svjedočenja nekog svjedoka koji svjedoči o činjenicama, prevashodni je interes Pretresnog vijeća da utvrdi činjenice koje je svjedok zapazio.

Ocjena dokaza koje su iznijeli određeni svjedoci

5290. *András Riedlmayer*. U odluci od 3. oktobra 2013., Pretresno vijeće je prihvatilo Andrása Riedlmayera kao vještaka za pitanja u vezi s razaranjem spomenika kulture u Bosni i Hercegovini.[18042] U svom Završnom podnesku, odbrana je ustvrdila da se Riedlmayer oslanja na dokaze iz druge ruke i dokumentaciju iz različitih izvora koja nije u dokaznom spisu.[18043] Pretresno vijeće je smatralo da Riedlmayerovi dokazi o razaranju u opštinama navedenim u Optužnici, kao što su dokazi o obimu i vrsti razaranja, neposredno spadaju u domen njegovog stručnog znanja i zaključilo je da su pouzdani. Što se tiče njegovih dokaza o datumima i počiniocima razaranja, Pretresno

[18041] V. *Tužilac protiv Aleksovskog*, predmet br. IT-95-14/1-T, Odluka po žalbi tužitelja u vezi s prihvatljivošću dokaza, 16. februar 1999., par. 15.
[18042] P2503 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, decembar 2012.), par. 75; András Riedlmayer, T. 17790-17792, 17888; P2504 (Biografija Andrása Riedlmayera), str. 1.
[18043] Završni podnesak odbrane, par. 1155, 1501.

vijeće ima u vidu da se on oslanjao na različite izvore.[18044] Riedlmayer nije uvijek konkretno naveo kako su njegovi izvori došli do svojih informacija niti koje su metode primijenili prilikom sastavljanja pismenih informacija na koje se on na kraju oslonio. U takvim slučajevima, Pretresno vijeće se načelno nije oslonilo na Riedlmayerove dokaze. Međutim, Pretresno vijeće se na Riedlmayerove dokaze u vezi s datumima i počiniocima razaranja oslanjalo onda kada su ti dokazi bili zasnovani na iskazima očevidaca ili novinara koji su bili raspoređeni u oružane jedinice ili su bili prisutni tokom tih događaja i čije je izvore informacija Pretresno vijeće smatralo pouzdanim. Pretresno vijeće je iscrpnije raspravljalo o Riedlmayerovim dokazima prilikom razmatranja njegovih dokaza u vezi s konkretnim incidentima razaranja u poglavlju 4.

5291. *Dragić Gojković.* U odluci od 13. maja 2015., Pretresno vijeće je prihvatilo Dragića Gojkovića kao svjedoka vještaka o pitanjima u vezi s razaranjem vjerskih objekata u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995.[18045] Gojković je svjedočio 10. i 11. avgusta 2015., a Pretresno vijeće je prihvatilo u dokaze razne dokumente za vrijeme i poslije njegovog svjedočenja.[18046] Odbrana je iznijela argument da Gojković osporava pouzdanost Riedlmayerovog izvještaja na osnovu toga što Riedlmayer u njemu nije izvršio analizu građevinskog materijala, nije naveo izvore koje je koristio da bi pripremio izvještaj, kao ni kada je vršio obilazak lokacija iz izvještaja.[18047] Tužilaštvo je ustvrdilo da je Gojković izostavio ključne informacije o vremenu događaja, čime je lažno prikazao svoje argumente.[18048] Nadalje, tužilaštvo je ustvrdilo da je Gojković priznao da, osim što je pregledao fotografije koje je prikupio Riedlmayer, nije proučio lokacije relevantne za ovaj predmet.[18049] Tužilaštvo je takođe iznijelo argument da Gojković nije mogao obrazložiti svoj zaključak da je u borbama bilo razoreno deset lokacija, a da su 84 lokacije bile razorene nakon što je VRS otišao s dotičnog područja i priznao je da neke lokacije nisu mogle biti svrstane ni u jednu ni u drugu kategoriju.[18050]

5292. Gojković je identifikovao samo veoma mali broj izvora koje je koristio za pripremu svog izvještaja. Njegovi zaključci u vezi s okolnostima i počiniocima

[18044] Za nepotpun spisak izvora na koje se pozvao András Riedlmayer, v. P2503 (András Riedlmayer, izvještaj vještaka, decembar 2012.), par. 78-97.
[18045] T. 35584-35585; D1170 (Biografija Dragića Gojkovića), str. 1-2; D1183 (Izvještaj vještaka Dragića Gojkovića o rušenju islamskih i katoličkih vjerskih objekata na prostorima Bosne i Hercegovine u periodu od 1992. do 1995., 10. novembar 2014.), str. 2.
[18046] Dragić Gojković, T. 37491-37647; T. 43827-43829.
[18047] Završni podnesak odbrane, par. 1055, 1155, 1478.
[18048] Završni podnesak tužilaštva, par. 1716; T. 44449.
[18049] T. 44448-44449.
[18050] T. 44449.

razaranja vjerskih objekata uglavnom se temelje na opštim tvrdnjama, kao što je tehnička obuka VRS-a u vrijeme događaja ili odabrane komparativne analize načina razaranja i građevinskog materijala razorenih objekata.[18051] Oni nisu utemeljeni na pojedinačnoj analizi konkretnih objekata razaranja. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da su Gojkovićevi zaključci s tim u vezi nepouzdani. Shodno tome, odbija se tvrdnja odbrane u vezi s pouzdanošću Riedlmayerovih dokaza.

5293. *Ewa Tabeau.* Dana 7. novembra 2013., Pretresno vijeće je odlučilo da Ewa Tabeau može svjedočiti kao svjedok vještak.[18052] Što se tiče izvještaja Ewe Tabeau o raseljenim licima i izbjeglicama, koji su u uvršteni u spis kao dokazni predmeti P2788 i P2798, Pretresno vijeće je razmotrilo metodologiju primijenjenu u tim izvještajima, shodno kojoj su upoređeni podaci iz popisa stanovništva iz 1991. i iz biračkog spiska iz 1997.-1998. koji je sastavio OEBS. Mada je ta metodologija pouzdana utoliko što ukazuje na promjene u nacionalnom sastavu stanovništva u određenim opštinama od 1991. do 1997.-1998., ona ne daje naznake o tome da li su ljudi otišli iz tih opština, kad tačno i iz kojeg razloga. Stoga se Pretresno vijeće nije oslonilo na zaključak Ewe Tabeau da su te demografske promjene bile posljedica sukoba, a ne uobičajenih ekonomskih, društvenih i demografskih faktora.[18053] Umjesto toga, Pretresno vijeće se, kad je to bilo potrebno, oslonilo na podatke na osnovu kojih je izvještaj sastavljen da bi utvrdilo nacionalni sastav stanovništva neke opštine.

5294. Izvještaj vještaka Ewe Tabeau o dokazima o smrti, dokazni predmet P2796, sadrži pregled i procjenu (i) dokaznih predmeta o dokazima o smrti koje je prikupilo tužilaštvo za žrtve sa spiska žrtava navedenog u prilogu Optužnice; i (ii) materijala o dokazima o smrti za dodatne žrtve koje nisu navedene na spisku žrtava u prilogu Optužnice.[18054] Ewa Tabeau je povezala žrtve s incidentima na osnovu analize raspoloživih dokumenata o dokazima o smrti. Ako je neka žrtva bila označena oznakom "potvrđeno", to je značilo da se (i) treba smatrati da je ta žrtva potvrđena kao žrtva rata; i da (ii) okolnosti smrti te žrtve potpadaju pod obim incidenta, kako je naveden u Optužnici.[18055] U izvještaju se ne tvrdi da je broj žrtava čija je veza s nekim incidentom potvrđena iscrpan. Stoga, ako je u izvještaju potvrđen niži broj žrtava nego što je

[18051] D1183 (Izvještaj vještaka Dragića Gojkovića o rušenju islamskih i katoličkih vjerskih objekata na prostorima Bosne i Hercegovine u periodu od 1992. do 1995., 10. novembar 2014.), str. 40.
[18052] T. 18874-18875.
[18053] V. P2798 (Ewa Tabeau, Nacionalni sastav i raseljena lica i izbjeglice u 22 opštine u Bosni i Hercegovini, 1991. i 1997.), str. 15-16.
[18054] P2796 (Ewa Tabeau, izvještaj vještaka o dokazima o smrti, 24. juli 2013.), str. 1.
[18055] P2796 (Ewa Tabeau, izvještaj vještaka o dokazima o smrti, 24. juli 2013.), str. 12.

navedeno u nekoj činjenici o kojoj je presuđeno, Pretresno vijeće nije smatralo da je to u suprotnosti sa činjenicom o kojoj je presuđeno.

5295. U slučajevima u kojima je bila podnesena dokumentacija na kojoj se zasniva dokaz o smrti[18056] i u kojima je uočena nedosljednost između izvještaja i dokumentacije o dokazima smrti, Pretresno vijeće je pridalo veću težinu dokumentaciji na kojoj se zasniva dokaz o smrti.

5296. Što se tiče zaključaka Ewe Tabeau vezi s vojnim statusom žrtava,[18057] Pretresno vijeće tim dokazima nije pridalo nikakvu težinu. Ewa Tabeau je žrtve identifikovala kao vojnike na osnovu toga što su se njihova imena pojavila na "spiskovima vojnika i ostalih pripadnika vojski tri zaraćene strane".[18058] Pretresno vijeće se nije uvjerilo da su ti spiskovi potpuni i pouzdani i stoga ga se nije oslonilo na zaključke Ewe Tabeau u tom pogledu. Pretresno vijeće je posebno razmotrilo analizu koju je Ewa Tabeau iznijela u vezi s pouzdanošću takvih spiskova u dokaznom predmetu D344. Tamo Ewa Tabeau navodi: "[…] podaci na spiskovima iz dokumentacije ABiH nisu veoma pouzdani. Ti spiskovi sačinjeni su *post mortem* za potrebe ostvarivanja prava na penziju, pa je za to prije svega bilo bitno ustanoviti da li je dotična osoba preminula ili nije. Uvrštavanje nekih osoba na ovaj spisak bilo je motivisano finansijskim razlozima, a u nekim slučajevima to ne kazuje ništa o tome da li je dotična osoba bila pripadnik oružanih snaga."[18059]

5297. Odbrana je generalno ustvrdila da je svjedočenje Ewe Tabeau nepouzdano, da je zasnovano na njenoj naklonosti prema tužilaštvu i prikrivanju njenih izvora i metodologije.[18060] Ewa Tabeau je nadugačko ispitivana u sudnici. Pretresno vijeće je s tim u vezi takođe uzelo u obzir svjedočenje svjedoka vještaka Svetlane Radovanović, na koje se odbrana pozvala da bi osporila pouzdanost dokaza Ewe Tabeau.[18061] Pretresno vijeće smatra da Ewa Tabeau nije prikrila svoje izvore ni metodologiju. Isto tako, Pretresno vijeće smatra da ona nije pokazala naklonost prema tužilaštvu, tako da pouzdanost njenih dokaza nije dovedena u pitanje.

[18056] Na primjer, obdukcioni nalazi, zapisnici o ekshumacijama, zapisnici o identifikaciji, sudska rješenja o smrti, potvrde o smrti i uvjerenja o nestalim osobama.
[18057] P2797 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau, 14. juli 2013.), kolona 7 "Vojni status".
[18058] P2796 (Ewa Tabeau, izvještaj vještaka o dokazima o smrti, 24. juli 2013.), str. 10.
[18059] D344 (Dopis Ewe Tabeau, 24. juli 2008.), str. 2.
[18060] Završni podnesak odbrane, par. 1097-1105, 1108-1109.
[18061] Završni podnesak odbrane, par. 1099-1101.

5298. *William Haglund.* Pretresno vijeće podsjeća da je vještak William Haglund, tokom svog svjedočenja, govorio o svom zdravstvenom stanju u posljednje dvije godine.[18062] I tužilaštvo i odbrana su bili svjesni toga, s obzirom da su bili obaviješteni o tome prije Haglundovog svjedočenja.[18063] Pretresno vijeće je prvi put čulo o tome za vrijeme njegovog svjedočenja.[18064] Strane u postupku su zatražile da se veća težina prida Haglundovom svjedočenju iz ranijih predmeta.[18065] S obzirom na stav strana u postupku o tome i na to da njegov zdravstveni problem nije uticao na svjedočenje koje je dao prije više od dvije godine, Pretresno vijeće je pridalo veću težinu Haglundovom svjedočenju iz ranijih predmeta, kao i njegovim izvještajima koji su sastavljeni vremenski bliže relevantnim događajima na kojima su bili zasnovani, nego njegovom svjedočenju u ovom predmetu. Pretresno vijeće nije u potpunosti odbacilo Haglundovo svjedočenje u ovom predmetu, ali mu je pristupilo s oprezom.

5299. *Dušan Janc.* Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio Dušan Janc u vezi s ekshumacijom grobnica i prikupljanjem posmrtnih ostataka s površine tla, vezano za Srebrenicu.[18066] U ovom odjeljku, Pretresno vijeće će se pozabaviti Jancovom metodologijom u odnosu na utvrđivanje broja pojedinaca identifikovanih u svakoj masovnoj grobnici i na veze DNK među masovnim grobnicama. Pretresno vijeće se neće baviti ukupnim brojem žrtava u vezi sa Srebrenicom u ovom odjeljku, već u odjeljku posvećenom zaključcima o navodima o genocidu u Srebrenici. Pretresno vijeće napominje da je u jednom Jancovom izvještaju koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P1987 naveden ukupan broj žrtava identifikovanih u svakoj poznatoj grobnici u Srebrenici.[18067] U Dodatku D tom izvještaju, Janc je sastavio spiskove profila DNK koji odgovaraju posmrtnim ostacima ekshumiranim iz svake masovne grobnice.[18068] Janc je pojasnio da se izraz "identifikovani" odnosi na pojedince s jedinstvenim profilom DNK, bez obzira na to da li je bio uparen s nestalom osobom ili ne. U Dodatku C ovom izvještaju, Janc je uspostavio veze DNK između masovnih grobnica ili mjesta

[18062] William Haglund, T. 15021-15022.
[18063] William Haglund, T. 15021-15030.
[18064] William Haglund, T. 15023-15024, 15027-15030.
[18065] William Haglund, T. 15027-15030.
[18066] P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 2.
[18067] P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 2-3. V. takođe P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak A, str. 40-41.
[18068] P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

pogubljenja i sekundarnih masovnih grobnica.[18069] Janc je DNK vezu definisao kao situaciju u kojoj su posmrtni ostaci jedne osobe bili pronađeni u najmanje dvije različite grobnice.[18070] Kada su utvrđene veze DNK između masovnih grobnica, Janc je samo naveo povezani profil DNK u jednoj masovnoj grobnici (kako je navedeno u Dodatku D ovom izvještaju), čime je izbjegao dvostruko uračunavanje pojedinaca.

5300. Pretresno vijeće smatra da odsustvo utvrđenih veza DNK između dvije grobnice ne znači da te grobnice nisu povezane. Pretresno vijeće dalje smatra da broj veza DNK između primarne i sekundarne grobnice nije nužno pokazatelj broja tijela koja su na kraju premještena iz jedne u drugu grobnicu.

5301. Kad je u pitanju procjena broja tijela, Pretresno vijeće je primijenilo oprezan pristup u utvrđivanju broja pojedinaca koji se mogu povezati s nekim konkretnim incidentom navedenim u prilozima Optužnici i uzelo je u obzir tri scenarija. Prvi scenario odnosi se na situaciju u kojoj je utvrđena veza DNK između primarne i sekundarne grobnice, bez obzira na broj veza, i ako nije utvrđena veza ni s jednom drugom grobnicom. Prema ovom scenariju, Pretresno vijeće je utvrdilo da su sva tijela u sekundarnoj grobnici potekla iz primarne grobnice. Drugi scenario odnosi se na situaciju u kojoj je utvrđena veza DNK između primarne i sekundarne grobnice. Prema ovom scenariju, utvrđena je dodatna veza DNK između te sekundarne grobnice i neke druge sekundarne grobnice koja je jedino povezana s istom primarnom grobnicom ili s drugim sekundarnim grobnicama. Nisu sve te sekundarne grobnice povezane s drugim primarnim grobnicama. Prema ovom scenariju, Pretresno vijeće je utvrdilo da su sva tijela u sekundarnoj grobnici potekla iz primarne grobnice. Treći scenario odnosi se na situaciju u kojoj postoji dodatna veza DNK s drugom primarnom grobnicom ili drugom sekundarnom grobnicom koja je povezana s drugom primarnom grobnicom. Prema ovom scenariju, Pretresno vijeće je uzelo u obzir učestalost veza kako bi utvrdilo da li tijela mogu biti uračunata kao dio dotičnog incidenta iz priloga Optužnici i, ako mogu, koliko njih.

5302. *Patrick Van der Weijden.* Dana 9. januara 2013., Pretresno vijeće je odbilo zahtjev odbrane za izuzeće Patricka Van der Weijdena kao svjedoka vještaka i za zabranu tužilaštvu da predoči njegov izvještaj i odlučilo je da on može svjedočiti u

[18069] P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak C, str. 48.
[18070] P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak C, str. 48.

svojstvu svjedoka vještaka.[18071] U svom Završnom podnesku odbrana je iznijela niz argumenata u kojima je dovela u pitanje Van der Weijdenove kvalifikacije i stručnost, kao i njegovu metodologiju.[18072] Odbrana je ustvrdila, između ostalog, da je prilikom sastavljanja svog izvještaja svjedok koristio informacije s interneta za koje, odgovarajući na pitanja tokom unakrsnog ispitivanja, nije mogao navesti izvor.[18073] Na osnovu tih argumenata, odbrana je ustvrdila da "svjedočenje ovog svjedoka treba izuzeti kao stručno po karakteru".[18074] Pretresno vijeće je Van der Weijdenove dokaze u vezi s nekim od snajperskih incidenata u Sarajevu pregledalo u Poglavlju 5. Međutim, s obzirom na to da su Van der Weijdenovi dokazi bili u skladu sa činjenicama o kojima je presuđeno ili sa svjedočenjima drugih svjedoka, Pretresno vijeće se u vezi s tim incidentima oslonilo na ovo potonje i, prema tome, nije moralo utvrditi da li je Van der Weijdenovo svjedočenje pouzdano. S obzirom na te okolnosti, Pretresno vijeće ne vidi potrebu da se dalje bavi argumentima odbrane s tim u vezi.

5303. *John Clark.* Dana 23. septembra 2013., John Clark je svjedočio pred Pretresnim vijećem kao vještak iz oblasti forenzičke patologije.[18075] U nekim njegovim izvještajima koji su uvršteni u spis 23. septembra 2013. i 22. oktobra 2015., Clark je koristio sljedeću formulaciju za opis starosnog raspona ekshumiranih tijela na kojima je izvršena obdukcija: "u starosnom rasponu od približno 17 do 85 i više godina".[18076] Pretresno vijeće smatra da se Clarkovi dokazi odnose na gotovo fiksni starosni raspon, ali da ne isključuju mogućnost da su neka pregledana tijela bila tijela osoba koje su imale manje od 17 ili više od 85 godina.

5304. *Momir Nikolić*. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio Momir Nikolić u vezi s napadom na srebreničku enklavu i njenim zauzimanjem početkom jula 1995., okupljanjem ljudi u Potočarima, odvajanjem muškaraca, bosanskih Muslimana, i prisilnim premještanjem žena, djece i staraca bosanskih Muslimana iz enklave, kao i s ubijanjima i operacijama pokopavanja koji su izvršeni neposredno poslije pada Srebrenice. Odbrana je iznijela argument da je Nikolić neuvjerljiv i nepouzdan

[18071] Odluka po Zahtjevu odbrane za izuzeće Patricka Van der Weijdena kao vještaka i za zabranu tužilaštvu da predoči njegov izvještaj, 9. januar 2013.
[18072] Završni podnesak odbrane, par. 2253-2263.
[18073] Završni podnesak odbrane, par. 2258.
[18074] Završni podnesak odbrane, par. 2262.
[18075] John Clark, T. 17185; P2236 (Biografija Johna Clarka); P2257 (John Clark, transkript iz predmeta *Krstić*, 30. i 31. maj 2000.), str. 3897-3899; P2258 (John Clark, transkript iz predmeta *Karadžić*, 10. januar 2012.), str. 22692-22693.
[18076] P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14.

svjedok.[18077] Konkretno, odbrana je ustvrdila da je Nikolić, kao "svjedok insajder", imao "motiv da lažno svjedoči budući da se izjasnio krivim za svoje učešće u situaciono uslovljenim ubijanjima/pogubljenjima u Srebrenici".[18078] Pretresno vijeće napominje da je Nikolić 8. marta 2006. osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina za zločine počinjene u Srebrenici.[18079] Pretresno vijeće takođe ima u vidu probleme koji se dovode u vezu sa svjedočenjem optuženih ili osuđenih osoba, a posebno motiv ili pobudu svjedoka da lažno svjedoče kako bi poboljšali svoje izglede u fazi izricanja kazne, ali podsjeća da takva svjedočenja nisu sama po sebi nepouzdana, naročito u slučajevima kad je takve svjedoke moguće podrobno unakrsno ispitati.[18080] Pretresno vijeće napominje da je, s obzirom na to, Nikolićevom svjedočenju pristupilo izuzetno oprezno. Svjedok je svjedočio tokom četiri dana i u tom periodu odbrana je imala dovoljno vremena da ga unakrsno ispita.[18081] Pretresno vijeće konstatuje da je Nikolićevo svjedočenje generalno vjerodostojno i po svom sadržaju dosljedno. Pretresno vijeće napominje da pretresna vijeća mogu konstatovati da su neki dijelovi svjedočenja nekog svjedoka pouzdani i osloniti se na njih, a istovremeno odbaciti ostale dijelove istog svjedočenja kao nevjerodostojne.[18082] S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće smatra da nije potrebno da se dalje bavi argumentima odbrane koji se tiču Nikolićeve generalne pouzdanosti. Bruce Bursik, koji je od 1. septembra 1999. bio istražitelj Tužilaštva,[18083] svjedočio je o držanju Momira Nikolića tokom njegovih razgovora s njim.[18084] Prema Bursikovim riječima, Nikolić je okolišao, ali je uglavnom govorio istinu.[18085] Međutim, Bursik je smatrao da Nikolić nije rekao sve u cijelosti.[18086] Kada je odbrana iznijela dodatne argumente u vezi s konkretnim dokazima koje smatra nepouzdanim, Pretresno vijeće se time bavilo na odgovarajući način u relevantnom odjeljku Presude.

[18077] Završni podnesak odbrane, par. 2523-2575.
[18078] Završni podnesak odbrane, par. 2523-2526.
[18079] Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*. V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Momir Nikolić*.
[18080] V. Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 1203. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 147; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1101; *Popović i drugi* Drugostepena presuda, par. 134.
[18081] V. Momir Nikolić, T. 11974-12157.
[18082] V. Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 1203. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82.
[18083] Bruce Bursik, T. 38860.
[18084] Bruce Bursik, T. 38861.

Ocjena određenih dokumentarnih dokaza

5305. *Presretnuti razgovori.* Odbrana je iznijela argument da ABiH, SDB i hrvatske vlasti nisu imali potrebno stručno znanje i tehnološke kapacitete da prisluškuju komunikacije VRS-a, koje su u većini bile prenošene kriptozaštićenim radio-relejnim vezama.[18087] Odbrana dalje tvrdi da presretnuti razgovori nisu ni autentični ni pouzdani s obzirom na to da su Međunarodnom sudu dostavljeni transkripti presretnutih razgovora, ali ne i odgovarajući audio-snimci.[18088] Isto tako, odbrana je navela da transkripti nisu tačni zbog nesavjesne procedure izvještavanja i ustvrdila je da postoje naznake da su mnogi od njih nakon rata falsifikovani ili krivotvoreni.[18089] Naposljetku, odbrana je iznijela argument da iskazu svjedoka RM-506, koji je svjedočio o operacijama presretanja razgovora koje je vršila hrvatska strana, ne treba pridati nikakvu težinu budući da su ograničenja u skladu s pravilom 70 koja su nametnule hrvatske vlasti ugrozila prava optuženog na pravično suđenje.[18090]

5306. Tužilaštvo je iznijelo argument da su komunikacije VRS-a redovno bile bez kriptozaštite i da su važne linije veze bile otvorene i da ih se moglo prisluškivati.[18091] Ono je takođe navelo da su presretnuti razgovori potkrijepljeni dokazima iz raznih drugih izvora, kao što su izvorni dokumenti VRS-a, vazdušni snimci i svjedočenja svjedoka, uključujući pripadnike VRS-a.[18092] Tužilaštvo je ustvrdilo da je uspostavljen potpun kontinuitet nadzora i da su tehničari za presretanje komunikacija iz ABiH, SDB-a i hrvatskih vlasti dali iscrpna svjedočenja koja pokazuju da su primjenjivane dosljedne procedure u vezi s transkribovanjem presretnutih razgovora.[18093]

5307. Pretresno vijeće je presretnute razgovore ocijenilo u kontekstu cjelokupnog sudskog spisa i uvjerilo se da su presretnuti razgovori autentične bilješke presretnutih veza VRS-a iz tog vremena. Pretresno vijeće smatra da nema dokaza u prilog tvrdnji odbrane da su presretnuti razgovori krivotvoreni ili manipulisani ili da ABiH, SDB i hrvatske vlasti nisu bili sposobni da prisluškuju komunikacije VRS-a. Usprkos tome,

---

[18085] Bruce Bursik, T. 38861.
[18086] Bruce Bursik, T. 38861.
[18087] Završni podnesak odbrane, par. 2579-2583, 2605-2611, 2619-2622, 2624, 2627-2628, 2630, 2633-2634, 2638-2640, 2644, 2649-2650, 2652-2654, 2656-2657, 2676; T. 44806.
[18088] Završni podnesak odbrane, par. 2588, 2590-2591, 2594, 2632, 2636, 2674, 2677.
[18089] Završni podnesak odbrane, par. 2587, 2589, 2592-2593, 2595-2596, 2598-2599, 2618, 2661-2662, 2663, 2668-2671, 2674; T. 44611, 44788.
[18090] Završni podnesak odbrane, par. 2625-2626.
[18091] Završni podnesak tužilaštva, par. 1724-1725.
[18092] Završni podnesak tužilaštva, par. 1723.
[18093] Završni podnesak tužilaštva, par. 1721-1722.

Pretresno vijeće je presretnutim razgovorima pristupilo s oprezom i uzimalo je u obzir to da li ih drugi izvori dokaza potkrepljuju ili dopunjavaju dodatnim pojedinostima.

5308. Što se tiče argumenta odbrane u vezi s dokazima koje je iznio svjedok RM-506, Pretresno vijeće je ranije razmotrilo uslove u vezi sa svjedočenjem ovog svjedoka na osnovu pravila 70.[18094] Ono se uvjerilo da intervencije hrvatskog predstavnika, koje je Pretresno vijeće dozvolilo u sudnici, nisu premašile ono što je bilo nužno i srazmjerno i da nisu ugrozile pravo optuženog na pravično suđenje, posebno kada se ocjenjuju u odnosu na sveukupno svjedočenje tog svjedoka. Pretresno vijeće stoga zaključuje da intervencije hrvatskog predstavnika nisu dovele u pitanje pouzdanost dokaza koje je iznio svjedok RM-506 i odbacuje argumente odbrane s tim u vezi.

5309. *Forenzička dokumentacija.* Odbrana je iznijela argument da bi povezi za oči koji su prema navodima pronađeni na nekim ekshumiranim tijelima mogli biti marame koje su kao oznake vezane oko glava nosili borci, bosanski Muslimani, i koje su im spale preko očiju tokom procesa truljenja tijela ili koje su žrtve nosile prije nego što su ubijene.[18095] Odbrana je iznijela i argument da bi nepovezani komadi tkanine pronađeni u nekim grobnicama takođe mogli biti marame ili trake koje su služile kao oznake, a ne povezi.[18096] Pretresno vijeće podsjeća da mu je predočena velika količina dokaza o okolnostima pogubljenja, uključujući dokaze o tome da su žrtvama bili stavljani povezi preko očiju i da su im ruke bile vezane, kao i dokaze koji su relevantni za utvrđivanje statusa žrtava. Na osnovu tih dokaza, Pretresno vijeće je zaključilo da argument odbrane ne predstavlja razumno alternativno objašnjenje ovog pitanja. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje argumente odbrane.

Pristup Pretresnog vijeća zaključcima

5310. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno i predočena mu je velika količina dokaza u vezi sa zločinima koji se navode u Optužnici. Pretresno vijeće je pregledalo činjenice o kojima je presuđeno i dokaze i došlo do činjeničnih zaključaka o svim relevantnim aspektima u vezi sa zločinima za koje se optuženi tereti.[18097] Ti činjenični zaključci navedeni su u

[18094] Odluka po Zahtjevu tužilaštva za uslove u vezi sa svjedočenjem svjedoka RM-506 na osnovu pravila 70, 9. juli 2013.
[18095] Završni podnesak odbrane, par. 2689-2694; T. 44807-44808.
[18096] Završni podnesak odbrane, par. 2695-2698.
[18097] Prilikom razmatranja dokaza, Pretresno vijeće je u fusnotama navelo tačne reference dokaznih predmeta. Ono je generalno upućivalo na brojeve stranica koje su dokaznom predmetu dodijeljene u *e-*

poglavljima 4-7.[18098] U poglavlju 8, Pretresno vijeće je zatim, na osnovu tih činjeničnih zaključaka, donijelo pravne zaključke tako što je razmotrilo dokaze u svjetlu mjerodavnog prava. Na kraju, u poglavlju 9, Pretresno vijeće je razmotrilo krivičnu odgovornost optuženog.

5311. Pretresno vijeće je pregledalo sve dokaze koji su mu predočeni. Mada se Pretresno vijeće u Presudi nije pozvalo na svaki pojedinačni dokaz, ono je svaki dokaz pregledalo zasebno, kao i u odnosu na ukupne dokaze, i razmotrilo je konkretnu relevantnost tog dokaza za zločine koji se navode u Optužnici. Pretresno vijeće je takođe posebnu pažnju posvetilo dokazima na koje su strane u postupku uputile u svojim završnim podnescima i završnim riječima. Pretresno vijeće je generalno izložilo i razmotrilo najvažnije argumente strana u postupku u onim odjeljcima koje je smatralo najprimjerenijim.

5312. Zaključak Pretresnog vijeća da je optužba navedena u Optužnici dokazana van razumne sumnje iziskivao je da se Pretresno vijeće uvjeri van razumne sumnje da je dokazan svaki pravno relevantan aspekt optužbe. Međutim, u nekim slučajevima, u Optužnici su navedene dodatne činjenične pojedinosti koje je Pretresno vijeće smatralo pravno nerelevantnim ili nebitnim za datu optužbu. U nekim slučajevima, Pretresno vijeće nije donijelo zaključak o tim aspektima. Na primjer, u vezi s incidentom 13.4 iz Priloga B Optužnici, u Optužnici se navodi da je određeni broj "muškaraca" s nekog konkretnog područja pogubljen na nekom konkretnom mjestu i nekog konkretnog datuma ili približno tog datuma,[18099] i Pretresno vijeće je zaključilo da su te "osobe" sa tog područja ubijene na tom mjestu i tog datuma ili približno tog datuma, ali nije donijelo zaključak o polu tih osoba.[18100] Nadalje, u vezi s incidentom 16 iz Priloga F Optužnici, u Optužnici se navodi da je konkretna žrtva pogođena hicem iz vatrenog oružja i da je ranjena "u ruku" dok je hodala nekom konkretnom ulicom,[18101] i Pretresno

---

courtu, elektronskom sistemu za zavođenje dokumenata koji koristi Međunarodni sud, uz sljedeća tri izuzetka. Prvo, kada se jedan dokazni predmet sastojao od više zasebnih dokumenata, što je često slučaj kada je neka strana u postupku podnijela dokaze na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika, Pretresno vijeće je uputilo na broj stranice konkretnog dokumenta iz tog dokaznog predmeta. Drugo, kada se dokazni predmet sastojao od dijelova transkripta iz nekog prethodnog predmeta pred Međunarodnim sudom, Pretresno vijeće je uputilo na broj stranice originalnog transkripta, a ne na broj stranice u *e-courtu*. Treće, Pretresno vijeće je, u interesu preciznosti, upućivalo na brojeve paragrafa umjesto brojeva stranica tamo gdje su paragrafi bili označeni brojevima.

[18098] Što se tiče opštine Trnovo, kao dijela predmeta koji se odnosi na Opštine, Pretresno vijeće napominje da tužilaštvo nije predočilo dovoljne dokaze da bi te optužbe dokazalo. Shodno tome, Pretresno vijeće se nije bavilo opštinom Trnovo u poglavlju 4.

[18099] Optužnica, incident 13.4 iz Priloga B Optužnici.

[18100] Poglavlje 4.10.1, incident 13.4 iz Priloga B Optužnici.

[18101] Optužnica, incident 16 iz Priloga F Optužnici.

vijeće je zaključilo da je ta žrtva ranjena iz vatrenog oružja tog konkretnog datuma i u toj ulici, ali nije donijelo zaključak o tome koji joj je tačno dio tijela bio pogođen.[18102] U tim slučajevima, Pretresno vijeće je donijelo zaključke o pravno relevantnim aspektima zločina i konstatovalo da pol žrtava u incidentu 13.4 iz Priloga B Optužnici i tačan dio tijela gdje je žrtva ranjena u incidentu 16 iz Priloga F Optužnici nisu pravno relevantni za optužbe. Drugi primjeri odnose se na pravac vatre, kako je navedeno u Prilogu G Optužnici.

5313. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za, između ostalog, prisilno premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz "Opština".[18103] "Opštine" su u Optužnici definisane kao 15 opština u Bosni i Hercegovini.[18104] Shodno tome, u kontekstu navoda o krivičnom djelu prisilnog premještanja i deportacije, Pretresno vijeće je ocijenilo da li se ijedan slučaj raseljavanja odnosio na pojedince koji su bili stanovnici jedne od tih Opština iz Optužnice. To znači da Optužnica nije obuhvatila raseljavanje osoba koje nisu bile stanovnici Opština navedenih u Optužnici, čak i ako su tokom procesa raseljavanja dovedene u neku od Opština navedenih u Optužnici. Dodatna posljedica toga bila je to da je Pretresno vijeće diskutovalo o raseljavanju pojedinaca u poglavlju koje se odnosilo na opštinu porijekla tih osoba, čak i kada je taj proces raseljavanja obuhvatao druge opštine. Osim toga, Pretresno vijeće je raseljavanje osoba razmatralo sveobuhvatno, od trenutka kada su raseljene iz svojih domova do kraja procesa raseljavanja, tako da zasebna premještanja u zatočeničke centre i iz njih nije tretiralo kao višestruka raseljavanja.

5314. U svojim konstatacijama, Pretresno vijeće je koristilo specifičnu terminologiju kako bi izložilo svoje zaključke. Vijeće će ovdje opisati i objasniti neke od tih termina. Na primjer, u nekoliko navrata Pretresno vijeće je koristilo izraze "približno" ili "najmanje" u vezi s brojem žrtava nekog incidenta ili vremenskim periodom u kojem se taj incident odigrao. Pretresno vijeće je koristilo izraz "približno" da označi da je broj ili vremenski period ugrubo tačan, ali ne precizan. Pretresno vijeće je koristilo izraz "najmanje" da bi označilo tačan najmanji broj ili vremenski period. U skladu s načelom *in dubio pro reo*, Pretresno vijeće mora eventualne nejasnoće riješiti u korist optuženog. S obzirom na to, Pretresno vijeće je koristilo izraz "najmanje" da bi naznačilo kada je

[18102] Poglavlje 5.2.10.
[18103] Optužnica, par. 67.
[18104] Optužnica, par. 47.

donijelo činjenični zaključak o najmanjem broju ili vremenskom periodu koji su utvrđeni precizno i van svake razumne sumnje.

5315. Pretresno vijeće je smatralo da izraz "snajpersko djelovanje", kako je korišten u Optužnici, činjenicama o kojima je presuđeno i u spisu, ne bi trebalo tumačiti u uskom smislu, kao da on označava samo vatru koju otvaraju profesionalno obučeni snajperisti sa snajperskom opremom.

5316. Nadalje, što se tiče terminologije, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli razni svjedoci i dokumentarni dokazi u kojima se pominju "razmjene" zatočenika. Taj izraz je koristilo i Pretresno vijeće u svojim zaključcima. U svim tim slučajevima, Pretresno vijeće je smatralo da taj izraz ne treba usko tumačiti, to jest ograničiti ga na recipročnu razmjenu ratnih zarobljenika između strana u sukobu. Zapravo, Pretresno vijeće smatra da taj izraz obuhvata svako premještanje zatočenih osoba, od strane onih koji ih drže zatočenim, na neku teritoriju koja nije pod njihovom kontrolom.

5317. Naposljetku, dokazi, činjenice o kojima je presuđeno i zaključci Pretresnog vijeća bili su često relevantni za brojne dijelove optužbi. Umjesto da ponavlja dokaze, činjenice o kojima je presuđeno ili zaključke u svim relevantnim poglavljima, Pretresno vijeće je na takve informacije česta podsjećalo upućivanjem na druga mjesta gdje se oni pominju. Prilikom toga, Pretresno je vijeće ponekad navodilo sažete prikaze informacija na koje je podsjetilo. Ti sažeti prikazi isključivo služe kao pomoć čitaocu, kako bi olakšali pregled Presude. Njihova svrha nije da budu potpune ili mjerodavne verzije informacija na koje Pretresno vijeće podsjeća.

C. Tabela predmeta* sa skraćenim nazivima

** predmeti vođeni pred MKSJ-om, ukoliko nije drugačije naznačeno.*

Akayesu	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Jean-Paula Akayesua*, Presuda, 2. septembar 1998. (MKSR)
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Jean-Paula Akayesua*, Presuda, 1. juni 2001. (MKSR)
Aleksovski	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog*, Presuda, 24. mart 2000.
Bagilishema	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Ignacea Bagilisheme*, Presuda, 3. juli 2002. (MKSR)
Bagosora i Nsengiyumva	Drugostepena presuda: *Théoneste Bagosora i Anatole Nsengiyumva protiv tužioca,* Presuda, 14. decembar 2011. (MKSR)
Blaškić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, Presuda, 3. mart 2000.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, Presuda, 29. juli 2004.
Blagojević i Jokić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića,* Presuda, 17. januar 2005.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića,* Presuda, 9. maj 2007.
Boškoski i Tarčulovski	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Ljubeta Boškoskog i Johana Tarčulovskog,* Presuda, 10. juli 2008.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Ljubeta Boškoskog i Johana Tarčulovskog,* Presuda, 19. maj 2010.
Bralo	Presuda o kazni: *Tužilac protiv Miroslava Brale*, Presuda o kazni, 7. decembar 2005.
Brđanin	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Radoslava Brđanina*, Presuda, 1. septembar 2004.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Radoslava Brđanina*, Presuda, 3. april 2007.
Čelebići	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića, Hazima Delića i Esada Landže*, Presuda, 16. novembar 1998.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića, Hazima Delića i Esada Landže*, Presuda, 20. februar 2001.

Deronjić	Presuda o kazni: *Tužilac protiv Miroslava Deronjića,* Presuda o kazni, 30. mart 2004.
	Presuda po žalbi na kaznu: *Tužilac protiv Miroslava Deronjića,* Presuda po žalbi na kaznu, 20. juli 2005.
Đorđević	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, Presuda, 23. februar 2011.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića,* Presuda, 27. januar 2014.
Erdemović	Presuda o kazni: *Tužilac protiv Dražena Erdemovića,* Osuđujuća presuda, 29. novembar 1996.
Furundžija	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Ante Furundžije*, Presuda, 21. juli 2000.
Gacumbitsi	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Sylvestrea Gacumbitsija*, 7. juli 2006. (MKSR)
Galić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Stanislava Galića*, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Stanislava Galića,* Presuda, 30. novembar 2006.
Hadžihasanović i Kubura	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure*, Presuda, 15. mart 2006.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure*, Presuda, 22. april 2008.
Halilović	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Sefera Halilovića*, Presuda, 16. oktobar 2007.
Haradinaj i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Ramusha Haradinaja, Idriza Balaja i Lahija Brahimaja*, Presuda, 3. april 2008.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Ramusha Haradinaja, Idriza Balaja i Lahija Brahimaja*, Presuda, 19. juli 2010.
Hategekimana	Drugostepena presuda: *Ildephonse Hategekimana protiv tužioca,* Presuda, 8. maj 2012. (MKSR)
Jelisić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Gorana Jelisića*, Presuda, 14. decembar 1999.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Gorana Jelisića*, Presuda, 5. juli 2001.
Jokić	Presuda po žalbi na kaznu: *Tužilac protiv Miodraga Jokića,* Presuda po žalbi na kaznu, 30. avgust 2005.
Kajelijeli	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Juvénala Kajelijelija*, Presuda, 23. maj 2005. (MKSR)
Kalimanzira	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Callixtea Kalimanzire*, Presuda, 20. oktobar 2010. (MKSR)

Kamuhanda	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Jeana de Dieua Kamuhande*, Presuda, 19. septembar 2005. (MKSR)
Karadžić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, Presuda, 24. mart 2016.
Karemera	Drugostepena presuda: *Édouard Karemera, Matthieu Ngirumpatse protiv tužioca,* Presuda, 29. septembar 2014. (MKSR)
Kayishema i Ruzindana	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane*, Presuda (Obrazloženje), 1. juni 2001. (MKSR)
Kordić i Čerkez	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza*, Presuda, 17. decembar 2004. (s *corrigendumom* od 26. januara 2005.)
Krajišnik	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, Presuda, 27. septembar 2006.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, Presuda, 17. mart 2009.
Krnojelac	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, Presuda, 15. mart 2002.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, Presuda, 17. septembar 2003.
Krstić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Radislava Krstića*, Presuda, 2. avgust 2001.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Radislava Krstića*, Presuda, 19. april 2004.
Kunarac i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića*, Presuda, 22. februar 2001.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića*, Presuda, 12. juni 2002.
Kupreškić i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Dragana Papića i Vladimira Šantića*, Presuda, 14. januar 2000.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića*, Drugostepena presuda, 23. oktobar 2001.
Kvočka i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća*, Presuda, 2. novembar 2001.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća*, Presuda, 28. februar 2005.

Limaj i drugi	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua*, Presuda, 27. septembar 2007.
Lukić i Lukić	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Milana Lukića i Sredoja Lukića*, Presuda, 4. decembar 2012.
Martić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Milana Martića*, Presuda, 12. juni 2007.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Milana Martića*, Presuda, 8. oktobar 2008.
Dragomir Milošević	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Dragomira Miloševića*, Presuda, 12. novembar 2009.
Mrkšić i Šljivančanin	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina*, Presuda, 5. maj 2009.
Musema	Drugostepena presuda: *Alfred Musema protiv tužioca,* Presuda, 16. novembar 2001. (MKSR)
Muvunyi	Drugostepena presuda: *Tharcisse Muvunyi protiv tužioca,* Presuda, 29. avgust 2008.
Nahimana i drugi	Prvostepena presuda: *Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza i Hassan Ngeze protiv tužioca*, Presuda, 3. decembar 2003. (MKSR)
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Ferdinanda Nahimane, Jean-Bosca Barayagwize i Hassana Ngezea*, Presuda, 28. novembar 2007. (MKSR)
Naletilić i Martinović	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića*, Presuda, 31. mart 2003.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića*, Presuda, 3. maj 2006.
Nchamihigo	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Siméona Nchamihiga*, Presuda, 18. mart 2010. (MKSR)
Ntabakuze	Drugostepena presuda: *Aloys Ntabakuze protiv tužioca*, Presuda, 8. maj 2012.
Ntagerura i drugi	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Andréa Ntagerure, Emmanuela Bagambikija, Samuela Imanishimwea*, Presuda, 7. juli 2006. (MKSR)
Ntakirutimana i Ntakirutimana	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Elizaphana Ntakirutimane i Gérarda Ntakirutimane*, Presuda, 13. decembar 2004. (MKSR)
Dragan Nikolić	Presuda po žalbi na kaznu: *Tužilac protiv Dragana Nikolića,* Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005.
Momir Nikolić	Presuda o kazni: *Tužilac protiv Momira Nikolića,* Presuda o kazni, 2. decembar 2003.
	Presuda po žalbi na kaznu: *Tužilac protiv Momira Nikolića,* Presuda po žalbi na kaznu, 8. mart 2006.

Orić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Nasera Orića*, Presuda, 30. juni 2006.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Nasera Orića*, Presuda, 3. juli 2008.
Perišić	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Momčila Perišića*, Presuda, 28. februar 2013.
Popović i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića*, Presuda, 10. juni 2010.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Radivoja Miletića i Vinka Pandurevića*, Presuda, 30. januar 2015.
Prlić i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića, Berislava Pušića*, Presuda, 29. maj 2013.
Rutaganda	Drugostepena presuda: *Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda protiv tužioca,* Presuda, 26. maj 2003.
Šainović i drugi	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Nikole Šainovića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića*, Presuda, 23. januar 2014.
Semanza	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Laurenta Semanze,* Presuda, 20 maj 2005. (MKSR)
Seromba	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Athanasea Serombe*, Presuda, 12. mart 2008. (MKSR)
Simić i drugi	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića*, Presuda, 17. oktobar 2003.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića*, Presuda, 28. novembar 2006.
Stakić	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Milomira Stakića*, Presuda, 31. juli 2003.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Milomira Stakića*, Presuda, 22. mart 2006.
Stanišić i Simatović	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, Presuda, 9. decembar 2015.
Stanišić i Župljanin	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina*, Presuda, 27. mart 2013.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina*, Presuda, 30. juni 2016.

Strugar	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Pavla Strugara*, Presuda, 31. januar 2005.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Pavla Strugara*, Presuda, 17. juli 2008.
Tadić	Odluka o nadležnosti: *Tužilac protiv Duška Tadića,* "Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda", 2. oktobar 1995.
	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Duška Tadića*, Presuda, 7. maj 1997.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Duška Tadića*, Presuda, 15. juli 1999.
	Presuda po žalbi na kaznu: *Tužilac protiv Duška Tadića,* Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000.
Tolimir	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Zdravka Tolimira*, Presuda, 8. april 2015.
Vasiljević	Prvostepena presuda: *Tužilac protiv Mitra Vasiljevića*, Presuda, 29. novembar 2002.
	Drugostepena presuda: *Tužilac protiv Mitra Vasiljevića*, Presuda, 25. februar 2004.
Zelenović	Presuda o kazni: *Tužilac protiv Dragana Zelenovića*, Presuda o kazni, 4. april 2007.